VALLES

CONTROVERSIAE MEDICAE

1582

7042

Controuerſiarum MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM Libri decem:

AVTORE FRANCISCO VALLESIO
COVARRVVIANO, DOCTORE
& Profeſſore Complutenſi.

ADIECTO RERVM INDICE COPIOSISS.

FRANCOFVRTI AD MOENVM,
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
M. D. LXXXII.
Cum priuilegio Cæſ. Maieſt. ad ſexennium.

Pro Georgio Mario Wyrceb: D. M.

7042

308873.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

CLARISSIMO VIRO DN. IVLIO ALEXANDRINO A NEVENSTAIN, SACR. CÆS. MAIESTATIS ARCHIATRO, IOHANNES CRATO à Crafftheim, &c. S. D.

ME ITERVM antiquo includere ludo, vt Lyrici Venuſini verbis vtar, atq; aliena ſcripta proferre, in quibus diuulgãdis non minus quàm alienis liberis educandis, nos gratiam exiguam vel nullam potiùs aſſequi, iam antea oſtendi, credo non paucos mirari. Ea re initio mihi facti atque inſtituti mei rationem reddendam arbitror, non vt maleuolentiæ, qua nimiùm multi contra omnẽ humanitatem laborant, ſatisfaciam, aut iudiciorum infinitam multitudinem expleam, verùm quò animum meum, ita vt eſt, bonis declarem. Spero autem omnes recto iudicio præditos, de medicinæ cultoribus hoc ſibi perſuaſum habere, cùm, vt Hippocrates noſter inquit, ex alienis miſeriis propriis cooperiantur, eos non alia mente ſtudium ſuũ in artem hanc ærumnoſam collocare, quàm vt de multis bene mereri poſsint, neque eo, quòd maxima pars hominum ſemper fuit, eſt, & erit ingrata, deterreri. Itaq; cùm me quoque huic ſtudio dediſſem, & ægrotantium ſaluti fide optima conſului, & diſcentium ſtudia pro virili parte iuui. Ac cùm ipſe vero animi iudicio omnia me debere IOHANNI BAPTISTAE MONTANO, Præceptori meo, profiterer, neq; ſecundum Hippocratis & Galeni doctrinam, vllius me plus adiutum ſtatuerem: ea verò quæ publicè docuit, corruptiſsimè typis deſcripta, diuulgata eſſe viderem, hocq; factum moleſtè & grauiter ferrem; exempla in lucem edita cum meis contuli, & quantum potui emendatiora ſtudioſis medicinæ communicare ſum conatus. Conſiliorum verò opus inprimis auctum à me & locupletatum, vt bono ordine extaret, perfeci. In reliquis quid præſtandum eſſet, vno atque altero libello emendato, oſtendi. Vellem hanc prouinciam ſuſcepiſse clariſsimũ Medicum LVCAM STENGELN, quem bona exemplaria habere certum eſt; verùm cur hunc laborem defugiat, labore impediri arbitror. Cùm autem eodem tempore IOHANNIS FERNELII Medicina in publicum exiiſſet, in qua omnes partes artis virum doctiſsimũ complecti voluiſſe apparet, eamq; ad doctrinam veterum & MONTANI contuliſſem, animaduerti eſſe quædam, de quibus nondum ſatis confirmato iudicio præditi, admonendi viderentur. Sine vlla igitur reprehenſione, ac potiùs perhonorifica mentione viri præclarè de Medicina meriti, Iſagogen tenuem in vſum GOTFRIDI

SCHARFFII affinis mei, qui aulæ Cæſareæ Medicus factus, ſtatim poſt D. MAXIMILIANI, Sacratiſſimæ memoriæ Imperatoris obitum, qui ſemper quoad vixero mihi acerbus & luctuoſus erit, è vita quoque exceſſit, dictaui, atque in ea quæ diſcrepantiam habere cum doctrina veterum & MONTANI viderentur, ad veras rationes reuocare ſum conatus. Profuiſſe hunc laborem, minimè tamen, vt velim, abſolutum & vitioſè diuulgatum, plurimis, grata mente quidam ſunt profeſſi. Libellum verò eſſe tenuem & eiuſmodi qui neque me ornare & nomen augere poſſit, ipſe fateor: ſed ſi, vt à me emẽdatus eſt, proferre potero, eruditos etiam approbaturos confido. Eo ipſo verò tempore doctiſſimus & meritò ea laude, quam vir ſummus IVLIVS CAESAR SCALIGER illi tribuit, dignus AVGERIVS FERRERIVS methodum ſuam emiſit, in qua plurima in Galeno deſiderat. ARGENTERIVS etiam multa odioſiſſimè reprehendit. Itaque Periochen librorum Methodi Galeni feci, & in loco atque cùm res poſtulare videretur, pro Galeno & tua, præſtantiſſime IVLI, ſententia, pauca, abſque vllius nominis iniuria, in medium attuli. Sanè nec is liber ita eſt editus, vt velim, nec dum à me multis de cauſis planè ita correctus, vt iterum foras dandus eſſe videatur. Accerſitus enim tunc ſum à Diuo FERDINANDO, Sacratiſſimæ memoriæ Imperatore, in aulam, hoc eſt, à ſuauiſſimis literarum ſtudiis ad honoratam miſeriam: vitam ἄστατον, plenam laboribus atque multis periculis, grauiſſimis curis, calumniis infinitis expoſitam. Eam, vt apud tres Sacratiſſimos Imperatores, Cæſares Auguſtos, cum ſummo rectè ſentiendi, dicendi, & faciendi ſtudio, atq; innocentia, totis viginti annis tranſegerim; ſciunt multi præſtantes viri, & tu optime IVLI non ignoras. Nullum autem dum Regiam ſequor, vel inchoata perficiendi, vel quicquam, è quo veram laudem me capere poſſe ſperarem, ſcribendi, tempus eſt conceſſum. Quod interdum occupationibus eripui, conſiliis & epiſtolis Medicis, quæ multæ apud me extant, faciendis dedi. Verùm & hæc omnia imperfecta & impolita ſunt, & in nonum annum premenda. Magis enim πρὸς τὸ ἀσφαλὲς, præſertim in hoc contentioſo ſæculo, quàm πρὸς τὰς δόξας ſpectaui, nec ex vlla re alia, quàm bene merendi ſtudio gloriam quæſiui. Ac fuiſſe illam mihi diuturnam, ſollicitam, & laborioſam ſeruitutem apud Diuos Impp. FERDINANDVM & MAXIMILIANVM S.M. minùs acerbam, quòd hunc fructum percepi, & multis neceſſario illorum tempore profui, ſæpe ſuaui quodam modo recordor, & mutationem eam, quæ vt volo, me eſſe non ſinit, factam doleo. Cum officinis Typographicis minus negocij habendum mihi putaui, non modò quòd tempore egerem, ſed quòd mei libelli deformati ab iis animo atque oculis obuerſarentur. Editionem FERNELII & IVLII SCALIGERI commendare opt. diſciplinarum ſtudioſis conatus ſum. Rectè, ſecusne, ad meũ iudicium non reuoco. Vtriuſque certè ingenij præſtantia, doctrina ſingulari, plurimùm me delectatum & adiutum eſſe profeſſus ſum, & etiam nunc profiteor. Neque dubito quin ij, qui cum iudicio in eorum ſcriptis verſantur, conſentientibus ſententiis, factum meum probent. SCALIGERVM quidem ſummum virum, veriorem ſibi laudem paraturum fuiſſe puto, ſi minùs multa, ac non potiùs ferè omnia in Cardano reprehendiſſet. Certè quòd ea monſtrauit, quæ haud ſcio, an vllus doctorum hominum vidiſſet, niſi is facem prætuliſſet; id qui gratum non habet, ingratiſſimus eſt. Conatus eſt reprehenſione CARDANI ad laudem ſibi aditum patefacere

AN-

ANDREAS Camutius: quàm rectè & feliciter, alij viderint. Partum illius de felicitate & amore infeliciſsimum eſſe, atque Typographo pernicioſum apparet. Ac nuper ἔκτρωμα *quoddam contra omnem humanitatem, fidem & veritatem eiecit, & Excuſsionem eorum, quæ in morbo D. MAXIMILIANI S. M. Imperatoris diſputata & facta ſunt à Medicis, inſcripſit. Non aliam, vt arbitror, ob cauſam, quàm vt ſe Medicum Cæſaris fuiſſe oſtenderet, & innocentes ac me imprimis læderet. De loco quo in aula fuit, nihil attinet dicere. Si illius opera vnquam conducta fuit, haud dubiè iuſiurandum dedit, ſe omnia quæ in deliberationem de valetudine Cæſaris cadunt, tacita laturum. (Alia enim conditione Medici ad conſilia non adhibentur, nec ad intima admittuntur) Qua igitur fronte, qua fide iſta diuulgauit? Putatne mortem optimi IMPERATORIS de perfidia ſe abſoluere? Vt Aulæ S. AVGVSTAE ſeruiret, aduenisſe memini, & cùm ad iſtud munus officij homo, qui in Scholis iam conſenuerat, & de arte magis diſputare, quàm eam rectè exercere didicerat, parum idoneus eſſe videretur; nihilo ſecius tamē collegæ viro doctrina & vſu excellenti, ſe præferendum putaret: cupidiſsimè eſſe dimiſſum, non eſt ignotum. Ad conſultationes Medicas interdum eum vltro veniſſe, & cùm, vt qui vltimo loco eſſet, primùm ſententiam dixiſſet, odioſiſsimè deinceps ſemel prolata multis diebus propugnaſſe, omnibus eſt perſpectum. Me verò qui illius aduerſandi ſtudium fregi, nonnūquam etiam à deliberationibus Medicis eum remoui, præcipuè infenſum ſeruare ſatis declarat, dum dignum deputat, quem mentiendo quaſi nocentem adumbret. Sed credat mihi, niſi compromiſſo & iureiurando tenerer, & maledicta maledictis trudere atque refutare minimè conſentaneum pietati exiſtimarem, poſſem demonſtrare quanta me iniuria afficiat. De Medicis igitur pauciſsima hoc in loco reſpondebo. Primùm vt iis qui me non norunt, perſuadeat, me in maxima ignoratione doctrinæ Galeni verſari, tritum & peruulgatum illud de vi calefactoria piperis quæ hepar non tranſeat, multis verbis in medium affert, & quædam attexit, quæ ne in cogitationem quidem tunc venerunt. Ad* παλμὸν τῆς καρδίας *nihil hoc medicamentum facere veris rationibus oſtendi, nec illius vim calefactoriam, qua hepati noceret, metui. Et ſenilem prudentiam ſpecta. Contendit calorificam vim piperis hepar non tranſgredi, & tamen vult ea cordis intemperiem frigidam iuuare. De Margaritarum vſu, quæ vna vel altera gutta ſucci Limonū artificio quodam ad hoc parati diſſoluuntur, & deinceps aquæ ſtillaticiæ Cinnamomi miſcentur, garrit multa, cùm de hac præſtantiſsima medicina, qua vix vlla cordi gratior eſt, ne minimam quidem cognitionem vnquam acceperit. Simile eſt de exhibito ſcrupulo Aloës, quam non ſimplicem, verùm Roſatam, cuius ſcrupulum profuiſſe Cæſari re compertum habuimus, dedimus. Ac cùm ne nunc quidem norit, quid Aloë Roſata ſit, aut quomodo conficiatur, tamen per ſummam calumniam iſta narrare non veretur. De Cereuiſia nugæ meræ. Atque hîc de ſermonibus optimi Imperatoris, quem ille vafrum, quod nomen in vitio ponitur, appellat, ea narrat quæ nūquam à quoquam audita eſſe veriſsimè affirmare poſſum. Duo enim Illuſtriſsimi Principes, cereuiſiæ vſum, quam ſemel, leuiter tantùm, opt. Cæſar deguſtauit, Imperatori commendarunt. Sed eſt ſecundum Euripidem* λυπηρὸν συνασοφεῖν τοῖς μὴ σοφοῖς, *& has reſponſiones non eſſe huius loci vel temporis, prudentes intelligunt. Itaque manum de tabula. Vobis maculas, quas nomini veſtro aſperſit, eluēdas relinquo,*

& me in arcem rectæ conſcientiæ, in quam nulla vis calumniæ, maleuolentiæ & inuidiæ penetrare poteſt, recipio: In hac tutum perfugium me contra omnem vim externam, conuicia, & maledicta tuetur. Ad Valleſium autem vt redeam. Multos Hiſpanos de eo ſollicitè interrogaui, verùm nihil dum certi de eo totis viginti annis extricare potui. BARTHOLOMAEVS VALVERDA S. AVGVSTAE à Sacris, vir multarum linguarum peritus & eruditiſsimus, libellum quendam de viris doctis Hiſpaniæ mihi communicauit. Eius autor etſi in Academia Complutenſi laudanda multus ſit, & præcipuos viros doctrina præſtantes commemoret, VALLESII tamen nuſquam meminit. Neque VEGAS, quorum nomen doctiſsima ſcripta commendant, nominat. In veteribus recenſendis inprimis diligens eſt, atque à MAIA ATLANTIS filia, cui etiam nunc Hiſpani ſolennes honores menſe Maio exornata fœmina, quam totis triginta diebus, tãquam Reginam venerantur, exhibent, initium ſumit. Deinde Scipionem cum exercitu literas Latinas in Hiſpaniam traduxiſſe, eaſq; per ducentos annos ad AVGVSTVM vſque ita excultas, vt rebus commutatis & Imperij ſumma ad vnũ delata, atque cum Reipub. Romanæ ſtatu Latina lingua perdita, Romam Hiſpani Poëtæ & Oratores ſint accerſiti, commemorat. Hic igitur SENECAE cum GALLIONE & MELA Germanis fratribus, & LVCANO nepote: hîc HIGINII liberti & præfecti bibliothecæ AVGVSTI: hîc QVINTILIANI, IVLII MODERATI COLVMELLAE mentionem facit. Medicos non alios nominat, quàm Arabes, qui exciſo in Hiſpania Gothico Imperio, ſimul & linguam, & mores Hiſpanorum mutarunt. In his quatuor inprimis eminent: RHASIS, qui ſeptuaginta annis ante AVICENNAM floruit, & eorum, qui ante ſe ſcripſerunt, cõmentarios collegit: ZOVRVS, qui Sapiẽs cognominatus eſt, AVICENNAS, & illius æmulus acerrimus AVERROES. Vixiſſe autem VALLESIVM hac noſtra ætate ante annos triginta, & in Complutenſi Academia, in qua hic liber ante annos 25. eſt editus, ſatis apparet: Nam libro octauo, capite ſexto, ſe iuuenem hæc ſcripſiſſe, & in vſu artis magis aliorum opinione, quàm ſua, licet proœmium huius libri octaui plenum ſit ſenilis prudentiæ, exercitatum fuiſſe, ingenuè fatetur. Scribendi κακόηθες libro quarto, cùm de morborum cauſis agit, grauiter reprehendit. Nec fuiſſe illi in animo iſta diuulgare, ex ſexti libri ſecundo capite perſpicuum eſt. Vt autem ad editionem animum adiecerit, ipſe initio lectori rationem reddit. Nihil præterea, quantumuis diligenter quæſiuerim, huius autoris extricare potui. In quartum μετεώρων Ariſtotelis commentarium ſe diuulgaturum promiſit. Exieritne, an verò cum autore ipſo è medio ſublatus ſit, neſcio. Eſſe in viuis VALLESIVM ex animo opto. Vt dubitem illud facit, quòd librum imperitia Typographi infinitis mendis defœdatum, tot iam elapſis annis perpurgatum atque perpolitum non ediderit. Verè autem affirmo, me cùm ſupra omnem modum mendoſum viderem, ſæpe in lectione abieciſſe, neque vnquam in animo fuiſſe ita emendare, vt emitti in publicum poſſet. Sed cùm tibi clariſsime IVLI, doctrinæ illius præſtantiam probari ſuperiori anno cognouiſſem, & optare vt cum multis communicaretur, ipſe etiam propter quaſdam Medicas controuerſias, & quòd tunc in Regia pauciſsimi alij libri mihi ad manus eſſent, multos dies in eo contriuiſſem & præcipuas in arte medica quæſtiones doctiſsimè explicatas perſpicerem, autor fui PETRO MONAVIO,

NAVIO,

NAVIO, Sacræ Cæſareæ Aulæ Medico Phyſico, præclarè in literis humanioribus, linguis, Philoſophia & arte Medica verſato, & ſingulari iudicij perſpicuitate prædito, vt cùm ex Aula ad breue tempus mihi diſcedendum eſſet, hunc librum in manus ſumeret & correctione diligenti adhibita meliorem facere ſtuderet. Præſtitit hoc egregiè, & non modò Typographica menda, quæ meam animaduerſionem effugerant, ſuſtulit, verùm ſuam ita excitauit, vt multa, de quibus pronunciauit autor, in dubium vocaret, & me quaſi arbitrum ſtatueret. Fateor quod res eſt, MONAVII ſubiectiones intuenti, diſplicuiſſe mihi quædam, quæ priùs in hoc libro placuerant. Nihil tamen in alieno ſcripto mutandum temere videbatur. Quædam vſque adeò obſcurè dicta, vt cognitionem lectoris effugere poſſent, perſpicua reddere ſum conatus: Plurima ἀνακόλουθα, vt cohærerent, perficere ſtudui: Decurtata & conciſa non potuiſſe me ſanare fateor. Neque verba omnia ab vſu ſermonis Latini aliena, & quæ aliis potiùs, quàm qui Latinè ſciunt, vſitata ſunt, mutare viſum eſt. Eo animo & particulas quaſdam contra Latinæ linguæ puritatem vſurpatas non attigi, aut vocabula nouè prolata, & mirifica verborum obſcuritate inuoluta ſuſtuli. Nam βαρβαρίζοντα interdum ſuo modo ferre fortaſſe æquum fuerat. Quotusquiſque eſt, qui libro ſexto, capite quarto intelligat, An in lateris affecti parte, an verò in oppoſito vena ſit ſecanda? Et quàm multa eo in loco & aliis plurimis ἀσυνδέτως dicta! Græca an vbiq; rectè ſint conuerſa, haud ſcio. Certè cùm libro decimo πνεύμονα ſpiritum vertit: pulmonem ſcribendum puto. Sed cùm ſciuiſſe autorem noſtrum Græcè nullum dubium ſit, Typographi vel librarij ignorantiæ illud, cùm hecticam febrem vbique ethicam nominat, aſſcribo. Sunt & alia Typographi errata propemodum innumerabilia. Inprimis verò hoc deteſtandum, quòd ſæpè initio paginarum integrum verſum, quem ne diuinando quidem reſtituere potuimus, omiſit, aliquoties etiam repetiuit. De rebus ſi pronunciare vellem, nimis longum hoc in loco eſſet. σφάλματα μνημονικὰ cùm in allegando vel ſua, vel aliena citat, plurima poſſem oſtendere. Sed malo hoc obſeruare alios, & fortaſſe alia autorum exemplaria, ac nobis ſunt, illi ad manus fuerunt. Quæſtionem eam, quam tibi nuper quidam, minùs ætatis & dignitatis tuæ ratione, quàm par erat, habita, de morbo mouit, libro quarto capite quinto attingit. Sed malè planè nobiſcum, qui tot annis Medicinam facimus, & de morbi definitione etiam nunc ambigimus, agitur. Profectò minimè præclarus ad laudem eſt aſcenſus, cùm per alterius nominis ruinam gradum facimus. Autorem noſtrum optarē ſuperſtitem eſſe, & quæ lib. 8. de Medicamētorum Compoſitione diſputat, ad ſuum iudicium, vſu artis haud dubiè tot annis confirmatum, reuocare. Multa quidem copioſè & ingenioſè in medium affert: Sed ne quid diſsimulem, tota componendi medicamēta ratio in prudētia Medici ſita videtur, & faciliùs iſta exemplis quàm præceptis diſcuntur. Exempla, quæ autor proponit, ita typographi negligentia deprauata fuerunt, vt nemo intelligere potuiſſet, niſi ſtudio PETRI MONAVII aliquo modo mutata eſſent. Regulas verò quas ſtatuit, eas logiſtica refutat. Sed attexere quæ MONAVIVS hac in parte monuit, huic libro non libuit, nec meam ſententiam de putredine, contagione, & morbis peſtilentibus, quantumuis ab amicis ſæpiſsime rogatus, vt facerem, hoc in loco afferre. Otium hæc maius, quàm quidem hoc anno, quo nullus, dum ſupra triginta ſeptem.

artem medicam exerceo, mihi vel grauior vel laborioſior fuit, addo etiam acerbior, conceſſum eſt: & bibliothecam à qua diutius quàm velim, abſum, ac potiùs reditum cum meis libris in gratiam requirunt. Hæc verò ſi contigerint, & valetudo non omnino aduerſa (bonam enim, decurſo iam vitæ ſpacio, & ætate propemodum exacta, & tot moleſtiſsimis & grauiſsimis curis & laboribus fracta, vix ſperare poſſum) fuerit, volente Deo cum ſtudioſis me communicaturum ſpero. Eſſent & alia hoc in loco indicanda, & diſcrepantia conciliãda. Libro quinto duplicem refectionem ventriculi conſtituit, vnam à chylo, alteram à ſanguine. Illud alienum à dogmate quod eſt lib. 2. cap. 3. vbi ſalsè hoc irridet, videtur. Simile eſt lib. 5. cap. 4. vbi puris generationem mediam inter coctionem & putrefactionem ponit, & vtriuſque horum extremorum participem facit. Libro ſeptimo verò capite decimoquinto coctionem ſimpliciter, licet imperfectam, & quidem propriè ſtatuit. Sed hæc & his plura interpretatione potiùs benigna mitiganda quàm exagitanda ſunt. Vnum virum non omnia videre, eſt in ſenario Græco. Et vtinam quidam, qui ſe in vrinis omnia videre poſſe putant, diligenter autoris noſtri ſententiam de coctione intuerentur. Aliter de vrinæ ſedimento in ſanis, aliter de eo quod in morbo, præſertim febre eſt, iudicarent, & inſcitiam ſuam minùs, dum primi eſſe volunt, proderent. Diſcerent in ſanis ſedimentum ab humore crudo, qui vnà cum ſanguine per vaſa ad ſingulas partes decurrens alterationem quandam ſuſcipit, & ad venas emulgentes atque renes defertur, prouenire, vt ex vrina puerorum & eorum qui minùs frugaliter viuunt, manifeſtum eſt. In iis verò qui putridis febribus laborant, partem humorem crudum, qui non potuit confici dum ſanguis generaretur, partem humorum putredinẽ in vaſis, conſequi. Sed ad VALLESIVM reuertor: quem cùm præſtantiſsime IVLI te deſiderare oſtenderis, & tua Galenica Commentaria in meo nomine apparere volueris, ad te tanquam teſtem grati animi mei atque obſeruantiæ perpetuæ mitto. In bona autem ſpe ſum illum plurimos cupidè amplexuros, cùm à multis magni & veri iudicij viris expetitum eſſe exploratiſsimum habeam. Sæpiſsime vir ſummus ingenio & doctrina excellentiſsimus ANDREAS DVDITIVS, qui in liberrimo & literatiſsimo illo ocio, quo nunc WRATISLAVIAE fruitur, in Mathematis, Philoſophia, & Medicina ita verſatur vt in ſingulis excellat, vt hunc librum foras darem à me contendit. Non rarò IOACHIMVS CAMERARIVS Norimbergenſis Medicus, ſingulari prudentia, erudita & recondita doctrina præditus, idem per literas petiuit. Lumen etiam Medicorum HIERONYMVS MERCVRIALIS, qui magna cum laude artem Medicam in Academia Patauina profitetur & præcipuè Germanos ſua doctrina allicit, idem ſtudioſiſsimè mecum egit. HIERONYMVS DONZELLINVS excellens Medicus Venetus, quem nullus liber bonus latet, & qui de arte noſtra non minùs præclarè iudicat, quàm eam exercet, ſe ne vidiſſe quidem Valleſiana iſta, & ſingulari animo expetere oſtendit. Quàm ſæpe de eo GVARINONVS noſter laudabili cupiditate flagrans in Hiſpanias ſcripſit! STROMERVS cùm in manibus nobis eum eſſe videret, huic labori ſe fauere multis verbis declarauit. Quid noſter IACOBVS SCVTELLARIVS? qui nuper in numerum Sacratiſsimæ Cæſareæ Maieſtatis Medicorum eſt receptus, quem locum ingenio, doctrina, peritia artis tuetur. Quid inquam ille, cùm

me hunc

me hũc diuulgaturum dicerẽ, de eo exiſtimauerit, quàm illius cupidus fuerit, poſſem verè referre. IOHANNES *verò* ODORICVS, *qui diu in aula Sacræ* AVGVSTAE *atque arte Medica cum magna laude eſt verſatus, cùm ſuperioribus proximis diebus* AVGVSTAM *in Hiſpanias redeuntem comitaretur, ſibi huius libri inueſtigationem inprimis curæ fore affirmabat. Nihil dicam de* THOMA IORDANO *Medico ingenioſiſsimo: Nihil de ciuib. meis Medicis* WRATISLAVIENSIBVS *viris doctiſsimis & mihi amiciſsimis, ac inprimis* IOHANNE WOISSELIO, *quem nuper nobiſcum in Regia fuiſſe, eſt quod lætemur. Expetere eos librum hunc ſingulari ſtudio, minimè obſcuris & paucis ſignificationibus mihi oſtenderunt. Horum autem iudicium & deſiderium haud dubiè multorum aliorum cupiditatem ita incendet, vt hunc legendum & cognoſcendum ſibi putent. Itaque cùm in Medicinæ ſtudioſorum manibus verſabitur, tuæ ſingularis beneuolentiæ declarationem, cùm tuos Commentarios ad me miſiſti, mihi gratiſsimam fuiſſe, meq́; ad gratiæ debitum tibi obſtrictum eſſe, ac nos tot annis inter nos eos fuiſſe, qui eſſe debemus, ad omnem poſteritatem teſtabitur.*

Pragæ, exeunte Auguſto, Anno
CIƆ IƆ LXXXI.

)(5

INDEX CONTROVERSIARVM QVÆ HOC OPERE CONTINENTVR, PER LIBROS ET CAPITA.

Primo Libro.

AN elementa retineant formas proprias in compoſitis Cap. 1
An aqua humidior ſit aëre 2
An aër ſit frigidus 3
An qualitates contrariæ poſſint eſſe ſimul; & quibus gradibus 4
An omne quod agit, patiatur ab eo in quod agit 5
An antiperiſtaſi, aut obiectu contrarij poſſit aliqua qualitas augeri ibid.
An temperamentum ſit qualitas aliqua diuerſa à qualitatibus elementorum 6
An poſſit fieri corpus temperatum ad pondus 7
An homo temperatus ſit exactè talis ibid.
An ſint quatuor temperamenta ſimplicis lapſus: vt ſunt 4. duplicis ibidem
An ætates ſint quatuor 8
An qui à Galeno dicuntur καθεστηκότες, dici debeant conſiſtentes ibid.
An iuuenes & conſiſtentes ſint iidem apud Galenum ibidem
An pueri ſint iuuenibus frigidiores, an calidiores ibidem
An adoleſcentia ſit ætas temperata, an calida & humida ibid.
An ſenectus ſit ſicca, an humida ibid.
An fœminæ ſint calidiores viris 9
An nerui molles ſint humidiores cute, an duriores 10
An cor ſit humidum, an ſiccum ibid.
An pulmo ſit ſiccus, an humidus ibid.
An corpus temperatũ habeat actiones omnes perfectiſſimas 11
An corpus temperatum omnibus cauſis maximè reſiſtat ibid.
An corpus temperatum ſit maximè longæuum ibidem
An ſint qualitates aliquæ earum, quæ à Philoſophis virtuales ſolent appellari 12
An medicamenta calida operentur calore, quem habent actu ibid.
An medicamenta calida recipiant agendi principium, vel, vt vulgò dicunt, actuentur à noſtro calore ibid.
An medicamenta frigida; frigore, quod ſit actu, operentur ibid.
An medicaméta frigida patiantur aliquid à noſtro calore ibid.
An medicamenta ſicca & humida, ſiccitate & humore, quæ in illis ſunt actu, operentur ibid.
An pituita generetur in ventriculo 13
An ſolus ſanguis nutrire poſſit 14
An ſanguis ſit ſubiecto & ſubſtantia propria frigidus 15
An ſanguis ſit calidior bile 16
An bilis vitellina fiat vſtione; an admixtione pituitæ craſſæ 17
An ruffus color, intenſior ſit flauo ibid.
An bilis porracea & æruginoſa generentur ſemper in ventriculo 18
An ſit aliqua bilis zinaria 19
An melancholia naturalis quæ confluit ad ventriculum, excitet naturalem famem; an tantùm iuuet concoctionem 20
An atræ bilis ſpecies ſint plures, quàm duæ 21
An ſecundæ humiditates quas inuenit Auicena ſint ſucci; an non 22

Libro ſecundo.

AN inſtrumenta poſſint eſſe partes ſimplices; an neceſſariò ſint compoſitæ cap. 1
An operationes procedant à partibus ſimplicibus, an à compoſitis 2
An ventriculus nutriatur chylo 3
An renes, & veſica nutriantur lotio ibid.
An veſica fellis nutriatur felle ibid.
An lien nutriatur melancholiâ ibid.
An vngues nutriantur verè, & ſint vitæ participes 4
An pili nutriantur verè ibid.
An cor primò conſiſtat in animantis generatione; an hepar 5
An ſemen vtrunque præſtet efficientiam; an muliebre materiam ſolam 6
An fœmina poſſit aliquo modo per ſe ſolam ſine viro concipere ibid.
An ſemen decidatur ex toto corpore; an ex ſolis vaſis ſeminariis 7
An ſemen deciſum viuat 8
An octomeſtres poſſint viuere 9
An dimidiato anno nati, viuant 10
An caput ſit factum propter cerebrum; an propter oculos 11
An ſit vnicum membrum princeps; an plura 12
An teſtes ſint membrum princeps ibid.

An hepar

An hepar ſit membrum princeps ibid.

An facultas animalis reſideat in ſubſtantia cerebri, an in membranis 13

An ſenſus & motus ſint eiuſdem gradus animantium, an diuerſorum 14

An facultates influant cum ſpiritus ſubſtantia, an ſola illuſtratione ibid.

An facultas naturalis effluat à iecore, an inſita ſit membris omnibus 15

An ſit aliquis ſpiritus naturalis 16

An virtus generans diuerſa ſit à nutriente 17

An virtus augens diuerſa ſit à nutriente 18

An facultates naturales, quæ particulares appellari ſolent, ſint 4. tantùm, an plures 19

An ſit aliqua vis diſtribuens ibid.

An ſit aliqua vis ſecernens ibid.

An ſit aliqua vis appetens ibid.

An ſit aliqua vis dilatans ibid.

An ſit aliqua vis affigens ibid.

An facultates animales quæ rectrices appellantur, ſint tantùm tres 20

An ſenſus differat ab imaginatione ibid.

An memoria differat à vocata reminiſcentia ibid.

An imaginatio differat à memoria ibid.

An differant locis tres ſenſus interni 21

An ſentiendi & mouendi vis per eoſdem neruos, eiſdem ſpiritibus, aut eadem illuſtratione deferatur 22

An tactus ſit vnicus, an plures ſenſus 23

An viſus ſit igneus ibid.

An odoratus ſit naturæ vaporis ibid.

An odoratus inſtrumentum ſit intra cranium, an in naſo 24

An audiendi inſtrumentum proprium ſit aër aliquis internus, an membrana pori auditus, an oſſicula duo nuper inuenta à diſſectoribus 25

An ſenſus omnes agantur re vera in cerebro, an ſinguli in ſuis inſtrumentis 26

An accretio ſit motus per ſe, an ex accidenti 27

An viſio fiat admiſſione rei alicuius, an emiſſione 28

An poſſit aliquid ſentiri ſine medio 29

An guſtatus & tactus indigeant medio interno ibidem

An qualitates quæ ſentiuntur, producant ſpecies aliquas in ipſos ſenſus ibid.

An ſentire ſit agere, an pati 30

Libro tertio.

AN Hippocrates fuerit autor primus doctrinæ de pulſibus in procœmio.

An pulſus ſit ſignum præſtantius vrina, an non cap. 1

An reſpiratio & pulſus ſit ad eoſdem vſus, nec ne cap. 2

An quietes pulſus & reſpirationis ſint ceſſationes, an actiones ibid.

An reſpiratio ſit actio tantùm voluntaria ibid.

An vterque motus, dilatatio inquam & conſtrictio pulſus aut reſpirationis, ſit actio: an altera actio, altera actionis remiſſio ibid.

An arteriæ ſimul attollantur ac deprimantur cum corde, an contrario modo 3

An ſint octo pulſuum differentiæ 4

An ſit aliquis pulſus plenus, aut vacuus ibid.

An ordo aut contrarium ſemper accidat inæqualitati 5

An pulſus poſſit venire ad tantam crebritatem, vt alterutram quietum omnino amittat 6

An poſſint fieri contrarij motus ſine quiete media ibid.

An poſſit ſentiri conſtrictio, & quatenus 7

An ad cognoſcendam velocitatem pulſus, opus ſit tempus cum ſpatio conferre 8

An latio ſit motus continuus, an diſiunctus ibid.

An ſit differentia aliqua pulſus, quæ non pendeat à cauſa continenti 9

An aliqua pulſus vehementia ſit nimia, & præter naturam 10

An omnis inæqualitas pulſus fiat ex vitio inſtrumentorum 11

An inordinatus pulſus ſit deterior ordinato 12

An ſit aliquis pulſus amatorius 13

Multa de amore ibid.

An pulſus autumni ſint, quales in vere 14

An omnis pulſus inflammationis ſit durus & ſerratus 15

An pulſus tertianæ febris ſint exigui 16

An vrina ſit potus, an ſerum ſanguinis 17

An renes trahant lotium, & remittant in veſicam, an aliter ſubeat illud in veſicam ibid.

An color vrinæ comparetur ante ſubſtantiam, an contrà 18

An color vrinæ mutari poſſit ſine noua ſubſtantia 19

An color viridis ſit ſemper caloris ſoboles 20

An color liuidus ſit magis lethalis viridi 21

An omnis vrina craſſa ſit perturbata 22

An tenuis vrina naſcatur ſemper ex cruditate, an nonnunquam ex obſtructione 23

An poſſit fieri vrina nigra tenuis 24

An poſſit fieri vrina rubra tenuis ibid.

An poſſit fieri flaua & craſſa ibid.

An ruffa aut flaua vrina fieri poſſit craſſa ibid.

An ſedimentum vrinæ in ægrotis fiat ex eadem ſubſtantia, ex qua in ſanis, & ex qua in vtriſque 25

An pingue innatet ſemper in vrinis, an aliquando ſubſideat aut pendeat 26

An ſit aliqua vrina oleacea, & qualis ibid.

An furfuraceum contentum ſignificet maiorem conſumptionem, quàm lamineum ibid.

An polentaceum ſignificet maiorem conſumptionem, quàm furfureum & lamineum ibid.

An vrina poſſit ſignificare mulierem vtero gerere 27

Libro quarto.

AN morbus ſit qualitas, an ad aliquid: an ad multas categorias referatur 1

An omnes morbi contineantur trimembri diuiſione: an ſit aliquis neque temperamenti, neq; ſtructuræ, neque ſolutio continui 2

An febres differant inuicem ſpecie reuera, an non, ibidem

An Galenus libello de diff. morborum vſque ad infimas ſpecies proceſſerit ibid.
An morbi habeant cauſam aliquam in fine ibid.
An cauſa continens rectè ſoleat finiri ibid.
An morbi habeant cauſam continentem ibid.
An cauſæ externæ poſſint fieri per ſe cauſæ morborum ibid.
An motus ſit cauſa caloris, & quomodo ibid.
An ex fame aliquis febricitet, & quomodo ibid.
An robur membri alicuius poſſit eſſe illi ipſi cauſa ægrotandi ibid.
An ſymptomatum ſint plura quàm tria genera 4
An dolor ſit ſymptoma in læſa actione ibid.
An læſæ actionis ſint plures quàm tres ſpecies ibid.
An peruigilium cõtineatur in diuiſione ſympt. qua vſus eſt Galenus ibid.
An dolor ſit ſymptoma ſolius tactus, an omnium ſenſuum ibid.
An ſympt. contingentia facultatibus naturalibus bene enumerauerit Gal. per facultatum numerum: an meliùs enumerentur per actiones ibid.
An ſymptomata omnia naſcantur ex morbo 5
An ſympathia aliqua poſſit fieri ſine priuatione, aut immiſſione rei alicuius 6
An imaginatio valeat morbum parere, aut tollere, ibid.
An faſcinationis ſit aliqua vis ibid.

Libro quinto.

AN vomitus ſit euacuatio naturalis 1
An ſudor ſit euacuatio naturalis 2
An euacuationes ſymptomaticæ vocatæ poſſint aliquando vtiles eſſe 3
An puris generatio ſit putrefactio, an concoctio 4
An calor naturalis & calor præter naturã ſint duo contrarij calores ibid.
An dolor ſemper fiat à ſolutione continui 5
An omnis intemperies poſſit facere dolorem 6
An fames ſit ſenſus defectus ſuctusve, an appetentia cibi 7
An famem animalem ventriculi antecedat fames naturalis venarum ibid.
An fames fiat deficiente ſicca, & ſitis deficiente humida ſubſtantia ibid.
An ira poſſit aliquem interimere 8
An riſus naſcatur à ſolo gaudio: an à gaudio cum admiratione 9
An riſus ex titillatu ſit verè riſus ibid.
An poſſit perire in particula aliqua ſenſus, ſeruato motu 10
An frigus ſit per ſe cauſa alicuius actionis 11
An lethargus & phrenitis ſint inflammationes cerebri 12
An neceſſe ſit læſa imaginandi vi alicuius ſingularis ſenſus inſtrumentum pati 13
An metus & mœſtitia naſcantur ab atro colore melancholiæ 14
An caros fiat ſemper cum febre, & an lædat reſpirationem 15
An omnis conuulſio fiat à repletione, aut inanitione 16
An conuulſio & paralyſis differant intenſione, an ſpecie 17
An epilepſia, & ſopor, & apoplexia differant intenſione, an ſpecie ibid.
An fortitudo facultatis faciat ad magnitudinem rigoris ibid.
An Hippocratis tempore acciderit rigor ſine febre ibid.
An poſſint fieri morbi noui nunquam antea conſpecti ibid.
An febris eſſentia ſit in ſolo calore, an cum ſiccitate 18
An febris ſit totius corporis calor, an etiam membri alicuius ibid.
An diuiſio febris in hecticã, putridam, & diariam, ſit lata per ſubiectam materiam ibid.
An ex ſanguine putri ſit febris aliqua 19
An bilis poſſit febrem facere ſine putredine ibid.
An ſpiritus poſſint putreſcere ibid.
An febris hectica poſſit incipere à principio 20
An febris diaria, hectica, & putrida poſſint copulari ibidem.
An fieri à principio, ſignificet apud Galenũ primos dies, an primam aggreſſionem ibid.
An omnis febris peſtilens ſit putrida 21
An ſynochus ſit malignior, acutior, & magis periculoſus febre ardente 22
An febres accidentes ſint naturæ diariarum 23
An febris lypiria ſit febris morbus, an accidẽs ibid.
An per febrem epialam ſentiatur calor & frigus ſecundum eaſdem omnino partes 24
An intemperies inæqualis dicta ſit à Galeno ſecundum partes corporis inæqualis ibid.
An circuitus febrium contingant ſuccorum proprietate, an alia cauſa 25
An ſit aliqua febris quintana, aut ſextana, aut ſeptimana ibid.
An omnis putredo, atque ita omnis febris putrida naſcatur ab obſtructione 26

Libro ſexto.

AN opus ſit ad medicinam abſoluiſſe omnium artium ἐγκυκλοπαιδείαν, an non in proœm.
An per tuendæ valetudinis artem poſſit mors deuitari in æternum 1
An genita eſſe interitura, poſſit demonſtrari ibid.
An calor naturalis conſumptionis humidi cauſa ſit ibidem
An conſeruatio corporũ agi debeat ſimilibus qualitate & gradu, an non 2
An defectus prioris concoctionis ſequenti poſſit emendari 3
An tenuia alimenta debeant ingeri ante craſſa, an contrà 4
An cibus debeat capi ante potum, an contrà, an alternatim 5
An aqua poſſit nutrire 6
An ſit cœnandum lautiùs, quàm prandendum 7
An acida cruditas naſcatur à ſolo frigore, an etiam à calore 8
An vtendum ſit venere ante cibum, an à cibo 9
An fæces generentur in inteſtinis, an in ventriculo 10
An laſſitudo phlegmonodes ſit compoſita ex vlceroſa, & tenſiua, an ſimplex 11

An

An cacochymia melancholica indicet cauſam calidam, an frigidam 12

Libro ſeptimo.

AN multitudo ad facultatem, dicatur ad facultatem naturalem, an ad animalem, an vitalem 1
An poſſit eſſe plethora ſolius ſanguinis, ac non potiùs omnium ſuccorum ibid.
An multitudinis ſpecies ſint morbi, an neutri affectus ibid.
An magnitudo morbi ſit ſcopus mittendi ſanguinem 2
An ætas ſit ſcopus mittendi ſanguinem ibid.
An ſanguis in venæ ſciſſione fluat cauſa deuitandi vacui 3
An calor habeat vim trahendi per ſe, an cauſa vacui ibid.
An res ſuccedant ne detur vacuum, naturali motu ibid.
An ſeruanda ſit rectitudo ad mittendum ſanguinem 4
An ſeruari debeat rectitudo ſecundum diametros ibid.
An in pleuritide ſecari debeat vena eiuſdem brachij, an contrarij ibid.
An in affectionibus renum ſecari debeat vena in cruribus ibid.
An in affectionibus hepatis ſecari debeat vena in brachiis ibid.
An ſeruari debeat rectitudo fibrarum ibid.
An omnes pleuriticos oporteat curare ſectione venæ, an aliquos expurgatione ibid.
An vtilius ſit in affectionibus hepatis & lienis ſecare venam inter minimum digitum & annularem, quàm internam in cubito 5
An liceat refrigeratis ſecare venam 6
An magis periculoſum ſit grauidis ſecare venam, quàm pharmacum expurgans dare 7
An liceat aliquando mittere ſanguinem vſque ad animi deliquium 8
An animi deliquium ad quod licet deducere ægrotantes, ſit defectus facultatis animalis, an vitalis ibid.
An liceat vſque ad animi deliquium mittere ſanguinem in febribus ardentibus ex bile ibid.
An liceat mittere ſanguinem vſque ad animi deliquium cauſa doloris ibid.
An conuenientius ſit ſanguinis miſſionem fieri ante expurgationem cùm vtraque euacuatione eſt opus, quàm contrà 9
An ad expurgandum opus ſit tanta facultate, quanta ad mittendum ſanguinem 10
An liceat expurgare vſq; ad animi deliquium ibid.
An medicus vti debeat ſemp attenuantibus ad ſuccorum præparationem, vt expurgentur 11
An concoctio ſemper craſſitudinem pariat 12
An liceat alioquin vti expurgatione ante concoctionem citra turgentiam 13
An oporteat expectare concoctionem perfectam, an manifeſtam 14
An bilioſi ſucci coqui poſſint, an non 15
An expediat ab aſſumpto pharmaco dormire 16
An ab aſſumpto pharmaco potandum ſit 17
An ad mittendum ſanguinem, & expurgãdum, cauere oporteat concurſus & oppoſitiones aſtrorum 18

Libro octauo.

AN poſſit eſſe iuuenis peritus medicus in procœm.
An grauius peccatum ſit in victu ęgrotantium inclinare ad craſſum, quàm ad tenue 1
An victu magis craſſo vtendum ſit in morborum principiis, quàm cùm iam vigent 2
An poſſint ægrotantes refici per aliam viam, quàm per os 3
An curatio fiat contrariis æqualibus 4
An conſuetudo auxiliorum afferat illorum neceſſitatem, an ſolùm tolerantiam 5
An omnes facultates quibus noſtrum corpus gubernatur, poſſint accipere conſuetudinem, & qua quæque cauſa ibid.
An conſuetudo ſit natura quædam reuera ibid.
An indicatio conſuetudinis in morbis præſtantior ſit, quàm indicatio naturæ ibid.
An liceat curare hæmorrhoidas nulla ſeruata 6
An liceat fricare laborantes crudi ſucci redundantia 7
An epilepſia debeat curari, an non 8
An veſicam refertam excrementis liceat per aluũ expurgare 9
An liceat morbum morbo curare 10
An tympanites grauior ſit aſcite ibid.
An liceat febrem excitare medicamentis ad curationem conuulſionis, aut reſolutionis, aut alicuius talis affectus ibid.

Libro nono.

AN expurgantia medicamenta trahãt proprios ſuccos, an indiſtinctè quoſcunque 1
An medicamenta expurgantia trahant ſimilitudine ſubſtantiæ, an occulta proprietate ibid.
An ſit medicamentum aliquod expurgans ſanguinem ibid.
An medicamenta expurgantia peruadant venas ad trahendum ſuccos ibid.
An medicamenta expurgantia ſint deleteria 2
An aloë aperiat ora venarum 3
An aloë habeat vim expurgandi totum corpus ibid.
An liceat admiſcere expurgantia adſtringentibus 4
An liceat admiſcere expurgantia cum lenientibus ibid.
An doſes medicamentorum expurgantium definiantur ad corpus temperatum ibid.
An cùm coeunt multa medicamenta expurgantia, debeat aliquod illorum habere doſin propriam completam ibid.
An medicamenti expurgantis fortioris admixti cũ debilioribus poſſit dari plus, quàm ſi daretur ſolum ibid.

An aloë admixta melli expurget debiliùs, quàm ſola ibid.
An ex coloribus & aliis accidentibus, quæ ſequuntur modum ſubſtantię, poſſimus quidpiam iudicare de temperamento 5
An ſapor amarus ſit ſemper ſoboles caloris, an nõnunquam frigoris ibid.
An acidus ſapor naſcatur ſemper ex frigore ibid.
An Gal. opinatus ſit, nihil amarum eſſe boni odoris ibid.
An vinum ſit humidum, an ſiccum 6
An vina omnia calida ſint, an quædam frigida ibid.
An medicamenta fiant vſtione mitiora, an mordẽtiora 7
An medicamenta tam alterantia quàm expurgantia poſſint reſpicere propria membra 8
An medicamenta alterantia appellationem accipiant ab eo gradu, quem habent ſupra gradum temperati, vt fert communis medicorum ſentẽtia, an ab eo gradu, quo qualitas tribuens appellationem vincit contrariam in ipſo medicamento 9
An remiſſum remittat intenſum vſque ad medium gradum inter ambo ibid.
An ex calido in tertio, & calido in ſecundo mixtis, fiat calidum in quarto ibid.
An frigidum in primo reducat calidum in tertio ad calidum in ſecundo ibid.
An hunc gradum aut illum, ex his aut illis reſultare, poſſit conſtare experimento ibid.
An ſint aliqua venena frigida toto genere deleteria 10
An verè ſomnifera medicamenta ſint tantùm humida, an frigida etiam 11
An pus mouentia ſint temperata, an calida & humida 12

Libro decimo.

AN ſit diebus criticis vis à radice ſuperna 1
An dies decretorij integri debeant aſſumi ad computationem 2
An dies impares ſint fortiores paribus 3
An computatio dierum criticorum in muliere, quę poſt partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris 4
An in morborum recidiuis computatio fiat ab ipſis recidiuis, an à primo morbo 5
An omnia tempora morborum diſtinguãtur concoctione, an aliis ſignis 6
An aliquis poſſit mori in inclinatione totius morbi cap. 7
An cum ſignis manifeſtæ concoctionis poſſit æger mori ibid.
An ſit aliqua conſtitutio legitima morbis & communis 8
An omnes quaternarij ſint proximè ſequentium indices ibid.
An indices dies concoctione indicent decretorios, an aliis ſignis ibid.
An morbus regius ante ſeptimum diem ſemper ſit malus 9
An in ſolis morbis acutis vtantur medici prædictione, an etiam in longis 10
An criſis nocturna præſtantior ſit diurna ibid.
An euacuatio per infernum ventrem ſit omnium accommodatiſſima ad criſes ibid.
An morbi diſſimiles ſint perpetuò magis periculoſi, quàm ſimiles 12.

FINIS.

Rudolphus *ſecundus diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum eſſe volumus vniuerſis. Quòd cùm ex parte fidelium nobis dilectorum Ioannis Aubry & Claudii de Marne humiliter nobis expoſitum ſit, Diuum olim Imperatorem Maximilianum ſecundum, Dominum genitorem noſtrum colendiſſimum auguſtæ memoriæ, ipſorum ſocero quondam Andreæ Wechelo, typographo Francofurtenſi, certum priuilegium impreſſorium conceſſiſſe: Demiſsè ſupplicando, vt cùm dictus Wechelus anno proximè præterito diem ſuum obierit, ac inter cætera officina eius typographica iure hæreditario ad ipſos Ioannem Aubry & Claudium de Marne peruenerit, dignaremur ipſis memoratum priuilegium de nouo benignè concedere, ſicq; eos fauore & authoritate noſtra Cæſarea contra æmulorum, alienis laboribus & vigiliis inſidiantiū, fraudes ac dolos tutos ac munitos clementer reddere. Proinde nos eruditorum hominum conatus, qui in Rempubl. literariam multa quotidie commoda liberaliter conferunt, fauore & gratia noſtra prouehendos cenſentes, eorundem Ioannis Aubry & Claudij de Marne humilimis precibus clementer annuimus, adeoq; ipſos ad opera medica Ioannis Fernelij ab authore correcta & locupletata, & Controuerſiarum Medicarum ac Philoſophicarum libros decem ſtudio Franciſci Valleſii Couarruuiani elaboratos, aliosq; authores bonarum artium in Philoſophia, Medica, Iuridicaq; facultate, per eoſdem imprimendos (ad Hiſtoricorum & Theologorum librorum verò editionem priuilegio noſtro, abſq; peculiari conſenſu, vti non debent) priuilegio noſtro donauimus, prout hiſce noſtris literis ſcienter, animo bene deliberato, & Cæſarea noſtra authoritate diſertè donamus. Ac proinde omnibus iis, qui in ſacro Romano Imperio ac Regnis dominijſq; noſtris hæreditariis vel imprimendis vel vendendis libris vacant, ſeū quacunq; alia ratione librariam negotiationem exercent, tenore præſentium ſeriò inhibemus & vetamus, ne quis eorum ſupraſcripta opera, poſteaquam eorundem Ioannis Aubry & Claudij de Marne ſtudio ac diligentia in lucē prodierint, ad ſexenniū ab editionis die numerandum, intra ſacri Romani Imperij & omnium Regnorum ac prouinciarum noſtrarum fines, eodem vel alio charactere excudere, aut vbicunq; recudenda dare, vel alibi impreſſa adducere, vendere vel diſtrahere palàm vel occultè auſit. Quiſquis verò aliter fecerit, & interdictum hoc noſtrum neglexerit, is debebit non ſolùm eiuſmodi libris impreſſis, quos nimirum prædicti Ioannes Aubry & Claudius de Marne, vel eorum hæredes, aut mandatum ab iis habētes, auxilio Magiſtratus eius loci, aut ſua quoq; authoritate, apprahendere & ſibi vendicare poterunt, priuari, verùm etiam inſuper decem Marchis auri puri, noſtro Imperiali fiſco, fraudis vindici, & dictis Ioanni Aubry & Claudio de Marne, eorúmve hæredibus, ex æquo ſoluendis & numerandis, mulctari: dūmodo tamen ex ſingulis editionibus antedictorum operum quinq; exemplaria quamprimum ſuis ſumptibus ad Imperialem Cancellariam noſtram eiuſdem deſtinato Taxatori tranſmittāt. Quod ſi neglexerint, hac noſtra gratia & priuilegio neutiquam gaudere poterūt, ſed eo ſtatim priuati & exuti eſſe cenſeantur. Proinde mandamus vniuerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis ac fidelibus dilectis, tam eccleſiaſticis, quàm ſecularibus, cuiuscunque gradus, ſtatus & conditionis fuerint, præſertim verò iis qui in Magiſtratu conſtituti ſunt, vel ſuperiorum ſuorum, vel ſuo ipſius nomine, ac loco, iuris & juſtitiæ adminiſtrationem exercent, ne quenquam hoc priuilegium ſeu interdictum noſtrum impunè violare, ſpernere & negligere patiantur. Sed ſi quos contumaces compererint, præſcripta pœna plecti, & quibuscunq; rectè fieri poteſt modis coerceri curent: Quatenus & ipſi grauiſſimam indignationem noſtram, ac eandem mulctam incurrere noluerint. Quòd autem hæc rata & firma ſint, hiſce literis noſtris teſtatum eſſe voluimus. Quas dedimus manus noſtræ ſubſcriptione & ſigilli noſtri impreſſione roboratas. Datum in Ciuitate noſtra Vienna, die vigeſima quinta menſis Maij, Anno Domini milleſimo quingenteſimo octuageſimo ſecundo: Regnorum noſtrorum, Romani ſeptimo, Hungarici decimo, & Bohemici itidem ſeptimo.*

Rudolphus.

V. Io. Bap. Weber.

Ad mandatum ſacræ
Cæſ. Maieſt. ꝓprium.

P. Obernburger.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM

LIBER PRIMVS.

TAM diffusè, diſtinctè, & diligenter enarrata ſunt à Galeno, medico ac philoſopho nunquam ſatis pro dignitate commendato; omnia quæ inuenta ſunt ab Hippocrate antiquo illo medicinæ doctore (quẽ nõ laudare;ſed ſuſpicere fas eſt) vt nihil quicquam, vel ad artis ſummum (ſi quod tamẽ eſſe poteſt ſummum) complementum, vel ad dilucidiorem enarrationem deſiderari videatur. Nam eſt nobis Hippocrates vnus inſtar mille autorum: & vnus Galenus pro innumeris explanatoribus. Nulla enim eſt artis medicæ pars, quam ille non inuenerit, neque quam hic ad ſummum non excoluerit. Id quod vel ex ſcriptis eorum, qui poſt hos autores in hunc vſque diem ſcripſere, fit manifeſtum. cùm enim Galenus, qui Hippocrate eſt multò iunior, mille ac quingentis ante nos annis ſcripſerit: nihil tamen eius inuentis adhuc eſt additum. neq; quicquam tanta librorum volumina, quanta vix iam capiunt bibliothecæ, continent: aut quicquam Compluti à noſtris præceptoribus, aut à nobis docetur, aut ab alijs alibi, quod non in Galenum referatur. Ante Hippocratem medicina non erat in artem redacta. ab hoc vſq; ad Galeni tempora erat ſanè ars: ſed, vt Plinius dixit, interpolis: quæq; ab alijs inuenta ratione multis annis (vt par erat tam difficilem, & tam neceſſariam artem) ediſcebatur: ab alijs comparabatur ſolâ experientiâ: ab alijs ſolis ſex menſibus, methodo (vt videbatur illis) cõprehenſa, docebatur. Cæterùm poſt Galenum non ampliùs interpolis ars fuit, ſed perpetuò eadem, veris demonſtrationibus cõfirmata; quoniã ſcilicet hic autor nihil, quod ad artis attinet conſtitutionem, non reliquit inuentum, quod poſteri ſuperadderent: nihil non clarum, quod enarrarent. Illud vnum multi conati ſunt emendare, quod tam longæ artis tam expeditam traditionem neceſſariò conſecutum eſt, nempe prolixitatem; ne tot libri eſſent à nobis euoluendi: non parum nos, hac in parte ſe iuuaturos ſperantes: tamen interim nobis pro libris Galeni, qui in quinq; non adeò grandes tomos rediguntur, libros præſtitẽre; qui non facilè in centum tomos redigantur. præterquam quòd nullus eſt cõſecutus, vt tot præcepta breuiùs, quàm Galenus, pertractaret. Nam qui inter illos totam artem ſibi propoſuerunt pertractandam, vt Auicena, aut omnia, aut pleraq; ſine demonſtratione tradunt: ſibi ſine ratione haberi fidem poſtulantes: reliquorum ſinguli ſingulas partes tractandas ſuſcipiunt. & nullus illorum eſt, qui vel in ea, quam ſolam tractat, parte: non ſit Galeno, qui nullam omiſit, multò inferior. Solus Auicena poſt Galenum viſus eſt nihil voluiſſe omittere. qui fortaſſe proinde toties turpiter lapſus eſt: aut (quod verius arbitror) quoniã non docebat cum demonſtrationibus, ſed velut in cumulum cuncta congere-

bat: quanquam in multis conſultò à Galeno deuiauit, arroganter contradicens; non ſolùm in contemplatorijs opinionibus, ſed & in practicis præceptis. Quæ res effecerat, vt cùm ſuperioribus aliquot ſeculis bonæ literæ iacerent, & genuina Galeni monumenta deliteſcerent: tota medendi ars ferè perijſſet; & nihil inter medendum Hippocrateum, ſed Auiceneum fieret: iam verò diligentiſſimorum hominum, pariter ac eruditiſſimorum (quales multos tulit hoc ſeculum) beneficio, primùm integritati & priſtino nitori reſtituta ſunt: deinde & eleganti latinitate donata. Quare nihil eſt maius, quod ars medicinalis ad integrum complementum requirat. Sola laborat (vt arbitror) opinionum varietate, ac quęſtionum: quam ſcriptorum non admodum vtilium multitudo peperit. Quod ego intelligens, ſtudioſos medicinæ, ſi quid poſſem, volens iuuare, quæſtiones medicinales ſcribere inſtitui: vt, quid in vnaquaq; ſentiendum ſit, conſtet. Conabimur, quoad fieri poterit, ſi quid noui attulerimus, cum demónſtratione proferre: vbi hæc non ſuccurrerit, tacebimus noſtram opinionem; quò, vbi fieri poſſit, litem dirimamus: vbi ſecus, nouam addentes opinionem, rem non reddamus obſcuriorem: niſi fortè aliquid ijs, quæ ab alijs dicta ſint, viſum fuerit multò veriſimilius. Interim breuitatem conſectabimur: ne ſtudioſos, ad artis peritiam properantes, quęſtionibus implicitos, longiùs remoremur: id quod vitioſiſſimum eſt in his, qui ante nos quæſtiones medicas, barbarè illi quidem omnes, ſcripſerunt. Quoniam verò in quouis opere nihil contingere poteſt legẽtibus, aut iocundius, aut vtilius ordine: delectationi, & memoriæ eorum, qui in hunc librum inciderint, conſulentes; in decem libros totum opus cenſuimus diſtribuendum. quorũ priores duo controuerſias, quas philoſophi habent cum medicis communes, contineant: tertius quæſtiones de pulſu & vrina habeat. Debetur enim ſignorum dignitati propria diſputatio. nam quarto & quinto pathologicas dabimus quæſtiones: ſexto eas, quæ ad artem tuendæ valetudinis ſpectant. Tres ſequentes habebũt curatiuas: vltimus prognoſticas. quinq; enim his, tanquam præcipuis partibus, tota medicina conſtat. Ergo eas, quæ ad phyſiologicam ſpectant partem, primùm pertractabimus. Nam hæc, vt philoſophiæ finis, ita medicinæ principium eſt. Sternit enim philoſophia medicinæ viam: potiſſimùm qua parte temperamenti, & compoſitionis humani corporis notitiæ ſeſe accommodat. Componitur verò humanum corpus, compoſitiori quadam ac propria conſtitutione, ex membris organicis: capite (inquam) thorace, ventre, cruribus, brachijs & reliquis. Sed ante hãc, ſingula illorum ex homœomeris, vt carne, neruo, arteria, & vena: hæc rurſus elementis quibuſdam, quæ ab Hippocrate & Galeno dicuntur ſecunda, humoribus inquam, componuntur. Hanc compoſitionem habet homo cum omnibus ſanguine præditis communem: ante quam rurſus habet illam omnium primam, ex primis elementis, quæ illi cum omnibus mixtis natura conſtantibus communis eſt. Meritò igitur compoſitiuam doctrinam nobis inſtituentibus, primum habet in diſputatione locum ea quæſtio, quæ de modo, quo elementa in mixto ſunt, inter philoſophos & medicos intercedit.

De modo quo elementa prima ſunt in compoſitis ſubſtantijs. Cap. I.

ANTIQVI philoſophi de primis elementis multa deliramenta tradiderunt. illud vnum euidenter intellexerunt: Quæ generantur, omnino ex aliqua re conſtare oportere, in quam reſoluantur rurſus: quid tamen illud eſſet, ignorarunt. Alij generabant ex inſectilibus corpuſculis, quæ proinde atomos appellabant: alij ex terra, alij ex aqua, alij ex aere, ex igne alij omnia cõſtituebant: alij ex horũ duobus, aut tribus. Primus omniũ Hippocrates calidũ, frigidũ, humidũ, ac ſiccũ inuexit: apertè demonſtrãs, quatuor eſſe prima elemẽta ignẽ, aerẽ, aquã, & terrã: neq; his plura, neq; pauciora; vt multis alijs in locis, ita vel pręcipuè in eo opere, qđ de hominis edidit natura. Hęc principia receperũt ab eo oẽs philoſophi (nã inter philoſophos, Epicureos: inter medicos, Aſclepiadæ ſectatores, omnino

neque

neq; philoſophos appello)ſed quanquam hoc axioma indubitanter ab omnibus admittitur:tamen illud in dubium vocatur, Conſtent ne cuncta ex his elementis corruptis ſecundum formas,aut ſuas formas retinentibus. Sunt qui hæc elementa non minùs retinere ſuas naturas aſſeuerant , atq; priuſquam in hanc cõpoſitionem coiuiſſent.de horum numero eſt Auicena,autor non omnino contemnendus. Alij, de quorum numero Ariſtotelem eſſe, & Galenum & Hippocratem ego ſtatuo,ſolas elementorum qualitates ſeruari, reliqua corrumpi putant.Eſt Auerroes,qui media via voluit incedere dicens,retinere elementa formas,quæ ſubſtantiales appellantur, ſed remiſſas illas quidem, ac ſuas naturas nõ conſtituentes , & proinde neq; ſpecierum tribuentes denominationes. Quod videtur innuere etiam quodammodo Plato in Timæo,dicens, Elementa prima non debere dici hoc quid:ſed quale aliquid. Verùm hęc Platonis aſſertio maiori quadam ſpeculatione indiget, quàm vt in hoc loco de ea agi poſſit. Sed hæc Auerrois opinio,ſi nihil aliud,ſaltem illud abſurdum conuincetur, admittere, Formas naturasq́; elementorum intenſionem recipere , & remiſſionem. quod eius ſectatores fatentur vltrò,addentes,Formas elementorum imperfectum eſſe quoddam formarum genus:& Ariſtotelem in categorijs,ſolùm perfectæ ſubſtantiæ denegaſſe intenſionem.Sed admittent hi continuò; ſecundum magis & minus dici:&, Ignem alterum altero eſſe magis ignem:quod non intelligo, cur minùs abſurdum ſit, quàm hominem alterum altero magis hominem appellare.neq; minùs abſurdum eſt,quod propriam habet eſſentiam , quin alicui inſit; & quod per ſe ſubſiſtere poteſt,à vera ſubſtantiæ ratione ſecludere. Decipiuntur ergo hi,quia ex improbabili admiſſo conſentanea loquuntur,probabiliter ſe collegiſſe putantes.Sed prætereo breuiter,quandoquidem huic opinioni pauci admodum acquieſcunt:quanquam ſolet in medium produci,vt acutum inuentum;non tamen adeò verum. Nobis tamen quibus in ſingulis verum inquirere, ad dirimendas controuerſias,propoſitum eſt:non tam ſubtilitatis,quàm veritatis eſt cura. Quòd à tam multiplici ingeniorum varietate in re præcipuè obſcura tam multæ profectæ ſint opiniones,non miror. Sed quòd tam vnanimiter ab omnibus,& ſcriptoribus,& publicè docentibus,ea ſententia,quæ afferebat,Elementorum formas in mixtis conſeruari,in medicos, vt in opinionis autores, & aſſertores referatur,non poſſum non mirari. Neq; minùs illud, quòd, qui eam tuentur opinionem, Ariſtotelem ita opinari dicunt: cùm tamen, niſi oſcitanter verba Hippocratis , Galeni, & Ariſtotelis prætereant, aut conſultò diſſimulent, ne minùs bene hucuſq; intellexiſſe conuincantur:non poſſint, non intelligere, omnes hos,quos modò retuli,autores,contrariam aſſertionem,ſcilicet Elementorum formas non manere,ſed virtutes ſolas,multò probabiliorem exiſtimaſſe. Ariſtoteles:Et quoniam eorum quæ ſunt, alia facultate,alia actu ſunt;fit, vt quæ in mixtionem recipiuntur,quodammodo ſint,& non ſint.His verbis apertè docet Ariſtoteles,non eſſe elementa actu,ſed potentia. Verùm,quid ſit potentia eſſe,paucis interpoſitis ita declarat:Neq; verò actu remanent,vt corpus,& candor: neq; alterum,aut vtrumq; deletur;quia illorum facultas ſalua manet.Igitur illorum manent facultates;non formæ. Sed fortaſſe hîc ſubobſcuriùs docet. An alicubi clariùs?Secundo De partibus animalium cap.1.ita dicit: Cùm itaq; triplex ſit compoſitio,prima ſtatui poteſt ea,quæ ex primordijs conficitur ijs,quæ nonnulli elementa appellant:terram dico,aquam,aerem,ignem. Sed melius fortaſſe dici poteſt,Ex virtutibus confici elementorum,ijsq́; non omnibus,ſed, vt alibi antea expoſitum eſt. Humor enim , & ſiccitas, & calor, & frigus materia corporum ſunt compoſitorum.Ex his haud dubium eſt, Ariſtotelem virtutes vocare qualitates primas,& eas ſolas manere in mixtis opinari. Galenus illum ita interpretatur primo libro Methodi cap.2. Diſſident in eo (omitto priora) quòd Ariſtoteles,qualitates tantùm in ſe mutuo tranſire, omninoq́; miſceri: Stoici autem non has modò,ſed etiam ſubſtantias ipſas,exiſtiment. In quodam fragmento,quod extat De naturalium facultatum ſubſtantia, ita inquit: Corpora, quæ apud nos ſunt, quatuor elementorum temperatione generari vniuerſa firmiter

me ſcire aio: quæ præterea & per ſe contemperentur tota;non, vt putabat Empedocles, exiguis comminuta partibus:num autem ſe totas peruadētibus corporis inuicem ſubſtantijs,an ſolis qualitatibus,neq; cognitu neceſſarium arbitror, neq; pronuncio. Cæterùm qualitatibus fieri temperationes, probabilius cenſeo. Octauo libro De placitis commendat Hippocratem, quòd elementa prima nominibus qualitatum appellauerit:& ſecunda,humores ſcilicet, nominibus ſubſtantiarum:poteſtate ſiquidem (inquit) inſunt,nō actu in corporibus. Nullus ergo,arbitror,quantumuis rudis,ampliùs dubitabit,Hippocratem,Galenum,& Ariſtotelem probabilius cenſere, ſolas manere elementorum qualitates,quàm ſubſtantias. Nos verò non ita ſolùm,ſed aſſertionem contrariam omnino eſſe improbabilem,ſi rationibus agendum eſt,opinamur. Nam,aut elementa tota permeant per ſeipſa, vt opinati ſunt Stoici;aut comminuta in minima fruſtula miſcentur,vt ſenſit Empedocles,quem excluſum multò antè,reduxit Auicena. Si primum das,penetrationem corporum commenſuratorum cogeris admittere;quod intellectus non capit:ſi ſecundum,intellige mihi minimū carnis,quatuor elementorum fruſtulis minimis conflatum: in cuius ignea portiuncula,aut eſt forma carnis,& fiet, vt caro ſit, atq; proinde mixtum vnico cōſtans elemento, & vt duæ formæ ſubſtantiales in eadem recipiantur materia: aut in ea portiuncula nulla eſt forma carnis:atq; ita neq; in aquea,neque in aerea,neq; in terrea erit eâdem ratione. quò fiet, vt corporea forma in toto ſit, & in nulla parte: non aliter ac anima rationalis, aut forma circuli. & præter hæc, non quælibet pars mixti erit mixta, neq; carnis pars quælibet erit caro. quare neque aliquod membrum erit omni ex parte ſimile, & homœomeres. Fit ergo non ita;ſed vt in theriaca,aut tetrapharmaco: in quibus ſimplicia medicamenta contuſa,atque in minimas partes deducta ſunt, vſque dum mutua ſe actione interimunt,atque ex ipſis media quædam,vndequaque ſimilis ſubſtantia ab alijs omnibus diuerſa generatur: in qua non ſubſtantiæ ſimplicium conſeruantur;ſed qualitates. Talis eſt mixtionis perfectæ forma. neque quicquam obſtat (quanquam videtur hoc pleriſque pro contraria aſſertione firmiſſimum argumentum) eſſe ea,ex quibus mixtio fit,ſeparabilia Hippocrate,& Ariſtotele autoribus. nam fit mixti reſolutio in elementa,vt facta eſt compoſitio. vt, ſcilicet, compoſitum mixtum eſt,elementis corruptis ſecundum formas:ita reſoluitur, elementis regeneratis, eductiſque per generationem ex compoſito,cùm illud corrumpitur. Quod ſi rurſus ſciſcitere, quæ cauſa ſit elementorum efficiens, cùm compoſitum diſſoluitur: reſpondeo, generationem illam eſſe in numero earum,quæ à philoſophis dicuntur generationes ex accidenti, quia ſine agente peculiari fiunt, ſupplentibus vniuerſalibus cauſis (vt philoſophi dicunt) vicem peculiarium. Sed,quoniam hæc non ſine demonſtratione diximus,opportunum fuerit,tranſire ad aliam quæſtionem.

Sit ne aqua humidior aere. Cap. II.

ELEMENTORVM qualitates duplices ſunt: quædam primæ, quæ ſunt,calor,frigus,humor,& ſiccitas:quædam ſecundæ, vt grauitas, & leuitas. Hæ ſunt loco mouentes;illæ alterantes. De vtriſq; apud eos qui quæſtiones Medicas ſcripſerunt,ſolet eſſe multa diſputatio: quoniam illis hoc videtur fuiſſe inſtitutum,nihil importunum omittere,neq; quicquam vtile diſputare. mihi verò, non quaſcunque, ſed medicas tantùm controuerſias diſputare animus eſt. quare multas earum, quæ apud alios diffusè pertractantur, omnino non attingam:alias quoad fieri poterit,perſtringam breuiſſimè. Earum,quæ de ſecundis qualitatibus ſunt,quales ſunt illæ, An elementa in proprijs ſedibus grauitatem habeant,aut leuitatem: an ſecundum naturam moueantur circulatim: an aqua aſcendat citra violentiam,ne detur vacuum, vt Ariſtoteles nos docet: nequaquam meminero:quoniam hæ quæſtiones ad phyſicos ſolos ſpectant;non,vt aliæ,ad phyſicos & medicos. Quanquā reuocat me cuiuſdā phyſici vox quotidie

clamantis,

clamantis, Aquam non aſcendere, ne detur vacuum: alioqui rationis(inquit)ſit particeps: ſed aliam cauſam, aut extrinſecam impellentem, aut intrinſecam inuenire oportet: quaſi nondum intellexerit Finem rerum ad permouendum eas ſine cauſa efficienti non ſufficere: id quod neque mulierculæ ſolent ignorare. Neſcit enim nullus, non ſatis eſſe mihi ad accurrendum, ſi magnum præmium oſtentetur, niſi pedes ſint: ſed neque illud ignorat quiſquam, interroganti, cur aliquid fiat, per finalem cauſam, quàm per efficientem commodiùs eſſe reſponſum. nam, ſi quis me interroget, Cur homo ille fugit: ne taurus illum feriat, reſponderim: tu reſpondeto, quoniam pedes habet. ah dicis, homo ratione ducitur, aqua naturâ. non memineram. ergo ignoras, omnia operari propter finem, etiam ſi ſine rerum cognitione ducantur. Heus tu, inditum eſt rebus omnibus à natura, vnionem vniuerſi, & ſe tueri. Si quid ergo aquam ab aliarum rerum cõmercio properet diuellere, poteſt naturâ propriâ conſequi fugientem ſubſtantiam, Naturâ (inquam) propriâ; etiam ſine inſtrumento. nam naturâ ipſa rei forma efficit hæc. Sed dicendi de his, procedente ſermone, dabitur commodior occaſio. Qui controuerſiæ huius deciſionem amat, requirat eam in ſeptimo huius operis libro, vbi de modis tractionum diſputabimus. De actiuis elemẽtorum qualitatibus dicere iam propero: quoniam his conſtat humanum temperamentum: cuius exacta notitia ad ſolum medicum ſpectat. Ariſtoteles lib. 2. De ortu & interitu, & cap. 1. quarti Meteororum, ex quatuor coniugijs qualitatum, quæ ex quatuor qualitatibus primis, calore, frigore, humore, & ſiccitate conflari poſſunt, quatuor elementa conſtituit. Singulis elementis tribuit ſingulas excellentes qualitates, illarũ aſſeclas, ſingulas: ignem calidum vocat; aquam frigidam; terram ſiccam; aerem humidum. huius rei demonſtratio ex philoſophica quadam congruentia eſt. Congruum enim videtur, cùm quatuor qualitates ſint, & quatuor elementa, & ex quatuor qualitatibus quatuor tantùm cõiugia poſſint conſtitui (contraria enim non poſſunt copulari) in quatuor elemẽtis quatuor qualitates, in ſingulis ſingulas vigere: & in ſingulis binas qualitates eſſe ſecundum coniugationem. Qua etiam ratione probant, ver inter anni tempora calidum & humidum eſſe; adoleſcentiam quoque inter ętates. Verùm Galenus his legibus non eſt addictus, vt de temperamentis dicam poſtea. de elementis iam dico. Primo lib. De ſimplicium medicamentorum facultatibus cap. 8. inquit Galenus, Aquam ſummè humectare: vnde extremam humiditatem videtur illi tribuere, non aeri. primo etiam De temperamentis ita ſcripſit, Neq; vllum animal, aut calidum omnino eſſe poteſt, vt eſt ignis: aut humidum ἀκρῶς (quaſi ſummè dicas) vt eſt aqua. Tamen Ariſtotelici paſſim proclamant, aerem in ſummo humidum eſſe: aquam prope ſummum. quin & Galenus ipſe, cum his quæ hactenus de illius ſententia dicta ſunt, pugnantia videtur aſſerere: qui primo de natura hominis com. tertio ita reliquit ſcriptũ: Eſt enim quod mutatur, id quod ſubijcitur; mutatio autem ipſius ſecundum qualitatum viciſſitudinẽ fit, cùm in ipſo ſummus calor generatur, effecto igne: vt & aere, cùm ſummum humorem accipit. Hæc Galen. Eſt igitur ita conſtituta cõtrouerſia: quanquam mihi hac in parte facilè citra ſententiæ alicuius diſtorſionem videntur in eandem ſententiam omnes autores poſſe trahi, aut omnino parum diſſidentẽ. Galenus ſiquidem primo De medicamentis ſimplicibus, aquam non dixit eſſe ſummè humidam: ſed ſummè humectare. tamen fieri poteſt, vt minùs humida ſit, quàm aer: & propter ſubſtantiæ modum, maiorem inquam denſitatẽ, humectet plus. Eſt itaq; hîc aqua dicta humidior, vt medicamentũ. At verò in libello De elementis dixit, vtrumq; elementum, aquam dico & aerem abſolutè humidum; vtrum eſſet humidius parũ ſollicitus. nam in principio ſtatim libri ſummè humidi corporis exemplum fuit aqua. Sed paulò inferiùs cap. 6. ita ſcripſit, quod ἁπλῶς (quaſi abſolutè dicas) ſiccũ vocatur, id in ſolis elementis eſt igni, terraq;, ſicut humidum in aqua & aere. Verum eſt, Galenũ hîc vſum fuiſſe hac dictiuncula ἁπλῶς, & in principio capitis ἀκρῶς, quę ſignificationem videtur augere: tamen primo de hominis natura in Ariſtotelis ſententiam apertè incidit. Quare

mihi perſuadeo, Galenum, vt medicum, humidiorem ſtatuiſſe ſubſtantiam aqueam, quoniam magis humectat: Ariſtotelem, vt philoſophum, aerem dixiſſe humidiorem; vt quem hac oporteat qualitate præcellere. Dixerit aliquis admodum probabiliter, vt medicus & philoſophus, neq; medicinæ quicquam officiens, neq; à philoſophia Ariſtotelis recedens, aquam eſſe humidiſſimum medicamentum: aerem humidiſſimum elementum. quanquam Auicena vituperat Galenum, quòd decimotertio Aphoriſmo quartæ ſectionis dicat, Aquam, nec intrinſecus aſſumptam, nec extrinſecus applicitam, humectare. Cæterùm non intelligit; de humore ſubſtantiæ ſolidorum, eo ſcilicet, quem præſtant alimenta, fuiſſe locutum illic Galenum. Sed ſi de madore putabat dictum, cur hominem non accuſabat dementiæ, à quo ſæpe antea ſcriptum fuerat, aquam eſſe ſummè humectantem? verùm de aqua ſatis diximus. Ad aeris qualitates iam veniamus.

Sit ne aër calidus, an frigidus. Cap. III.

AErem, aut ſummè humidum, aut ſaltem abſolutè humidum eſſe, in ſuperiori quæſtione monſtrauimus. Cæterùm de illius qualitate, quæ in altera oppoſitione eſt, non adeò conuenit inter omnes. Galenus ſecundo De ſimplicium medicamentorum facultatibus cap. 20. maximam fuiſſe quæſtionem, inquit, inter Peripateticos, quorum princeps fuit Ariſtoteles; & inter Stoicos: illis aerem calidum eſſe, his frigidum aſſerentibus. quos etiam iuuit Seneca ſecundo Quæſtionum naturalium, dicens, Aer frigidus & obſcurus naturâ eſt: lumen & calor illi præſtant alimentum. Vtriq; argumentantur ex generatione. Dicunt Stoici, aerem ex aqua, quæ natura frigida eſt, fieri per ſolam rarefactionem, & proinde frigidum eſſe oportere: alij cōtrà, calidum: quoniam à cauſa calida diſſoluente generatur. Itaq; alij obijciunt materiam, alij efficientem cauſam. Conuenit inter philoſophos omnes, oleum aereo præditum eſſe humore: quoniam inſidet aquæ, & in aqua aſcendit. Vnde præſtatur rurſus vtriſq; anſa argumentandi. nam alij oleum à frigore citiſſimè dicunt denſari, vt quod frigidum ſit: alij, nunquam omnino vſq; ad duritiem concreſcere, vt quod ſit calidiſſimũ. & hoc modo venit intelligendus Ariſtot. 4. Meteororum, dicens oleum nō poſſe congelari: non poſſe, ſcilicet, ad multam congelationem venire: alioqui in mendacio quotidie deprehendatur. His argumentis addit Ariſtoteles leuitatem aeris; quæ ex calore videtur proficiſci. negat deinde conſentaneum eſſe, aerem & aquam, diuerſa elementa, ſimilibus eſſe qualitatibus. Stoici contrà ita argumentantur: Omnis res naturalis, remotis ijs quæ ipſam alterabant, recidit in ſuã naturam: ſed aer ex ſola abſentia ſolis fit frigidus in hyeme: ergo talis erat naturâ ſua: præter naturam autem incaleſcebat. Adde, in medio ſuæ regionis, quo loco videtur oportere ſuam illum naturam maximè retinere, eſſe frigidiſſimum, vt docet pluuiarum, & grandinis ortus. præterea ex ventilatione aeris ſemper refrigeramur. Ecce duas opiniones contrarias; quarũ neutra eſt improbabilis: ſed quæ ſibi ita mutuò reſpondent: Ariſtoteles materiam non putat ſufficere ad rei temperiem: ſed efficientem cauſam eſſe potiorem. nam ex frigido ligno ignis fit, efficienti cauſæ ſimilis. oleũ propter partes craſſas, quas habet permixtas cum tenuibus, denſari citò, inquit: ſed, quia calidum eſt, nunquam integrè denſationem pati, aut ſaltem non quantam aqua. rurſus in hyeme non dicet, refrigerari aerem, propter abſentiã ſolis tantummodo; ſed & propter viciniam aquæ. quòd etiam in media regione frigidus ſit, ex antiperiſtaſi dicit factum. Sed ego, vt verum fatear, talem antiperiſtaſin, qualem philoſophi ſolent deſcribere, nō intelligo: aut illi loquuntur obſcurè; aut narrant fabulas. Verùm antiperiſtaſi & vulgò vocatæ reactioni caput ſextum libri huius daturi ſumus: in quo, concedente Deo, cũ demonſtratione loquemur: interim, vt alij, de antiperiſtaſi diſputemus. Addendum etiam eſt huic opinioni, aerem occurſantem faciei in ventilatione, non perpetuò eſſe frigidum; ſed minùs calidum eo, qui quietus adhærebat. Ariſtoteles itaq; ita reſpondet. Alij contrà reſpondent Ariſtoteli, nihil referre, à calore fieri aerem, dummodo ex frigida ſubſtantia ſolam rarefactionem perpeſſa

fiat:

ſtat: oleũm quoq; non tam propter modum ſubſtãtiæ, quàm propter frigus denſari citò. quòd eaſdem habeat aer cum aqua qualitates, hi nihil curant: leuitatẽ ex ſola raritate etiã ſine calore dicent proficiſci. Vtriq; igitur ſic ſe tuentur. Galenus nullibi (quod ego legerim) expreſsè dixit, aerem eſſe frigidum. cæterũ non eſſe calidum, vt eſt opinatus Ariſtoteles, octauo De vſu partium capite tertio ita docet: Cùm autem ipſemet aerem calidum eſſe naturâ dicat alibi; non bene nũc oblitus eſt; aut hoc quidem bene fecit, quòd falsò dictorum ſit oblitus. Libello De vſu reſpirationis illud idem videtur innuere, docens, cor non ſubſtantia aeris, ſed qualitate egere ad refrigerium. Itaq; eſt, vbi Galenus videatur innuere, aerem eſſe frigidum, ſed vbi apertè dicat, non eſſe. Nam etſi libello, cui titulus eſt, Quòd animi mores corporis temperationes ſequantur, capite quarto, de aere diſſerens, dixit: Nam is ipſe, quantum in ſeipſo, frigidus eſt; cæterùm permixtione ignei elementi bene ſit temperatus: tamen conſtat illic opinionem Stoicorum referre illum. addit enim, Itaq; tibi apertum iam eſt, animæ ſubſtantiam pro certa quadam aeris atq; ignis temperatione de Stoicorum ſentẽtia fieri. Nihil ergo eſt, quod nos cogat dicere ex illius opinione, aerem eſſe frigidum. Frigidiorem cerebro illum appellauit, octauo De vſu partium. Sed neq; hoc hominis ſententiam patefacit: cerebrum enim in viuente actu eſt calidum, & calidius aere, etiam in æſtate media. Ergo, cùm Galenus nullibi frigidum dixerit, & non eſſe calidum aſſeuerauerit, videtur ſenſiſſe, neutrum naturâ eſſe; ſed in hac oppoſitione temperatum. Solet ſiquidem Galenus ex contrarijs doctiſſimorum autorum ſententijs, æquè fortibus argumentis confirmatis, illorum rationibus vtrorumq; aſſertiones refutare: & mediam opinionem cenſere veriorem, vt quæ, neq; his, neq; illis argumentis expoſita ſit. Non aliter demonſtrat pueri & iuuenis calorem, æqualem eſſe: quàm quòd multa ſint, quibus puer iuuene videtur eſſe calidior: multa rurſus, quibus iuuenis puerum in calore videtur ſuperare. ita quoq;, primo De ratione victus in acutis, monſtrat, Hippocratem conuenienti vſum fuiſſe victu in ægritudinibus, quòd eorum, qui fuerant probatiſſimi medici, alij illum accuſauerant, vt ægrotantes fame interficantem: alij, vt multitudine ciborum ſuffocantem. Eſt ergo, quantum intelligo, Galeni mens, aerem humidiſſimum eſſe, in altera oppoſitione temperatum. Sed quoniam ille apertè in hac controuerſia nihil dixit: melius fuerit rationibus (quicquid ille ſenſerit) noſtram hanc ſententiam confirmare. Quod facile eſt ad alterutrũ extremorum tranſmutabile; illud vtriuſq; eſt expers: nam quod contrà altero eſt naturâ ſuâ affectum, difficilè ad aliud, quod eſt illi contrarium, trahitur: proinde ſymmetra corpora ſunt ad contrarias mutationes aptiora, vt docet Ariſtoteles ſectione quinta, problemate vigeſimo ſecundo: propterea quoq; oculos ſine coloribus oportuit eſſe; & inſtrumentum tactus temperatiſſimum. Sed aer facillimè ex leui etiã cauſa de calido frigidus ſit, & de frigido calidus; & ex mediocribus occaſionibus, nunc calidiſſimus eſt, nunc frigidiſſimus, vt in media hyeme vix poſſimus frigus perpeti, & in media æſtate calorẽ: & in autumno alternis horis, modò calidus, modo frigidus manifeſtè eſſe ſentiatur. Eſt ergo proculdubio naturâ ſuâ neq; calidum neq; frigidum, quod tam facilè calorẽ induit, & frigus. Secundò omnia medicamenta aerea naturâ cenſentur à Galeno & tota medicorum ſchola temperamento æqualia: vſq; adeò, vt in officinis non tam ſint medicamenta, quàm materia medicamentis confingendis apta, liquidis oleũ, ſolidioribus cera. Ergo iam nõ ſolùm Galeni hæc eſt opinio: ſed quę & philoſophicis rationibus, & operibus medicis confirmatur. Qui verboſiùs quæſtiones medicas tractant, ac minùs ex vſu medicorum ſingulas quæſtiones in notabilia (ita loquũtur) diſtribuentes, & ſingulas opiniones argumẽtis, quæ innumerato ſunt, impugnantes, nõ hæc ſolùm in dubiũ vertunt: ſed & de calore ignis dſceptant: & parũ abeſt, quin, Sintne ipſi homines, interim dum ſcribunt, probabiliter ſint diſputaturi. Pleraq; illorum, de quibus ipſi anxiè contendunt, nos omittimus, vt inutilia: alia, vt quæ ad medicũ non ſpectant: nonnulla etiam, vt quæ controuerſiã non habent, præter eam, quã iſti pro & contra diſputatores, cõſultò fecerunt:

ne quicquam diſtinctè,conſtanter,& citra contentionem nos docerent.Qui omnia diſputant,& antiquatas etiam opiniones reuocant,ſtudioſos in ipſo limine mihi videtur retardare:& acceſſioni, quam ars quotidie facit, eruditiſſimorum hominum diligentia,inuidere:quādoquidem,ſi ex tam multis ſeculis,nihil iam tandem mundum,purum,& enucleatum colligimus: ſi ad eas opiniones, quas Galenus expugnauit,rurſus deuoluimur: qua ratione poteſt ars, etiam in æternum, vlteriùs promoueri? Ergo illorum beneficio, & artis profectus ſiſtitur, & nos libris oneramur. Multùm ergo iuuabuntur ſtudioſi,& ars proculdubio ſuſcipiet incrementum, ſi id quod in animo eſt, Deo dante perfecerimus: vt, ſcilicet,breui in ſingulis quæſtionibus ſcrupulos præſcindentes, huic arti incumbētibus ſternamus viam:id quod faciemus,inutiles, vafras, & alienas ab aliis præſcindentes quæſtiones,& in reliquis, firmiſſimis,& non adeò multis argumentis opinionem,quæ videbitur veriſſima,conſtituentes.Eſt ſua cuique mens,ſuū cuiq; ingenium:non poſſunt omnia componi. Sed qui multa ex alienis præſciderit, hoc ſaltem nomine non habebitur inutilis. Quare ego de qualitatibus elementorum non ampliùs verba facerem, niſi viderem eam quæſtionem, quæ eſt inter philoſophos de qualitatibus contrariis, Poſſint ne ſimul eſſe, an non, ad notitiam temperamentorum,& ad compoſitionem medicamentorum, & ad multorum affectuum diſtinctionem eſſe neceſſariam. Quare neceſſariā quæſtionem non licet omittere, & phyſicam, commodius fuerit (quanquam in ſequentibus nō careret occaſione) in principio pertractare: quàm vbi ſermo,deſtitutis his philoſophicis quæſtionibus,medicis ſe immiſcuerit.

De qualitatibus contrariis in eadem ſubſtantia. Cap. IIII.

SI, aut omnes philoſophi,aut pleriq;,aut ſapientiſſimi, in vnam iam tādem ſententiam conueniſſent: melius profectò foret, quod in hac quæſtione ſentiendum eſt, ab ipſis petere;& ad reliqua,quę ad medicum magis ſpectant,properare.Sed,cùm apud illos tam multæ ſint opiniones; vt neque quæ illarum probabilior ſit, aliquis illorum audeat enunciare: cogemur nos, ad dicendam opinionem noſtram aliquid ſtatuere. Philoſophorum quamplurimi (taceo autores: quoniam hæc quæſtio ab antiquis agitata non eſt;& proinde opiniones ſub incertis autoribus circumferuntur)putant,calidum cum frigido,aut potiùs calorem cum frigore(præſtat enim hîc,qualitatum nominibus vti,quàm ſubſtantiarum affectarum) nullis gradib. poſſe committi. Sed quum primùm calor recipitur; omnino frigus excluſum eſſe:quoniam,ſcilicet, autore Ariſtotele primo Phyſicorum,& decimo metaphyſicorum, & libello De longitudine & breuitate vitæ,& innumeris aliis in locis,quæ breuitatis cauſā prætereo; contraria ſe mutuò interimunt. non ergo poſſunt manere in eadem ſede: quoniam non videtur alia eſſe lex contrariorum. quod enim corpus calorem habet,calidum eſt: ſiquidem nihil aliud eſt,calidum eſſe,quàm calorem habere. ergo quod calorem habet,& frigus; calidum & frigidum eſt. quod ſi concedis;perit lex contrariorū: quam docet Ariſtoteles decimo Metaphyſicorum capite ſeptimo, ita ſcribens: Manifeſtum, quòd ſemper alterum contrariorum ſecundum priuationem dicitur. hæc Ariſtoteles. Conſtat verò, ſublatā hac lege nullā maiorem contrarii rationem ſupereſſe inter calorem & frigus, quàm inter quaſuis alias qualitates. Hæc opinio probabiles rationes præſefert: ſed tamen, quantum ego intelligo, multis philoſophiæ theorematis conuincetur cōtradicere. nam nemo negat receptiſſima illa Ariſtotelis principia: Nihil agit ſine fine naturæ. omnia enim ex aliquo, & alicuius gratiā fiunt. Hæ ſunt duæ cauſarum ſpecies neceſſariò diſtinguēdæ: quarum, vt Plato inquit in dialogo de naturā, altera neceſſaria; altera diuina eſt: diuina eſt in fine: neceſſaria in mediis ad finem. Illud quoq; nō minùs verum eſt: nihil operari propter malum; ſed omnibus naturalibus agentibus bonum eſſe propoſitum finem. nam ſi omnes virtutes, & omnes naturales potētiæ, a Deo optimo maximo, ſummo bono, deriuatæ ſunt: conſentaneum eſt rationi, nullam illarū poſſe ferri in malum per ſe: quare nec in alterius corruptionem,

ſed

ſed conſeruationem ſui ipſius, veriſimile eſt quicquã operari. Nihil igitur operari poteſt, corrumpendo contrariũ: quod ſibi ſimile non inducat interim. nam aliter, cùm corrumperet tantùm, nihil interim generans: corruptionis gratiâ laboraret per ſe. at verò contraria aſſertio conuincitur apertè concedere: pleraſq; naturalium actionum eſſe corruptiones ſolas. nam finge corpus calidum quarto gradu admoueri frigido corpori, vt quartum gradum intenſionis amittat, relictis tribus: illud corpus frigidum, quod corpori calido detraxit quartum gradum, operatum eſt corrumpendo; & nullum interim ſuæ qualitatis gradum generauit. Dices fortaſſe, ſatis eſſe, ne ſine bono fine agere conuincatur; ipſum materiam præparare ad ſui ſimilis generationem: remiſſionemque caloris, præparationem eſſe ad frigoris ortum. Effugiſti quoquo modo. Sed illud, arbitror, nõ effugies: corpus illud calidũ motum eſſe, & nullo motu motum eſſe. Propoſitionem non negabis. nã omnis qualitatis intenſio, vel remiſſio, motus alterationis eſt. nam, dum remittitur calor, corpus calidum non quieſcit. non enim manet in termino à quo, in quatuor, inquam, gradibus caloris. ergo mouetur. niſi mauis concedere: neque quieſcere, neque moueri. Quòd nullo motu moueatur; mõſtro. Motus ſpeciem recipit à termino ad quem, vt latio à ſuperiori regione, aut ab inferiori: alteratio à calore, aut à frigore, vel ab aliâ tali qualitate. oportet verò hunc terminum non dici per negationem. nam in fine motus, corpus motum eſt in termino: ſed illud corpus, neque comparauit eo motu calorem, neq; frigus, neque aliam qualitatem: ergo nullo motu motum eſt. Præterea, quo pacto dicetur motus ille ex eo ad quod itur? non ex eo à quo? vt docet Ariſtot. 5. phyſ. cap. 5. An dices; corpus illud ad tres gradus caloris eſſe motum? At hos tres gradus habebat priùs: quo pacto tribuetur motus poſteriori paſſioni? qualitati, ſcilicet, quæ in moto corpore comparatur: ſi poſterior paſſio nulla eſt? Ergo alterationis ratio nunquam eſt in remiſſione, ſed qualitatis generatione. nõdum enim eſt motus: cùm non eſt primum inſtans eſſe (ita vocant) eius formæ permanentis, quæ per motum generatur. contrarium autem fiebat: niſi quo tempore vnus caloris gradus corrumpitur, alius frigoris generaretur, atque cum aliis tribus caloris gradibus ſimul maneret. Videmur ergo iam nobis hanc opinionem, velut philoſophiæ aduerſam conuiciſſe. Reliquum eſt: qualitates contrarias ſimul poſſe manere. Sed ſub quibus gradibus poſſint coniungi, nondum conſtat. Nonnulli ſub gradibus ſummam latitudinem complentibus, & ſub inferioribus etiã poſſe conſiſtere aſſeuerant: tamen negãt ex ambab. qualitatibus contrariis poſſe conſtitui latitudinem ſummâ latitudine alterius illarum maiorem. vt ſi ponas, quamcũq; harum qualitatũ habere octo gradus latitudinis: tot; ex ambabus qualitatibus gradus coire poterunt, vt latitudinem hanc ſummam non excedant: qui verò infrà conſiſtant; etiã inueniri poſſint. Alii verò eatenus progreſſi ſunt: vt etiam ſub gradibus ſummã latitudinem excedentibus, dicant poſſe contraria copulari. Sed horum vtrique decipiuntur. Primi enim, qui ſcilicet, ſub remiſſioribus, & non complentibus ſummam latitudinem coniungi dicunt; non effugiunt incommoda, quæ contra primam opinionem colligebamus: Secundi non poſſunt reſpondere iis, quæ pro primâ opinione dicebantur. nam, ſi ſemel res aliqua, quæcunque ea ſit, poteſt ſummo caloris gradu affici; & quantum alterius contrarii corrumpitur, tantum alterius generatur: nunquam latitudo ex ambobus conflata poteſt infra latitudinem ſummam cõſiſtere. quæ eadem ratio mõſtrat: neq; vltra ſummam latitudinẽ poſſe produci. Adde, quòd ſi vltra ſummã, poſſe ex ambabus qualitatibus gradum fieri, admittis: admittes; vltra mediam latitudinem vtrumq; contrariorum poſſe aſcẽdere. vnde vtrumque ſubiecto corpori tribuet denominationem. quare non ampliùs ſecundum priuationem alterum contrariorum dicitur: vt primæ opinionis aſſertores argumentabantur. Quanquàm ſunt nonnulli, qui huic vltimæ opinioni ita adhærent; vt eandem particulam calidam eſſe & frigidam dicere non vereantur, & ſimul incaleſcere & refrigerari: motibus cõtrariis eandẽ rem moueri, afferre ſe non intelligentes. & interim Galenum ſuæ opinionis autorem faciunt in his,

quæ de febre epialâ docet. Alii opinionem ſummæ latitudinis, quæ ex vtriſque contrariis completur, quam ego cenſeo veriſſimam, ineptè defendẽtes; in febre epialâ dicunt, ſentiri ſimul calorem & frigus in eiſdem partibus exactè: idq; per ſpecies qualitatum; ipſas verò contrarias qualitates ſimul non recipi. Verùm in ſecundo libro monſtrabimus: nullas qualitatum, quæ tactu percipiuntur, eſſe ſpecies. & in libro quinto, dãte Deo, cùm de febris epialæ eſſentiâ inciderit ſermo, docebimus; hoc & philoſophiæ, & Galeno ipſi eſſe aduerſum. interim illud ſatis conſtat: hanc opinionem omnem contrarii rationem ſuſtollere. Igitur illud vnum probabile reſtat; & parum abeſt, quin demonſtratione confirmatum dicam: contraria ita recipi in eadem ſubſtantiâ, vt ex altero, aut ambobus ſumma latitudo ſemper impleatur. Siquidem remiſſio vnius, eſt alterius generatio. quæ etiam opinio rationem probabilem dat rei, quæ alioqui experimento cognita, omni phyſicâ ratione videretur deſtituta: quòd, ſcilicet, remiſſum remittit intenſum. quod artis componendi medicamenta eſt principium. nam, cùm feruentiſſimæ aquæ calor frangitur, aquâ remiſſè calidâ cum hac feruentiſſimâ commixtâ: ea caloris remiſſio, non calori; ſed frigori, quod cum remiſſo calore coit, tribuenda eſt, ſi vnumquodque conſeruatur à ſimili, & perimitur à contrario. Dicitur tamen, quamuis hæc ita habeant; ſemper, aut vtrumque, aut alterum contrariorum, ſecundum priuationem. quoniam ſolum id accidens, quod mediam latitudinem tranſcendit; (id quod non poteſt ambobus contingere) tribuit denominationem. nam, non quod calorem habet; calidum eſt: ſed in quo calidum præualet frigido. & quanto gradu præualet; tãto gradu tale eſt. vt quod calidum eſt, vno gradu: tres gradus cum dimidio habet frigoris; & quatuor cum dimidio caloris. non, vt quidam barbarè omnino, & ſtolidè ſcribunt: quod calidum eſt, vt vnum, habet ſeptem gradus frigoris. Sed hæc apertè monſtrabimus in nono huius operis libro: vbi de compoſitione medicamentorum alterãtium diſputabimus. modò illud vnum dicimus; Qualitatem præualentem contrariæ, tribuere ſubiecto corpori denominationem. quòd ſi neutra alteri pręualet, neutra tribuit. vt ſit corpus, quod æqualiter participat calorem, & frigus; neque calidum, neque frigidum: ſed tepidum. id quod nouum noſtræ opinioni argumẽtum præſtat. nam quis non dicit: tepidũ medium eſſe calidi & frigidi? fit autem illud medium participatione extremorum, calore & frigore cõiunctis: non amborum defectu: nam ea ſolùm corpora, quæ elementaria non ſunt, qualia tantùm cœleſtia, & quæ alterationes peregrinas non patiuntur: caloris & frigoris inueniuntur omnino expertia. Igitur quod ad qualitates contrarias attinet; ita habet.

De actione reciproca, quæ vulgo reactio dicitur, & de antiperiſtaſi. Cap. V.

DISPVTARE ſolent phyſici, multis argumentis hinc inde adductis, de modo, quo in actionib. naturalibus, illud etiam, quod vincitur; eius quod vincit, aliquantiſper contundit vires. neque minùs, de modo quo aliquid ex viciniâ contrarii, fit ſuis qualitatibus intenſius. quod antiperiſtaſin vocant. Quæ ambo medicorum intereſt, in principio ſuarum controuerſiarum decidere. Sunt enim ad multa artis opera; & ad multa eorum, quæ circa ægrotantes cõtingunt, neceſſaria. Primò phyſici nonnulli conantur argumẽtis ſuſtollere actionem impotentioris in id quod potentius eſt; quam dicunt reactionem. nam actio (dicunt) eſt à vincente in victum: quare non magis videtur fieri poſſe, vt quod patitur, eâdem qualitate agat in illud ipſum, à quo vincitur: quàm, vt aliquid ſit eâdem re potentius, & impotentius. Cæterùm, qui mutuas actiones ſecũdum eaſdem qualitates negat: videtur apertè, generationem elementorum mixtione factam tollere. nam quâ aliâ ratione permixtis elementis, mixtum fiet; quàm elementis mutuò ſe conficientibus? aut quâ aliâ ratione ſe conficient, quàm mutuâ actione? Tollunt etiam medicamentorum compoſitorum generationem; medicis ex multis ſeculis expertiſſimam. nam quo pacto fiet citra reciprocam actio-

actionem: vt medicamentum ſimplex impenſè calidum, admixtione remiſſioris amittat vires? In nutritione quoque corporis apertè experimur, non ſolùm alimenta à noſtris membris confici; ſed membra ipſa interim ab alimentis aliquantiſper affici: vſque adeò, vt ex longo vſu pituitoſorum alimentorum, tota nobis caro alba, mollisque fiat: quod genus mali leucophlegmatiam appellamus. Sed hinc licet tibi experimento mutuam ſecundum eaſdem qualitates actionē explorare. Si quis valde calens, alterius rigentis frigore manui manum committat; hic incaleſcit, ille refrigeratur: amboque motus perſeuerant, vſque dum ambæ manus eodem omnino gradu caloris fiant. quod ita factum eſſe, hinc intelliges; quòd ambo manibus voluptate afficiebantur, vſque dum, comparata ſimilitudine, ceſſauit ſenſus. Sed voluptas fit ex ſenſu commutationis, à diſpoſitione præter naturam verſus diſpoſitionem naturalem. Mouebantur ergo ſimul, calore conficiente frigus, & frigore calorem. Proinde ab Ariſtotele quarto de generatione animalium, capite tertio ita ſcriptum eſt: Omne agens patitur, etiam à patiente: vt quod ſecat, hebetatur ab eo quod ſecatur; quod calefacit, refrigeratur à caleſcenti. denique quodcunque mouet, excepto primo, mutuo mouetur aliquo motu. verbi gratia; quod pellit, pellitur quodammodo: quod premit, premitur interdum etiam. ita fit, vt quod agit, magis patiatur, quàm agat. Eandem hanc doctrinam cum eiſdem exemplis accepit ab Ariſtotele Galenus tertio De cauſis ſymptomatum capite ſecundo, vbi ita ſcripſit: Cùm eius ſententiæ maximè contrarium in diſputatione de his non modò nos oſtendimus: ſed etiam ex philoſophis ij, qui omnium naturæ affectuum, ac paſſionum grauiſſimi interpretes fuerunt. apparet enim omnia, tametſi multò ijs quibus appropinquant, ſint valentiora: aliquid tamen ab ipſis ſenſibile, manifeſtumque pati: etſi non primo ſtatim occurſu; at certè temporis proceſſu. iam ferrum acutiſſimum, in molliſſima ſecanda carne, eſt hebetatum: & duriſſimus lapis à guttula longo tempore ictus cauitatem contraxit. quid verò in his, quæ mixta ſunt, fiat; omnes norunt. ſiue enim in amphoram aquæ feruentis, frigidæ heminam inijcias: quod mixtum ex ambobus eſt, non ſolùm quòd hemina vincatur, ſed etiam quòd aliquo modo vicerit, indicabit. Hæc Galenus. Quo loco intelligendum eſt, vbi dicit; Etſi non primo occurſu, at certè temporis proceſſu: illum non negare; vincens à victo, primo occurſu aliquid ſemper pati. Patitur enim ſemper aliquid, etiam in ipſo primo occurſu. ſed negat neceſſe eſſe, vt quod primo fit, ſub ſenſum cadat. Hanc eſſe illius mentem intelliges ex primo de locis patientibus, capite ſecundo; vbi ita inquit de gutta excauante lapidem: Neq; enim vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aquæ ictus ſaxum ferientes, ac nec centeſimus quidem, ſenſibiliter videtur ſaxum excauare: neque etiam fieri poteſt; vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat. hæc Galenus. Itaque quicquid agit in aliud, ab ipſo patiatur, neceſſe eſt. Solam excipit Ariſtoteles primam cauſam. Qua ergo ratione, quod ab alio patitur, vincit? quod agit, vincitur? An poteſt aliquid vinci ab eo, quod vincitur? Hîc nonnulli ita effugiunt: Id quod imbecillius eſt, non poſſe aduerſus potentius agere: poſſe tamen, cùm ab eo patitur, repugnare. agere enim eſſe vincentis: repugnare non vincentis, ſed victi; quod tamen reſiſtens contundit potentioris vires aliquatenus. Itaque ab impotentiori in id quod potentius eſt, non poſſe prouenire actionem; ſed repugnantiam, quam reactionem vocant. Plerique philoſophorum reſponſum hoc damnant: quandoquidem, hoc ipſum repugnare, agere eſt. fitq; contrariæ qualitatis corruptione, & generatione ſimilis: differtq; ab actione, ſola ratione maioris aut minoris, quæ non permutat naturam. Ergo, cùm omne quod patitur, vincatur, & quod agit, vincat: neceſſe eſt, inuenire modum, quo aliquid poſſit eſſe vincens, & victum, idq; ſecundum eandem qualitatem. nam corpus aliquod ab alio deficcari, & illud calfacere, nihil eſt difficile: ſed refrigerari ab eo quod calfacit, aliquanto eſt difficilius. Hodierni philoſophi acutam ſanè huius euentus cauſam inuenere, dicentes: Non omnes qualitates eſſe æqualis actionis, & reſiſtentiæ: ſed fieri, vt quæ plus

valet agendo, reſiſtat minùs: & quæ minùs valet, ſeipſam firmiùs reſiſtendo tueatur. fierique paſſionem, non cùm actiua vis patientis ab agentis vi ſuperatur: ſed cùm reſiſtentia patientis ab agentis vi. quare non eſſe impoſſibile, duarum rerum reſiſtentias à ſuis actionibus mutuò ſuperari. His ita conſtitutis de qualitatibus primis ita ſtatuunt: actiuas qualitates, ac inter has calorem maximè; maioris eſſe actionis, quàm reſiſtentiæ: paſſiuas, harumq; maximè ſiccitatem; maioris eſſe reſiſtentiæ, quàm actionis. Sed hi videntur illud vnum monſtraſſe: Actionem mutuam inter contraria non eſſe impoſſibilem. tamen neceſſariò fieri inter quæcunq; agentia, infra primam cauſam, vt dixit Ariſtoteles; non demonſtrant. Quare ſatius fuerit huius rei demõſtrationem afferre, quàm illorum ſententiã ſine hac refutare. accipiemus verò demõſtrationem ex Galen. loco citato ex primo de locis patientibus. Habet verò ea in hunc modum: Quantumuis maximæ reſiſtentiæ res, ab aliâ debiliſſimæ actionis concutiatur; tandem diuturnitate euertitur. Eſt appoſitiſſimum exemplum in ſaxo à tenui guttulâ excauato: ſed quod vnico congreſſu omnino nihil labefactaret; neq; infinito tempore quicquam efficeret. nam ſi primus nihil feciſſet; neque ſecundus quicquam poſſet, (cùm eâdem eſſet proportio actionis ad reſiſtentiam; quæ à principio) neque tertius; neque ab hoc quartus eâdem ratione: neq; bis mille annis vnquam à pulſatione deſiſtens. Ergo neceſſe eſt, rem quamcũque, dum ab aliâ patitur; aliquid etiam in ipſam agere. Tamen ex philoſophorum ſententiâ non ita cõtingeret. nam (vt alia omittam) inter paſſiuas qualitates, non poſſet contingere actio mutua. Nam ſi humori vis agendi minor eſt, quàm reſiſtendi; & hæc eadem humoris agendi vis, maior eſt ſiccitatis vi reſiſtendi; & ſiccitas habet reſiſtendi maiorem, quàm agendi vim: neceſſe eſt vim reſiſtendi humoris, maiorem eſſe vi agendi ſiccitatis. quare ſi humor in ſiccitatem poteſt agere; non poteſt ab ea quicquam pati. Ergo ſi aliqua agentia habent maiores reſiſtendi quàm agendi vires; non poſſunt in ſeipſa mutuò agere: ſed aut omnino manebunt inalterata, aut alterum patietur omnino nihil repugnans. His argumentis victi alii, inſiſtentes propoſito principio; non eſſe, nempe, æquales actiones reſiſtentiis, addunt dictis: Rem quamcunque, habere actionem reſiſtentiâ maiorem. atq; ita non tantùm actiuas; ſed & paſſiuas qualitates poſſe mutuò congredi. fieri verò meritò, vt rebus omnibus à naturâ datæ ſint reſiſtẽtiæ minores actionibus: cùm, iuxta Peripateticorum placita, magis naturalis vnicuique rei ſit, ſpeciei cõſeruatio, quæ pendet ex actione, quàm conſeruatio indiuidui, quæ pẽdet ex reſiſtentia. ſed, neque ſi deuoraremus Ariſtotelis placitum, ſatis idoneam reddidiſſemus propoſiti problematis cauſam. nam vt res, quæcunque patitur; aliquid agat in illud à quo patitur: non ſatis eſt in re quacumque reſiſtentiam ab actione ſuperari; ſed neceſſe eſſet, vt quæcunque reſiſtentia à quacunque actione proportione infinita ſuperaretur. nam aliter, ſi certo quodam exceſſu vinceretur reſiſtentia calidi ab actione frigidi, cùm multitudo ſubſtantiæ augeat actionem, & reſiſtentiam; & paucitas ſubtrahat de vtraque: poſſet quod de reſiſtentiæ gradu deeſt in calido, multitudine ſuppleri; aut quod redundat actionis in frigido, paucitate ſubtrahi: fierétque ita actio ſine quapiam repugnantiâ. Si ergo philoſophi rem aliquanto oculatiùs contemplaretur: videret proculdubio, ſe hactenus, in reddenda repugnãtiæ cauſa, eſſe hallucinatos. nullum enim principium minùs poteſt monſtrare, Neceſſariò repugnare quod patitur: quàm quod illi ſtatuunt; putà Actiones eſſe diuerſas à reſiſtentiis. Quin potiùs ita ſentiendum puto, Nihil poſſe reſiſtere, niſi agendo in illud à quo patitur. Nam quod nihil agit; ſed deſiſtit à pugnâ: ne reſiſtit quidem. Id apertè intelliges exemplo duorum colluctatorum. potentior enim euertit debiliorem: tamen debilior obſiſtendo alteri repugnat, reſiſtitque. atque hoc ipſum repugnare; reſiſtere eſt: ſi quando deſiſtens, non repugnat, non ampliùs reſiſtit. Hoc ipſum fit in omni pugnâ, ſiue ea naturalis ſit, ſiue animalis. quicquid reſiſtit, repugnando reſiſtit. non reſiſtere, eſt omnino ab actione ceſſare. ſi lapidem vis ferro frangere; lapis collidendo mutuò ferrum, reſiſtit: itaque vt colliditur; collidit. ita neque calor, neq; quicquam

quam

quam aliud poteſt reſiſtere,ceſſans omnino ab actione. Cùm ergo omnia, quæ ex finitâ aliquâ proportione agunt,agant cum reſiſtentiâ patientis : neceſſe eſt, omnia agentia pati mutuò à patientibus;preter illud vnum,quod omnia alia infinito exceſſu ſuperat,putà primam cauſam. Hinc fit;vt quò aliquid plus reſiſtit, eò plus repugnet. Actiuæ verò qualitates, calor inquam & frigus, ad agendum ſunt magis idoneæ; ad repugnandum minùs:quia vbi vinci incipiunt, corrumpuntur facilè. paſſiuæ, humor inquam & ſiccitas, minùs ſunt ad agendum idoneæ;ſed ad repugnandum plus. fitq; hinc,vt agens cui plus obſiſtitur,non ſolùm lentiùs agat; ſed etiam magis retundatur. vt qui aduerſus durum hoſtem bella gerens vincit:non ſolùm longiori tempore, ſed maiori etiam clade acceptâ reportat palmam. Neq; verò hoc eſt, Actionem fieri ab impotentiori; neq; talis actio præſtantiam aliquam ſignificat, cùm ex reſiſtentiâ proficiſcatur : reſiſtunt verò omnia, quæ vincuntur, vincentibus, plus minúſve; vt maiori aut minori exceſſu vincuntur. Quare,ſi nihil à quoquam, præterquam à Deo, infinito exceſſu vincitur:omnis ſecunda cauſa, interim dum agit,à reſiſtente patietur. Vnicum ſupereſt argumentum,quod non videtur ſilentio prætereundum. videtur fieri ex hac opinione:vt res aliqua moueatur motibus cōtrarijs. Finge enim ignem & aquam in mutuam pugnam deſcendere:diſtare tamen aliquantum;ità tamen,vt in ſeſe mutuò ſuas vires poſſint transfundere. Certum eſt,aquam non poſſe ignis calorem retundere;niſi medium aerem priùs refrigeret: neq; ignem poſſe aquam calfacere;niſi calfaciat medium aerem. ſi quidem nihil poteſt agere in diſtans,inalterato eo quod eſt propinquum. igitur,vt illa mutuò agant: neceſſe eſt,aerem vtramq; paſſionem ſimul pati. Sunt qui reſpondeant:ſecundum diuerſas partes ambo aerem pati. tamen cùm ſtatuitur aer æquè præparatus ad alterutram affectionem;ita vt nullâ parte,caloris,aut frigoris,plus quam aliâ, ſit capax: à ſolutione priori deſtituti, confugiunt ad neſcio quas fictitias qualitatũ actiuarum ſpecies;quas ſuis qualitatibus imaginantur eſſe inſtrumenta ad agẽdum. haſq;,dicunt,poſſe ſimul recipi; etſi contrariarũ qualitatum ſint. Cùm enim non ſint, vt ferunt,eiuſdem naturæ cum qualitatibus; neq; contrariæ ipſæ ſint. Cæterùm ſunt hæc figmenta; ferenda nunquam:niſi fortè, cùm citra hæc, nulla præſtaretur via generationis eorum quæ conſtarent experimento. Quod tamen nunc tam longè abeſt; vt ſi quis paulò attentiùs conſideret, intelligat: nihil eſſe difficile in argumento. nam omnis repugnantia fit per contactum proximum:& quod reſiſtit,proximo ſibi agenti reſiſtit. Si verò aliqua diſtantia agũt mutuò in ſeipſa;ambo patiuntur à medio. vt ſi fingis,ignem & aquam mutuò ſe conficere interiecto aere:aer refrigerat ignem,& calfacit aquam. addis verò, Si refrigerat ignem,& calfacit aquam:Ergo calefit ab igne,& refrigeratur ab aquâ. Non poſſum negare. ſed ex Ariſtotele conſtat:ſolam lationem motum eſſe continuum. quanquam ne hunc quidem continuum eſſe cenſet Galenus, vt ſumus in tertio libro declaraturi. Cùm igitur motus alterationis continuus non ſit: nihil impedit,alternatim incaleſcere,& refrigerari rem aliquam ſecundum ſe totam. Vides modum repugnantiæ nihil obſcurum: Quanquam medicamentorũ remiſſio ex permixtione remiſſiorum, non fit tali quapiam repugnantiâ; vſque dum medicamentum fermentatione conficitur. nam ſtatim ac medicamẽtum aliquod frigidum & ſimplex, permiſcetur alteri ſimplici eodem gradu calido; admixtione amborum reſultat medicamentum compoſitum,neque frigidum, neque calidum; ſed mediocre,manentibus interim integris ſingulorum formis & qualitatibus. cùm verò iam diuturnitate, ad fermentationem veniunt: corrumpuntur ſingula ſecundum formas,& remittuntur ſecundum qualitates;fitq; vnum medicamentum,diuerſum ſubſtantiâ ab vtriſq;. quæ fermentatio mutuâ illorum actione fit : non aliter ac mixti generatio ex elementis. Sed aliâ ratione attemperantur ante fermentationem. Cuius gratiâ reuocandum eſt in memoriam,quod à phyſicis ſæpe audiuimus : corpus aliquod poſſe eſſe calidum, aut frigidum,aut tale aliud,æquabiliter diſtributâ qualitate per totum;aut inæquabiliter,alijs partibus plus, alijs minùs calidis, gratiâ exempli: aut etiam alijs cali-

dis,alijs frigidis;ſed in ea proportione,vt ſi partes exæquarentur, gradum illum, à quo denominatur totum,eſſent æquabiliter redditur æ. Mixtum ergo medicamentum,nondum fermentatum, non ideo mediocritatem gradus conſequitur inter ſimplicia; quòd illa mutuò remiſſa ſint: ſed quoniam ex proportione partium reſultat; Fermētatum verò ex mutua corruptione ſimplicium. Quare hoc eſt omni ex parte tale; illud non ita, ſed diuerſis partium qualitatibus reſultans tale. tamen medicamentum mixtum infermentatum operatur ſecundum ſe totum pro ratione illius gradus,à quo appellationem habet; non quidem inæquabiliter has partes calfaciens,illas refrigerans(ſaltem quod percipiat ſenſus) quia propter magnam permixtionem, quæ ſecundum minimas particulas facta eſt, impediunt ſe mutuò particulæ,& nulla quæ ſentiri poſſit pars alteratur pro ratione alterutrius; ſed totum pro neutrius ratione. Dixi modum reductionis medicamentorum à contrarijs,aut à remiſſioribus factum: qui ad dicenda in nono libro eſt perquam neceſſarius. extra quem modum monſtratum antea eſt: omne quod in aliud agit,ab illo pati aliquatenus. Modus, quo membra ab alimētis afficiuntur in leucophlegmatiæ generatione; non tam fit propter repugnantiam (quanquam & hæc quoq; affectū illum fouet)quàm propterea, quòd quæcunq; concoctione generantur, inſequuntur partim naturam eorū quæ coquūtur;partim naturam commutantis. eoq; ex prauo cibo prauus ſuccus fit; ex prauo ſucco praua caro; carni polypi ſimilis. Itaq; non tam, quæ præerat, vitiatur: quàm generatur denuò vitioſa caro. Sed de his dicturi latiùs ſumus,cùm de ſymptomatum cauſis diſſeremus: modò ad penſum reuertamur. Quicquid in aliud agit;ab illo patitur nonnihil. quanquam videri poſſit alicui; hoc minus quadrare cum alio philoſophorum placito de antiperiſtaſi. Dicunt enim ſæpe fieri; vt contrarium vnum obiectu alterius contrarij intenſius fiat. confirmantq; illud generatione cometarum;quos in frigidiſſimo loco generari,docuit Ariſtoteles. aquas quoq; puteales hac ratione dicunt hyeme calidas, & æſtate frigidas fieri. ventres quoq; hyeme & vere, quod ab Hippocrate dictum eſt in Aphoriſmo, non alia ratione fieri calidiſſimos. Quo ergo pacto hæc ſuperioribus conſonant? Nam ſi quod contrario obſiſtit,intenſius nonnunquam fit;agit profectò in illud; nihil interim perpeſſum. Nam ſi non agit; neq; reſiſtit, iuxta dicta. quòd ſi neq; agit,neq; reſiſtit: perinde eſt,ac ſi nullum contrarium adeſſet. quare neq; intenderetur, neq; remitteretur. Pugnant ergo duo hæc placita. Sanè quæ neoticorum philoſophorum quàm plurimi de hac actione docent; ſunt inexplicabilia quædam figmenta.contendunt enim(haud ſatis intelligo, quorſum id facientes) fieri poſſe: vt calidum à frigido fiat intenſiùs calidum; inueniuntq; mille monſtra,vt defendant rem planè falſam. Nam,aut calor ſeipſum augeret; aut frigore augeretur. quorum, neſcio,vtrum ſit improbabilius. Nam ſi qualitas quæpiam poſſet agere in materia propria: omnino omnis qualitas,cùm primùm excederet medium gradum,creſceret ſua ſponte vſque ad intenſionem ſummam: fieretq;, quicquid calidum eſſet,calidius perpetuò: vſq; dum euaderet ſummè calidum. itaque & frigidum,& humidum,& ſiccum. In quocunque corpore qualitate aliqua affecto,denominatoque; eſt intenſior ea qualitas,à qua denominatur; quàm contraria. vt in calido plus eſt caloris,quàm frigoris: in frigido contrà. Ergo quæ vinceret,contrariā corrumperet: ſi modò corpus poſſet ex ſeipſo moueri: ac nō potiùs omne quod mouetur; ab alio moueretur. Quòd ſi verò frigori das caloris generandi vim: omnino inſipientem fingis naturam; quæ augendi ſui contrarij cauſam rei alicui dederit, omnino contra naturale rerum inſtitutum. Sed, quid inuenerint neoterici, operæprecium eſt audire. Ex qualitatibus actiuis, dicunt, ſpecies quaſdam produci; quibus,vt inſtrumentis operantur, ireque ſpecies has rectas, cùm in externam materiam tendunt, reflectique nonnunquam in propriam. has ſpecies, dicunt, obuiantes contrario, reflecti; reflexasq; eandem qualitatem,à qua productæ ſunt, augere. pręter has ſpecies; quę ſunt efficientes qualitatum ſimilium ijs, à quibus producuntur: ſtatuunt alias ſubſeruientes ſenſui qualitatum. quas conſtat oportere eſſe diuerſas à prioribus. quandoquidem

ipſi di-

ipſi dicunt; ſentiri nonnunquam calorem ſine caloris generatione, in organo ſenſus: & ita poſſe calorem & frigus ſentiri ſimul. Ex ijs neceſſarium fit: ex calore, & frigore, & reliquis qualitatibus, non tantùm ſpecies produci; ſed eas quidem duplices. Tamen pereant iſti figmentorum autores. quid enim improbabilius per ſe eſſe poteſt: quàm corporeas qualitates incorporeis vti inſtrumentis (incorporeas enim ſtatuunt has ſpecies; ne eiuſdem naturæ cum ſuis qualitatibus ſint) ad actionem, & ad ſenſum? Cæterùm etſi hæc abſurda admitterentur: tamen neque ita poſſent reſpondere propoſito problemati. Nam finge, corpori calido quarto gradu, obiectum eſſe frigidum aliud: eoque reflecti calidi ſpecies. At monſtro: non poſſe illarum reflexu calorem calidi corporis augeri. Si corpus aliud calidum in quarto, loco frigidi obiectum eſſet: producerentur recta via ſpecies tam multæ in corpus illud calidum; quàm modò veniunt reflexæ. ſed rectæ nihil augerent calorem: cùm omnino ſimile, non alteretur à ſimili: ideoque neque calidum in quarto, à calido in quarto. ergo multo minùs calorem illius corporis augebunt reflexæ ſpecies. Ridiculum ſanè eſt: videre ſæpiſſime ſophiſtas miſerè ſe diſcruciantes, in defendendis falſis aſſertionibus, ijſq; ad quas nulla ratione coguntur. Quæ enim obſecro cauſa ipſos impulit: defendere caloris intenſionem fieri obiectu frigoris; ac tam multa monſtra inuenire? nunquid ea, quæ experimento inueniri circa puteales aquas, & crinitarum ſtellarum generationes, & animalium ventres; & ſi quæ alia his cognata ſunt, paulò antè diximus? At iſta omnia poſſunt faciliori ratione, ſine tot monſtris cõtingere. quod vt monſtratũ erit, conſtabit: Nullam qualitatẽ obiectu contrariæ fieri intenſiorẽ per ſe: ſed nonnunquam augeri retentione alicuius ſubſtantiæ: quę antiperiſtaſi, id eſt, reciprocatione, aut compreſſione retinetur, alioqui effluxura. ita ventres hyeme copioſum calorẽ habent, prohibito à frigore ambiẽtis calidorũ vaporum effluxu: contrà in æſtate, humores & ſpiritus diſſipantur ab ambientis calore. Exhalatio ignea diſſoluitur in ambiente calido, facta rarior; cõtrà cõcluſa in aquea nube, denſatione abit in ignem. Aquas puteales eò dixit Galenus tertio De ſimpliciũ medicamentorũ facultate capite ſeptimo, frigidas nobis videri in æſtate; quòd manibus calidis attrectentur: calidas in hyeme; quòd frigidis. vt in balneo vrina ſentitur frigida; extra balneum calida: quoniam, ſcilicet, nos ſumus in balneo calidiores, & frigidiores extra balneum. ſed ego, quantum experiundo poſſum iudicare, non ſolùm putauerim puteales aquas tales videri hyeme & æſtate, quales diximus: ſed eſſe re vera tales. nam, quacunque arte tactum attemperes, antequam contingas aquam; ſi id vtraque tempeſtate feceris: inuenies ita contingere, vt ſenſus iudicat. Adde, non omnem aquam videri calidam hyeme, & frigidam vere: ſed eam tantùm, quæ profundos admodum habet fontes. Ergo non eſt in noſtro tactu cauſa (nam eodem tangimus extimas aquas, & intimas) ſed neceſſe eſt, incluſam eſſe per hyemem in profundis terræ cauernis ſubſtantiam aliquam calidam, & vere frigidam: à qua profundæ aquæ ita afficiantur. neque enim probabile eſt, ſi diſcrimen hoc ſtatuas, Aquam fluminis ab aere refrigerari, in hyeme: putealem, vtpote profundam, non refrigerari. Nam conſtat, quantumuis frigeſcat aer; aquam eſſe natura ſua frigidiorem: niſi ab aliquo ad calorem alteretur. includitur ergo proculdubio aliquid in cauernis, à quo caleſcit. Eſt illud, quantum intelligo, exhalatio calida: quæ hyeme refugit ád interna; æſtate diffunditur in aerem. vapor frigidus contrà, æſtate refugit ad ima; hyeme exiens coit cum externo frigore. Contingit ergo per hyemem, & æſtatem, terræ cauernis quiddam non abſimile ei, quod ventribus animalium. neque eſt in his quicquam difficile, magis quàm in curatione tetani ex infuſione aquæ frigidæ. qui morbus (quandoquidem frigidus eſt) non aliter curatur: quàm refugientibus ſpiritibus & ſanguine contactum aquæ, ſubeuntibusq; ita profundos neruos, & affectum illorum diſſoluentibus. contingunt itaque hæc omnia ex cauſis inuentu facilibus citra figmentum. Sed quando de elementis, & eorum actionibus ſatis diximus: de temperamentis, quæ illorum mixtione contingunt, tempeſtiuum iam eſt diſputare: atque omnium

primo de eſſentia temperamenti, quod barbari appellant complexionem: nam de hoc quoque dubitatum eſt.

Quid ſit temperamentum. Cap. VI.

SAPIENTER Plato, In quauis diſputatione ab ipſa quæſitæ rei eſſentia inchoandum, aut aberrandum prorſus eſſe cenſuit. eâdem de cauſa Ariſtoteles, quatuor interrogationum primam, eam eſſe docuit in quacunq; doctrina, qua, quid nam res ſit, interrogatur. nos quoque probatiſſimorum autorum præceptum inſecuti, quæſtiones quas de rerum eſſentiis inuenerimus, in ſingulis diſputationibus prę ſcribemus: quod modò facimus, de temperamenti, ad quod ſermo ſe conuertit, eſſentia in ipſo principio diſputantes. qua de re omnino nulla controuerſia eſſet: ſed proportio calidi, frigidi, humidi, & ſicci, temperamentum appellaretur, vt nomen ipſum prę ſe fert (nemo enim audito nomine calidi & humidi temperamenti aliud intelliget: quàm calidum præualere frigido, & humidum ſicco) niſi Auicena, qui (vt inquit ille) neque olus, arbitror, citra diffinitionem poſſet emere, temperamentum ita finiuiſſet Fen prima primi, doctrina tertia: Complexio eſt qualitas, quæ ex actione adinuicem & paſſione contrariarũ qualitatum in elementis inuentarum, quorum partes ad tantam paruitatem reductæ ſunt, vt cuiuſque earum plurimum, contingat plurimum alterius, prouenit. cùm enim adinuicem agunt & patiuntur, accidit in earum ſumma qualitas in toto earum ſimilis, quæ eſt complexio. Ecce vt Auicena non qualitatum proportionem, ſed quintam quandam qualitatem ab illis reſultantem, complexionem appellat. hîc illius aſſeclæ primùm de innata complexione, ea inquam, quæ in ſingulis membris ſita eſt; non de ea, quæ aliunde prouenit, agi affirmant: deinde, ita ſuam opinionem nituntur monſtrare: Omnes operationes temperamẽtis obeuntur; vt docet Galenus libello De differentia morborum, & Ariſtoteles ſecundo De partibus animalium capite primo. ſed etiamſi in brachio, aut crure idem caloris gradus & humoris fieret, qui eſt in ventriculo, ex naturâ; non ageretur in illis chyli generatio: Ergo virtutes naturales, quæ in temperamento conſiſtunt, vt eſt proclamatiſſimum à Galeno, non in calidi, frigidi, humidi, & ſicci proportione, ſed in qualitate alia, horum contemperatione facta conſiſtit. Præterea, ſi quis religaret arterias, venas, & neruos ad extremum brachium euntes, aut omnino præſcinderet; & ab ambiente aëre talis primarum qualitatum proportio conſeruaretur in brachio, qualis à principio fuerat: tamen omnes virtutes, & operationes brachii perirent. Ergo inſtrumẽta illa, quæ præciſa ſunt, dum conſeruabant operationes, ſeruando temperamentum, non proportionem primarum qualitatum; ſed aliam aliquam ab his diuerſam qualitatẽ conſeruabant. Adde quòd proportio hæc ſingulis momentis permutatur, ex ſole, ex vento, ex eſu & potu, ex otio, ex exercitatione: tamen ridiculum fuerit concedere, naturalia rerum temperamenta, ex quibus virtutes omnes pendent, ſingulis permutari momentis. His rationibus videntur ſibi demonſtraſſe: Complexionem, quam vocant, qualitatem eſſe diuerſam à quatuor primis. Sed ego, vt verum fatear, nondum ſatis intelligo opinionem. nam aut vnica eſt qualitas in toto Socrate, gratiâ exempli, vt Socratem dicimus vnum habere temperamentum; aut ſunt multæ qualitates ſecundum diuerſitatem temperamentorum, quæ membris contingunt. vnicam qualitatem eſſe in toto corpore, non eſt quod dicant: cùm longè magis differat temperies cordis à temperie cerebri, quàm temperies Socratis ab ea quæ eſt in Platone. Si verò ſecundum dicis, cùm temperamẽtis differant membra omnia, & membrorum ſingulæ particulæ: innumeras conſtituis qualitates diuerſas ſpecie (tales enim oporteat eas eſſe, cùm diuerſæ temperies ſint) ſub complexionis nomine in vnico corpore. Præterea ex his quoque arbitror, continuo adduceris ad colligẽdum, vnam aliam toti corpori communem, quo totus homo dicatur huius, aut illius eſſe temperamenti. Præterea, ſitne qualitas hæc actiua, an non, minùs definiunt: quod tamen dictu facile non

eſt,

eſt,cùm calorem generet, & frigus. Inſuper,aut virtutes naturales habent eandem eſſentiam cum hac qualitate, aut diuerſam.ſi eandem dicis:quo pacto cõtrariarũ actionum, tractionis ſcilicet & expulſionis, non ſunt potentiæ ſubſtantiâ differentes? Si diuerſam naturam eſſe dicis facultatibus naturalibus; fruſtra illam qualitatem imaginaris.nam ſatius eſt,ex ipſis elementis talem habentibus proportionem, virtutes naturales educere. & quo pacto ex vnica qualitate reſultarent diuerſæ virtutes? & quamuis reſultarent, quo pacto vna læderetur, illæſa altera? ſcilicet læditur quælibet læſo temperamento. quòd ſi vna qualitas eſſet; omnes virtutes ſimul deturbaret. Verùm hæc proximè videntur attingere facultatum naturalium ſubſtantiam: de qua,vt ſcriptum à Galeno eſt, nulla certa monſtratio afferri poteſt. Sed multò probabilius,& Galeni doctrinæ magis conſonum eſt;non eſſe hanc qualitatem, quam Auicena dicit complexionem. Sed barbarorum hic ſemper fuit mos; ſuperuacaneas quaſdam, & fictitias qualitates, & proprietates in ſingulis rebus imaginari, illuſtriorem ſe doctrinam ita reddere putantes: cùm tamen nulla ex re euadat obſcurior,quàm ex talium figmentorum multitudine. Igitur vera ſententia, quantum opinor, eſt: Corpora omnia, quæ penes nos gignuntur, ex calido, frigido,humido,& ſicco inuicem attemperatis conſtare,igne(inquam) aere,aqua,& terra (nam quanquã elementorum formæ corrumpuntur, manent partes illis proportione reſpondẽtes: vt ſi quis dicat,pars terrea, aquea,aerea,& ignea) atq; ex horum attemperatione,quendam ſubſtantiæ modum per totum generari pro ratione proportionis ſubſtantiarum elementarium: atq; hanc proportionem eſſe natiuam temperiem,per quam ſingula membra ſuas operationes participant:& præter hanc proportionem, eſſe ſecundam aliam, quæ ex hac prima proficiſcitur. Eſt verò ea,proportio ipſarum qualitatum elementarium, caloris inquam, frigoris, humoris,& ſiccitatis,quæ mutatur leuiſſimis ex cauſis centies in ſingulis horis. Atqui hoc temperamentum qualitatum,eſt diſpoſitio quædam corporum temperatorum: prius illud temperamentum, quod modum ſubſtantiæ eſſe dicimus, ex ſubſtantiarum elementarium proportione factum; eſt habitus naturalis, & fundamentum omnium facultatum.in quo ſenſu,dictum eſt à Galeno ſexto De placitis Hippocratis & Platonis:Quocirca ſingulis ex ſubſtãtię proprietate propria quædam functio contingit:vnde qualitates primæ,cùm ſolæ vitiantur,non vitiant actiones;quoniam per ipſas operandi virtutes participentur: ſed quoniã facultatum inſtrumenta ſunt.nam etſi ventriculus redditus frigidior, non mutat cibos; quoniam caret commodo inſtrumento; ſed interim dum retinet modum ſubſtantiæ,& ipſam elementorum proportionem,eius potentia non perit. His intellectis,nihil eſt difficile in Auicenæ argumentis.nam etſi brachium, aut pars alia quæcunq;,calorem & humiditatem ventriculi compararent;non compararent eundem ſubſtantiæ modum. quòd ſi ponis membrum aliquod transferri,non tantùm ad temperamentum qualitatum ventriculi; ſed etiam ad illius ſubſtantiæ modum: non dubium eſt, membrum illud chyli generandi habere vim.quanquam fortaſſe ne tunc quidem chylum generabit,vel ſaltem non tam copioſè,quàm ventriculus;defectu commodæ figuræ, & ſitus,& viciniæ membrorum calidorum: quæ omnia ventriculum iuuant ad hanc actionem. quòd ſi ambiens aer temperiem brachij, cui præſcinduntur in tuâ hypotheſi venæ, arteriæ,& nerui,exactè poſſit conſeruare; priuabitur membrum illud actionibus animalibus,& vitalibus:quoniam harum virtutes influebant aliunde:naturalibus verò non priuabitur;niſi fortè ex accidenti defectu alimenti,quod per venas influebat. Quod de mutatione perpetua temperamẽti dicebatur; minùs eſt difficile: quandoquidem affatim & repentè mutari ſoli contingere poteſt temperamento qualitatum:paulatim verò immutari perpetuò natiuum temperamentum, nemo neget: nam ita agimur in mortem naturalem. Sed ſatis hæc ſint de quæſtione, præcipuè non adeò vtili. quam omiſiſſem profectò, niſi me ad eius tractationem ipſe ordo prouocaſſet. ad temperamentorum numerum, de quo ſunt multæ controuerſiæ,tranſgrediamur.

De numero temperamentorum. *Cap. VII.*

EX quatuor qualitatibus, quarum quælibet cum alijs duabus iungi poteſt, cum alia non poteſt, ſaltem ſecundum exceſſum: octo poſſunt lapſuum in temperamentis differentiæ conſtitui. calidum enim frigido contrarium eſt, & humidum ſicco: non tamen calidum aut frigidum, humido aut ſicco. Ergo octo temperamenta inæqualia ſunt, quatuor ſimplicia, quatuor compoſita. nam aut vnica excedit qualitas, eaq; eſt calor, frigus, humiditas, aut ſiccitas: aut excedit duplex, calor ſcilicet cum humiditate, aut ſiccitate, aut frigus cum illarũ vtralibet coniunctum. Frigiditas enim cum caliditate, aut humiditas cum ſiccitate non poteſt eſſe excellens. Sed quoniam quatuor qualitates, quanquam contrariæ inuicem ſint, poſſunt tamen intenſione æquales intra mediocritatem omnes copulari, vt in quarto capite monſtrauimus, nonum etiam conſtare poſſe videtur temperamentum: quod ex elementorum æqualibus portionibus factum, æquale appellatur. & corpus quod illo affectum eſt, vocatur temperatũ. Hanc tam diſtinctam Galeni doctrinam, parum abeſt, quin barbari autores omnino euerterint: denominationes tribuentes temperamentis, non ex qualitatibus, ſed ex humoribus deſumptas. ita vt homo non diceretur apud illos calidus, frigidus, humidus, aut ſiccus, aut horum aliqua ſecundum coniugationem perpeſſus: ſed bilioſus, ſanguineus, pituitoſus, & melancholicus. tamen hi perinde faciunt, atq; ſi quis febricitantem hominem, non eum qui febrem habet, ſed eum qui ſitim habet, appellaret. nam vt febricitans quaſi febre affectus homo dicitur, ex febre autem magna ex parte ſitis fit: ita temperatus, quia temperie affectus. temperies autem earum rerum eſt, quibus corpus temperatur: ſed temperatur calido & frigido, humido & ſicco, commixtis inuicem. igitur temperamentum calidum, aut frigidum; humidum, aut ſiccum eſt; aut ſecundum coniugationem horum aliqua habens. fit autem ex ratione, vt in temperamento calido plus ſanguinis, aut bilis, in frigido pituitæ proueniat: non tamen proinde ab his humoribus debent temperamentorum nomenclaturæ deſumi, potiſſimùm vbi de temperamentorum differentia eſt diſputatio. nam vbi de excrementis, quæ congeri ſolent in corporibus, aut morborum generibus, in quę ſolent corpora incidere, diſſeritur: optima ratione appellationes tribui poſſent per humores, vt Galen. libro ſecundo De febr. diff. ſæpe facit, appellans bilioſum, aut pituitoſum hominem. Sed vbi temperamentorum eſſentia quæritur, ineptæ ſunt illæ appellationes. Decipiũtur itaq; hi, qui, propterea quòd humores, quos contingit in humano corpore redundare, quatuor tantùm ſunt, quatuor etiam temperamentorum ſpecies ſtatuunt, ſecundum coniugationes qualitatum, quæ in humoribus ſunt, calidam & humidam, calidam & ſiccam, frigidam & humidam, frigidam & ſiccam, & interim quinq; alias ſuſtollunt, temperamentum ęquale negantes, & intemperantias ſimplices. Quare duplex cum ijs nobis oritur controuerſia: Prima, An fieri poſſit corpus exquiſitè temperatũ: Secunda, An poſſit eſſe aliquis lapſus temperamenti ſimplex. Apud Galenum, & Auicenam, & reliquos omnes, tam philoſophos, quàm medicos, eſt receptiſſima illa diuiſio temperati corporis, in temperatum ad pondus, & temperatum ad iuſtitiam. quanquam nomina non ſunt eadem perpetuò, quibus hæc ſignificentur. Sed Galenus nunc dicit temperatum in ſpecie, nunc τὴν δικαιοσύνην, id eſt, ad iuſtitiam, aut iuſtitia: quod nũc dicit tota natura temperatum, nunc temperatum σταθμῷ, id eſt pondere, aut ad pondus appellat. Sed de nominum vſurpatione non laboro. Galenus toto primo libro De temperamentis diffusè admodum diſputat de temperato corpore: & illud multis ſignis inueſtigat. quare non videtur eſſe de ijs, quæ generari nõ poſſunt. eſſet enim alioquí autor nugaciſſimus. Scio Auicenam dicere Fen prima primi cap. 1. Galenũ eo loco de temperato ad iuſtitiam loquutum eſſe: idq; dicit his verbis: Debes autẽ ſcire, quòd æquale, de quo medici in ſuis inquiſitionibus tractant, non eſt denominatum ab æqualitate, in qua ęqualitas cum pondere ęqualiter exiſtit: ſed denominatur

à iuſti-

à iuſtitia indiuiſiuè. Itaq; Auicena expoſitore, quæcunq; apud Galenũ de optima hominis temperie dicta ſunt,ea de temperato ad iuſtitiam dicta fuiſſe putandum eſt. Sed qua ratione,obſecro,ad hanc interpretationem ductus eſt Auicenna?ea,vt arbitror,quam paulò antè in eodem capite his verbis ſcripſerat: Quod autem in doctrina medicinæ conſideratur, æquale aut extra æqualitatem; non eſt hoc,neq; illud:ſed medicus phyſico credere debet, quòd æquale ſecundum hanc intentionem,quam diximus,impoſſibile eſt aliquo modo inuenire:quantò magis, vt hominis ſit,aut humani membri. Hæc Auicena. Ex quibus locis hanc eſſe illius mentem apertè colligitur: temperatum exactè tale, quod ad pondus alij appellant, generari, omnino eſſe naturæ repugnans: proindeq; humanum corpus, quod à medicis temperatum dicitur, temperatum eſſe in ſua ſpecie (id eſt ſuæ ſpeciei habere temperiem optimam) tamen exactè temperatum non eſſe. Eidem huic opinioni adhæſit Auerroes conſtantiſſimè, & mille ſophiſticis argumentis, nixus eſt illam confirmare. Primum illud à me intelligat velim Auicena, Galenum nullum locum reliquiſſe ipſius expoſitioni (non enim ego,vt multi ſolent,inutiles conciliationes fingam) ſed,aut Galenum, aut ſuam doctrinam oportere,vt prodat Auicena, in primis oſtendã. quin & ipſum ſibi parum cõſtitiſſe ex diffinitionibus declarabo. Auicena ipſe ita diffinit temperatum corpus(volo enim aduerſus hominem,ipſius diffinitione vti)Eſt vnus, vt ſit complexio æqualis,ita vt quantitates qualitatum contrariarum in complexionato ſint æquales, non ſuperantes neq; ſuperatæ. Vides vt hæc Auicenæ definitio temperato ad iuſtitiam quadret: quò minùs ſibi ipſi iam conſtat Auicena. Galenus, cùm ſæpe libro De temperamentis docuiſſet, eſſe aliquod corpus temperatum abſolutè:de illo rurſus in ſecundi libri primo capite verba faciens, ita inquit: Huius norma indiciumq; erat,elementorum portionis æqualitas. Eſt ergo nobis Galenus ſui ipſius interpres:manifeſteq; prodit,ſe de temperato abſolutè loquutum eſſe. quanquam & ex primo libro erat luce clarius, Galenum non ſolùm inueſtigare temperiem optimam, vt in ſpecie humana: ſed eam etiam, in qua calidum & frigidum eſſent exactè attemperata. Siquidem illam iuſſit tactu explorare,& conferebat ſenſum tactus illius cum aqua, ad amuſſim attemperata ex feruentiſſima & frigidiſſima: præceperatque tyronibus, aquam dicta ratione attemperare, vt tangendi potentiam ſenſui rei temperatæ aſſuefacerent; atque ita in temperata natura dignoſcenda non deciperentur: vſque adeò Galenus cenſet temperata hominis natura nihil eſſe temperatius. Sed miſſis autorum verbis, age, rationibus exploremus: nunquid temperatus homo, temperatus ſimpliciter ſit, aut ad iuſtitiam ſolùm. Videndum verò pro intelligenda hac controuerſia eſt; nunquid repugnet rerum naturæ fieri corpus aliquod temperatum, quod ad pondus appellant. Nam ſi ſemel probatum fuerit,non repugnare, rem aliquam talem fieri: omnes vno ore concedent, omnium generabilium corporum humanum maximè poſſe temperationem hanc adipiſci, ſiquidem eſt omnium generabilium ſubſtantiarum perfectiſſima: cui proinde perfectiſſimam temperiem denegare,fuerit præter rationem:cùm præcipuè ea temperie humanũ corpus omnium maximè indigeat ad tactionis ſenſum:quem,dicente etiam Ariſtotele,illi conſtat,oportere perfectiſſimum adeſſe natura: quandoquidem hic ſenſus cum ſapientia ſemper coniunctus reperitur. Quòd verò ad illum ſenſum nulla temperie magis opus eſt, quàm media, conſtat.nam hic ſenſus eſt explorator calidi,frigidi,humidi,& ſicci. Senſum verò oportet ſenſibilium maximè eſſe expertem. nulla tamen ratione melius poſſit eſſe expers omnium primarum qualitatum; quàm in illarum medio exactè conſtitutus. Ergo non dubium eſt, omnium corporum generabilium, humanum poſſe eſſe temperatiſſimum: quodq;, ſi quodpiam corpus ſimpliciter temperatum generari poteſt, humanum maximè poteſt fieri tale. Vertenda igitur hæc controuerſia eſt primo illo cardine: An poſſit ſecundum naturam, corpus aliquod ſimpliciter temperatum generari. penſandaque ſunt aduerſariorum argumenta. Dicunt primò, non poſſe mixtum aliquod generari; niſi ali-

quod elemẽtorum vincat. nam nullus ortus fieri poteſt, vbi non eſt quod vincit, & quod vincatur. Addit Auerroes, Debet eſſe aliquid quod vincat, quod moueat, miſceat, & generet: ſed quodcunque illud ſit, reliquis eminentius æqualitatem interturbat. Ego, dum hæc apud illos lego, non intelligo, quid ad generationem eam, quæ permixtione aquæ, aëris, ignis, & terræ fit, requirant. nam aut requirunt, quod corrumpat formas elementorum: aut agens, cui actionem hanc tribuant, vt efficienti cauſæ in mixti generatione: aut requirunt quod permiſceat, id eſt, in pugnam congredi faciat, comminuat, & comminuta iuxtà ponat. Si primum; intelligant velim, Formas illas mutuò ſe conficere: ignem ſcilicet humorem depaſci; & aquam ignem extinguere. ſi efficientem ortus cauſam requirunt: meminerint, multos eſſe rerum ortus (vt paulò antea diximus) quos mos eſt philoſophis, factos per accidens appellare, qui ſolis tribuuntur agentibus vniuerſalibus (aſtris inquam & influentiis) citra agentia ſingularia. ita excutitur ignis de ſilice, attenuato eo qui intercipiebatur aëre. Itaque nihil prohibet, ſine ſingulari agente fieri perfectos rerum ortus per accidens. Si tertium requirunt: poteſt illud facere proprius elementorum motus, & ambiens locus, & ars aliqua, & aliquid tale caſu factum, aut inopinatis occaſionibus. & præter hæc mutua actio mutuam etiam habet coniunctam motionem: & vt mutuò ſe conficiunt elementa, mutuò ſe mouent, & miſcent. Eſt illis aliud (vt putant) firmiſſimum argumentum: Si quod corpus omnino temperatum fieri poſſet, humanum poſſet maximè (nam hanc conſequentiam ab omnibus admitti debere, paulò antè monſtrabamus) Sed illud, quandoquidem viuit, calidum & humidum excellenter neceſſariò eſt. Ergo nullum corpus poteſt fieri exactè tale. Quòd viuens calidum & humidum ſit, ex principiis vitæ deducunt. viuimus ſcilicet vitali calore, & vitalis calor humido alitur. Sed non video, cur non vereantur dicere, muſcas, formicas, & ſcarabeos, & araneos, &, ſi quæ alia ſunt viuentium corpora aridiora, habere excellentem humiditatem; piſcium etiam genus omne, & ipſam torpedinem, dominantem habere calorem: quin & arborum, & herbarum omne genus (ſunt enim hæc etiam in viuentium genere) cùm tamen illorum multa deguſtata, præ frigore interimant. Quare nobis non ita dicendum eſt: ſed diſtinguenda res eſt, vt oportet. multum refert dicere, viuentia calore viuunt (humori eſt eadem ratio) aut viuentia calida ſunt. nam viuit res vnaquęque calore, ſuo ſcilicet, & ſibi naturali: non omnia tamen calore excedenti. Eſt viuentium cuique ſuus caloris gradus, quo viuit: etiam ſi inſigniter frigidum ſit. vt ventriculus membrum eſt exangue, & frigidum; ſed ſuo calore cibos conficit. viuunt igitur viuentia calore; & calor humore ſuſtentatur (cùm mors naturalis per refrigerationẽ, & deſiccationem accidat) calida tamen & humida non ſunt ſimpliciter, ſed ad demortua: quoniam ſcilicet cùm moriuntur, frigidiora & ſicciora fiunt. Eſt quidam Galeni locus ſecundo De ſimplicium medicamentorum facultatibus capite tertio, qui illorum aſſertioni videtur fauere, vbi inquit: Quin & hominem non abſolutè calidum vt ignem, ſed exuperantiâ calidum dicimus: ſiquidem maiorem in illo calidi portionem eſſe, quàm frigidi. Hæc Galenus. tamen intelligendum eſt, illum illîc non diſputare de temperamentis hominis, ſed de modis, quibus aliquid frigidum, aut calidum dicitur: Eoque exemplum abſolutè calidi ignem feciſſe, exuperantia calidi, hominem (intellige) calidum. vt ſenſus ſit: Homo calidus non eſt abſolutè calidus, ſed habet plus caloris, quàm frigoris. Solent etiam hoc in loco Ariſtotelem citare quarto capite quarti Meteororum: quo loco dicunt illum aſſerere, In miſto quocunque aut aquam, aut terram redundare. quod tamen illi proculdubio imponunt. nam hæc ſunt illius verba: Elementorum maximè propriè terra dicitur ſiccitatis eſſe, aqua humoris: ideo circũſcripta corpora omnia (genita & interitui obnoxia intelligo) abſque terra & aqua non ſunt: atque etiam ſingula eius eſſe videntur, vtrius facultatem magis retinuerint. vide quàm ſint hæc extra noſtram controuerſiam, & vt Ariſtoteles nullum elementum redundare

dare

dare neceſſariò aſſeruerit. Vt vel hinc conſtet, pleroſque eorum, qui ante nos quæſtiones medicas ſcripſerunt, captioſè magis decipere, quàm veritatem docere. Ergo, vt hos omittam, iam tandem enarrare, & confirmare incipio veram Galeni opinionem. Corporis cuiusq; duplex eſſet temperamentum, in controuerſia ante hanc ſcripſimus: Aliud, quod habitum naturalem eſſe diximus, ex proportione ſubſtantiarum elementorum reſultans: aliud, quod diſpoſitionem ſolùm eſſe conſtat, atq; adeò leuem ex proportione qualitatum actu exiſtentium, quæ leuiſſimis de cauſis infinitis penè modis variantur. Vtroq; horum modorum poteſt eſſe corpus aliquod exactè temperatum. atque primo modo tale temperatum, eſt, quod ex æqualibus conſtat elementorum portionibus, vtcunque habeant qualitates. Secundo modo temperatum æquale eſt, quod non tantùm ex æqualibus elementorum portionibus, ſed etiam ex eiſdem qualitatum gradibus conſtat. Primo illo modo poſſe generari tota natura temperatum, atque adeò tale fieri corpus humanum, cùm temperiem habet optimam: & ſecundo modo, nullum corpus tale fieri poſſe, iam demonſtro. Intellige mihi corpus eodem gradu calidum, & humidum, ſenſim ad frigus & ſiccitatem permutari. ijs proportionibus apponantur agentia patientibus, vt fiant æquè veloces motus ad frigus, & ad ſiccitatem. In hac hypotheſi nihil eſt dictum, quod non poſſit contingere citra miraculum. nam ſi, cæteris paribus, humiditas corrumpitur lentiùs, quàm calor: potes tu tantum augere proportionem ſicci ad humidum ſupra proportionem frigidi ad calidum, quantum habet celeris tranſmutationis plus calor quàm humor. hypotheſis ergo non eſt impoſſibilis. conſtat verò ea admiſſa, corpus illud futurum in medio motus exactè temperatum. quanquam exacta illa temperies momento temporis durabit ſolummodo: non in illo tantùm corpore, quod modo ponimus, ſed in quocunque quod tale factum fuerit, ſiue id ſit humanum, ſiue aliud quodpiam: cùm omnia habentia ortum & interitum, ſint perpetuò in motu. id quod à Galeno dictum eſt primo libro De tuenda valetudine, vbi de hoc temperamento diſputans, momento ſolum temporis illud inquit durare. Neque eſt quod aliquis diſputationem refugiat, vtpote de re nullo ſenſibili tempore durante. nam modò de ortu illius diſputare cœpimus, non de duratione. reſpondebunt nobis fortaſſe aduerſarij, quod in hypotheſi dictum eſt (ſiquidem de mutatione temperiei prioris, ex elementorum proportione ortæ, diſputamus) non poſſe humano corpori contingere: eò quòd non poſſit eius natiua temperies permutari (nam hoc etiam dicunt.) Sed ſubit mihi frequenter mirari illorum inſipientiam, qui cùm conſeneſcant quotidie, & per deſiccationem & refrigerationem membrorum, videant, ſe ad mortem delabi, & cùm innumeros ægrotantes offendant quotidie, in ea ſiccitatis ſpecie conſtitutos, quam ipſi dicunt inſanabilem, vtpote factam, confirmatam, & conuerſam in naturam: tamen non intelligunt, poſſe corpora calida refrigerari, & humida deſiccari radicitus: aut ſi id non ignorant, non intelligunt, nihil aliud eſſe temperiem innatam permutari. Plurima alia argumenta ſolent in veræ huius opinionis confirmationem adduci. Sed mihi, vt antea monui, non tam eſt multitudinis cura, quàm argumentorum vis. proinde ſatis mihi iam videor monſtraſſe, nihil pugnare cum principijs naturæ, corpus aliquod temperatum tota natura generari. quare rationi iam fit conſonum, humanum corpus tale fieri. eſt enim homo temperatus, non modò omnium hominum temperatiſſimus, ſed & omnium animalium: neque horum ſolùm, ſed & rerum omnium: ita vt temperatum ſit in ſpecie, & in genere, & in tota natura. Quoniam verò monſtratum eſt, non poſſe exactam hanc temperiem conſiſtere, ſed ſtatim ac facta eſt, effluere: conſtat hominem temperatum, non eſſe talem tota periodo, ſed in medio temperatiſſimæ ætatis poſſe in eo temperamento fieri, reliquo toto tempore, ſeruare ætatum proportionem (de hac ætatum proportione, & illarum temperamentis dicemus in ſequenti capite) Sed neque tunc quidem, cùm in medio temperatiſſimæ ætatis (ea eſt adoleſcentia) conſtitutum eſt illud corpus, habet temperiem illam

exquiſitiſſimam aut in toto corpore æquabiliter, aut membro aliquo magnitudinis ſenſibilis: ſed inæquabiliter. Cuique nempe parti eſt ſuum temperamentum. pars omnium temperatiſſima eſt volæ manus cutis (quãquam huius quoque veriſimile eſt, eſſe partes diuerſas) multæ partes hac ſunt cal diores, multæ frigidiores, multæ aliæ humidiores, ſicciores aliæ: quæ omnes ſi ad vnam æqualitatem redigantur, vnum conſtituent corpus temperatum æqualiter. Monſtratum ergo eſt poſſe corpus temperatum exactè generari, & quo pacto id temperato homini contingat explicitum, idque de temperie ex elementorum ſubſtantiis. De temperie ex qualitatibus ſupereſt diſputemus. Attemperatum exactè & elementorum ſubſtantiis, & qualitatibus primis, omnino non poteſt corpus humanum fieri. nam quod tale eſſet, nullo morbo laboraret, etiam ſi rem ſummo rigore examines: ſed Galeno teſte primo libro De tuenda valetudine dogma ſempiternæ paſſionis habet euidentem monſtrationem. Ergo nulla ratione fieri poteſt humanum corpus, vel momento quidem temporis ſine quopiam accidente præter naturam: ſiquidem nunquam non laborat morbo. hic morbi nomine non intelligimus vt medici id vitium, quod operationibus iam officit: ſed vt rigidi philoſophi intemperiem quancunque præter naturam, quãtumuis ea ſit prę paruitate inſenſibilis. Quod verò laboremus perpetuò morbo, non eſt cauſa, quòd principia ex quibus conſtamus ſint contraria, vt plerique intelligunt: nam per elementa non ſtat, vt paulò antè monſtrauimus, quominus corpus aliquando ſit exactè temperatum, & Eæ mutationes quæ à naturali partium quib. conſtamus repugnantia fieri dicuntur, niſi accedat cauſa aliqua prę ter naturã, non ſunt morbi. Nam ſenium, etſi ſit temperies quędam ad multa inutilis: tamen non eſt morbus: quia nõ eſt præter naturã. Nõ ergo hinc habet demonſtrationẽ dogma ſempiternæ paſſionis: ſed ex reb. nõ naturalibus, à quibus perpetuò alteramur. nimirũ nullo momento non alteramur ab aere, & à cibo, & potu, à ſomno aut vigilia, & à recrementis quæ in omnibus partib. colliguntur perpetuò, cùm ex omni concoctione neceſſariò proueniat aliquod excrementum. Itaque vel in eo momento temporis, quo in medio adoleſcẽtiæ hominem illum temperatum exactè eſſe dicebamus, habet morbum. poteſt verò ille morbus eſſe ſola diſtemperies, facti habens nihil, ſed in diſpoſitione: cum quo conſtat poſſe eſſe optimã & exquiſitiſſimã temperiem in habitu. nam tẽperies, quæ eſt habitus, nõ euertitur à morbo, diſpoſitione præcipuè tam leui, quàm illa eſſe poteſt. Igitur monſtratum iam eſt, poſſe habere humanũ corpus exactiſſimam temperiem in proportione elementorum: ſed non in proportione qualitatum. dictumque eſt, quale ſit temperamentum æquale. Supereſt ſecunda cõtrouerſia de numero temperamentorum inæqualium. Auerroës opinatur, nullam intemperiem poſſe eſſe ſimplicis qualitatis, inductus neſcio quibus argumentis plus ſatis philoſophicis, qualibus ſemper vir ille adducebatur. Vt omne (inquit) ens naturale debet conſtare forma, & materia: ita in omni mixto debet pollere vna qualitas actiua, vt efficiens, & mouens, & miſcens, cum altera paſſiua, quæ illi ſit vt materia. Fortaſſe hæc dicit, quoniam qualitates actiuæ ſunt generantes paſſiuas. quare non videtur poſſe actiua qualitas ſuperare, quin in paſſiuarum oppoſitione faciat inæqualitatem. Addit his, omnem inæqualitatem temperamenti fieri ſuperante aliquo elementorum. quodcunque autem ſuperet, duplici qualitate (nam hoc quoque ſtatuunt Ariſtotelici) affectum eſt. Hæc ſunt firmiſſima illius argumenta. Auicena ne omnino decederet à Galeno, concedit, poſſe fieri mixta ſimplici intemperie affecta: Sed dicit, talia temperamenta neceſſariò permutatum iri. Caliditas enim, inquit, maior, quàm debet, reddit corpus ſiccius, quàm oportet: & frigiditas maior, quàm debet, reddit corpus quàm oportet humidius: & humiditas & ſiccitas reddunt corpus frigidius. Putauerim Auicenam opinatum fuiſſe ſententiam hanc eſſe Galeni. quandoquidem ſexto De tuenda valetudine ita ſcriptum eſt: Sanè dictum à nobis in libro de temperamentis eſt, fieri non poſſe, vt intemperies quælibet ſola diu duret: quãdo ipſa ſibi ipſi alteram neceſſariò adſciſcit. tamen falſus eſt Auicena, quantum

ego intelligo, in declaranda Galeni mente. quorſum enim tam ex profeſſo de nouem temperamentis Galenus diſputaret? & ſingulorum paſſiones enarraret? & quibus morbis vnumquodque illorum faciliùs, aut difficiliùs prehenditur, declararet? quod vt facit multis aliis in locis, ita diſtinctiſſimè capite octauo libri octaui De morbis curandis: vbi dicens, quæ natura ſit ad febres paratiſſima, quę ſecundo loco, & quæ deinde, octo temperamenta inæqualia ordine refert. Primum ergo monſtrandum eſt aduerſus Auerroem, poſſe fieri corpus intemperatum vna qualitate: deinde aduerſus Auicenam, poſſe temperiem illam totam vitam, vt alias perdurare. Primùm intellige mihi corpus calidum & humidum. nunquid poteſt refrigerari, non alteratum in humiditate aut ſiccitate? non eſt, quod non poſſit. nam ſi non aliter, ſaltem poſſim ponere, humiditatem ab aliis cauſis cõſeruari: & tunc calidum corpus & humidum poterit refrigerari vſque ad mediocritatem, humidum manens. Sed eſto, non poſſit pati ſimplicem alterationem: intellige corpus calidum & humidum, refrigerari & humectari. & ita corpus, quod duplici intemperie affectum eſt, per duplicem alterationem trahetur ad ſimplicem intemperiem: quia quantum altera qualitatum remittitur, tantum altera intenditur. fiat hæc alteratio ſecundum habitum, & conſtans: ita vt compareãt qualitates, quod medici appellant factum eſſe. atque ita fiet, vt neceſſariò cõcedas ſimplicem intemperiem. Sed iam monſtro poſſe habere permanſionem per totam vitæ periodum. intelligendum eſt, poſſe corpus quod à primæua generatione tali eſt temperie, per totam vitam illam ſeruare, non ſublatis mutationibus ætatum: ſed ſeruata in illis etiam quadã proportione. quod ſi ſemel intellexeris, non ampliùs dubium eſt, ſi à primæua generatione potuit produci talis intemperies ex tali elementorum mixtione: poſſe eam durare tota vita, ſeruata ætatum proportione, vt alia temperamenta. Fiat igitur, vt reliquorum elementorum portiones æquales ſint: & ignis, & aeris ſint reliquis maiores: fietque inde corpus tantùm calidum. ſiccitati enim ignis, aeris humiditas obiecta eſt, & ſolus calor vincit. quòd ſi quid huius humiditas, aut illius ſiccitas maior eſt: poteſt illud ab ambiente, interim dum generatio fit, magis hoc quàm illud iuuante, emendari. atque hæc ipſa forma generationis, reſpondet propoſitis Auerrois argumentis. quod à Galeno ſexto De tuẽda valetudine dictum eſt, eatenus eſt verum, quatenus permutatione ætatum fit; haudquaquam permutatione natiui temperamenti. atque hoc modo cenſeo locum illum Galeni debere declarari. Sed de temperamentorum numero, quæ nouem eſſe diximus, hæc ſufficiant.

De temperamentis ætatum. Cap. VIII.

VT elegãter à Cornelio dictum eſt; Ars medica nõ eſt quæ annos numeret: quare ætates (ſi quis curioſè æſtimet) non poſſunt certis annorum numeris verè deſcribi. nam fieri poteſt, vt hic puer iam ſit, quo anno ille infantiam nondum exceſſit. & quotidie conſpicimus, alios aliis maturiùs conſeneſcere. Sunt nimirum ætates totius vitæ partes: & ipſæ vitæ periodi, pro diuerſitate naturarũ inæquales ſunt. Grammatici ætates numero annorũ finiũt: quemadmodum anni tẽpora numero menſium. medici non eſt quòd menſibus aut annis intenti ſint, ſed aeris aut corporis temperamentis. Quoniam verò fieri nõ poteſt, vt ſingularum ætatum inueſtigemus temperamenta; quin priùs hos eſſe infantes, illos pueros, hos iuuenes, alios ſenes conſtituamus: id quod, niſi præſcriptis annis, fieri non poteſt: deſcribemus ætates terminis quibuſdam: quos tamen non ſimplices, & exactos, ſed cum latitudine quadam definiemus, quò erremus minùs, non eſſe omnibus æquales ætates intelligẽtes, vt phyſici: & curationes, & victus inſtitutiones, non ab annorum numeris, ſed à temperamentis, quæ illos conſequuntur, ſentientes permutari. Ætatum tot ſunt partitiones, quot ſcriptores: neque mirum. Licet enim cuique, prout volet, diuidere: dummodo in enarrandis temperamentis non aberret. eſt qui in quatuor ætates omnes diſtribuat: alius qui in quinque, illarum aliquam in duas ſecans: alius in plures, eas omnes ſubdiuidens. quò fit, vt cùm variè diuidant, tamen in re nihil permutent,

Mihi certum eſt, dimiſſis reliquis, vnum Hippocratem hac in parte ſequi, & Galenum, vt enarratorem, aſſumere. De horum ſentẽtia quinque ſunt ætates præcipuæ: Pueritia, quæ decimum quartum ætatis annum attingit, dicente Galeno tertio Aphoriſmorum vigeſimo ſeptimo his verbis, Incipiunt quidem pueri pubeſcere poſt annum quartum decimum. Illud tamen omnes, qui in hunc locũ inciderint, admonitos velim, Nũquam vnum exquiſitè terminum ætatis alicuius præfiniri poſſe. Sed cùm ab autore dicitur, Incipit pubertas quartodecimo anno; plurimùm intelligi oportere. quaſi illud quod multis contingit, ac ſi contingeret cunctis, loco exempli dictum ſit. quare fortaſſe meliùs diceretur, pueritia circa quartum decimum annum finitur: quia tãquam medium quoddam, id tempus eſt, ſupra quod non multùm aſcendat; neque infra multùm cõſiſtat. quod dilucidè docuit Galenus in eodem loco hæc addens verba: Neque enim eſt omnibus vnus exactus terminus pubertatis, propter calorẽ & frigus temperamenti. calidi enim citiùs, frigidi verò tardiùs pubeſcunt. Secũda ætas eſt Pubertas: quæ (vt dixi) quartodecimo incipiens, ad vigeſimum quintum prorogatur. Proinde Hippocrates quinto Aphoriſmorũ ſeptimo, ita habet: Quibuſcũque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quibuſcunque autem vigeſimo quinto, commoriuntur. primum terminum vltra pubertatem, vigeſimum quintum conſtituit. Tertia ætas eſt, quæ Iuuentus dicitur, aut ætas florens, quæ à vigeſimo quinto incipiens, ad trigeſimum quintum prorogatur. tertio libro Prognoſtici ita habet Hippocrates: Magis expectari ſanguinis oportet eruptionem in minoribus natu quintum & trigeſimum annum habentibus: in maioribus verò natu ſuppurationem. Rurſus in eodem libro: Quemadmodum, inquit, in minoribus natu, quàm trigeſimum agentibus annum, abſceſſus conſiſtunt: ita quartanæ potiùs annum agentibus trigeſimum. In his locis duplicem terminum ſcripſit iuuentutis, trigeſimum, & trigeſimumquintum: quia vt diximus non omnes eodem tempore pubeſcere; ita nõ omnes eodem tempore conſiſtunt. Quod ita enarrat Galenus in commentario: Ob id igitur Hippocrates quandoque trigeſimum commemorat, quandoque trigeſimum quintum, vt paulò antè. nam eo quòd aliæ aliis accidant mutationes; fieri nõ poteſt, vt vna communis regula ex omnibus firmiter finiatur. Hæc ille. Nos intelligimus, eadẽ ratione, eos qui trigeſimo cœpere cõſiſtere, circa vigeſimum cœpiſſe vigere: quanquam alii hàc ætate pubeſcãt: niſi fortè victus vitio factum eſt nuper, vt maturiùs ad frigidius permutetur. Quarta eſt ætas cõſiſtendi: quæ, vt inquit Galenus libro primo Aphoriſmorum decimotertio, inter iuuẽtutem & ſenectutem conſtituta eſt: pertingit ferè quinquageſimum annum. Reliqua ſunt ſenectutis. Hæ quinque ætates, ad quatuor aliquando reducuntur: nunc ætate cõſiſtendi cum ſenectute copulata, vt cùm Galenus tertio Aphoriſmorum trigeſimo primo, duplices dixit eſſe ſenes; in priori ſenectute eſſe conſiſtentes: nunc nomine adoleſcentium adoleſcentibus & iuuenibus nuncupatis, vt ab Hippocrate decimo tertio Aphoriſmo primæ ſectionis, qui ita habet, Senes facillimè ferunt ieiunium: ſecundo loco qui ætatem conſiſtentem habẽt, minùs adoleſcentes, omnium minimè pueri. Quare notãdus venit Leonhartus Fuchſius, qui iuuenes, & vigentes ætate, & conſiſtentes, eandem ætatem agere tradit, capite nono ſui Compendii: quaſi non legiſſet Galenum, qui in commentario prædictæ ſententiæ multa ſcripſit. καθεστηκότας δὲ λέγει, δηλονότι, τοὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν ἀκμῆς τε καὶ γήρως: Id eſt: Conſiſtentes appellat manifeſtè, habentes ætatem mediam vigoris & ſenectutis. De hac ætate dixit tertio Aphoriſmorum trigeſimo primo. Senes autem in priori ætate conſtituũtur, quæ media eſt inter iuuenes & ſenes. Præterea dictum eſt ab Hippocrate, Senes facillimè ferũt ieiunium, δεύτερον οἱ καθεστηκότες. Sed iuuenes non ſecundo loco poſt ſenes ferunt ieiunium. Ergo differũt iuuenes & καθεστηκότες: quod non video, cur aliter, quàm conſiſtentes, vertendum ſit. Sed fortaſſe ratio compendiaria fecit indiſtinctam diuiſionem: in cõmentatione certè aphoriſmi citati multò aliter docuit Fuchſius. Sed ridendus ille alius eſt, qui vt nouam lucem afferat, cõſiſtere ac vigere,

non

non aliter quàm in morbis, idem eſſe putans, non (inquit) conſiſtentes, ſed ſubſiſtentes vertendum eſt; quoniam (inquit) iuuenes conſiſtunt, primi ſenes ſubſiſtunt. nam qui in hac ætate ſunt, faciunt ad frigidius conuerſionem, non conſiſtunt in vigore. non ergo conſiſtentes, ſed ſubſiſtentes ſunt. Proferunt locum ex Hipp. 1. Prognoſt. quo οἴδημα μὴ καθιστάμενον appellat, tumorem qui non ſedatur. ex quo loco colligunt, dictionem hanc καθεστηκὸς nõ minùs ſignificare quod ſubſiſtit, aut quod ſedatur, quàm quod conſiſtit. quare cùm ex ratione non tam videantur eſſe conſiſtentes, quàm ſubſiſtentes, colligunt dictione illa καθεστηκότες intelligi debere ſubſiſtentes. Sed hi ſua argumentatione manifeſtè produnt, ſe neſcire cauſam, cur qui in ea ætate conſtituti ſunt, conſiſtentes dicantur, quamuis illorum deferueat calor. quam ſcripſit Hippocrates primo libro De victus ratione, his verbis, Ἀνὴρ, ὁκόταν στῇ τὸ σῶμα, ξηρὸς καὶ ψυχρός· διότι τοῦ μὲν θερμοῦ ἡ ἔφοδος οὐκέτι ἐπικρατέει, ἀλλ᾽ ἕστηκεν ἀτρεμίζον τὸ σῶμα τῆς αὐξήσιος, καὶ κατέψυκται. Id eſt: Vir, cùm ſteterit iam corpus, ſiccus & frigidus: quandoquidem impetus caloris non ampliùs dominatur, ſed ſtat corpus quieſcens ab augmento. Vides Hippocratem dicere, Conſiſtentes, eos quorum calor ſedatur: quia eorum corpus tũc primùm incipit ſtare, quieſcens ab augmento. Sed vſurpationis huius nominis καθεστηκὸς, aut verbi huius καθίστημι, nõ eſt eadem ratio in morborum & in hominum ætatibus. nam humani corporis vigor, quod ad calorem attinet, iam deferuet, cùm ceſſat illius moles ab augmento. nam ſolida membra corporis pleriſq; vſq; ad trigeſimum annum, aut etiam trigeſimum quintum fiunt corporatiora. in morbis idem eſt conſiſtere ac vigere. nam à vigore eſt inclinatio, affectus ſcilicet remiſſio: neq; eſt morbo alia magnitudo, quæ conſiſtat. quare rectè Leonicenus Aphor. vigeſimo nono ſecũdæ ἀκμαζόντων transfert, cùm conſiſtunt ac vigent: quaſi in morbis duo hæc idem ſint. quare ex ratione dictio hæc καθιστάμενον de œdemate dicta ſignificat, quod ſedatur: de ætate ſignificat, quod cõſiſtit. neque video, à quo potiùs petenda ſit nominis huius ſignificatio, quàm à Galeno, qui quarto De ratione victus in Acutis commentario 52. ὅπερ σημαίνει καθεστηκὸς (inquit) τὸ βέβαιον. Id eſt, καθεστηκὸς ſignificat quod ſtabile & firmum. neq; deeſt Græcis dictio, qua ſubſiſtentes ſignificent, cùm conſiſtentes ita volunt appellari. dicunt enim eos παρακμάζοντας, & ætatem παρακμεῖν. hæc de differentia ætatũ. De earum temperamentis dicere iam propero. Iuuentutem eſſe calidam & ſiccam, & ſenectutem frigidam & ſiccam, admittunt omnes. nam quanquam ab Hippocrate loco nuper citato, primo (inquam) De ratione victus, dicatur ſenectus humida: id non propter membrorũ humiditatem, quæ minima eſt, ſed multitudinem excrementorũ humidorum: quæ temperamenti frigiditas, & virtutũ naturaliũ impotentia colligi facit, dictũ eſt. Sed de temperamento pueritiæ, & adoleſcentiæ eſt contentio, in qua illa duo occurrunt diſputanda, Vter ſit intenſior calor, qui in pueris eſt, aut qui in iuuenibus: &, An adoleſcentia temperata ſit, an calida & humida. Tam diuerſæ fuerunt hac de re antiquorũ ſententiæ: vt nonnullis ætas puerilis omniũ calidiſſima viſa ſit, nonnullis prorſus frigida, nõnullis nondũ frigida, ſed quàm iuuentus minùs calida. Qui eam frigidiorẽ eſſe cenſent, obijcient conuulſiones, & frigidos affectus, & cruditates, quibus pueri frequentiſſimè laborant: iuuenes contrà ardentiſſimis febribus, fluxu ſanguinis corripiuntur, alimenta tenuia in bilẽ tranſmutant. pueri ſomnolenti ſunt, iuuenes vigilantiſſimi. habent hi tenues, flauas, & contento tenui vrinas: illi corpulẽtas, pallidas, & copioſiori contento. Contrà qui calidiores eſſe dicũt pueros, ex principijs generationis quibus proximi ſunt, argumentãtur: atq; proinde his plurimum eſſe calidum innatũ exiſtimant. obijciunt etiã intolerantiam inedię, qua omnes ætates ſuperant, & acceſſionẽ corporis, quæ in ea ætate maximè fit. Longum ſomnũ à multo cibo, atq; eo humido, quo vtuntur, fieri dicũt. hinc etiã conuulſiones, & frigidos alios affectus, & cruditates fieri, nõ ex frigido temperamẽto. vrinas etiã tales excerni, cauſa, vt dicunt, edacitas eſt: tum quòd à cibo ludentes, proſilientesq; mouẽtur. Alij rurſus, quanquã ortui proximos eſſe pueros admittant, calorẽ tamen humore ſubmerſum eſſe cõtendunt, & incrementũ mol-

liciei materiæ tribuunt. quoniam quò humidius eſt corpus, eò faciliùs etiã à minori calore dilatatur. Inediæ impatientiam, ex alimenti indigentia ad nutriendũ & augendum corpus naſci dicunt. Sed ſi hi apertè frigidum eſſe puerile corpus velint defendere, omnino loquuntur improbabiliter. nam vt ab Hippocrate libello De victus ratione dictum eſt: Puer calidis & humidis temperatus eſt, quia ex his eſt conſtitutus, & in his incrementum accepit. humidiſſima igitur & calidiſſima ſunt corpora proxima generationi, & augentur quamplurimum, & quę his proxima ſunt, eodem modo. Hæc Hippocrates. Sed nihil prohibet, cum maxima humiditate calorem quàm multum coniunctum eſſe. accretio non minùs, vt etiam tetigit Hippocrates, hanc ętatem calidam eſſe conuincit. nam quamuis humida dilatantur facilè, tamen crementum à dilatatione multũ differt: & quò maior fit accretio, eò fit copioſior nutritio. Ergo qui ætatem hanc frigidam ſtatuunt, omnino improbabilia loquuntur. Sed qui de præſtantia caloris pueritiæ & iuuentutis ediſſerunt, tam afferunt vtrinq; probabilia, vt in eam ſententiã Galenum coegerint, quæ ſcilicet omnium eſt probabiliſſima: Neutrum illorum alterum ſuperare, ſed eſſe omnino pares calores. nam vtrorumq; rationes ſententiam hanc probant. & experimento confirmat Galenus, obſeruato (vt ipſe dicit) multum temporis eiuſdem hominis calore: eiuſdem, inquam, pueri priùs, & iuuenis etiam deinde, poſtquam adoleuerat. Sunt itaq; calores intenſione æquales, in modo caloris tantùm differentes. puerilis enim, mitis, ſuauis, & halituoſus eſt, vt qui in humido naturali recipiatur, & calidi innati ſit: iuuenilis in eadem gradus intenſione, mordax, & acer, ac inſuauis, quoniam calidi adſcititij eſt. cuius tantum eſt ſubſtitutum, quantum innati calidi perierat. Viſum eſt quibuſdam, illud, Æquales in radice, quod apud Galenum eſt, nõ de æqualitate intenſionis intelligere, quippe quam abſolutè maiorem eſſe putant in iuuene: ſed æquales dici, quia quantum calor iuuenis calorem pueri vincit intenſione, tantum ab eo multitudine calidi ſuperatur. Sed ſi quis ſecundum De temperamentis legat librum non adeò longum: facilè intelliget, hanc interpretationem à mẽte ipſius diſſidere. nono etiam Methodi, pueritiam nulla ætate dicit eſſe frigidiorem. decepti ſunt hi, vt arbitror, Galeni verbis, quæ ſexto De morbis popularibus, conſtitutione tertia, commentario decimo quinto ſcripſit. quæ ita habent: Vt in commentarijs De temperamentis & Aphoriſmis à nobis diſputatum eſt, non abſolutè puer vigente calidior eſt: ſed inſito calore calidior. calidum autem non ingenitum, eo abſolutè calidius eſſe, monſtratũ eſt, quo ætate vigentes plus abundant. Sexto epidemiων, conſtitutione prima, commentario quinto, iuuenis quidem (inquit) abſolutè calidior: puer verò non abſolutè, ſed eò quòd plus innati calidi poſſideat. tertio etiã de cauſis pulſuum capite quarto De pulſu puerorum ita ſcripſit: Calor autem etſi non ſit ſimpliciter maximus, propter incrementum animalis ſpiritus, par fit in illis diſtentionis vſus ei, qui cõſequitur plurimum calorem. quantũ enim iuuenibus cedunt redundantibus aduentitio calore, tantum neceſſitate ſpiritus reſarcitur. Ecce tria loca, in quibus Galenus videtur ſentire, pueros iuuenibus cedere in calore. quæ tamen me nunquam coegerint, ſententiam mutare, aut Galenum accuſare contradictionis. habẽt enim commodam interpretationem, calidi ſcilicet ingeniti plus eſt in puero: ſed adſcititij tantò eſt in vigente plus, quantò ingeniti eſt minus. Sed par portio calidi adſcititij abſolutè calidior dicitur, nõ propter intenſionem, quæ par eſt: ſed propter caloris modum, qui, vt explicuimus, eſt diuerſus. & eadem ratione, par calor, ſed acrior, ſuapte natura plus inſtigat pulſatricem virtutem ad magnitudinem diſtentionis. quare quod deficit vſus propter caloris, alioqui multi, leuitatem, reparandi ſpiritus animalis indigentia ſuppletur. qui ætatem puerilẽ frigidam & humidam ſtatuunt, adoleſcentiam dicunt calidam & humidã, & iuuentutem calidam & ſiccam, & ſenectutem frigidã & ſiccam, nimis ſtudioſi, quatuor ætates quatuor elementorum temperamentis componendi. quod & in quatuor anni temporibus faciũt, ver calidum & humidũ dicentes, autumnũ frigidũ & ſiccũ. Galenus verò primũ, neq; illa elementorũ tẽperamenta, quę illis tribuit

Ariſto-

Ariſtoteles,admittit,vt in ſecũdo & tertio capitibus docuimus:deinde neq; iſtis legibus plus ſatis philoſophicis adſtrictus eſt;melius eſſe ratus,quoad fieri poſſit, temperatũ aliquid generari,etiã ſi elementi alicuius temperamento nõ reſpondeat:quàm omnia intemperata fieri,& elementorum temperamentis commodè reſpondere.Ergo inter ætates adoleſcentiam,inter anni tempora ver, & autumnũ, temperata eſſe opinatur: atq; hoc vnum intereſſe, quòd ver temperatũ eſt æqualiter,autumnus temperatus inæqualiter. qua temperie nulla intemperies eſt inſalubrior. Libello De ſalubri victus ratione,commentario ſeptimo,ita ſcriptũ eſt:Vt equidem dico ætas temperatiſſima,quæ media eſt inter pueros,& adultos.Sexto De tuenda valetudine,optimã namq;(inquit) temperiem in adoleſcentia corpus obtinet.Sed etſi hæc Galenus tacuiſſet,doceret ſalubritas,quę in hac ætate,& in vere eſt. adoleſcentes ſiquidẽ neq; morbis laborant ex multis humiditatibus, vt pueri: neq; admodum bilioſis,vt iuuenes. Ver ab Hippocrate appellatur ſaluberrimũ.quod tamẽ ſi caliditate & humiditate redundaret, neq; aliqua ætas, neq; aliqua temporis conſtitutio eſſet ad prauas putrefactiones paratior. Neq; verò propterea,quòd adoleſcẽtes plurimo abundent ſanguine, qui etiã in vere cõſpicitur largè profluere,in illorum ſententiã veniendum eſt. Cauſam enim qua hoc adoleſcẽtibus accidit,diſertiſſimè docuit Galenus tertio Prognoſtici trigeſimo his verbis, Puerulі plurimũ ſanguinis habent humorẽ,eumq; tantummodo haberent,quantũ in ipſum agitur ætatis temperamentum:atquia cibi copiã ingerunt,atq; inordinatam,ſucci aliquid,qui crudus nomine dicitur, ſubit. Porrò quoties ad ætatẽ deueniũt adoleſcentium quidã, iam rectè viuunt, meliorẽ vitæ nacti tenorem, & ita ſanguis in illis redundat ſolus; quidam verò adoleſcentes multò deteriùs,quàm parui puerulі:itaq; tales ęgrotant ſubinde pariter,ac vehementer,copiam crudæ materiæ colligentes. hæc Galenus. Ex quibus conſtat, ſanguinis redundantiam in adoleſcentia propter victus permutationem fieri. in vere non eò tantùm redundat multus ſanguis,quòd multus generetur: ſed quòd humores, qui frigore veluti concreuerant, remittente frigore, funduntur. in quo ſenſu intelligendũ eſt primo De natura humana, ver calidũ & humidum(quod etiã refert Galenus octauo De placitis)ab Hippocrate appellari. Illud vnum mihi videtur argumentũ non vulgarem habere ſolutionẽ:quod proinde proponam ſolùm, & illo longiuſculam iam quæſtionem cõcludam. Iuuenis propterea dictus eſt parem cum puero calorẽ habere, quòd à pueritia vſq; ad florentẽ ætatem,quantũ ingeniti calidi perit,tantum adſcititij reparatur: atq; ita,quò plus eſt ingeniti in puero,eò minùs adſcititij.quod quadã ratione (vt diximus) abſolutè calidius appellatur. Ergo in adoleſcẽtia quoq;, quippe quæ ætas media eſt,idem eſt caloris gradus.nam quò minus adſcititij erit comparatum in adoleſcentia,quàm in iuuentute,eò minus ingeniti perierit. Huic argumẽto ego ita reſponderim, Non perpetuò à pueritia vſq; ad iuuentutem, quantũ corrumpitur ingeniti,tantum adſcititij introduci: ſed in iuuentute tantum eſſe comparatum huius,quantũ illius perierit.nam à principio pueritiæ vſq; ad mediũ adoleſcentiæ plus calidi ingeniti abſumitur,quàm adſcititij ſuccreſcit. à medio adoleſcentiæ vſq; ad finem iuuentutis contrà plus effloreſcit adſcititij,quàm ingeniti conſumatur: quoniam adſcititium ſiccitas præcipuè facit effloreſcere. corpus autem nondum eſt ſiccum,vſq; dum medium adoleſcentiæ elapſum eſt. ergo hac ratione non fuerit captu difficile, Pueritiæ calorem intenſiſſimum vſq; ad medium adoleſcentiæ remitti,& ab hac ætate rurſus intendi, & in iuuentute priorem iterum intenſionem obtinere. Verùm de his ſatis, ſi cùm de temperamento ſexus tantillum dixero,ad particularum temperamenta tranſgrediar.

De temperamento ſexus. Cap. IX.

QVANQVAM video in diſputatione de ſexus temperamento à quibuſdam eſſe multum elaboratum,ab ijs,ſcilicet,quibus nihil antiquius eſt,quàm omnia pro & contra(ſic enim loquuntur)diſputando docere:ego tamen hęc breuiſſimè percurrã.ac fuiſſet vtilius multò, vt opinor, lectorẽ ad caput primũ libri tertij De cauſis pulſuũ, & ad libros De temperamentis Galeni remittere, quàm

in leuiſſima quæſtione morari, cùm præcipuè nihil habeã quod iis quæ ab aliis ſcripta ſint,addere poſſim, neq; illa indigeãt multa expoſitione. Quãtum in ipſo eſt ſexu,mares fœminis calidiores ſunt.nam fœmellæ eſt concipere, lactare, & educare fœtus:maris, alimenta his ſuppeditare,& ſi petãtur inſidiis, defendere. In genere rapaciũ auium fœmellas maribus potentiores, & fortiores eſſe,& ad quærendũ alimenta,& repellendas iniurias promptiores, venatores omnes nullo dempto teſtantur. Leænã quoq; leone eſſe ferociorem, & vrſam vrſo, multi perhibent. Sed horum non improbabiles excogitatæ rationes à quibuſdã ſunt: Rapaces nempe aues igneũ habere calorem, & temperamentũ generis calidũ valde ſiccumq;, quod fœminea frigiditate & humiditate attemperatum cõmodius redditur ad operationes.contrà maſculino auctum igne ad immodicã diſtemperantiã labitur, & deſiccatione ad frigidius recidit, quod in aliis generibus,cùm conſeneſcunt, videmus accidere. leæna verò,ac vrſa,vt quidã probè coniiciunt,non tam ſunt vehementiores, quàm moroſiores.nam vt perhibent, quanquã vehementiorẽ faciant impetũ,non eatenus pugnando perſeuerant.at verò in humana ſpecie, cuius naturæ notitia nobis ſuffecerit,non dubium eſt, quin vir fœmina tẽperamento ſit calidior.nam habet omniũ operationum,tam animalium,quàm naturaliũ,& vitaliũ maius robur.mouetur enim firmiùs, ſentit perfectiùs,nutritur fœliciùs,nociua expellit promptiùs,pulſat latiùs, & vehementiùs:neq; verò quicquã prohibet, ipſam citiùs peruenire ad incremẽti ſtatum,neq; ſanguine magis redundare,qui ſingulis menſib. per vterum euacuetur.nam vt citiùs ad ſtatũ peruenit:ita minùs creſcit. illud fit propter humiditatem tẽperamenti:hoc propter exiguitatẽ caloris.proinde minores habẽt ætates, & breuiores periodos.quòd verò in his ſanguis redũdet, non multitudo caloris generãtis, ſed paruitas caloris diſcutientis facit:ſicuti quòd frigoris ſint patientiores, faciũt obſtructio, & multa pinguedo, prohibentes quò minus membris ſentientibus & profundioribus frigidũ occurrat.ita tamen hoc verũ eſt,vt nihil prohibeat, fœminam aliquã aliquo viro fieri calidiorẽ. Sunt quædã viragines, quæ firmiſſimos habent omnes neruos, neq; plus viris excrementoſæ ſunt. Sanè bilioſa mulier pituitoſo viro calidior erit. eritq; huic maior pulſus, & fortior,quàm viro.Sed bilioſa bilioſo,& pituitoſa pituitoſo,vt cętera quoq; paria ſint, frigidior eſt. Neq; huic ſententiæ ratio ortus vtriuſq; ſexus aduerſatur. nam vir à fœmina non differt natura, ſed ſola membrorum genitaliũ formatione. differunt autem in illis hæ partes,ſi conſulis Galenum libello De diſſectione vuluæ, & quatuordecimo De vſu partiũ, quòd quæ in formatione maſculi, acta calore extrà pullularunt;in fœmellæ formatione interiùs latitantia, remanſerunt.Itaq; cauſa generationis maris calor eſt,& fœminæ frigus. Sed calor, vt paulò infrà, Deo cõcedente,docebimus, poteſt aut membra omnia ad proportionẽ tenere, aut in membrũ aliquod incumbere. nam nihil prohibet virum eſſe genitalibus calidiorẽ; corde,cerebro,& hepate frigidiorẽ:contrà fœminã.Sed contrà videtur eſſe,quòd neq; his membris ſemper viri inueniũtur calidiores. multæ enim fœminæ laborant intemperie calida vteri, & viri præ teſticulorum frigiditate poſſunt eſſe generandi impotes.Fateor. Aliquando fit,quantũ coniicio, vt vir fiat non tam caloris vi, quàm copia materiæ illis partibus reſpondentis: & fœmina materiæ penuriã.adde potuiſſe harum partium temperamenta,aut errato aliquo in victu,aut morbo antecedente permutari.Sed magna ex parte, ac ferè ſemper membris genitalibus ex formatione mares ſunt calidiores:proinde habent latiores vias,& in coitu morantur minùs,quia plerunque citiùs effundunt. Fœminæ contrà propter viarum ſtricturam, lentiùs emittunt: atque nonnunquam omnino nõ poſſunt mittere:quòd in illis vehementem facit,& difficilem irritationem. quod ſymptoma multis imponit, putãtibus ex calore id fieri. Sed fit re vera,vt inquit Auicena in vigeſima prima tertii magna ex parte,quia cùm viri citiùs emittant, deſtituuntur ipſa re inconfecta.vnde conſtat, Tireſiam immeritò maiorem voluptatem fœminis adiudicaſſe: niſi fortè de longiori, non de intenſiori voluptate contentio erat inter Iouem & Iunonem. Sed de

his

his hactenus ſatis. Ad particularum temperamenta tranſgredior: quæ iam ipſa ſermonis ſeries videtur attigiſſe.

De ſingularum partium temperamentis. Cap. X.

OBLITI videbimur noſtri inſtituti, ſi ſingularum partiũ temperamenta percurrimus, ac non potiùs ea ſolùm, quæ in controuerſia conſtituta ſunt. non enim omnes medicinæ partes pertractare animus eſt: quatũ ſingulas pertractauit Galenus, vt nihil ſupra videatur, aut doceri, aut excogitari poſſe: ſed medicas quæſtiones, quas ſcriptorum multitudo peperit, dirimere ſtudemus. Ergo quòd cutis, atq; ea præcipuè quæ in vola manus eſt, mediũ in vtraq; oppoſitione (calidi inquam & frigidi, humidi & ſicci) inter humani corporis membra tenet, iampridem inter omnes autores conuenit: & de reliquorum etiã membrorum temperamentis conuenit non minùs. Sed de pulmonis, & cordis temperie, quam in ſecunda oppoſitione habent, nõ adeò omnibus eſt vna ſententia. De neruorum etiam motiuorũ humiditate videtur nõnihil dubitatum eſſe. de quibus proinde dicendum à nobis eſt in præſenti capite. Galenus primo libro De temperamẽtis docet, Membrum, quò mollius eſt, eò eſſe humidius: & quò durius, eò ſiccius in humano corpore. in hoc enim non poteſt, interim dum viuit, tantus eſſe calor, vt emolliat ſicca liquando: neq; tantum frigus, vt induret humida cõgelando. deinde ad calcem libri, ita de ſingulis ediſſerens inquit: Humidiſſima, frigidiſſimaq; pituita eſt, calidiſſimus ſanguis: non tamen perinde humidus, vt pituita: pilus autẽ ſicciſſimus & frigidiſſimus, minùs eo & frigidum & ſiccum eſt os: hoc verò minùs ſicca eſt cartilago, ſtatim poſt cartilaginem ligamẽtũ: poſt hũc tendo, deinceps membrana, & arteria, & vena, ipſa ſcilicet corpora vaſorũ. ſuccedunt deinde nerui duri, molles autem nerui in humiditatis & ſiccitatis mediocritate naturam cutis obtinent. nam in altera oppoſitione, neruus mollis nõ eſt in medio calidi & frigidi, ſed tantum deficit caloris ei quantũ ſanguinis. ita verò & reliqua omnia priùs dicta, tantò ſunt cute frigidiora, quãtò magis exſanguia: Etiam tunicæ ipſæ, maximè ſanguineorũ vaſorum, arteriarum (dico) & venarum, exangues ſunt, & frigidæ natura. contactu autem ſanguinis calefiũt, atq; ad medium temperamenti ſtatum veniunt. ſanguis verò ipſe à corde accipit calorem: quippe id viſcus natura, omnium animantis particularum, tum maximè ſanguineum, tum verò calidiſſimum eſt. Proximum illi iecur eſt. verũ cor paulò quàm cutis minùs eſt durum: iecur multò. itaq; etiã humidius quàm cutis cor eſt; quãtò ſcilicet eſt mollius. iam verò caro cute humidior etiam eſt, eadẽ quoq; calidior. ſpinalis autem medulla humidior quidem, ſed & frigidior. & hac rurſus humidius eſt cerebrum: adhuc autem ipſo magis adeps, cui concretio contingit, propterea quòd membranis adiacet. craſſo namq; oleo ſimilis eſt, eoq; congelatur, vbi cum frigidis & exanguibus particulis coniungitur. At neq; circa iecur coire poteſt adeps, neq; circa arterias, venáſve, aut cor: Sed neq; circa aliã vllam valde calidam particulam. Quoniam autem cogitur per valde frigidum, calfacta liquatur; non aliter ac alia quæ congelata ſunt: cerebrum autem calore non liquatur, eoq; adipe minùs eſt humidum. porrò minùs humida quàm adeps pulmonum caro eſt, vt quæ neq; ipſa calfacta liqueſcat. iam longè etiam adipe minùs humida eſt tum lienis, tum renum caro. omnia tamen hæc cute ſunt humidiora. Hæc Galenus. Qua dictione, neruos molles cuti omnino ſimiles, & cor humidum eſſe, ac pulmonem illo humidiorem multò, dicit. At verò idem Galenus libro ſecundo capite tertio de neruis ita differit: Proxima cuti eſt mollium neruorum natura: durorum autẽ, qualis ipſa cutis, ſecundum humiditatẽ & ſiccitatem. Hactenus Galenus. Qui, nõ intelligo, qua ratione in primo libro dixerit, Neruorũ mollium humiditatẽ æqualem eſſe humiditati cutis: & in ſecundo, duros in hac oppoſitione eſſe ſimiles cuti, cùm duri mollibus multò ſint ſicciores. Hæc contradictio (quantum ſuſpicor) coniecit Auicenam in tantam hæſitationem; quanquam alioqui ipſe eſt ſua natura hæſitabundus: Nerui (inquit) ſenſus, frigidiores quidem, ſed non multũ ſunt temperato ſicciores, & fortaſſe ſunt ei propinqui: & neq; etiã in frigiditate ſunt ab eo valde remoti. Cæterùm, quan-

quam hæſitandi anſam illi præſtiterit Galenus:tamẽ ita errãdi, vt molles neruos in claſſe ſiccorũ membrorũ collocaret, nõ præſtitit. nã temperatæ humiditatis, & aſſimilis cuti, primo libro dixit, neq; hoc admodũ conſtanter: ſed ſicciores eſſe cute, nullibi dixit. neq; id ratio fert: cùm multò molliores cõſpiciantur. Eſt qui dicat, locũ hunc ſecũdi libri eſſe corruptũ, neq; legendũ eſſe durorũ, ſed molliũ, quò huius loci ſententia eadẽ ſit, & prioris. hic nõ eſt damnandus, nõ .n. leui argumẽto permotus ita cenſet. Sed vt mihi legenti Græcũ codicẽ apparet, ipſa ſermonis ſeries huic cẽſuræ reſiſtit. ita .n. habetur ἐγγυτάτω δ' ἐστὶ δέρματος καὶ ἡ τῶν μαλακῶν νεύρων φύσις· ἡ δὲ τῶν σκληρῶν, οἷόνπερ αὐτὸ τὸ δέρμα καθ' ὑγρότητα δηλονότι καὶ ξηρότητα. Hæc ſunt Galeni verba: intellige vbi dicitur ἡ δὲ τῶν σκληρῶν dici, ἡ δὲ τῶν μαλακῶν, & fiet hic ſermonis cõtextus ineptiſſimus: Proxima eſt cutis natura, naturę molliũ neruorũ: molles aũt ſimiles ſunt cuti in oppoſitione humiditatis & ſiccitatis. Quis nõ ridebit, in tã breui dictione inutilẽ repetitionẽ, & ineptã? Sed interiectũ eſſe locum antecedentia & conſequentia nõ patiuntur. quantũ aſſequi poſſum, hæc eſt Galeni mens: Cutis ſita eſt in medio molliũ & durorum neruorũ. molles ſunt molliores cute; duri duriores. à ſe inuicẽ ſatis diſtant, ſed à cute vtriq; parũ. proinde quaſi parũ diſtantes, vtroſq; contulit cuti: illos in primo libro, hos in ſecundo. Illud oportet medicũ intelligentia præditum ſubaudire: quanquã ita dictũ ſit ſub vniuerſali ratione: tamen non omnes ſenſui ſubſeruientes, æquè molles eſſe: neq; omnes motus neruos æquè duros. viſus enim, quàm auditus molliores ſunt: & qui inambulationi ſubſeruiunt duriores ijs, qui ad mouendũ brachia deferuntur. nimirum cerebrum mollius eſt ſpinali medulla, & cerebri pars anterior poſteriori: & quò medulla ſpinalis à cerebro longiùs producitur, eò quoq; durior euadit. Orta atteſtantur ſuis principijs. quare quò ex ſuperiori & anteriori principio neruus deducitur, eò mollior eſt: quò ex poſteriori & inferiori, eò durior. proinde ſenſui deſeruientes deduxit natura ex cerebro, motui verò ex ſpinali medulla. Iis etiã quę de cordis humiditate dicta ſunt, cõtradixit Auicena, ita dicens inter recenſendum quæ in ſiccorum claſſe collocari oportebat: Poſt os in ſiccitate eſt cartilago, poſtea ligamẽtum, pòſt chorda, pòſt panniculus, pòſt arteriæ, pòſt nerui motus, pòſt cor, pòſt nerui ſenſus, pòſt cutis. Hac in parte citra controuerſiam damnandus Auicena eſt, qui à Galeni ſententia, & experimento, quod ex mollicie deſumitur, ſine ratione receſſit. quoniã (vt arbitror) non capit, qua ratione cum tanto calore natiua humiditas cõiuncta ſit. Caliditas ſiquidem, inquit, maior quàm habet, reddit corpus ſiccius, quàm oportet. Sed hanc à ſuis aſſeclis vſurpatiſſimam propoſitionẽ paulò ſuperiùs falſam eſſe monſtrauimus. Tertiũ illud de pulmonis temperie nõ adeò facile eſt: quippe quod nõ ſine adhibita ratione protulit, vt alia pleraq;. Scire (inquit) tamẽ debes, quòd pulmo in ſui ſubſtantia & natura, nõ eſt humidus vehementi humiditate. omnis enim complexio membri naturalis ſimilis eſt eius, quo nutritur: & ſecundũ ſuã accidentalem complexionem, aſſimilatur ei quod ab ipſo ſuperfluit. Pulmo autẽ nutritur calidiſſimo ſanguine, & multæ admixto choleræ, & hoc quidẽ ipſemet Galenus nos docet; in ipſo verò multa humiditatis ſuperfluitas colligitur, propter illud quod ad ipſum aſcendit de vapore corporis, & propter illud quod ad ipſum deſcendit de catarrhis. Poſtquam igitur ſic eſt res, hepar multò magis humidum pulmone humiditate naturali, & pulmo magis eſt madefactus, licet humiditatis mora ipſum in ſui etiã ſubſtantia molliorẽ fecerit. Hactenus Auicena facundiùs quàm pro ſuo more de pulmonis humiditate diſputauit, cenſens, pulmonem non eſſe membrum humidum, ſed madidum: atq; propterea à Galeno appellatum eſſe humidum, quòd aduentitia humiditate ſit præditum, non naturali. Sed reuera hic ſenſus nõ quadrat cum Galeni dictis. nam in ſuperiùs ſcripto capite, carnem pulmonum confert in humiditate cum cerebro, cõſtituens vtrumq; inter adipem, & lienem, renesq;: hac ratione monſtrans, humidiorem adipe, quòd calfacta minimè liquatur. Sed conſtat per liquationẽ, aut illius priuationem, natiuam humiditatem explorari, non aduentitiam. præterea quarto De cauſis pulſuum capite duodecimo, de pulſu peripneumonicorum, ita inquit de

quit de pulmone differens: Nam quia laxum eſt & molle, & vndiq; vacuum, à pituitoſiore atq; craſſiori ſanguine inflammatur; cùm ſubtilis bilioſusq; fluat ferè, neq; cum viſcere vlla ratione cohæreſcere poſſit. Ex his verbis nemo non intelligit, membrum hoc humidum cenſeri à Galeno, non ſiccum & bilioſum: quippe cum quo bilem nulla ratione cohæreſcere poſſe dicat. quid, quòd, vt ipſe autor argumẽtatur, nutritur ſanguine calidiſſimo multæ admixto choleræ? & quæ nutriuntur ſimilia ſunt iis, à quibus nutriuntur? Primo bilis liquor eſt, ac proinde in ſua ſubſtantia actu humorem habet (ſicca enim potentia tantùm eſt) Nutrientia verò ſua ſubſtantia nutriunt. quare potiùs oportuit nutritum nutrimẽti ſubſtantiã imitari, in qualitatibus actu exiſtentibus, quàm in iis quas habet potentiã: his enim agunt medicamenta; alimẽta potius ſubſtãtiã. adde falſum eſſe, pulmonem nutriri bile: nam etiam ſi ſiccus nõ conuinceretur eſſe, eſſet tamen calidiſſimus, atq; facillimus inflammatu; quod non expediebat membro cordi propinquo, & in perpetuo motu ſemper futuro. Multum intereſt dicere, Nutritur ſanguine bilioſo, aut ſanguine ſubtili: poteſt enim ſanguis fieri ſubtilis, aut permixtus bili, humori ſcilicet tenuiſſimo, aut expurgatus multum à fæcibus, quæ illum reddunt craſſum. Sanguis ergo, quò cõmodum pulmoni nutrimentũ fiat, non permiſcetur cum bile, ſed qui ab hepate per venam cauam deportatur ſubcraſſior, in dextro ventriculo cordis defæcatur, & attenuatur, remittiturque ad pulmonem, qui multo ſpiritu permixtus, fit quaſi ſpuma (talẽ enim ſpuma habet ortũ ex ſpiritu humore concluſo) Atq; ita ſimili ſibi alimento nutritur pulmo, qui ſpongiis ſimilis eſt, & quaſi ex cõcreta ſpuma habet ſubſtantiam, laxam, mollem, & in ſubrubro colore ad album aliquatenus declinantem. Neque quicquam aliud ſignificauit Galenus quarto de vſu particularum: Pulmo ex elaborato ad vnguem flauo, ſubtili, ſpirituoſo, ac puro ſanguine ſumit alimẽtum. Non enim flauus ex permixtione flauæ bilis fit, vt ille fortaſſis putauit, ſed ex ſpiritus permixtione ad bullarum album ſplendorem trahẽte ruborẽ ſanguinis: atq; ita talis euadit ſpuma ex ſanguine. id quod clariùs intelligitur aliis verbis in eodẽ capite paulò ſuperiùs ſcriptis, quibus ita inquit: Quò fit, vt & caro ſplenis, quamuis laxa ſit, à pulmonis tamen carne magno interuallo relinquatur: laxiſſima enim ea eſt, atq; leuiſſima, & paulò minùs alba, quaſi ex ſpuma quadam, coagulata. Nutritur enim ex ſanguine exactè puro, flauo, ſubtili, & ſpirituoſo. Vbi illud quoq; ſubaudiendum eſt, flauum colorem illic, ξανθὸν Græcè, non dici exactè talem: ſed vt pallidum etiam & ſubpallidum comprehendat. alioqui flauus non ſit paulo minùs albus, à quo longè diſtat. id quod etiam monſtrat non ex bile fieri, ſed vt explicuimus. Auicena, quantum intelligo, ductus eſt in hanc opinionem, quia vt dicemus, cùm loquemur de humoribus, bilem ſpumã ſanguinis eſſe putat. ita enim finit, ſeductus fortaſſe illis verbis Galeni quarto De vſu particularum cap. tertio, loquentis de modo quo bilis generatur: fluitãs verò quod tenue eſt, ac leue, & veluti ſpuma quædam in ſanguinis ſuperficie vehitur. Sed Galenus illic non confert bilem cum ſpuma in ſubſtantia, ſed leuitate, tenuitate, & ſupernatatione. Sed lubet inquirere ab Auicena, quò huius quæſtionis iam tandem finis ſit, cur pulmonem ſiccum eſſe cenſuit, quòd nutriretur bile; & nõ lienem, quòd melancholiã: pręterea apertum eſt, ſi ex madefactione pulmo mollis eſſet, conſumpto humore irrigante, aut ad ignem, aut expreſſione, aut alia ratione, tãdem durum ipſum euaſurum. at verò non euadit, vſq; dum combuſtus carbo ſit, carne etiam ipſa depaſta. eſt ergo pulmo non ſolùm ex accidenti, ſed natura ſua humidus; & hepate humidior, vt & mollior. atque huius quæſtionis hic eſto finis.

De temperatiſſimo corpore, & an habeat omnes operationes perfectiſſimas, & omnibus cauſis reſiſtat maximè, ſitq; maximè longæuum. Cap. XI.

TEMPERATVM corpus inæqualiter participat temperiem ſecundum partium diuerſitatem neceſſariò: quemadmodum paulò ſuperiùs monſtra-

tum eſt. non enim fieri poteſt, vt non ſit cor cute calidius, & cerebrum frigidius humidiusq́;, & oſſa cum frigiditate ſicciora. Cæterùm poſſunt hæc temperamēta his membris ſecundum naturalē portionem ineſſe; &, vt ex hac inæqualitate, facta calidorum cum frigidis, & humidorū cum ſiccis collatione, æqualitas reſultet. Et hoc quidem eſt optimum temperamentū, & æquale, & quod maximè expeti debet. Eſt & aliud æqualis temperamenti genus, quod non adeò probo, ſed æquale tamen eſt. dici poteſt inæqualiter æquale. fit cùm præcipua membra intemperata ſunt tam diuerſa intemperie, vt nullum illorū toti corpori poſſit denominationem tribuere. vt ſi fingas hominem corde frigido, & hepate tāto interuallo ad calidum, quāto cor ad frigidū inclināte; liene calido, ſi placet; & pari interuallo frigido ventriculo; cerebro temperato, & reliquis partibus: temperatum ita corpus efficias, ſed non valde ſalubre. Illud verò quod æqualiter ſecundum proportionē eſt temperatum, quod primo loco deſcriptū eſt, ſaluberrimū eſt, & ad reſiſtendum paratiſſimum: adeò, vt multi medici conentur defendere, corpus hoc ſingulas operationes perfectiùs reliquis omnib. obire, & ſingulis alterātium cauſarum generib. plus poſſe reſiſtere. quoniā ſcilicet Galenus libello Artis medicinalis, corpus quod ab ipſo naturæ ortu bonā habet temperationē in ſimplicibus, & coagmentationē in compoſitis, ſalubre vt ſemper, & ſaluberrimū appellauit. quare (dicūt) ſi ſaluberrimum eſt, omnib. reſiſtit maximè. In eodem libello capite octauo ex operationum perfectione docet temperiem optimā dijudicare; & inſalubria à ſaluberrimis diſtinguere eo, quod magis minúſue in operationibus exiſtit; ac quia cauſis, quæ ægrotationē pariunt, non æquè reſiſtunt. itaq; hi iuxta Galeni ſententiam (vt ſibi videtur) contendunt temperatum corpus omnes operationes perfectiores edere intemperatis. quibus ſi obiicias, Aquilam, aut lyncem acutiùs cernentes homine; canē perfectiùs odorantē (quod tamen contrà fieri oportebat, cùm omnium animaliū temperatiſſimum homo ſit) multum intereſſe dicunt, plus quis videat, aut perfectiùs. itaq; aquilam plus homine videre, & canem plus odorari, non tamen perfectiùs. quid tamen illud perfectiùs ſit, non omnes eodem modo declarant. quidā dicunt, aquilam procul ad claram lucem meliùs cernere, ſed non tam facilè ad omnia ſe conuertere, aut omni differentiæ diſtantiæ, & illuminationis, ſeſe accōmodare. alii perfectionem hanc in quadā ipſarum potentiarū concinnitate conſtituunt, dicentes, in temperato homine ita ſibi potentias reſpondere; vt perfectiùs cohæreant, & inferiores meliùs ſuperiorib. reſpondeant. ita de operationib. ediſſerunt. De reſiſtentia non minor concertatio eſt. nam cùm temperatum corpus minùs diſtet à frigido, quàm calidum, & à calido quàm frigidū: nō eſt quòd ad calidum nō mutetur faciliùs, quàm frigidum; & ad frigidum, quàm calidum. Sed huic argumento ita illi reſpōdent, Repugnantiā non tam fieri qualitatibus, quàm virtute; & virtutem in temperamento æquali eſſe fortiſſimam: quæ omni inſalubrium cauſarū generi reſiſtit valentiſſimè. Veruntamen ego miror, quid hos homines coegerit diſcruciari, has dilutiones, ſubtiles illas quidem, ſed inutiles tamē, excogitando pro tuenda opinione Galeni, vt profitētur; cùm Galenus ipſe illorum aſſertionibus contrarius ſit. non enim requirit à temperatiſſimo homine, neq; à temperatiſſimo equo, aut leone, aut cane, vt ſingulas operationes perfectiſſimas habeat: ſed eam tantùm, quæ ſpeciei eſt maximè accōmodata. ita enim inquit primo libro De temperamentis capite vltimo: At medii quidem in vniuerſa ſubſtantia temperamenti communes notæ dictæ iam ſunt: quæ verò in animalium ſpeciebus, actionis perfectione, quæ cuiq; ſit conueniens, iudicātur. conuenit autem homini, vt ſit ſapientiſſimus: cani, vt ſit mitiſſimus, pariter & fortiſſimus: leoni, vt tantùm fortiſſimus: ſicuti oui, vt ſit tantùm mitiſſima. Igitur à temperatiſſimo homine requirit Galenus, vt ſit prudētiſſimus; non etiam, vt velociſſimus, & fortiſſimus. De reſiſtendi vi in libello De optima corporis conſtitutione, cùm ita ſcripſiſſet: Quod enim eiuſmodi corpus rectè ad vnamquanq; ſe habeat actionem, difficiliuſq́; quàm cætera corpora morbis corripiatur, id facilè à quouis deprehendi poteſt. tamē paulò infrà addidit in huius ſen-

tentiæ

tentiæ explicationẽ(quam melius eſt ab eodem autore deſumere,quàm ab alio quopiã exigere:vt Galenus ipſe quodã loco dixit) Excedentiũ vtrunq; aliqua in re plus poteſt.nã à cauſis externis denſius,laxius verò ab internis minùs lęditur. (paucis interpoſitis)Similiter quod ſiccius eſt moderato,ab humectantibus minùs lęditur;& ſiccantibus,quod humidius:quapropter ſicuti à nobis paulò ſupeὰriùs explicatũ eſt,quod medium dicitur,haud ſanè videtur,plus omnino,quàm cætera corpora morborũ offenſis aduerſari : ſed ſingulis quidẽ corporibus aliqua in re inferius eſſe, ante omnia tamen potiſſimùm deligendũ. Idem Galenus octauo Methodi capite octauo docet,Inter octo temperamẽta inæqualia, quatuor incidere promptiùs in febrem,quàm æquale, & quatuor multò minùs. Nã quod frigidũ eſt cum humiditate,aut cum ſiccitate, vel quod tantùm humidũ, aut tantùm frigidũ;non tam promptè febre corripitur, quã æquale. Ergo ad ſingula habet deteriùs,quàm aliqua intemperata corpora. Hippocrates libello De aere, locis, & aquis, deſcribẽs gentem,quę eſt inter Aſiam & Europã,ita inquit: Certum eſt hanc regionẽ proximè accedere ad naturã, ac mediocritatem temporum: verùm virilitatem, laboris tolerantiã, atq; audaciam non veriſimile eſt huic naturæ innaſci. Vides, vt Hippocrates deneget virilitatem,& laborũ tolerantiam,& audaciã temperatæ naturæ, hominũ in regione temperata genitorũ. Non igitur omnes operationes ijs perfectiſſimæ innaſcũtur: neq; omnibus cauſis maximè reſiſtunt,ſed ea tandẽ vera Hippocratis & Galeni ſentẽtia eſt:Temperatũ omnibus cauſis reſiſtendo,omnes homines ſuperare; in reſiſtẽdo ſingulis, nõ omnes. nam illud quod dicebatur de virtute in his fortiſſima,hominum eſt ignorantium virtutẽ,de cuius ſubſtantia conſtat, nihil, etiã ſi à qualitatibus ſit diuerſa,qualitatibus vti,vt inſtrumẽtis ad agendum, & reſiſtendũ. quare virtus, quæ multo frigore operatur, minùs à calore deijcietur. Illud quod de magnitudine operationũ, aut perfectione dicunt, intelligo multò minus. nam quis ignorat,canẽ odorari perfectiùs homine?& vt ab Ariſtotele dictũ eſt,in ſenſibus omnibus,dempto tactu, hominẽ ab alijs animalibus ſuperari: cùm tamẽ temperamenti perfectione omnia ab homine ſuperentur.Quis dicat, temperatiſſimũ hominẽ continuò oportere eſſe firmiſſimũ luctatorẽ?atq; hac in rẽ nõ à Milone, neq; ab Hercule, neq; à Samſone ſuperari?Sẽſus quantũ ego ex philoſophis accepi,eò eſt perfectior,quò plures cognoſcit differẽtias rei ſenſui ſubiectæ.at verò canis omnino nobis incognitas differentias odorũ ſentit. homo nunquã ſine dolore,aut voluptate olfacit: quoniã non niſi extremas differẽtias poteſt percipere,propter potẽtiæ odorãdi imperfectionẽ,vt ſecũdo De anima Ariſtoteles docet. At fortaſſe inter hominẽ & reliqua animalia id cõtinget: nõ tamẽ ita inter ipſos homines?Nũquid canis proinde meliùs odorat,quòd canis eſt?aut quòd tale in odorãdi inſtrumẽto habet tẽperamentũ? Ego quidẽ propter tẽperamentũ arbitror.quid ergo prohibet,ſi homini,calido ac ſicco cerebro tale eſt in odoratus inſtrumẽto temperamentũ; talẽ quoq; eſſe operationẽ,qua temperatũ hominẽ ſuperet?certè non omnibus operationibus æqualis temperies eſt accõmoda, ſed ſua eſt ſingulis vtilis. Neq; illud,quod dicũt de proportione potentiarũ, verũ eſt,vt illi explicant:ſcilicet,quia inferiores meliùs ſuperioribus miniſtrant. nam in eo homine intẽperato, quẽ modò deſcribebamus, acuto odoratu; quo pacto nõ ſubminiſtrabit meliùs odoratus phantaſiæ?an nõ ſuppeditabit ei pluriũ differentiarũ notitias?Vnicus ſupereſt modus,quo verũ eſt quod de proportione potentiarũ dicunt:quòd,ſcilicet,cùm temperatiſſimus homo omnes vincat prudẽtia, quibus cum habet æqualẽ rerum & artiũ peritiam, & mentis exercitationẽ (nã ſi hęc æqualia nõ ſunt,poteſt homo temperatus homine intẽperato etiã imprudẽtior eſſe)ſed in reliquarũ operationũ ſingulis,cùm ab aliorũ aliquibus vincatur,tamẽ nullã habet inſigniter imbecillã.nã omnes ſibi concinnè reſpõdent. Atq; hæc de hac controuerſia ſufficiant, ſi de vitæ longitudine tantillũ addẽtes, caput hoc vndecimũ cõcluſerimus. Oẽs ferè in ea ſunt ſententia:corpus,de quo locuti ſumus,vt optimè eſt tẽperatum,ita maximè longęuũ eſſe. neq; immeritò ita cenſent.nam(vt omittã multa argumenta,quibus pleriq; iuniorũ vtũtur,quę

nõ adeò mihi arrident, quàm ipſa aſſertio) quò temperamentũ aliquod longiùs abeſt, & minus periculi ſubit à cauſis inducẽtibus interitum, eò diutiùs videtur victurum: ſed interitus neceſſitatem inde argumentatur Ariſtoteles libello De longitudine & breuitate vitæ: quòd corpus contrariis cõſtet, & quòd perpetuò colligat excrementa. Sed contraria, quò magis ſunt permixta, eò lentiùs in ſe inuicem agunt. Ab excrementis hoc corpus eſt expurgatiſſimum ex ratione. nam cui talis temperies contigit, natura eſt prudens, quique non plus, quàm oportet, ingeret alimenti: Et ſi talis non eſſet, hæc natura omnino tantum appetit, quantum poteſt coquere: Ergo neceſſariò huius vita in longius tempus producetur. At verò ſic poteſt ex aduerſo colligere, cui opinio diſplicet. Naturalis mors per refrigeratione & deſiccationem fit: igitur quod corpus tardiùs deſiccatum refrigerabitur, illud tardiùs cõſeneſcet, & diutiùs viuet. huiuſmodi autem videtur futurũ quod humidũ eſt & calidum. vtraq; harũ rationũ ſtat pro philoſophis, quorum magna pars cenſet temperamentũ calidum & humidum optimũ eſſe omnium, & temperatũ, vt in hac ſpecie. atq; ita illi difficultatem euadunt, quod vtrinq; illatũ eſt concedentes. nos verò qui non ſic, ſed vt ſuperiùs diximus, temperatum ab omni exceſſu abeſſe putamus, aliter reſpondemus: In omni morte corpus refrigerari, caloris natiui extinctione; & deſiccari etiam, quia humidum natiuũ à calido non contentũ exhalat. verùm extinguẽdi caloris multæ ſunt occaſiones, aliquando deſiccato corpore ætate marceſcit, aliquãdo frigidis recrementis corrumpitur, aliquãdo multitudine ſuffocatur. atq; qua ratione poſſunt horum ſingula, cùm repentè ingruũt, morbũ facere, & cùm vehementer, mortem: eadem ratione, cùm aut perpetuò aut aſſiduè afficiunt, poſſunt remiſſo calore maturare ſenectã. quare nõnulli ex ſeſe citiùs intereunt, quàm temperatus. hi ſunt frigidus tantùm, aut ſiccus tantùm, aut frigidus & ſiccus, & calidus tantùm, & adhuc ampliùs calidus & ſiccus. hi enim omnes frigiditati & ſiccitati ſunt propinquiores. nam calidus tantùm, cùm plus habeat caloris, qui abſumat, & humoris non habeat plus, citiùs deſiccabitur. reliqui tres, humidus tantùm, frigidus & humidus, calidus & humidus ex accidenti citiùs moriuntur. nam, vt inquit Ariſtoteles, recrementitia materia, quam monſtrauimus in his plus abundare, aut ſæuientis morbi vi, aut natura labefactare ſolet. Sed proinde dictum eſt huiuſmodi homines, quos vltimo loco retuli, ex accidenti venire citiùs ad interitum, quoniam, vt argumentum quod ex aduerſo propoſitum eſt monſtrabat, ratione ſuorum temperamentorum diutius oportebat eos viuere, niſi perpetuò alterantia, quibus reſiſtunt minùs, & excrementa quibus abundant plus, ſenectã maturarent. in hanc ſententiã dictũ eſt à Galeno ſexto De tuẽda valetudine: Quòd ad ipſius temperamenti rationẽ attinet, qui maximè ſunt humidi, ii maximè ſunt lõgæui. Sed de his ſatis. ad medicamẽtorũ tẽperamẽta iã cõuertor.

De qualitatibus quibus operantur medicamenta. Cap. XII.

MEDICAMENTA calida, aut frigida, humida, aut ſicca dicũtur, non minùs quàm ea omnia, quorũ hactenus meminimus; veruntamen non eadem ratione. non enim propterea quòd calida tangentibus ſentiantur, aut frigida, talia dicuntur: ſed quia humano corpori admota calorẽ generant, aut frigus. Elemẽta igitur, & alia de quibus hucuſq; diximus, à Galeno actu talia vocantur: medicamenta potentiã. opiũ enim, & piper, ſi digitis tangas, fortè diuerſa temperamenta non percipias: ſed ſi vtrunq; vores, neutrius te potentia latebit ampliùs. Veruntamen, quanquam Galenus plurimùm in explicanda hac re elaborauit: tamen in hũc vſq; diem medicos fugit, quo pacto, cùm piper calidũ nõ ſit, calfacit eatenus. quoniã quæ Galenus ipſe intellectu & diligentia profecerat, aliorũ deprauata ingenia corruperunt. Omnes philoſophi dicunt, qualitates quaſdã actu eſſe, alias virtute: illas ſenſu percipi, & remiſſionẽ recipere ac intenſionẽ; has cõtrà neq; ſenſu percipi per ſe, neq; intenſionem recipere, aut remiſſionem, & eſſe priorum effectrices. Harum eſt duplex natura. quaſdã enim dicunt, in propria materia qualitates actu exiſtentes (actuales vulgò vocantur) generare, vt qualitatem illam aquæ, qua, cùm calida eſt, ad priſtinam naturam redit: quaſdam in

aliis

aliis corporibus, vt piper, quanquam actu calidum non ſit, caliditatem tamen habet virtualem (ita illi appellant) caloris effectricē. Medici hucuſq; ferè omnes, ab occulta quadam proprietate fieri dicunt, vt hoc medicamentum calorem generet, illud frigus. Ego multo magis horum hominum ſentētiam auerſor, vt qui prorſus nihil doceant, quàm philoſophorum, quanquā inutiles omnino, & quæ nuſquam ſunt, qualitates inducunt. Eorum qui nihil docent (tertio De præſagitione ex pulſibus dicente Galeno) duplex eſt inſtitutum: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt; alii proferunt quidem nomina, tamen nec quæ ſignificant obſeruant, nec quam illis ſignificationem attribuant, interpretantur. Conueniat mihi cum vtriſq; primùm, illud quod Galenus docet ſatis diffuſè tertio libro De temperamentis, quodq; medici omnes profitentur, & (quò minùs negent) ipſa docet experientia: Medicamenta nō operari alterādo, niſi aliquid ipſa fuerint perpeſſa priùs. nam piper non calfacit quodcunq; corpus, cui admotum ſit: nam neq; ligna, neq; lapides cōtactu calfacit: præterea neque hominem, admotum ſolummodo; ſed contritum, & affrictum, ad calorem permutat. ergo aliquam recipit, priuſquam poſſit calfacere, affectionem. ea verò non eſt contritio, neque ſola penetratio. nam ſi conteratur, & altiùs immittatur in corpus, quod alioqui calidum non ſit, vt ligna, aut lapides, non calfacit; ſed ſi corpus cui contritū confricatione admouetur, calidum eſt, quodcūque illud corpus ſit, calidius redditur. Ergo euidenti argumēto eſt, Eam affectionē, quam ipſum priùs patitur, quàm agere poſſit, calorem eſſe. quam enim aliam accipiat à corpore calido? quam ab eodē corpore, frigido tamen, nō poſſit accipere? Igitur piper (quemadmodum multò antè Galenus demonſtrauit) priùs à noſtro ca lore calidum fit actu, deinde nos recalfacit. neq; aliud quicquam eſt potentia ca lidū eſſe, quàm tale eſſe natura, vt facilè calidū actu fiat. Habet hoc medicamētum ex ſua ſubſtantia, & ex modo mixtionis elementorū. nam qua alia cauſa paleæ & ariſtæ facilè comburuntur? & ignis potentia ſunt? Neq; ſolùm hinc naſcitur temperamenti, quod in medicamento eſt, ſpecies, ſed & gradus. Eſt enim piper calidū, quoniam calidū facilè fit à noſtro calore recipiēs cōmutationis principium: opium frigidū, quoniam facilè refrigeratur. Abſinthiū primo ordine eſt calidū, quoniā facilè ad tantum caloris gradum cōuertitur, & ad maiorē non facilè: fœniculū tertio, quoniā facilè ad hanc vſq; intenſionem incaleſcit. Si igitur hæc ita ſe habēt (vt profectò habēt) cōſtat piper calore, quem actu habet, nos calfacere, & opium refrigerare, quia frigidū eſt: ſed huius cōmutationis de potētia ad actū principiū à noſtro calore recipere. eſtq; illud conſtanter verū: calorem à calore, frigus à frigore generari, neq; aliquā aliam qualitatē, in his elemētaribus corporibus, caloris aut frigoris eſſe per ſe efficientē. quare non ampliùs arbitror dicent, piper virtute habere calorē; quandoquidē eo, quem actu habet, operari, monſtratū eſt. Quid ergo? An nihil eſt in pipere, quo calidū medicamentū ſit? eſt ſanè, mutabilitas illa ad calorē: quod quid aliud quæſo eſt, quàm facilè calorem poſſe pati? nihil quod intelligā. Ergo eſt naturalis potentia ad patiendū calorem: quod etſi euidenter monſtretur, tamen à nullo hactenus explicatum eſt. Igitur medicamenta non calfaciunt aut refrigerant proprietate; ſed calore aut frigore. neq; calida ſunt, aut frigida, aliquib. virtutibus actiuis: ſed calida naturalib. impotentiis ad reſiſtendū calori, frigida potentiis ad retinendū frigus. Duo hac in quæſtione ſunt contrariis aſſertionibus fortia argumenta. primò, ſi corpus noſtrum medicamenta calfaceret, nō poſſet præſtare calorem maiorem eo quem habet. alioqui vltra gradum ſuæ perfectionis ageret: minori, aut æquali non recalfaceret. nam quod calidius non eſt, non poſſit calfacere. Ergo aut non calefit medicamentū à noſtra ſubſtantia, aut illam non poteſt recalfacere. Secundo etiam ſi illud in calidis medicamentis admitteretur: tamen frigida non poſſint ita ad actū deduci. calor enim quo pacto refrigerabit? Ad primū ita reſpondet Galenus: Nihil aūt miri eſt, ſi aliqua exiguum cōſecuta auxiliū, maximam à priori natura mutationē habent. cernuntur enim huiuſmodi multa in iis quæ extra nos ſunt. Cōfirmat id exemplis dicens, In Myſia aliquando domū, in qua columbinū

ſtercus erat, reſina ſuper illita, ſolaribus radiis cõflagraſſe, nullo admoto igne: quoniam, ſcilicet, ſolis lumen, quantum naturâ potuit, caloris genuit: ligna tamen ac tota domus ex materiæ diſpoſitione ad maiorem caliditatem delapſa ſunt. Ita medicamentum ſupra calfaciẽtis naturam incaleſcit propter eam diſpoſitionem, quam nos in modo mixtionis collocamus; occultam proprietatem, vbi vbi fieri poteſt, auerſantes. Et medicamentum quidẽ per ſe incaleſcit, quia à calore: ſed ad tantam caliditatem venit ex accidenti, quia ex materiæ diſpoſitione. vnde prior gradus, vſque ad æqualitatem cum noſtro calore, per ſe generatur: vlterior, non item. Verùm hactenus omnia de calidis diximus. De frigidis aliquid oportet addi. Medicamenta omnia frigida, quæ potẽtia talia dicuntur, actu frigida inueniuntur ſemper: ſed non perinde vt potentia ſunt, ſed modicè frigida. quin potiùs non frigida ſolùm, ſed & calida, aliquantiſper frigida apparent tangentibus: niſi quid ab ambiente, aut alia ſimili cauſa perpeſſa ſint. Hoc, ita vt ſit, mente concipito. Deinde intellige, quæ ita ſunt natura ſua comparata, vt diximus, ad facilè concipiendum multum calorẽ, aut frigus, contrariam qualitatem inducentibus multum reſiſtere. piper, ſcilicet, ęgerrimè refrigeratur, & difficillimè opium calefit. Tunc ita cogita: Frigida medicamenta non refrigerare corpus, quoniam ab illo refrigerentur priùs: ſed quia inſuperata manent, & non incaleſcunt. quod acutè dixit Auerroës quinto collectaneorum capite tertio: Et ſic dicitur medicina frigida, non quia refrigerat: niſi quia cõuertitur in locis digeſtionis ad diminutum calorem, magis quàm calor corporis ſit: ita quòd chylus, qui ex ea generatur, eſt diminutus à calore corporis: & non dicitur veraciter vt refrigeret, quia calor non habet viam generandi frigiditatem. Conſtat barbara hac dictione ſignificari, Frigida nõ refrigerare, quòd à noſtro calore refrigerentur: ſed quòd non mutentur ad calorem. quod idem Galenus docuit tertio De temperamẽtis his verbis, Quæ verò refrigerant, veluti papaueris ſuccus, hæc à noſtro corpore ne vel paululùm quidem demutantur. Paulo infrà. Si namque in nutrientium ſunt genere, ſiquidem vincãtur, calfaciunt: ſi non vincantur, refrigerant. quare moroſè admodum, vt ſolet, Galenum reprehendit Auerroës dicẽs, Ita quod Galenus dicit, ſicut fugitiuus, quod non ſit, niſi per diuiſiones medicinarum in paruas partes. Itaque cicuta in ventriculum vorata cõminuitur à calore: ſed non incaleſcit, quia à calore ferè eſt inſuperabilis: atque ita inſuperata à calore, ad cor defertur, & ſolo eo gradu frigoris quem habet, vitalem calorem incipit extinguere: & in ea actione procedit, vſque dum calorem omnino extinguẽdo hominem interimit. neque id mirum eſt à paruo frigore fieri. Cor enim plus cæteris à frigidorum occurſu offenditur, vt quod omnium membrorum oporteat eſſe calidiſſimum. Quemadmodum de hoc medicamento dictum eſt: ita de reliquis frigidis oportet intelligere. Sed hactenus de his quæ deuorantur, videmur locuti. An eadem ratio eſt de his, quę apponuntur? Omnino eadem. Nam ſi vt frigida occurſant, talia perſeuerant: nihil mirum eſt, corpus refrigerare. Quid, quòd & ſi calida imponantur, refrigerant tamen? & frigida venena quò calidiora ſumũtur, eò citiùs enecant? An poſſumus hîc quoque proprietatem effugere? Primò venena frigida, quò calidiora ſumuntur, eò citiùs enecare: nõ omnino admittimus. nam tam calida, aut cum tam multo, & tam antiquo vino poſſunt bibi: vt ſuperata nutriant, non ſolùm nõ enecent. Sed modicè calida, aut tepida, citiùs interimere, quàm frigida; id facit velocitas diſtributionis: cùm ille calor non ſufficiat, quò integrè in ventriculo ſuperetur, aut cordi ſine magna noxa occurſet: ſufficiat tamen diſtributionem celeriorem facere. Secundò notãdum eſt medicamentum quod ægrè calidum fit, facilè ſuapte naturâ, dimiſſum à contrario, ad frigiduin relabi. Eſt verò opus ad conſeruandum qualitatem, quæ præter naturam in ſubſtantiam aliquam inducitur, eadem agentis contrarii potentia, qua ad inducendum, vel paulò minori. nam, vt remittitur contrarii potentia; ita huius qualitas remittitur. Sanè ſi ad magnum ignem aqua vſque ad feruorem incaleſcat: atque aliquis de igne ſenſim incipiat detrahere, tantum ad portionem videat feruoris remitti. ergo gra-

dum

dum quencunq; caloris, ſolus ille calor poteſt conſeruare, qui potuit inducere, aut omnino paulò minor. Nõ igitur mirum eſt, ſi medicamentum calidum certo gradu admouetur corpori, quod neq; talem caloris gradum, neq; paulò inferiorem poterat generare; per ſe ad frigiditatem reduci, & ita deinde corpus refrigerare. quod tamen proinde aliquando minùs nocet: quia primo occurſu nõ refrigerat. Id quod faceret nihilominus, ſi non frigore refrigeraret, ſed proprietate. nam quo pacto actu exiſtens calor proprietatem impediat, non poſſunt dicere. Sed habuerint hæc vt diximus. Refrigerent hæc medicamenta, quia non calefiunt à noſtro calore: gradus in refrigerando quo pacto poſſint habere? nam frigore, quod actu habent, refrigerant. frigus verò id quod actu eſt, æquale eſt violis, & papaueri: non eſſet igitur quod inæqualiter refrigerarent, niſi id proprietas efficeret. Vt non omnia ſunt ad æqualem frigoris gradum facilè mutabilia (hoc enim de calidis quoq; dictum eſt) ita non æquè reſiſtunt calefactioni: & vt reſiſtunt, ita plus, aut minùs vincuntur: & vt medicamentum magis manet inuictum, ita plus refrigerat. Itaq; cõſtat, vt hac quoq; ratione gradus frigidorum ſint. Vnde illud quoq; colligentes cõcedimus, Fieri poſſe, vt à calore noſtro medicamentum incaleſcat, & tamen deinde corpus refrigeret: ſi, ſcilicet, minus calidum manet noſtro corpore. non enim ſolum frigidum remittit calorem: ſed & quod minùs calidum eſt. quod enim medicamentum ad æqualitatem corporis incaleſcit, temperatum eſt: quod ad maiorem gradum, calidũ. ergo quod ad minorem, in numero frigidorũ eſt. Hucuſq; de calidis & frigidis. Sed de humidis & ſiccis nihil diximus: quæ tamen & ipſa non habent adeò cognitu facilem operandi rationem. Sed de his ità dicendum eſt: Humida omnia, aut ſicca; aut alimenta ſunt, aut medicamenta. Alimenta ex modo ſuæ ſubſtantiæ habent, vt ſiccior ex ipſis proueniat ſubſtantia, aut humidior (quanquam & hoc ipſum cùm ſecundum exceſſum conuenit, medicamentorum eſt: & hęc alimenta ſunt pariter & medicamenta) reliqua, quæ non nutriendo, ſed alterando humectant, aut deſiccant: humida ſunt actu, aut ſicca; ſi per ſe id efficiant. Nonnulla enim deſiccant ex accidenti, calfaciendo ſine humectatione, aut aſtringendo humorem depaſcentia, ſicut & alia poſſunt ex contrarijs cauſis, ex accidenti humectare. reliqua omnia actu tali qualitate faciunt. Quid quòd muria, bilis, & multi alij liquores deſiccant, & tamen actu humidi ſunt? nam & humores. Reſpondendum cenſeo, hos quoq; non humidis partibus facere, ſed ſiccis: quales aliquæ cum humidis permixtæ ſunt. id docet aqua marina artificio facta, quæ ſicca fit ſalis permixtione: non aliter lixiuium quoq;, cinerum permixtione ſiccans redditur. Atq; ita patet, vt tota natura medicamentorum conſtet ſine commentitijs qualitatibus, & ſine occultis proprietatibus. quibus indocti, & in philoſophia minùs exercitati, ad effugiendum difficultates, vtuntur. hæc omnia nos docuit Galenus: quæ nos fortaſſe propoſuimus diſtinctiùs. Sed, quæ hactenus in diſputationem venere, quæſtiones de temperamentis ſunt: iam hinc quæſtiones de ſuccis ſiue humoribus, qui temperamenta proximè conſequuntur, agitandæ ſunt.

De loco vbi generantur pituita, & reliqui ſucci. Cap. XIII.

QVANQVAM antiquorũ nonnulli quatuor eſſe humores negarent: & quãuis eſſent in corpore, ſecundum naturam eſſe omnes, non concederent: tamen vel ipſe vetuſtiſſimus Hippocrates hucuſq; progreſſus eſt, vt quatuor illos eſſe, pituitam, ſanguinem, bilem flauam, & melancholicum ſuccum, & eos omnes ſecundum naturam inueniri, libello De natura humana demonſtrauerit, hinc ſumpto argumento. In omni natura, & ætate, & regione, & tempore inueniuntur ſimul: tametſi tantùm illorum vnus, aut duo, ſecundum naturam eſſent; ſolis illis oporteret aliquam naturam, ætatem, aut tempeſtatem, aut regionem, aut ſaltem victum deſtinari. demonſtrauerunt etiam non minùs, hic, & illius meritò amantiſſimus Galenus: Humores non in alimentis ipſis contineri;

& in humano corpore concoctione ſeparari, ſed generari concoctione quadam priùs in alimentis nullatenus contentos. nam & illud fuere qui aſſeuerarẽt. Verùm hi, quanquam alimentum pituitoſum, quod plus habet pituitæ; bilioſum, quod bilis, dicerent: tamen cur ex melle in iuuenis ventriculo bilis, in ventriculo ſenis bonus ſuccus proueniat, nihil probabile afferre poſſunt. Ergo an humores in humano corpore generentur, & an quatuor ſint, iam nõ eſt in contentione poſitũ. De loco vbi generatur pituita, quæ nobis prima occurrit, vt quæ prima generetur, inter noſtrę tempeſtatis medicos dubitatur. de quo proinde nonnihil dicam. Nobis enim non eſt animus, quæſtiones medicas ab ipſis medicinę primordijs reuocare: ſed quod à Galeno demonſtratum eſt, recipere, atq; inde vlterius, res dubias diſtinguendo, progredi. Multæ ſunt concoctiones, quas cibi (qui non alimenta, ſed futura alimenta dicuntur ab Hippocrate libello De alimento) ſubeunt, antequam verè alimenta ſint, id eſt, corpus noſtrum iam nutrientia. Sunt enim inter cibos, & hæc vltima alimenta, humores quatuor: qui quaſi alimenta ab Hippocrate nuncupantur. à quo trimembrem hanc alimentorum diuiſionem accepit Galen. 1. De alimentorũ facultatibus cap. 1. Hæ concoctiones non ab omnibus eodem numero diſtinguuntur: ſed alij quatuor eſſe illas, alij quinq; contendunt. Galenus tres tantummodo ſolet nominare. verùm inter hos autores in rei intellectu nullum eſt diſcrimen: ſed in ſola diuidendi ratione. Auicena ſiquidem, qui alimenta in ore, dum manduntur, aliquod recipere principium concoctionis dicit, rectè atq; ex Galeni mente probat. mutatur enim in illis color, priſtinus odor perit: quod ſola trituratione ſine permutatione aliqua ſubſtantiæ non fieret. Neq; verò id mirum eſt, cùm non commanſionem patiantur ſolùm, ſed permiſceantur etiã cum ſaliua: cuius tã inſignes vires ſunt (decimo De ſimplicibus c. 16.) vt & lichenas curet, & furunculos; reſoluat etiã ſugillata, & reliqua ecchymomata; atq;, qđ mirandũ magis eſt, ſcorpios enecet. itaq; hi rectè dicũt. Sed Galen. hãc alterationẽ cum concoctione ventriculi coniungens, primã concoctionẽ appellat. atqui, quanquã parũ refert, aut primã, aut ſecundã nominare, modò res nõ ignoretur: tamẽ hoc videtur rationi magis conſonũ. Eſt .n. interior ventriculi tunica, vſq; ad os ipſum protenſa, & omnib. quæ ſunt in ore ſuperpoſita, etiam faucibus, palato, & naſo (quarto De vſu partiũ cap. 7. & libello De inſtrumẽto odoratus.) Cùm igitur in temperamentis, inſtrumẽtorum virtutes ſint: in vnico inſtrumento virtus vnica ſit, & ab ea mutationes proueniant non differentes, rationi eſt conſentaneum. hîc igitur eſt prima concoctio. Secunda ab hac, quæ in hepate & venis peragitur: tertia, Nutritio, quæ in ſingulis membris fit. Nonnulli actionem hepatis ab ea, quæ in venis, diſtinguentes, plures alterationes faciunt. Sed minùs phyſicè loquuntur. nam vt potentiæ diſtinguuntur per actiones: ita actiones per opera. eſt verò hîc actionis vtriuſq; partis idem opus, ſcilicet ſanguinis forma, ad quam vtrobiq; mutatio fit. Sũt igitur tres concoctiones, in ventriculo, in hepate, & membris. Qua illarum pituita generetur, id demum vocatur in dubium. Galenus libello De atra bile ita reliquit ſcriptum: A nobis demonſtratum eſt, pituitoſos humores ex pituitoſis cibis in prima ventriculi concoctione fieri: vt bilioſum, & melancholicum, in iecinore. His accedit locus alius ex primo De natura human. comm. 39. in quo ita ſcriptũ eſt: τοῦ δὲ φλέγματος ἡ φύσις, εἰς μὲν ἠθοποιίαν ἄχρηστος· ἀναγκαίαν δὲ φαίνεται τὴν γένεσιν ἔχειν ἐν τῇ πρώτῃ μεταβολῇ τῶν σιτίων: Id eſt, Pituitæ natura ad mores nihil facit, ſed neceſſarium videtur habere ortum in prima mutatione ciborũ. Quibus verbis adducuntur nonnulli, vt putent pituitã in ventriculo generari. quibus addunt ventriculi ipſius naturam, quæ membranea eſt, ac proinde frigida, & ad hunc humorem generandum valde accommodata. Quod & euentus ipſius rei ſignificat. generat enim ventriculus, vt quinto De vſu particularum dicitur, non pauca pituitoſa excrementa. addunt dictis & hoc argumentum: Si in ventriculo ſolùm generaretur chylus, atque ex eo in hepate pituita, & ſanguis: non perpetuò ſanguis generaretur per mediam pituitam, ſed ex chyli varijs partibus ſimul pituita, ſanguis, & reliqui humores prouenirent. cuius contrarium

docetur

docetur à Galeno ſecundo De ratione victus in morbis acutis,comment.30.his verbis: Pituitæ autem generatio in pituitoſis edulijs ſanguinem perpetuò antecedit,atque generatione ipſius media,cibi in ſanguinem tranſeunt. Igitur ex his nonnulli ita cenſent:pituitam in ventriculo generari,non in hepate: & proinde ſanguinem perpetuò gigni media pituita. Alij contrà putant, pituitam non minùs quàm tres alios humores,generari in hepate:in ventriculo autem ſolum generari chylum.quem non dicunt in genere alicuius illorum eſſe:ſed diſpoſitionem neceſſariam,quo humores fiant. Huic opinioni videntur fauere innumeræ Galeni ſententiæ. nam nomine ſanguinis intelligit, quam vulgari nomine (nam neq; hoc pudebit referre, quò rem dicam clariùs) maſſam ſanguinariam, appellare medici conſueuerunt. atque docet non ſimplicem eſſe ſubſtantiam, ſed multiplicem, vt lac, quod ſenſui ſimplex apparet. ortum quoque huic eſſe, vt vino, ex muſto de vuis expreſſo. quia ſcilicet, vt in vino ſimul quatuor ſubſtantiæ diuerſæ partes proueniunt,flos,fæx,& aquea pars, & vinea: ita ex chylo quatuor humores generantur,quibus ſanguis conſtat. Sed non dubium eſt, pituitam quæ cum ſanguine miſcetur, aqueæ parti vini proportione reſpondere. Adde Galenum ſecundo De facultatibus naturalibus de humorum geneſi ita loqui: Demonſtratum eſt ab his viris (loquitur verò de antiquis) dum alimentum in venis ab innato calore alteratur: ſanguinem quidem à mediocri calore fieri,reliquos ab immodico. Atqui huic ſententiæ omnia conſentiunt,quæ cernuntur. quandoquidem cibi, qui natura calidiori ſunt, magis ſunt bilioſi: qui frigidiori, magis pituitoſi. Conſtat ergo vt in venis dicat pituitam & bilem generari,hac ſola ratione differre:quòd pituita à remiſſiori calore, ſanguis à moderato,bilis ab immodico generetur.loco autem quo generantur,aut ordine, non dixit differre. Ecce vnde diuerſæ opiniones profectæ ſint. Sed qua ratione vtrilibet Galenum à contradictione vindicent, operæprecium eſt audire. Pituitam dicunt hi, aliquando à Galeno dici chylum, pituitam tamen propriè non eſſe: quoniam ſolum ſit propriè pituita maſſæ ſanguineæ quarta pars, quæ in hepate generatur. Alij duplicem dicunt pituitam eſſe:& de priore, de ea videlicet quæ eſt ventriculi, verè eſſe dictum,ſanguinem perpetuò media pituita generari: ſecundam cum ſanguine ſimul fieri.Sed,vt verum fatear,hæc omnia ſapiunt barbariem, non veram doctrinam. nam vni autoris loco adhærere, ac inde citra diſtinctionem colligere,In ventriculo perpetuò generari, ac perpetuò ante ſanguinem; aut perpetuò in hepate, & ſimul cum ſanguine: ſophiſtam eſt agere, non veritatis amatorem.quo vitio maximè huius temporis medici laborant. An non ſatius fuerit omnes autoris ſententias coniungere, & ita ſingularum ſenſum eruere? & an vtrunque poſſit accidere, ſine inanibus diſtinctionibus à rebus ipſis inchoantes, inueſtigare? Ego igitur ita opinor, vt & plerique medicorum opinantur, Ex cibis in ventriculo gigni chylum: hunc verò licet cui libet pituitam appellare, aut non, ſed mediam quandam humoris naturam. eſt ſanè pituita, ſi, vt videtur docere Galenus ſecundo De febrium differentia, omnis humor albus eſt pituita:ſed tamen licet non appellare. nam neque lac pituitam appellamus, neque ſemen. Illud vnum mihi videor apertè intelligere: Galenum hunc humorem prædictis in locis non intellexiſſe nomine huius pituitæ, quæ in ventriculo generatur, ſed aliam prætereapituitam. alioqui non vtrobique, tam in libello De atra bile, quàm ſecundo acutorum dixiſſet: In pituitoſis edulijs. nam chylus non in pituitoſis ſolùm, ſed & in bilioſis generatur in ventriculo. Ventriculus ſanè nihil aliud facit, quàm liquationem quandam, & triturationem alimentorum: quò ad hepar faciliùs delata, in illo,poſtquam primam concoctionem perpeſſa ſunt, faciliùs in ſanguinem permutentur. vſque adeò, vt ſexto De placitis monſtratum ſit: Non eſſe ventriculi actionem ad vitam neceſſariam, ſed poſſe nos ſuccis aſſumptis viuere, ventriculo omnino nihil cibaria conficiente. Sed de his ſumus in octauo libro copioſiùs dicturi. Chylum ergo cenſeo fieri hac prima actione ex cibo. quare neceſſariò fiet, vt non vſquequaque ab ipſius cibi natura recedat, ſed vt eius qualitates imitetur. Pri-

ma enim eſt huiuſmodi commutatio. quare calidi alimenti calidus chylus erit, frigidi frigidus. omnes enim alimenti partes adhuc in chylo continentur: in quo partes ſunt in ſanguinem, & bilem, propter ſimilitudinem commutandæ,& ſi quidem bilioſus cibus erat,quàm multæ. Qua ratione ergo chylum pituitam potiùs,quàm bilem appellant? ego quidem neutrum dixerim,ſed ad humores quatuor diſpoſitionem mediam. Hoc vnum habet inſigne pituita propter eam ventriculi naturam, quam referebamus: quòd ſi pituitoſus cibus eſt, poteſt bona pars pituitæ diuerſæ à chylo in ventriculo generari, quæ cum chylo in hepar delata,ampliùs cocta in ſanguinem tranſibit. Præter quam, quid quæſo impedit, quò minùs ex chyli frigidiori parte pituita in hepate concoctione generetur, ſi ex reliquis edulijs generatur, ex quibus nulla pituita in ventriculo generata eſt? An dubitas pituitam poſſe in hepate generari? Nónne in fœtu, qui in vtero geſtatur, ſanguis generatur in hepate: neque is (arbitror) purus, nulla materia veniente à ventriculo? quo tempore quando prima concoctio in hepate fit, pituita, quæ cum ſanguine permiſcetur, in hepate & venis generabitur. ergo pituita in ventriculo nonnunquam fit,alij humores non fiunt, ſaltem naturales. De non naturalibus paulò infrà dicemus. In hepate ſemper pituita, vt & reliqui humores, fit, præter eam, quæ nonnunquam ex pituitoſis edulijs fit in ventriculo. quemadmodum & in vini concoctione, quatuor ſubſtantiæ. Neque verba illa quæ adduximus ex primo De natura humana monſtrant: pituitam nunquam in hepate generari, ſed generari etiam in ventriculo. quanquam neque illam ſententiam adeò conſtanter protulit, vt verbum φαίνεται declarat: neque rationem reddidit, niſi leuiſſimam, cur pituita non faciat ad mores, vt alij ſucci. Sed quòd ſimul generentur, non eſt difficile intellectu. nam, quanquam forma pituitæ in medio ſit chyli & ſanguinis, tamen non eſt medium neceſſarium. Vt ſtatim dicemus, lac eſt in medio pituitæ & ſanguinis: ſed pituita non fit lac, antequam in ſanguinem permutetur. generantur itaque humores ſimul, quanquam & ex ſe inuicem poſſint generari. Fit enim ſanguis ex pituita ſæpe: ſi quidem pituita eſt ſemicoctum alimentum, & proinde illi natura expurgans membrum non dedit, quòd in ſanguinem conuerti eſſet apta. iam verò ex ſanguine putreſcente aut aſſato bilis fit, & melancholia: illa ex tenui, hæc ex craſſa parte. Sed quid eſt philoſophiæ aduerſum: Ex inæqualiter diſpoſitis partibus chyli, ab eodem membro, & eodem calore, omnes humores ſimul generari? Sed argumentaberis fortaſſe, Eadem ratione poſſe omnes humores generari in ventriculo ex diuerſa diſpoſitione partium chyli. nam ſi quid (dices) hoc impediret: eſſet profectò ſubſtantiæ modus, qui eſt in ventriculo, qui cum pituita videtur conuenire, & cum alijs humoribus minimè. tamen, ſi hoc ſufficeret, neque hepar poſſet generare pituitam. non enim magis videtur rubrum hepar cum alba pituita conuenire, quàm albus ventriculus cum rubro ſanguine. Huic argumento ita reſponſum volo: Generari omnes humores in hepate, & omnes per ſe gratia ſimilitudinis, quam cum illis omnibus habet. eſt enim hepar veluti coagulatus ſanguis, ſanguis inquam, non ſimplex, ſed quem dicunt ſanguineam maſſam, in quo eſt ſingulorum humorum non parua portio. Verùm vnum illud in hac noſtra ſententia (quam & Galeni eſſe cenſemus,& ferè ipſa rerum euidentia confirmatam) eſt difficile, quòd admiſimus, vt chylum à pituita ſepararemus, Chylum quandoque pituita eſſe calidiorem. quod ſi eſſet, nequaquam pituitæ pars aliqua ex illo fieret. alioqui naturalis caloris actio cruditatem moliretur: fortaſſis procedente ſermone diſputabimus, An quod coctum eſt crudum fieri poſſit: interim illud vnum non eſt dubium, Caloris naturalis actionem non crudum reddere neque refrigerare. nihilominus non eſt quòd quenquam conturbet argumentum. Nam & lac fit ex ſanguine: quod, vt inquit Galenus quinto De ſimplicibus capite vigeſimo, in pituitæ & ſanguinis medio eſt: ſcilicet ex frigidioris parte calidiori, aliquid calidius parte, frigidius toto, prouenire, nihil eſt admirandum. nam quid impedit, ſanguinis eſſe partem aliquam lacte crudiorem, &

chyli calidi pituita? Sed hæc nunc de loco & ordine quibus generantur humores, ſuffecerint. nam multò plura in ſequentibus affert ipſe ſermo, qui in ſecundo libro neceſſariò cum hoc ſermone erit valde coniunctus. Nunc de nutrimento quod præſtant diſputemus.

De nutrientibus ſuccis. Cap. XIIII.

MVLTAS earum quæſtionum (vt antea monuimus) quas, qui ante nos quęſtiones medicas ſcribere aggreſſi ſunt, diſputarunt, nos conſultò omittimus: nonnullas vt minùs medicas, nonnullas vt prorſus ſtolidas. Quis enim ferat in dubium vocari: Sit ne ſanguis chylo genitus eiuſdem ſpeciei, cum eo qui ex pituita? & multa hinc inde adduci: Quaſi verò neceſſe eſſet, ex diuerſis ſpeciei rebus prouenire diuerſas formas, aut ignis ex ilice, pruno, moro, & fago nō in vnica eſſet ſpecie conſtitutus. Cur non etiam chylum ex pane; ab eo qui ex carnibus, differre dicunt? ac proinde diuerſarum etiam ſpecierum ſanguinem ab illis prouenire? qua ratione innumeræ fient humorum ſpecies. Nos verò non hanc ſolùm quæſtionem omittimus, ac alias conſimiles: ſed illam quoque, qua inquiritur; Sit ne ſolus ſanguis humano corpori commodum nutrimentum, aut omnes humores, miſſam faceremus (non quaſi non ſit ſatis ex vſu medicorum: ſed quoniam Hippocrates & Galenus videntur illam ad extremum finem perduxiſſe) niſi nos acutiſſimi Ariſtotelis nulla in re contemnenda autoritas reuocaret: qui ſolum ſanguinem nutrire, contrà ac Hippocrates & Galenus, opinatus eſt. quare modeſtius arbitror fuerit, maximi philoſophi, quādo à vera medicorum ſententia diſcrepat, opinionem refutare, quàm deſpicere. Sanguinem eſſe animalibus ſanguine præditis vltimum alimentum, atq; proinde ſolum ſanguinem nutrire: confirmat Ariſtoteles ſecundo De partibus animalium, cap. 3. his rationibus. Venæ ſunt nutrimenti vltimi conceptacula: At verò ſunt venæ quaſi ſanguinis vaſa: Ergo ſolus ſanguis vltimum alimentum eſt. Præterea, cùm cibus non ingeritur, corpus ſanguine vacuatur: cùm multus cibus aſſumitur, repletur ſanguine corpus: ergo ſanguis eſt vltimum nutrimentum. Illum enim ſuccum, qui alimentum eſt corporis proprium, conſtat augeri oportere ex multo cibo. Præterea, vt eſt cibus qui ingeritur: ita ſanguis generatur, ex bono bonus, ex prauo prauus. Tales ſunt Ariſtotelis rationes, quibus licet addere fortiores has. Sanguis omnium humorum eſt naturæ maximè familiaris, & magis à natura retinetur, vt in ſuperpurgationibus: in quibus, qualecunq; pharmacum ſit, vltimus & in extremo cum vita funditur. Ergo proprium habet, nutrire corpus. nam ſi hoc haberet cum reliquis commune: non eſſet cur maximè omnium retineretur. Præter hæc: Omne nutriens, vt ab eodem Ariſtotele monſtratum eſt libello De ſenſu & ſenſibili, eſt dulce; id quod etiam confirmat Galenus primo De alimentorum facultatibus: ſed inter humores ſolus ſanguis eſt dulcis: pituita enim inſipida, bilis amara, melancholia acida eſt: igitur ſolus ſanguis præſtat nutrimentum humano corpori. Contrarium ſenſere Hippocrates & Galenus, quorum hæ ſunt rationes. Cùm membra quæ nutriuntur, ex modo alimenti comparent modum ſubſtantiæ: ſi vnum eſſet omnibus alimentum ſanguis, non eſſet vnde naſceretur tam mira varietas membrorum, quàm eſt quæ in humano corpore inuenitur. Sunt ſiquidem multa membra ſanguinea, quę veriſimile eſt, ſanguine nutriri: alia exanguia, quorum ſubſtantia longè abeſt à ſanguinis natura. Præterea, nonnulla illorum ſunt calida, nonnulla frigida; nonnulla humida, alia ſicca, aut ſecundum coniugationem duo horum habentia, aut contra omnino temperata. Qua igitur ratione his omnibus vnum ſit vltimum alimentum? Nam primum alimentum vnum eſſe, non eſſet incommodum: cùm multas variasq; ſubiturum eſſet alterationes, antequam fieret alimentum vltimum: ſed quod vltimum eſt, proximum eſt, vt in membra tranſeat. Ergo tam diuerſorum membrorum, præter rationem eſt, vnicum ſtatuere alimentum: cùm præcipuè quatuor humores in venis ſint, naturis valde diuerſi: pituita, ſanguis, bi-

lis,& melancholia:quos omnes conſtat naturales eſſe,non præter naturam,aut excrementa, vt capite proximo de ſententia Hippocratis monſtrauimus. Præterea,ventriculus nutritur chylo;qui tamen ſanguis non eſt:oſſa nutriuntur medulla. Quòd ſi hanc dixeris, quamuis ſanguis non ſit, ex ſanguine fieri: illud tamen de chylo non poſſis dicere.hic enim ante ſanguinem generatur; atq; ex illo, & ſanguis,& humores reliqui.Quòd vẽtriculus chylo nutriatur, docet ſuæ ſubſtantiæ modus,& inſuper hæ rationes.Si ventriculus non nutriretur chylo:neq; conficeret cibos. Quorſum enim chylum generat? num vt tranſmittat ad iecur? iecoris igitur alendi cura eſt ventriculo. non igitur natura ducitur, ſed intellectu.nam quæ natura operantur,hæc ſibi operantur,aliorum nulla tanguntur cura. Præterea, aut ventriculus retinet chyli aliquid, & ad hepar reliquum tranſmittit: aut nihil retinet. Si nihil retineret, ſtatim eſuriret: Sed & ſi id quod retinet, alimentum non eſſet, eſuriret ſtatim. ſolum ſiquidem alimentum videtur poſſe illum à fame vindicare. Excrementa enim,præcipuè quæ frigida ſunt, non ſolent famis ſenſum tollere. Non igitur ſolus ſanguis nutrire membra eſt aptus. Neq; rationes Ariſtotelis quicquam probant. nam venæ non ſunt conceptacula ſanguinis ſolius, ſed quatuor humorum: quin potiùs, vt Galenus dixit, nunquam eſt ſanguis exquiſitè vnum. Cùm cibus non ingeritur, ſanguis imminuitur.Sed neq; hoc eſt illi proprium.nam omnium humorum penuria fit in venis, quando priuatur corpus alimento. Illud quoq; commune eſt, Ex bono cibo bonos ſuccos, ex malo malos prouenire. Alimentum ex dulci ſuppeditari ab Ariſtotele dictum eſt.Sed & idem autor dixit libello citato.Quoniam omnia mixtim, ſiue ſimpliciter dulci alantur. Quare rectè Galenus explicuit, Nihil quod nullatenus ſit dulcedinis particeps,nutrire poſſe, vt quod omnino amarum eſt. ſed quod à dulcedine non abeſt longiſſimè, nutrire poteſt. Atq; ita argumentũ, illud vnum conuincit:Sanguinem plus nutrire, & commodiùs cæteris; & ſynceram, impermixtamq; bilem (quod nos in ſecundo libro fuſiùs diſputabimus) non nutrire. Cæterùm ſolum ſanguinem nutrire,aut bilem permixtam cum ſanguine,id non poſſe, argumento non concluditur. quæ eædem rationes docent, Non ſolùm ſanguinem oportere retineri,ſed illum plus cæteris; id quod ex ratione in omnibus ſuperpurgationibus fit.Eſt ergo medicorum opinio multò probabilior:quanquam prior optimo gaudet autore,alioqui non improbabilis.

De calore ſanguinis. Cap. XV.

NEQVE minùs probabile illud videtur, quod de ſanguinis qualitatibus ab Ariſtotele in eodem capite ſuperiùs paulò dictum eſt: tamen verum eſſe, nondum cenſeo:nempe,Sanguinem habere calorem in viuente corpore,& humorem;quia naturali corporis calore, & permixtione ſpirituum calet, & eſt liquatus: cæterùm ſubiecto (ita enim transfero verbum ὑποκείμενον, quod apud Ariſtotelem eſt) frigidum eſſe, ac ſiccum:atq; ita ſanguinem quodammodo calidum eſſe,vt ſcilicet nomen ſanguinis de ſanguine, quo viuimus, dicitur; quodammodo tamen frigidum eſſe, ſubiecto ſcilicet. Quod non aliter explicandum eſt, ac ſi propria ſubſtantia frigidum diceret. nam eius exemplum eſt, vt ſi nomen aquæ de aqua calida dicatur. Itaque vt calida aqua, ſubſtantiâ ac per ſe eſt frigida: ita ſanguinem frigidum & ſiccum eſſe putat Ariſtoteles. neque illud nomen Subiecto frigidum, aliud deſignat, vt exemplum quod appoſuit, declarat manifeſtè. Videtur hanc opinionem accepiſſe ex Hippocrate, qui libello de corde (ſi modò libellus ille Hippocratis eſt: nuſquam enim à Galeno inter genuina Hippocratis opera connumeratus eſt) ita ſcriptum reliquit: Sanguis enim non eſt natura calidus, neque enim alia aliqua aqua, ſed caleſcit: multis autem videtur natura calidus eſſe. Vides his verbis apertè contineri ſententiam Ariſtotelis. cuius ratio ſumma eſt hæc:Sanguis ſtatim ac extra corpus funditur, congelatur. Congelatio fit ex frigore & ſiccitate. Igitur ante fuſionem naturali corporis calore calebat, & erat humidus.Suum

dus. Suum enim calorem non tam citò amitteret; cùm præcipuè, etiam ſi in calido aere ſecetur vena, concreſcat ſanguis. Præterea, in cadaueribus, iugulatis hominibus, aut mortuis quauis alia ratione, ſtatim ſanguis coagulatur. cuius quæ poſſit eſſe alia ratio; quàm extinctio caloris naturalis humani corporis? Ergo illo calore calebat, non proprio. Sed quanquam ſententia hæc ſubtilis ſit: non eſt tam firmis argumentis confirmata, vt nos ab omnibus medicis communi opinione debeat deturbare. Illud eſt enim probabilius multò, Sanguinem per ſe habere copioſum calorem; & calorem naturalem membrorum à calore ſanguinis, vt & ſpirituum, foueri: quàm vt ſanguis, proprio calore carens, à corpore humano illum mendicet. nulla enim commodior ratio perfrigerandi corpus eſt effuſione ſanguinis. at verò ſi quis intelligat, in lebete ignito calidam aquam contineri; quæ ipſius lebetis calore calefiat (nam ita habere ſanguinem iuxta mentem Ariſtotelis intelligo) nunquam ſola aquæ effuſione lebetem perfrigeres. quòd verò effuſione ſanguinis, refrigeretur corpus: fit, quia, vt inquit Galenus libro De ſanguinis miſſione, capite quinto, non ſolum nutrimentum animantis partibus ex ſanguine eſt; ſed & calor naturalis perſeuerantiam ex ſanguine obtinet. vnde manifeſtum eſt, deceptum eſſe Celſum libro quarto capite tertio, vbi differens de rigore ceruicis inquit: Aſclepiades vtique mittendum ſanguinem credidit, quod quidam vitandum eſſe dixerunt, eò quòd maximè tunc corpus calore egeret, iſque eſſet in ſanguine. verùm hoc idem falſum eſt. Neque enim natura ſanguinis eſt vt vtique caleat; ſed ex his quæ in homine ſunt, is celerrimè vel caleſcit vel refrigeſcit. Nam hac ratione nunquam ex ſanguinis miſſione refrigeraretur habitus corporis. Sed & quod aſſumit, ſanguinem ſcilicet non eſſe natura calidum, falſum eſt. Et quamuis eſſet verum, malè colligeret. nam etſi ſanguis recipiat calorem, ab iis quæ in corpore: tamen conſeruabit illum vt ligna. igitur vt ignis extinguitur detractione lignorum; ita corpus refrigeſceret miſſione ſanguinis. Quare, vbi multo calore eſſet opus; eſſet tunc quoq; miſſio ſanguinis deuitanda. Sed hæc procedente opere monſtrabimus. Galenus libro De tumoribus præter naturam ſanguinem ex ſe non eſſe frigidũ, ſed calidum, his verbis dicit: Secunda coniectura eſt ex ipſa ſanguinis ſubſtantia. non enim vt pix, & reſina, & cera, à frigore concreuit: ſed ſemper, & natura calidior eſt. libello etiam De fœtus formatione ita ſcripſit: Nam in ſanguine, qui in venis eſt abſq; cordis calore, tepidus quidã calor eſt inſitus. Ex quibus locis palàm fit, decipi multos putantes iuxta mentẽ Hippocratis & Galeni: ſanguinem ita attemperatum eſſe, vt in eo neq; calidum præcellat frigido, neq; frigidum calido, vt ver eſt temperatũ: quoniam id videtur Galenus inſinuare primo De natura humana, commentario trigeſimo nono. nã ex eodem loco conſtat, dictum intelligi de ſanguine permixto reliquis humoribus, non de quarta ſubſtantia. Concludit enim dictionem his verbis: Quo fit, vt temperatiſſimus ſanguis, pituitæ, & flauæ, atræque bili permixtus ſit. Cur ſanguis humor calidus & in vere temperatiſſimo redundet, diximus paulò ſuperiùs, de temperamentis diſputantes. quod etiam primo de temperamentis capite vltimo à Galeno dictum eſt, Sanguis verò ipſe à corde habet calorem: intelligi debet manifeſtè de caloris gradu. nam ſanguis natura ſua, non adeò immoderatũ habet calorem: ſed à corde & ſpiritibus accreſcente illi calore, eſt in humano corpore, dum viuit, feruentiſſimus. Hæc poſſet Ariſtoteles verè dicere: tamen quòd ex ſe non modò non ſit calidus, ſed etiam frigidus; leui ratione perſuaſus dixit. nã coagulationis reddidit in eodem ſecundo De partibus animalium capite, quod illud tertium proximè conſecutum eſt, cauſam aliam à frigore valde diuerſam: quã in fibris collocauit, quas ille craſſiores ſanguinis partes eſſe dicit. quod perinde eſt, ac ſi diceret, non fieri coagulationẽ frigore, ſed craſſarum partium admixtione. quod eſt multò probabilius. Sanguis enim nunquam eſt vnum, ſed cùm venam ſecamus, humores omnes effundimus. quorum qui tenuiſſimus eſt, & calidiſſimus, bilis nempe, magna ex parte cùm effluxit, ab alijs ſecernitur: reliqui frigidi, & craſſarum partium, duo humores, pituita & melancholia, manent confuſi.

Quare non mirum eſt, ſi ſanguis ille ex his conſtans, effuſus concreſcat. Adde tenues partes ipſius ſanguinis exhalare. Quare non eſt recipienda Ariſtotelis opinio. Sed nos in antiqua medicorum opinione permanemus.

De calore ſanguinis & bilis. Cap. XVI.

De gradu etiam caloris ſanguinis dubitari ſolet, non ſolùm de calore. Nam Galenus (quemadmodum paulò ſuperiùs in decimo capite retulimus) primo De temperamentis ad finem, Sanguis (inquit) eſt calidiſſimum, quod eſt in corpore noſtro. nec ſolùm hoc, ſed & regulam cognoſcendi gradum caloris in quouis membro, redundantiam ſanguinis eſſe dicet. Vnde non videtur eſſe dubium, Sanguinem eſſe omnium ſuccorum calidiſſimum. nam aliter bilioſum membrum eſſet ſanguineo calidius. quare malè ex redundantiâ ſanguinis nos doceret Galenus gradus caloris. Sed contrà eſt, quod Galenus ipſe capite duodecimo libri decimi De ſimplicium medicamentorum facultate dicit, ſcilicet: Hic ſuccus (eſt caput de felle) omnium, quæ in quocunq; ſunt animalium, calidiſſimus eſſe demonſtratus eſt. libello etiam De inæquali intemperie, Calidiſſimum natura eſt flaua bilis, frigidiſſimum pituita. Tota hæc controuerſia pendet ex contrariis Galeni locis, quæ nonnulli ita intelligunt: Bilem calidiorem eſſe ſanguine: ſed ſanguinem eſſe omnium humidorum calidiſſimum. Hi ſanè hac ratione ſatis bilem à comparatione ſecludunt. Sed ad hanc interpretationem non ducuntur autoris verbis, ſed amore fugæ. nam qua ratione, qui ita protulit, Sanguis eſt calidiſſimum, quod eſt in corpore noſtro; de humidis tantùm intelligendus eſt? Alij dicunt, calorem ſanguinis eſſe copioſiorem, bilis intenſiorem. Sed ego non intelligo, quid ſit calorem eſſe copioſum; niſi id ex multitudine calidæ ſubſtantiæ pendet: quam ſi bili redundanti des, erit iam eius calor, nõ intenſior modò, ſed copioſior. quare iſta ratione videtur intereſſe multum: copioſum habere calorem, & calidiſſimum eſſe. Nos ita intelligimus, Bilem ſimpliciter eſſe calidiorem: ſed Galenum primo De temperamentis locutum fuiſſe de alimentis: in libello De inæquali intemperie de excremẽtis: decimo De ſimplicium medicamentorum facultatibus de medicamentis. & quanquam bilis medicamentum calidiſſimum ſit, & excrementum calidiſſimum, & (vt ſemel dicam) humor calidiſſimus: tamen ratio alimenti illam in primo De temperamentis excludit. dicimus enim alimentum, quod ſolùm & per ſe poteſt alere. vt ſanguis alit carnoſa membra, chylus ventriculũ, ſemẽ teſtes, medulla oſſa: id quod ſynceræ bili non poſſe contingere, paulò ſuperiùs monſtrauimus, & in ſequentibus ſumus iterum monſtraturi. neque verò nos incautè dicimus: quod autoris inſtitutum in ſingulis operibus declarat. nam de inæquali intemperie, de humoribus facientibus tumores præter naturam, & omne genus tumoris, ſermo erat. Fiunt autem ab excrementis, aut qualitate, aut quantitate. iam verò decimo De ſimplicium medicamentorum facultatibus de medicamentis agi nemo dubitet. in libro De temperamentis inſtituebat artem cognoſcẽdi calida membra, quæ temperamenta habent, pro ratione alimenti, quo vtuntur; atq; ita colligit: Cùm alimentorum calidiſſimum ſit ſanguis (bilis enim, niſi cum multo ſanguine permixta non nutrit) quò membrum magis nutritur ſanguine; eò eſt calidius. Igitur non eſt præter autoris mentem hic ſenſus. bilis nihilominus ſanguine eſt calidior.

De generatione bilis vitellinæ. Cap. XVII.

Bilis ex tenuiſſima parte ſanguinis generatur, aut ab immodico calore: humor tenuiſſimus, leuiſſimus, calidus & ſiccus naturâ, ſapore amarus, flauus colore: vnde differentiam accepit denominationis ab ea quæ bilis atra nuncupatur. hanc diximus paulò ſuperiùs capite nono malè ab Auicena ſpumam appellari, deceptumq; illum eſſe loco quodam tertij capitis quarti libri De vſu particularum. Sed non ſunt dicenda omnia in omnibus: partim illic, partim hîc bilis naturalis ſubſtantiam iam explicuimus. De non naturalis bilis ſpeciebus,

bus,non eſt tam facilis diſputatio: quoniam in illarum natura & modò quo illæ generantur, barbari autores multum à Galeni doctrina deuiauerunt. Sed iam faciemus,dante Deo, vt ab antiquioribus,quos ſemper ſuſpicimus, veræ ſententiæ depromantur. Bilis vitellinæ ortum ita docet Auicena: Phlegma namq; cui admiſcetur cholera,quandoque eſt tenue;& generatur inde prima: quandoque eſt groſſum,& generatur inde ſecunda(cholera ſcilicet) quæ ouorum vitellis ſimilis exiſtit. Hactenus Auicena. Quibus verbis apertè docet: Vitellinam bilem generari permixtione pituitæ. Quod tam longè abeſt à ſententia Galeni, vt omnino contrariam videatur ſtuduiſſe proferre opinionem. nam Galenus libello De atra bile ita ſcripſit, Quemadmodum autem bilis tenui mixta humiditate & colore pallidior,& conſiſtētia aquoſior redditur: ita cùm diſcuſſa ipſa admodum fuerit, crudorum ouorum vitellis ſimilis apparet:atq; ob id vitellina appellatur. hæc Galenus. Vt videre licet legenti ſexti Epidemiωn partis ſecundæ,cap.38. In omnibus ſuccis ſeroſus quidam ac tenuis liquor inuenitur. Differunt inter ſe ſecundum humorum naturas,quorum ſera ſunt. Hæc appellat Plato in Timæo ichores. Poteſt ergo humor,aut ab alijs omnibus eſſe ſecretus:aut non ab alijs ſolùm,ſed & à ſuo ichore, ac proprio ſero. Itaq; duplici ratione poteſt humor ſyncerus dici;aut ſi mauis clarioris doctrinæ gratia,potes primũ impermixtum,ſecundum ſyncerum appellare. conſtat intelligenti hæc quæ modò diximus, Galenum bilem vitellinam tunc temporis dixiſſe generari,cùm conſumpta ſua tenui humiditate fit ſyncerior:non cùm permixta cum craſſa pituita,fit craſſior. Sed quibus Galeni verbis deceptus fuerit Auicena,ego palam faciam. Non enim quòd conſultò vellet à Galeno recedere,illa ſcripſit:ſed quòd libellum De atra bile non legerat,aut omnino obliuioni tradiderat,& quem locum legerat,minùs intellexerat. Auicena viſus eſt ſequi Galen. cap.6. ſecundi Prognoſtic. comment.38. vbi ita ſcriptum reliquit: Itaq; flauam bilem intueri licet interdum craſſam,ac ſummè flauam vomitione reiectam, & item deorſum deiectam:quam ſanè nonnulli nominant vitellinam:ſæpe verò liquidiorem,ac minùs flauam,quæ magis propriè ochra nominatur;permixtum habēs in ſe tota pituitoſum humorem tenuem,aut aquoſum quoddã excrementũ. Hæc cùm legiſſet Auicena,collegit, vt hæc ſecunda, quam ochram appellauit, fit permixta tenui pituita:ita illam, quam craſſam dixerat, nempe vitellinam, fieri permixta craſſa. Sed non intellexit: Primum illud membrum exemplum eſſe ſynceræ vomitionis,non permixtæ. quod apertè docent (omitto quæ in De atra bile dicuntur) vel ea, quæ paulò infrà ſcripta ſunt in eodem commentario, quæ ita habent: Quin etiam ſyncerus humor redditur craſſior, pituitoſus quidem propter frigus,bilioſus verò propter exuperãtiam caloris euaporatus, & tanquam aſſatus. Ergo hic quoque apertè docet, Vitellinam bilem craſſam fieri abſumpta tenui humiditate,non permixta craſſa pituita. Sed & ratione id conuincetur intelligere,modò accidentia bilis vitellinæ non neget:ſed vt nomē deſumit a Galeno;ita & rei cuius eſt nomen,definitionē accipiat. Eſt,vt conſtat,craſſa & ſummè flaua: Ergo nõ fit permixtione pituitæ. hæc enim craſſam poſſet reddere:ſed vt craſſam redderet;ita colorem remitteret. igitur fit conſumptione ſaniei: quæ conſumptio craſſiciei eſt cauſa, & colorē intendit. quando non tantũ craſſa eſt, ſed & colore ſummè flaua: ita enim habetur Græcè ἀκρῶς ξανθὴν. Sed quoniã hui⁹ rationis,quæ in hac quæſtione eſt, ſummũ caput intellectus pendet ex notitia colorũ: melius fuerit hoc loco,de illorum gradibus nõnihil dicere;quàm ambiguitati in noſtra dictione locũ relinquētes, vlteriùs progredi. Qui integrã colorũ notitiã volet cõparare;legat dialogi Platonis de natura eã partē,qua de coloribus differit: quę eadē, dante Deo, à nobis procedēte ſermone latiùs enarrabitur. nunc enim de his tantũ coloribus dicemus; qui omnes dictione ſumpta generaliter ὠχρὰ Græcè,pallidi Latinè, Hiſpanè amarillos dicũtur: vt qui ſoli propoſitæ quæſtioni ſufficiũt. dicitur ὠχρὸν generaliter à Galen.2. Prognoſt. cõment. 2. ſupra 30. vbi ita inquit τὸ κατὰ φύσιν οὖρον, μετρίως ἐστὶν ὠχρόν. Habet verò genus hoc colorum tres præcipuas ſpecies ſecundũ intenſionē diuerſas. horũ ſummè

intenſus Græcis eſt ξανθόν: lumine remiſſus ὠχρόν: medius πυῤῥόν. Habent verò horum ſinguli, inferiores gradus, præpoſitione ὑπὸ ſignificatas, ὕπωχρον, ὑπόπυῤῥον, ὑπόξανθον. Has dictiones Græcas, omnes ferè Latini interpretes ita vertunt, ὠχρὸν pallidum, πυῤῥὸν ruffum, ξανθὸν flauum. Quare malè aut Auicena, aut eius interpres, rufum flauo; & igneum rufo dicit intenſiorem. flauus enim omnium horum eſt color maximè intenſus; pallidus, maximè remiſſus; rufus, mediocris. Plato loco modò citato hoc ex illorum generatione monſtrat, dicens: Fuluum (eſt hoc Græcè πυῤῥὸν) flaui, fuſciq; contemperatione producitur; pallorem albi flauiq; copula generat. Conſtat ex his vt fuſcum flaui remittat ſplendorem, & vt pallidum multò magis verſus album vergat: fit enim ex albo. hæc recipit à Platone Galenus, eaſdem appellationes perpetuò obſeruãs. Nam in opere De temperamẽtis, & primo de criſibus, capite duodecimo, & vbi vbi alibi, ita loquitur. primo De virtutibus naturalibus hæc ſcripſit: Quò ex flauo rubrum fiat, vnica tantùm modò eget mutatione. Igitur quãdoquidem Galenus bilem vitellinam ἀκρῶς ξανθὴν appellauit; non fit ex pituitæ permixtione: quæ verſus album colorẽ traheret, non verſus rubrum. Vnde etiam intellige, quandoquidem ouorum vitelli nõ vnius coloris tantùm ſunt, ſed recentium pallidi, veterum flaui: cum veteribus, non cum recentibus conferri; quò ex analogia vitellina dicatur.

Vbi generentur bilis porracea & æruginoſa, an in ventriculo. Cap. XVIII.

NEQVE verò ſolùm de generatione harum bilis non naturalis ſpecierum, ſed & de loco generationis quæſtiones ſunt. Nam quidam cõtendunt, in ventriculo porraceam & æruginoſam ex ſimilitudine cum porro & ærugine ita vocatas ſpecies generari: alii in venis etiam. Ego quid hac in re ſentiendum ſit, dicam breui, producens in medium Galeni ſententiam: quicquid alii dicant. Hæ bilis ſpecies in ventriculo magna ex parte generantur ex cibis corruptis. ita enim inquit Galenus libello De atra bile: Ipſa ergo bilis ſeu pallida, ſeu flaua, ſeu vitellina viſatur, generationem in vaſis obtinet: in ventriculo autem alia quædam porracea gignitur. Sic enim eam à porrorum coloris ſimilitudine denominantes vocant; ſicut æruginoſam quoque, quòd ærugini ſimilis ſit. Non tamen ſemper in ventriculo gignuntur, ſed nonnunquam in venis, vt apertè docet Galenus trigeſimonono commentario ſecundi Prognoſtici ita dicens: At verò gignitur in corpore quemadmodum pallida bilis per naturam habẽtibus: ita porracea altera præter naturam. & videtur quidem hæc ſæpenumero in ventriculo gigni propter quorundam cruditatem eſculentorum, aut olerum, qualia beta, cœpa, & braſſica ſunt. videtur etiam interdum, talibus nequaquam ingeſtis, ratione ægrotationis in venis gigni, ac decumbere in ventrem ſuperiorem, aut inferiorem; calorem in corpore indicans prætèr naturam, atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. Duodecimo capite libri decimi De ſimplicium medicamentorum facultate inquit, Bilem flauam, quæ in cyſti fellis continetur, nonnunquam calore fieri æruginoſam. Igitur plerunque hi humores in ventriculo fiunt, cæterùm non ſemper. Ita etiam cenſet Auicena, qui ita dixit: Et quæ in ſtomacho magis generatur, duas habet ſpecies, praſſinam ſcilicet, & viridem, vt ærugo æris. Vbi non abſolutè in ventriculo eas generari, ſed magis in ventriculo generari dicit, quaſi aliquando alibi generentur. Veruntamen, quanquam locum generationis rectè dixit, in explicanda illorum generatione eſt lapſus. nam ſuprà dictis verbis hæc addidit: Et mihi quidem videtur, quòd praſſina (eſt praſſina, quam porraceam diximus) ex vitellina generetur, cùm aduritur. Sed quo pacto porracea poteſt ex vitellina generari, cùm hæc generetur in venis, illa in ventriculo? Præterea hoc magis pugnat cum ea vitellinæ bilis generatione, quam Auicena docet, quàm cum ea quam docuerat Galenus. nam ſi ex vſtione abſumente ichores fit vitellina, non mirum eſt ex illa ampliùs vſta generari porraceã: ſed ſi permixtione craſſæ pituitæ fit, quid habet probabilitatis? Quare porracea & æruginoſa cùm in ventriculo generantur (generantur autem ferè

ſem-

ſemper,quanquam neque adeò,vt arbitror,æruginoſa,quàm porracea)fiunt ex eduliis corruptis:cùm verò in venis, non dubito fieri poſſe, vt ex vitellina magis adhuc vſta fiant.tamen Auicena non docet conſequentia.

Sit ne aliqua bilis Zinaria. Cap. XIX.

AVICENNA ſpeciem quandam bilis præternaturam, quam barbaro nomine Zinariam appellat, tam eſſe à natura alienā inquit, vt ſit in venenis. Ego verò non hoc ſolùm,ſed tam eſſe prȩter naturam cenſeo:vt omnino talem humorem generari,natura non ferat. nam proponat nobis Auicena humoris naturā, & generationem.Ita inquit:Zinaria verò videtur mihi,quòd generetur ex praſſina,cùm tantum aduritur, donec eius humoroſitas ſiccatur, & ad albedinem redire incipit propter ſui ſiccitatem. Calor namq; in humido corpore inprimis nigredinem efficit,deinde denudat ipſam nigrediné,quando eius omnino finit humiditatem;& quando ſuperfluit in eo, ipſum albificat. & hoc quidē in lignis attende:quæ priùs in carbonem vertuntur,deinde in cinerem.Bone Deus,quis his auditis nō ridet:Humorem deſiccatione ad album mutari, vt lignum, quod abit in cineres? An non hic candor extremæ ſiccitatis eſt ſoboles? Qua ergo ratione poſſit ad extremam ſiccitatem venire,& vt ſit humor? qui quanquam ſiccus potentia eſſe poteſt,tamen actu humidus eſt. Albus verò color ſiccitate,quæ actu eſt,fit,non ea quæ eſt potentia.Sed vt verbis eiuſdem autoris loquar: quomodo in humore poteſt eſſe deſiccata tota humoroſitas? Ergo nō arbitror fuerit humor ſine humoroſitate. niſi fortè eſt, vt pituitæ illa ſpecies,quam gypſeam barbari omnes de ſententia Auicenę appellant,atque in articulis magna ex parte colligi dicunt.quod ſi quid eſt,quale illi depingunt(fieri autem poſſe non nego)non magis humor eſt, quàm ſi calculum renum velles humorem appellare. Sed hic homo oblitus eſt eius definitionis,quam humori aſſignauerat: Eſt corpus humidum liquidum.Sed hæc non merentur ampliùs ſermonem remorari.

Melancholia naturalis quæ confluit ad ventriculum, excitet ne naturalem appetentiam,an tantùm iuuet concoctionem? Cap. XX.

GALENO autore libro quinto De vſu partium, vt veſica fellis expurgat ſanguinem, qui in hepate gignitur, à bilioſi excrementi multitudine; & quam bilem traxerat, ad inteſtina deinde remittit alicuius vtilitatis gratia: ita lien à melancholico excremento purgat:quod deinde in ipſum reiicit ventriculum. id quod nō ſine magna commoditate fuerit à natura, ſummè alioqui artificioſa, inſtitutum. De huius excrementi in ventriculum quotidie reiecti vſu, diſputationē nunc exordimur:de reliquis in ſecundo ſermone dicemus. Galenus quinto De vſu partium ita ſcripſit: Ventriculum intendit,& contrahit in ſeipſum;coʒitq; cibos ad vnguem complecti & retinere, quouſque fuerint percocti. Eſt igitur hic vſus,quem Galenus inuenit:concoctionem & retentionem ventriculi iuuare. Auicena alium præter hos vſum addidit,hos interim nō negans:nempe, excitare appetentiam ventriculi. Damnatur hæc ſententia a Leonharto Fuchſio,viro in Galeno verſatiſſimo,ea potiſſimùm ratione:quòd,vt illi videtur,Galenus hunc vſum non dixerit,neq; inuenerit.quaſi verò nihil nouum iam inueniri poſſit,aut inuentis addi. Nemo ſanè Galenum pluris facit quàm nos: verùm hoc eius autoritati nihil detrahit, quòd Auicena iis quos ille retulit, veluti auctuarium,alium humoris huius vſum addiderit; cùm præcipuè, vt dicemus, Galenus ipſe inuentionis viam aperuerit. Celebratiſſimum eſt apud Galenum, & apud Ariſtotelem:Raro naturam rem aliquam ad vnum vſum effeciſſe, quin eadem ad multos alios abutatur. quid igitur prohibet: Naturam hac humoris effuſione in ventriculum vti ad concoctionem,& retentionē præcipuè;& ad excitandam etiam appetentiam ea abuti? Sanè nihil. neque quicquam hic video Galeni autoritati eſſe detractum. Controuerſiam igitur non hanc oportet eſſe; ſed, An ratione fiat, vt hoc humore naturalis excitetur appetentia, aut aliquid afferat hæc aſſertio improbabile. hoc in dubium vertendum eſt,

& vtrorumq; rationes perpendendæ. Auicena nulla adhibita ratione, ſicuti alia omnia ferè protulit. Verum nos, quibus eius ſententia placet, adhibebimus. Omnes acidi ſucci, ſtatim ac in ventriculi os incidunt, appetentiam mouent. id cognoſcimus experimento, & ex Galeno didicimus. Cùm oris ventriculi perijt appetentia: acidis fructibus vtentes, quotidie illam reparamus. ſucci quoq; acidi, cùm in ipſo ventriculo gignuntur, aut in eius os aliunde copioſiùs confluunt: nimiam alimenti appetentiam faciũt. Dixit hoc Galenus primo De cauſis ſymptomatum, hanc famis reddens rationem: Frigidi namq; & mali ſucci redundãtia, ſimilem ſuctui morſum infert: appetentiam verò irritat naturalis affectus ſimilitudine. De fame ea, quam caninam appellant (dices) eſt ſermo in illo loco. Eſt, fateor. Sed dicito mihi, ſi cùm immodicus & præter naturam cõgeſtus ſuccus melancholicus incidit in os ventriculi, facit famem præter naturam: cur nõ modicus, & qui ſecundum naturam quotidie influit, naturalem famem excitet? Cur, ſi multus ſuccus nimiam facit; paucus nõ faciet paruam, & quę pro modo naturæ eſt? Non enim dices, arbitror, alios ſuccos acidos & frigidos famem facere, vt Galenus dixit; melancholiam autem id non poſſe. Alij enim acore & frigore faciunt: & hic quoq; acidus & frigidus eſt. Quod ſi concedis, intelliges nõ tantùm fieri poſſe, vt melancholici hic humoris influxus famem excitet: ſed eſſe in illis quæ ex neceſſitate contingunt. nam neceſſariò in ventriculum incidens, acore ſimilem affectũ in ventriculo faciet ei qui in fame ſentitur. Neq; verò eſt, cur quiſquam putet, Famem, quæ quotidie a modica copia melancholiæ influente in ventriculum excitatur, non eſſe naturalem. conſequitur enim neceſſariò rem, quæ naturæ ipſius prouidentia, & inſtituto fit: nempe influxum melancholiæ. Sed quæ neceſſariò & perpetuò conſequuntur cauſas naturales, ſecundum naturam ſunt: etiam ſi alioqui incommoda eſſent, & inutilia, vt ſeniũ. præcipuè cùm hæc famis excitatio quotidiana vtilis ſit animali. quid, quòd hoc fit ſuctu? Fateor. ſed nihil prohibet naturam vnam ad aliquam rem, vna cauſa pręcipua vti, & alia abuti. quid, quòd hoc non dixit Galenus? Fateor. ſed neq; negauit: & ductus ratione addidit Auicena. Cur ergo, ſi hæc quoq; fuiſſet naturę hac in parte intentio: meatum, melancholicum ſuccum deferentem, in mediũ ventrem, ac non potiùs in ipſum ventriculi os implantauit? Huius eſt duplex ratio. quoniam etſi diximus ad excitandam appetentiam eo ſucco naturam vti: ſed ad hoc ſolùm eo vti, non diximus, ſed ad iuuandum concoctionem, & retentionẽ præcipuè propterea, quò vtriq; vſui ſufficeret, & pręcipuo magis, in mediũ ventrem implantatus eſt. præterea, ne tota ipſa melancholia in ventriculi os incidẽs, immodicè ipſum moueret, & perpetuò homo fame canina laboraret. Commodius ergo fuit ad medium ventrem deportari: vnde non poteſt non aliquid in ipſum os aſſumi, quod modicè, & vt oportet excitet, non nimium, & quod in animalis incommodum poſſit cedere. Nam quanquam dictum eſt, hanc famem ita excitatam quotidie, naturalem eſſe: eſt, cùm poteſt præter naturã fieri, quantitate ſcilicet, ſi ex præter naturam affectu immodicè congeſta, & in ipſum ventrem copioſiùs delata, caninam excitet famem. Sed quæ magnitudine non eſt, ſpecie non eſt præter naturam. Quid, quòd melancholia, quæ à liene reijcitur in ventriculum, non reijcitur cùm ventriculus incipit eſurire: ſed cùm diſtentus iã cibis eſt, quo tempore nihil poteſt eſſe inutilius fame? Ego non video, vnde hæc coniectet Fuchſius. nam fames naturalis non fit (vt ille fortaſſe putat) antequã tertia concoctio, quæ peragitur in membris ex priori cibo, iamiam finitur: quod in quinto huius operis libro monſtraturi ſumus capite De cauſis famis: quod vellem lectorem, ad pleniorem cõtrouerſiæ huius deciſionẽ, perlegere. Interim ita refutamus Fuchſij argumentum: Retentio concoctionem pręcedit, non minùs quàm appetentia: Ergo auxilium retentionis importunè aduenit, cùm multò antè incepit concoctio. Sed tu concedis ad hæc duo conferre, concoctionẽ, & retentionem. Ergo, ſi, quo tempore dicis, influeret: non minùs ſerum eſſet auxilium ad complendos tuos vſus, quàm tertium hunc quem dixit Auicena. Addis (quod tacuiſſes honeſtius) mirum, quòd Auicena nõ dixit, pituitam acidam

eſſe ad famem excitandam : nam hæc ex libro De plenitudine famelicos facit. Colligitur ſecundum naturam, ô vir doctiſſime, melancholiæ illa portio, & ſecundum naturam eijcitur quotidie in ventriculum. pituita acida præter naturã fit,& ex morbo.proinde illa famem naturalem facit,hæc præter naturam : illius oportuit dicere vſum,huius non oportuit.læſio enim hæc eſt,ille vſus naturalis. quid ? nunquid omnes melancholici famelici ſunt?at Galenus libro De plenitudine ita ſcripſit:Ex atra verò bile inſuaues fiunt,& tetrici,& horribiles, & ſitis expertes,ac ſaliua referti:cibum auerſantes,nõ omnes, ſed quidam illorum.manifeſtè autem ſunt famelici,quibus atra bilis aciditatem ſuperantem obtinet. id fieri ſolet,cùm ea malignior redditur.Poſſes hìc addere, ſpecierum omniũ melancholiæ minimè acidam eſſe naturalem,qualis eſt ea,quę à liene venit in ventriculum. Tamen dicimus, Nõ omnem melancholicum ſuccum famelicos homines facere : ſed eum tantùm, qui multæ aciditatis eſt particeps, & malignior, niſi in ipſum ventrem incumbat. nam ſi in illum incumbit : famem facit etiã ea quæ minimè eſt acida,de qua dictũ eſt tertio De locis patientibus, capite quinto:Sed ea, quam craſſæ fæci ſimilem eſſe dixi,in terram effuſa, non inducit feruorem,niſi fortè ardente febri ipſam præuri contingat; minimè etiã acida qualitate participat.Tamẽ explicari debet hic locus verbis his, quæ in libro De atra bile cap. tertio ſcripta ſunt.neq; enim acerbitate, neq; acore manifeſtè hęc participant.Vt ſignificent huius melancholiæ acorem non eſſe manifeſtum,vt eum qui eſt in atra bile. nõ enim profectò omnino eſt naturalis melancholia,ſine acore. nam de hac ipſa dictum à Galeno eſt loco citato, ex quinto De vſu partiũ, Acerba cùm ſit,& acida. Vides,arbitror,vt nõ ex imaginatione ſola procedat Auicenæ placitum,ſed ex ratione etiã,& experimẽtis. Sed vis dicam quod ſentio, Reprehenditur à nobis ſæpe Auicena, quia falſa docet: ſed non rarò reprehenditur,quia illi non eſt apud nos gratia.Sed de hac quæſtione hæc ſint ſatis.

De atræ bilis ſpeciebus. Cap. XXI.

MELANCHOLIÆ naturalis ſpecies vnica eſt,ſcilicet ſanguinis fæx.ſubſidet enim in ſanguine craſſior pars,vt in vino ſubſidẽt fæces.Eſt hic humor ſubſtantia craſſus, temperamento cum ſiccitate frigidus, niger colore, ſapore acidus.hæc melancholia, ſolùm ſubſidentibus craſſis ſanguinis partibus fit in his, qui tales ſunt temperamento naturali,aut longo timore, aut mœſtitia tales facti ſunt,aut alioqui alimento terreo,multo antè tempore ſunt vſi.quanquam & citra hæc naturaliter portio aliqua ex quotidiano cibo huius ſucci prouenit. Melancholia eſt altera, quæ præter naturam, fit exuſtione (quemadmodum Galenus inquit in eo libello qui de hoc humore tantùm ſcriptus eſt: cui propterea eſt titulus De atra bile) bilis flauæ, aut melancholiæ naturalis. Vnde duæ tantummodo fiunt melancholiæ præter naturam,quam propriè atram bilem appellant medici,ſpecies. Auicena & eius aſſeclæ duas alias huius bilis ſpecies addiderũt, ex omnibus humoribus,vſtionem perpeſſis,aliquam melancholiam prouenire, putantes.quare aliam ex ſanguine genitam, aliam etiam ex pituita dicunt. Celebratiſſimum eſt apud Galenum,cùm ſanguis vritur, eius tenue tranſire in bilem,& craſſum in melancholiam.quare minùs eſt improbabile, quod de generatione melancholiæ ex ſanguine per vſtionem dicunt.Cæterùm Galenus duas tantùm ſpecies dixit: quoniã cùm ex ſanguine bilis atra generatur, meritò quis dixerit,melancholiam naturalem priùs fieri,ex hac deinde atram bilem.nã cum tenuia inflammatu ſint facilia, craſſa difficilia:non mirum,ſi flaua bilis ex tenui parte ſit genita,& craſſiorem vſtio non prehenderit. quòd ſi quando non ita fiat, ſed vſtio vtraſq; partes ſimul inuadat:ne tum quidem generatur bilis atra,ſaltem de genere illius,quæ terram fermentat,muſcas abigit,&, vt Galenus cenſet, nũquam non lethaliter excernitur. nam multò mitior eſt : vt quæ ex mitiori materia,quàm illæ aliæ, generetur.quare hanc nõ tam vult Galenus atram bilem appellari, quàm in atræ bilis confinio poſitam. ita enim inquit ſecundo libro De differentia febrium capite nono:ſi ſupra modum aſſetur, mutatur quidẽ omni-

no,quantum ſanè ſubtilius ſimul ac pingue eſt,in flauam; quantum autem craſſius,in atram bilem,vt in his tumoribus, qui carbunculi appellantur. nam in his ex ſanguine ſupra modum efferueſcente, ad melancholicum ſuccum fit mutatio. ita autem hoc loco intelligi volo melancholicum ſuccum, vt qui nondum exquiſitè in atræ bilis naturam tranſierit, ſed in quodam ſit confinio conſtitutus. Carbunculus (vt licet videre in libello De tumoribus præter naturam) eſt ex feruente ſanguine, cùm in ipſo feruore ſanguis melancholicus fit. quare minùs eſt malignus cancro: qui ex melancholia, cùm aflatur, aut ex atra exquiſitè bili fit. Galenus ergo ab illius atræ bilis, quæ exquiſitè talis dicitur,ratione excludit eam,quæ ex afflato ſanguine fit: vt qui eam tantummodo bilem atram appellaret,cui accidentia libello De atra bile deſcripta conuenirent. qualia nos quoque paulò antè incepimus enarrare. Nobis verò, quibus latiùs vti nomine eſt in animo,non eſt negandum: Speciem quandam bilis præter naturam ex ſanguine vſto generari, cæterùm illam eſſe reliquis mitiorem. Quare tres iam ſpecies bilis atræ, etiam iuxta Galeni mentem ſunt: quarum mitiſſima eſt,quæ ex ſanguine; pernicioſiſſima,quæ ex flaua bile; mediæ naturæ,quæ ex melancholia. Ita enim Galenus docet,in eodem,bis iam citato libello,dicens: Atq; exitialis adeò generatio eius eſſe videtur, vt quæ atro humore ſuperaſſato contingat: multò verò hac profectò pernicioſior cenſenda eſt, ea bilis atra,quæ à flaua ſuperaſſata gignitur: quanto nimirum,& humor humore efficacior eſt. Sexto etiam Aphoriſmorum commentario quinquageſimo tertio, Ex flaua (inquit) bile omnino moleſtiſſima eſt. Errauit ergo Auerroes, qui prima Canticorum commentario ſeptuageſimo, atram bilem ex melancholiæ naturalis vſtione omnium pernicioſiſſimam eſſe voluit. Damnandi etiam Auicena, & barbari omnes: quòd atram bilem aliquando ex pituitæ vſtione fieri poſſe putarunt. hoc enim à ratione eſt omnium alieniſſimum. Cæterùm quoniam Manardus, vir multæ eruditionis, libro nono epiſtola ſecunda, aduerſus hanc opinionem efficaciſſimè eſt argumentatus, minùs nobis hac in parte eſt elaborandum. Sed ne hìc quicquam ad quæſtionis diſſolutionem deſideretur, breuiſſimè quod propoſitum eſt, monſtrare nitar. Celebratiſſimum eſt à Galeno, Ea quæ extremè diſtant, non poſſe in ſeſe inuicem tranſire, niſi per medias commutationes. at verò pituita à melancholia per vſtionem genita extremè diſtat. tamen vt in reliquis qualitatibus maximè hoc eſt obſeruatum: ita in coloribus eſt perpetuũ, de quibus Galenus primo De facultatibus naturalibus capite decimo: Siquidẽ, vt rubrũ flauum fiat,aut flauum rubrũ,vnica ſimplici commutatione eſt opus: vt verò album nigrum,vel nigrum album, omnibus quæ in medio ſunt. Igitur pituita, quæ alba eſt, non poteſt fieri atra bilis, quæ eſt nigra: niſi ſanguis fiat priùs, deinde bilis, aut melancholia, deinde atra bilis. Neque verò hoc quicquam eſt euidentius. nam, quemadmodum licet videre apud Platonem dialogo De natura, & etiam à nobis partim paulò ſuperiùs dictum eſt, partim dicetur modò, Colores extremi, albus & niger ſunt: nam & extremas inferunt paſſiones ſenſui, congregationem ſcilicet, & diſgregationem: reliqui horum mixtione conflantur, ad hoc, aut ad illud extremum accedentes pro ratione maioris, vel minoris portionis huius, aut illius, quam accipiunt. qui hoc ordine ſunt, Albus, pallidus, rufus, flauus, ruber, viridis aut liuidus, niger. Ita enim ex ſeipſis inuicem fiunt. Ex flauo, aut rubro, quando refrigeratione ad nigredinem delabuntur, liuidus: quando vſtione, viridis. Verùm hæc fortaſſe procedente ſermone dicemus. Cùm igitur hæc ita habeant, & ex pallida, aut rufa bile vſta non poſſit bilis atra fieri, niſi alios colores medios priùs induat, flauum ſcilicet ſyncerum, & viridem: qua ratione ſuccus albus proximè ex albo fiat niger? Præterea neque Auicena ipſe dixerit, calorem cuncta denigrare: ſed quædam denigrare, quædam dealbare dicit pro aptitudine ipſius materiæ. Tandem vt denigretur, nihil eſt ineptius pituita. quanquam enim humida dicit à calore nigra fieri: non tamen omnia humida, intelligendum eſt: ſed ex quibus fumoſa fuligo prodit copioſè. quod in pituita non contingit. Verùm lon-

rùm lon-

rùm longus iam admodum hic ſermo eſt. Nam nihil eſt apertius, quàm pituitam non eſſe ſubſtantiam vſtioni aptam. quippe & ſi in ignem conijciatur, non vritur, ſed abſumitur, in halitus diſſoluta. nimirum aquea non ſunt apta vſtioni. negat ſiquidem Ariſtoteles 4. Meteororum cap. 9. καυςὰ, quaſi dicas cremabilia eſſe, quæ ſunt multa humiditate redundantia: ſed ea tantùm dicit eſſe vſtioni apta, quæ meatus habent ignis capaces, & in eis humorem igni inferiorē. Quòd ſi quid craſſiuſculum, & deſiccatum ex pituitæ conſumptione relinquitur, neq; illud nigredinem patitur: ſed craſſum, & album, gypſo ſimile manet. vnde ab illis gypſea pituita appellata eſt. His addit Manardus loco citato: Fieri non poſſe, vt tot bilis atræ ſpecies ſint, & vt decem tantùm ſint ſpecies omnium humorum, dempto ſanguine: id quod Galenus docet in fine ſecundi libri De facultatibus naturalibus, commendans Praxagoram, qui illos in hunc numerum redegit primus. nimirùm pituitæ ſunt quatuor præcipuæ ſpecies, quas ſcripſit ſecundo De differentia febrium capite ſexto, dulcis, acida, ſalſa, & vitrea (quanquam quarto De ratione victus acut. commentario decimotertio: tria tantùm genera eſſe dixit pituitæ, comprehendens, vt opinor, vitreã ſub acida) Bilis quatuor, quas bilem naturalem, vitellinã, porraceam, & æruginoſam dixit Galenus. melancholię duæ, melancholicus ſanguis, & atra bilis, vt habetur quarto Aphoriſmorũ in cõmentarijs vigeſimo primo, & ſecundo. Sed de hac quæſtione hæc ſunto ſatis.

De ſecundis humiditatibus, quas inuenit Auicena. Cap. XXII.

AVICENA, Fen prima primi capite De humoribus, præter quatuor humores, de quibus hactenus locuti ſumus, aliorum quatuor meminit: quos humiditates ſecũdas, quò hac ratione à primis illas diſtinguat, appellat. Multi hoc inuentum damnauerunt: alij vt barbarum, & ineptũ: alij, vt omnino falſum. nulli tamen illorum, quam rem vitio dent, apertè loquuntur: neq; quid in inuento commendandum, quídve damnandum, declarant. proinde vtile duximus, de his aliquantiſper diſſerere, antequam huic primo libro finem imponamus. Non poteſt noſtra diſputatio aliunde commodiùs exordiri, quàm ab ipſarum humiditatum notionibus: neq; hæ ab alio, quàm à ſuo autore, petendæ ſunt. Prima humiditas nomine caret, & oratione dicitur: Eſt humor in extremitatibus exiliũ venarum. Secunda humiditas dicitur ros, & ſic definitur: ros eſt humor per omnia tranſiens membra, qui in nutrimentum conuerti eſt aptus, & ex ſimilitudine nomen accepit. De tertia, quæ cambiũ appellatur, ita dicit: Cambium eſt, quod parum antè congelatum eſt, & nondum integrè ad ſimilitudinem completæ ſubſtantiæ tranſmutatum. Quarta dicitur gluten: Et gluten (inquit) eſt humor, per quem partium continuitas exiſtit. Hoc nõ videtur inueniſſe Auicena. principium enim inuentionis à Galeno accepit ſeptimo Methodi, capite ſexto, cuius hoc eſt principium: Eſt autem prorſus cõſummata ſiccitas, vbi ſolida ſimplicium partiũ ſubſtantia reddita eſt ſiccior. nam eſt & altera ſiccitas, vtiq;, cùm ea, quorum ſubſtantia ex humore concreto conſtat, ſicut caro & adeps, ſunt liquata: etiam tertia ante has, cùm proprius humor, vnde partes nutriũtur, omnino eſt abſumptus: continetur is in omnibus animalis partibus, toris more per eas ſparſus. alia ſiccitas eſt, quæ in proprijs cuiuſq; particulæ, exilibus venis, & arterijs conſiſtit. prouenit hæc ex ſanguinis penuria. Hactenus Galenus. quibus verbis quatuor diſtinxit ſiccitates, aut ſiccitatis ſpecies. quare, cùm ſiccitas humori contraria ſit, & vnum vni perpetuò contrarium, pluribus plura: totidē ex aduerſo neceſſe eſt humoris ſpecies reſpõdere. qua ratione dixerit aliquis Auicenæ ſtudioſus, inuentum rectè proceſſiſſe. ac argumentabitur ſecundò, Ex harum humiditatũ abundantia, aut penuria, morbos aliquot diſtingui, non minùs, quàm per redundantiã ſanguinis, pituitæ, aut melancholiæ: diſtingui enim maraſmũ ab hectica febre. quare non minùs (dicet) eſt ex vſu medici, horum, quàm primorum humorum meminiſſe. Adde Galenum ipſum, videri horum humorum inuentorem primum. nam prima humiditas eodē modo finitur à Galeno, atq; ab Auicena. nam Auicena, Eſt (inquit) humor in extremitatibus exiliũ ve-

narum. Galenus: Alia eſt ſiccitas, quæ in exilibus venis, arterijsq; conſiſtit. addit (quominus ignoretur in conſumptione primæ humiditatis Auicenæ conſiſtere) prouenit hæc ex ſanguinis penuria. Iam verò roris nomen Galenus primus in hac ſignificatione vſurpauit: Eſſe in ſolidis partibus ſicciorum elementorum vnionem per humida conſeruatam, neq; Galenus (arbitror) negauerit. Supereſt alia, quam cambium dicit interpres Auicenæ. hanc Galenus ita finit, Eſt, quorum ſubſtantia in humore concreto conſtat, vt pinguedo, & adeps. Auicena: Quod parum antè congelatum eſt. Igitur hac etiam in parte idem ſentiunt, & ſolius nominis inuentor eſt Auicena, nequaquam notionis: quam apud Galenum priorem inuenit. Quid ergo damnatur, qui hac in parte ne vno verbo videtur à Galeno diſcrepaſſe? Certè non eſt damnandus, quòd de quatuor ſiccitatis gradibus, quatuor humiditates methodo deduxerit, numero inquam contrario: ſed quòd illarum inter liquorum differentias meminerit, perinde ac ſi liquores eſſent: quæ tamen tam longè abſunt à liquorum natura, quàm membrorum: aut ſi quæ illarum humores ſunt, à primis non differunt ſubſtantia. nā quid quæſo eſt ea humiditas, quę in exilibus venis eſt, aliud, quàm ſanguis, ab alio, loco diuerſus? forte & tenuitate: vt qui per arctas vias diductus ſit: niſi fortè locorum diuerſitas facit humoris differentiā. qua ratione & ſanguis in corde ab eo qui in iecore, & is ab eo qui in liene, differat ſpecie, vt infinitæ penè humorum ſpecies fiant. Commenti ſunt nonnulli barbarorum: hanc humiditatem, etſi ſit humor, qui in exilibus venis, arterijsq; continetur, eum tamen à ſanguine integro iam eſſe diuerſum. Galenus tamen de prima ſiccitate dixit, Fit hæc ſanguinis penuriâ. Ergo contraria humiditas, ſanguis eſt. cambium (ſi modò Auicena ſenſum verborum Galeni non corrupit) caro eſt, & adeps, quę membra quidem ſunt, ſola mollitie à ſolidis differentia. Quid gluten? nonne eſt is humor, qui in membris ſeruat partium continuitatem? at verò idem Auicena dixerat cap. De elementis, Elementa humida retinere ſicca in continuitate. ſi ergo elementa proprias formas retinēt in compoſitis, vt idem autor opinatur; illud nihil aliud eſt, quàm elementa humida. quorſum ergo prima elementa ad tractationem de ſecundis (humoribus inquam) transfert? Si verò non retinent proprias formas, vt in prima huius libri quæſtione probauimus: illud certè, humidæ partes ſubſtantiæ ipſorum membrorum ſunt. Ergo quo pacto nō eſt ineptiſſimum, hæc in capite de humoribus collocare? Cùm aliud à vero ſanguine non differat: aliud membrum ſit: aliud elementū, aut ſubſtantiæ membri pars. Supereſt quem nobis obtrudant Auicenæ ſtudioſi, ſolus humor vocatus ros. hic enim, humor verè eſt, & à quatuor primis videtur diuerſus. nam humor quidā eſt albus per membra omnia diſperſus, veluti ros, quo membra nutriuntur. Sed ille nec ſanguis eſt, nec pituita, nec bilis, nec melancholia. ergo non ſunt ſolùm primi humores. Reſpondetur, Pręter quatuor humores, eſſe alios in corpore, qui ex his fiunt ad nutriendum membra. Non enim omnia ex primis quatuor humoribus nutriuntur vnica commutatione, ſed ex ſanguine fit medulla, ad oſſiū nutritionem: ſemen, ad nutritionē teſticulorum, & vaſorū ſeminariorum: ita ros quidā, ad nutriendū carnem: vt lac, ad mammas. Tamē quatuor tantùm eſſe dicūtur humores: quia in communi corporis officina tantùm illi fiunt, & ab illis omnia membra, vnica aut pluribus mutationibus nutriuntur. reliqui fiunt ex his in via ad nutritionē. quare rores quidā fiunt, qui iam in medio naturæ conſiſtunt ſanguinis, & membrorū. tamen tres reliquæ humiditates, humores non ſunt: aut ſi quæ illarum eſt, à ſanguine nō differt. Verùm hac in parte nō omnino damnandus eſt Auicena: ſed eius inuentū ampliùs & meliùs explicandum. nam ſi inuentionis ratio expectetur, quam propoſuimus: nō debent dici humores, neq; primi, neq; ſecūdi (nō enim ſunt, vt oſtendimus) ſed humiditates, aut vt clariùs loquar (eſt enim apud Auicenæ interpretem idem humiditas, & humor. mihi verò hoc loco ambobus nominibus vti liceat, vt humor ſignificet ſuccū, & humiditas humidā temperiē. nam facit modò ad diſtinctiorem doctrinā) humiditatis gradus. Eo enim quòd ſiccitatis gradus quatuor ſunt, ex contrariorum lege colligebamus. Sed ſiccitati

non eſt

non eſt contrarius humor, ſed humiditas. humor enim ſubſtantiam ſignificat: humiditas & ſiccitas qualitates ſunt. itaq; quot ſiccitatis ſunt gradus, totidem oportet vt humiditatis ſint. quò magis enim illa creſcit, eò magis minuitur hæc. ita vt vbi vnica eſt ſiccitas, tres ſint humiditates: vbi duæ, totidem: vbi tres ſiccitates, humiditas vna relicta ſit: vbi quatuor, nulla præterea. Hi humiditatis gradus diſtinguũtur, abſumptione aut conſeruatione quatuor illarum ſubſtantiarum: quas placuit Auicenæ dicere humiditates, cùm ne humores quidem ſint. Sunt ergo humiditatis gradus, non humores ſecundi. Vnde manifeſtum fit, cõmodiùs de illis potuiſſe diſputari in tractatione de temperamentis. quod ſi factum eſſet, nihil erat in hoc inuento non commendandum. Cæterùm hæc quæſtio, & totus hic primus liber iam eſt adeptus iuſtum finem. Hîc iam putamus fore commodum, vt ſermo, ne perpetuitate ſit grauis, intercidatur.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER SECVNDVS.

QVÆ ſcriptorum ſuperioris ſeculi erat barbara conſuetudo, cui ſtudioſi omnes hactenus aſſueuerant: non mirum, ſi quis in noſtris libris illud vitio det, quòd non ſeorſum ſingularum opinionũ, quæ in quauis controuerſia ſunt, argumenta, veluti qui aciem ſtruunt, ordine collocamus: deinde his ex aduerſo reſponſa obijcimus, maiores interim, minores, conſequentia, & conſequentias, & ſequelas reſonantes: concedo, nego, diſtinguo, dubito, tranſeat, per buccas millies obuerſantibus: quodq́; notabilia non facimus, diuerſis capitibus vt diſtributa ſint: neq; corollaria interim deducimus. Ego ſanè non mirabor, ſi tyrones tales effundant querimonias: neq; ipſos accuſauerim, etiam ſi ſermonibus his non tam veritatem ipſam per ſe, & firmiſſimam in vnaquaq; re rationem, quàm ſophiſticas diſputationes, & tricarũ multitudinem, congeſtarum barbarè, ſectari ſe, manifeſtè prodant. Nam quid faciãt miſeri? quibus non tam expedit vera dicere, quàm barbarè reſpondere, vt à ſapientiſſimis amicè recipiantur? Nam, ſi quis examen ſubiens, in diſtinguẽdo verum à falſo paulò expeditior eſt, neq; bis ſingulos ſyllogiſmos repetit; neq; ridiculis quibuſdam præludijs exorſus, aut beneuolentiam doctoris ineptè captat; aut ex conſuetudine, non ex iudicio, neſcio quos putidos ſermones ſubmurmurat: hic inuidioſus cunctis fit, ſuperbus, ſupercilioſusq́; dicitur. Si quis verò magiſtros loquatur colendos, venerandos admodum, nunquam pœnitendos, medicorum facilè principes, & monarchas proclamat; & bis, terve, conſequentias repetit, quiq́; ſurgendo, & reſidendo, ſedem iam contudit, ad rem autem reſpõdit nihil: hic ingenioſiſſimus iam hinc euadit, & eſt mirè modeſtus. hunc commendant ſapientiſſimi. Huic, ſi vox contigit acutior, & oculi circumquaq; volubiles, & abraſa frons, diſertus eſt, & ingenioſus: ſi tardo ingenio apertè eſt, neq; peritus, neq; diſertus, ſed magiſtros dicit, vt qui domi fuerat præmeditatus, mira huic homini eſt iudicandi vis: vſq; adeò, dum modò des quod volũt; potes, quod lubet accipere, aut ingenium acutum, aut maturum iudicium. Quid iam, nunquid memoria vis eſſe firma? duo, aut tria lõgiuſcula Galeni loca, multò antè diſcito recitaturus: hæc, cùm res poſcet, dicito rapidè: intelligant ne alij, an non, nihil curans. Si occaſio dederit felix, hæc eadem repetito ſæpius. deinde inter reſpondendum ſæpius Galeni nomen inaudiatur: & Paulos, Alexandros, Aetios, nonnunquam etiam Auicenas effundito. Sed caue, cures verè quenquam autorum citare. nam hæc curà fortaſſe inter dicendum te reddet cunctantiorẽ. His artibus ſi vtatur, videri nullus non; eſſe ſapiens nullus poteſt. quanquam ne videri quidem omnibus, ſed magiſtris, barbatis magis, quàm peritis. Nobis verò

non tam eſt propoſitum inuenire; qua ratione ſapientes apud inſipientes habeamur: quàm in vnaquaq; controuerſia veram, aut maximè probabilem opinionem: vt ita cum ſapientibus verſemur. quo vt nihil eſt iocundius: ita neque quicquam eſt moleſtius, quàm cum idiotis veſtibus talaribus indutis degere. Qui ergo medicam artem ſibi cupit comparare, à nobis illam fortaſſe diſcet: qui deceptoriam; non deſunt multi, à quibus requirat. Quoniam ergo hoc nobis eſt inſtitutum, & hic animus: non ſophiſtarum verba; ſed res à ſapientiſſimis antiquorum inuentas, obſeruamus. nam plerique hodie (abſit, vt quenquam notatum velim, ſed barbaram conſuetudinem, quæ iam incipit faceſſere, accuſo) argumentantes, importunam, & duplicem repetitionem, & reſponſum, quod in forma dicunt, iure poſcunt: quaſi in aliqua dictionis figura nerui argumentorum ſint; & tamen figurarum in dictione ſunt ignorātiſſimi. vſq; adeò noſtro tempore, non tam ſunt ſophiſtæ, quàm hypocritæ. non enim ſophiſticis argutijs; ſed compoſito quodam inceſſu, geſtu, veſtitu ad id comparato, & artificioſo ſermone vulgi ſibi aucupantur admirationem. Neque tamen hæc diximus, qui artem diſputandi vituperemus; quam dialecticam vocant: fortaſſe enim huic arti plus operæ, quàm alij plurimi impendimus, & impendimus non infeliciter, (quare hæc liberiùs loquimur:) ſed qui rudē formulā argumentandi nihil minùs quàm dialecticam, quæ tyrunculis tantummodo eſt vtilis; non decere in quæſtionibus grauioribus, aliquando perſuadere velimus. id quod ſolis illis non perſuadebimus (ſatis certò ſcio) qui nihil præter formam ſciunt: & hanc ipſam non tam arte quàm longa conſuetudine conſecuti ſunt. Quantum intelligo, in ijs quæſtionibus, quas in primo libro pertractauimus, neq; quod ad materiam, neque quod ad formam ſpectet, adeò multum deſideratur: tamen ab inepta cōſuetudine ſatis abſtinuimus. quem igitur ordinem in primo totius operis libro obſeruauimus, eundem in reliquis (dante Deo) ſumus obſeruaturi. Oratio eo peruenit, vt omnes, aut præcipuas quæſtiones, quæ de elementis, temperamentis, & humoribus ſunt, abſolueremus: ſuperſunt in hoc ſecundo diſputandæ quæ tractationes de membris, virtutibus, & operationibus attingunt. quod faciemus, ſi priùs, vt vulgatiſſimam, ita & vtiliſſimam membrorum diuiſionem explicuerimus.

De appellatione partium ſimplicium, inſtrumentorum, & membrorum.
Cap. I.

HVMANI corporis partes quædam ſunt homogeneæ; quædam heterogeneæ: hæ, quemadmodum nomen ipſum præ ſe fert, ex diuerſorū generum partibus conſtant: illæ conſtant ex ſolis primis elementis, & ſunt vndequaque ſimiles: quæ à Græcis nonnunquam appellantur προσεχῆ μέρη, id eſt, continuæ partes (vt ego intelligo) quia ſecundum formam & materiam continuæ ſunt. Rurſus, partium, quibus corpus conſtat, quædam dicuntur, partes aut particulę ſine adiectione: quædam dicuntur inſtrumenta, organa ve, aut partes inſtrumentales; aut, vt quidam alij loquuntur, partes officiales. quæ nomina vſurpatiſſima ſunt inter medicos. quibus autem rebus dentur, opus eſt, declaremus. Nam pars definitur circumſcriptione in principio primi De vſu partium; vbi ita dicitur: Quæcunque corpora, neque vndequaque circumſcriptionem habent propriā; neque vndequaq; coniuncta ſunt alijs: hæc particulæ vocantur. Inſtrumentum verò definitur operatione primo Methodi capite ſexto, vbi ita inquit Galenus: Inſtrumentum verò appello animalis partem; quæ perfectam edere operationem poteſt: veluti oculus viſionem, & lingua loquelam. Ex dictis videtur manifeſtum, neque partem eam quæ pars abſolutè dicitur, vel membrum, vel particula; neque inſtrumentum poſſe eſſe partem homogeneam: ſed neceſſariò eſſe heterogeneam. Nam homogeneæ neq; conformationem habent, aut figuram: neq; perfectas edunt operationes. Galenus libello De differentia morborum ſimplicibus partibus dicit accidere temperiem, aut intemperiem: multiformibus, omnia quæ ad compoſitionem ſpectant. Quare ſimplices nullam habent propri-

propriam circunſcriptionem.Iam verò operationes,quanquam ratione homogenearum ſiue ſimplicium partium fiunt,dicente Ariſtotele 2. De partibus animalium capite primo : tamen inſtrumentorum ſunt, & partium ad operationes habentium figuras accommodatas:vt viſio eſt oculi, in quo tamẽ eſt vnica ſimplex pars,humor cryſtallinus,viſionis cauſa:& reliquę vſum aliquem pręſtant illi,libello de Differentia morborũ.Itaq; perfectæ operationes vt fiant,his omnibus eſt opus.Quare perfectæ operationes,ſimplicium partium non videntur eſſe. Igitur pars ſimplex nō poteſt eſſe inſtrumentum,membrúmve,aut pars corporis.Sed contrà eſt,quòd Galenus in eodem loco primi libri Methodi prædictis ſubdit hæc verba: Ad eundẽ modum,& venæ,& arteriæ, & neruus, tum inſtrumẽta,tum partes animalis ſunt.Sed hæ partes ſimplices ſunt. Libello De differentia morborum capite tertio,exempla ſimplicium partium ſunt arteria, vena,neruus,cartilago,& ligamentum. Ariſtoteles etiã ſecundo De partibus animaliũ capite ſecundo inquit: Siccæ & ſolidæ inter homogeneas partes ſunt, os, ſpina,neruus,vena.Itaq; venæ,& arteriæ ſunt ſimplices partes:quas tamẽ inſtrumenta eſſe,& partes dixit Galenus.Et ſi nullus dicat,ratio confirmat : habent enim circumſcriptionem propriam,nempe,figuram rotundam, & oblongam, & operationem perfectam, pulſationem ſcilicet, & ſanguinis delationẽ. Hæc itaq; eſt in horum nominum vſurpatione controuerſia,quæ vt diſſoluatur, illud opus eſt animo concipere : partem aliquam, homogeneam dici, aut quoniam reuera ſimplex ſit, aut quoniam ſenſui talis appareat. Arteria, & vena,& neruus ſenſui ſimplicia videntur:& proinde talia dicuntur,tum ab Ariſtotele,tum etiam à Galeno in libello De differentia morborum, vbi ad ſenſum referebat, quas partes ſimplices,aut compoſitas appellauit, vt ipſemet declarauit eo loco his verbis capitis quarti: Hoc verò in loco non adeò ad exactum eſt conſideratio redigenda, Id vnum tantùm animaduertere oportet,ſimpléxne ad ſenſum,an compoſita ſit animalis particula:tamen reuera ſimplices non ſunt,neq; alia quępiam particula ſenſui ſubiecta,vt dicitur decimo Methodi capite vltimo:Siquidem in ſingulis ſimplicium,ac primarum,quas vocant,partium;alia portio ſubſtantię illarum eſt,veluti fibroſa,alia membranoſa,alia carnoſa:ſicut, exempli cauſa, cùm vena vnam tunicam habeat,& eam tenuem, licet fibras tamen in ea inuenire multas. Hoc clariùs adhuc dixit libello De inæquali intemperie,vbi negauit, venam & arteriam ſimplices eſſe partes his verbis: Digitorum rurſus ſunt oſſa,& cartilagines,& ligamẽta,& nerui,& arteriæ,venæ,membranæq; & caro,& tendones,cutis,vngues,& adeps. hæc autem diuidere in aliam ſpeciem non eſt : ſed ſunt vndequaq; ſimiles,ac primæ:exceptis tamen arterijs & venis.hæ namq; ex fibris,& membranis ſunt conditę,veluti in tractãda diſſectionis ratione eſt traditũ.Quare videtur hìc rurſus contradictio eſſe in Galeni verbis, cùm alibi venas & arterias ſimplices partes,alibi multiformes dixerit. Sed neq; hìc, neq; illic eſt. nam neq; inſtrumentum,neq; membrum poteſt eſſe reuera ſimplex pars:tamẽ ſenſu poteſt eſſe ſimplex.Et vena,& arteria ſenſu ſunt ſimplices,natura compoſitæ,ac heterogeneæ partes.Sed contrà eſt,quod Galenus in eodem libello De differẽtia morborum inquit:Inſtrumenta eſſe diſſimiles partes, & tales ad ſenſum dici. Tamen neq; hoc eſt dictis aduerſum.nam illic monet, duplicia eſſe inſtrumenta,quædam prima,qualia ſunt,vena & arteria;hæc ſunt exactè multiformia,ſimplicia ad ſenſum : alia ſecunda, qualia ſunt, manus, & caput, quæ multiformia ſunt etiam ad ſenſum. Itaque partes exactè ſimplices,neque partes abſolutè,neque membra,neque inſtrumenta,neque partes inſtrumentales, neque officiales (omnia enim hæc nomina video circumferri) dici poſſunt : tamen quæ ſimplices à medicis dicuntur, quia tales ad ſenſum ſunt, eſſe poſſunt inſtrumenta prima.Inſtrumenta ſecunda, ad ſenſum etiam ſunt heterogenea.quare de hac quæſtione, quæ ferè eſt de nominibus, hæc ſufficiant.

Procedant ne operationes à partibus ſimplicibus, aut à compoſitis. Cap. II.

QVANQVAM hæc quæſtio, cum tractatione de virtutibus admodum coniuncta eſt, vt & pleræque aliæ de membris, & procedente ſermone loco opportuno non careret: tamen, quoniam ad præcedentis intellectum eſt apprimè neceſſaria: & alioqui non minùs ad membra, quàm ad virtutes ſpectat; de membrorum operationibus hîc differemus, Sint ne ſimplicium in illis partium. nam neq; hoc antiqui autores admodum diſtinctè nos docuerunt. diximus obiter in proxima quæſtione: Operationes ab inſtrumentis fieri, ratione ſimplicium particularum, quibus componuntur. id quod Galenus docet libro primo De morborum differentia, dicens, In vnoquoq; inſtrumento vnam aliquam ſimplicem eſſe partem, operationis cauſam; reliquas illi ſubminiſtrare: & illam particulam quæ cauſa eſt; dici proprium inſtrumẽtum. Gratia exempli, In oculo eſt humor cryſtallinus inſtrumentũ proprium viſionis: humores reliqui, & tunicæ omnes, viſioni, quò commodiùs fiat, ſubſeruiunt. itaq; operationes perfectæ, vt incedere, videre, audire, & conſimiles, ab inſtrumentis fiunt: vt viſio oculo, ingreſſus cruribus, auribus auditus. ſunt enim in his membris ad has operationes omnia optimè comparata. ſed inſtrumenta ratione ſimplicium operantur. non enim in figura, numero, magnitudine, aut ſitu ſunt efficientes virtutes: ſed in temperamentis. in hanc ſententiam libr. 3. De locis patientibus, cap. 4. ita eſt ſcriptum: Iam enim explicuimus (erat ſermo de intemperie) eam ſimplicium partium, quę primo operantur, communem eſſe affectionem. Cæterùm non oportuit inſtrumentum homogeneum eſſe; quia omnes perfectæ operationes indigent diſſimilibus partibus inſtrumentorum. vt motus ſecundum locum, alijs indiget in cruribus, durioribus partibus, & firmioribus; alijs mollioribus, & mobilioribus. Dicuntur hoc in loco perfectæ operationes illæ, quæ animantis operationes appellantur. dicimus enim hominem incedere, & comedere, & audire: trahere autem, aut retinere, aut coquere de ſingulis partibus dicimus. Actiones perfectas vocat Galenus ſecundas, reliquas primas. quibus appellationibus vſus eſt libello De ſanguinis miſſione capite quarto dicens: Cùm ergo primas actiones à ſimplicibus corporibus perfici, oſtenſum ſit; ab inſtrumentis verò, ſecundas. Ariſtoteles non videtur huic ſententiæ omnino fauere: qui lib. 2. De partibus animalium cap. 1. Senſus per membra ſimplicia participari, motus verò quos ille operationes vocat (ſenſus enim paſſiones dicit) per multiformia. neque verò id ſine argumentis docet. ſed, Senſus quiuis (inquit) certi cuiuſdam generis eſt, & à philoſophis quiuis ſenſus vni elementorum tribuitur, igni ſcilicet, aeri, terrę, aut aquæ. proinde ratione alicuius ſimplicis particulæ fit: operationes non item. Itaque Ariſtoteles docere videtur, quanquam ſenſus ratione ſimplicium partium ſint in inſtrumentis: tamen operationes minimè. atque multi Ariſtotelici ita ſentiunt. Verùm ego nõ video, quod ſit diſcrimen inter ſenſus, & motus. quare cenſeo omnes operationes ab inſtrumentis fieri, ſiue ad ſenſum, ſiue ad motum ſpectent, & ab opinione Ariſtotelis apertè recedo. non enim mihi placet quorundam interpretatio dicentium, Ariſtotelem aſſeruiſſe, operationes eſſe multiformium: ſed non negaſſe, primam cauſam eſſe in ſimplicibus. nam ſi ita intellexiſſet: quod erat conſtituendum diſcrimen inter ſenſus & motus? an non etiam viſio, quæ ſenſus eſt, ab oculo dicitur facta: eius tamen cauſam primam humorem eſſe cryſtallinum? Sed quæ quæſo tam fortia argumenta nos cogunt à tanto autore recedere? hæc quæ firmiſſima ſunt: Omnes operationes fiunt à virtutibus: virtutes conſiſtunt in temperamentis: temperamenta tribuuntur primò partibus ſimplicibus: ergo & virtutes, & operationes. Præterea: Omnis actio, quæcunque ea ſit, aut cuiuſcunque ſit membri, minuitur, vitiatur, aut tollitur ab intemperie. nempe omnis immodica intemperies, vt dicitur in commentario vigeſimo ſecundæ particulæ Aph. deiicit actum propriæ virtutis. Sola refrigeratio poteſt reddere crura immobilia: & tamen intemperies nuda nil quicquam detrahit de figura, numero, aut magnitudine, aut re alia ad compoſitionem ſpectante: ergo operationes non compoſitione, ſed temperamento exercentur, vt

prima

primà cauſa. Figura autem commoda, & reliqua neceſſariò requiruntur. Conſtat tamen; vt temperies in partibus ſimplicibus ſint. quare omnes operationes ab inſtrumentis fiunt ratione ſimplicium partium. ſimplices enim ſunt propter compoſitas. dictum enim eſt à Galeno libello De differentia morborum, quando inflammatio aliqua eſt in inſtrumento, quod nullam habet propriam actionem: inflammationem nõ eſſe morbũ; ſed obſtructionis, quæ morbus eſt, cauſam. In habentibus verò actionem propriam, duplicem morbum eſſe, inflãmationem, & obſtructionem. quo loco videtur docere, Eſſe partẽ aliquam omnino ſine actione, quod aduerſum rationi eſt: cùm neceſſe ſit, omnia habere ſaltem naturalis facultatis actiones. Cæterùm locus eſt ita intelligendus, ſermonẽ illic eſſe de actionibus inſtrumentorum. nam quanquam dictum eſt, Actiones omnes inſtrumentorum eſſe: tamen id de actionibus ad totius vſum relatis intelligendum venit. cuiuſmodi ſunt, ſanguinis generatio, aut chyli, & viſio, & inceſſus, & diſtributio per venas. nam ſeipſam nutrire, cuiuſcunq; partis eſt per ſe, non vt inſtrumenti; ſed ſimplicis. nam generando chylum operatur totus ventriculus; potiſſimùm autem ratione ſuæ propriç carnis. tamen cùm iam ſeipſum chylo nutrit; non ampliùs eſt ventriculi actio, ſed ſingularum in eo partium. Igitur actiones omnes, quæ in totius vſum referuntur; inſtrumentorum ſunt. quarum nonnullæ propriæ dicuntur alicuius inſtrumenti, vt quæ à nullo alio fiunt, vt inſtrumento; vt viſio eſt oculi: ſed quæ communis cuiuſdam vtilitatis fiunt à pluribus inſtrumentis; vt delatio ſanguinis, & ſpirituum à venis, arterijs, & neruis, communes actiones dicuntur, non propriæ. & hæ etiam ſunt inſtrumentorum: quæ inſtrumenta appellantur alijs in locis nullam habentia actionem, ſed habentia vſum aliquem. Sed de breui hac quæſtione hactenus.

De ſingulorum membrorum nutrimento proprio. Cap. III.

GALENVS tertio De facultatibus naturalibus capite ſexto ſignificat, Membrum quodcunque nutriri eo ſucco, cuius trahendi eſt illi naturalis potentia. Nihil enim (inquit) trahit propter ipſum trahere: ſed, vt eo cuius trahendo fit compos fruatur (paucis interpoſitis.) Porrò ſi retinet & fruitur, gratia eius, quod ita contingit, id facit. contingit autem, vt quod qualitate conueniens, familiareque eſt; ſibi faciat ſimile. Sæpe toto illo opere Galenus vtitur hac ratione: Membra non operantur ſine fine: nam neque aliud aliquod naturale agens. aut ergo propter ſeipſa, quò ſcilicet ipſa nutriantur; aut propter corpus, vniuerſave alia membra. Si ſecundum hoc quis concedat: ratione duci membra, non natura, conuincetur concedere. nam quo pacto, ſi ventriculus conficit, quò hepati reddat alimenta præparata; hepar ſanguinem generat, quò corpori vniuerſo alimentum abundanter ſuppetat; lien, & veſica fellis, & renes trahunt, quò ſanguinem expurgent, primus à fæce, altera à bile, hi à ſero: non ratione videantur duci in operationibus? Ergo proprius eſt vnicuique membro trahendi finis; atque gratia ſui quodlibet operatur: qui eſſe nullus alius poteſt, quàm fructus quem capiunt, neque frui aliter membra poſſunt, quàm nutrita. Hæc ratio, & hæc Galeni loca pleroſque compulêre dicere, Nullum membrum poſſe trahere ſuccum, ex quo nullum poſſit recipere alimentum. Sed quoniam graue eſt dicere, atque, vt noſtra fert opinio, apertè falſum, vt mox declarabimus, Veſicam nutriri felle, aut renes ſero: barbarorum tota claſſis ineptam quandam nutritionum diuiſionem inuenêre. Duplicem enim dicunt eſſe nutritionem, aliam veram, aliam voluptuoſam. priorem nemo non intelligit; etiam ſi non amplius explicent. Fruuntur ſcilicet membra ſuo alimento. Sed voluptuoſam nutritionem non, arbitror, ego intelligam; quantumuis explicent. nam eſt, vt opinor, quod illi ſentiunt: Voluptuoſum eſſe fructum, ex quo non nutritio, ſed voluptas accedit membro. ſed quæ ſit hæc voluptas, non declarant. Sanè ſi voluptas eſt, ſenſus eſt dolori contrarius. talem verò ſenſum, neque nos ſentimus, neque ipſi qui proferunt. adde, etiam ſi fructus aliquis citra nutritionem eſſe

poſſit: ipſos tamen barbarè loqui, qui hanc quoque appellent voluptuoſam nutritionem;à nutritionis ratione apertè recedentes. Sed habuerit vtcunq; diuiſio.rem deinceps totam ita explicant:hepar nutriri ſanguine,atq; vniuerſa deinceps membra trahere ſibi congruum nutrimentum, quod conficiunt vltima concoctione,quæ nutritio eſt:ventriculũ trahere de ore cibos,retinere, ac conficere;quò voluptatem inde capiat:veſicam etiam fellis, bilem flauam, & renes ſerum attrahere, & lienem melancholiam, quò delectentur: alimentum verò his aduenire aliunde.In quorũ ſententia illud vitio dandum eſt in primis:quòd voluptatem illam,nutritionem appellauerint.nam à rerum notionibus recedere, tamen illarum nominibus vti; omnino eſt hominum res vtiles barbara obſcuritate perfundentium.ſatius multò ſit dicere:fructum quendam capi;neque quicquam maius explicare. Damnãdi etiam ſunt,quòd ventriculum chylo nutriri verè,non admittant;neq; lienem melancholico ſanguine: Commendandi tamen,quòd non omnia membra nutriri omni ſucco,quem trahunt,intellexerint: & neq; veſicam alteram felle,alterarũ ſero; aut renes ipſos, quibus expurgandi ſanguinem à ſero vis eſt inſita. Nam primò,ventriculum nutriri ex chylo, docet Galenus,in principio huius quæſtionis loco citato.neq; verò voluptuoſè nutriri,permiſit cuiquam explicare. Rem enim fecit clariſſimam, ijſq; addidit, dicens:contingit autem,vt quod in qualitate conueniens,conſentienſque eſt,in ſeipſum mutet,aut ſibi ſimile faciat(hęc enim ſignificat verbum μεταλαμβάνειν.) Itaque quod in cibis optimum eſt,id halitus ſpecie,& paulatim,ſibi attrahit,atque in tunicis ſuis reponit,ijſdemq; adiungit.Hæc Galenus. An eſt aliquid aliud nutriri,quàm trahere,retinere,& apponere?& alterando, ſimile facere? Sed & ex modo ſubſtantię,efficaciſſimum rei huius ſumitur argumentum.Eſt enim ventriculus ipſi chylo ſimilis ſubſtantia.quorſum ergo, quem habet ſubſtantiæ modo ſimilem,dimittat,& requirat alterum, multis commutationibus ad ſimilitudinem indigentem?Neque quicquam hîc eſt dubium:niſi aliqua cogat neceſſitas,omnia ex ſucco,in hepate genito,tantummodo nutriri:quam tamen nõ video.nam ventriculus,& inteſtina,potiùs ad hepar mittunt;quàm vt ab ipſo requirant.hepar verò omnibus membris,quæ vltra ſe ſunt,alimentũ præſtat. quin & in ipſius ventriculi tunicas,venulæ aliquot inſeruntur, ex quibus famis tempore alimentum recipit ventriculus.non tamen neceſſe eſt,totum ab hepate alimentum accipere;cùm ante ipſum cibos conficiat. Quòd ſi quiſpiam obijciat,ex eiſdem nos nutriri, ex quibus generamur:atque, ventriculum infantis in matris vtero,non ex chylo generari,ſed ex ſanguine; non enim per os cibos ingerit, ſed per vmbilicum ſanguinem trahit: quare ex ſanguine ſemper nutriri ventriculum oportere.Reſpondemus,in ipſo matris ſanguine eſſe crudiorẽ aliquam partem:quæ inteſtinis & ventriculo eſt pabulũ; chylo ſimilem. hepar verò,cor,& pulmonem,ex meliùs confecto ſanguine generari:& ita quoq; fieri nutritionem.Itaq; ventriculus chylo nutritur. Lien quoque nutritur melancholico ſanguine.renes verò non ſero;neque veſica:neque altera veſica nutritur felle.Hæc omnia docet Galenus quinto De vſu partiũ capite ſeptimo,vbi ita ſcripſit:Ne igitur cũ vrinis per aliquod foraminũ quæ in renibus habentur, quemadmodum tenue bilioſum,ita ſanguis elaberetur,denſum corpus eorum fuiſſe, præſtitit:ſplenis verò (vt antè probauimus) contrà laxum manifeſtè, ac rarum: ad trahendum enim à longinquo ſuccum craſſum, aptius hoc fuit. neq; metus erat,ne quid ſanguinis ſequeretur.Neque enim ſtatim,antequam conficeretur, concoqueretur, & commutaretur, erat melancholicum excrementum excreturus; vt renes lotium:ſed diutiſſimè retenturus, alteraturus, & alimentum ſibi ipſi facturus.meritò igitur ipſe laxus factus eſt; & renes denſi: quibus tertio iam ad ſui ipſorum nutritionem vaſe non opus fuit;præter duo magna: quorum alterum oritur ab arteria, quæ ſpinæ incubat; alterum à vena caua. porrò veſica, non ea ſolùm quæ bilem,ſed & quæ vrinam recipit,purum vtraque, atq; ab alijs ſecretum,cùm attrahant proprium excrementum: non ſine ratione vaſis alijs, alimentum illis ſuppeditaturis,indiguerunt. Hactenus Galenus. Qua dictione

omnia

omnia complexus eſt, Lienē ſcilicet melancholico ſanguine nutriri. retinere enim illum, conficere, & commutare, & propterea neq; alia habuiſſe deportandi alimenti vaſa: Renes verò, & vtramq; veſicam, quia mera excrementa trahūt, & inconfecta dimittunt, & alijs indiguerunt vaſis ad nutritionem. Rurſus capite duodecimo eiuſdem libri, dicens, cur inteſtinis, & ventriculo binæ ſunt tunicæ: veſicis autem tantùm ſingulæ, & eæ tenues, inquit: At in excrementorum inſtrumentis nulla futura eſt concoctio, eoque gracilia ea iure fuerunt. Vocat excrementorum inſtrumenta, quæ ſynceratrahunt excrementa: vt vtraque veſica. Itaque in his nulla fit excrementorum concoctio: ergo neque illis nutritio fit. Non enim nutrire poteſt, quod non coquitur. Igitur hæc omnia ex Galeni ſunt opinione: quæ etiam habent ad probationem firmiſſima argumenta. nam ſeri ſubſtantia omnis eſt tenuis, & aquea, omni carens pinguedine: ergo nullam habet partem, quæ alimentum poſſit præſtare, magis quàm aqua; quæ propter modum ſubſtantiæ ſero omnino ſimilem, non nutrit. igitur ſerum ſanguinis, ex modo ſuæ ſubſtantiæ non poteſt nutrire: quare neque renes, neque veſicam bilis ſyncera eſt merum excrementum; ergo non poteſt præſtare alimentum. Præterea, quemadmodum in primo huius operis libro capite decimo quarto diximus, de ſententia Ariſtotelis, & Galeni: Omne alimentum eſt dulce. quam ſententiam eatenus eſſe veram diximus, quatenus nil merè amarum, & nullius dulcedinis particeps nutrire poſſit. conſtat verò ſynceram bilem ſummè amarum eſſe ſuccum: non ergo eſt ad nutriendum accommoda. Obijciat aliquis nobis, Melancholiam non minùs flaua bile eſſe excrementum: quare neque lien nutriatur ſucco, quem trahit. Huic ita reſponſum volo, Lienem non trahere melancholiam ſynceram, ſed melancholicum ſanguinem: à quo facta concoctione meram melancholiam, & ad nutriendum iam inutilem extrahit, ad ventriculumque remittit, illarum vtilitatum gratia, quas in vigeſimo capite ſuperioris libri declarauimus. Sed dices rurſus: Neque renes ſolum ſerum, ſed ſeroſum trahunt ſanguinem. fateor. ſed proinde diximus, lienem melancholiam puram à nigro & tenui ſanguine, quo nutritur (declarante id præter dictaetiam ſua ſubſtantia) concoctione ſeparare. renes verò non concoctione (neque enim ſerum perfecta concoctione coctile eſt) ſed transfuſione, & ſola partium diſtractione. illud enim denſitati membri, non temperamento dedit Galenus loco citato, qui idem primo De facultatibus naturalibus aduerſus Lycum contendit: Vrinam non eſſe excrementum nutritionis renum. quod tamen eſſet neceſſariò, ſi per concoctionem ſepararetur, quaſi inutile. nunc autem ſola transfuſione ſeparatur, & proinde excrementum renum non eſt, ſed hepatis. eſt enim excrementum, quod concoctione ſeparatur de alimento. Si quis ex veſicæ fellis colore velit argumentari, illius nutritionem ex felle eſſe (refert enim colore bilem) huic dixerim, non ex nutritione eſſe: ſed quoniam, Quo ſemel eſt imbuta recens: imò verò, quo ſemper eſt imbuta, ſeruat colorem, veſica diu. Ex contactu igitur, & aliquibus portiunculis ſucci, quæ in meatus, qui præ paruitate cerni non poſſunt, penetrant; talis color in veſicæ tunica relinquitur. Sed eſt illud difficile, quod in principio huius capitis dictum eſt, ſcilicet: qui ſit horum membrorum finis trahendo ſuccos, quibus nutriri non poſſunt. Quorſum enim veſica bilem trahit? & renes ſerum? Quò ſanguis, neque bilioſus, neque ſeroſus: ſed expurgatus ad vniuerſum corpus deferatur, commodum alimentum hac ratione membris futurus. Proſpiciunt igitur renes, & hæc veſica reliquis membris; & illorum præcauent ærumnas. quod ſi faciunt, non ampliùs natura, ſed intellectu ducuntur: ſibi enim proſpicere, vnicuique inditum eſt à natura, non animanti modò; ſed etiam rei natura conſiſtenti. Sed aliorum gratia operari, hoc intelligentis, & præcauentis eſt munus. Hæc ratio in opinione contraria pleroſque hoc tempore medicorum continet, & barbaros ſuam voluptuoſam nutritionem inuenire coegit. Cui ego ita reſpondeo: Nonnulla membra, propria operari intentione magis; nonnulla magis intentione

naturæ vniuerſalis.& huiuſmodi membra quæ intentione vniuerſalis naturæ operantur, gratia aliorum operantur, non ſui ſolummodo. Nihilominus non ratione ducuntur.trahunt enim renes ſerum,vt ſanguis expurgetur:non quòd ipſi aliorum præuideant mala:ſed quoniam artificioſa natura præuidit.intellexit nimirum ille noſtri conditor futurum, vt ſanguis præ copia bilis, & ſeri impurus, & parum vtilis ab hepate ad reliqua membra permearet: niſi priùs ab ijs excrementis expurgaretur. quod intelligens, affixit hepati veſicam fellis, & penſiles ab illo renes fecit: illiſq; naturalem trahendi hæc excrementa vim dedit, qualem magneti trahendi ferrum, quo tamen non nutritur. Itaq; trahit veſica fellis neceſſitate naturæ amarum ſuccum,gratia alicuius ſimilitudinis, quæ ei cum illius ſubſtantia intercedit,quò expurgetur ſanguis. hæc tamen intentio,nō membri ſingularis naturæ, ſed vniuerſalis eſt. Neq; video cur ad talem operationem membra hæc indigeant intellectu. nam & aſſumptum rhabarbarum bilem trahit, quò ſanguis expurgetur: non tamen intellectu ducitur;quia ille finis propriè non eſt rhabarbari, ſed medici. Sed dices,Si ita contingeret,neq; veſica bilem, neq; renes ſerum aliquando expellerent.nam qua qualitate traherent,ex neceſſitate naturæ,eadem retinerent: cùm neq; coquant, neq; tranſmutent, neq; inutile aliquid ſecernant.Reſpondetur,quanquam non concoquantur ij ſucci, lōga mora poſſe fieri acriores,& ſua copia deinde grauare. Dices vltimò:Ergo hęc membra trahunt propter ipſum trahere, quod Galenus negat, vbi de naturalis facultatibus ex profeſſo diſputat. Reſpondeo, non trahere quidem ea membra dictos nuper ſuccos, vt trahant: ſed vt dictum antea eſt, vtilitatis cuiuſdam maximæ, quæ toti animanti accedit, cauſa. Illud autem non in ipſorum membrorum,ſed in noſtri conditoris intentione eſt poſitū: vt nuperrimè diximus, Pharmacum bilem trahere expurgandi totius corporis gratia:quanquam illud eſt in medicamenti natura, & in medici conſilio. Sit ne aliquis peculiaris finis illarum particularum,quo excrementa trahunt,quæſtio eſt phyſica: medicis enim dicta ſufficiunt. Sed non dubium eſt, quin vtilitatis alicuius gratia, illa operentur. omnia enim natura conſtantia operantur propter finem: ſed hic finis non eſt nutritio, magis quàm in ea actione, qua trahitur ferrum à magnete, aut pituita ab agarico. ſed aut eſt rei ſimilis propinquitas, quam res omnes procurant: aut quodcunq; aliud philoſophis libuerit dicere. medicas enim præcipuè hoc in opere quæſtiones ſcribimus.

De pilorum & vnguium nutritione. Cap. IIII.

DE pilorum & vnguium nutritione controuerſia eſt non leuis. Nam videntur hæc non minùs reliquis noſtri corporis membris incrementum recipere:Ex minoribus enim apertè maiora fiunt: accretioni verò ſubminiſtrat nutritio. Primo libro De facultatibus naturalibus, & ſecundo De temperamentis cōcedit Galenus: Similem ſtirpibus habere illos generationem. tamen libello Artis medicinalis capite nono,referens differentiam membrorum,inquit: Capillorum autem,atq; vnguium,neq; gubernatio vlla eſt,ſed generatio tantummodo. Quod nihil eſt aliud,quàm generari quidem hæc ex recrementis, non nutriri,neq; facultate aliqua naturali regi. Quod de capillis non reliquit Galenus ſub dubium,ſed ſecundo De temperamentis illorum ortum ſic enarrauit:Sin veluti fuliginoſus,craſſuſq;,& terreus vapor ſit:ſubinde contingit,vt in anguſtis ſpiramentis impactus, neq; facilè rurſum intrò redeat, neq; vacuari poſſit. hunc igitur alius rurſum è profundo ſubiens ferit, prorſumq; impellit, tum hunc rurſus alter,atq; illum alius:ac multos mihi eiuſmodi vapores fuliginoſos,alium ſuper alium impactos tempore complicari, coniūgiq; intellige: ac tale quodammodo efficere corpus; quale eſt, ea quæ foris cernitur fuligo. Igitur hinc facilè intelliges,capillos ex fuliginoſo vapore à recrementis ſiccis ſublato habere ortum:augeri verò perpetuò nouæ fuliginis acceſſu ſine opera facultatis alicuius alentis. De vnguibus ſcripſit ſecundo De anatomicis adminiſtrationibus,capite vltimo

in hunc modum: Verùm in vngues hæc non diſpenſantur, eò quòd pilorum modo ſuccreſcentes, augentur. Ex his locis omnes ferè colligunt, Vngues, & capillos excrementa eſſe, augeriq; minùs propriè, atq; nullo pacto viuere: eoq; inter partes corporis nullibi à Galeno, aut ab Ariſtotele recenſeri: aut ſicubi recenſentur, non eò quòd aliqua participent vita, ſed quòd alicuius gratia ſunt facta. nempe vngues ad comprehendendum res minimas, vt dicitur primo De vſu partium: capilli ad ornatum. Sunt quidam alij Ariſtotelici dicentes, capillos & vngues viuere anima alente, non tamen ſentiente. Sed mihi horum ſententia videtur multò improbabilior. nam ſi his particulis ratio vitæ deneganda eſt: omnem partem animæ puto denegari oportere. contemplare enim capillorum ſubſtantiam, & eam tam ſiccam, & exſuccam: videbis, vt nutriendæ illius nullam rationem commodam inuenire poſſis, præter congeſtionem fuliginis, vt in fornacium caminis copioſæ fuligines colliguntur. Præterea, ſi non ita nutrirentur pili, ſed alimentum in ſe aſſumerent, & commutarent: quid obſecro impedimenti eſſet, quominùs augerentur ſecundum latitudinem, & altitudinem, ac non potiùs ſecundum ſolam longitudinem? Galenus etenim hanc reddidit rationem ſecundo De temperamentis: Quantum denſatum eſt, tantum etiam per tranſitus anguſtiam ſtipatum, in anguſtam prorſus redactum eſt formam. Tu qui vim altricē das capillis, ſi quid potes, aliam rationem inueni. Nobis itaq; hæc opinio diſplicet. diſplicet etiam ea, quæ perinde habere vngues, atq; capillos ſtatuit. nam, quantum ego intelligo de ſententia Galeni, intereſt multum. Capilli enim generantur, vt diximus, ex recrementis, nullius vitæ participes: vngues verò, non minùs quàm reliquæ corporis partes, membra ſunt, alimento nutriuntur, viuunt, & ſentiunt. Docet hoc, ipſum experimentum in regenerandis vnguibus, cùm ex vulnere deciderunt. regenerantur enim, nō aliter quàm reliquæ partes, cùm deficiunt: vt callus, inquam, in oſſis fractura, aut caro, in cauo vlcere, expurgata carne ſubiacente, & ſiccata mediocriter: & in pueris citiùs, vt quibus fortis eſt facultas altrix, ſubcreſcunt. Quod euidenti eſt argumento, à naturali facultate ipſos oriri, non aliter ac reliquas particulas mutatione alimenti. Quòd verò ſentiant, docet dolor vnguium, qui ſolet eſſe moleſtiſſimus. Dices ex neruis id habent, qui inſeruntur in illorum radices. Fateor. Sed oſſa vnde habent? Quin & ipſa caro, vnde habet? An non ex neruis? Galenus ſecundo De anatomicis adminiſtrationibus, ad finem, ſermonem inſtituit de vnguibus, vbi ita ſcripſit: Pari modo ſanè & vngues ligamento quodam extremo internodij termino coniungit, ſymphyſi verò carni, cutiq;, intrinſecus vniuerſim, extrinſecus toti radici adnaſci fecit. cæterùm in radicem ipſam non modò neruus, ſed etiam arteria, venaq; porrigitur: vnde ſenſum, vitam, & alimentum, ſicuti aliæ partes, accipiunt. Hæc Galenus. Quòd ſi gignerentur vngues ex recrementis, vt pili: nequaquam acciperent radicibus venam, vt neq; illi. Quòd ſi cui libeat dicere: Fiunt ex redundanti à vena alimento, nō concocto illic denuò, & ab altrice vi confecto, ſed veluti concreſcente: intelligat hic, nulla ad hāc rem fuiſſe opus arteria, cùm neq; vita. Quare cùm neruum, venam, & arteriam accipiat: vita, natura, & ſenſu potiatur neceſſe eſt. Quòd ſi quæras: Qua ergo in re conuenit vngui cum capillo? Hac vnica, quòd alimentum recipit per radices, non circumquaq; æqualiter, vt reliquæ partes. nam ſunt partes quædam, quas prȩuidit natura attritum iri ex colliſione: huiuſmodi ſunt dentes & vngues. proinde his dedit venas, arterias, & neruos, non circumquaq; diſtributos, vt alueolos: ſed immiſſos à radicibus, quò in inferiori parte nutriantur, & viuant, & ſentiant, impellantq; perpetuò ad ſuperiorem, quod ſufficiat attritui perpetuo. nam quæ circumquaq; nutriuntur, cùm ſecundum omnes differentias conſequuta ſunt iuſtum incrementum, non creſcunt ampliùs: ſed quæ à radicibus nutriuntur, impulſu augentur ſemper ſecundū longum. Ex dictis fit, vt extremi vngues multum iam à radice recedentes, neq; viuant ampliùs, neq; nutriantur propriè: ſed ſolo impulſu, fiuntq; quales in carne fieri ſolent calli ſupercreſcentes. in quam ſententiam ſcriptum eſt ab Hippocrate libello De alimento, In pilos ali-

mentum, & in vngues, & in extremã ſuperficiem intrinſecus peruenit. Vocat Hippocrates extremam ſuperficiem, quam anatomici hodie vocant cutem non veram: quę intrinſecus alitur acceſſu ſubſtantiæ, ſed iam non viuit, vt extremi vngues. Igitur ſunt in modo nutritionis vngues dentibus ſimiles: quos tamẽ non eſt dubium viuere, quare neque vngues. Sed quod à Galeno libro Artis medicinalis dictum eſt: de extremis vnguibus volo intelligi. Nam partes quæ ad radices ſunt ſitæ: facultatem habent naturalem, vt oſſa. Sunt qui argumententur, hæc omnia, capillos ſcilicet, vngues & dentes, non viuere: quia vel in demortuis hominib. videntur augeri. Sed neque hoc quicquam habet veritati, quam explicuimus, aduerſum: ſed monſtrat, capillos fieri ex recrementis: creſcunt enim re vera in cadaueribus. Vngues verò, & dentes, qui nutritione fiunt, non ita: ſed exeſis ſubiacentibus partibus, redduntur prominentiores, nulla ex parte aucti. Sed de capillis & vnguibus hæc ſufficiant. De dentibus dicturi ſumus, procedente ſermone, plura. Quare modò ad aliam quæſtionem conuertor.

De ordine generationis membrorum. Cap. V.

QVÆ ſit particula, quæ primò conſiſtit, dum fœtus formatur (ſi modò ſimul non fiunt, nam hoc etiam eſt in controuerſia) ipſe nouit euidenter, qui formauit eam creator: quemadmodum Galenus dixit, vbi pauca quædam de hac quęſtione ſcripſit. Sunt tamen hac etiam de re, alioqui obſcuriſſima, diuerſæ opiniones, & probabilia argumenta. quorum nonnulla ad demonſtrationem proximè accedunt: alia non adeò euidentia ſunt, ſed quæ neque ipſa probabilitate carent. Multi conſiderant omnium membrorum corporis mutuum conſenſum, & vt omnia omnium indigeant opera, & vt vix aliquot tam ignobile inueniri poſſit, quod reliquis omnibus vtilitatis aliquid non tribuat: hepar nimirum cordi & cerebro alimentum præſtat, cor illi vitam, cerebrum exiguum quendam ſenſum, ne ſcilicet omnino planta ſit, rependit. vẽtriculus hepati præparat, accipit à cerebro acutum ſenſum. lien, veſica parua, & renes hepar expurgant, & ab illo recipiunt nutrimentum. pulmo præparat cordi aërem, cor illi alimentum mittit quam expurgatiſſimum. & vt in ſumma dicam: omnia omnibus indigent. quare vna omnium conſpiratio: omnia ſibi conſentientia, vt mirus dixit Hippocrates. inſtrumentis etiam, quò ſeipſis mutuò fruantur, annexa ſunt. ſub venis arteriæ deferuntur, venis & arteriis nerui, fibris prætenuibus annectuntur. Hæc igitur illi mente cogitantes, omnia membra ſimul generari coniiciunt: alioqui (vt ipſi opinantur) neque conſiſtere poſſint, vtpote ſingulis, omnibus, quo conſeruentur indigentibus: & otioſa etiam ſint, quæ primò conſtiterint, vt quæ interim reliquis nil impertiantur. Eſt, dicunt, particularum noſtri corporis diſpẽſatio, ſimilis politicæ gubernationi: in qua quæuis pars propter alias eſt, & nulla ſine aliis poteſt conſiſtere. quare cùm natura nil faciat otioſum, & iners: omnia membra ſimul neceſſariò generabit. itaque hi homines cenſent, Virtutem generandi ex vtroque ſemine, ſanguine menſtruo commixto, omnia membra ſimul delineare. qui concedere poſſunt, ſi quod experimentum pro contraria ſententia adducatur ex diſſectione parturientis, nõnulla membra ante alia apparere, cerebrum ſcilicet, hepar, & cor, ante renes & inteſtina: ſed non citiùs generari incipere. Eſt certè horum ratio probabilis. Cęterùm contrarię opinioni aſſerentium, membra non ſimul oriri, ſed naturali quodam ordine alia poſt alia, omnes ferè medici adhærent: & de ordine diſceptant. primùm ergo probandum eſt, Non omnia ſimul conſiſtere: deinde ſecunda controuerſia eſt conſtituenda. Proportio quædam eſt naturalibus ab arte facta. nam & in his quæ arte fiunt, vt in ænea ſtatua, gratia exempli, eſt quædam capitis ad collum, huiuſque ad humeros, & reliquorum ad ſingula proportio: quam ſi aut auctum, aut minutum, excedit aliquod membrum, deformis continuò, monſtroſaque imago fit. ſed quæ talia fiunt arte: non omnia membra ſimul, ſed hoc recipiunt ante illud. Præterea, omnis generatio eſt via ab imperfecto ad actum perfectum. non ergo mirum, ſi in principio generationis,

hæc

hæc quoq; imperfectio ſit:quòd ſcilicet membrum aliquod,ſibi ſoli viuens,alijs non ſubſeruiens,interim dum perficitur fœtus,conſiſtat.ſi enim tale aliquod faceret natura membrũ, vt neq; in animali perfecto, alicuius eſſet vſus, & animali,alijsq; nil præſtaret:meritò accuſaretur inertiæ.ſed quòd hoc membrum interim ſibi viuens,alijs poſtea profuturum,in principio generet, vt qui iacit fundamenta,principium futurum fœtus,qui nondum conſiſtit, præuidentiæ, & ordinis cauſa potiùs commendatur. Eſt igitur in animali perfecto gubernatio membrorum politicæ ſimilis,ſed in imperfecto fœtu non ita. Adde (nam eorum quæ natura fiunt,erit exemplum commodius:) plantarum partes, ex iacto in terram ſemine,non ſimul generari. primò enim prætenuis quidam cauliculus, & imbecilliſſimæ radices à caule maiori, ac firmiori facto: deinde ramuli, ab his poſtea frondes, vltimò & poma pendent. Sed quod ad generationem attinet, nil videtur inter plantam, & hominem intereſſe. Naturalis enim vis, quam altricem animam dicit Ariſtoteles,concupiſcentem Plato,ambobus eſt communis. Virtus vitalis, & animalis, à planta animalia diſtinguũt: & à brutis hominem ratio. Sed generatio naturalis potentiæ,eius ſcilicet,quæ & homini ineſt & plantæ, eſt opus.ergo vt in plantis accidit, ita & in hominum generatione probabile eſt accidere. Adde (quod firmiſſimum eſt argumentum) ex diſſectione illud oculis ſe præſtare conſpiciendum,vt procedente ſermone declarabo. quo minùs eſt iam huic primæ controuerſiæ relictus locus. Sed ad ſecundam controuerſiam opportunè iam accedimus. Cùm de ordine generationis membrorum diſſentiant medici:de membro,quod primo loco generatur,præcipuè contendunt. nam reliqua omnia ſine controuerſia tranſigunt. Galenus cum Hippocrate hepar primum omnium conſiſtere opinatur: contrà ac Peripatetici philoſophi, qui cor ante alia fieri dicunt. quibus,vt in alijs pleriſq;, accedit Auicena. Primæ opinionis hæ ſunt rationes. Illud membrũ, cuius opera primùm indiget animal, debet ex ratione primò loco generari. huiuſmodi autem eſt hepar. Eſt enim virtutis naturalis prima ſedes, vt cor vitalis, & cerebrum animalis. Viuit fœtus altrice vita primùm, deinde vitali, animali vltimò, cùm ad integrum complementum animal peruenit. Igitur qui ordo virtutum eſt, idem eſt generationis membrorum. quò fiet, vt omnium primum hepar generetur. Nam hoc non genito, nullum aliud poteſt conſiſtere. non enim conſiſtit, niſi nutriatur: ſed neq; nutriri poſſe contingit,ſine nutrientis virtutis prima ſede. Adde & facilitatem generationis hepatis illud comprobare. nam ſi non alia ratione, hác ſaltem hepar generaretur primò,quòd ex ſanguine tantùm fuſo,ſine magna commutatione fiat. Si quis enim ſanguinem in aquam fundat, ex coagulato ſanguine ſubſtantiam hepati omnino ſimilem efficiet. cùm ergo omnia ex ſanguine fiant, & nutriantur: vel hoc nomine,quòd facillimè fiat, omniũ primum hepar generetur. Prætereà, cùm in pueris recèns natis, firmiſſima ſit virtus naturalis,animalis imbecilliſſima, vitalis mediocris: conijciendum eſt, alijs firmioribus ſignis non renuentibus,hepar primo loco,cor ſecundo,cerebrum vltimo inter hæc pręcipua membra generari. Auicena contrà cenſet: vt qui veriorem cenſet opinionem philoſophi de cordis principatu, opinione Galeni. ſed de his poſtea dicturi ſumus. Verùm & ſi virtus naturalis in hepate ſit,vt in prima præcipuaq; ſede: tamẽ primo loco generari oportere,nõ admittit. Non enim, inquit, hepar poteſt propria virtute vti,neq; aliquod aliud membrum,niſi ſuũ temperamentum, & ſuæ virtutes influxu caloris vitalis,qui à corde ſit perpetuò, conſeruentur. ſublata ſiquidem cordis vi, omnia emoriuntur. at verò etiam ſi reliquorum omnium actiones ceſſent: niſi cordis actio ſuſtollatur, omnino morietur nunquam. Ergo neceſſe eſt,cor primo loco generari. hoc enim ſolum ſine alijs videtur poſſe cõſiſtere,& operari. Quòd ſi nutriri nõ poſſe ſine hepate dicas,duo reſpondet Auicena,& cor interim nutritione non indigere, quia parua aut nulla reſolutio ſit: & ſi qua ſiat,reſarciri generatione,quæ à virtute in ipſo ſemine,& generante ſpiritu eſt. Sed illud etiam licet addere, virtutem naturalem non influere more aliarũ,ſed ſingulis membris eſſe inſitam (quod paulò infrà in hoc ſermone mon-

ſtrabimus:)atq; ita cor nullatenus hepate indigere. Ergo ſunt hæc argumenta,& hæc reſponſa probabilia. quare parum abeſt, quin vera ratio à probabili hac labefactaretur: niſi, quod recta ratio inuenit, euidens experimentum declararet, cui in hac controuerſia ſolùm credendum cenſeo. Puella illa pſaltria, quæ iuſſu Hippocratis ſepties inſiluit in terram, ſexto à conceptu die, libello De natura infantis, genituram in terram emiſit cum ſtrepitu. erat autem perinde, ac ſi quis crudi oui putamẽ extraheret, vt per interiorem membranulam, interior humor pelluceret. talis erat genitura, rubrumq́; ac rotundum quoddam continebat. in membrana fibræ quædam venularum albæ, ac craſſæ cernebantur, ſanie craſſa ac rubra inuolutæ: extrinſecus circum membranam cruenti liuores: in medio tenue quippiam habat, qui videbatur eſſe vmbilicus, quo fœtus primùm reſpirat. Ergo cùm adhuc fœtus in principio generationis erat: continebat nihilominus corpus illud rubrum, ac rotundum, quod proculdubio hepar erat: cor autẽ nondum erat, neq; cerebrum. quòd verò illud hepar ſit, hinc diſces. Dum fœtus in vtero continetur, per vmbilicum recipit alimentum, per vaſa ſcilicet alimenti, quæ ab vmbilico producuntur. & hæc vaſa, vnica inquam vena, duæ arteriæ (quanquam Galenus duas etiam venas eſſe affirmet) ante reliqua omnia generantur. ergo per illa deportatur ſanguis ad nutritionem, & ad generationem interiorum membrorum. ſed recta conſpicitur illa venula tendere ab vmbilico ad hepar, ab illo rurſus ad cor progredi. Ergo primò generatur hepar: cùm præcipuè tam facilem habeat generationem, vt ex effuſo ſanguine circa principium diſtributionis venarum in radices, & ramos, ſtiuæ modo concreſcat. Scio Auicenam hîc reſpondere, In illo putamine cordis etiam fuiſſe delineationes, & has etiam ante ipſum hepar: verùm præ paruitate non tam fuiſſe conſpicuas, & materiam cordis generationi, per duas arterias potiùs, quàm per venam deferri. illæ enim priùs cordi, quàm hepati ſe inſerunt. Verùm tamen, quanquam hæc ita dicantur, contra rei euidentiam ſunt: ſi modò antiquis, & probatiſſimis autoribus de re præcipuè, quam experti ſunt, credi oportet. & multis etiam experimentis cognoſcimus, Partes corporis non generari, antequam earum ſit neceſſarius vſus. nam neq; dentes generantur, vſq; dum eſt opus ſolidiori cibo veſci: neq; cornua tauris naſcuntur, vſq; dum præ reliquorum membrorum firmitudine, poſſunt cornu petentes, ſe defendere. at verò interim dum fœtus planta eſt, nullatenus corde eget. Non enim ad pulſandum: nam hæc actio viuentis eſt. ad calorem hepatis, & reliquorum membrorũ multò minùs: cùm vterus eo tempore ſit calidiſſimus, & ſemen ſpiritus ſit, & caloris vitalis abundans; & maternus calor etiam influat fœtui cum alimento. Ergo (vt tandem huius quæſtionis finis hîc ſit) membra, dum formatur fœtus, non fiunt ſimul: ſed hepar primùm, deinde cor, vltimò cerebrum. atq; interim dum præcipua hæc membra generãtur: ſimul fiunt, quæ illis ſeruiunt, aut illorum cuſtodiæ dicata ſunt. cui rei rurſus teſtimonium præſtat: quòd os capitis, craneum dictum, vltimò concreuit. nam adeò tenue eſt, atq; imbecillum circa ſinciput: vt per ipſum in nuper editis, cerebri agitationem non ſolùm tactu, ſed etiam viſu perſpiciamus. Sed de his hactenus.

Præſtet ne vtrunq; ſemen efficientiam, an muliebre materiam ſolam. Cap. VI.

VIDEO controuerſiam hanc, non tam eſſe de membris, quàm de virtutibus. Sed quoniam ab illa multæ aliæ de membris pendent, propoſita hoc loco eſt. Sunt hîc contrariæ opiniones, Ariſtotelis, & Galeni. Medici verò omnes, relicto Ariſtotele, ſui Galeni opinionem veriorem eſſe cenſent: quò minùs nobis hîc eſt immorandum: ſed quò breuiùs fieri poterit, vt res declaretur, danda eſt opera. Ariſtoteles ſemen virile ſolam efficientiam præſtare, fœmineum ſolam materiam, putat. Nonnulli Ariſtotelicorum ita de ſententia illius rem declarãt: Semen occurrere ſanguini menſtruo (quem ſolum videtur docere Ariſtoteles, mulieres generationi accõmodare) & energiã, vim, actionẽ illi infigere: deinde foras

foras effluere. Alij non ita,ſed Ariſtotelem ſenſiſſe, Fœminam ſolam materiam præſtare: virum, & materiam, & vim generandi. quæ ſententia non adeò facilè conuinci poteſt: conuincentur tamen ipſi,non minùs quàm priores, perperam ſuum autorem intellexiſſe. nam primi illi videntur legiſſe tantummodo duo loca primi De generatione animalium: in quorum primo in primis verbis ſecundi capitis ita ſcripſit: Nã,vt diximus, generationis principia, illa quis poſſit ſtatuere marem,& fœminam: marem, vt quòd motus & generationis principium contineat: fœminam, vt quòd materiæ. Inferiùs aliquantulũ in eodem libro ita dicit: Sed accidit,quemadmodum conſentaneum eſt,quoniam mas formam,& principium motionis: fœmina corpus,& materiam exhibet: ſicut in lactis coagulatione,corpus eſt lac; ſuccus verò,vel coagulum, eſt quod principium concretionis præbet. Ex his opinatur Galenus,illos collegiſſe,ita fieri oportere: vt, ſcilicet,cùm coagulationem effecerit,ſemen effluat. Cæterùm,neq; hi, neq; ſecũdi alij,quos diximus,legiſſe videntur caput tertium ſecundi De generatione animalium: in cuius capitis principio, Conſequens ſtatim eſt (inquit) vt dubitemus,& dicamus in immittentibus in fœminam genituram,ſi nulla illius pars geniti fœtus pars efficitur,quò vertitur corporata illius ſubſtantia. ſiquidem facultate,quæ in ipſa eſt,operatur. Hæc in principio capitis. In fine: Corpus verò (inquit) genituræ,in quo vnà ſemen animalis principij prouenit; partim ſeparabile à corpore,qua in parte diuinum quid comprehenditur(huiuſmodi eſt, quæ appellatur mens,ſiue intellectus) partim inſeparabile. hoc genituræ ſemen, quod quidem humidæ eſt naturæ & aquoſæ,diſſoluitur,ac in ſpiritum abit. Hactenus Ariſtoteles. Quibus verbis apertè docet: Semen in vtero receptum,in flatus abire. Quare de ſententia illius,neq; effluit, neq; fœtus fit materia. Sed his omiſſis, vtcunq; intelligatur: falſam eſſe huiuſmodi opinionem,iam inde monſtro. Si ſemen ſolam præſtaret efficientiam,& nullatenus materia generationis fieret: neceſſe eſſet, illud, ſtatim ac ſanguini menſtruo principium coagulationis præſtitiſſet,aut hac, aut illa ratione extra vterum mitti. nam non poteſt diutiùs in vtero morari, quin putreſcat: quandoquidem non coquitur (non enim commutatur,ſed commutat.) quòd verò immutatum omnino manere non poſſit,nec cõctum, nec putrefactum: ex loci, in quem incidit, calore cognoſces; & ex eo, quòd retentum ſemen,cùm ad generationem non retinetur, ſolet excitare grauiſſimos morbos,& ſymptomata veneni ſymptomatis ſimilia. At verò non mittitur extra vterum ſemen poſt conceptum: quin potiùs eo tempore os vteri clauſum eſt, & vterus compreſſus meliùs ſemen apprehendit, effluere non permittens. Hippocrates quinta particula Aphoriſ. 51. ita ſcripſit: Quæcunq; vtero gerunt, ijs vteri oſculum clauſum eſt. Hoc ita fieri, Hippocrates & Galenus multis argumentis ab experimento deſumptis memoriæ prodiderunt. Hippocrates, vt paulò antè diximus, vidit ſemen contentum prætenui pellicula ſexto die à conceptu excidere. puella verò illa,non aliter cognouit,ſe concepiſſe(nam ſexto die quæ alia ſigna forent?) quàm quòd ex proximo coitu nihil exciderat. Galenus multa animalia parturientia,quò huius rei compararet ſibi certam euidentiam, diſſecuit. neq; tamen hoc eſt ſcitu difficile: ſed cuilibet licet, mulieres hac de re conſulere. Hæ enim ita ſibi ſentiunt accidere,nimirum,vt dicitur ab Hippocrate libello De genitura: Si fœmina partus perita ſit,& cognouerit,quando genitura non exciderit,ſed intus manſerit,ſciet,qua die intra ſeipſam concepit. Sed ſupereſt cum Ariſtotele reſpondere: non effluere ſemen,ſed in halitus abire, atque proinde mulieres tum ſolùm nullum qui ſentiri poſſit effluxum pati, cùm concepere. Sed contrà eſt, quòd ex parua humoris portione, multum aeris generatur: quare ſtatim à conceptu vterus ſentiretur inflatiſſimus,ac maximè elatus. cuius contrarium omnino apparet. Si quis enim tumor in vteri regione eſt: eo tempore ſubſidet vtero compreſſo, & circumquaq; materiam conceptus cõprehendente. Præterea neceſſe eſſet,illos flatus,aut tempore partus,aut alio priùs,cum crepitu per pudendum exire: non aliter quàm per ſedem erumpunt,qui colliguntur in inteſtinis. Præterea,ſi ex ſemine non fiunt fœtus partes: vnde fiũt

oſſa, arteriæ, venæ, & nerui, & membranæ, & quæcunq; membra ſolida à medicis appellantur? nam carnem, & viſcera, hepar ſcilicet, lienem, & cordis carnem, ex ſanguine menſtruo fieri, probabile eſt. ſed ſolida membra multum à ſanguinis diſtant ſubſtantia. Dicunt pleriq; de ſententia Ariſtotelis: Ex ſemine fieri, cęterùm muliebri, non virili. ſed hi non videntur aſſequi illius mentem. Solum enim ſanguinem materiam præſtare docet: fœminam verò, aut nullum ſemen emittere, aut tenuem quandam ſaniem, & infœcundam. Sed huic argumento vltimo reſpondet Ariſtoteles, Et neruum, & venam fieri ex ſanguine, non minùs quàm carnem: tamen hanc fieri vnica commutatione, illa pluribus. non aliter quàm in edito iam infante, nutriuntur ex ſanguine: quia ex illo ſucco fit albus ſuccus, ex quo deinde ſolida membra alimentum recipiunt. Quæro tamen ab illo: Nunquid ſeminis ſubſtantia, non eſt ſubſtantiæ nerui valde ſimilis? ergo ex ſanguine, quo neruus generetur, oportet priùs ſuccum fieri, ſemini ſimilē. nam & oſſium medulla, & albi ſucci, quibus in nobis ſolida nutriuntur, ſemini ſunt omnino ſimiles. Quorſum ergo natura, alioqui artificioſa, & quę nil fruſtra machinatur, expellat ſuccum, quem habet, ijs quæ generanda ſunt, ſubſtantia ſimilem, & alterius confectionem exordiatur? Nam quid, quæſo, incommodi eſt, In eodem ſemine virtutem eſſe formantem, & eiuſdem materiam ad fœtus generationem confici? nunquid in plantæ aut herbæ ſemine, non eſt virtus illius generans? & tamen ſemen in terram cadens ipſum conficitur, & in ipſam plantam mutatur, vim ſimul præſtans, & materiam. Quod ſi lubet dicere, In ſemine eſſe tenuiſſimam quandam partem, ſpiritu plenam, quæ præ tenuitate commoda materia non ſit, in qua virtus generans viget: hic ſermo non carebit probabilitate. Cæterùm illud apertè intelligitur: vtrumq; ſemen, eſſe materiam generationis ſolidorum membrorum. Corruit igitur opinio Ariſtotelis, qua, ſententia Hippocratis multo verior eſt: vtrunq; parentem ſemen emittere, & vtrũque ſemen præſtare materiam, & vim. nam & illud etiam eſt maximè probabile: Muliebre ſemen vim habere generandi. nam ſi ſemel monſtratum eſt, Fieri poſſe, vt in ſemine ſit vtraq; ratio cauſæ, materiæ inquam, & efficientis: quid prohibet ſemen muliebre energiam habere? An frigiditas muliebris temperamenti? Hoc illud vnum facit, vt virtus efficiens, minùs in hoc vigeat, quàm virili: ſed vt tollatur, non facit. Habet enim ſuum calorem, & ſatis copioſum. Sed dicet aliquis (nam quæ à vulgaribus philoſophis hinc inde dicuntur, contemno) Si vtrunq; ſemen, vtrumq; præſtaret: poſſet fœmina ſine concubitu, ex ſeipſa concipere, quo nil videtur abſurdius. Reſpondendum videtur, Muliebre ſemen, etiam ſi res ſe habeat, vt diximus: tamen minoris eſſe virtutis, quàm vt ſolum ſufficiat ad conceptum: quoniam frigidius eſt virili. Sed contrà eſt, quod Hippocrates libello De genitura ita inquit: Quandoq; quidem fortius eſt ſemen à muliere emiſſum, aliquando debilius: ſimiliter & quod à viro, & eſt tum in viro fœmineum, tum maſculinum ſemen, atq; itidem in muliere. Vnde conſtat, Fœminæ ſemen aliquando maſculi ſemine fortius eſſe, aliquando debilius. Sed dicet aliquis, quanquam ita fieri poſſet: verùm tamen ambo ſemina coniuncta, maiorem vim habere, atq; proinde neutrum illorum ſufficere ad generationem. ſed neq; hæc ſolutio videtur ſatisfacere. quandoquidem, vt Hippocrates inquit loco citato, tam à viro, quàm à fœmina poteſt prodire ſemen fœmineum, & maſculinum. dicitur autem eo in loco fœmineum ſemen, quod debile eſt: contrà maſculinum, quod forte. Itaque (inquit) ſi ab vtroque parentum prodijt fœmineum ſemen, generatio quidem fieri poteſt: ſed generabitur fœmina. at verò videtur vnicum maſculinum ſemen, duobus fœmineis æquales poſſe habere vires. quare fœmina, quæ ex natura ſua maſculinum habet ſemen, non eſt quòd non poſſit ex ſe ſola concipere: præcipuè, cùm quantum de virtute ſeminis detrahitur, quia ſolum eſt, tantum poſſit fœtus debilitate rependi. ita vt conceptio quidem fiat: ſed fœminæ, atque illius, ſi placet, debiliſſimæ. quare cùm hactenus nil videatur in fœmina deficere, quò minùs ſine concubitu concipiat, quippe quam in ſeipſa materiam, & efficiens principium

cipium

cipium habere diximus: alia quærenda ratio videtur, quæ clariùs doceat, Fœminam non poſſe ſine viro concipere. Eſt autem hæc vnica ratio, & quæ maximè redargutione caret: Si fœmina non eſt caloris maximi; neque ſemen eſt multæ actionis. Si verò calidiſſima eſt, minimè eſt excrementis abundans: ac proinde nec ſatis habet multam materiæ copiam, ad fœtus generationem. quare neceſſariò in muliere, aut debilius eſt principium; quàm vt ſolum poſſit coagulationem facere: aut materia deeſt, quæ fœtui pabulum præſtet. Hanc verò eſſe firmiſſimam rationem, non alicuius principij efficientis, aut materiæ defectum: hinc cognoſces, quòd fœmina ſæpe ex ſe ſola ſolet vtero concipere; fœtus tamen ad perfectionem nunquam perducitur. ex his tamen imperfectis conceptionibus, quæ dicuntur, molæ matricis generantur, & informia carnis fruſta. Sed de hac quæſtione hæc ſufficiant.

An ex omnibus membris ſemen decidatur, an ex ſolis vaſis ſeminariis. Cap. VII.

ARISTOTELES primo De generatione animalium capitibus decimo ſeptimo, & decimo octauo, vertit in dubium, An ex omnibus membris proueniat ſemen; aut non ex omnibus, ſed ex aliquo illius generationi à natura deſtinato: & refert contrarias ſententias, & vtriuſq; præcipua argumenta. Multi, in quibus eſt Hippocrates libello De genitura, & libello De aere locis & aquis; Ex toto corpore ſemen decidi putant. Atque hi, qui in hanc ſententiam conuenerunt, in controuerſia deinde conſtitutum eſſe dicunt, Quid ſit. atq; ita illi inuicem in diuerſas ſententias diſtributi ſunt: alijs dicentibus, Ex omnibus membris, cùm liquātur, prouenire; alijs, eſſe excrementum; alijs, commodum alimētum, redundans ex tertia concoctione. Hanc ſecundam controuerſiam, nos ne attingemus quidem. quandoquidem contrariam ſententiam, quæ non ex toto corpore profluere docet; cùm Ariſtotele & Galeno veriorem eſſe cenſemus. Sed prima controuerſia agitanda eſt: vt quod in ea eſt veriſſimum, eluceat. Prioris ſententiæ hæc ſunt firmiſſima argumenta. Filij eatenus ſolent ſimiles parentibus generari; vt & habitudinem & ſpeciem parentum proles referat: &, vt inquit Hippocrates libello De locis & aquis, Scythę macrocephali dicti, quoniam longis erant capitibus, faſcijs quibuſdam in longum obductis: tamen deinde ſua ſponte macrocephalos generabant. id quod omni videtur carere ratione probabili: niſi ſemen ex omnibus membris proueniat, & proinde talia magnitudine, figura, & ſpecie generentur; qualia illa à quibus ſemen deciſum fuerat, teſte Hippocrate in eodem libro. Addunt venas quaſdam eſſe poſt aures: quibus inciſis, ſteriles homines redduntur. quod nulla ratione fieri poſſet, niſi aliquid ſeminis ex capite deflueret coitus tempore. Præterea non illa ſolùm cum parentibus ſimilitudo eſt, quam diximus, natis: ſed & ſi manci ſint parētes; manci fiunt: &, ſi qua cicatrix in facie eſt, aut in alio quoquam membro patris; hanc quoq; accipit filius. quoniam, ſcilicet, cùm deficit parenti membrum aliquod, deeſt quoq; illius in genitura pars efficiens: & quæ pars ex membro, cui eſt cicatrix, fluxit, talem quoq; refert figuram. Ex voluptate etiam, & extenuatione, quę ex nimio coitu fit, illud poteſt intelligi: nam tempore coitus omnium membrorum ſentitur voluptas, & reſolutio. extenuantur etiam membra omnia ex nimio coitu. tamen ſi ex vnico membro decideretur: illud ſolum extenuaretur, ex immodico ſeminis fluxu, nō omnia. Præterea ratio videtur conuincere; vt quemadmodum totius eſt aliquod ſemen efficiens: ita cuiuſq; partis aliquod ſit, alioqui membra ſine ſemine generarentur. Tamē nulla eſt ratio, quòd ex hac ſeminis parte crus, ex illa brachium fiat: niſi hæc ex crure, illa ex brachio decidatur. Talia cùm effundant mille argumenta, cæterùm Ariſtoteles & Galenus contrariam tuētur opinionem: quorum præcipuas rationes hîc cōmemorabo. nam eorum vterq; per ſe acutiſſimè conuincit hanc ſententiam: ille libro 1 De generatione animalium cap. 8, quo loco ita argumentatur. Si ſemina animaliū ex omnibus membris profluerēt, ſtirpiū quoq; ſemina ex omniū illarū partibus de-

ciderentur.nã cùm animalia ab ſtirpibus,animali virtute,& vitali diſtinguãtur: tamen ijs, quæ ad naturalẽ potentiam, nutrientem,& efficientẽ ſpectant,nil differunt.ſed ſtirpes,etiã ſi ab illis multæ,atque illæ maximæ partes abſcindantur, producunt nihilominus ſemina. quare neq; in animantibus videntur ex omnibus membris prouenire. Prȩterea aut decideretur ex omnibus ſimplicibus partibus,vt carne,neruo,oſſe,& cartilagine:aut compoſitis etiam,vt facie,& manu. Ex compoſitis non videtur, qua ratione decidi poſſit:niſi ſimpliciũ gratia, quæ priores ſunt.nam compoſitæ,ex ſimplicibus conſtant:ſimplicibus verò nulla eſt propria figura. quare neq; hac ratione eſſet, quòd filij figurâ parentes referrent: ſed ſolo temperamento. hoc enim eſt proprium ſimplicium partium. Præterea neceſſe eſſet, cùm ab vtroque parente ſemen profluat,aut binos fœtus,alterum maſculum, alterum fœmellam:aut perpetuò hermaphroditum generari. præcipue cùm nos monſtrauerimus: Vtrunq; ſemen præſtare efficientiam, & materiam.nam cùm vir,& fœmina reliquis partibus ſimiles ſint;genitalium partium forma differunt. quare cùm ab vtriſq; ex omnibus membris ſemen decidatur: vtramque genitalium membrorum formam in eodem fœtu,aut duplicem fœtum neceſſe eſſet generari. Adde quòd cùm partes ſeminis, quæ ab omnibus membris prouenirent,in matricem immitterentur: non poſſent in fœtu inferiora à ſuperioribus,neq; dextra à ſiniſtris,neq; anteriora à poſterioribus iuſto interuallo diſtantiæ collocari.quare monſtroſum perpetuò prodiret animal. Meliùs ergo multò,quàm antiqui philoſophi, Ariſtoteles ſenſit: ſemen non eſſe natura aptum ex omnibus recedere,ſed ad omnia accedere. quod idem eſt ac ſi diceret,Semen nõ decidi ex omnibus membris, veruntamen vim habere omniũ membrorum effectricem. Galenus his rationibus,quæ acutiſſimæ ſanè ſunt,aliã addidit ex his,quæ per anatomen conſpiciuntur,deſumptam: Arteria,& vena, ad vtrumq; teſtem deſcendere conſpiciuntur: non rectò itinere, vt reliquæ omnes; ſed varijs modis inuolutæ. In his autem anfractibus, quos faciunt,antequam ad teſtes perueniant;albeſcere paulatim ſanguinem videre licet. tum demum,vbi iam ipſos teſtes attigerint: ſeminis ſubſtantia in ipſis manifeſtè conſpicitur. vnde conſtat, In ipſis proculdubio eſſe naturam ſeminis effectricem. nam ex ſanguine in ipſis diutiùs immorante,ipſum procrearunt. Eſt igitur opinio Ariſtotelis,& Galeni: Semen non defluere ab omnibus partibus. Sed diſſidet Galenus ab Ariſtotele, quòd Ariſtoteles teſtes ſemen gignere negauit: ſed eſſe veluti plagas quaſdam,quæ ex telis à textoribus appenduntur;quò ſeminaria vaſa in ſe non concidant,aut diſtorta ſint:ſed ſint patulæ viæ, & promptæ ad ſeminis eiaculationem. Sed hanc Ariſtotelis ſententiam, ſi nil aliud, certè ipſorum teſticulorum ſubſtantia conuinceret. Illorum ſubſtantia eſt alba,& coagulato ſemini omnino ſimilis. quod euidenti argumento eſt, Ipſos ſemine nutriri. habet enim vnumquodq; membrum, ſui alimenti virtutem effectricem. Præterea,ſi teſticuli veluti pondera tantummodo appenderentur: nequaquam illorum intemperies,modò pondus non deficeret;poſſet animal impotens reddere. ſed ob teſticulorum refrigerationem,redduntur multi generandi impotes. Indiget ergo homo ad generandum, non pondere teſticulorum, ſed temperie. Temperies autem nõ videtur aliter ad generationem eſſe neceſſaria, quàm generando ſemen. Adde his,quòd neq; præſciſſis teſtibus, mas & fœmina ſimiles fierent toto corpore. quod qua ratione fiat, paulò infrà dicemus. Igitur ſtat Galeni ſententia,Semen neque generari in ſolis illis anfractibus vaſorum ſeminariorum;neq; in ſolis teſtibus:ſed in vtriſque. neque verò rationes, quæ ex contraria ſententia adducebantur,ea inquam quæ habet, Ex omnibus membris ſemen decidi,quicquam conficiunt. Primùm ſimilitudo, quam filijs eſſe diximus cum parẽtibus,nihil probat. nam cùm in ſemine, etiam ſi ab vnico membro decidatur,ſit omnium membrorum virtus effectrix: non mirum, ſi reliqua omnia membra ſimilia generentur membris illius animalis, ex quo deciſum eſt. nam quanquam non eſt deciſum ex omnibus: eſt tamen ſingulis membris cum reliquis omnibus eiuſdem animalis proportio quædam, & ſimilitudo, præcipuè

cùm

cùm non adeò hoc perpetuum ſit:ſed ſæpe filij parentibus ſuis nulla ex parte ſimiles generentur:neque ex mancis manci,niſi rarò. id quod caſu fortaſſe fit, nō quòd membri illius ſemē deſideretur.nam ita perpetuò fieret:neq; poſſet quoquam pacto,ex manco ſanus generari. Adde dictis,filios in multis ſolere ſimiles parentibus fieri;ex quibus ſemen decidi nullus dixerit:vt in vnguibus, & pilis. Neque magis illud,quod de voluptate dicebatur, quidquam probat. nam ſentitur quædam veluti relaxatio,& reſolutio ex motu & calore,in corpore vniuerſo.cæterùm voluptas in eiſdem partibus fit,in quibus & pruritus. Addebatur aliud de extenuatione: quòd neque ipſum eſt efficax argumentum, ſi ſemel extenuationis cauſa intelligatur. Extenuantur corpora ex nimio coitu, duplici de cauſa,cùm propter vehemētem exercitationem, & aſſiduam:tum etiam, quòd euacuato multo albo humore, ſolida membra priuantur alimento. Nam ſcire licet,ſuccum illum album in teſticulis vim quandā ex maiore elaboratione comparare:cæterū ſimilem eſſe ei, quo ſolida membra nutriūtur; medullis inquam oſſium,& arteriarum,venarumq; alimento.propterea enim & membra, quæ ſolida ſunt,ſeminalia appellantur,quoniam generantur ex ſemine, & nutriuntur. omnia enim membra ex ſimilibus nutriuntur, & generantur. propterea Plato, in dialogo De natura,Ex redundantia huius humoris,qui medulla in oſſibus appellatur,quem etiam ille ſemen appellat, libidinoſum hominem fieri, cenſuit, dicens,Cui verò multum ſemen fluidumq́;, circa medullam generatur; vt ſi arbor,pluribus quàm cōueniat fructibus grauida,nimia vbertate luxuriet: is profectò,multis paſſim doloribus,multis item voluptatibus in libidinibus ipſis, earumq; fructibus,affectus,plurimum vitæ ob ingentes voluptates ac dolores furens. Ecce igitur,vt Plato,tam oſſium medullam, quàm illud quod in ſeminarijs vaſis continetur,ſemen appellet. Neq; verò poſſunt hi ſucci natura aut ſubſtantia differre: cùm altero illorum generentur membra, altero augeantur. differt autem accretio à generatione hoc vno,quòd in illa primò formantur membra: in hac non primò, ſed illis quæ formata iam ſunt, ſimilium omnino partium fit acceſſio.igitur materia,ex qua fiunt,eadem omnino eſt. Adde monſtratū à nobis eſſe ex anatome,In vena,& arteria,ex quibus anfractus illi fiunt,quorū paulò antè meminimus,ſemen generari. Sunt verò illa vaſa reliquis omnibus, quæ in vniuerſum corpus deducta ſunt,ſubſtantia ſimillima.quare non eſt,quòd reliquæ etiam venæ, & arteriæ non poſſint humorem ſemini ſubſtantia ſimilem, generare.Igitur attenuantur vniuerſa membra,non colliquefacta,atq; in ſemen abeuntia,vt quod ex illis omnibus decidatur:ſed quoniam vacuatur illorum alimentum.non quòd medullæ, quæ interius in oſſibus reconditæ ſunt;coitu ad teſtes defluant:ſed quoniam,cùm hic humor ex ſanguine generetur,ſunt in ſanguine partes quædam illi generando accommodatæ.quæ omnes,cùm quis immoderatiùs venereis vtitur,inſumuntur in teſtes,& vaſa ſeminaria. Illud quod ab Hippocrate dictum eſt libello De aere locis & aquis, Reddi homines impotentes ad generandum ſciſſione arteriarum, quæ poſt aures ſunt: proinde fieri putauerim,quòd cerebrum imbecille redditur,priuatum influxu ſpirituum vitalium.Quare illi ignaui redduntur,& imbecilles;neque potentes laborem coitus ſuſtinere, & ſatis vehementes edere motus. Solet enim eo tempore cerebrum vehementer laborare. aut fortaſſe cum venis præſcindebatur neruulus quidam, quem Andreas Veſalius,vir in diſſectione exercitatiſſimus, dicit ſe vidiſſe in multis,à ſexta neruorum cerebri coniugatione deſcendere in teſtes, & vaſa ſeminaria. Sed argumentetur aliquis contra ea quæ paulò antè diximus: Si ea eſſet ſeminis natura, quam retulimus, & in omnibus ſolidis membris generaretur:poſſent ſolida membra,cùm ſemel eſſent exſciſſa,regenerari.ſed contrarium docet Hippocrates multis in locis, præcipuè ſexto Aphoriſmorum decimo nono: & Galenus in commentario. quod experimento etiam cognoſcitur.nam ſi confractum eſt os;non poteſt oſſis generatione copulari:ſed vniūtur confractæ partes quodam callo; quod ſubſtantia quidem multò mollius eſt ipſo oſſe, dicente Galeno ſexto Methodi cap. quinto. neque verò os ſolum

non poteſt coaleſcere: ſed neq; vera cutis poteſt regenerari. ſed vt pro oſſe fit callus: ita pro cute cicatrix, tertio Methodi capite quinto. Non igitur ſemen ſimile eſt natura ei humori, quo membra ſolida nutriuntur: aut huius rei reddi rationem oportet. Nam multi facilè reſponſum eſſe putant, Membra illa ex ſemine eſſe genita: atq; proinde, ſi ſemel perierint, genito iam integrè animali, regenerari non poſſe, quoniam materia generationis non ſuppetat. Sed hi delirant, non intelligentes, quòd paulò ſuperiùs de ſententia Hippocratis diximus, Eiſdẽ nos nutriri, ex quibus ſumus: atq; proinde materiam, quæ generationi eſt inepta, neq; incrementum præſtare poſſe. Alij dicunt, Etiam ſi materia ſit: non ampliùs eſſe virtutem generandi. Operari enim generantem virtutem, vſq; ad formationis complementum: quod poſtquam adeptum fuerit animal, ſuccedere nutrientẽ generanti, ceſſante priore. Cæterùm contra hos eſt, quòd multa membra ſolida quotidie generãtur in adultis hominibus. nam vlcera caua, carne implentur noua: quæ non poteſt non eſſe multis venis, & arterijs capillaribus interſita. quæ quanquam tenues ſint: habent nihilominus propriã conformationem, & figuram oblongam, & cauam. Libro primo De ſemine Galenus, capite decimotertio, teſtatur, Vidiſſe ſe regeneratas, cùm alijs in partibus, tum in capite magnas & multas arterias. Libro ſexto Methodi capite quinto dicit, Mollia oſſa, cuius modi in puerulis conſpiciuntur, coaleſcere poſſe. Igitur neq; deeſt materia, neq; virtus generans. quam virtutem non ego in membris ipſis conſeruari, quò illorum neceſſitatibus poſſet ſubuenire, quemadmodum barbarorum multi dicunt: ſed eandem eſſe virtutem cum nutriente dixerim. Eadem enim virtus, quantum intelligo, arteriam diſciſſam vnit, & vnitam auget. ambo enim eadem ratione fiunt, appoſito alimẽto, & commutato ad naturam nutriti. Quæ ergo, ſi hęc ita ſe habent, ratio eſſe poteſt, quòd tam rarò regenerentur? certè nulla alia, quàm illa, quam Galenus docet libro primo De ſemine capite decimotertio, quòd neq; virtus tam vehemens eſt, quàm in ipſo vtero, cùm fœtus generatur: neque tam eſt materia abundans, quæ neceſſaria eſt ad ſolidorum generationem. Adde membra in adultis facta duriora. ſed, quæ dura ſunt, vel ſola hac ratione difficulter coaleſcunt: quæ contrà ſunt mollia, ſibi ipſis vniuntur facilè. Adde etiam, quòd cùm in parte aliqua deeſt arteria aut vena: neceſſe eſt, etiam carnem eſſe vulneratam. cùm verò caro multò faciliùs, & promptiùs generetur, propterea quòd mollior eſt, & ſanguis in corpore abundat, antequam arteria generari poſſit: anteuertit caro ſupercreſcere, & arteriæ generationi impedimento eſt. quòd ſi quis medicamento carnis generationem cohibeat, eadem opera arteriam prohibebit generari. Hæ igitur ſunt rationes, quibus rariſſimè membra coaleſcunt ſolida: non defectu virtutis, aut materiæ. Hoc veriſſimum eſſe, inde intelliges: quòd tenuiſſimæ, & molliſſimæ arteriæ, & venæ, quales ſunt capillares, promptè regenerantur. neq; ſolùm hæ, ſed & oſſa etiã in puerulis coaleſcũt: quoniam in illis robuſtior eſt (6. Methodi cap. 5.) naturalis virtus, & oſſa ipſa cerea, & mollia. Sed quod omnium maximè apertam membrorum ſolidorum regenerationem oſtendit, ſunt dentes. horum enim maior pars decidunt in pueritia, & regenerantur: vltra quam ætatem qui deciderint, non ampliùs regenerari poſſunt. quorum euentuum cauſas reddit Ariſtoteles quinto libro De generatione animalium, capite vltimo, dicens, Inciſorios dentes, qui priores ſunt, lactentibus adhuc puerulis prodire, propter calorem lactis (hoc ipſe euentus declarat. nam quò calidiore lacte vtitur infans, eò citiùs erumpunt dentes. ego addiderim, & exercitationem, confricationemq; mandibularum) deinde caninos, poſteriores molares: vſq; adeò, vt vigeſimo anno multis erumpãt, & omniũ vltimi nonnullis, vel ſeneſcentibus eruperint. tamen qui præcoces ſunt, decidũt: ſunt enim anguſtiori vaſi, & debilioribus, paucioribusq; radicibus; poſteriores hæc habent ampliora: proinde decidui non ſunt. regenerantur verò anteriores, quia tam citò cadunt: vt ſecundæ generationis tempus inueniat adhuc creſcentem ipſam partem mandibulæ. priores enim generari non poſſunt, vbi mandibula ceſſauit à manifeſto incremento: poſteriores generantur vigeſimo anno,

vt di-

vt diximus:& nonnullis grandiori ætate, quia ex ampliori vaſe naſcuntur,& alimenti habent maiorem copiam. Ergo generatio dentium, & regeneratio ita habet. Recipiũt dentes alimentum à radicibus, vt capilli & vngues: tamen vt paulò ſuperiùs monſtrauimus, Vnguium & dentium nutritio eſt vera; capillorum non ita: ſed excrementorum congeſtio. Cùm ergo hæc membra ſanguinea non ſint; & manifeſtam regenerationem recipiant: neq; ſolùm hoc, ſed & generationem primam: edito iam homine, non dubium eſt, quin horum etiam generãs facultas aliqua in nobis perſeueret. quodq́; ſi pauca admodum membra de numero ſolidorũ, atque ea tenuia, ac nonniſi in infantia, aut pueritia generari conſpiciuntur: duriciei membrorum, paruæ nonnunquam alimenti copiæ, debilitati facultatis; haudquaquam naturæ illorum imputandum ſit. Sed videtur iam hæc queſtio iuſtum adepta finem. Cæterùm, ne quicquam in hac materia deſideretur: illud lubet interrogare antequam caput concludatur, quam ob cauſam fœtus matribus, aut patribus fiant ſimiliores: & vtrum illorum frequentiùs accidat. Multi, de quorum numero Athenæus, fœtus tam maſculos, quàm fœminas matribus magna ex parte ſimiles eſſe affirmabant. atqui cùm ratio videretur aduerſari (cùm enim efficiens principium, aut à ſolo mare profluat, aut ab illo magna ex parte: videtur illi euadere fœtus ſimiles oportere, præcipuè eos, qui maſculi generarentur) excogitarunt Formam, aut ſpeciem in vnaquaq; re, quæ ſecundum naturam generaretur, ab efficienti principio fieri; cęterùm figuram, & cõformationem à materia, atque proinde fœminis etiam maſculos fœtus fieri ſimiles, quoniam ab illis materiæ copia profluit. Sed horum ratio falſa eſſe videtur. nam falſò aſſumunt: Ex materia, aut alimento, permutari figuram. nam arbor Perſica in Ægyptum tranſlata, bonum alimẽtum nacta eſt, & eſui idoneum fructum protulit: tamen figuram nunquam permutauit. neq;, arbitror, Polycletus ſtatuam effingens, aut humanam, aut equinam: ſimum naſum, cæſios oculos, luto aut ceræ permittet facere. Quare materia non præſtat ei, quod generatur, figuram: ſed illud ipſum quod generat. conformationes præterea diuerſæ membrorum, & variæ figuræ, quibus contingit, filium, aut matri, aut patri ſimilem euadere: ex figura ſolidorum membrorum fiunt, non ex carnoſis partibus, quæ circa hæc obductæ ſunt. membra verò ſeminaria non generantur ex menſtruo ſanguine, ſed ex ſemine. quare præter rationem eſt, opinari, propter multam materiam, quam fœmina præſtat, reddere ſibi fœtum ſimiliorem figura. adde fœtum non perpetuò eſſe ſimiliorem matri: ſed aliquando matri, aliquando patri. Ergo ſimilitudo non fit propter hanc materiæ multitudinem, quam perpetuò præſtat fœmina, & ea ſola: ſed propter illius materiæ, quæ ab vtroque parente profluit, multitudinem, aut vigorem. Huiuſmodi eſt ſemen, quod ab vtroque promanare diximus. quare vtrum illorum calidius, & vehementius eſt; illi fit fœtus ſimilior. Et cùm, vigente etiam fœmineo ſemine, marem generari poſſe, paulò ſuperiùs de ſententia Hippocratis, monſtrauerimus: quoniam, ſcilicet, nonnunquam ex fœmina maſculinum, & potens; ex viro fœmineum, & debile ſemen profluit: ex ratione fit, vt nonnunquam mares generentur, & matribus ſint ſimiliores. maximè quòd, ſi eorum, quæ de cauſa generationis maſculi, aut fœminæ, in libro primo diximus octaua quæſtione, non ſumus obliti: ratio nil aduerſatur. Sed contrà eſſe videtur, quòd ſi, quia fœmineum ſemen præualet maſculino; aut contrà maſculinum fœmineo, ſimilitudo fieret: filius aut matri, aut patri membris omnibus ſimilis euaderet; cuius contrarium conſpicitur. ſæpè enim oculis matri, naſo patri, gratia exempli, aut in alijs ſimiliter patri, aut matri ſimiles ſunt. Sed neque hæc ratio quicquam habet difficile. nam quanquam vtrumq; ſemen ſimplex eſt, & homogeneum: tamen partibus eſſe non æquè calidis, nil prohibet. quin potiùs rationi eſt conſonum: id quod prima eiaculatione emittitur, craſſius eſſe & calidius, deinde frigidius & ſeroſius. Quare fieri poteſt, vt in vno membro vigeat virile ſemen, in altero fœmineum: cùm vtrunque ſit ſecundum diuerſas partes non æquè calidum. Quare poteſt maſculus generari matri, & fœmina patri ſimilis; aut contrà: & vterq; fœtus his membris

patri, illis matri eſſe ſimilis. neque quicquam habet hæc opinio in difficillima præcipuè tractatione diſſonum. ſed hæc quæſtio iuſtum eſt conſecuta finem.

An ſemen deciſum viuat. Cap. VIII.

QVIBVSDAM videtur ſemen, cùm deciſum ab humano corpore eſt, atque in vterum incidit, nullius vitæ eſſe particeps: ſed humorem quendam non viuentem, aptum generationi. vt ſanguis eſt ſuccus nulla vita præditus, ſed nutritioni commodus. Quorum rationes hæ ſunt. Semen (quemadmodum proxima quæſtione monſtrauimus) eſt ſuccus quidam albus, ſimilis medullæ, quo ſolida nutriuntur, & generantur: vt ſanguineæ partes generantur, & nutriuntur ſanguine. cùm ergo ſemen nullius membri ſit pars, ſed nutrimentum: non debet viuens dici. Præterea, ſi ſemen operaretur vitâ ad generationem: videretur operari ad ſui interitum. non enim poteſt generari fœtus, quin ipſum ſemen corrumpatur. Cæterùm quanquam hic ſermo videatur eſſe aliquantulum probabilis: tamen verus non eſt. monſtrauimus ſiquidem, in ſemine eſſe virtutem gignentem, paulò ſuperiùs. Sed generans virtus, vt procedenti ſermone docebimus, & modò ſine demonſtratione ex noſtra opinione dicimus, à virtute naturali nō differt. ſunt alentis animæ operationes, nutritio, & generatio. non igitur eſſe poſſet huius virtutis particeps ſemen, ſi nulla vita viueret. ſanguis ſanè non viuit: ſed neque virtutem habet generantem, aut nutrientem, ſed materiam præſtat ſolùm. Vnde facilè quiuis intelligat, errare nonnullos, putantes de ſententia Galeni, Menſtruum quoque ſanguinem habere aliquam efficientiam: quia, ſcilicet, inſumpto ſemine in generationem ſolidorum, reliqua membra ex influente ſanguine menſtruo generantur. Sed hi non intelligunt, quid afferat ſua opinio. coguntur enim ſtatim dicere, ſanguinem viuere. nam generatio, actio eſt alentis animæ. in quo eſt actio, & virtus ſit oportet: præcipuè naturalis, quæ inſita eſt viuentibus: non influens, vt hic etiam ſermo procedens declarabit. Res igitur ita habet. ſemen defert generantem facultatem: atque viuit vita plantæ, qua fruitur fœtus, vſque ad ſentiendi tempus. Incidens ergo ſemen, propria virtute in membra ſeminalia tranſmutatur: ſanguis ab ipſis membris primis, & ſemini inſita vi, in membra ſanguinea permutatur. Sed qua ratione viuit ſemen, ſi medullis oſſium eſt ſimilis ſubſtantiæ? An viuunt & ipſæ medullæ? Minimè. ſed viuiſcit ſemen, maiori illa elaboratione, quam in teſtibus recepit. Qua ratione ſe conficit ſemen? videbitur enim agere ad ſui interitum. Huic argumento ferè reſpondimus in quinta quæſtione. Nihil incommodi eſt, in eadem re, vt puta ſemine, eſſe vim actiuam, & paſſiuam: modò in diuerſis ſubſtantiis vigeant potentia, & impotentia. generans vis viget in ſpirituoſa parte ſeminis, quam multi medici mihi videntur probabiliter & inueniſſe, & appellaſſe ſpiritum complātatum: qui qualis ſit, procedens oratio dicet. eſſe quidem omnino, hæc ratio videtur demonſtraſſe. Viuit itaque ſemen.

De partu octomeſtri. Cap. IX.

POSSINTNE octomeſtres vitales edi, an non: non eſt quod in dubium vertatur. quandoquidem longo experimento comperta res eſt: &, vt inquit Hippocrates, libello cui titulus eſt De ſeptimeſtri partu, Mulieribus de partu fidem derogare non oportet: & (paucis interpoſitis) quæ verò iudicio præditæ ſunt, ſemper dicunt, ac teſtantur, naſci ſeptimeſtres, & octomeſtres, & nouimeſtres, & decimeſtres, & vndecimeſtres: & ex his, octomeſtres non ſupereſſe. Itaque fiátne, an non, non eſt in controuerſia conſtitutum: ſed illud in diſputationem venit, qua ex cauſa id contingat. cuius rei multiplices ſunt rationes, ab Hippocratis libris, qui primus omnium de hac re inuenitur diffuſè tractaſſe, deſumptæ. Prima ex ratione conceptionis & conformationis deſumitur Nam mutationes præcipuæ, quæ contingunt fœtibus certis quibuſdam temporibus dum vtero geruntur, ſunt figuratio, & motus, & partus: horum temporum ad ſe inuicem eſt proportio hæc.

Tempus motus duplum eſt temporis figurationis:& tempus partus eſt triplum temporis motus. igitur pendet tempus partus à tempore figurationis: cuius non eſt ſimplex terminus, ſed varius. atque proinde tam multi ſunt termini partus humani, vt & ſeptimo,& nono,& vndecimo fieri,& duodecimo, contingat: quin &, quod multò magis mirandum, quatuordecimo etiam, vt inquit Auicena libro tertio, Fen vigeſima prima: niſi fortè detrahēda fides ei eſt, quia ex relatu loquebatur. Ita enim inquit: Etiam dixit mihi fidelis quidam, quandam mulierē peperiſſe decimo quarto menſe: & bene dixit. Termini figurationis, quemadmodum apud Hippocratem videre eſt libro De alimento, ſunt nunc dies triginta, nunc triginta quinque, nunc quadraginta quinque, nunc quinquaginta. quo loco eam, quam diximus proportionem, obſeruat Hippocrates. nam eos, qui triginta quinque figurantur, ſeptuaginta moueri: & ducentis, & decem edi tradidit. Ex his itaque terminis licet colligere: partus naturalis terminum eſſe ſeptimum menſem, qui conſtat ducentis & decem diebus:& nonum, qui completur ducentis ſeptuaginta diebus: qui terminus fit ex quadraginta quinque bis ſumptis, atque conſtituentibus nonaginta ad motum, atque ex illis rurſum ter ſumptis ad exitum. Poteſt verò etiam in principio ſeptimi menſis edi: quando ſcilicet ſolis triginta diebus figuratur fœtus. mouetur enim ſexaginta diebus: & editur centum & octuaginta, quod eſt anni dimidium, & principium ſeptimi. atque etiam in vndecimo editur, qui configuratur quinquaginta: mouetur ſiquidem centum, & editur trecentis: atque ita aut citiùs aut tardiùs, prout citò aut tardè figuratur. Tamen nullus octauo menſe editur. Nam qui quadrageſimo figuratur (figurantur autem pauciſſimi) hic bis centum & quadraginta editur: qui quatuor iam dies ex nono menſe deſumpſit. conſtant enim ſinguli menſes ex viginti nouem diebus cum dimidio. Verùm quoniam hæc ratio, qua ſola barbari medici vtuntur, plurimum claudicat (nam quòd formari poſsint quadrageſimo, docet idem Hippocrates loco citato, & iidem ipſi non negant: ſed raro fieri poſſe dicunt. ſi verò figurantur quadrageſimo, oportet vt octo menſibus in lucem edantur: quod ſi tamen aliquam partem ex nono deſumere dixeris: eos qui trigeſimo quinto figurantur, inuenies octauo menſe edi) alias rationes his oportet ſuperaddere. eſt autem omnium commodiſſima ea, qua vſus eſt Hippocrates libello De ſeptimeſtri partu: Partus terminantur, quemadmodum & morbi: nam quemadmodum ad morborum iudicationes ſunt quidam dies, in quibus inſignis eſt vis: alii imbecilles: alii praui in iudicando: ita & ad ipſos partus. Dictum autem eſt à Galeno, Breues morbos per quaterniones: longiores aliquantulum per ſeptimanas: longos verò per decimos primùm, deinde & per vigeſimos dies iudicari. itaque quò longior eſt affectus, eò per longiora interualla recipit mutationes. prægnatio autem eſt plærique morbis longior: quare, vt illi per ſeptimanas, ita prægnatio per quadragenarios recipit mutationes. Eſt verò hoc non ratione ſolùm, ſed & experimēto inuentum. quanta enim vis ſit quadragenariorum dierum ad fœtus, inde cognoſces: quòd mulieres experimento obſeruauerunt, primis quadraginta diebus plurimas fieri abortiones: & quæ hos euadunt, raro abortire. Recens natus infans, & ſi titilletur, ante quadrageſimum diem non ridet: niſi fortè ille, qui ad finem decimi, aut vndecimo menſe editur. rationem mox apponemus. Cùm ergo hæc ita ſe habeant: illius quoque oportet meminiſſe, quod Galenus primo De diebus decretoriis docet: nempe ſeptimo maximam eſſe in iudicando vim, quinto etiam ſatis magnam, ſextum autem eſſe infeliciſſimum. Ergo ſi quis rectè ſupputet, inueniet, quintum quadragenarium reſpondere ſeptimo menſi: ſeptimum nono,& decimi principio: ſextum, totum octauum menſem comprehendere. Quare in hoc nihil poteſt feliciter contingere. moriuntur enim omnes: eò quòd ſeptimo menſe fœtus incipit conuerti in vulua ad exitum. Nonnulli igitur, qui eo tempore firmiores ſunt, non ſolùm conuertuntur, ſed & vno impetu exeunt: qui verò id non poſſunt aſſequi, laborant morbo ex defatigatione, quæ ex conuerſione accidit: qui morbus durat diebus quadraginta. Si igitur illis quadraginta diebus (quibus totus octauus menſis continetur) prodierint, moriuntur, nouo labore partus, adueniente priſtinæ ægrotationi: ſi verò toto illo quadragenario quieuerint interius, ſanantur, & poſtmodum ſani prodeunt, poſſuntq; meliùs exitus laborem ſuſ-

tinere. atque eò meliùs, quò longiùs abſunt ab infelici illo quadragenario. atque proinde diximus paulò ſuperiùs, eos qui ad finem decimi, aut in vndecimo eduntur, firmiores prodire, & minùs extra laborare, atque citiùs ridere. His rationibus addit Hippocrates aliam, quam ex naturali cuiuſcumque rei conformatione, rhythmoq́; deſumit. quam licet cuique appellare, proportionem efficientis, ad id quod accipit & patitur. Omnibus enim rebus, tam animantibus, quàm arbuſtis, cæteriſque ſatis, conſtitutus eſt quidam ortus terminus à natura: atque hic non perpetuò idem, ſed aliquando breuior pro cœli terræq́; benignitate: aliquando tardior, quoniam hæc deſunt. Sunt igitur hominibus ad ortum conſtituti hi termini: vltra neque citra quos non eduntur. nonus ſcilicet menſis, naturalis ac frequens terminus: ſeptimus iis, qui quaſi benigniori cœlo & terra generantur. Huic rationi videtur maximè conſonum eſſe, quòd Ariſtoteles De hiſtoria animalium in quadam Græciæ parte octomeſtres nonnunquam viuere, memoriæ prodidit. Eſt igitur & ex ratione dierum iudicantium, & ex proportione temporis conformationis cum reliquis temporibus, & ex his quæ frequenter eueniunt, de ſententia Hippocratis monſtratum: octomeſtres non viuere. Cæterùm neque id eſſe omnino impoſſibile, docuit Ariſtoteles. Fœminæ tardiùs figurantur, quàm viri: ſed neutris eſt vnicus conſtitutus terminus. eſt verò diſcrimen non alia in re, quàm in partium à ſe inuicem diſtinctione. Cùm enim humidius ſit muliebre corpus, & excrementi magis redundans, tardiùs actione caloris elaboratur, & recipit diſtinctam figuram, ac nunquam ante quadrageſimum: viri verò trigeſimo, aut trigeſimo quinto. quò clarius eſt, Non ſeruari illam figurationis ad motum, & motus ad partum proportionem. nam alioqui perpetuò viri ſeptimeſtres, & fœminæ nonomeſtres, aut decimeſtres ederentur. Secunda ergo ratio, & tertia magis placent: quippe quæ Hippocratis ſunt, & minùs difficultate plenæ. Quare de re difficili, quam experimento cognoſcimus, & rationem nouit euidenter ſolus ipſe Deus, hæc dixiſſe ſufficiat.

De ſeptimeſtri partu. Cap. X.

EORVM, quos proxima quæſtione ſeptimo menſe in lucem edi poſſe, & ſupereſſe, monſtrauimus: (quemadmodum Hippocrates & Galenus obſeruauerunt, & alij fortaſſe ante hos, quorum monumenta vetuſtate periere) primus partus terminus eſt, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ cum vigeſima quarta horæ parte: vltimus, ducenti & quatuor dies. ante illum terminum nullus ad maturitatem peruenit, & fatale exeundi tempus. qui hunc vltimum tranſcendunt: non exeunt vitales, niſi quadraginta dies (vt diximus) in vtero quieſcant, atque tum demũ prodeant, refectis viribus, nono menſe. eduntur verò primo, aut vltimo termino, aut inter hos alio: prout cõcepti fuerint, aut in plenilunio, aut interlunio, aut medio tẽpore. Nimirum experimento inuenimus: Lunã multã habere vim in cõceptionibus. Quantũ igitur præteriit primi menſis in conceptus die: tantum de eo menſe detrahi debet, modò non ſit maior pars dimidio menſe. vltimi etiam menſis neceſſariò debet fœtus accipere quindecim dies. Nam vt ſemel in ſeptimum menſem inciderit, debet accipere plus dimidio: à primo quidem, minimùm viginti dies & tres horæ accipiuntur: reliquum eſt, quod amitti poteſt propter tempus conceptionis. de vltimo quindecim dies neceſſariò aſſumuntur, quinque intermedij integri ſunt. Sed eſt vniuſcuiuſque terminus viginti nouem dies cum dimidio: ita vt vndeſexaginta dies duo menſes ſint, & quinque menſes centum & quadraginta ſeptẽ cum dimidio. quibus ſi addantur viginti dies, & tres horæ, & rurſus quindecim dies: conſtituitur exquiſitè ferè dimidius annus, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ: ante quem terminum nullum vitalem prodire poſſe diximus. Sed iam neque vltra ducentos & quatuor, poſſe fieri vitales, docendum eſt. Quinque menſes intermedij (vt dictum eſt) centum & quadraginta ſeptem dies habent cum dimidio. Si igitur conceptus infans eſt in interlunio, & totum ſeptimum menſem in vtero peragat: maiores primi menſis & vltimi partes accipiet. at verò neque ſi id ita contingat, poteſt illos accipere integros. nam neque primo momento menſis concipitur, ſed

aliquid neceſſariò detrahi debet, gratia illius, quod inſumitur in expurgatione. Si igitur ſeptem eſſent menſes integri, bis centum & ſex dies cum dimidio continerent. nunc verò dicta cauſſa duo cum dimidio detrahuntur minimùm: in aliquibus enim prægnantibus plus, ſed in nulla minus. Atque ita conſtat, vt ſeptimeſtrium breuiſſimus terminus ſit anni dimidium: longiſſimus ducenti & quatuor dies.

Sit ne caput factum propter cerebrum, an propter oculos. Cap. XI.

MVLTIS nominibus quæſtio hæc de capitis vſu foret in præſentia relinquenda: cùm quòd nihil habet ad artis opera neceſſarium, tum etiam, quòd diffuſè admodum, & diſtinctè à Galeno ipſo eſt agitata octauo libro eius operis quod De vſu partium ſcripſit: niſi illius opinionem, quam illic acutè admodum confirmat, barbarorum nonnulli, partim eorum, qui quæſtiones medicas ante nos ſcripſere, partim eorum, qui artis præcepta ſuſcepere pertractanda, aut aliorum ſcripta commentariis proſecuti ſunt, damnantes, inanibus quibuſdam argumentis laceſſiſſent. Quibus proinde fuerit operæpretium reſpondere, opinione, vt oportet, conſtituta: Cur in hominis formatione poſt humeros excelſius quoddam membrum natura formauit, ex ipſis humeris collo producto, quo cerebrum & ſenſus continentur: ac non potiùs in thoracis ipſius quadam parte cerebrum collocauit, & illic ſenſus infixit: vt in quibuſdam animalibus de eorum genere, quæ ὀστρακόδερμα, quaſi cruſtata dicas, appellantur? An quoniam melius fuit, cerebrum in editiori eſſe loco: aut quoniam aliquid aliud eorum, quæ in capite nunc continentur, melius fuit in ſublimi collocari? omnino enim propter aliquid eorum, quæ in illo ſunt, caput fuerit factum: non propter ea, quæ alibi. Quantum licet ratione aſſequi, illius membri gratia factum ſit, cuius operationi plurimum conducit ſublimis ſitus. Cerebrum, vt procedente ſermone monſtrabimus, & interim ex receptiſſima opinione petimus, ſedes eſt animalis virtutis. igitur eius vſus eſt, Virtutem animalem ad reliqua membra demandare per neruos. Huiuſmodi virtutis influxus, aut ſpiritu fit, aut illuſtratione. nihil igitur illum iuuat excelſus illuſtrantis locus. Si enim graui aliqua ſubſtantia virtus deferretur, iuuaret illius defluxum decliuis via: atque ita multum conferret, virtutis fontem in excelſo collocari. cùm verò illuſtratione fiat, quæ verſus quaque fit facilè, nihil videretur intereſſe, cerebrum in capite aut thorace collocari. Speculatores verò, quò in ſublimiori ſunt loco, eò longiùs deſpectant. nam noſipſi, cùm propter longinquitatem deſpectantes, aliquid minùs poſſumus cernere: in ſublimem aliquem locum conſcendimus. quæ res ſatis declarat, quantum oculorum actionem iuuet ſublimis ſitus. Cùm igitur actionem cerebri, nihil ex proceritate corporis iuuari monſtrauerimus: ſatis videtur probatum, propter oculos naturam caput de thorace deduxiſſe, non propter cerebrum. Huic etiam rationi atteſtantur ipſa naturæ opera. cùm enim, vt paulò antè retulimus, nonnullis animalibus, quæ capite carent, cerebrum in thoracis regione conſtitutum ſit: aut illa animalia oculis omnino carent, aut excelſa quædam habent cornua, quibus ſoli oculi imminent. quæ naturæ opera declarant, oculos ſublimi loco indigere perpetuò, cerebrum non eatenus. Eſt igitur ita Galeni opinio conſtituta. Quam damnat Auerroës ſecundo Collectaneorum, cum quo & alij multi, his rationibus. Membrum quodcunque illius gratia factum eſſe cenſetur, cuius quantitatem & figuram præſefert, cùm ſcilicet propriam figuram, & propriam magnitudinem ad illius cuſtodiam habet comparatam. ſed cranium ea eſt magnitudine, & figura, qua eſſe oportuit, ad cerebri conſeruationem. & ſi quis ex figura ſingularum partium iudicet: totius capitis partes cerebro tributæ ſunt, aut ad cuſtodiam, aut ad expurgationem. Eſt igitur caput factum propter cerebrum. Præterea, cùm cerebrum tantò præſtantius membrum ſit oculis, vt tota videndi vis à cerebro illis influat: non videtur rationi conſonum, naturam gratia membri minùs nobilis caput conſtituiſſe, cùm in eo aliud tantò præſtantius ſit. Cæterùm hæ rationes, quibus illi adducti à Galeni opinione recedunt: potiùs videntur eorum

hominum, qui ea quæ ab autoribus dicuntur, non intelligunt, quàm qui ex ſeipſis poſſint vtile aliquid excogitare. Non enim negauerat Galenus, cranium ad cuſtodiam cerebri eſſe comparatum: ſed caput ex humeris deduci, & in ſublimi editiſſimáque parte collocari, non tam eſſe ex vſu cerebri, quàm ex vſu oculorum, illud vnum docet. quandoquidem cerebrum poterat animalem virtutem tranſmittere in thorace conſtitutum nihilo deterius. ſed oculi, quò in humiliori loco eſſent conſtituti, eò hominibus minùs eſſent ex vſu: quoniam eò ad minorem diſtantiam poſſent cernere. factum eſt igitur caput ſublime gratia oculorum, à quibus tamen cerebrum ſeparari non potuit. quoniam ad hos erant molles ramuli neruorum, qui optici, id eſt, viſui deſtinati dicuntur, deducendi. hinc etiam factum eſt, vt cerebrum collocaretur in capite: quod primò gratia oculorum factum eſſe, diximus. Cùm verò ſemel quis intellexerit, Caput propter oculos eſſe factum, cerebrum verò gratia oculorum in capite eſſe conſtitutum: facilè adducetur ad intelligendum, oportuiſſe reliquos ſenſus, ita vt factum eſt, in capite collocari. nam neque ad hos nerui molles, quales ſenſui deſtinatos eſſe oportet, ſi eſſent diſtantiores, deduci poſſent: omnes enim nerui, recedentes à cerebro, duriores fiunt. Talis igitur fuit capitis conſtitutio, cui nec ipſe cerebri principatus obſtat. poteſt enim (vt res habet) oculis eſſe præſtantius: tamen non adeò ſublimi loco indigere. Quare natura propter oculos caput faciens, cerebrum non deſpexit: ſed dedit vnicuique iuxta dignitatem propriam, & neceſſitatem. nam & ipſum cerebrum, quanquam non indigere ſublimi adeò loco monſtrauimus: tamen non eſt in capite deterius, quàm in thorace, ſed ad alia etiam multò melius. Nam, quemadmodum Plato inquit dialogo De natura, noſtri formatores caput à pectore, ceruice & collo interiectis, ſeparauerunt: religioſè cauentes diuinum mortalium contagione, niſi quantum ſumma neceſſitas cogit, polluere. Quod perinde eſt, ac ſi diceremus, Melius eſſe cerebrum longè à thorace ſitum fuiſſe: ne rationalis virtus, quæ in ipſo eſt, ab irrationali, quæ eſt in corde, conturbaretur: atque ita animali nunquam liceret eſſe prudenti: ſed ageretur potiùs irrationabilibus affectibus, quàm ratione. Inuenit igitur Plato vſum alium capitis generandi, longè diuerſum ab eo, quem Galenus docuit. Quare alterum dicendum eſt: Aut vſam quidem eſſe naturam capite ad facilem intuitum, & abuſam eſſe eodem ad ſeparandum potentiam rationalem ab irrationali: aut vtriuſque gratia caput eſſe factum, cerebri ſcilicet, & oculorum. id quod probabilius eſſe cenſeo. nam quanquam Galenus loco citato alterius tantùm vſus meminit: conſonum tamen videtur rationi fore, ſi cerebrum in thorace collocatum eſſet, vt pluſquam oporteret, virtus animalis traheretur ad compaſſionem cordis, & animal duceretur, non prudentia, ſed perturbationibus. quod minùs cauit natura in his animalculis, quibus imperfecta eſt imaginatio, & nulla iraſcibilis potentia. atque proinde illis, non dubitauit, aut cerebrum in thorace dare, aut caput à pectore, nullo collo ſeiungere. Eſt igitur, quantum ego opinor, caput, & propter cerebrum, & propter oculos factum. quanquam neque id probat cerebri principatus, neque capitis figura, vt barbari illi autores dicebant: ſed diuina Platonis ratio perſuadet. & de hac quæſtione hactenus.

De numero membrorum principalium.
Cap. XII.

MOS eſt medicis, membrum principale appellare, illud: in quo virtus aliqua earum, quibus corpus humanum gubernatur, vt in præcipua ſede, viget maximè. Cæterùm de numero membrorum, quæ principalia dicenda ſunt, parum videntur, conuenire. Ariſtoteles ſiquidem tertio De partibus animalium cap. quarto, vnicum membrum cenſet eſſe principale, cor: atque in eo, omnes virtutes præcipuas reſidere, ab illo in reliqua omnia membra demandandas. Auicena Fen prima primi doctrina ſexta cap. primo, Ariſtotelis opinionem inſecutus eſt. Galenus diuerſam omnino tuetur opinionem, vt multis aliis in locis: ita vel præcipuè ſexto De placitis. ſed Ariſtotelis hæc ſunt argumenta. Vbicunque fieri poteſt, prin-

teſt, principium vnum eſſe quàm plura, melius eſt. ſi igitur virtutes omnes à corde poſſunt in reliqua membra demandari: præter conſuetum naturæ ordinem ſit (natura enim ſemper facit, quod melius eſt) virtutes corporis gubernatrices, in multis membris collocari. Præterea ſi hoc non ita eſſet: reſideret, vt fert contraria opinio, virtus animalis in cerebro, vitalis in corde, naturalis in iecore. Séd hac ratione cor minùs nobile eſſet quàm cerebrum, quod tamen prouidentia videtur redarguere naturæ, quæ cor in medio corporis conſtituit, vt in tutiſſimo, & nobiliſſimo loco. Adde, in eo membro, coniectandum eſſe, virtutem reſideré, à quo inſtrumenta illius virtutis ducunt originem: ſed ex corde oriuntur non arteriæ ſolùm, ſed & venæ, & nerui. Quod de vena probatur primò. In illo membro videtur eſſe prima radix venæ: quod venæ non penetrant recta via, ſed in quod finiuntur. in hepate nulla eſt vena, quæ non recta via ipſum penetret, nequaquam in ipſo terminata: ſed vena caua, quæ in cor tendit, intrat per dextrum ventriculum, & in ipſam cordis ſubſtantiam inſumitur. nam alia, quæ ex paulò ſuperiore parte ad pulmonem demandatur, tam diuerſa eſt à priori, vt, cùm prior eſſet vena, ſecunda non ampliùs vena, ſed vena arterialis ſit. Eſt igitur cor origo venarum. Quòd verò & neruorum, inde diſces, quòd eius ſubſtantia craſſa eſt, & multis neruis interſita, & dura: cerebrum verò, ex quo Galenus neruos oriri opinatur, eſt molle. atque proinde minùs commodè videntur ex ipſo nerui poſſe proficiſci, quos duros eſſe conſtat: cùm orta atteſtentur ſuis principiis. His rationibus perſuaſus Ariſtoteles, & aliis permultis, quas conſultò prætereo, cenſet: cor primam eſſe ſedem omnium virtutum. Galenus contrà, cuius rationes ex euidentioribus deſumptæ ſunt, Virtutem animalem, qua corpus mouetur, & ſentit, in cerebro: naturalem, qua nutritur, & augetur, in hepate: vitalem, qua viuit animal, in corde cum Platone in dialogo De natura collocat. Prima huius ſententiæ ratio ex anatome deſumpta eſt: quæ diſtinctè docet, neruos ex cerebro deſcendere, aut ſpinali medulla, quæ ab illo procedit: arterias ex corde: venas verò ex hepate. Nam quamquam illi venis ex corde tribuant originem, ex neſcio qua apparenti ratione: cæterùm diſſectio fœtuum, qui vtero geſtantur, luce clariùs docet, ſanguinem ex hepate mitti ad cor, non ex corde ad hepar. recipiunt enim fœtus alimentum ex materno ſanguine per vmbilicum, in quem ſubeunt vaſa hæc, vna vena, & duæ arteriæ. Vena rectà tendit in hepar ipſum, arteriæ ad regionem veſicæ, atque inde repentes per ſpinam, inſeruntur in cor, priuſquam ad hepar veniant. quemadmodum vena priùs inſeritur in hepar, quàm cor attingat. declarat, ſcilicet, hæc conſtructio venas oriri ex hepate, arterias ex corde. ſed hanc anatomen latiùs explicuimus, paulò ſuperiùs in hoc eodem ſermone. ſed & illud, quod in éditis iam in lucem per anatomen apparet, ſatis rem declarat. ſumuntur enim alimenta, quæ in ventriculo in chylum tranſeunt. hic deſcendit ad inteſtina per pylorum. ad inteſtina nullæ aliæ venæ veniunt, quæ chylum poſſint ad alia membra tranſumere, præter meſaraicas: hæ verò in hepar deducunt rectà, in quibus, & in ipſo hepate, vt diſſecanti licebit oculis conſpicere, ex chylo copioſus ſanguis generatur. à quo, non ad cor ſolum, ſed ad vniuerſum corpus alimentum, futurum nutritionis materia, demandatur. Igitur cor recipit ſanguinem ab hepate per venas. quare venæ deueniunt ab hepate ad cor, non à corde ad hepar. Quòd ſi concedentes, ſanguinem in hepate generari, dixerint, hepar non generare ſanguinem, qui ſit alendo toti corpori, ſed cordi præparare, vt illi præparat ventriculus: conuincuntur ipſa anatome. non enim hepar remittit totum ſanguinem cordi: ſed partem quandam reliquam in totum corpus diſpenſat. tamen omnia membra, quæ materiam aliis præparant, totam eam, atque integram, illis quibus præparant, ſolent reſeruare. neque alius quiſpiam meatus à pulmone alioſum tendit, quàm in cor: neque è ventriculo & inteſtinis, præterquam ad iecur, aliud permeat foramen: neque ex reticulari contextu (hoc inquit Galenus, ego enim contextum hunc haud vnquam vidi) niſi in cerebrum: neque ex ſeminariis vaſis, niſi in teſtes. Quare eſt, vt diximus, cor ſolum arteriarum principium, & cerebrum neruorum, & hepar

venarum. Adde rationes, quibus contraria opinio vtitur, nil probare. licet enim nobis reſpondere, Si virtutes omnes, quibus gubernatur corpus, omnino eſſent æquales perfectione, ita vt nulla illarum reliquis emineret, aut ſi membra, in quibus reſident, tam eſſent diuerſa, vt tria animalia, non vnum animal conſtituerent: præſtaret, vnicam eſſe virtutem, & vnicum membrum. Sed cùm hæ virtutes, quanquam tres ſint, vni tamen rationali, quæ reliquis natura imperitat, natæ ſint parere, & membra tam multis vinculis ſint annexa, vt quocunque illorum permoto, reliqua facilè trahantur ad compaſſionem: non eſt, quòd quiſquam hanc multitudinem virtutum, aut principalium membrorum damnet. Decentius præterea videtur, quemadmodum Plato inquit, ſublimem virtutem in ſublimi, & excelſo loco, quod caput eſt, quàm in ſede media, collocari. Ex affectionibus etiam præter naturam, quæ his membris contingunt, licet illud euidenter argumentari. cùm enim intemperies aliqua, aut tumor præter naturam, aut obſtructio in cerebro fit: vitiatur mens, aut reliqua membra motu priuantur. patitur, ſcilicet, per id tempus animalis facultas: atque proinde in eius operationibus ſymptomata contingunt. nam, vt Galenus argumentatur, vt multis aliis in locis, ita tertio De locis patientibus, cap. 4. cùm vitium aliquod virtutis animalis contingit, vt corrupta phantaſia, ratio, aut memoria, medicamenta capiti imponuntur: quæ tamen thoraci oporteret imponere, ſi virtus animalis in corde reſideret. Sed inuenit Auicena argutum quendam modum defendendi opinionem Ariſtotelis. Sunt enim, dicit, de ſententia Ariſtotelis omnes virtutes in corde, vt prima radice, cæterùm manifeſtæ fiunt in aliis membris: Animalis ſcilicet virtus manifeſtatiuè (ita loquuntur) eſt in cerebro, radicaliter in corde. quemadmodum (dicunt) de ſententia Galeni, videndi virtus in cerebro eſt, vt in primo fonte: tamen in oculis elucet, propterea quòd ſunt ad videndum commodum inſtrumentum. Hæc dicit Auicena. Cæterùm illud à me primùm intelligat, velim, non loqui ſe ad mentem Ariſtotelis: deinde, falſum eſſe id, quod affert. nam primò tam longè abeſt, vt Ariſtoteles hunc vſum cerebri ſubſtantiæ tribuat, quòd in ea animalis actiones eluceant, vt ſecundo libro De partibus animalium, capite ſeptimo, parum abſit, quin cerebrum excrementum eſſe dicat. de quo ita ſcripſit: Eſt verò neque excrementum, neque continua particularum aliqua: ſed eſt proprij cuiuſdam generis, & meritò talis. nullam verò cum partibus, quæ vim obtinent ſentiendi, continuitatem habere, cùm intuitu patet, tum vel maximè, quòd cùm tangitur, nullum efficit ſenſum, vt neque ſanguis, neque aliquod animantium excrementum. datum autem hoc animalibus eſt ad naturæ totius ſalutem. Atque paucis interpoſitis: Iccirco (inquit) aduerſus cordis ſedem & calorem, cerebrum natura molita eſt. Videat, quàm longè hoc abeſt ab ea, quam Ariſtoteli opinionem imponit Auicena. Cenſet enim Ariſtoteles, cerebrum frigidiſſimum eſſe membrum: atque proinde ad reliqua omnia inutile, ad attemperandum calorem cordis ſolummodo fuiſſe comparatum. Quam ſententiam, quoniam Galenus expugnat octauo De vſu partium, capite ſecundo & tertio, apertiſſimè, non ſumus nos propria quæſtione inſecuti. ne, quando res eò eſt à Galeno perducta, vt nil requirat ſplendoris, eos qui ante nos controuerſias ſcripſerunt, imitaremur: qui vbi nil poſſunt lucis addere, obfundunt tenebras, ne quicquam relinquatur intactum. Sed illud in præſenti monſtrandum eſt, Neque ſi ita ſenſiſſet Ariſtoteles, quemadmodum interpretatur Auicena, vera protuliſſe. quare duobus nominibus damnandus eſt Auicena, & quòd autoris mentem non fuerit aſſecutus, & quòd placitis abſurdis adhæſerit. Nam quanquam virtus eſſet manifeſtatiuè (vt aiunt) in cerebro: tamen non proinde oporteret corpus totum ex cerebri obſtructione reddi immobile, & ſenſus expers. remaneret enim virtus animalis in prima radice. Sed dices, priuatur corpus vniuerſum ſenſu, etiam ſi obſtruatur cerebrum ſolummodo, quemadmodum exertis oculis priuamur viſu, etiam ſi virtus cernendi, quæ influebat, maneat in cerebro, vt in radice. eſto, vt dicis. ſed oportet, obſtructo corde, aut interſciſſis viis, quæ ſunt ad cerebrum à corde, aut concluſis, priuari animal virtute ce-

tute ce-

tute cerebri: non aliter, quàm obſtructa neruorum opticorum radice, priuantur oculi cernendi facultatis influxu. nam ex tua opinione, quemadmodum virtus animalis demandaretur à cerebro ad reliqua membra: ita à corde ad ipſum cerebrum. quare ex cordis vitio, aut obſtructione, aut præſciſſione, deberent repentè reliqua omnia membra priuari animali virtute. repentè enim animalis virtus influit illuſtratione. ſed hoc tam contingit aliter: vt viderit Galenus non rarò, animalia in ſacrificiis, præſciſſis cordibus, vociferari, aut currere. Eſt igitur de ſententia Platonis, & Galeni, non vnicum membrum principale, quemadmodum Ariſtoteli viſum eſt. Sed eſt quòd aliquis nobis obiiciat Platonem, qui in dialogo De natura ita ſcripſit de corde. Cor verò venarum originem, fontémque ſanguinis per omne corpus impetu delati, in ſtipata regione, ſuſpendere voluerunt. Cæterùm hæc Platonis verba, pulchrè declarat Galenus ſexto De placitis, vltimis verbis, Arterias ab antiquis venas appellari: in arteriis autem contineri ſanguinem, non quemcumque, ſed tenuem, & calidum, qui impetu per corpus vniuerſum diffunditur, atque huius ſanguinis cor eſſe fontem. Itaque conſtat, vt Plato & Galenus ſuis conſtent dictis. Sed hactenus illud vnum diximus, Non eſſe vnicum membrum principale, ſed plura. Quot autem ea ſint, nondum diximus. Galenus ſexto libro De placitis prope principium libri, tria tantùm eſſe docet cum demonſtrationibus ex Platone petitis. quoniam, ſcilicet, tres ſunt virtutes, quibus humanum corpus gubernatur, animalis ſcilicet, vitalis, & naturalis. Singulis harum data ſunt ſingula membra à natura, animali cerebrum, vitali cor, naturali hepar: quæ proinde membra principalia dicuntur, & ſunt. Sed contrà eſt, quòd Galenus libro artis medicinalis, non tria tantùm, ſed quatuor eſſe dixit. quoniam his addidit teſtes. quos, videtur eſſe rationi conſonum, inter principalia membra connumerare: cùm virtutis cuiuſdam generantis ſint origo, ſcilicet, quæ ſpeciei eſt apprimè neceſſaria. nec verò tantùm ſpeciei, ſed indiuiduo ipſi nimirum videntur teſticuli facultatem aliquam impertiri, virilitatem ſcilicet. quæ nil aliud eſt, dicente Galeno ſecundo De ſemine libro, quàm virtus quædam, qua ſexus diſtinguuntur. hac nempe vir à fœmina, & fœmina à viro differt. Sunt qui his rationibus contendant: quatuor eſſe membra principalia. Aliis non ita videtur, ſed teſticulos à ratione membrorum principalium ſecludi oportere. nam generandi virtus non eſt à naturali virtute diuerſa, ſed generatio, naturalis virtutis actio eſt, non minùs quàm nutritio. virilitatem (vt ita loquar) dicunt hi, non eſſe virtutem ab aliis tribus diuerſam: ſed illis omnibus robur nouum addere. vir ſcilicet nullam actionem habet, dempta generatione, qua eunuchi careant. Sed hoc ſolùm habet, quòd eas actiones, quæ ad animalem, vitalem, & naturalem pertinent, obit ſtrenuiùs. Eſt igitur ita hæc controuerſia conſtituta: in qua vtriuſque ſententiæ videtur eſſe Galenus autor. Mihi nihil videtur intereſſe, ſic aut aliter dicere. quandoquidem de nomine videtur eſſe diſceptatio: modò illud non prætermittatur, ſit ne virtus generandi diuerſa à virtute nutriendi. hoc enim vnum intereſt ſcire, atque proinde nos caput huic quæſtioni proprium ſtatim dabimus. interim diximus: Quo pacto poſſit quis defendere, teſtes membrum eſſe principale, aut non eſſe. Dicendum tamen eſt, vbi Galenus tria tantùm eſſe dixit hæc membra, indiuiduum reſpexiſſe: vbi verò quatuor, ſpeciem quoque. Cæterùm proferet aliquis locum alium Galeni ex ſexto De vſu partium, quo iis quæ modò dicuntur, videtur contraria protuliſſe. ὅπως δέ μοι τῷ λόγῳ μὴ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ εἰσαῦθις ἕποιο, παρακούων μηδὲν, ἐθέλω σοι διελθεῖν· ἐξ ὧν χρὴ διαγινώσκειν ἐν ζώου σώματι μόριον, ἄκυρόν τε, καὶ κύριον· ἀπὸ μὲν δὴ τῆς χρείας ἄμφω κρίνειν. ἐπεὶ δ' ἐστὶν αὕτη τρίττη κατὰ γένος· ἢ γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν, ἢ εἰς τὸ καλῶς ζῆν, ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακὴν διαφέρει. τὰ μὲν εἰς τὸ ζῆν αὐτὸ χρήσιμα μόρια, κύρια πάντως ἡγεῖσθαι· τῶν λοιπῶν δ' ἑκατέρων γενῶν ἀκύρων ὑπαρχόντων. Id eſt. Vt autem quod à me dicitur, non modò nunc, ſed in poſterum etiam intelligas, nihil obaudiens: volo tibi percurrere, ex quibus oportet cognoſcere in viuente corpore partem principẽ & ignobilẽ. oportet autẽ ambo diiudicare ab vtilitate. Eſt autem hæc vtilitas genere triplex: vel enim eſt vtilis

ad ipſam vitam, vel ad meliorem vitam, vel ad horum ipſorum cuſtodiam. partes autem ad ipſam vitam vtiles, principes omnino oportet exiſtimare: reliqua verò genera ignobilia cùm ſint, &c. Vides vt dicat ea tantùm membra quæ neceſſaria ſunt ad vitam, eſſe principalia: quæ ad meliorem vitam, ignobilia. tamen teſtes, vt experimur, & Galenus ipſe docet 1. lib. de ſemine, non ſunt neceſſarij ad vitam: ſed ad meliorem vitam. quare videtur illos Galenus inter ignobilia membra repoſuiſſe, tantum abeſt, vt principem partem dixerit. tamen conſiderandum hîc eſt, duplicem eſſe partis principatum. Alium qui ex facultate principe qua pollet, accedit membro: alium qui ex indigentia particulæ, quæ animanti eſt. de illo modo toto hoc cap. locuti ſumus. hic vltimus eſt, qui conſideratur in æſtimanda morbi magnitudine, quæ accedit ex parte, 4.Meth.cap.6. Primo modo referuntur teſtes inter principes partes: Secundo non inter omnino ignobiles, ſed inter minùs nobiles prioribus. vt verba quæ ſequuntur poſt ſcripta modò declarant, ſi quis locum conſulat. Ex dictis ſatis conſtat malè enarraſſe illum locum Valeriolam: qui verba illa ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακὴν, vertit, aut ad generis conſeruationem. nam Galenus illic de nulla partis virtute loquebatur, ſed de neceſſitate. neque profectò vis generis conſeruans eſt ratio ignobilitatis. Sed mens Galeni eſt, partes eſſe poſſe ſecundo quo diximus modo, principes tripliciter: primo & præcipuo principatus modo, cùm ſunt neceſſariæ ad vitam, tales ſunt cor, ventriculus, & alia omnia ad vitam neceſſaria. aliis duobus modis ſunt principes partes, neceſſariæ ad meliorem vitam, vt teſtes: aut quæ his ſubſeruiunt, vt gula ventri, larynx pulmoni, vena caua cordi. Itaque conſtat quibus modis teſtes ſint princeps membrum, & quibus non ſint. Hepar quoque videtur nonnullis, citra rationem membris principibus annumerari: quandoquidem nullius virtutis principium eſt, magis quàm ventriculus, aut lien. Foret enim, ſi alicuius, naturalis maximè. at verò naturales facultates, trahentem, retinentem, alterantem, & expellentem, inſitas eſſe ſingulis membris, in opere De virtutibus naturalibus longo ſermone monſtrauit Galenus. Quod ſi ita habet, illud vnum tribuendum eſt hepati proprium: generare ſanguinem, futurum corpori vniuerſo nutrimentum. Sed hac ratione, ventriculum oportet multò antè membrum principale dici. Quæſtio hæc, quo minùs denomine futura ſit, ab illa controuerſia debet incipere: Sit ne virtus aliqua naturalis, quæ ab hepate in reliqua membra influat, aut omnes naturales virtutes ſingulis naturalibus membris inſitæ ſint. quæ in hoc eodem ſermone, eſt proprium caput habitura. Interim dicimus ſine demonſtratione, vt noſtra fert opinio: Nullam virtutem naturalem eſſe influentem: dici tamen hepar meritò membrum principale: non quòd ab illo virtus naturalis reliquis influat, ſed quòd in illo vigeat maximè præ cæteris omnibus. atque proinde nos cautè in principio huius quæſtionis membrum principale eſſe diximus: in quo virtus aliqua earum, quibus corpus humanum gubernatur, maximè viget. Præcipua omnium actionum, quæ ad naturalem virtutem referuntur, eſt ſanguinis generatio: quæ hepatis eſt actio propria.

Sit ne animalis facultas in cerebri membranis, aut in ipſa ſubſtantia.

Cap. XIII.

MONSTRATVM hactenus eſt: Animalem vim in cerebro reſidere. Sed cùm cerebri nomine id quod intra cranium continetur, medulla inquam cum meningibus intelligi ſoleat: contineatur ne ea in medulla, aut in inuolucris, operæ pretium erit diſputare. id quod inuentu videtur difficillimum. Neque enim ex anatome inueniri poſſe videtur, quando per omnia membra membranæ illæ ſimul cum fibris neruorum, qui ex ſubſtantia procedunt, deducantur: neque ex loco cui imponenda ſunt medicamenta, cùm ea virtus læſa eſt. quandoquidem capiti imponenda ſunt: vtcumque habeat, quod modò inueſtigamus.

Ioannes

Ioannes Fernelius inuexit nuper opinionem quandam non parum ſubtilem, à Galeni de hac re opinione longè diuerſam. Facultatem mouentem,inquit,eſſe in cerebri medulla,& per neruorum fibras diſtribui: ſentientem in meningibus,& deduci per neruorũ tunicas. id nititur monſtrare hoc argumento: Subſtantia cerebri habet motum aſſiduum, & caret ſenſu: membranæ contrà ſenſum habent acerrimum, & per ſe motu carent (hæc docent & Galenus ipſe,& experimentum) ergo neque ſubſtantia ſenſum,neque membrana motum præſtare poteſt: quippe quo caret, ſed per neruos deducuntur hæc ambo. Venit igitur ſenſus ex membranis,& motus ex medulla. Licebit huic argumento aliud addere ex phrenitide,quæ læſionem ſenſus in primis facit: tamen dicente Galeno 4. De cauſis pulſuum cap.14.ex tenui meninge præcipuè gignitur. Hæc eſt illius ſententia his argumentis confirmata. Tamen Galenus lib. 7. De placitis longè aliter ſentit. Vnicam eſſe vim mouentem & ſentientem,háncque in cerebri medulla,vt in ſede præcipua contineri: meningas verò eſſe ad continendam & nutriendam (habent enim venas & arterias) eã ſubſtantiã. Confirmat hoc Galenus experimento: ſiquidem præſciſſis nerui fibris aliquibus, membrum in quod illæ tendebant, priuatur ſenſu & motu: tamen ſi denudetur non à carne ſolùm,ſed etiam ab indumentis,quæ à meningibus accipit, illæſis fibris,nulla pars ſubiecta læditur. tota igitur vis deportatur per fibras ex cerebri medulla. Certè hæc ratio demonſtratio erit: ſi ſemel,quod in propoſitione accipitur,experimento exploratum ſit. eſt tamen,quantum iudico,exploratu difficillimum.quis enim meningem tenuem à neruo ſeparet, fibris nihil læſis? id itaque ego nondum exploraui, neque an verum ſit ſatis ſcio. Sed illud ſcio ſatis certò: argumenta Fernelij non carere commoda dilutione. Nam quòd cerebrum non ſentiat (ſi modò verum eſt quod accipit) etſi vim habeat,facere poteſt ineptitudo inſtrumenti: eſt enim valde humidũ. Quòd ſi dixeris ſenſum humidis inſtrumentis agi meliùs:fatebor. At non quantumcumque humidis,ſed intra mediocritatem quandam. nerui enim valde molles paralyſin pati ſolent. quòd ſi addideris,Humiditatẽ plus lædere motum,quàm ſenſum,quare quod moueri eſt aptum, non eſſe ineptum ſentire, niſi facultate careat: Reſpondebo,id de motu qui diſtentione fibrarum agitur,verè eſſe dictum,quippe illa firmitudine indiget: at motum compreſſionis & dilatationis, cuiuſmodi eſt in cerebro palpitationi cuidam ſimilis,in humidiſſima etiam ſubſtantia agi meliùs.quia ea eſt tantò dilatatu facilior: quantò humidior. quare quod à Galeno dicitur 1. De ſymptomatum cauſis, Nullam partem carere ſenſu, non carentem motu, de primo illo motu dicam intelligendum: aut excipiendum cerebrum ipſum. Meninx à medulla accipit ſenſum, vt alia quæuis ſentientium particularum: tamen haudquaquam mouetur. id enim nulli parti contingit niſi per muſculos, aut carnoſam cutem : quæ pro muſculis alicubi eſt. tamen per eius inflammationem contingit continenter delirare gratia viciniæ, ei ſemper conſentiente cerebro. præterquam quod rariſſimum eſſe puto, ſolam meningem ſine cerebri ſubſtantia inflammari. Itaque cùm apud me ſaltem nulla aſſertionum habeat euidentiam, non video cur argumenta Fernelij nos cogant Galenum deſtituere. Sed quoniam hæ quæſtiones, vt & aliæ pleræque de membris, ab iis quæ de virtutibus ſunt dicenda, videntur pendere, ad quæ iam propero: dicendi de membris hîc finem faciam.

De modo quo virtutes, quæ in principalibus membris reſident, communicentur reliquis.
Cap. XIIII.

VIRTVTES diſtinguuntur per actiones, & actiones per opera: quot igitur actionum genera humano corpori ab anima, qua forma eſt, tribuuntur, tot virtutibus vniuerſalibus illud gubernari neceſſe eſt. Actionum verò triplex eſt genus, quoddam earum, quæ in plantis, & ſeminibus, & viuentibus omnibus, etiam non ſentientibus, inueniuntur: huiuſmodi ſunt, nutritio, & generatio: & ad has particulares (vt ita dicam) actiones, quibus hæc aguntur, tractio ſcilicet, retentio, concoctio. ſed de harum quas particulares

modò dicimus, numero, procedente ſermone inſtituetur propria diſputatio: nunc de vniuerſalibus agimus. Eſt aliud actionum genus, perfectioribus tributum, nempe ſenſus, & motus ſecundum locum: quæ ambæ actiones omnibus animantibus, quibus eſt ſenſus, inſunt. quibuſdam verò ſecundum imperfectiorem gradum, vt affixis quibuſdam animalculis, imperfectus quidam motus eſt. contrahuntur enim ſolùm, & dilatantur in ſuo loco: locum tamen non mutant. quoniam his ſolus etiam tactus eſt, & fortaſſe imperfecta imaginatio. Atque, vt ſemel dicam: In animalium generibus, pro perfectione ſenſus, videtur perfectior, aut imperfectior eſſe motus. nam hæ duæ actiones propter eundem naturæ finem ſunt (proindéque eiuſdem ſunt vniuerſalis virtutis) nempe, propter perfectiorem vitam animalis. ad quem finem neque ſenſus ſine motu, neque motus ſine ſenſu, quidquam proficeret. Sentire enim quæ proſunt, aut nocent, nihil eſt vtilius, niſi hæc poſſimus fugere, & illa proſequi. poſſe verò fugere nocentia, & vtilia proſequi, nihil conducet: niſi poſſit animal vtraque diſtinguere. Sunt igitur ſenſus & motus, actiones ad eundem finem neceſſariæ, eidem animatorum gradui tributæ: ſecundum gradum perfectiorem iis quibus eſt motus progrediendi, aliis ſecundum imperfectiorem. atque proinde eiuſdem facultatis vniuerſalis, quæ facultas animalis appellatur. Eſt aliud genus actionum inter hæc medium: quod propterea ſine his nunquam inuenitur. ad quod refertur conſeruatio caloris naturalis totius corporis, influxu caloris vitalis & arteriarum motu, quem pulſum appellamus, facta. Eſt hoc genus actionum vitalium, quod multis rationibus medium tenet inter priora: & perfectione (nam vitales actiones quantum ſuperantur perfectione ab animalibus, tantum naturales ſuperant) & motu. Eſt enim animalis motus liber natura ſua, ex voluntate profectus. eſt etiam quidam motus naturalis ſecundum locum, in his inſtrumentis, quæ fibris operantur: ſed qui neque ex voluntate fit, neque pro ratione vſus, ſed vt operationes merè naturales ſolent, pro ratione efficientis & inſtrumenti, ad reſiſtentiam. Vitalis motus medius eſt: qui quanquam non pro voluntate, tamen pro ratione indigentiæ fit. Tot ergo ſunt virtutes, quas Plato tres animas dixit, rationalem, iraſcibilem, & concupiſcentem: & primam in cerebro reſidere, ſecundam in corde, tertiam in hepate. Ariſtoteles alentem animam, ſentientem, & rationalem diſtinguebat: & has omnes in corde collocabat. Stoici alentem, neque animam quidem nominabant, ſed naturam. Galenus non animas, ſed virtutes dicit: animalem, vitalem, & naturalem. De locis in quibus reſident, attulimus demonſtrationem ſuperiore capite. de appellationibus Galenus nos monet millies, ne ſoliciti ſimus. nil enim refert, ita aut aliter appellare: modò res non ignoretur. Illud vnum ſcire licet, Medicos debere ex Platonis opinione numerum membrorum principalium deſumere: tamen animarum multitudinem non debere. nihil enim impedit, Vnicam eſſe animam tribus præditam potentiis: quibus præcipuè in tribus his membris operetur. iſta enim animarum multitudo, quam Plato inuexit, & multi cenſent theorematis medicis congruere: mihi videtur carere omni probabilitate. quod in quarto huius operis libro, capite de ſympathia & protopathia, monſtraturus ſum. Ex quo loco potes hanc quæſtionem requirere, ſi ſine ea non vis vlteriùs progredi. nam mihi certum eſt, de nulla re bis ſcribere. Interim tamen, ſiue hoc, aut illo modo dicatur, illud vnum conſtat: Virtutem animalem eſſe in cerebro, vitalem in corde, naturalem in hepate præcipuè vigere. Conſtat etiam, Animalem, & vitalem influere in reliqua membra: quomodo influant, nondum conſtat. Tota barbarorum ſchola affirmat: Spiritus tranſmitti ad membra omnia, & illis virtutes deportari. itaque virtutem quamcumque influentem communicari ſpiritus influxu. Galenus enim hunc vſum, pluribus in locis quàm vt referri conueniat, ſpiritus eſſe, videtur dicere, atque proinde inſtrumentum proprium animæ illum eſſe. Sed contrà eſt, quòd ſi ſpiritus tranſmiſſione virtus communicaretur: nequaquam repentè communicari poſſet, ſed manifeſto tempore. eſt enim ſpiritus corporeus, & vt Galenus monſtrat libello, quo diſputat, An ſanguis in arteriis ſecundum naturam contineatur, craſſior aëre. at verò, tam citò mouemus pedem, quàm volumus: nil, quoad virtus influxerit, expectantes. Arteriæ

quoque,

quoque,quæ in extrema manu ſunt, ſimul mouentur cum corde: quod euidenti eſt argumento, repentè communicari virtutem. Huic argumento ita reſpondent: Naturam nunquam tranſmittere, quod ſemel valeat mouere: ſed ſemel mittere, quod poſſit mouere pluries. atque proinde,cùm ſecundum motum aggredimur,habere nos vim,quæ priùs influxerat.Sed rurſus ab his ſciſcitabor.Cùm exhauſta fuerit ea vis,quæ influxerat: nónne, ſi vlteriùs producere motum lubet, oportebit influxus tempus expectare? Reſpondebunt fortaſſe. Minimè: quandoquidem mittit natura nouas vires ante priorum integram conſumptionem.Certè multo conſilio opus eſt in ſingulis virtutibus,& multa præſenſione ad hanc ſpirituum diſpenſationem.Sed huic ſaltem vltimo argumento non reſpondebunt. Si ſpiritus influerent in ſingula membra,& non alia ratione virtutes deportarentur: non poſſent priuari ſubitò ſenſu & motu,ex cerebri obſtructione,neque pulſu,ex præciſione cordis. quandoquidem vſque dum conſumeretur copia ſpiritus qui influxerat,ſeruarentur virtutes & actiones: etiam ſi nouus influxus non fieret.Tamen non ita fit. non enim citiùs obſtruitur integrè cerebrum,quàm priuentur membra ſenſu & motu.Quòd ſi dixeris indigere virtutem illam,etiam ſi iam influxerit,aliqua cerebri aut cordis præſentia, quò conſeruetur: neceſſe eſt conſeruationem illam fieri qualitate aliqua,quę ſit illuſtratio,aut alia,quæ proportione illi reſpondeat. quam ſi concedis, fruſtra tranſmiſſionem ſpirituum requiris: cùm illa eadem qualitate,qua dicis conſeruationem fieri, poſſit fieri virtutis tranſmiſſio. Eſt itaque Galeni opinio, quam vbi ex profeſſo rem tractauit, ſcripſit,ſeptimo (inquam) De placitis Hippocratis & Platonis: Virtutem per omnes neruos motus, & per pleroſque ſenſus influere illuſtratione quadam, aut (ſi non ita placet) alteratione quadam ſpirituali ſine materia. quæ proinde repentè influere poteſt in longinqua, & per ſolida etiam penetrare.Quod præter cætera, anatome quoque declarat. ſunt enim illi nerui denſi & duri. quare ſpiritibus, quos mediocris cuiuſdam craſſitiei eſſe diximus,nõ ſunt peruij.Nerui enim,quos ſpiritus ipſos recipere oportuit,non ſplendorem ſolum, cuiuſmodi ſunt optici, vt monſtrabimus cùm de modo quo viſio fit dicemus, hi molles ſunt & raræ ſubſtantiæ. neque tamen quieti ſunt animales ſpiritus in cerebro, ſed impetum faciunt. illo tamen impetu non feruntur ad membrorum extrema: ſed ad breue quoddam cauum, quod eſt in exortu ſpinalis medullæ. cætera illuſtrant ſplendore. Vitales ſpiritus impetu delationis feruntur in totas arterias (ſunt enim cauæ) ſed virtutem dilatantem, non his,ſed illuſtratione influere per ipſas tunicas arteriarum, hinc diſces, quòd ſi in præciſam arteriam calamum ſecundum illius longitudinem immittas, & conſtringas arteriam laqueo, etiamſi ſpiritus tranſitus non eſt interclusus (patet enim per calamum via) tamen partes, quæ vltra laqueum ſunt, immotæ ſtatim fiunt. Itaque influit vitalis vis in arterias, non eſt autem illis inſita. quod multis rationibus præter modò dictas confirmat Galenus 6. De placitis. quanquam contrarium tibi videri poſſit docere lib. 2. De cauſis ſymptomatum cap. 2. vbi in hunc ſcribit modum. Neque enim ſicut arteriis, quæ ſemper & ſecundum naturam pulſant, conſentaneum eſt facultatem quandam eſſe inſitam: ita etiam partibus, quæ palpitant. His verbis apertè videtur dicere, Facultatem pulſandi eſſe inſitam arteriis. Tamen animaduertendum eſt (quod ſæpè ſolemus monere) Autoris mentem captandam eſſe ex eo loco,quo ex profeſſo diſputat de re, de qua dubitatur: cætera declaranda eſſe iuxta inſtitutum ſermonem. Galenus igitur nonnunquam appellat eam facultatem inſitam, quæ non influit aliunde: nonnunquam eam, quæ eſt naturalis rei. Itaque eſt facultas dilatans inſita arteriis ad pulſum, id eſt naturalis: minimè enim pulſus fit, vt palpitatio ſine rei dilatatæ virtute. & hoc eſt quod ſecundo De cauſis ſymptomatum docet, vt oſtendit ipſa conſequentia ſermonis: tamen non eſt illis (arteriis inquam) facultas inſita, id eſt non influens: quin potiùs influens à corde. Sed hæc fortaſſe,cùm peculiaris pulſibus dicabitur ſermo,conſequentia ſermonis cogemur repetere. proinde de modo,quo influentes virtutes communicantur,hæc ſufficiunt. Vtrum naturalis virtus influat,aut ſingulis membris inſita ſit, fuerit operæpretium diſputare.

Sit ne aliqua virtus naturalis influens. Cap. XV.

HACTENVS monſtratum eſt: Virtutem animalem, & vitalem in cerebro, & in corde reſidere, atque illinc in cætera membra influere. monſtratum non minùs eſt: Naturalem virtutem in hepate vigere potiſſimùm. Illud modò in controuerſiam vocatur: Influátne naturalis virtus ab hepate in reliqua membra more aliarum virtutum, aut inſita ſit ſingulis membris, nulla ex parte proueniens. Auicena Fen prima primi cap. de virtutibus inquit: Et huius quidem ſpeciei ſedes, & operationum ipſius proceſſus eſt hepar. Barbari omnes qui illius doctrinam ſequuntur: Virtutem naturalem influere, & naturali ſpiritu deferri non minùs aliis defendunt. Veruntamen horum opinio omnino eſt improbabilis. nã quod naturale eſt, & cuicunque membro ad vitam neceſſarium, id videtur ex ratione vnicuique rei inſitum eſſe à natura. Nonnulli hanc opinionem per ſeipſam improbabilem eſſe cenſentes: & ab ea, quæ habet, hepar alicuius virtutis eſſe originẽ, nolentes recedere: ita excogitauerũt. Particulares virtutes, & ad nutritionẽ propriã neceſſarias, cuiuſmodi ſunt trahẽs, retinens, alterãs, expellens, nequaquã influere, ſed inſitas eſſe mẽbris omnibus: vniuerſalẽ autem quandã virtutẽ, quæ vniuerſo corpori alimentum operatur, quæ eſt ſanguinem generandi, hanc ab hepate in venas influere. Fieri enim in venis ſanguinem, multis in locis Galenus docuit: ſed propria virtute ſuarum tunicarum non fieri, docet ſexto De placitis, ex propria illarum ſubſtãtia, quæ neruea eſt, ac membranea, monſtrans. Hoc volunt ſignificaſſe Galenum primo De locis patientibus, capite vltimo dicentem: Atque hac in re plurimum differunt naturalia ab animalibus inſtrumentis. ſiquidem naturalibus inſitam actionis vim eſſe: animalibus verò inſtrumentis à principio, veluti lumen à ſole, influere, oſtenſum eſt. ergo vt Magnes lapis vim habet in ſeipſo qua ferrum trahit: ita naturalium quoque inſtrumentorum quodcumque. Interpretantur itaque hæc Galeni verba De particularibus illis, quas diximus, virtutibus, aliud tamen eſſe de ſanguinem efficiente virtute, probant ex innumeris Galeni locis, quibus hepar cuiuſdam virtutis originem eſſe dicit. quod tamen non eſſet, ſi nulla virtus ab eo in reliqua membra demandaretur. ſexto De placitis verſus libri principium ita inquit: Talis enim cuiuſdam facultatis origo iecur eſt, qualis plantis ineſt. rurſus octauo libro repetit: Atque idcirco alentis facultatis principium eſſe conficiebatur. Secundo De ratione victus comment. 47. Facultatem venarum ex hepate oriri. libello De ſanguinis miſſione cap. 6. Tertia facultas, nempe nutriens, quam à iecore oriri demonſtrauimus. Ex his itaque locis probant, Virtutem ſanguinis efficientem influere ab hepate in venas: quanquam aliæ, quas particulares appellant, inſitæ ſint. Veruntamen, quantum ego intelligo, Galeni mens longè aberat ab hac ſententia, cuius vera opinio eſt: Nullam virtutem naturalem influentem eſſe, ſed omnes ſuis membris inſitas. nam primo De locis patientibus, loco citato, paulò infra verba ſuperiùs adducta, inquit, Inſtrumentis animalibus accidere nonnunquam, vt ipſis illæſis eorum actio pereat: tamen naturalibus id nequaquam poſſe accidere. quod his verbis docet: Quamobrem ſolis partibus, quæ ſentiendi & mouendi vim habent, accidit: ipſis interdum nequaquam læſis, tamen eorum actionem perire. id quod naturalibus inſtrumentis accidere non ſolet. Eſt itaque Galeni doctrina, Naturalia inſtrumenta non poſſe pati per conſenſum, affecta ſcilicet origine: ſed ſemper propria paſſione laborare. Quòd verò hæc doctrina excludat influxum, non ſolùm particularium virtutum, ſed & ſanguinem efficientis, ita monſtro. nam aliter, ex ſola hepatis affectione priuarentur venæ ipſæ, alioqui nihil perpeſſæ, ſanguinis generatione, atque ita laborarent inſtrumenta naturalia, ipſa haudquaquam affecta. id quod apertè citra diſtinctionem negauit Galenus. Præterea, ſi hæc virtus influeret: aut deferretur ſpiritu, aut illuſtratione. non enim alius eſt (arbitror) virtutis influxus modus. ſi quo tamen iſtorum fieret, haudquaquam Galenus dubitaſſet 12. Method. cap. 5. ſit ne aliquis naturalis ſpiritus. Adde, quòd ad naturales potentias attinet, inter nos, & plantas nihil intereſſe. quod eleganter docuit Galenus primo De cauſſis ſymptomatum dicens. ἅπαν γὰρ τοῦτο τὸ ἔργον, οὐ ψυχικὸν, ἀλλὰ φυσικὸν ὑπάρχον, ὁμοίως ἐπιτελεῖται, κατά τε τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα. Id eſt, Totum enim hoc genus actionum, quod animale non eſt, ſed naturale, eodem

modo

modo perficitur in ſtirpibus, atque in animalibus. Nutriuntur itaque & creſcunt, & generant plantæ, non minùs quàm homines: omniaq; munia obeunt ad naturalem virtutem ſpectantia. Quare, ſi virtus naturalis in illis alimenta diſpenſat,& omnia ſuæ virtutis opera exſequitur ſine influxu:non eſt quòd influxus in hominib. deſideretur. Eſt igitur nulla virtus naturalis influens. Dicitur tamen hepar illius virtutis origo meritò, cùm quoniã ea virtus in hepate viget potiſſimùm:tũ etiã, quoniã, vt paulò ſuperiùs diximus, venarum omnium,quæ propria illius virtutis inſtrumẽta ſunt, radix eſt, & origo.Quòd verò propterea origo virtutis dicatur, quòd venarum eſt origo: apertè declarauit Galenus 8. De placitis,ita dicens: Secundam iam habes iecoris demonſtrationem, qua eſſe id venarum omnium, atque iccirco facultatis alentis principium,conficiebatur. Itaque in hoc ſenſu intelligendus eſt Galenus:vbicunque dicit talis cuiuſdam facultatis originem eſſe hepar. Verùm illud vnum ſupereſt ex aduerſa opinione argumentum: Si virtus naturalis non influit, non eſt quòd poſſit ſanguis in venis generari.nam aut influente virtute, aut inſita generetur neceſſe eſt.inſitam non habent: eſt enim illarum ſubſtantia à ſubſtantia ſanguinis longè diuerſa. qui igitur influentem ſuſtulerit: cogetur, aut negare ſanguinis generationem in venis, aut dicere eam generationem à nulla virtute fieri. Huic argumẽto ita cenſeo reſpondendum: Virtutem ſanguinis effectricem quodammodo inſitam eſſe venis.quoniam, ſcilicet, in ipſis ſanguis fit, facultate non aliunde demandata. qua ratione dictum eſt à Galeno 4. De vſu partium, cap. 17. Quemadmodum igitur venis, cùm eas diſtributionis inſtrumenta feciſſet, facultatem ſanguinis efficientem indidit, ne tempus quo per eas fertur, ipſi alimento fruſtra periret. Itaque conſtat, vt Galenus dixerit, naturam indidiſſe eam facultatem ipſis venis (quanquam fortè hæc verba poſſint à contraria opinione declarari non incommodè) quodammodo tamen,neque inſita, neque influens eſt illis ſanguinem generandi virtus. non enim in illis ſanguis fit propria ipſarum virtute:ſed calore membrorum adiacentium, & caloris copia,qui defertur cum ipſo ſanguine, qui ad ipſas venit meliùs confectus. In hanc ſententiam dictum eſt à Galeno 6. De placitis:Vt igitur, ſi quis à neruis, aut membranis, aut oſſibus,aut cartilaginibus,aut pinguedine, vel omnino ab aliquo corpore exãgui diceret ſanguinem generari,reprehenderemus promptè illum:ita,vt opinor, ſi quis ſanguinis generationem in venarum tunicas ſecundum ipſarum naturam referat. Hæc Galen. illo in loco. Iam verò quòd lib.5.De locis patientibus,cap. 7. dictum eſt: Cæterùm poſtquam ſanguinis generationem hepatis munus eſſe intelligimus: ſi cauſa aliqua fuerit quæ hunc generare poſſit, eam hepatis propriam facultatem eſſe dicemus. Nihil aliud ſignificat, quàm ſanguinis venarum generationem ſoli hepati eſſe propriam,id eſt ſecundum ſubſtantiæ proprietatem conuenientem. Venæ enim non habent ad generandum ſanguinem vim: ſed commoditatem quandam. vt cùm vinum in vaſe quopiam ex muſto fit:nullus dicit vini efficiendi vim eſſe vaſi. Addidi verò,Sanguinis venarum: quia ſanguis arteriarũ in corde generari poteſt propria illius vi, & proprietate ſubſtantiæ,docente eodem autore 6.De placitis,paulò poſt nuper relata verba. Sed roget nos quiſpiam, qua ratione, ſi res habet, vt diximus, ſanguis potiùs generatur in venis,quæ prope hepar ſunt, quàm in longinquis: ſi nihil ad ſanguinis generationem neceſſarium accipiunt ab hepate? Reſpondendum, accipere quidem eas calorem, qui in ipſo hepate eſt copioſiſſimus:virtutem autem non accipere, vt quæ influere nõ poſſit. Dicendum præter hæc eſt, Hepar principale membrum eſſe:non quod virtutem aliis præſtet,ſed materiam nutritionis, & generationis omnium membrorum:& quod venarum,quæ virtutis naturalis ſunt inſtrumenta, radix ſit. Sed neque hoc difficile eſt: niſi eorum quæ paulò ſuperiùs diximus, inter loquendum de membrorum principalium numero ſumus obliti.Quare huius controuerſiæ hic eſto finis.

De naturali ſpiritu, An ſit. Cap. XVI.

EST in hac diſputatione dubium quoddam non prætereundum: An ſit aliquis ſpiritus naturalis, quemadmodum vitales,& animales eſſe diximus. Quodtamen non tam eget noua tractatione: quàm vt, diſtinctioris doctrinæ gratia,eius concluſio ex dictis ſuperiùs deducatur. Qui dicunt virtutẽ naturalem influere, nõ minùs quàm

reliquas: continuò ſpiritum naturalem eſſe non negant. hi meliùs loquuntur, quamuis falſo dogmati adhæreant: quàm quidam alii, qui hodie virtutem ſanguinis effectricem influere in venas putantes, tamen ſpiritu ad influxum opus eſſe non intelligunt. Galen.12.Method.cap.5. viſus eſt illud ſub dubio relinquere, ita dicens. Quòd ſi naturalis quoque aliquis ſpiritus eſt: vtique is quoque in hepate, & venis continebitur. Sed tamen cùm ex iis, quæ in proxima quæſtione diximus, conſtet de ſententia illius, Naturalem facultatem nulla ex parte eſſe influentem, ſed ſingulis membris per ſe inſitam: certè neque aliquo ſpiritu, neque illuſtratione habet opus. Quare neque commodè illud videbatur ſub dubio potuiſſe relinquere, qui de Hippocratis & Platonis placitis multò antè ſcripſerat. Reliquit tamen dubium, non qui parum cõſtanter decreuiſſet, Naturalem facultatem eſſe inſitam, vnde nullo naturali ſpiritu eſſe opus colligebatur: ſed qui aliò properaret, & illic obiter in quæſtionem de ſpiritibus incidiſſet. Nullo ergo ſpiritu naturali fit nutritio, aut accretio, quæ operationes ſunt naturalis facultatis: neque aliquis ſpiritus in hepate generatur, quod humorum tantummodo eſt officina. Non tamen hic oportet dubium hoc concludere: ſed illorum meminiſſe, quæ in quæſtione octaua huius libri diximus, diſputantes, An ſemen deciſum viueret. vbi viuere illud monſtrauimus, alente vita: quoniam virtutẽ generãdi habet, quæ naturaliũ facultatum eſt præſtantiſſima. Quam aſſertionem illi tantùm videntur mihi poſſe effugere, qui dixerint: ſemen patiendi tantùm habere potentiam. quod tamen adhuc dixit nullus: ſaltem de virili genitura. Ducti etiam ſumus conſequentia ſermonis in eam ſententiam, quæ ſpiritum, quem complantatum dicũt, induxit. quò ſcilicet in ſpirituoſa parte genituræ ſit effectrix vis per ſe, & præcipuè: in craſſiori patiendi potentia. ne idem ſit exquiſitè agens, & patiens: & ne quidquam videatur agere in ſuum interitum. Eſt igitur ſpiritus in genitura, quem cõſtat naturalem eſſe. eſt enim generans. Hoc intereſt inter hunc, & reliquos ſpiritus, quòd reliqui quidem inſtrumenta ſunt facultatum, ipſi, quantum ratione conſequor, non viuẽtes (nullam enim in ſeipſis virtutem edunt vitalem, ſed vt facultatum inſtrumenta, membrorum & calorem, & temperamenta fouent: generantur à facultate cordis & cerebri, inſumuntur perpetuò in actionibus, augẽtur acceſſu aliorum ſpirituum generatione noua) tamen hic implantatus viuit: generat ſiquidem. Quoniam verò monſtratum eſt duodecimo cap. huius libri, Hepar nihil aliud habere præcipuum, quàm generationem alimenti omnium membrorum, & diſpenſationem per propria delationis inſtrumenta, quæ ab illo oriuntur: veriſimile admodum eſt, hunc ſpiritum in teſticulis generari, & cum humore albo permiſceri. hancque eſſe præcipuam elaborationem, quam ſemen in teſtibus recipit, qua fœcundum fit. huius materiam conſentaneum eſt rationi, eſſe ſpiritum vitalem, qui arteriis, quæ in teſtes inſeruntur, deportatur: quemadmodum ſpiritus animalis fit ex vitali in cerebri ventriculis, potiſſimùm in medio. Atque hac ratione meritò teſtes membrum principale dicuntur: vt qui virtutem generandi tribuant ſemini, & inſtrumentum illius virtutis generent. Eſt igitur aliquis ſpiritus naturalis: qui tamen neque in venis, neque in hepate fit. nam ad illorum actiones nulla ratione eſt neceſſarius. Sed quomodo Galenus dixerit verè, Si aliquis ſpiritus naturalis eſt: hic in hepate, aut venis generatur? Quoniam ille diſputabat de naturali vi, quæ conſeruat indiuiduum: & propterea de nutriente, aut augente ſpiritu, non de generante.

De ſubſtantia virtutis generantis. Cap. XVII.

TANTVM eſt demiratus Galenus, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè in eo libello, quem De fœtuum formatione ſcripſit, ſapientiam artificis in noſtrorum corporum conformatione: vt ſit ne noſtræ conformationis autor Deus aliquis, aut anima, aut facultas aliqua in nobis, aut natura, aut facultas in ſemine, atque hæc, aut in ipſo humore, aut ſpiritu aliquo, dubitans, neque quicquam probabile ſe habere non negans, illud veriſſimũ eſſe cenſeat: generationem non eſſe opus alentis, aut concupiſcentis, ſiue naturalis facultatis (nihil enim refert vtro horum modo nomines) quoniam hæc facultas rationis ſit expers, corpora autem noſtra tam ſapiẽter formata

ſint.

ſint. Elucet ſanè in noſtra cōformatione tanta creatoris ſapientia: vt in nullo corporis humani membro, aut ſubſtantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut ſitus citra læſionem poſſit commutari. eſt enim eorum conformatio ſuis actionibus accommodatiſſima, quod procul dubio ſummę formatoris ſapientiæ eſt argumentum. Sed non poſſum non mirari Galenum, qui hac in parte videtur ignoraſſe: Omnes inferiores cauſas dirigi à prima, quam ille non ignorauit, ſummè eſſe potentem, ſapientem, & bonam. hoc enim ſi ſemel intelligatur, nihil habet admirationis: Naturam in ſuis operationibus nihil errare. Diriguntur enim naturales actiones à conditore operum naturæ. Proinde ab Hippocrate dictum eſt libro De alimento: Naturæ omnium nullo doctore vſæ ſunt. Quandoquidem Natura, nec intellectu, nec arte prędita, nec à quoquam docta, perinde operatur, quaſi maxima ſapientia eſſet prædita: ſed fit illud, quēadmodum diximus, propter infinitam creatoris ſapientiam, à qua dirigitur. Eſt ergo generationis animalium peculiaris cauſa, generans facultas, quæ in ipſis animantibus eſt vniuerſalis, vt in aliis omnibus actionibus, Deus. Vtrum verò hæc generans virtus, interim, dum formatur fœtus, agens, deinde recedat, atque cùm ceſſat generans, nutriens virtus incipiat operari, hoc nondum diximus. Videtur ſanè pleriſque ita fieri. quandoquidem generatur fœtus in vtero, dum formatur, nutritur & augetur poſt conformationem. Sed contrà eſt, quod paulò ſuperiùs quæſtione ſeptima monſtrauimus: Solida etiam membra, ſi periiſſent, poſſe ſæpè regenerari. nam in capite arteriam ſatis inſignis magnitudinis vidit regeneratam Galenus: & oſſa ipſa, ſaltem in infantibus, quibus mollia ſunt, coaleſcere poſſe, non negauit. & in omni cauo vlcere implendo conſtat, venas & arterias, paruas ſcilicet, quas capillares vocant, recuperari. nam aliter non eſſent viæ, quibus noua caro nutriretur. Conſtat verò, vt horum membrorum reſtitutio, generandi facultatis ſit opus. nam Nutrientis tantùm eſt, genita membra aut conſeruare, aut augere: noui membri generationem, & figurationem, ſola generans aſſequitur. Hoc argumento compelluntur nonnulli dicere, In ipſo ſanguine eſſe facultatem ſeminis: atque ita illum non minùs ſemine facultatem habere, & vim ad generandum. Cæterùm horum ſtultam opinionem paulò ſuperiùs conuicimus, monſtrantes, oportere continuò ipſum viuentem appellare. Alij, de claſſe barbarorum, dicunt: Spiritum illum implantatum, cuius ſæpè meminimus, reſeruari in humano corpore toto vitæ tempore, atque in illo generantē virtutem, pro neceſſitatibus animantis. Sed ego non intelligo: qua ratione ſpiritus ille, ſi adamantinus non eſt, multò antè non abſumitur. Quare quod in quęſtione ſexta cœpi dicere, illud videtur in præſentia concludendum. Virtus generans, quam ſemen in vltima elaboratione à teſticulis recipit, membrorum ſolidorum generationem exorditur, ſemine in generationem illorum inſumpto. eſt enim non tantùm efficiens, ſed & materia. Generans virtus in ipſis membris relinquitur, atque ita ipſa reliquorum, quæ deſunt, perficiunt generationem. Atqui cùm omnia iam membra formata ſunt, eadē facultate conſeruantur, & ad incremētum ſummum deducūtur: & ſi quod membrū periit, modò nō ſit aut admodū grāde, aut admodū durū, ab hac eadem virtute reparatur. Quare, quantū ego opinor, quanquam hæc ſententia vulgaris non eſt, nec niſi doctoribus, & ingenioſioribus proponenda: Virtus generans, à nutriente re vera non differt: ſed eadem eſt, quæ cùm integram conformationem à principio operatur, generans: cùm verò hæc eadem conſeruat, aut auget, nutriens dicitur. Id quod his rationibus probatur. Eiſdem particularibus actionibus completur generatio, quibus & nutritio. Vtraque enim actio fit conuerſione alimenti in ſubſtantiam aliti, quemadmodum nutritio fit, medulla in oſſa, & ſanguine in ſanguinea membra permutato, nulla in parte conſiſtente differentia: niſi fortè, quòd in generatione fiunt membrorum conformationes, in nutritione verò minimè, ſed quæ multò antè fuerant formata conſeruantur. Sed videtur hoc poſſe contingere, vt, ſcilicet, in nutritione figura non fiat: vel quoniam formatis iam membris, nouis figuris non eſt opus, vel quoniam nutriens virtus ex ſua natura figuræ generationem non aſſequitur. quod non video qua alia ratione diſcerni poſſet, quàm obſeruando, an cùm formata iam & adulta animalia ex præciſione, aut corroſione, membro aliquo deficiuntur, quo tempore non ſolùm nutritione, ſed & particulæ quæ deeſt generatione indigent: vir-

tus nutriens,quæ ſingulis membris inſita eſt,membrorum,quæ deſunt, tẽtet delineationem.Id quod planè verum eſſe,in ipſis operibus ſæpè fit conſpicuum.Eſt igitur rationi conſentaneum, Generantem virtutem in ſingulis membris eſſe, neque differre à nutriente: ſed generationem eſſe, quaſi vlteriorem quendam motum eiuſdem facultatis, quæ & nutriens eſt. Atqui, quantum ego intelligo, hæc opinio eſt cui rerum euidentia maximè atteſtatur: præterquam quòd rationi maximè conſentanea adducit,& minùs abſurda cogitur admittere. Sed de generante & nutriente vi hæc ſufficiant. De augente ſunt nonnulla apponenda.

De virtute augente. Cap. XVIII.

ARISTOTELES tres eſſe ſpecies motus,inter ſe diuerſas, alterationem, accretionem,lationem,cenſuit.quandoquidem ad tria tantùm: quantitatem inquã, qualitatem,& vbi,motum eſſe per ſe monſtrauit.atque ita longo ſermone primo De ortu & interitu cap.5.probat,Accretionem ab aliis motibus differre. Galenus,non ſolùm à latione, & alteratione, ſed & à generatione videtur illam facere diuerſam primo De facultatibus naturalibus cap.7.dicens: Augentem quandam eſſe facultatẽ à generante & nutriente diuerſam. Nobis verò nõ magis videtur diuerſa augens facultas à nutriente, quàm generans. Quemadmodum verò paulò antè oſtenſum eſt, generãtem à nutriente non differre:ita tentandum eſt oſtendere,nec augentem ab illa eſſe diuerſam.Galenus capite nuper citato inquit,In fœtu,& in hominibus etiam, poſtquam in lucem editi ſunt,& adultis,virtutes eſſe,generantem, nutrientem, augentem: tamen in fœtibus,dum vtero geruntur,nutrientem & augentem miniſtrare generãti, à tempore ortus vſque ad cõſiſtentiam dominari augentem, atque huic nutrientem miniſtrare.Quem locum ego ita interpretor. Eandem facultatem,alentem ſcilicet,hæc omnia facere:ſed tamen generare modò,nutrire modò, modò augere pro ratione conditionis,& ætatis rei alendæ.Quod vt de reliquis duabus monſtratũ eſt:ita de nutriẽte & augente modò, & fortaſſe clariùs demonſtrabitur. Virtutes diuerſæ diuerſarũ operationum oportet vt ſint. Sed augentis virtutis nulla eſt propria actio, diuerſa à nutritione.nam cùm tantum reparatur ex alimento confecto,quãtum quotidiana exſolutione perierat,nutritur corpus:cùm plus,augetur.ſed plus aut minus reparari,non variat actionis ſpeciem.ergo nec virtus eſt diuerſa.Præterea,plus,aut minus,aut tantundem reparari,neceſſariò fit ex eiuſdem virtutis maiori,aut minori, aut æquali robore: aut maiori, aut minori, aut æquali illius, quod cõmutatur, diſpoſitione.ſed neque robur aut debilitas efficientis cauſæ, nec diſpoſitio eius quod patitur, poteſt permutare ſpeciem virtutis,etiam ſi poſſit permutare modum actionis: ergo eadem virtus naturalis eſt,quæ nutrit corpus,& quæ auget. Nam quemadmodum, cùm hæc imbecillis redditur,corpus minuitur:ita cùm hæc vehemẽs eſt,illud augeri,eſt apertum. alioqui oportet etiam aliam imminuentem facultatem inuenire,augenti contrariã:quo nihil eſt abſurdius.ſed vt deficiẽte nutritione,& remiſſo calore,minui poteſt corpus:ita nutritione abundante,& calore forti, in ſubſtantia humida, & ſequaci, accretio fieri poteſt citra diuerſam facultatẽ. Vnica ergo alens facultas nutrit, generat, & auget:quas diſtinctioris doctrinæ gratia ſeparauit Galenus, & ſibi mutuò ſubſeruiẽtes appellauit. Nobis tamen vnicam eſſe, vel illud præter cætera monſtrauit: quòd eiſdem vtuntur particularibus facultatibus, & ſubſeruientibus, trahente ſcilicet, retinente, alterante, & expellente. De quibus, quando de his præcipuis ſatis dictum eſt, dicere aliquantulum iam propero.De ipſo accretionis motu,an ſit motus ab aliis ſpecie diuerſus,an citra motum diſtinctum ſit neceſſariò conſequens alios motus:in fine huius ſermonis, vbi de operationibus loquemur, diſputabimus.

De numero facultatum naturalium,quæ miniſtrantes aut particulares appellari ſolent. Cap. XIX.

QVATVOR tantùm eſſe naturales facultates,nutrienti,aut generanti,aut augenti (monſtratum enim eſt paulò antè, Eãdem facultatem ſignificari his nominibus) miniſtrantes:à Galeno recipit Auicena, & ab Auicena tota medicorum ſchola. Scripſit Galenus opus celebre De naturalibus facultatibus,in quo diffuſè admodũ oſtendit:Generationem,nutritionem,& accretionem, quatuor aliis virtutibus vti,quas vo

cat

cat ἑλκτικὴν, κατεχοῦσαν, ἀλλοιωτικὴν, ἐκκριτικὴν vel ἀποκριτικὴν, id eſt, trahentem, retinentem, alterantem, & excernẽtem, ſiue expellentem. Conſtat enim, ortum, nutritionem, & accretionem, fieri mutatione materiæ ex qua fiunt, in ſubſtantiã illius, quod generatur, nutritur, aut creſcit. Sed ad hanc commutationem, ſi tractio fit eius quod eſt vtile, & eius quod tractum eſt, retentio, & retenti mutatio, & partis inutilis, qualis neceſſariò in quauis concoctione ſeparatur, expulſio: conſtat, vt nihil ampliùs deſideretur. Quatuor ergo ſunt ſolummodo virtutes naturales miniſtrãtes. Sed eſt quod aliquis poſſit contradicere, obiiciens nobis facultatem diſtribuentem, ſecernentem, & appetẽtem: quarum videtur Galenus ſępè mentionem facere. quanquam ab illis quas retulimus, apparent diuerſæ. nam tertio De cauſis ſymptomatũ in fine meminit Galenus diſtribuentis, quam ἀναδιδομένην appellat: & ſecernentis, quam dicit διακριτικήν. neque ſolũ meminit nominum: ſed docuit etiam ſymptomata quædam eſſe his facultatibus, quæ ex vitiatis illarum actionibus proficiſcuntur. vt atrophia fit ex defectu diſtributionis, & morbus regius ex defectu ſecretionis. Secundo etiam Aphoriſmorum commentario decimo tertio, huius ſecernẽdi facultatis meminit, reddens rationem, qua illi, quibus criſis futura eſt, habent noctem antecedentem difficilem, vbi ita ſcripſit: γίνεται δὲ τῆς φύσεως διακρινούσης ἀπὸ χρηστῶν τὰ μοχθηρὰ καὶ παρασκευαζούσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν. Id eſt, Fit autem cùm natura ſeparat à bonis mala, & præparat ad expulſionem. Ab his locis talia deſumuntur argumenta. His facultatibus, diſtribuenti (inquam) & ſeparanti, reſpõdent actiones diuerſæ ab operationibus illarum quatuor. longè enim videtur aliud eſſe, deducere alimenta per corpus, & excrementa ſeparare, vt expellantur: quàm trahere, retinere, coquere, aut expellere. Fit ergo ex illo principio, quod ſæpè vſurpauimus, Potẽtię diſtinguũtur per actiones: vt virtutes hæ ab illis diuerſæ ſint. Adde illud, quod paulò antè de ſententia Galeni de ſymptomatum, quæ ex illarum læſione fiunt, diuerſitate dicebamus. Alterius etiam facultatis, præter has, viſus eſt meminiſſe primo De ſymptomatũ cauſis: vbi referens cauſas naturalis famis, inquit primò venas exinaniri, deinde appetere naturali appetitu, deinde trahere ſugendo ex ventriculo: ex cuius ſuctus ſenſu excitari animalem appetentiam, quam famem dicit. Eſt verò hæc appetentia animalis: illa naturalis. quoniam quæ eſt in ventriculo, eſt cum ſenſu: quæ in venis, ſine illo. Habent ergo naturalia inſtrumẽta, cùm naturaliter appetant, appetẽdi facultatem. nam numero actionum debet reſpondere numerus facultatum. nihil enim ſine cauſa fit. Si igitur appetere aliud eſt, quàm trahere, retinere, coquere, aut expellere: diuerſa etiam ad appetendum opus eſt facultate. Præter hæc, habet etiam huius facultatis læſio ſua ſymptomata. nam ſexto De locis patientibus, capite tertio docet Galenus, diabetem naſci ex debilitate retentricis renum: ſed nimiam ſitim, quę in illa affectione eſt, ex nimia appetentia naturali renum: cuius gratia multum ad ſe ſerum alliciunt, & deficcãdo ventriculi os, ſitim excitant. eſtq́; hęc affectio renum, ſimilis partim diarrhϾ, partim fami, quam caninam vocant. Videntur ergo iam tres aliæ facultates prioribus acceſſiſſe, diſtribuendi, ſeparandi, & appetendi: atque ita eſſe non quatuor, vt cõmunis medicorum opinio fert. Præterea quanquã accretio fiat tractione, retẽtione, alteratione, & expulſione: videtur tamen quinta etiam ab his diuerſa facultate miniſtrante opus habere, dilatante ſcilicet. Ergo plures ſunt quàm quinque particulares vocatę, & principalibus ſubſeruientes. Quod argumentum, modò propoſitio confirmetur, non modò hoc, ſed illud etiam ſubuertit placitum, quo dicebatur: Eãdem facultatem nutrire, & augere. fuerit enim ita inter vtramque non parua differentia conſtituta. Propoſitio verò talem habet confirmationem. Quò augeatur corpus proprio incremento, non eſt ſatis, ſi nutriatur: ſed opus eſt, vt plus recipiat alimenti eo quod reſoluitur, & vt alimentum apponatur, ſubiens in minimas quaſque particulas per ipſos poros. id quod fieri non poteſt, niſi ipſum corpus dilatetur: quò pori ampliores fiant, & alij, in eo quod apponitur, generentur. Duplex igitur contingit in incremento corporis actio: nutritio, & dilatatio. prior poteſt à quatuor illis fieri: ſed tamen dilatatio non poteſt. Habet ergo augens facultas aliam miniſtram præter illas quatuor: quam licet mòdò nobis appellare dilatantem. quæ ſi illis addatur, quas præcedentia argumenta inuenerunt, cum quatuor primis erunt numero octo facultates naturales miniſtrantes: trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, diſtribuendi, ſecernendi, appetendi, &

dilatandi. tot enim actiones videmur inueniſſe. Sed & præter dictas octo, videtur alia eſſe ſubſeruiens nutrienti: id quod ex actionibus inuenies. Nam quò nutriatur corpus, non ſatis eſt, ſi trahatur, quod nutriturum eſt, & retineatur, altereturque, & quod inutile eſt, expellatur: niſi id quod retinetur, affigatur nutriendæ particulæ. neque enim affigendo cibo membris ſufficiunt reliquæ facultates. efficeret enim id profectò, ſi quæ illarum, retentrix. tamen tractio verſus partem, longaque in illa retentio, vnionem tantùm poteſt facere. affigendi & vniendi actio eadem non eſt, vt monſtrat Galenus primo De facultatibus naturalibus capite vndecimo, argumẽto quodam, quod iis quæ à nobis dicuntur modò, addet magnam euidentiam. In hydrope (inquit) aſcite fit praua nutritio, quia etiamſi appoſitio ciborum fiat: tamen interuentu aquei humoris non affiguntur. Ex his addemus nos dictis maiorem vim. Accidunt huic propria ſymptomata, quæ nullius dictarum facultatum ſunt: vt exemplo hydropis, quo vſus eſt Galenus, conſtat. Ergo affigendi actio propriæ facultatis eſt, ab aliis diuerſæ. Quare collegimus iam facultates naturales, de numero miniſtrantium, nouem. Ceterùm, quanquam hæc argumẽta non ſunt tam leuia, quin indigeant expoſitione: ſed neque tam fortia, vt veram ſententiam ſubuertant, quæ rectè à principio conſtituta eſt. Eſſe, ſcilicet, tantùm quatuor priores, & has eaſdem, generanti, nutrienti, & augenti miniſtrare. nam cùm diſtributionem alimenti in corpus vniuerſum fieri, aliis membris expellentibus, iis ſcilicet, quibus redundans eſt ſuccus, aliis trahentibus propter indigentiam, multò antè docuerit Galenus: non admodum nos perturbabit, diſtributionem nominans. fuerit enim facile dicere, hanc non eſſe ab aliis diuerſam: ſed reduci ad expellentem, & trahentem. ad quas etiam cum alterante reduci ſecernẽtem conſtat. Nam cũ concoctio omnis ſeparet excrementa ab alimentis, & membra vim habeant trahendi cum delectu vtilia, reliqua expellendi: qua ampliùs facultate ſecernente eſt opus? an non hæc neceſſariò conſequitur ſecretio? Appetitum naturalem ſingulis naturalibus inſtrumentis ineſſe, eius, quod ſibi ſecundum naturam conueniens eſt, non eſt dubium. Sed tamen cùm propter finem operari, & illum appetere, inſitum ſit etiam inanimatis, in quibus facultates naturales non ſunt: non magis indigent membra facultate ad appetendum alimenta, quàm terra ad appetendum deſcẽdere, ſed natura appetunt. Dilatare etiam, caloris eſt proprium in materiã mollem agentis. fit id nõ in corporibus animatis ſolùm, ſed in inanimatis quamplurimis multò clariùs. Quare dilatat natura ſua calor humidas partes: non aliqua membrorum facultas ad id deſtinata. Quare rectè à principio dictum eſt: Animatis quatuor ſolùm eſſe facultates naturales miniſtrantes nutritioni. nam quas habent cum omnibus natura conſtantibus communes, eas neque facultates quiſquam meritò appellet. talis etiam eſt affigendi actio. hanc enim in nobis non facit facultas aliqua vitæ: ſed vt in reliquis etiam inanimatis, quæ ſuo modo ſubſtantiæ facilè affiguntur, cùm coniuncta aliquanto tempore morantur, affiguntur ſua ſponte. vt cera ceræ, pix pici, breui tempore ſi ſimul ſint, & nihil impediat, vniuntur: potiſſimùm in ipſa agente igne, vt in alimenta agit noſter calor. Quòd verò omnia affiguntur in noſtro corpore, tali quapiam cauſa, ex diſpoſitione (inquam) ipſius materiæ, diſces ex eo quod à Galeno ſcriptum eſt 6. Methodi cap. 5. Quòd igitur coaleſcere nequeat tam durum os, quàm id, quod in adoleſcẽtibus, iuuenibus, & viris, multoque magis in ſenibus eſt: id profectò vel cuiuis patere poteſt. ſolum illud poteſt vnionem recipere, quod abundè molle eſt: cuiuſmodi eſt in puerulis. Vides Galenum molliciem cauſari, quòd affigantur nonnunquam oſſa. vt & libello artis Medicinalis nonageſimo nono capite: Molle verò & puerile (inquit) os, coaleſcere poteſt. Itaque neque affigendi per ſe eſt actio facultatis alicuius altricis. Quare quatuor tantùm ſuperſunt facultates. Quòd verò ſymptomata contingere poſſint læſis actionibus, quæ nullius dictarum facultatum ſint: dicturi rurſus ſumus in libro huius operis quarto. Quare de hac quæſtione hæc ſufficiant.

De numero facultatum animalium, quæ rectrices dicuntur. Cap. X X.

QVÆSTIONES ad animalium facultatum notitiam attinentes, opportunum eſt iam attingere. Sunt verò facultates hæ duplices: Quædam in ipſo cerebro, quod primam illarum ſedem eſſe diximus, reſident, & à medicis rectrices appellantur: quędam peculiares, quæ ſcilicet peculiarium ſunt actionum, & peculiaribus inſtrumentis operantur, vt viſus, odoratus, auditus. De rectricium numero eſt prima quæſtio, quæ occurrit. Profitētur enim omnes Ariſtotelici, cum quibus & Auicena, eſſe quinque: Senſum communem, imaginationem, quæ Græcis phantaſia dicitur, rationem, quæ exiſtimatiua vulgò appellatur, memoriam, & reminiſcendi vim. Confirmant ſuam ſententiam, tribuentes his omnibus diuerſas operationes. nam cùm potentiæ diſtinguantur per operationes: conſtat futurum, ſi actiones differunt, vt differant & potentiæ. ſed ſenſus communis (dicunt) confert res ſubiectas peculiaribus ſenſibus: vt quando album cum dulci componit. Imaginatio, ex iis quæ ſentiūtur incipiens, componendo, ad ea etiam quæ impoſſibilia ſunt, procedit (qua actione & aureos montes, ſi lubet, & volantes boues confingimus) tamen à rerum quæ ſentiuntur, ſpeciebus nō recedit. Ratio non hoc ſolum facit: ſed ab ſpeciebus ſenſibilium, inſenſibilium etiam rerum ſpecies elicit, vt amicitiæ, & odij, & aliarum rerum, quæ in ſenſum non veniūt. Memoria retinet ſpecies, & res abſentes recolit. Reminiſcendi vis, ſi quid memoria excidit, ab iis quæ retinentur colligens, reducit. Videntur verò hæc omnia differre. Quare, cùm quinque modi operationum ſint: videntur etiam quinque potentiarum ſpecies fore. Galenus tres tantùm eſſe dixit: Imaginationem, rationem, & memoriam. quas vocauit principem animi partem, ἡγεμονικὸν, octauo De vſu partium cap. 6. Quod probat libello De differentia ſymptomatum, per ſpecies phrenitidis, hoc argumento: Quacunque rectricum facultatum læſa, contingit hominem inſanire neceſſariò, quandoquidem princeps animæ pars eſt. ergo tot ſunt potentiæ: quot læſionum modi, & inſaniæ. ſed huius tres tantùm ſunt ſpecies (tripliciter enim tantùm poteſt lædi mens: vel quoniam homo errat in cognitione, vt Theophilus, qui tibicines ſe videre in domus angulo dicebat, quos videbat nullos: vel quoniam cùm in hoc nihil erret, tamen prauè ratiocinatur, vt qui, cùm vaſa vitrea cognoſceret, & propriorum nominum recordaretur, tamen cognita proiiciebat: vel quoniam læditur memoria) cùm ergo tres tantùm ſint læſionum modi, conſtat tres ſolùm eſſe potentias. Auicena huius argumenti ſolutionem hanc imaginatus eſt, Læſionem ſenſus communis neceſſariò comitari læſionem phantaſiæ: & læſionem reminiſcendi, memoriæ: atque proinde medicorum non intereſſe, plurium quàm trium potētiarum meminiſſe. Sed cur ita fiat, vt ſemper cum ſenſu imaginatio, & cum memoria lædatur reminiſcendi vis, ſi diuerſę ſunt facultates: neque dixit, neque poteſt dicere. Quare hoc etiam, argumento eſt non ineuidenti: Tres tantùm eſſe has facultates, & eas actiones, quę illis tribuuntur, non eſſe quinque, ſed tres tantùm ſpecies, & quinque operationum modos. nam actio ſenſus, & actio phantaſiæ, hoc vno differunt: quòd ſenſus componit ſenſibilium ſpecies in pręſentia, imaginatio componit has eaſdem in abſentia. Conſtat verò, vt hæc non ſit ſpeciei differentia. Quare non ſunt duæ operationum ſpecies, ſed eiuſdem actionis duo modi. quocirca vnius ſunt facultatis. Reminiſci præterea memoriæ eſt opus, cùm ſe reflectit in ſeipſam. non enim eſt memoriæ opus, vt multi putant, ſolùm ſpecies retinere (ita.n. non eſſet potentia cognoſcens, ſed ſeruans tantùm ſpecies) ſed memoriæ eſt recordari rerum abſentium, vt res ſunt actæ. ergo imaginatio eſt ſenſus: & reminiſci memoriæ vlterior quidam motus, non actio diuerſa. Quod non tantùm Galenum ſenſiſſe, ſed & Ariſtotelem monſtrabo: quidquid dicat Auicena. Tertio libro De anima, capite tertio, cùm de imaginationis eſſentia multa diſputaſſet Ariſtoteles, ad finem capitis addit: Si igitur nihil aliud præter imaginationem habet ea quæ dicta ſunt, ſitque id ipſum quod diximus, imaginatio motus profectò fuerit, ſenſus iam operantis. Quæ verba oſcitanter omnes prætereunt. Conſtat tamen illis nihil aliud ſignificari: quam Imaginationem actionem eſſe eiuſdem potentiæ, cuius eſt ſenſus actus. Sed hanc eandem potentiam, quæ ſenſus eſt, cùm rebus præ-

ſentibus operatur, ſenſum eſſe, cumque vera componit: cùm verò falſa, phantaſiam. Memoria, dicente eodem Ariſtotele libello De memoria & reminiſci, differt à ſenſu, quòd Memoria in abſentia rerum operatur cum ſenſu temporis, phantaſia operatur in abſentia rerum, ſed ſine ſenſu temporis. cùm enim lectiones fingimus, aut diſputationes ad arbitrium, imaginamur: ſed cùm diſputaſſe nos heri, legiſſe nudiuſtertius cognoſcimus, recordamur. quia cum cognitione rerum temporis ſenſum coniungimus. Reminiſcimur memoria ſe in ſeipſam reflectente. Ergo eiuſdem potentiæ motus ſunt, recordari & reminiſci. Quare de ſententia etiam Ariſtotelis, tres tantùm ſuperſunt rectrices potentiæ: Imaginatio, ratio, & memoria. Videtur ergo ſententia hæc Galeni cum verbis Ariſtotelis plurimùm conuenire. quę ſi, vt ſcripſimus, intelligatur, nihil videtur habere difficile. ſaltem ea argumenta, quibus plures eſſe quàm tres, nonnulli contendunt, mihi nullam inferunt difficultatem. videtur aliquanto difficilius, quod Galenus libello ſecundo De motu muſculorum inquit: Pars enim animæ quæ imaginatur, quæcunque ea ſit, hæc eadem recordari videtur. Quare ſi eadem pars imaginatur, & recordatur: imaginatio & memoria, vnica eſt potentia. Cæterùm hoc ita interpretandum eſt. videtur imaginandi potentia recordari: quoniam pro ratione imaginationis, quæ præceſſit, ſubſequitur firma aut debilis recordatio. quoniam cùm fortis imaginatio fit, inſignes impreſſiones rerum fiunt, quæ memoriam deinde firmiter permutant. Differunt tamen recordatio & imaginatio differẽtia illa, quam inuenit Ariſtoteles: quòd ſcilicet memoria operatur cum ſenſu temporis. Sed de numero harum facultatum hæc ſunt ſatis. Nunc de ſede illarum eſt aliquid apponendum.

Diſtinguantur ne locis potentiæ animales rectrices. *Cap. XXI.*

COMMVNIS omnium ferè medicorum opinio eſt: Imaginationis ſedem eſſe anteriorem cerebri partem, rationis medium ventriculum, memoriæ poſtremum. Aëtius ſermone ſecundo Tetrabibli ſecundi capite ſecundo ita ſcripſit: Proinde anteriori cerebri parte læſa, imaginatio ſolùm læditur: medio verò cerebri ventriculo lęſo, ratio peruertitur: poſteriore autem circa occipitium parte læſa, perit memoria, & cũ ipſa omnino etiam reliquæ duę facultates. Hęc Aëtius. Auicena Fen prima primi doctrina ſexta, capite quinto, eandem hanc ſententiam apertè ſcripſit. Itaque his autoribus cenſent plerique medicorum, tres facultates, quarum nuper meminimus, differre locis: eoq; nunc apponenda eſſe remedia ſyncipiti, nunc occipiti, nunc medio ventriculo in illarum læſionibus. Sed tamen ego non video, ex quo Galeni loco collegerint hanc locorum differẽtiam. Eſſe quidem has facultates in cerebro, & vitiata quacunque illarum capiti eſſe apponenda medicamenta: monſtrat Galenus multis in locis, quæ nos paulò antè retulimus. Sed hanc partium cerebri differentiam (quod ego legerim) docet nullibi, quin potiùs contrarium videtur deduci ex nonnullis illius locis. Primùm octauo libro De vſu partium capite ſexto ſub vnico hoc nomine ἡγεμονικὸν comprehendit tres potentias animales, & eas in cerebro dicit reſidere, nulla particularum cerebri facta diſtinctione. cùm tamen, ſi quæ foret, eo loco illam maximè oporteret dicere, quo loco de particularum vſu erat ſermo inſtitutus: potiſſimùm cùm in eodem libro cerebrum in tres partes diſtribuat, duos anteriores ventriculos, & parencephalidem, hoc eſt, poſtremum, & communem meatum, qui ventriculus medius eſt, & ſingularum doceat vſus ab iis quos iſti dicunt, longè diuerſos. primis enim ventriculis, inquit, fieri odoratum, & elaborari animalem ſpiritum: ſecundum eſſe porum tranſitus ſpirituum: in tertio, vbi cerebellum eſt, vigere maximè, & operari animalem facultatem. Itaque non videtur rationi conſonum, ſi iſtam facultatum diuerſitatem ſecundum loca Galenus ſuboluiſſet, fuiſſe eam illo loco prætermiſſurum. Libello etiam, cui titulum fecit De inſtrumento odoratus, de quo procedente hoc ſermone nos quoq; ſumus diſputaturi, contendit monſtrare: Ventriculos anteriores eſſe inſtrumentum odoratus. Sed non eſt rationi conſentaneum, eandem partem eſſe inſtrumentum odoratus, ſenſus nempe ſingularis, & communis ſenſus: quem, dicente Ariſtotele, veluti centrum aliorum oportet eſſe.

Adde

Adde nullam talem indicationem ad imponendum auxilia deſumpſiſſe Galenum, qualem illi dicunt,ex facultate quæ læditur in phrenitide. Sed quæcunque phrenitis ſit, decimo tertio Methodi capite vigeſimo primo, auxilia infundit in ſuturam coronalem:ſumpta indicatione à ſtructura membri, quaſi ex ipſius membri partibus nulla alia indicatio deſumi poſſit. Præter hæc, quæ quæſo tanta diuerſitas eſt in modo ſubſtantiæ partium ipſius cerebri? aut quæ tam diuerſa temperamenta, quæ hanc facultatum diuerſitatem perſuadeant? Dicitur etiam à Galeno ſecundo De motu muſculorum loco illo, quem in proxima quæſtione adduximus: Si itaque inſignes impreſſiones rerum in imaginationibus acceperit, conſeruat perpetuò. Quod ita interpretati ſumus: confirmari memoriam interim, dum fit fortis imaginatio. quod non video quomodo fieret, niſi imaginatio & memoria eodem in loco operarentur. Sed dicent qui contrariæ opinionis ſunt (nullum enim aliud video ab ea opinione forte argumĕtum)qua ratione in eadem parte poſſint eſſe tres facultates, & vt vna lædatur, aliis illæſis?Illis enim facile eſt huic quæſtioni, qua quæritur, Quomodo læditur vna illarum,illæſis aliis,reſpondere,dicentibus, Cùm læditur ſola pars anterior,læditur ſola imaginatio: cùm ſolus ventriculus medius, ſola ratio.tamen nobis qui negamus hanc locorum diuerſitatem, vel ſaltem non aſſerimus, vtpote nulla cogente ratione: neceſſe eſt facultates has diuerſis eiuſdem partis temperamentis tribuere.vt nihil mirum ſit,vnam lædi,illæſis aliis.quemadmodum in toto ventriculo ſunt trahendi,retinendi, alterandi, expellendi virtutes: non tamen quacunque illarum læſa, læduntur omnes. nam alteratio fit calore cum humiditate:retentio & tractio quadam ſiccitate:expulſio etiam,ſed minori.Quo fit,vt poſſit per ſe quæcunque illarum lædi propria læſione. Sed hæc euadent multò clariora ex tractatione de cauſis ſymptomatum. Dicent ſecundò, oportere ex noſtra opinione, vt nulla eſſet vĕtriculorum cerebri dignitatis differentia. nam cùm omnes virtutes ſint in partibus omnibus: æquè principales videntur fore omnes partes. quod tamen eſt cŏtra Galenum octauo De vſu partium, vbi poſtremum aliis præfert, & tertio De locis patientibus capite ſeptimo, vbi ita ſcripſit: Ac primum ipſius inſtrumentum, tum ad ſentiendi actiones omnes, tum ad eas quæ à conſilio & voluntate prodeunt, ſpiritum eſſe:qui in ipſius ventriculis,maximéque poſtremo, continetur. quamuis non contemnendus ſit medius: perinde quaſi non præſtantiſſimus ſit.multæ enim rationes nos adducunt ad hunc, & à duobus anterioribus auertunt. Hoc loco Galenus vltimum reliquis omnibus:& medium duobus anterioribus præfert.Sed neque hoc ex principatu facultatum,quæ in hoc aut illo ventriculo reſident, fieri puto:quemadmodum illi interpretantur. Sed omnes facultates in toto cerebro operari:minimè verò in anterioribus ventriculis, maximè in poſtremo,in medio,medio modo.quemadmodum eſt alterandi facultas in toto ventriculo, viget verò maximè in fundo. Sed quando ſatis diximus de rectricum facultatum ſede,ad aliam quæſtionem tranſgrediamur.

An ſentiendi & mouendi vis per eoſdem neruos eiſdem ſpiritibus aut eadem illuſtratione deferatur. Cap. XXII.

SVNT quibus videtur difficile, eodĕ ſpiritu, vel eadem illuſtratione, & per eoſdem neruos deferri virtutem mouendi & ſentiendi. Sed contrà oportere autumant, vt alij ſint nerui motus,alij ſenſus,& alius ſenſus ſpiritus, alius motus.nam diuerſis facultatibus diuerſa (dicunt) inſtrumenta debent eſſe tributa. Spiritus autem eſt facultatis inſtrumentum ad tranſmittendam virtutem: nerui ſunt inſtrumenta facultatis animalis ad operandum. Virtus mouens,diuerſa videtur eſſe ſecundŭ ſpeciem à ſentiĕte: cùm ſint actionum diuerſarum. multum enim intereſt inter motionem, & ſenſum. ergo & ſpiritibus diuerſis & per diuerſos neruos debĕt fieri. Præterea,ſi vnico influxu ambe virtutes deferrentur:nullus eſſet neruus motus,qui nŏ eſſet ſenſus.neque cŏtrà. Tamĕ res aliter ſe habet.nă tendones muſculorŭ ſunt,qui mouent:& nerui quib.contexta eſt cutis, qui ſentiunt. Quòd ſi quis dicat, Neruos motus non omnino priuatos eſſe ſenſu,ſed p̄ditos aliquo tactu: verè dicet.tamĕ de neruis ſenſus,nŏ idĕ poſſet afferre.multi.n.ſunt nullŭ motŭ faciĕtes: huiuſmodi ſunt, quos modò dixi,texĕtes cutĕ, & magna pars eorum,qui de cerebri ſubſtantia oriŭtur, vt optici. hi enim nullum oculis motum præſtant:ſed videndi vim deferunt.Imò verò(vt ſemel dicam) nullus neruus

mouet, præter eos, qui in muſculos inſeruntur (niſi fortè mouent frontem, qui diſtributi ſunt in carnoſam vocatam cutem, ſine muſculis: quanquam hæc ipſa cutis qua parte habet carneas fibras, eſt reuera muſculus) propterea à Galeno dictum eſt, Conuulſionem, cuius proprium ſymptoma eſt deprauatus motus, eſſe paſſionem muſculorum, primo De cauſis ſymptomatum. In opere De motu muſculorum: motum adſcribit muſculis, vt actionem propriam. Cùm ergo multi nerui ſint, qui in muſculos non inſeruntur: videntur alii eſſe mouentes, alii ſentientes, id eſt, alii recipientes influxum facultatis mouentis, alii ſentientis. Tamen res non ita ſe habet, neque ita Galenus ſentit. Sed vnica eſt animalis facultas, hæc ſcilicet, ſub communi appellatione, quæ continet ſingulares alias virtutes, mouendi ſcilicet & ſentiendi. Atqui ſentiens habet alias peculiares: audiendi ſcilicet, videndi, & reliquas. ſunt tamen hæ omnes eiuſdem animæ vires: quæ pro diuerſitate inſtrumenti, hîc hanc, illic illam actionem operatur. quemadmodum vnica alendi potentia hîc conficit, illic trahit, alibi expellit. Itaque eſt vnicus, aut ſpiritus animalis, aut illuſtrationis influxus. nempe per hunc omnes vires facultatis animalis natura influunt. Tamen hac illuſtratione, in oculo viſio, in auditu auditio fit. quia oculus eſt inſtrumentum comparatum ad videndum, nequaquam ad audiendum: vt aures ad audiendum, & ad videndum minimè. Cùm verò ad duas, aut etiam plures actiones, inſtrumentum vnicum non eſt ineptum, eas omnes ſuſcipit: vt nerui texentes cutem linguæ, guſtum, & tactum: & neruus quicunque mouēs, motum & tactum. hoc enim nullus neruus priuatur. Ad quam verò actionem eſt ineptum inſtrumentum, ea priuatur. propterea neque duri admodum nerui, ſenſui multùm, neque molles motui deſeruiunt: non quòd vtraque virtus in vtroſque non deferatur vnica illuſtratione. Hinc conſtat, Nullum eſſe ſpiritum videndi ab eo, quem animalem dicimus, diuerſum, neque audiendi, neque olfaciendi: ſed animalem ſpiritum in hæc omnia organa influere, aut pro illo illuſtrationem, & virtutem animalem deferre. quæ cùm omnes has vires habeat: pro ratione inſtrumenti operatur. Galenus toties, vt pigeat repetere, animalis ſpiritus meminit, & illuſtrationis, & animalis influxus in inſtrumenta. qui tamen nullibi diſtinxit aut ſpirituum, aut illuſtrationum formas: eoque, niſi res haberet vt diximus, omnino eſſet autorum omnium in diſtinguendo rem præclaram negligentiſſimus. Sed neque mens humana capit, aut ratio, aliter fieri. Nam oportet multiplices ſpiritus in cerebro ipſo generari, alios ad oculos, ad aures alios, alios ad reliquos ſenſus, alios præter hos ad motus inſtrumenta demandandos: & hos omnes in certa quadam proportione. & eſſe interim dæmonem quendam, qui ex magna deliberatione hos hac, illos illac: &, ſi quò oporteret, vtroſque mitteret. quod vt in ſpiritibus contingeret, quantumuis abſurdè: tamen in illuſtratione fieri nequaquam poteſt, quippe quæ non hac, aut illac mittitur, neque per motum diſtribuitur: ſed ex fulgidi corporis luce neceſſariò in quamuis partem capacem ſplendoris repentè producitur. Sed diceret aliquis fortaſſe, Vnicum animalem ſpiritum in omnes partes deferri: tamen hunc in ſingulis inſtrumentis ſuo modo elaborari: atque ita viſui aptum fieri, aut auditui, aut motui. Sed eſſet contra hunc, quòd in plæraque ſenſus & motus inſtrumenta ſola illuſtratio peruenit: ex qua non arbitror fieri poſſit ſpiritus. &, ſi quò peruenit ſpiritus: nihil præſtat aliud, quàm vt ſit virtus animalis, quæ ſentiat affectionem proprii inſtrumenti. Quo fit, vt ex modo patiendi propriorum inſtrumentorum ſenſuum, diuerſi fiant ſenſus actus: non ex diuerſitate virtutum influentium. ſenſus quippe fit affecto proprio inſtrumento, & facultate percipiente affectionem. Si igitur inſtrumentum à coloribus afficitur, fit ſenſus colorum: ſi à ſono, fit ſoni ſenſus. atque ita de reliquis. Ita facultas animalis, ſi in membrum incidit firmum, & ſecundum compoſitionem bene ad id comparatum, mouet: ſin minùs, ſentit tantummodo. Quod Galenus eadem omnino virtute fieri, clarè ſignificauit primo de cauſis ſymptomatum capite quinto dicens: nonnunquam læſi motum illæſo ſenſu, quòd minus virtutis influat, quàm vt ſufficiat ad mouendum: tantum autem, vt valeat ad ſentiendum. Ergo eadem vi fit motus, qua & ſenſus: maiori tamen. Sed de facili quæſtione hæc ſufficiant. De ſenſibus externis opportunum eſt iam diſputare.

De numero & temperamento ſenſuum externorum. Cap. XXIII.

QVATVOR ſenſus externos eſſe præter tactum, ſcimus omnes: & nullus philoſophorum negat. Sit ne tactus vnicus ſenſus, aut plures: Ariſtoteles ſecundo De anima capite nono diſputat. qui colligens hinc inde rationes, probabiliùs cenſet plures eſſe, non vnum. ſpecies enim ſenſuum, differentia rerum ipſi ſubiectarum diſtinguuntur, non inſtrumentorum. Quanquam ergo tactiones omnes eiſdem partibus fiunt: tamen ſi multarum oppoſitionum ſunt, calidi ſcilicet & frigidi, humidi & ſicci, duri aut mollis, & illarum non ſub eodem genere conſiſtentium, conſtat plures eſſe ſenſus. Quòd ſi non vnius oppoſitionis eſſe auditum dices: ſed eſſe ſonum grauem & acutum, magnum & paruum, lenem & aſperum, nihil efficies. nam pleræque harum analogia dicuntur de ſono, non propriè, & omnes illæ vnicæ rei tribuuntur, ſono inquam. Humidum verò & ſiccum, calidum & frigidum non continentur ſub vna aliqua re. ſi enim dixeris, vt dicunt multi, ſub ratione qualitatis tactui ſubiectæ: hoc nihil maius eſt, quàm ſi nihil dicas. nam & hoc ipſum quod tactui ſubiectum eſt, multiplex eſt, ſi tactus ſunt plures. Neque quicquam eſt quod videatur oſtendere, vnum eſſe. nam guſtus & tactus duo ſunt: tamen eadem parte fiunt. conſtatque vt guſtus & tactus, etiam ſi guſtus per corpus vniuerſum diſperſus eſſet, diuerſi forent. Itaque ſenſus externi plures ſunt, quàm quinque, ratione rerum illis ſubiectarum: ſed quinque tãtùm ſunt ſenſuum inſtrumenta, & quinque inſtrumentorum temperies. nam tactus omnes inuicem eiuſdem ſunt ferè naturæ, aut parum diſſidẽt: ſaltem eidem tribuuntur elemento, nempe terræ. atque inde fit, vt eiſdem in partibus fiant tactiones omnes. Sed quando de illorum temperamentis incidit ſermo, age, de his tantiſper diſputemus. quæ tam obſcurè docuit Ariſtoteles: vt autoris obſcuritas pepererit multam interpretationum varietatem. Tertio libro De anima ita ſcripſit: Nam ex hiſce duobus ſimplicib. tantùm inſtrumenta ſunt ſenſus, ex aëre & aqua. etenim pupilla ex aqua, auditus ex aëre, odoratus ex horum altero cõſtat. ignis aut nullius eſt inſtrumenti, aut communis omnium eſt: quippe cùm ſine calore nihil fit ſenſui aptum. terra etiam aut nullius eſt inſtrumenti, aut in tactu maximè cõmixta. Hinc explanatorum nonnulli eliciunt, Viſum eſſe aqueum: tactum, cum quo & guſtum intelligũt, terreum: auditum, aëreum. de odoratu hærent: quia ex horum altero conſtare dixit, aëre, aut aqua. Sunt qui tribuant odoratum vtrique, alii igni & aquæ. Secũdo De anima capite De odore: Odor eſt ſicci, & talis eſt odoratus potentia. Libro de ſenſu & iis quæ ſentiuntur: Odoris facultas ſuapte natura calida eſt. eodem libello ita inquit: quare ſi hæc ſe habent vt diximus: manifeſtum eſt oportere hoc modo tribuere & aptare ſingulos ſenſus ſingulis elementis, vim oculorum videndi aquæ, ſonorum ſenſum aëri, odoratum igni. hæc Ariſt. Sed tam ſententia Ariſtotelis, quàm illorum interpretationes, videntur concedere multa abſurda. præterquam quòd explanatores in nonnullis non aſſequuntur autoris mentem. Nam primò, ſi viſus aqueus eſſet: qua ratione eſſet omnium ſenſuum puriſſimus, & à materiæ conditionibus remotiſſimus? cùm aqua craſſitie proximè accedat ad terrã. Sanè ſi omnes ſenſus, vt videtur docere Ariſtoteles, aëre & aqua conſtarent: puriſſimus omniũ auditus eſſet. Quæ obſecro ratio prohibet ſenſum aliquẽ igni, aut terræ tribui: ac non omnes aëri, aut aquæ? An quòd hæc ſunt duo media ſenſuũ externa, per quę ſentimus? O inanem rationem. degimus ſiquidem in aëre & aqua, non in terra & igne. Proinde conſentaneum eſt, vt per illa ſentiamus: vt verò ex illis conſtent omnia ſenſuum inſtrumenta, non adeò eſt probabile. Præterea aut errat Ariſtoteles dicens: Odoratus ex horum altero conſtat, nempe aëre, aut aqua: aut nullus ſuorũ explanatorum aſſequutus eſt illius mentem, aut vtrunque. Nam aut ſignificat conſtare ex aqua, aut ex aëre, ſed ex quo illorum conſtet non explicat, atque ita obſcurè docet: aut nunc conſtare ex aqua in his ſcilicet animalibus, nunc ex aëre, & ita oportuiſſet referre ea in quibus aqueus eſt, & in quibus aëreus: aut ſaltem humanus olfactus cuius eſſet elementi definire. tamen nihil horum verum eſt, neque illius ſententia poteſt carere reprehenſione. Multò meliùs rem hanc docuit Plato in dialogo de natura: cuius ſententiam vt

veriſſimam ſequutus eſt Galenus. De illorum ſententia quinque cùm ſint externi ſenſus, vt explicuimus (nil enim prohibet tactum eſſe reuera plures, & modò vnicum dici) duo ſunt craſſiſſimi, quia craſſiſſima elementa illorum inſtrumentis permixta ſunt maximè, tactus terreus, & guſtatus aqueus: duo tenuiſſimi & puriſſimi, tributi puriſſimis elementis, igneus viſus, & aëreus auditus. inde fit vt illis maximè delectetur corpus, his mens. eſt quintus medius natura inter vtroſque, odoratus: qui nulli elemento tribuitur, ſed ſubſtantiæ cuidam mediæ inter elementa, nempe halitui. fit enim halitus, cùm aut aër in aquam, aut aqua tranſit in aërem. Tota hæc ſententia vnica hac ratione confirmatur. tales ſunt ſenſus, quales ſunt res ipſis ſubiectæ (nam oportet vt hæ ſenſibus proportione reſpondeant) ſed ſingulorum ſenſuum res tales ſunt, quales ipſos ſenſus eſſe diximus. igitur & ſenſuum temperamenta ſunt talia. Coloris naturam quanquam Ariſtoteles eſt aggreſſus definire libello de ſenſu & iis quæ ſentiuntur: tamen inexplicatam reliquit. eſt enim (inquit) extremitas perſpicui, in corpore terminato. quæ definitio colorem, non vt qualitas quædam eſt, comprehendit: ſed vt immutat ſenſum. conſtat verò habere colorem propriam eſſentiam, etiam vbi non poteſt viſum afficere. ſum enim ego eiuſdem coloris in tenebris, & in lumine. Præterea habent ſolida corpora, vt frangenti videre licet, eundem colorem interiùs, quem in extima ſuperficie: quanquam qui in ſuperficie eſt, ſolùm elucet. tamē mihi ridiculum videtur, colorem à perſpicuitate medii generari: ſed illud vnum intelligo, ſine perſpicuo medio non apparere. Non ergo explicat Ariſtoteles coloris eſſentiam, quam diſertè admodum definiuit Plato nuper citato loco, dicens: Appellamus colorem flammam à ſingulis corporibus emanantem, partes habentem viſui ad ſentiendum accommodatas. Huiuſmodi definitione vtitur Plato, qua apertè ſignificat: colorem eſſe naturæ fulgoris. fulgorem verò igneorum eſſe corporum apertè conſpicimus. Sed ſi quis dici putat improbabilia, intelligat duplicem eſſe ignem: quendam elementarem vocatum, cui coniuncta eſt lux cum calore, quendam cœleſtem, qui ſine calore fulgorem habet. Hic ignis purus, ſimplex, ſine calore, frigore, humore, aut ſiccitate, eſt cœleſtium corporum materia: quæ corpora propterea ab antiquis philoſophis dicta ſunt æternus ignis: quanquam illorum ſententiam malignè impugnat Ariſtoteles, colligens, ſi ignea ſunt, eſſe participia peregrinarum alterationum. Sed iam monuimus, ignem huiuſmodi non eſſe eiuſdem naturæ cum igne elemento. Bona portio huius ignis per hæc inferiora diſperſa eſt. Huius permixtione cum elementis colores, qui ſunt velut flammulæ, fiunt: quemadmodum in iride & nubibus permixtione lucis & opaci, multos colores videmus generari. Eſt igitur hac ratione explicata, coloris natura ignea. Quare talis etiam naturæ viſum oportet eſſe, quod, vel nobis, neque colligentibus, nec monentibus, videre licet cuilibet conſideranti felium, leonum, & aliorum etiam animalium oculos in tenebris, qui plurimùm conſpiciuntur coruſcare. Nobis etiam vel claudentibus oculos, aut morantibus in tenebris, multi videntur fulgores ante oculos obuerſari. quod qua ratione fieri poſſit, niſi interiùs ignis ille cœleſtis deliteſceret? deliteſcunt ſanè ſpiritus animales: quorum magna copia ad oculos cōfluit, qui ignei ſunt cœleſti igne. Eſt igitur viſus meritò igni tributus. Quòd auditus aëreus ſit, nemo dubitat. vt neque quòd ſonus aëris aut aëreorum ſit accidens: neque quòd tactus terreus ſit, cuiquam eſt dubiū. eſt ſiquidem craſſiſſimus. Quòd guſtus aqueus ſit, conſtat: quoniam rerum ſapores nō antea ſentiuntur, quàm illarum humor cum humore, qui multus in ore & palato generatur, permiſcetur. Odoratum neque aëris, neque aquæ eſſe, ſed vaporis, cognoſces, ſi conſideres id quod obſeruatum eſt ab omnibus: tum res omnes odorem ſpirare, cùm aut madefiunt, aut calore attenuantur. fit verò vapor ſubſtantia media: cùm aut aër in aquam, aut aqua abit in aërem. Propterea ex ratione fit, vt odores & ſapores proportionem ſeruent. Differunt enim humor & halitus ferè ſolutione ſola, non natura: ex reſoluta nempe aqua fit vapor, & ex concreto vapore aqua. Quare meliùs dixiſſet Ariſtoteles, odoratum ex neutro conſtare, neque aqua videlicet, neque aëre, ſed ſubſtantia media: quàm ex illorū altero. Et fortaſſe ita intelligendus eſt Ariſtoteles, quanquam ſuo-

ſuorum explanatorum intellexerit nullus: odoratum conſtare ex altero.quia odores in halitibus recipiuntur: generantur verò halitus ex illorum altero,aut ex aqua ſoluta,aut ex aëre coacto.Quanquam videtur ſibi Ariſtoteles intercluſiſſe hanc viam libro De ſenſu & iis quæ ſentiuntur,dicens: odoratus igni, quia odor eſt fumida ſpiratio.talis porrò ſpiratio ex igne eſt. Quo loco magis delirat.tribuit enim denominationem ſenſui,non ex ſubſtantia rei obiectæ:ſed ex efficiente illius cauſa. Quaſi verò quod eleuatur ab igne,ignis ſit,ac non potiùs vapor.Sed tam variæ de eadem re ſententiæ ſatis oſtendunt dogmatis Ariſtotelici hac in parte inconſtantiam.Quare maximè probabilis eſt, & dilucida ſententia, quæ quatuor ſenſus quatuor tribuit elementis,& quintum medium illorum conſtituit. Sed de illorum numero, & temperamento hæc ſunt ſatis.Nunc de inſtrumentis odoratus & auditus,quoniam de reliquorum inſtrumentis nulla controuerſia eſt, agitanda eſt quæſtio. Poſtea nonnihil addentes de operationibus,ſecundum hunc ſermonem concludemus.

De inſtrumento odoratus. Cap. XXIIII.

MONSTRATVM eſt paulò antè, odores in halitibus eſſe:atque ita olfactus tēperamentū nulli elementorum tribui,ſed mediæ ſubſtantiæ, vapori ſcilicet.Nunc de inſtrumento dicendum eſt. Quam quæſtionem tanti fecit Galenus, vt librū proprium illi dederit,cui titulus eſt De inſtrumento odoratus. Ex quo loco licebat ſtudioſis illam petere: & proinde nobis, illis ad librum Galeni remiſſis, eam præterire. Sed dicemus fortaſſe breuiùs: & addemus nōnihil huic quæſtioni. Ariſtoteles inſtrumentum odoratus naſum eſſe putat 2. lib. de anima cap. 9. & libello De ſenſu & iis quæ ſentiūtur. Eidem ſententiæ viſus eſt acquieuiſſe Plato,qui in dialogo De natura ita ſcripſit:Circa narium vim ſpecies non ſunt. Vocat itaque olfactum, narium vim. Galenus multis argumentis inductus non inefficacibus aliter opinatur: Olfactum non fieri in naſi parte aliqua,ſed ventriculos anteriores cerebri huic vſui eſſe deſtinatos,vt paulò ſuperiùs de ſentētia illius cœpimus dicere. cuius prima ratio eſt hæc. Aut odorandi vis eſſet in oſſe aliquo narium, aut cartilagine, aut in tunica partes naſi exteriùs veſtiente.nulla enim præter has eſt naſi particula, quæ poſſit olfacere. Sed neque in oſſe(nam oſſa neque hoc,neque alio quopiam ſenſu prædita ſunt)neque in tunica:eſt enim hæc tunica eadem cum veſtiente linguam,& palatum, & reliquas oris partes.Quare oporteret illis omnibus partibus ſenſum hunc ineſſe communem: aut proprium aliquid huic tunicæ parti accidere. Quod non videtur,quòd ſit.nam neque maiores nerui in hanc tunicæ partem inſeruntur,vt in linguam : neque eſt aliud, quod ſenſum hunc poſſit facere.Secundò, ſi olfactus in ipſo naſo foret,non indigeremus reſpiratione ad odorandum :quod contrà fit. quemadmodum expertus eſt ipſe Ariſtoteles lib.De ſenſu & iis quæ ſentiuntur,dicens: Reſpiratione abuti naturam ad odorandum.Sed nihil prohibet,naſum halitibus impleri ſine reſpiratione.ergo coniectandum eſt:non hìc fieri odorationem, ſed alio in loco, in quem non poſſunt ſine inſpiratione penetrare.hunc locum conſtat eſſe ipſum cerebrum. Præterea nos ipſi frequenter ſentimus inter odorandum,halitus odoros cerebrum ipſum ſubire, & talibus caput repleri.Quidam etiam,vt refert Galenus,ex attracta nigella inſpiratione, ſenſit mordicationē in intimo capite. Atteſtātur ergo hæc omnia veritati, quam Galenus gloriatur ſe inueniſſe,fieri inquam odorationem in primis cerebri ventriculis. Cæterùm Ariſtoteles non fuit horum argumentorum neſcius, quin potiùs ſecundo illi de neceſſaria inſpiratione ad odorandum,cui maximè Galenus videtur fidere, reſpondet citatis in locis: Animalibus, quæ reſpirant, eſſe huius ſenſus opercula quædam,vt oculis ſunt palpebræ:reliquis animalibus nullum ſenſus huius velamen eſſe, vt & multa animalia habent oculos nudos ſine palpebris.Huiuſmodi ergo opercula inſpiratione reſerari.Hæc Ariſtot.Quæ ita conatur Galenus ſubuertere:primò dicēs, nullum talium operculorum eſſe vſum vtilem. ſatis enim videbatur odoratum naſo circūuallare,ſine aliis velaminibus: quemadmodum aures tegit ſolis auriculis. Præterea ſi talia eſſent opercula,aëris ingreſſu reſerarentur. Sed non ita fit.nam neque ſi quis naſum exponat, obtendens illum vehementer flanti aquiloni,quidquam odo-

rabitur: neque videtur ratio aliqua commoda, quòd impetu aëris nõ poſſint reſerari, inſpiratione poſſint: niſi motus claudendi & aperiendi eſt liber. quod ſi eſſet, etiam ſine inſpiratione poſſemus aperire, cùm vellemus. Non ergo propter aliqua talia velamina olfacimus reſpirantes: ſed propterea quòd odor ſentitur intra ipſum cerebrum, in quem locum nõ poteſt halitus penetrare, niſi attractus inſpiratione. Quare cùm ea quæ inuenit Ariſtoteles, non adeò videantur probabilia, ſtat Galeni ſententia: odorationem fieri in primis ventriculis cerebri. Cui ſententiæ vel ex iis quæ proxima quęſtione diximus, accedit maior fides. oportet enim, quales ſunt res quæ odoratu ſentiuntur, talia eſſe odoratus inſtrumenta. odores reſultant ex halitibus: halituoſum ergo aliquem locum inſtrumentum illius eſſe conuenit. talis eſt cerebri anterior pars abundans ſpiritu. eſt enim pars eadem ſpirituum animalium officina. Sed quęres, cur impetus vehementer flantis venti non poteſt odores in cerebrum anterius protrudere per nares, perque oſſa colatoria vocata, & tunicam eò loci tam perforatam, vt de cerebro poſſit defluere etiam craſſiſſimus mucus? Aut cur non calidiſſimi & acutiſſimi odores, quales ſunt ſulfuris & bituminis, poſſint eò loci penetrare? Cauſa huius promta eſt, ſi ſemel intelligatur id quod Galenus docet 8. De vſu partium capite 10. dicens, Anteriores cerebri ventriculos facere expirationem & inſpirationem propriam cerebro. Explicat rem hanc magis libello De inſtrumento odoratus. Videmus nos in recèns natis pueris anterius cerebrum tam conſpicuè palpitare, vt oſſa ipſa quæ molliſſima eo tempore ſunt, moueantur. quem motum non eſſe in arteriis, quemadmodum multi putant, quò motum hunc cerebro detrahant, inde diſces, quòd non mouetur ad numerum pulſationum in aliis arteriis. Arteriæ verò, vt in proximo ſermone ſumus monſtraturi, ſimul eleuantur & comprimuntur. Non mirum igitur ſi cerebrum, cùm alia moueat, ſibi motum quendam, eumque exiguum, præbeat: modò in ſeipſum, modò ex ſeipſo. Hoc ergo motu trahit cerebrum aërem, & expellit fuligines, vt & alia reſpiratio. Et quò minùs huius motus mireris, neque impoſſibile putes, cerebrum ſeipſum mouere: memineris ſternutamentorum, & concuſſionis morbi comitialis. in quibus affectionibus cerebrum ſeipſum quatit. Ergo cùm conſtringitur cerebri ſubſtantia, relinquuntur ampliora ſpacia, & ſucceſſione eius quod euacuatur, intrat aër: & cùm cerebri ſubſtantia dilatatur, aër exit. Quare niſi cerebrum conſtringatur, nihil poteſt in illud intrare, neque ſi violenter impellatur. Itaque reſpirat cerebri anterior pars & olfacit. Eſt igitur opinio Galeni conſtituta. Cui tamen (vt verum fatear liberè) non omnino aſſentior. Nam quòd cerebrum habeat propriam illam reſpirationem, & ea vtatur ad trahendum aërem, quò ex illo ſpiritus animales generet, hactenus concedo. Sed quòd odoratus ſenſus non in naſo fiat, non probo. quin potiùs arbitror, Odoratum in naſo eſſe, & nullum ſingularem ſenſum eſſe in ipſo cerebro: niſi fortè obſcurus aliquis tactus illic eſt. nam & hoc videtur Galenus negare, qui tertio De cauſis ſymptomatum cerebrum organum non ſentiens appellat. Cuius rei quæ poteſt eſſe commoda ratio? niſi quòd cùm cerebrum totius ſenſus ſit origo, ſingularium ſenſuum eſt expers? Quo ergo pacto rationi conſonum eſt, vt ſi ſenſus tactus, qui per omnia diſperſus eſt, ſolo deeſt in cerebro: ſingularis alius ſenſus adſit? Opinor itaque nullum ſenſum ſingularem eſſe in ſubſtantia cerebri præter tactum, & eum exiguum & obſcurum. nam quanquam Galenus videatur innuere nullum tactum eſſe in cerebro, vt dicebam: tamen ideo dictum puto, quòd parum ſentiat. Quod ex eodem Galeno accepimus libro De plenitudine capite quinto, vbi inquit, Cerebrum verò, & ſpinalis medulla, inter ea cenſentur, quæ ſenſum obtinent. ſi enim in phrenitide, aut aliis capitis morbis, nullum in cerebro ægrotantes ſentiunt dolorem: id fit, quoniam vt inquit Hippocrates in Aphoriſmis, Quibus mens ægrotat, & ſi parte aliqua corporis doleant, dolorem non ſentiunt. Itaque non puto cerebrum, primum ſentiendi inſtrumentum, omnino eſſe plantam: neque curo quod Ariſtoteles ſecundo de partibus animalium capite decimo de illo diſſerens dixit. Senſuum autem cauſam nullam obtinet: quod quidem expers omnino ſenſus non

aliter ac excrementum aliud quoduis eſt. Nam hic autor cerebri naturam apertè ignorauit. Tamen non dubito inſtrumentum odoratus eſſe in partibus naſi. nam qua parte fit ex iis quæ ſenſibus obiiciuntur, voluptas & dolor: illa fit ſenſus. voluptas enim & dolor ſenſus ſunt:illa iucundæ, hic triſtis rei. Sed ego mihi ſæpè viſus ſum, & alii etiam ita dictitant, ex admotione rei fragrantis odore, in ipſius naſi parte interiori, voluptate affici: vt contrà ex odore iniucundo, dolere. Fit ergo odoratio in ipſius naſi tunica. Præterea conſentaneum magis eſt rationi, cùm ex halitibus ſubeuntibus in cerebrum, ſpiritus animales in illius ventriculis anterioribus generentur, naturam ante illos extra caluariam collocaſſe ſenſum illorum exploratorem, vt guſtum in ore fecit: quàm exploratorem adeò recondere, vt malus vapor diſcerni antè non poſſit, quàm cerebrum læſerit. Quod cùm obſeruatum in ventriculo & guſtu ſentiamus: cur non perinde obſeruari in cerebro & odoratu putemus? Præcipuè cùm argumenta Galeni, quantum ego intelligo, nihil probent.nam quòd non veniant ad hanc tunicam inſignes nerui, illud vnum probat, quod nos fatemur: imperfectum eſſe in nobis hunc ſenſum. Quid quòd eadem eſt hæc tunica, & quæ veſtit linguam? Reſpondeto mihi, cur in linguæ tunica ſit ſenſus guſtus, & non in naſo: & ego tibi dicam cur odoratus in naſo ſit, & non in lingua. quanquam ſit eadem tunica. Certè id aut diuerſitas temperamenti, aut tale aliquid quod non ſentimus, aut portiuncula nerui tertiæ coniugationis poteſt facere. Sed ego hactenus, quòd ſenſus odoratus in naſo ſit, dixi: quòd in nullis aliis partibus, non dixi. Plato ſanè dialogo de natura, Odores totam eam regionem interiùs attingere,quæ à capite eſt vſque ad vmbilicum, dixit. De qua re multos ego ſciſcitatus ſum, & audiui reſpondentes:ſentire ſe odores in tota viſcera penetrare. hæc verò ſentiunt præcipuè grauidæ. Quare ego ſaltem in tota ea regione, in quam reſpiratio protenditur, aliquem ſenſum eſſe odorum, vigere autem hunc in naſi interna tunica, cenſeo probabilius cum Platone. Cur non olfacimus niſi inſpirantes? Quia halitus trahuntur introrſum inſpiratione: odoratus verò non eſt in externa ſuperficie cutis, ſed in partibus profundioribus. ad quas inſpiratione, velut ſuctu,trahuntur halitus. hinc etiam fit,vt cùm obſtructa ſunt cola, odoratu priuemur, quanquam is ante illa ſit: quòd ſcilicet impeditur inſpiratio cerebri, atque ea impedita minimus capitur impetus intrinſecus ad illam vaporum odoriferorum ſuctionem. Illud quod de nigella dictum eſt, mihi videtur Galeno indignum. nam aliud eſt, flatus fumidos nigellæ in cerebrum penetrare, & mordere: aliud, illorum qualitatem ad odorandum idoneam illic ſentiri. Dixi ergo de inſtrumento odoratus, quæ videntur probabilia. quanquam Hippocrates quoque libello De carnibus, perinde ac Galenus ſentiat: ſi modò liber ille Hippocratis eſt. Sed non eſt, vt opinor. His ipſis rationibus quibus Galeni opinio eſt expugnata,euertitur ſententia quam nouiſſimè inuexit Veſalius dicens:proceſſus quoſdam cerebri, qui mammillares appellantur, eſſe inſtrumentum. ſed demonſtratum eſt,id inſtrumentum eſſe extra caluariam: illi proceſſus fortaſſis ſint ad vim odorandi deferendam & tranſmittendam in tunicam naſi, fortaſſis ad alium vſum, qui nos fugiat.

De inſtrumento auditus. Cap. XXV.

NON minor diſſenſio eſt de proprio inſtrumento auditus. Siquidem Ariſtoteles ſecundo libro De anima capite octauo, & libello De ſenſu & iis quæ ſentiuntur,cenſet: Inſtrumentum auditus eſſe aerem quendam inſitum,eumque contineri intra quandam pelliculam quietum, cùm à ſonis non agitatur, eſſeque aerem hunc animatum.ſonos itaque ſentiri alterato hoc aere,externo deferente ſonos, tranſmitteteque in internum. Huius ſententiæ ratio eſt:quòd proprium inſtrumentum ſimilis naturæ debet eſſe cum rebus illi ſubiectis,& ſoni ſunt ex aeris verberatione.ergo non aliter poſſunt facultati animali offerri,quàm ſono externo in membrum aliquod tranſmiſſo.ſed ſoni nullum corpus eſt capax,quod aereum nõ ſit:ergo eſt tale quod-

piam inſtrumentum in ipſo meatu auditus. Autor libelli de carnibus (quem Hippocratem eſſe paulò antè negaui) tam longè aliter rem hanc intelligit, vt proprium inſtrumentum auditus eſſe dicat neruum quintæ coniugationis ad aurem venientem, eſſeque illum duriorem ſolidioremque. quoniam quæ talia ſunt, facilè ſonum edunt. Id conſtat exemplo fidium citharę, & metallorum. Galenus videtur rem ſub dubio reliquiſſe. nam ſæpiſſimè ſcripſit, Inſtrumentum auditus eſſe aereum: & ſeptimo De placitis commendat ſententiam Empedoclis, quam carminibus his tradit.

Sentimus terram tellure, liquore liquorem,
Aere aeream ſubſtantiam: ignem quoq; cernimus igne.

Tamen nullibi, quod ego legerim, apertè loquutus eſt de aere illo interno. Libro primo de cauſis ſymptomatum capite tertio, vbi proprium audiendi inſtrumentum ex profeſſo inueſtigabat, ita ſcripſit: Quam enim habet in oculo cryſtallinus humor rationem, hanc habet in auribus ipſa audiendi meatus extremitas, vbi neruo dilatato coniungitur. Hæc ſunt Galeni verba obſcura prorſus. ſiquidem neque explicuit, an ipſa tunica dilatata ſit: aut aer aliquis, quem continet. Sed illud vnum dicit: Eſſe in fine meatus proprium inſtrumentum. Cæterùm perpendenti mihi, & ea ipſa quæ ratio dictat, & quæ à Galeno aliis in locis ſcripta ſunt: ſententia Ariſtotelis hac quoque in parte videtur valde probabilis. Nam vt ſenſus fiat, neceſſe eſt affici à rebus quæ ſentiuntur, proprium inſtrumentum. Affici verò à ſonis aer tantùm poteſt. nam corpora dura cùm ſonos edunt, verberando etiam ipſa aerem id faciunt: edunt verò alium, aut alium ſonum, pro modo verberationis. ergo neruus, aut ſubſtantia alia dura, non poteſt percuſſione ab externo aere ſonum edere, niſi ipſum iterum aerem verberet. Quare verberatione aeris id facit: quem conſtat eſſe debere inſitum & animatum. nam aliter indigebit rurſus alio inſtrumento, quo hæc verberatio in ſenſum penetret: eadem ratione qua prior verberatio, ea ſcilicet quę extrinſecus occurrebat, egebat internæ alicuius rei agitatione. Ergo eſt inſtrumentum proprium auditus, aer inſitus. Intelliges verò nomine aeris, aeream ſubſtantiam: ne putes difficile, aerem animatum eſſe. nimirum vt intra corneam ſunt humores tres, qui membra ſunt & viuunt, ſaltem alente vita: ita in nerui ipſius quintæ coniugationis poris, in extremo foramine auditus eſt ſubſtantia quædam aerea, viuens quidem illa, & membrum animantis. Quæ quanquam ex anatome euidenter non ſentiatur, non tamen proinde deſperandum eſt talem aliquam particulam eſſe. nam fieri id poteſt: quoniã de mortuo animali, & diſſecta parte, ſtatim effluit prę tenuitate. nã & oculos cõſtat ſpiritu eſſe plenos ea regione, quæ eſt inter humorem cryſtallinum & corneam tunicam: tamen ſtatim ac emoritur animal, corrugatur cornea abſumpto ſpiritu. Certè cùm res euidenter ſentiri non poteſt, non velle probabilibus rationibus acquieſcere, ſed hæſitare: Pyrrhonem eſt agere. Andreas Veſalius anatomicorum peritiſſimus, vt ſua opera teſtantur, libro primo De humani corporis fabrica, capite octauo, inquit, inueniſſe ſe in foramine oſſis lapidei, quod porus auditus eſt, oſſicula duo, quæ latuerant Galenum & alios omnes diſſectores ante hoc ſeculum, adnata tunicæ illi, quæ fit ex neruo quintæ coniugationis, & oblinit cauernulam illam: alterum illorum, ſimile denti molari, affixum duabus radicibus, ab altera parte ſimile paruæ incudi: alterum malleolo non abſimile, ab altera parte habens cuſpidem, ab altera duplex capitulum. Coniectatque ex ipſis oſſiculorum figuris eſſe inſtrumentũ auditus: nam eſſe dicit pro incude, & malleolo: vtque malleolus pulſans incudem ſonum facit, ita oſſiculum quod malleoli formam refert, impetu ingredientis aeris agitari cum membranula, atque in incudem decidere, & ita ſonos reddere. hæc neque admodum diſtinctè, neque adeò proteruè docet Veſalius. ſed quòd ad anatomen demonſtrans: quod ad particularũ vſus attinet, dubitat. Quod de numero oſſiũ dicit: habet certè vt dicit, & eſt quòd pro diligentia habeant omnes huic viro gratiã. Tamen mihi videor apertè conuicturus, non eſſe hunc illorum vſum, vt ſonos dicta ratione repræſentent: neque in illis eſſe inſtrumentum proprium auditus. nam ratio, qua aduer-

aduerſus ſententiam autoris libelli De carnibus vſi ſumus, non minùs reuincit hanc opinionem.niſi vis,iuuare quidem horum oſſiculorum motum,tamen præter illa eſſe inſitum aërem,qui vt verberationem externam,ita & eam, quam ipſa excitant,excipiat. Sic enim libenter acquieſcam: tamen hæc oſſicula eſſe proprium inſtrumentum auditus non poſſunt:nam præter alia, nunquam pöſſemus voces ſyllabis diſtinctas audire.aër enim recipit voces diſtinctas, quales ex ore demittuntur: tamen malleolus incudem feriens non poteſt diſtinctam vocem edere, vt neque res alia dura alteram feriens, ſed ſolum ſtrepitum. Adde illorum oſſiculorum poſitum repugnare ſentētiæ Veſalii.Sunt enim ambo ea parte qua ſunt craſſiora affixa membranæ,& ligamento quodam ligata inter ſe:malleolus ſecundum capitulum,& aliud os ea parte, qua incudem refert. quod ligamentum neceſſariò illam percuſſionem impediet.particularum vſum inuenire valde eſt difficile:ac proinde nulla de re maiori cum metu verba facio. niſi particula aliqua earum ſit quæ manifeſtum vſum habent: quales ſunt quamplurimæ.ſed ſi quæ videntur conſentanea audendum eſt dicere,oſſicula illa duo præſtant:primùm intra tunicam pori auditus poſita ſpacium in ea formant ac conſeruant idoneum continendo interno aëri,deinde cuſpidibus quibuſdam,quas deorſum vergentes habent pendentes, non alligatas,ad aëris maiorem refractionem faciūt.itaque omnium opinionum maximè probabilis eſt, quæ aërem ſtatuit proprium auditus inſtrumentum.

De locis ſenſuum. Cap. XXVI.

OSTENSVM antea eſt, Non eſſe aliam facultatem,quæ à cerebro in oculos, aliam quæ in aures, aliam quæ in naſum demittatur: ſed eandem facultatem, ſentientem inquam,po commoditate inſtrumenti,hîc videre, illic audire, alibi olfacere.videtur tamen in præſentia perpendendum, An hæc verè dixerimus, viſionem fieri in oculis, odorationem in naſo, auditum in auribus, aut omnis ſenſus in cerebro ipſo agatur,ſubeant verò colorum ſpecies per oculos,ſonorum per aures,odorum per naſum,ſaporum per linguam,tractabilium qualitatum per totam cutem: vt philoſophorum nonnulli ſenſere, & inter medicos Ioannes Manardus, vir non vulgaris eruditionis,libro ſexto epiſtola vltima conatus eſt deducere ex Galeno.Sunt illius verba hæc: Dicam ex Galeni ſententia inter oculi partes cryſtallo idem principalius ad viſum concurrere,eique principaliter videndi officium attribui: perfectam tamen & completam viſionem,ſicuti & aliorum ſenſuum operationes,in cerebro abſolui,vt apertè Galenus libro decimo de vſu particularum. Hîc mihi videtur Manardus,alioqui bonus,dormitare.nam tam longè abeſt vt Galenus decimo de vſu particularum, viſionem fieri in oculo neget:vt etiam in aëre fieri, prodeuntibus radiis quos ille viſiones appellat,vt & ſeptimo De placitis,& multis aliis in locis affirmet. Quid interſit inter eam quam viſionem completam & incompletam appellat, non intelligo: & multò minus, qua ratione humor cryſtallinus ſit videndi inſtrumentum proprium, ſi modò in ipſo non fit viſio.ſed de modo quo viſio fit,ſtatim ſumus dicturi:modò nolo dogmatum meminiſſe, ſed dicat hæc vt volet. videndum eſt qua ratione victus in hanc inciderit ſententiam. Quoniam aliter,inquit, non poſſet viſio impediri, nullo in oculis malo apparente, propter neruorum opticorum obſtructionem. hæc enim, inquit,ſolùm impediret ſpirituum influxum:ſed citra hūc,videtur poſſe virtus influere illuſtratione ſubſtantiæ neruorum, vt fit in aliis partibus. Præterea, nihil prohibet obſtructam eſſe illam viam,& ſatis multam ſpirituum copiam eſſe in oculo.ergo non hac ratione obſtructio nerui impedit viſionem, quòd impediat egreſſum ſpirituum, ſed ingreſſum ſpecierum. Quòd verò illud poſſit contingere, quod in propoſitione ſumtum eſt, probat.quandoquidē ſæpè neruo obſtructo, pupilla eſt diſtenta: quæ tamen,vt Galenus monſtrat decimo libro De vſu particularū, ab ſpiritibus diſtenditur, & illis abſumtis ſtatim corrugatur, vt fit in demortuis hominibus,& nonnunquā in valde ſenibus. Hæc ratio non eſt contemnenda, quanquam à nonnullis qui in locum hunc ante nos impegerunt,contemnitur. Sed eſt quòd his Manardi argu-

mentis addamus locum alium ex Galeno,qui non parum videtur huic ſententiæ fauere. eſt verò is ex octauo de vſu particularum, capite ſexto. diſputans de proprio videndi inſtrumento, & modo viſionis,inquit: Sed nihil eſt plus,alterari illud quidem, niſi alterationem ſentiat imaginatio, ratiocinatio, & memoria. hæc Galenus. conſtat potentias has tres in cerebro reſidere. ergo in cerebro ſentiuntur alterationes propriorum inſtrumentorum ſenſuum ſingularium. Tamen quanquam hæc videntur probabilitatem quandam præ ſe ferre, & Manardus huius fuerit ſententiæ, quem ſequutus etiam eſt Ioannes Fernelius, neque ex philoſophis defuerint ei aſſertores: tamen falſa eſt omnino, & aperté extra ſententiam Galeni, qui libro primo de cauſis ſymptomatum capite octauo ita ſcripſit: Quippe cuicunque ſenſui alteratio ab iis quæ ſentiuntur, perficitur in ſingulis inſtrumentis. eam autem ſentiens fit ipſa quæ alteratur particula, accipiens à cerebro facultatem ad ipſam per neruum venientem. Sed etſi hoc Galenus non dixiſſet, ratio ipſa declarat. Eo enim loco ſenſus fit, quo dolor: dolemus verò manifeſtè in ea parte quæ afficitur. vt cùm extremus digitus pedis pungitur, aut vritur:in ipſo dolor fit, non in cerebro. Neque ſanè proinde viſio intercipitur obſtructo neruo optico: quòd via ſpecierum intercludatur, ſed ſpiritus. nec Manardi argumentum quicquam aduerſus dilutionem hanc habet. non enim alia de cauſa natura neruum hunc ampliſſimum, molliſſimæque ac rariſſimæ ſubſtantiæ eſſe fecit, atque, vt alii putant, etiam cauum: quàm quòd ſola illuſtratio ad videndum non erat futura ſatis. ſi enim hæc ad videndum, vt ad alios ſenſus, ſuffeciſſet: eſſent profectò nerui hi, vt & alii omnes, facti ſolidiores. cauſa verò qua ſoli huic ſenſui illuſtratio non ſuffecit, in modo quo ipſa viſio fit, conſiſtit: de quo dicturi ſumus ſtatim. interim tamen dicimus, Ad videndum opus eſſe, vt videndi facultas in medium aerem diffundatur: quæ non aliter diffunditur, quàm illuſtratione. ſi igitur illuſtratio ſola ad ipſum oculum ex cerebro proueniſſet, non etiam ſpiritus ſubſtantia: nihil eſſet quod medium aerem poſſet illuſtrare. Neque etiam quod de diſtentione pupillæ, quæ obſtructo cerebro nonnunquam apparet, dicebatur, quicquam aduerſum concludit. nam poſſumus dicere, obſtructo cerebro nullos eſſe illic ſpiritus viſui idoneos, ſed pro eis flatum aliquem, qui pupillam diſtendat: vel aliter,(quod magis placet) ſpiritus qui in oculum iam perueneré,ſi noui influxus via obſtructa ſit, fulgorem amittere aut totum, aut eum fulgorem quem retinent, citra incrementum ſplendoris, quod nouorum ſpirituum acceſſu inter videndum fit, non ſufficere ad externi aeris illuſtrationem. quam ad videndum neceſſariam eſſe petimus modò, in proxima quæſtione demonſtraturi. itaque argumentum Manardi ita diluitur. Quod verò ex Galeno nos addidimus, nihil aliud ſignificat, quàm illud quod veriſſimum eſt: Eandem, ſcilicet, facultatem, quæ imaginandi habet vim, & cogitandi, & memorandi, quæque hęc in cerebro facit, eandem inquam ipſam in oculis videre, in auribus audire, & guſtare in lingua, & reliqua omnia, in ſuo quodque inſtrumento, peragere. Itaque facultatem ſentientem animæ ipſius eſſe cenſemus: hancque influere à cerebro in ſingula inſtrumenta, atque in illis non nouas virtutes comparare, quibus priùs caruerit, ſed pro commoditate inſtrumenti, hoc aut illo modo operari. Oſtenditur verò ex his quæ in nobis contingere ſæpè experimur, Eandem facultatem videre, audire, guſtare, & reliqua agere, quæ imaginatur, ratiocinatur, & recordatur: quòd, ſcilicet, hæ ipſæ actiones ſingulares, imaginationis modum conſequuntur. Eadem ſiquidem re obiecta contingit particulam modò dolere, modò non dolere, aut modò leuiùs, modò grauiùs dolere, pro ratione auerſionis animi, aut auerſionis. Quæcunque attentè patimur, grauiùs ferimus, vt à Galeno dictum eſt in commentario ſexto ſecundæ Aphoriſmorum. quod tamen non videtur poſſe contingere, ſi diuerſa facultas eſſet ea, quæ doloris cauſam ſentit, ab ea quæ animaduertit. ridiculum enim, ſi quis dicat: Petrum videre acutiùs, cùm Ioannes intendit oculos attentiùs. Hunc ſenſum verba illa Galeni commodiſſimè recipere, intelliges manifeſtè loco ipſo ex Græco codice in medium producto. corrupit enim illum non parùm Nicolai Regii tranſlatio, quam vt notarem, libuit paulò antè præſcribere.

bere.habet verò locus in hunc modum: ἀλλ᾽ οὐδὲν ἦν πλέον ἀλλοιωθῆναι τὸ μὲν τοῦ μὴ γνῶναι αὐτὴν ἀλλοίωσιν, τὸ φανταςιούμενον, καὶ μεμνημένον, καὶ λογιζόμενον, ὅπερ ἦν τὸ ἡγεμονικόν. quod ille vertit: niſi alteratione ſentiat imaginatio, & memoria, & ratiocinatio, quod vocant Græci hegemonicon. nos ita vertimus: Sed nihil eſt plus alterari illud quidem, cæterùm alterationem non ſentire mentem, eam ſcilicet quæ potentiam habet imaginandi, ratiocinandi, & recordandi, quam vocãt hegemonicon. hæc verba apertè ſignificant, τὸ ἡγεμονικὸν quod vim habet imaginandi, recordandi & ratiocinandi: ſentire alterationes inſtrumentorum ſenſuum ſingularium. tamen quòd ſenſus hi in cerebro fiant, non ſignificant. Ex dictis ſatis conſtat, lapſum eſſe Fernelium, qui libro ſexto de naturali parte medicinæ, capite decimo, non alia ratione verum poſſe continere Aphoriſmum illum intellexerit, quàm ſi ſenſus omnes tum demum compleantur, cùm ad cerebrum ipſum ſpecies rerum delatæ ſint. Sed ſatis opinionem Galeni confirmauimus, & Hippocratis ſententiam interpretati ſumus. itaque ſtat, quicquid Manardus ſentiat, ſententia quam confirmauimus: mentem ipſam ſentire ſingularibus ſenſibus obiecta, tamen ſenſus ſingulares in ſuo quemque inſtrumento agi.

De accretione, an ſit motus per ſe. Cap. XXVII.

HACTENVS quæſtiones illas pertractauimus, quæ ad potentias ipſas, ſiue virtutes, aut facultates ſpectant. nunc tantillum de nonnullis operationibus, quæ in controuerſia conſtitutæ ſunt, addentes, huic ſecundo libro imponemus manum vltimam. Memini verò me paulò antè pollicitum eſſe, de motu accretionis diſputationem: vt ea, quæ de facultate augente dicta ſunt, euaderent clariora. polliciti ergo memor illud in præſentia definiam: Sitne ad quantitatem motus aliquis per ſe, an contrà quantitas in numero eorũ reponi debeat, quæ nõ comparantur motu per ſe, ſed ſuccedunt ex accidenti. video Ariſtotelicorum pleroſque quamplurimas de accretione cõtrouerſias excitare, diſputãtes inter cætera, An ſit motus vnicus continuuſque, aut interciſus. illi, ſcilicet, quod nos modò inueſtigamus, citra cõtrouerſiã tranſigũt, conſtanter affirmantes cũ Ariſtotele: Ad tria hæc, qualitatẽ, quantitatẽ, & vbi, motũ eſſe per ſe, ad reliqua omnia ex accidenti. mihi, cui hæc aſſertio diſplicet, non opus eſt diſputare, ſitne cõtinuus, aut interciſus motus accretio: quandoquidẽ ne motũ quidem eam eſſe puto, ſed mutationem quandam, quæ motibus ſuccedit, cuiuſmodi eſt ſanatio. Itaque duo tantùm ſunt motus per ſe: ad qualitatem, & ad locum. Hæc aſſertio confirmatur eodem omnino argumento, quo Facultatem augentem nullam eſſe à nutriente diuerſam, conficiebatur. duæ enim hæ aſſertiones reciprocam habent conſequentiam. Illic enim oſtendimus: Rem aliquam augeri ſolo concurſu aliarum mutationum, citra motum proprium. vnde fit vt ipſa accretio non ſit motus per ſe, ſed aliis accidens. Nam qua ratione dicit Ariſtoteles, Ad nullum habitum, vt gratia exempli, ad ſanitatem, aut ad virtutem, eſſe motum per ſe: certè non alia, quàm quòd habitus congenerantur (vt ita dicam) cum aliis rebus, id eſt citra proprium motum ſuccedunt aliis. vt ſanitas fit, non quidem ſanitate ipſa genita per ſeipſam: ſed genito calore, ſi modò ęgrotatio erat frigus, aut frigore, ſi calor. Non aliter video fieri corporũ molem. Nam ſi corpus creſcit propriè, vt quæ alente facultate ſunt prædita, nihil aliud patitur, quàm quòd partes dilatantur, & alimentum in poros ſubit, & id mutatur in rem quæ alitur. Finge hæc facta, & nihil aliud: neceſſariò res eſt facta maior. ergo ſuccedit illis mutationibus quantitas ſine motu quopiam, qui per ſe ad illam ſit. Iam verò nullã illarum mutationum eſſe ad quantitatem, patet. nam dilatatio partiũ corporis, & ingreſſus alimenti, lationes ſunt. nõ ergo ſunt accretiones. potiſſimùm, ſi accretio motus per ſe, & ſpecie diuerſus eſt à duobus primis. Cõmutatio cibi in rem quæ alitur, generatio eſt, non motus. (induit enim cibus nouã naturam) Ergo nihil eſt illic quod accretio ſit. tamen ſuccedit noua quantitas: ergo quantitas ſuccedit vt relationes, & habitus, non comparatur motu. iam verò ſi res minùs propriè augetur, ſola nempe dilatatione aut acceſſu alterius ſubſtantiæ, quæ per totam illam non ſubeat, & eius naturam induat: multò minùs eſt ad quantitatem motus. Nam illa,

concedentibus omnibus, nihil reuera habet accretionis, ſed latione quadam,cum aliqua alteratione,aut ſine ea perficitur. Neque verò ſi dicas, quantitatem rem diuerſam eſſe à qualitate & loco, proindeque diuerſo motu eam debere comparari: quidquam efficias.nam perinde poſſis de relatione dicere.ea ſcilicet differt à qualitate,& loco. Nam quod tu de habitibus, & relatione ais, hoc idem ego de quantitate. Quòd quidem ſi motu compararetur, diuerſus is foret à latione & alteratione, concedo:tamen motu comparari quantitatem,magis quàm figuram, aut rem aliam talem, earum quæ ex accidenti ſuccedunt, nego. Sed de his ſatis, ad alias quæſtiones venio.

De modo quo viſio fit. Cap. XXVIII.

EST verò illa omnium quæſtionum de operationibus celebratiſſima, & dogmatis ambiguitate, & autorum grauitate: An viſio fiat admiſſione rei alicuius, an emiſſione (extramiſſione, aut intus ſuſceptione vulgò dicunt) Conſtat enim quòd, dum videmus,duorum alterum contingit:aut corpus quod videtur,ex ſeipſo ad nos aliquid mittit, quo facultati videndi quæ in nobis eſt, ſeſe inſinuat,aut vim aliquam ſentiendi à nobis ad ſe vſque peruenire expectat. Ariſtoteles libello de ſenſu & iis quæ ſentiuntur affirmat, Viſionem fieri in ipſo oculo,admiſſis in illum rerum ſpeciebus, (vt intelligunt plerique Ariſtotelicorum, & Galenus interpretatur ſeptimo de placitis prope finem) non corporeis,ſed indiuiduis, nulla verò facultate exeunte,aut in ipſo aëre operante. itaque videmus in aëre:quia medium per quod, ſed non quia medium in quo,eſt. Quam ſententiam confirmat dicens:minùs probabile eſſe,ſenſum viſus cuiuſdam rei egreſſu cernere,& vel vſque ad ſidera protendi. Hoc cenſet Ariſtoteles improbabile: quoniam opinatur oportere, antequam viſus attingeret aſtra, quippe quæ ſunt remotiſſima, fore vt diſſiparetur, & omnes animales ſpiritus vnico intuitu conſumerentur. Præterea nec opinatur ſplendorem internum,hunc inquam quem ſpiritibus eſſe dicimus, poſſe cum aëris ſplendore coaleſcere, vt Platonis ſententia fert.addunt preterea ſequi (quod Auerroes Galeno inſaniæ dat) vt aër eſſet ſentiens non minùs quàm corporis noſtri membrum aliquod. ſed fortaſſe procedens hic ſermo hęc omnia faciet probabilia, enarrans Galeni ſententiam, quæ multò antè Platonis erat: Viſionem fieri in aere ipſo,vt in medio in quo, & rem videri vbi eſt.quippe viſionem diffuſa facultate in ipſum medium fieri. Quæ tamen opinio variè explicari ſolet:quoniam à nullo ferè intelligitur eorum,qui noſtra hac tempeſtate ſub Galeniſtarum nomine ſe venditant, nihil minùs intelligentes quàm ipſius doctrinam. Interpretantur plerique ſpiritus exire extra oculum ad certam diſtantiam: ad reliquum ſpacii deferri virtutem videndi illuſtratione,& prope res ipſas quæ videntur,coire cum ſpeciebus:& illic fieri viſionem,nulla interim colorum ſpecie perueniente ad ipſum oculum.Nonnullos ego audiui ita interpretantes, Viſui ſeruientes ſpiritus ab oculis ad certam diſtantiam peruenire, ad medium ſcilicet ſpacii, & illic coire cum ſpeciebus venientibus à coloribus:affectoſque ibidem quadam colorum forma,ad oculos redire,vt illorum nuncios.itaque ad videndum emiſſionem ſpirituum fieri, tamen viſionem agi in ipſis oculis. Priorum ſententia vna in re tantùm deficit: quòd nihil coloris in ipſos oculos penetrare, quo viſio fiat,dicunt. Secundi verò omnino loquuntur inepta,& barbara.nam quæ obſecro eſt vis, quæ ſpiritus illos ad oculos reuocat?an reuertuntur ipſi,aut ex animæ præcepto, aut ſenſu indigentiæ? præterea ſi cùm ad duo ſtadia videtur imago, eius ſpecies ad dimidium ſpacii producebatur: cur cùm ad vnum ſtadium videtur, non producitur vſque ad ipſum oculum? itaque cogentur dicere: pro magnitudine ſpacii, nunc fieri emiſſione,nunc admiſſione. Ergo his miſſis, quæ ſit Galeni ſententia, iam declaro. Ex coloribus ſpecies quaſdam produci non negat Galenus. quin potiùs illud confirmat multis experimentis. nam videre eſt,Si in ſplendido aëre, ſub arbore aliqua recubuerit quiſpiam, arboris colore eum totum perfundi. quin etiam ſæpenumero

accidit,vt aer clarus,vbi parietis alicuius attigerit colorem,eum ſubitò recipiat, atque in alterum corpus etiam transferat. Atqui, niſi obliti ſumus eorum quæ in quæſtione 23.dicta ſunt de colore, conſtat: illum eſſe flammulam quandam genitam in corporibus participatione illius cœleſtis luminis. quemadmodum ergo lumen ex luce repentè diffunditur in totum aerem: ita ex colore diffundi in ipſum aerem ſplendidum, lumen quoddam præditum natura ipſorum colorum, neceſſe eſt. Species etiam has, quas eſſe monſtrauimus, in oculum ipſum penetrare, dum viſio fit: probo. Primùm, dicente Galeno innumeris in locis, Non poteſt fieri ſenſus, quin proprium potentiæ inſtrumentum alteretur. eſt verò proprium videndi potentiæ inſtrumentum, humor cryſtallinus. Ergo non poteſt viſio fieri, quin humor cryſtallinus afficiatur coloribus. eſt enim viſio:cùm facultas ſentit paſſionem inſtrumenti proprii, quæ à re illi obiecta accedit. præterea,neque videtur,qua ratione manerent interiùs ſimulacra colorum in memoria, aut etiam in præſentia rerum ad ſenſum internum transfunderentur: ſi nulla colorum ſimulacra penetrarent per ipſos oculos. eſt ergo opinio Galeni, Species quaſdam colorum, eiuſdem naturæ cum ipſis coloribus, effluere ab illis,& ſubire in humorem cryſtallinum, quò viſio fiat. neque video, qua ratione poſſit hoc quiſquam negare. cùm experimento ſentiamus, ſi quando recto intuitu in cuiuſpiam oculos deſpicimus, noſtras ipſorum imagines illic videntes. atque rectè diximus: noſtras imagines videntes. videri enim poſſunt colorum ſpecies, non minùs quàm lumen, & qualitates reliquæ per corpora extenſæ. nam ſi omnino ſine corpore, & diuiſionem nullam recipientes eſſent,vt ſenſit Ariſtoteles:qua ratione fierent idoneæ ad percipiendũ potentiæ corporeæ? certè neque incorporeum corporeo, neque corporeum incorporeo proportione reſpondet.Mirum,quòd plerique Ariſtotelicorum,quin & ipſe Ariſtoteles dicit,has incorporeas ſpecies,& viſiones interiores corporeas. tamen dicunt hi iidem,ſi ampliùs interrogentur:Ex externis potentiis ad internas transferri ſpecies,& ab imperfectioribus ad perfectiores,& ſemper elaborari magis,&(quod illi dicunt)ſpoliari à conditionibus materiæ. qua ergo ratione ſpecies ſenſus externi non ſint corporeæ? ſed quærent illi (hoc enim eſt illis firmiſſimum argumentum) qua ratione ſi corporeæ ſunt, videntur omnes alicuius corporis partes in quacunque parte medii? Reſpondent hìc plerique facilè effugientes: quoniam viſio egreſſu facultatis fit.Sed nobis, quibus iam oſtenſum eſt, de ſententia etiam Galeni, recipi totius corporis quod videtur, ſpeciem in humore cryſtallino, aliter reſpondendum eſt. poſſe ſcilicet ſpecies diuerſorum membrorum ſimul eſſe in eadem parte:quanquam ſingulæ illarum extenſæ ſint. ſed diuerſarum partium corporis ſpecies eſſe in eadem parte ſpacii, nihil repugnat, ſi neque rerum diuerſarum. Vt ergo lumen extenſum per totum aerem eſt, & tamen vbique refert lucem: ita ſingularum particularum fulgores extenſi ſunt per totum ſpacium, & ſimul extenſi. & proinde, in quamcunque partem habentem rectitudinem cum corpore obiecto, inciderit oculus:videt totum illud. Sed ſi tales eſſent ſpecies(addet alter)ſpecies candoris cum ſpecie nigritiei haberet rationem contrarii,quod non habet: ſunt enim ſimul in eadem parte ſpacii. Huic ita reſponſum volo: Species illas eſſe colores quoſdam,ſed remiſſos. & quanquam re vera,& ſpecie contrarii ſint: tamen in illa tenuitate poſſunt eſſe ſimul in corporibus,& ſimul induci in corpora perſpicua.quia hæc natura ſua ſunt decolora. Monſtratum eſt alibi à nobis in his eiſdem commentariis, Qualitates contrarias,modò remiſſæ ſint, poſſe eſſe ſimul: generari tamen non ſimul. moueretur enim corpus motibus contrariis: niſi corpora omnino ſint expertia vtriuſque.tunc enim vnico motu poteſt corpus ad vtrumque contrariorum accedere.Sed non ſunt vbique dicenda omnia.Expoſcunt pleraque horum diligentem lectorem. ne,ſi nunquam aliàs,aut ab alio quoquam ſcriptorum acceperit, illum veritas ſermonis huius effugiat.Galenus, qui multorum inuentor fuit, nõ potuit omnia extremè dilucidare.Sed inuentores poſteris hæc relinquunt peragenda. quæ tamen tam longè abeſt, vt noſtri temporis ſcriptores agant: vt ſatis ſibi videantur agere, ſi Galeni ſententias repetant, addentes nullam lucem,interim de nominis alicuius

elegantiore traductione certantes. Quare qui in illos incidunt legendos, abutuntur otio. nobis non tam eſt animus ſcriptis certare, & autorum verbis confirmare ſententias, vt faciunt illorum plerique: quàm ex illorum aſſertionibus reliqua deducere. vt modò collegimus: Ex omnibus quæ videntur, ſpecies venire ad ipſum cryſtallinum humorem neceſſariò, cùm viſio fit: & illas quidem non incorporeas, ſed eiuſdem naturæ cum coloribus. Verùm quanquam hæc ita habeant, viſio fieri non poteſt, quin emiſſione fiat facultatis videndi. Nam (omitto debilia argumenta) vt color ingreſſu ſpeciei in pupillam videri poſſit: tamen magnitudo, & locus videri, quin prodeat facultas per aerem ad rem ipſam, non poſſunt. Si enim res non videtur vbi eſt: qua ratione poteſt viſus cognoſcere diſtantiam, aut magnitudinem? Et, vt hæc duo argumentorum loca, quæ ſola ſubuertunt Ariſtotelis ſententiam, apertè tractentur: primò intellige videre me duo corpora, quorum alterum album ſit, alterum nigrum. quod nigrum eſt, ſit duplo diſtantius altero. vtrumque horum viſu iudico: & corpus hoc eſſe album, & propinquum. quòd quidem album eſt: ſpecie candoris ſentio: quòd propinquum (ſi nihil de oculis prodiit ad rem videndam) non aliter poteſt videri, quàm aut ſpecie alia, aut illius eiuſdem ſpeciei modo alio. Sed horum alterum eſt ridiculum: alterum falſum. Quòd enim diſtantiæ aut propinquitatis ſit propria ſpecies, eſt ridiculum: quòd diuerſo modo ſe habens eadem coloris ſpecies repræſentet propinquitatem aut diſtantiam, caret veritate. nam quid aliud habere poteſt ſpecies ex multa diſtantia ad oculum veniens, quàm ex parua: præterquam, quòd ex multa diſtantia remiſſior iam oculos attinget, ex parua veniet intenſior? Sed intenſior ſpecies intenſum videri faciet colorem, non propinquum: remiſſior remiſſiorem, non diſtantiorem. Quare fieri poteſt, vt color, qui remotus eſt, videatur remiſſior, & ſi intenſior ſit: qui vicinus contrà, videatur intenſior, & ſi ſit remiſſior. Sed qua diſtantia & propinquitas videri poſſint, nulla via reſtat: præterea, neque qua videatur magnitudo. Dices fortaſſe: ſpecies ipſa repræſentat cum magnitudine quadam & extenſione. Sit ita. Sed intellige mihi duo corpora, quorum alterum ſit omnino paruum, ſed maximè propinquum: alterum magnum, ſed remotum. fiet, vt maiorem locum occupet in oculo ſpecies parui corporis, quàm magni. nam ſpecies parui, quia propinquum eſt, impleuit pupillam totam: magni, quia eſt remotum, cùm ſpecies ſemper tendat in acutum, fortaſſe alteram pupillæ partem non implebit. tamen videmus, hoc magnum eſſe, illud paruum. quanquam huius ſpeciem hauriamus oculis cum maiori extenſione, illius cum minori. Igitur nulla commoda via eſt videndi diſtantiam & magnitudinem iis, qui ſunt opinionis primæ: quam proinde poſſemus ſuſpectam habere (vbi nihil aliud eſſet) quòd à ſuo autore, inter reſpondendum phyſicis quæſtionibus, ſæpè prodita eſt. Quinto de generatione animalium cap. 1. ita ſcripſit Ariſtoteles: Quæ intus in cauo oculos habent poſitos, longè aſpicere poſſunt: quoniam motus in vaſtum non diſſipatur, ſed recto tramite meat. Vides, vt Ariſtoteles prodire facultatem videndi dicat. Tertio meteororum capite quarto, cuidā homini cui debilis erat viſus acies, ſua ipſius imago ſemper videbatur occurrere. quod idcirco ei contingebat (inquit) quòd oculorum acies in ipſum reflectebatur. quia ex morbo tam imbecilla & tenuis erat, vt proximum aerem expellere non poſſet: qui tamen vt remotus & denſus, in ſpeculum reddebatur. Vides quàm apertè hîc quoque Ariſtoteles dicat: Viſionem in ſpeculo fieri non reflexa ſpecie, ſed acie viſus. Ego ſanè, quanquam Galeni opinio eſt mihi multò gratior: contrariam nunquam repuli, vt omnino improbabilem. Sed hanc tam eximii philoſophi, ſui placiti obliuionem non poſſum non mirari: neque poſſum mihi aliter perſuadere, conſiderans illius in reliquis placitis diligentiam & memoriam, quàm, vt Galenus etiam coniectauit, ſenſiſſe Ariſtotelem ſui placiti abſurditatem aliquam, & proinde diſſimulanter præteriiſſe. Neque enim puto propoſitæ quæſtioni poſſunt Ariſtotelici reſpondere: quin prodant ſententiam ſuam, vt fecit ipſe autor. Nam neceſſe eſt, quò homo ille ſibiipſi ſemper fieret obuius: vt acies viſus reflecteretur, aut ſpecies. Sed non eſt, quòd ſpecies reflectantur, & ſi viſus hominis tenuis eſſet: ergo reflectebatur acies viſus. Vnde apertè intelligitur: neceſſe eſſe, vt videndi potentia prodeat ad videndum. Eſt itaque Galeni opinio:

pinio:

pinio: Multiplicari à coloribus ſpecies eiuſdem naturæ cum illis, vſque ad pupillam oculi, & rurſus exire animales ſpiritus vſque ad externam ſuperficiem pupillæ, & illinc lumen quoddam cœleſte, eiuſdem generis cum lumine ſolis, quod ſolum per ſe non poteſt illuſtrare aërem, cum externo lumine coire: & veluti cum congenere rectè coniungi. Iuxta quam ſententiam recipit aër influxum virtutis videndi illuſtratione illa, non aliter quàm neruus. & ita eſt nobis aër pro medio coniuncto, in quo videmus. Viſio itaque vnica agitur in aere & oculo. hæc enim duo media vnum fiunt. Vnde conſtat: quodammodo aerem eſſe ſentientem. quia videmus per aerem. Non, quemadmodum Stoici dicebant, videmus aere, vt ſentimus baculo. nam cùm rem aliquam tangimus baculo, tactio in manu fit, baculo tantùm fit impulſio. in baculum nulla facultas influit, in aerem influit. Viſio itaque fit intrantibus ſpeciebus, quò colores ſentiantur, & afficiatur proprium viſus inſtrumentum: & facultate exeunte ad dimetiendum diſtantiam & magnitudinem. Cæterùm hoc intereſt, quòd ſpecies neceſſe eſt ab obiecto colore vſque ad oculum peruenire (aliter enim inalterato proprio inſtrumento, viſio fieret) vim verò videndi non neceſſe eſt rem videndam attingere. Neque enim profectò attingit aſtra: ſed multò antea conſiſtens videt. fallimur tamen proinde in diſtantia & magnitudine rerum, cùm eas longè contemplamur. Vnde ſequitur, Lumen requiri: neque propter facultatem ſolam, neque propter colores ſolos, ſed propter vtrumque. propter colores, quia ſpecies non poſſunt multiplicari per opacum: propter virtutem, quia ſolus ſplendor ſpirituum animalium non ſufficit illuſtrare aerem. coniunctus cum externo lumine poteſt multiplicari, & efferre vidēdi potentiam. Sed eſt contra hanc particulā dogmatis huius forte quoddam argumentum, quod nondum ſoluimus. Videtur ſequi, ſi lumen neceſſarium eſſet propter virtutem, non ſolùm propter colores: ignem non poſſe è longinquo videri ab oculis in obſcuro loco conſtitutis. nam ſplendor oculorum ab ipſis tenebris extingueretur, vt Galenus ipſe dicit. Sed contrà fieri experimento cognoſcimus. Videmus enim ignem ex loco obſcuro. quin potiùs quò per opacam magis noctem, ignem è longinquo deſpicimus, eò ille plus micat. Huius argumenti non meminit Galenus: quod tamen non (arbitror) deſpexit. ſolutu enim difficile eſt. tamen nos hanc ſolutionem excogitauimus. Cùm aer ad videndum ſit nobis pro membro aer: illuminatus, eſt veluti neruus bene in temperamento & compoſitione conſtitutus. aer omnino nullo ſplendore affectus, eſt vt obſtructus omnino neruus: qui verò aer ſplendore illo interno ſolùm, aut cum valde remiſſo externo afficitur: eſt veluti neruus ſtupidus, aut inſtrumentum ineptum, non omnino tamen. Vt igitur ſtupido neruo nondum reſoluto, ſentitur excellens paſſio, ſed quæ non eſt valde excellens, omnino ab ſtupido membro non ſentitur: ita flamma ſentitur in aere, ſolo interno ſplendore illuminato, colores, qui flammulæ quædam ſunt, ſed remiſſæ, niſi in aere illuminato vtroque lumine non poſſunt videri. Eſt itaque hæc medicorum opinio, quàm contraria, multò probabilior: cui tamen maior accedit probabilitas ab illis, quæ de viſus ignea natura paulò antè diximus. Sed de hac quæſtione hæc ſufficiant.

An ſenſus omnes agantur per ſpecies. Cap. XXIX.

Eſt multorum Ariſtotelicorum placitum, quod tamen perinde Ariſtotelis eſſe non crediderim: Ex omnibus quæ ſentiuntur, produci ſpecies vſque ad ſenſus proprios, & has quidem incorporeas, & à qualitatibus, quarum ſunt, diuerſas natura. Ego verò tam longè abſum ab hac opinione: vt tales ſpecies, quæ ſcilicet non ſint eadem natura qua ipſæ qualitates quæ ſentiuntur, à nullis rebus putem produci. tamen ab iis quæ guſtu aut tactu percipiuntur, omnino nullas: ſed ipſas qualitates quæ ſentiuntur, per ſe afficere inſtrumentum proprium ſenſus. Ducuntur in ſuam ſententiam Ariſtotelici ex alio ipſius Ariſtotelis placito: nihil ſentiri poſſe ſine medio, neque enim res poſita ſupra ſenſum. Verùm pleraque eorum quæ in hac doctrina ab Ariſtotele dicũtur, ipſa rei euidentia conuincit. dicit enim hic autor, tactum & guſtum per-

petuò vti medio interno, & reliquos ſenſus perpetuò externo. Quorum vtrumque falſum eſt.nam neruus, quantumcunque nudus & excarnis præcidatur, ſentit præciſionem:& ſuffuſi,quæ ſunt intra pupillam vident, & fœtorem ex ventriculo, aut odorem gratum ſæpè ſentimus. quem ſenſum conſtat per interna fieri.Fingunt hîc mille monſtra.Sunt qui dicant,dum præciditur neruus, non ſentiri à particulis ipſis, quæ præciduntur,ſed ab aliquanto remotioribus, quibus aliæ (vt dicunt) pro medio ſunt. Alii dicunt intercipi neceſſariò inter cultellum & neruum, aut aërem,aut humorem:& externum medium eſſe pro interno. Sed non video quæ tanta neceſſitas illos cogat figmenta hæc excogitare. An, quò ſenſus fiat,non ſatis eſt,proprium inſtrumentum alterari, & facultatem ſentire alterationem? At verò, vt hoc fiat:non opus eſt medio,neque ſpeciebus, præcipuè in tactu. Quid enim prohibet neruum per ſe alterari ab iis quæ illum contingunt? Nonne poteſt incaleſcere, refrigerarive? Sed demonſtro:per nullas ſpecies ſentire tactum.Si per ſpecies ſentiret:non eſt quòd manus mea non poſſet (gratia exempli) ſentire aërem eiuſdem temperamenti quo ipſa eſt,ac neque calidiorem,neque frigidiorem. nam quod reuera prohibet, nihil aliud eſt: quàm quòd à ſimilis caloris corpore non poteſt alterari,calfacta aut refrigerata. ſed ſimilis caloris ſpecies non video cur non reciperetur.differunt enim natura(vt iſti dicunt)ſpecies,& qualitas. Non ergo ita fit : ſed quæ pars calorem ſentit,incaleſcit, quæ frigus,refrigeratur.Quare tactus nullis ſpeciebus indiget.Sed neque guſtus. non enim ſpecies acoris eſt,neque acerbitatis.nam aliter ſolùm per incorporei ſaporis admiſſionem guſtaret lingua, nihil ampliùs perpeſſa. quod tamen non fit: quin potiùs acrimoniam ſentit inciſione,ſaporem ſalſum abſterſione,acerbitatem corrugatione, vt Plato docet in Timęo,& Galenus quarto de ſimplicium medicamentorum facultate.Guſtus itaque & tactus non fiunt per ſpecies, reliqui ſenſus fiunt.non enim color ipſe qui in corpore terminato eſt,venire poteſt ad ipſum viſum.Sed hæ etiam ſpecies, vt nuper in proxima quæſtione dicebamus,eiuſdem naturæ ſunt cum qualitatibus quæ ſentiuntur:vt ſpecies coloris cum colore,ſoni cum ſono,odoris cum odore. nam aliter non eſſet,cur,qui in tunicis oculorum colores habent inſignes ex natura: deteriùs videant,quàm quibus tunicę decolores ſunt.Nam ſi qualitates,quæ recipiuntur, diuerſæ naturæ ſunt à coloribus,non eſt quòd ab ipſis coloribus excludantur (nimirum intus manens prohibet extraneum) ſed cùm ſunt ſimilia omnino & quod intus eſt, & quod extrà accedit.Igitur de ſpeciebus ita ſentiendum puto.

Sit ne ſentire agere, an pati. Cap. XXX.

SENTIRE nõ eſt quicquam operari,quemadmodũ Ariſtoteles ſtatuit ſecundo De anima capite quinto:ſed affici potiùs ac pati aliquid. Verùm paſſio hæc eſt,dicentibus Ariſtotelicis,in numero earum paſſionum,quæ vulgò dicuntur perfectiuæ.Galenus ſeptimo De placitis ita ſcripſit:Non igitur alteratio eſt ſenſus,vt quidam putant, ſed alterationis dignotio. Quæ verba contra Ariſtotelem ſcripta videntur,qui loco citato dicit: Senſus autem per motum quendam atque paſſionem contingit, vt diximus.nam alteratio quædam eſſe videtur. Quòd ſanè neceſſe ſit,quò ſenſus fiat, proprium illius inſtrumentum à rebus ſentiendis alterari,dictum à nobis eſt iuxta mentem Galeni paulò antè:quòd verò alteratio ipſa non ſit ſenſus ipſe, ſed illius alterationis perceptio, conſtat. nam ſi neruus qui bene habet,incaleſcit, ſentit calorem: hic idem ſi plurimùm à temperie receſſerit,aut obſtructus ſit, nihil ſentiet, quanquam alteretur.ergo aliud aliquid præter alterationem eſt ſenſus.Hinc colligunt quàm plurimi,ſenſum non eſſe inſtrumenti paſſionem,& euidenter colligunt. Sed quòd ſentire non ſit pati,nondum concludunt.Nam ſi vltra ſpeciẽ ſenſui deſeruientem, eſt notitia ſenſus,quę qualitas quędã ipſius potentię ſit, & vltra ſpeciem intellectui deſeruientẽ, notitia intellectus, quę ſit forma intelligẽdi:ſentire & intelligere pati eſt,affici ſcilicet potentiã ſenſus,non à re quæ ſentitur(hoc enim euidenter conuincit Galeni ratio) ſed à notitia. Si verò vltra ſpecies nullis notitiis eſt opus, ſed latione quadam potentiæ in rem ipſam:certè ſentire non eſt pati, ſed moueri potentiam quodam proprio animæ motu. Et ſanè in hac vltima quæſtione nihil habeo aut euidens,aut inſigniter probabile,

bile,quod afferam:ſed hoc propoſui,vt declararem controuerſiam. Cæterùm poteſt vtrumque dici probabiliter. Galenus primo De cauſis ſymptomatum ita ſcripſit: Conſiſtit enim in patiendo magis, quàm agendo tangendi ſenſus. itaque etiam parua virtute perfici poteſt. muſculorum motus cùm agendo,non patiendo obeatur (totum namque corpus ab hoc transfertur) multa eget animali virtute. Videtur ergo Galenus tribuere ſenſibus nonnihil actionis. Nos illud vnum cenſemus euidenter verum, illam inſtrumenti ſenſus paſſionem, quæ ab ipſa re quæ ſentitur eſt, ſiue per qualitates eiuſdem naturæ,ſiue per ſpecies, non eſſe ſenſum,ſed vltra illam aliud. An verò illud aliud,pati notitiam ſit, aut agendo tendere in paſſionis inſtrumenti dignotionem,non profero. Sicut neque quicquam ampliùs in ſecundo hoc ſermone,qui iuſtam nactus eſt magnitudinem, diſputo. Dixi enim plæraque circa propoſita à principio. Nihil omittere non eſt inſtituti noſtri: ſed ea quæ ſunt in controuerſia conſtituta dicere. Inſignis quædam hîc relicta eſt actio,quam pulſum appellamus: ſed quæ non tam indiget tractatione, vt actio, quàm vt ſignum. Quare ad partem medicinæ quæ σημειωτικὴ dicitur, potiùs quàm ad naturalem refertur. Quapropter huic, & vrinæ,quæ omnium ſignorum ſunt præcipua,librum tertium, qui hunc proximè conſequetur, certum eſt dare. huius hic eſto finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER TERTIVS.

NON importunè poſſemus in libro, qui proximè hunc anteceſſit, multa de pulſu diſputare: vt quæ actio vitalis facultatis eſt, & proprius motus. Cæterùm,quoniam, vt antea diximus, maior pulſus ſignificationis, quàm actionis medicis cura eſt,& maior vſus: melius viſum eſt controuerſias, quæ de illo ſunt,parti de ſignis dare, quàm naturali. Et,quanquam in partitione medicæ artis σημειωτικὴ de prognoſtica deſciſſa eſt (eſt enim per ſigna præſagitio) & proinde in librum vltimum poſſet reſeruari: tamen, quia pulſus & vrina,non morbos ſolùm,ſed ſanitatem etiam ſignificant, vt ab Hippocrate accepimus, commodius eſt hanc tractationem ſanitatis tutelam,& morborum curationes, quæ ſequentibus libris continebuntur,vtpote ad illa neceſſariam antecedere. Exigit præterea diſputatio de pulſu & vrina proprium librum: vtpote non adeò breuis. Me ſanè neque in ſuperioribus libris piguit, neque in ſequentibus pigebit, ſi quid poſſum lucis addere iis quæ à Galeno dicta ſunt. Fiunt enim multi ſcriptores, etiam cùm inuentis addunt nihil,ſtudioſis hac ratione vtiles: quanquam nos non ita ſolùm,ſed nonnulla etiam inuenimus vtilia. verùm hæc dixerim propter eos, qui aliquid in hac medicinæ parte inueniri iam poſſe deſperarunt,eo quòd à Galeno multa de pulſibus ſcripta ſint. quaſi verò de febribus,aut temperamentis,aut criſibus ſcripſerit pauca,aut de re alia quapiam earum,in quæ extant quamplurima non inutilia commentaria. Sanè ſcripſit de pulſibus Galenus multò plura,quàm plærique medicorum aſſequuntur: adeò vt nulla medicinæ pars ſit quæ magis indigeat breui aliqua interpretatione. quam tamen non eſt inſtituti noſtri ſcribere,ſed dirimere, vt in reliquis fecimus,controuerſias. Mirum,ſi primus artis inuentor illam ad ſummum perduxerit vſque adeò, vt nihil poſteris reliquerit aut inueniendum,aut excolendum. Voco Galenum primum inuentorem, non qui ignorem aliquot ante illum ſeculis alios quamplurimos hanc artis partem ſcripto tradidiſſe: ſed qui nullum ante Galenum bene de pulſibus ſcripſiſſe,& ſatis hanc artem elaboraſſe certò ſciam. Scripſere Eraſiſtratus, & Archigenes: ſed quantum licet colligere ex illorum verbis,quæ ſuis commentariis paſſim inſeruit Galenus,minùs eruditè. Hippocrates ſcripſit de pulſibus: ſed, vt Galenus dixit,hanc partem non elaborauit. Quare quod à Galeno dictum eſt capite vndecimo tertij De criſibus: Signa ex pulſibus ſumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel

quia non magni momenti exiſtimauit: iccirco non eſt exequutus. Nihil aliud mihi ſignificant,quam non fuiſſe Hippocratem hæc exequutum. Quod verò vltrà dixit Galenus: conſtat dictum fuiſſe incautè impetu ſermonis. fallus enim eſt apertè ipſemet, Hippocratem neque ignoraſſe, neque omnino omiſiſſe,primo De differentia pulſuum capite ſecundo dicens, Omnium itaque quos nouimus,primus nomē pulſus Hippocrates literis prodidit: atque artem quæ in eo eſt,non videtur ignoraſſe, nō tamen,aut hanc artis partem ampliùs excoluit,aut omni arteriarum motui hoc nomen dedit. Hæc eſt Galeni cenſura,haudquaquam Hippocratem artem de pulſibus ignoraſſe,vel omnino prætermiſiſſe. Sed fruſtra videmur aliorum autorum de hac re cenſuram requirere,cùm liceat ipſum Hippocratem de pulſibus diſputantem inducere. libello De alimento ita ſcriptum eſt: Venarum pulſationes,& reſpiratio ſpiritus, iuxta ætatem & conſonantia & diſſonantia ſunt,& morbi & ſanitatis ſigna. & ſanitatis magis,quàm morbi: & morbi magis,quàm ſanitatis. Hæc Hipp. Quid ergo poſſint aduerſarij dicere? An libellum illum non eſſe Hippocratis? At verò Galenus ſub Hippocratis nomine multas libelli illius ſententias vſurpat. nam libello De alimento, triplex eſſe alimentum de ſententia Hippocratis:alimentum,& quaſi alimentum,& futurum alimentum. libello De vſu reſpirationis, Quemadmodum mirus Hippocrates dixit: principium alimenti,os,nares,guttur,pulmo,& alia ſpiratio,pluries quam vt referri poſſit. nam vt Hippocrates dixit omnia conſpirabilia,omnia confluxilia. quæ omnes ſententiæ,vt aliæ quamplurimæ à Galeno commendatiſſimæ, in libello illo conſcriptæ ſunt. in commentatione etiam illius Aphoriſticæ ſententiæ, Vbi fames,laborandum non eſt,inquit Galenus. Quemadmodum ipſemet dixit Hippocrates in libello de alimento: Virtus vna, & non vna. quæ ſententia apertè ex eodem libello deſumpta eſt: tamen inquit,quemadmodū ipſemet dixit Hippocrates in lib. de alimento. Eſt vbi dicat Galenus, in libello De alimento,ſiue is fuerit ab Hippocrate ſcriptus,ſiue à Polybo,ſiue ab alio quopiam probato autore. Itaque vbi videatur dubitare,eſt: cæterùm vbi neget,non eſt. Cur ergo tu,quod toties dixit, & ſemel dubitauit, tunc etiam commendans libellum apertè negas? An quia tua non refert admittere? Cur iſthuc? Quia dixi ſemel, Hippocratem de pulſibus non tractaſſe. At leue id crimen eſt: refer gradum, diſce (quod facis ſæpe) poſſe falli te. ne te hæc inſolentia inturbet,& abducat à cultu veritatis. Iecit ergo Hippocrates huius partis,vt & aliarum,fundamenta: elaborauit illam quàm plurimum Galenus præ cæteris. Sed eſt quod nos poſſimus addere non ſine magno ſtudioſorum emolumento: ſi modò tantillum hinc recedentes, nobis permiſerint detractores. Illud in hoc ſermone facturi ſumus,ne quicquam attingat noſtra diſputatio, quod fuerit à Galeno ad integram perſpicuitatem deductum. vt hac ſaltem ratione diſcant inuidi,non omnia de pulſibus ab illo ſcripta eſſe,& confundantur iam tandem ſui ingenij exiguitate, & ceſſent ſtudioſis profectum inuidere.

Vtrum ſit præſtantius ſignum pulſus, an vrina. *Cap. I.*

QVANDOQVIDEM de pulſu & vrina inſtituitur ſermo,operæpretium fuerit in principio diſputare: Vtri horum ſignorum fidendum maximè ſit,vbi cætera æqualia ſint. Nam,cùm triplex ſit ſignorum genus,concoctionis aut cruditatis, ſalutis aut mortis,& decretoria: vtrumque horum præſtantiſſimum eſt ſignorum ſui generis,vrina ſcilicet concoctionis,pulſus ſalutis aut mortis. Sed ſi conferantur inuicem,tam eſt anceps controuerſia,vt ambiguitas præſtantes medicos in longè diuerſas opiniones impulerit. Sunt quibus viſum eſt,pulſum præferre vrinæ: quia quantò conſiſtit magis vita in facultate vitali (qua pereunte, nec temporis momento poteſt vita ſupereſſe,& qua manente manet vita) quàm in naturali (qua vel minimè operante,vel nihil operante,conſeruatur homo multum tempus,laborans atrophia) tantò ad prædicendam ſalutem aut mortem, maioris oportet facere pulſum,qui vitalis facultatis actio, quàm vrinam, quæ à naturali elaboratur. Præterea,victurus ſit homo, aut moriturus: ex ſignis ſalutis aut mortis videtur æquiùs petere, quàm ex ſigno

concoctio-

concoctionis aut cruditatis. nam ſalus, aut mors, propiùs accedunt ad hanc præſagitionem, quàm concoctio, aut cruditas. Alij contrà cenſent, vrinam ſcilicet, certius ſignum eſſe pulſus: quandoquidem (dicunt) non abſolutè modò conſtantiam facultatis, aut imbecillitatem oſtendit, vt pulſus, ſed reſpectu morbi declarat, victa ne ſit facultas, aut victrix. conſtat verò certum præſagium ex hac collatione prouenire, non aliunde. Nam parum refert, ſi facultatem non concidiſſe ex pulſu didicero, niſi rationem quam habet cum morbo, intellexero. Sit ita, non ſit facultas debilis: quid tum poſtea? an proinde æger non peribit? quid ſi morbus vehementior eſt facultate, alioqui non imbecilli? Sanè mors fit facultate victa à morbo: ſalus morbo ſuperato à facultate. quare ad prædicendum oportet animum intendere in morbum & naturam, veluti in duo colluctatores (tertio prognoſtici commentario ſeptimo) & inſuper morbi longitudinem conſiderare (tertio de criſibus capite quinto.) Nam, ſine harũ trium rerum cognitione, nihil de ſalute futura præſagire poſſis, magis quàm nunquid aliquis portando oneri ſuffecturus ſit, ſciri poteſt, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perſpectis. nam ægri vires portanti onus, morbus verò oneri, tempus autem, quod vſque ad ſtatum eſt, longitudini viæ reſpondet. Vides, vt de ſententia Galeni nihil prædici poſſit, niſi comparata notitia roboris facultatis, magnitudinis morbi, & conſtitutionis, ſeu proportionis temporum morbi. pulſus vnius tantùm præſtat notitiam roboris facultatis, vrina & huius, & malitię materię, & temporis morbi. ergo multò præſtantius ſignum eſt vrina pulſu. Alij aliter docent: Pulſum, quod ad naturam rei attinet, eſſe præſtantius ſignum vrina. quia actio eſt facultatis vitalis, & per ſe ſignificat robur illius aut contrarium. quare cùm Vita ſit illius facultatis conſtantia, & eiuſdem extinctio mors: videtur nihil ſua natura poſſe euidentiùs ſignificare mortem, aut vitam futuram. cæterùm quatenus medicæ præſagitioni accommodatur, quæ ex cognitione per ſenſum proficiſcitur, non tam dicunt eſſe euidens ſignum, quàm vrinam. quandoquidem tantò difficiliùs ſentitur: quantò viſus, quo vrinæ diſtinguimus ſubſtantiam, colorem, & quod continetur, præſtantior eſt tactu, & perſpicacior. differentiæ in vrinis perpendendæ, non adeò ſunt difficilis diſtinctionis: quiuis enim vel non admodum exercitatus craſſam vrinæ ſubſtantiam à tenui, viſu ſeparabit. nullus niſi omnino ſit ſtupidus non videat, contineatur ne aliquid in vrina diuerſum ab ipſo ſero, aut nihil: & an illud quod continetur, innatet in ſublimi vrinæ regione, aut ſubſideat in ima, aut pendeat in media. ſit ne vrina & quod continet, albi, nigri, pallidi, rubri, aut viridis coloris, quem lateat? ſanè nullum. tamen ſunt tam multæ, & tam diuerſæ pulſuum differentiæ: vt ad cognitionem ſolam, exercitatiſſimum hominem requirant. fit ſanè perſæpe vt ſingulas pulſuum differentias, nulla excepta, ſciat medicus diſertè admodum definire, tamen cùm in ipſas inciderit, vnam tantùm aut alteram vulgatiſſimarum ſenſu percipiat. Eſt præterea, cùm praua ſit differentia aliqua pulſus: quæ tamen, ſit ne debilitas in eſſentia, aut ex aggrauatione, non indicet. Dices, fiunt minimi pulſus ex debilitate æqualiter: ex aggrauatione, non ita, ſed inter minimos pulſus maiores alij, incertis interuallis ſunt interiecti. bene dicis. ita fit plærumque. ſed quid prohibet aggrauationem paruos omnes ictus ſatis multo tempore facere? ſi vel integram ἀσφυξίαν, id eſt pulſus priuationem contingit fieri, venis multitudine interceptis? videtur itaque his, quanquam conſideratis illorum naturis pulſum præferunt vrinæ, poſſe non citra rationem, medicæ praxi plus conferre vrinam, indicando cauſæ morbi ſpeciem, naturæ ad morbum rationem, tempora morbi, & auxiliorũ occaſiones. Omnes quos hactenus recenſuimus, aut vrinæ, aut pulſui dant principatum in omni indicationum genere. Sunt qui, quódque ſignum ſua in re præſtare affirmant: atqui pulſui & vrinę rem ita diſtribuunt. Vrinam ad prænunciandum ſalutem potentiorem eſſe: pulſum ad mortem. quandoquidem cum ſignis concoctionis, quæ in vrina potiſſimùm ſpectanda ſunt: non putat Galenus, tertio de criſibus capite quinto, mori quenquam poſſe. eſto igitur in ſermone nobis propoſita optima vrina, vt in ægrotante, & quæ ſalutem maximè indicet: mediocris, ſcilicet, ſubſtantiæ, boni coloris, cum ſedimento albo, leui & æquali. proponatur etiam alia peſſima & maximè lethalis: eſto hæc nigra. pone pulſum optimũ cum vehementia, ſi placet, non inæqualem: & alium rurſum peſſimum, intermittentem

ſcilicet in duobus aut pluribus ictibus. deinde confer pulſum vehementem & æqualem, cum vrina mediocris coloris, & ſubſtantiæ, & ſedimenti optimi: & bis deficientem cum nigra. conſtat ex loco paulò antè citato: cùm illa vrina, quippe quæ ſigna perfectæ concoctionis præſefert, omnino non poſſe mori ægrotantem. cùm tamen æger poſſit inueniri modò cum pulſu vehementi non inæquali, & poſtmodum ingraueſcente malo interire. Iam verò de pulſu intermittente, ſecundo De præſagitione ex pulſibus capite quarto ita ſcriptum eſt. ὥστε οὐκ οἶδα, εἴ τινα σωθῆναι δυνατόν ἐστι δυοῖν σφυγμοῖν χρόνον ἡσυχαζούσης τῆς ἀρτηρίας· ἑνὸς δὲ σφυγμοῦ χρόνον, ἢ καὶ βραχεῖ πλέονι πολλάκις ἐθεασάμεθα, διαλειπούσης τῆς κινήσεως τῶν ἀρτηριῶν, ἀναῤῥωσθέντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ μάλισθ᾽ ὅταν ἄγῃ πρεσβυτικὴν ἡλικίαν. Id eſt, quare haud ſcio poſſit ne quiſquam ſeruari, arteria quieſcente duorum pulſuum tempus. vnius autem pulſus tempus vel aliquantò plus deficiente motu arteriarum, ſæpè ſumus contemplati confirmatum hominem eſſe, præcipuè cùm ageret ſenilem ætatem. Itaque deficiente pulſu in duobus motibus vidit Galenus liberatum nullum, & dubitat, an poſſit quiſquam liberari: tamen vrinam nigrã reddens vſque ad octauum diem Herophon liberatus eſt, primo epidemion parte tertia capite vigeſimo. Epicratis vxor, capite vigeſimo ſecundo, reddens vrinam ſubnigram vſque ad vndecimum, euaſit. Metho, capite vigeſimo quarto, cum vrina ſubnigra, in qua ſubnigra pendebant, perſeuerante totum morbi tempus, ſeruatus eſt. Mulier illa moroſa in Thaſo, tertio epidemion parte tertia capite octogeſimo quarto, cum vrina nigra & tenui, profluentibus deinde menſtruis liberata eſt. Tales alias quamplurimas inuenias in hiſtoriis Hippocratis. Igitur (dicunt) quantum licet ex Galeno & Hippocrate colligere, pulſus lethalis perniciofior eſt lethali vrina, & ſalubris vrina ſalubri pulſu tutior. quare pulſus ad prædicendum mortem, vrina ſalutem eſt efficacior. Neque ſolùm hoc in pulſu & vrina videtur ita habere: ſed in vniuerſo genere ſignorum ſalutis aut mortis, concoctionis aut cruditatis. nam faciem, Hippocraticam vocatam, fieri, admodum malum eſt: non fieri, non eſt per ſe bonum. cõcoctionem eſſe in excrementis, optimum: non eſſe, non ſtatim peſſimum. Cæterùm eos, quibus placet, vrinam ad vtrunque euentum plus valere, non hęc conuincunt. nam, vt dixit Galenus, Pulſu bis deficiẽte, haud ſcio an aliquis poſſit liberari: ita de vrina nigra, primo de criſibus cap. duodecimo. Cum hac vrina neminem vidi liberatum. Neque eſt quòd plus videatur ſignificare hæc dictio, Haud ſcio an poſſit aliquis liberari: quàm hæc, Neminem vidi vnquam liberatum. æqualem enim habent energiam. non enim aliter ſciret, liberari poſſe aliquem: quàm ſi aliquando vidiſſet liberatum. quod tamen non vidit. Tot igitur ſunt de parua hac quæſtione ſententiæ: quæ omnes me adducunt in hanc opinionem, ſingulis tribuentem aliquid, & à ſingulis nonnihil deflectentem. Aliter, ſcilicet, iudicandum eſſe, ſi ſignorum naturas per ſe ſpectes: aliter, ſi commoditatem ſigni ad præſagiendum. commoditas naſcitur, vt ſecunda opinio ferebat, & ex ſignorum natura, & ex facili aut difficili cognitione. ſi ſecundo modo conſideres, plus commodi accedit medicæ praxi ex vrina, quàm ex pulſu ad quoduis præſagitionis genus, & ad prædicendam criſim, & euentum proſperum aut improſperum, & tempora, & ſpeciem morbi, & nonnunquam malè affectam ſedem. quandoquidem, vt diximus paulò antè, ſignificat proportionem naturæ ad morbum, & habet differentias conſpicuas ſenſui: quorum vtrunque longè aliter habet in pulſu. Tutius itaque eſt, minúſque continget medicum decipi, ſi vrina ducitur, quam ſi pulſu: vbi congerit hæc duo non eodem modo indicare. Quanquam extremè contrarias indicationes non puto coniungi poſſe: vt ſcilicet extremè bona vrina cum extremè malo pulſu, aut extremè mala cum extremè bono ſit. Sed hæc tantùm poſſint conuenire, extremè mala vrina cum pulſu non adeò malo (quo caſu conſtat fidendum magis eſſe vrinæ) aut extremè bonus pulſus cum vrina nondum bona, quo caſu fidendum magis eſt præſtantiori, pulſui ſcilicet. Verùm propter humanam conditionem fidendum cenſeo magis vrinæ. quia propter faciliorem dignotionem, minùs eſt difficile iudicium, & minùs anceps. ſed ſi quis ſolam per ſe naturã ſpectet, fingátque medicum nunquam errantem in dignotione, non adhuc præponendum ſemper pulſum puto, ſed tantùm ad mortem iudicandam, vt proxima aſſerebat opinio. Nam valde bonus pulſus, indicat virtutem multùm conſtare: valde bona vrina, morbi cauſſam à natura ſuperatam

ratam

ratam eſſe: peſſima vrina, morbi cauſam inſuperatã manere, & contraxiſſe prauam putredinem: peſſimus pulſus, virtutem vitalem ferè eſſe exolutã. Nunc ergo ita conſidera: vtrum habeat ad futuram ſalutem maiorem conſequentiæ vim. Virtus multùm conſtat, ergo viuet ægrotans: aut virtus ſuperauit cauſam morbi, ego viuet ægrotans. an non hoc ſecundum? certè. nam ſi morbus non ſuperatur, quantumuis per ſe conſtans virtus ſit: nil habet firmitudinis præſagium. Rurſus, futuram mortem quis meliùs colliget, qui ita argumentatur, Virtus vitalis ferè eſt exoluta, ergo morietur: aut qui ſic, Morbi cauſa manet incocta, & inalterata, & pre malitia cõcoctionẽ nõ admittit, ergo morietur? an non prior ille? Cùm mors nihil aliud ſit, quàm virtutis vitalis exolutio: & tamen contingat nonnunquam, Materiam quæ eatenus vinci nõ potuit, vt coqueretur: poſſe eatenus vinci, vt extra corpus expellatur, vel ſaltem ad ignobile aliquod membrum cogatur abſcedere. vt Herophon, facto genuum dolore, liberatus eſt. Ergo ex rerum naturis hæc intelliges: tamen qui vrinæ magis quàm pulſui animum intenderit perpetuò, propter faciliorem dignotionem, certius referet preſagium, & minùs decipietur. Sed de his ſatis. opportunum iam fuerit de pulſibus diſputare.

De pulſus & reſpirationis ſimilitudine. Cap. II.

QVATENVS reſpiratio pulſui proportione reſpondeat, & quatenus non reſpondeat, oportet in præſentia dicere, antequam ad vlteriora progrediamur. nam quanquam hæc docuit tam diſtinctè Galenus, vt nihil in hac queſtione poſſit deſiderari: tamẽ facit ſtulta barbaries offuſis tenebris, vt hæc eadem tam multis antè ſeculis demonſtrata, rurſus in dubium reuocentur. Cùm tres ſint cauſæ continentes vtriuſque motus (voco cauſas continentes cum Galeno 1. de cauſis pulſuum, & libello aduerſus Iulianum, eas quæ non poſſunt alterari, manente effectu inalterato) Facultas, inſtrumentum, & vſus: vna harum ſimiles ſunt omnino, nempe vſu, reliquis duabus differunt, facultate ſcilicet & inſtrumentis. Nam reſpiratio, vt Galenus diffusè monſtrat libello cui titulus eſt de vtilitate reſpirationis: eſt ad conſeruandum calorem naturalem, & ad reficiendum ſpiritum animalem. cuius refectionis meminit Hipp. libello de alimento dicens: Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia reſpiratio. Huius rei hæc eſt monſtratio. Exhauſto ſpiritu animali, & facto feruore nimio caloris: permutatur ſtatim reſpiratio ad maiorem, velociorem, & crebriorem. ergo ad reparandum ſpiritum, & attemperandum calorem eſt. Certè vt docuit Hippocrates libello cuius modò memini: odores, qui non niſi inſpiratione ſentiuntur, omnium citiſſimè facultatem recuperari faciunt, refectis ſpiritibus. Iam verò ſi quis priuatur inſpiratione, moritur inflammato calore cordis: hic idem recuperatur, recepto rurſus aëre. indigemus ergo ad tuendum calorem vitalem aëre. Cæterùm non indigemus ſubſtantia aëris. non enim tardiùs homo, imò multò citiùs ſuffocatur, ſi pleno thorace guttur comprimatur, quàm ſi vacuo: ergo indigemus aliqua aëris qualitate. hæc videtur eſſe frigus. non enim aliter contingit ſuffocari hominem concluſum in calido balneo, quàm ſi illius guttur conſtringeretur. at verò non eſt ea qualitas, qua indigemus, frigus quantumcumque. nam frigus aëris ambientis videmus facere raram reſpirationem. quoniam ſcilicet frigus nimium lædit cor, & thoracem. ergo eſt neceſſarius aër ad vitalis caloris tutelam, propter mediocrem ventilationem, & mediocre frigus. nimirum noſter calor non aliter quàm ignea quæuis flammula, in ſubſtantia humida, ac ingenita, duplici eget motu, altero verſus exteriora, altero verſus materiam. cùm deſtituitur motu externo, ſuffocatur: cùm interno, diſſipatur. Hæc eſt ratio, qua videmus flammas, mediocriter frigidi aëris modica ventilatione conſeruari: integra quiete, aut nimia ventilatione perire. quoniam ſcilicet quies facit ignem conuerti ad materiam, & priuari extrinſecus motu: nimia ventilatio contrà diſſipat. Non abſimile ergo eſt quod noſtro calori ex reſpiratione accidit. Eſt itaque reſpirationis vſus: conſeruatio caloris naturalis, & animalis ſpiritus refectio. Quòd verò hi iidem ſint vſus pulſus, inde intelliges: quòd à ſimilibus cauſis ſimiliter alterantur, ex inambulationibus, comeſſationibus, frictionibus, ira. vt in ſumma dicã: quæcunque cauſa permutando vſum permutat reſpirationem, permutat etiam pulſum

ſimiliter,& ad eaſdem differentias magnitudinis, celeritatis, crebritatis, aut contrariarum. vnde euidenter licet cuique intelligere, pulſum & reſpirationem propter eoſdem eſſe vſus. Sed contrà videtur eſſe, quòd ſi propter eoſdem vſus eſſent, eſſent motus æquè neceſſarij: atque ita vt priuari non poteſt thorax reſpiratione, quin animal intereat, neque aliquod aliud membrum poſſet priuari pulſu, vt animal maneret incolume. tamen ſi religatis arteriis brachium priuetur pulſu, cor nullam ſentit noxam, brachium tardiſſimam. Verùm hæc ratio illud vnum efficit: quanquam hi duo motus eoſdem vſus præſtent, ſed non eidem membro eos præſtare. quin potiùs (ita vt fit) quod reſpiratio præſtat cordi ſoli, hoc pulſum præſtare reliquis membris: quæ vt minori calore indigent, ita tardiùs læduntur. igitur deferendo aërem & vitales ſpiritus ad cerebrum, præſtat materiam animalium ſpirituum: & ventilatione conſeruat calorem naturalem omnium membrorum. Atque hi ſunt totius reſpirationis & pulſus vſus. Sed ſingularum partium ſunt ſingulares vſus. Conſtat enim vtraque harũ actionum dilatatione, & conſtrictione: inter quos motus, cùm citra maximam violentiam fiunt, neceſſe eſt duas quietes eſſe interiectas. Singulis ergo particulis ſingulos vſus tribuere, eſt admodum conſentaneum. Sed & hos ſimiles eſſe partibus reſpirationis, & partibus pulſus, eſt veriſimile: quales autem hi ſint, videtur hæc ratio inuenire. Flamma quæcunque marceſcit duplici via: aut priuata temperatione quæ ab aëre fit modicè frigido, aut obruta fuliginibus. ergo aër qui conſeruat, totidẽ modis, ſed contrariis, conſeruat: attemperando ſcilicet qualitate, & expurgando ventilatione. Igitur tam thorax quàm arteriæ trahunt aërem, & reddunt fuligines. Dilatatione trahere, & conſtrictione expellere, conſtat. Eo enim motu (arbitror) trahent, quo fiunt paratiſſima ad capiendum: & contrario expellent. Sed vaſa quò ſunt ampliora, eò capiunt plus: amplitudinẽ verò comparant dilatatione. Adde ſimilitudine reſpirationis tranſlata ratione ad pulſum, hoc idẽ conuinci. Senſu enim percipimus dilatatione thoracis fieri inſpirationem, compreſſione expirationem. Quietum iidem ſunt vſus, qui & motuum: ſequentis ſcilicet quietis, & antecedentis motus. vt externæ quietis, & dilatationis: internæ, & conſtrictionis. Si enim volumus follibus dilatatis aërem trahere, non ſtatim à ſumma dilatatione cõſtringimus, ſed in dilatatione tantiſper folles continemus, vt qui motus fuerat aër non prohibeatur ingredi: cùm conſtrictione expellimus, eodem modo facimus. nam tantum durat vacuatio, poſt integram compreſſionem: quantum durat impetus introrſum excitatus. igitur arteria & thorax dilatatione & externa quiete trahunt, conſtrictione & interna quiete expellunt. Ex his iam collegimus, pulſus & reſpirationis eoſdem eſſe vſus. quanquam non propter eadem membra: ſed reſpirationis propter cor, pulſus propter membra reliqua. Hæc de prima cauſſa continenti, quam communem habent pulſus & reſpiratio: facultate & inſtrumentis differunt, de quibus iam dicam. Qui vertunt in dubium, ſit ne reſpiratio motus voluntarius, an ſecùs: omnino mihi videntur ſenſu indigentes, ac proinde indigni quibus cum diſputetur. quare ſi vel tantillum hîc conſtitero: ſatis certò ſcio, doctoribus videbor ridiculus, qui in demonſtranda re ſenſui cõſpicua tempus perdam: cùm præcipuè illud docuerit Galenus tam diſtinctè, vt nihil inſuper poſſit lucis addi. Sed quoniam ſtultorum hominum nondum hac in parte ceſſauit hæſitatio: dicetur de hac quæſtione, quatenus ipſa veritas relinquatur euidens citra calumniam. Galenus ſecundo libro de motu muſculorũ ita ſcripſit: Ea enim quę, cùm facta iam ſunt, ſedare potes ſi vis, & cùm nondum ſunt facta, facere: voluntaria ſunt. Si ergo præter hæc citiùs aut tardiùs, crebriùs aut rariùs ea faciendi poteſtatem habes, nónne omnino manifeſtum eſt actionem eam ſeruire voluntati? Arteriæ certè motum & cordis neque cohibere, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorẽ, neque tardiorem, neque velociorem voluntas facere poteſt. iccirco ne animę quidem opera huiuſmodi eſſe dicunt, ſed naturæ. motum autem crurum in his omnibus ratio regit. nam & ſedare dum fit, & ſedatum rurſus excitare, & velociorem, & tardiorem, & rariorem, & crebriorem efficere poteſt. hæc eadem & circa reſpirationis motum contingunt: quæ actio quidem eſt ſepti tranſuerſi & muſculorum thoracis. Vides vt cum demonſtratione doceat Galenus, eſſe voluntatis actionem? quòd verò in noſtra voluntate ſit cohibere ſpiritum, declarauit ſeruus barbarus, qui compreſſo ſpiritu ſe interfecit. Sed quid

quid quòd dormientes reſpiramus, quo tempore ceſſant animales actiones? O firmiſſimum argumentum, quo ſe barbari medici ipſam veritatem putant ſubuertiſſe. quaſi verò non reſponderit eodem in loco Galenus: fieri quidē inter dormiendum, & eſſe nihilominus voluntatis actionem. nam & inambulare contingit dormientibus. ſanè inter dormiendum non fit integra actionum quæ liberæ ſunt, interceptio. nullus enim eſt tam profundo ſomno ſopitus, quin tonum aliquem ſeruet muſculorum. non enim iacemus inter dormiendum, omnino incompoſitè iactatis membris: ſed ſedentes nonnunquam, aut iacentes proni aut ſupini, ſed cum decore aliquo, vel laterum alteri incumbentes. itaque non omnino otiantur muſculi, ſed operantur, cùm tamen illorum actiones ſemper ex voluntate ſint. Fit nihilominus vt quanquam volentes ſedeamus, aut inambulemus inter dormiendum: tamen egiſſe nos hæc non ampliùs experrecti recordemur. quia non fiunt eo tempore, propter mentis impedimentum, fortes viſionum aut phantaſmatum impreſſiones: ſed leues. Quòd ſi his inficiaris: negato ebriorum actiones liberas eſſe, quarum ſoluta ebrietate non recordantur. Quandoquidem tam euidens eſt Galeni ratio, vt illi apertè non poſſint inficiari, excogitauere barbaræ ſententiæ propugnatores, Reſpirationem motum eſſe partim voluntarium, partim naturalem: hac ratione putantes, ſe aliquid à nobis extorturos. Sed demonſtro, hunc motum nihil omnino habere naturalis. Animalibus ſolùm fit inſtrumentis, putà ſepto tranſuerſo, & reliquis thoracis muſculis: ergo omnino voluntarius eſt motus. qui enim compoſiti ſunt ex voluntario & naturali, quales ſunt quamplurimi: duplicibus vtuntur inſtrumentis, vt ventris exoneratio fit à fibris tranſuerſis inteſtinorum, quarum motus naturalis eſt, & à muſculis abdominis. mictio etiam fit à fibris, & à muſculo ceruicis veſicæ: tamen reſpirationis nulla ſunt inſtrumenta, præter ſeptum, & alios octoginta duo muſculos thoracis: intercoſtales internos 36, intercoſtales externos 34, extrinſecus in thoracem infixos 12, vtrinque 6, ex ſpina 4, ex ſpatula vnum, alterum ex clauicula. quæ omnia inſtrumenta voluntati ſubſeruiunt (nam pulmo caret proprio motu) eſt igitur reſpiratio iam non modò voluntarius motus: ſed etiam nihil aliud quàm voluntarius. Quid, quòd citra reſpirationem ne momento temporis ſufficere poſſumus, dicente Galeno in primis verbis libelli de vſu reſpirationis? Primò quanquā Ianus ita tranſtulerit: tamen Græca litera habet in hunc modum. ἐκ τοῦ μηδὲ βραχύτατον ἡμᾶς χρόνον ἀρκεῖν δύνασθαι ἀπολλυμένης αὐτῆς. quod ita transfero: quòd neque breuiſſimo tempore ſufficere poſſimus illa deperdita. illud, breuiſſimum tempus, non intelligo de momento. non enim (arbitror) ſeruus barbarus momento temporis interiit: ſed aliquanto tempore retento ſpiritu. Præterea multò diuerſa res eſt, actionem aliquam eſſe neceſſariam, ac proinde ea deperdita non poſſe nos viuere: aut eſſe naturalem. Morimur retento ſpiritu. fateor. Sed ſi liberum eſt nobis vel pereuntibus cohibere, ſponte reſpiramus. quòd enim morimur cohibito ſpiritu, non eò fit, quòd neceſſaria per ſe eſt actio: ſed quòd ſubſeruit actioni naturali & neceſſariæ ſimpliciter, putà temperationi caloris cordis. Sunt verò multæ voluntariæ actiones naturalibus ſubſeruientes: quæ tamen voluntariæ ſunt tantummodò. vt igitur, niſi manducantes, non poſſumus manere in vita, quanquam manducare omnino actio voluntaria eſt, quia ſubſeruit nutritioni, quæ per ſe eſt neceſſaria miniſtrando materiam: ita reſpiratio eſt actio voluntaria, tamen neceſſaria ad vitam, quia miniſtrat pulſationi illi, qua cor per arteriam venalem vocatam trahit à pulmone aërem, & remittit fuligines: ſine qua actione neceſſe eſt ſtatim animal interire. Hæc actio quæ eſt tractio aëris ad ipſos cordis ventriculos, potiſſimùm ſiniſtrum, naturalis eſt: tamen hæc nihil habet reſpirationis, pulſatio enim eſt. reſpiratio ſiquidem, ſi quis exactè rem conſideret, non tranſmittit aërem ad cor, ſed ad pulmonem: quem illinc recipit cor per venalem arteriam. Hac ratione ſumminiſtrat reſpiratio actioni naturali, ipſa alioqui omnino voluntaria actio. Itaque reſpiratio fit à voluntate: à qua quàm diuerſa ſit facultas quæ pulſat, cuique eſt per ſe perſpicuum, conſideranti, vt non ſit in noſtra voluntate ſitum, pulſum cohibere, aut permutare ad velociorem, maiorem, aut crebriorem, aut aliam quampiam differentiam, ex ſola inquam voluntate, non

alteratis cauſis. Verùm quanquam facultas ea, qua cor & arteriæ aguntur, non eſt libera, non eſt tamen in genere earum quæ naturales ſunt, (vt in quæſtione decimaquarta libri proximi cœpimus declarare) ſed medium quoddam actionum genus. Nam quæ naturales potentiæ ſunt, vt facultas in igne calefaciendi, aut refrigerandi in aqua, aut etiam trahendi, conficiendi, retinendi, & expellendi in humanis corporibus: operantur pro ratione proportionis quam habent actio & reſiſtentia, vſque ad vltimum potentiæ, nulla ratione in modo actionis reſpicientes finem. non enim ventriculus, quatenus animalis intereſt, mutat cibum, cùm non ampliùs intereſt, ceſſans: ſed quantum poteſt, mutat. alioqui nihil noceret, tenue alimentum dare calido ventriculo: ſed nocet, quia ventriculi potentiæ, vtpote naturales, non operantur quantum expedit, ſed quantum poſſunt. Tamen facultas pulſandi non ita facit: quin potiùs permutato ſolo vſu, impermutatis facultate & arteriarum corporibus, permutatur pulſus, quia opus eſt maioribus aut minoribus pulſationibus. Eſt igitur hæc facultas, neque voluntaria, neque naturalis, ſed medij generis, quę vitalis meritò appellatur: neque agens pro arbitrio, vt prima, neque pro ratione potentiæ agentis ad patientem: ſed pro ratione indigentiæ. Vt voluntariæ actionis, qualem eſſe reſpirationem monſtrauimus, inſtrumenta ſunt muſculi: ita huius quæ pulſat, cor & arteriæ. neque hoc indiget probatione alia. ſed ſatis monſtrauimus: Reſpirationē & pulſum fieri à diuerſis facultatibus, per diuerſa inſtrumenta. Sed eſt aliud quod contemplemur: Nunquid quietes reſpirationis, & pulſationis, aut altera illarū, aut ambæ, actiones ſint, aut ceſſationes: & an vterque motus, dilatatio ſcilicet & conſtrictio, fiat virtute operante, vel alter operante virtute, alter redeunte membro ad ſuum ſitum (ita vt fit) vel ſit in hoc quoque aliqua diuerſitas. Cùm thorax dilatetur ad inſpirandum actione neruorum, quibus contentis retinetur in amplitudine: conſtat eum non indigere actione noua ad ſubſidendum, ſed ſatis eſſe, ſi dilatantium ſoluatur contentio. Vnde conſtat videri alicui poſſe, expirationem ceſſationem potiùs, quàm actionem. Sed contrà eſt, quòd vtriſque illorum motuum ſunt à natura deſtinati ſui muſculi: quare vterque illorum videtur eſſe actio, non ceſſatio. Galenus libello de reſpirationis cauſis dicit: Cùm muſculi iuxta coſtas duplices ſint: externi expirationem, interni inſpirationem perficiunt. hæc docet Galenus de muſculis intrinſecus & extrinſecus conſiſtentibus circa coſtas. Ego verò non hoc ſolum, ſed etiam omnes muſculos, intercoſtales appellatos, ad thoracis conſtrictionem facere puto. quandoquidem omnes illi adducunt coſtas ad ſeipſas. Verùm hæc nō conuincunt priorem rationem: ſi quid enim per vim ſupernè continetur, ſtatim ac dimiſſum eſt ab eo quo ſuſtentatur, ſine nouo labore concidit. Ergo euidenter conſtat, cùm ſemel inſpiratio facta eſt, etſi nulli muſculi operarentur, ſucceſſuram tamen expirationem, iis, qui dilatauerant, ceſſantibus. Cæterùm quanquā muſculi inter coſtas ad expirandū neceſſarij nō ſunt: ſunt tamē neceſſarij ad expirandū cum tanta, aut tanta vi. nā cū citra neceſſitatē aliquā vrgentē expiramus: ſola ea expiratio, quæ fit feriatis muſculis, ſufficit: ſed cùm aliqua neceſſitas vrget, maiori aliqua expiratione indigemus. qualis eſt quæ efflatio dicitur. non enim ſemper cum æquali conatu expiramus: ſed maiori efflamus, maiori adhuc loquimur, maiori multò vociferamur. Igitur, quamuis ſine muſculorū actione poſſemus expirare: non tamen efflare, ac multò minùs loqui, & multò adhuc minùs vociferari. Igitur non violenta expiratio, ceſſatio ab actione eſt: ſed quæ nonnihil habet cōtentionis, opus facultatis animalis eſt, nō minùs quàm inſpiratio. Quietum eadē eſt ratio. conſtat enim externā quietem, ſpirationis actionē eſſe. ſi enim ceſſantibus muſculis, thorax conſtringitur: non ceſſant, cùm in dilatatione continetur. nimirum iidem muſculi, qui cùm contenduntur, dilatant thoracem: contenti, retinent dilatatum. Interna quies, quies verè eſt, & otium muſculorum. niſi fortè nimis vltra mediocritatem conſtrictus thorax eſt, vt ad emittendam vehementem vocem ſolet. tunc enim, quia infra naturalem ſitum eſt conſtrictus, quieſcens laborat. Hinc fit, vt cùm citra violentiam ſpiramus: longiores ſint perpetuò internæ quietes externis. nihil enim miri habet: ſi muſculi citra irritationem agentes, morentur plus in otio, quàm in labore. Hac ipſa in re, inquit Galenus, ſimilem eſſe pulſum reſpirationi, primo De difficultate reſpirationis capite quarto, vbi ita ſcripſit: Et in ceſſationibus,

tionibus,eam quæ eſt poſt dilatationem, breuiorem eſſe,quæ verò poſt conſtructionem,longiorem:ambobus exiſtunt communia. Age igitur huius rimemur rationem à motionibus ipſis exorſi. Videtur nulla ratione fieri poſſe,vt ad vtramque partem, dilatationem inquam & conſtrictionem,facultate ſit opus: ſed ad alteram facultate, ad alteram natura ipſius membri. corpora enim rotunda cùm dilatantur à facultate aliqua,dimiſſa poſtmodum,ſuarum partium grauitate conſtringuntur: contrà, quæ conſtricta ab aliqua vi ſunt,cùm dimittuntur,dilatantur ſola ſuarum partium firmitudine. Ergo, ſi arteriæ dilatantur à facultate, ſua grauitate conſtringuntur: ſi conſtringuntur à facultate,dilatantur per ſe ipſæ firmitudine & continuitate ſuarũ partium. Non igitur indigent facultate ad vtrumque, ſed ad alterum. Tamẽ contrarium videtur rhythmus demonſtrare. non enim ex mutatione ſola vſus, aut virtutis tam facilè rhythmus mutaretur: niſi vtrunque motum, dilatationem inquam & conſtrictionem,faceret facultas. Rhythmus enim eſt, proportio temporis dilatationis ad tempus conſtrictionis. quam proportionem ſentimus mutari ſæpè: modò aucta dilatatione, aut reddita tardiori, modò conſtrictione hæc eadem perpeſſa, modò illarum altera imminuta,aut concitata. Quod nulla ratione quiſquam intelligat poſſe contingere: ſi alter motuum à membrorum natura citra facultatem fit. Quanquam imaginati quidam ſunt,fieri poſſe,vt mutaretur rhythmus: etſi dilatatio à continuitate partium fiat,mutata ſola duritie arteriarum. nam quò durius eſt corpus, quod comprimitur vltra mediocritatem: eò velociùs & vehementiùs redit ad figuram. Id licet experiri inflexis duabus virgis,quarum altera lentior ſit,altera ſubdurior: quas ſi æqualiter contorſeris,videas non cum æquali impetu diſtendi, ſed duriorem celeriùs,& vehementiùs. non aliter,dicunt,rhythmus mutatur,quia indurata arteria celeriorem facit dilatationem. Acutè ſanè ij imaginantur: ſed minùs verè. non enim poteſt arteria tam citò de molli dura, aut de dura mollis reddi: quàm citò notamus ſæpè,mutari pulſus. Igitur his omnibus vndique penſitatis, concludendum tamen eſt: tam dilatationem,quàm conſtrictionem, fieri ſemper à facultate vitali. fit enim ſemper pulſus ad rhythmum. Verumtamen intelligendum eſt: habere arterias naturale quoddam & proprium cauum,quod retinent etiam poſt conſtrictionem. cùm conſtrictio naturalis eſt,& non violenta admodum: qualis contingit in principiis acceſſionum. Cùm ergo dilatatur arteria vltra cauum naturale, extenditur, ac proinde à ſola facultate vitali agitur: cùm conſtringitur, vſque dum ad naturale id cauum redit,agitur à facultate,adiuuante grauitate membri. mouerentur enim tunicę illo motu etiam ſi à facultate dimitterentur: quanquam,vt diximus, nõ mouerentur ad rhythmum. Si verò infra cauum proprium comprimuntur (quod nunquam fit in pulſu naturali) quod infra illud ſupereſt,à ſola facultate fit,etiam renitente membri natura. vt contrà aſcenſus vſque ad hoc cauum,fit à facultate,adiuuante firmitudine partium membri: reliquum à ſola facultate membro obſiſtente. Quòd arterię non conſtringantur omnino, ſed habeant quædam caua naturalia etiã poſt conſtrictionem: dixit apertè Galenus libello, Quòd ſanguis in arteriis ſecundum naturam contineatur,his verbis. Nam quid vult potiùs,an arterias ad extremum vſque contrahi? vt venas: aut,quod verum eſt,ad certum vſque terminum? Ex dictis rurſus conſtat, quod paulò antè dictum eſt,externam quietem in pulſu non aliter ac in reſpiratione, opus eſſe facultatis: internam verò otium. Quare ex ratione in hoc quoque proportio pulſus eſt ad reſpirationem: vt quies interna in naturali differentia (nam in hac ſolùm eſt interna quies otium) longior ſit, quàm externa. Igitur (vt colligamus iam tandem) quia pulſus & reſpiratio propter eoſdem vſus fiunt,ſed à diuerſis facultatibus, & per diuerſa inſtrumenta: fit vt reſpiratio & pulſus à ſimilibus cauſis,aut eiſdem,perpetuò alterentur eodem modo. vt qui iraſcuntur,aut exercentur,declarãt. Verùm hoc intelligi debet: dempta voluntate. quæ poteſt,vt lubet, permutare reſpirationẽ, pulſum minimè. proinde phrenitici, quanquam habent reſpirationem magnam & raram, non tamen talẽ habent pulſum. Præterea excipi debent vitia inſtrumentorum. nam cùm hæc diuerſa ſint,poſſunt reſpirationem aliter ac pulſum permutare. vt qui ingurgitauere cibos vſque ad ventris diſtentionem: comparant magna ex parte pulſum magnum, & reſpirationem paruam ex compreſſione ſepti tranſuerſi. in reli-

quis proportione ſibi reſpondentes motus ſunt, nondum tamen in numero motuum. non enim tot pulſationibus tot reſpondent reſpirationes, ſed ad proportionem. Eſt aliud pulſui cum reſpiratione cõmune, quòd, ſcilicet, vtriuſque inſtrumenta à ſuis principiis recipiunt influentem facultatem: muſculi à cerebro, arteriæ à corde. & vtraque recipiunt per illuſtrationem, non per ſpiritum. repentè enim vis communicatur vtriſque. nam tam citò mouemus thoracem, quàm volumus: & tam citò mouetur arteria in extrema manu, quàm cor ipſum. amant præterea recipere hunc fulgorem interiùs & à radicibus, per ipſas tunicas. quo influxu ſi priuantur, etiam ſi affluant ſpiritibus, carent actione. quod experiri docet Galenus ſciſſa vena, ac immiſſo in eam calamo, conſtrictáque per medium calami vena. ſic enim immobilis redditur ea venæ pars, quæ eſt vltra laqueum: quanquam per ipſum calamum ſatis multa ſpiritus copia permeat. Sed ſatis multa iam diximus de iis, quibus ſpiratio & pulſus conueniunt, & diſcrepant. quare ad aliam diſputationem conuertamur.

An Arteriæ ſimul attollantur, ac deprimantur cum corde. Cap. III.

NVLLA re ampliùs barbari medici, vt ſæpè conqueſti ſumus, plus artem vitiauerunt: quàm reuocatis rurſus antiquatis opinionibus, quas multò antè Galenus improbauerat. quarum præſtaret non meminiſſe, quàm omnium quas tam varia ſcriptorum ingenia inuenire potuerunt, repetita memoria profectum artis retardare. faciat Deus, vt ſtudioſi deinceps noſtro labori non inuidentes, ſi quid iam tandem viderint ex Galeni libris diſtinctè erutum, & firmis rationibus confirmatum, nõ vſque adeò conflictentur opinionibus. Sed ad artis opera progrediantur expeditiores. Eraſiſtratus, vt ex Galeno accepimus, docebat, Arterias non dilatari cum corde, ſed quo tempore cor conſtringitur: & rurſus conſtringi, cùm dilatatur cor. contrà ac Ariſtoteles, qui libello De ſpiratione (ſi modò Ariſtotelis liber ille eſt) ita dicit: Et pulſant venæ omnes, & ſimul inuicem, eò quòd appenduntur ex ipſo corde. mouet autem cor perpetuò: quare & illæ ſemper & ſimul (intellige mouentur) quando mouet, (ſubaudi ipſum cor.) Ita enim verti hæc verba. καὶ σφύζουσιν αἱ φλέβες πᾶσαι, καὶ ἅμα ἀλλήλαις, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι ἐκ τῆς καρδίας. κινεῖ δ' ἡ καρδία ἀεὶ ὥστε κἀκεῖναι ἀεὶ,, καὶ ἅμα ἀλλήλαις, ὅτε κινεῖ. Galenus quarto de differentia pulſuum cap. 6. damnat apertè Eraſiſtrati opinionem, & Herophilum inſequitur, qui omnes arterias ſimul cum corde dilatari, ac conſtringi docuit. In libello De vſu pulſus hoc idem docuit. Eodem modo ſexto de vſu particularum ex anatome reddens rationem qua fit, vt etſi cor & vaſa omnia quæ ab illo oriuntur, aut in illum inſeruntur, dilatentur ſimul: tamen quædam ſint quæ trahant à corde plus, quædam quæ plus remittant in illud. Quæ ratio in quibuſdã tunicis eſt, vt mox enarrabo. Tamen Auicena, qui habet hoc ſuæ gloriæ præcipuum caput, quòd nihil non corruperit antiquæ doctrinæ, vniuerſæ ſuorum ſequacium ſcholæ anſam præſtitit errandi, dicens Fen prima primi cap. 4. doctrinæ 6. Virtus vitalis ſimul conſtringit, & dilatat. Et rurſus ſecunda primi cap. 6. Arteriȩ non ſecundum modum dilatationis & conſtrictionis cordis, ſed ſecundum proprium arteriarum corpus mouentur. Sed præſtiterit horum rationes referre quàm verba. Cor (dicunt) de ſententia Galeni & arteriæ dilatatione trahunt, conſtrictione expellunt: ſed non poſſunt ſimul cor & arteriæ trahere, quoniam corde ab arteriis trahente, & arteriis à corde, mutua tractione impedirentur. O miram hominum ſapientiam. an hoc vos conuincit argumentum? ergo ſi docuerimus fieri poſſe, vt cor & arteriæ ſimul trahant, & ſimul etiam expellant, quin ſibi ipſis impedimento ſint: adducemini vos quoque ad concedendum, ſimul pulſare. Qua ratione (dicũt) fiet, vt cor accipiat ab arteria venali, & mittat in aortam, dilatando vtramque? an poteſt cor, quia ſic expedit, ita aëris & ſpirituum materiam diſpenſare? non ſanè. Sed ſi huius quoque euentus cauſam appoſuerimus, non ampliùs audebitis negare quod experimentum declarat: altera manu, vt Galenus docet, impoſita cordi, altera carpo manus. maximè cùm intelligi haud poſſit, cor dilatari, & ex eius penetralibus trahentes ortum arterias, non ſimul dilatari, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι, id eſt, quoniam à corde ſuſpenduntur, vt dicebat Ariſtoteles.

Ergo

Ergo rem paucis accipite.Cor duos habet ventriculos: alium dextrum, alium ſiniſtrum. dexter habet ſanguinis plus quàm ſpiritus: ſiniſter plus ſpiritus quàm ſanguinis. duo vaſa inſeruntur in cor: aliud in dextrum ſinum (ramus ſcilicet venæ cauæ) aliud in ſiniſtrũ, arteria ſcilicet venalis: quæ proinde venalis dicitur, quòd ſimplici tunica conſtat,vt vena. alia duo vaſa oriuntur à corde: aliud à ſiniſtro ſinu (arteria ſcilicet quæ dicitur aorta) aliud à dextro,vena nempe arterialis. quæ ſic appellatur, quia conſtat duplici tunica. horum quatuor duo ſunt ad trahendum à corde, arteria ſcilicet aorta trahit à corde ſpiritus & ſanguinem verſus membra,vena arterialis deducit ſanguinem ad nutritionem pulmonis: duo ſunt ad trahendum ad cor,vena caua ſanguinem,arteria venalis inſpiratum aërem. horum oſculis adnaſcuntur membranulæ quædam prætenues,quæ vocari ſolent adnatæ tunicæ. ſunt tribus vaſis (omnibus ſcilicet,dempta arteria venali) ternæ: arteriæ venali duæ tantùm. Vaſa accipientia à corde ſubſtantiam aliquam (hæc ſunt aorta,& vena arterialis) habent illas tendentes extrorſum,quod eſt habentes radices in corde,& ſpectantes extra: quę verò ſunt mittentia in cor,caua inquam vena & arteria venalis,contrà habent introrſum vergentes.Ergo quando cor & arteriæ dilatantur, tunicæ illæ in aortæ & venæ arterialis radicibus,dilatatæ interim ſecundum radices, coëunt ſecundum cuſpides (voco cuſpides partes radicibus oppoſitas,quanquam latiuſculę quædam partes ſunt, ſed quia ita inualuit vſus) atque ita fit,vt quoniam quo tempore omnia ſimul incipiunt dilatari, oſculum recluſum eſt,arteriæ trahere poſſint à corde: quando verò iam conſtringi incipiunt,inueniunt arteriæ tunicas illas extrorſum clauſas,quare non poſſunt ad cor remittere: cor verò poteſt fuligines ad arterias mittere. quia hæ tunc recluduntur, & ſuus poſitus facit,vt ab impetu interiùs extrorſum facto, ſubuertantur facilè: ab impetu facto exteriùs introrſum,potiùs cõcludantur. propterea vaſa quæ acceptura erant, tunicas habuerunt extrorſum cuſpidibus vergentes: & quę tribuunt cordi,introrſum. ſic enim cùm cor dilatatur,dilatans ſimul cuſpides alligatas illi, recludit oſculum: & ita ſugit ſanguinem à vena caua,aërem ab arteria vocata venali. Quando conſtringitur contrà: hæ cuſpides præueniunt coniungi, & orificia obſtrui,atque ita cor remittit nihil. ſed quoniam plus oportuit obſtrui orificium, quod it ad cauam venam, ad quam nihil oportuit remitti,quàm quod ad arteriã venalem, ad quam nonnihil calfacti aëris & fuliginum remitti erat ex vſu: hoc duas tantùm tunicas habuit, eáſque intrò vergentes, illud tres. Hæc ergo ita ſe habent. Quòd verò cor & arteriæ neque trahendo mutuò,neque expellendo ſe impediant, reſtat nunc demonſtrare. Omnia in humano corpore,vt mirus docet Hippocrates,atque de illius ſententia ſæpè repetit Galenus,habent communem confluxũ. omnia ex omnibus poſſunt accipere, atque in omnia demandare. itaque non eſt opus, quò cor expellat, arterias amplificari ad recipiendum,neque contrà: ſed ſimul expellere poſſunt,in ſe ſcilicet,& in alia omnia membra,& extra corpus. Adde rurſus, Arterias non omnino obſtrui, cùm conſtringuntur: ſed ſua etiam caua retinere. quare poſſunt ſimul ab altera parte recipere,& in alteram motu vno & perpetuo remittere, vt in vaſis prælongis, vndequaque pariter compreſſis,fieri conſpicimus. Hac ergo ratione commodiùs fit,quàm vt illi fingunt. Quorum ſententia non intelligo qua ratione poſſit non eſſe abſurda. Si enim quod compreſſum cor expulit, tumefactæ arteriæ continerent: cor cùm dilataretur,cùm vndequaque trahat,reſumeret ab arteriis, & ita aër,aut fuligo, à corde ad arterias, & ab his ad cor reciprocè impelleretur. Igitur ſi quid bonis autoribus & firmis rationibus fidei tribuendum eſt, cor & arteriæ ſimul dilatantur & conſtringuntur.

De differentia pulſuum, & quot ſint illorum ſpecies.
Cap. IIII.

QVÆ Galenus demonſtrauit,vt in principio huius ſermonis dixi,certũ eſt pręterire,vel ad dicẽda breuiter recolere: ſi quid ab illo eſt omiſſum,proſequi. quare cùm in principio operis de differentia pulſuum ille cum demõſtratione docuerit, quot ſint,ego de hac re longum ſermonẽ non habebo: ſed veluti aliud agens, docebo octo tantùm eſſe ſpecies pulſuum,quarũ oporteat medicum meminiſſe. ſi quæ enim

aliæ, præter has, dictæ ſunt à medicis, aut non ſunt pulſus ſpecies, magis quàm rei alterius: aut ſi re vera pulſus ſpecies ſunt, non tamen ſub ſenſum medici poſſunt cadere. quod hac ratione inuenit Galenus. Omnẽ pulſus differentiam neceſſe eſt deſumi ex motibus, aut ex quietibus, aut ex corpore arteriæ, aut ex virtute, aut ex temporemotuum. Motui poteſt accidere, aut magnitudo ſecundum magnitudinem arteriæ quæ mouetur, atque ita fit primum genus (nihil enim intereſt, aut genus, aut differentiam, aut ſpeciem appellare) magni, aut parui: aut velocitas, & fit genus alterum, velocis aut tardi. Quietibus poteſt accidere longitudo, aut breuitas: & fit genus tertium, crebri, aut rari. Facultati accidit robur, aut debilitas: vnde fit aliud, vehementis aut imbecillis. Corpori arteriæ poteſt accidere mollities, aut durities: vnde quintum eſt genus, duri aut mollis. Temporibus dilatationis & conſtrictionis poteſt accidere proportio aut improportio, quæ rhythmus eſt pulſus. His omnibus poteſt accidere æqualitas aut inæqualitas, & inæqualitas poteſt fieri cũ ordine, aut ſine ordine: vnde duo alia genera proficiſcuntur, quæ cum prioribus ſunt octo: magnus aut paruus, velox aut tardus, creber aut rarus, vehemens aut debilis, durus aut mollis, enrhythmus aut arrhythmus, æqualis aut inæqualis, ordinatus aut non ordinatus. Sunt qui ex corpore arteriȩ deſumant differentiam aliã, quam dicunt, calidi aut frigidi: ſed hęc differentia, febrium eſt, non pulſus, magis quàm ſi quis pulſum dicat album aut nigrum. quia huius coloris eſt arteria. ex cauo arteriæ deſumunt alij aliam, pleni aut vacui pulſus: ſed hæc differentia aut nihil ſignificat, aut eſt prorſum incognita ſenſu. Nam arteria verè vacua, id eſt, nulla ſubſtantia plena, non poteſt eſſe. ergo plena dicetur, aut quæ plena eſt humore, reſpectu alterius quæ plena ſit ſpiritu: aut quæ plena eſt craſſo humore, reſpectu alterius quæ plena ſit tenui: aut quæ multã continet ſubſtantiam, reſpectu alterius quæ paucam: aut quæ vehementem habet ſpiritum, aut valde calidum, reſpectu alterius quæ nec adeò vigentem, neque adeò calidũ habeat. nullus poſſit inuenire aliam rationem plenitudinis. Sed nullam harum oportet in proprio pulſus genere conſtituere. nam duo hi vltimi modi, alter non eſt differentia pulſus, calidus ſcilicet aut frigidus ſpiritus, ſed, vt paulò antè diximus, febrium: alter, ſcilicet vigens ſpiritus aut non vigens, pertinet ad aliud genus, vehementis inquam aut languidi pulſus. habere arteriam interiùs multam aut paucam ſubſtantiam: non aliter cognoſcas, quàm ſi arteria multum aut parum diſtenta eſt, & hoc hàbet ſenſum magni aut parui pulſus. Quòd ſi tactus ipſe ſentit humorẽ in ipſis tunicis arteriarum: hoc non aliter fiat, quàm emollitis tunicis, aut diſtentis: quod habet ſenſum mollis aut duri pulſus. Duorum ergo alterum ſupereſt, aut, vt tactu ſentiamus, ſit ne humor in arteria aut ſpiritus: vel, ſit ne humor qui continetur, craſſus aut tenuis. Sed neutrũ horum, tactu diſcerni poteſt. nam neque in vaſe magno, vt vtre aut veſica, tactu diiudices quid interiùs contineatur, niſi fortè ex fluctuatione, aut pulſatione, aut modo aliquo tali, quali nullatenus in arteriis vti potes. ſi enim aliter, aut ex ſola tactione cognoſceremus: non opus eſſet multo negotio ad diſtinguendam hydropem aſcitem à tympanite. quin potiùs tactu ſolo eam diſtingueremus. Scimus tamen non aliter nos ſentire, aquam eſſe intra peritonæum: quàm ex fluctuatione, conuerſo homine de latere in latus, aut excauatione relicta in regione ventris poſt compreſſionem, ſimili ei, quæ in œdematis. nec aliter ſentimus aërem eſſe: quàm ex ſonitu tympani, pulſato ventre. ſed ridiculum, ſi quiſquam dicat: arterias, anguſta adeò & parua vaſa, pulſari poſſe, aut humorem in ea fluctuare. iam verò neque fouea relinqui poteſt in arteria plena humore, etſi comprimatur: cùm propter paruitatẽ arteriæ, tum etiam propter proprium motum ſuarum tunicarum. non enim, vt vter, eleuatur ab humore: ſed à vitali vi quam habet à corde influentem. Iam etiam ridiculũ eſt dicere: tam craſſos ſuccos contineri in arteriis, vt reſiſtant tactui, & ita ſuæ craſſitiei præſtent ſenſum, niſi aut lutum, aut arenam, aut lapides, intelligas eſſe in arteriis congeſtos. Nullum ergo eſt genus, pleni aut vacui pulſus: vel ſenſu cognoſci id non poteſt. Quare tantùm ſunt octo ſpecies pulſuum: nec excogitari poteſt, vnde differentia alia, quæ verè eſſet pulſus, deſumeretur. Sed fortaſſe quiſquam roget nos, cur vt in proportione temporis dilatationis, ad tempus conſtrictionis, conſideratur quidam rhythmus, non ita in proportione quietum ad ſe inuicem conſideratur alter? Hic intelligat

(quod

(quod fortaſſe hic ſermo in proceſſu demonſtrabit) quietis internæ tempus non poſſe exactè ſentiri: quippe quæ nonnihil aſſumit ex prima dilatationis parte, & vltima conſtrictionis. proindeque non poſſe talem proportionem obſeruari. Itaque nullam calumniam hæc diuiſio videtur poſſe pati.

An ordo aut contrarium ſemper accidat inæqualitati. Cap. V.

GALENVS primo de differentia pulſum cap. 9. ita ſcripſit: ὁ δὲ τεταγμένος, καὶ ἄτακτος, τμηθέντος τοῦ ἀνωμάλου εἴς τε τὸ κατὰ περιόδους ἴσον, καὶ εἰς τὸ παντίως ἄνισον, καθ' ἑκατέραν τῶν τμημάτων τὴν γένεσιν ἔχουσι· κατὰ μὲν τὸ τῶν περιόδων ἴσον ὁ τεταγμένος, κατὰ δὲ τὸ παντίως ἄνισον ὁ ἄτακτος. id eſt, fiunt autem ordinatus & inordinatus pulſus, diuiſa inæqualitate, in æqualitatem periodorum, & omnimodam inæqualitatem: iuxta æqualitatem periodorum ordinatus, iuxta integram inæqualitatem inordinatus. Itaque de ſententia illius, ſolus inæqualis dici poteſt ordinatus aut inordinatus: in ęquali verò non ſpectatur ordo, aut contrarium. Huic loco videtur eſſe contrarius alter ex iſagoge, capite de pulſu lethargicorũ, vbi ita eſt ſcriptum: εἰδέναι χρὴ τοῦτο καθόλου, ταῖς ἀνωμαλίαις ὡς τὸ πολὺ τὴν ἀταξίαν ἑπομένην· σπανίως δ' ἔστιν εὑρεῖν ἀνώμαλον σφυγμὸν τεταγμένον. id eſt, Scire hoc oportet vniuerſè, inæqualitatibus vt plurimùm adeſſe ordinis perturbationem: raròautem contingit inuenire inæqualem pulſum ordinatum. Vide quàm ſit hic locus priori contrarius. dicit enim hîc apertè: raròordinatum non eſſe æqualem. quare non fiet ordinatus aut inordinatus ex diſtributione inæqualis: ſed tam æqualis quàm inæqualis poterit habere ordinem. Quãtum ego intelligo, ordo, ſi quis conſideret exactè, & vt prouectum iam virum in arte decet, nulli poteſt accidere differentiæ: quæ non poſſit recipere ordinis perturbationem, mutato ſolùm ordine. hæc enim eſt contrariorum lex. Sed æqualis pulſus non poteſt fieri inordinatus, niſi amittat æqualitatem: quare differentia quam habet, æqualitas propriè eſt, non ordo. atque hoc docet Galenus primo de differentia pulſuum. ſed ſi quis cõſideret minùs exactè, vt licet tyroni, licet ei dicere: pulſum omnem, qui inordinatus non eſt, eſſe quodammodo ordinatum. tales ſunt omnes æquales. hoc modo locutus eſt Galenus ad tyrones: quo in libro conſtat, vt hoc, ita multa alia ſcripta eſſe minùs curioſè, quæ ipſemet Galenus in commentariis de pulſibus excoluit.

Vtrum pulſus poßit venire ad tantam crebritatem, vt alterutram quietum omnino amittat. Cap. VI.

QVÆSTIO, quam modò ſuſcipimus diſputandam, neque ab Hippocrate, neque à Galeno, neque ab aliquo illorum, qui quæſtiones medicas ſcripſerũt, nec ab aliquo medicinæ profeſſore ante nos diſputata eſt: quippe quam primi nos inuenimus. nulli enim hactenus erat dubium, inter contrarios motus quietem intercedere aliquã neceſſariò, ſaltem noſtræ tempeſtatis medicorum. Nam Galenus, vt procedens ſermo declarabit, contrariũ videtur ſenſiſſe: quanquam neque illud quidem admodũ diſtinctè. Illud vnum apertè profeſſus eſt, vt multis aliis in locis, ita primo De differentia pulſuum cap. 15. in dicroto pulſu lapſum arteriæ ab vltimo diſtentionis termino nullã quæ ſentiri poſſit, quietem dirimere. An verò & ſine quiete quæ ſentiri poſſit, poſſit arteria recurrere, illud non omnino explicuit: fortaſſe nimis curioſum, & minùs neceſſariũ cenſuit eſſe medicis, dummodo primũ illud non ignoraretur. medicus enim ſenſu ducitur, nõ ratione & intellectu. Mihi verò illud etiam ſemper viſum eſt veriſſimũ: poſſe pulſum alterutra quietum, aut etiam vtraq; omnino priuari. Nec verò eſt, quòd quiſquam me vt nimis curioſè philoſophantem, in re medica præcipuè, incuſet: tota enim De differentia pulſuum doctrina, multa plena eſt contemplatione apud Galenũ. Præterea, qui ſemel illud recipiunt ex Galeno, in dicroti pulſus receſſu nullã, quæ ſentiri poſſit, quietem eſſe: qua nam facultate iudicãt aliquam prorſus quietem intercedere? Non arbitror ſenſu: ſenſu enim percipi nõ poteſt. ergo philoſophica ratione. Eadẽ mihi videor monſtrare, contrarium poſſe contingere. Primũ hæc noſtra quæſtio verſetur primo illo cardine, qui in philoſo-

plura totus conſtitutus eſt: An poſſint fieri duo cõtrarii motus ſine quiete media? quod in principio diſputationis monſtro. ita enim (arbitror) oportet paradoxã opinionẽ. Intellige mihi proiectũ eſſe lapillũ ſurſum,& interim, dũ lapillus aſcendit, corruere ingentẽ aliquã turrim: atque in deſcenſu obuiã fieri aſcendenti lapillo, atq; illũ ſecũ motũ adhuc deorſum rapere. Vides neceſſe eſſe, aut lapillum aſcendẽtem deſcendere, priùs quàm quieſcat: aut magnã turris molem à paruo lapillo penſilẽ in aëre retardari. quod qui concedet, ſenſu cõuincetur indigere. Dices fortaſſe: Detinetur turris tempore, quod percipi non poſſit præ breuitate. Lubet tunc interrogare, cur quieſcit moles illa ingẽs: & motus eius interrũpitur breui illo tẽpore? Aut turris ipſa quieſcit, quò vacet lapillo quieſcere, ne tu mendax ſis: aut ſiſtitur turris, quia videlicet lapillus reſtitit deſcenſui. Primum illud fortè non faciet turris: niſi tuæ ſententiæ ſit, & ab aliquo priùs eius quod expedit, fuerit admonita. ſecundũ hoc nec tu ipſe dices: cùm tam parua reſiſtentia in lapillo ſit præ turris põdere. Sed addet aliquis. quoniam parua reſiſtẽtia eſt, paruum tempus ſiſtit turrim. Ita ne? Cur igitur ſolus ipſe aër non ſiſtebat: ſed continuus erat adhuc motus? Reſiſtebat enim & mediũ nonnihil. Ergo, ſi quantulacunq; reſiſtentia valet ſiſtere quantãcunq; molem, & magnitudo reſiſtẽtiæ magnitudine temporis, quo ſiſtit, pẽſatur: neceſſe erat, ſingulas interiecti aeris partes, ſingulas quietes efficere. & partes medii (quippe quod continuum eſt) ſunt infinitæ. quare in infinitis ceſſationibus neceſſe erat infinitũ tempus quieſcere: & ita tandem in perpetuum non poterat eius motui opportunũ aliquod cõcedi tempus, in quo non à ceſſationibus interpellaretur. Eſt igitur euidenter verum, & monſtratione confirmatũ: eſſe motus contrarios ſine quiete media. Qua ergo ratione dixerit Ariſtoteles octauo de motu (phyſica vocant vulgò) cap. 7. vbi de motu alterationis & accretionis diſceptat: Manifeſtum aũt, quòd id quod mouetur, quieſcet in cõtrario. & rurſus ſequenti capite de latione hoc idem monſtrat, & in linea recta recurſum ſine quiete fieri poſſe negat. Galenus quoq; primo de differentia pulſuum cap. 3. ita ſcripſit: Nam priùs contrariũ motum arteria, quàm primum ſedauerit, non exordiatur. In hac quæſtione ita videtur ſentiendum. Quando duo motus fiunt à natura agente naturaliter, aut alter à cauſa præter naturam, & alter à naturali, ſed naturalis motus ſuperuenit non naturali: tunc temporis neceſſe eſt, quietẽ aliquam dirimere contrarios motus, vt in pulſu naturali, aut cùm lapis ſurſum proiectus deinde ſuo pondere deſcendit. Si verò aut à virtute irritata vehemẽter præter naturã, aut à cauſa externa, & violẽta ſecundus motus fit: nihil prohibet ſine quiete recurrere. vt in lapide illo, qui non deſcendebat ſua grauitate, ſed à corruente turri repellebatur: aut in pulſu dicroto ex vibratione. in quo, cùm partes quædã ſurſum, quædã deorſum ſimul agantur: fit, vt quæ aſcendebant, in medio aſcenſu à deſcendentibus violentiùs, motu nondũ finito, ſine quiete retrahantur: vt cùm cor eſt inæqualiter intemperatum: ita vt aliæ eius partes ardeant calore, aliæ ſint fumido vapore plenæ. Fit hoc quatuor modis, vt inquit Galenus ſecundo De præſagitione ex pulſibus capite 8. his verbis: Itaq; ſiue diſtendatur arteria opera eorum quæ diſtẽdunt, excipiet contractio interim diſtentionẽ & citra externã quietem: ſiue contrahatur, agentibus his quæ cõtrahunt. vtrunq; aũt horum plurib. modis fiet: aut enim omnino vincet ſecundus motus priorem, aut aliquantũ retrahet: vincens aũt prior, modum inſtitutũ complebit. vt tres fiant omnes differẽtiæ pulſuum, & in diſtentione & in cõtractione. Prima, cùm diſtentionẽ priùs quàm menſuram impleuit, contractio excipiat: altera, cùm prorſus completam excipiat, externa quiete perdita: tertia, cùm diſtentionem, cùm adhuc fit, motus contrarius retrahat, qui debilior redditus, reliquum ſinat compleri. haud aliter etiam diſtentio contractionem nunc iam abſolutam excipit, non permittens conſiſtere: nunc eam, priùs quàm confecta ſit, impediens & vincens excipit. Hæc Galenus. Nos quatuor modis diximus fieri, vt arteria priuetur quiete. quia, quod ad noſtram attinet diſputationem, tertius idem eſt cum primo. Ex his ergo facilè quiuis (arbitror) quantumuis rudis intelliget: Galenũ quoq; ita ſenſiſſe, & antiquiſſimũ eſſe

hoc

hoc dogma. Quare huius quæſtionis iam faciam finem;ſi priùs Ariſtotelis argumẽtis reſponderim. Nunquã enim contemnendus vir hic eſt. Si(inquit)aliquid mouetur de a,ad b, & in b non quieſcit:mouetur,& nũquam eſt in fine,& in extremo motus ſimul adeſt & abeſt à b. Reſpondetur: aliud eſt eſſe in aliquo loco, & aliud quieſcere in illo. poteſt enim eſſe in loco etiã quod mouetur: vt ignis in proprio dicitur eſſe loco, quieſcens nullibi. Præterea, neceſſe eſſe in fine actu quieſcere(quia illud eſt verè eſſe in loco)cùm à virtute propria rei quę mouetur, agente naturaliter fit ſecundus motus, intelligo & concedo: ſed cùm fit aliunde adueniente hoſte,qui iſtas quieſcendi inducias non dat,neq; concedit potiri fine,vt virtus facit, cur tum quoq; quieſcat? Igitur ipſęquoq; Ariſtotelis rationes, cum noſtra interpretatione videntur habere vim. nam aliud,quod affert, de acceſſu & receſſu in eodem temporis puncto, quo pacto Ariſtotelem conturbat? Requiro enim ab illo, An,cùm res quæ mouetur,it de a,ad b,per c, motu continuo & perpetuo:illius pars d, gratia exempli, accedat ſimul, atq; in eodem temporis puncto,& recedat à c. Si concedit, concedam. Neque eſt quod ille miretur,aut accuſet. Si negat:rationem requiram, qua illi ipſi reſpondebo. Videtur itaque noſtra ſententia Ariſtotelis eſſe opinio. nam cùm à virtute agente naturaliter fit ſecundus motus,quæ colligit,abſurda & grauia ſunt: alioqui nulla. ſed non tam conſtat Ariſtotelem ita ſenſiſſe,quàm veram eſſe ſententiam de qua dicendi iam finem facio, quò ad aliam quæſtionem tranſgrediar.

Quatenus poßit cognoſci conſtrictio. Cap. VII.

IN hunc vſque diem durat apud pleroſq; medicos antiquata illa Archigenis ſententia: conſtrictionẽ ſentiri non poſſe. quam tamen conuicit Galenus, docens dignoſcendæ illius apertam rationem. Omnes (inquit) pulſuum differẽtiæ ſentiuntur non per ſe:ſed per affectũ, quem tactui inferunt. ſed infert cõſtrictio tactui noſtro affectionẽ,quæ nõ minùs ſentiri poteſt,quàm dilatatio. nã dilatatio arteriæ facit cõprimi pulpam noſtri digiti,& cõſtrictio facit dilatari:& tactus poteſt ſentire tam propriã dilatationẽ, quàm cõſtrictionem. ergo poteſt ſentire tam pulſus conſtrictionem,quàm dilatationẽ. Sed videtur hæc eadem ratio cõficere,non ſolùm ſentiri poſſe conſtrictionẽ, ſed etiam neceſſariò ſentiri: atq; adeò neceſſariò ſentiri tantũ conſtrictionis,quãtum dilatationis. nam, quẽadmodum ipſe Galenus inquit: Neceſſe eſt tantum carnis exquiſitè recurrere in deſcenſu, quantũ aſcẽderit compreſſum arteriæ dilatatione. igitur affectiones tactuũ, per quas ſentiuntur dilatatio & cõſtrictio, æquales ſunt. quare & ipſi ſenſus. Sed res non ita habet. nam,ſi tantum conſtrictionis ſentiretur neceſſariò,quantũ dilatationis:neminem poſſet latere conſtrictio,qui ſentiret dilatationẽ. tamen dilatatio latet neminem: & ad conſtrictionis ſenſum Galenus ipſe indiguit longa exercitatione. Vnde illud apertè deducitur:notitiam conſtrictionis,& dilatationis fieri per æquales tactus affectus. atque proinde tantum conſtrictionis cognoſci poſſe,quantũ dilatationis. Cæterùm, quia conſtrictionis notitia obſcura eſt,& difficilior notitia dilatationis: fit vt poſſit aliquis dilatationem ſentire ſine ſenſu conſtrictionis,& vt rarò quiſquam tantum ſentiat conſtrictionis,quantũ dilatationis. Eſt verò notitia conſtrictionis difficilior,quàm dilatationis. nõ, vt dicũt quàm multi, quia conſtrictio interiùs fit ſub cute, & carne:nam nec dilatatio fit extra hæc. in eiſdem enim ſedibus dilatatur arteria,in quibus conſtringitur. Sed conſtat, Violentas affectiones faciliùs ſentiri inuiolentis: & eas quæ extrinſecus inferuntur,quàm quæ à noſtra ipſorũ natura fiũt. nam, ſi quis ab externo aliquo corpore refrigeratur: acriorẽ habet paſſionis ſenſum, quã cùm poſtmodum, amoto refrigerante,ſua ſponte incaleſcit,quamuis tantũ recuperet caloris,quantum à refrigerante violẽter fuerat corruptũ. Ita cũ arteria dilatatur, ab ipſis tunicis dilatatis,cõprimitur caro noſtra p vim:cùm cõſtringitur arteria,dilatatur caro ſua ſponte,remiſſa violentia. Quare conſtat:paſſionem propriam tactus,qua ſentit conſtrictionem, tardioris eſſe ſenſus, & proinde conſtrictionis notitiam obſcuriorem. Igitur ſentiri poteſt tantum conſtrictionis, quantum dilatationis, per longam exercitationem,& optimam naturam: tamen rarò non ſentitur plus

dilatationis. Sed nec dilatatio nec conſtrictio poteſt ſentiri tota: quin potiùs cum quiete interna in ſede profundiori latet neceſſariò vltima conſtrictionis pars, & prima dilatationis tanta, quantā membra incumbentia arteriæ, & pondus quod accedit ex ipſo tactu, poſſunt detrahere de conſtrictionis dignotione. Id quod euidenter licet cuiuis intelligere, conſideranti: pulſus omnes, cùm ſenſim imminuuntur homine tendente ad mortem, priùs ſenſum fugere præ paruitate, quàm omnino ſuſtollantur. Videas enim duos, aut plures medicos, ægrotū viſentes, hūc quidem obſcurè parū, illum omnino ſentire nihil: prout quiſq; præditus eſt bona natura, & magna exercitatione. Cùm ergo nullus tam acri ſit ſenſu, & tanta exercitatione, in quo nihil deſideretur: euidenti argumento eſt, ſemper aliquid relinqui ante extinctionem, quod ſentiri non poſſit. Ergo tanta pars dilatationis & conſtrictionis in maiori pulſu fugiebat ſenſum: quāta relicta eſt in hoc, qui eſt in hypotheſi, præ paruitate ſenſum fugiēs. Fugit itaq; ſenſum ſemper pars quædā dilatationis, & alia conſtrictionis. cùm verò dilatatio & cōſtrictio æquales reuera ſint (niſi fortè, cùm contingit rhythmū alterari) & conſtrictionis pars quæ ſentitur, non poſſit eſſe maior parte dilatationis quæ ſentitur, ſed ferè ſemper ſit minor, vt explicuimus: conſtat partem conſtrictionis, quæ fugit ſenſum, magna ex parte eſſe maiorē parte dilatationis, minorē verò nunquam poſſe eſſe, ſed ad ſummū æqualem. Atqui iam diximus quatenus poſſit ſentiri conſtrictio.

De dignoſcenda velocitate pulſus. Cap. VIII.

TERTIO libro De dignoſcendis pulſibus cap. 1. docet Galenus, ad cognoſcendam motus velocitatē non oportere tempus motus cōferre cum ſpacio: ſed ſatis eſſe impetum conſiderare, & an facilè locis cedat res mota. manere eñ, inquit, in locis rem, quę mouetur, aliquatenus. Qui locus alioqui obſcuriſſimus, à nullo, quem ego norim, hactenus enarratus eſt. Quare cùm nonnulla dicenda ſint propter eruditionem, nōnulla propter lectionē, Galeni præcipuè: cuius mentem non aſſequi, cùm in eo ſemper verſemur, turpe ſit. Quæſtio de motu omnino phyſica eſt: nonnihil tamen de illa dici à nobis hoc in loco oportere in animum induxi, quòd de ea nullus dixerit, & quòd non parum cum pulſuū dignotione coniuncta ſit. Si enim arteria, dum mouetur, aliquo modo in locis ſpatii manet, ſatis eſt rationē manſiuncularū, & impetus modum conſiderare: ſin minùs, opus eſt tempus cum ſpatio conferre ad velocitatis dignotionem. Galeni verba hæc ſunt. Vbi enim in locis morantur, tardum eſſe motū diximus: vbi facilè diſcedunt, celerem. hîc ſcio futurū, vt quæſtio ſe phyſica offerat: An corpus dum mouetur, etiam maneat aliquo modo. atqui in cōmentariis de motu, illud ita, vt quod maximè, probatur verum eſſe: at in præſentia cauebimus, ne implicemus nos tantis quæſtionibus. illud tantùm quo ſenſus informatur ad cognoſcendos celeres & tardos pulſus, ſatis eſt, ſi dicamus. nimirum quendā motum cedere videri facilè locis, in quibus ſemper ſit, quendam diutius in illis morari: itaque hunc tardum, illum celerem vocari. ex locorum tranſitu ſenſu dignotionis facto: non ex totius motus tempore, neque ſeparatim & ſolo, neque quatenus cum quantitate comparatur. itaque celeritatis & tarditatis facilè notitiam conſequimur: non perinde conſecuturi, ſi quantitate temporis & interuallorum obſeruata, eorum ſuſtineremus proportiones obſeruare. enimuero non ſuſtinemus. Nam vt in primam mutationem aciem intendimus, momento temporis, moram corporis de quo diſceptatur, deprehendimus: ex qua coniicimus tranſitum. quæcunque igitur eminus cernimus: hæc nobis interim diutius videntur conſiſtere, licet agitantur velociſſimè. vnde liquet ratione nos motum, non ſenſu deprehendere: ſiquidem cùm prima quæque pars quæ ſentiri poteſt, corporis quod mouetur, in primo loco qui ſentiri poteſt, tempore primo quod ſentiri poteſt, manet: quod cernimus, videtur eſſe immotum. at verò, vbi prima pars, quæ ſentiri poteſt, in primo eſt loco, & tempore manet breuiori, primo quod ſentiri poteſt: tunc videtur moueri. quodcunq; eñ dictorū diſſecari, quòd ad naturā attinet, in infinitum poteſt: ſenſu verò, primas certas habēt, & indiuiduas

duas partes.quod planum facit:ratione omnem motũ, non ſenſu dignoſci.quia verò ſenſui ratio coniuncta eſt, & mentis eſt tranſcurſus velociſſimus:ſæpenumero non ratione, ſed ſenſu deprehendi videtur. Nam quorũ in primo ad ſenſum loco manet:horũ tantùm nos motus apertè fatemur, non ſenſibus,ſed ratione colligere.vt gnomonis vmbræ, & lunæ, & ſolis, & omnium ſiderũ,& ſi quæ alia à nobis longiſſimè diſtãt:quorum autẽ, vt dixi,breuius eſt tempus, eo,quod primũ ad ſenſum eſt,ſine tempore horũ manſio & tranſgreſſio locorum videtur. omne eñ quod minori,primo ad ſenſum,tempore fit,omnino tempore videtur carere. Hæc ſuffecerit,ex Galeno deſumpſiſſe. Omnes hucuſq; difficilem hunc locũ tranſiliere, nihil in illo enarrãdo, quaſi omnino medicis ſit inutilis, laborãtes:qui tamen, vt diximus,non adeò eſt inutilis.ſed vt eſſet inutilis:mihi ſemper graue fuit non intelligenti autoris locum aliquẽ,ad vlteriora tranſire. Hic locus continet opinionẽ Galeni de latione:quæ Zenonis fuit,& Stoicorũ multò antè. Hanc ego modò pro loci intelligentia declarabo: oſtendãq;,eam nõ minùs contraria probabilem. Expoſitio integra, vt ex ꝑſcriptis verbis patet, cõmentarios Galeni de motu poſcebat: qui tamen,vt multa alia eiuſdẽ autoris opera, deſiderantur. Sed quæ illius opinio ſit de motu ſecundum locũ,quantũ ex hac dictione licet colligere,iam declaro. Cùm corpus aliquod mouetur: facit & manſiunculas quaſdã, quæ quietes ſunt, in locis ſpatii per quod mouetur, & de loco ad locum,tranſgreſſionẽ. Tranſgreſſio motus eſt continuus,ſed qui ſentiri non poſſit præ breuitate temporis quod inſumit: & in omni motu ſemper æqualis. Manſiunculæ nunc ſunt minores, nunc maiores, pro ratione velocitatis motus. quod enim corpus velociùs mouetur,minùs manet in locis: quod tardiùs,plus. Vnde liquet,motum non ſentiri.quod enim eſt tranſgreſſio, illud præ breuitate percipi non poteſt:manſiunculæ autem,quietes ſunt. Sed videmur nobis videre motum:quoniam videmus corpus quod mouetur,in alio & alio loco eſſe. Vnde moueri intelligimus,non quieſcere. Atqui cùm eſſe in alio & alio loco ſenſus percipiat,& rationis tranſcurſus ſit velociſſimus:fit vt nobiſipſis videre motum videamur,non intelligere. Tranſgreſſiones,quanquam æquales ſunt,ſemper ſecundum tempus,ſiue diuerſa ſint corpora quæ mouentur, ſiue idem, modò velociùs,modò tardiùs agitatum:tamen poſſunt eſſe inęquales,ſecundum partes eiuſdem corporis quod mouetur,nimirum vt motus ipſe. Cùm enim cœlum mouetur:pars quæ eſt in ſuperficie conuexa,maiores facit tranſgreſſiones ſecundum ſpatium,quàm quæ eſt in concaua.ſed hoc non tam eſt inæquales eſſe trãſgreſſiones,quàm vnam inæqualem.totũ enim cœlũ ſe ipſo,etiam ſi modò moueretur celeriùs, modò tardiùs,neq; maiores,neq; minores,neq; celeriores, neq; tardiores tranſgreſſiones faceret.ſed neq; inferius cœlũ ſuperiori, quantũuis hoc celeriùs,illud tardiùs moueatur,minores aut tardiores tranſgreſſiones facit: neq;, vt in ſumma dicã,corpus quodpiã altero, vtcunq; moueantur æquè,aut non æquè velociter.tota eñ hęc differentia eſt in manſiunculis, non in tranſgreſſionibus. Hęc eſt Galeni de motu ſecundum locũ opinio. Quæ tam eſt probabilis:vt parum abſit, quin eam contraria atq; adeò cõmuni ferè omniũ ſententia dicam multò probabiliorẽ. Nam primò,ſi omnis motus ſecundũ locum continuus eſt, & nullis quietibus interceptus:corpus quod mouetur, in locis mediis nũquam eſt,ſed ſemꝑ moueretur,& quilibet pũctus corporis qđ mouetur,in ſingula puncta ſpatii ſine tempore delabitur. Quod ſi ſit, nullus motus poteſt eſſe altero velocior aut tardior. Nã qua ratione velociùs mouetur hoc corpus q̃ illud? An nõ, quia minus temporis conſumit in minori aut æquali ſpatio? aut æquale tẽpus in ſpatio maiori? An eſt aliud cõſumere minus tẽporis,q̃ minus morari? Sed ſi neutrum aliquantiſꝑ moraretur: neq; plus aut minus moraretur. moratur igitur vtrũque.quod nihil aliud eſt,quàm moras facere. & vt maiores aut minores facit moras:ita plus aut minus moratur,& velociùs,aut tardiùs mouetur. Quare morulæ,cùm impetus eſt maior,minores fiunt:cùm minor,maiores. Tranſgreſſiones enim conſtat eſſe æquales. &,quandoquidẽ continuæ ſunt:non poſſunt magis aut minùs dici celeres. Sunt igitur tranſgreſſiones & magnitudine, & celeri-

tate pares. Quare ſupereſt, in ſola morularũ breuitate aut productione, rationem velocitatis maioris aut minoris vnius mot⁹ qui ſentiatur, ad aliũ conſiſtere. Præterea, ſi motus eſſet accidens quod ſentiri poſſet: cur ſolis motũ non videremus? Nã quanquã diſtantia eſt maxima: tamẽ eſt accidẽs intenſiſſimũ. velociſſimè.n. mouetur. Vt ergo videtur cũ luce, magnitudine, & reliquis accidentibus: poſſet videri cũ motu. atq; vt motus tardior appareret, fortè hoc ratione faceret diſtãtiæ: ſed, vt omnino ſuſtolleretur ſenſus, nõ eſt q faceret. Cur etiã gnomonis motus nõ videretur? An qm̃ tardiſſimus? Sed vt tardiſſimus, ita diſtantia poteſt eſſe minima. Quòd ſi motus ſentiretur: cur non ꝑpetuò ſentiretur? atq; ita in aſtris, & gnomone: quorũ motus nos ratione cũ ſenſu coniuncta cognoſcere, apertè fatemur. Sed rogẽt nos, qui contrariæ ſunt opinionis: Si ratione cognoſcitur motus: cur non in omnib. id ꝑcipimus, vt in motu gnomonis & aſtrorũ, quorũ motus ratione cognoſci nõ ignoramus? Si huius diſcriminis rationẽ reddiderimus: nihil videbitur deſiderari ad noſtræ opinionis probabilitatẽ, quæ longè diuerſa eſt in gnomone, & in aſtris. In gnomone.n. tã eſt tardus motus: vt manſiunculæ ſentiri poſſint. Quare cũ tranſgreſſiones ſentiri non poſſint: gnomõ perpetuò videtur quieſcere. In aſtris, quietes aut manſiũculæ breuiſſimæ ſunt, nec ſenſu percipi poſſunt: ſed ſpatii interualla, quæ inter manſiunculas intercedunt, cùm hęc in omni motu, ſiue veloci, ſiue tardo æqualia ſint, ex tanta diſtantia non ſentiuntur. Vnde fit, vt neque eſſe in alio loco, niſi per notatu digna interualla, ſentiamus. Quare hic rationis tranſcurſus, qui cum ſenſu coniungitur, non eſt tam velox: & apertè cognoſcimus, Intellectus eſſe opus motus cognitionem. vt vel ex his pateat faciliùs problematis omnibus reſponderi ex hac ſententia, quàm ex contraria. Neque eſt quòd ſapientium quenquam huius dogmatis raritas conturbet: nã vulgariũ hominũ eſt, non vulgares opiniones demirari: ſapientium paradoxa diſputare, & ſi quid in ipſis probabile ſit, id quoque recipere. nam aliter quid interſit inter peritos & ignaros? inter ingenioſos & rudes homines? Illud enim, arbitror, plęroſque deterrebit: motum non ſentiri, cùm ſe ſentire plæriq; hominum iurarent. Mihi verò nihil intellectu facilius: quàm ſæpè nos ſenſibus deceptum iri, niſi ratio cum illis coniungeretur. Dum homo mouetur: ſenſus nihil omnino iudicat eſſe quietũ. nam quæ, dum mouemur, intuemur attentè: ſimilẽ noſtris oculis ingenerant viſionẽ, atq; ſi nobis quietis, illa mouerẽtur. Sæpè ludentes pueri ardentes candelas circumferunt, & flãmeos in aere circulos, quantũ capit ſenſus, ita faciunt. Illud vnũ ſupereſt argumentũ ſolutione egens. Dictũ eſt in ſexta quæſtione, ac cũ demonſtratione prolatũ: duos motus contrarios poſſe ſuccedere ſibi inuicẽ nulla quiete intercedẽte. quod tamen huic opinioni nõ videtur cohærere: &, vt legenti erit apertũ, tota vis demõſtrationis corruit. quia neceſſariò res ita mota faciet manſiunculã in puncto, quo reflectitur. Reſpondetur, Apud Ariſtot. qui lationẽ motũ continuũ ſtatuit, & qui ſenſu percipi poſſit, euidenter probari: contrarios motus eſſe non interpoſita quiete. Sed apud Gal. qui, vt diximus, nullũ motum qui ſentiri poſſit, continuũ eſſe opinatur: neq; duo motus, & illi contrarii, continui fuerint. Sed illud ſatis eſt ad demõſtrationem: rem eam, quæ retorquetur, nullam longiorem moram tracturam eo quòd reflectatur, quàm ſi ſimplici motu ageretur. vnde cõſtat eam quietem non ex contraria latione, ſed ex natura ipſa motus, & magnitudine impetus fieri. itaq; reditus ad contrariã lationẽ non tollit eam quietẽ, quæ motui ipſi naturalis eſt: verũ vltra illã nullam addit aliã. Atque ita patet, vt hæc ſibi conſtent placita. nam manſiunculæ, de quibus diſſeruimus, neq; cauſa reſiſtẽtiæ, neque recurſus, ſed motus ipſius natura fiunt, cũ quocunq; impetu, in quocunque ſpatio ſemper æqualis. Hæc opinio illud vnum habet præ cæteris: q tribuit apertã velocitatis & tarditatis motuũ, qui percipiuntur, rationẽ. nã contraria opinio, quæ motum continuum lationem ſtatuit, alioqui non improbabilis, hanc habet difficilem. Sed quidquid de motus natura ſit: locus Galeni ita eſt declarandus. Intelligentibus hæc ſufficiant. Imperitis, & quibus à ſemel imbibitis opinionibus recedere religio eſt: & aliis, qui, vt ſunt rudes, probabile aliquid inueniri iam poſ-

poſſe deſperarunt, neque multò plura ſufficient. Quare ad aliam quęſtionem iam venio.

An ſit differentia aliqua pulſus, quæ non pendeat ex permutatione cauſæ continentis. Cap. IX.

RECEPTISSIMVM eſt apud omnes medicos: cauſas antecedẽtes aut procatarcticas non poſſe pulſum ad aliquam differentiam permutare, quin cauſas continentes priùs attingat mutatio. Sunt enim, docente Galeno primo capite primi De cauſis pulſuum, tres cauſæ continentes pulſuum: virtus ſcilicet vitalis, cuius pulſus eſt operatio, inſtrumentum, & vſus. inſtrumenta ſunt arteriæ: vſus, attemperatio caloris vitalis, & regeneratio ſpiritus animalis. Appellantur hę cauſæ Continentes: quoniam nulla illarum mutari poſſit, vt conſtans maneat ipſe pulſus, neque pulſus priùs poſſunt immutari, quàm continentes cauſas attingat alteratio. Itaque multitudo, lentor, & craſſities humorum, quæ cauſæ antecedentes ſunt, cibus & potus, ſomnus & vigilia, &, vt ſemel dicam, res omnes non naturales, quæ ſunt procatarcticæ cauſæ, non videntur qua ratione poſſint pulſus permutare: niſi per continentium alterationes. Nam, ſiue homo dormiat, ſiue vigilet, ſiue moueatur, ſiue quieſcat, ſiue aliud quiduis agat aut non agat, ſi virtus vitalis manet nulla ex parte mutata, calor neque creſcit, neque decreſcit, neque vſus ſpiritus regenerandi mutatur, & arteriæ duritie aut mollitie, compreſſione aut tenſione, aut aliquo alio affectu, qui ipſas agiliores aut difficiliores motu poſſit reddere, non afficiuntur: quomodo pulſus talis non ſit, qualis à principio erat? ſi ſcilicet & efficiens, & inſtrumenta, & finis ſunt adhuc vt antea fuerant? Eſt itaque his rationibus confirmatum, & receptiſſimum hoc dogma. Sed in modo, quo animi affectus aut perturbationes, ira ſcilicet, timor, gaudium, & triſtitia, & ſi qui ſunt reliqui motus, pulſus mutant, videtur hoc medicorum placitum deficere. permutant enim pulſus animi perturbationes per ſe, non mutatione cauſarum continentium. Quod non videtur ratione carere. Nam cùm hi ſint animi affectus magis, quàm corporis: quid prohibet, ipſos per ſe animum ad mouendum excitare? De pulſu iræ dictum eſt, motum quendam eſſe vehementem: quoniam ſcilicet animus mouetur amore vindictæ ad repellendam iniuriam, eoque vehementer mouet. non aliter quàm virtus animalis, cùm motus neceſſitate vrgente apponit maiores conatus, & motum facit vehementiorem. Sed dices: Ira calfacit cor, & proinde vſum permutat. Fateor. Verùm non propter ſolum caloris incrementum pulſum talem facere intelliges, conſiderans, ardentium febrium, in quibus non minùs quàm in ira calet cor, pulſus magnos eſſe, ſed nondum altos, vt in ira. Fiunt verò alti pulſus immodica diſtentione: quam non capit id ſpatium, in quo arteria pulſans continetur. Eſt ergo, vt diximus, ea mutatio, non ex caloris augmento, ſed ex modo, quo animus ipſe perturbatur. Eſt hactenus conſtituta difficilis controuerſia: de qua breui dicam quod ſentio, & quod mihi videor euidenter confirmaturus. Nulla cauſa poteſt pulſum ad aliquam differentiã alterare, quin illud ex permutatione, quam in aliqua, aut aliquibus continentium cauſarum facit, proueniat: præter animi affectus. hi enim, cùm illius affectus ſint, poſſunt per ſe animum perturbare, atque ad hunc, aut illum motum impellere, vt monſtratum eſt. Cæterùm, neq; animi affectus poſſunt, vt arbitror, pulſus permutare: quin permutent cauſam aliquam continentem. motis enim ſpiritib. introrſum timore, aut mœſtitia, vel extrorſum gaudio, aut efferueſcentibus ira: non poteſt nõ augeri calor, aut ſuffocari, virtus augeri, aut debilitari, & conatus apponi, aut ſubtrahi (docebimus autem nos, nomine Virtutis, conatum quoque debere intelligi) itaque alteratur neceſſariò aliqua, fortaſſe, cauſa continens, ita affecto animo: & cauſæ continentis alteratio neceſſariò pulſus alterat. Cæterùm differentiæ pulſus, quæ per animi affectus fiunt: non ex ſola cauſarum continentium mutatione ſunt, neq; tam ex hac, quàm ex ipſo animi motu per ſe. Nam præterquam quòd illud quod de ira paulò antè diximus, apertè

hoc declarat: qua ratione in repentino timore fit vibratus pulſus? An nõ ex animi perturbatione? Non enim ex mutatione cauſę continẽtis. nam dicente Galeno ſecundo De cauſis pulſuũ: Vibratus pulſus cõſtante virtute, & aucto vſu, in obſequentibus inſtrumẽtis fit, timor verò vtrumque remittit, virtutem ſcilicet, & calorem. Ergo facit vibrationem pulſus ex animi conturbatione. Sed & rationi eſt per ſe admodum conſentaneum, cùm pulſus ſit vitalis potentiæ motus, quæ eadem eſt iraſcibilis vocata anima: vt in illius differentiis motus animorum repręſententur. Facit nempe ira, pulſum altum. prodit enim animus, furens ad proſequutionem vindictæ: & talem in ſuis inſtrumentis motum facit, qualem ſolent ipſa animalia in hoſtes irruentia. timor facit paruũ, fugiente ad intima cordis calore, more trepidantium animaliũ, & quęritantiũ latibula prę timore. Neq; his repugnat quòd Galenus dictas paulò antè tres cauſas cõtinẽtes appellauerit. ſunt. n. re vera continentes: etiã ſi hæc ita habeãt, vt modò dicimus. nam ad cauſæ continentis eſſentiã (vt in ſequenti libro monſtraturi ſumus) illud vnum ſufficit: non poſſe, cauſa omnino ſublata, perſeuerare effectũ. Sed de his hactenus.

An aliqua pulſus vehementia ſit nimia, & præter naturam. Cap. X.

QVANDOQVIDEM Galenus primo libro De cauſis pulſuum in dubium vertit, An, ſicut in magnitudine & reliquis differentiis, ita & in vehemẽtia ſit mediocritas aliqua ſecundum naturam, vltra quam qui pulſus cõſtiterit, iam præter naturam ſit, & tamen ſententiam propriam vix declarauit: nos, quod in hac quæſtione ſentiendum eſt, modò dicemus. Fuere, qui nullum vehementiæ gradum poſſe eſſe præter naturam dicerẽt, ducti his rationibus. Quod eſt ſecundum naturam, illud eſt melius, & quod magis expeti debet: ſed quò vehemẽtior eſt pulſus, eò eſt melior. ſiquidem vehementia pulſus ex ſola virtutis vehementia fit: quæ quò magis conſtiterit, eò eſt melior. Vocant Galenum teſtem qui vehementiam pulſus propriam differentiam eſſe vehementiæ facultatis dicit, vt & duritiem pulſus, duritiei arteriæ: non ſolùm familiarem. Eſt tamen propriæ differentiæ ratio: vt ex cauſa, cui eſt propria, ſemper fiat, & ex nulla alia poſſit prouenire. Alii contrà ſentiunt: aliquam pulſus vehementiam eſſe nimiam, illud hac ratione comprobantes. Pulſus naturalis requirendus eſt in homine optimę conſtitutionis, in optima ætate, tempeſtate, regione, & reliquis, quæ ſolent alterare, conſtituto, ab omnibus animi affectibus immuni: ſed ſi hic idem ſubitò iraſcatur, aut corripiatur diaria febre, aut vinum bibat, robuſtiorem pulſum habebit. Igitur qui gradus vehementiæ additus eſt, non eſt naturalis. nam ſi eſſet: in homine habente ſecundum naturã inueniretur potiùs, quàm in febricitante. Qui contrariæ opinionis ſunt, his ita reſpondent. In irato, & qui vinum bibit, aut diaria laborat febre, pulſus vehementiores videri, non eſſe tamen, ſed æquè vehementes, maiores, & celeriores: magnitudinem autẽ cum celeritate, ſpeciem exhibere maioris vehementiæ. Galenus huic quæſtioni reſpõdet nil aliud, quàm in potu vini re vera fieri pulſus vehementiores, ex refectione ſcilicet ſanguinis, & ſpirituum: ſed in ira videri magis. Quæſtioni reſpondet nihil. Nos verò ex aliis Galeni locis, quicquid hîc dicat, apertè intelligimus, & ratione inuenimus: in ira non videri modò, ſed fieri etiam poſſe re vera vehementiores, & in diaria etiam febre, & potu vini (ſed in vini potu duplici ratione, vt iam dicam: in reliquis, ſimplici) ac continuò aliquem gradum vehemẽtiæ in pulſu fieri poſſe præter naturã. Quod euidenter intelliget, qui illud non ignorabit: aliud eſſe, robuſtã eſſe actionẽ, aliud robuſtã eſſe facultatẽ. nam facultates, quæ nõ agũt ſemper pro viribus & quantũ poſſunt, vt ignis: poſſunt, etiã ſi robuſtæ ſint, imbecillas actiones edere, aut non tã vehemẽtes, quàm poſſent cum extremo conatu. qđ enim prohibet, vehementiorem luctatorẽ ſubuerti à debiliori: ſi minores altero apponit conatus? Igitur, quando pulſandi virtus mouet pro ratione vſus, non pro viribus: poteſt vehementiorẽ edere actionẽ, non aucta re vera, ſed apponens maiores conatus. nam aliud eſt maiores habere vires, aliud maiores vires accõmodare actioni. ſed pulſantẽ virtutẽ, etiã ſi libera non ſit, non tamẽ agere vſq; ad extremũ potentiæ, diſces: quoniã neq; variata virtute, neq; mutato inſtrumento, ex ſola vſus

mu-

mutatione,mutatur pulſus magnitudo.Nimirum,Animalis virtus pro arbitrio mouet:naturalis,pro ratione patientis ad id quod agit:vitalis medio modo, non pro arbitrio,ſed pro ratione vſus. At verò fortaſſe dices, Vehementiam actionis ſolùm ex virtutis vehementia proficiſci: conatum verò, magnitudinem, & celeritatem poſſe facere, quæ, vt illi dicebant, vehementiæ exhibent ſpeciem. Quando ita dicis,quæro.Quid eſt, aliquam motionem eſſe vehementem, aut debilem? Non enim ſatis eſt,ſi dicas:ex vehementi virtute,aut debili fieri. nam præterquam quòd in noſtra diſputatione principium videaris petere: per efficientem cauſam non debes effectus eſſentiam definire. Oportet ergo aliquid ipſi motioni ineſſe,quò vehemens ſit. illud autem,dicente Galeno,eſt nil aliud, quàm facilè ſubuertere, quæ contingit,aut ſubuerti. Velociter moueri,non in facili,aut difficili ſubuerſione eſt: ſed in longitudine aut breuitate morularum, quas in locis ſpatii corpus facit (ſi quid eorum quæ de motu ſecundum locum diximus, non ſumus obliti) ſed conatus maior non ſolùm facit moras, in locis breues: ſed & addit robur actioni, quò minùs quod mouetur ſubuerti poſſit. nam tremulus ſenex,cùm nulla re vrgente,liber ambulat, tardiùs,& imbecilliùs mouetur:ſi verò hic idem,aut impetentē taurum, aut inuadētes latrones fugiat, non modò celeriùs,ſed & vehementiùs mouebitur.non enim ſolùm minùs mo rabitur in locis, ſed ab iis quæ offendet, ſubuertetur minùs. Igitur ſtat noſtra opinio, Non omnem vehementiam motus ex vehemētia virtutis fieri: ſed conatum efficere poſſe,vt vehementior aut minùs vehemens actio ſit.Quod præterquam quòd à nobis modò monſtratum eſt, à Galeno multò antè eſt dictum. is, ſcilicet, quarto De cauſis pulſuum capite primo ita ſcripſit: Videtur enim clarè pulſus in his viciſſim fieri languidus, & vehemens:non quòd tam repētè facultas in imbecillitatem variet, & robur,ſed quòd cum cauſis quæ illam moleſtāt, decertet. Tertio de cauſis capite octauo, dormientium pulſus conſtrictionem vehementiorem eſſe dilatatione:quia natura fumidum excrementum,quod copioſum colligitur, expellere vehementiùs auet. Tamen conſtat virtutem in ſe, non poſſe eſſe vehementiorem contrahendo,quàm diſtendēdo: ſed vehementiùs conari.Si igitur monſtrauimus,modum vehementiæ pulſus,non ſemper ſequi modum vehementiæ virtutis, ſed vehementiæ & conatus: vehemētia autem, quò maior eſt, eò ſit melior, conatus autem à re præter naturam augente vſum poſſit excitare:conſtat cùm, aut propter diariam febrem,aut iram,aut aliam quamlibet occaſionem,pulſus vehementior ſit,illum gradum, qui ex vehementia ſit, naturalem eſſe: qui verò ex conatu, poſſe eſſe præter naturam. Quid ergo?Nunquid vehemens pulſus proprius eſt vehementiæ virtutis,aut accuſandus eſt Galenus,qui ita cenſuit? Nam videtur, cùm inuenta ſit alia cauſa ex qua poteſt proficiſci,familiaris eſſe,non proprius.Mihi indifferens eſt,dixeritne Galenus, necne, modò ratio conſtet. nulli enim mortalium addictus ſum, neque in cuiuſquā verba iuraui: ſed veritati ſtudeo. Verùm illud videtur dicendum pro Galeno,& ne noſtra opinio,quæ & Galeni etiam eſt,alia eiuſdem autoris placita ſubuertat:nomine virtutis intelligi debere & conatum. Non enim rationabile eſt, motum gignere aut immutare vires eas,quæ in corde ſunt: ſed quæ accōmodantur ad actionem. Cæterùm hæc quæſtio iam videtur finem conſequuta.

De cauſis inæqualitatis pulſus. Cap. XI.

NIHIL eſt expetendum magis,in tradendis diſciplinis,aut addiſcendis:compendiaria quadam & breui methodo. proinde nos omnia quæ de cauſis inæqualitatum in pulſibus ſcribuntur à Galeno, quæ quàm multæ ſunt, conſiderantes,cum aliis neotericis,qui non aliter ac nos intellexere, breuem hanc doctrinam collegimus, ac nobis habemus: Omnem inæqualitatem naſci ex vitio inſtrumentorū.id quod citra quæſtionē non poteſt tranſigi. eſt enim quod obiiciant,qui calumniis magis ſtudent, quàm doctrinæ. Secundo de præſagitione ex pulſibus capite quarto, hæc ſcripſit Galenus. Igitur de inæqualibus omnibus pulſibus hoc vniuerſim ſciendū eſt, quod in ſecūdo libro De cauſis pulſuū

oſtendimus,ex oppilationibus eos, aut ex compreſſionibus inſtrumentorũ, aut humorum multitudine,ad facultatem collata, aut ex cordis inæquali intemperie conſtare. Conſtat verò,hæc omnia, vitia eſſe inſtrumentorũ: ſunt ſiquidem inſtrumenta pulſus,cor, & arteriæ. Si igitur in his oppilatio, vel compreſſio eſt, vel inæqualis intemperies,vel humorum multitudo, facultatẽ grauans, conſtat vt inſtrumenta malè habeant.itaque ſunt quatuor inſtrumentorum vitia, à quibus inæqualis pulſus fit: cæterùm ſine vitio inſtrumentorum nunquam fit inæqualis.Sunt qui argumententur,inæqualem intemperiẽ malè referri ad inſtrumentorum vitium:cùm potiùs in vſu vitium ſit. ſi enim, dicunt,pars alia arteriæ calida eſt,alia frigida:in vſu eſt inæqualitas.Sed hi mihi videntur putare,nullam intemperiem inæqualem poſſe inæqualem pulſum facere, præter eam, quæ in calido & frigido eſt:cùm tamẽ ſi pars alia arteriæ humida eſt, alia ſicca, inæqualis ſoleat fieri pulſus.quia quæ humidior eſt,eſt ſtatim mollior,& proinde facilior motu:quæ ſiccior,durior, ac propterea tardioris motus. quod vitiũ inæqualis intemperies eſt,& nihil habet cum vſu commune:ſed inſtrumentorũ eſt tantùm.quare ſi hæc intemperies inæqualis, eſt inſtrumentorum vitium: conſtat quamcunq; aliam fore.nam hoc vnũ,quòd ſcilicet inæqualiter temperata ſunt, facit,vt ſit inſtrumentorũ vitium:quòd ad calidum,aut frigidum,facit vt vitium ſit, non inſtrumentorum tantùm, ſed commune cum vſu, qui etiam inæqualis eſt ſecundum diuerſas partes inſtrumentorum. Nam cùm incaluit altera arteriæ pars, & altera perfrigerata eſt, duplici de cauſa eſt pulſus diuerſus:& quia vſus in alia parte eſt auctus,in alia imminutus, & quia calida pars arteriæ eſt agilior,non aliter ac quæ humida ponebatur,frigida verò eſt motu difficilis.Ex quibus nullus nõ(arbitror)intelliget,quantũuis rudis & imperitus:nõ fieri hanc inæqualitatem pulſus ſine vitio, quod ad inſtrumẽta referatur meritò. Sed dices: Ergo febris & quæcunq; intemperies fiens, eſt vitium inſtrumenti. nego. Nam inæqualitas in quacunq; qualitate poteſt eſſe tanta,vt ſentiri poſſit: vt cùm pars alia magnitudinis quæ percipiatur ſenſu, calida eſt, alia frigida, vel alia quidem valde calida,alia non ita,neq; iuxta proportionem.& hæc eſt,vt diximus,vitium commune vſui & inſtrumento. Alia eſt intemperies, cuius inæqualitas non eſt per partes ſenſui ſubiectas:qualis contingit in omni intemperie non facta.atque hæc, vitium eſt vſus, quia eſt intenſionis quæ ſentitur, non inſtrumenti. quia eſt inæqualitatis quæ non ſentitur: &, quantum ſenſus aſſequitur, inſtrumenta habent eodem modo.Quod ad inæqualem intemperiẽ attinet,ita habet. Eſt verò etiam difficile, quod de multitudine humorum ad virtutẽ collata dicebatur. videtur enim hoc facultatis vitium,non inſtrumenti: tum quia hæc imbecillitas facultatis grauatæ dicitur paſſim à Galeno, tum etiam quia quãtumuis expedita vaſa ſint, ſi virtus imbecillior eſt, quàm pro modo humoris, fiet inæqualitas in pulſu.Sed, ſi quis rectè conſideret,intelliget non eſſe hoc vitium facultatis,magis quàm inſtrumentorum: ſed quemadmodum intemperiem inæqualem diximus,commune vitium vſus, & inſtrumentorum, ita hoc dicimus commune inſtrumentorum,& facultatis. Nam quantumcunq; conſtet facultas,ſi vaſa pleniora ſint, quàm pro facultate, alioqui non imbecilli: fiet inęqualitas in pulſu. Quòd ſi, vt dicis,debilis facultas mouet inęqualiter inſtrumenta ſatis expedita: non id fit, quia debilis eſt virtus, ſed quia inſtrumenta non ſunt illi proportione reſpondentia. vt ſi paruulus puer enſem vibrat, alioqui leuiſſimũ,trepidãter vibrabit.Quòd ſi quis te interroget:quid hunc puerũ faciat trepidare? pondus enſis,arbitror,reſpõdebis:qm̃ mouet rem grauẽ,illi ſcilicet. Vis intelligere:vitium hoc rectè tribui inſtrumento,attende.Sit virtus illa,quã tu fingis,imbecilla,& da mihi,inſtrumenta tam expedita eſſe & leuia,vt imbecillã etiã facultatẽ non grauent:mouebit,arbitror,hęc virtus arterias ęqualiter.tunc adde pluſculũ humoris in arteria:incipiet mouere inęqualiter,& tamẽ in virtute nihil eſt immutatũ, ſed in inſtrumẽto.qa cùm inſtrumẽta ſunt ꝓportione reſpondentia virtuti,etiã ſi virtus debilis ſit, mouet ęqualiter:cùm verò ea carẽt ꝓportione,inęqualiter,etiã ſi ſit fortiſſima.Igitur cauſa huius inęqualitatis,nõ in fortitudine,aut lãguore facul-

cultatis:ſed in commoditate inſtrumẽtorum,aut incommoditate, eſt.Ergo hæc inæqualitas(vt neque aliqua alia) non fit citra vitium inſtrumentorum, abſolutum,aut ad aliquid.Stat itaque hæc aſſertio quam propoſui : omnem inæqualitatem eſſe ex vitio inſtrumẽtorum.fit enim ex oppilationibus,compreſſionibus, aut humorum abundantia ad facultatem, aut inæquali cordis arteriarúmve intemperie. oppilatio & compreſſio ſunt inſtrumentorũ tãtùm. multitudo ad facultatem,eſt vitium inſtrumentorũ commune cum facultate.inæqualis intemperies,eſt vitium inſtrumentorum (dixi quæ inæqualis intemperies hæc fit,non enim eſt omnis)commune cum vſu.Tamen hoc quod modò diximus,intelligẽdum eſt de pulſus inæqualitatibus, quæ ſequuntur mutationem cauſarum continentium. nam monſtratum eſt in nono capite huius libri: multam ſpecierum pulſuum differentiam fieri(inter quas diximus vibrationem, & alias inæquales) non ex mutatione cauſæ alicuius earum, quæ continentes dicuntur: quare illæ neque ex vitio inſtrumentorum fient.Sed de hac quæſtione hæc ſufficiunt.

An inordinatus pulſus ſit deterior ordinato. Cap. XII.

ORDO pulſus (quemadmodum ſecundo De cauſis pulſuum capite decimo quarto dicitur) cauſam inæqualitatis firmam & fixam eſſe, ordinis perturbatio non fixam deſignat. quare pulſus ordinatus, neq; naturam morbo, neque morbum naturæ, oſtendit præualere,neque ex bona potiùs, quàm ex mala cauſa fit:ſed ex cauſę facientis inæqualitatem(monſtratum enim antea eſt,ordinem & contrarium in ſolis inæqualibus conſiderari)fixione,aut contrario. Proinde, docente eodem Galeno ſecundo de præſagitione ex pulſibus capite vltimo, ordo neq; bonum neq; malũ ſignificat:ſed bonos pulſus,meliores facit:malos,deteriores:quoniam ſcilicet ex fixione cauſæ fit: & bonus pulſus ex bona, malus ex mala cauſa naſcitur.conſtat autem, vt bonam cauſam, fixam eſſe, fit melius, prauam verò,deterius.Hæc videtur Galeni eſſe doctrina. Sed contrà eſt, quod in eiſdem capitibus docet:nempe ordinem naturæ eſſe familiarem,ordinis perturbationem aduerſam. quare ordo melior videtur eſſe ordinis perturbatione. Quod etiam docuit Galenus tertio De criſibus capite nono, dicens: Vehementior igitur fit ſemper pulſus,& æqualior,atq; ordinatior in optimis inclinationibus:debilior autem, atq; inordinatior, & inæqualis in mortalibus inclinationibus. Igitur ordo expetitur vt bonum ſignum : quare non ſola fixione cauſæ fit. Libello de pulſibus ad tyrones inquit:minores igitur læſiones, inæquales & ordinatos:maiores, inæquales pulſus atq; inordinatos efficiunt. Cõſiſtit itaq; hæc controuerſia,in ipſius Galeni verbis:quam ita cenſeo dirimendã. Cauſa aliqua naturalis dicitur:aut quia humano corpori eſt naturalis,aut quia talis eſt abſolutè.Sunt nobis naturales cauſæ:virtutes animalis,& naturalis,& vitalis,& ſingulę ſuarum operationũ, & ſpiritus & calor, qui has conſeruant, & cauſæ etiam quæ non naturales appellantur, fiunt quaſi naturales, cùm contingit ipſas vtiles eſſe. Præter naturam nos afficiunt, & propterea cauſæ præter naturam ſunt mutationis pulſus:humor putris,& morbus, & alia ſymptomata. Tamen morbus & putris humor abſolutè naturales cauſæ ſuorum effectuum ſunt:vt ignis eſt naturalis cauſa vſtionis. non enim minùs ſecundum naturam humor putris calfacit, & trahit ad putredinem : quàm ignis vrit. Operari cum certo ordine: non tantùm naturæ noſtræ,ſed omni etiam naturali agenti eſt proprium. omnes enim naturales operationes ſunt ordinatæ. Quare non tantùm boni pulſus, qui à naturali nobis cauſa ſunt,cum ordine fiunt:ſed & peſſimi, qui à cauſa præter naturam ſuperante,cùm iam hæc contrarias cauſas plurimùm vicerit, & confirmata fit.Galenus loco citato, capite inquam quatuordecimo ſecundi De cauſis pulſuum, de cauſa naturali nobis loquebatur, vt docet ipſa verborum ſeries. Cæterùm familiarem eſſe dixit naturæ ordinẽ,quod nos concedimus:non tamen proprium. nam & praua cauſa,quãdo naturã plurimùm vicit, cũ ordine permutat. Cur ergo in mortalib. inclinationibus non fit ordinatus, ſed inordinatior: vt dicitur tertio De criſibus? Quoniã ordo poteſt ꝑmutari cũ cõtrario:facta mutatione in meliꝰ,

aut in deterius. gratia exempli. pulſus, qui poſt quinque æquales ictus vno intermittitur, atque ita deinceps per ſenos motus facit circuitus: poteſt hunc ordinem permutare in ſecundo circuitu, vel paucioribus motibus interpoſitis, vel pluribus. ſi primum, deterior fit: ſi ſecundum, melior. tamen vtcunque fiat, permutat ordinem. ſed ex lõgioribus interuallis deficere, minùs malum eſt, quàm ex breuioribus. Ergo ordinatus lethalis ex ratione fit: vt cùm prope mortem eſt homo, inordinatior fiat, facta permutatione in deterius. quocunque enim ordinato eſt alius inordinatus deterior, qui ex illo fit, facta in peius commutatione. Ad tyrones rudiori minerua conſultò loquebatur Galenus. Sed ita poſſunt illius verba declarari: maiores noxæ faciunt inæquales inordinatos, quando inuertitur ordo, facta in deterius mutatione.

Vtrum ſit aliquis pulſus amatorius. Cap. XIII.

OMNES animi affectus permutant modum pulſus: & vt paulò antè diximus iuxta mentem Galeni, ſunt ſingulis ſuæ differentiæ, quibus cognoſcuntur. ira ſcilicet altum & vehementem facit, gaudium magnum & non vehemẽtem, timor & mœſtitia, paruũ & debilem. Amor igitur, cùm ſit animæ affectus: proprias quoque habebit pulſus differentias, quibus amatorius pulſus conſtituatur. Præterea referente Galeno libello De prænotione capite ſexto, Eraſiſtratus deprehendit adoleſcentis cuiuſdam amorem, illius arterias attrectando. quod, vt multi philoſophi, quibus cum eò loci diſputatio erat Galeno, dicebant, non aliter fecit, quàm animaduertẽs arterias amatorio modo pulſare. Galenus etiam ipſe ex pulſus permutationibus cognouit: cuiuſdam Iuſti nomine vxorem amare. Quod qua ratione fieri poſſit, niſi pulſus ſit differentia aliqua amorem ſignificans? Sed contrà eſt, quòd neque Galenus, neque alius quiſquam eorum, qui diffuſè de pulſibus ſcripſerunt, de tali pulſus ſpecie eſt locutus. quam non prætermiſiſſet, qui de aliorum affectuum non adeò inſignium pulſibus diſputauerat. Adde Galenum ipſum caput ſextum libri de prænotione his verbis concludere: Nugę igitur magnę ſunt pulſus amatorio modo moueri, eorum qui neſciunt, nullum pulſum amorem indicare. Controuerſia igitur ita eſt conſtituta. cuius deciſio ex natura ipſius amoris pendet. hæc enim per ſeipſa oſtendit: qua ratione pulſus ab amore permutentur. Si omnia quæ de amore à Platone & aliis probatiſſimis philoſophis ſcripta ſunt, forent modò recenſenda, iuſtus liber in ſola hac tractatione inſumeretur. Sed, cùm modò nõ vnicam philoſophiæ partem ſuſceperimus pertractandam, ſed in multiplicibus & variis quæſtionibus ſtylum exerceamus: illud tantùm de amore dicere erit tempeſtiuum, quod ad quæſtionis modò propoſitæ diſſolutionem videbitur eſſe omnino neceſſarium. Eſt verò neceſſarium, quantum intelligo, ſcire: cuius potentiæ ſit affectus, amor, & in quam rem feratur, & qui per amorem contingat membrorũ principalium conſenſus. Methodum inueſtigandi amoris ſubſtantiam præſtat Galenus quarto De placitis Hippocratis & Platonis, ita dicens: Paſſio enim, qualis eſt amor, aut iudicium quoddam eſt, aut iudiciis ſuccedens, aut motus quidam concupiſcentis facultatis. ita etiam ira, aut iudicium, aut quædam ſuccedens irrationalis paſſio. Hæc Galenus. Ex quibus verbis conſtat: Amorem eſſe, aut iudiciũ, quod fertur de re amata, aut appetitum, qui iudicium conſequitur. Sed cuiuis cõſtat: Amorem ad appetitum magis referri, quàm ad iudicium: eſſeq; appetitũ quendam rei quæ amatur. Eſt igitur amor potentiæ appetẽtis motus, aut affectus. Affectum enim, aut motum nomines, nihil refert. Cùm verò duplex ſit appetitus, alter rationalis, alter irrationalis: fiet hinc duplex amoris ſpecies. vterq; verò amor à contemplatione incipit. omnis enim appetẽtia ex cognitione rei quæ expetitur, ſub ratione aliqua, quæ potentiam appetentem allicit, proficiſcitur. Eſt verò ea ſpecies, ſub qua anima amãtis irretitur, ſpecies pulchri. Nam, vt permutata imaginatione ab ſpecie contemptus immeritò accepti, excitatur cor ira ad vindictæ proſequutionem, & apprehendente imaginatione aliquid ſub ratione terribilis, mouetur timore: ita apprehendente ſub ratione pulchri, mouetur appeten-

petendi potentia ad fructum. Amor igitur generatur in appetitu nonnunquam rationali, qui in cerebro reſidet: nonnunquam irrationali, qui in hepate. Fertur in pulchrum, vt in rem ſoli ipſi obiectam. Species pulchri hauritur externo ſenſu, oculis videlicet, aut auribus: aut concipitur mente. De pulchro diſputauit ampliſſimè Plato in eo dialogo, cui Hippias, aut De pulchro titulus eſt, & in Phædro. vbi poſtquã mille ſophiſtarum errores refutauit, quò veram rationem pulchritudinis inueniret, tãdem ad finem capitis ex confutationibus colligit: Eſſe gratiam quandam, quæ rebus ineſt, viſum, auditum, mentemq́ue delectans. Eſt igitur pulchritudo quoddam accidens, quod per puriſſimos ſenſus mentem maximè delectat. Sunt verò viſus & auditus perfectiſſimi ſenſus à materiæ conditionibus aliquantò remotiores, & minimè omnium terrei. Proinde, vt Galenus docet primo De cauſis ſymptomatum, minimè omnium voluptate, aut dolore afficiuntur. Itaque, quod guſtum, olfactum, tactúmve delectat, vt ſapores, odores, & laſciuiæ: voluptuoſa quædam accidentia ſunt, ſed non pulchra. in picturis, aut veris formis aſpectabilibus, & in muſica, & in bonis quæ mente concipiuntur, eſt pulchritudo. Eſt enim in his omnibus concentus quidam, & proportio diuinam magis ſapiens harmoniam. Cùm igitur hoc amori ſit obiectum, contingunt duo: alterum, vt amor ſolùm auribus & oculis hauriatur, & vt præter formæ pulchritudinem, nihil magis quàm muſica animos conciliet. Hæc de re amori obiecta. Colligit igitur ea potentia, quam exiſtimatiuam vocant, Latinis ratio dicta, aliquid pulchrum eſſe, vnde naſcitur ſtatim appetentia. appetit verò is qui hac pulchri forma irretitus eſt amans, fieri totus, id quod amat: & quale eſt pulchrum, talis potentia ad amorem excitatur. expetitur enim nunc animæ pulchrum: amatur ſcilicet homo propter ſapientiam, virtutem, aut aliam mentis pulchritudinem, amatur ardentiſſimè. cæterùm hic amor rationalis appetitus eſt motus. expetitur corporis proceritas, aut faciei formoſus aſpectus, ſenſus ſtatim excitatur appetitus, qui in hepate eſt: hic enim carneis his bonis frui poteſt. Sed quid expetit? illud quod amori proprium eſt: in rem quæ amatur transformari. quod declarauit Artemiſia Mauſeoli vxor: quæ mariti, quem deperibat, demortui corpus in cineres redegit, & cineres potu hauſit. Hoc expetit omnis amans: fieri ſcilicet id, quod amat. quod quia, vt vult, conſequi non poteſt, appetit conſequi, vt poteſt. conſequuntur illud rationalis appetitus, & irrationalis, non eodem modo. rationalis ſcilicet, animam animæ magis: irrationalis, corpus corpori idem fieri expetit. quoniam verò neque anima in animam perfectè migrare poteſt, neque in corpus aliud corpus: rationalis appetitus præcipuas animæ potentias, inter quas voluntatem maximè, amantis & amati componit. amans ſcilicet, quoniam ipſe ardet magis, ſe amati voluntati libentius ſubdit. vnde idem velle & idem nolle, de eiſdem cogitare: ipſorum animas quodammodo vnicam eſſe facit. Irrationalis, commiſtis ſeminibus, corpora ambo ſeipſis mutuò facit commiſceri. commiſcentur nempe quodammodo, concurſu ſeminum, ambo corpora, vel in ipſis ſeminibus, quoniam, vt nonnulli dicunt, deciſa ſunt de toto corpore: vel in prole, quoniam ex his prodit filius, quem veluti commiſſis ſimul corporibus paterno & materno factum eſſe, ſimilitudo quæ cum vtroque eſt, apertè declarat. Ipſa ergo genitura eſt, quæ per hunc ſordidum amorem turget, quæ ſpumoſa eſt, & alba ſubſtantia. vnde poetæ Venerem ex maris ſpuma procreatam eſſe cecinerunt: proinde Cupidinem genuiſſe. quoniam, vt inquit Plato in Timæo, quibus redundans eſt per oſſa medulla, hi ſunt maximè libidinoſi, & vulgari hoc amore ſæpius capiuntur. Monſtratum verò à nobis eſt in ſecundo huius operis libro: genituram eſſe ſubſtantia omnino medullę ſimilem. Cùm igitur iam fuerit Venus, veluti ab impetu maiori, trahitur obcæcata mens: & quæ belluina potentia iubet, hæc cupit ipſe intellectus. Sed cor interim quid patitur? (nam huc hæc omnia tendebant) Cùm obcæcata mens iam quæ laſciua ſunt cupit, hæc cupido à Venere orta mille varios affectus ad cor eiaculatur, quare illud miris modis facit perturbari. Neceſſe eſt, amantem nunc iraſci, nunc contrà ſupplicem fieri, nunc gaudere, nunc mœrere, & eadem non rarò de cauſa: eſt perpetuò inter ſpem & timorem conſtitutus. Nam, vt reliqua omittam, ſtatim ex amore naſcitur zelotypia, atque cum ea, ſpes, deſperatio, furor, timor, tam eſt inſtabilis eius mens. Ex his quæ retulimus, orta eſt fabula, quam Ariſtopha-

nes in conuiuio Platonis narrat: homines, ſcilicet, à principio factos fuiſſe à diis immortalibus duplices. deinde, quoniam quatuor brachiis & quatuor pedibus innixi, velociſſimi, & fortiſſimi deos irritauerant: propter ſuperbiam ſciſſi ſunt, & ex vno, duo facti. qui verò ſciſſi fuerant, amore deinde ſeipſos quæritabant, quò vnirentur. vniunturque proinde, quoniam cùm ſciſſi ſint, integri fieri expetunt: tamen non, vt antequam ſcinderentur, copulantur, ſed contrario modo. quoniam capita ita illis contorta ſunt, quò facies vulneratam partem ſpectaret: genitalia etiam ex natibus ad partem anteriorem tranſlata ſunt. qua fabula nihil aliud ſignificari intelligo, quàm hominem à principio, ex intellectu & appetitu conſtare, & hæc ſibi vnita eſſe & conſona: deinde per ſuperbiam, vt & per quoduis aliud peccatũ, rationem ab appetitu, & appetitum à ratione ſeparari. verùm amore coniungi iterum: ſed contrario modo, ac primò fuerant. nam vnita erant primùm: quoniam appetitus parebat rationi. in amore autem, quoniam appetitus rationi imperat: & obcæcata mens, potentiæ concupiſcibili, quæ ſibi à natura fuerat in ſeruitutem mancipata, obtemperat. Eſt igitur amor, appetentis potentiæ affectus, nunc rationalis, nunc irrationalis. obiectum amoris, eſt pulchrum. perturbatur mille modis cor, ex compaſſione animalis potentiæ, quæ in vulgari amore, appetenti ſeruit. Hinc facile eſt cuiuis intelligere, quod Galenus primo Prognoſtici commentario quinto dicit: Amantes humanam pati, non diuinam affectionem. niſi (inquit) quis credens iis qui fabulantur, putet dæmonem quendam puſillum, recèns natum, gerentem ardentes faces, homines quoſdam in hanc agere affectionem. Cæterùm omnia quæ à poëtis dicuntur fabuloſè: etiam nobis tacentibus, ex his quæ hactenus phyſicè dicta ſunt, quiuis intelliget. Sed ex his quę diximus, duo fiunt. Primùm: non ſine ratione amorem à medicis, vt melancholiæ quandam ſpeciem, curari. maximum enim malum quod in hoc affectu contingit, & quo ſoluto ſtatim noxius ſoluetur amor: eſt illa mentis obcæcatio, quam retulimus. Fit etiam iam manifeſtum, Nullum eſſe pulſum amatorium (huc enim omnia tendebant, quanquam plurimum digreſſi ſumus: quoniam de amore, aut omnino eſt tacendum, aut dicenda multa) nam amor non eſt cordis affectus, ſed cerebri, ſi rationalis eſt: iecoris, ſi turpis. cor tantùm patiens per conſenſum, mille affectibus diuersè trahitur: verùm propriam non habet differentiam. Qua ergo ratione cognouit Galenus, amare Iuſti vxorem? Quoniam audito nomine Pyladis ad omnem inæqualitatem pulſus trahebantur ex animi perturbatione: non aliter quàm in eodem libro De prænotione capite ſeptimo inquit, ſe ex pulſu vaticinatum fuiſſe Cyrillum puerum, cibum occultaſſe, quem digrediente matre ingereret, ſcilicet ex conturbatione pueri. hac etiam ratione putandum eſt Eraſiſtratum adoleſcentem amare comperiſſe. Vnde iam etiã luce clarius fit, quod in nona quæſtione mõſtrare nitebamur: Animi affectus per ſe mutare pulſus, non ſolùm per cauſas continentes. nam vxori Iuſti, audito nomine Pyladis, neque permutatus eſt vſus, neque inſtrumenta, neq; virtus: ſed perturbata eſt anima, ac proinde pulſus diuersè motus, vt anima ipſa amore Pyladis diuersè trahebatur. Eſt igitur nullus pulſus amatorius, quanquam amor ex pulſu depræhendatur.

De pulſu Autumni. Cap. XIIII.

ANNI tempus eſt in numero rerum non naturalium, quæ pulſus permutant. Galenus propterea libello ad tyrones ſcripto cap. decimo docet: quæ tempora quales pulſuum differentiæ conſequantur. quod caput explicatur ab eodem autore, cap. quinto tertii De cauſis pulſuum. quæ loca in reliquis omnibus ſatis citra controuerſiam recipiuntur ab aliis autoribus. Cæterùm, quod illic de pulſu autumni dicitur, non caret multa contradictione. inquit enim Galenus, In medio autumni tales eſſe pulſus, quales in medio vere: vehementiſſimos ſcilicet & maximos, vt in anni temporibus, in celeritate & crebritate moderatos. Cuius hæc eſt ratio: In media hyeme, & media æſtate, extremæ ſunt ratione aeris ambientis intemperies: quare in vtroque horum temporum extremè fit pulſus imbecillis, ab vno horum temporum ad alterum, quæ maximè inuicem diſtant, inclinante altero ad frigus, altero ad calorem,

per medias alterationes commutatio fit. ergo quæ ab vtriſque horum æqualiter diſtant, ſimiles in pulſu faciunt mutationes. Quare pulſus autumni medii, ſimilis omnino ſit oportet pulſui medii veris.ſit enim hyems ex æſtate per autumnum: vt per ver hyems tranſit in æſtatem. Huic opinioni contrarii ſunt Auicena, & Auerroës: qui pulſum autumni diuerſum eſſe,ad debilitatem inclinantem, putant. Dicitur ab illis pulſus diuerſus (ne quis in nominibus hæreat) inæqualis in magnitudine, velocitate,& frequentia,ſecundum diuerſas partes temporis.illorum ratio hæc eſt.Tempus hoc nō eſt perpetuò ſui ſimile:ſed modò calidum,modò frigidum.id quod ex eodem Galeno licet colligere primo libro De temperamentis, & ex Hipp. tertia particula Aphoriſmorum, aphor. quarto: vbi inquit,Si eadem die modò calor,modò frigus fit. Præterea, in hac tempeſtate virtutes omnes imbecillæ ſunt, cùm propter multiformem temperiem, & inconſtantiam temporis:tum etiam quia tales ex præcedente æſtate relictæ ſunt. propterea periculoſi morbi fiunt, inconſtantes, difficilis iudicii, mali moris. ergo ſi virtus eſt imbecillis, & vſus qui in calido & frigido conſiſtit, diuerſus,quantum in ipſo tempore agitur : debiles erunt pulſus,non ſemper eiuſdem magnitudinis, velocitatis, & frequentiæ,ſed in his diuerſi. Præterea Hippocrates prima particula Aphoriſmorum, hyemem confert cum vere hac in re,quòd homines meliùs in his temporibus cibos ferunt : autumnum cum æſtate, quoniam in his deteriùs. Qua ergo ratione tempora, quæ extremè contrariis conferuntur, in permutandis pulſibus inueniuntur adeò ſimilia modò? Nonnulli argumentis his conuicti,contendunt: locum illum ad tyrones, ſuppoſititium eſſe, non Galeni.Ego verò non crediderim:ſententiam,quæ adhibita ratione profertur,& rurſus repetitur ab eodem autore tertio de cauſis cum longa commentatione, ſuppoſititiam eſſe: ſed Galenū lapſum fuiſſe,atq; Auicenā,& Auerroëm,hac in parte meliùs ſenſiſſe. Eſt enim Galeni me nullus magis ſtudioſus:cæterùm veritati neminē præfero,intelligens nulla de re maiori cum libertate agi debere,quàm de his controuerſiis, quæ in diſciplinis inueniuntur. quod nos ita facimus, nihil credentes, niſi quod aut euidenti, aut probabili admodum ratione fuerit confirmatum. dat nobis hanc facultatem philoſophia.

De pulſu inflammationum. Cap. XV.

DICTVM eſt à Galeno libello ſcripto ad tyrones,& rurſus quarto De cauſis pulſuum capite 6.omnem inflammationem habere pulſum veluti ſerratum,& proinde durum. tamen hic idem paulò infrà cap. de peripneumonia,quæ pulmonis eſt inflammatio:Peripneumonicorū,inquit, magnus eſt pulſus,& fluctuoſum quid habens, & languidus, molliſque. Lethargus etiam,cùm eſt firmatus in cerebro,eſt tumor præter naturā,in quo vt in peripneumonia molles fiunt pulſus.Sunt qui nodum hunc ita ſoluunt:habere inflammationem quancunque,in quocunque membro ſit, pulſum durum.quandoquidem,vt Galenus inquit, neceſſe eſt, quamcunque inflāmationem comitari duo hæc:calorem, & tenſionem, quæ neceſſariò duritiem efficient,alterum deſiccando,alterum tendendo.dictum tamen eſſe pulſum peripneumonicorum & lethargicorum mollem:non quòd mollis reuera ſit, ſed quòd minùs durus pulſibus inflammationum conſiſtentium in aliis membris. nam, dicunt, propterea lethargus & peripneumonia habent pulſus molles:quòd laxa membra ſunt,& mollia,quæ proinde tenſionem non poſſunt facere.ſed quanquam inflammatio in molli membro non adeò tendat arterias, quàm in duro: tamen quòd emolliat, non eſt.non enim eſt dubium : quin ipſa pulmonis caro,cùm inflammatione laborat,minùs laxa ſit,quàm cùm nullo laborat malo.igitur pulſus ab illius inflāmatione,quanquā non adeò induretur quàm ab inflammationibus aliis,tamen nō emollietur. Addunt intelligi poſſe ex dictis eiuſdem autoris: pulſus hos peripneumonicorum & lethargicorum non eſſe molles ſimpliciter.quoniam addidit:Eſt cùm hic pulſus dicrotus fiat.Id quod, dicunt, non contingeret, ſi molles eſſent harum inflammationum pulſus:cùm dicrotum oporteat eſſe inſigniter durum.Sed vidētur mihi qui ita interpretātur.iniurii in Galenum,diligentiſſimo enarratori imponentes comparationem

abuſiuam.quaſi foret admodum graue dictu, aut difficile: peripneumoniæ pulſus,vt & lethargicorum, non tam duri ſunt, quàm inflammationum in aliis membris, ac non potiùs languidi & molles. Monuerat enim ſæpè Galenus multò antè: nomina hæc,cùm ita dicerentur,referri ad mediocrem.à qua lege ſi ſemel tam apertè receſſiſſet:totam artem quam de pulſibus ſcripſerat, vna dictiuncula reddidiſſet obſcuram, & ineptam. Quare ego non ita interpretor:ſed inflammationibus omnibus communem eſſe pulſum durum,ratione eſſentiæ inflammationis, caloris inquam, & tenſionis.cæterùm non eſſe propriũ:quin potiùs fieri poſſe, ex alia cauſa, quæ cum inflammatione coniungatur,vt pulſus ad contrarium transferantur, & ſint duri. quod vel ipſa litera declarat,quominùs eſt in quo hæreat quiſquam: φλεγμονῆς σφυγμὸς ὁ μὲν κοινὸς ἁπάσης οἷον ἐμπρίων ἐστι.id eſt,phlegmonis autem pulſus, qui omnis eſt communis,eſt vt ſerratus.dictum eſt,qui communis eſt omnis,inflammationis ſcilicet,quaſi alius ſit cuiuſque proprius. Eſt verò hic communis, quia inflammationem, qua eſt inflammatio, conſequitur, niſi maior aliqua vis ſit, quæ ad contrarium transferat. vt in peripneumonia eſſet propter calorem & tenſionem durus pulſus, ſed quia hæc cùm in laxum incidũt membrum,paruam poſſunt in arteriis tenſionem facere, & coniungitur ferè ſemper cum peripneumonia cauſa alia maior emolliendi, putà fluxio pituitoſa, cui etiam fauet membri natura:fit vt pulſus mollis ſimpliciter fiat, non ſolùm minùs durus.quod apertiſſimè docuit ipſemet Galenus quinto De locis patientibus capite 2. tractans hũc eundem locum, vbi ita ſcripſit: pulſus autem tibi potiſſimùm indicabit, nunquid cingens membrana,an contingentes ipſam muſculi patiantur.nam muſculi minùs, cingens verò membrana magis, & tendit, & duram exhibet arteriam.vt in peripneumonia nulla penitus apparet huiuſmodi durities. Ecce vt ſimpliciter ſit mollis:non durus ſimpliciter,ad alios mollis,vt illi interpretantur. Diximus, itaque,cauſam,quòd durus pulſus non fiat,in laxitate eſſe membri: ſed quòd fiat mollis, non in hac,ſed influxione pituitoſa. Sed quoniam hæc, quanquam ferè ſemper ſit in hoc affectu, fieri tamen poteſt vt aliquando non ſit, ſed bilioſa: fit vt nonnunquam pulſus peripneumonicorum non ſit mollis, ſed aliquando dicrotus. non aliter ac lethargi pulſus aliquando dicrotus eſt,& pulſus pleuriticorũ nonnunquam fluctuoſum quiddam habens & molle.Sed doctrina eſt de iis,quæ ferè ſemper ex ratione apparent:rara hæc nõ eam ſubuerunt.Sed quoniam plæraque alia deduxit Galenus ad ſummam perſpicuitatem,& nos ea tantùm quæ ſunt in controuerſia cõſtituta ſuſcepimus pertractanda:de pulſibus non dicemus plura,ſed de vrinis aliquot controuerſias reliqua huius ſermonis pars continebit,ſi tantillum de febrium pulſibus addiderimus.

De febrium pulſibus. Cap. XVI.

EST ſub Galeni nomine libellus quidam,qui De typis inſcribitur, in quo ita ſcriptum eſt: Pulſus autem tertiana laborantibus exiguus & frequens ſuperuenit. atque hoc capite tertio. Rurſus cap.5. Pulſus autem tertiana laborantibus non adeò exiguus magnitudine ſuperuenit, quantum quartana occupatis: neque vſque adeò in tumorem attollitur,quãtum quotidianę febri accidit. Itaque tertianę pulſum, minorem pulſu quotidianæ,maiorem quartanæ pulſu affirmat. Tamẽ primo ad Glauconem cap. ſeptimo:maximum,vt in putridis febribus,eſſe pulſum tertianę, minimum quotidianæ, mediocrem quartanæ, his verbis dixit: Sed & his multò minores ſunt pulſus pulſibus quartanarum,quàm illi pulſibus tertianarum. Quidam hanc controuerſiam non dirimunt:ſed effugiunt,negantes Galeni eſſe libellum illum. Ego verò, quandoquidem librum ſub Galeni nomine,negante adhuc nullo, video deferri, & video Galenum libro De differentia febrium pluries aſſerentem,ſcripſiſſe ſe de typis: aliter excogitaui,quod ipſa Galeni verba antecedentia & ſubſequentia, in vtriſq; locis,& ratio vera videtur ſuggeſſiſſe. Illud quod in libello De typis à Galeno ſcriptum eſt,in acceſſionum principiis,rigore ſcilicet,aut horrore,eſſe verum:contrarium in ipſis febribus. nam grauiſſima inuaſio eſt tertianæ, & proinde maximè refugit virtus ad profunda : minimè grauis, quotidianæ: media, quartanæ. In febribus, qui maximè riguerunt, maximè ardent:minimè, qui minùs. ac proinde, qui minimus pulſus

pulſus fuit in inuaſione,maximus eſt in febre: minimus,qui maior.itaque cùm tertianæ inuadunt, omniũ minimus fit pulſus: quanquã in illis magnitudo citiùs recuperatur, quàm in aliis. quod Galenus docuit 2. De differentia febrium, cap. 4. ita ſcribens:Inæquales verò ac magis debiles(loquitur de quotidiana) paruoſque efficit pulſus,quum primùm febres inuadunt,& in primis incrementis.fiunt vtique & in biliofa febre in acceſſionum principiis ſingula iam dicta circa pulſum ſymptomata:ſed in illa ſtatim ſedantur,tum alia,tum etiam inæqualitas. Eſt etiam in febrium pulſibus illud valde difficile, quòd Galenus inæqualitatis cuiuſdam meminit, multis in locis, quam febrium omnium dicit propriam.Primò De arte curandi ad Glauconem cap. De ſignis tertianæ,ita inquit:Quòd ſi inter hæc à febre quieuerit homo,hac,inquam, quæ in motu eſt, & omnibus nota: propria verò febrium inæqualitas in arteriarum motu relinquatur. Dicit itaque: inæqualitatem quandam febrium propriam. tamen ſi qua eſſet propria febrium,neceſſe eſſet in omni febre eſſe inęqualitatem.nam quod proprium febrium eſt,neceſſariò febribus omnibus ineſt:cùm omnes conueniant in febris ratione. quod manifeſtiùs intelliges ex his eiuſdẽ capitis verbis:Tertianis ſunt pulſus omnis inæqualitatis,præterquam febrilis,expertes.Huic itaque etiam febri ineſſe dicit illam inæqualitatem, quam dicit febrilem. Sed hac ratione diariis quoque febribus oporteret inæqualitatem pulſus adeſſe (febrilia enim accidentia omnibus febribus adſint neceſſe eſt) quas tamen conſtat, non alia ratione ſeparari à putridis, quàm quòd nullum habeant putredinis ſignum, ſed ſolius accenſi caloris. quod ad ſolum auctum vſum pertinet: quem ſolum permutare pulſus ad maiores, velociores, ac frequentiores patet, non item ad inæquales:cùm nullum vitium habeat vſus cum inſtrumentis commune. Hanc inæqualitatem, febrilem dictam,multi ex ipſo Galeno interpretantur: eſſe inæqualitatem in eodem ictu ſecundum eandem partem arteriæ, ſed ſecundum diuerſas partes eiuſdem dilatationis. moueri enim in febribus arteriam velociùs,quàm extra febres. atqui hoc non æqualiter: ſed dilatationis principium habere velocius,in medio dilatationis velocitatem amittere,ad finem rurſus illam recuperare. atqui hoc dicunt ineſſe omni febrium generi. quod innuit Galenus primo De arte curandi ad Glauconẽ capite ſexto dicens: Et ipſius inæqualitas vnius motus in quartana febre,eius formam oſtendit.nam communem omnium febrium in vno pulſu arteriæ inæqualitatem,in hac manifeſtam admodum inuenias. multò enim velocius principium finemque motus inuenies,quàm medium.Quarto etiam De cauſis pulſuum cap.14. Etenim febrium proprium in celeritate ſymptoma hic obtinet admodum manifeſtè,in vtroque termino diſtentionis,præcipuè externo. Hanc igitur dicunt inæqualitatem omnibus febribus communem.Quorum ſententiã ego probo:quòd ſcilicet hæc ſit,quam Galenus dicit inæqualitatem febrilem. Tamen cùm Galenus hanc dicit inæqualitatem febribus omnibus communem: de febribus omnibus putridis dictum intelligo.nam ephemerarum pulſus non neceſſe eſt habere hanc inæqualitatem.quod Galenus apertè dixit cap.2. primi ad Glauconem, differens de dignoſcẽdis ephemeris febribus,his verbis: Cùm pulſus nullum inflammationis ſignũ habuerit, neque omnino inæqualitas in vna arteriæ compulſione apparuerit:aut ſi hoc affuerit,omnino ſit imbecille.Quod enim additũ eſt,Si hoc affuerit,omnino ſit imbecille:propter nonnullas diariarum dictum puto,in quibus ex cauſa fit,vt aliquo modo arterias permutent vt putridæ:quales ſunt quæ ex bubonibus,& quæ ex nimia obſtructione cutis.Nam quæ ex ira,aut exercitatione,aut conſimilibus cauſis ortum habent: omnino habent nullam talem inæqualitatem. nam quemadmodum videre licet apud Galenum ſecundo De cauſſis pulſuum cap. 5. quod eſt de continuorum motuum,ſed diſparis celeritatis cauſis: oriuntur perpetuò hi pulſus ex obſtructionibus quibuſdam,& conſtrictionibus.Cùm igitur in talibus febribus,nulla compreſſionis,neque obſtructionis occaſio ſit:conſtat inæqualitatem illam, commune febribus omnibus putridis ſignum haberi debere. Cætera quæ de febrium pulſibus dicuntur à Galeno, non ſunt in controuerſia conſtituta. Quare, de vrinis iam dicemus,atque omnium primò,quid ſit,& quo pacto ſubeat in veſicam.

Quid ſit vrina. Cap. XVII.

QVIBVSDAM videtur ex ſolo potu cum modica bilis permixtione lotium fieri, neque aliam habere ſubſtantiam, neque aliam generationem, ſuaſis nonnullis Galeni locis, quæ id videntur apertè continere. Decimo de ſimplicium medicamentorum facultate capite decimo tertio inquit: Sudor, vnus hic etiam eſt humorum in animantis corpore prouenientium, eandem habens materiam, & eundem generationis modum, quem vrinæ: ſiquidem vtrique ex bibito humore conſtat generatio, excalfacto ſimul in corpore, & balioſæ nonnihil ſubſtantiæ adepto. Libello De atra bile cap. 2. Sanè enim rationi conſentaneum eſt, vel ex potu fieri quicquam cum ſanguine in iecore genito, quod poſtea non per vrinas modò excernatur, verùm per ſudores quoque. Ecce vt in his duobus locis dicat Galenus: potum eſſe ſudoris & vrinæ materiam. Quarto De vſu partium capite quarto ita ſcripſit: Neque enim ex ventriculo in venas commodè aſſumi poterat ſuccus iam ex cibis factus, neque facilè tranſgredi venas, quæ ſunt in hepate, & multæ, & anguſtæ: niſi tenuis quidam & aqueus humor, tanquam vehiculum fuiſſet ei admiſtus. Hunc itaque vſum præſtat animalibus aqua: ſiquidem ex ea nutriri nulla particula poteſt. diſtribui verò ex ventre, quod nutriturum eſt, non poterat, niſi deductum fuiſſet à quopiam ita liquido. Hos igitur tenues humores, poſtquam ſuum opus expleuere, non oportet ampliùs manere in corpore, onus alienum venis futuros: & huius vtilitatis gratia, renes facti ſunt inſtrumenta caua, oſculis aliis attrahentia, aliis autem emittentia tenue hoc & aqueum excrementum. Adiacent autem vtrinque ipſi venæ cauę, parum ſub hepate. Hæc illo in loco, quibus apertè docet: potus vſum eſſe traducere chylum per hepar, & renum trahere ad ſe potum, cùm vltra hepar iam eſſet perfunctus ſuo munere, ne ſanguis dilutus ſit, & ſero plenus. Primo etiam De facultatibus naturalibus capite vltimo, adhibita ratione dicit Galenus, ex potu fieri vrinam. inquit enim: At, quòd totũ id, quod bibimus, vrina fiat, niſi quid cum aluo exit, aut in ſudorem, aut per occultam expirationem abiit: oſtendit planè eius quod quotidie meiimus copia. Itaque ex quantitate mictus, quæ reſpondet potus quantitati, colligit: ex epoto humore vrinam habere generationem. Vnde inferũnt alii, vrinæ non eſſe generationem propriam, ſed alterato potu fieri. Huius alterationis locum, alii hepar, alii renes, veſicam alii volunt. Sed aliis videri poſſit difficile: Vrinam potus quotidiani alteratione fieri, & tempus morbi, & ea quæ in venis aguntur poſſe ſignificare. Nam, ſi, quod hodie epotum eſt, mingitur, ſecretum à renibus, poſtquam hepar perfecit concoctionem ſecundam, & ſanguis incipit diſtribui: cur ipſa futura tenuior aut craſſior ſit, ſiue mingatur in principio, ſiue in ſtatu? Si etiam ab ipſis venis non effluxit: qua ratione ſignificet eam concoctionem, quæ in venis agitur morbum facientis humoris? Adde, non ſolùm eſſe hos humores, qui ex potu fiunt, ſero ſimiles: ſed præter hos, naturale eſſe quoddam ſerum ſingulis humoribus. non aliter, quàm lac habet in ſe aqueam quandam ſubſtantiam, quam ſerum dicimus, etſi cum nulla aqua permiſceatur. Talem etiam quandam partem in vino eſſe, docet Galenus. Horum liquorum ſimilium ſero, meminit Galenus millies: ac multò ante illum Plato in dialogo De natura. cuius verba retulit Galenus ſexto Epidemion parte ſecunda, commentario trigeſimo octauo, vbi latè diſſerit de his humoribus. Cùm igitur ii ſint: neceſſe eſt ab his quoque cùm redundant, vtiles humores expurgari. Ergo non ſolùm euacuari probabile eſt aqueam ſubſtantiam epotam: ſed etiam quæ interiùs generatur, partem ſcilicet ipſorum humorum. Euacuatur ſanè. nam Galenus ſecundo Prognoſtici vigeſimo ſeptimo, eò cenſet fieri ſubrubram vrinam, quòd multum ſeri ſanguinis ſit. Quódque id, quod meiitur, non ſit quod epotum eſt, ſed excrementi quod in venis arteriiſque generatur quoddam genus, videtur docere Galenus primo De ſanitate tuenda, dicens: Venarum autem & arteriarum excrementum tale eſt, quale in lacte concreto ſerum: hoc renes à ſanguine ſecernentes ad veſicam tranſmittunt. Eſt igitur ita conſtituta controuerſia, in qua conſtat, negari non poſſe: Vrinam liquores aqueos eſſe, & ſero ſimiles, à quibus oportuit expurgari ſanguinem, ne in corpus permearet ſero plenus. Neque negari poteſt: maximam vrinæ partem ex potu fieri. quoniam

niam quantitas mictus, quæ potus quantitati reſpondet:id facit palàm.præterea potus ipſius ſubſtantia, magis ſubſtantiæ lotii ſimilis eſt, quàm eduliorum. ſed & venas deponere ſuum ſerum per vias vrinæ,docet Galenus : & res ipſa declarat in multis morborum iudiciis,quæ contingunt per vrinas. in quibus conſtat: venas, & arterias compreſſione expellere ſerum ad illius receptaculum. Quod etiam intelliges ex eo,quod ineunte hyeme ſolet hominibus accidere:qui cùm in æſtate potent largiùs, & venæ humorem auidiùs trahant , meiunt multò minùs epoto.at verò ineunte hyeme,excutientibus venis ſerum, quo iam non indigent: meiunt epoto plus. Itaque remeat, & ex venis, & arteriis in renes ſerum: ſed id non opinor frequenter à longinquioribus venis fieri. ſed cùm aut natura molitur criſim: aut aliquo humore, atque adeò inſigniter ſero pleno redundat, vt multis in morbis : aut cùm ſero ſunt plenæ, quales ex æſtate relictæ ſunt. Tamen cùm in hepate quatuor humores generentur, vt in primo huius operis libro diximus, & illorum cuique ſit ſuum ſerum: euidenter eſt verum, aliquam ſeri ſanguinis portionem elabi ad renes ſimul cum potu,hancque cùm aquea ſit, coire cum potu in vnam vrinæ ſubſtantiam.quæ quanquã ex duplici ſit,ſenſui videtur ſubſtantia ſimplex.non enim, arbitror,cùm permixta exeant hæc hepar in cauam venam, vnde viæ ad renes pendent, & aquea vtraq; ſint,& excrementa, futurũ: vt renes hoc dimittant,illud trahãt.habent enim vim excernendi ſerum à parte pingui, ſed non ſerum à ſero. ſed ſimul hæc cùm exeant, vt portio aliqua potus tranſumitur ad venas propter diſtributionem : ita portio aliqua ſeri ſanguinis deſcendit ad renes propter expurgationem. Conſtat igitur vrina ex duplici materia. Hinc, vt arbitror, nullus non intelliget:totam vrinam, formam comparare in hepate(illinc enim trahitur ſerum,quod vrina eſt) & potum qui non nutrit, qualis aqua eſt,per alterationem ſolam fieri vrinæ partem (non enim perfectè coctilis eſt:ſed recipit concoctionem elixationi ſimilem,& permixtionem cum bile, & reliquo ſero)tamen ſerum ſanguinis,quod propriè tale eſt,generari ſecundum formam & naturam eo loci,quo & ipſe ſanguis. Talis itaque eſt ſubſtantia vrinæ. Quæ quo pacto ſubeat veſicam, non adeò conſtitit inter antiquos : aliis dicentibus (cuius ſententiæ autor eſt Aſclepiades) aquam ſolutam in halitus ſubire veſicam per tunicarum poros,ibíque rurſum concreſcentem vrinam fieri. argumento,quòd nullum veſica, præterquam in ceruice,videtur oſculum habere:& ſi flatu diſtendatur,nullum tamen illi dat egreſſus locum. Sed tamen hanc multis argumentis conuincit Galenus. E quibus nos illud vnum repetemus: quòd lapis qui in renibus gignitur,deſcendit ad veſicam, atque illinc expellitur. neque minùs conuicit mille alias monſtroſas ſententias denegantium:vrinæ ſecretionem, & expulſionem à naturalibus facultatibus fieri,qui ſcilicet omnino has facultates ſuſtollebant. Sed ſatis manifeſtè hęc ille conuicit. Nos modò rem, vt habet, enarremus. A caua vena, ſtatim vt egreſſa eſt hepar, venit vrina in renes tracta ab illorum trahendi potentia:qui ipſam à ſanguine ſeparãtes expellunt per vias, vreteras Græcis dictas,ad veſicam, quemadmodum ventriculus mittit chylum & fæces ad inteſtina. quanquam inteſtinis nullam tractionem concedit Galenus:ſed ſi quos habent oblongos villos (habent autem raros) hos vſum ligamentorum habere dicit,ad firmitudinem ſcilicet reliquorum : ſexto De anatomicis adminiſtrationibus,& quarto De vſu partium ad finem. Veſicæ verò concedit quinto De vſu partium capite vndecimo tractionem per villos oblongos, ita ſcribẽs: Inteſtinorum autem tunicæ, tranſuerſos vtroſque, in circulum planè circumactos: ſed veſicarum tunicæ,rectos,& rotundos,& obliquos habent villos.vna enim vtriuſque veſicæ tunica cùm ſit,ad omnem motus ſpeciem accommodam adepta eſt conſtructionem:ſiquidem & eum motum,quem attrahendi cauſa, villi recti,& eũ quem excernendi, tranſuerſi,atque etiam eum,quem, vt retineant quæ vndique conſtricta ſunt,obliqui conficiunt,ipſa habere æquum fuerat. Hæc Galenus. Igitur non eſt vſquequaque ſimilis deductio chyli in inteſtina, & vrinæ in veſicam: ſed parum omnino diſcrepant. Nam parum admodum puto conferre huic congeſtioni vrinæ tractionem veſicæ:ſed totam ferè fieri expulſione renum.datam tamen eſſe hanc facultatem veſicæ, veluti auctuarium: ne ſi quando ea eſſet opus,ſibi ipſi veſica deeſſet. nam millies cùm de hac ſeparatione loquatur Galenus : nunquam ferè alicuius

tractionis meminit,ſed expulſionis ſolius. Primo De tuenda valetudine videtur hanc noſtram ſententiam inſinuare dicens: Hoc ſerum renes à ſanguine ſecernentes, ad veſicam tranſmittunt.ea porrò id colligit,ſeruatque ad eundem ferè modum, quem de ſicco excremento ſuprà retulimus. Itaque veſica recipit ſerum à renibus,non ad eundem omnino modum:ſed ad eundem ferè modum,quo inteſtina ſiccum excrementū à ventriculo. Adde vrinam, quò intret in veſicam,indigere motu introrſum, non extrorſum excitato. Nam quemadmodum Galenus docet diſtinctiſſimè quinto De vſu partium capite 13.(id quod Aſclepiadis nodum ſoluit) Viæ vreteres ſubeunt obliquè per ipſam veſicæ tunicam in amplam illius cauitatem: ad extremum autem à parte interiori eſt veluti ſucciſa particula membranæ, quæ operculum oſculi venæ vrinam deferentis eſt.hoc operculum conſtat ſubuerſum iri ab humore impulſo à parte externa: tamen ab impetu interno compreſſum iri magis, obſtructurumque firmiùs.quò fit,vt ad ingreſſum, vel humori habeat peruia foramina: quæ tamen egreſſum neque flatui dent. Neque verò ſcio cur miremur adeò naturæ ſolertiam: quam humana ars eſt iam imitata.nam non aliter pilæ luſoriæ inflantur per conſpicua foramina: per quæ tamen non, deinde dimiſſæ, detumeſcunt, neque ſi comprimantur,niſi dirumpantur compreſſæ. ęquum ſanè eſt naturæ ſapientiam commendando demirari:at verò fidem ſuſtollere,eſt ſtultum. Hæc eſt itaque vrinæ ſubſtantia:& hic ſecretionis modus.

Vtrum comparetur priùs in coquendis vrinis,ſubſtantia,an color. *Cap. XVIII.*

DVo veniunt conſideranda in vrinis:ſubſtantia,& color. Habet verò vrina partes duas,tenuem ſcilicet liquorem,& quod continetur. In harum vtraque conſiderātur duo illa accidentia. Nam & in liquore poteſt apparere bonus color aut malus,& tenuitas,aut craſſities,aut mediocritas:quæ modi ſubſtantiæ ſunt ſpecies. In eo quod continetur,tot colorum ſpecies fieri ſolent, quot in liquore: & ſimiles etiā ſubſtantiæ modi,craſſities,inquam,tenuitas,aut mediocritas,& præter hos,leuitas,aut aſperitas.Ergo vniuersè colligenti duobus ſignis videbuntur omnia, quæ in vrinis ſunt conſideranda, contineri, ſubſtantia, & colore.de quibus Auicena, qui omnium ferè controuerſiarum eſt parens,ita ſcripſit Fen 2.1.doctrina tertia cap.3.Propria digeſtionis operatio (vel, vt alii legunt, prima) eſt ſubſtantiam efficere: deinde ipſam tingere. Quibus verbis in magnam controuerſiam coniecit ſuos interpretes diſputantes, An poſſit comparari in vrina color ante ſubſtantiā, aut ſecus. Nam eſt à parte eorum qui negant,quod Ariſtot. 6. & 7. Metaphyſicorum monſtrat:ſubſtantiā antecedere neceſſariò omnia accidentia, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura. Nā,cùm accidentia omnia ſubſtātiæ inſint,& illorum eſſe,ineſſe ſubſtātiis ſit:videtur ex philoſophia habere euidentiam Auicenæ ſententia:primā,ſcilicet,generationem ſubſtantiæ eſſe,ſecundā accidentium.Præterea illud, quò præcipuè intendit natura, videtur conſequutura citiùs:intendit verò maximè in ſubſtantiam. Addunt, modum ſubſtātiæ comparari per qualitates patientes,potiùs quàm per agentes.nam duricies, mollicies,craſſicies,tenuitas,lentor,aut friabilitas, ac reliqua accidentia quæ in modo ſubſtantiæ conſiſtunt,ex humore aut ſiccitate præcipuè fiunt: color verò potiùs fit ex calore aut frigore.ſed qualitates patientes ad agentes habent rationem materiæ, & potentiæ. omnia verò quæ generantur ſecundum naturā, priùs ſunt in potentia quàm in actu.Non videtur itaque quadrare cum philoſophica ratione, Generari colorem ante ſubſtantiam:ſed aut generari perpetuò ſubſtantiam priùs,& tempore,& natura, vel ſaltem natura priùs,& ſimul tempore.Accidens enim cùm ſubſtātiam conſequatur: non videtur indigere propria generatione, ſed conſecutione quadam cum ſubſtantia.Sed contrà eſt,quòd poteſt vrinæ adhuc crudæ & ſubſtantia & colore,vt,verbi gratia, tenui & albæ,admiſceri flauæ bilis portio, qua tingatur, & non craſſeſcat: quo poſito,conſtat futurum,vt tenuis vrina fiat,ſed boni coloris.Reſpondebunt, arbitror,qui ex aduerſo ſunt,Fieri poſſe permiſtione alterius ſubſtantiæ vt comparetur bonus color cum malo ſubſtantiæ modo in vrina: cæterùm illud non fieri per concoctio-

coctionem, de qua quæſtio propoſita eſt. Eſt itaque poſitum in controuerſia, An cùm vrina cruda, quę ſimul eſt malę ſubſtãtiæ, & praui coloris, ſuperante natura morbum, elaboratur, poſſit comparare bonũ colorem ante bonam ſubſtantiã, an ſecus. Si quis hoc in loco amat de coloris natura aliquid audire, legat vigeſimum tertium caput ſecundi libri huius operis: ſi de ſpeciebus colorum, decimum ſeptimum primi. nobis enim non eſt mos eadem ſæpius repetere: ſed quæ eo loci in hunc ſunt dimiſſa, addentur modò. Apud Galenum, & Aetium, & Paulum, & autorem libelli de vrinis, & alios omnes Græcos autores, dempto Actuario, tantùm inuenias ſex has colorum in vrinis ſpecies: album, pallidum, rubrum, viride, liuidum, & nigrum. Dixi pallidum, vt nomẽ pro genere vſurpetur: quemadmodum ὠχρὸν vſurpari apud Galenum dicebamus. Album dicimus remiſſum colorem, & cruditatis indicium: prout aliquis mediocriũ ab hoc recedit magis, & verſus nigrum inclinat, dicitur intenſior. generantur verò, quemadmodũ Plato docet in dialogo De natura, ex extremis his cõmiſtis in hac, aut illa proportione. Pallidi tres ſunt ſpecies: pallidum, rufum & flauum. hos proximè conſequitur ruber: à quo ad nigrum eſt tranſitus per liuidum, aut per viride. Omnes colores, quorum ſub aliis nominibus meminere Auicena & Auerroës, & Barbari omnes, ac inter Græcos ſolus Actuarius, facile eſt ad has ſex ſpecies referri, quas ſolas ſcripſit Galenus. Color optimus, & maximè naturalis in vrinis eſt ſubrufus, & ſubflauus: 1. De criſibus cap. 12. Nomine horum medium etiam colorem intelligito. nam Ariſtot. 1. ſect. Problem. 53. Signum (inquit) concoctionis vrina exhibet rufa. Galenus etiam μετρίως ὠχρὸν colorem naturalem. Quare ridendi ſunt, quicunque à coloris naturalis ratione excludunt rufum. Qui his ſunt remiſſiores, cruditatem ſignificant: qui intenſiores, partim vſtionem, partim prauorum humorum permiſtionem, partim alias cauſas. Proponatur ergo nobis modò ad diſputationem vrina alba & tenuis. vbi ſemel hæc mediocris in ſubſtantia facta fuerit, ſubrufa aut ſubflaua, continens album, leue, & æquale: perfectæ concoctionis erit ſignum. Sed nonne ante hanc perfectionem morbo in concoctionem tendente, his gradibus poteſt procedere: vt tenuis primò fiat, & boni coloris, deinde boni coloris & mediocris ſubſtantiæ, tamen nihil continens, vltimò tandem hæc conſequantur omnia? Certè, dicunt quàm plurimi. Nam cùm tria hæc generanda ſint, color, ſubſtãtia, & quod continetur: quod facilius eſt, videtur primò debere generari, deinde quod difficilius. quare, cùm facilius ſit colorem generare, quàm ſubſtantiã, & hanc quàm id quod cõtinetur: vt ſubſtãtia priùs generatur, quàm quod continetur, ita videtur conſentaneũ, colorẽ priùs genitum iri, quàm ſubſtantiã. Vides ergo quàm multa vndiq; argumenta in hac quæſtione ſint, in qua ego ita ſentio: Duplici via generari poſſe colorẽ in vrina, vel cõcoctione ipſius vrinę, vel alicuius humoris infuſione. Primo modo nõ poteſt color ante ſubſtantiã generari: ſed vt recedit vrina ab albo, ita à tenui. concoctio enim perficit ſubſtantiã ꝑpetuò: color verò ſubſtantiæ conſequitur modum. Sed infuſione alterius humoris fieri poteſt rufa vrina & tenuis: de qua in Prognoſt. 30. ſecundi ſcripſit Hippocrates. Habet verò generationem, vt paulò antè diximus, ex infuſione bilis valentis tingere, & non craſſam reddere. Hoc docet apertè Gal. 1. De criſibus cap. 12. dicẽs: Si enim in aquam inieceris, vel fului coloris parum, vel pallidi multum, ſimile tibi videbitur. hæc verò, quãtum ad colorẽ attinet, iam coquitur. Oportet autẽ tantũ ipſam diſcedere ſua craſſitie ab aquoſa, quantum colore: ſiquidẽ bene concoqui debeat. Sed qua ratione dictum eſt à Galeno: Hæc verò, quantum ad colorem attinet, iam coquitur? Quoniam vrina rufa & tenuis, etſi per concoctionem non intingatur, cum ſubſtantia non comparatur ad proportionem: tamen nõ eſt adeò extremæ cruditatis ſignum, quàm alba tenuis. nã hęc ſignificat crudum extremè morbũ, & inſuper tantã caloris naturalis extinctionẽ, vt neq; conſuetã per valetudinem portionẽ bilis poſſit generare: rufa tenuis crudã adhuc ægrotationẽ. nam vſq; dum craſſities etiã incipit apparere: nondũ conſtat materiã morbi coqui, ſed robuſtiorẽ magis eſſe natiuum calorẽ, quàm cùm alba erat, & tenuis. Itaq; poteſt comparari, vt dixi, color bonus ſine ſubſtantia: & eſt bonę mutationis indicium: concoctionis materiæ morbi nondum. talem vrinam habuit Abderæ, virgo, quæ in veſtibulo templi ægrotabat tertio Epidemion parte tertia: de qua dixit Hippocrates: οὖρα λεπτὰ μὲν, εὔχροα δὲ, vrinæ tenues, ſed boni coloris. Vnde apertè colligitur: poſſe vrinam comparare bonum colorem, ſine bono modo ſub-

ſtantiæ. Neque eſt, quòd quenquam perturbent argumenta illa ex Metaphyſicis Ariſtotelis deſumpta. nam Subſtantia hæc vrinæ, de qua diſputamus, (quam multò melius eſt ſubſtantiæ modum, quàm ſubſtantiã appellare) accidens eſt non minùs quàm color. non enim hîc nomine ſubſtantiæ ipſam formam & naturam, aut ex illa, & prima materia conſtantem, ſubſtantiam dicimus: ſed modum illum circa ſubſtantiã, qui in accidentibus circa modum partium conſiſtit. ſunt hæc, quæ paulò antè diximus, craſſities aut tenuitas, lęuitas aut aſperitas, lentor aut friabilitas, & ſimilia his. hęc ergo comparantur per concoctionem, & accidentia ſunt non minùs quàm color. Videntur ſanè hæc accidentia (vt argumentum aliud proponebat) conſequi magis materiam, color formam & agentes qualitates: tamen eiuſdem ſubſtantiæ ſunt accidentia, putà vrinæ. Quare non eſt quòd modus ſubſtantiæ priùs generetur, quàm color: ſed vt generetur color ſimul cum ſubſtantia, quando per concoctionem materiæ propriæ fit. Vnde, quanquam color poteſt generari ſine ſubſtantia: tamen ſubſtantia non poteſt generari ſine colore. nam generandi boni coloris eſt duplex via, concoctio, & infuſio bilis: generandæ bonæ ſubſtantiæ, vnica, putà concoctio, quæ vtrumque facit neceſſariò. fieri ſiquidem poteſt, vt iecur poſſit generare conſuetam bilis portionem, & vt materiam morbi non poſſit ad concoctionem deducere: tamen non poteſt fieri, vt morbi materia coquatur, & conſueta bilis portio ex cibis non poſſit generari, quæ vrinam tingat. eſt enim hoc multò leuius. Quę igitur via ſupereſt generandæ vrinæ mediocriter craſſæ & decoloris? An vis, vt tenuem & boni coloris, permiſtione humoris tenuis, ſed flaui faciebamus: ita mediocriter craſſam, ſed decolorem, permiſtione humoris craſſi & albi cum tenui ſero facere? At iſthęc craſſities per permiſtionem, perturbatio eſt. erit igitur turbida vrina, non craſſa, vt oportet: hęc enim miſtione perfecta conſtat, qualem concoctio facit. Itaque aut vrina illa turbida mingetur, & manebit talis: aut reſidebit citò craſſum aliquid, quale in pituitoſis morbis ſubſidere in principio obſeruauit Galenus quarta Aphoriſmorum ſexageſimo nono. Igitur generari poteſt color ante ſubſtantiam: qui morbum in melius proficere ſignificat, tamen materiam propriam morbi coqui nondum. Subſtantia verò bona ſine bono colore non poteſt conſiſtere. Sed de hac quęſtione ſatis multa diximus.

An color poſsit mutari in vrina ſine nouæ ſubſtantiæ acceſsione, aut deceſsione. Cap. XIX.

VBI vbi Galenus, & alii autores de cauſis colorum diſputant, hos dant cauſæ calidę, flauum, rubrum, viridem, & nigrum, cùm per viridem ad illum tranſitus fit: hos cauſæ frigidę, album, & liuidum, & nigrum, cùm fit ex liuore. Videntur ergo hi colores in vrina fieri alii ex aliis, ſola intenſione frigoris aut caloris. potiſſimùm cùm Galen. 12. cap. 1. De criſibus de liuido dicat: Liuidus autem color ſolius frigoris eſt ſoboles. Quare videtur de ſententia Galeni ex ſola refrigeratione fieri, ſine noui alicuius humoris permixtione. Neque quidquam videtur hoc habere philoſophiæ aduerſum: cùm ſecundæ qualitates ex primarum proportione fiant. Adde ex ſola fame, aut exercitatione, aut quacunque alia cauſa calorem augente: fieri vrinam è pallida rufam, aut è rufa flauam. Sed contrà eſt, quòd medici ex colorum in vrinis diuerſitate, non ſimplices dignoſcunt qualitates, ſed humores redundantes, & materiã morbi. quomodo Hippocr. 6. Epidemi*o*n comment. 5. cap. 14. Lingua (inquit) lotium ſignificat. Linguæ pallidæ (dicuntur enim eò loci, chl*o*ræ, pallidæ, declarante Galeno in commentario, vtcunque in aliis locis vertenda dictio ſit) bilioſę. bilioſum verò à pingui: rubrę verò à ſanguine: nigrę ab atra bile: albidę verò à pituita. Ecce, vt vrinarum colores ex humorum redundantia fieri, non ex ſimplicibus alterationibus, doceat Hippocrates. id quod, quantum ego ſentio, & res ipſa indicat: verum eſt. Vrinam ſcilicet huius aut illius coloris fieri, non per ſimplicem alterationem ad calidum, aut frigidum: ſed per permixtionem noui humoris. nam lotium eſt per ſe potus alteratus cum ſero humorum: ſera ipſa imitantur qualitates humorum, quorum ſunt. nam ita notatum eſt à Galen. 6. epidemi*o*n parte ſecunda, comment. 38. de ſen-

tentia

tentia Platonis: quare & colore aliquatenus referre humores, à quibus ſunt, probabile eſt. ſed quoniam ſunt aquea & ſero ſimilia, remiſſos omnino veriſimile eſt habere colores. Igitur vrinæ color non poteſt fieri, niſi ex magna redundantia ſeri alicuius, vt ſi quis dicat, ſanguinei, bilioſi, aut melancholici, vel ex infuſione humoris. neque poteſt mutari, niſi aucta aut imminuta quantitate humoris infuſi: aut decedente æquali portione: ſed magis vſta priori, aut crudiori. Nam primæ qualitates non in vrina tantùm, ſed in quacunque alia ſubſtantia ſolas ſibi ſimiles qualitates poſſunt generare, non permutata ſubſtantia: cùm verò ſecundas generant, ex permutatione ſubſtantiæ ipſas faciunt effluere. vt, ſi quis incaleſcit, aut refrigeratur citra ſubſtantiæ alicuius permutationem, neque albidior fit, neque nigrior: ſed quamprimùm frigus fugat ſanguinem, dealbatur: quamprimùm calor vrit cutem, & deſiccat, denigratur. tamen per ſe, & per alterationem ſimplicem, ſui ſimiles tantùm poſſunt generare agentes qualitates. Quòd ſi Galenus liuidum colorem ſolius frigoris dixit eſſe ſobolem, & hos colores à calore, illos à frigore fieri medici dicunt: rectè quidem. quia calor igneus bilem generat flauam, quæ tingat: & refrigeratio concretionem facit, & corruptionem liuorem inducentem in ſanguine, qui liuidus vrinam conſimili afficit colore, liuido ſcilicet. in quam corruptionem calor non poteſt coniicere ſanguinem, aut humores reliquos, neque aliqua alia intemperies præter frigus: calor enim viridem potiùs reddat, & nigrum humorem. Quòd ſi fames, exercitatio, & ira, vrinæ permutant colorem ad intenſius flauum, neque id à ſolo caloris augmento fieri conuincit. ſunt enim hæ cauſæ externæ: quæ calore augentes aut vrentes bilem, cauſæ ſunt mutationis coloris in vrina. Hoc modo intelligendus eſt Actuarius, qui caput ſcripſit in ſecũdo De cauſis vrinarum: De cauſis vrinarum, quæ à ſimplici intemperie profluunt. Pro leui quæſtione hæc ſunt ſatis. Inquirere ſolent nonnulli, cùm in hunc locum incidere: vter vrinæ color naſcatur ex cauſa calidiori, ruber, an flauus. Sed nobis, qui monſtrauimus colores hos fieri ex infuſione humorum, aut ſui ſeri, eadẽ eſt hæc quæſtio cum decima ſexta libri primi, qua diſputauimus: An ſanguis ſit calidior bile, aut minùs. Quare ſi quid in hac parte habes ſcrupi, illam legito: ego ad aliam propero.

An color viridis ſit ſemper caloris ſoboles. Cap. XX.

MONSTRANTE Galeno diffuſè libro ſecundo de ſimpliciũ medicamentorum facultate, omnino ex nulla qualitate coniectare quiſquam poſſit, ſit ne res quæ in examen venit, calida, aut frigida: ſed huius fides ſoli experimento, ab operatione deſumpto, tribui debet. Neque enim ex colore, neque ex odore, aut ſapore, aut accidenti alio quopiã intelliges: cùm nullus color ſit, nullus odor, aut ſapor, qui multis calidis, & frigidis medicamentis, communis non ſit. Quare, ſi quis diſputet, ſint ne corpora, quæ natura ſua viridia ſunt, calida, an frigida: ſtulta quæſtio ſit. quandoquidem neque hoc, neque illud ſunt definitè: ſed in vtraque parte ſunt multa exempla. Cæterùm ad ſola excrementa humana, deiectionem inquam, ſputum, & vrinam, & alia omnia exeuntia conuerſo ſermone, non immeritò vertitur in dubium: An ex magno incendio generentur perpetuò, an nonnunquam etiam ex perfrigeratione. ſed addendum etiam quæſtioni cenſeo, cùm tales colorum generationes non conſequuntur modum materiæ, ex qua factum eſt id excrementi. Eſt enim, cùm euomuntur viridia, aut deiiciuntur per ſedem: quoniam multa olerum viridium copia erat ingeſta. quod neque inſignis caloris, neque frigoris eſt argumentum, vtpote ex cauſa manifeſta procedens. Verùm cùm extra hanc talis color in excrementis prouenit: internam habet cauſam in humano corpore, aut frigus corrumpens, aut vrentem calorem. Auicena, cuius opinioni adhæſit Auerroës, cùm quinque recenſuiſſet viroris ſpecies, fiſticalem, colorem ireos, indicum, ærugineum & porraceum: omnes præter ærugineum & porraceum, ex frigida cauſa naſci cenſuit. Ego verò, aut ſolum ærugineum, & porraceum virides eſſe: reliquos verò perperam in hanc colorum ſpeciem referri puto (cùm liuidi potiùs, aut quales Actuarius vene-

tos vocat, ſint) aut quæ de cauſa generationis dicunt, falſa eſſe, & omnino aduerſa Galeni ſententiæ. nullibi enim videas Galenum, viridis coloris generationem frigidæ cauſæ tribuentem: ſed calidæ perpetuò. Verùm legamus caput duodecimũ primi De criſibus, vbi ita ſcripſit: τὸ δ' αὖ χλωρὸν χρῶμα κατὰ τὴν ὁδὸν ἐπὶ τὸ μέλαν ὁδὸν γίνεται, καὶ ἔστιν ὥσπερ οἷον προοίμιον τοῦ μέλανος. εἰ γὰρ κακόηθες εἴη τὸ νόσημα, καὶ τοῖς ἐμέτοις, καὶ τοῖς διαχωρήμασι, καὶ τοῖς οὔροις τοῖς χλωροῖς, ἐφεξῆς ἐπιφαίνεται τὰ μέλανα. πελιδνὸν δὲ χρῶμα, μόνης ψύξεως ἔκγονον. Id eſt, Color viridis in ipſa via ad nigrum fit, & eſt veluti principium quoddam nigri. ſi enim malignus ſit morbus, & vomitibus, & deiectionibus, & vrinis viridibus, ſtatim ſuccedunt nigra. liuidus verò color ſolius frigoris eſt ſoboles. Conſtat, hac oratione Galenum apertè omnem colorem viridem tribuere calori. nam quod additum eſt ad finem dictionis, Liuidus verò color ſemper frigoris eſt ſoboles: dictum eſt ad differentiam cauſæ viridium, quos ex morbi malitia fieri dixerat. conſtat enim Galeno eſſe conſuetudinem hanc bene veterem: malignum morbum dicere vrentem, vt colliquantem, & eum qui vehementia interimit. ita hîc inquit: Viridis, cùm morbus eſt cacoëthes, liuidus ex ſolo frigore prouenit. Hunc locum hoc modo intellexere autor de vrinis, & Aëtius docentes: Nigrum colorem ex calore fieri poſſe, aut frigore, verùm diſtingui ex antecedente colore. ſi enim chlorus color anteceſſit, ex caloris vehementia fit: ſi liuidus, ex frigore. Hæc nullus non intelligit ex præſenti Galeni loco eſſe deſumpta. Sed hoc vnum inuenias diſcrimen: vbi nos vertimus, Viridis, interpres Aëtii & autoris libelli De vrinis vertunt Flauus. tamen apud ipſos Græcos autores nihil eſt diuerſum. nam eandem dictionem vſurpauit Galenus, quam & alii duo: nempe χλωρόν. Videndum ergo modò eſt: vtra harum verſionum videatur accedere propiùs ad Galeni mentem. Si enim nos meliùs tranſtulimus vertentes Virides: conſtat, Virides colores de ſententia Galeni citra dubium ex cauſa calida perpetuò generari. Conſidera dictionem hanc χλωρὸν duo ſignificare, pallidum, & viride, interprete eodem Galeno, qui in commentario 47. 2. prognoſtici inquit: Sępenumero dictum iam eſt, vt chloron de pallido dicere ſolitum ſit: & item de eo, quod à quodam vocatur æruginoſum. Illud æruginoſum dictum eſt, non quòd χλωρὸν ſolùm æruginoſum ſignificet, ac non etiam porraceum, & rutaceum, & ſi quæ ſunt aliæ viroris ſpecies: ſed quò quaſi per deſcriptionem ſignificaret colorem viridem. eſt enim nullum nomẽ Græcis vniuocum, quod dictioni huic, Viride, reſpondeat. proinde hos colores cõparatione declarant: & de porraceo, aut æruginoſo dicunt multa, quæ de viridi in genere dicerentur. Notauit hoc Galenus ipſe com. 39. eiuſdem libri dicens, Porracei verò nunc primùm habuit mentionẽ: cùm non habeat proprium nomen, ſed vtatur porri appellatione. Pro viridi apertè vſurpatur 10. De ſimpl. facult. cap. 5. cui titulus eſt περὶ χλωρῶν βατράχων, id eſt, de ranis viridibus. nouimus enim tales eſſe ranas, de quibus illic eſt ſermo. Itaque ſignificat dictio duo hæc: pallidum & viride. Tamen quæ in illa dictione à Galeno de chloris dicebantur: nullo modo poſſunt pallido colori quadrare. Ergo de viridi erat illi ſermo. Quid enim inquit? chlorus color eſt, veluti principium nigri. Vide hoc quantum conueniat cum viridi, & quantum diſcrepet à pallido. Plato in dialogo De natura (ex quo loco Galenum deſumpſiſſe video omnes colorum naturas, & appellationes) ita ſcripſit: Splendidum rubro alboque permiſtum, flauum procreat, rufum flaui fuſcique attemperatione producitur, fuſcum albi & nigri, pallidum albo flauo permixto, rufi nigrique temperie producitur color porraceus. Eſt verò hîc porraceus dictus color viridis. de pallidi, rufi, & flaui generatione priùs fuerat loquutus, conſtituens hos gradus citra rubeum: tantum abeſt, vt nigri coloris ſint principiũ. Viridis verò, quem porraceum appellat Plato, vt ſua oſtendit generatio ex rufo & nigro, principium nigri eſt. Itaq; rectè vertimus de ſentẽtia Galeni: Viridem colorem eſſe velut nigri principium, & fieri ex incendio ſemp. contrà ac liuidus, qui extinctione caloris fit. Decimo etiam De ſimplicium medicamentorũ facultate cap. 12. apertè ſignificat: Omnes ſpecies viridium colorum ex flauis fieri per vſtionem in trãſitu ad nigrũ, edifferens de bile. Quin & in animalibus (inquit) apparet, flaua quidẽ iis, quæ magis ſunt calida, quę verò minùs, pallida: & vbi calida animalia fame aut ſiti torquẽtur, ad atrũ colorẽ vergit, interim illũ habẽs ęruginoſum, interim cęruleum (cęruleũ non eſt viride colore, ſed via etiã eſt à flauo ad nigrũ: nã, vt flauũ fit

ex albo

ex albo & ſplendido cum rubro, ita cæruleum ex albo & ſplendido cum nigro) interim iſatidis, qui quidem magis eſt colore braſſicæ fuſcus. Harum tantummodo ſpecierum viroris meminit libello De atra bile: neque, quod ego legerim, alicuius meminit alterius. Nam, ſi ſexto Epidemion comment. 3. cap. 21. herbacei meminit: non ſignificauit illa dictione ſpeciem aliquam viridis, ſed per deſcriptionem ipſum virorem. quod declarauit transferens etiam appellationem per metaphoram ad omne vigens & boni habitus. conſtat verò per hanc metaphoram dici ſolere: virentem iuuentutem, non herbaceam. Sunt ergo dictæ viroris ſpecies, quas ſemper dat Galenus calidæ cauſæ. Secundo prognoſtici commentario 39. ita ſcriptum reperias: At verò gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis, per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam. conſtátque, vt hæc in ventriculo ſæpenumero gignatur propter quorundam cruditatem eſculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, & braſſica ſunt: atque vt etiam interdum talibus nequaquam ingeſtis ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat, aut in ventrem ſuperiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. Hæc de porracea. Rurſus cap. 47. inquit: Flauus, vbi ſeroſus ipſe humor aſſatur, quo permiſto rufus apparet: æruginoſus verò, vbi is vehementer aſſatur. Cùm itaque adeò hæc ſibi conſentiant: mihi perſuadeo, reliquos colores, quos ex frigidis cauſis fieri obſeruauerunt Auicena & Auerroës, malè referri in virides: ſed hos omnes naſci ex vſtione. Neque verò ſi quis coloris ipſius naturam contempletur, aliter iudicet. nam qui ex frigore fiunt, ſunt intermortui quidam colores, vt albus, & liuidus: qui verò participant igneo quodam ſplendore, cuiuſmodi ſunt rufus & flauus, hos ex inflammante igne veriſimilius eſt naſci. nam & ipſe niger color, nõ aliter cognoſcas, fiat ne ex calore, aut frigore, quàm ſi intermortuus eſt, aut ſplendore quodam oſtendit ignis veſtigium, tertio De cauſis ſymptomatum. Quòd verò omnis color viridis ſplendoris ſit particeps: ipſe docet intuitus, & præterea generatio. fit enim, vt diximus, immiſſione rufi (qui quia igneas flammas imitatur, appellatur Græcis πυῤῥὸς) in colorem nigrũ. Atque ita natura ipſius coloris docet, vt ad nigrum ſplendidum via ſit: cùm fiat nigritie & ſplendido colore confuſis. Tamen contrarium videbitur fortaſſe alicui docere Galenus, qui 1. Prognoſt. comment. 10. ita ſcripſit: Interdum, vt plærique, braſſicas, & lactucas chloras nominant: qui quidem color nigrior eſt, quàm ruber. eſt enim tanquã initiũ quoddam nigri, liuidíque, quem frigus, perinde quaſi nigrum, efficit. Poſſit reſpondere aliquis, vltimam dictionis partem liuidum referre, vt ſenſus ſit: Quem liuidum, frigus fecit, perinde ac nigrum. Sed qua ratione viridis color, ſi modò ſemper ex calore fit, poteſt eſſe initium liuidi, qui ſemper eſt frigoris ſoboles? Præterea Hippocrates illo in loco recenſuit eos colores, qui in morbis acutis extinctione caloris natiui fiunt, atque inter eos viroris meminit: igitur color hic ex frigore fieri poteſt, non minùs quàm liuidus & niger. Sed pro huius intelligentia oportet meminiſſe: nos non de viridis coloris cauſa abſolutè diſſerere, ſed de viridi excrementorum colore: Hippocratem verò illic de eo colore, qui in facie ægrotantis apparet, quem contingit viridem apparere ex ſolo frigore, ſanguine ſcilicet nigriori reddito, atque cum bile ruffa, qua ægrotantis facies tingebatur, permiſto: itaque colorem viridem facie imitante. non enim aliter pictores viridem generant, quàm nigro immiſſo in rufum. tamen conſtat hac ratione humorem nullum refrigeratione vireſcere, ſed cutim faciei: ſanguinem verò denigrari. Sed hæc arbitror ſatis fuerint, ne cui ampliùs, qui rationis ſit particeps, dubium videatur: viridem colorẽ in humanis excrementis caloris multi eſſe ſobolem. Quare res ipſa poſcit, vt ad aliam quæſtionem ſtylum conuertamus.

Vter color vrinæ magis lithalis ſit, liuidus an niger. Cap. XXI.

VIDERI alicui poſſit non immeritò niger color vrinæ magis lethalis eſſe liuido perpetuò: quandoquidem ex liuido, morbo properante ad perniciem, fit niger. quare vrinam extremè malam perpetuò indicet: vt & Galenus ipſe viſus eſt indicare

duodecimo capite primi De criſibus ita ſcribens: Peſſima igitur eſt omnis vrina nigra, adeò, vt neminem vnquam ſeruatum viderim ex iis, qui talem vrinam minxerunt. Cæterùm alij aliter ſtatuunt, deteriorem, inquam, eſſe liuidam nigra. quandoquidem liuida frigoris (dicunt) eſt perpetuò ſoboles, dicente Galeno in prædicto nuper capite: nigra verò nonnunquam huius, nonnunquam vehementiæ caloris, quod non putant adeò graue malum. Eſt præterea, cùm poſſit nigra vrina mingi in morbi iudicio. Addunt communem eſſe rationem vrinæ & reliquorum ſignorum, quod ad colores attinet. Tamen de coloribus artuum ægrotantis, ita ſcripſit Hippocr. 2. Prognoſtici Aphor. nono: Si digiti, ac pedes omnino nigreſcunt, minùs peſtiferi ſunt, quã ſi liueant. Ita igitur ſtatuit vtraque ſententia. Galenus, quantum ego ex lectione conſequor, nullibi eſt aggreſſus hanc comparationem colorum in vrinis: ſed conſonum eſt illius ſententiis, nigram vrinam, cùm ipſam contigerit lethalem eſſe, perniciosiorem eſſe liuida (quoniam intenſior eſt illi pernicioſus color, & ex intenſione liuidi niger fit.) cæterùm rariùs contingere, liuidã vrinam ſalubriter excerni, quàm nigram. In quo ſenſu intelligendus eſt etiam Hippocrates loco illo: Si digiti ac pedes omnino nigreſcunt, declarante Galeno in commentario. Huius verò prompta eſt cauſa. nam neceſſe eſt vrinam talem mingi redundante prauo ſucco: atque eo per ſymptoma euacuato, aut per iudicium. cùm per ſymptoma decidunt: vtraque vrina lethalis eſt, atque adeò nigra eſt lethalior. Vrinam nigram in morbi iudicio vacuari, facile eſt multo atro humore ad vrinæ vias deriuato: liuidam rariſſimum, aut omnino de iis quæ fieri non poſſunt. fit ſiquidem niger color (dicente Galeno vigeſimo ſecundo commentario ſecundi prognoſtici) ex atra bile ſyncera: liuidus verò, cùm influit modica, & permiſcetur modicè. Sed cùm parum euacuatur: ſuſpecta euacuatio eſt, & debilitatem ſignificat virtutis. de qua dictũ eſt ab Hippocrate ſecundo. Epidemion parte prima: Decretoria, quæ non decernunt, aut lethalia ſunt, aut difficulter iudicant. & rurſus primo Prædictionum, Stillę in vndecimo die conſtitutis difficiles tum aliàs, tum ſi inſtillauerint. Itaque rariſſimum eſt, aut quod omnino nunquã fieri poteſt: liuidam vrinam non excerni lethaliter. quanquam nigra exitioſior eſt, quàm liuida, cùm vtraque eſt exitioſa. Sed contrà eſt quod Hipp. 4. Aphoriſmorum aphoriſmo 47. ita ſcripſit: Excretiones in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & birioſæ, omnes malæ: at ſi bene exeunt, ſiue per alui excretionem, ſiue per vrinas, bonæ. ſi verò non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum. Qua ſententia conſtat Hippocratem dixiſſe: liuidas vrinas aliquando bene exire, aliquando malè: contrà ac nos viſi ſumus probare. Sed nos vrinam liuidam meritò haberi magis ſuſpectam nigra, & rariùs bene exire, ac per iudicium diximus: nunquam contrarium fieri poſſe, vt ſcilicet bene exeat, non diximus. Quanquam putauerim, ſi quis rectè conſideret commentarium, Galenum habuiſſe ſuſpecta exempla, ſententiam alioqui maximè probans. maluiſſet enim ita ab Hippocrate ſcriptum, Euacuationes omnes, ſi bene exeunt, bonæ: ſi malè, contrà. atque prætermiſſa fuiſſe hæc exempla. Sed etſi prætermiſſa non ſint: quod loco exempli dicitur in vniuerſali regula, non tanti faciendum eſt, quàm ſi per ſe diceretur. Adde omnino nullum eſſe tam pernicioſum ſignum, quod non aliquando præter expectationem bene cedat: quod pro Hippocrate eſt ſatis, etſi vrina liuida ſuſpecta meritò magis ſit, quàm nigra. Sed de hac quæſtione hæc ſufficiant.

De craſſa ac perturbata. Cap. XXII.

QVANDOQVIDEM de coloribus aliquantiſper diſputauimus: non erit incommodum, vt, ſi quæ ſunt de ſubſtantia controuerſiæ, hæ quoque dirimantur. Auicena genus ſubſtantiæ à genere claritatis, & turbulentiæ diuerſum facit. Quare ſubſtantiã diuidit in duo genera: genus ſcilicet tenuitatis, aut craſſitiei, & genus aliud turbulentiæ & contrarij. ita vt poſſit eſſe vrina craſſa nõ perturbata, & tenuis perturbata. Id quod probat exemplo aliarum rerum, nam inquit: Plærumque eſt ſubſtantia groſſa & clara, ſicut albumen oui, & gluten piſcium liquatum, & vitrum liquatum, & oleum: & plærumque eſt res ſubtilis ſubſtantiæ turbida, ſicut aqua turbida, quæ eſt magis

magis tenuis quàm albumen oui. Neque verò, inquit, citra rationem fit, vt res tenuis ſubſtantiæ ſit nonnunquam turbida: Sed turbulentiæ (addit) cauſa eſt permiſtio partium colores habentium extraneos fuſcos, aut aliis coloribus infectos: qui ab aſpiciente ſenſu non ſunt percepti, & prohibent peruietatem, & non per ſe percipiuntur. Hæc ſunt interpretis eius verba. Quibus clarè ſignificatur: craſſitiem vrinæ differre à turbulentia, & tenuitatem à perſpicuitate. Cuius contrarium intelligas ex Hippocrate & Galeno, vbi vbi de hac differentia loquuntur. Primo De criſibus cap. 12. Vrinam craſſam in tres ſecuit differentias: conturbatæ, quę talis perſeuerat: & perturbatę, quę clareſcit: & claræ, quæ perturbatur. vides vt hæ eædem ſint turbidæ vrinę ſpecies. Dices fortaſſe, ſunt iſtæ differentię vrinæ craſſæ per conturbationem: ſed nihil prohibet, eſſe aliam ſine perturbatione. Primò, Galenus nullibi iſtius craſſitiei meminit, quæ citra conturbationem ſit: quin potiùs vbicunque Hippocrates vrinam craſſam appellat non loquens de conturbata, Galenus dictionem de mediocri in ſubſtantia interpretatur. vt licet videre in commentario 76. & 77. quartæ Aphoriſmorum, vbi inquit: Cùm verò non tenuis extiterit, ſed mediocris: in quo ſignificato craſſam intelligere oportet hoc loco, &c. Neque verò id gratis putes dictum à Galeno: nã in Epidemiis in enarrandis hiſtoriis, ſæpius quàm vt referri poſſit, dicit, quò vrinam crudam ſignificet, Erat vrina tenuis, aut perturbata: quò ſignificet coctam, Erat craſſa. Ex qua phraſi nullus non intelligit: craſſam nimis, ac præter naturam, conturbatam eſſe, neque aliquam eſſe craſſam à mediocritate naturæ recedentẽ, non eandem turbidam. Primo epidemion parte tertia in hiſtoria Philini, Vrinæ (inquit) tenues, & decolores in principio. deinde (paucis interpoſitis) deſcribens vndecimum diem: Vrinam verò reddebat vnà cum conuulſionibus affatim multam, raro admonentibus, craſſam albam, qualis eſt quæ in matellis diu ſtetit, cùm agitatur, non ſubſidebat. color & craſſitudo ſimilis iumentorum vrinis. Vides quàm apertè dicat: craſſam, quæ cruditatẽ ſignificat, eſſe conturbatam. In hiſtoria vxoris Epicratis, quæ ęgrotabat apud Archigetem, deſcribens vrinam diei quindecimi, quæ cocta iam erat, inquit: Vrinæ craſſæ cum candido ſedimento. Sunt innumera alia loca: ſed non oportet referri plura. nam cuiuis licet eas hiſtorias percurrere, attentè intendendo animũ ſermonibus. Quarta particula Aphoriſmorũ 72. Quibus vrinæ albę & perſpicuę. Dictione hac, albæ, & tenues ſignificantur. quia dictio hæc, Perſpicuum, cùm de extrema perſpicuitate dicitur, perinde ſignificat ac tenue: vt craſſum extremè eſt perturbatum. Quod non potuit ſignificari clariùs, quàm his verbis, quæ habentur duodecimo capite primi De criſibus, deſcribente Galeno eo loci vrinam naturalem: εὐθὺς δὲ τοῦτο καὶ πάχους ἔχει συμμέτρως· τὸ δή τοι λεπτότερον, ἢ παχύτερον αὐτοῦ, πέψιν ἐνδεῆ σημαίνει· τὸ μὲν γὰρ, οὔπω κεχύμωται· τὸ δ᾽, ἔτι τετάρακται. Id eſt, Statim autem hæc eſt & mediocris craſſitiei: quæ autem tenuior eſt illa, aut craſſior, concoctionem deficientem ſignificat. illa enim nondum humorum habet fuſionem: hęc verò adhuc conturbatur. Hac dictione nulla poteſt clariùs neque latiùs ſignificare: omnẽ craſſam vrinã eſſe conturbatam. Inquit enim: Quæ mediocri craſſior eſt, cruditatẽ ſignificat, quia cõturbatur. Igitur omnis craſſior mediocri conturbatur. nã aſſertiones, quibus rei redditur cauſa, vniuerſaliũ habent vim. niſi quid nos fallunt dialectica dogmata, & communis omniũ mortaliũ ſermo. Quid ergo reſpondebimus Auicenę? Certè nihil aliud quàm deceptum fuiſſe illum, aliarũ rerum differentias in ſubſtantia & perſpicuitate ad differentias vrinarũ transferentem. nam eſt, fateor, cryſtallum magis pellucens commotis aquæ fluctibus, & ex perturbatione infectis arenæ colore, quibus etiam eſt craſſius: tamen in vrinis non aliam inuenias generandæ extremę craſſitiei viam, quàm conturbationem. Itaque ſi rerum naturas per ſe contemplare: differt quàm plurimùm craſſum, quis dicat, aut conturbatũ, perſpicuum aut tenue. tamen ſi hæc in vrinis requiras, eſt vnicum accidens. natura enim potuit à prima generatione effingere ſubſtantiam craſſam, ſed pellucentem, quale cryſtallum fecit, & vitrum. Sed vrina quę ſubſtantia ſua eſt tenuis, aquea, ſero ſimilis: non aliter craſſeſcere poteſt, quàm per craſſorum admiſtionem. Craſſa verò, aut perfectè permiſcentur, aut confunduntur. Si perfectè permiſcentur, elaborantur concoctione: quod concoctione fit, eſt naturale & mediocre. Si confunduntur, vt craſſam reddunt, ita conturbant. Sed videtur Auicena inueniſſe modum generatio-

nis extremè craſſæ per concoctionem: quæ (ſi ita ſit) conturbata non erit. inquit ſiquidem: Vrina autem multùm ſpiſſa ſecundum plurimum ſignificat maturationis priuationem: & ſecundum minus humorum groſſæ ſubſtantiæ maturationem. erit ergo in ſtatu humoroſarum febrium. Ecce vt Auicena inuenerit valde craſſam ex concoctione. Si quid Auicena non eſt hîc lapſus, vt alibi ſæpè: vrina illa craſſa non eſt ſine conturbatione, etſi ex concoctione fit. Sed quo pacto conturbata eſt ex concoctione? Quia humor coctus expurgatur per vrinam. atque ita videre eſt in ſtatus parte extrema aut inclinatione prodire craſſas & perturbatas vrinas: non agitatione & cruditate, ſed excretione iudiciali craſſi humoris & cocti. quod diſtingues per antecedentia: ſi ſcilicet ſigna concoctionis anteceſſere, aut ſecus. Nulla alia forma eſt generandi valde craſſam vrinam ex concoctione craſſorum. nam, niſi ipſius humoris portio cum vrina deſcendit: ſerum, etiam craſſorum humorum & coctorum, non tranſcendit mediocritatem craſſitiei. ſi quid humoris deſcendit, ſed modicum, ſubſidet: atque ita neque craſſam extremè facit vrinam, neque conturbat. ſi verò profuſè humor funditur per vrinam, vt cùm per hanc viam iudicatur morbus: copia humoris facit craſſam, & conturbat. Satis ergo oſtendimus, craſſam vrinam, cùm extremè eſt talis, eandem eſſe conturbatam: & perſpicuam etiam, cùm extremè talis eſt, qualem quarto Aphoriſmorum Hippocrates deſcribebat, non eſſe diuerſam à tenui. De cuius cauſa, dimiſſa iam tandem hac, occurrit hoc in loco contentio.

Vtrum vrina tenuis fieri poſſit obſtructione, an tantùm cruditate. Cap. XXIII.

VERTITVR enim in dubium, An ex ſola humorum cruditate vrina tenuis fiat, an etiam aliquando ex viarum obſtructione. Auicena ſiquidem inquit: Valde tenuis in omnibus diſpoſitionibus maturationis ſignificat priuationem, aut in venis oppilationes. Actuarius, In obſtructionibus, inquit, apparere tenues: in obſtructionum ſolutionibus craſſas. in quam ſententiam Aetius: Vrinæ circa obſtructionis principium, paucæ & aquoſæ minguntur. Quinetiam & ipſe Galen. lib.1. De locis patientibus cap.1. repentinam ſuppreſſionem vrinæ cum aliis ſignis, & iis quæ anteceſſerũt: lapidẽ in veſica ſignificare dicit, & inter antecedentia, vrinam aquæ ſimilem commemorat. ſic enim, arbitror, rectiùs dicetur: quàm Vrinam aquæ ſimilem, ſignũ eſſe lapidis veſicæ: cùm non diſtinguat veſicæ lapidem ab eo, qui in renibus progignitur. Igitur hæc omnia autorum teſtimonia videntur confirmare: ex obſtructione fieri tenuitatem. præcipuè, quòd etſi nulli dicerent, nos tamen ipſi ſæpè videmus, ex obſtructionibus aqueam vrinam transfundi, quæ ſubitò reſerata via craſſa profluit: cùm nõ poſſit ſubitò à cruditate vindicari. At verò contrà eſt Galenus, qui 4. De tuenda valetudine, crudis ſuccis hanc vrinam dixit accidere, obſtructionis nulla facta mentione. 1. De criſibus cap.12. vrinam extremè tenuem, aqueam ſcilicet, ex cruditate dixit fieri. Dices. Non eſt proprium ſignum: ſed cùm obſtructio non adeſt, ſemper ex cruditate fit. itaque non dixit: ex cruditate ſola. Mihi videtur hac in parte, vt meminit debilitatis facultatis retinentis quæ in renibus eſt: ita quoque obſtructionis mentionem facturus, ſi ab hac quoque eam vrinam fieri poſſe exiſtimaſſet. 4. etiam Aphor. comment.69. non abſque ratione craſſæ vrinæ, ſunt multitudine paucæ, vt quæ vix renes pertranſeant. ergo quæ eatenus craſſæ ſunt, vt vix renes pertranſeant: paucæ fieri poſſunt, ſed nondum tenues. Præterea, falsò dicas in quacunque ſubſtantia, quantumcumque fortem habente permiſtionem, poſſe colatura craſſum à tenui ſeparari. An etiam in ea permixtione, quæ per concoctionem comparatur? In his quæ coquuntur, dicente Ariſtot. 4. Meteor. cap.2. craſſa permiſcentur cum tenuibus, quæ ab imbecilli calore non continebantur: hæc contrà putrefactio ſeparat, concoctioni contraria. Sed, vt hæc generationi dicitur contraria ab Ariſtot. quia naturalis rerum interitus ſemper per putrefactionem fit: ita concoctio perfecta, generatio eſt, & quæcumque concoctio, eſt propriæ ſubſtantiæ perfectio. Quare, ſi philoſophus es, iam intelligis: Vnionem per veram mixtionem factam, non poſſe diſſolui ſine permutatione ſubſtantiæ, tantùm abeſt, vt ſola colatura. Vinum (dices) & aqua, & alij liquores atte-

res attenuantur percolati. fateor: ſed ſunt his omnibus quædam extra proprias ſubſtantias permixta. eam verò craſſitiem, quę ſuæ naturæ eſt propria, qua ratione amitteret? Vis, vt exactè loquar: redduntur hæc puriora, non tenuiora. Itaque vrina quæ exactè tenuis eſt, duplici via poteſt fieri craſſior: aut cocta, & propria ſubſtãtia coacta: aut permixtione alicuius craſſi humoris conturbata. prior illa craſſities, vt quæ mixtione perfecta comparata eſt, non poteſt colatura amitti: alioqui nihil prohibebit ex aqua aërem colatura facere. neque minùs, hac ſola ratione cenſebis, elementa, quæ proprias formas in mixtis retinere credis, poſſe inuicem ſeparari: atque ita ſola colatura liquores omnes poſſe corrumpi. An non quę eandem ſubſtantiam conſtituunt, ab eodem calore naturali in mixtione contenta, vnionem conantur tueri? Ego quidem arbitror. nam diſſolutâ corrumpuntur: & nulli rei eſt quidquam carius ſua conſeruatione. Quæ percolantur, nónne magna ex parte ſuo pondere permeant meatus tenuiores? Quæ ergo tanta vis eſt, cùm præcipuè extrinſeca accedat nulla, aut ea non adeò vehemens: quæ ſubſtantiæ eiuſdem partes concoctione vnitas, eodem naturali calore contentas, ſeparari faciat? Sola ſupereſt vna illa tenuitas, quæ etiam ab obſtructione fieri poteſt: priuatio ſcilicet eius craſſitiei, quę per conturbationem participabatur. poſſunt ſiquidem humores craſſi, qui hactenus reſeratis viis, cum liquore permeabant: nunc, obſtructis, quamuis non adeò anguſtis viis, hærere ſuo lentore. atque ita reliquum permeabit, nõ ſua ſubſtantia tenuius (hoc enim naturæ rei repugnat: cùm ſemel cocta non poſſint cruda reddi, vt alibi monſtrabimus) ſed minùs perturbatum, minùs craſſis confuſum. quæ expurgatio ſenſui præſtat ſpeciem attenuationis. Quare non parum acutè dictum eſt ab Auicena: claritatem & conturbationem differre à tenuitate & craſſitie. quanquam Galen. craſſitiem & conturbationem eandem differentiam ſemper eſſe cenſuit. non qui, ſi rerũ naturæ exactiùs ſpectentur, non intelligeret, primam illam differentiam in modo propriæ ſubſtantiæ, ſecundam hanc in confuſione cum alia diuerſa conſiſtere: ſed qui hæc exceſſuum nomina, extremis accidentibus volebat tribui, & veram craſſitiem, quæ concoctione fit, nunquam vltra mediocritatem conſiſtere, intelligebat. proinde craſſitiem in extremo, & cõturbationem, conſtat eandem eſſe differentiam, quòd ad medicam conſiderationem ſpectat: etſi rerum naturas rectè nos docuerit Auicena. Hinc quoque luce clarius iam euadit: Vrinam extremè tenuem, in pueris propterea eſſe periculoſiorem, quòd natura ſua habent fortiſſimam alterandi vim. ſed non propterea pueros ſolere mingere in extremo craſſum: ſed propter voracitatem, & inordinatos motus. ſed quando hæc ſufficient, & lectoribus in hac quæſtione ſatisfecimus: opportunum fuerit ad aliam tranſire.

Qui colores cum quibus ſubſtantiæ modis coniungantur. Cap. XXIIII.

AVTOR ille libelli de vrinis, quicunque is ſit, ſingulorum colorum enarratis naturis, & modi ſubſtantiæ ſpeciebus, conferens ſubſtantiam cum coloribus, tenuitati ruborem & nigredinem denegat, denegaturus etiam quantum intelligo liuorem, ſi de hoc colore non omnino tacuiſſet. craſſitiei denegauit pallidum, rufum, & flauum: atque denegaſſet (vt arbitror) viridem colorem, ſi illius meminiſſet. Verùm quæ ille tacuit, nos non inducemus ad repræhendendum: ſed quod dixit perpendemus, quàm verum ſit. Itaque ſi qua vrina eſt pallida, rufa, aut flaua, ſtatim eſt tenuis: ſi nigra, aut rubra, ſtatim craſſa. ſolum reliquit candorem, cum quo alteruter ſubſtantiæ modus copuletur. Eſt huius ſententiæ vnica ratio: quòd pallidus, rufus, & flauus color influxu tenuis humoris fit, nempe bilis amaræ: ruber & niger influxu craſſi, ſanguinis inquam, aut melancholiæ: albus, nunc influxu humoris craſſi, qualis pituita, nunc nullo humore permixto, nunc verò defectu concoctionis. Huic ſententiæ viſus eſt atteſtari Aëtius, ſaltem in his quæ de vrina nigra Autor libelli De vrinis ſcripſit, non ſine multis argumentationibus, quibus non hi autores modò, ſed multi alij medici ſeducti ſunt, in ſuis commentariis, aut lectionibus, aut diſputationibus, cenſentes: nullam tenuem vrinam poſſe eſſe nigram. qua in parte maxima agetur

huius quæſtionis controuerſia. quanquam non committemus, vt aliorum colorum quenquam omittamus. Monſtrabimus, non in hoc colore ſolùm, ſed & in reliquis, præ nimia diligentia autorē illū eſſe lapſum. ſed quoniā niger pendet, non ex craſſo tantùm humore, ſed ex omnium maximè craſſo: age, de hoc primò diſputemus. Aut (dicunt) vrina nigra fit vſtione, aut perfrigeratione, aut permixtione melancholici ſucci. Vſtio reſolutione tenuiū partiū facit craſſeſcere, perfrigeratio cogit ac denſat, humor melācholicus, cùm ſit ſubſtātia craſſus, neceſſariò faciet vrinā craſſam: igitur nullatenus generari poteſt nigra vrina, & tenuis. Illi ita colligunt, tamē hac in parte laudanda magis eſt Auicenæ ſententia: qui nō ſemel, ſed ſæpius Fen ſecūda 4. meminit vrinæ tenuis & nigræ. tales vrinas inuenit toties Hippocrates in ægrotantibus, vt in hiſtoriis Epidemion licet videre: vt mirer cur illi autores tam multa Hippocratis loca diſſimulanter præterierint, neque reſpondentes, neque negantes, neque declarantes. Nam Herophonti fuere οὖρα μέλανα, λεπτά, vrinæ nigræ, tenues: Epicratis vxori οὖρα λεπτὰ, ὑπομέλανα: Heropyto Abderis οὖρα λεπτὰ, μέλανα. Apollonio Abderæ, & aliis quinquaginta fuere tales vrinæ. igitur poſſunt fieri vrinæ tenues & nigrę haud dubiè, ſi modò fidelis eſt Hippocrates in narrandis hiſtoriis. Sed qua id ratione? An frigore denigrata eſt hæc vrina? aut vſta calore? Aut tincta atra bile? ita enim argumentabantur. Sed pro argumēti dilutione, & firmiori probatione noſtræ ſententiæ, hæc oportet intelligas, quæ oſtendit quotidie in ipſa re experimentum, & probant pictores: colorem, quò magis accedit ad extremos, precipuè verò ad nigrū, eò cum æquali quantitate materiæ, vel nonnunquam etiam cum minori plus tingere. igitur qui niger eſt color, minima cum quantitate tingit: vſque adeò, vt ſi in magnum aliquod aquæ vas, tantillum atramēti immittas, aut etiam atri vini, totam aquam atro colore videas infectā. Sufficit igitur ex ratione multò minor nigri humoris copia tingere, quàm craſſum reddere. Nam quæ atra ſunt, hac ratione qua atra, tingunt priùs reliquis: ſed craſſitiem non faciunt priùs reliquis, niſi ipſa ſimul contigerit eſſe craſſiora reliquis. fieri ergo poterit, vt portio atri humoris incidat in vrinæ liquorem, quę valeat illum tingere: & quæ non valeat craſſum facere. quo poſito conſtat futurum: vt vrina nigra fiat, & tenuis. Quòd ſi nigram quæ ex maximè craſſo humore pendet, oſtendimus poſſe eſſe tenuem: nulli iam videbitur difficile rubram etiam tenuem fieri poſſe, influente, ſcilicet, in eam ſanguinis ea portione qua valeat tingi, & non fieri craſſa. Quanquam de rubra non dubito: quin ſi admodum rubra eſt, ſit etiam craſſa. Quare ſubrubram & tenuem fieri poſſe puto à ſanguinis ſero, aut à ſanguinis modica portione: ſed rubram, aut perrubram neque à ſanguinis tam parua portione, vt non etiam craſſitiem inferat. Verùm quæris iam (ſatis certò ſcio) quid eſt in cauſa, quòd ater humor poſſit atram vrinam facere, non etiam craſſam, & ruber non faciat rubram, quin faciat etiam craſſam: cùm ſanguis non ſit tam craſſus, quàm melancholia? Dictum à nobis nuper eſt: colorem, quò eſt intenſior, eò magis tingere, etiā cum minori quantitate. atque hoc colorem nigrum facere omnium maximè. id, quantum intelligo, fit: quia remiſſus color faciliùs diluitur permiſtione alterius, quàm qui eſt intenſior. Igitur meritò fit: vt ſanguis faciliùs diluatur infuſus in ſerum, quàm melancholia. igitur portione multò maiori ſanguinis opus eſt, quò rubra fiat vrina: quàm atri humoris, vt nigra. nam minor, vel etiam æqualis, diluitur à ſero vſque adeò: vt ſubrubra illinc vrina proueniat, non rubra. Igitur fieri etiam poteſt rubra tenuis: ſed parum rubra, quam ſubrubram dicimus, non rubra, aut impenſè rubra, quam perrubram appellauimus. Verùm hæc de tenui vrina dicta ſint: craſſam quid impedit pallere? (nam & hoc negat autor de vrinis) ſi enim color pallidus remiſſior eſt rufo & flauo, vt monſtrauimus, & quemadmodum nos Plato docuit (quem ex Timeo in quæſtionem decimam octauam induximus diſputantem) ex albo & flauo permiſtis habet generationem: fac in vrinam craſſam & albam portionem flauæ bilis deſcendere, & ecce prodibit craſſa, & pallida. adde plus bilis, nihil detrahens de craſſis ſuccis: & ex pallida ſubrufa fiet. quod fieri poſſe viſus eſt Galenus dicere 30. com. 2. Prognoſt. his verbis: Oportet enim, vt in colore diximus, modicè rufam eſſe debere naturalē vrinam, ita etiam modicè ſe habere in corporatura aut craſſitudine: neque ita tenuem eſſe, vt aquam, nec ita craſſam, vt aſſimiletur vrinæ iumentorum. hæc dixit Galenus deſcribens

bens naturalem vrinam,& vituperans eam quæ cùm in illa conuenit colore, ſed ab ea deficit in ſubſtantia. quod duplici via fieri poſſe ſignificat: facta vrina tenui, aut craſſiori,qualis eſt iumentorum. igitur inſinuat ſubrufam aut ſubflauã vrinam craſſam. Sed quid quæſo rationis eſt, in aduerſa opinione? Quoniam (dicunt) hi colores ex defectu materiæ fiunt. O falſam propoſitionem ex re quadam ſingulari regulam confingentium. Quoniam ſcilicet per famem aut ſitim vident tales in vrina colores fieri,ex defectu ſolùm materiæ fieri colligunt: cùm tamen Galenus ex pallida rufam,& ex hac flauam fieri dicat,loco nuperrimè citato,aut aucta bilis portione, aut ea quę præerat facta ſynceriori.Igitur fieri vrinam craſſam,& pallidam,ac ſubrufam, non admodum eſt difficile. rufam exquiſitè,aut flauam, & eandem craſſam,rariſſimum eſſe cenſeo: neque fieri aliquando poſſe, auſim affirmare. Nam craſſitiem ea vrina neceſſe eſt aliunde comparet,quàm ex flauo ſucco: is enim tenuior eſt quàm vt tingat,& faciat craſſum. igitur neceſſe eſt vrinam eam refertam eſſe craſſis ſuccis: in quos portio bilis infuſa,neceſſariò diluitur,vt paulò antè de ſanguine dicebamus. Atque ita pallida fiet, aut ſubrufa vrina,intenſior colore nondum. Quòd ſi tantam bilem vis ad vrinæ vias deriuari,vt intensè tingat vrinam etiam refertam craſſis ſuccis: vix intelligo,qualis affectus futurus ſit, qui tam multam bilis copiam generet, cum tam multa craſſorum humorum. Igitur poteſt fieri vrina nigra ac ſubrubra tenuis, neque minùs craſſa & pallida,aut etiã ſubrufa: rubra verò exquiſitè non erit tenuis, neque rufa exquiſitè aut flaua craſſa erit. quantũ ego iudicio aſſequor,atque obſeruatione in operibus non adeò longa, ſed neque indiligenti vidi. Quare de his hactenus.

Ex qua ſubſtantia generetur vrinæ ſedimentum.
Cap. XXV.

NEQVE de ſubſtantia eius quod in vrina continetur,omnibus eſt eadem opinio. aliis enim ex eo,quod in hepate effugit ſanguinis formam, eò quòd nec in ventriculo fuerit commodè præparatum,habere generationem cenſent. alij non ita: ſed ex excrementis tertiæ concoctionis, quæ peragitur in membris. Itaque priores dicunt, in alimentis omnibus eſſe partes alias aliis commodiores ad concoctionem, alias omnino incommodas:proinde fieri, vt in ventriculo particulæ alię fiant crudioris chyli,aliæ confecti. cúmque chylus eam rationem habeat in hepate, quam cibi in ventriculo: ex perfecto chylo vtilem ſanguinem fieri,ex infecto crudum illud, quod in vrinis continetur. quod proinde contentum appellamus. Sed ſunt, quæ his obiiciantur incommoda. Fieret enim, ſi ex crudo contentum generaretur, tum vt in morborum principio maior illius portio appareret,quàm per ſalutem, cùm eo tempore debilior facultas ſit, & debiliorem potentiam neceſſe ſit plura alimenta effugere: tum etiam,vt cùm nihil in vrina contineretur, ſubeſſet maior concoctio. Si enim eſt, quod incoctum manet: qua ratione quo tempore maior concoctio fieret, nõ produceretur multò minus? Igitur,quia in morborum principiis omnino nihil in vrina continetur,& cùm primùm incipit contineri, concoctionem vegetiorem fieri ſignificat: alij aliter ſentiunt fieri,ſcilicet ex ſanguinis portione,quæ tertiam elaborationem refugit,quámque oportuiſſet in membrorum ſubſtãtiam commutari, & aut propter deficientem præparationem in prioribus officinis,aut putredinẽ quam contraxit, aut prauam aliam quamcunque qualitatem, omnino vt oportuit,non potuit confici,commutatum ad eam formam quam in eo quod cõtinetur,contemplamur, protruditur ad vrinæ vias.Sed contrà eſt: quòd ea,quæ tertia concoctione elaborantur,nõ ampliùs continentur in magnis venis, ſed in anguſtos poros impingunt, & per vaſa parua ad minimas quaſque partes deducuntur. Vnde nõ eſt veriſimile,ad venas recurrere excrementũ per vrinę viã euacuandũ. nam quanquam eſt vniuerſum corpus tranſpirabile: tamen nunquã ab his partibus verſus viſcera recurſus fit, niſi cùm magna vrget neceſſitas.quemadmodum per famem fieri docuit Gal.2. De facultatibus naturalibus. At verò quod continetur in vrina, quotidianam oportet habere generationẽ. Præterea excrementa tertiæ concoctionis habent propriã euacuationem ab hac longè diuerſam,per ſudorem,inquam,aut per ſordes, aut effumationem ſenſum fugientem,quæ per cutem fit.voco effumationem,excrementorum euacuatio-

nem occultam: quoniam hoc nomine mihi videor poſſe eam ſeparare ab expiratione ea, quam primo De tuenda valetudine nutritioni dixit aduerſam, & effluxus eſt noſtræ ſubſtantiæ, quę in halitus digeritur. in eodem libro apertè docuit Galenus huiuſmodi eſſe talis excrementi euacuationem his verbis: Reliquum autem excrementorum genus in ſingulis generatur animalis particulis, ex eo quo aluntur ſucco, aliud quidem, ceu ſemicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ adſimilari nutriendæ parti nequiuerint. (paucis interpoſitis) Huic excremento nullus à natura deſtinatus meatus eſt. expellitur autem & actum per mollia corpora, quæ eius violentiæ cedunt, potiſſimùm, cùm ab ſpiritu cum maiori impetu irruente impellitur: & etiam per omnes exiguos poros, quorum plenum eſt corpus vniuerſum, & etiam tota cutis. Ecce igitur qualem habent tertiæ concoctionis excrementa euacuationem, à mictu quàm diuerſam! Adde id, quod vtrorumque ſententiam euertit: Fieri non poſſe, vt per ea quæ in vrinis continentur, tempora morborum diſtinguerentur ſecundum elaborationem materiæ morbi, niſi ipſius humoris putris pars eſſent. Quid enim haberet commune, modicum aut multum effugere concoctionem primam quæ in ventriculo, aut ſecundam quæ in hepate & venis agitur, aut tertiam quæ in membris ipſis, cum morbi cõſtitutione? Inuenit cuiuſdam monachi arguties nodi huius diſſolutionem: quod cõtinetur in vrinis, eſſe alimenti portionem, quę in ſanguinem non commutata manet. ſed non rectà & vnico impetu à ventriculo ad veſicam deriuari, atque inde cum lotio ad matulam: ſed volutari cum humoribus in hepate & venis, afficique interim neſcio qua qualitate referente modum, quem humores habent in venis. hæc ille. ſed neque ego intelligo, neque vt puto quiſquam alius, qua ratione affici poſſit tanta ſimilitudine cum humore, vt conſtitutionem morbi conſpicuè declaret, quæ ex elaboratione materiæ pendet: niſi idipſum quod ille contentum vrinarum appellat, in venis alteratum, trahitur ad humoris ſimilitudinem, aut humoris ipſius portionem inſignem ſecum deducit. Si illud fit, non ſola fuga concoctionis fit, ſed concoctione. Si hoc: eſt pars humoris putris, aut ex duplici materia. Hoc multos traxit in aliam ſententiam ab vtraque diuerſam, quæ ſtatuit: duplex eſſe quod in vrinis continetur, aliud in vrinis ſanorum, aliud in ægrotantibus. quod per valetudinem apparet, eſſe illud quod refugit ſanguinis generationem: quod in ægritudine, partem ipſius humoris ex quo pendet morbus. nam & per valetudinem, ex multitudine eius quod continetur, perſentimus deuorata eſſe multa aut craſſa, cùm hæc in voracibus, aut ebriis, & pueris eadem ratione inueniantur maximè: & per morbos eo quod continetur, cognoſcimus concoctionem materiæ ex qua pendent, & illius defectu, cruditatem. Priorum vtrique cenſent: ex eadem materia fieri, ſiue in ſanorum, ſiue in ægrotantium vrinis proueniat, & eandem rem ſignificare. nam eò meliorem iudicamus vrinam, & ſalubrioris affectionis ſignum: quò ſimilior eſt ſanorum vrinis. Præterea, ſi febricitans multa ingerit, copioſius habet ſedimentum: ſin minus, exiguum. quod euidenti argumento eſt: ex inconfecto cibo illud in morbo non minùs, quàm in bona valetudine prouenire. Tot itaque ſunt in hac controuerſia opiniones, inter quas certum eſt noſtram ſententiam ſtatuere: & quod videtur probabiliſſimum, quoad fieri poterit firmiſſimis rationibus, & Galeni verbis confirmare. Id quod continetur, & quod morborum diſtinguit tempora, proculdubio, de ſententia Galeni, ipſius materiæ morbum facientis pars eſt. eſt enim celebratiſſimum à Galeno: Naturam conari humores inutiles, non minùs quàm vtiles ad ſimilitudinem ſubſtantiæ cum membris mutare, & emendare integrè putredinem. quod cùm conſequi non poteſt: emendat, quatenus poteſt, mutans ad mediam quandam formam ſimilem formæ puris: hanc cùm conſequuta eſt natura, neque poteſt vlteriùs humoris, vtpote putris, cõcoctio promoueri: deſiſtit à concoctione, & conuertitur ad expulſionem. Hæc generatio eius quod continetur, non aliter ac generatio puris, actio quædam eſt: quam haud ſcias concoctionem appelles, an putrefactionem. eſt enim reuera motus medius, vtriuſque particeps. Sed de hac, dante Deo, in quinto huius operis libro ſumus diſputaturi. Docet hoc (quod de eo, quod cõtinetur in ægrotantiũ vrinis, modò diximus) Galenus primo De differentia febrium capite ſexto, vbi diſſerens de concoctione & putredine, inquit: At duorum generum, alterum quidem fit ſuperante natura, alte-

rum ſu-

rum ſuperata.& ſuperante quidem (ſicut in inflammationibus & omnibus tuberculorum tumoribus) pus: in humoribus autem, qui in venis atque arteriis continentur, quiddam quod puri proportione reſpondet, ſubſidens in vrinis. At talis quidem putredo non ſimpliciter putredo eſt, ſed aliquid etiam habet concoctionis. Hæc Galenus. In quam ſententiam tertio De præſagitione ex pulſibus capite ſexto: Quod verò eſt veluti τεφρῶδες, quaſi nos diceremus cinereum,vel,vt ſolent dicere, cineritium,non perinde(quia craſſum eſt) poteſt excernere: ſed per inſignes quoſdam meatus educit. hoc in partibus inflammatis eſt pus,in ipſis vaſis, quod in vrinis ſubſidet. Vides vt clariùs etiam, quàm nos ipſi,docuerit Galenus: ſedimentum vrinæ ægrotantium eſſe humoris putris portionem. Sed rogent nos, qui contrariæ ſententiæ ſunt (ita enim rogant) Qua ratione in intermittentibus febribus,vt tertiana,aut quartana, fieri poteſt, vt quod continetur in vrina, ex morbum faciente cauſa fiat. non enim (dicunt) ex antecedente vocata cauſa generabitur:eſt enim hęc, humor in venis,qui nondum putret, ſed paratus eſt putrere: ſed neque ex proxima cauſa,quam multi dicunt continentem, nos proximam: hæc enim extra venas putreſcit. Huic quæſtioni vides vt reſponderit Galenus dicens: Naturam cineritium (tale autem eſt de ſententia eiuſdē autoris, quod in intermittentibus febribus ex vſtione putrium humorum relinquitur) expurgare per manifeſtos meatus, per venas inquam. Igitur quanquam putreſcat humor extra vaſa,aut in paruis vaſis,expellit cineritium natura per conſpicuos meatus. quod cineritium , quanquam in principiis paroxyſmi generetur: non ſubſidet tamen eo tempore in vrinis,quia natura in principiis omnia retinet, vt mox audies. Mirum ſi adhuc quiſquam dubitet, quod continetur in vrina in morbis, eſſe humoris putreſcentis portionem: cùm nullus neſciat, communem omnium medicorum eſſe ſententiam, in morbis pituitoſis opus eſſe ad concoctionem perfectam,ſedimento,in bilioſis verò appendiculo, & nonnunquam etiam ſolam nubeculam,atque etiam prætenuē ſufficere. huiúſque cauſam eſſe tenuitatem bilioſi humoris,qui à minori flatu in ſublimiori regione continetur. Quæ dogmata vides quàm forent ridicula: ſi quod continetur in vrina, nulla humoris aut bilioſi,aut pituitoſi pars eſſet. Eſt itaque,quod per morbos in vrina ſubſidet: portio morbum facientis humoris,actione caloris naturalis corrigentis quoad poteſt putredinem, talem formam recipientis.Illud quod per ſanitatem apparet: proculdubio humor crudus eſt, & generationem habet ex eo, quod ſanguinis refugit confectionem. Euidenti argumento eſt,quod & paulò antè tetigimus: plurimum contineri in vrinis voracium hominum, & ebriorum, & puerorum. quoniam voraces cùm ſint, inordinatè mouentur,vt nuper in vigeſima quæſtione diximus: &, vt ſemel dicam, omnium qui multis veſcuntur, aut craſſis. Ad de monſtratum eſſe: quod continetur in vrinis ægrotantium, eſſe ex morbi materie. quare cùm nulla talis bene valentibus ſit,ſupereſt his ex alia occaſione fieri, ſed nullam inuenias probabiliorem hac.Iam verò,vt de ſententia Galeni loquamur, primo Prognoſtici commentario vltimo,in vltimis verbis ita ſcripſit: Quidquid enim alimenti in ſanguinis generatione refugit naturæ confectionem, ſubſidet in vrina: neque vt ſanguis ab ea commutatum,neque vt pus, cauſæ præter naturam in generatione particeps.primo De criſibus capite duodecimo: Cùm adhuc coquitur ſanguis, quod mingitur læue,album,& æquale ſedimentum ac multū facit:perfecta iam concoctione color illi intenditur, minus autem ſubſidet.primo de alimentorum facultatibus capite ſecundo: Crudus autem ſuccus propriè nuncupatus, eſt, quale id apparet,quod in vrinis ſubſidet. libello De multitudine capite decimo ſeptimo, loquens de ſucco crudo inquit: Humor autem is alia pituita craſſior eſt,ac minùs flatulentus, qualis in vrinis ſubſidet, iis præcipuè qui ex cruditate ſedimentum multum ſimile fabaceæ farinæ obtinent. Igitur eſt de ſententia Galeni id quod continetur in vrinis bene valentium, ſuccus crudus: qui dum ſanguis generatur, refugit hanc confectionem. Argumento eſt quod ipſe Galenus monuit, poſtquam iam confectus eſt ſanguis, minus eius quod continetur apparere. Sed tamen quanquam hæc ita ſe habeant,quamprimùm homo in putridæ febris incidit principium, ceſſat quod continetur apparere, etſi non ceſſet crudus ſuccus generari:

vel etiam ſi generetur multò copioſior. qui enim in putride febris principio conſtitutus eſt: etſi cœnet lautiſſimè, minget tenue lotium, in quo nihil ſeparetur. Sed, vt paulò antè cœpimus dicere: Natura in principiis ceſſat ab aliis naturalibus actionibus, ad retinendum, coquendúmque conuerſa. atque cùm cæca ſit, non modò morbum facientem materiem, ſed & cum illa omnia excrementa retinet. Ita videas eo tempore plærumque aluum ſupprimi, vrinas retineri, neque ſudorem effluere: ſed omnia interiùs manent. quod eadem de cauſa contingit ſucco illi crudo, qui in officina ſanguinis generatur: tamen nõ redditur cum vrina, ſed tranſſumitur in venas. ex quo illic atque ex humore morbũ faciente, actione membrorũ, venarum inquam & partium adiacentium, vna forma generatur eius quod continetur: quod deſcendere incipit tendente morbo ad concoctionem. Igitur, quemadmodum paulò ſuperiùs cenſuimus, liquorem vrinæ ex duplici ſubſtantia habere generationem ex potu, & ſero ſanguinis: ita cenſemus modò, quod continetur, quódque apparet, per morbos eſſe conflatum ex ſucco crudo, qui principij tempore genitus eſt in hepate & venis, retentúſque, & ex morbi materia. Neque aliter video, qua ratione poſſint hæc duo cohærere: vt quod continetur ſit morbum facientis materiæ pars, & vt fiat ex eo quod refugit ſanguinis confectionẽ. quódque nõ ſit, vt primo Prognoſt. dicebatur, confectum, vt ſanguis, neque vt pus cauſæ præter naturã particeps. nam qua parte ex morbi materia ſit, eſt putredinis particeps, vt pus. atque hinc etiam cõſtat: vt idem ſit contentum in ægrotantibus, & ſanis, præterquam quòd in illis recipit materiæ morbi acceſſum. Itaque eſt rationi admodum conſonum: vt eò melius cenſeatur quod continetur in vrina ægrotantis, quò ſimilius fuerit ei, quod in ſano homine eſt. Neque video qua ratione, qui hæc ita fieri non intellexerit, poſſit quàm multa incommoda in hac controuerſia deuitare, vtcunque aliter ſenſerit. Sed ad intelligenda hæc non arbitror plura deſiderari. Quare de his hactenus.

De prauis vrinæ contentis. Cap. XXVI.

PRÆTER id quod in vrinis contineri, & ex humore putri generari diximus, & bonæ ac maturæ ſolutionis morbi ſignum eſſe, cum ſuis qualitatibus, concoctionem materiæ ex qua is pendet, repræſentat, vt cùm album eſt, læue, & æquale, aut contrarij, cùm putredinem vincentem, vt cùm nigrum eſt, aut viride, aut fœtens valde: ſunt alia multa, quæ in vrinis ſolent ſubſidere. huiuſmodi ſunt humor crudus: quem in pituitoſorum morborum principiis apparere ſolitum eſſe, nuper in quęſtione vigeſima notauimus: aut quidam veluti capilli ex ſuccis pituitoſis in renibus geniti, aut ſanguis púſve, quæ ex renum aut veſicæ exulceratione, ille rupta venula, hoc ex rupto abſceſſu, ſolent deſcendere, aut arenulæ quæ in calculoſa affectione ſolẽt in vrinis ſubſidere, aut pingue (Græcis dicitur χαῦς) quod ſolet in renum calida affectione aut febre quæ liquefacit innatare, aut carunculis ſimilia quædam, aut laminis, furfuribúſve, & aliud quoddã genus, quod farinaceum dicitur. Habent hæc omnia, propria diſtinctionis ſigna: cùm ex totius corporis affectu, aut inſtrumentorum vrinæ proprio fiunt. quæ tamen ab iis, qui totam de vrinis doctrinam ſuſcepere pertractandam, petenda ſunt. nos enim ſolùm controuerſias dirimimus, quales in plæriſque horum ſunt. Nam de pingui, quod liquefactæ ſubſtantiæ alicuius eſt ſignum, vix dum conſtat: innatet perpetuò in liquore ab eo diuerſum, aut poſſit cũ vrina ita permiſceri, vt vrina aliqua tota pinguis ſit. Nam autor lib. de vrinis pinguium triplex inuenit genus: pingues dicens nunc coloris olei, nunc oleo ſimiles, nunc oleaceas: Oleo ſimilis, inquit, perfectam olei cum vrina mixtionem habet: oleaca tota & colore, & ſubſtantia, vt oleum eſt. Aëtij hæc eadem eſt ſententia ſermone primo tetrabibli ſecundæ capite trigeſimo ſeptimo. in quo hæc habentur: In principio igitur colliquationis, ita oleoſi coloris facit vrinas, vt ambiguum ſit aquoſæ ne ſint, an oleoſæ: in augmento verò oleoſæ fiunt, ita vt notabiliorem olei miſturam habeant: in vigore autẽ colliquationis, totæ vrinæ per totum, tum in colore, tum in ſubſtantiæ compage, velut oleum ſunt. Actuarius etiam harum trium ſpecierũ meminit. Auicena videtur hanc ſententiam innuere, quanquam non adeò explicat: Hypoſtaſis verò,

ſis verò,inquit,adipina,adipis & pinguedinis, & etiam carnis ſignificat liquefactionem: & earum peior eſt,quæ auri aquę ſimilatur. duo autem ipſius principia cognoſcuntur ex paucitate & multitudine, & commixtione,& ſeparatione: quoniam cùm eſt multa & ſeparata, exiſtimatur,quòd ſit ex parte renis propter liquefactionem ſuæ adipis: & ſi eſt minus,& maioris commixtionis,eſt ex loco magis remoto. Itaque innuit Auicena poſſe adipem permiſceri cum liquore: quod & reliqui omnes apertè dixerant. Sed miror,qua ratione potuerint in animum inducere tot viri pręclari,neque philoſophiæ ignari,neque in medicina indiligentes: pinguedinem,quam in modo ſubſtantiæ,oleo eſſe ſimilem dicunt,poſſe permiſceri cum vrina, quam ſerũ eſſe, & alteratam aquam apertè profitentur. Quid intereſt, pinguedinem liquatam cum ſero, aut oleum cum aqua miſcere? Certè nihil, aut ſi quidquam intereſt, eſt multò facilius,aquam permiſceri oleo. nam pinguedo præterquam quòd in modo ſubſtantiæ eſt oleo ſimilis,liquata eſt: quo fiet,vt ſtatim ac cum liquore prodierit,concreſcat, & denſior multò ipſo ſero ſuperuehatur. Nunquam putaſſem rem tam aduerſam ſenſui cuiquam ſano homini poſſe perſuaderi: neque ſi Hippocrates & Galenus dixiſſent millies, potiſſimùm cùm millies negauerint. Vbi vbi de pingui vrina loquitur Hippocrates,pinguem partem vocat inſidentem:quaſi pingue non poſſit permiſceri, ſed neceſſariò inſideat. ſecundo Prognoſtici trigeſimo quinto: Si pingue deſuper natans araneorum ſpeciem referat, damnandum eſt: indicat enim conſumptionem. ſeptimo Aphoriſmorum trigeſimo quinto: Quibus inſidens pingue,ac aceruatum, his renum vitium acutum ſignificatur. Hippocrates igitur epithetum hoc Inſidens, pingui tribuens, apertè innuit id,quod vel illo tacente res ipſa declarat: pingue nunquã ſubſidere, nec pendere in medio, nec permiſceri liquoribus, ſed innatare. quod clariùs,quàm vt indigeat interpretatione, docuit Galenus tertio Epidemion parte tertia in hiſtoria Parij longa commentatione declarans hanc ſuam ſententiam, pingue perpetuò innatare: ſed oleaceã vrinam,cuius in ea hiſtoria autor meminerat, dici eam quę ſimilis toto liquore ſit oleo in craſſitudine & colore,nequaquam in pinguedine. fierique talem vrinam non ex colliquatione,ſed ex vehementia febris.quare non adeò graue malum eſt,quin potiùs nihil miri fuit: Parium cum ea vrina vſque ad centeſimum vigeſimum diem morbum protraxiſſe. Itaque vrina oleoſa coloris differentia eſt,& ſubſtantiæ: non eius quod contineatur interiùs. Sed ſi quis dicat, vrinam pinguem,& quæ ex colliquatione eſt: differentiam dicit ex eo quod continetur, non ex ſubſtantia. innatat enim neceſſariò pingue. Quòd ſi interrogas,qualis eſt ille oleacearum color? Galenus reſpondet eodem in loco:non perpetuò eundem. nam neque oleum eiuſdem coloris perpetuò eſt: ſed quæcunque vrina craſſiuſcula cùm ſit vt oleum,illud colore imitatur,oleacea ſtatim eſt. imitatur autem nunc inter flauum & viridem conſtituta,nunc ad album inclinans paulò plus.Hæc eſt igitur de vrina pingui Galeni ſententia. quatuor alia genera eorum,quæ continere ſolet vrina, hi iidem autores hoc locant ordine: orobinum, furfuraceum, lamineum, & farinaceum. Auerroës qui farinacei huius non meminit,horum peſſimum lamineum eſſe dixit. cùm enim hæc quatuor conſumptionem ſignificent, maiorem etiam quàm pingue inſidens,quippe quod ſolius pinguedinis indicat cõſumptionem: orobinum, dicunt,ſolius carnis conſumptionem præ ſe fert, furfuraceum in fruſtula ſecari ipſa ſolida,quæ tabes iam depaſcitur,lamineum in maiora fruſta diuidi,farinaceum quod album eſt & farinæ craſſiuſculæ ſimile,ipſa ſolida veluti molita eſſe. cæterùm omniũ horum ſententia multùm diſcrepat ab Hippocrate & Galeno: qui nullius farinaceæ meminere,quæ ſignificet conſumptionem,& ab orobina diuerſa ſit. nam quarto Aphoriſmorum commentario ſeptuageſimo ſexto diſſerit de orobino, dicens: habere illud generationem ex vſtione ſanguinis craſſioris,nequaquam fieri poſſe cenſens,vt ipſa carnis renum fruſtula cum vrina deſcendant. hanc eandem in commentario vigeſimi octaui prognoſtici, farinaceam inquit ab Hippocrate appellatam. quòd verò de eadem ſit ſermo, declarant ipſa Galeni verba. Quòd enim, inquit, in polenta non effringitur in partes admodum tenues, ſpecies craſſioris polentæ redditur. in vrinis verò, non quidem ciborum pars ſimul diducta, adhuc dura permanet: ſed aſſato ſanguine craſſiori, vel conſumptis inæqualiter carnibus hæc

fiunt. primo de criſibus capite duodecimo: nam farinæ craſſioris ſimiles, duarũ ſunt affectionum indicia,grandis ſcilicet conſumptionis,& caloris æſtuoſi,qui ſanguinem vrit. Vides vt Galenus idem dicat orobinum, & ſimile farinæ craſſiori. quod ſubolentes Aëtius,& Autor de vrinis,dicunt polentaceam eſſe duplicem: aliam rubram, quam innuunt orobinam eſſe, aliam albam,quam dicunt propriè farinaceam appellari, & omniũ maximè ſignificare conſumptionem. Cæterùm Galenus nullibi meminit albi ſedimenti referentis farinam craſſiorem: niſi fortè illud eſt,quod tertio loco eſt dictum in prognoſtico,quod ita habet: Sedimenta in vrinis ſpeciem referentia polentę craſſioris,mala. his autem ſunt deteriora,quę ſquamulas referunt. tenuia autem & candida admodum vitioſa ſunt: furfuracea verò deteriora his ſunt. Hæc Hippocrates. Sed illud tenuia & candida,quod tertium dictionis locum habet, dicente Galeno, generationem habet ex ſpiritu flatuoſo permiſto tenaciùs cum ſemicocto humorum excremento. Igitur tria tantummodo ſuperſunt, quæ conſumptionem ſignificent:orobinũ,aut polentaceum,vtcumque lubet,& lamineum,& furfureum. Adde non eſſe veriſimile,humanum corpus manente vita pati poſſe tantam tabem: vt ſolida membra veluti in farinæ pollinem redigantur. cùm Galenus ipſe 10. Methodi dixerit, Neque contingit eiuſmodi ſingularum partium fibras à malignis febribus liquari,ſicut carnes, quando animal ipſum, priùs quàm hæ prorſus ſint ſiccatæ, interemerint.Sed hæc ita habeant: eſt illorum autorum polentaceum figmentum. An reliqua bene collocant? minimam,dicunt,cõſumptionem ſignificat orobinum. hactenus bene: deinde furfuraceum,omnium peſſimum dicente Auerroë eſt lamineum. Quid ita? quia ſignificat maiora fruſta decidi de ſolidis. Præterea Galenus in enarratione particulæ illius prognoſtici præſcripti, Furfureum verò deterius eſt (inquit) furfureũ ſedimentũ, quod inquã deterius eſt quàm tertiũ. Cùm igitur Galenus explicuerit illud deterius quàm tertium, conſtat: non eſſe deterius lamineo.nam ita deterrimum omnium foret,& eſſet inanis interpretatio. Igitur colligunt: Eſt lamineum deterius furfuraceo. En vt Galenus videatur inſinuare illorum ſententiam:& nonnihil ratio videatur adſtipulari. Sed tamen res non ita habet, quin potiùs, quantum ego intelligo, eò caries maior eſt,quò in minora fruſtula deducit id quod depaſcitur. non enim,vt arbitror, illi alia ratione (ſi modò tale aliquando aliquod contentum ex conſumptione fieret) rectè intellexiſſent,ſuum polentaceum deterius eſſe lamineo, & furfureo. cur ergo non ſtet pro nobis eadem ratio in conferendo furfureum cum lamineo? Adde ex eorundem autorum,qui Auerrois ordinem videntur inſequuti, deſcriptione: furfurea anguſtiora eſſe foliaceis, verùm craſſiora. at verò maior conſumptio eſt, quæ penitiores partes exedit,quàm quæ extimas abradit. Igitur furfureum deterius eſt foliaceo. Quid ergo dicemus ſibi voluiſſe Galeni illam interpretationem? non ſanè furfureum non eſſe prioribus deterius, ſed cum tertio contulit: quò quantum intereſſet inter tertium illud & reliqua,quod ad cauſſas & ſignificationem attinet,declararet. voluiſſet enim,vt arbitror,Galenus tertium illinc expunctum,& in alium commodiorem locum relatum. quod palàm faciunt eiuſdem autoris verba. inquit enim de furfuraceo: Quod quidem non quartum, ſed tertium ſcriptum eſſe oportebat. hoc non alia de cauſſa Galenus dixit, quàm quòd Hippocrates, in recenſendis his ſedimentis, ordinem malitiæ ſignorum cœpiſſet ſequi, à leuioribus verſus deteriora. Sed quæ circa hæc quæ in vrinis contineri ſolent, in controuerſia conſtituta ſunt,iam explicuimus. Sunt quibus ſatis videtur in hac diſputatione dicere: ſedimentum furfureum, idem ferè ſignificare cum lamineo,& eandem vtriuſque efficientem cauſſam eſſe, atque ita rem tractare non admodum diſtinctè. nos verò rem, vt habet,exquiſitè explicuimus: quare de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

De vrina parturientium. Cap. XXVII.

CVM medicorum aucupio non videretur ipſa ars Apollinea eſſe ſatis,cœpere deſciſcere ab Hippocratis pręceptis,& leuiſſimi vulgi deceptioni incumbere.quódque ad curationem attinet, dum Hippocrates euacuationes vtiles ex certis interuallis facit, maturationi ſtudet, præſcribit victum, metitur conſtantiam facultatis, morbi

morbi violentiam, & conſtitutionem, auxiliorum præcipites occaſiones attentè obſeruat, conquieſcens interim: illi hac atque illac venas ſecant, dant catapotia, propinant ſerapia, purgatorias potiones, zulapia, liquores ſtillatitios, & decocta permiſcent, totos ægrotantes inungunt, præſcribunt quotidie nouum victum, nullum non mouent lapidem, nihil relinquunt intentatum, hac ratione ſeplaſiariis vtiles, & vulgo admirandi. Iam verò quod ad præſagitionem, leue his eſt Hippocratis ſignis animum intendere, ex illisque artificiosè coniectare: portenta quærunt, diuinatores fiunt. cognouit quidam ex pulſu, ægrotantem vuas paſſas nuper ingeſſiſſe: alius ex colore, doluiſſe extremos dextri pedis digitos: alius conſpecta vrina prægnationem diuinatus eſt. At ſunt iſthæc infrequentia. Imò verò eſt hoc de prægnatione dignoſcenda tam vulgare, vt ſi ab eo, qui ad te domum forte fortuna lotium deportauit, conſpecta vrina, neque tamen ſexus ægrotantis adhuc certior, nedum coloris, habitus corporis, appetitus, aut nauſeæ, retentionis menſtruorum, aut alicuius alterius ſigni, aliquid aliud fueris ſciſcitatus, ac non potiùs audaciùs, quàm Tireſias edixeris, Gerit hæc vtero, illa ſecus: ridendus mordendusque ſis. Huius ſtupiditatis medicorum, qui ſi quid inueniantur ignorare, actum eſſe de ſua artisque exiſtimatione putant, primi autores fuere (quantum iudicio aſſequi poſſum) auaritia, & ambitio: tertius ab his Auicena. qui Fen 2.1.doct.3.cap.3.ita ſcripſit: Vrina turbulenta, quæ malo vino ſimilatur, aut aquæ ciceris: eſt vrina prægnantium. Ego ſanè nūquam putauerim, ſi hunc affectum differentia aliqua vrinæ ſignificaret: Hippocratem tantum ſignum, conſpiciendumque oculis, prætermiſſurum. potiſſimùm cùm non in pulſu, aut aliquo alio ſignorum genere, quod ille deſpexerit: ſed in vrina, de qua omnium maximè pertractauit, cōſiſtat, & ille dignoſcendi huius affectus fuerit ſtudioſiſſimus. vt videre licet legēti quintam particulam Aphoriſmorum: quo loco diffuſiùs, quàm pro ſuo more, docet dignoſcere, an mulier vtero gerat, ex ſuppreſſione menſtruorū, ex faſtidio & nauſea, præterea ex torminibus, quę epota mulſa cruda, cùm ſtatim dormitura eſt, mulier habet, atque (cui omnium fidit Galenus maximè) ex compreſſione oris vteri. Comprimitur enim vſque adeò, dicente Gal. 3. De facultatibus naturalibus cap. 3. vt neque ſpecillum os admittat. Addit aliud firmiſſimum ſignum libello De genitura: ſi in concubitu nihil effluxit ſeminis. Tamen inter hæc omnia vrinæ nunquam meminit. Dices fortaſſe, Quid prohibet hæc Hippocratem ignoraſſe, & inueniſſe Auicenam? Nihil. Sed vide, quàm inconſtans ſit noui autoris doctrina. cùm loco prædicto prægnantium vrinam malo vino, albo (vt ego intelligo) & decocto cicerum contuliſſet: rurſus Fen 21.3. libri, cap. 11. ita ſcripſit. Et vrina quidem prægnantis in principio prægnationis eſt citrina, ad ſubalbedinem decliuis, quaſi ſit cottū in eius medio ſparſum: & ſignificat prægnationem vrina puræ ſubſtantiæ, ſuper quam eſt, quod eſt ſimile nubibus, & propriè quando in ea ſunt, ſicut grana aſcendentia, & deſcendentia. in fine autem imprægnationis quādoque apparet in vrinalibus earum rubedo, in loco in quo apparuit in principio imprægnationis ſubalbedo. Hæc ille. Non video qua in re cōueniat hæc deſcriptio cum priori. nam neque hæc docet conſtanter, ſed quandoque, inquit, apparet in vrinalibus rubedo: neque eorum quæ dixit, quantumuis inconſtanter, rationem reddit, neque aliquam probabilem ego poſſum cōſequi. Nam, quemadmodum nos docuit Galenus tertio De criſibus, & ipſa rei natura monſtrat: Vrina tantùm eſt ſignum eorum quæ fiunt in hepate, & venis, & viis vrinæ. quare affectiones vteri, potiſſimùm quæ ſine febre ſunt, non eſt quod poſſit ſignificare. Preterea conceptus non ipſa conceptione per ſe permutabit vrinas: ſed retentione menſtruorum. igitur ſi cui ex alia occaſione retenta fuerint menſtrua, tales apparebunt, quales in grauidis. Adde ipſi Auicenæ dictum eſſe: Ex vteri inflammatione ſimiles prodire, atque ex conceptu. Quo iam ſit manifeſtum, etſi concederetur illis, conceptui per ſe eſſe differentiam aliquam vrinæ familiarem: tamen illam non eſſe tam propriam, vt acceſſu alterius affectus non poſſit commutari. Igitur quærenda mulier eſſet ad hanc exercitationem, quæ omnino extra alios omnes affectus vtero gereret: in aliis enim indicium erit infirmum. Poſſint ſiquidem alij affectus tales vrinas facere etiam in non grauidis, & alij poſſint permutare etiam in grauidis. tamen conſtat rariſſimè hac de re nos conſuli: niſi cùm affectu alio mulier laborat, febricitat ſcilicet, aut dolore aliquo graui eſt af-

fecta. quo tempore nullus ferè medicorum eſt: qui non præcipitanter aut gerere vtero, aut non gerere affirmet. Quo factum eſt: vt quàm multi non ſine magno illorum, & artis opprobrio, per inſidias ſciſcitantibus fuerint ridiculi. Faceſſat igitur iam tandem hæc ſtulta conſuetudo: quæ ſi diutius duret, non poteſt non vel admiranda alioqui præcepta ſuſpecta facere. qua conſuetudine excluſa, huic libro vltimam manum imponimus. nam, ſi quæ ſunt aliæ de pulſu aut vrina controuerſiæ: vel minùs difficiles ſunt, vel minùs vtiles. nonnullæ etiam aliæ, quæ partim ad hanc tractationem, partim ad criſes referuntur: requirantur in decimo huius operis libro. quales ſunt illæ: An in vrina ſit ſignum aliquod inclinationis, An cocta vrina poſſit æger mori, An vrina in omnibus morbis conſideranda ſit. Huius itaque hic eſt finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER QVARTVS.

Cvm omnium ferè rerum, præcipuè earum quæ ad medicum ſpectant, proprietates, & accidentia, & omnium generum cauſas Galenus cum demonſtratione docere fuerit conatus, ac penè effecerit: tamen tractationem de rerum ſubſtantiis aut eſſentiis (has Græci dicunt οὐσίας) ſemper effugiſſe videtur, vt qui de illis nullam afferri poſſe demonſtrationē intelligeret. Ita eſſentiam animæ ſe ignorare ingenuè profeſſus eſt: de ſubſtantia facultatum docuit nihil. ſatis ſibi videbatur facere, ſi facultates operationibus definiret: atque quo tempore homo morbo teneretur, ex ſymptomatis doceret, quin de illius ſubſtātia diſputaret curioſiùs. Sed noſtri temporis quorundam hominum eatenus proceſſit ſapientia, vt de ſingulorum morborum naturis diſputent, & de morbi ratione multa pronuncient. nimirum ſuperiori illo Galeni ſeculo vix ab homine veritatis amantiſſimo quatuor inuenti ſunt, qui eſſe potiùs ſapientes, quàm videri mallent. tunc enim homines ambitioſè gloriam quæritabant. Sed noſtro hoc ſeculo, eatenus gloriæ cupido proceſſit à virtute ſeiuncta, vt nō ſolùm ambitioſè gloriam aucupemur, fucatis verbis tyronibus imponētes: ſed & inſolenter ſuperbos & nouos titulos nobis vendicemus quotidie, & tandem (quod vix ſine pudore refero) petulanter in noſtras laudes prorumpimus. vſque adeò hominum arrogantia nullum iam reliquit modeſtiæ locum. Audias quotidie hominem, qui vix dum annis quinquaginta vtile aliquid ex antiquis autoribus potuit eruere, ſingulorum ſe prædicantem autorem: &, noſtræ ſingulari eruditioni debentur hæc, abraſo fronte proclamantem. Cæterùm ita facientes noſtræ ignorantiæ præſtamus euidens argumentum: nam qui adeò eruditione ſua gaudet, neſcit quid ignoret. Intelligo futurum, vt dum multorum inſolentiam repræhendo, aliquis reſpondeat: tam difficile ac longum opus in hac ætate, non ſine ſuperbia fuiſſe ſuſceptū. atque in me carmen illud tam quadrare quàm in Phaëtontem: Magna petis, & quæ non viribus iſtis, nec tam puerilibus annis munera conueniunt. Certè hic parum in me iuſtè inuehetur: non enim ſolùm vt aliis prodeſſem, ſcribere incepi, ſed vt interim vtilitati meæ ſtuderem. nam dum multis, vt ſpero, profuturas quæſtiones conſcribo, nullam potui commodiorem ſtudendi rationem mihi excogitare. Qui verò mediocri ingenio ſe eſſe non ignorat, non ille accuſandus eſt, ſed qui pro ingenio, quod à natura recepit, non tam rependit doctrinam, quàm inanem iactationem. Continuerunt tres priores libri eas quæſtiones, quæ ad res, quæ ſecundum naturam ſunt, ſpectant, elementa ſcilicet, temperamenta, humores, ſpiritus, membra, virtutes, & operationes, duo primi: tertius quæſtiones ad pulſum, & vrinam, omnium ſignorum præcipua, ſpectantes: quartus & quintus, à principio dicati ſunt rerum præter naturam cognitioni: vt qui hos conſequetur numero ſextus, rerum quæ non naturales nuncupantur, quibus victus conſtat: ſeptimus, octauus, & nonus, morborum

ſubla-

ſublationi:decimus, totius operis vltimus,prædictioni.Res quæ præter naturam ſunt, in tres ſpecies ſunt diſtributæ: morbos, & quæ hos antecedunt cauſas, & quæ conſequuntur ſymptomata. Cùm verò cauſæ & ſymptomata non propter ſe conſiderẽtur, ſed propter morbum, cuius ſublatio ſanatio eſt, cauſæ,vt quæ morbum faciant, ſymptomata,vt quæ indicent:æquum fuerit ante omnia,quando ſophiſticę diſputationes ad agendum de eſſentia nos compulerunt,inquirere,quid ſit morbus:atque præmiſſa communi ratione morborum, ſymptomatum, & cauſarum in hoc quarto libro: in quinto ad ſingularia procedere. Hæc ergo ſit nobis propoſita primo loco quæſtio.

Quid ſit morbus. Cap. I.

AD inueniendum rei cuiuſque eſſentiam, non aliunde rectiùs incipitur: quàm ex axiomate aliquo,aut ex omnium ſenſu deprompta aſſertione. nam ex his accedit rebus,quæ illinc vi conſequentię deducuntur,multa fides.Hoc idem nobis in pręſentia faciendum eſt morbi naturam inueſtigantibus: quod & ipſe Galenus fecit, vbi de hac re ex profeſſo diſputauit.Eſt verò omnibus hominibus notum per ſe,Eo tempore homines bene valere, quo omnes operationes rectè exercent, & citra noxam aliquã quæ ſentiri poſſit:cùm contrarium cõtingit, vt ſcilicet aliquam earum operationum, quas conſuetas habere ſolent,malè obeant,ab omnibus hominibus dicũtur ęgrotare. Igitur cũ ęgrotare,ægrotans,& ęgritudo, ſecundũ coniugationẽ dicãtur: cõſtat, ægritudinẽ eſſe aliquid, quod ægrotanti ineſt. ineſt verò ęgrotanti, vt prauè exerceat operationes: cũq; nihil citra cauſam fiat,inerit ei & huius lęſionis cauſa. Ergo morbus,aut actio lęſa eſt,aut lęſionis illius cauſa. Quodcunq; horũ ſit, in cõtrario oportet, vt ſanitatis eſſentia collocetur:aut in operationibus quę rectè fiũt,aut in diſpoſitione ea corporis,à qua actiones incolumes procedunt. Nullus enim (inquit Galenus) tam ſtupidus fuit:vt morbum in vno genere, & ſanitatem in altero collocaret. Cæterùm eſſentiam morbi non conſiſtere in lęſa operatione, hinc diſces: quòd dum aliquis laborat, etiam ſi ceſſet ab operando per ſomnum, quo tempore neque bene neque malè operatur,tenetur tamen morbo. non igitur morbus in lęſa operatione eſt: ſed in ea diſpoſitione,per quam læditur. lęditur verò neceſſariò per cõtrariam ei, à qua bene agitur. conſtat tamen peragi bene operationes omnes: cùm corpus habet maximè ſecũdum naturam.habebit verò ſecundum naturam maximè: cùm ea, ex quibus corpus componitur,fuerint moderatiſſima.Igitur quidquid de corporis conſtitutione ſentiamus, ſiue ſentiamus cum philoſophorum optimis, cõſtare corpus noſtrum calido,frigido, humido,& ſicco,ex quibus temperamẽtum accidit, & ex membris, ex quorum concinnitate accidit ſtructura:ſiue cũ Epicuro, & Aſclepiade, ex inſecabilibus corpuſculis & non patibilibus per ſe totis:horum ipſorum ex quibus conſtat, quęcũque ea ſint, ſymmetriam,aut moderationem,dicendum eſt eſſe ſanitatẽ: ametriam verò, aut immoderationem,morbum.Collegimus igitur: Morbum eſſe in immoderatione, ſanitatem verò in moderatione. Cęterùm, Galenus libro de differentia morborum in principio, vbi hæc ita collegerat,ſtatim ſubdit: Manifeſtũ autem, quòd ſi διάθεσιν, id eſt affectum,appelles, nomine eris vſus antiquo; & eãdem rem manifeſtè dices. Quibus verbis videtur innuere:immoderationem illam,quam dixerat,idem eſſe cum affectu aliquo conſiſtente cum immoderatione. Ex quibus orta eſt controuerſia, medicis in hunc vſque diem de morbi eſſentia non conuenientibus. Nam Galenus innumeris in locis morbum ita finit:Eſt affectus præter naturam,à quo apertè læduntur operationes. Sed, ſi quis Ariſtotelem conſulat in Categoriis capite De qualitate, nomen affectus de ſola qualitate dicitur:eſt enim διάθεσις, diſpoſitio permanſionem aliquam habens in ipſo corpore. tamen libro De differentia morborum, non omnes morbos tribuit qualitati:ſed alios dicit in qualitate conſiſtere,alios in quantitate,alios quoque videtur in ſubſtantia collocare.nam & calculum in renibus,& pterygium,ſpecies morborum appellat: quas tamen conſtat eſſe ſubſtantias. Hæc quæ difficilia quidem videntur cortice tenus cõſiderantibus, atque malè ſibi cohęrentia, impulêre Leonhartum Fuchſium, virum diligentem magis in legendo, quàm acutum in enarrando, in hanc ſententiam: Morbum eſſe quicquid in corpore præter naturam conſiſtit, euer-

tens temperiem, aut ſtructuram, atque ita lædens operationes. ſiue illud ſit qualitas, ſiue ſubſtantia, ſiue quidquam aliud. Atqui ad enarrationem Galeni inuenit: diatheſin aliter vſurpari ab Ariſtotele, atque à Galeno. Ariſtotelem enim diſpoſitionem ſolam, & qualitatem, qua corpus afficitur, diatheſin dicere: Galenum verò non ita, ſed quicquid corpus noſtrum vtcunque afficit præter naturam, ſiue illud affici propriè dicatur, ſiue minùs. atque ita affectum appellari non morbum tantùm: ſed & ſymptomata, & cauſas morbi, quas tamen conſtat ſæpiſſime eſſe ſubſtantias. Affert ad confirmationem, locum ex ſecundo Methodi capite tertio, quo ita dicitur: Tres eſſe in corpore affectus præter naturam, oſtenſum iam eſt: cauſarum, morborum, & ſymptomatum. Hæc Fuchſius. Qui tamen mihi videtur non egere refutatione: tam eſt ipſa aſſertio ex ſe abſurda. nam pluribus fortaſſe quàm oportuiſſet, diſputauit Galenus primo & ſecundo libris Methodi, potiſſimùm verò ad finem ſecundi: participatione vnius generis morbos omnes eſſe vnum, vt participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Itaque morbus vnum genus eſt. non igitur habere poteſt ſpecies in diuerſis Categoriis: nam ita aut nomen ambiguum eſſet, non generis: aut illud eſſet primis generibus, quę decem ſunt, ſuperius. Non igitur poſſunt non contineri omnes morbi in vnica Categoria, quæcunque illa ſit. nam genus quodcunque, quod in ſpecies diſtribuitur: neceſſe eſt ab omnibus illis ſpeciebus ſecundum eandem rationem ac formam participari. ſed ſecundum eandem rationem in diuerſis categoriis conſtitui: conſtat eſſe in his, quæ fieri non poſſunt. igitur ille inconſultè admodum dixit: morbum aliquem eſſe qualitatem, & aliquem ſubſtantiam. Adde ridiculum eſſe, quod de dictione diatheſis affert. erat enim Galeno antiquiſſimus mos: antiquis vti dictionibus, atqui vt illis fuerant maiores vſi, ſignificatione non permutata. quod vt in aliis fecit: ita in hac dictione ſe facere apertè profeſſus eſt, dicẽs: Si quis diatheſin dicat, antiquo vtetur nomine. Vtebatur igitur illo, vt antiqui: Hippocrates ſcilicet, Plato, & Ariſtoteles. Neque alicubi inuenias eum aliter nomẽ hoc vſurpaſſe. cùm tamen vbique vſurpet propriè: in eo loco, quem Fuchſius ex ſecundo Methodi affert, mihi videtur propriiſſimè vſurpare. inquit enim, tres eſſe in corpore affectus præter naturam, oſtenſum iam eſt: cauſarum, morborum, ſymptomatum. cauſarum, vt redundantiæ, vel corruptelæ: morborum, vt phlegmones, aut vlceris: ſymptomatum, vt coloris vitioſi, & gracilitatis. diuerſa ab his ſunt, quæ immodicè à corpore excernũtur, atque præter naturam retinentur, & functionum vitia: omnia ſcilicet communi nomine ſymptomata dicta, cæterùm non vnum genus habentia. quippe affectus quidam corporis eſt, vitioſus color: quod excernitur, aut retinetur, eſt quiddam quod cõſequitur, affectus tamen non eſt, ſed affectum ſequitur: ſimiliter actio, vel læſa, vel integra, affectus ſanè non eſt, particulæ autem affectum neceſſariò cõſequitur. Hac dictione conſtat nihil aliud dici, quàm eſſe quaſdam morborum cauſas, quæ affectiones ſint, & quaſdam, quæ ſecus: & quædam ſymptomata, quæ affectiones ſint, quædam quæ minùs: Quoniam ſcilicet non omnia ſymptomata ſunt diſpoſitiones corporis, habentes in eo permanſionem aliquam: ſed ſunt nonnulla, cuiuſmodi inter cauſas redundantia, & cacochymia, & inter ſymptomata color, & gracilitas. Sed ſunt hæc tam aperta, vt nulla indigeant interpretatione. Quare mihi perſuadeo: Fuchſium locum hunc integrum legiſſe nunquam, ſed in primis conſtitiſſe verbis. protulit itaque falſam aſſertionem falſo innixus fundamento. Argumentis quæ ex locis quibuſdam Galeni deſumebat, reſpondebimus, ſtatuentes veram opinionem, ſi priùs aliorum ſententiam recitauerimus. Quæ quanquam abſurdior hac eſt multò: tamen non deſunt, quibus propter nouitatis gratiam videatur placere. quanquam eſt in ea inuentionis nihil: eſt enim à barbaris omnibus interpretibus inter diſputandum dicta ſæpè. Sed eſt noua temeritas in aſſertoribus. ſunt enim qui verba illa Galeni ex principio libri De morborum differentia: Sanitas ſymmetria quædam eſt, & morbus ametria: tam ſiniſtrè interpretãtur, vt morbi eſſentiã in nulla qualitate earũ quæ à naturæ mediocritate recedunt, conſtituendam eſſe cenſeant, ſed in ametria ipſa, aut immoderatione quæ ex illo exceſſu proficiſcitur. eamque nihil aliud eſſe, quàm quod vulgò relationem realem dicunt (non enim poſſum qui cum illis paſſim ductu ſermonis cogar diſputare, à barbarorum vocabulis abſtinere: neque ſi poſſem, omnino

vellem

vellem doctrinæ claritatem cum ſermonis elegantia commutare) & ſecundum eſſe: atque proinde in Categoria ad aliquid dicta collocandam. Itaque morbos omnes ad aliquid eſſe, & ipſam morbi rationem genus quoddam eſſe in ea Categoria, diuidiq́ue in multas alias ſpecies, quæ tamen omnes in genere earum rerum, quas illi appellant relationes, ſint. atque his dictis morborum partitionem ita proſequuntur: Morbus eſt ametria eorum, ex quibus corpus conſtat. hîc eſt ametria in calido, frigido, humido, aut ſicco, aut in ſtructura: rurſus ametria in temperamento, aut eſt ametria quæ fit ſuperante calore, aut quæ fit ſuperante frigore, aut ſuperante humore, aut ſiccitate, aut harum qualitatum duabus. atque eodem modo diſtinguunt morbos in compoſitione, per ſuas relationes ſemper diſtinguẽtes. ametria compoſitionis, ſiue ſtructuræ, aut fit redundante aut deficiente re quapiam, ita vt naturalem partium numerum corrũpat, vel parte quapiam aucta aut imminuta, vel permutata illius figura, poſitúve. Hi (vt illis videtur) confirmant ſentẽtiam ſuam ex Galeno primùm, deinde & ex Ariſtotele. Nam Galenus, dicunt, quo loco morbi eſſentiam ex profeſſo inueſtigat, in ametria illam collocat: non in calore, aut frigore, aut humore, aut ſiccitate: conſtat verò, dicũt, nomina hæc Ametria & Symmetria reſpectuum eſſe, non qualitatum. Addunt, dictũ eſſe ab Ariſtotele ſeptimo De motu capite tertio: morbum & ſanitatẽ ad aliquid eſſe. Igitur ſi Ariſtoteli in Categoriis diſtinguendis danda eſt fides: eſt morbus, ad aliquid. eodem loco, & quinto etiam eiuſdem operis capite ſecundo dicit Ariſtoteles: Ad ſanitatem & morbum nihil poſſe per ſe moueri. tamẽ ſi febris, gratia exempli, calor ipſe eſſet maior naturali, ac non potiùs relatio aliqua quæ huic ineſſet: moueretur ad febrẽ corpus per ſe, cùm incaleſceret. nam ad calorem mouetur per ſe: cùm calor ſit in genere qualitatum, quæ poſſunt comparari per motũ. Dictum etiam eſt ab eodem Ariſtotele capite De oppoſitis: inter ſanum & ægrum non eſſe medium, vt neq; inter par & impar. ſi tamen calor febris eſſet, falsò hoc eſſet dictum: quandoquidem inter calorem & contrarium medium eſt, vt inter candorem & nigritiem. Videtur ergo Ariſtoteles eorum ſententiam confirmare. Sed & rationibus ipſam confirmari dicunt. Nam ſanitas cõtraria eſt morbo: igitur in eodem genere oportet vt collocentur morbus, & ſanitas. ſed ſanitas, neque eſt calor, neque frigus, neque humor, neque ſiccitas: ſed moderatio, dicente etiam hoc Ariſtotele loco citato ex ſeptimo De motu, his verbis: Quemadmodum ſanitas temperatio quædam eſt calidorum, ac humidorum, aut internorum, aut ad continens. Igitur morbus non eſt qualitas aliqua immoderata: ſed ipſa harum qualitatum immoderatio. nam aliter, ſi calor morbus eſt: aut frigus eſt ſanitas, aut calor eſt duabus qualitatibus contrarius. nam calor frigori contrarius eſt: ſi verò eſt morbus, & ſanitati eſt contrarius. ſed ſanitatem non eſſe frigus, patet. nam cũ omnes quatuor qualitates oporteat, quò corpus bene valeat, mediocritatem retinere: non eſt, quòd in hac potiùs quàm in illa collocetur ſanitas. quare in nulla illarum debet collocari, ſed in moderatione omnium: atque eadem ratione morbus in nulla illarum, ſed in immoderatione. Præterea, cùm febris dicatur eſſe calor excedens: quia in eo qui febricitat, calor maior eſt quàm pro natura: ſi fingamus homini alicui vſque adeò linguam intumeſcere, vt præ illius magnitudine vix poſſit loqui, linguam tumidam oportebit ei eſſe morbum. Nam quemadmodum ille ægrotat, quia calor in eo eſt maior, quàm oportet: ita hic ægrotat, quia lingua eſt illi maior, quàm pro natura. Quare qua ratione illius ægrotatio eſt calor: eadem ratione in hoc ægrotatio eſt membrum tumens. ergo cùm lingua ſubſtãtia ſit: recidemus in opinionem Fuchſij, quam paulò antè damnauimus, ſi morbum eſſe reuera ad aliquid negauerimus. Hæ ſunt rationes: quæ, quoniam leuiter conſideranti probabilitatem videantur præ ſe ferre, non mirum ſi quempiam deceperint. Sed ſi quis conſideret paulò diligentiùs, & in philoſophia nonnihil callet: inueniet huius placiti abſurditatem. Quare ego illum qui in hanc opinionem aliquando impegerit, non damno: ſed eum, qui poſthac in ea vt in limo hæſerit, atque, quod alij inueniunt, conſultò recipere recuſauerit, hunc vel ſapientium commercio indignum iudicabo. Eſt enim hæc ſententia aduerſa Ariſtoteli, Platoni, & Galeno. Præterea ſubuertit euidenter omnia medicinæ theoremata, & in philoſophia ipſa mille continet abſurda. Nam primò Ariſtoteles in Categoriis capite De quali & qualitate, morbum & ſanitatem in Categoria qualitatis apertè reponit,

ita dicens: Nam his ipſis homo (loquebatur de diſpoſitione & habitu) aliquo modo diſponitur, & facilè quoque mutatur, ex calido frigidum ſubiens, & ex ſanitate morbum, & in cæteris etiam ſimili modo. niſi & harum ipſarum aliqua ob diuturnitatem verſa iam in naturam ſit, dimoueriq́; nequeat, aut ſumma cum difficultate dimoueri poſſit: quam quidem hac ratione quiſpiam habitum iam nuncupauerit. Conſtat igitur Ariſtotelem apertè morbum omnem aut habitum dicere, aut diſpoſitionem. id quod Galenus docet millies, dicens: morborum quoſdam eſſe in habitu, cuiuſmodi ſunt hecticæ febres, quoſdam verò in diſpoſitione, vt putridarum febrium totum genus. neque video quid referat locum alium ad confirmationem quærere: cùm Ariſt. in ipſo cap. quo qualitatis conſtituit categoriam, quo loco oportuit maximè de formalibus vocatis rationibus differere, pro exemplis morbum & ſanitatem conſtituat. Sed Gal. etiam lib. De morborum different. cap. 4. ita ſcripſit: Age igitur ſint prima elementa numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum: quibus inuicem moderatè confuſis, ſanum fit animal, immoderatè verò, ægrotum. erunt continuò, & primæ ægritudines quatuor: prima, calor, qui naturalem exceſſerit modum, ſecunda frigus, tertia humor, & quarta ſiccitas. Conſtat igitur de ſententia Galeni: qualitates has, cùm excedunt, eſſe morbos. 2. etiam Meth. cap. vlt. ita finit febrem: Calor tantus, quantus iam poſſit lædere operationes. Audio huius ſententiæ aſſertores dicere, Galenum non per eſſentiam illis in locis, ſed per cauſas morbos diſtinxiſſe: eò quòd illud videretur facilius, & nimia curioſitas non ſemper eſt opportuna. Sed demõſtro Galenum non ſenſiſſe calorem immodicum eſſe cauſam febris, ſed febrem. 1. Meth. cap. 8. dicit: Quam enim rationem habet affectus ad actionem: hanc alterum quidpiam ad ipſum affectum omnino habeat oportet, illo duntaxat euarians, quòd affectus cum actione vnà conſiſtit, neque poteſt vnquam aut proba actio eſſe ſine corporis naturali affectu, aut vitioſa, niſi cùm corpus ſit vitio affectum: eius autem affectus, qui actionem impedit, cauſæ, poſſunt quidem nõ etiam eſſe, poſſunt autem & adhuc nunc manere. Ergo diuerſæ ab affectibus cauſę ſunt. Vides Galenum his verbis ita argumentari: cauſæ morbi poſſunt manere cum morbo, & non manere. ergo cauſę differunt à morbo. Ex qua argumentatione ego ita colligo: Qualitas excedens non eſt cauſa morbi, qui ſit ametria. nam qualitas excedens non poteſt nõ manere cum ametria. igitur citatis in locis morbi eſſentiã Galenus requirens, illam in qualitatibus ipſis, cùm præter naturam fiunt, collocauit. Præterea nemo negat: Morbum eſſe id, quod lædit per ſe operationes. nam operationes quidem læduntur, non tantùm à morbo: ſed à morbi cauſa, & à nõnullis etiam ſymptomatis. Cæterùm hoc intereſt inter morbum & cætera: quòd reliqua lædunt operationes per alia, aut per accidẽs, morbus ſolũ lædit operationes per ſe. Hoc non poteſt aliquo modo relationi cõtingere. nã relatio nullius eſt actionis, nõ igitur poteſt per ſe lędere: nã nec quicquã poteſt per ſe operari. eſt enim ridiculum planè, quod illos video dicere: lædere, ſcilicet, relationem operationes, etiam ſi nullam agendi vim habeat. nam neque quantitas eſt efficiens aliquid: tamen multa aquæ quantitas meliùs ſuſtinet magnum lignum, quàm pauca. Primò ſuſtinere trabem, nihil eſt agere: ſed potiùs retinere continuitatem ſuarum partium. Deinde neque hoc ipſum ex quãtitate procedit, ſed ex ſubſtantia. fit autem, vt ſubſtantia, quæ ſub multa quantitate eſt, potentiùs agat, & plus reſiſtat, quàm ſub pauca: tamen actio & reſiſtentia ſubſtantiæ ſunt, aut agentium qualitatum. quantitas dici poteſt ſolùm aut cauſa ex accidenti, aut cauſa ſine qua non. quoniam ſi cũ cõmoda quantitate non eſſet ſubſtantia, non poſſet operari. Hoc idem contingit relationibus, quæ fiunt nonnunquam cauſæ ex accidenti: tamen per ſe neque poſſunt agere, neque reſiſtere. vt dicimus medicamẽtum ſimile trahere ſimilem humorem: tamen cõſtat actionem à ſubſtantia ſimili eſſe, aut à modo ſubſtantiæ ſimili, non ab ipſa ſimilitudine, quę eſt relatio. Si quando verò ſimilitudinem dicimus eſſe trahendi cauſam: intelligi debet, non efficientem, ſed ex accidenti. quoniam ſi ſimilitudo non adeſſet, tractio nõ fieret. At proinde nemo dicit: ſimilitudinẽ trahere, ſed ſimile trahere. quoniam ſimilitudinem habet, quæ cauſa eſt, vt diximus, ex accidenti. ita habet in reliquis omnibus relationibus: quòd ſcilicet nũquam per ſe poſſunt quicquam operari. Igitur, quanquam dici poſſit, immoderationẽ ipſam operationes lædere: tamẽ per ſe lædere

nequa-

nequaquam dici poteſt. quod tamen ſecundum Galeni placita morbo ineſt. Verùm declaretur hoc exemplo huic doctrinæ magis accõmodato. Proponatur ad diſputationem ventriculus præter naturam valde calidus. conſtat hunc tenuia alimenta, quæ illi offerentur, prauè conficere, vſtioneq; alimentorum concoctionem deprauari. An vſtio ex relatione aliqua procedit? An ex calore? mihi ridiculũ eſt: à relatione aliquid comburi. cùm præcipuè adſit calor, cuius hæc eſt ſecundũ naturam actio propria. Igitur demonſtratum eſt: qualitatem ipſam actiones vitiare, atq; proinde morbum eſſe, nõ immoderationem. Adde falsò etiam dictum eſſe: à Galeno celebratiſſimam illam febrium differentiam in putridam, hecticam, & diariam, latam eſſe per ſubiectas ſubſtantias, ſi calor febris non eſt. nam membra, humores, & ſpiritus, non ſunt ſubiecta ametrię, ſed calori. Prȩterea neque aliquo modo medicus poſſet vti vera curatione: ſed vltima, etiam in curationibus, operatio præcautio eſſet. nam curatio propria eſt, quæ fit, morbo ipſi obiectis contrariis: ſed relationi nullum poteſt obiici contrarium (nec enim habet) igitur & ipſa oblatio frigidæ aquæ in febribus, eſſet præcautio. quoniã eſt oblatio contrarij cauſæ febris, ſcilicet calori. Nam omnis indicatio à cauſa, dicẽte Galen. 4. Meth. cap. 3. ad præuidentiam pertinet: quam προφυλακτικὴν Græci vocant: perinde ac ſi nos præcautoriam diceremus. igitur & hoc quoque concedi debet, ſi exactè loquimur: &, vt ſemel dicam, Nullum medicinæ theorema acutiſſima hæc ſententia non ſubuertit. Verùm miſſa faciamus loca autorum, & iam tandem rationibus phyſicis certemus. Aut immoderatio illa, quã dicis eſſe diuerſam à qualitate quæ redũdat, eſt naturalis proportionis priuatio, aut proportio aliqua præter naturam: ita vt qui febricitat, febricitet, quia proportionẽ aliquam habet quæ prȩter naturam eſt, non quia non habet eam quæ eſt ſecundum naturam. Si proportionis naturalis defectum eſſe dicas: ſtatuis cõtinuò morbi eſſentiam in priuatione. quod ſi eſſet verum: neque morbus eſſet genus aliquod, neque ſpecies eius diſtinguerentur, niſi per contrarios actus, vt reliquæ priuationes diſtinguuntur, non per ſe. atqui neque relatio eſſe poſſet: nam priuatio non eſt relatio reuera, ſed cogitatione. ſi dixeris ſecundum, putà morbum eſſe aliquam proportionem præter naturam: fit vt nullus poſſit laborare vno die vnico morbo ſecundum ſpeciem, ſed vt morbus permutet ſpeciem per ſingula momenta. Nam proportiones differunt ſpecie per ſeſe: nõ per ſubiecta illis, aut per aliquid aliud. vt gratia exempli proportio ſeſquialtera ligni ad lignum, eiuſdem ſpeciei eſt cum proportione ſeſquialtera lapidis ad lapidem: quanquam res, quarum ſunt, ſpecie differũt. proportio ſeſquialtera ligni ad lignum differt ſpecie, à proportione ſeſquitertia ligni ad lignum: quãquam ſubiecta ſunt eiuſdẽ ſpeciei. Igitur relationes ita differunt ſpecie per ſuas proprias rationes: vt dupla à tripla, tripla à quadrupla, atque ita aliæ omnes. cũ ergo in febribus quæ fiunt, calor quem tu dicis propriè eſſe ſubiectum relationi, perpetuò ſit in augmento, aut decremento, neceſſe eſt proportionem perpetuò mutare ſpeciem, creſcente aut decreſcente ſubiecto calore. fiet enim de dupla tripla, de tripla quadrupla, aut aliarum aliqua: tamen vnica & eadem nunquam manebit. monſtratum igitur eſt euidenter, ſequi hoc tuam aſſertionem: quod tamen conſtat, quã ſit falſum. Nam qui laborat febre tertiana, toto eo tẽpore laborat vnica morbi ſpecie: & qui cauſone, & qui quotidiana: confirmante id omnium hominum conſenſu: præterquã quòd Galenus apertè illud docet, 1. de locis patientibus cap. 3. vbi inquit: Cùm quædã ſint quæ multiformia ſunt, aut in figura aliqua habent ſuũ eſſe, cuiuſmodi domus: quȩ quidẽ non ſunt interim dum fiunt, ſed cũ iam ſunt, non fiũt. fit enim primò cõſtructio ex fundamentis, & ex ſuperioribus parietibus, & ſummo tecto: quȩ dum fiunt, non eſt domus, ſed ex his plenè confectis domus forma reſultat. morbus tamen, inquit, nõ ex hoc genere eſt: ſed per intẽſionem generatur. Atqui calor ipſe ſtatim vt naturalẽ mediocritatẽ exceſſit, morbus eſt, ab eo qui cùm iam eſt intenſiſſimus, nõ ſpecie, ſed ſola magnitudine diuerſus. Vides, quàm longè hæc abſint à relationũ natura: quæ nec ſecundũ magis & minus dici poſſunt, neque differre magnitudine, quin differãt ſpecie: nec generantur per ſe, ſed conſequuntur aliorum generationẽ, vt forma domus. Præterea nulla immoderatio reuera relatio eſt, ſed eſt praua quædã diſpoſitio, aut prauus habitus: quæ relationes includũt, nõ quæ reuera ſint, ſed quæ ita dicũtur. Nã, ſi immoderatio, quȩ eſt morbus, eſt relatio: neceſſe eſt ipſam, vt alias oẽs, de re aliqua dici, & in

aliã ferri (illa vocari ſolet fundamentum, hæc terminus) ſed morbi qui conſiſtit in defectu digiti, quod quæſo eſt fundamentum? Nunquid defectus? At defectus ipſe eſt ipſa immoderatio. relatio, quæ eſt febris, ſi fundamentum habet in calore, dicito, ad quid referatur. Nam ego cùm millies penſitauerim, nunquam huius relationis potui terminum inuenire. neque enim terminari poteſt ad eundem calorem, in quo habet fundamentum, cùm relationis quam realem vocant, neceſſe ſit differre fundamentum & terminum: neque ad aliquam quatuor qualitatum. nõ enim video, cur ad frigus, aut ad ſiccitatem, aut ad humorem terminetur. neque dicere potes: fundamentum eſſe in eo calore, qui modò eſt, & terminum, in eo qui præfuit. non enim relatio realis poteſt conſiſtere: quin adſint fundamentum, & terminus. nulla igitur eſt ratio commoda intelligendi hanc ſententiam: ſed iam tandem (arbitror) à nobis exigũt ſtudioſi, ac iure exigunt, vt quæ ſit eſſentia morbi declaremus. Ego quidem miſſis ſophiſticis & ineptis aſſertionibus, morbum eſſe puto ex ſua definitione quęrendum: atque ita reſponderim, Morbum eſſe affectum præter naturam, qui lędit operationes per ſe, & primò, ita vt noxa ſentiri poſſit. qua in definitione conſtat: nomen affectus vicẽ generis habere. quod nomen ſatis per ſe declarat (ſi modò eorum, quę paulò ſuperiùs diximus de huius nominis διάθεσις interpretatione, non ſumus obliti) Morbum omnem qualitatem eſſe. Dicitur verò: præter naturam. nam tales oportet eſſe morbos. Additum eſt lædens actiones, ita vt noxa ſentiri poſſit: quoniam affectus præter naturam, qui noxam non infert, quæ ſentiatur, meritò morbus à philoſophis diceretur, à medicis tamen minimè, vtpote conſiderantibus tantùm quæ ſenſu percipiuntur. Additum verò eſt, Per ſe primò: ad ſecludendas cauſas morborum, quæ & ipſæ lædunt operationes, ſed per morbum, non per ſe. neque enim excluſæ erãt omnes nomine affectus, cùm dictum à nobis paulò priùs ſit: multas cauſas eſſe etiam affectus. Eſt igitur morbus, habitus, aut diſpoſitio præter naturam. Atqui omnes eius ſpecies qualitates ſunt, vt Ariſtoteles aſſerebat. Sed quid, quòd (nam ipſa argumentorum, quæ in contrarium adducebantur, ſolutio, erit huius ſententiæ confirmatio) à Galeno morbus immoderatio dicitur? Fateor ego hoc quoq;. Atqui morbum immoderationem eſſe dico: ſed relationem eſſe nego. Nam, quemadmodum deformitas improportio quædam eſt partium, aut praua illarum ad ſeipſas coaptatio, tamẽ pulchritudo & deformitas qualitates ſunt, & pulchrum & deforme qualia: ita morbus improportio eſt calidorum, frigidorum, humidorum, aut ſiccorũ, aut partium. tamẽ hæc nulla relatio eſt, ſed diſpoſitio quędam, qua prauè diſponitur ipſum corpus. Atqui hoc non ex meo ſenſu depromptũ eſt: ſed ipſemet Ariſtoteles eo loco, ex quo à te huc allegabatur, 3. nempe capite 7. De motu, ita ſcripſit: Perfectiones enim habitus ſunt, quare non ſunt alterationes. virtutes autem omnes quodammodo ad aliquid eſſe dicimus: quemadmodum & eas quæ corporis ſunt, vt ſanitatem & bonam habitudinem in temperie & commoderatione calidorum ac frigidorum collocamus. Hæc ipſa verba apertè declarant duo hæc: morbum, & ſanitatem, ad aliquid eſſe, vt virtutem, & vitiũ: quæ tamen conſtat eſſe de his, quæ dicuntur eſſe ad aliquid, non tamen ſunt. Qualitates enim ſunt reuera. ſignificant etiam apertè: morbum non comparari motu per ſe, quoniam habitus eſt, & in habitibus non eſt alteratio, nõ alia ex cauſa. Sed eſt argumẽtum: Qua ratione dictum eſt à Galeno, primas ſpecies morborum eſſe calorem, frigus, humorem, ſiccitatem? nam hæc non ſunt immoderationes, ſed quædã paſſiones, atque patibiles qualitates. Id tamen, modò explicetur, dictum eſt veriſſimè. nã calor, ſi per ſe cõſideretur, tantũ vt calor, paſſio eſt ſeu patibilis qualitas: ſed cũ huic accidit eſſe præter naturam, quia illo corpus præter naturam diſponitur, diſpoſitio præter naturam eſt, & morbus. Neque verò hoc mirum: Eandem qualitatẽ ſub diuerſis rationibus ad diuerſas ſpecies referri. nã hoc quoq; dictũ eſt ab Ariſt. calorẽ de diſpoſitione tranſire ad habitũ, cùm ægrè ſeparabilis ſit. continetur id in verbis ſuperiùs citatis ex cap. De qualitate. Cũ igitur hoc ita ſit, meritò morbus, vt morbus eſt, non poteſt per ſe motu comparari: quãquam calor, vt calor eſt, motu comparatur. eſt enim calor morbus, non quia calor, ſed quia præter naturam. mouetur verò corpus ad calorem. atqui cùm ex hoc motu contingit excedere mediocritatẽ naturæ, ipſum calorẽ conſequitur morbi ratio. Eadẽ ratione, quanquã inter calorẽ & frigus eſt mediũ, vt putà, tepidũ: tamen inter morbũ &

ſanita-

ſanitatem non eſt. nihil enim medij eſt inter calorem eſſe ſecundum naturam, aut nõ eſſe ſecundum naturam, magis quàm inter par & impar. ſunt enim eorum definitiones contradicentes. Vides igitur, vt hæc cohæreant omnia cum noſtra ſententia: quæ morbos omnes qualitates dicit, & excedentem qualitatem dicit eſſe morbum. Sed ſuperſunt ſoluenda duo illa argumenta fortiſſima. Morbus eſt ſanitati contrarius: tamen ſanitas nulla qualitas eſt, ſed proportio. ergo nec morbus. Concedendum eſt: Morbum ſanitati eſſe contrarium. verùm diximus: ſanitatem ipſam qualitatem eſſe. nam, quanquam eſt commoderatio calidorum, & humidorum: tamen diximus, ſymmetriæ nomine diſpoſitionem quandam, qua corpus bene diſponitur, ſignificari. vt pulchritudo commoderatio eſt: tamen eſt diſpoſitio. Verùm dices: Si calor morbus eſt, oportet ipſum ſanitati eſſe contrarium. atqui cùm frigori etiam contrarius ſit: videbitur duo habere contraria. Atqui eadem ratione videntur poſſe probare, neque ſecundum noſtram aſſertionem, aliquando adhiberi contraria morbis. nam morbo nihil videtur eſſe contrarium, præter ſanitatem: ſed nunquam curamus apponentes ſanitatem, ſed calida, aut frigida, aut humida, aut ſicca: pro ratione morbi. igitur nunquam curamus contrariis. Animaduertendum eſt: Morbum conſiſtere in immoderatione, ſanitatem in moderatione, quemadmodum virtus & vitium, quæ ſanitas & ægritudo animæ ſunt. Deinde, quemadmodum virtus ſecundum genus contraria eſt vitio: tamen nulla virtutis ſpecies contraria eſt vitio alicui, ſed vitium vitio, quoniam vitia conſiſtunt in extremis (vt gratia exempli liberalitas non eſt contraria prodigalitati, neque auaritiæ, ſed auaritia prodigalitati) ita morbus ſanitati ſecundum genus cõtrarius eſt: tamen ſpecies quæcunque morbi non eſt mediocritati contraria, ſed contrario lapſui. atque ita excedenti calori adhibemus excedẽs frigus, quod ſolum ſuum contrarium eſt. ſanitas enim non eſt huic morbo contraria, ſed morbo. Atque ita patet, qua ratione morbi curentur ſuis contrariis: & vt morbo non ſint cõtraria duo, ſed vnicum. Sed cur, ſi cùm exuperante calore morbus ſit, eundem calorem ſuperantem morbum eſſe dicimus: cùm redundante digito, non ipſum digitũ qui redundat, morbum appellemus? Quoniam qualitati poteſt ſuperuenire qualitatis alterius ſpeciei ratio, vt paulò ſuprà de ſententia Ariſtotelis monſtratum eſt: tamen ſubſtantiæ non poteſt ineſſe ratio diſpoſitionis, aut habitus, ſed ipſa omnia accidentia ſubſtantiæ inſunt. Illud ſupereſt diſſoluamus, quod Fuchſij ſententiam videtur adiuuare: Galenũ nempe, lapidem renum morbum in compoſitione dicere. Dicit, Sed intellige, quod ex redundante lapide eſt, vitium. Adde Galen. dicere cap. 8. lib. de diff. morborum: atqui ex ambobus generibus, eo inquam quod in numero, & eo quod in magnitudine conſiſtit, poſſe conſtitui ſuperiorem aliam Categoriam quanti, omnibus manifeſtum eſt. Vbi animaduertendũ eſt, non eſſe dictum: morbum qui eſt in magnitudine, eſſe quãtitatem, ſed in quantitate. quod perinde eſt (loquebatur etenim de differentia morborum) ac ſi diceret: Vt diximus alium morbum eſſe in magnitudine, alium in numero: ita poſſumus dicere, morbum conſiſtere in quantitate: vt ita comprehenderentur vtrique ſuperiori quodam genere. nam quantitatis ſpecies ſunt, quantitas continuata, & deiuncta. Atqui hæc, arbitror, ſatis ſunt ad rem intelligendam. Quare huius controuerſiæ hic eſto finis.

De differentia morborum. Cap. II.

GALEN. libro cui titulus eſt De differentia morborum, volens omnia morborum genera vnica diuiſione comprehendere: ipſos diſtribuit primò, in morbos partium ſimplicium, & morbos partium compoſitarum, & communes. Simplicium partium morbi ex immoderatione temperamenti proueniunt. Quare, cùm corpus ex calido, frigido, humido, & ſicco conſtet: quot erunt in his qualitatibus exceſſuum modi, tot eſſe poterũt morborũ ſpecies. Sunt verò modi intemperationum in quatuor qualitatibus octo: ſimplices quatuor, & quatuor compoſiti. nam aut vna illarum redundat, aut illarum duæ: nam tres non poſſunt redundare, quin inter ipſas duæ ſint contrariæ, quæ ſimul non redundauerint. Cùm ergo duo qualitatum contrariarum coniugia ſint: ſunt morbi omnes in temperamento, aut calor, aut frigus, aut humor,

aut ſiccitas præter naturam, aut harum qualitatum duæ. Partium compoſitarum tot ſunt morbi: quot modis contingit vitioſam fieri compoſitionem. Oportet verò rei compoſitę adeſſe: commodam magnitudinem, & figuram, & commodum partium numerum, & ſitum. igitur omnes ſimplices morbi cōpoſitionis, ſunt in numero, qui aut auctus eſt, aut diminutus: aut in quantitate, quæ aut maior eſt, aut minor quàm oportet: aut in figura vitiata: aut malo poſitu. Poſſunt etiam hi omnes cum morbis in temperamento copulari: vnde morbi fient compoſiti, partim in temperamento, partim in compoſitione. Eſt morbus vtriſque partibus communis, continuitatis ſolutio. nam continuitas partium, ſecundum naturam eſt vtriſque. Ecce igitur diuiſionem, qua Galenus profeſſus eſt ſe inueniſſe proprias omnes morborum ſpecies, loco huc allegato ex primo Methodi. In qua dictione illud primò videtur eſſe ſuſpectum: quòd morbus nullus videtur poſſe habere proprias ſpecies, ſi neque ſanitas illas habet. nam ſi morbus & ſanitas contraria ſunt, vt paulò antè diximus: non videtur fieri poſſe, vt contrariorum alterum ſpecies infima ſit, alterum genus. Videtur verò ſanitas nulla ratione poſſe differentias recipere. quandoquidem, aut ea ratione qua maius aut minus aliquid eſt, diſtribuetur, aut ſecundum ſubiecta corpora, aut ſecundum operationes, aut per propriam rationem & formam. Videtur verò nulla harum rationum poſſe differentiam recipere. nam magis, minúſve tale dici, non permutat ſpeciē. ſed quòd ſecundum membra non poſſit diſtribui, patet: quoniam quò ſanitas ſit, neceſſe eſt, membra omnia, tam ſimplicia, quàm compoſita, ſecundum naturam habere. Nam quodcunque illorum patiatur vſque ad læſionem operationum quæ ſentiri poſſit, ægrotat homo: qui ægrotat, nullam habet ſanitatem. nam ſanitas, cùm bonum quoddam ſit, & perfectum, conſtat ex integra cauſa. Igitur quādo ſanitas eſt, omnia membra ſunt citra inſignem noxam. nulla itaque differentia ſanitatis eſt, quæ ex membris corporis deſumatur. Eadem ratione conſtat, neque per operationes diuidi poſſe ſanitatem. nam in bene valenti nulla actio eſt læſa inſigniter. nam quęcunque actio ita ſit læſa, etiam ſi aliæ omnes rectè agantur, ſignificat corpori eſſe morbum, cum quo non poteſt ſanitas conſiſtere. Non igitur poteſt diuidi per operationes. Quòd verò neque per ſuam rationem & formam: oſtendit ipſa ſanitatis natura, quæ commoderatio eſt. quòd verò eſt moderatum, aut medium, aut mediocre, vnum eſt: immoderata plura. Igitur nulla ratione poteſt ſanitas ſpecies recipere, ſed eſt infima ſpecies. Plęrique hāc controuerſiam ita concludunt: ſanitatem reuera eſſe infimam ſpeciem, neq; verò inde fieri, vt morbus quoque talis ſit. quandoquidem cùm duo ita ſe habent, vt proinde cōtraria ſint, quòd alterum in extremo habeat eſſentiam, fit ex ratione, vt ſpecies quæ in mediocritate eſt, ſit indiuidua in alias inferiores, quanquam ſpecies contraria diuidi poſſit. quia, vt paulò antea dicebamus: quod medium eſt, eſt vnum. Sed quantum ego intelligo, ſi horum ſentētia vera foret: oporteret eadem ratione virtutem ſpeciem eſſe infimam, quoniam eius eſſentia in mediocritate eſt, & vitia conſiſtunt in extremis. tamen res non ita habet: ſed habet virtus, nō minùs quàm vitium, ſuas inferiores ſpecies, prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, & temperantiam. Aliter itaque ego ſentio: diuidi ſcilicet poſſe ſanitatem in ſpecies, atque proinde non eſſe infimam. nā quāquam per membra non diuidatur, vt ratio monſtrabat euidenter: diuidi tamen poteſt per propriam rationem & formam. quam, cùm in inferiores ſpecies deſcendit, conſequitur etiam diuerſarum operationum varia perfectio. nam ſanitatis eſſentia conſiſtit in commoderatione calidi & frigidi, humidi & ſicci. conſtat verò non eandem commoderationem eſſe hominibus omnibus ſecundum naturam: ſed quod vni ſecundum naturam eſt, alteri eſt morbus. Igitur ſanitas natura ſua non eſt vnica: ſed ſecundum temperamentorum diuerſas ſpecies multiplex. eſt ſcilicet birioſo homini ſua moderatio naturalis: eſt pituitoſo etiam ſua: vſque adeò diuerſa, vt ſi pituitoſi temperies, quæ ex qualitatibus ſpectatur, transferretur ad bilioſum, quæ in illo erat ſanitas, in hoc ſit futura morbus. atque alteri erit ad operandum commoda, alteri incommoda. Eſt igitur his in ratione proportionis diuerſa moderatio. quod Galenus innumeris in locis inſinuat, potiſſimùm in ipſa arte medicinali, vbi inquit, Eſſe vnicuique homini ſanitatem ſibi propriam: ſignificans ſcilicet, eſſe bilioſo homini ſanitatem ita illi propriam, vt aliis naturis ſit futura inutilis, vtpote ab illarum ſanitate diuerſa. Hanc etiam diuerſi-

diuerſitatem conſequitur in operationibus diuerſa perfectio. nam hæc ſanitas ad has operationes eſt commodior, ad illas incõmodior: alia contrà. vt, gratia exempli, temperatus homo ad omnes operationes habet ſanitatem omnium optimam: in ſingulis, dempta ea quę ſpeciei eſt propria (quod in primo huius libri opere monſtrauimus) eſt alia natura à qua ſuperetur: calidior, ſcilicet, plus cibi conficit, frigidior plus appetit, atque ita in aliis omnibus. Ecce igitur quibus rationibus recipere poſſit ſanitas ſpecies. Verùm dicas. Si moderatio eſt, qua ratione non eſt medium? Si eſt medium, qua ratione non eſt vnum? Scire licet ſanitatem quancunque, à nobis non dici exquiſitè medium vnum, ſed cum latitudine. quod docuit Galenus diſertiſſimè primo De ſanitate tuenda. Eſt tamen omnis ſanitas medium: ſed eſt vnicuique naturæ ſuum medium, ab alterius naturæ medio diuerſum, quemadmodum virtus omnis medium eſt. cæterùm differt medium in actionibus fortitudinis, ab eo medio quod eſt in actionibus liberalitatis. igitur hæc ſimilitudo, quæ intercedit inter animi & corporis morbos, & ſanitatem, rem totam declarat. Verùm eſt illius, quod paulò antè dictum eſt, reddenda ratio commoda: quia fieri poteſt, vt qui gradus caloris alteri eſt bonæ operationis cauſa, in altero actiones lædat. Nam, ſi tãtus calor gratia exempli commodus eſt ad conficiẽdum cibos, vtrique videtur fore commodus: ſi incommodus, vtrique incommodus. cæterùm res ita habet. Duplex in corporibus conſiderari poteſt temperies: altera, quæ in proportione ipſorum elementorum eſt, quæ, quanquam à nobis in primo huius operis libro monſtratum eſt non retinere proprias formas in compoſitis, tamen generant in hac proportione hunc modum ſubſtãtiæ, in illa illum: alia eſt quæ in ipſis qualitatibus conſiſtit, quæ mutari poteſt priori non mutata. nõn enim ſi temperatus aliquis incaleſcit, ab optima temperie iam defecit: niſi ſecundum habitum calorem comparet. illæ enim intemperies, quæ ſecundum habitum ſunt factæ, vtramque temperiem peruertũt. (peruerti enim poteſt prior, vel longo victu permutata natura, vel morbo ſecundum habitum contracto) hîc igitur ſpectatur natiua temperies, haudquaquam leuis illa diſpoſitio. Igitur cùm hæc ita habeant, meritò fit, vt illæ qualitates quæ proportione reſpondent naturali temperiei, ad bene operãdum ſint accommodæ: quæ illi non ſunt proportione reſpondentes, incommodæ. conſiſtit enim facultatum omnium natura in natiua temperie. operatur verò vnaquæque facultas tunc optimè: cùm proportione reſpondentia inſtrumẽta habet. Non ergo amplius mirum eſt hunc gradum caloris huic homini eſſe ad operandum commodum, alteri incommodum. nam poteſt eſſe huic naturæ proportione reſpondens, & naturę illi non reſpondens. Sed cur, ſi ſanitas ex ſua natura poteſt tot recipere differentias: nõ ſunt à Galeno lib. prædicto cum morborum differentiis enarratæ? An quoniam ille non erat ſanitati dicatus liber, ſed morbis? & ſanitatis differentiæ ſunt cum ipſis temperamentorum differentiis enarratæ? Hoc igitur ita diſſoluimus. Verùm eſt in propoſita diuiſione alius ſcrupulus. Hîc eſt exorſus Galenus eandem diuiſionem, quam primo libro Methodi: quo loco profeſſus eſt rationalem ſe diuiſionem aggredi morbi, in ſuas omnes ſpecies. Atqui Theſſalum tanquam logicæ rationis ignarum in diuidendo repræhendit. Eſt verò rationalis diuiſionis ea lex: quam Porphyrius ſcripſit, capite De ſpecie, non quieſcere vſque ad infimas ſpecies. cui legi ipſe ſe adſtringit Galenus capite tertio primi Methodi, his verbis, Itidem, quicunque dicere de morborum numero inſtituit, quot omnes ſint, non debet in prima differentia conſiſtere: ſed diuidendo ea procedere, donec ad aliquam infimarum ſpecierum, & quæ ampliùs in aliam diuidi non poſſit, perueniat. Conſtat verò hoc idem eſſe illi propoſitum in prædicto opere. nam in ipſa libelli propoſitione inquit, Secundo loco dicam quot ſint vniuerſi primi & ſimplices morbi, qui veluti quædam aliorum ſunt elementa: deinceps verò tertio quot ſint ij, qui ex ipſorum compoſitione proueniunt. Cùm ita propoſuiſſet, tamen non videtur in proceſſu vſque ad infima proceſſiſſe: ſed conſtitiſſe in primis differentiis. nam in temperamento (inquit) ſunt quatuor ſimplices, calor, frigus, humor, & ſiccitas: tamen calor non videtur ſpeciei infimæ differentia. nam hæc poteſt eſſe, aut calor in toto corpore, vel præcipuis eius partibus (quæ febris eſt) aut in parte aliqua, quas conſtat eſſe ſpecies diuerſas. nam ſi laboret aliquis febre, alius intemperie iecoris ſine febre, nemo hos

dicet laborare eodem morbo.nam febricitat alter,alter non febricitat.Pręterea,Quicunque calor præter naturam poteſt fieri cum affluente humore,aut ſine affluẽte humore: quæ & ipſa differẽtia poteſt diuerſos morbos parere. fiunt enim ex intemperie, affluentibus humoribus, omnes tumorum præter naturam ſpecies. Atqui hæ eædem differentiæ ab eſſentia ſunt deſumptæ. repræhenduntur enim antiquiores medici loco illo à Galeno, quòd omiſſis eſſentiæ differentiis, ab accidentibus deſumptas dixerint. Commendatur Hippocrates ſolus tanquam qui ab eſſentia deſumptas tantùm dixerit:à quo inuentæ ſunt hæ differentiæ,quæ declarantur à Galeno. Adde, habere etiam huiuſmodi febrium differentias ſingulas propria ſibi ſigna, quibus dignoſcuntur,vt legenti librum De febrium differentia,& primum ad Glauconem, & primum De criſibus,conſtabit facilè.tamen dicente Galeno tertio De criſibus capite quarto: ſpecies morbi dignoſcuntur per propria ſymptomata.Igitur monſtratum eſt,non eſſe illam partitionem,vſque ad ſpecies infimas deductam. Eſt tamen pro huius ſcrupuli dilutione animaduertendum, Morborum eſſe differẽtias duplices, atque vtraſque vti medicos:quaſdã ex rei natura profectas, atque proinde genera & ſpecies conſtituentes:quaſdam verò nõ eſſe ex eſſentia, cæterùm eſſe ſpecies,quas medici ſuis vſibus accommodant. quod euidentius euadet exemplis. Diuiſio morbi in morbum partium ſimplicium, & compoſitarum, & communem, ac rurſus eius qui in temperie, in calorem, frigus, & humorem, aut ſiccitatem redundantem, per differentias ſpecierum eſſe iudico, quia procedit hæc diuiſio per ipſam morbi rationẽ. Nam ratio morbi eſt, affectus præter naturam: intemperies eſt quidam affectus præter naturam: exceſſus caloris,eſt quædam intemperies: ita praua compoſitio eſt quidam affectus præter naturam: magnitudo inſignis, aut paruitas membri, eſt mala quædam compoſitio. Tamen quæ vlteriùs præcedunt diuiſiones: non ampliùs ab eſſentia, ſed ab aliquo quod extra eſſentiam eſt,deſumuntur. Nam differentię omnes quas diximus caloris,aut ex ſubiecto corpore deſumũtur:vt ſi quis dicat,calor in toto,aut in parte, vel calor in humore,ſpiritu,aut cordis ſubſtantia (quanquam reuera Febris ſolus ille calor eſt, qui in cordis ſubſtantia recipitur. Quare illa diuiſio nõ eſt lata per ſubiecta corpora, ſed partim per hæc,partim per cauſas internas. Cæterùm hoc procedente ſermone,cùm de febrium differẽtia dicemus, ampliùs declarabitur,quo loco explicabimus dictionem Galeni)aut deſumũtur ex cauſis, vt cùm diuiditur in calorem qui eſt ſolus,& eum qui eſt cum affluente humore:& cùm febris putrida diuiditur in bilioſam,pituitoſam,aut melancholicam.quòd ſi in continuam diuidas,aut intermittentem, vel in tertianam, quotidiãnam, aut quartanam:eandem diuiſionem facias, nempe accidentium quæ conſequuntur cauſam.nam quòd continua ſit,aut intermittẽs,locus in quo cauſa putreſcit,facit:quòd tertiana,quotidiana,aut quartana,facit cauſę motus.Igitur nulla harum differentia eſt ſpeciem conſtituens. Nam cauſa,aut ſubiectum corpus non permutãt ſpeciem: niſi mauis dicere, calorem ferri diuerſum eſſe ſpecie, à calore lapidis, & calorem à ſole genitum,ab eo qui genitus eſt ab igne. ſed multò etiam minùs ſpecierum differentias enumeres,ſi calorum alium dicas intenſum, alium remiſſum, cùm intẽſio & remiſſio nihil tollant eius quod eſt in eſſentia. In morbis aliis, eodem modo fit.diuiſio nempe tumoris præter naturam,qui morbus compoſitus eſt,partim in temperamento,partim in compoſitione cõſiſtens,in phlegmonem,œdema,& ſcirrhum, & eryſipelas:ſecundum veras ſpecies eſt lata.quandoquidem diuerſis ſecundum ſpeciem alterationibus afficiuntur partes in his tumoribus.tamen diuiſiones illæ quæ ſecundum partes affectas ſunt,vt phlegmones,in phrenitidem,& pleuritidẽ,& pulmoniam:conſtat eſſe tantùm per medicas differẽtias. Vnde fit apertum:huiuſmodi morbos ſecundum ſpeciem eſſe eundem, putà phlegmonem. Cæterùm ſunt differentiæ medicæ illæ, quas in conſtitutione artis inuenerunt medici curationi eſſe accommodatiſſimas:vt,gratia exempli:quanquam diaria febris & putrida ſint eiuſdem ſpeciei, tamẽ intereſt multùm ad curationem ſecundum cauſas,illas ſeparari. quoniam cùm in curatione legitima,indicatio prima à cauſa ſit:ipſa illa diſtinctio veluti manu ad curationem ducit. Idem in inflammationibus intelligẽdum eſt. phrenitis enim,& pleuritis, & inflammatio ventriculi, ratione illius indicationis, quæ deſumitur à morbo, eandem exigunt curationem. diuerſa verò curatio fit,propter indicationem, quæ de-

ſumitur

ſumitur à loco affecto morbo. quod conſiderantes medici, ipſas ſpecies curationibus accommodantes, ſermone in multas ſpecies diſtribuerunt. Tandem, vt ſemel dicam, veras morborum differentias in ſolo illo opere, quod illis inueniendis dicatum eſt, proſequutus eſt Galenus: in reliquis operibus, cuiuſmodi ſunt liber De differentia febriũ, & De criſibus, & De locis patiētibus, & Commentarius in Aphoriſmos, differentias medicas magis proſequutus eſt, phyſicam argutiem non adeò curans. Iuxta eaſdem medicas differētias ſecundo Methodi capite ſecundo, diſtribuit morbos omnes per cauſas nomenclaturarum. Itaque cõſtat: vt in libello De differentia morborum vſque ad infimas, ipſas perduxerit. Sed quid, quòd differentias illas febris in hecticam, putridam, & diariam, ex eſſentia deſumptas, vocauit Galenus? Animaduertendum eſt, poſſe eſſe differentias aliquas ex iis quæ eſſentiæ rei accidunt deſumptas, quæ tamen ex eſſentia non ſint. hoc contingit in diuiſione febris per intenſionem vel remiſſionem, aut per ſubiecta corpora. nam calori, in quo febris eſt eſſentia, contingit eſſe intenſo aut remiſſo per ſe: contingit etiam illi eſſe in ſubiecto. tamen album aut nigrum non accidit calori, neque calido, niſi ex accidenti: nihilominus intenſum aut remiſſum eſſe in hoc aut illo corpore ſpeciem non permutat. Igitur qui diuidit febrem per ſubiecta corpora (quod ſe facere profeſſus eſt Galenus eo loci) non diuidit per differentias ex eſſentia: tamen diuidit per ea, quæ diuiſæ rei eſſentiæ accidunt per ſe. atque hoc eſt, quod ille nomine differētiarum deſumptarum ex eſſentia, intellexit. Cæterùm, quanquam hæc ita dicantur: videtur Galenus nondum in libello De differentia morborum exactam diuiſionem inſtituiſſe. nam, quanquam in reliquis habeat, vt diximus: tamen hectica febris non poteſt non eſſe diuerſa ſpecie ab aliis in ratione morbi. nam illa eſt habitus, hæ ſunt diſpoſitiones. habitus & diſpoſitio in Categoria qualitatis ſunt diuerſæ ſpecies. Igitur in ratione qualitatis præter naturam, differunt ſecundum ſpeciem propoſitæ febres. Tamen, niſi quis oſcitanter librum illum prætererierit: nihil deficere inueniet in diuiſione. Nam quòd ad habitus & diſpoſitionis attinet differentiam, philoſophi ipſi in diuerſas ſententias diſtributi ſunt: aliis dicentibus, non differre ſpecie, ſed ſecundum modum quendam ſe habendi eiuſdem qualitatis. eſt enim (dicunt) eadem qualitas, cùm facilè ſeparabilis eſt, diſpoſitio: cùm ægrè, habitus. Eſſe verò ſeparabilem aut ſecus, videtur eſſe qualitatis modus quidam exiſtendi in re ſubiecta, non differentia. Si horum ſententia vera eſt: conſtat, in diuiſione eſſe omiſſum nihil: ſed calorem, etiamſi nihil addatur, eſſe ſpeciem infimam. Si verò contraria ſententia, quæ affert habitũ à diſpoſitione ſpecie differre, verior eſt: ne tunc quidem eſt à Galeno quidquam omiſſum. Cõſidera enim illum paulò antea ſanitatem diſtribuiſſe in optimam ſimpliciter & ſemper, & bonam plurimùm, & bonam nunc: & morbos in contrarios gradus. Qua in diuiſione conſtat contineri eam, quæ eſt in habitum, & diſpoſitionem. nam ſanus plurimùm, atque adeò magis qui ſemper eſt, habet ſanitatem in habitu: qui nunc, in actu: morbum, eodem modo. Habet verò ſanitatem in habitu, qui illam habet coniunctam cum ſalubritate, quæ eſt naturalis potentia ad reſiſtendum morborum cauſis: morbum eadem ratione habet in habitu, qui habet illum coniunctum, cum inſalubritate, quæ eſt naturalis impotentia ad bene valendum. Conſtat igitur, cùm hæc paulò antè dixiſſet, illum inter diuidendum omiſiſſe nihil: atque omnia, quæ de differentiis morborum propoſuimus, habere rectè. Quòd hæc ſit in omnibus differentiis mens Galeni, intelliges ex eo, quòd poſtquam differētias omnes in partibus ſimplicibus & compoſitis dixerat: eas, inquam, quas nos in principio huius capitis propoſuimus, hæc addit: γένος δ' οὐδὲν ἐστι νοσήματος, οὔτε ἐν τοῖς ἁπλοῖς σώμασιν, οὔτε ἐν τοῖς συνθέτοις ἴδιον ἑκατέρων. ἡ γὰρ τῆς διαιρέσεως μέθοδος ἐνδείκνυται τὸ ἀδύνατον. Qui locus emendatur à nonnullis, vt corruptus, dicentibus: non ἑκατέρων, ſed pro illo ἑκατέρω legendum eſſe. ſignificat enim ἑκατέρω longiùs, aut vltrà. atque ita vertunt locum: Nullum autem genus eſt morbi, neque in ſimplicibus corporibus neque in compoſitis præterea proprium. nam ipſa methodus diuiſionis oſtendit hoc eſſe impoſſibile. Hæc Galenus. Qua dictione

conſtat ſignificari,Ex ipſa forma diuidendi,qua fuerat vſus,patere:non poſſe aliud genus morbi inueniri,propriũ aut ſimplicibus aut compoſitis, præter dicta: & ita apertè dici, Reliqua omnia genera pręter illic comprędhenſa, eſſe impropria,& nõ tam ex eſſentia deducta,quàm ad vſum medicorũ inuenta. Cæterùm Leonhartus Fuchſius reprędhendit hos interpretes, tanquã corrumpentes Græcam lectionem(nam reuera in omnibus codicibus inuenitur ἑκατέρων)interpretaturq; Galeni verba,vt alii omnes,hoc modo: Genus autem nullum eſt morbi, neque in ſimplicibus corporibus,neque in compoſitis,vtriſque proprium. nam ipſa diuidendi methodus oſtendit hoc eſſe impoſſibile. Atque hæc verba longè in alium ſenſum transfert,dicens, legem diuiſionis eſſe,vt per cõtraria fiat,vt ſit hęc:Morborum quidam ſunt partium ſimplicium, quidam multiformium.atq; proinde nihil poteſt(inquit) illorum vtriſq; eſſe proprium: quanquam poſſit eſſe commune.nam proprium eſt,quod ſoli ineſt.Hæc ille.Sed,quantum ego intelligo,longè à Galeni mente aberrat.nam non eſt in ratione contrariorum:vt non poſſit adeſſe pluribus,quod vni eſt proprium.ſed hoc idem fit in rebus omnibus diuerſis.Nunquid quod proprium eſt candoris,poteſt eſſe propriũ palloris, magis quàm nigredinis?Non arbitror. Non igitur iſtud ex ratione contrariorũ naſcitur,ſed ex ratione proprii,quod ſcilicet ineſt ſoli. Inuoluit igitur hæc declaratio multa præter rem. Præterea ridiculum, ſi Galenus moneat: nullum morbum,qui ſimplicib. ſolis ineſſe poſſit, aut ſolis compoſitis, poſſe ineſſe vtriſque. Eſt itaque hæc interpretatio ridicula. Sed animaduertendum eſt: dictione illa ἑκατέρων ſignificari poſſe vtraſque partes,vel alterutras. atq; ita vertendum eſſe locum: Nullum genus eſt morbi (intellige præter dicta)neq; in ſimplicibus, neq; in compoſitis partibus,alterutris proprium. Nam ipſa ratio diuiſionis oſtẽdit, hoc eſſe non poſſe.quod perinde eſt ac ſi diceret: Conſtat ex ipſa ratione diuiſionis, fieri non poſſe,vt aliqua ſpecies morbi ꝑtermiſſa ſit alterutris propria,neq; ſimplicibus, neque compoſitis.Qua verſione præterquam quòd nihil ex Græca litera permutamus,ſenſum reddimus facilem. Atque ſignificatur his Galeni verbis apertè: Enumeratas ſolùm differentias eſſe proprias(nam ſiue genera dicas, ſiue ſpecies, ſiue differentias,nihil refert) reliquas omnes medicas, vt diximus. Eſt aliud quod poſſit aliquem torquere. Videtur in compoſitione nullus morbus poſſe cõſiſtere.nã monſtratũ à nobis eſt in ſecundo huius operis libro: Actiones omnes eſſe in inſtrumentis ratione ſimplicium partium.nam figura, quantitas,aut poſitus,non ſunt in genere efficientium.igitur qua ratione monſtrauimus,Relationẽ non poſſe eſſe morbũ,quia,cùm nihil poſſit agere per ſe,non videtur poſſe per ſe lædere operationes: eadẽ conuincemur concedere,neq; vitioſam figurã,neq; magnitudinem,numerúmve maiorẽ,aut minorẽ quàm oportet, incommodúmve poſitum morbos dici debere. Qui relationis autorẽ ſe facit,ita ſtatuit: Lædere actiones, non eſſe agere quidquã. nam non qđ edit vitioſam operationẽ,illam lædit per ſe: actiones ſiquidẽ omnes,tam quę bene,q̃ quæ malè fiunt,à facultate fiunt, non à ſanitate, aut morbo. Itaq;,cùm actionẽ læſam edat facultas,& morbus actionẽ lædat:conſtat (inquit) actiones lædere, non eſſe quidquã agere.quare illud relationi contingere, nihil mirũ. Hoc idẽ nos poſſemus dicere de magnitudine,figura,numero,& poſitu. Cæterũ examinandũ amplius eſt,neq; tam leuiter ꝑtereundũ.nã quod dicunt,actiones omnes à facultate fieri: falſum eſſe mõſtrat motus, qui per cõuulſionẽ accidit, & qui ꝑ palpitationẽ. nã queadmodum Galen. dicit 2. De cauſis ſymptomatũ in ipſo principio, hoc intereſt inter conuulſionẽ, & palpitationẽ, & inter tremorem, rigorẽ, & ſingultũ,tuſſim,ructũ,& ſternutamentũ: ꝙ duo illa ſolius cauſę præter naturã ſunt opera,reliqua fiunt,vbi ad opus ſimul coeũt morbus & natura. Ex quo loco conſtat:Nonnullas actiones fieri à ſolo morbo,nihil pręſtante facultate. ꝑterea,falſò dicunt,ſiquidẽ vniuerſim intelligunt:morbũ lædendo operationes, nihil agere. nã calor nimius ventriculi non aliter lædit concoctionẽ (quæ in illo agitur) q̃ vrendo:qđ agere eſt.Igitur nihil horũ eſt perpetuũ.nã neq; contrariũ eſt perpetuum,ſcilicet:qđ lædit operationes,aliquid agere.nã vnguis in oculo lædens viſionem,

nem, nihil agit:ſed ſupercreſcens pupillæ impedimento eſt ſubeuntibus ſpeciebus,& exeunti facultati. Quare ratio ipſa iam videtur inueniſſe:poſſe vtrũq; horum cõtingere,& neutrum illorũ eſſe perpetuũ. Eſt præterea aliud,actionem læſam edi, aut actionem lædi. nam Actio lædi poteſt,aut quia vitiatur,aut quia minuitur,aut quia tollitur. minuta,aut vitiata edi poteſt: ſed ſublata nõ editur. quin potiùs hoc ipſum lædi,eſt nullam edi. minutã edi,aut deprauatam,fortaſſe eſt facultatis:tolli actionẽ,aut omnino corrumpi,conſtat morbi eſſe opus. Igitur non edi actiones, morbus facit ſemper,nunquam facultas:atq; hoc facit morbus vel corrumpendo ipſam facultatẽ,agendoq́;,cùm in genere efficientiũ eſt, vt frigus nimiũ ventris, refrigerando facit cruditatẽ : vel facit impediendo,vt nimia moles fecit,quò minùs Nicomachus Smyrneus ſe poſſet mouere loco. Sed earum actionum, quæ eduntur læſæ, nonnullæ eduntur à morbo ſolo, vt motus palpitationis,& conuulſionis: nonnullæ à facultate ſola,vt deprauata viſio in ſuffuſis (nam ad videndum nihil poteſt præter videndi facultatem concurrere)nonnullæ à facultate & morbo,vt confectio praua ciborum in calido ventre. nã chylus generatur ab hoc calore cum hac ſubſtantia:alterutra cauſarũ læďatur, edit læſam actionẽ. Tamen,etſi actio læſa edi poſſit à facultate:quod actionẽ lædit,morbus eſt perpetuò. nam facultas edit actionẽ læſam,quã morbus lædit: atq; ipſum lædere eſt nonnunquã agere,nonnunquã ſecus. Quare nihil eſt intellectu difficile:poſſe vitioſam figurã,aut quantitatẽ,aut poſitum, actiones lædere,etſi in genere efficientium non ſint. Quanquam neq; hoc ipſum licet dicere aſſerentibus: morbum eſſe relationẽ realem,vt loquuntur. nam relatiò per ſe neq; poteſt agere quidquam, neq; impedimẽto eſſe:ſed hæc omnia cõtingunt earũ fundamentis. Adhuc videtur reſtare alter ſcrupulus in diuiſione morborũ. color quicunq; præter naturã fit in humore aqueo, qui replet locum inter humorẽ cryſtallinum & tunicam corneam,eſt morbus oculi:tamen in nullo genere trimembris diuiſionis eſt. Quòd quidem morbus oculi ſit is color,licet apud Galen. legere : qui primo De cauſis ſymptomatũ inter eos morbos talem colorẽ refert. licet etiam tibi haud dubiè intelligere argumentanti ex definitione. Eſt enim affectus (eſt enim διάθεσις) præter naturam(loquor enim non de eo colore,qui ſit ex natura:ſed quem fecit error)& facit noxam quæ ſentiri poſſit in viſione(facit enim videri omnia eodem colore infecta)idq́; per ſe. neq; enim quia in ea parte alius quiſpiam morbus eſt,quem ſequatur color:ſed quia talis eſt color,læſio accidit. Itaq; morbus eſt,& nullus prædictorum generum. Quare diuiſio videtur vitioſa. Sunt qui concedentes reliqua,quæ dicuntur in argumento: morbum eũ dicunt,etſi nullius dictorũ generum ſit, reduci tamen ad illorũ aliquod: tuncq́;, aut ad morbos temperiei reducunt,quia omnis color conſequitur temperiẽ:aut ad numerum, quia adeſt res,quam non oportebat adeſſe,putà ille color:aut ad figurã,quia modum permutationis figuræ dicũt eſſe illam coloris mutationẽ. Tamen mihi hæc omnia diſplicẽt: neq; video,cur ad aliquod tale genus reducatur. nã in Categoriis ea tantùm collocantur, de quibus dicitur genus,vt homo & equus ſub animali: animal & corpus ſub ſubſtantia. reductione quadã collocantur illorũ differentiæ, quas vocant ſpecificas:vt rationale & mortale in ſubſtãtia. tamen color nihil tale habet cum temperie. Iam verò ſi cuiuſuis rei redundantia,etiã accidentis,morbum facit in numero:omnis morbus generat alium in numero. nam ſi nihil aliud, ſaltem redundabit ea qualitas, quę eſt morbus. Sed non omnis morbus eſt in numero:quia redundantia ſubſtantiæ eſt morbus in numero,non accidentis. A figura etiam longiſſimè abeſt color vitioſus . nam neque eſt ſymptoma ventris,neq; viæ,neque ſuperficiei. nam neque obſtructio, neq; laxitas, neque aſperitas, neque leuitas, neque præterea eſt, quod ſtrictè dicitur figura. Proinde ego verius cenſeo, illũ nullo dictorum generum contineri,ſed dici debere per ſe extra diuiſionem. Idque ideo fieri,quòd nõ eſt morbus,qui partibus omnibus poſſit accidere , vt alij , ſed ſoli oculo . huic enim ſoli poteſt color eſſe morbus; quem ſolũ opus eſt à coloribus alterari,vt operetur. Sed diçes, Eadẽ ratione ſapor poteſt eſſe morbus linguæ.& ita non vnum,ſed duos morbos opor-

tebit à diuiſione excipi. Nego. nam ſapor linguę non eſt lęſionis guſtus cauſa: ſed ſapor ſaliuæ, qui non eſt affectus præter naturam partis, ſed eſt ſymptoma eius intemperiei, à qua genitus eſt ille humor præter naturam ſaporis. Quare de morborum differentia ſatis diximus.

De cauſis morborum. Cap. III.

GENVS omne cauſæ non morborum modò, ſed etiam rerum aliarum, vt nos docet Ariſtot. aut eſt in rei forma, aut in materia, aut in fine, aut eſt efficiens (cauſam formalem, materialem, finalem, & effectiuam vulgò vocant) cauſa quæ in forma eſt, propria cuiuſuis rei eſt eſſentia. cùm igitur de ſingulorum morborum naturis, atque morbo ſecundum genus, vſque ad nauſeam diſputauerimus, fruſtra hîc de his morborum cauſis iterum diſputaremus. In materia nulla cauſa morbi eſt. Nam cùm morbus nihil ſit arte factum vt ſtatua, nõ eſt ex materia ſecunda, vt illa ex ære: cùm etiam nõ ſit ſubſtantia, ſed accidens quoddam, non eſt ex materia prima. Verùm habent accidentia cùm de re aliqua dicuntur, vt album & nigrum dicuntur de corpore, ſubiectam rem pro materia & huius generis cauſa: hac ratione ægrotantis aut febricitantis, dictum à nobis antea eſt materiam & cauſam eſſe corpus viuens: atqui hoc aut ſecundum partes ſimplices, aut ſecundum multiformes. Cæterùm hæc in differentiis enarrandis compræhenſa ſunt. Cauſa morbi nulla eſt in fine. nam quæ habent eſſentiam ſuam in aliqua perfectione, hæc fiunt propter finem: atque ſua perfectio eſt finis & cauſa, quæ in plæriſque (vt dicit Ariſtoteles) eſt eadem cum forma. ſed quod habet eſſentiam in imperfectione, cuiusmodi morbus eſt: non fit propter finem, ſed ex defectu contrariæ perfectionis pullulat. Sanitatem certè facit natura, vt homo meliùs viuat: ſed morbi cauſa morbum facit, non vt homo deteriùs viuat, nihil enim gratia mali operatur, ſed contingit hic ex defectu ſanitatis. Neque profectò dixerim morbi cauſam operari, cùm morbum generat ſine fine. Sed humor putris calfaciẽs cor generat calorem, aut propter generationem ſimilis, aut aliud aliquid, quod permitto phyſicis dicere. ſtatim ac calor naturalẽ mediocritatem excedit, comparat rationem morbi: quæ conſequitur hanc generationem paſſionis, & congeneratur ex accidenti, non proprii finis gratia. nam non alia ratione priùs monſtrauimus, Ad morbum nihil moueri per ſe: vt neq; ad aliquem alium habitum, aut diſpoſitionem. Igitur morbus nũquam videtur fieri cauſa finis. Sed contrà eſt, quòd, pręcipiente Galen. 3. Meth. cùm punctus neruus eſt, & conuulſio imminet, totum præcidimus neruum. eodem modo facimus cùm ex arteria ſanguis fluit, qui nõ aliter compeſcitur. ſæpè chirurgi iſchiadis dolorem vſtione curant, probante id Galen. 6. Epid. 2. parte. Conuulſionem ex repletione, eademq; ratione, aut etiam maiori, paralyſin excitata febre audent multi curare, cùm alia videntur impotentia, deſumpta ratione ex Hipp. qui ita ſcripſit: Melius eſt febrem conuulſioni ſuperuenire, quàm conuulſionem febri. Celſus circumſpecti medici dicit eſſe: lentam febrem excitata acuta curare. Multa ſunt talia, in quibus medici, data opera, propter conſequutionem alicuius finis, morbos ſtudent medicamentis generare. Quod cùm fit, non dubium, quin ſit morborum qui ad aliorum ſublationem generantur, finis, & in eo cauſa: vt præciſionis nerui cauſa & finis eſt debilitatio conuulſionis, febris, cõuulſionis curatio, excitationis febris acutæ ex lenta: vt ſi id quod adeſt curationem non recipit, recipiat id, quod futurum eſt: tamen hîc morbi auxiliorum habent rationem, non morborum. nam vtitur medicus tunc temporis vno morbo ad demoliendum alium. Hi igitur fines auxiliorum ſunt, non morborum. quando verò morbi recipiant rationem auxiliorum, aut quando ſecus: docebit pars huius operis ad curationem ſpectans. Hæc igitur, quæ παθολογικὴ eſt, de efficientibus morborum cauſis diſputet. Efficientium cauſarum quædam eſt externa, quædam eſt interna: vtuntur medici nominibus his, Cauſa externa, aut cauſa procatarctica, aut cauſa prægreſſa, vſurpantes hæc nomina pro eadem re: & nomine cauſæ antecedentis, aut internæ, eandem rem ſignificant. Lib. De cauſis morborum cap. 2. cauſas externas ita finit Gal. quæ extrinſecus adueniunt, & alterãt corpus, atq; tranſ-

tranſmutant naturam vehementer. Cæterùm multis aliis in locis ſub nomine cauſarum prægreſſarum comprӕhendit nonnullas, quæ non extrinſecus accedunt, ſed intrinſecus in ipſo corpore generãtur: cuiuſmodi ſunt bubones, à quibus diariæ febres ſolent gigni, etiã ſi propriũ harum eſt, vt à procatarcticis cauſis generẽtur. Proinde Celſus, quò hanc ambiguitatem, ſi quæ ea eſt, in nominibus deuitaret: cauſas procatarcticas omnes nomine cauſarum manifeſtarum comprehendit, antecedentes appellat abditas. Quæcunque igitur cauſæ, ſiue in corpore gignantur, ſiue extrinſecus contingãt, manifeſtæ ſunt, & ſenſu cognoſcuntur, non coniectura, procatarcticæ dicentur: vt quæ interiùs latent, internę. nam quæ cauſæ, etiamſi in corpore fiant, tamen manifeſtæ ſunt, meritò cum externis connumerantur: alterant enim corpus, non aliter atque illæ, continuarum partiũ alteratione. Licet igitur iterum reſumpto ſermone ita diuidere. Cauſarum, quæ morbos faciunt, quædam in corpore gignuntur, quædam extrinſecus accedunt. atqui earum quæ in corpore gignuntur, quædam abditæ ſunt, & antecedentes appellantur, aut internæ: quædam manifeſtæ ſunt, & hæ etiã ſunt procatarcticæ, vt genus earũ quæ extrinſecus occurſant. Animaduertendũ hoc loco eſt, in cauſis externis nõnullas eſſe, quæ per ſe ſunt cauſæ: vt potio calida, multa alimẽtorum ingeſtio, aut nimia exercitatio, per ſe quidem fiunt febrium cauſæ. ſunt enim hæc omnia natura ſua calorem efficientia, & calore inducunt febrem: tamen Ioannes, aut Petrus, gratia exempli, qui potionem vini huic propinauit, externa febris cauſa eſt factus. verùm id per acidens: non enim hic vt Petrus, neq; vt propinator, habet ex natura ſua promptitudinem ad febrem generandam, ſed ita contigit fortè fortuna. Harum cauſarum nulla conſideratio pertinet ad medicum: quandoquidem neque curationis præbent aliquam indicationem, neq; ad faciliorem febris dignotionem vtiles ſunt. aliæ enim cauſæ, quæ extrinſecus occurſant, quanquam vbi ſemel præterierint, nihil indicant in curatione: tamen conducunt ad cognitionem affectuum. quod docet Galenus 4. Meth. cap. 3. & febres diariæ docent apertè: quarum notitia maxima, ex cauſa prægreſſa proficiſcitur. hæ igitur ad medicam attinent conſiderationem propter dignotionem affectus, etiam ſi per ſe non exigunt aliquam curationem: quam tamen exigunt internę, etiam ſi in genere manifeſtarum ſint. Cùm igitur tres iam inuenerimus cauſarum manifeſtarum ſpecies, primam earum quæ in corpore ſunt, cuiuſmodi ſunt bubones, aliam externarum, quæ cauſæ ſunt per ſe, aliam cauſarum ex accidenti: primæ & ad cognitionem conferunt, & in curatione habent propriã indicationẽ, ſecundæ conferũt ad cognitionẽ ſolùm, tertiæ ad neutrum, & proinde extra medicã conſiderationẽ conſtituendæ ſunt. De cauſis externis, quæ per ſe ſunt cauſæ, orta ſunt ante Galen. duo ſophiſmata: quę ille libello, cui titulus eſt De cauſis procatarcticis, refutauit. Fuere qui contenderent, illas omnino non eſſe cauſas morborũ: aut ſi quo modo cauſæ dicerẽtur, id eſſe ex accidenti. vt propinatorẽ vini dicebamus factum eſſe febris diariæ cauſam. nam ſi per ſe ſol, aut exercitatio, aut vinũ, cauſę febriũ forent: in quemcunq; hominem inciderent, febrẽ generarẽt. non enim poteſt ſeparari à re, quod ineſt illi per ſe: ſed ſi bis mille homines ſint in theatro confertiſſimi, æſtiuo tempore, ſub meridie, (ſi ita fors ferat) vnũ aut alterũ cõtinget febricitare ex æſtu, manentibus aliis omnibus à febre liberis. Atq; videtur horum ratio confirmari, interrogando: Cur vini propinatorem cauſam ex accidenti febris dicimus? An non qm̃ febricitandi cauſa in ipſo non eſt, ſed in calore potus? At neq; in æſtu febricitandi cauſa, ſed in ipſo homine, qui febricitat: alioqui omnes qui æſtu laborauere, fuiſſent correpti febre. quod cùm factum non fuerit: cõſtat aliquid adfuiſſe huic homini, quod fuerit eius febris cauſa. Dirimit tamen ſophiſticã hanc rationem primo De feb. differentia cap. 4. dicens: Oportet .n. toto hoc ſermone memoria repetere: quòd nulla cauſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt, alioquin omnes, qui ſub æſtiuo ſole commorarẽtur, febricitarent. Poſſunt itaq; hæc ex natura ſua febrem facere: modò adſit in his, qui perpeſſuri ſunt, præparatio. atq; hoc ipſum indicat, illas operari per ſe. Alii, quanquam hoc admitterent,

tamen nullã harum cauſarũ dicebant febrem poſſe facere, quin permoueat internarũ aliquã: ſed proprium eſſe externarũ cauſarum, per motionẽ antecedentium morbos generare. Cæterùm conuincitur ſtulta hæc opinio mille euidentibus exemplis. nam ſicubi præſciſſus ex ictu digitus eſt: factus eſt morbus, in deficiente naturaliũ partiũ numero, omnibus internis cauſis inalteratis. non enim video, quam aliam cauſam præſciſſione enſis mouerit, aut quid aliud effecerit: præterquã q̀ digitum præſcidit, qui eſt ipſe morbus. Qui ex itinere ſemianimes præ frigore in hoſpitium deferuntur, refrigerationem patiuntur nudam: atqui eam ex occurſu frigidioris ambientis. multi repentè ex ſola perfrigeratione occipitis occurſu frigidioris cuiuſdam auræ facta, priuantur memoria. At fortaſſe id volunt de febrium generatione intelligi. Sed neq; in his verum eſt, quod affe-runt, niſi continuò velint defendere: nullã hecticam febrem poſſe fieri à principio, alio febris genere non prægreſſo. Sed huius ſentẽtiæ abſurditatem ſumus in ſequenti libro detecturi. Interim illud dicimus cum Galen. 1. De febr. differen. cap. 8. Febres hecticas duplicem habere generationis modum: aut enim aliis febribus ſuccedũt, aut à cauſis procatarcticis, more diariarum ab initio nulla prægreſſa generantur. Quod cùm ſit: conſtat fieri febrẽ à cauſa externa citra alicuius internæ alteratione. Siquidem quò febris hectica fiat, neq; humor, neq; ſpiritus, neq; quidquam aliud intra corpus in cauſa eſt. Cæterùm de vltimo hoc exemplo dicturi paulò infrà diffuſiùs ſumus. Quod propoſitum aduerſus ſophiſtas eſt, monſtrauimus euidenter: eſſe ſcilicet cauſas externas per ſe morborũ cauſas, atque illos citra alicuius internæ mutationem poſſe generare. Quare ad Antecedentes opportunum fuerit conuertere ſermonem: quarum nonnullæ ſunt, quæ antecedentes tantùm dicuntur, nonnullæ quæ continentes. quanquam de continenti eſt in controuerſia, an poſſit morbis contingere. Sed conſiderandum ante alia eſt, A medicis quamplurimis de eadem re dici nomen cauſæ continentis, & coniunctæ: atque proinde damnari Auicenam cum aſſeclis ſuis, quòd febribus putridis dicant eſſe quaſdam cauſas antecedentes, & quaſdam coniunctas: atque coniunctas eſſe, dicant, eas, inter quas & morbos nullæ aliæ cauſæ intercedunt. Sed ego non video, cur reprehendi debeant. neceſſe enim eſt, cuiuſcunque rei eſſe proximam cauſam quandam, alioqui cauſarum ſit infinitus numerus. quam tamen cauſam, non arbitror, poterãt aptiori nomine, quàm coniunctæ, ſignificare: ſiue ea ſit continens, ſiue non. hoc enim nomine cauſæ proximæ, aut coniunctæ (quod idem eſt) vſus eſt Ariſtoteles octauo Metaph. vocat ἐγγύτατα αἴτια. Igitur coniuncta cauſa non eſt, cur cum continenti confundatur. nam coniunctam neceſſe eſt adeſſe cuiuis morbo pendenti ex cauſa: continentem non eſt neceſſe. atque facta hac diſtinctione clarior euadet doctrina. Quoniam verò autor definitionum indiſtinctè vſurpat hæc nomina: non eſt, quòd permoueamur. negant enim omnes vno cõſenſu librum eſſe Galeni. Nos itaque coniunctæ & continentis diuerſas rationes eſſe dicimus: coniunctam eſſe, inter quam & morbum non eſt cauſa media, continentem eam, quæ in generatione habet eſſentiam. quod mox ſumus declaraturi. Scio Galen. 1. De cauſis ſymptomatum capite 5. ita ſcribere: τὸ μὲν συνέχον αἴτιον, ἢ συνεκτικὸν, ἢ προσεχὲς, ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ. quod plærique ita vertunt: cauſa igitur continua, ſiue cõiuncta, ſiue continens, ſiue vtcunque aliquis nominare velit. Quæ phraſis videtur ſignificare: nihil intereſſe inter coniunctam, & continentem cauſam. Tamen conſidera dictionem hanc συνεκτικὸν, non tam ſignificare coniunctam, quàm cõtinentem: vt illa tria nomina, συνέχον, συνεκτικὸν & προσεχὲς, eandẽ rem ſignificent. ſed quanquam ita legeretur, vt legunt illi: non poſſemus intelligere coniunctæ & continentis cauſæ eſſe eandem rationem. nam Galenus illic loquitur de cauſa ſymptomatis cuiuſdam, putà torporis: qui proculdubio habet cauſam continentem. Cauſa verò, quæ eſt continens, eadem eſt & continua, & coniuncta: quanquam non quæcunque coniuncta, eſt & continens. Ergo loco illo nihil intererat dicere cauſam coniunctam, continentem, aut continuam: cùm ſermo eſſet de paſſione habente cauſam continentem, cui proinde neceſſe erat adeſſe reliqua omnia. Tamen reue-

raho-

ra horum nominũ, Continens, & Coniuncta, diuerſæ ſunt notiones. Præter hæc animaduertendum eſt: apud antiquos, quantum conſequi poſſum ex autorum lectione, nomen cauſæ continentis latiùs, quàm hodie apud neotericos, vſurpari eſſe ſolitum. intelliges id ex Celſo, quem omnium maximè in Latinarum vocum vſurpatione, & reſponſu cum Græcis, oportet conſulere. Qui in proœmio primi libri cauſas abditas & continentes vocat, his vſus verbis: Igitur ii, qui rationalem medicinam profitentur, hæc neceſſaria eſſe proponunt, abditarum & morbos continentium cauſarum notitiam: deinde euidentium. Vides vt Celſus morborum ſecundum antiquos Rationales interpretetur cauſam eſſe continentem: & nomen continentis nullo rigore de quacunque abdita dicat. Tamen neotericis placuit eo vti, vt rigidiſſimi vtebantur Stoici: quia vt Galen. refert libello aduerſus Iulianum ſcripto, ab Stoicis inuentum nomen hoc eſt, ſed neque in illa rigida ſignificatione mihi videntur medici omnes cauſam continentẽ rectè finire. dicunt enim cũ autore definitionũ: Cauſa cõtinens eſt, qua poſita ponitur, & qua ablata aufertur effectus. Tamen ex ipſius Gal. verbis, & ex definitione, quam ille ab Stoicis accepit, facilè intelliges, nõ eſſe hæc duo in eſſentia cauſæ continẽtis, vt poſita ponatur, & ablata auferatur effectus: ſed alterum tãtummodo, vt ſcilicet ablata cauſa, auferatur effectus, ita vt neq; momento temporis poſſit cauſa ablata effectus perſeuerare. Nam primo De cauſis pulſuũ tres cauſas continentes eſſe dicit Gal. inſtrumẽta, facultatẽ, & vſum: tamẽ nulla illarum hoc habet, vt ipſa poſita, ponatur pulſus. habet enim emortuũ corpus arterias: tamen non habet pulſum. quoniam vt pulſus fiat, neceſſe eſt tres illas cauſas conuenire: quò tollatur pulſus, ſatis eſt quamcũq; illarũ tolli. atq; hoc vnum facit tres eſſe cauſas continentes. Præterea Gal. lib. aduerſus Iulianũ cap. 11. de ſententia Stoicorum ita definit: Cauſa continẽs eſt, quæ in generatione ipſa habet eſſentiam. quod nihil aliud eſt, vt ego intelligo: quàm quæ eſt, quò generetur, & ſit effectus, neceſſariò requiſita. Qua ratione conſtat, Materiam & formã cuiuſcunq; compoſiti phyſici, eſſe illius cauſas continentes: quia ſublatione cuiuſcunq; illarum tollitur compoſitum, etiãſi ad illius generationẽ ambobus ſit opus. Igitur cauſa continens, vt ab Stoicis antiquitus, & à medicis hac ætate accipitur: eſt, qua ablata petit ſtatim effectus: vt neq; momento temporis ſublata cauſa duret. Eſt apud Galen. lib. aduerſus Iulianum ſcripto cap. vlt. definitio quędam continentis cauſæ: quam plerique medicorũ ſiniſtrè interpretantur. Eſt verò eo loco ita ſcriptũ: Cùm tamen nullã aliam continentis cauſæ referre rationẽ poſſit, quàm quòd ab ea aliquid fiat, & cum ea pariter ceſſet. Illud enim, Pariter, de ceſſatione tantùm dictũ eſt: prima verò pars eſt finitio cauſæ in genere, nimirum, Cauſa eſt, à qua aliquid fit. Eſt ergo, ac ſi dixiſſet: Cauſa continens eſt cauſa, cum qua pariter tollitur effectus. vt pars prima poſita ſit loco generis, ſecunda loco differentiæ. Vis enim luce clariùs intelligere definitionem hanc longè differre à ſua iſtorum: conſidera de multis verè hanc dici, de quibus ſua dici non poteſt. De facultate vitali dixeris verè, illam facere pulſum, & cum ea ſimul pulſum tolli: tamen falſum eſt, poſita facultate poni neceſſariò pulſum. nam ſi deeſt vſus: etſi reliqua adſint, nunquã ille fiet. Quod etiam à Gal. dictum eſt 1. De locis patientibus: Illud quo nos tãgẽte generatur paſſio, & quo decedẽte quieſcit, cauſam eſſe omnes homines credunt. Franciſcus Valeriola intelligit de continente cauſa dictum: tamen falſò. non enim notionẽ continentis cauſæ: ſed cauſæ in appellatione communi, voluit illic Galen. ſcribere. quod citra dubiũ mox ſcripta exempla (quæ oportuit Valeriolam conſiderare) declarant. Sic igitur (inquit Galenus poſt priora verba) & ignem vſtionis, & gladium ſectionis cauſam eſſe credimus. Nunquid ignis eſt vſtionis continẽs cauſa? aut gladius ſectionis? aut ſi ſunt, nunquid vt vſtio fiat, ſatis eſt adeſſe ignem: & vt ſciſſio, gladium? Eſt ergo cauſa continens cauſa, qua ablata aufertur ſtatim effectus. Qua finitione præmiſſa ipſa occaſio exigit, vt agitetur à nobis illa quæſtio, non tam vtilis, quàm celebrata: de cauſa continenti, an in morbis ſit. Primò illud ſatis conſtat: omnẽ cauſam quam formalẽ vocãt, eſſe cauſam continentẽ rei. nam eſt propria ipſius rei forma, cuius

ſublatione conſtat tolli rem. Sed, vt diximus, modò de cauſis efficientibus diſputamus: nam forma morbi eſt ipſa illius ratio, magis quàm illius cauſa, à qua fiat. Leonhartus Fuchſius proteruè contendit: nullum morbum poſſe habere cauſam continentem. atq; addit hanc rationem: Nihil quod habet eſſe permanens, habere poteſt cauſam continentẽ. Sed omnis morbus eſt res permanens: nullus ergo habere poteſt cauſam continentem. Librum de Definitionibus, & Introductoriũ negat eſſe Galeni: quoniam manifeſtè in illis aſſeritur continens morborum cauſa. Sed & libello aduerſus Iulianum ita eſt ſcriptum: Ponatur tamen, cauſam morborum continentem interdum eſſe plenitudinem, neceſſe ſtatim eſt, vt eius ſublatione tollatur morbus. Quanquam poſſit hic fortaſſe dicere, ex ſuppoſitione meminiſſe Galenum cauſæ continentis. Sed Celſum ſaltem habet contra ſe loco citato. niſi dicat aliter illic à Celſo eſſe vſurpatum nomen, atque ab illo vſurpatur. calculum in renibus, & ſextum digitum morbos ipſos eſſe dicit: non morborum continentes cauſas. Habet hæc ille: tamẽ errat apertè multis modis. nam calculus ſuppreſſionem vrinæ non facit per ſe, ſed per obſtructionem. Præterea, cogitur eodem modo concedere, humorem, qui obſtruit, eſſe morbum: quod libenter concedit, non conſiderans contradicere ſe apertè Galeno, qui cap. 7. lib. De diff. morb. dixit: Ipſa ſiquidem obſtructio eſt ægritudo: humores verò ægritudinis cauſa. Igitur Leonhartus dum Galeni dicit ſe ſententiam interpretari, ab illo manifeſtè recedit. præterea propoſitio argumentationis eius eſt apertè falſa. dicit enim, Nullam rem permanentem cauſam continentem habere poſſe. tamen lumen procedit à luce, vt à continenti cauſa: ſpecierum ſuarum qualitates ſunt cauſa continẽs. Atque vt ſemel dicam: Nulla res eſt, quæ careat cauſa continenti. nam partes ſuæ eſſentiæ, ſiue phyſicæ compoſitionis, ſiue metaphyſicæ: ſunt cuiq; rei continentes cauſæ. Malè igitur dicit: nullam rem permanẽtem illam habere. Alii ſunt, qui morbos omnes (vt ſuperiùs diximus) appellant relationes. atq; de cauſa continente in morbis ita cenſent. duplices eſſe morbos: quoſdam additione factos, vt ſextum digitum, aut calculum (huius etiam generis dicunt eſſe febrem, quia ex incremento caloris fit) quoſdam detractione, vt detractionem digiti. Morbos igitur ex additione, dicũt cauſas continentes habere, illa ſcilicet quæ addita ſunt, ſiue ſint accidens, ſiue ſubſtantia: tamen morbos ex detractione non habere talem cauſam. Hi (ſalua pace dixerim) imperfectam conſtituunt doctrinam, & ex falſa opinione progreſſi minùs loquuntur conſentanea. Nam reſpondent, Morbi ex additione habent cauſam continentem: morbi ex diminutione non habent. Quid de his, qui neque ex additione ſunt, neq; ex detractione? An nullos tales eſſe putas? Subuerſio pupillæ eſt additio? an detractio? Ego putauerim neutrum: ſed partium, quæ præerant, prauum poſitum. Luxatio oſſis eſt additio? an detractio? Mihi nihil videtur additum, neque detractum quidquam: ſed quæ priùs erant, malè ſibi cohærentia. Hi igitur morbi habẽt cauſam continentem? an non? Oblitus eſt. Ferendum id eſt, ſi quæ dixit, dixit verè. At ego audiueram: omnes relationes prouenire neceſſariò ex fundamento & termino, atque corruptione cuiuſcunque illorum, corrumpi neceſſariò. habere etiam relationem quamcũque fundamentum & terminum, propinquum & remotum. Quare non video, qua ratione pugnet minùs cum rei natura: relationem carere cauſa continente, quàm hominem eſſe irrationabilem. Igitur, ſi morbi omnes relationes ſunt: omnes habent illam, tam qui ex detractione, quàm qui ex additione. Nam dicito mihi, quod eſt defectus digiti fundamentum: atque illud demonſtrabo relationem continere. Eſt, dicit, fundamentum illius defectus, id quod de manu ſupereſt: quod tamen ſi auferatur, non aufertur morbus, ſed creſcit. Si creſcit: ergo non eſt relatio. aut deuora, relationem creſcere: vt deuoraſti illam nõ corrumpi corrupto fundamento. Prẹterea, neceſſe eſt, cùm præſciſſa ampliùs manus eſt, relationem priorem periiſſe: alioquin eadem relatio habuit duo fundamenta, id videlicet quod modò ſupereſt, & quod priùs ſupererat. quod, ſatis certò ſcio, nõ cõcedes. Igitur qui laboranti vnius digiti defectu manum præſcindit, curat morbum: nam

nam tollit fundamentum, quare & relationem. Sed relatio eſt morbus: ergo tollit morbum. Hæc continet tua aſſertio: ſed nollem mihi tales contingere chirurgos, qui digiti vnius defectũ alterius curarẽt præſciſſione. Non ergo loquuntur hi conſentanea. Sed, ſi ex tam abſurda opinione quidquam poteſt eſſe conſentaneũ, dicendum foret: morbũ omnem habere cauſam continẽtem: & cùm defectus digiti vnius eſt, & quod ſupereſt manus præſcinditur, tolli relationem, quæ erat morbus, ſublatione fundamenti, tamen ſubſtitui pro illa aliam deteriorem: proindeq; hominem non curari, ſed permutari ad grauiorem morbum. Eſt enim curatio, non quæcunque morbi ſublatio: ſed morbi commutatio cum ſalute. qui ita diceret, obſeruaret ſermonis conſequentiam: procederet tamen ex abſurda opinione, quod paulò ſuperiùs monſtratum eſt, ſed ſatius fuerit hos iam miſſos facere, & tranſgredi ad aliorum aſſertiones. Eorum qui morbum in qualitate ſtatuunt, quidam ſunt, dicentes: morborum quoſdam habere continentes cauſas, quoſdam minùs. Nonnulli rem ita diſtinguũt. Morborum quoſdam fieri, quoſdam factos eſſe: quoſdam partim fieri, partim factos eſſe. atque horum omnium eos qui adhuc fiunt, dicunt habere poſſe continentes cauſas. vocant fientes eos, qui curari poſſunt ſola cauſæ ſublatione, citra temperationem arte factam. confirmant hanc ſententiam ex Galeno primo de locis patientibus cap. 2. vbi ita ſcripſit: Quippe nonnunquam à cauſa quapiam oritur paſſio, ſed ita vt ſeparata cauſa haudquaquã permanẽtem habeat affectionem: interdum autem, partim iam facta eſt, partim etiam dum fit: ſæpenumero, quanquam fieri deſinit, ablata cauſa, perſeuerans tamen manet affectio. Hæc Gal. Hi, vt à principio diximus, vſurpantes nomen vt ab antiquis medicis vſurpabatur, rem ipſam docent, vt habet: cæterùm propoſitæ quæſtioni non reſpondent. Diximus enim, in hac quæſtione magno rigore vſurpari nomen hoc, vſque adeò vt ad naturã cauſæ continentis neceſſe ſit, ablata cauſa effectum auferri momento temporis, quod nullis febribus poteſt contingere, vt proponẽs veram ſententiam iam demonſtro. Nullus morbus temperiei habere poteſt cauſam cõtinentem. reliquorum illi, qui additione rei alicuius conſiſtunt, cauſas continentes habent: reliqui non habent. quod primò eſt propoſitum, hanc habet demonſtrationẽ. Nulla qualitas quæ per motum generatur ex remiſſione contrarii, & habet factum aliquid: poteſt ex cauſa continenti pendere. Sed omnis morbus temperiei eſt qualitas talis, & habet aliquid factum: igitur nullus talis morbus poteſt pendere ex cauſa cõtinenti. Quòd neceſſariò omnis alteratio, quantumuis adhuc fiat, habeat aliquid factum, hinc diſce: quòd ab Ariſtotele demõſtratum eſt 3. de motu, omnem motum eſſe actum rei quæ mouetur. vnde philoſophi colligũt: motum tribui poſteriori paſſioni. Eſt poſterior paſſio qualitas ea, quam res quæ alteratur, comparat alteratione. tribuitur verò illi motus: quoniam nunquam ille eſt, vſque dum genita eſt poſterior paſſio in eo quod alteratur. Nam res quæ nihil omnino accepit, nondum alteratur: ſi non alteratur, quieſcit: quod quieſcit, non mouetur. ergo quãdo motus alterandi eſt: neceſſe eſt aliquid eſſe in re quæ alteratur, factum. nulla igitur febris poteſt ita fieri, vt nihil habeat factum. quòd ſi quid habet factum, illud, quantumuis ſit minimũ, non poteſt habere cauſam continentem: debet enim corrumpi motu. atqui cùm motus tempore fiat: non poteſt, quod per motum corrumpi debet, alterius rei corruptionem repentè, aut puncto temporis conſequi. finge enim febrem fieri. tollat Deus puncto temporis cauſas omnes: durabit nihilominus febris, quantum durabit corruptionis motus. demonſtratum igitur eſt: nullum morbũ, qui ſit intemperies, continentem cauſam habere poſſe. quòd reliquorum morborum, ii qui in additione conſiſtunt, habeant, ſatis liquet. quandoquidẽ ſubtractio eius quod redundat: eſt ipſius morbi ſublatio, ſine alia morbi corruptione. Nam ſi cui ſunt ſex digiti: ſola ſexti digiti præciſione curatur, nulla præterea curatione indigens. reliqui morbi nullã cauſam habent, à qua ita pendeant. Diximus itaq; modũ, quo cauſa ſe habet ad morbum: & quando continẽs ſit, & quando ſecus. Iam de ſingulorũ morborũ cauſis dicere fuerit opportunũ: atq; omnium primò caloris, qui omnium

morborum ſimplicium primus erat in diuiſione. Caloris excitãdi ſunt quinque cauſæ: motus, putredo, & vicinia rei calidæ, conſtrictio, & cibus potúsve calidior. omnes cauſæ, ſi quæ præter has videntur alicubi ab autoribus dictæ, his quinque continentur. nam qui febricitant ex exercitatione, aut ira, metu, mœrore, aut alio quopiam animi motu: ex motu incaleſcunt. qui febribus putridis corripiuntur, ex putredine incaleſcunt: qui ex mora in balneo, aut in ſole, aut ex bubone, aut medicamine calido, ex vicinia rei calidæ: qui ex refrigeratione, aut balneo aluminato, aut medicamine aſtringente, ex aſtrictione febricitat: qui ex ebrietate, aut ſatietate, aut eſu acrium ciborum, cuiuſmodi ſunt cepæ, aut allia, aut porri, ex quinta cauſa. Qui ex fame febricitat, vt 8. Meth. capite 2. à Galeno dicitur contingere calidis & ſiccis naturis: videri poſſit alicui nulla dictarum cauſarum febricitare. Sed animaduertendum eſt: Famem raró efficere febrem diariam, ſed ex bile. Nam febricitant ex fame ii, quos Hippocrat. picrocholos appellat: calore naturali, in defectu alimentorum, conuerſo ad recrementa biliosa (illis enim ea natura abundat) quæ aut putrefacta, aut vſta, febrem faciunt, pendentem ex putredine. intelligo enim hîc nomine putredinis, putredinem & vſtionem: quandoquidem monſtrabimus ſtatim, ſcribentes ſeorſum de modo quo humores & ſpiritus fiunt febrium cauſæ, Galenũ nomen putredinis ita accepiſſe, cùm omnes febres ex bile, putridas appellat. Admitto fieri nõnunquam diariam ex fame, in homine ſcilicet valde calido & ſicco: tamen, modò non redundante recrementis, tunc calor ad ſpiritus ſe conuertit, vt in alio dicebamus, ad recrementa. atqui erit hæc generatio caloris ex vicinia rei calidæ. Vigilia, quę & ipſa febrem facit, nomine motus intelligi debet: eſt enim labor animalis potentiæ, vt ſomnus, quies. Sed de cauſa, qua motus calorem facit: diſputant philoſophi omnes, & nonnulli etiam medici. Quòd motus cauſa caloris ſit: dictũ reperio ab Ariſt. 1. Meteorωn cap. 3. & quinta ſectione problem. quæſtione decima tertia. Cuius rei cauſam nonnulli eſſe dicunt: quòd cùm motus ſecundũ locum ſit omnium primus, conſentaneũ eſt primã omniũ qualitatũ elementorum generare Sed hi reuera nõ reſpondẽt quæſtioni: ſed confugiunt ad proprietatem, quod faciũt, qui cauſarum ſunt ignari. Alii dicunt: mota re aliqua, motione extrahi verſus extremitatẽ partes in ea re latitantis ignis, itaque elucere ampliùs calorem. Sed ego non intelligo tam leuẽ eſſe primorũ elementorũ permixtionem: vt ſola ſecudũ locũ motione, hæc huc, illa illuc recedant. Nam cùm elemẽtorum partes ſeparãtur, incipit mixtũ reſolui. maximè cùm monſtratũ à nobis in primo huius operis libro ſit: Elementorũ nullas partes manere in mixto ſecundum formas proprias. Eſt qui dicat, cùm confricãtur duæ ſubſtãtię duræ, aerẽ vehementiùs impulſum confricatione, ſubire in res ipſas quæ mouẽtur per poros, & ventilare igneas in illis partes. Sed hæc ſententia ridẽda magis eſt, q̃ refutãda. Nam ridiculũ, ſi per ferrum, denſiſſimã ſubſtantiã, cogatur aer penetrare, cùm liceat illi effugere per latera. Adde, ad ventilationẽ non ſatis eſſe, ſi intret aer: niſi facili quodam motu intret ad ventilandũ motitãdumq; circumquaq;. quod, ni fallor, ferri denſitas non fert. præterea fieret, quod libẽter cõcedunt, vt res non incaleſceret motu, niſi confricaretur vehementer. ſed obſeruatũ eſt ab Ariſt. miſſa in ſublime ſagitta vehementer, contingere plumbũ in ea præ calore liquari: quam tamen conſtat moueri ſolùm non confricatã cũ re alia dura. Adde motũ nõ ſemper calfacere, quin potiùs refrigerare nonnunquã. nã aquã calidã, quò refrigeremus citiùs: ſolemus trãsferre de vaſe in vas. ſcilicet motione frigeſcit. ita refrigeramus calida iura, quorũ tamẽ rationẽ nullã poſſunt iuxta ſuum placitũ reddere. Sed eſt aduerſum hanc doctrinã firmiſſimũ argumentũ hoc. Quæ ventilatione inflãmantur, inflãmantur plus minúsve ꝓ ratione ignis, quẽ in ſe habẽt: non pro ratione ventilationis. nã nunquã ſemiextinctam lucernã ventilatione faciās tantum ardere, quantũ magnũ ignẽ. quin potiùs, ſi pari ventilatione vtaris: maiorẽ auxeris, minorẽ extinxeris. quia ventilatio debet eſſe mediocris ad conſeruandũ ignẽ. Vtroq; exceſſu perit flãma: cuius cauſa dicta à nobis eſt in 3. lib. vbi de vſu reſpirationis & pulſus diſputauimus. Igitur ſi motus ventilatione augeret ca-

ret calorem: oporteret calorem, qui comparatur, habere proportionē cum eo, qui præerat:ita vt ex confricatione plus incaleſceret,quod natura eſſet calidius: quod natura valde frigidum eſſet,nihil ferè. tamē videmus in terebelli ferro tantum calorem concipi, quantum in re alia quacunque calida: tamē ferrum cùm frigidum vſque adeò ſit, parum poſſet ventilatione iuuari. Igitur miſſis tandem his aſſertionibus, quæſtioni ex noſtra opinione reſpondeamus, atque,vt dicam veriùs,ex Ariſtotelis opinione.nam ex illius verbis certum eſt reſponſum petere.Ille ita ſcripſit 2.Meteor.cap.3.calorem autem cum ipſo ſole maximè generari,rationi eſt cōſentaneum: cùm ſimile quiddam depræhendamus ex iis,quæ apud nos contingunt.etenim in iis,& violentia eorum quæ feruntur,propinquus aer præcipuè caleſcit.idque optima ratione.illum enim præcipuè motus rei ſolidæ ſecernit.Ex quibus verbis palàm fit de ſententia Ariſtot.cauſam generandi calorem,cùm res aliquæ duræ confricantur,eſſe intercepti aeris calefactionem: quoniam hic diſtractione rareſcit. Eſt itaque rei ratio. quòd,cùm aer compreſſione & diſtractione rareſcat plus quàm pro ſua natura:ad ignis naturam diſponitur,eoque incaleſcit.Neque enim argumentum, quo nōnulli aduerſus aſſertionem hanc vtuntur,eſt,quod nos debeat permouere,cùm dicunt calorem generare raritatem,cæterùm raritatem non generare calorem:alioqui raritas ſit qualitas agens.nam Ex qualitate, quæ non eſt agens, non poteſt per ſe quicquā generari,ſed ex accidenti poteſt.Sunt actiones ex accidenti:quæ non conſequuntur naturam cauſæ peculiariter efficientis,ſed diſpoſitionem materiæ.in quibus actionibus(vt à philoſophis accepimus)vniuerſalia agentia habent vicem agentis peculiaris.Quod Ariſt.ait, ſagittam violentiùs ſurſum iactam incaleſcere vſque adeò,vt ſi quid in ea plumbi eſt,liquefiat:eodem modo contingit,aere ſcilicet,quem contingit,motu rariori facto,permutatoque ad ignis naturam, atque ita liquefaciente plumbum,quod contingit.Fieri enim poteſt,vt eadē aeris portiuncula, hærens à principio curſus ipſi plumbo, per totum ſpatium plumbum contingens deferatur: maiori impetu ſagittæ non permittente illi effluere. Id quod in reb. quàm plurimis ſolemus experiri. Problemati, quod de liquidis rebus quas motione contingit refrigerari,propoſitum eſt, aliter cenſeo reſpōdendum:res nempe liquidas non incaleſcere motione,eò quòd neq; tam violenter feriant,vt ad tantam raritatem aerem transferant: neque etſi ferirent, ille ad igneam naturam verteretur. quoniam adeſt rerum ferientium humiditas, quæ corrigit.Quòd verò refrigerentur citiùs,mota,quàm quieta: cauſa eſt, quòd citiùs exhalat in motis liquoribus empyreuma(quod, vt Ariſt.inquit, in rebus omnibus ab igne perpeſſis neceſſe eſt eſſe) quàm in quietis. Diſputat Galen. de empyreumate in proœmio noni lib. De ſimplicium med. facultate. ſignificat, quod Latinè ignitionem diceremus,vim inquam igneam, quam in reb. omnibus vſtis experimur: quamq; probabile eſt ineſſe ex admixtione aliquarum exhalationum ignearum,quæ faciliùs diſſipantur in ambiens,exhalantq;,humore motione diſtracto,quàm reſeruato toto ſimul & quieto. Accedit, humores calidiores in ambiente frigidiori faciliùs alterari ab ambiente, diſtractos, quàm vnitos:quia & pluribus partibus continguntur, & reſiſtunt minùs. Quod igitur ad cauſam,qua motus calorem facit in quacunq; materia,attinet,ita habet. Cur in humano corpore ex exercitatione calor generetur, multò minori negotio mihi videtur poſſe inueniri. Nam,cùm in humano corpore ſint & ſpiritus,& humores intenſum habentes calorem: nulla alia ratio fuerit calfaciēdi totum corpus,quàm horum ipſorum diſtributio.atqui inflammandorum ſpirituum cauſa fuerit ventilatio ex motu. Quòd in defeſſis ex vehementi exercitatione, maior calor circa articulos multo tempore perſeueret:ipſa articulorum confricatio, & maior tractio calidorū halituum,quę ad vehementiùs mota pariter facta eſt,fuit in cauſa. Primam igitur excitandi caloris cauſam iam explicuimus. Hanc excipit putredo: per quam conſtat perpetuò calorem præter naturam in re quæ putreſcit, generari. quia, cùm per illam non extinguatur calor natiuus à frigore, ſed ab altero calore, ab externo ſcilicet : neceſſe eſt calorem præter naturam

induci. aliter enim non poſſet naturalis debilitari. Eadem ratione manifeſtum fit, calorem præter naturam, qui inducitur, proportionem habere cum naturali, qui extinguitur: ita vt, quò ſubſtantia calidior eſt, quæ putreſcit, eò putris caloris plus concipiat. Nam quæ vehementiora ſunt calore naturali, plus reſiſtunt calori ambientis: quod in vinis licet quotidie experiri. Quæ enim ſunt illorum generoſiſſima, etiam ſi ad ſolem exponātur, non aceſcunt: quæ verò debiliora ſunt, aceſcunt ſtatim, niſi in frigidioribus locis recondātur. Igitur quò res caloris natura eſt potentioris: eò à maiori cauſa eſt putredinem perpeſſa. quare eo præter naturam calore magis afficitur. Dictum hoc obiter à Gal. eſt ſine demonſtratione lib. De ſanguinis miſſione cap. 5. Hinc fit, quemadmodum lib. De cauſis morborum notatū eſt: vt ſtercora & ſemina, cùm putreſcunt, præ aliis omnibus ſubſtantiis intenſiùs incaleſcāt. Humana corpora, quoties febribus putridis afficiūtur, ex ſecūda hac cauſa dicuntur à Gal. incaleſcere. Vnde manifeſtū fit, lib. de morb. cauſ. putredinis nomen non de ſola putredine dici, ſed de putredine & vſtione: ſi modò (quod paulò infrà ſumus monſtraturi) febris aliqua generis earum quæ communi appellatione putridæ dicuntur, poteſt ſine putredine aliqua ex bilis aſſatione generari. Verùm hoc ex cap. 17. lib. 5. habebit fidem. Quare de cauſis caloris dicta ſufficiant. Frigus ab eiſdem cauſis inducitur, à quibus calor extinguitur. Eſt verò extinguēdi caloris quadruplex genus cauſarum proximarum: ſuffocatio ſcilicet, diſſipatio, tabes, & alteratio. nam nō aliter flamma hæc vitalis, quæ in nobis eſt (vt neq; alia quæquam) corrumpi poteſt: quàm aut ſuffocata, quomodo calorem extinguunt multa ciborum copia, & obturatio nimia, & otium, & metus, & mœſtitia: aut diſſipata, quomodo exercitatio nimia, & nimia vigilia, & gaudium calorem extinguunt: aut tabe, quomodo ex ſubtractione alimenti marceſcit: aut alteratione, vt cùm actione frigidorum extinguitur calor. Hinc palàm fit: omnes cauſas calorem generātes, nimio exceſſu fieri cauſas frigoris. nam quinq; cauſarū, quas recenſuimus, duæ ſunt genere præter naturam, puta putredo, & obſtructio: tres in cauſis non naturalibus, quæ perpetuò nos alterant, putà motus, cibus & potus, vicinia calidorum. Quare tres illarum poſſunt habere tres has differentias, vt mediocres ſint (& tunc non alterant, ſed conſeruant, habentq; hac ratione intenſionem aliam reſpectu temperati, aliam reſpectu intemperatorum) aut modici exceſſus, & tunc calfaciunt (motus, qua ratione diximus, cibus & potus calidior, & vicinia calidorum alterando) aut immodici exceſſus, & tunc refrigerant (nimius motus, & vicinia calidorum diſſipando: multus cibus, aut potus, etſi calidus, ſuffocando) Reliqua duo, quia præter naturam ſunt genere, carent mediocritate. ſed in moderato exceſſu quæ putreſcunt, calent: procedente verò multùm putredine, recidūt ad frigidius, fiūtq; cineri ſimilia diſſipatione caloris. obſtructio mediocris calfacit, retentione calidi effluuii: immodica, refrigerat ſuffocatione. Igitur omnes cauſæ calidæ fiunt exceſſu frigidæ: tamen frigidæ nō fiunt exceſſu calidæ. Nam cùm à Galeno lib. De cauſ. morb. ſex ſint relatæ, quæ omnes, & quæcunq; aliæ poſſunt inueniri, aliquo quatuor modorum, quos diximus, calorem extinguunt: frigidorum propinquitas, cibus aut potus, in quibus conſiderari debet qualitas, aut quantitas: cui ſunt duo exceſſus, defectus, aut redundātia. tertia cauſa eſt adſtrictio nimia, alia raritas, alia otium, alia motus nimius. Vicinia frigidorū, & frigus alimentorum, corrumpunt calorē alteratione: cibi aut potus multitudo, nimia adſtrictio, & otium, ſuffocatione: defectus alimētorum, tabe: raritas, & nimius motus, diſſipatione. Hæ, inquam, cauſæ frigidæ nunquam per exceſſum poſſunt generare calorem. illarum tres per ſe iam ſunt extremi exceſſus, putà: nimia quantitas alimentorum, & nimia adſtrictio, & motus nimius. Sed neque reliquæ aliquando ad calfacientes propter exceſſum commutantur, vbi ſemel ſunt refrigerantes. Nam, cùm mors adueniat animantibus per refrigerationem, & ex immodicis valde exceſſibus mors fiat: neceſſe eſt crementum caloris, quò mortem inducat, ad frigus recidere: frigus verò auctū, quò magis increuerit, & minùs permutatum fuerit, eò citiùs mortē inducere. Nam, quamquam dictū ſit à Gal. 1. de

tem-

temper.aduerſus antiquiores philoſophos, omnem intemperiem, cùm mediocriter increſcit,eſſe morbum:cùm nimiùm,mortem,etiam ſi naturalis mors refrigeratione & deſiccatione fiat(ex quo loco colligi videtur poſſe:intemperiẽ quamcunque, cùm plurimùm increſcit,non permutatam,mortem præter naturam inducere, ſolam verò frigidam & ſiccam intemperiem,poſſe inducere naturalem)tamen res ita non habet. nam ſiue ex morbo, ſiue ex ſenio quis moriatur: neceſſariò extinctione caloris moritur. Sed cùm moritur naturaliter aliquis, & terminus, & motus eſt refrigeratio: cùm præter naturã, poteſt moueri ad extinctionem per calefactionem, ſed refrigeratur ad extremum. Hæc cùm ita ſe habeant,facile eſt intellectu,Eandem cauſam poſſe eſſe refrigerantem,& calfacientem : ſed neceſſariò alterum conuenit per ſe, alterum ex accidenti.atque quod ex accidenti fit,aut propter immodicum exceſſum,vt nimia exercitatio refrigerat: aut propter diſpoſitionem patientis,vt infuſio aquæ frigidæ in iuuene boni habitus ſanat conuulſionem. Quæ igitur ratio dignoſcendi eſt,ſi omnia ferè quæ calfaciunt, poſſunt refrigerare: & quæ refrigerare, calefacere, quantitate certa,aut quibuſdam occaſionibus? dignoſcendi inquam cauſas,quæ calorem generantes abſolutè & per ſe dici debent,& eas quæ refrigerantes? Cur,inquam,exercitatio, balneum calidum, & medicamenta calida, & gaudium calefacientes cauſæ dicuntur: & infuſio frigidæ, & metus, & mœſtitia refrigerantes, cùm hæc frequenter calefaciant,& illa refrigerent? Hæc eſt dignotionis ratio. Quæ cauſa per calefactionem refrigerat,eſt calida:quæ refrigeratione calefacit,eſt frigida.nam quod eſt ex accidenti,fit aliqua re,quæ ex eo,quod eſt per ſe,proficiſcitur: vt aqua frigida refrigeratione facit humores & ſpiritus fugere ad interiora, atque hæc fuga facit calorem. exercitatio calefactione diſſipat, hæc diſſipatio refrigerat. Ecce igitur inuenimus methodum cognoſcendi, quæcunque cauſa ex quo genere ſit,calidarum ſcilicet,an frigidarum : &,ſi poſſit vtrumque præſtare. quia denominari debet ab eo, quod per ſe eſt. Sed videtur nulla earum cauſarum,quæ poteſt propter nimium vſum refrigerare, eſſe calefaciens per ſe.nam Gal. 1.De ſimpl.medic.facul. cap. 3. nõ aliter docet diſtinguere actionem per ſe, ab ea quæ ex accidenti, quàm quòd quæ ex accidenti eſt, citò deficit:quæ per ſe,durat ſemper.vt medicamentum frigidum,cùm actu calidum imponitur,calfacit:ſed hæc actio,vtpote ex accidenti facta,ceſſat:refrigeratio,quę per ſe eſt,durat.Igitur actio,quæ eſt cauſæ per ſe,non poteſt cum contraria commutari.Tamen animaduertendum eſt Galenum illic loqui de exploratione medicamentorũ, atque verè dixiſſe:actionem per ſe non perire.Tamen hoc non tollit:poſſe ex actione per ſe contrariam fieri.nam ſi aqua calida infunditur,modico tempore calfacit:deinde deſinit calfacere,ac refrigerat. Sed exercitatio calfacit, ac per ſe perpetuò calfacit: ſed cùm nimiùm increuit,calfaciendo diſſipat. atque ita ſuccedit ex accidenti frigus. Tamẽ cùm adhibetur,ſemper calfacit primo occurſu:qui,quod per ſe fit,arguit. nam aquæ frigidæ occurſus primus refrigerat: hanc refrigerationem deinde conſequitur calefactio, quomodo diximus. Atqui hæc obſeruari oportet non in calidis tantùm, frigidiſque cauſis: ſed & in humidis, & ſiccis.fit quoque hac ratione, vt earum cauſarum, quæ calorem & frigus poſſunt generare: aliquæ ſint calidæ per ſe,vt exercitatio, & ira,& vicinia calidorum: aliquæ frigidæ per ſe, vt vicinia frigidorũ:aliquæ,quæ neque calidæ ſunt, neque frigidæ, ſed vtrumque ex accidenti, vt conſtipatio. Hæc enim neutrum facit medio altero : ſed pro ratione diſpoſitionis corporis alterutrum. nam aut is qui conſtipationem patitur, bono eſt ſanguine,aut vitioſo. qui bono ſanguine eſt, ſed multo, cum obſtructione, aut otioſè viuit, & ita fit plethoricus : aut exercetur, & ita febricitat. Si vitioſis ſuccis abundat, aut cum abundantia non adeò magna habet conſtipationem mediocrem, & ita febricitat: aut cum mediocri conſtipatione habet maximam praui ſucci copiam, aut cum mediocri redundantia maximam conſtipationem : & vtraque ratione patitur refrigerationem ex ſuffocatione: atque multò magis, ſi maximæ redundantiæ accedat conſtipatio. Tales etiam ſunt aliæ omnes cauſæ quæ ſuffocatione refrigerant. Sed de cauſis caloris & frigoris ſatis multa diximus. Siccitas & humor fiunt duplici ratione: ſiccitas alteratione, aut reſolutione : humor alteratione, aut retentione expirationis. Alteratione alimenta, aut medicamenta, ſiue interiùs aſſumpta, ſiue exteriùs applicata : ſicca deſiccant,

humida humectant. Reſolutione deſiccant: quæcunque faciunt corpus plus reſolui, quàm nutriatur. quod nonnulla faciunt vehementer augentia reſolutionem, etiam ſi nutritionem non impediant, vt exercitatio, nimia mora in ſole, & longa vigilia: nonnulla impediendo nutritionem, & ſi vehementer non reſoluant, vt cura & mœſtitia, & inedia, & vſus alimentorum parum nutrientium, & vſus medicamentorum adſtringentium. quę proinde deuitari præcipit Galenus 8. Meth. cap. 7. in curanda ſiccitate: quoniam conſtringentia membra impediunt humoris in ipſa diductionem. Contrà humectantur corpora alteratione ex vicinia humidorum, ab humidis affecta, vt ab humidioribus alimentis, largo potu, balneo aquæ dulcis & tepidæ, & ſtatu cœli humidiori. nam Hipp. 3. aphor. his ſententiis explicuit diſertiſſimè, ſiccos morbos ex ſiccis conſtitutionibus, humidos ex humidis fieri. Auſtri auditum hebetantes, caliginoſi, caput grauantes, pigri, diſſoluentes: quando huiuſmodi tempeſtas præualuerit, talia in morbis patiuntur. at ſi Aquilonia fuerit, tuſſis, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, coſtarum dolores, pectoris: quando hæc tempeſtas præualuerit, talia in morbis expectare oportet. Hæc Hippocrat. nimirum (vt Galen. in com.) Auſter eſt calidus & humidus: Aquilo frigidus & ſiccus. Paulò infrà Hippocr. Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte ſunt febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, anginæ: in ſiccitatibus autem tabes, lippitudines, articulorum dolores, ſtillicidia vrinæ, difficultates inteſtinorum. Conſtitutio etiam in Canone 1. Epid. oſtendit: vt humectentur corpora humore ambientis. Sed humectant etiam, etſi humida non ſint: quæcunque nutritionem eſſe maiorem reſolutione quauis ratione faciunt. quod nonnulla faciunt nutritionem augentia: vt vſus alimentorũ multùm nutrientium. & mediocris exercitatio ſolet humectare eos, quos contraria ratione nimium ocium extenuat, quod detentis in carcere ſæpè contingit: & balneum ſtatim à ſumpto cibo, quia facit multam diſtributionem. nam & hoc vtitur Gal. ad reficiendũ extenuatos 14. Meth. cap. 17. quod & lib. De marcore, cap. vlt. ad hanc rem conferre dixit: cùm nullus ſubeſt timor obſtructionis hepatis, aut calculi in renibus, aut morbi alicuius talis. nonnulla hoc idem faciunt prohibentia diſſolutionem, etiamſi non nutriant: vt obſtructio pororum ex medicamento obturante. quanquam hæc humectant ex accidenti, vel, vt dicam verius, non humectant: ſed prohibent deſiccari. Simplicium intemperierum tales ſunt cauſæ: compoſitæ, compoſitis cauſis fiunt. quanquam eſt animaduertendum: qualitates has quæ paſſiuæ dicuntur, ſiccitatem inquam & humorem, ab aliis duabus fieri, cùm excedunt. quo fit, vt plerunque ſimplex cauſa compoſitam faciat ægrotationem. nam calor excedens cùm ſine humore eſt, ſemper facit ſiccitatem, quia reſoluit: frigus excedens cùm eſt ſine ſiccitate, humorem conſeruat prohibendo reſolutionem. Quare omnis cauſa calida tantùm, eſt calfaciens & deſiccans: & frigida tantùm, refrigerans & humectans. neque ſolùm hoc: ſed & cauſa calida & humida ſolet ex accidẽti deſiccare, vt vinum. quod vt Gal. com. 5. part. 5. aphor. docet, calidũ & humidum eſt, quod etiam nos ſumus procedente opere monſtraturi: ſed facili reſolutione deſiccat. habes cauſas omnium intemperierum ſine materia. Intemperies cum materia, fiunt ab ipſa materia, gratia exempli, ſanguine, bile, aut pituita alterante particulam, quam diluit. Quare repetendum in præſentia foret ex primo lib. quatuor eſſe omnes humores in corpore genitos, hoſq; in ſua quemq; ſpecie naturales eſſe, aut præter naturam. & vt, etiamſi illi omnes ſucci ſint, ac proinde humidæ ſubſtantiæ: tamen illorũ duo poteſtate ſicci ſunt, bilis flaua, & atra (flaua cum calore, atra cum frigore) duo humidi, ſanguis cum calore, pituita cum frigore. Verùm hæc honeſtius eſt lectorem ex prædicto loco accipere: atque, ſi quid illic deſideratur, ex Galeno, & aliis autoribus, qui ſine controuerſiis docent, quàm nos hîc repetere. ſed petitis, quæ illic dicuntur, addendum hîc eſt, quod ipſa conſequentiæ vis addit. Redundantiam ſanguinis in toto corpore aut parte quapiam, intemperiem facere calidam, & humidam: pituitæ, frigidam, & humidam: bilis flauæ, calidam, & ſiccam: melancholiæ, frigidam, & ſiccam. Verùm hæc fiunt, cùm hi humores neque putreſcunt, neque vruntur. Nam hæ alterationes, iuxta ea quæ paulò antè diximus, calfaciunt primò ipſos humores: qui membra deinceps calfaciunt. ita ex putri pituita fit febris, & ex vſta melancholia cancer. Quòd

humor

humor aliquis in parte redundet, fit: vel quia in ipſa parte eſt genitus, vel quia aliunde transmiſſus. Generatur in particula quapiam ex alimentis, quæ quotidie in illam mittuntur, vel ex debilitate facultatis alterandi, quæ corrumpit alimenta, vel ex debilitate expultricis, retentis illic, quæ neceſſariò generantur ex quotidiana nutritione. Quę aliunde veniunt: vel à parte à qua veniunt mittuntur, vel à parte in quam veniunt trahuntur, vel ſuccedunt ratione vacui. (quanquam hac cauſa tertia nunquam, aut rarò putauerim tumores præter naturam fieri) Generatur fluxio primo modo, ex robore partis mittentis, & debilitate partis recipientis. vt fit in inguinibus inflammatio, aut in tota cute ſcabies: hepate mittente ſua excrementa ad inguina, aut cutem. nam ita natura comparatum eſt: vt fortiora membra mittant ad debiliora, & debiliora cogantur recipere. Secundo modo fit: vt cùm ex impoſitione medicamenti vehementer calefacientis, aut duriori frictione inflammatur particula. Qui de omni modo tractionis enucleatius aliquid cupit audire: legat cap. 3. lib. 7. in quo diſputabimus de modo quo fluit ſanguis in venæ ſectione. nàm mihi certum eſt, hanc tractationē in illum locum reſeruare, & de nulla re pluries ſcribere. Non enim, vt rudiores magnitudinem voluminis demirentur, cœpi ſcribere: ſed vt ingenioſiores varietate doctrinæ fruantur. foret enim mihi facile, de cauſa qua membra debilia recipiunt excrementa potentiorum, diffuſiùs dicere, & in tractatione de facultatibus naturalibus, & inter diſputandum de febrium intermittentium periodis, & in præſenti loco, & millies alibi, atque adeò longiſſima Galeni loca Græcè ſcribere, deinde hæc eadem Latina reddere, vt res vnica, atque adeò facillima ſatis eſſet multis chartis maculandis, quod noſtra hac tempeſtate faciunt multi apud exteras nationes: ſed nos, quibus aliud inſtitutum eſt, lectores ab aliis in alia loca remittentes, de magnitudine libri (nihil detrahentes perſpicuitati doctrine) ſuffurabimur. contrà ac illi, qui vt librorum addant inani moli: ex Galeno & aliis autoribus, quin potiùs (quod mihi mouit ſæpè riſum) & ex ſuis ipſorum libris, neque apicem permutantes, ſuffurantur. ſed ſcribant illi multa, apud quos multa papyrus fit, & tā multi ſunt typographi: nos ad penſum reuertamur. Mouent hîc quidam leuem quæſtionem, à qua tamen non ſe poſſunt explicare: An robur virtutis mēbri poſſit eſſe illi, aut alii membro, morbi cauſa. fateri enim, videtur durius: ſiquidem ſanitas conſiſtit in facultatū robore, & quod bonū eſt & ſecundū naturā, non videtur probabile morbos parere: tamē videtur ex modò dictis deduci. Nā robur mēbri mittentis, eſt cauſa morbi in recipiente: neq; hoc ſolùm, ſed & ſibi ipſi videtur poſſe eſſe morbi cauſa. nā vehemētior tractio fit à vehemētiori virtute: & ex vehementiori tractione nihil mirum phlegmonem excitari. Qui ſibi videntur priorum ſolutionibus penſitatis, acutiùs reſpondere, dicunt: poſſe eſſe robur vnius membri cauſam morbi alteri membro (nunquam enim inguina bubone laboraſſent, niſi ſua excrementa deponere poſſet hepar. neque hoc eſſe mirandum putant, ſiquidem ſingula membra ſibi proſpiciunt) ſed robur facultatis membri non poſſe eſſe morbi cauſam ſibi ipſi. Nam (dicunt) cùm vnicuique facultatum naturaliū dederit natura ſuum inſtrumentum: trahenti, calorem cum modica ſiccitate: alteranti, calorem cum humore: expultrici, ſiccitatem mediocrem tranſuerſorum villorum, & reliquorum humiditatem ad cedendum: retinenti ſiccitatem obliquorum (require hoc apud Gal. com. 20. ſecundę part. aphor.) tunc robuſtiſſima eſt facultas, & optimè operatur: cùm proprium inſtrumentum optimè eſt temperatum, non cùm intentiſſimum. vt gratia exempli, Alterandi facultas calore alterat: non tamen intentiſſimo optimè, ſed moderato. quæ igitur facultas robuſta eſt, & moderato inſtrumento vtitur: operatur, non nimium, quódque poſſit obeſſe, ſed quando oportet, & vt oportet. ita pars quæ trahit moderato calore, non poteſt in ſeipſa morbum facere: quæ nimio calore, non eſt fortis, ſed debilis, quia intemperata. quòd ſi multum operatur, non operatur optimè: idq; facit adiuta à cauſa præter naturam, putà à nimio calore. Sed eſt quòd illis obiiciamus hominem exinanitū venis ex copioſa euacuatione: quem prohibet Gal. 4. de tuenda valetudine, ſtatim cibis refici: quia venæ ſentientes inanitionem nimiam, trahunt ſuccos crudos, non expectantes donec coquantur. quibus tractis, conſtat genitum iri in ipſis venis trahentibus, multas obſtructiones, & in toto habitu tubercula cruda. in quo ægroto manifeſtum eſt tractione facta à facultate robuſta, neque vtēte inſtru-

mento immoderato: factum eſſe morbum in ipſa trahente parte. Præterea falsò dicunt: Facultatē operari moderatè, cùm robuſta eſt, & vtitur moderato inſtrumento. Nam ex debilitate facultatis retinendi, mouetur expultrix immodicè: ipſa alioqui, & in ſeipſa, & ſuo inſtrumento bene habens: quo caſu non dubium, quin cùm membro debilis eſt retinendi facultas, quò fortior eſt expultrix: eò res agatur deteriùs, & eò maiorem patiatur ipſum membrum inanitionē. Igitur nos qui res oculatiùs conſiderauimus, ita reſpondemus, Ex actione robuſtæ facultatis operantis ordinatim & moderatè, non poſſe morbum fieri ipſi membro, cuius eſt, quanquā alii poſſit, vt illi conceſſerant eruditè: tamen cùm hęc eadem non ordinatim, aut moderatè mouetur, poteſt non aliis membris ſolùm, ſed ſuo etiam membro morbum parere. Fit, vt facultas moueatur ſine ordine, vel propter exceſſum ſui inſtrumenti, vt cùm pars aliqua nimiùm trahit, quia præter naturam eſt calida: vel quia nimiùm irritatur, quod facit expultrix in morbis, cùm euacuationes fiunt per ſymptoma, & trahens facultas in dicta hypotheſi, & per caninam famem: vel quia cōtraria facultas eſt debilis. Sunt contrariæ facultates, quarum actiones mutuò ſe impediunt, vt retinendi, & expellendi. Quemadmodum igitur (licet enim animalibus motibus naturales conferre) contingit muſculum aliquem habentem maximè ſecundum naturam, tamen contrahi plus ſatis, quia qui è regione eſt poſitus languet, id quod in paralyſi fit: ita retinens operatur nimiùm, quia languet expultrix, & hæc, quia languet illa. Sed iam diximus, quantum pro parua hac controuerſia dici oportuit: neque in cauſis morborum temperiei quidquam prętermiſſum eſt. Morbi in compoſitione, & cōmunes, pręterquam quòd manifeſtas habent cauſas, & generationis modum, nullas habent controuerſias, quas ſolùm noſtri inſtituti eſt dirimere. Quare caput hoc iam eſt conſequutum finem.

De differentiis ſymptomatum. Cap. IIII.

SYMPTOMA, quod & ἐπιγέννημα Græci vocant, tres habet ſpecies: aut enim eſt actio læſa, aut mutata qualitas, aut eſt in his quæ expelluntur, aut retinētur pręter naturā. Actiones quæ lædi poſſunt, aut ſunt animæ, aut naturæ. Animæ ſunt, aut motiones, aut ſenſus, hique potentiarū rectricium, aut ſingularium. Motus caret ſpeciebus. Senſus ſingulares ſunt quinque: viſus, auditus, odoratus, guſtatus, & tactus. Rectrices tres: imaginatio, ratio, & memoria. Actiones naturæ, aut ſunt vitales, vt pulſus: aut naturales, quæ in ſingulis membris ſunt quatuor, tractio, retentio, alteratio, & expulſio. Singulæ actiones lædi poſſunt tripliciter: aut imminutæ, aut ablatæ, aut deprauatæ. quo fit, vt quodcunque naturale inſtrumentum, quatenus tale, pati poſſit 12. ſymptomata. nam cùm quatuor actiones ſint, & ſingulis illarum ternæ læſiones: duodecim læſiones numero fient. Animale verò inſtrumentum quodcunque pati poterit quindecim. eſt enim quodcunque animale etiam naturale. nam natura priuatū eſt membrū nullum. habebit verò vt animale ſaltē tres lęſiones ſenſus, quem habet: quare tribus additis duodecim, fiunt 15. Eodem modo ſi inſtrumentum illud duobus ſenſibus eſt præditum, vt oculus viſu, & tactu: 18. ſymptomata pati poterit, non minùs, quàm ſi idem ſit naturale, vitale, & animale inſtrumentū. vt arteria quæ nutritur, & pulſat, & ſentit, ſenſu tactus, obſcuro illo quidem, cæterùm aliquo. Secundum ſymptomatum genus, quod in qualitate mutata eſt: quatuor habet ſpecies. eſt enim quæ viſu, aut odoratu, aut guſtatu, aut tactu percipitur. nam quæ auditu percipiuntur, & in humano corpore contingunt: ad tertium genus referuntur, quod eſt excrementorum. ſunt enim crepitus: qui neceſſariò à flatibus fiunt. Circa exeuntia conſiderari debet: quantitas, & occaſio, & modus exeundi (ſi, ſcilicet, cum crepitu, aut ſine illo emittuntur) & ſubſtantiæ modus, & color, & nonnunquam odor. His ſymptomatum ſpeciebus continentur omnia, quæ humano corpori poſſunt contingere. Vſus eſt Gal. hac diuiſione lib. de differ. ſympt. qua nō arbitror poſſis commodiorem aliam inuenire. quanquam inſtet aliquis argumentis dicēs, eundem Galenum 1. Meth. cap. 8. ſymptomata omnia ſub bimembri diuiſione compræhendiſſe, dicentem: Ea eſſe aut actiones læſas, aut qualitates, quæ in humano corpore conſiſtentes actioni neque commodant, neque incommodāt. ita vt ſub hoc ſecundo membro ſecundū & tertiū prioris diuiſionis contineantur. Dicat igitur aliquis, cùm hîc bimembri, illic trimem-

bri

bri diuiſione vſus fuerit: neceſſe eſſe, aut hanc diuiſionem eſſe redundantem, aut illam mancam. Præterea, quorſum hîc duplices tantùm actiones eſſe dicit, & animæ, & naturæ: cùm millies dixerit, triplices eas eſſe, naturales, vitales, & animales. Certè hîc nihil eſt erratum: neque quicquam eſt in Galeni doctrina inconſtans. nihil enim refert per hæc, aut illa membra diuidere: modò in rebus ipſis nihil ſit prætermiſſum. Nam ſi bimembris diuiſionis alterum membrum duo continet trimembris, vt priùs dictum eſt, & operationes naturæ continent, vitales, & naturales: quid intereſt ſic, aut aliter diuidere? ſed hæc eò adduxi, quò intelligant omnes: nihil ſtultius eſſe, quàm diuiſionis modo permutato, noui aliquid ſe putaſſe adducere, quod multi faciunt. Quis enim non poſſit ſymptomata mille modis diuidere: vt perpetuò eandem rem dicat? Certè licet tibi dicere ſymptomata omnia, aut habere eſſentiam permanentem, aut in motu: aut eſſe in priuatióne, aut in affectu: aut vtcunque aliter, vt omnia ſymptomata præſcriptis membris comprehendantur. Nihil præterea ineptius eſt: quàm à receptis autorum diuiſionibus citra euidentem cauſam recedere. nam etiamſi in doctrina nihil permutaretur: teritur inutiliter tempus, ídque lectioni autorum multùm incommodat. loquuntur enim autores omnia, obſeruantes ſua principia: quæ proinde obſeruanda ſunt, quoad fieri poteſt. Multò verò grauiùs peccant quidam: qui, præterquam quòd nonnulla membra inutiliter addunt, nonnulla etiam falsò dicunt. in horum numero primus eſt Argenterius quidam, deinde nonnulli alii: qui hæc ab illo ſuffurati ſibi arrogant, ac ſuo etiam inuentori denegant. nituntur hi oſtendere, minùs perfectam fuiſſe dictam Galen. diuiſionem: quòd nonnulla ſint, quæ nullo illius membro contineantur. hæc dicunt eſſe: ſoporem, & peruigilium, & dolorem, & motus omnes maiores quàm pro natura. Argumentatur Argenterius, dolorem non eſſe læſam actionem: ſiquidem neque actio omnino eſt, vt ille ſentit. Non enim, inquit, triſtis ſenſus eſt dolor: ſed triſtitia, quæ ſenſum comitatur. nam Galenus ipſe millies id videtur aſſerere. atque lib. de diff. ſympt. voluptati illum dicit eſſe contrarium: ſed voluptati contraria eſt moleſtia, quæ ſenſui aduenit, non ipſe ſenſus. Peruigilium præterea, & ſopor in quo genere (inquit) ſint, niſi in tempore: quoniam ſcilicet primum ſenſus inſtrumentum plus temporis, quàm oportet dormit, aut vigilat? Auctæ actiones hac ratione non ſunt deprauatæ, ſed auctæ, neque diminutæ ſunt, neque ablatæ. Omiſſa igitur plura membra in diuiſione Galeni ſunt. Sed qua ratione ille diuidat, operæ precium eſt audire. Symptomata (inquit) aut ſunt actiones, aut opera. ſunt autem ablatæ, aut diminutæ, aut auctæ, aut deprauatæ, aut triſtes actiones. opera, aut ſunt in qualitatibus ſecundis, aut humoribus, aut excrementis. Conſtat primò his tribus vltimis membris, in qualitatibus nempe ſecundis, & humoribus, & excrementis nihil contineri: quod nō contineatur duobus membris vltimis diuiſionis Galeni, qualitate inquam mutata, aut exeuntibus. fruſtra igitur permutat Galeni verba: ſcilicet cui commodius eſt, vt diſcipulos aſſueſcere, quàm diſſueſcere faciamus. Iam verò actionem, inquit, lædi: quia tollitur, aut minuitur, aut augetur, aut deprauatur, aut contriſtatur. quid, num hi omnes ſunt deprauationis modi? Non, inquit. nam perperam à Galeno dictum eſt: dolorem eſſe actionem deprauatam, temeréque defenditur, cùm redarguitur. Qui tamen videtur mihi ignorare, quid dolor ſit: eſt enim ſenſus ipſe triſtis. ipſe inquam actus ſenſus: qui quoniam à re obiecta corrumpitur, natura cum triſtitia ſit, ipſa etiam voluptas, ſenſus cum delectatione eſt: non aliquid à ſenſu diuerſum. Quæ ambo clariùs, quàm vt alia declaratione opus ſit, dicta ſunt à Galen. 2. De locis patientibus cap. 2. his verbis. Quippe vt dolor ſenſus triſtis eſt, ita voluptas eſt blandus. Quòd ſicubi Galen. dolorem triſtitiam ſenſus dicit: id factum eſt, quòd cùm ſemel intelligat Galenus, dolorem fieri, cùm ſentitur aliquid affatim repentéque corrumpens naturā: ſenſum ipſum triſtem, dolorem dicens, inutilem omnino putat diligentiam, inueſtigare: An triſtitia ſenſus differat ab ipſo ſenſu triſti, & ſi differunt, In quo illorum doloris natura ſit. proinde tricas has præteriens dicit: Ipſum ſenſum triſtem eſſe dolorem, ſenſum blandum voluptatem. eóque dolorem eſſe deprauatum motum: nam deprauationis actionis ſunt multi modi. Nam deprauata eſt actio, quæ fertur in res à ſe alienas: vt carbonum, aut talium rerum appetentia, quam κίτ]αν Græci vocant. Deprauatus etiam eſt ſenſus, quo ſentiendi potentia contriſtatur, & immo-

dicus omnis facultatis motus, vt retentio, aut expulſio nimia, deprauata actio eſt. Sed dices, licuiſſet etiam iſta ratione, qua auctam facultatem ſub deprauata compræhendis, & diminutam compræhendere, forentque ita læſæ actionis duo membra, ablata, & deprauata, & deprauationum alius modus præter dictos, cùm diminutè actio fit. Minimè eſt ratio par. nam hæc diuiſio Galeni reſpicit ipſam facultatem: & Actio, quæ fit à facultate omnino impotente, ſublata eſt: quæ à debiliori, minuta: quæ à deprauatione ipſius facultatis, vel contrariæ, ſi contrariam habet, vel irritatione praua, deprauata dicitur. ita oporteret auctam dicere eam, quæ ab aucto robore facultatis fieret. Sed, vt paulò ſuperiùs diximus: quod à robore facultatis fit, nunquam eſt nimium. ſed quod ex irritatione nimia, aut corruptione contrariæ virtutis fiat. ſed hoc declaratum eſt in proximo capite. Meritò ergo nomine deprauatæ actionis, intelliguntur triſtis, & deprauata, quæ ſcilicet fertur in res alienas à ſe, & aucta. Hæc oportuiſſet Argenterium cogitaſſe apud ſe priùs, quàm Galeni receptiſſimam diuiſionem repræhenderet. licuiſſet ſanè illi, quod nos facimus, retenta Galeni diuiſione ſubdiuiſionibus vti, & deprauationis modos explicare, referréque ad ipſam facultatẽ. cæterùm hic peccauit, quòd auctam actionem noluit in deprauata contineri: quódque dolorem actionem læſam eſſe negauerit, ridiculis quibuſdam tricis inuolutus. Neque minùs peccauit, quòd ſoporem & peruigilium actiones læſas eſſe negauerit: & ſymptomata in tempore eſſe dixerit: quia plus temporis, quàm pro natura vigilãt, aut dormiunt ægrotantes. Nam dicente Galeno: ſopor, aut ſomnus præter naturam, nihil eſt aliud, quàm communis totius corporis torpor. Vt ergo cùm torpet membrũ aliquod, debilem habet motum, & ſenſum: ita torpore communi primum ſenſus inſtrumentum in toto corpore valde diminutas habet actiones, per vigiliam plures, quàm oportet. Ergo vigilia eſt deprauatus motus, & ſomnus diminutus, in primo ſentiẽdi inſtrumento. Notandus ergo eſt Argenterius nimiæ diligentiæ: ſed ridendi fures, qui pecuniam ab Argenterio ſubfurati, alioqui vilem, conantur cælare, & contrectantes manibus, vertunt in carbones: dicúntque dolorem non contineri in diuiſione Galeni, ſed eſſe ſymptoma in tempore. quoniam dicunt, de ſententia Platonis, eſt paſſio affatim, repentéque facta: cùm tamen ille dixerit, τὸ μὲ παρὰ φύσιν καὶ βίαιον γιγνόμενον, ἀθρόον παρ' ἡμῖν, πάθος ἀλγεινόν, id eſt, paſſio quæ præter naturam violenter & affatim ac repentè (hæc enim omnia ſignificat dictio ἀθρόον) in nobis fit, dolorem facit. Vnde conſtat: illud, affatim ac repentè, de cauſa dictum eſſe, non de ſymptomate. Sed roget nos aliquis, cur, ſi ſopor & peruigilium, & dolor, continentur in Galeni diuiſione: poſtquam de reliquis iuxta propoſitam diuiſionem diſſeruerat, de dolore in hunc modum dixit: Porrò tactus actio egregium inter cęteros ſenſus ſymptoma poſſidet, dolorem? Et de aliis duobus: & adhuc etiam duo egregia, peruigilium, & ſopor, circa primum ſenſum, qui & omnium ſenſuum eſt communis, conſiſtunt. Videtur enim Galenus ſuboluiſſe: hæc non contineri in diuiſione, quandoquidem illa per ſe dixit. Tamen res non ita habet: ſed Galen. vt probati alii autores, ſolet, cùm inſigne aliquod diuiſionis membrum eſt, propter claritatem doctrinæ per ſe illud dicere. Itaque dicuntur præter cætera ab illo hæc: non quòd extra diuiſionem ſint, ſed quòd inſignia. id quod vel ipſe Galen. monuit in eodem cap. ita ſcribens, εἰ δέ τι ἴδιον ἐξαίρετον τὸ ὄνομα κέκτηται. id eſt, Si quod autem proprium & præcipuum habet nomen (Dixi hæc Græcè: quia in codicibus nonnullis perperam legitur, non habet) Non proinde oportet decipi: putantes aliquod ſymptoma à nobis eſſe prætermiſſum. Hæc Galen. Vides vt ipſe reſpondet iſtis ſophiſticis cauillis. quod vnum, niſi peruerſo eſſent ingenio, & ex contradictione gloriam aucuparentur, neque autorum lectionem, neque ipſam per ſe veritatem quicquam curantes: illis procul dubio ſuffeciſſet ad rem intelligendam. Sed agant aliud, quid mea? celebre reddant illi ſuum nomen, quãtum lubet, iniecto in Dianæ templum igne, aut verberata Homeri ſtatua: nos interim nobis caueamus, ne ſuis argutiis irretiti in illorum trahamur ignorantiã. Recedant igitur iam hinc ſophiſtæ, permittantque nobis Gal. diuiſionem reſumptam interpretari. Quinque ſenſibus exterioribus, & tribus interioribus, & quatuor facultatibus naturalibus, & mouenti ſecundum locum ex electione: accidere poſſunt ternæ læſiones, ſublatio, imminutio, aut deprauatio. corpori poſſunt contingere prauæ qualitates, quadruplices: & ſymptomata poſſunt excrementis in ſubſtan-

ſubſtantiæ modo,& colore, & reliquis, & exeundi opportunitate fieri. Nam,quanquam monſtratum à nobis ſit in ſecundo controuerſiarum libro, Tactus eſſe plures reuera ſenſus,eóque plures eſſe quàm quinque exteriores:cæterùm, vt ad nihil aliud, ita ad diſtinctionem ſymptomatum minimè refert plurium tactuum meminiſſe. nam multæ facultates in eadem corporis particula ſitæ non alia ratione læduntur ſingulæ per ſe, illæſis aliis, quàm quòd,etſi ſint eiuſdem partis, non ſunt eiuſdem temperamenti. (Quod etiam libro 2. dictum eſt,ſed modò declarabitur : quia partis huius eſt proprium) Vt trahendi facultas, & expultrix in eadem inteſtini fibra ſunt: tamen ſi ſe aliquantò humidior ſit fibra,tractio ſit malè, quippe quæ à calore cum moderata ſiccitate fit:expulſio nihilo fit deteriùs, quippe quæ humiditate indiget. ſed tactus omnes ſunt aut eiuſdem temperamenti, aut vſq; adeò ſimilis,vt non poſſit vnus illorũ ſymptomata pati illæſis aliis. Nam quemadmodum Ariſt. inquit 2. De partibus animalium capite 1.philoſophi omnes ſingulos ſenſus ſingulis elementis tribuerunt. de quo diſputatum à nobis ſatis diffusè eſt, cùm de numero & temperamento ſenſuum exteriorum agitaremus quæſtionem. Cúmque de reliquorum ſenſuum temperamento diuerſæ philoſophorum ſint ſententiæ (viſum ſcilicet alii tribuunt aquæ, igni cœleſti alii:odoratum alii aquę,alii aëri,alii igni,alii vapori)tamen tactum omnes tribuunt terræ. nimirum omnes tactus ſunt terrei, eò quòd propter ſimilitudinem temperamenti, communia patiuntur ſemper ſymptomata : quique tactu caret in membro aliquo,neque calidum, aut frigidum,neque humidum,aut ſiccum, neque durum, aut molle ſentit eo membro : quíque debiliter ſentit tactu , deprauatéve, hæc omnia debiliter, aut deprauatè ſentit. Sed dices, Si pars qua recipiuntur,eſt eadem, & temperamentum cui tribuuntur vnicum: vnicus etiam fuerit tactus,non enim ſit quidquam quo differant. nam per actiones, & per res obiectas, diſtinguuntur vt à poſteriori : ſed vt à priori oportet illis ineſſe aliquid quo differant. animaduertendum eſt, Tactus omnes eſſe eiuſdem elementi, putà terræ:tamen non vnici temperamenti exactè,ſed per quàm minimè differentium temperamentorum. Sunt itaque omnes tactus terrei, & ideo tributi terræ: ſed poſſunt huius plus,minúſve eſſe participes. igitur quanquam plures ſint tactus : ſed quod ad ſymptomatum differentiam attinet, cenſendum perinde eſt ac ſi vnicus ſit, ſintque tantùm quinque ſenſus externi. Internos ſenſus eſſe tres tantùm, & triplices tantùm noxas ſecundum ſpeciem pati poſſe vim ipſam cerebri,quam ἡγεμονικὸν Græci vocant , ægrotis ſcilicet nihil, aut diminutè, aut prauè imaginantibus , ratiocinantibus, præteritorum recordatis: monſtratum à nobis eſt in 2. libro.Reperies multa horum ſymptomatum exempla apud Galenum libro De differ.ſymptomatũ cap.3.& 3.de locis patientibus cap.7.Motus ſecundum locum vnicum habet inſtrumentum,putà muſculum.Eſt enim verè inſtrumẽtum motus muſculus:quod dictum eſt à Gal. lib. de diff. ſympt.& in principio primi de motu muſculorum,& 1.de cauſis ſympt.c.5. & 1. de locis patientibus cap. 6.& multis aliis in locis.quia nullus neruus qui in muſculum non inſeritur,habet motum.nam neq; optici,neq; guſtui ſeruientes, neq; alii tales, neque antequam in muſculũ ſubeãt,illi ipſi qui ſunt ſubituri,motũ præſtant alicui particulæ. Itaq; nerui ſunt ſenſuũ inſtrumenta propria:hic enim à ſolis illis fit:motionis verò ſunt inſtrumẽta,ratione delationis facultatis,nõ tamẽ proſequutionis.vt oculus eſt inſtrumentũ quo videmus,tamen neruus eſt,qui defert facultatem. Qui hæc omnia exactè volet intelligere,legat quæ de facultatibus ſcripſimus in 2.lib. Quãquam facultas ſentiendi & mouendi eodẽ ſpiritu,aut illuſtratione,per eoſdẽ neruos deducitur, vt monſtratum illic eſt:tamen poſſunt ſymptomata accidere vni,quæ alteri non accidant.nimirum poteſt brachium fieri ſine motu, nõ carens ſenſu : quia maiori facultate opus eſt ad mouendum,quàm ad ſentiendum.poteſt igitur influere quantũ ſufficit ad ſentiendũ,vt non influat quantum ſatis eſt ad mouendũ. poteſt etiã carere ſenſu,non carens motu,idq; duplici via,vel obſtructis neruis,qui veniunt ad texendam cutem, nõ obſtructis iis, qui peruadunt muſculos, aut ſtupefacta cute, ſtuporéq; profundiores muſculos non attingente.vnde manifeſtũ ſit,poſſe in membro aliquo vt brachio, aut crure lædi ſenſum ſine motu, & motum ſine ſenſu : ſed in eadem nerui particula poſſe tolli motum ſine ſenſu, contrà verò minimè. nam quæ virtus transferendo cor-

pori eſt ſatis, multò magis ſenſui ſufficiet. Sed hæc, quoniam in ſequenti lib. propriam habebunt controuerſiam, prætereo breuiter. Propoſita, explicatáque ſymptomatum diuiſione, qua omnia ſymptomata continẽtur: operæ preciũ fuerit, vt de inſignib. inſigniter diſputemus. Dicendũ ergo omnium primò de dolore, quẽ diximus de ſentẽtia Galeni eſſe actionẽ lęſam, itaq; ſenſum triſtẽ: vel vt argutulo Argenterio placet, triſtitiã ſenſus. quanquã eſt vulgarium Ariſtotelicorũ, & medicorũ barbarorum opinio: dolorẽ rem eſſe ſubiectam ſenſui, non ſenſum. itaq; dolorẽ ſentiri, vt ſentitur candor. Videtur pro his eſſe Hipp. ſententia 6. ſecundi aphor. Quicunq; parte aliqua corporis dolẽtes, magna ex parte dolorẽ non ſentiũt, his mens ægrotat. Dicit ergo: quib. mens ægrotat, dolorẽ non ſentiunt. igitur quib. mens non ægrotat, dolorẽ ſentiunt. Tamen Gal. ipſe in com. diſſoluit hunc nodũ, dicens: & nunc igitur eodẽ modo appellauit dolores, affectiones eas quæcũq; cũ dolore natura ſua generãtur. Itaque dolor, ſenſus actus eſt cum triſtitia, nõ quod ſentitur, accidẽs. Quęcunque harũ opinionũ, tã quæ dicit dolorẽ ſentiri, quàm dolorẽ eſſe ſenſum triſtẽ, quàm eſſe triſtitiã ſenſus: in duas opiniones diſtributa eſt: ſiquidẽ eſt omnib. his cõmunis cõtrouerſia: An dolor contingat ſoli tactui, an ſenſibus omnibus. nonnullis dicẽtib. eſſe accidens tactui ſubiectũ, aut tactionẽ triſtem, aut triſtitiã tactus: aliis dicẽtib. eſſe, quod vocãt, ſenſibile cõmune, aut triſtẽ ſenſum, aut triſtitiã ſenſus cuiuſcũque. Qui priorẽ ſententiã tuentur, dicũt: dolores grauiſſimos ſoli tactui accidere, tamẽ dolores omnib. ſenſibus: omnes enim corrũpi ab excellẽtib. qualitatibus: intereſſe etiã inter illos hoc nomine, quòd tactus dolore afficitur ab externis & internis cauſis, reliqui ſenſus ab externis tantùm. Quod verò à Galeno dictum eſt: Oculis etiam accidunt dolores vehementes, tactu in ipſis contriſtato: dicunt, In inſtrumentis quatuor ſenſuum, putà viſus, auditus, odoratus, & guſtatus, poſſe fieri duplices dolores, quoſdam affecto in illis proprio ſenſu, quoſdam affecto tactu. cùm enim tactus per omnes diſperſus ſit: neceſſe eſt, in illis eſſe duplices ſenſus, contriſtarique nonnunquam hunc, nonnunquã illum. vt ſi quis ex acuta voce dolet, auditu dolet, vt auditus eſt: ſi verò auris inflammatione moleſtatur, dolor fit in inſtrumento auditus, affecto tamen in illo tactu. non aliter ex fulgore dolet viſus: ſed ex ictu dolet tactus in oculo. Dolores reliquorum ſenſuum à tactu, qui ratione tactus fiunt, grauiores eſſe dicunt iis, qui illos ſua ipſorum ratione afficiunt: de híſque interpretantur Galeni dictum. Præſtat huic ſententiæ occaſionem Galeni ſermo, cuius propterea bonam partem lubet hîc inſerere. is habet in hunc modum: proprium autem & egregium præter cæteros ſenſus tactus actio ſymptoma poſſidet, dolorem. qui etiam in reliquis ſenſibus generatur à familiaribus ſenſilibus, quæ extrà occurrunt: huic verò non ſolùm ab externis, ſed etiã multò magis ab effectibus, qui intra corpus conſiſtunt. iſque ſubinde tam vehemens, vt nonnulli cruciatu victi ſibi ipſis mortem conſciſcant. gignitur ergo & in oculis ex lucis ſplendore doloris quædam paſſio, & in auribus, ex magno quopiam & aſpero ſtrepitu. ſic in guſtatu quoque, & odoratu aliæ tales incidunt paſſiones triſtes, à proprio ſcilicet ſenſili vnoquoque ſenſu dolore affecto: maximi verò dolores tactus ſenſui contingunt, quippe quæcunque ex aurium phlegmone, alióve in illis affectu, vehementi nos dolore afficiunt: non quidem auditus, ſed tactus ſunt propria. eſt enim is ſenſus omnium ſentiendi inſtrumentorum communis: reliqui quatuor ſui quiſque ſolius. eodem modo dolores in oculis, vehementes ſæpè generantur, tangendi ſcilicet in illis ſenſu contriſtato. Hæc Galenus. Qua dictione illud videtur ſignificare, quod antea diximus: eſſe in inſtrumentis quatuor ſenſuum duplices dolores, quoſdam proprii ſenſus, quoſdam tactus. Sed aliorum ſententia mihi verior eſſe videtur: dolorem ſolius tactus eſſe ſymptoma. ſed in reliquis ſenſibus fieri dolores duplices, quoſdam ab obiectis tactui, vt in auribus à phlegmone, in oculis ab ictu: alios ab obiectis propriis ſenſibus, ſed ab iis ipſis, vt afficiunt coniunctum tactum. Atque ita verba Galeni interpretor. Nam Galenus ita propoſuit: dolor eſt egregium tactus ſymptoma. quod tamen alii interpretantur dictum non de quocunque dolore, ſed de vehementi. proinde, quoniam, vt diximus, Galeni verba vtrique opinioni occaſionem dant: rationibus noſtra ſententia confirmetur. Ea quæ obiecta ſunt reliquis ſenſibus, non aliter inferunt dolorem, quàm inferendo paſſiones, quæ tactus ſunt propriæ, putà diuiſiones, aut conſtipationes. igitur dolores etiam illi

ſunt

ſunt tactus proprii. quòd verò ità fiat, intelliget apertè is: qui ſingularum rerum naturas, cauſamque, qua moleſtæ fiunt, conſiderauerit. album ſanè, & ſplendidum, non aliter, quàm diſpergendo, atrum conſtipando, acutus ſonus inſcindendo, grauis contundendo moleſtiam inferunt. iam verò de ſaporibus omnibus, quibus odores reſpondent proportione, diffuſiùs, quàm vt à nobis poſſint recenſeri, loquutus eſt Galen. 4. de ſimpl. medic. facult. de ſententia Platonis. quo in loco omnes ſaporum ſenſus, tactus alterationibus tribuit. Acida nimirum inſcindunt, ſalſa abſtergunt, amara corrodunt, acerba conſtringunt. Omnes itaque quæ ſentiuntur qualitates, cùm dolorem generant: propria aliqua tactus paſſione id faciunt. proindéque putauerim, neceſſarium fuiſſe tactus ſenſum per inſtrumenta reliquorum eſſe diſperſum: quò in illis, ex violenter obiectis, moleſtia perciperetur, quæ alioqui percipi poſſet nulla. Sed eſt aliud rei huius non minùs euidens argumentum. Si vnuſquiſque ſenſus ſua ratione, ac per ſe dolorem pati poſſet: quò perfectior eſſet ſenſus, eò grauiores dolores pateretur. Nam quò perfectior eſt ſenſus, eò perſpicaciùs, acriúsque ſentit: quóque acriùs pars aliqua ſentit, eò dolet grauiùs (non enim alia ratione particulæ, quæ acri ſenſu præditæ ſunt, cuiuſmodi os ventriculi, grauiores dolores patiuntur reliquis partibus) Itaque pateretur viſus acerrimos dolores, huic proximè auditus, deinde odoratus, minores guſtus, tactus minimos. tamen res contrà omnino fit. tactus ſcilicet acerbiſſimos patitur dolores: reliquorum ſenſus vnusquiſque tantò leuiores patitur, quantò plus à tactus natura recedit. Igitur dolores omnes tactus ſunt proprii: & reliquis ſenſibus ex accidenti accidunt, ratione tactus, qui cum illis omnibus confuſus eſt. nam ſi dicas, in viſu eò eſſe leuiores dolores, quòd obiectæ res ſint tenuiores, eóque minùs paratæ moleſtare: ſaltem fieret, vt dolores æquales eſſent in ſenſibus omnibus. quò enim obiectum ſenſui alicui, eſt minùs terreum: eò etiam ipſe ſenſus eſt perfectior, eóque acriùs ſentiens. quare pares ſaltem dolores relinquerentur: quod tamen non fit. ergo dolor ſolius eſt tactus. Neque verò rei huius eſt inuentu difficilis cauſa, ſi modò verè antea dictum eſt: illud tantùm dolorem facere, quod naturam corrumpit. cùm enim noſtri corporis, & ſingularum partium natura in temperie & continuitate conſiſtat: nulla qualitas corrumpet naturam per ſe, præter calorem, frigus, humorem, & ſiccitatem, & continui ſolutionem. Eſt itaque dolor egregium ſymptoma ſolius tactus. De ſomno & vigilia dicendum non nihil eſt. ſunt enim hæc, alia duo egregia ſymptomata. Per ſomnum fit motus caloris ſpiritúſque & humorum, ab externis ad interna: per vigiliam contrarius. ita per vigiliam operatur vis cerebri in toto corpore externas actiones potiſſimùm: tamen facultates actionibus quibuſdam internis per ſomnum plus ſtudent. In cerebro fit magna ſpirituum animalium generatio, pro his, qui vigilia exhauſti fuerant. Copioſiores etiam fiunt eo tempore concoctiones in viſceribus: eóque vitalis facultas plus laborat expurgandis fuliginibus, & attẽperando calori. Fit ſomnus requieſcente facultate animali propter defatigationem, obſtructóque leuiter cerebro vaporibus ſuauibus ex alimento. Hęc contingunt per ſomnum: quæ vt dixerim, nihil curo, Sitne ſomnus actio aut vis cerebri, & hoc ipſum dormire agere ſit, vel priuatio actionum, vel motus ille ab externis ad interna, aut obſtructio illa cerebri. in quocunq; horum lubet, ſomni eſſentiam collocato: modò non ignores, hæc omnia contingere dormientibus. ego enim hoc indignum puto longa controuerſia. Ariſt. lib. de ſomno & vigilia, ſomnum vigiliæ priuationem eſſe dicit: atque hæc ſententia videtur valde probabilis. quandoquidem non aliter ſolemus dormientem à vigilante diſtinguere, quàm priuatione actionum: quòd ſcilicet non ſentit, neque mouetur. verùm hæc de ſomno naturali videntur dicta. quod noſtri inſtituti eſt, attingamus. Somnus præter naturam, quem ſoporem licet appellare, procul dubio eſt priuatio: non enim tam eſt ſomnus, quàm vigilandi impotentia. Nam fit non vt naturalis, humectato mediocriter cerebro, leuitérque obſtructo à vaporibus ſuauibus: ſed aut nimiùm obſtructo cerebro à frigidis & craſſis ſuccis, eóque facultate non potente diffundi, vel cerebro vehementiùs refrigerato, ſtupefactóque: non aliter quàm membrum aliud quodcunque ſolet ex nimio frigore ſtupeſcere, reddique proinde immobile, & ſine ſenſu. Peruigilium fit laborante facultate propter impotentiã requieſcendi, ex ſiccitate cerebri,

aut mordaci fuliginum qualitate. Ex his iam (arbitror) liquet, quod paulò antè tetigimus breuiùs: peruigilium eſſe deprauatum mentis motum, ſoporem actionis priuationem. Quanquam animaduertendum hoc loco eſt, id quod Gal. ſecundo de motu muſculorum dicit: per ſomnum corpora non omnino eſſe priuata motu & ſenſu: ſed recipere tunc quoq; influentem facultatẽ à cerebro, parciùs tamen multò quàm per vigiliam. atque adeò ſentire etiam dormientia membra, hebetiùs tamen quàm vigilantia. Quod euidenter monſtrat excitatio: ſi enim ſomnus priuatio integra eſſet motus, & ſenſus, in ſopitis membris: non poſſet quiſquam plagis excitari. hæ enim non aliter excitant, quàm dolorem inferentes: ſed membra quæ ſine ſenſu eſſent, omnino non poſſent dolere. igitur neque poſſent dolore excitari. ſed res aliter habet. dum dormimus, non ſentimus res leues, ſed aliquantò grauiores ſentimus: non aliter quàm qui non eſt omnino cæcus, ſed hebetioris viſus, minora non videt, maiora tamen, aut excellentia videt. Igitur eſt ſomnus ſymptoma in diminuto motu facultatis animalis. quod etiam reſpiratio, quæ ſemper fit, & alii motus voluntarii, qui nonnunquam inter dormiendum fiunt, apertè declarant. non enim fieri poſſent: ſi toto influxu à cerebro reliqua membra priuarentur. Quòd verò horum motuum, etſi à facultate animali cum libertate fiant, nõ recordamur experrecti: leuis imaginatio ipſarum motionum eſt in cauſa. quanquam enim habent dormiẽtes fortem imaginationem, quæ mouet ad actiones: tamen ipſarum actionum externarũ, dum fiunt, aut nullam, aut leuiſſimam habent imaginationem, ſed prætereunt, vt qui ſtudentes aut agentes aliud, manus mouent, aut crura. Sed hæc de ſymptomatis facultatis animalis ſunt ſatis. Facultatibus naturalibus contingunt, vt Galen. collegit, ſymptomata duodecim. Siquidem monſtratum à nobis eſt in 2. huius operis libro, capite de numero facultatum naturalium quæ miniſtrant: illas eſſe tantummodo quatuor. ſiquidem diſtributio & ſecretio actionibus aliarum fiunt. Quare deficiens, aut deprauata diſtributio, aut ſecretio, aliarum facultatum ſunt ſymptomata. vt ſi membrorum fit atrophia, eſt concoctio deficiens: ſi verò hæc non deficiat, eſt defectus diſtributionis. atqui aut diſtributio non fit, quia membra non poſſunt trahere alimentum, quo indigent, & eſt trahentis facultatis ſymptoma: aut quia hepar non poteſt redundantia ſanguinis protrudere in venas, & eſt defectus expultricis hepatis: aut quia venter expellit, antequã fieri poſſit diſtributio commoda, & eſt inordinatus motus expultricis ventris. Secretionis etiam vitium, alicuius aliarum eſt ſymptoma: vt cùm morbus regius fit vitio ſecretionis, actio quæ eſt ſymptoma, eſt diminuta tractio veſicæ fellis. Sed ſunt quædam alia præter hæc ſymptomata: quæ, cùm actiones læſæ ſint, inſtrumẽtorum naturalium ſunt propria. quorum Galen. videtur oblitus, & nos addemus. Appetitui naturali, quem negauimus citato capite eſſe in numero facultatum alentis animæ, poſſunt contingere ſymptomata: de quibus eo loco diximus, & modò diſputamus. talis enim eſt appetitus humoris, qui eſt in renibus, per diabetem. vnde perſpicuum fit: poſſe eſſe actionem ſymptoma, quod nullius ſit earum potentiarum, quæ animę ſunt. affixio etiam alimenti, actio eſt nullius potentiæ animantis propria, vt citato loco exemplo ceræ & picis monſtratum eſt: tamen contingit, vt Galenus docet 1. de facultatibus natur. in hydrope aſcite infelix nutritio, deficiente affixione. ergo deficiens affixio ſymptoma eſt, & actio læſa: tamen nullius facultatis enumeratarum à Galeno. Vnde euidenter verum eſt: Galenum multa ſymptomata omiſiſſe, cùm ſymptomata omnia membrorum naturalium in octo, aut duodecim redegit. non enim appetitus immodicus renum, qui fit in diabete, neque ablata affixio, quæ fit in hydrope, illo numero continentur. Quare hîc nihil mirum: ſi nos aliter enumeremus, vt nullum prætermittatur. Melius itaque fuerit per actiones, quàm per facultates diſtinguere. dicentibus nobis hoc loco, non quidem quatuor eſſe facultates naturales, ſingulisque contingere terna ſymptomata, vt in principio huius capitis: ſed Nutritionem compleri his actionibus, appetentia naturali, tractione, retentione, affixione, commutatione, & expulſione: Accretionem compleri his eiſdem, & dilatatione. harum actionum ſingulis contingere poſſe ternas læſiones: eſſe itaque 21. Exemplum læſi appetitus, eſt in diabete: læſæ affixionis, in atrophia ex hydrope aſcite: læſæ dilatationis, cùm puer intempeſtiuè ceſſat ab incremento, quia corpus ex morbo quopiam

factum

factum eſt præter naturam ſiccius, nihil refrigeratum. conſtat ſiquidem illum non alia ratione ceſſare ab incremento: quàm quòd membra præ comparata duritie, non poſſunt quantum oportet, actione caloris dilatari. Ceſſat ergo incrementum, imminuta dilatatione. ſed hæc non poſſunt plenè intelligi ab eo, qui non antea intellexerit, quæ in 2. lib. de naturalibus facultatibus ſcripſimus. nobis non ſunt dicenda ſæpius eadem. Neque verò eſt cur quiſquam nos accuſet, quòd cùm paulò antè eos vituperauerimus, qui in diuiſione ſymptomatũ à Galeno deſciſcunt: modò enumerationem eorum, quę in læſa actione quapiam membri naturalis ſunt, qua ille eſt vſus, vt imperfectam deſeramus. nobis enim nihil videtur ineptius: quàm ab authorum diuiſionibus temere recedere. minimã enim gloriam in contradicendo ſitam eſſe putamus. tamen neque in cuiuſquam verba volumus iurare: ſed veritatem in quauis re cuiuſuis authoritati præferri. Præter hæc quæ diximus, poſſis addere ſymptomata alia, ipſarum nempe facultatum, quibus miniſtrant illę quatuor: vt deficientem, imminutam, aut vitioſam nutritionem, accretionem, aut generationem: tamẽ hæc perpetuò pendent ex aliis læſionibus prioribus. proinde nihil refert illorum meminiſſe per ſe: ſed ſatius eſt, de illis ita cogitare, ac ſi in dictis ſymptomatis contineantur. Nam ſi quod corpus infeliciùs nutritur, augetur, aut gignitur: neceſſe eſt illud fieri, aut quia minus materiei vtilis trahitur, aut non ſatis retinetur, quo fit vt intempeſtiuè expellatur, aut non ſatis alteratur, aut quia excrementa quæ non expelluntur, impedimento ſunt, vitiando concoctionem, aut impediendo affixionem, aut eſt difficilis partium dilatatio. Ergo naturalium actionum, quæ propriè dicuntur tales, læſiones omnes diximus. Vitalis actionis (nam hanc quoque ſub naturali contineri fecimus) tot ſunt læſionum ſpecies, quot pulſuum præter naturam modos in tertio huius operis libro diximus. De tertio ſymptomatum genere, propriis capitibus dicemus in ſequenti libro. Quare longiuſculum iam caput concludamus.

De cauſis ſymptomatum. Cap. V.

SYMPTOMATVM omnium communis quædã cauſa eſt morbus, & ſingulorum ſua cuique propria. Age igitur de communi diſputemus primùm, de peculiarium nonnullis deinde: de iis, inquam, circa quas reperimus medicas controuerſias. libello de differentia ſymptomatum longo ſermone nititur Galenus monſtrare: ſymptomata omnia, cuiuſuis ea generis ſint, ex morbis naſci. atq; in huius aſſertionis confirmationem, vtitur inductione per ſingula membra. Actiones læſas (inquit) conſtat à morbis fieri: ſiquidem dictum antea eſt, morbum eſſe affectum præter naturam, lædentem operationes. Iam verò qualitates mutatas, quarum quatuor diximus eſſe ſpecies, quæ viſu, odoratu, guſtatu, aut tactu percipiuntur: nemo dubitet ex morbis naſci, qui ſciat, qualitates primas quibus temperamentum conſtat, cùm præter naturam ſunt, eſſe morbos. Nam cùm ſint qualitates ſecundæ, ex primis naſcẽtur procul dubio, hoc eſt ex tẽperamento: ex naturali quidem naturales, ex nõ naturali non naturales. quales ſunt, quę ſunt ſymptomata. Quòd aliquid pręter naturã retineatur, aut excernatur, (quod ad tertium ſymptomatũ genus refertur) neceſſe eſt ex vitio retinẽtis, aut expellentis, aut ambarũ fieri: niſi ex qualitate eius, quod excernitur, fiat, vt euacuatio ſymptoma ſit. vt cùm bile aut ſero plena, vel alia mala qualitate affecta vacuãtur: quę tamẽ vt talia ſint, alterantis facultatis, aut excernẽtis vitio fit. igitur vtcunque euacuatio ſit ſymptoma, non fit ſine facultatis cuiuſpiam læſione: ſed nulla facultas vitiatur illæſo temperamento, cùm illarum ſubſtantiã in commodo temperamento conſiſtat. igitur eſt hoc quoque ſymptomatum genus, morborum ſoboles, non minùs, quàm alia omnia. Hæc docet Galenus: tamen non deſunt qui repugnent, dicentes, multa ſymptomata eſſe, quæ ex nullo morbo proficiſcuntur: ſed fieri quædam à cauſa externa, quædam ab interna, quædam ab obiecta re, quædam ab aliis cauſis. Nam (vt primi generis primùm meminerimus) ſi quis optimè adhuc valens carnes crudas ingerit in ventriculum: habebit cruditatem ſine quopiam morbo. Si hic idem, quem optimè valere poſui, digitis immiſſis in os irritatus, aut immiſſa in profundum naſum re quapiam, vomit: id ſymptoma ex nullo morbo fit. Multi corripiuntur rigore,

quem nulla conſequitur febris, atque omnino nullo alio morbo affecto homine: rigor verò ſymptoma eſt expultricis vis omnium membrorum. Amantes homines patiuntur multa ſymptomata: perturbationes pulſuum, ſuſpiria crebra, inſomnia varia, & vigilias immodicas, quantumuis qui amat, omni morbo vacet. Sed de qualitatibus mutatis præter naturam in corpore, videntur poſſe deſumere argumenta non imbecilliora. Laboranti febre putrida, profluat ſudor fœtidus: conſtat ſudorem partem eſſe putreſcētis in corpore materiæ, & fœtorem fieri ex putredine. cùm ergo putreſcens materia non ſit morbus (hic enim febris eſt) ſed cauſa: haud dubiè videtur fœtor à cauſa morbi fieri, non à morbo. Colorem præterea pallidum in morbo regio bilis facit, quæ talis eſt colore. hæc eſt morbi cauſa. igitur qualitates mutatæ à cauſa morbi plerunque fiunt: nam & ſaporem acidum, aut ſalſum linguæ, facit pituitæ non febris ſpecies. Hæc quidam aduerſus Galen. effutiunt: quorum ſapientiam non dubium eſt Galenum ipſum alioqui rudem præ illis ſuboluiſſe, cùm libello De differ. ſympt. cap. vlt. ita ſcripſerit: Verùm hîc intēdere exactè oportet mentem: & perfectè diſtinguere ab operibus animantis ipſa ſymptomata. Sæpè enim ita ſimilia inter ſe ſunt: vt & ſymptoma putetur opus, & opus ſymptoma. ac niſi quis in hoc ſano ſit iudicio: ex iis, in quibus ipſe fallitur, diſputationem calumniabitur. Certè, quos diſſolutionis argumentorum hæc verba non admonent, mihi videntur apertè dormitare. nam vt ſolùm diſtinguantur opera à ſymptomatis: argumenta omnia, quæ de læſis actionibus propoſuimus, & quæcunque alia ſimilia his proponi poſſint, corruent ſtatim. Quod vt explicem, ſimulque iſtorum oſtendam inſipientiam, illud vnum peto, quod ipſi etiam aduerſarii vltrò dabunt: cauſas morborum, morbos, & ſymptomata, eſſe res præter naturam. Quo dato, conſtat: non quemcunque affectum lædentem operationes, ita vt ſentiri poſſit noxa, eſſe morbū: niſi id præter naturā fiat. nam neq; temperamenta, quæ à mediocritate recedunt manifeſtè, morbi ſunt, neq; ſeniū eſt morbus: quamuis per hos affectus multæ actiones admodum perſpicuè læduntur. pituitoſa natura ſomnolentos reddit homines, & ad animales motiones pigros, appetentes plura quàm pro indigentia, & excremento plenos: bilioſa contrario modo lædit: ſenium facit homines vigiles, tremulos, ad omnia vitæ munia imbecilles: Tamen has actiones cùm lædant hi affectus, morbi non ſunt, quia non ſunt præter naturam. Igitur ſi ita habet, neque ſomnus profundior, neque pigrities ad motum, neque appetentia immoderata in pituitoſo, neque vigilia aut faſtidium in bilioſo, neque hæc eadem in ſene, neque tremor membrorum ſymptomata ſunt (non enim fiunt præter naturā, quanquā læſæ actiones ſunt) ſed ſunt impotentiæ quædā, quæ hominibus ſecundum naturā accidunt. Si quis cùm eſt Compluti, Madritum non videt: patitur quodpiam viſus ſymptoma? Nullum arbitror. Sed ſi hic idem, quæ per ſtadium diſtāt, non videt: ſymptoma patitur, ſi commodæ magnitudinis obiecta ſint corpora. Nam tā poteſt eſſe corpus exiguum: vt etiam per tranſuerſum digitum diſtās ab oculo citra vllum ſymptoma non videatur. nimirum differt multum, ſymptoma dicas, aut impotentiā naturalem: ſi quidē verum eſt quod petii, omne ſymptoma eſſe præter naturā. Monſtratum verò eſt multis exemplis: læſas nonnunquam edi actiones ſecundum naturā. ſed patiuntur non minùs reliquæ omnes potentiæ, quàm viſus, modò ſymptomata, modò impotentias naturales. Sit exemplum virtus portādi. Numquid, ſi quis ſuppoſitus oneri bis centū librarū mercatoriarū tremit, tremor ſymptoma eſt? Ergo & ſi corpus longinquiſſimū obſcurè cernis, imbecilliterq;, viſus imbecillis eſt ſymptoma. Malè ergo negabamus: Madritū hinc non videri, eſſe ſymptoma. Sed certè nullum horum ſymptoma eſt. nam hæc omnia ſecundum naturā contingunt. Iam verò, ſi cui pondus quod apprehenſum brachiis portabat, præ magnitudine excidit, ſecundum naturam id fit: ſi verò quidquam excidit, quod alioqui nō excideret, quia præciſi digiti ſunt, ſymptoma eſt, quia præter naturam. Si quis manum concutit impoſita pruna, citra ſymptoma id facit: ſed ſi concutitur manus inſtigata à mordaci humore, quem præter naturam collegerat, concuſſio eſt præter naturam, & proinde ſymptoma. nam irritationes, quę fiunt à rebus pręter naturam, ſunt præter naturam: quę fiunt à cauſis, quæ non ſunt præter naturam, non ſunt præter naturam. Cauſæ externæ omnes ſunt in genere non naturalium: quæ neque ſecundum natu-

naturam ſunt,neque præter naturam.Igitur quæcunque actiones fiunt irritante cauſa externa, ſi nondum interiùs morbum aliquem fecit: non ſunt ſymptomata, ſed opera naturæ.quòd ſi cum læſione quapiam fiunt,ſunt impotentiæ naturales.cùm verò iam cauſa externa morbum fecit: non ampliùs actiones ſunt naturales, ſed præter naturam.fiunt ſiquidem iam irritante cauſa quapiam præter naturam.Conſtat etiam ex his, nullam actionem eſſe ſymptoma ratione rei obiectæ, aut eorum, quæ ad eam ſpectant: ſed ratione facultatis, aut inſtrumenti,aut eorum, quæ ad hæc ſpectant. ad res obiectas ſpectat ſpatium,propinquitas inquam,& diſtantia: ad facultatem, & inſtrumentum,materia,& ſpiritus in his,quæ illis operantur.Eſt autem manifeſtum id quod dicimus.Nam aut res obiectæ & quæ ad illam ſpectant,proportione reſpondēt facultati,aut non: ſi non reſpondent,& ſola hac cauſa actio fit incommodè, non eſt ſymptoma , ſed impotentia naturalis. (nam ſecundum naturam fit,vt neque lapides conficiamus,neque turres humeris portemus) ſi proportione reſpondent, conſtat actionem alia ratione vitiari,non cauſa rei obiectę,eóque dictum eſt à Galeno loco citato ex lib. de differ.ſympt. ſi quis ad diſtinguendas euacuationes quæ ſunt ſymptomata,ab his,quæ tales non ſunt,quantitatem tantùm conſideret, aut qualitatem,non etiam intentus modo euacuationis,an ſcilicet ſymptoma ſit, aut opus: ſubinde deceptum iri. nam ſi tempore iudicij vacuatur congius materiei nigræ, ſi ita lubet,modò poſt ſigna concoctionis euacuatio fiat,& reliqua habeant,vt oportet,ad iudicium,nō eſt hæc euacuatio ſymptoma : ſi verò ante id tempus multò minor copia benignioris ſucci vacuetur,poſſit eſſe ſymptoma. Quid ita? quia hæc euacuatio eſt præter naturam: illa naturalis.Quid iſtud? quia quæ ante iudicium fit,fit ab irritatione præter naturam: quæ in iudicio fit,non tam fit ab irritatione,quam ab ipſo ordine,quem in ſuis actionibus ſeruat natura. Nimirum vt recludens pylorum, & comprimens ventriculum,deorſum expellit excrementa,poſtquam confecit alimenta: ita poſtquam retinuit,& ad concoctionem deduxit,vt licuit per materiæ ipſius naturam, morbi materiem,expellit illam ordine conſueto ſibi ac familiari. His intellectis haud multa opera opus eſt ad argumentorum dilutionem. Nam carnes crudas non ſatis coqui, non eſt ſymptoma,ſed impotentia naturalis,quia eſt in re obiecta : ſed hæ ipſæ carnes prauè coctę aut corruptæ,fiunt in ventriculo cauſa morbi,ſimilis ei,per quem corpus laborat cacochymia. à quo deinde naſcuntur alia ſymptomata : ructus ſcilicet praui, & aliorum ciborum,& ſuccorum infectio. Si quis vomit ſine morbo,immiſſis in os digitis: perinde facit ac ſi immiſſa per ſedem glande exoneret aluum.quę ſymptomata nō ſunt, ſed opera:quia fiunt ab irritatione externa,niſi ipſa irritatio fiat morbi cauſa,quod fit ſæpè: & tunc quidem reliqua vacuatio ſymptoma iam eſt. vt ſi contingat à glande, aut acriori clyſteri exulcerari inteſtina , aut vehementiori motu rumpi aliquid in ventriculo,aut conuelli. Rigor qui ſine febre fit: ex cacochymia ab humoribus crudis pendente naſcitur. Amor qui iam indiget curatione, ſpecies eſt melancholiæ: ideóque talem illi curationem medici adhibent. Atque eſt reuera morbus animi magis,ſed cum corpore communis. Quare qui amat,iam hinc ſciat ſe furere. Sed de amore multa diximus in tertio libro huius operis : cùm de pulſibus amatoriis diſputaremus. Ei argumento,quod de fœtore ex putredine propoſitum eſt:reſpondet Galenus 9.cap.lib.11.meth. his verbis: Ab his enim obſtructio eſt orta,quę morbus compoſitionis eſt eorum quæ obſtructa ſunt corporum. hanc ſymptoma ſecutum eſt,ipſa tranſpirationis retentio,hanc rurſus putredo humorum. Hæc ſunt Galeni verba. itaque patet: putredinem eſſe alterius morbi ſymptoma,putà obſtructionis,alterius cauſam,putà febris.Ex putredine naſcitur fœtor, accidens ortum ex obſtructione,medio alio ſymptomate.Nam fieri hoc ſæpiſſime: vt mediis aliis ſymptomatis,quædam ex morbo naſcantur ſerie quadam : diximus in ſuperiori capite. Iam verò color pallidus cutis, non poteſt morbum effugere.Nam aut fit ab obſtructione, quæ morbus in compoſitione eſt,aut ab imbecillitate trahentis facultatis veſicæ fellis,aut alterantis hepatis,vel membrorum: omnis verò talis imbecillitas fit ex intemperie,quæ eſt morbus.Quare nullum eſt ſymptoma,quod non ſit morbi ſoboles. Illud vnum notandum eſt, antequam caput concludatur: morbos ex ſympathia, qui nihil habent propriæ paſſionis factum, ſymptomata eſſe eorum, qui ſunt proprij ali-

quarum particularum affectus. Quare ſymptomata, quæ per conſenſum fiunt: illi morbo referenda ſunt accepta, à quo morbus per ſympathiam naſcitur. vt ſi dolor capitis fit per ventris ſympathiam: dicimus dolorem capitis à morbo ventris eſſe productum. ita ſi propter ſternutamentum,aut tuſſim,ventriculus nihil per ſe læſus,cogitur euomere: ex morbo capitis,aut thoracis,vomitus ducit originem. ſed dicendi de his iam finem facio. Symptomata omnia ex morbis naſcuntur, aut proximè, aut intercedentibus aliis.Quare in quæſtione de ſymptomatum cauſis, non ampliùs diſputandum eſt, ſitne ſymptoma, quod propoſitum in quæſtione fuerit,ex morbo, an ex cauſa, an ex obiecta re,an ex re alia quapiam: ſed vbi ſemel conſtiterit ſymptoma eſſe, ex quo morbo fiat quærendum eſt. fit enim omnino ex aliquo. Siquidem ſymptoma primi generis eſt,putà læſa actio: ipſum per ſe facilè ducit in cauſæ cognitionem. nam cùm neceſſe ſit, vt actio aliqua lædatur,proprium actionis inſtrumentum pati (quod nos paulò antè tetigimus,& Galenus toto 1.lib.de locis patientibus diſputans contra Eraſiſtratum docet) conſtat actiones læſas,ſignificare malè affectam partem,& ſpeciem affectus à modo læſionis debere peti. quod docet 3.de locis patientibus cap.9. vt ſi chyli confectio vitiatur, ventriculus patitur: ſi verò iam non tantùm conſtat vitiari, ſed aceſcere, affectus frigidus ventriculi ſignificatur.Sed obiiciet nobis quiſpiam gladiatorē, in quo (vt refert Galenus 4.de vſu part.cap.9.) malè cibi coquebantur, quia præſciſſa illi erat omenti bona pars: quem dicit vitiatam habuiſſe actionem ventriculi, ſine illius morbo.Hoc vnum,illud monet argumentum: vt proprias paſſiones à ſympathiis diſtinguamus. patiebatur enim venter non per ſe, ſed per conſenſum. ſed idiopathiæ & ſympathiæ certum eſt dare proprium caput. interim illud vnum dico,non aliam eſſe inueniendæ huius rei commodiorem viam: quàm per cognitionem proprij cuiuſque actionis inſtrumenti, & præterea partium illi ad actionem miniſtrantium, & quæ cuique ſit miniſterij ratio. hoc verò non aliunde habeas,quàm ex tractatione de vſu partium, quam ſcripſere Galenus & Ariſtoteles, ambo diligentiſſimè: ſed Galenus clariùs. de proprio inſtrumento dictum à nobis nonnihil eſt in 2.huius operis lib.vbi diſputauimus: procedantne operationes à partibus ſimplicibus, an compoſitis. Conſtabit verò ex horum cognitione: quæ affectio ſit propria, & quæ per ſympathiam. quia affectus,qui permanentiam quampiam habet in parte aliqua,propria illius affectio eſt: ſi verò nullum in ſe affectum habens, vitio alicuius alterius, quæ ſcilicet illi miniſtrat, aut in illam aliquid tranſmittit,patitur,ſympathia eſt. Sed Galenus in omnibus ſymptomatis ſtudioſos exercet: nos quę ſunt in controuerſia declaramus.

De ſympathia, & idiopathia, protopathia, & antipathia, & conſenſu. Cap. VI.

CELEBRATISSIMÆ ſunt apud antiquos philoſophos hæ paſſionum ſpecies, vt in rebus omnibus natura conſtantibus frequenter inueniuntur: apud medicos verò,vt humani corporis partes attingunt. Quanquam illorum magis videtur intereſſe de ſympathia & antipathia diſputare: horum de ſympathia, & idiopathia. Scripſit etiam præter alios de his quidam neotericus Fracaſtorius nomine, non parum eruditè & acutè: tamen quæ ab aliis demonſtrata ſunt recipientes, reliqua, nobis & amicis,addere decreuimus,hinc ſumpto exordio. Non parum intereſt, vt videre eſt apud Galenum libro de differ. ſymptomatum: affici dicas rem quampiam,aut pati (hoc quoniam paulò ſuperiùs explicuimus,modò breui præteribimus) affectus enim (διάθεσις Græcè) eſt qualitas permanentiam quampiam habēs propriam,in re quæ afficitur. (habet propriam permanentiam , cuius corruptio diuerſa eſt à ſublatione cauſæ) paſſio verò (Græcè πάθος aut πάθημα) fit citra propriam permanentiam : tamen nihil prohibet,quæ afficiuntur, pati ſimul. vt ſi ſimul affectum quidpiam eſt, & patitur: velut quod incaleſcit,patitur,& neceſſariò etiam habet iam gradum aliquē caloris quo afficitur. hæc itaque conſtituta ſint. Quæ patiuntur, aut ex ſe ipſis patiuntur,à ſuáque natura,vt ignis aſcendit,& terra deſcendit, ſuntque hæ propriæ illorum paſſiones (nam apud philoſophos, tam quæ ſecundum naturam ſunt, quàm quæ

præter

præter naturam, paſſiones dicuntur) quas proinde idiopathias poſſis propriè appellare: aut patiuntur ab aliis, idque vel ratione ſimilitudinis, quę cum aliis eis intercedit, vel quòd contraria ſint. tamen contrarij ratio quantò cum maiori ſimilitudine coit: tantò facit faciliorem paſſionem. nimirum, quæ ſunt omnino ſimilia, nullatenus ſeſe immutant: neque enim ferrum trahit ferrum, neque magnetem magnes. Quæ contraria admodum ſunt, ægrè congrediuntur: tamen cùm ſemel ſunt congreſſa, plus mouentur, quia longiùs diſtant. Ea verò quæ contraria ſunt, quantum ad agendum eſt ſatis, & tamen ſunt ſimilia: faciliùs compatiuntur. Ignis citiùs mouet aërem, ſed plus mouet aquam. facilem commutationem, quæ fit gratia ſimilitudinis, potes ſympathiam: magnam verò, quæ fit gratia contrarij, antipathiam appellare. quanquam eſt verior altera ſympathiæ ſpecies, quam in membris humanis medici conſiderant: cùm ſcilicet aliquid patitur ab alio, quia ſimile illi eſt, & quia illud à quo patitur, patitur ab alia cauſa priùs. Nam natura fit, vt cùm res aliqua patitur: eas omnes, quæ illi ſunt valde ſimiles, & vicinæ ſatis: trahat ad contagionem. atque hęc contagio verè eſt in rebus ſympathia. vt aqua calida citiùs calefacit aërem, quàm terram: citiùs vinum, quàm ſuccum cicutæ: & ita inter alia omnia, quæcunque ſimiliora ſunt patienti, citiùs tanguntur illius paſſione. Quanquam tota cauſa facilioris ſympathiæ non eſt in ſola ſimilitudine: ſed iuuat nõnunquam denſitas, aut raritas, tenuitas, aut craſſitudo. Nam quęcunque accidentia res faciunt ad patiendum promptiores, coniuncta ſimilitudini, addunt facilitatem ſympathiæ. huiuſmodi ſunt raritas, tenuitas, vicinia, & quæcunque talia. nimirum, aër calefactus tenuiorem aquam faciliùs calfacit, quàm craſſiorem, & propinquiorem, quàm remotiorem: etſi qualitatibus primis nõ diſcrepent. Non aliter in noſtris etiam corporibus inuenimus ſæpè has paſſiones, non ſine multa admiratione. Eſt inter membra noſtra, cùm ſecundum naturam habent, antipathia quædam: quam natura in bonum animantis procurauit. calida nimirum demulcent frigida, frigida calidorum feruorem ſedant, humida emolliunt ſicciora, ſicca confirmant humidiora. ita à ſeipſis mutuò patientia, & ſibi ipſis mutuò obſiſtentia, continent ſeipſa in mediocritate, animalibus vtili. Sed hæc antipathia naturalis eſt: præter naturam ingruentes paſſiones modò requirimus. Membrum quodcunque aut patitur per ſe, aut alteri condolet: vt aliter dolet caput ex intemperie cerebri, aliter ex intemperie ventriculi. ſed animaduertendum ſympathiam omnem dependere ex aliqua idiopathia: ita vt ſublata idiopathia, nullũ ampliùs malum in ſympathia laborante parte perſeueret. quare ſi paſſio, quæ in membro quopiam ex alterius membri affectione incepit, diuturnitate eſt talis facta, vt etiam ſi prior tollatur paſſio, tamen poſterior duret: non ampliùs ſympathia eſt, ſed idiophatia. quia (ita vt fit frequenter) ſympathia intentione, aut diuturnitate migrauit in idiopathiam. quare vera ſympathia nihil habet factum, aut quod non dependeat: ſed pathos tantùm eſt, aut pathema. Quæ aliquid habet, quod non dependet: tantum quoque habet permixtum idiopathiæ, tantumque deficit à ſympathia vera. vt ſi quis ex obſtructione nerui optici non videt: quod in humore cryſtallino eſt, verè eſt ſympathia. nullum enim affectum habet: ſed hoc pathema, putà non videre, quod ſublata obſtructione momento temporis tollitur. Si cui verò calfactum caput eſt à fuliginibus aſcendentibus ex ventriculo, eoque dolet: interim dum tam paruus eſt capitis affectus, vt ſi ſemel curatus ventriculus ſit, nulla præterea indigeat curatione, ſympathia patitur: tamen neceſſariò eſſet aliquid idiopathiæ. ille enim gradus caloris qui in capite eſt, factus affectus eſt: ſympathia verò eſt, quod aliunde dependet. Ergo quod non dependet, eſt idiopathia. quod intelligendum eſt (nam hoc etiam ſit pulchrum definiri) ab alterius membri affectu: non, vt quidam interpretantur, etiam à cauſa. qui proinde in hanc ſententiam incidunt: ſolas intemperies factas, aut morbos alios factos eſſe idiopathias, quæ ſententia falſa eſt manifeſtè. nam ſympathia omnis ex idiopathia aliqua fit: tamen ſunt multi morbi eorum, qui fientes à medicis appellari ſolent, quos nullus alius morbus antecedit. quin potiùs morbi omnes quicunque propriè morbi appellantur, ſunt idiopathiæ: ſympathiæ non dicuntur morbi ſimpliciter, ſed morbi ex conſenſu. nam omnis morbus eſt affectus: ſympathia autem paſſio. quanquam, ſi placet, affectum ſolum factũ vocare idiopathiam, eum verò qui fit adhuc, & non eſt

ſympathia,protopathiam (ita vt non omnis protopathia, ſit idiopathia) nihil moror. ſed fuerit controuerſia de nomine. Iis,quæ diximus, ſemel intellectis, non ampliùs videtur eſſe de re quapiam illa controuerſia, quæ inter Galenum & Eraſiſtratum intercedit,primo de locis patientibus: An poſſit lędi actio aliqua,proprio illius inſtrumento nihil patiente. Nam Eraſiſtratus veriſſimè dixit: Sympathiam, quam ſolam neceſſe eſt adeſſe proprio actionis,quę læditur, inſtrumento,non eſſe in illo affectum aliquem, ſed vmbram morbi.Nam ſymphatia vera ſymptoma eſt idiopathiæ, non morbus abſolutè. Hæc Galenus quoque concedit: tamen loquutus eſt impropriè Eraſiſtratus,qui negat pati partem in qua non eſt affectus. nam etſi ea pars non ſit affecta: patitur, per ſympathiam ſcilicet. Sed cauſas quibus aliquid laborat per ſympathiam,oportet vt explicemus. Galen.cap.3.tertij De locis patientibus inquit: Membrum aliquod trahi in alterius ſympathiam duobus modis,aut tranſmiſſo in illũ quod nõ tranſmitti oportebat,aut impedito influxu quo indigebat. is eſt facultatis, aut materiæ. vt oculi ſuffunduntur per ſympathiam ventriculi,aſcendentibus in eos vaporibus craſſiuſculis: & vox intercipi poteſt obſtructo exortu neruorum vocalium, quæ obſtructio priuat influente facultate, aut læſis muſculis inter coſtas, quæ læſio priuat guttur ſummum vocis materia, putà efflatione.Hæc docet Galenus. Sed ſunt multæ ſympathiæ,quæ non videntur fieri tranſmiſſione rei alicuius, aut priuatione: ſed potiùs occulta quapiã cauſa,aut proprietate,ſiue vtcunque aliter lubet appellare. Nam inflammato ſepto tranſuerſo,cerebrum ſtatim delirat: laborante ore ventriculi,deficit cor. Dices (ſcio) Aſcendunt fuligines ab inflammatione ſepti tranſuerſi ad cerebrum,quæ illud perturbant:& à ventriculo in cor,quæ illud angunt. Dicis rectè. Sed conſidera,quantò vicinius ſit cerebro os ventris,quàm diaphragma: quantò rectior & latior via ſit ab illo ad cerebrum,quàm ab hoc:& quantò craſſioribus neruis ab illo pendeat,& vt oris ventriculi nerui ſint ſextæ coniugationis eorũ, qui ex cerebro ipſo procedunt: nerui verò ſepti,prodeant ex collo,inter tertiam & quartam vertebram. Ergo, ſi rationem perpendas,maior fuliginum copia aſcendet ex oris ventriculi inflammatione,quàm ex ſepti tranſuerſi: tamen illa non facit delirare,hæc facit. Quòd ſi fortè dicis eleuari ex ſepto inflammato maiorem fuliginum copiam,quàm ex ventriculo,motu,& ventilatione aſſidua ſepti (vt ex moto ſterquilinio maior fœtor conſurgit,quàm ex quieto) fiet hac ratione,vt ex inflammato pulmone magis deliremus. quia habet reliqua omnia: viciniam inquam,rectitudinem,& amplitudinem viæ, & inſuper mouetur ſemper,plus etiam quàm diaphragma. Præterea hac ratione cor etiam citiùs afficeret ſeptum tranſuerſum,quàm os ventris.Nam viciniam cum corde non habet minorem, & inſuper habet motum: ſed videmus ex affectionibus oris ventriculi promptiſſimè fieri ſyncopas,ex affectione ſepti deliria. ergo non trahunt hæc membra alia in ſympathiam his rationibus communibus, in quibus ſuperantur ab aliis,quæ non faciunt perinde: ſed intercedit propria aliqua natura qua hæc fiunt, inter ſeptum & cerebrum: os ventriculi & cor, quam nos ignoramus. Ex his argumentis illa mihi eſt,quantum arbitror,certa opinio,quam etiam Galen.& alij omnes videntur aſſeruiſſe (ego enim enarro,nihil dico,modò ſaltem, noui) Nullum membrum trahi poſſe in alterius ſympathiam,niſi re aliqua priuetur,aut aliquid præter naturam ad ſe venire patiatur.Nam quod non poteſt operari,vt antea: aut re aliqua caret,qua priùs abundabat,aut inſtrumento,aut materia,aut vi, aut via, aut denique re quapiam neceſſaria ad actionẽ,aut aliunde malè afficitur à membro laborante idiopathia. Sed nulla re immiſſa non poteſt affici,cùm ex Ariſtot. acceperimus veriſſimum illud axioma: Omne agens agit quodam tactu. Ergo præter captum intellectus eſt, aliter trahi membrum ad ſympathiam. Sed id quod influit, ſitne ſubſtantia quæpiam ſemper,an aliquando etiam ſola qualitas: Galenus diſputat 3. De locis patientibus cap. 7. cum ſuo præceptore Pelope cenſens, alterutrum probabile. fieríque poſſe,Vt nonnunquam immiſſo humore, aut vapore craſſo, ſympathia fiat, vt dolet caput ex ventriculo: nonnunquam immiſſa vel aura ſolùm, vel per nudam alterationem ſola vi. vt puer,qui ex crure laborabat epilepſia, ſentiebat haud obſcurè auram quandam illinc exortam per femur & lumbos repere ad cerebrum vſque. Iam verò ex ictu phalangij quis intelligat, deferatur ad cor ſubſtantia quæpiam venenata,

nenata,an ſola veneni vis? cui non ſit probabile: ex piſciculo remora in totam nauim, quam tactu aut detinet,aut ſaltem tardat,ſolam qualitatem quampiam incorpoream (hanc appellamus vim) transfundi? nam omnino nulla re à piſce in nauim immiſſa, non fiet. alioqui aget piſciculus ſine tactu. transfundi ſubſtantiam non eſt probabile: etſi totus piſciculus in eam ſubſtantiã diſſolueretur: calefactione, aut refrigeratione, aut alteratione aliqua ſimili non fit. quoniam neque tale quidquam ſentitur: neque poterat harum qualitatum aliqua tam inſigne opus fieri. Sed vt cerebrum crus modò mouet,modò ſiſtit,modò eleuat,modò deprimit, immiſſa vi ſine ſubſtantia, ſola alteratione incorporea: Ita cenſendum eſt, vires quaſdam occultas rebus quibuſdam ineſſe,& qualitates quaſdam incorporeas per corpora permeare. quas cùm ignoremus: in diſſoluendis problematis allucinamur, & quælibet vnuſquiſque delirat. Itaque immiſſione rei alicuius,aut priuatione trahitur ad ſympathiam membrũ quodpiam. Priuatione lædi,nihil eſt intellectu difficile. Nam ſi ſemel intellexeris,eſſe cuiuſuis actionis inſtrumentum quoddam proprium,eique multa membra ſubſeruire, hæc præſtantia vim,illa materiam,alia viam,aliud alia: certum eſt fore, vt quocunque horum ſublato,proprium inſtrumentũ actione careat, vtpote priuatum re quapiam ad actionem neceſſaria. Sed ad eam ſympathiam, quæ immiſſione fit, rurſus reuertamur. Nam cur membrum aliquod affectum reliqua afficiat, videmur iam dixiſſe: prodeunte ſcilicet ab eo noxio quodam effluuio, quo alia tanguntur: ſed cur potiùs hæc,quàm illa afficiat,nondum diximus. cùm non poſſit illud effluuium quaſi ex præcepto reliquis præteritis in certum quoddam membrum impingere. tamen tanguntur ſympathia nonnunquam,quæ remotiùs ſunt, illæſis quæ ſunt propiùs: vt paulò ſuperiùs dictum eſt. Certè qualis eſt inter ipſos homines, cùm morbis tenentur,contagio:talis eſt & inter ipſa membra eiuſdem corporis. Cæterùm ex conſuetudine cum ægrotantibus hæc obſeruamus fieri. Eſt cùm decem, aut plures homines æqualem habent conſuetudinem cum ægrotante: & illorum vnus tangitur morbo,nouem aliis illæſis. cuius euentus nihil ſolemus admirari. ſed duorum alterũ eſſe dicimus,aut illum plus aliis habuiſſe morboſum corpus: aut eſſe homini huic quandam cum ægrotante temperamentorum ſimilitudinem,aut ſecundum totũ corpus, aut ſecundum ea membra, quæ inſigniter affecta ſunt. eoque prauos halitus hunc hominem læſiſſe, alios non potuiſſe lædere. Eſt aliud, quod in contagionibus fieri obſeruamus. Nonnunquam aliquis, quoniam cum ægrotante homine verſatur,corripitur morbo: non tamen eodem,quo alter ægrotabat,ſed alio. quoniam ſcilicet ad alium morbum erat paratus,ad illum non erat: & halitus qui ab ægrotante exhalant, non poſſunt non eſſe noxij. Eodem penitus modò afficiuntur mutuò membra, & ſimilibus ex cauſis: nonnunquam membro conſentiente tracto ad eundem morbum cum primò læſo,vt lienis frigus refrigerat hepar: nonnunquam ad diuerſum,vt cerebrum delirat ſine inflammatione,quia ſeptum tranſuerſum eſt inflammatum. Sympathia membri omnino fit immiſſa re quapiam (nam de ſympathiis ex priuatione, antea diximus) cauſa verò qua illud effluuium afficit potiùs hanc partẽ,quàm illam, eſt in maiori præparatione eius membri quod ſimul afficitur. hæc verò præparatio, eſt aut modò facta,quia ſcilicet factum erat illud membrum morboſum:aut eſt quędam ſimilitudo naturalis, quæ inter membra intercedit,gratia cuius facilè ſeſe trahũt ad ſympathiam. hæc aliquando eſt manifeſta,cùm ſcilicet conſiſtit in accidentibus manifeſtis: aliquando tam occulta, vt omnino nullam peculiarem poſſimus oſtendere,tamen ex ratione intelligimus aliquam eſſe. hanc vocant nonnulli analogiam: non ineptè ſignificantes occultam hanc ſimilitudinem: quam ſolùm experimentis ſentimus. An verò ſympathia facta ſit præ diſpoſitione, quam modò habet membrum: an præ analogia illa, ita cognoſces ſi membrum modò quidem trahitur ad ſympathiam,non tamen perpetuò ſolet,neque plurimùm,neque niſi poſt primi affectus diuturnitatem: diſpoſitionem manifeſtam conſequitur ſympathia. vt ſi ex frigore lienis refrigeratus eſt in Petro venter,non hepar,in Paulo hepar, non venter: conſtat id factum eſſe,quia alter erat frigidiori ventre,alter hepate. hîc non eſt opus occulta ſimilitudine,aut analogia. Cum hac manifeſta diſpoſitione coniungantur propinquitas viæ,& rectitudo,& talia quæcunque faciunt ad faciliorem ſympathiam. vt

in cerebro,quod non eò afficitur affecto diaphragmate,quòd modò magis procliue eſſet ad morbum,quàm pulmo & cor (ſemper enim hoc fit haudquaquam, rarò & poſt longam moram) ſed quòd analogiam illam habet cum diaphragmate. quam analogiam in ſimilitudine quapiam naturali conſiſtere probabile eſt: quæ ſimilitudo ea ſit,non ſcio,ſed occultam dico. Talem etiam analogiam habet cor cum ore ventriculi. Tali quapiam cauſa fieri has ſympathias,hinc rurſus diſces,vt antea dicere cœpimus,quòd non inſequuntur modum diſtantiæ,neque rectitudinis: quæ omnia inſequuntur,quæcunque fiunt ex cauſis manifeſtis,& communibus. Ergo omnis ſympathiæ dicta eſt cauſa. Sed eſt quod dictis obiiciamus, ſympathiæ ſpecies nonnullas, quæ nulla penitus re immiſſa,aut intercepta,videntur fieri. Contingit nonnunquam hominem conſiderato tantùm molarũ dolore in alio homine,molarum dolore corripi: & conſpecto alio qui acerba deguſtet,cùm ſenſu quodam iniocundo ſpuere: & oſcitatione alterius ad oſcitandum excitari. Ergo vt inter diuerſos homines ſunt hæ ſympathiæ,nulla re immiſſa,ita quoque & inter diuerſa corporis membra fieri veriſimile eſt,vt pars vna aliam moueat mota,aut dolens dolere faciat,nulla re in illam immiſſa,aut intercepta. Scire oportet hæc omnia non alia ratione fieri, quàm imaginatione. nam hic ipſe cui molæ cœperunt dolere,conſiderato alterius dolore, aut qui cœpit ſpuere,conſiderato acerbæ ſubſtantiæ commanducatu, aut oſcitare ex oſcitatione: nihil tale paſſus eſſet,ſi modò dolentem molis,aut deguſtantem acerba, aut oſcitantem à tergo habuiſſet,quantumuis propinquum,ac nihil tale præſenſiſſet.atque huic ipſi cui molæ dolent,alium dolentem contemplato, ſola doloris recordatione doluiſſent. Vidi ego puerum: qui quamprimùm mictus recordabatur,non ſe poterat continere quin mingeret.quin nos ipſi ſentimus,cùm antea ſine multa moleſtia vrinam feramus: quamprimùm meiere decreuimus,vrinam acriùs inſtare. Hæc omnia imaginatio facit: ſed qua ratione faciat, videndũ eſt,& an ſola imaginatio poſſit efficere quampiam ſympathiam. Auicena in eam dicitur incidiſſe opinionem,vt imaginationem humanam non tantùm humana corpora mouere putaret, vt beſtiarũ corpora ducuntur ſua imaginatione: ſed etiam inſigne hoc habere,externam materiam mouere ſine actione quapiam per medium,& tota elemẽta alterare ſine inſtrumento corporeo. vſque adeò,vt non dubitaret: poſſe hominis cuiuſpiam imaginationem fortem,pluuiam congelare. Hinc quoq; neque difficile erat cauſam reddere faſcinationis vocatæ: per quam cenſet vulgus infici quoſdam, ſolùm alterius hominis, maleuoli præcipuè, aut inuidi, intuitu & imaginatione. Itaque cenſuit hic autor: imaginationem eſſe admodum efficacem per ſe. Neque verò ſi quis fidem diuinam à diſputatione excludat, omnino videatur ſententia hæc improbabilis. influit enim (dicunt) nobis anima humana forinſecus:& eſt naturæ intelligentiarũ cæleſtiũ. quare vt illæ intelligendo (nõ enim dicunt aliter) mouent orbes,& multiplices vires infundũt in elementa: ita noſtram animam cùm vehementiùs rapitur imaginatione quapiam forti extra materiam, nihil eſt improbabile,vt illas operari in externam materiam. Hinc etiam dicunt fieri inſomnia,quæ appellantur diuina: anima ſcilicet ipſa inter dormiendum depoſita rerum humanarum cura, operante vt ſupernæ illæ intelligentiæ,intelligenteque,ac diuinante, quæ ex ſenſibus non acceperat. Hęc omnia non omnibus hominibus dicunt contingere æqualiter, ſed inſigniùs quibuſdam, quibus contingit intelligentia hac vi præcipuè prædita: aut fortaſſe quæ minùs materia eſt obruta,quare fortiùs imaginatur. Hinc nonnulli homines fiunt diuinatores: nõnulli ſalutiferi ſola tactione: & alia quæ vulgò circumferuntur ignorata cauſa. Videntur hæc omnia eſſe conſentanea: tamen,quantum iudicio aſſequor, falſa ſunt. Nam nobis non ineſt noſtra anima aliter, ac brutis ſua forma: quanquam aliunde aduenit. certè illorum forma ex materia eſt, & tantùm forma. Anima noſtra non eſt tantùm forma: ſed habet præterea propriam ſubſtantiam, quam ſpoliata à materia retinet. tamen interim dum viuimus: ſola illa, & materia conſtamus, illa eadem nutrimur,participamus pulſũ, ſentimus,& mouemur, illa inquam eadem, vſa diuerſis facultatibus. Quare non arbitror aduenire forinſecus nobis mentem,formatis forma quapiam priori: ſed omnia nos ex rationali anima habere,vt equi habent ex ſua anima,& ignis ex ſua forma. idque non ex fide tantùm dico: ſed

phyſica

phyſica ratione ſpero ſtatim me monſtraturum, vt alia appoſuero. Ergo ſi anima, etſi aliunde nobis aduenit, ac ſuæ beſtiis, tamen eodẽ modo nobis ineſt, ac ſuę illis, nempe vt forma: veriſimile eſt eam, interim dum in materia eſt, vt in materia tantùm operari, neque poſſe quidquam diuinare, quod non ex ſenſibus acceperit, neque remotam materiem alterare non alterata media, neque quicquam aliud facere extra proprium corpus, quod ſubſtantiis ex elementis concretis denegetur. Quare nonnulla eorum, quæ diximus pro contraria ſententia, Dei dono fiunt, nonnulla dæmonis opera: nulla natura animæ. atqui fortaſſe illorum plæraque non tam ſunt vera experimenta, quàm falſæ vulgi imaginationes: ad quas ducuntur, res conſpectas ex ignorantia cauſarum & admiratione ſiniſtrè interpretantes. vt cõſiderantes hominem quempiam læſum eſſe recto, & inconniuente, & longo alterius intuitu, ignorantéſque id fieri ex ſympathia vnius hominis cum alio, immiſſis vaporibus qui deferunt ſemina contagij: interpretantur factum eſſe ex inuido intuitu, ac maleuolo. intelligerent verò hanc ſympathiam non fieri ſine immiſſione ſubſtantiæ alicuius, aut venenatæ qualitatis, ſi conſiderarent nunquam hominem purum, ſanúmque ita inficere: ſed aut contagioſo morbo infectum hominem, aut menſtrualem mulierem: nunquamque faſcinatione infici robuſtum virum, ſed tenellum infantem. Quoniam verò ſemel in falſam illam cauſam faſcinationem coniecit vulgus, morbos omnes repentè increſcentes, qui nõ ſunt ex cauſa manifeſta, ad quóſque nullam ſenſerant propenſionem, ex faſcinatione factos peierant: cùm tamen medici cauſam non ignorent, qua qui pleniores ſunt, quàm ſolent, & robuſtiores, & nitidiores, repentè grauiſſimis malis corripiantur. nimirum (vt Hippocrates ſcripſit in aph.) habitus ſummè boni athletarum, ſi in extremo fuerint, periculoſi. Sed ſi hæc non poteſt, quid poſſit imaginatio, videndum eſt. Monſtratum eſt à nobis in ſecundo huius operis lib. Facultatem animalem eſſe influentem: neque tamen aliam eſſe in cerebro facultatem, quæ in oculos influat ad videndum, aliam ab hac diuerſam, quæ in linguam ad guſtandum: ſed eandem facultatem, putà ſentientem (quam Græci dicunt ἡγεμονικὸν, quæ eadem eſt imaginatio, ratio, & memoria) eadem illuſtratione delatam, gratia diuerſitatis inſtrumentorum, in oculis videre, in auribus audire, in naſo odorari, guſtare in lingua, tangere in manibus. de quo diſputatum abundè eſt in quæſtione 26. ſecundi libri. quo loco aduerſus Manardum monſtrauimus, quæ modò ex loco illo aſſumimus: mentem ipſam quæ in cerebro reſidet, in ſingulis ſenſuum inſtrumentis operari. His itaque illinc in memoriam reuocatis, animaduertendum modò eſt, ipſum ἡγεμονικὸν, τὸ φαντασιούμενον, quod influens in ſingula inſtrumenta in ſingulis operatur, vt poteſt in cerebro operari cum animaduerſione, aut ſine illa: ita & in ſingulis membris poſſe. cumque aduertit animum, minimas quaſque res ſentire, & ex quibuſuis cauſis, quæ præter naturam incidunt, dolere: cùm verò non aduertit, multas res illud latere, & quanquam doloris efficientes ſint, dolorem non facere. In quam ſententiam dictum eſt in aphor. ab Hippoc. Qui parte quapiam corporis laborantes, plurimũ doloris nõ ſentiũt, iis mẽs ægrotat. Hoc ergo ſolum eſt quod poteſt per ſe facere imaginatio, vt inconſiderantia facit ſæpè indolentiam: ita imaginatio facit dolorem, non quidem dolorem inducendo ſine alia quapiam cauſa, neque cauſam dolorem facientem generando: ſed reuocata anima ad cognitionem. Itaque cui molæ doluerunt conſpecto altero, doloris cauſam habebat antea: ſed exiguã illam quidem, quæ ex inconſiderantia dolorem non faciebat. Itaque non ſine cauſa præcipiunt medici ægrotantibus: ne de ſuo malo cogitabundi ſint, ſed res alias agant. intelligentes nimirum ſe hac ratione ſymptomati aduerſari, putà dolori: qui incipiens quidem ab imaginatione, poteſt ſibi ipſi eſſe incrementi cauſa, conuocata fluxione, quæ ipſum augeat. ita vt fluxio, & dolor ſeſe mutuò augeant. cæterùm hæc ex accidenti ab imaginatione fiunt: qua ratione neque externam materiem ab imaginatione alterari eſt difficile. Ex his iã, arbitror, intelligis: imaginationẽ nullã ſympathiã facere ſine rei alicuius immiſſione. nam imaginatio ſenſum paſſionis facit, paſſionẽ verò nõ facit. Quod de oſcitatione & mictu diximus, alia ratione fit: nõ tã ſympathia, q̃ cõſenſu partiũ, & cõſpiratione ad actiones. Motus noſter volũtarius fit nonnunquã deliberatione, nonnunquã imaginatione. Imaginatio ſemp anteuertit deliberationẽ.

cùm ergo muſculi temporum & buccarum flatum aliquem continent: imaginatione, cùm alius oſcitat, mouentur illo motu, & flatũ ipſum permouent. Mictio eadẽ ratione fit, & euidẽtiori: cùm primùm ſcilicet imaginamur mictionẽ, aut multò magis ſi meiere deliberamus, laxatur muſculus conſtringens veſicæ collum. potiſſimùm ſi parum firmus ſit, & inconſtans, vt in pueris: & eo laxata vrina acriùs inſtat. Tamen hæ non ſunt ſympathiæ, ſed conſenſus quidam admirandi, qui in humano corpore, non tantùm inter diuerſa inſtrumenta eiuſdem facultatis, ſed inter diuerſas facultates inueniuntur. nimirum tam citò extremi pedis muſculi mouentur, quàm facultas, quæ in cerebro reſidet, iuſſerit: facultas naturalis ventris expellit, quia facultas animalis ſentiens in eis irritatur: facultas vitalis cordis iraſcitur, quia animalis vis cerebri imaginata eſt rationem contemptus. Iam verò cùm iudicium inſtat, pulſus fit altus, vitali vi inſurgente aduerſus morbum: quanquam altitudine pulſus nihil expellitur, & huic expulſioni naturalis facultas incumbit. ſed eſt hæc facultatum conſpiratio. cùm primùm illarum vna vehementiùs mouetur, illius motum aliæ conſequuntur: non quidem tractæ ad ſympathiam immiſſa re quapiam aut intercepta, (neque enim ſympathiæ ſunt: nam neque paſſiones, ſed opera) verùm conſpirantes ad quamuis actionem paulò vehementiorem. in quem vſum inquit Galenus naturam alligaſſe venas, & arterias, & neruos mutuò. Sed tamen mihi hæc alligatio ad tantam conſpirationem non videtur ſufficere: ſed maius aliquid ex conſpiratione hac ſignificari, quod paulò antè dicere diſtuli. Nam alligatio venarum cum neruis, qua ratione facere poteſt, vt irritatis neruis, in vena partes reliquæ incitentur ad motum? Iſthęc alligatio facit, vt vena ambabus facultatibus ſit prædita, ſed ſecundum partes diuerſas, animales alias, alias naturales. quæ cùm omni ſenſu careant: non video qua ratione ad eas ſenſus irritationis tranſmeet. Igitur hæc mihi ſignificant: vnicam eſſe animam, qua hæc omnia fiunt, nutritio, pulſus, & ſenſus. eam verò vti diuerſis potentiis: vt ego ipſe meas manus moueo, & crura, atque ad alia manus moueo, ad alia crura. Vt ergo ego cum mediocri vehemẽtia ſolas manus moueo, cum verò maiori vehementia, iam nõ ſolas, ſed cum eis crura quoque, & nonnunquam membra omnia, quanquam res ſolis manibus agenda ſit: ita anima omnes potentias mouet, quaſi ad conatus apponendos, cùm illarũ aliqua mouetur vehementiſſimè. Hæc, ſi diuerſæ animę forent, non tantùm diuerſæ facultates: non videntur poſſe fieri, vel ſaltem non tam concinnè. Nam cùm vnitas membri non ſufficiat ad illum conſenſum: maiori aliqua vnitate eſt opus, ea non videtur quæ alia ſit, quàm animæ: nam facultatis non eſt. diuerſarum enim actionum, diuerſas oportet eſſe facultates. Ad ſympathias quaſdam, quæ ipſis inſtrumentis contingunt ratione alligationis, ſufficit alligatio: ſed ad dictos modò conſenſus non videtur ſufficere, ſi modò à diuerſis animis hæc agerentur. Sunt ſympathiæ illæ quædam vt ad alia non inutiles, ita ad ſignificationem affectuum corporis vtiles: vt arteriæ pulſum faciunt conuulſionis, cõuulſione neruorum per continuitatem tranſmiſſa in ipſas arterias. fit enim hæc quoque ſympathia, conuulſione neruorum per communia illa ligamenta communicata cum arteriis. ſed de his omnibus ſatis diximus. Illud vnum modò velim exoratos detractores, vt niſi priùs horum omnium, quorum nos cauſas diximus, commodiores alias inuenerint, has non contemnant: hac lege, vt cùm primum probabiliores dixerint, nos quoque eas, noſtris deſtitutis, amplectamur. Date ergo detractores hoc, quãdo quod æquum eſt do, & nihil iniquum peto: alioqui præ inuidia maledicere conuincemini. Sed liber hic quartus iuſtam eſt nactus magnitudinem: & de morbo, cauſis, & ſymptomatis, quantum exigebat vniuerſalis tractatio, diſputauimus. age, quandoquidem ita fert occaſio, ad quintum tranſgrediamur.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER QVINTVS.

DVO SVNT, quæ noſter hic liber reformidat, ſi fortè de manibus caſurus eſt, & dandus cõmuni vſui ſtudioſorũ : inuidia, & ruditas. Scio enim cùm ex his, quæ in aliorum laboribus expertus ſum, tum vel maximè ex iis quæ mihi ipſi frequenter accidere: homines rudiores vituperare ſolere proteruè, quæ deſperant ſe poſſe conſequi: ingenioſiores verò inuidia tentari, & proinde rudiorum opinioni malignè fauere. Conſpirant itaque contra ſtudioſos conatus inuidia, & ruditas : id quod expertus ego ſum multò antea non ſine magnis laboribus. abſtinuiſſemq́; proinde ab his inceptis: niſi mihi ipſi ſentirem multam doctrinæ acceſſionem ex hoc labore fieri, & iniquum putarem culpa inuidorum ac rudium ingenioſos ac candidos, ſi quid iuuare poſſum, deſtituere. Ingenioſis itaque ac candidis, quorum gratia laboro, opus hoc commendo. vt rudiores homines, ſi quos in illud contumelioſè agere viderint, ſuę ruditatis candidè admoneant, & à maledictis abſtinere ſuadeant : maleuolos verò, niſi omnino rudes ſint, ingenioſè conuincant. Nunquam verò hæc præſtare poſſint, ſatis certò ſcio: niſi ſtudio veritatis totis conatibus incumbant. eſt enim perpetuò veritas vnaquaque in re inuentu difficillima, & ſub mille probabilibus mendaciis deliteſcens. quod ipſa opinionum abſurdarum multitudo, quam in quauis controuerſia etiam leuiſſima inuenire poſſis: apertè declarat. vt vel hinc intelligas, quàm laborioſum opus ego modò ſcribens ſubeam, qui in quauis diſputatione veram opinionem inuenire & confirmare inſtituam: quantúſque tibi labor ſuperſit, quicunque ingenioſus ſimul cùm ſis, & candidus, noſtras cõtrouerſias intellecturus primùm, deinde à rudium hominum ac maleuolorum iniuriis vindicaturus es. neque enim hæc apponet tibi ingenium ſolum ſine multo labore (mihi crede) vt neque aliud quidquam pulcrum. Quò magis iam mihi videor pertimeſcere: ne eum, cui neque ingenium deeſt, neque candor animi, à noſtris operibus labor arceat. Tamen cui veritas eſt cordi, nihil eſt ad ipſam comparandam graue, quanquam alioqui ea non ſine multo labore inueniri poſſit: cui cordi ea non eſt, illum neque hos libros habere velim. nulla enim ratione veriùs labores noſtros putauerim periiſſe, quã ſi in bibliothecis ornatus gratia (vt Flãdriæ imagines ſolent) reponantur. Itaque hoc à nobis intelligat velim, quicunque eſt veritatis ſtudioſus: ſe ſine multo labore quàm minimùm poſſe proficere in hac doctrina, atque vt meliùs dicam, & in alia quacunque. Tamen cùm nullus in hunc vſque diem, aut tam diſtinctè quidquam, aut tam eruditè docuerit, vt in carpendo ex libris fructu multus labor ſtudioſos non maneat: noſter hic liber fortaſſe non in poſtremis ſubleuabit ſtudioſorum labores, eritque ex eo labor (ni fallor ego) pro fructus amplitudine non improbus. Tantò enim lectoribus ad addiſcendã in quauis controuerſia veriſſimã opinionẽ (hic enim nobis propoſitus finis in hoc opere eſt) minor labor reſtat: quantò nos exercemur modò maiori. laboramus enim nõ nobis ſolùm, ſed & illis: quibus licebit ſoli huic libro incumbere, cùm nos ex aliis omnibus, ſaltẽ ex probatiſſimis, quidquid ad veritatis inuẽtionẽ aut confirmationẽ videtur cõducere, colligamus. Controuerſias verò tractamus (ne quidquã deſideretur) nõ vniuerſales tantùm, quibus tota veritas doctrinæ continetur: ſed peculiares quoque oẽs, quas ad ſtudioſorum exercitationẽ intelligo eſſe neceſſarias. quod in aliis tractationibus antè feci : & in ſequentibus facturus ſum: atque in pathologica, quam modò tracto, facere incipio. cùm enim proximus liber, qui totius operis fuit quartus, ſex capitibus eſſentiam, & differentias, & cauſas morborum, & ſymptomatum cõtinuerit: in hoc de diſtinguendis quibuſdã ſymptomatis, & cauſis, & morbis agemus. nec tamen eſt, quòd ſperes fore, vt ſingulis ſympt. & morbis capita propria dem (neque enim de omnibus ſunt controuerſiæ, & foret ita immenſum opus & inutile) habebunt tamen propria capita, quæcunque in controuerſia maximè ſunt. de aliorum nonnullis quædam di-

centur obiter in his ipſis capitibus: ita vt nihil, ſi fieri poteſt, quod vtile ſit, & noſtri inſtituti, prætermittatur. Quandoquidem verò duo ſymptomatũ genera, actionem læſam, & qualitatem mutatam aliquanto magis diſtinximus, & multò minùs tertium genus, quod in euacuationibus continetur, declarauimus: conſentaneum fuerit ab euacuationibus librum hunc exordiri, & in illis ſymptomaticas vocatas, à naturalibus diſtinguere, deque ſudore, & vomitu omnium primò.

De vomitu, an ſit euacuatio naturalis. *Cap. I.*

GALENVS lib.5.Meth.cap.11.docere videtur: euacuationem eſſe pręter naturam, quandoquidem ita ſcripſit: Hinc etiam fit, quòd vẽter vtrinque expurgari poſſit: ſurſum per vomitum, deorſum ſecundum naturam. quaſi euacuatio, quæ per vomitum fit, non ſit ſecundum naturam. Litera Græca habet ἄνω μὲ διὰ τῶν ἐμέτων, κάτω δ' ὡς ἡ φύσις. Rurſus capite nono lib.11.inquit: Quòd ſi in os ventriculi aliquando ſua ſponte impetum faciant, etiam per vomitiones: aliter verò non expedit ea præter naturam irritare. In his duobus locis Galenus apertè videtur dicere: Vomitum eſſe euacuationem præter naturam. Quibus multi hanc addunt rationem. Multi homines citra vomitum tranſigunt vitam: id quod neutiquam poſſent, ſaltem citra inſignem noxam, ſi euacuatio naturalis eſſet. igitur eſt præter naturam. Præterea Galenus vlt. cap. lib. de differentiis ſympt. ita inquit: aliqua enim quamuis toto genere præter naturam ſint, veluti ſanguinis per nares profuſio, vel vomitus, vel ſanguinis deiectio. & (paucis interpoſitis) ſanguinis namque profuſiones, & vomitiones toto genere præter naturam eſſe, dixerit quiſpiam. Hæc videntur hanc opinionem probare. lib.3. De cauſis ſympt. cap.4. ita ſcriptum eſt: Ac venter quidem, cùm pro naturæ lege ſe habet, trahit quidem ad ſe ſupernè per ſtomachum, deorſum verò excernit. Ex quibus verbis videtur confici: vomitum eſſe euacuationem præter naturam. Nihilominùs contraria opinio eſt etiam valde probabilis: cuius hæc ſunt argumenta. Euacuatio naturalis eſt, quæ per conuenientem regionem fit: ſed inter conuenientes regiones Galenus in com.21. primę ſect. commemorat inteſtina, ventrem, & veſicam: inteſtina ſcilicet ad deiectiones, ventrẽ ad vomitũ. Præterea dicente Galeno 1.cap.6.lib. De placitis: Ille motus ſecundum naturã eſt: qui quaſi finis à natura eſt inſtitutus, & cui ab eadem inſtrumenta ſunt præparata. Et 4. De vſu part. Ventriculo dedit natura duas tunicas, & duplices villos: internam ex longis conſtantem ad trahendum, externam ad expellendum ex tranſuerſis. ergo expulſio, quæ ex ventriculo fit per œſophagum, naturalis eſt: quippe cui præparata ſunt inſtrumẽta à natura, ſcilicet, villi illi tranſuerſi. duplicẽ enim hunc vſum eſſe œſophagi, vorare, & vomere: docet Gal. clariùs 5. De locis patientibus cap.4. Argumentis contrarię opinionis ita videtur reſpondendum: Gal.5. lib. & 11. Meth. ita appellationibus eſſe vſum: vt quod conſuetum eſt, & ſemper ferè fit, ſecundum naturam fieri diceret: non conſuetum, præter naturam, quaſi præter naturalem conſuetudinem diceret. neque tamen concedendum eſt, omnem naturalem euacuationem eſſe ad vitam neceſſariam (nam & ſine menſtruis purgationibus multæ mulieres ſanæ degunt) ſed ſatis eſſe, quò naturalis eſſe poſſit, vt plæriſque ſæpè cum multo commodo eueniat. Loca vltimi cap. de differ. ſympt. ita explico. Vomitum ſanguinis eſſe toto genere præter naturam, non vomitum abſolutè. id quod dictum eſt à Gal.3. De cauſ. ſympt. his verbis: Aliæ ſunt quæ ex corporis affectibus oriuntur, cùm ſcilicet alicui per nares ſanguis ſpontè profluit, aut cùm aliquis ſanguinẽ aut vomit, aut extuſſit, aut excreat, aut deorſum deiicit, aut mingit. atque hęc quidem toto genere præter naturam ſunt. Hic locus priorem declarat. quod adductũ eſt ex 3. cap.3. de cauſ. ſympt. nihil probat. non enim, ſi deiectio per inferiora eſt naturalis: ſtatim quæ per ſuperiora fit, eſt præter naturã. qui aſſerunt, Vomitũ eſſe naturalẽ, ita reſpondent argumentis. Habent etiã qui contrariæ opinionis ſunt, quod reſpõdeant iis, quæ pro hac ſententia adducebantur. nã negabũt: omnẽ euacuationẽ, quæ per cõuenientẽ regionẽ fit, naturalẽ eſſe. nã fluxus ſanguinis nariũ ex eodẽ com.1. ſect. aphor. per conuenientẽ regionẽ fit: tamẽ dicitur euacuatio præter naturã. 3. De cauſis ſympt. Villos tranſuerſos œſophagi ad expellendũ dicent præparatos: ſed ad expellendum

deorſum

deorſum, ventriculum verſus, ſi quid in ipſa gula hæret, non ad vomendum. Quare, neque qui dicunt naturalem eſſe euacuationem, neque qui negant, mihi videntur euidenti aliqua ratione poſſe conuinci. Tamen Galenum ſenſiſſe, naturalē eſſe: conſtat libello De ſectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. Sudoris autem, vrinæ, quidquid per aluum, aut per vomitum ruit, genus quidem non præter naturam eſt: multitudo tamen nonnunquam.

De ſudore: An ſit euacuatio naturalis.
Cap. 11.

REFERT Galen. 1. Aph. com. 15. & lib. De differentiis ſymptom. cap. vlt. Dioclem ſenſiſſe: ſudorem euacuationem eſſe toto genere præter naturam, perſuaſum hac ratione. Sudor fit ex naturalis caloris debilitate. ſiquidem cùm calor fortis eſt, per occultam exſpirationem erumpit ſudoris materies. ergo præter naturam eſt toto genere. Adde tunc temporis minimè ſudorem fieri, cùm naturales facultates optimè habent, vt in hyeme: tunc fieri, cùm quod ad tempora attinet, calor eſt valde languidus, puta in æſtate. Quare videtur: ex malo fieri ſemper, eſſeq; ſymptoma. de hac ſententia ita cenſuit Galenus loco citato ex libro De ſympt. differentiis. Videtur dura eſſe opinio, & præter rerum euidentiam: tametſi eam maximè probabiliter confirmet. Quam tamen etſi falſam cenſuit Galenus non refutauit argumentis. id quod noſtra videtur intereſſe modò addere, quod iam facimus. Materia ſudoris ſecundum naturam colligitur, nec non in animali, etiam quàm maximè ſecundum naturam conſtituto: & via, per quam ſudor fit, à natura, quaſi præuidente euacuationis indigentiam, eſt illi deſtinata. igitur naturalis eſt hæc euacuatio. Monſtratum à nobis eſt in 3. huius operis libro: ſudoris, & vrinæ eandem omnino eſſe materiam, hancque eſſe ſerum, & epotum humorem. ſerum verò (ex primo de tuend. valet.) in numero eorum excrementorum eſt: quæ ſecundum naturam colliguntur, etiam in homine optimè ſano. iam verò quòd quidem poros cutis ad expurgationem corporis natura conformauerit, ambigit nullus: quódque id natura procurauerit, vt ſudor per hos fieret, intelliges, niſi oſcitanter prætereas, quæ à Galeno ſcripta ſunt 2. de temper. cap. 5. vbi docens cauſam generationis, pororum obiter docet vſum, dicens: Quippe per omnem cutem difflatur ſemper aliquid à calido, quod ſecum etiam interim humoris non parum aufert. Igitur vt natura in duas partes diſtribuit potionem, maiorem copiam in renes, qua vſa eſt ad deductionem chyli in hepar, aliam ab hepate in reliquas venas ad deductionem in totum corpus: ita duplicē expurgationis modum ſero præparauit, mictum, & ſudorem. Sed accedit alia ratio non inferior: fieri poſſe ſudorem omnino ſine morbo aliquo totius corporis, aut partis cuiuſpiam. nam omnino ſine corporis aut ruptura, corroſione, aut anaſtomoſi venarum, ex mediocri exercitatione fit ſudor: igitur non eſt ſymptoma. Mōſtrauimus enim aduerſus ſophiſtas in ſuperiori libro, ſymptomata omnia naſci ex morbis. Itaque ſudor eſt euacuatio naturalis genere. Neque enim, ſi quando ex imbecillitate caloris fit, non potentis diſcutere per halitum qui non ſentiatur, præ imbecillitate facultatis retinentis, corpore diſſoluto: id efficit eſſe ſymptomaticam genere. nam & fluxus ventris, & mictio, ſunt nonnunquam ſympt. quæ tamen euacuationes ſecundum naturam ſunt genere. Quòd ſi in hyeme minùs ſudamus, non id fit ex caloris copia: ſed ex ambientis frigore, quod effluxus, qui per cutem fiunt, cohibet. eóque augetur per hyemem vrinę copia: ceſſante euacuatione altera earum, quæ ſero euacuando deſtinatæ ſunt. Quòd ſi neque perpetuò animalibus accidit, neque ex certis interuallis: ne id quidem neceſſarium eſt, vt euacuatio aliqua ſecundū naturā ſit genere. nam neque vomitus ita fit, quem proxima quæſtione diximus naturalem eſſe. Nimirum ſunt quædam euacuationes naturales: quæ non ſemper fiunt, ſed tunc tantùm, cùm earum neceſſitas incidit, cuiuſmodi ſunt mucorum euacuatio per naſum, & ceræ per aures, & excreatio de pulmone: quæ euacuationes naturales ſunt, tamen contingit earum, aliquo tempore, animanti nullum eſſe vſum. prouida ſanè natura nō ea tantùm animantibus dedit, quibus nunquam carere poſſent: ſed ea etiam, quorum aliquando poſſent indigere, vt ſuæ vires illis, & ſua inſtrumenta ſatis forent ad tuendam valetudinem. Eſt qui

multo tempore naſum non emungat: tamen vt Galen. libello De inſtrumento odoratus inquit, niſi homini eſſent naſi emunctoria, apoplecticis morbis corripi ſæpè periclitaretur. ita eſt qui multo tempore non ſudet, cui ſcilicet mictus eſt ſatis vacuando ſero. Sed niſi per cutis poros poſſet exſudare ichor, fieret ſæpè ſanguis ichore abundans. neque enim totum ſerum, quantumuis calorem vigere fingas: commodum eſt ad exhalandum. Sunt apud Gal. lib.1. De tuen. valet. cap.17. quædam verba, quæ ſignificare videntur: ſudorem eſſe euacuationem non naturalem. loquens enim de euacuatione quæ non ſentitur, & ſudore ita ſcripſit: Ergo tenuiſſimum hoc excrementum facilè ſanè eiicitur, partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutum: partim violento motu confertim erumpens: appellant verò quod ita excernitur, ſudorem. tamen non eo dictum intelligas, ſudorem fieri motu violento, quòd non fiat naturali: ſed quòd à motu vehementiori. hoc enim ſignificat τὸ βίαιον: qua dictione illic eſt vſus. nam quod præter naturam eſt, dicunt παρὰ φύσιν. Galenum ſenſiſſe hunc motum, putà ſudorem naturalem eſſe, intelliges, cùm ex loco citato, quo duram appellauit Dioclis ſententiam: tum etiam apertiſſimè ex loco, quo in proxima quæſtione monſtrauimus, Vomitum quoque eſſe naturalem. erat verò is ex 18. cap. libelli De ſectis ad eos, qui introducuntur: quo ita erat ſcriptum: ἱδρώτων δὲ, ἢ οὔρων, ἢ ὅσα κατὰ γαστέρα, ἢ δι' ἐμέτων ὁρμᾷ, τὸ μὲν γένος οὐ παρὰ φύσιν. quare de his hactenus.

De euacuationibus ſymptomaticis appellatis, An poſſint aliquando vtiles eſſe. Cap. III.

QVI ante nos medicas cõtrouerſias aggreſſi ſunt dirimere, in dubiũ vertunt: poſſintne euacuationes quas ſymptomaticas dicunt, vtiles eſſe ægrotanti, an perpetuò noxiæ ſint. tamẽ neque in hac quæſtione, vt neque in alia quapiam, quidquam docent diſtinctè. finiunt enim ſymptomaticas euacuationes ſolo tempore morbi, quo fiunt: per ſymptoma euacuari dicentes, quæ in principio morbi exeunt. quæ videtur Galenus multis in locis apertè, vt noxia vituperaſſe. nam totius operis De criſibus ars, in cognoſcenda morbi cõſtitutione eſt, & prænoſcendo ſtatu. quoniam criticæ ſiue iudiciales euacuationes ante ſtatum non fiunt: ſed ſymptomata ſunt, quæq; morbum non ſoluunt. de quibus ab Hipp. dictum eſt libello 2. de morbis pop. Decretoria, quæ non decernunt, aut iudicant: lethaliter, aut difficilia ſunt. 4. partic. aph. com.22. Galen. differens de his, quæ morbis incipientibus euacuantur, inquit: Quo enim in tempore à cauſis morbũ facientibus natura grauatur, adeſt aut cruditas humorum: tunc aliquid bene euacuari non poteſt. Paulò infrà: Si verò aliter excernatur ſine ſignis concoctionis, exitiale eſt ſymptoma. Vides vt Galen. nulla ratione videatur ſentire: euacuationem talem vtilem eſſe poſſe. Tamen contrà eſt: quòd nihil videtur prohibere, pituitam in principio pituitoſi morbi, aut bilem in principio bilioſi euomi, aut deiici per ſedẽ, vel aliter vtcunque euacuari. quo caſu conſtat futurum, vt ſubleuetur natura: ſiquidẽ propriè cauſæ morbi euacuata portio eſt. Adde eſſe cùm autores præcipiant: crudo adhuc morbo expurgationem aggredi. Igitur, ſi quo tempore ex arte medicus aluum debet irritare, illa emittit ſpõte: neceſſariò proderit euacuatio. vt ſi quis fingat turgentem eſſe materiam in principio, atque hanc, cùm medicus iam iam pararet potionem, ſubitò in inteſtina decubuiſſe: apertè eſt verum, vtilem fore hanc euacuationem. ſin minùs: rem noxiam medicus moliebatur. hæc omnia prætereunt indiſtinctè, atque pro ſingulis argumentis addunt ſingulas particulas finitionibus: tam ſunt amethodi & in definiendo, & in diuidendo. Iſtæ euacuationes, dicunt, etſi fierent in principio, fierent tamen per conuenientes regiones. Quaſi verò non poſſit fieri euacuatio ſymptomatica per conuenientem regionem: ac quaſi non eſſent ipſi de ſymptomatica ratione temporis exorſi ſermonem. Sed his iuſſis faceſſere, ne nos ſecum cogant delirare, rem diſtinguamus. Euacuationem ſymptomaticam dicere poſſimus, vel vt contraria eſt naturali, (vt ſi quis roget: ſit ne fluxus ſanguinis de naribus naturalis, an ſymptomaticus?) vel aliter, vt contraria eſt criticæ. vt Gal. eam quæ concoctioni ſuccedit, locis citatis criticam dicit, quæ verò ante concoctionem fit, ſymptomaticam. Verùm ſunt hi duo modi euacuationis non naturalis. non

ralis. non enim euacuatio prӕter naturam eſt vnico modo, ſed pluribus:quos iam diſtinguam. Libello De ſectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. duorum modorum meminit euacuationis prӕter naturam:aliam dicens eſſe toto genere prӕter naturã, vt fluxum ſanguinis de naribus:aliam non toto genere, ſed multitudine, vt ſi quis aut per vomitum,aut infrà deiiciat immodicè.Sed Galenus,quia ad loci illius inſtitutum parum pertinet omnes referre,alios modos euacuationis prӕter naturã, omiſit: quos ego ex alijs locis addam.Sunt verò hi modi:in qualitate eorum quӕ euacuantur,& in tempore euacuationis.de hoc ſecundo iam ſumus loquuti. Priorem docuit Hippoc. ſententia illa 1.aphor. Si qualia oportet expurgari,expurgentur, vtile eſt & leuiter ferunt:contraria verò difficulter. Ambos modos complexus eſt,eum inquã qui in quãtitate,& eum qui in qualitate eſt,ſententia 23.quę ita habet:deiectiones non multitudine ſunt ӕſtimandę, ſed ſi talia deijciantur,qualia deijci debent. Vis rem apertè intelligere,finge quatuor ӕgrotantes.ſint duo in bilioſi morbi inclinatione, deiiciat hic per ſedẽ bilem immodicè,vſque ad immodicam inquam virium exſolutionem: alter deijciat pituitam ſynceram,ſed non in maiori quantitate,quàm conſuetum hominibus quotidie eſt fӕces reddere.Sit alius in melancholici morbi principio,hic reddat per aluum in quantitate hominibus conſueta ſynceram & atram bilem:alter in ſynochi inclinatione reiiciat ſanguinem per nares.hi omnes prӕter naturam ſiue ſymptomaticè,vt alij loquuntur,euacuantur:tamen diuerſa ratione, quantitate primus, qualitate ſecundus,tertius tempore, quartus regione,per quam euacuatio fit. nam vt vndequaque Naturalis euacuatio ſit,his omnibus eſt opus:vt talia deiiciantur,qualia debent,modicè,per prӕuiſam naturӕ regionem,& poſt concoctionis ſigna. quodcunque horum deſit, euariat aliquid euacuatio à naturali. ſed neque naturalem quis dicat, aut criticam, perinde eſt. nam criticam nihil prohibet, modò in cӕteris naturalis ſit,eſſe genere prӕter naturam. multos enim iudicat fluxus ſanguinis de naribus. Igitur omittamus modò euacuationem prӕter naturam genere: quandoquidem critica poteſt eſſe,aut ſymptomatica, & proinde prodeſſe aliquãdo, & aliquando obeſſe. de reliquis diſſeramus. Conſtat euacuationem ſymptomaticam qualitate,aut quantitate perpetuò nocere: talemque euacuationem debere cohiberi perpetuò.nam non euacuari talia qualia oportet,ſed hęc interiùs relinqui, & quӕ oportet retineri,euacuari: prӕterea euacuari nimium(plus inquam, quàm pro indigentia) conſtat, hӕc, vel ex ipſis definitionibus,eſſe noxia.Sola ſupereſt euacuatio ſymptomatica ratione temporis,in qua ſcilicet nihil prӕter naturam eſt, prӕterquam quòd ante concoctionis tempus fit: quӕ non video,cur non poſſit eſſe vtilis.nam per hanc euacuationem minuitur materiei morbi copia. At dicunt,quanquam minuitur morbi cauſa,tamen nihil proficit ӕgrotans: quia multò plus langueſcit facultas euacuatione, quӕ non ex vehementia facultatis expellentis,ſed ex languore non potentis retinere,fit. Videntur hi probabilia dicere, ſed nondum rem attingũt. Nam non nego,fieri poſſe: vt maior virtutis exſolutio fiat,quàm pro modo euacuationis. id quod contingit, quando pręter humoris copiam,eſt etiam facultas valde languida: quo caſu conſtat euacuationẽ hanc nocere.atqui eos, qui in hac conditione ſunt conſtituti ,non puto poſſe malum effugere. Cӕterùm,quanquam hoc accidere poſſit: non tamen proinde perpetuum eſt,ſed poteſt contrarium accidere:quin potiùs magna ex parte cõtingit:vt ex talibus euacuationibus,cùm ipſas morbum facientis humoris eſſe contigerit,ad reliquũ detur nonnihil melioris ſpei. quo tempore putauerim nõ tam ex debilitate virtutis, quã humoris copia natas fuiſſe ſymptomaticas euacuationes. Eſt proprium diſtinctionis ſignum earum euacuationum,quӕ proſunt,& earum quӕ nocent:illarum patientia, aut contrarium. itaque quӕcunque exire video ſua qualitate atteſtantia naturӕ humoris ex quo malum eſt,cum bona tolerantia,quam in pulſu potiſſimùm contẽplor: hӕc prodire patior, contraria cohibeo. Sed ſi ita habet,cur Hippoc.& Galen. toties euacuationes ante concoctionem nulla excepta vituperauerũt? An quoniam,etſi aliquę proſint: omnes tamẽ ſunt prauę affectionis ſigna,tantӕ ſcilicet humoris copię:vt illam non poſſit natura ad iudicialem expulſionem reſeruare, ſed à ſuo ordine interturbetur? Itaq; omnes aut vtroq; modo malӕ ſunt euacuationes, vt cauſӕ & vt ſigna: aut ſaltẽ vt ſigna. nihil poteſt exactiùs dici. eſt enim hӕc diuiſio boni aut mali in ſigna

& cauſas vſurpatiſſima à Galeno: quam tamen nonnulli barbarorum non intelligẽtes, conantur euertere. argumentanturque, fieri non poſſe: vt quæ bona cauſa eſt, ſit malum ſignum. quoniam, dicunt, omnia ita ſignificãt, qualia ſunt: igitur bona bene, mala malè. Antiquus eſt mos antiquorũ verba cortice tenus intelligentibus, ea vſurpare: & ad multa præter rem vti. Res intelligi vt ſunt, dixit Philo. addunt illi: vt intelliguntur, ſignificãt. vnde vt ſunt, ſignificãt. ſed concedamus hæc omnia, modò intelligant: rebus ineſſe per ſe intelligi quales ſunt, & ſignificare vt ſunt, contrarium tamen ex accidenti accidere. nimirum euacuatio, qua in morbi principio minuitur humor noxius citra inſignem facultatis exſolutionem, per ſe ſignificat, iam hinc futurum, vt reliquum poſſit meliùs natura ſuperare: tamen ex accidenti ſignificat, morbum ſoluendum non facilè, vtpote ex multa copia pendentem. quia ſi non penderet ex multa: non attentaſſet natura intempeſtiuã euacuationem. Fruſtra profectò notaret Galen. in comm. 46. 4. aphor. rigorem incidentem debili iam ægro, & febre non deficiente malum eſſe vtroque modo, & vt cauſam, & vt ſignum: ſi nihil poſſet eſſe malũ alterutro modo ſolùm. Sed Galen. 1. Aphor. com. 22. dicit euacuationes omnes quæ ante concoctionẽ fiunt, eſſe ſymptomata præter naturam, non vi naturæ excerni: & libro De differ. ſympt. cap. vlt. ita ſcripſit loquens de euacuationibus, Nullum eorum quæ vtilitatis gratia fiunt, huius generis ſymptomatũ eſt. Ergo euacuationes ſymptomaticæ non fiunt ad commodum animalis. Tamen reſpondendum cenſeo: euacuationes eas non fieri ἐπ' ὠφελείᾳ, id eſt cauſa vtilitatis. non enim natura expellit, vt expellat noxium humorem, vt cùm coctus iam eſt: ſed quia non poteſt retinere, tamen recidere in animantis commodum nonnũquam, etſi non intendat in illud natura. hac de cauſa non dicuntur tales euacuationes factæ vtilitatis gratia, etſi aliquando vtiles ſint. Sed argumentaberis fortaſſe rurſus hac ratione. Euacuationes hæ ſunt præter naturam, ſiquidem ſunt ſymptomata: ergo indicant ſe debere remoueri, debentq́; proinde, quoad fieri poteſt, à medico cohiberi. ſunt ergo noxiæ: nam ſi prodeſſent, non cohiberi deberent. Quare videtur fieri non poſſe, vt quidquam præter naturam ſit, & vt proſit. Tamen hæc argumentatio nihil efficit. non enim ſi quid pręter naturam eſt, tollendum eſt ſtatim. Nam quanquam per ſe, vt præter naturam, indicet remotionẽ: non tamen pro quacunque indicatione quæ occurrit, eſt operãdum. nimirum poteſt eſſe alia præſtantior, quæ cõtrarium ſuadeat: ſumpta ex commodo aliquo, quod præſtat res illa alioqui præter naturam. Sed fortaſſe res indiget exemplis. Si quis conuulſione, quæ ex repletione fit, laborans, aut paralyſi, febre corriperetur: nõ dubium, quin ſeruanda febris, fouendaque medico foret cum quã minimo fieri poſſet periculo, ad humoris conſumptionem. Sed quoniam ſatis iam videmur antiquorum mentem attigiſſe: de his hactenus.

Vtrum puris generatio ſit putrefactio, an concoctio.
Cap. IIII.

OCCVRRVNT frequenter in humano corpore duæ hæ alterationes: concoctio, & putrefactio. Quarum illa opus naturæ propriè eſt: hæc ſymptoma potiùs, aut obſtructionis, aut caloris præter naturam. accidit illud alimentis, hoc recrementis. Eſt verò actio quædam: quę, non ſatis conſtat, ſitne concoctio, an putrefactio, an neutrum: quam nos conſequentia ipſa ſermonis cogit modò diſtinguere. Quandoquidem ſymptomata ab operibus cœpit hęc tractatio ſeparare. Nam de generatione puris, quod fit inflãmatis particulis, & eius quod in vrina continetur (quod in morbis ad diſtinctionem temporum à nobis ſpectatur, cuius generatio morbum facientis materiæ concoctio eſt) diuerſæ inter medicinæ ſcriptores ſententiæ obortæ ſunt: aliis dicentibus actiones has putrefactiones eſſe, aliis concoctiones: & vtriſque ſatis multa Galeni loca, atque Hippocr. & argumenta probabilia ad ſuę opinionis confirmationẽ adducentibus. quæ vtraque coniungentes alij inter barbaros autores nõ contemnẽdi, Sanguinẽ cũ in pus tranſit, & morbi materiã, cũ ea actione elaboratur, qua morbus ad ſtatũ pducitur: vtrũq; pati (& cõcoctionẽ ſc. & putrefactionẽ) dicũt. neq; quicquã eſſe incõmodi hos motus ſimul fieri: neque enim eos cõtrarios verè eſſe, ſed quodãmodo oppoſitos. Itaque non negant materiã morbi, etiamſi magis cocta ſit in ſtatu, quàm in

princi-

principio:eſſe tamen ſimul magis putrem. Qui putrefactionem eſſe contendunt:teſtem citant Galen.qui 4.lib.Meth.cap.5.refert hæc Hippoc.verba ex lib. De vlcer. Sin caro aliqua telo tum contuſa, tum cæſa ſit: huic ita medendum eſt, vt quàm celerrimè ſuppuret.nã & minùs phlegmone tentabitur,& neceſſe eſt carnes,quæ contuſæ, cæſæq; ſunt, putrefactas & in pus verſas liquari: poſtea nouam carnem naſci. Gal. ita ait:Indicat enim hoc ſermone(ſubaudi Hippoc.) manifeſtè eos vlceratarum partium affectus nõ eſſe ſiccandos,in quibus gigni quàm celerrimè pus cupimus:vtique quòd cum aliqua putredine pus fiat,obiter docens. Quibus verbis Gal. apponit hanc rationem. Omnia quæ putreſiunt:ex calido,& humido ſic afficiuntur. ſuppurantia proinde talia ſunt,nempe calida & humida.exemplo eſt cataplaſma ex hordei farina. Eandem doctrinam ſcripſit lib.5. De ſimp.cap. de pus mouentibus. Ergo omnis ſuppuratio eſt putrefactio. Eadem ratio eſt de materiæ morbi concoctione.nam Galen. 1. De diff.feb.cap. 6. eandem vtriuſque cenſens eſſe rationem, inquit: Superante quidem (mitto priora) ſicut in inflãmationibus & tuberculorum tumoribus omnibus pus:in humoribus autem,qui in venis & arteriis cõtinentur, quoddã quod puri proportione reſpondet, ſubſidens in vrinis. Præterea, & ab accidentibus, quæ pus conſequuntur, cognoſcitur, eius generationem putrefactionem eſſe. Nam dicẽte Hippoc. Pus optimum eſt album,læue,& æquale,& quàm minimè fœtidum. 1.Prog.cap.vlt.fœtet tamẽ nihilominus aliquantulum etiam optimum pus. fœtor verò proprium eſt putrefactionis ſymptoma. Sed à cauſa efficienti illud videmur poſſe argumentari. Nam ex Gal.in com.eiuſdem ſententiæ:calor naturalis eſt qui coquit, calor præter naturam putrefacit. ſed nõ poteſt calor ſecundum naturam eſſe in particula, vt ipſa inflammata ſit,& ad ſuppurationem permutetur: neque in febre, cuius cõcoctionem expectamus ex eo quod in vrina continetur. videntur ergo ex his omnib. huiuſmodi actiones putrefactiones quędam eſſe. Sed contrà eſt, quod Gal.2. De ratione vict.in acut.com. 44.Bilioſorum,inquit,excrementorum Hipp. concoctionem appellat.(paucis interpoſitis)Coquitur pus in phlegmone, etiam ſi nulla illius pars præſtare poſſit alimentum. Præterea vbique Galen.eandem eſſe putat rationem generationis puris,& ſedimenti. Nam ita in vlt.com.1. Progn.& 3. De præſag.ex pulſibus, cap.6. Quod in partibus inflammatis pus eſt,in ipſis vaſis eſt ſedimentum vrinæ. Quòd verò ſedimentũ, concoctionem quæ agitur in venis,referat: tam eſt apud omnes autores celebratũ, vt non opus ſit loca notare. Quare videtur ſuppuratio concoctio eſſe. Præterea com.29. aph. ſecundæ ſect. dictum eſt:morbum in his qui ſeruari debẽt, in principio eſſe multò deteriorem. id quod interpretãtur omnes:ratione materię,humoris inquã,ex quo pendet.quoniam ſcilicet hic malignior eſt in principio:procedente tempore, ſi morbus eſt ſaluber,corrigitur. vnde ſequitur,& coqui. nam ſi putreſceret, deterior fieret: tantũ abeſt vt emendaretur. His rationibus contrariæ opiniones conſtitutæ ſunt. Qui concoctionẽ,eam actionẽ eſſe dicunt:quò his quæ à contraria opinione adducuntur, ſatisfaciãt:duplex eſſe dicũt cõcoctionis genus,perfectæ,& impfectæ:& hãc cõcoctionem imperfectã eſſe, ſecundo de ratione victus loco citato. Nos verò ex his omnibus veram & genuinam Galen.ſententiam colligentes,non quidem eſſe duos motus cenſemus.neque alterius illorum ſynceram habere naturam:ſed medium quendam eſſe motum, vnicum quidem illum,ſed vtriuſque extremorum participem. Hoc docet Gal.expreſsè in commentario illius progn.iam ſæpè citati,dicens:Cùm igitur natiuus calor propria tẽperie plurimùm exceſſerit, vt in corpore inanimi, putreſcit ſanguis:ſi verò vim ſeruet quãdam, permixta quædam commutatio ab ipſo ex cauſa per naturam,& ea quę eſt præter naturam,efficitur. Eandem ſententiam ſcripſit ſecunda ſect.aph.47.apponens rationem ex accidentibus deſumptam, & ex cauſis ex quibus fiunt,ſic dicẽs:Pus ex ſanguine ortum habet,qui ſemimalam, vt quiſpiam dixerit,accipit commutationẽ. Nam mala ſimpliciter,cum putrefactione fit olida, ſicuti ſimpliciter bona,eſt ipſa nutritio particularum animalis:at quæ pus generat,medium inter has obtinet locum,neque à ſolo calore extra naturam,neque à ſolo ſecundum naturam facta:mixtus enim quodammodo eſt calor inflammationis ex vtriſque. Quo loco apertè dicit,motum eſſe medium, argumento accidentium puris, quæ mediam naturam habẽt. nam neque plurimùm fœtet,vt putrida, neque omnino bene olet,vt

quæ cocta ſunt. Alterũ etiam eſt argumentũ ab efficienti cauſa, calore ſcilicet inflammationis. nõ enim quod plærique barbarorũ putarũt: in eadẽ particula duplex eſt calor, alter naturalis, alter præter naturã, qui contrarij ſint: (nã cùm qualitates ſint eiuſdẽ denominationis: neq; diuerſæ ſpecie videntur eſſe poſſe, nedũ cõtrariæ. quare neq; in eadẽ ſubſtãtia coire poſſunt, quin eandẽ cõſtituãt qualitatẽ) ſed eſt calor mixtus ex vtroque. Nã calor, cùm mediocritatẽ ſeruat, naturalis eſt: cùm à mediocritate recedit, ſi nondũ omnino temperamentũ ſubuertitur, hic idẽ eſt & naturalis partim, & prẹter naturã partim. Quare nõ duas actiones facit, ſed vnã vtriuſque participem. Nã prẹter hæc quis intelligat, cõtrariis motibus ſimul eandẽ rem moueri: aut qua ratione cõcoctio putrefactionẽ cohibet, quod à Gal. dictũ eſt in Arte medicinali? Supeſt igitur ſola ea probabilis ratio, & omnibus Gal. Hippocratisq; ſentẽtiis de hac re cõſona: quę vnicũ motũ eſſe, eumque mediũ aſſerit. quæ proinde nunc cõcoctio, nunc putrefactio ab autoribus appellatur. Quare ego, quanq̃ cõceſſerim, materiã morbi à principio vſque ad ſtatũ coqui aliquo modo, atque etiã putreſcere: verũ id non duobus motibus, ſed vnico medio. Sed eſt quòd aliquis argumẽtetur: materiã morbi in fine maiorem cõcoctionẽ habere, quã in principio, & maiorẽ etiã putredinẽ. nã niſi interim putreſceret, dum coquitur, non poſſet calorẽ præter naturã excitare: quare neque febrem. illud verò videtur nequaquã vnico motu fieri poſſe. nã quod motu medio mouetur, non accedit ad vtrumque extremorũ: ſed quantũ ad alterum accedit, tantũ recedit ab altero. aqua nimirũ, quæ tepida fit, à frigore, aut à calore: ſicut corpus, quod palleſcit, à nigritie, aut à candore recedit. Huic argumento ita videtur reſpondendũ. Verum eſſe quod in propoſitione accipiebatur, de iis qualitatibus, quarũ alterutra neceſſariò ineſt rei mobili. huiuſmodi ſunt calor, aut frigus: candor, aut nigrities. Cæterũ cõcoctio, & putredo, nõ ita: ſed poteſt aliquid eſſe neque coctũ, neq; putre, ſed crudũ. cuiuſmodi eſt humor in morbi principio. à qua diſpoſitione, quæ priuatio eſt vtriuſque termini, nõ mirũ ſi vnico motu vtrique contrariorũ vicinior res fiat. nam ſi aër, qui coloris eſt expers, denſatione pallidus fiat: in fine actionis propinquior eſt albo, & nigro, quã in principio. nam diſpoſitio media à neutro extremorum abeſt tam longè, quàm priuatio. Quare de hac quæſtione hæc ſufficiant.

De cauſis doloris. Cap. V.

EX dictis nullus eſt, arbitror, quantumuis ſit ingenio hebes: qui non poſſit controuerſiam quamcunque, quæ de diſtinguendis ſymptomatis ſit, diluere. Quare opportunè modò de nonnullorum cauſis dicimus. Iure verò ſibi vendicat in diſputatione primũ locum dolor: cùm quòd egregium ſymptoma eſt, tum etiam quòd de illius cauſis eſt controuerſia omnium maxima. Galenus ſiquidem aliquando de ſententia Hipp. videtur contendere, dolorem ex ſola ſolutione continui fieri, aliquando verò plurium cauſarum mentionem facit. quæ res efficit, vt in diuerſas opiniones medici diſtributi ſint: aliis dicentibus ex ſola ſolutione fieri, aliis ex ſolutione, aut intemperie, aliis tertium genus cauſæ addentibus, diſtenſionem. Omnes in ſuam opinionem Gal. etiam inuitum trahunt: & multa hinc inde dicuntur obſcura adeò, vt omnino inutilis diſputatio ſit, & tenebras offundentium potiùs quàm docentium aliqua. Galenus libello De inæquali intemp. poſt multa alia ita inquit: Ex his ergo fortaſſe neque illud dici duriùs videatur, quod Hipp. alicubi ait: Omnem morbum vlcus eſſe. quippe vlcus vnitatis eſt diuiſio: immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatẽ ſoluant. plurimus quidem calor dum ſegregat, & diuidit ſubſtantiæ continuitatem: ſummũ verò frigus, tum conſtringendo, tum introrſus pariter trudendo, quędam exprimit, quædam quaſſat. atqui hũc quiſpiam immodici caloris ac frigoris terminum ſtatuens, fortaſſe non incommodè ſentiat. Hactenus libello De inæquali intemp. vbi mõſtrat omnem morbum eſſe vlcus (eſt ſermo de morbis in temperamento, & morbo communi) quia intemperies non priùs eſt morbus, quàm poſſit diſſoluere continuum. antea enim præ paruitate non poteſt facere dolorem. quare etiam ſi natura ſit morbus, magnitudine nõ eſt. medicus verò morbũ notatu dignæ magnitudinis morbum dicit: aliter enim in dogma ſempiternę paſſionis euidenter incideremus, vt 1. De tuenda valetudine monſtrat Gal. Quare apertum eſt, de illius opinione, nunquam

fieri

fieri dolorem, quin fiat ſolutio continui. Quarto etiam De ſimp.medic.facult.cap.2. fuſiùs docet,calida & frigida triſtem ſenſum efficere: frigida conſtringendo, calida diſſoluendo. quare vtraque continuum ſoluendo. Sed contrà eſt, quod Gal. libello De inæqual.intemp.dicit,Quapropter mirus dixit Hipp.iis quibus alteratur,atq; corrumpitur natura,dolores fiunt.alteratur autem,atque corrumpitur cuiuſque natura, cū vel calefit,vel frigefit, vel ſicceſcit, vel humeſcit, vel eius vnitas diſſoluitur: in inæqualibus quidē intemperiebus caleſcēdo vel frigeſcēdo potiſſimū.efficaciſſimę enim qualitates hæ ſunt.iā verò & humeſcendo,& areſcendo. eſuriendo verò,vel ſitiendo, deficiente hîc humida,illic ſicca ſubſtantia. vulnerando verò,& erodendo, & tendēdo,& premendo,& conuellendo: vnitate ipſa ſoluenda. Tota hac dictione conſtat, Gal.nō ſimplicis,ſed multiplicis cauſæ meminiſſe.12.etiā Meth.cap.7.ita dixit: Porrò naturalis notitia nos docet, vitium id corporis ex quo ſit doliturum, aut continuitatis ſolutionem oportere eſſe,aut alterationem aliquam. Ecce vt diuerſas opiniones ipſe Gal.videatur excitaſſe. Qui tamen Galeni ſunt nimis ſtudioſi:ex ſola ſolutione continui fieri contendunt (id enim conſtanter & cum demonſtratione multis in locis videtur dixiſſe) & alterantia dolorem facere, quoniam continuum diſſoluunt. Quare ita hi cenſent:proximam cauſam doloris eſſe ſolutionem continui.hanc verò aliquādo per ſe aduenire,vt cùm ſciſſio fit:aliquando ex magna & violenta alteratione,quæ cauſa doloris eſt,ſed remota. Atq; ita explicant Galeni verba,ſicubi inuenitur dicens: dolor aut ex ſolutione fit, aut ex alteratione. quaſi diceret, aut ex ſolutione ſola & per ſe facta:aut ex ſolutione facta alteratione.hæc eſt receptiſſima opinio apud eos qui ſe Galeni hac tempeſtate iactant eſſe diſcipulos. Auerroes contrà omnino cenſet: qui lib.3.cap.21.contendit:dolorem in tactu ex intemperie fieri perpetuò.neque enim ſolutionem continui, cū non ſit tactus proprium ſenſibile (ita loquuntur) quodq; per ſe ſentiri poſſit,poſſe tactū contriſtare:ſed accedere ſenſui cuique dolorē ex proprii ſenſibilis immoderatione: vt, dolēt oculi aſpectu magni ſplēdoris, & aures acuto ſonitu. Verùm ad hęc argumenta paulò infrà,vbi noſtrā ſententiā aperuerimus, reſpondebimus. Auicena & eius aſſeclæ vtrāque cauſam cenſent poſſe eſſe proximam, & dolorē nonnunquā fieri à ſolutione: nonnunquam ab intemperie,quæ non minùs quàm ſolutio poteſt eſſe doloris proxima cauſa. Qui probabilia videntur proferre. Nā in ratione doloris nihil aliud eſt,quàm vt ſit ſenſus triſtis (ſenſus,inquam,actu,non ſenſus potentia)cuius contrarium voluptas eſt,nempe ſenſus iocundus.facit autem ſenſum triſtem,quod ſubitò & affatim incidit corrumpēs naturā:vt contrà iocundum,quod ſubitò & affatim incidit reſtituens ſentientem partem ſuæ naturę.& vt mirus dixit Hippocrates: dū alteraſcit, atque corrumpitur natura, dolores fiunt. Sed non minùs corrūpitur natura alteratione vehementi,quàm ſolutione.conſtat enim natura, non minùs temperamento, quàm vnione. igitur ſi alteratio vehemens ſubitò incidat:excitabit dolorē,etſi non ſoluat. Alii fieri non poſſe,vt ita incidat, & nō ſoluat contendunt, atque proinde dolorē facere.alij nō has cauſas modò, ſed & diſtenſionē addunt:non putantes neceſſe eſſe,diſtenſionē,quæ dolorē facit,continuū diſſoluere:Quoniam,vt arbitror, ſæpè dolorē ex diſtenſione ſentiūt,& ſolutionē nō vident. Sed Galenus loco paulò antè citato:quæ tendendo,erodendo,aut premendo,aut conuellēdo dolorem excitant,continuum ſoluēdo,dixit facere. Neque intelligo, quid ipſos ab hac ſententia Galeni deuiare cogat.nā cur ſit intellectu difficile,atque propterea fide careat:quę diſtēduntur, ſolutionē cōtinuitatis pati? Mihi tantùm abeſt, vt ſit difficile: vt videatur ſolutio neceſſariò conſequens diſtenſionē. Sed omnes qui quæſtionē hanc diſputant, in eo verſantur tantummodo: an fiat aliquando dolor ſine ſolutione continui,an non poſſit.nam ſi non poſſit ſine ſolutione fieri:ſtatim putant ex cōtinui ſolutione factum. quāquam mihi multum videtur intereſſe:cū ſolutione ſemper fieri,aut ex ſolutione. Itaque nunquam fieri dolorem ſine ſolutione Galen. monſtrauit. nam & quæ alterāt ſubitò & vehementer,neceſſariò ſtatim ſoluunt:atque hunc cenſet præenarrato loco de inæquali intemperie,eſſe primum terminū morbi,& doloris excitandi. non enim priùs intemperies tanta eſt,vt dolorē inferat:quàm tanta ſit,vt continuū ſoluat. atque hac ratione verè ab Hipp. eſt dictum: Omnis morbus vlcus eſt, quia intēperies antequam vlcus faciat:neque morbus eſt.Iam verò intemperies æqualis,& quæ in habitu

iam eſt, & neque dolorem, neque vlcus facit: ſi quis exactè loquatur, neque morbus debet appellari, ſed incommoda natura. non enim eſt morbus, qui pugnet cum natura: ſed in eam diſpoſitionem natura cum morbo conſpirauit. Itaque nunquam dolorem fieri ſine ſolutione continui dixit Galen. Sed non ſemper fieri ex ſolutione continui, vt efficienti cauſa: imò nunc ab illa, nunc ab intemperie fieri conuincit ratio, & illud argumentum quod à ſecunda opinione eſt. Itaque noſtra opinio eſt, quam etiam fuiſſe Galeni docebo ſtatim: dolorem, vt ab efficienti cauſa aliquãdo fieri à ſolutione, aliquando ab intemperie. cæterùm ſemper ſolutionem eſſe cum dolore, quoniam intemperies omnis quę dolorem facit, continuum ſoluit neceſſariò: ſed non proinde ſolutio per ſe eſt doloris cauſa efficiens. Sed ad hunc vſque terminum nullus eorum, qui ſcripſere medicas quæſtiones, hanc produxit. quanquam Galenus haud dubiè illum attigerat. Quare tantum abeſt, vt hi ſcriptores, qui infiniti penè iam ſunt, artẽ medicam, quam à Galeno acceperant, vlteriùs produxerint; vt quę ab illo dicta ſunt non aſſequẽtes, illam retrocedere coegerint. Duodecimo libro Meth. cap. 7. ita ſcriptum eſt: An verò & ipſum vehementer calfieri, aut refrigerari diuiſionem aliquam continuitatis efficiat, longiori fortaſſe diſputatione eget: & demonſtratum hoc quidem à nobis eſt in commentariis. De ſimpl. medic. facult. Verùm, quid agens quod vel vehementer calfacit, vel refrigerat vehementer, dolorẽ inferat, quærere: ad modò propoſita minimè eſt neceſſe. ſiue enim vt ſubſtantiæ eorum, quę in ſenſum cadunt, continuitatem diuidens, ſiue vt eam confertim alterans, id ad eorum inuentionem, quæ dolorem leuabunt, indifferens eſt. Ex hac dictione tria hęc conſtant de ſententia Galeni. Quæ dolorem faciunt calfaciendo, aut refrigerando, continuum ſoluere (quippe quod dicit in com̃. de ſimpl. medic. facult. fuiſſe demonſtratum) ſed an ſoluendo continuum, an temperiẽ cõmutando faciant, illum non definiuiſſe. Quare conſtat tertiò: multum intereſſe dolorem ſemper fieri cum ſolutione, aut ſemper ex ſolutione. vt ſi quis dicat: thapſiam, ſi dolorem facit, cõtinuum ſoluere, aut ſolutione dolorem facere. Nos verò recipientes à Galeno, quę docuit, & addentes quæ ille omiſit, ratione ducti illud addimus: Alterantia non facere dolorem ſolutione, ſed intemperie. Primò Galenus, vt hîc nihil definiuit: ita neque alibi inuenitur contrarius huic ſententię, quę probatur hac ratione: Si quæ res refrigeraret multùm & ſubitò, tamen continuum nõ ſolueret: dolorem faceret. ergo cùm refrigerat, & diſſoluit, non facit dolorem ſolutione, vt cauſa efficienti: ſed vt neceſſariò coniuncta. fieri poſſit, an non, quod proponimus, nihil refert: modò illud non ignoretur, ſi fieret, futurum, vt & dolor eſſet. quod iam demonſtro. Subitò, & affatim corrumperet naturam: ergo dolorem faceret. Aut dicito mihi, cur quæ corrumpunt naturam ſoluendo, continuum dolorem inferant: & quæ corrumpunt temperiem mutando, non inferant. certè des rationem probabilem nullam. Præterea dolor eſt ſenſus triſtis: ſenſus efficiens cauſa eſt res illi obiecta: obiectum eſt ſenſui, quod ſentimus: ergo quod ſentimus, facit dolorem, nõ quod ſentiri non poteſt. Nam etiamſi multa verbera homini apoplexia laborãti infligantur, dolorem non facient. Sed conſtat, dum homo ex calore dolet: calorem ſentiri, ſolutionem non ſentiri. ſi enim ſentiretur, non eſſet dubitatum à viris ſapientibus: fieret neceſſariò ſolutio aliqua, an non. Sanè Auicena & omnes eius aſſeclæ, Fieri poſſe dolorem intemperie, quin fiat ſolutio, profitentur: quod tamen non dicerent, ſi ſolutio ſentiri poſſet. nam vt de illorum doctrina dicam nihil, certè ſenſus non erant expertes. ſed neque nos ipſi, qui ſemper continui ſolutionem fieri dicimus in parte dolente: ſolutionem cognoſcimus ſenſu, ſed ratione. Igitur continui ſolutio non eſt ſemper efficiens cauſa doloris: tamen eſt ſemper neceſſariò coniuncta cum dolore. Illud etiam nos admittimus, fieri poſſe nonnunquam, vt alterantia tam vehementer incidant, vt ſolutionem continui quæ ſentiatur, faciant: quæ tunc temporis per ſe dolorem excitabit: aut vt in tam tenellam, vel cute nudatam incidant particulam, vt dolorem, diuidendo continuum, faciant. ita frigida vlceribus mordacia ſunt: ſed tunc nemo non habet (etiam ſi ſit ſenſus hebetiſſimi) ſenſum conſtrictionis cuiuſdam, & compreſſionis. ex quo ſenſu huic paſſioni mordicationis nomen homines dederunt. Veruntamen negamus, perpetuò dolorem ſolutione fieri: quoniam neque ſemper ſolutio ſentitur, cùm dolor fit. Itaque hæc eſto regula: Quando ſolutio ſentitur, do-

lor fit à ſolutione: quando non ſentitur, fit ab intemperie, tamen cum ſolutione. Sed neque illud ex dictis carebit euidentia, cùm intemperies per ſe eſt ſatis magna & ingruens ſubitò, & præterea ſolutio etiam ſentiri poteſt: duos in eadem particula dolores excitari. quia duo ſenſus triſtes ſint, cùm ſint duo quæ contriſtent. Si verò intemperies magna ſit & ſubitò ingruens, & ſolutio non ſentiatur, aut ſolutio ſentiatur, ſed intemperies non magna ſit: vnum tantummodo. ſi hoc fit, ex ſolutione: ſi illud, ex intemperie. Neque quidquam prohibet: alterationem non tam vehementem, vt per ſe notatu dignam inferret ſenſui triſtitiam, ſolutionem quæ ſentiatur poſſe facere. id enim ex patientis diſpoſitione nonnunquam faciunt medicamenta in vlceribus mordendo: & ventus in oculis lacrymas exprimendo. Auerrois argumenta (nondum enim illorum obliti ſumus) phyſicæ cuiuſdam controuerſiæ videntur exigere deciſionem: poſsitne quod ſenſibile commune à philoſophis appellatur, ſentiri per ſe, an nunquam, ſine proprio? quam philoſophis modò permitto, nihil curans alterutrum dicatur. nam ſi ſolum ſentitur, nihil eſt difficile per ſe contriſtare ſenſum. ſed neque etiam ſi cum aliquo proprio: difficile eſt vtrumque accidens ſentiri, & alterum tantùm contriſtare. ſi ſcilicet illud ſolùm corrumpit naturam. Quare ego non dixerim triſtem ſenſum fieri à proprio ſenſibili, cùm eſt excellens: ſed à ſenſibili quod corrumpit, ſiue proprium ſit, ſiue commune. Nam quam rationem reddit Auerroës doloris, qui re ſoluente fit, eſt ridicula. Fit, inquit, ſolutio cum motu: motum neceſſariò conſequitur intemperies aliqua. Quaſi verò tantam oporteat lationem, quò ſolutio fiat, intercedere: vt tantum calorem faciat. Sed illud quod de dolore aliorum ſenſuum à tactu adducebatur ab Auerroë, ſolutione eget. Quam tamen Galenus ipſe ſcripſit primo De cauſis ſympt. ea à quibus ſinguli ſenſus immutantur percurrens, ac dicens: quæ viſum, & quæ odoratum immutant, guſtatúmve, aut auditum: cùm excellentia ſunt, dolorem facere ſolutione continui. nam amara rodunt, adſtringentia comprimunt, ſplendida & candida diſgregant, nigerrima congregant: ſonus etiam acutus dirumpit auditus organum, odores ſaporibus ſimiliter ſoluunt. Sed requiret à nobis aliquis: num hìc ſolutio continui cauſa eſt doloris efficiens, non ſolùm neceſſariò accedens, ac ſine qua non? Eſt ſanè. Cur igitur non eſt talis & in his, quæ alterando dolorem faciunt. Quoniam colores, odores, ſoni, & ſapores, nõ aliter quàm ſoluendo corrumpunt naturam: ſed alteratio ipſa per ſe eſt naturæ corruptio, non minùs, quàm ſolutio continui. propterea ipſa ſola per ſe contriſtat ſenſum: illa verò non per ſe, ſed ſolutione. Verùm hæc ex iis quæ paulò ſuperiùs diximus, fiunt manifeſta. Sed quoniam de cauſis doloris tam multa diximus: operæpretium fuerit non nihil etiam de voluptate dicere, nequid in hac lucubratione deſideretur. Plato in dialogo De natura, de cauſis doloris & voluptatis ſic ſcripſit: Paſſio violenter, prætérque naturam abundè ſimulque nobis illata moleſta fit: rurſus quæ in naturam abundè ſimulque reuertitur, dulcis: quæ contrà fit, contrà. vbi non minùs requirit, vt mutatio fiat ſimul & affatim in voluptate, quàm in dolore. Quem Platonis locum tranſtulit Galenus ad caput ſextum primi libri De cauſis ſymptomatum, eadem Platonis verba repetens. Ex quibus locis illud apertè colligitur: Quò celerior ac magis repentina commutatio fit: eò voluptatem eſſe maiorem, dummodo ad naturam mutatio fiat. fiet autem hæc mutatio (ſi modò quæ de dolore diximus, non exciderunt) aut recuperato temperamento naturali, aut vnione partium. Sed huic ſententiæ contrarium videtur quod 12. Meth. cap. 7. ſcripſit Galenus, ita dicens: Nunc autem principium hoc quod apud omnes eſt in confeſſo, accipientes: neceſſariò affectum doloris eſſe, vel diuiſionem, vel alterationem, memoria repetamus ſtatim: ne alterationem quidem eam quæ ſenſim irrepit, dolorem inferre animali poſſe. ſed eam mutationem, quæ dolore animal ſit affectura: tum confertim factam, tum violentam eſſe neceſſariò. videntur enim corpora nõ ſolùm cùm extra naturam confertim aguntur, triſtem mutationem ſentire: ſed etiam in ipſo ad naturam reditu, niſi eum paulatim accipiant, dolere. Valeriola ad conciliandum hac in parte Galenum ſibi ipſi, ad antiperiſtaſin confugit: eoque multa non admodum ex re ipſa refert, & reſpondet obſcurè: Diximus nos in primo huius operis libro capite quinto, quàm ſint abſurda, quæ de antiperiſtaſi à philoſophis dicuntur, quibus

eo loci ſubſcribit Valeriola. ſed propoſitæ modò controuerſiæ facilior eſt, & verior diſſolutio. Nam quanquam hîc videtur Galenus contraria protuliſſe, non fecit. ſed ita eſt intelligendus, Repentinam mutationem, quæ, quia repentina eſt, inæqualem conſpicuè facit intemperiem, dolorem facere, etiam ſi verſus naturalem habitum alteratio fiat: ſin minùs, quò velocior eſt, eò maiorem voluptatem conciliare. Quòd verò hic ſit verborum Galeni ſenſus, ex eo exemplo, quo vtitur, intelliges. Vngues, inquit, perfrigerati ſi admouentur igni repentè, dolent: quanquam quod frigidum eſt, verſus diſpoſitionem naturalem mouetur incaleſcens. ſed vngues eo tempore propterea dolent: quòd inæqualiter admodum alterantur, & propterea quòd flatus, qui intra perfrigeratos vngues eſt, diſtenditur, & agitatur. Additum verò eſt, admodum inæqualiter. quia omnes intemperies, quæ non ſunt factæ, ſunt inæquales: inferentes verò dolorem, illæ tantùm, quæ magnā habent inæqualitatem. Itaque colligimus, ex contrariis omnino cauſis affatim ingruentibus, dolorem & voluptatem fieri. De quorum vtriſque quantum noſtrum inſtitutum ferre poteſt, diximus. non enim partes artis medicæ, vt alij ſcriptores, ſuſcepimus pertractandas: ſed dirimendas quæſtiones medicas.

An omnis intemperies poſſit facere dolorem, an tantùm calida & frigida. Cap. VI.

SED quando monſtratum eſt, intemperiem poſſe per ſe facere dolorem, vt cauſam proximam: age deinceps, quæ intemperies ſit ea, quæ poteſt, diſputemus. An quatuor omnes primæ qualitates cùm immodicę fiunt: an nonnullæ illarum poſſint, nonnullæ illarum minùs. Nam Galen. ipſe huic controuerſiæ anſam præſtat: qui videtur modò ita dicere, modò aliter. Lib. De inæqual. intemp. vt ſuperiori cap. retulimus, ita ſcripſit: Quapropter mirus dixit Hipp. iis quibus alteratur, corrumpiturque natura, dolores fiunt. alteratur autem & corrumpitur cuiuſque natura, cùm vel calefit, vel frigefit, vel ſicceſcit, vel humeſcit, vel eius vnitas ſoluitur. libello Artis medicin. cap. 80. inquit: Dolor autem, quemcunque obſederit locum, aut continuitatis ſolutionem, aut ſubitam alterationem oſtendit. ſoluitur autem continuitas inciſione, exeſione, fractione, tentione: alteratur verò ſubſtantia à calore, frigore, humore, & ſiccitate. Tamen lib. 1. De ſympt. cauſ. cap. 6. ita ſcripſit: Ab alterantibus (inquit) naturam, & corrumpentibus, dolores fiunt. quippe illud corrumpentibus, celeritatem ſimul, ac magnitudinem mutationis indicat. Sanè tactui accedunt magnæ mutationes naturæ à frigidi calidique incurſione: præterea ab his, quæ quaſſandi, ſecandi, vel diſtendendi, vel exedendi vim habent. quippe humidum & ſiccum, ſine calefactu vel refrigeratione, citra violentiam corpus contingunt. 12. Meth. cap. 7. cùm diſputaret ex profeſſo de doloris cauſis, inter alterationes meminit ſolùm caloris & frigoris: humoris & ſiccitatis nulla facta mentione. Videtur itaque Galenus in duobus locis prioribus ex libro De inæquali intemp. & Arte medicinali aſſerere, dolorem ab omni intemperie poſſe excitari: & duobus his vltimis ex lib. De cauſ. ſympt. & 12. Meth. ex ſolis duabus poſſe fieri, putà calore & frigore, aſſerere. Sed & 2. De compoſ. medicamentorum ſecundum locos, cap. 1. videtur diuerſam ab his duabus inducere opinionem. quo loco ita ſcripſit: Vehementiſſimi igitur capitis dolores (erat illic ſermo de dolore capitis) fiunt iuxta calorem & frigus, maximè cùm hæc inæqualia contingant: moderati verò iuxta ſiccitatem. humidas verò intemperies nullus conſequitur dolor. Vides vt tres intemperies dicat dolorem facere, putà calorem, frigus, & ſiccitatem: vnicam non poſſe, putà humorem. Paulus libro tertio capite quarto, ita ſcripſit: Vehementiſſimi igitur capitis dolores à qualitatibus agentibus fiunt, maximè verò calida. qui verò ariditatem ſequuntur, non tantam habent vehementiam: humida verò qualitas omni, quantum in ſe eſt, dolore vacat, niſi cum calore, aut frigore, aut humorum plenitudine coniuncta ſit. Quæ ſententia, quantum ego intelligo, deſumpta eſt ex duobus Galeni locis eorum, quæ adduximus, quaſi in vnam ſententiam copulatis: ex primo de cauſ. ſympt. & ſecundo de compoſ. pharmac. In hac controuerſia diſtinguendum ante omnia eſt, quod proximo capite ſatis explicuimus: Qualitatem aliquam poſſe dolorem generare per ſe, quatenus temperiem mutantem:

tem:aut ex accidenti,quatenus diſtendentem, conuellentem, aut vtcunque aliter diuidentem. Præterea animaduertendum: Intemperiem poſſe eſſe aut ſolam, aut cum ſucco aliquo. Ita conſtituta controuerſia, & his notatis, ſcire licet, quoſdam citra diſtinctiones has dicere: omnes intemperies poſſe dolorem facere (idque apertè ſcriptum eſſe & in Art.medicinali & lib.de inæqual.intemp.) tamen humorem aut ſiccitatem obſcurè, atque harum obſcuriſſimè humorem: calorem tantùm, & frigus dolores poſſe facere manifeſtè. Huic ſententiæ videntur aſtipulari hæc Galeni verba ex 12.Meth. φαίνεται δ' ἐναργῶς ταῦτα μόνα τῶν πλησιαζόντων ἡμῖν ὀδυνηρά. Cõſtat verò illud ἐναργῶς idem eſſe, ac manifeſtè. ex qua dictione occaſione ſumpta dixerint: hæc dolorem facere manifeſtè,illa non manifeſtè. ſed tamen quanquam reliqua non adeò diſcrepent: tamen Galen. humorem dolorem aliquem excitare negauit, & negauit humorem & ſiccitatem poſſe affatim ingruere.quo ſemel negato, non ampliùs dubium eſt, vacare dolore.Quare mihi videtur in hac queſtione probabiliſſimè loqui Leonhartus Fuchſius in comment.librorum de ſymptom.cauſ.dicens: Calorem & frigus poſſe facere dolorem,etiam ſine materia,& per ſe,quia ſunt qualitates,quæ per ſe poſſunt repentè corrumpere naturam: ſiccitatem poſſe facere dolorem, nudam quidem illam (nuda vocatur intemperies,quæ eſt ſine quopiam ſucco)ſed non per ſe, neque acerbum dolorem. vt ſiccitas cùm ad conuulſionem trahit partem, nuda quidem dolorem facit: id tamen non per ſe,ſed per tenſionem.humorem nudum neque per ſe, neque ex accidenti dolorem inferre. Sed vnicum tantùm modum dolorem generandi humori ſupereſſe,quo nulla qualitas carere poteſt:putà cùm coniungitur cum ſucco humido tantùm, aut humido cum calore, aut frigore. quem modum conſtat omnino eſſe ex accidenti. Nulla enim actio ita attribuitur qualitati, ſed humoris copiæ. In hanc ſententiam videntur cõuenire omnia autorum loca. Nam vbi Galenus dicit, omnes has qualitates alterare, aut corrumpere: nihil huic ſententiæ eſt aduerſum. alterant enim humidum, & ſiccum, corpus: ſed quia paulatim id faciunt, dolores non inferunt per ſe.Sicubi omnes has qualitates dolores facere dicit:de intemperie,cum affluente ſucco interpretatur.Vbi tres qualitates dolorem facere aſſerit:de nudis dicit diſputare,ſiue dolorem faciant per ſe,ſiue ex accidenti. Vbi duas dolorem poſſe facere negat,nudas & per ſe intelligit.Illud enim quod ad humidum & ſiccum alteratur:ſola hac ratione non videtur dolere,niſi ſimul incaleſcat,aut refrigeretur. Nam ſi duas ſimul intẽperies patitur corpus quodpiam: dolere poteſt, ratione ſcilicet qualitatis efficacis. neque quidquam aliud ſignificare dicet Galenum 1. de cauſis ſympt. cap. 6. dicentem: Quippe humidum & ſiccum, ſi abſint calefactio & refrigeratio, citra violẽtiam corpus attingũt. ac ſi diceret: cauſa humida & ſicca non poteſt dolorem facere, niſi eadem ſit calorem aut frigus inducens.neque aliud quidquam ſignificauerit Paulus loco citato.quanquam verba illa Pauli magis expoſita ſunt calumniis,quia de qualitate loquutus eſt: quaſi ipſe humor ſocietate caloris, generandi calorem vim compararet. Sed quanquam dictio nõ ſit valde artificioſa, admittere poteſt interpretationem quã diximus. Ac modò nihilominus non grauabimur repetere. Humor niſi cum calore, aut frigore coniunctus ſit,nullum dolorem facit. id eſt, membrũ quod humeſcit,non dolet:niſi idem incaleſcat,aut refrigeretur.Sed quorſum Galenus monet: humidum & ſiccum non repentè ingruere, niſi cum calore aut frigore ſit? & Paulus humorem nullum dolorem facere, niſi ſit cum calore aut frigore: ſi nihilominus, etſi cum calore aut frigore talis qualitas ſit, per ſe neque dolorem facit, neque auget? ſaltem humor non auxerit dolorem ex calore prouenientem,ſed potiùs illum demulcebit. An, vt illud tantùm ſignificarent:Etſi membrum ex humore, aut ſiccitate non dolet, poſſe tamen membrum humeſcens, aut areſcens dolere? Videtur itaque hæc enarratio Galeni & Pauli ſermonibus valde conſentanea: deeſt tamen adhuc, quanquam reliqua omnia dicuntur eruditè, aliquid quod Fuchſius non videtur aſſequutus. quod cùm dixerimus, nihil hac in parte deſiderabitur. præter dicta habet ſiccitas aliud quiddam, quo humor caret. quod ſcilicet eſt, cùm ſiccitas nuda poteſt eſſe cauſa doloris per ſe: quia eſt, cùm poſſit repentè ingruere, vt cùm ſiccitas ab vrente calore generatur, fitque tunc ſenſus vſtionis: quem ſymptoma compoſitum eſſe dico ex ſenſu caloris & ſiccitatis. Sed hoc accidere non poteſt ſiccitati, cùm à ſiccitate ge-

neratur. nam ſiccitas lentæ eſt actionis.ex inuſtione verò dicto citiùs videmus membrum quodpiam areſcere: non tamen perinde in humore fieri inuenias. hic enim neque cùm ab humore fit per ſe, neque cùm à qualitate alia ex accidenti, fieri poteſt repentè:non ſiquidem, vt calor vrens repentè deſiccat, ita frigus ingens repentè humectat. Collegimus ergo iam modum alium, quo ſiccitas nuda & per ſe dolorem facit. Conſtat tamen id non poſſe facere ſolam, ſed cum calore vrente coniunctam: atque hoc rurſus modo diſcrepat ab humore ſiccitas, in generatione doloris. neq; verò eſt, quòd putes eum dolorem non fieri à ſiccitate per ſe, quanquam ea à calore ex accidenti fiat.nam innumeræ actiones per ſe prodeunt à rebus ex accidenti genitis. imò verò indifferens eſt modus quo res quæpiā genita ſit: vt ſuæ actiones ſint per ſe,aut ex accidenti.nam calor,qui motu genitus eſt ex accidenti, per ſe calfacit. ita ſiccitas quæ ex accidenti eſt facta à calore, per ſe eſt doloris cauſa. Ergo rurſus hunc ſermonem reſumentes,ita ſtatuimus: Calorem & frigus poſſe doloris eſſe cauſas nudas,& per ſe, & ſolas:ſiccitatem nudam & ſolam(ſine alia inquā intemperie)ſed non per ſe(id quod fit in conuulſione. eſt verò hic dolor moderatior) aut nudam & per ſe,ſed non ſolam, vt fit in vſtione: humorem nulla alia ratione facere quàm cum influente ſucco. Sed de hac controuerſia hæc ſunt ſatis.nam ſi quiſquam volet aliquid calumniari:hic ſatis certò ſcio nihil quidquam poterit accuſare, præterquam phraſis alicuius, aut dictionis proprietatem. quam tamen neque ipſam inueniet (ſi modò quæ diximus aſſequitur) adeò duram, aut difficilem. quòd ſi foret, tamen melius eſt antiquorum ſententias interpretari blandiùs: quàm illos tractare acerbiùs. niſi tibi vis hac ratione comparare gloriam,quod video hodie facere quoſdam nebulones.

De cauſis famis,& ſitis. Cap. VII.

FAMES & ſitis proprio indigent capite, etſi dolores quidam ſint. ſunt enim duo inſignia ſymptomata.videndum ergo primò eſt,nomen famis cui rei detur. video enim nomen hoc multipliciter vſurpari apud Hippocr. & Galen.nam vbi Hippocr. dixit, Vbi fames,laborandum non eſt:Galenus nomen famis de penuria, aut defectu alimenti dici vult: non de ea, quàm plærũque famem appellamus.libello de inæquali intemperie,famem & ſitim inter dolorum ſpecies refert. lib.de vſu part.5. cap.8. In ore, inquit,ventris ſenſus eſt defectus eorum,quibus nutritur animal, quem appellant famem. Itaque in his duobus locis famem dicit eſſe ſenſum triſtem defectus. tamen lib.1.de cauſ. ſympt.referens cauſas famis, inquit: Famem eſſe appetentiam, quæ ſenſum illum defectus conſequitur. quanquam neque hoc videtur docere Galen. eo libro admodum conſtanter. nam paulò ſuperiùs dixerat: ipſe ſenſus ſuctus eſt fames. Sed mea(ne inanem quæſtionem vlterius promoueam) nihil refert, modò res intelligatur: ſiue ſenſui defectus detur nomen famis, ſiue appetentiæ, quæ ex illo ſenſu fit. Sed certum eſt dicere, Famem conſiſtere in ambobus: putà in ſenſu ſuctus aut defectus, & appetentia repletionis, quæ neceſſariò ſenſui illi adiuncta eſt. iam verò illud, quod quidam diſputant: An appetentia, quæ per famem fit, ſit ad fugiendum dolorem, an ad potiendum alimento: ſuperat omnem diligentiam. Nam perinde mihi videtur ac ſi quæras: appetat ne aqua, quæ præter naturam calet, reductionem, vt ſit frigida, an ne calida ſit. quam quæſtionem illis do, quibus ea eſt digna, iis ſcilicet, qui eam diſputant, & nihil maioris momenti vnquam docent. Nobis interim animaduertendum eſt, Famem omnem, & ſitim eſſe dolorem, tamen non ſemper eſſe ſymptomata: ſed cùm naturæ modum non excedunt, eſſe ſecundum naturam. fiunt enim hæc duo tunc maximè ex certis periodis, cùm animal bene valet: & cedunt ambo in maximam vtilitatem animantis. & præterea fiunt ambo citra omnem morbum: quod ſymptomatis non poſſe contingere, paulò ſuperiùs aduerſus ſophiſtas demonſtrauimus. Adde horum defectum eſſe ſymptoma. in quo genere ſunt duplicia:integer defectus famis,& ſitis, & diminutio alterutrius. quo manifeſtiùs conſtat:ipſa non eſſe ſymptomata,ſiquidem ipſorum defectus ex malo eſt.Itaque iam hinc colligimus:non omnem dolorem eſſe ſymptoma.Sed quoniam notitia cauſarum famis & ſitis,quæ ſunt ſymptomata,ex naturalibus cauſis pendet:age de his

tantillum dicamus,ac primo loco de cauſis naturalis famis. Hanc dicit Galenus 1.de cauſ.ſympt.fieri inanitione venarũ, quæ ex ea reſolutione, quæ hominibus perpetuò accidit,fit,appetentiam naturalem faciente:qua venę ex ventriculo ſugunt,huncque ſuctum ſentiente ventriculo,& proinde appetente cibos. Itaque quinque hæc inquit ſymptomāta ordine ſeſe conſequi: defectũ in venis,appetentiam naturalem,ſuctum, ſenſum ſuctus,& appetentiam animalem.Sed his videtur aduerſum quod lib.3.de facult.natural.cap.13.docetur à Galen.Ventriculum,poſtquam compleuit concoctionem primam, conuerti ad appoſitionem:atque interim dum hæc agitur, hepar ſanguinem generare.completa appoſitione conuerti ad aſſimilationem,quę dum agitur in hepate,reliqua membra apponere.cùm verò membra iam nutriuntur, ventriculũ omnia confeciſſe.atque hoc tempore, niſi cibi aſſumantur,reſumere illum ex hepate & venis:aut,ſi id denegetur,trahere aliorum membrorum recrementa. Hæc non vidētur conſtare cum prioribus.nam ſi ventriculus eſt, qui primò exinanitur,& membra externa omnium tardiſſimè:quomodo membra appetunt priùs, quàm venter eſuriat, potiſſimùm ſi ſecundum naturam habet? nam illud tempus eſt, quo eſurimus naturaliter,quo primùm venter vacuus eſt cibo,& perfecit refectionem priorem.ſed id fit antequam venæ exhauriantur: ergo ante illarum inanitionem fit fames. Sed ne hæc nos diſcrucient,conſiderandum eſt, Vētriculum duas habere refectiones: aliam ex chylo,quem apponit ſuis tunicis,aliam ex ſanguine, quem deportāt venæ,quæ per illius tunicas diſtributæ ſunt. prior illa refectio completur, antequam prius pabulum in membris conſumptum eſt: tamen hanc,vt completa eſt, excipit ſecunda alia, quæ eodem tempore fit,quo reliqua membra nutriũtur ſanguine,& eodem tempore perficitur.proinde venter non antea eſurit:quàm membra omnia nutrita ſunt.non enim antea deficitur interno pabulo. Adde his, Ventriculum non tam paruam chyli portionem ſibi reſeruare, vt ſtatim ac nutritus eſt, deſiccetur: ſed madidus eſt ſatis multo ſucco, vſque dum ſuctu deſiccatur, eoque ante tertiam concoctionem fames non venit. vt vel hinc conſtet,falsò Leonhartum Fuchſium dicere(quod tetigimus in primo libro, & modò res ipſa fert, vt declaremus) Ventriculum priùs eſurire naturaliter, quàm portio melancholiæ à liene in illum reiiciatur, eoque illius vſum eſſe non poſſe excitationem famis naturalis. quod in hoc loco diſputandum foret:niſi in illo copioſiùs dixiſſemus,quàm vt modò repeti debeat,à nobis pręcipuè,quibus inſtitutum eſt, de nulla re pluries dicere. Redi itaque rurſus hinc, quicunque controuerſias has legis, in quæſtionem vigeſimam primi libri.illo enim loco monſtratum eſt, quod modò ad dicenda aſſumimus: non tantùm eſſe famis naturalis cauſam, quam modò diximus, ſed præter eam aliam, influxionem ſcilicet quotidianam melancholiæ. His itaque ſtatutis, cauſas præcipuas famis recenſere, nihil eſt difficile. Nam ſymptomata in læſione huius appetentiæ, quæ ſenſui defectus coniuncta eſt, ſunt aut in defectu, aut in deprauatione. in defectu duo: quia aut integer defectus eſt, aut non integer. in deprauatione totidem: quia aut plus ſatis appetimus, aut alienas qualitates. illud appellatur canina fames: hoc, pica. Ex canina fame, cùm eatenus procedit, vt iam ex intemperie ventriculi ſenſus corrumpatur, & cum eo appetentia, aucta tamen indigentia vehementer: fit ille affectus, quem Galenus appellat βυλιμίαν. habes definitionem huius morbi ſecundo aphoriſm. comment. duodecimo. Ergo defectus aut diminutio huius appetentiæ fient, ablatis, aut diminutis cauſis appetentiæ. hæ ſunt ſuctus, & ſenſus oris ventriculi, & influxus ille melancholiæ. Tollitur, aut minuitur ſenſus in ore ventriculi, ex quauis intemperie, quæ plurimùm creſcit. quanquam inter omnes intemperies, quæ omnium citiſſimè tollit famem, eſt calida: quia hæc præterquam quòd, vt aliæ, obeſt ſenſui, laxat, omnium tardiſſimè frigida. Hæc enim interim dum ſenſum non tollit, famem auget. ceſſat ſuctus, cùm aliqua de cauſa non fit corporis reſolutio. prohibetur influxus melancholiæ: cùm obſtruitur via, quæ eſt à liene in ventriculum. iam verò canina fames, cùm ſit fames ſupra naturalem menſuram aucta: fiet auctis cauſis famis naturalis. has diximus eſſe duas, reſolutionem, quæ ſuctum facit, & ſuccum acidum. ergo habebit hæc fames cauſas duas: venarum ſuctum nimium, & nimiam redundantiam acidi ſucci & frigidi in ore ventriculi. Per famem hanc, cùm ſit ex prima cauſa, venæ

rapiunt alimentum è ventriculo antequam coquatur, & diſtrahunt importunè, nihil in ventriculo conſiſtere permittentes: atque ita perpetuò eſuriunt. ſed hîc fortaſſe rurſus, non oblitus eorum quæ paulò antea diximus, argumenteris: hæc eadem euentura per famem naturalem, ſi ea fit quo tempore diximus. cùm ſcilicet venę iam refectæ ſunt, & propter reſolutionem ſugunt, conuerſæ in ventriculum. nam ſi antequam cibus aſſumptus eſt, venæ ſugunt: ergo & nuperrimè aſſumptum ad ſe allicient. nam aliter, quid facient interim, dum coquitur in ventre cibus? nunquid expectabunt, ceſſantes interim? at id non licet membris naturalibus. Animaduertendum eſt, hoc differre eum ſuctum, qui famem naturalem facit, ab eo, qui maiorem: quòd ille incipit fieri, cùm nondum eſt facta multa reſolutio, ſed cùm adhuc ſupereſt alimēti aliquid, ad quod interim conuertantur: hic, cùm vehemens eſt circa omnes venas inanitio, & circa omnia membra reſolutio. Nam membra laxa nō retinent, & à debilibus membris & non retinentibus, ſed dimittentibus potiùs ea quæ habent, reliqua membra rapiunt: etiam ſi nondum indigeant extremè. ita dum concoctio in membris fit, cùm nondum eſt integrè facta, neque ea reſoluta ſunt: incipiunt trahere ex vētriculo, quia ille laxus eſt, & dimittit. tamen cùm deinde per famem corrugatur, retinet, quin & repoſcit à venis quod dimiſerat: illæ verò tunc conuertuntur ad reliquum quod habent alimenti, & eo fruuntur, vſque dum accipiunt nouum. Adde, conficere interim membra recrementa, ſi quæ habent coctilia: reliqua attenuare, & vacuare. hoc enim commodius erat animanti: quàm vt perpetua repetitione cōtinenter alimentum ingereretur, ita multorū morborum occaſio futurum. Ex alia occaſione cùm fit fames: fieri poteſt ex pituita acida, & ex melancholico ſucco redundante in ore ventriculi. Quin & ex quocunque humore frigido, etſi acidus non ſit: ſi facit diarrhœam (ita vocant eam affectionem, per quam nihil retinetur in ventre: ſed talia euacuantur, qualia ingeſta ſunt) tunc enim laborat ventriculus intemperie frigida, & aſſiduo defectu. Symptoma aliud, quod vocant picam, fit ex redundantia prauorum humorum, ſimilia appetente ventriculo his, quæ interiùs habet. Sed argumentetur hoc loco aliquis non ſine multa probabilitate ſermonis: hac ipſa ratione oportere ventriculum illa ipſa auerſari, quæ appetit, quòd talia interiùs haberet. Nam dicente Galen. lib. art. medic. cap. 63. Intemperies naturales ventriculi appetunt ſimilia ſibi: quæ verò ſunt præter naturam, appetunt contraria. ſunt hæc illius verba. Intemperies quidem ventriculi, quæ morbi ratione fiunt, hoc differunt ab iis, quæ naturales exiſtunt: quòd contraria, non autem ſimilia appetunt, quemadmodum naturales. hæc Gal. Sed ipſa ratio miſſa illius autoritate, videtur hanc ſententiam confirmare. Nam ſi nō ſumus obliti eorum, quæ paulò antè diximus de cauſis doloris & voluptatis: illa appetet vētriculus, quibus delectabitur, & illa auerſabitur, quibus dolebit. delectabitur his, quibus trahetur ad ſuam naturam: dolebit iis, quibus auertetur à ſua natura. ſed temperies naturalis contrariis trahetur extra ſuam naturam, non naturalis contrariis trahetur ad naturam. ergo temperies naturalis contrariis dolebit: non naturalis contrariis delectabitur. nimirum quod naturale eſt, expoſcit conſeruationem: quod præter naturam, medelam. Si igitur hæc ita habent, cùm humores praui in ventriculo præter naturam redūdent: ad contrariorum appetentiam prouocabunt, non ad ſimilium. Sunt qui reſpondeāt, Intemperiem illam per quam alienæ qualitates appetuntur, factam iam eſſe: & propterea allicere vt naturalem, in ſimilium appetentiam. itaque hi, quod ad quæſtionē, quam obiter modò diſputamus, attinet, dicunt: naturalem intemperiem appetere ſimilia, eam quę eſt pręter naturam, ſi facta eſt, appetere vt naturalem: ſi verò fit adhuc, appetere contraria. quod verò attinet ad argumentum, reſpondent vt diximus: eam intemperiem quæ in picam deducit, eſſe iam factam. Cæterùm ſolutio hæc mihi non placet: quādoquidem aſſumit rem planè falſam. appetunt enim magna ex parte grauidæ abſurda edulia à principio conceptionis vſque ad tertium menſem, cætera trāſigunt ſine corrupto appetitu: quorum neutrum fieret, ſi modò facta eſſet ex intemperie. neque enim tam citò fieret poſt conceptum: neque tam citò tolleretur poſtquam eſſet facta. Ergo his miſſis videtur dicendum: diſpoſitionem omnem naturalem corporis, ſimilia appetere (nam & conſeruationem appetit) præter naturā, diſſimilia, quia hæc curationem indicat. cæterùm hæc intelligi de intemperiebus, quæ ſine ſucci redundan-

dundantia ſunt.nam quæ ſunt cum ſucci redundantia,cùm ſucci admodum imbibiti ſunt in tunicas ventriculi: potiùs appetunt ſuccis ipſis, quibus madēt ſimilia,etiam ſi illi præter naturam congeſti ſint. huius rei hæc eſt cauſa.humor qui totas tunicas iam penetrat, quantumuis noxius ſit,moleſtiam non infert.non enim id, quod alterauit & quietum eſt iam, infert moleſtiam:ſed id, quod alterat denuo. ſuccus ergo qui aduenit ſimilis ei, qui totam antea tunicam imbuebat, perinde afficit,ac ſi non adueniret denuo:ſed in ipſa tunica multò antè eſſet,eóq; moleſtiam non infert.qui verò illi diſſimilis aduenit,mouet contrarii gratia linguam variè, agitatq; quietum priùs ſuccum: ac propterea dolorem facit, quem ſua ſponte refugit natura. nam ſcire licet,cùm eadem tunica ſit linguæ & palati, & omniũ partium oris, quæ eſt & ventriculi interna tunica: eodem modo plærumque affectam eſſe linguam,quo & os ventriculi.igitur hæc hac ratione contingunt. Neque verò cuiquam videri debet dubium (vt interim huic quoque argumento reſpondeamus) intemperies naturales ad ſimilium appetentiam allicere:eò quòd bilioſi magna ex parte videantur oleribus & frigidis aliis edulis delectari, quæ pituitoſi frequenter reformidant. hæc enim eò fiunt, quòd, vt Galen.dixit capite 63.artis medicinalis,calidus calidorum lõgo vſu, & frigidus frigidorum magis offenditur: quanquam primum occurſum frigidorum frigidus,& calidorum calidus iocundiùs excipit.eóq; cùm bilioſi à calidorum longiori vſu ſe lædi multò antè experti ſint,contrariis eligunt vti: pituitoſi eadem ratione. Adde his intemperies has extremi lapſus,potiſſimùm quæ qualitatum efficacium,cuiuſmodi calor & frigus,ſunt,raro intra gradum naturalem conſiſtere: ſed leuiſſimis ex cauſis calidos incaleſcere, frigidos refrigerari præter naturam.cumq; tale quidquã ſunt perpeſſi:appetere eos medicamenta,& nõ alimenta.verùm de fame naturali,& præter naturam,& eius cauſis hæc ſint dicta. quibus & quæ de ſiti dici poſſunt, proportione reſpondent. Sitis eſt appetentia potus: vt fames eſt appetentia cibi.ſed de eius cauſis videtur eſſe controuerſia. libello de inæquali intemperie differens de cauſis dolorum, qui per famem & ſitim cõtingunt,inquit Galen. Sitiendo verò, & eſuriendo:deficiente illic humida, hic ſicca ſubſtantia. quo loco reprehenditur à quodam neoterico Hieremia nomine, quòd ſitim ex defectu humidæ ſubſtantiæ fieri dixerit: ac non potiùs ex intemperie calida,aut ſicca,aut calida & ſicca, vt 1.de cauſ. ſympt.cap. 7.ſcripſit dicens: At ſalſa & bilioſa cacochymia ventrem mordēte,potio magis,quàm cibus appetitur.præterquam enim quòd calefiat,ſicceturq; ventriculus: quæ vtiq; ſitis cauſa eſt. Primo etiã de ſimpl. medicam.facultate cap. 32. Quippe cùm & ſitis duplici ratione proueniat: partim humoris inopia, partim caloris copia. cenſet itaq; Hieremias:Galen.loco citato ex lib.de inæqual.intemp. ſequutum eſſe opinionē antiquorum, in aliis verò locis propriã,argumentaturq;, ſi ſitis ex defectu ſubſtantiæ humidæ fieret,& fames ex defectu ſiccæ:neceſſe eſſe, vt ſitis famem perpetuò antecederet. ſiquidem ſubſtantia humida citiùs conſumitur, quàm ſicca. contrarium verò fieri ſemper videmus in his,quorum corpora bene habent:fames ſcilicet ante ſitim vrget. Hoc argumentum illum vincit,quod tamen Aponenſem non vicerat,qui differ. 118. illud ſibi obiiciens reſponderat: faciliùs diſſolui humidam ſubſtantiã,quàm ſiccam. tamen eſſe illius multò plus: vſque adeò vt poſſit priùs deficere,quæ ſolutu difficilior eſt,tamen pauca,quàm quæ facilior,ſed multa. Mihi neuter videtur mentem Gal. aſſequutus. Nam potus ad nullius ſubſtantiæ corporeæ reparationem eſt: niſi id ex accidenti cõtingat,eò quòd eadem ſubſtantia ſit cibus, & potus, cuiuſmodi eſt vinum. alimentum, vt tale eſt,nutrit:potus(vt dictum eſt à Galeno 4.de vſu partium, de ſentētia Hippocr.libello de alimento)eſt vehiculum alimenti. itaq; vt cibus eſt ad nutritionem neceſſarius: ita potus ad diſtributionē.ſi quid eſt & cibus,& potus:vtrũque præſtat.præter hæc præſtat vſum alium eximium potus ventriculo: bonam & facilem cõcoctionem.nam cùm multæ ſint concoctionum ſpecies, quæ alibi dicentur opportuniùs,quàm in hoc loco:ea quę agitur in vētriculo,eſt ſimilis elixationi.proinde non rectè,& vt oportet,fit:niſi in ventriculo ſit humor, neq; is

exiguus. vruntur enim ſine hoc potiùs cibi, quàm vt coquantur. hoc præſtat potus ventriculo. Ex his ergo haud eſt intellectu difficile: quãdo excitetur naturalis ſitis. Nam ſuccus hic, qui potu hauritur: it (quod ex Galeno in 3. huius operis lib. mõſtrauimus) partim in renes, partim in venas totius corporis. illa pars mingitur, hæc exſudatur. Venæ indigẽt ſucci ſero ſimilis, illa portione quam habent: tum ad penetrationẽ ſanguinis è maioribus in minores venas, tum etiam ad earundem venarum attemperationem. afficiuntur enim intemperie vehementi, cùm continent ſuccos ſynceriores. dicti humoris defectu fit ſitis: non reſolutione partium in corpore humidarum. nam omnis reſolutio partium corporis, famem facit. omnis enim cibo reparatur. ergo cùm multus humor eſt exſudatus, aut occulta expiratione reſolutus: venæ trahunt ex ventriculo ſero ſimilem humorem, ille aridior hac tractione factus & calidior (quia ab iis humectabatur, & attemperabatur in calore) appetit potum. hanc tractionem vehementem potus ex ventriculo, licet tibi videre euidẽter, conſideranti: quàm celeriter aqua, cum vehementi ſiti ab exercitato homine in æſtate potiſſimùm bibita, exſudetur. Fit præterea non ſine cauſa ſitis naturalis (quamuis antea nulla eſſet) ex aſſumptione cibi, eius potiſſimùm, qui ſolidior ſubſtantia ſit. hic enim imbibit humorem: & hac ratione deſiccat ventriculum, ac calfacit. præterea ventriculus incipiens agere in cibum, ſine humoris neceſſaria copia: facit affectum ſimilem vſtioni, qui ſitim vrgentem excitat. experieris hæc manifeſtè: ſi aliquanto tempore, ingeſta cibi conſueta quantitate, à potu abſtinueris. Vides ergo, vt deficiente humida ſubſtantia ſitis fiat, & ex calore ac ſiccitate: quæ defectus humidæ ſubſtantiæ facit. eſtq; hæc ſpecies ſitis naturalis, niſi quantitate fiat præter naturam. nam vt diximus defectũ alimenti, & ſuctum ſiccioris ſubſtantiæ, cibi ſcilicet, famem naturalem facere, nimium tamen defectum, famem eam quam caninam dicimus: ita ſcire licet, defectum ſubſtãtiæ humidæ, putà potus, & illius ſuctum, ſitim facere naturalem, nimium tamen facere ſitim aliam, proportione caninæ fami reſpondentem. hanc licet videre in diabete. Sed vt fames nimia ex cauſa frigida fit, aut ex redundantia humoris acidi: ita nimia ſitis fit ex intemperie calida & ſicca, aut ex redundantia humoris ſalſi. illud euenit per febres ardentes, hoc per hydropem aſcitem. Ex his manifeſtum fit, meritò homines eſurire, priuſquam ſitiant: fame ſcilicet, & ſiti naturali. priùs enim fit indigentia cibi, quàm vehiculi. tamẽ nonnunquam ſitiunt homines præter naturam, antequã eſuriant. quod fit in iis hominibus, quibus os ventriculi nimis eſt calidum. hi enim quanquam indigeãt cibo, prohibente id calore, non eſuriunt: & quanquam cibum non ingeſſerint, ex intemperie deſiccante ſitiunt. qui ſtatim vt biberunt: attemperato ore ventriculi, incipiunt eſurire. Sed de famis & ſitis cauſis ſatis fuerit hæc dixiſſe: ſi modò tantillum addiderimus, vt conſequentiæ eorum quæ dicuntur, ſtudioſos ſemper admoneamus. quandoquidem dictum paulò antè eſt, famem & ſitim dolores quoſdam eſſe: & paulò ſuperiùs monſtratum eſt, dolores omnes fieri ex ſolutione continui, aut intemperie, & neque eos, qui ex intemperie fiũt, fieri poſſe ſine ſolutione. oportet ergo & famem & ſitim fieri ex ſolutione, vel ſaltem cum ſolutione. ſed ex qua quæſo ſolutione fiunt? ſunt enim ambæ paſſiones penuriæ ſenſus, altera cibi, altera potus: tamen penuria neque ſolutio continui eſt, neq; accidens quod tactu percipiatur? Reſpondendũ, Famem eſſe ſenſum ſuctus, & compreſſionis, aut contractionis, aut vtcũque aliter lubet appellare, per ſe: defectus, per accidens. nam cùm defectus priuatio ſit quædam: non videtur poſſe per ſe inſtrumentum ſenſus alterare. compreſſionẽ tamen, aut contractionem diximus in iis eſſe, quæ ſoluendo inferunt dolorem. iam verò calorem & ſiccitatem, ex quibus ſitim oriri diximus, nihil eſt difficile dolorem per ſe facere: (id enim etiam antea monſtratum eſt) neque interim continuum in ventriculo ſoluere, quod in aliis omnibus membris ſolent facere, miri quidquam habet. quare tempeſtiuum iam eſt capiti huic dare finem.

De ira, & an poßit aliquem interimere. Cap. VIII.

IRA, eſt feruor ſanguinis in corde, motus timori contrarius: dicentibus Ariſtotele ſeptima ſectione problem. 17. & Gal. lib. De cauſis morborum primo. Nam quanquam ab Ariſtotele Rhetoricorum ſecundi capite ſecundo dictum ſit: ira eſt appetentia vltionis cum dolore propter apparentem immeritò contemptum: tamen declarante Galeno 2. de ſanitate tuenda, accidens quoddam iræ eſt, non eius eſſentia, vltionis appetentia. quod patet verum eſſe, cùm & in odio etiam hæc appetentia ſit. alii omnes animi motus, quemadmodum cùm vehementes ſunt, corpus extra naturam alterant: ita cùm eorum vehementia plurimùm creſcit, poſſunt repentè hominem interimere. Sola ira videtur ab Hippocrate & Galeno excepta: vtpote ex qua homini non poſſit mors accidere. quanquam neque id eſt tam perſpicuum, vt citra controuerſiam tranſigendum ſit. libro ſecundo de cauſis ſymptomatum ita ſcripſit Galenus: Ab ira nemo interiit: vtpote neque calore perfrigerato, neque robore ſoluto. ſi igitur ab ira robur virtutis non ſoluitur: non poteſt, quantumuis increſcat, eſſe lethalis. Quarto de cauſis pulſuum capite primo, iræ pulſum vehementem eſſe dicit: quæ pulſus differentia non poteſt comparari, niſi robore aucto, aut aucta contentione, & robore non ſoluto. Præterea ira contrahit viſcera in ſeipſa, & in cor & caput trahit ſanguinem & ſpiritum: vt docet Hip. 6. epid. com. quinto his verbis: Excandeſcētia attrahit & cor & pulmonem in ſeipſa: & in caput calidum & humidum. Galenus in commētariis aſſerit caloris vitalis debilitati iram remedio eſſe. Hip. rurſus 2. epidem. Danda (inquit) eſt opera, vt ira excitetur: & caloris, & ſucci recuperandi gratia. Igitur potiùs auget robur, quàm debilitat. Sed ex natura rei eſt magnum argumentum. nam ira neque eſt motus ſpirituum ad interna, neq; ad externa: ſed feruor circa cor. non eſt ergo, quod debilitet. Sed contrà videtur eſſe quòd Galenus 12. methodi cap. 5. ita habet: Triſtitiæ verò, & anxietates, & iræ: eo modo lædunt, quo multæ vigiliæ, quòd vires reſoluunt. Et rurſus paucis interpoſitis inquit: In omnibus eiuſmodi ſymptomatis manifeſtè videntur ægrotantes tum animo linqui, tum viribus reſolutis eſſe. Ergo hoc in loco iram, non minùs quàm triſtitiam & vigilias fortes, vires reſoluere dicit. quare non minus quàm illa, videtur poſſe interimere. nam ſi natura ſua vires ſoluit: quò maior erit, eò ſoluet plus. quare aliquando poterit vſque adeò increſcere: vt mortem afferat repētinam. Nonnulli huic Galeni loco, qui nuper citatis apertè contrarius eſſe videtur, ita reſpondent: iram cuius hîc fit mentio, non eſſe eam, quæ propriè ira nuncupatur, ſed tædium, aut affectum aliquem iræ ſimilem. cæterùm hi videntur reſpondere, nulla probabili ratione permoti. nam eodem nomine vſus eſt 12. meth. & 2. de cauſis ſympt. Illic enim eſt οἱ θυμοὶ δ' ἔτι, hîc θυμωθείς. quare aliter ego reſponderim, Iram quidem, ſi ſola conſiſteret, ſuo motu potiùs virtutem excitaturam, quàm extincturam: calore tamen poſſe nocere, etiamſi ſola conſiſteret, ſiccando vigiliarum more. calfacit enim vehementer, ac proinde 6. epid. citato loco, in calidis naturis & affectibus præcipit iram deuitare. quoniam verò rariſſimè, aut nunquam ſola conſtitit ira, ſed cum aliquo metu permiſcetur: contrariis motibus calore & ſpiritu agitatis lædere poteſt, & animi deliquium facere. quemadmodum dicebatur 11. methodi. verumtamen quoniam contrarii motus ſibi quodammodo reſiſtunt: fit vt læſio non eatenus procedat, vt mortem faciat, vt gaudium, & timor. quemadmodum dicebatur 2. de cauſis ſympt. quo loco non eſt vertendum, vt vertit Linacer, neque robore ſoluto: ſed neque tono ſoluto. habetur enim græcè: μήτε τοῦ τόνου λυομένου. nam ira neque impetus ad interna, neque ad externa eſt: ſed veluti tonus. quare iram interficere poſſe repentè ac per ſe, nullo alio priùs affectu præter naturam genito, non putauerim. cæterùm robur poſſe ſoluere, & ſyncopen facere: quanquam neque hoc per ſe, ſed ratione aliorum, quæ cum ipſa coniunguntur, aut ipſam conſequūtur. atqui vtrumq; horū videtur à Galeno dictum citatis locis. Sed nitetur aliquis fortaſſis oſtendere, de ſententia Galeni, iram non augere calorē: quandoquidem 2. lib.

de ſanitate tuēda ante verba paulò antè citata, ita ſcripſit: Quanquam ira haudquaquam accretio, ſed veluti feruor eſt caloris in corde. (paucis interpoſitis) Verecundātibus autem augetur inſitus calor. His Galeni verbis apertè videtur ſignificari: iratis non augeri inſitum calorem, augeri tamē ſuffuſis pudore. tamen intelligēdum eſt Galenum loco illo non negare, iram augere innatum calorem, non minùs quàm pudorē: ſed declarare modum, quo in vtroq; illorū motuum augetur. Nimirum iratis augetur calor feruore: verecundantibus augetur motu ſanguinis, & ſpirituum. Eſt verò hic ſenſus multò clarior in dictione gręca, quàm in vulgari hac tranſlatione. illa enim ita habent: αὐξάνεται δὲ καὶ τοῖς αἰδουμένοις ἡ ἔμφυτος θερμότης. id eſt, augetur autem & verecundantibus calor naturalis. quæ verba apertè innuunt: calorem iratis etiam augeri. tamen ſi excluſa particula copulandi, ſola particula aduerſitatis relinquatur: ſignificabunt iratis non augeri naturalem calorē, & fiet nobis occaſio controuerſiæ, quæ in autoris verbis eſt nulla. ſed hanc controuerſiam iam diremimus.

De riſu & fletu. Cap. IX.

RISVS tam eſt hominibus naturalis, vt proprii exemplum Porphyrio fuerit: quaſi nihil inuenerit hominib. proprius, exceptis iis quę ipſius eſſentiæ partes ſunt. tamen fit aliquando præter naturam vſque adeò: vt nonnullos conſtet riſu Sardonico (quod eſt in prouerbio) interire. quanquam de hoc ſymptomate videas à Galeno alioqui diligentiſſimo, & ab aliis qui illum ætate cōſequuti ſunt, ſcriptum eſſe nihil: neq; de ipſius riſus cauſis, aut ſubſtantia quicquam eſſe apud illos. inter eos qui noſtro hoc ſeculo habentur ſapientiſſimi, Hieronymus Fracaſtorius & Franciſcus Valeriola, viri ambo ingenioſiſſimi, non parum emunctas prodidere ſententias. tamen in re adeò difficili, quæque apud alios ſcripta non ſit: nihil mirum primos ſcriptores ſententiis diffidere. quare nō fuerit inutile, neque à noſtro inſtituto alienum: quod inter illos cōtrouerſum eſt, diſputare, & interim quod de hoc ſymptomate ab aliis omiſſum eſt, proſequi. Non dubium eſt Riſum eſſe vibrationem quandam ſepti tranſuerſi, & muſculorum thoracis, & oris: atq; hāc vibrationem ſignificare aliquem animi motum. ſed quem animi motum ſignificet, & qua ratione motus cordis moueat muſculos: eſt controuerſum. Fracaſtorius lib. de ſympathia cap. 20. cenſet riſum duarum paſſionum eſſe ſignum: gaudii, & admirationis. Valeriola ſuſtulit admirationem: & ſolius gaudii, quod profuſum eſt, dicit riſum eſſe ſobolem. tamen interim non reſpondet, quantum iudicio conſequor, omnibus iis quæ à Fracaſtorio in ſuæ ſententiæ confirmationem dicuntur. Argumentatur hic: ex duabus paſſionibus homines ridere, ex difficultate riſus. nam hac ratione riſus nimius grauis eſt. quanquā hoc alia ratione poſſe prouenire docet ipſemet dicens: Ideo accidere, quòd cor in perpetua illa expanſione (vt ita dicam) non difflatur. tamen videtur firmioribus rationibus illius ſententia poſſe confirmari. Experimento ſentimus, homines ridere, quum occurrit res iocunda, & noua: atque quamprimum ceſſat aut iocunditas, aut nouitas, ceſſare riſum. ſed noua faciunt admirationem, iocūda gaudium: igitur riſus ambas has paſſiones ſequitur, gaudium, & admirationem. fortaſſe reſpondeat Valer. res iocundas propterea riſum non facere, niſi nouæ ſint: quòd quæ cōſueta ſunt, paſſionem non faciunt. ſed falſò hæc reſpondebit. nam riſus ceſſat multò antè quàm gaudium: quando ſcilicet admiratio ceſſat antè quā gaudium. atq; cùm duo hęc riſum faciant: cùm illorum alterum ceſſat, riſus extinguitur, vtpote amborū proles. Sed rogem rurſus: ſi poteſt à riſu abeſſe omnis admiratio, cur ſolus homo ridet? non enim ſolus gaudet. An nō quia ſolus admiratur? nam obiectu rerum nouarum, alia animantia terrentur: homo vtpote rationabilis admiratur. terror verò tam longè abeſt vt moueat, vt etiam cohibeat riſum. cur fatui rident plus hominibus intelligentia præditis, & pueri plus viris? an non quia hi leuioribus de cauſis plus mirantur? nam quòd ſanguinei plus aliis rideant: cauſa eſt, quòd ſunt hilariores. his contrà obiicit Valeriola: omnem admirationē efficere quaſi ſuſpenſionē quandam animi, ob rei nouita-

tem

tem & ignorantiam. quare riſum potiùs prohibere, quàm prouocare. Addit prę-terea admirationem eſſe rerum nouarũ, & mirabilium: riſum, ludicrarũ. Profert inſuper multa exempla rerum ridicularum, quibus nihil ſubeſſe putat admirationis. ſed, vt verum fatear liberè, magis mihi placet ſententia Fracaſtorii hac in parte: quippe quæ omnibus problem. reſpondet probabiliùs. nam quanquam admirationem cum gaudio riſum facere dicimus, tamen nõ proinde quò maior admiratio eſt, eò maiorẽ riſum facere, niſi ſimul gaudium creſcat ad portionem. cumq; admiratio valde magna eſt, & rei difficilis: non permittit profuſo gaudio moueri, ſine quo riſus non conſiſtat: tamen admiratio facilis, gratæ rei, ea facit riſum. itaque magna admiratio facit ecſtaſin: facilis facit riſum. Rogat Valer. quis rideat vbi ſerenitate ſumma magnos decidere imbres, aut æſtate media ingentia oriri frigora viderit? immo verò quis vnquam tam tetricus fuit, mi Valeriola: qui hæc conſpicere (niſi timorem incutiebat nouitas) citra riſum ſuſtineret? Quæ.n. quæſo admiratio, rurſus inquis, cadit: cùm ſcitos & paruulos noſtros liberos complectentes, ob ipſorum geſticulationes, ob inarticulatũ ſed lepidum ſermonem, ob varios inſultandi modos, ob ridicula & puerilia facta, in riſum effundimur? ſapientiſſimus es Valer. qui primas voces, lepidum ſermonem, varios inſultandi modos in infantulis, ne leuiter quidam miraris. Sed miror (quãquam non rideo) ſeuerum hominẽ etiam illa, cuius nulla admiratio eſt, ridere. habentur enim leuis mentis: qui ea, quorum minima admiratio eſt, ridẽt, nedum quorum nulla. dicis optimè, riſus eſt rerum ludicrarum: ſed quæ res ridiculæ ſint, id demum eſt in controuerſia. Ridemus (arbitror) conſpecta re quapiam deformi admodum, & monſtroſa vel magnitudine, vel figura. Solent enĩ talia in aulis magnatum riſus cauſa verſari. tamen illa, ſi riſus ſolius gaudii eſſet, nequaquã eſſent ridicula. nam gaudium eſt rei iocundæ: admiratio mirabilis. ratio iocunditatis eſt in bono: admirationis in nouo. tamen in re monſtroſa nulla boni ratio cõſpicitur, magis quàm in re vt oportet, comparata: ſed nouitas. igitur gratia admirationis fiunt res ridiculæ. nam quæ citra admirationem vehementem (quæ ſtupor ſit) aut citra terrorem, admirationem aliquam, aut inſolentiam continẽt: ridicula ſunt. itaq; quanquam ſæpè ridemus, admirationem quæ ſubeſt, nõ perſentiẽtes, aut propter facilitatem illius, aut propter conſortium cum alio affectu: tamen ſubeſt tunc quoq; admiratio quæpiam, aut in cõſpecta re, aut in eo, quod interim nobis in mentem latenter ſubit. Eſt cùm excitatur in nobis riſus, citra alias cauſas, ex titillatu: quem non tam eſſe riſum, quã riſui ſimilem motum, docet Fracaſt. cum Nicolao Florẽtino. quos hac in parte meritò damnat Valeriola dicens: verum riſum eſſe. Sed huius deciſio ex cauſa, qua hic riſus fit, pendet. nam ſi eiuſdẽ prorſus cauſæ eſt, cuius alter riſus, cæteris etiam illi ſimilis: non video, cur non ſit riſus verus. Ariſt. 3. de part. anim. cap. 10. calfactu ſepti trãſuerſi dicit fieri, calore motu titillatus excitato, & in ſeptũ trãsfuſo. hæc Ariſt. quãquam ego non video: qui tantus calor poſſit attrectatis plantis pedũ, in præcordiis excitari. nam ſi, vt ipſemet Ariſt. inquit ſect. 35. probl. 7. vicinia ſentientis partis facit vt labra titillentur: faceret profectò lõginquitas, vt plantæ pedũ non titillarẽtur. non itaq; eſt, quantũ intelligo, hæc cauſa. ſed partes quædam acerrimi ſenſus, ad quas muſculorũ ſunt capita: ex tactu ſentiunt voluptatẽ, veluti delinitis carneis partibus. hæc voluptas, cùm repentè & latenter accedit, transfundit ad cor gaudium, cum quadã ſpecie nouitatis. atq; ita non aliter ac ex aliis cauſis riſus fit. hac cauſa contingit, vt nullus ſe ipſum poſſit titillare: quia nullius tactus poteſt ſibi ipſi occultè occurrere. vt vel hinc rurſus ſumpto argumento, conſtare poſſit: riſum non ſine admiratione fieri. nam ſi ſolo gaudio, aut ſi ſolo calore fieret (ſi placet ita dicere cum Ariſtot.) hic qui fit titillatis: nihil faceret ad riſum fraudulentus & clandeſtinus tactus. tamen ſcriptum ab Ariſt. ipſo eſt quodam probl. dictæ ſect. Riſus alienatio quædam & fraus eſt: qua, qui in ſede præcordiorum verberantur, rident. Sed illud ſupereſt vt contemplemur: qua ratione per gaudiũ mouentur ſeptum tranſuerſum, & muſculi ex cordis paſſione, cùm ſint inſtrumenta facultatis animalis. Primùm omniũ ſatis conſtat: cor non poſſe mouere muſculos

per ſe. illud enim arterias ſolùm mouet. gaudium paſſio cordis eſt. ſed riſum non diximus ſolo gaudio fieri: ſed illo, & admiratione, quæ paſſio rationabilis partis eſt. itaque hac ratione nihil mirum: inſtrumenta facultatis animalis moueri, ad prodendam admirationẽ gaudio coniunctã. neq; verò mirum, gaudium quoq; motu aliquo animali prodi: non quidẽ corde mouente muſculos, ſed animali facultate vitali conſentiente. fit hinc rurſus manifeſtũ: Riſum naturalem liberum motũ eſſe, quia motus animalis eſt. tamen difficilè cohiberi aliquando: quia, etſi eſt animalis, eſt in numero eorũ, qui ſubſeruiunt naturalibus. quod de reſpiratione dixit Gal. 2. de motu muſculorũ. hæc itaq; eſt eſſentia, & hæ cauſæ riſus naturalis. modò ſi de fletu naturali tantillũ addidero: de eiſdẽ, cùm p̃ter naturã ſunt, dicã, quod p̃ſens exigit diſputatio. Fletus eſt motus riſui cõtrarius, animi etiam motũ aliquẽ rep̃ſentans. vt ꝑ illũ dilatatur cor, & cũ eo thorax, & faciei muſculi: ita ꝑ hunc conſtringũtur. ſed in facie ꝑ riſum, q̃ ad os attinent, magis: ꝑ fletũ, maximè q̃ ad oculos. hæc cõpreſſio lacrymam exprimit: quæ ex eadẽ materia eſt, ex qua vrina, & ſudor, putà ex ſanguinis ſero. ſed vt vrina ex hepate, & ſudor ex venis: ita lacryma ex humidis oculi partibus. docet hoc ſine controuerſia Ariſtot. ſect. 5. ꝓbl. 35. vbi ita ſcripſit: Lachryma ſudor quidã eſt. mõſtrat illud Ariſt. quibuſdã argumentis. primũ ex modo ſubſtantię: eſt ſiquidẽ non aliter q̃ vrina, & ſudor tenuis, & aquea ſubſtantia, & ſalſa ſapore. ex modo etiã generationis: nimirũ generantur ex eiſdẽ cauſis. Ambo exprimi ſentimus calfactu, & motu vehemẽtiori. ii nimirũ qui rẽ quãpiam vehementiùs calfacientẽ faciei admouẽt, illacrymant: & qui vehemẽtiùs mouẽtur, aut equis inſidẽt currẽtibus vehemẽter, maximè ſi humidioribus oculis ſunt & cerebro. hinc etiã fit, vt cùm vehemẽtiùs ridẽt homines, effundant lacrymas, vt ſudant ſc. motu & calore, humore effuſo. ſed cũ cauſa quapiã tali lacrymæ nõ fiunt: animi motũ declarãt. vt riſus gaudiũ cũ admiratione: ita fletus triſtitiã, aut timorẽ. ſunt .n. duo hi motus animi admodũ ſimiles: ꝑ quos cor conſtringitur, atq; in eo calidũ innatũ. hinc fit, vt riſu & fletu homines vtãtur: illo ad gratulandũ & ſalutandũ, lætũ animũ ita volẽtes oſtẽtare, hoc ad commiſerationẽ. fit ex dictis, vt pueri & mulierculæ facilè illacryment: quia affectib. animi faciliùs tangũtur, & humidiores ſunt temperamẽtis. Cæterũ de cauſis, quib. hi duo motus ſymptomata fiũt: res exigit, vt diſputemus. Riſus & fletus p̃ter naturã fiunt: ex morbo animi aut inſtrumẽtorũ. morbi animi, ex quibus hæc fiũt, ſunt deſipientiæ. videtur nõnulli melãcholici perpetuò lugere, nonnulli etiã ridere. de qua deſipiẽtia locutus eſt Hipp. 6. aph. 53. dicẽs: Deſipientiæ quę cũ riſu fiũt ſecuriores. hac melãcholię ſpecie ſuſpicati ſunt Abderitę laborare ſuũ Democritũ: quẽ tamẽ nõ cẽſuit Hipp. helleboro expurgandũ, vtpote ſapientiſſ. & minimè deſipientẽ. Quãquã ego non putauerim fieri poſſe, vt tã ꝓfunda mentis cogitatio nullã melãcholiæ ſpeciẽ peperiſſet. ea .n. eſt humanæ mẽtis imbecillitas: vt ſapientiſſ. quiq; in deſipientiã relabãtur. quare riſum Democriti & fletũ Heracliti, quãquã ex ſapiẽti cõtemplatione ꝓceſſerint: tandẽ nõ abfuiſſe à ſymptomatis melãcholiæ, ſoleo ſuſpicari. Ex vitiis etiã ad corpus relatis fiũt hęc duo ſymptomata: riſus ex percuſſione ſepti trãſuerſi, agitato ſimul interiùs calido innato, vt nõ poſſit facultas ſeptũ continere. eſt .n. quaſi motus quidã conuulſionis. qualẽ riſum cuidã accidiſſe lãcea confoſſo latere, refert Ariſt. 3. de part. animal. atq; ex vehementi ictu ſcio ego cuidã ſuperiorib. annis accidiſſe. nõnunq̃ ex calfactu quodã earũ partium: quomodo crocũ potu riſum præter naturã facere ſuſpicandũ eſt. Eſt cùm ex cõuulſione fit in partibus faciei riſus ſpecies: quæ tamẽ nihil minùs, quàm riſus eſt. Fletus ſymptoma ex nimia ſero ſimilis humoris redundãtia fit. quæ aut in ipſis oculorũ partibus generatur, vt in iis qui intemperie humida cum ſubſtantia laborant: aut ab aliis partib. influit, vt quorum oculi fluxione laborant. horũ .n. vtriq; ſolent illacrymari. ſimili quadã ex cauſa effundunt lacrymas: quibus inſtat iudicium per fluxum ſanguinis de naribus, vt ab Hipp. dictum eſt primo de morbis popularibus parte 2. ſed de duobus his ſymptomatis, quantum res exigebat, dictum eſt. quod ſi nonnihil vltra controuerſias proceſſimus: factũ eſt, quia quæ nos diximus, apud alios autores deſiderãtur.

An poſſit

An poſſit perire in particula quapiam ſenſus, ſeruato motu. Cap. X.

MONSTRATVM eſt in ſecundo huius operis libro: Membra recipere ſenſum & motũ ab ea facultate, quæ in cerebro reſidet, vnica influxione, quã illuſtratione quadã fieri diximus. addidimus in eo libro, propterea actiones has poſſe amitti citra proprium aliquod partis malum, affecta origine, aut intercluſa via: contrà ac naturalem facultatem. quæ quia inſita eſt membris, nulla ex parte influens, non habet ſymptomata ex ſola ſympathia. An verò vt duę hæ actiones, putà ſenſus & motus, ſimul recipiuntur in membris, ſimul quoque amittantur: an poſſit illarum quælibet ſine alia amitti: an non quælibet, ſed altera, diſputat Galenus 1. de locis patientibus cap. 6. vbi docet: membrum aliquod vt manum, crus, aut etiam digitum, poſſe amittere ſenſum ſeruato motu, & motum ſeruato ſenſu. redditq; vtriuſq; euentus cauſam: diſtinctiùs tamen libro 1. de cauſis ſymptomatũ cap. 5. vbi addit: Quãquam hæc in eodem membro contingere poſſint ambo, tamen in eodem neruo, non ambo. ſed ſenſum ſeruari poſſe ſine motu, motũ verò ſine ſenſu minimè. nimirũ fit vt idem neruus, (nõ ſolũ idẽ membrum) amittat motũ, ſeruato ſenſu: quia cùm ſentiendi & mouendi vis ſit eadẽ, maiori tamen opus eſt ad mouendũ, q̃ ad ſentiendũ. quandoquidẽ motus conſiſtit magis in agendo: ſenſus quodãmodo in patiendo, vt in ſecundo libro nos explicuimus. vis igitur quæ valet mouere, multò magis valebit ſentire: non tamen quæ ad ſentiendũ eſt ſatis, ſtatim ad mouendũ erit. cæterũ in eodẽ membro nihil eſt intellectu difficile: neruos quibus texitur cutis, obſtructos eſſe, iis qui in muſculos ingrediuntur, expeditis. cùm hæc ſit Gal. opinio, ab aliis etiam autoribus receptiſſima, & tã euidentib. rationib. cõfirmata, non deſunt qui cõtendant: poſſe in eodẽ etiã neruo perire ſenſum ſeruato motu, ii ſc. quib. antiquos refellere leue eſt, neq; ſolum leue, ſed & glorioſum. Videndũ tamẽ eſt, qua ratione victi ita ſentiãt. Conſiſtit (dicũt) omnis facultas in temperamẽto partis, & quãquã hæc facultas non eſt inſita membris, ſed influens: participat tamẽ illã ratione temperamẽti pars quæ recipit influxionẽ, & quãquã animalis facultas vnica ſit: nõ tamen vnico vtitur inſtrumẽti tempamẽto, ſed diuerſis ad mouendũ, & ad ſentiendũ. vt .n. lingua guſtamus, & attingimus, & diuerſo tempamẽto veriſimile eſt in ea hęc agi: vt etiam idẽ ventriculus trahit, retinet, cõmutat, & expellit, tamẽ ex diuerſis temperamẽti qualitatib. hæc proficiſcũtur: ita neruus idẽ mouet & ſentit, tamen diuerſis temperamẽtis hæc eũ facere eſt veriſimile. Nã ad ſenſus acrimoniã facit humor: ad motus firmitudinẽ, ſiccitas. ergo areſcente neruo priùs peribit ſenſus, quàm motus: quia priùs ꝑibit humoris mediocritas, q̃ ſiccitatis. (hoc .n. etſi non dicatur, intelligi modò debet: conuenire hæc temperamẽta his actionibus, cum quadam mediocritate. nã conſtat: omnẽ immodicã intemperiẽ deiicere actũ cuiuſq; virtutis) Igitur (colligunt) poteſt alterutrũ contingere. Aduerſum Gal. ſanè eſt hoc dogma haud obſcurè. nam 1. de cauſis ſymptom. ita ſcripſit: Contrà verò haudquaquam inuenias factũ: moueri quidẽ, ſine ſenſu tamen eſſe nudum muſculũ. O rem miſerandã. quantò foret ſatius, argumentorũ, ſi quæ occurrerẽt (occurrunt .n. non raró, etiã aduerſus euidentes aſſertiones) diligenter ſolútiones quærere, & inuentas docere noſtros diſcipulos: quàm ſtatim vt ex noſtra ignorantia hæremus, miſeros trãſferre in falſas ſententias? abutimur autoritate, mihi crede, dum ita facimus. foret multò vtilius, vt diſcipuli intelligerent: quantò minùs habent iſti antigaleni in ſucceſſu, q̃ in fronte, vt omnes (quod ego facio) reſipiſcentes, irriderent hominum inſolentiã. quid ergo reſpondendũ argumento eſt? quid aliud, quã ſenſum fieri meliùs cum quodã humore, & motũ cùm quadam ſiccitate. tamen ſenſum, quia minimè eſt actionis, non adeò exactã exigere diſpoſitionẽ in inſtrumento, aut temperiẽ: ſed cũ quacũq; fieri poſſe, quę non ſit ineptiſſima (id intelliges, cõſiderãs, nullũ corporis neruũ carere tactu, etſi illorũ nonnulli ſunt ſatis ſicci) tamẽ motum, vtpote qui in actione magis conſiſtit, niſi ſatis commodum nactus ſit inſtrumenti temperamẽtum, non fieri. his receptis, quæ Galenus ipſe innuerat, conſtat: vtcunque actio animalis ex neruo quopiam tollatur, tolli motum ante ſenſum. nam ſi interceptione facultatis tollitur, priùs

deeſt facultas valens mouere, quàm ſentire: ſi intemperie nerui, ſit hæc ariditas, (nam hæc illorum argumento maximè quadrat) tuncq; intellige, quanquam cum ſiccitate deterius fiet ſenſus: non tamen priùs fieri ceſſare, quàm & ad mouendum ineptus ſit neruus. Quare ego non dubito: poſſe, neruo dureſcente, minui ſenſum, antequam minuatur motus. neq; ſolum hoc: ſed minui ſenſum, creſcente motu. vt ſi cui homini, qui ſit acriori ſenſu, & debiliori motu, eò q; ſit mollioribus neruis, incipiant illi durari: interim dum durities non eſt ad mouendũ nimia, decreſcet ſenſus, creſcente motu. hoc contingit pueris omnibus, tendentibus ad firmiores ætates. tñ quanquam incipere poſſit minui ſenſus, anteq̃ motus: non poteſt priùs deficere, q̃ ille. quia cum minori inſtrumenti aptitudine poteſt conſeruari. his, quæ dicuntur admodum probabiliter, atteſtatur experimentum quotidianum. cui non poſſis contrarium obiicere, ſatis certò ſcio. quare ego in Galeni ſententia maneo.

An frigus ſit per ſe cauſa alicuius actionis. Cap. XI.

A Qua intemperie minuatur, tollatur, aut vitietur actio quæpiam per ſe, & à qua ex accidenti: non poſſis diſtinguere, niſi priùs inueneris, à quibus qualitatibus per ſe ea agatur, & à quibus non per ſe. Eſt verò in hac diſputatione controuerſia non leuis de modo, quo frigus eſt in animantibus actionũ cauſa. Quidam dicũt, Frigus nulli facultati ſubſeruire per ſe, ſed omnibus facultatibus eſſe aduerſum: alii contrariũ aſſerunt. qui priorem tuentur ſentẽtiam, vocant teſtes Galenum, & Auicen. & inſuper addunt argumenta. Galenus 3. de cauſis ſympt. cap. 3. Quò verò (inquit) ad paucos reſpiciat quis ſcopos, in ſummis rem totã diſtinguam. caloris incrementa potentiùs commutant. interim tamẽ dum ad tantum venerint vehementiæ, vt nondum colliquent: tunc namq; primùm omnino ſunt inutilia. frigus verò nulli functioni eſt ex vſu. Auicena Fen prima primi doct. 6. cap. 3. multis rationibus concludit: Frigus in actionibus virtutum nõ ingredi eſſentialiter (vtor illius verbis) id eſt non per ſe, ſed ex accidenti. ſunt Auicenæ hæc argumenta. Frigus omnib. facultatibus eſt per ſe aduerſum: quandoquidẽ nullam operationẽ non impedit, cùm creſcit. ergo nulli eſt ex vſu per ſe. quòd verò omnes operationes lędat per ſe, mõſtrat: Quandoquidẽ (inquit) frigus eſt ſtupefactiuũ, & paralyticum faciens, id eſt, tollit ſenſum, & motum. de naturalib. verò facultatibus, quòd hæ quoq; impediantur à frigore, conſtat haud dubiè. nam cùm facultates illæ ſint quatuor, ciborũ cõfectio, quæ vnius illatũ actio eſt, citra controuerſiam fit à calore. aliæ tres aguntur per motum. quare cùm motus omnes lædat frigus: lædet quoq; per ſe illarum actiones. nulla igitur actio videtur ſupereſſe, quam iuuet frigus. Nihilominus Aponenſis, qui ante nos medicas cõtrouerſias dirimere aggreſſus eſt, cõtrarium cenſuit: nempe eſſe actiones aliquot, quæ per ſe iuuentur à frigore, & per ſe lædantur à calore. qui primùm omnium damnat Auicenam, & Galenum. neq; enim videtur poſſe, quantumuis conatur alioqui conciliator, conciliare verba illa Galeni cap. 3. de cauſis ſympt. cum aliis eiuſdem Galeni locis, quę pro ſe affert, & aliis Ariſtotelis. Galenus (inquit) facultates omnes in temperamento collocat. temperamentum verò eſt in calido, frigido, humido, & ſicco. non ergo ſolus calor, ſed hæ omnes qualitates ad animantium actiones vim habent. Ariſtot. ſecundo de generatione animalium capite 4. ita inquit: Ortus partium ſimplicium à frigore, aut calore eſt. conformantur enim & coagmentãtur alia à frigido, alia à calido. Addit Ariſt. carnis generationem docens: eam ex ſanguine quem venæ exſudant, & frigore conſiſtere. Hæc eadem eſt doctrina Galeni ſecundo de temperamentis, vbi inquit: Partium quarundam generationem eſſe per frigus, & eas calore ſolui: aliarum generationem eſſe per calorem, & eas ſolui frigore. ſed omnes partes generantur, & augentur cõcoctione. ergo concoctio non ſolùm calore agitur, ſed etiam frigore. Addit: Appetentiam iuuari per ſe à frigore, hincque frigidos ventriculis plus appetere. quare cùm appetentia actio quædam animantis ſit, non omnes fieri per ſe à calore. Præterea addit, Animalia quædam eſſe natura ſua frigidiſſima: quæ tamen nutriuntur, & reliqua omnia agunt, vt cætera animantia. quare

cùm

cùm in illis frigoris ſit multò plus quàm caloris:non videntur actiones illę per ſe à calore agi. His omnibus addit: Auicenæ argumentum eſſe debiliſſimum. neq; enim minùs actiones omnes corrumpi à calore immodico, quàm à frigore. quare iſta ratione nõ minùs calorem eſſe aduerſum facultatibus, quàm frigus. nam ſi calore moderato opus eſt ad conſeruationem facultatum: opus etiam eſt frigore moderato. Vnde rurſus deſumit anſam argumentandi: Si (inquit) ad facultatum conſeruationem concurrit frigus per ſe, concurret quoque per ſe ad illarum actiones. Hæc ſunt illius argumenta. Tamen mihi contraria ſententia videtur eſſe Galeni, & Auicenæ, & Ariſtotelis, & inſuper veriſſima. frigus nempe ad actiones omnes viuentium corporum ex accidenti concurrere. non inquam quòd tantum frigus ſit: ſed quòd calorem oporteat eſſe ita temperatum, quod citra tantum frigus fieri non poteſt. atqui eodem modo concurrit frigus ad animalium generationem, & ad facultatum conſeruationem, & ad actiones: ad omnia nempe ex accidenti. nam ad hæc omnia neceſſarium eſt frigus, propter caloris temperationem: ita vt ſi citra frigus omne poſſet calor eſſe, hoc aut illo gradu remiſſus, nullum frigus eſſet futurum vtile. Neque verò eſt quòd nos conturbent naturales actiones quorundam animalium, quæ frigidiſſima ſunt. neque enim eſt philoſophiæ aduerſum: corporis frigidi eſſe actionem quandam, quæ à calore per ſe fiat. Nam aqua frigida vno gradu, infuſa in aquam tertio gradu frigidam, frangit illius frigus. conſtat verò, Frigidam illam aquam calore id facere: neque enim, arbitor, frigore frigus corrumpat. Quare minùs debuit illorum animalium exemplo (vt hoc quoque obiter dicamus) vinci Fernelius: vt calorem quendam cœleſtem, haudquaquam ſimilem calori elementorum, in viuentibus eſſe contenderet. Verùm ille diuinus eſt totus, non philoſophus. Sed reuertor ad inſtitutum. Si dictum ab Ariſtotele eſt loco citato, quædam coqui à frigore: intelligendum eſt, id agi à modico calore. quòd enim id velit Ariſtoteles ipſe: intelliget quicunque non oſcitanter prætererit id caput, aut conſtiterit in primis verbis. nam in eodem capite paulò infrà, ita ſcripſit, differens de omnium membrorum generatione: Ineſt hic calor in excremento ſeminali tantus talemque habens motum & actionem, quantus modicus ſit ad quamuis corporis partem. quantum autem deficiat, vel redũdet, deterius efficit, aut mancum, id quod gignitur. ſimiliter vt in iis quæ foris elixatione comparantur ad veſcendum, aut ad alium vſum. ſed in his mediocritatem caloris ad motum præparauimus nos: illic natura gignentis accommodat. in iis autem quæ ſponte oriuntur, cauſæ ſunt motus temporis, & calor. frigus priuatio caloris eſt. His verbis Ariſtotelis apertè ſignificatur: Actiones omnium membrorum agi calore, frigus eſſe ad caloris temperationem, & remiſſionem. non enim aliud ſignificans dixerit Ariſtoteles: Frigus priuatio caloris eſt. cùm conſtet: illud eſſe qualitatem, & in numero agentium. Dicendum etiam eſt, Frigidam cauſam non iuuare appetentiam per ſe, refrigeratione inquam ſola (nam hac ratione cùm ſtupefaciat, & tollat ſenſum, potiùs extinguet famem) ſed corrugatione & adſtrictione, qua ratione ſentimus acerba omnia famem inferre. Verùm rogabis, cùm non minùs neceſſarium ſit quoddam frigus ad actiones, quàm quidam calor, & auctus calor non minùs corrumpat actiones, quàm auctum frigus: quæ eſt ratio, quæ monſtret, calorem hæc agere per ſe, & frigus ex accidenti? hæc, quæ (quantum intelligo) monſtratio eſt: Frigus per ſe lædit omnes operationes, & calor lædit ex accidenti. ergo calor iuuat illas per ſe, & frigus ex accidenti. quòd verò frigus per ſe lædat, intelliges conſiderans: quamprimum in parte quapiam incipit creſcere frigus, incipere minui actiones: & creſcente frigore, ad portionem actiones minui, vſque dum integrè corrumpuntur: ex calore, non ita. immo verò nulla actio ſtatim ex quocunque caloris cremento minuitur (quanquam incipiat deteriùs fieri) vſque dum procedente calore in magnum incrementum, corruptione facultatis actio minuitur. Ventriculus quantò frigidior ſit, tantò minùs commutat cibos: ſed non perinde quantò calidior. Crura quantò frigidiora fiunt, tantò pigriùs ingrediuntur. tamen

vẽtriculus ſatis magnam ſuſtinet caloris acceſſionẽ, & crura quoque: antequàm ille minùs commutet, aut hæc lentiùs ingrediantur. Hæc itaque eſt ratio explorandi: quæ per ſe concurrunt ad actiones, & quæ ex accidenti. Illa qualitas quæ ſtatim, ac incipit excedere mediocritatem, incipit remittere actiones: per ſe eſt actionibus aduerſa, & ex accidenti concurret ad actiones. eoq; à Galeno dictum eſt: Frigus nulli facultati eſſe ex vſu, quia nulli ſubſeruit per ſe. Nam omnes actiones, ſtatim ac incipit frigus creſcere ſupra mediocritatẽ, incipiunt langueſcere: tã quæ animales ſunt, quàm quæ vitales, & naturales. Senſus omnes frigore torpent. Motus quoq; omnes, ſiue animales ſint, ſiue naturales, ſiue vitales, compeſcuntur frigore. concoctio quoq; omnis frigore agitur tardiùs, & imperfectiùs. Quare ad nullã actionẽ frigus eſt vtile per ſe. Sed de hac queſtione hęc ſunt ſatis.

De lethargo, & phrenitide: an ſint inflammationes. Cap. XII.

TEMPESTIVVM iam eſt: vt morborum quorundam eſſentias attingat noſtra diſputatio, primoque lethargi, & phrenitidis: quandoquidem hi morbi plures homines tollunt. Refert ergo illorum eſſentias non ignorari. Lethargus, dicente Galeno decimotertio methodi cap. 20. eſt paſſio phrenitidi ſecundum ſpeciem contraria. locus malè affectus in vtroque morbo eſt idem, nempe cerebrum: 3. de locis patientibus cap. 5. ſed cauſa eſt contraria, vt habetur locis citatis, & 2. de cauſis ſympt. cap. vlt. & 4. de cauſis pulſ. cap. 14. & 1. prorrhetici comm. 2. & ſæpè alibi, Lethargi nempe pituita, phrenitidis bilis. ſymptomata etiam contraria ſunt (ex eiſdem locis) Lethargi ſegnities in motu, torpor in ſenſu: phrenitidis mobilitas, & delirium, quòd motus eſt vitiatus internorum ſenſuum. hoc vno conueniunt: quòd cum vtroque coniungitur continua febris, 3. de locis patientibus & 2. de cauſis ſympt. capitibus citatis. & hoc modo diſtinguuntur ab aliis, quibus cum conueniunt in cauſis, & ſymptomatis: phrenitis à mania, & lethargus à caro & apoplexia. Ita ergo differunt phrenitis, & lethargus. quãquam 3. epid. ab Hipp. omnes delirantes, vtcũq; delirent, dicuntur phrenitici: & nonnunquam à Gal. phrenitici dicuntur, qui ex inflammatione ſepti tranſuerſi delirant. Sed hæc ſpecies paraphrenitidis eſt, vt & delirium ex ardore ingenti febris. Dictarum paraphrenitidis ſpecierum; hæc quæ ex febris ardore fit, non eſt cum perpetuo delirio, ſed interciſo: illa quæ ex ſepto eſt, differt à propria phrenitide dyſpnϾę ſpecie. phrenitici habent magnam & raram reſpirationem: paraphrenitici nunc hanc, nunc paruam & crebram, nunc inæqualem omni inæqualitate. Talis eſt in his morbis affecta ſedes, & hęc ratio cauſarũ, & ſymptomatum. In diſtinguenda horum affectuũ eſſentia eſt dubium, An poſſint phrenitis & lethargus fieri ſinè inflammatione cerebri, ex ſola intemperie cum putri ſucco: atque ſi inflammatio ſit, an in cerebri medulla, an in inuolucris. Galenus ſecundo de cauſis ſympt. ita ſcripſit: Quippe phrenitis non tantùm à calidis ortum habet ſuccis: ſed ſupra id etiam phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. Eſt igitur phrenitis inflammatio. Quòd verò & lethargus inflãmatio ſit, oſtendo. Decimotertio meth. cap. citato lethargus contrarius phrenitidi ſecundum ſpeciem eſt. ſi igitur ſunt morbi contrarii ſecundum ſpeciem, conueniunt genere. ſed inflãmatio, ab intemperie ſine tumore, differt genere: cum œdemate conuenit genere tumoris præter naturam, & ſpecie eſt illi contraria, ratione contrariarũ cauſarum, excitantium fluxiones. igitur eſt lethargus tumor præter naturã in cerebro, vt & phrenitis. Præterea ſi ſolùm eſſent fluxiones, ac non potiùs inflammationes: non haberent lethargus & phrenitis adiunctam perpetuam febrem. nam neque grauedo, neque fluxiones aliæ, quibus cerebrum laborat, illam habent. Sed cõtrà eſt quòd Galenus primo prorrhetici com̃. 1. ad eſſentiam horum affectuum non requirit inflammationes, ſed ita dicit: Phrenitis exquiſita, & nulli alteri morbo permixta eſt, cùm flaua bilis locum, in quo reſidet animæ princeps pars, præhenderit: lethargus verò cùm locum eundem diluerit, humectaueritq; pituita. nã quæ partib. in aliis ex bile & pituita noxæ, cerebrum ipſum ad conſenſum trahere poſſunt, continuę hę nõ ſunt. Itaq; Gal. videtur innuere:

nuere:ſatis eſſe ad horum generationem, dilui cerebrū pituita aut bile, ſed quò diluatur, non neceſſe eſt, vt inflammetur. Præterea, ſolo loco diſtinguit phrenitidem à paraphrenitide: quòd ſcilicet bilis aut in cerebro ſit, aut in aliis locis. Ceterùm ratione argumentor: poſſe eſſe phrenitidem, vt inflammatio non ſit. Quò ſit phrenitis: ſatis eſt eſſe perpetuū delirium, cum febre perpetua: (addimus reſpirationem magnam, & raram, quò illam ab inflammatione ſepti tranſuerſi ſeparemus) & quò lethargus ſit, eſſe ſomnū profundum cum perpetua febre (ſunt enim horum morborum hæc ſigna propria) tamen poſſunt hæc adeſſe ſine inflammatione. Nam finge imbutum eſſe cerebrum pituita, atque illam putreſcere. quid enim prohibet hæc ita fieri? an non poteſt putreſcere, niſi in inflammatione? qua ergo ratione putreſcit in vaſis, per febrem? poteſt itaque putreſcere: quod tamen non fiet in tam præcipuo membro, quin febris excitetur. ex ea ergo putredine phrenitis continget, aut lethargus, atq; adeò ſine inflammatione. Mihi tam videtur hæc ratio vrgere: vt opiner in morbis his non ſemper à primo die eſſe inflammationes, ſed ſæpè ſolam humorum redundantiam, putreſcentiū in cerebro. atq; ita ſæpè cohiberi poſſe phrenitidem, & lethargum, antequam in tumores euadant, auxiliis medicis: cùm ſcilicet incipiunt adhuc. quod tamen niſi fiat: procedente fluxione putauerim excitari inflammationem neceſſariò. atq; his addiderim, propter nominum vſurpationem: nunquam eſſe, aut dici debere phrenitidem firmatā (intellige perinde dictum de lethargo) vſq; dum inflammatio eſt. cæterùm priùs poſſe incipere delirium perpetuū, & febrem: quæ phrenitidis eſſentiam finiunt. Quòd ſi quando videatur Galenus hos affectus intemperies cerebri dicere, nihil repugnat. eſt enim cum inflammatione quacunque, intemperies cum redundante ſucco. Poteſt igitur, qui hanc ſententiam ſemel intellexerit, quam fortia argumenta confirmant, dicere: eſſentiam phrenitidis non conſiſtere in inflāmatione, ſed in calida intemperie cerebri. hæc enim ſemper adeſt phrenitidi, inflammatio nō ſemper: ſed cùm talis fuerit, qualem firmatam appellauimus. Poteſt itaque aut inflammatio incipere ante febrem, aut febris ante inflāmationem: & ego quidem hoc fieri frequentiùs arbitror. nam rarò admodum incipiet cerebrum inflammari: quin in illo ſit ingens calor excitans fluxionem. & tantus calor rarò erit ſine ſucco aut calefacto, aut putri: quo affectu conſiſtente in cerebro, membro adeò principe, veriſimile eſt febrem generari. verumtamen ſiue id ſit frequens, ſiue infrequens: fieri poſſe aliquando, ſatis ſit nobis demonſtraſſe. Sed licet adhuc cuiuis dicere: inflammationem eam, quæ per phrenitidem aut lethargum oritur, fieri in inuolucris, aut in ſola ſubſtantia cerebri. qua in quæſtione dicendum non minùs eſt, quid Galenus ſentiat. Sunt qui contendant: ſubſtantiam cerebri non poſſe cōtrahere inflammationem. quod argumentātur ex modo ſubſtantiæ quem habet. Videtur enim nullis venis aut arteriis eſſe prædita. eſt enim membrum quoddam album, & exſangue. quare ſi nullum ſanguinem habet, non videtur poſſe à ſanguine inflammari. Inflammatio ſiquidem fit: ſanguine influente in venas, & arterias, magnas primùm, ab illis in paruas, ab iis rurſus in poros, & exigua caua. Vbi igitur venæ & arteriæ deſunt, nulla poteſt inflammatio generari. Verùm quanquā hæc ratio probabilia affert, longè mihi videtur aberrare à ſententia Galeni. iuxta cuius opinionem putauerim: poſſe cerebrum pati omne genus tumoris præter naturam, dempto ſcirrho, membranas verò hūc quoque poſſe pati. Itaque & œdema poteſt eſſe in cerebro, & in membranis, atq; ita lethargus. Inflammatio quoque in membranis, & in ipſo cerebro. Quod apertè declarauit Galenus ſecundo de cauſis ſympt. dicēs: phrenitis phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. quòd ſi non poſſent & phrenitis, & lethargus in vtraque parte conſiſtere: ineptè Galenus dixiſſet quarto de cauſis pulſuum capite decimoquarto, lethargum ex ipſo potiùs cerebro, phrenitim præcipuè ex tenui membrana, & ſepto tranſuerſo. Sed tam eſt verum, Galenum ita ſentire: vt quarto de præſagitione ex pulſib. capite octauo, nullum talem affectū pati poſſe aut cerebum ſine membrana, aut membranā ſine cerebro, dicat. Verùm ſiue intemperies ſine fluxione,

ſiue etiam fluxio ingruat in alterutrum ipſorum : ſtatim neceſſarium eſſe arbitror, communicare paſſionem reliquo. Atque toto illo capite tumores in membranis à tumoribus in medulla diſtinguit, & paulò infrà addit: cerebrum & pulmo fortaſſis ne admittunt quidem ſcirrhum. Qui ergo ſolum ſcirrhum denegat cerebro, haud dubiè reliquos tumores illi cõcedit. neque quidquam repugnat, quod ex aduerſo adducebatur. Nam quanquam venas magnas & arterias cerebri ſubſtantia non habet: eſt tamen laxa & rara, atque proinde fluxionem facilè poteſt recipere. Adde, quòd quibus viis nutrimentum recipit: iiſdem poteſt recipere excrementum, quo generetur tumor præter naturam. Sed ſatis hactenus videmur mentem Galeni aperuiſſe.

An neceſſe ſit læſa imaginandi vi, alicuius ſingularis ſenſus inſtrumentum pati. Cap. XIII.

SVNT qui putent: non aliter poſſe imaginandi vim lædi, quàm cum aliquo ſenſuum externorum communicato malo. quorum ſententiæ videtur fauere Galenus: qui quarto libro de locis patientibus ita ſcripſit: At ſimilia ſuffuſorum accidentibus affecto cerebro ſæpè generantur in quibuſdam phrenitidis ſiue differentiis, ſiue ſpeciebus velis dicere. nam ſimplices quidẽ ſunt illius duæ: ex quibus tertia eſt compoſita. nam phrenitici quidã, nullatenus in notitiis ſenſuum circa ea quæ videntur, errantes, non habent ſecundum naturam in iudiciis mentis. rurſus quidam mente falluntur minimè, ſenſibus tamen delirè mouentur. Hæc ſunt Galeni verba, quæ apertè videntur ſignificare: cùm quiſpiam delirat circa res, quæ ſenſu percipiuntur, malum ſuffuſioni ſimile eum pati: id eſt videri ſibi videre, quæ non videt, obuerſantib. intra oculum ante humorem cryſtallinum fumo aut vaporibus : non aliter ac ſolet accidere ſuffuſionem patientibus, vitio ventriculi. Atque reuera inſtitutum Galeni eo loco eſt docere: ſuffuſionem contingere per conſenſum oculorum cum capite, & eius paſſionis exemplum fecit phrenitidem, per quam læditur imaginandi vis : quanquam de morbis oculorum erat ille locus. ergo manifeſtè docet: pati oculos ſimul cum imaginandi vi, cùm ea circa rem viſu perceptam errat. verùm hóc paulò inferiùs in eodem capite ſcripta verba videntur clariùs adhuc indicare. Cùm enim (inquit) in cerebro quiſpiam bilioſus ſuccus abundat, ſimul cum febre ardẽti: ſimile quiddam patitur iis, quæ aſſantur ab igne. qua de cauſa fuliginem quandam oriri contingit, veluti in lucernis ab oleo : quæ fuligo ſimul per vaſa quæ ad oculum tendunt, delapſa, viſorũ in ipſis cauſa fit. His Galeni verbis ſuaſi (quantum intelligo) cenſent, cùm imaginandi vis errat in aſpectabilibus, oculos : cùm in ſonis, aures: cùm in ſaporibus, odoribúsve, aut qualitatibus quæ tactu percipiuntur, aliquem aliorum ſenſuum pati. Verùm hæc aſſertio prorſus eſt falſa, & ipſi rei euidentiæ aduerſa: vſque adeò vt fieri non poſſit, vt qui pauca reſpicientes illam protulere, à nobis admoniti non recantent palinodiam. non erit tam turpis recantata opinio, quàm proteruia. Nam inter dormiendum, quo tempore cernendi vis omnino feriatur: contingunt quamplurimis delira inſomnia, obuerſantibus per phantaſiam mille rerum aſpectabilium imaginibus. vt ſi fingas, gratia exempli, Theophilum medicum nulla phrenitide laborantem ſomniaſſe, videre ſe in angulo domus tibicines: an non erraſſet imaginandi vis? arbitror. nam nullos videbat. tamen nulli vapores venientes in oculos, erant in cauſa illius erroris. habebat enim oculos concluſos : & nihil omnino poterat cernere, neque intrinſecus, neque extrinſecus. Multos ſanè videmus quotidie phrenitide laborantes, qui concluſis oculis delirè loquuntur de viſionibus: qui, ſi errandi cauſa ſemper præſtaretur à fuliginibus, nullatenus tunc temporis id paterentur. nam qui per ſuffuſionem muſcas vident ante oculos obuerſantes: concluſis oculis liberantur ab accidente. Sed præter hæc, multos vidimus eorum quos ſuſtulit phrenitis: conturbatis iam oculis, cernendíque potentia omnino iam orbatis, videre ſe quamplurima affirmantes. quod nulla ratione poſſet accidere : niſi vis imaginãdi poſſet per ſe ipſam errare circa aſpectabilia, nullum erran-

errandi principium ab oculis accipiens.non enim arbitror viſus in cæco am homine poſſit rerum formas interno ſenſui præſentare. Vides ergo, arbitror, poſſe illam vim per ſeſe errare, etiam ſi ſenſus ſingularis non trahatur ad conſenſum. Nam ſi omnino feriante, aut ſublato viſu, poteſt id pati circa colores: poterit profectò viſu optimè habente, & humore cryſtallino à rebus viſui ſubiectis non affecto, vtpote concluſis oculis: aut eo quidem affecto, ſed affectionem non ſentiente anima, propter alienationem. Cùm enim ſoleant in mentis auerſione graues etiam dolores illam latere: affectionem eam inſtrumenti quæ ſine violentia fit, latere, non eſt mirum. Quod ſi intelligas, intelliges ſtatim, eum hominem, cui oculi puriſſimi etiam ſint, & in humore cryſtallino tales reddantur rerum imagines, quales res ipſæ ſunt: affectionem tamen non ſentiente anima, perinde habere, ac ſi eſſet eo tempore cæcus. poterit ergo mens ab iis quæ oculum hominis ingrediuntur omnino aliena, res alias fingere: vt faciunt dormientes, & cæci, qui delirant. Poteſt ergo errare imaginandi vis circa aſpectabilia: etiam ſi proprium cernendi inſtrumentum non patiatur. Verùm roges, quo pactò hoc dicis? an non ſi quis putat cernere ſe quæ non cernit, vitium eſt in cernendi actione? ergo cernendi inſtrumentum aliquo modo laborat. nam celebratiſſimum eſt illud apud Galenum: non poſſe actionem aliquam vitiari, illæſo proprio illius inſtrumento. Rectè hæc dicis. Verùm illic non eſt vitiatus intuitus, ſed imaginatio vitia. non enim vitiosè videt, ſed imaginatur ſe videre, quæ non videt. Nam cùm imaginatio ſit internus ſenſus, quíque circa res aliorum ſenſuum, & circa illorum actiones verſatur: poteſt aliis ſenſibus circa res ſuas non peccantibus, ipſa circa illorum actiones, quæ ſubiectæ illi ſunt, peccare. Quòd ſi verò dicas, In excæcato iam homine, pati cernendi vim propria paſſione: in illo quem in hypotheſi ponebamus nihil cernere, propter alienationem mentis, pati conſenſu quodam per ſubtractionem facultatis. Intellige illas oculorum læſiones, non eſſe cauſas vitiatæ imaginationis. non enim quia cæcus eſt, aut quia non cernit quæ adſunt, videt tibicines qui non adſunt. quare illa læſio ſingularis ſenſus indifferens eſt. nam etſi ea non adeſſet, imaginandi vis erraret. quare poteſt homo aliquis quæ adſunt omnia cernere: ac præterea vitio ſolius phantaſiæ aliquid, quod non adeſt, putare ſe cernere. Quid ergo eſt, quod quarto de locis patientibus Galenus dixit? certè dixit, nonnullas ſuffuſiones oculorum fieri conſenſu oculorum cum cerebro, vt ſolent cum ventriculo, idque præſtare ſolere principium errandi phantaſiæ. quod quidem ego concedo. plærique enim, cùm iam inſtat phrenitis, videntur ſibi videre muſcas, ac feſtucas, atque quàm multis talia ob oculos obuerſantia, principia deliramentorum ſunt: nõ tamen negauit Galenus, poſſe aliquando citra hæc inſtrumenti ſingularis vitia, errorem imaginationis fieri. Itaque ſæpè principium delirandi à vitio inſtrumenti viſus eſſe, concedo: neceſſarium id eſſe, nego. rogabis iterum: quid intereſt inter ſuffuſos à ventriculo, & à cerebro? aut cur illi non ſunt delirantes, cùm ſæpè etiam videantur ſibi videre muſcas volitantes, & alia quædam non minùs quàm hi? certè non alia de cauſa, quàm quòd in illis, quia cerebrum bene valet, ratio corrigit ſenſum: referuntque, non quidem ſe videre muſcas, ſed videri ſibi ſe eas videre. itaque præſentiunt vitium. hi verò putant ſe reuera videre: atque ita affirmant. nimirum læſa mens non poteſt ſenſum errantem corrigere. Sed de hac quæſtione ſatis eſt hæc dixiſſe.

De cauſa, qua metus & mœſtitia à melancholia fiunt. Cap. XIIII.

DICENTE Hippocrate 6. aphor. 23. metus & mœſtitia longo tempore perſeuerantes, ſignificant melancholiam. Hæc duo dicuntur eius affectionis, quæ melancholia vocatur, ſigna propria paſſim à Galeno: tamen de modo, quo ſuccus melancholicus hæc duo facit, non adeò conuenit inter omnes. Galenus libro 3. de locis patientibus cap. 8. ita ſcripſit, reddens huius rei cauſam: Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducũt, niſi audaces admodum vel docti ſint: ſic atræ bilis color mentis ſedem tenebræ more obumbrans, timorem efficit. lib. 2. de cauſis ſympt. cap. vlt. in eandem ſententiam hęc ſcripſit: Cęterùm quòd ex

atra bile, cùm principium rationalis animæ occupauit, timor, mœrórque, ac mortis expectatio accidant: nihil mirum. ſiquidem etiam eorum quæ extra corpus ſunt, nihil videmus: quod nos perinde terreat, ac tenebræ. ergo cùm velut tenebræ rationali animæ parti ſunt circumfuſæ: neceſſe eſt, hominem ſemper timere. vt qui ſemper vnà cum corpore ſuo timoris cauſam circũferat. quod enim nobis extrinſecus fit, quo tempore altiſſimæ tenebræ circundatum nobis aerem occupant: id melancholicis ab interno, & ipſo corpore contingit. Itaq; generationem metus & mœſtitiæ, nõ tam tribuit Galenus alterãtibus qualitatibus, quàm colori. Hanc ſententiam irridet Auerroës libro 3. collectaneorum cap. 40. dicens. Et qui dicunt, quòd anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, ſicut terretur homo in obſcuro: dicunt verba cantionum. Addit argumenta, quorum hoc eſt firmiſſimum, quodque pleroſque ſolet ab hac opinione deturbare. Color nihil poteſt facere, niſi ſentiatur. nam neque eſt efficiens qualitas, neque rem quampiam generans. ſed ſolùm poteſt inſtrumentum ſui ſenſus alterare, alterandoque, dolorem, aut voluptatem inferre. Ergo nulla ratione poteſt nigrities humoris timorem incutere, aut mœſtitiam, niſi ſentiatur. nam præter dicta, neque lumen externum exhilarat (quo exemplo Galenus vtebatur) neque tenebra contriſtat, niſi videatur. cæcus ſanè non magis gaudet lumine, quàm tenebris. itaque nigrities humoris melancholici, non facit illa ſymptomata, ſi non ſentitur: quod tamen illi non videtur poſſe contingere. nam aut ſentiretur à viſu, aut ab ipſa mente, quam ἡγεμονικὸν dicimus, per ſe. neutrum fert ratio. nam ſi quod interiùs latitat, irrigans cerebrum, videretur: non intelligo cur non & ipſum cerebrum, & totam capitis ſtructuram à parte interna videremus. ſed non videmus quidquam eorum, quæ interiùs ſunt. imò quæcunque videntur, ſtant ante humorem cryſtallinum. nam vel in ipſis ſuffuſis eſt humor, qui videtur, inter tunicam corneam, & humorem cryſtallinum. Iam verò aliquid ſentiri ab aliquo ſenſuum internorum, ſine opera ſenſuum externorum, minùs fert ratio philoſophica. Igitur nõ fiunt illa ſymptomata (inquit) à colore, ſed ab intemperie cerebri. Adde: melãcholiam eſſe morbum temperamenti in cerebro (nam ita interpretatur Galenus cap. 8. 3. de locis patientibus verba illa Hippocratis: Humor in melancholia vertitur ad animam, id eſt ad temperamentum) ſed omnia ſymptomata naſcuntur à morbo. ergo hæc quoque ſymptomata ab intemperie procedunt. His argumentis victi multi, adhærent Auerrois opinioni, dicuntque: intemperiem cerebri mala illa facere, non colorem humoris. Tamen hæc me nunquam cogent recedere ab opinione Galeni: quin potiùs apertè mihi videor intelligere: melancholiæ accidentia non fieri per intemperiem, ſed per aliam quampiam humoris qualitatem. Nam aliter fierent ſenes omnes ſine morbo quopiam melancholici. tamen eſt plærunque ſenex ſanus, quíque ab illis accidentibus eſt liber, cerebro frigidior & ſiccior iuuene melancholico. Aliqua igitur alia qualitas, quæ in humore eſt, illa mala facit: quæ nõ alia eſſe poteſt, quàm color. ſed qua ratione color hęc poſſit facere, audi. Non quidem facit per ſenſum: nõ enim videtur. Sed dictum à nobis in ſecundo libro eſt: (cuius modò oportet meminiſſe) Spiritus animales eſſe inſtrumentum proprium, quo anima operatur, eoſque egere lumine, quod habent naturale. humoris ergo nigrities obſcurat ſpirituum ſplendorem: quo facto, mouetur mens deprauatè, vitiato ſibi proprio inſtrumento. Ad hanc generationem ſymptomatum nullo opus eſt ſenſu. Hoc verò ita agi, Galenus ipſe videtur innuere: ſi quis paulò attentiùs legat. non enim, inquit, humor ſuo colore terret, ſed atræ bilis humor mentis ſedem tenebris ſimilem reddens, timorem efficit. Auicena etiam hoc videtur mihi docere, qui Fen prima tertii cap. de melancholia inquit: & melancholiæ quidem cauſa eſt in ipſo cerebro, aut extra cerebrum. & illa quæ eſt in ipſo cerebro: aut ex malitia complexionis frigidæ & ſiccæ, ſine materia permutante ſubſtantiam cerebri & complexionem ſpiritus luminoſi ad tenebras fit, aut cum materia. Vides Auicenam dicere: fieri melancholiam permutato ſpiritu ſplendido ad tenebras. Qui tamen obiter damnandus eſt, quòd dicat fieri melancholiam ex pura intemperie. Nam melancholia morbus, non fit ſine melãcholia ſucco, genito aut in ipſo cerebro, ſi eſt affectus proprius: aut alibi, ſi eſt per conſenſum. Iam verò quod vltimo argumentabamur ab opinione Auerrois, minùs valet. nã fit omne ſymptoma à morbo per ſe, aut per aliud. ita

intem-

intemperiès facit ſuccum nigrum,nigrities obſcurat ſpiritum; obſcuratio ſpiritus facit metum & mœſtitiam. Sed de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

De caro,an fiat cum febre,& an lædat reſpirationem. Cap. XV.

SVNT, quibus videtur caros cum febre conſiſtere ſemper,nõ minùs quàm lethargus: ſuaſis verbis Aëtii & Pauli. Aëtius enim ſecundo ſermone ſecundi quaternionis cap.5.ita ſcripſit: Cùm frigidi & humidi ſucci cerebrum occupant,caros appellata Grecis affectio ſuccedit:hoc eſt,capitis perculſio cum debili febre. Paulus libro 3. cap. 9. ita habet: Cæterùm caros ex eadem lethargi materia proueniens,ab eo differt: quòd carum præcedit febris,& ea quidem vehementior,lethargum verò ſequitur. Ex his intelligunt nonnulli: carum ſemper eſſe cum febre. Nam ſi illum febris vehemens præcedit,non videtur eſſe ſine ea. Hippocrates quoq; 3. epidem. parte 3. Febribus ardentibus dicit ſolitos aduenire ſopores in ea tempeſtate,quam deſcribit. Vbi animaduertendum eſt:coma, ſeu ſoporem, idem eſſe quod cataphoram: declarante Galeno 1. prorrhetici cõmentario 1. eſſeque magnam in ſomnum delationem, in quocunque morbo, & vtcunque ea fiat. itaque coma nullum morbum ſignificat: ſed idem ſymptoma,quod cataphora: tamen in illo Hippocratis loco de caro dicitur, enarrante Galeno 4. de locis patientibus cap. 2. Tamen quanquam hæc omnia ita habeant: caros non perpetuò adiungitur febri,ſed poteſt ſine ea contingere. fit enim nonnunquam ex compreſſione anteriorum vẽtriculorum cerebri: nonnunquam ex ſola intemperie frigida eorundem ventriculorum: aliquando etiam ex vehementia doloris exſoluente animalem facultatem. (licet cauſas has legere, & multa alia ad diſtinctionem huius affectus,& aliorum quibus eſt ſimilis, putà lethargi & apoplexiæ,cap. 2. libri 4. de locis patientibus: in quem locum malo lectorem remittere, quàm omnia, quæ illic diſtinctè dicuntur,huc transferre) Itaque fit caros ex multis occaſionibus ſine febre. Quod ab Aëtio dicitur: non ex mente propria, ſed Poſidonii dictum eſt. Paulus non eò ſcripſit quæ adduximus, quòd ſemper febris antecedat carum: ſed quòd aliquando caros ſuperueniat febrium vigoribus, illarumque vehementium. Itaque caros quando eſt cum febre,eſt illi accidens ſuperueniens: lethargus verò non ita,quin potiùs febris eſt lethargi accidens. proindéque febrem fieri poſt lethargum dixit, quòd lethargus cauſa febris eſt: non quòd aliquo tempore lethargus ſit ſine febre. hæc ergo ita habent. Sed eſt etiam controuerſum in hoc morbo: An lædat reſpirationem. Videtur enim quàm plurimis fieri non poſſe: vt caro corripiatur aliquis, ſalua reſpiratione. Nam ſi nihil aliud,certè eſt profundus ſomnus, quem reſpirationem læſam facere conſtat: cùm ex lethargo, ſi profundus admodum fit, ſtertant ægrotantes. Neque ſolùm hoc,ſed etiam ex naturali ſomno multi ſtertunt. Adde hunc morbum generationem habere apoplexiæ ſimilem, ex obſtructione nempe cerebri à craſſis humoribus: quo minùs videtur probabile, reſpirationem ſaluam poſſe manere. Paulus capite decimo tertii libri, catochon (eſt verò catochos idem quod catoche & catalepſis Græcis: & compræhenſio aut congelatio Latinis) duplicem eſſe dicit. primus apud illum (vt videntur accidentia ſignificare) idem eſt quod caros: in quo (inquit) non videntur reſpirare. ſecundum dicit,quod apud Galenum eſt catalepſis. Tamen quidquid alii dicant: Galenus certè loco citato ex 4. de locis patientibus ita ſcripſit: Cùm autem oſſe quopiam terebra perforato, medius ventriculus fuerit attritus: caros hominem occupat. ſed neque conuulſione, neque difficili facta ſpiratione: quarum hæc apoplexiæ, illa morbo comitiali propria eſt. haud ſecus quàm catalepſi, & caro, ſeruata ſecundum naturam reſpiratio. Itaque haud dubiè ſententia eſt Galeni: in caro, & catalepſi non tolli reſpirationem, neq; permutari vehementer. Cuius rei cauſam * ⁎ ſunt obſtructiones ſubſtantiæ cerebri,quàm caui. neque eius quidem ſecundum totum cerebrum: ſed catalepſis ſecundum poſteriora, caros ſecundum anteriora. Adde his: ad nullum motum animalem obeundum, apponere animam tantum conatum,quantum ad reſpirationem. quia nullo vſque adeò indiget animal. quo fit,vt cùm per ſomnum reliqui omnes motus ceſſent, ſolus

hic ſeruetur:quantum ſomnus impedit,tantum ſupplente conatu: vſque dum ingraueſcit vſque adeò ſomnus, vt conatus non ſufficiat. Qua ratione etiam caros diu durans,debilitatione facultatis,& intemperie firmata: reſpirationem faciet difficilē, aut etiam tollet.nam & mortem etiam inducit diu durās, nedum dyſpnœam.Tamen hoc vitium reſpirationis,non eſt ſignum quod comitetur malum, ſed quod ſuperuenit: apoplexiæ verò à principio aſſidet, ingraueſcente morbo creſcit. Itaque hæc eſt ratio, qua neque caros, neque catalepſis coniunctam habent dyſpnœam: vt ſignum inquam proprium, & quod adſit ſemper,aut per ſe. Nam cauſa alterius morbi coniuncti,nihil obſtat,dyſpnœæ ſpeciem aliquā cum caro eſſe à primo inſultu.vt cùm caros fit in rigoribus, aut in vigoribus febrium: conſtat reſpirationem non poſſe eſſe ſecundum naturam.nam ratione febris,aut rigoris permutabitur.Tamen hæc non tollunt veritatem Galenicæ aſſertionis:caron,inquam, & catalepſin non eſſe cum vitio reſpirationis.Catalepſin, dicit Aëtius,affectionem eſſe mediam inter phrenitidem & lethargum.Tamen conſtat hanc aliam eſſe affectionem ab ea,quam 4. de cauſis pulſuum nomine carere dixit Galenus:& loco citato ſuperiùs ex 1.prorrhetici typhomaniam appellat.Dixerit tamen fortaſſe Aëtius hæc ex quadam ſimilitudine. quia cataleptici immobilitate ſimiles ſunt dormientibus, oculorum apertione vigilantibus. Sed de his affectionibus hæc ſolùm video eſſe in controuerſia, quæ nos iam explicuimus:reliqua ab aliis,præcipuè ab ipſo Galeno petantur.

An omnis conuulſio fiat ex repletione,aut inanitione. *Cap. XVI.*

HIPPOCRATES ſexta particula aphor. 39. ita ſcripſit: Conuulſio ex inanitione, aut ex repletione fit:ita & ſingultus.Galenus in com̄. hoc quidem confirmat exemplo fidium:quæ non aliter quàm humectatæ,aut deſiccatę conuelluntur. eandem ſententiam ſcribit in com̄. primi aphor. ſectione 5. ſub eiſdem ferè verbis, & libro de tremore,rigore, cap.vltimo,& 2.de cauſis ſymptomatum cap. 2. Nihilominus cōtrariam ſententiam inuexit Auicena,qui libro 3. Fen 2. cap. 5. meminit ſpaſmi non proportionati ad materiam, quod perinde eſt ac ſi diceret:conuulſionem aliquam eſſe, quæ nec ex materiæ defectu,nec redundantia fiat. Quam ſententiam multi medicorum ſunt inſequuti,ducti his rationibus.Singultus,vt innuit Hipp.citato loco,eſt conuulſio:ſaltem fit eiſdem cauſis quibus conuulſio,ſed fit ſine inanitione,aut repletione. Ex ſenſu enim ſolo rei acris, vt grani piperis, gratia exempli, fit ſingultus, & quacunque qualitate ori ventriculi moleſtiam inferēte. Preterea epilepſia eſt vniuerſalis conuulſio,& fit,dicente Galeno 3. de locis patientibus cap.7. & ſecūdo de cauſis ſymptomatum, cerebro concutiente ſe ad expellendum humorem illi moleſtiam inferentem:non aliter quàm ſingultus fit concutiente ſe ventriculo, ad expellendum quod illum lædit.ergo non fit epilepſia materia diſtendente, nec materiæ defectu:ſed à materia irritante.quod nec repletio eſt,nec inanitio. Tertiò, ſola neruorum refrigeratione poteſt fieri conuulſio.ita enim caloris extinctione, aut refrigeratione inſtrumentorum accidit ſpiritus offendens:qui ex conuulſione fit,dicente Hippocr.4.aphor.68. Spiritus offendens,malum.conuulſionem enim ſignificat.His itaque rationibus perſuaſi quàm multi contendunt:conuulſionem aliquando ſine repletione,aut inanitione fieri.& Hipp.ſententiā de his cōuulſionibus tantūmodo,quæ per propriā paſſionē fiunt, intelligi: ſecus eſſe de his, quæ per conſenſum. id quod animaduertiſſe videtur Galenus in com̄. primi aphoriſmi ſectionis 5. Verumtamen nos non ita ſentimus, ſed omnem motum qui conuulſio verè ſit, repletione, aut inanitione fieri:motus verò alia occaſione factos, conuulſionibus poſſe eſſe ſimiles, ſed conuulſiones nondum eſſe.Nam dicente Galen. cap.1.lib.2.de cauſis ſympt. inter conuulſionē,palpitationem, tremorem, & rigorem, ſingultum, & tuſſim, & rictus, ſternutamentumque hoc intereſt: quòd nonnulla illorum à virtute fiunt ſola, irritata tamen à cauſa præter naturam. huiuſmodi ſunt ſternutamentum, tuſſis, & oſcitatio.nonnulla partim à cauſa præter naturam (naturæ nomen hac in parte de omni facultate, quæ animal ſiue voluntatis nutu, ſiue citra hunc regit , intelligitur) vt torpentium motus,

tus,& cæteri quos edunt ii, quorum nerui adhuc reſoluuntur. ſed palpitatiò, & conuulſio, ſolius morbi opera ſunt. quare docente Galeno, motus qui eſt à virtute irritata,& conante expellere illud à quo grauatur,aut pungitur:conuulſio non eſt,ſed conuulſiuus motus,id eſt conuulſioni ſimilis.quod de ſingultu dixit Galen.6.aphoriſmorum 39.in com.etiam 54. aphoriſm. 6.part.docet luctuoſa ſuſpiria, cùm ex refrigeratione fiunt:eſſe motum conuulſioni ſimilem,qui tamen conuulſio non eſt. Idem de conuulſione epilepticorum dici poteſt.Eſt enim epilepſia cerebri motus, ſimilis motui ventriculi in ſingultu. Sed obiiciet nobis aliquis Galenum, qui vt dictum eſt 2. de cauſis ſympt.Epilepſia,inquit,totius corporis eſt conuulſio: quo loco non motum ſimilem conuulſioni, ſed conuulſionem eſſe dicit. Ego ſanè in omni epilepſia quantumcunque leui, duo hæc eſſe dixerim: conuulſionem (quanquam hanc non adeò magnam) quæ contractione neruorum cognoſcitur, & motum conuulſiuum,qui concuſſio eſt. Vidẽtur enim apertè membra eo tempore & contrahi verſus radicem, & concuti.illud ergo veriſimile eſt naſci ex humoris aliqua portione,neruorum radicem conuellente,& veram conuulſionem eſſe: hoc autem virtute concutiente cerebrum ad expellendum,quæ concuſſio motus conuulſiuus eſt. Nam etſi Celſus lib. 3. cap.23. de comitialibus ita ſcripſit: modò cum diſtentione membrorum, aut neruorum prolabitur aliquis:modò ſine illa.tamen intelligendum puto: aliquando eos labi ſine inſigni conuulſione,ſed omnino ſine conuulſione nunquam. Verùm interim animaduerte: Celſum concuſſionem non appellare conuulſionem. nam concuſſio ſemper comitatur comitiales: quos dicit aliquando ſine conuulſione cadere. Accidunt ergo duo epilepſiæ: quorum alterum Galenus explicauit, alterum liceat nobis addere, præcipuè eiuſdem autoris principiis vtentibus. Sed ſunt inter aduerſarios ingenioſiores quidam, qui ex conuulſionis definitione monſtrare conantur: concuſſionem in epilepſia veram conuulſionem eſſe,non motum conuulſiuum. Conuulſio enim,inquit Galenus,paſſio eſt non voluntaria:ad ſimilem venientibus neruoſis partibus affectionem,ei quam etiam in motibus factis ſecundum appetitum aſſumebãt. talem dicunt eſſe eam concuſſionem. nam qui epilepſia vexantur: mouent quidem neruos,cæterùm non liberè. non enim videntur mouere, quoniam volunt: ſed velint nolint. quare ex definitione conuulſionis videtur eſſe is motus.His ita reſpondemus:à ratione conuulſionis verę non modò excludi motus ex voluntate profectos, ſed eos etiam,qui à potẽtia fiunt libera natura ſua.omnis enim ea actio natura ſua voluntaria eſt:etiã ſi modò contingat ex virtutis impedimento ſine libertate fieri.Ea igitur concuſſio,quanquam nõ fiat tanta cum libertate, vt in eo ſemper, ab ipſo qui mouet,poſſit impediri: tamen liberæ potentiæ opus eſt, & virtutis animalis actio.quare conuulſio non eſt.Intelliguntur enim in definitione(ſi modò ea definitio eſt) nomine actionum,quæ ex voluntate fiunt:omnes quæ ex libera potentia proficiſcuntur.quòd ſi quis minùs propriè à Galen.hoc eſſe dictum contendat:iam ad quæſtionem de nomine totam controuerſiam deuoluet. quare illum minùs curamus. ſed quòd Galen. 12.meth.ferè in vltimis verbis quatuor cauſas conuulſionis eſſe dicit,inanitionem,repletionem,& humorem mordẽtem,& frigus:de conuulſione latiùs dicta, vt inquam ſignificat etiam motum conuulſioni ſimilem, dictum intelligo. Verùm huius quæſtionis hunc finem facimus.

De rigore,tremore, & palpitatione. Cap. XVII.

DE genere deprauatorum motuũ diſputauit diffusè admodum Gal. 2. lib. de ſymptomatũ cauſis:& illorum præcipuis librum propriũ ſeorſum dedit,de tremore, rigore & palpitatione.nos vnicũ caput his dabimus:vt quæ illis in locis dicta ſunt diffuſiùs,colligamus,quę obſcuriùs,declaremus,& ſi quid cõtrouerſum eſt,diſputemus. In hoc genere hæc ſunt ſymptomata:cõuulſio,& paralyſis,tremor,palpitatio, horror, rigor,ſingultus,tuſſis, ructus, ſternutamentum, pandiculatio, & oſcitatio. Horũ motuum quidam fiunt à cauſa morbi ſolùm,ſine cõcurſu facultatis cuiuſpiam: quidam, etſi ſunt ſymptomata, à facultate aliqua earum, quibus corpus gubernatur, proficiſcuntur.à morbi ſolùm cauſa fiunt:cõuulſio, & paralyſis, & palpitatio:(de conuulſionis cauſis proprio capite diximus) reliqui omnes motus, quos retulimus, facultatis

alicuius ſunt conantis expellere, quod animanti eſt noxium: præter tremorem, qui cùm animalis motus ſit,non eſt ad expellendum.Expulſiones non ſemper fiunt à facultate naturali: ſed nonnunquam à vitali. Naturalis facultas membrorum, compreſſione partium expellit inutilia: animalis vis voluntario motu expellit. quam video tribus modis id ſolere facere: nonnunquam concuſſis membris, vt excutiat noxium, quod videmus fieri in epilepſia.ille enim motus natura ſua liber eſt:ſed quia ligata eſt deliberandi facultas, non videtur ſecundum voluntatem poſſe cohiberi. & nos ipſi ſi quid vrens, aut refrigerans, aut vtcunque aliter mordens manu compræhendimus: ſolemus brachium volentes concutere, ad expellendum. vt autem nos cùm rē aliquam moleſtā manu accepimus, nunc excutimus, nunc laxamus tantùm digitos,vt excidat:(quod non tam eſt expellere,quàm permittere vt effluat) ita noſtri muſculi faciunt nonnunquam. atq; hic eſt ſecundus modus voluntariȩ expulſionis. Tertium præter hoc genus expulſionis videmus in thorace fieri: compreſſionis ſcilicet,ad expulſionem fuliginum, & calfacti aeris. Nimirum muſculi thoracis, vt hunc expellant,neque concutiuntur,neque dilatantur:ſed comprimuntur. Vitalis facultas vnicum habet motum expulſionis maximè proprium:compreſſionis cordis, & arteriarum ad expellendas fuligines, & duos alios imitatur arteriis. vt per iram facit pulſum altum dilatans arterias,quaſi inſurgat aduerſus cauſam noxiam: & cùm grauantur arteriæ cum robuſta facultate, pulſum vibratum, excutiente arteria grauantem humorem. tamen calido etiam innato, ſpiritibus inquam & ſanguine, hos motus imitatur:nunc colligens ſuas vires in corde,nunc erumpens ad externa membra. quibus motibus manifeſti fiunt proprii animi affectus. Ergo dictorum ſymptomatum tria,ſunt morbi ſolius: conuulſio, & paralyſis, & palpitatio. aliorum vnicū eſt à facultate tentāte voluntarios motus: puta tremor: reliqui omnes motus facultatis alicuius ſunt ad expellendum. Conuulſionem & paralyſim quidā dicunt eſſe eiuſdē generis, putà obſtructionis. atq; inde colligunt: apoplexiā, & epilepſiam ſola differre ratione maioris & minoris, quam certum eſt ſpeciem non permutare. Id videtur colligi ex Galeno, qui cùm in principio ſecundi de cauſis ſymptomatum omnes deprauatos motus proponeret, paralyſin præteriit: de qua diſputauit paulò infrà, conuulſionis & reſolutionis ſimul mentione facta. Quarto de locis patientibus capite ſecundo ita ſcriptum eſt:In medio quidem amborum, & ſoporis, & apoplexiæ, epilepſia conuulſiones afferens vniuerſo corpori: ſed quæ in paralyſin non finitur. horum trium morborum frigidus & craſſus, aut omnino viſcidus humor cauſa eſt. verùm & in ſopore & morbo comitiali ventres magis cerebri, corpus minùs: in apoplexia verò corpus magis affici ſolet. atque in ſopore anterior pars magis, in apoplexia, & morbo comitiali vtraque. Ex his verbis colligunt: tres morbos dictos,puta ſoporem,epilepſiam, & apoplexiam, differre ſolùm intenſione. nam differentia earum, quas Galenus inter eos ſtatuit, nulla videtur ſpeciem permutare. Siquidem ſunt omnes hi morbi obſtructiones:cauſa morbi eadem, putà humor frigidus & craſſus, aut omnino viſcidus: locus malè affectus idem,puta cerebrum.Quòd ſi hîc aliquod eſt diſcrimen, eſt (dicunt) inter ſoporem, & duos alios morbos. ſopor enim eſt magis in parte anteriori cerebri:epilepſia,& apoplexia in vtraque. nam & epilepſia obſtruit ventriculos magis, apoplexia ſubſtantiam etiam cerebri: id (dicunt) morbi intenſio facit. quia enim epilepſia minor obſtructio eſt,& ex minori humoris copia pendet,tantùm appræhendit ventriculos: apoplexia ex contrariis cauſis, etiam ſubſtantiam cerebri. His itaque argumentis perſuaſi nonnulli: nihil putant, quod ad eſſentiam affectionis attinet, inter paralyſim & conuulſionem, & ita neque inter epilepſiam & apoplexiam,intereſſe.tamen, quantum ego intelligo, falluntur hi, neque Galenus tale quidquam ſignificauit. Primò, quia morborum ſpecies diſtinguuntur per ſymptomata propria.ergo morbi quorum ſymptomata differunt, genere diuerſi ſunt:quorum verò ſymptomata ratione maioris & minoris differunt, morbi quoque perinde different.ſed ſymptoma proprium conuulſionis(perinde ſit ſiue conuulſionem, & paralyſim nominē,ſiue apoplexiam, & epilepſiam) differt genere, à ſymptomate reſolutionis.nam actio diminuta, ab actione ablata differt ratione maioris & minoris: tamen deprauata non ita, ſed genere. eſt verò ſymptoma apoplexiæ priuatio, epilepſiæ deprauaa-

prauatio motus. non ergo hæc eſt ratio maioris & minoris. nam motus epilepticorum non eſt remiſſus, quin potiùs tam vehementer concutiuntur plærunque: vt à multis etiam hominibus non poſſint appræhenſi contineri. Oſtendimus ergo per ſymptomata, differre hos affectus ſpecie. Sed in ipſa morborum ſubſtãtia, ſi quid poſſumus, oportet vt diſcrimen conſtituamus. Conuulſio nunc fit repletione, nunc ariditate: paralyſis aliquando fit ab humore irrigante, aliquando à frigore ſolo, per intenſionem ſtuporis. Quantum interſit inter paralyſin quamcunque, & conuulſionem ex ſiccitate, in affectuum eſſentia, nulli obſcurum. Nam conuulſio eſt intemperies arida: paralyſis eſt intemperies frigida: aut obſtructio neruorum. Neque dubium eſt, quantum differat inter paralyſin, quæ eſt intemperies frigida, & aliam paralyſin, & omnes ſpecies conuulſionis. Tamen inter conuulſionem ex repletione, & paralyſin ex humore, videtur ea ſolùm ratione differre: quòd in conuulſione non eſt ea obſtructio, quæ omnino impediat motum, vt in paralyſi, ſed quæ ſufficiat deprauare. tamẽ alia ratione differt. Cogita primùm, humorem influentem in partem quampiam, poſſe facere morbum temperamenti, aut morbum compoſitionis, aut ambo: ſed magis hunc quàm illum, aut illum quàm hunc. Humor calfaciens, refrigerans, humectans, aut deſiccans partem, morbum facit temperamenti: obſtruens verò, aut comprimens, exaſperãs, aut leniens, aut tale aliud faciens, morbi compoſitionis eſt cauſa. Cogita deinde, qua ratione fieri poſſit: vt humor incidens in duos neruos, alium contrahat, alium laxet. Dices fortaſſe, laxatur qui obſtruitur integrè, quia priuatur omni vi: qui non priuatur omni, non laxatur. Hæc ratio duplici de cauſa eſt deficiens: cùm quia vbi non eſt priuatio integra vis, modò nihil aliud contingat, non fit contractio nerui, ſed diminutio ſenſus & motus, quod oſtendit ſtupor: tum etiam quia in obſtructione non contrahitur neruus à facultate quæ ſupereſt, ſed ſolùm à cauſa morbi, vt paulò antè diximus. non ergo iſta cauſa fit, quod propoſui. neque verò ego poſſum rationem aliam propoſiti problematis excogitare, quàm modum, quo humor neruum afficit. ſi ſcilicet caua inter febras replet, facit ampliorem neruum, & ita contrahit: ſi verò non tam diſtendit caua, quàm emollit, ipſas fibras laxat. ergo ex his apertũ eſt, quò fiat conuulſio, non tam eſſe opus vt humectentur nerui, quàm vt diſtendãtur: ad paralyſin verò magis eſſe opus emollitione neruorum. propterea Galenus primo de cauſis ſymptomatum cap. 2. loquens de tenſione tunicæ ragoidis, quam propriè tunicæ conuulſionem appelles: Patitur autem id tunica vel ſiccata, inquit, vt corpus ſimplex, vel humectata, vt inſtrumentum. Quibus verbis apertè docet, conuulſionem ex repletione fieri, humore generante morbum compoſitionis magis, quàm temperamenti. Humor verò qui eſt paralyſis cauſa, maiorem, vt ita dicam, humectationem facit partium ſimplicium, quas emollit. Itaque cõuulſio & paralyſis differunt & ſymptomatis, & eſſentiis. Conſtat etiam ex dictis: ipſas conuulſiones inter ſe, eam nempe quæ fit ab humore, ab ea quæ à ſiccitate (quanquam propter ſimilitudinem ſymptomatis, putà contractionis, à medicis ſub vno nomine dicantur) differre genere, eſſeq; conuulſionẽ ex inanitione, morbũ in tẽperamento (conſidero eſſentiã quæ in deficcatione eſt, omitto contractionẽ quæ eſt ſymptoma) conuulſionẽ verò ex repletione, morbũ in compoſitione. nam huic, quod eſt in temperamento læſum, nõ eſt in eſſentia, ſed accedens: illi, quod eſt in compoſitione, eſt accedens, intemperies eſt eſſentiæ pars. eſt nimirũ morbi eſſentia illud, ex quo fit proprium ſymptoma. ſed ſi fingas humorẽ diſtendere neruũ, minimè corrumpentẽ temperiẽ, conſtat illũ contracturum membrũ nihilominus: ſiq; neruus deſiccatus fuerit, ſubſequuturã contractionem, etſi deſiccationi nihil accederet. Itaq; conuulſiones ipſæ ita differunt. Cõnuulſio quoq; ex repletione, à paralyſi humida, ſpecie differt: quare & apoplexia ab epilepſia. Quòd ſi Gal. epilepſiam inter ſoporem, & apoplexiam eſſe dixit, non contulit in eadem ſpecie diuerſas intẽſiones: ſed in grauitate morborum, & difficultate reſpirationis quam faciunt, ea ita habere dixit: Nimirum apoplexia tollit ferè reſpirationẽ: caros non vitiat, epilepſia vitiat, ſed nõ admodũ grauiter. Hæc de conuulſione, & paralyſi. Palpitatio à flatu craſſiori, quærẽte exitũ, fit: quæ non tã transfert membrũ, quàm in ipſo membro facit ſequaces partes, quibus caua ſunt, dilatari & ſubſidere alternatè. Quanquam fit vt aliquando tanta flatus copia interiùs ſit cohibita: vt facto maiori impetu totum

membrum ſecum eleuet palpitans particula. ſed tunc quoque ſunt in palpitatione quædam, quibus ab aliis motibus diſcrepat. nimirum à conuulſione differt,quia eſt ſine contractione:à tremore,quia per maiora ſpacia fiunt eleuatio,& depreſſio,atque vt Galen. dicit 4.cap.libelli de tremore,rigore, & palp. palpitationis motus certis terminis finiuntur,motus tremoris non ita: ſed compreſſio eleuationẽ, & eleuatio compreſſionem excipit infectam.Sed interroges:qua ratione cognoſcam,perfectum fuiſſe motũ,aut imperfectum?ex impetu.ſi ſcilicet,maiorem motum viſa fuerit particula aggredi,quàm compleuerit: haud dubia erit coniectura, interceptum eſſe in media via.His ego addo indicium,quo ab aliis omnibus ſeparatur palpitatio:putà motũ proprium cutis,præter totius membri tranſlationem. A pulſu differt palpitatio rhythmo. Tremor,voluntarius eſt motus, ſine irritatione à cauſa quapiam morbi: ſed facultate præ debilitate mouente membra cum tremore. quod inde cognoſces: quòd qui repoſito corpore in quiete,eſt laxatis membris,non tremit. Intellige nomine quietis, otium neruorũ.non enim omnis quies otiũ eſt:ſed multæ quietes ſunt duplices motus, id eſt,dupliciũ muſculorum labor.quod Gal.diffuſè admodũ docuit in tractatione de motu muſculorũ,& 3.cap.de tremore,rigore & palp.& c.2.lib.2.de cauſis ſymptomatum.Quare minùs mirari debuit Valeriola in ſuis enarrationibus Galenũ dixiſſe:corpora noſtra moueri aliquando,non mutato loco: id eſt mouendi ſecundũ volũtatem vim,aliquando laborare in retinendis corporibus, plus etiã quàm in mouendis. Tremor itaq; à volũtate fit:reliqui omnes deprauati motus,ſunt à facultate irritata ad expellendum. Ructus & ſingultus ſunt expulſiones à naturali facultate:tuſſis, ſternutamentum,oſcitatio,& pandiculatio,ab animali:rigor partim à naturali,partim à vitali. ſiquis animalis motus coniunctus cum rigore eſt,non eſt illi in eſſentia, ſed accedens. Eorũ qui à facultate animali ſunt,tuſſis,& ſternutamentũ fiunt à facultate expellente: oſcitatio,& pandiculatio, non tã à facultate expellente,quàm deponente onus.nimirum tuſſis fit muſculis thoracis vehementiùs conſtrictis aduerſum id,quod impedit viam ſpiritus, aut in ea irritat. Sternutamentũ fit:cerebro cõcutiente ſe ipſum, ſimúlque cõſtringente thoracis muſculos. Pandiculatio fit muſculis quaſi ex deliberatione dilatatis,vt flatus crudus prodeat:oſcitatio,hoc idem facientibus muſculis faciei. Neque eſt quòd perturbere, videns:rem quæ ex deliberatione & prudentia videtur proficiſci, in infantibus etiam fieri, & in nobis non conſiderantibus. Natura namque, vt inquit Hippocrates,eſt docta ſine doctore. fiunt hæc inſtinctu quodam: intelligimus tamen voluntate fieri, quòd,ſi libet,cohiberi poſſunt.Ructus,& ſingultus, fiunt naturali vi ventriculi inſurgente aduerſus rem noxiam. quanquam ructus iuuatur motu muſculorum thoracis: non aliter quàm ſtridor ventris inferioris,muſculis ventris.tamen expulſio à ventriculo, aut inteſtinis, naturalis eſt. Rigor eſt paſſio calidi innati. quod à Galeno dicitur locis citatis, tamen à plæriſque ignoratur. Putant plærique, rigorem non alia de cauſa dictum eſſe paſſionẽ calidi innati, quàm quòd membra externa per illum refrigerentur.Sed hac ratione non differret ab eo affectu quem frigus tantùm appellamus: per quem illud vnum fit, quòd membra externa refrigerantur. tamen hoc maius aliquid ſignificat,quod iam declaro.Calidi innati nomine hoc loco intellige ſubſtãtiam illam ſemper mobilem,quam vides imitari omnes motus animi, eam inquam, quæ per metum & mœſtitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur,per iram feruet, & prodit ſeruato tono, per pudorem partim refugit, partim erumpit.hanc ſubſtantiam conſtat eſſe ſpiritus & ſanguinem:quam Stoici his motibus quos experimur perſuaſi, animæ ipſius ſubſtantiã eſſe dicebant,conſtaréque ex igne & aëre.ex igne, vt eſſet ſemper mobilis: ex aëre, vt à frigore (cenſebãt enim aërẽ eſſe frigidum, vt in 1. lib. diximus) coerceretur, ne euaneſceret diſſipata. Horũ opinioni haud dubiè adhæſit Galenus libro de tremore, rigore, & palpitatione: quanquam aliàs vbique de animi ſubſtantia dubitauerit. Nobis certum eſt ſubſtantiam hanc non eſſe ipſam animam,quippe quam ſcimus non eſſe naturæ,vt alibi monſtrauimus,elementorum: tamen conſtat, hoc innatum calidum proprium eſſe animi inſtrumentum. Experimur etiam illud ex imaginatione rei noxiæ, aut contriſtantis refugere, rurſus dictante anima prodire. nam per verecundiam cõſcientia turpitudinis,aut aſpectus hominis præſtantioris refugit: dictante verò deinde anima,nihil illic eſſe per-

timeſcen-

timeſcendum, redit profuſè. rigor eodem modo fit. cùm ex mordicatione ſentientium partium fit dolor: refugit ad viſcera calidum innatum, deſtituunturque externa membra à calore. rurſum cùm interiùs coercitum calidum ſuffocari incipit, prodit vehementer. quo prodeunte, membra veluti refectis viribus mouent rurſus humorem mordacem, conantia expellere, & rurſus dolor facit calidum refugere. atque hæc alternatè fiunt: donec vincente calore incaleſcunt membra externa, & vincitur intemperies illa frigida & inæqualis, ſucceditque plærumque febris, aut vincente humore ſuffocatur calor, peritque homo. Ergo per rigorem duo hæc contingunt: motus facultatis expultricis quæ eſt in omnibus membris, & motus ille reciprocus calidi innati: gratia cuius dicitur paſſio calidi innati. His plærumque accedit concuſſio aliqua voluntaria muſculorum. nam raro tam vehemens eſt rigor: vt ægrotans, volens, non poſſit concuſſionem aliquantulum cohibere. Poteſt nempe demere, quod accedit voluntarii: hoc tamen non eſt in eſſentia rigoris, ſed accedens. Quod per rigorem ipſum mouetur, omnino mouetur præter voluntatem. Ex dictis non dubium eſt: quò humor celeriùs mouebitur, per membra ſentientia delatus, eò fore motum concuſſionis vehementiorem. Conſtat quoque, vehementiam motus, ex duabus cauſis augeri: ex mobilitate humoris (pendet mobilitas ex tenuitate, & calore) & vehementia facultatis expultricis in membris. Nam conſtat: quò virtus eſt vehementior, eò maiori cum impetu expellere. impetus verò facit celeritatem. Vnde Auicena Fen prima quarti (atque cum eo plærique medicorum) colligit: non minimam cauſarum augentium rigorem, eſſe robur facultatis. Itaque fieri poteſt (dicunt) vt cum æquali humoris copia, & eadem qualitate, & æquali ſenſus acrimonia, hic rigeat vehementiùs, quàm ille: non alia de cauſa, quàm quòd maiorem habeat facultatem. Quod tamen quibuſdam difficile viſum eſt, qui contrà docent: cæteris paribus ex vehementia virtutis non augeri rigorem, ſed minui. Videtur hæc illorum ſententia colligi ex Galeno, ſecundo de cauſis ſymptomatum, capite quinto, vbi differens de rigoris intenſione, ita ſcripſit: Differunt verò inter ſeſe, & excrementorum multitudine, & motu, & quòd excrementorum alia magis ſint mordentia, alia minùs, & quòd corpus laborantis vel difficile vel facile affectu, aut debile, vel acuti, hebetiſve ſenſus, natura ſit. Nam quod acuti ſenſus eſt, & imbecillum, etiam ex leuiſſima cauſa dolet: contrà, quod firmum, neque facilis ſenſus eſt: magnam cauſam ad talis ſymptomatis generationem requirit. His verbis apertè videtur Galenus docere: robur eſſe cauſam cohibentem rigorem. ſed etſi Galenus nullus dicat: non videtur affectus præter naturam, cauſa ſolius virtutis, reliquis eodem modo habentibus, augeri poſſe. Nam virtus pugnat aduerſus omnia, quæ corpori præter naturam incidunt. Celebratiſſimum etiam eſt illud Galeni dictum: Vires fortes omnia contemnunt. ergo virtus fortis nõ adeò irritabitur ab æquali humoris portione, quàm imbecilla. His rationibus conantur euertere, quod plærique medicorum aſſerunt. Qui tamẽ interim non vidẽtur mihi poſſe reſpõdere propoſito à contraria opinione argumento. Nã conueniat primùm nobis cum illis: facultates nõ operari pro arbitrio, ſed pro magnitudine viriũ. Ex his euidẽter colligitur, quantũ intelligo: maiores vires cum irritatione æquali vehemẽtiùs expellere. iã verò vehementiorẽ expulſionẽ à ſingulis mẽbris, celeriorẽ delationẽ ſequi, nõ negabũt. Quòd tãtò maior rigor fiat, quãtò humor celeriùs decurrit: nihil habet ambiguũ. Eſt igitur propoſita aſſertio vera, rigorem eò maiorem fieri, quò rigentis robur maius eſt, cæteris paribus. Neq; verò quidquam habet abſurdum: augeri ſymptoma quodpiã aucto robore. Nã cùm ſymptoma ex facultatis actione proficiſcitur, meritò creſcit ſymptoma, actione aucta. illud itaq; ſymptoma, quod ex ſolo morbo fit, facultate nihil præſtante (eiuſmodi diximus eſſe paralyſin, cõuulſionẽ, & palpitationẽ) diſſonũ eſt rationi, poſſe creſcere ex incremẽto virtutis. illud verò quod agente facultate excitatur, ita augeri, quid nõ habet conſonũ? ſed pro intelligẽdis Galeni verbis, & diluendis aliis argumentis conſidera fieri poſſe: vt aliquis cum æquali humoris quantitate, & eadem acrimonia, cum qua imbecillior homo riget, ipſe propter virtutis robur non rigeat. quia tam fortis eſſe poteſt in omnibus membris expultrix, vt non deferat humorem per membra ſentientia: ſed vno impetu expellat, aut vomitu, aut deiectione, aut vtcunq; aliter. tam forte etiam poteſt eſſe calidum innatũ, vt

dolorem illum mordicationis non fugiat: quin potiùs humorem ſudore digerat, interimque laſſitudinem vlceroſam patiatur, pro rigore. vſque adeò virtus fortis omnia contemnit. Tamen quanquam hæc ita habent, ſi quis ſemel riget: quò fortioris vis eſt, ſaltem naturalis, eò fortiùs riget. quia ſi membra non vno impetu expellunt, ſed deferunt: quò robuſtiora ſunt, eò celeriùs deferent. ſi calidũ innatum ſemel refugit: quò vehementiùs eſt, eò vehementiùs redit aduerſus humorem mordentem. quanquam non ſtatim hinc poſſum colligere: quò robuſtius eſt innatum calidum, eò plus rigere. nam quod robuſtius eſt, vt vehementiùs redit aduerſus humorem mordentem: ita ab æquali cauſa minùs refugit, etiam ſi aliquantulum cœperit refugere. itaque duplex hîc robur expectari poteſt: calidi innati, & facultatis expultricis. illud non facit ad magnitudinem rigoris, ſed potiùs ad paruitatem: hoc verò facit manifeſtè, quia & ad celeriorem excrementorum delationem. verùm hoc intellige: ſi ſemel rigor fit. nam oſtenſum eſt: poſſe illum cauſa roboris naturalis omnino non fieri. quòd ſi ii, qui prope mortem ſunt, quos veriſimile eſt habere debilitatem, ſolent magnis rigoribus capi: nihil eſt noſtræ ſententiæ aduerſum. non enim tã moriuntur illi propter facultatis debilitatem, quàm vi morbi: itaq; nõ habẽt facultatem debilem in eſſentia, & inſuper apponũt extremos conatus. vt verò à nobis aliàs etiam dictum eſt: quod ad actiones attinet, conatus pro robore facultatis eſt. Neq; verò propter hæc poſſis dicere: robuſtũ non robuſto eſſe deterioris conditionis. nam quòd magnitudinis ſymptomatis habet plus, breuitate cõpenſatur. Dices: quò robur eſt maius, eò ab æquali cauſa irritabitur minùs. Intellige, plus aut minùs irritari, non fieri ex robore maiori aut minori: ſed ex acrimonia ſenſus, maiori aut minori. Quod Galenus, loco huc allegato, ex 2. de cauſis ſymptomatum dixit, non quidem de cauſis maioris aut minoris rigoris dictum eſt: ſed de cauſis, quibus aut laſſitudo vlceroſa, aut pandiculatio, aut horror, aut rigor fit. itaq; ex fortitudine dicit fieri: vt ex humore eodem non fiat rigor, ſed alius affectus. quod nos quoque diximus. igitur in hac controuerſia hæc dicta ſint. De his rigoribus videtur ab antiquiorib. Galeno dubitatũ: poſſint ne fieri ſine febris ſuperuentu. Hippocrates libello primo de morbis, ita ſcripſit: Mala porrò ſupra mala fieri neceſſe eſt. ſi rigor corripuerit, ardor igneus ſuperuenit. Ex hoc loco colligit Galenus, libello de inæquali intemperie, & 2. de differentia febr. & 2. de cauſis ſymptomatum, & multis aliis in locis: Hippocratem ignoraſſe, rigorem fieri aliquando ſine febre. fit tamen, vt Galenus dictis in locis docet, rigor ſine febre ſæpè. fitque ille ex cruditatibus, & ex vitrea pituita, cùm mouetur: quo fit, vt ſola quiete hic rigor ſedetur, & exacerbetur motu. Tamen dicat aliquis aduerſus Galenum: Hippocratem non ignoraſſe rigorem ſine febre, quandoquidem rigorum non recaleſcentium meminit 2. prorrhetici, textu 31. ſed recaleſcentes, declarante Galeno in commentario 32. eiuſdem libri, ſunt quibus febris ſuperuenit: quare nõ recaleſcentes, quibus febris non ſuperuenit, ſint. Hîc poſſis dicere, Eos rigores, qui per debilitatem virtutis non recaleſcunt, quales per extremos languores incidunt, non ignoraſſe Hippocratem: tamen ignoraſſe eos, qui etiam ſine extremis languoribus, ex crudi ſucci motu facti, non recaleſcunt. Quid quòd 1. epidemion parte tertia, in hiſtoria vxoris Epicratis, refert illam rigore correptam eſſe, & non incaluiſſe? quod ex crudis ſuccis dixit Galenus in com̃. accidiſſe. Ita refert. ſed neque illud vidit Hippocrates: ſed audiuit factum, & habuit ſuſpectum. quod ſua verba apertè declarant. Epicratis vxorem, inquit, quæ decumbebat apud Archegetem prope partum iam exiſtentem rigor vehemens corripuit: non incaluit, vt ferebant. Ego non dubito: poſſe morbum aliquem denuo fieri, nunquam antea conſpectum. vt de morbo Gallico, qui noſtro hoc tempore primùm è tartaro prodiit, plærique medicorum dicunt. Quanquam repugnent alii quidam, mirè ſe exercentes: vt morbum hunc ab antiquis conſpectum eſſe oſtendant, eique ex conſuetis antiquis medicis nomenclaturam inueniant. Quaſi verò aut nulli medicorum, ita fieri poſſe, fuerint multò antè ſuſpicati: aut quidquam habeat philoſophiæ aduerſum, morbum nouum generari. Celſus libro 1. in ipſo procœmio: nulla cauſa magis dicit rationales medicos empiricis præſtare, quàm quòd nouis morborum generibus poſſunt etiam opem ferre. ita enim inquit: Sæpè etiam noua incidêre morborum genera, in quibus nil adhuc vſus oſtenderit. hæc Celſus. quod tamen non ſit

philo-

philoſophiæ aduerſum: quiuis intelliget, qui philoſophiæ aliquid deguſtauerit. nam etſi ſpecies quæ perfectionem quampiam continent, perpetuæ ſint ſecùndum ſpeciem, carentes principio & fine: tamen quæ in ſola imperfectione ſunt, nihil mirum denuo fieri. vt non eſt mirum patrari nouum facinus, nunquam patratum antea, neque monſtrũ generari, cuius forma priùs conſpecta non ſit: ita neque nouam ſalutis corruptionem. nimirum hæc fiunt ex erroribus, non ex perfectione. Ergo nouo modo deprauato victu, nouos morbos fieri: ratio fert. non enim arbitror, ratio quæpiã coëgerit maiores homines prauo vti victu, quo hodierni volentes vtuntur. proinde Galenus ſuſpicatus eſt: rigorem ſine febre non accidiſſe Hippocratis tempore, quòd homines eſſent frugaliores. Ego ſanè non cenſeo impoſſibile, morbum aliquem nouum fieri: tamen rigorem ſine febre, ex crudo ſucco, affuiſſe à tempore Hippocratis non ſuſpicor, cùm propter loca citata, & hiſtoriam vxoris Epicratis: tum etiam quia accidebant eo tempore morbi alii ex ſimillimis cauſis, aut etiam ex maiori cruditate. Accidebat enim epiala febris, quæ ex vitreo humore fit. finge igitur hominem paratum ad hanc febrem (quales eo tempore fuere quàm plurimi) balneum intraſſe. non video cur non horruiſſet, neque cur, ſi ſe citò collegiſſet quieſcens, non potuiſſet ſine febre manere. Quod tamen ab Hippocrate libro primo de morbis dictum eſt: de exquiſito rigore & vehementi interpretor, qualis nunquam niſi ex humoribus bilioſis fit. Et miror ſanè Galenum, alioqui antiquorum blandum interpretem, & Hippocratis amantiſſimum, hanc interpretationem nõ inueniſſe. Sed pro præſenti capite ſatis multa diximus.

De febris eſſentia. Cap. XVIII.

QVOD quidem homines febricitent, cùm ſecundum vniuerſum corpus habent calorem maiorem quàm oportet: communis omnium conſenſus eſt. cæterùm tria potiſſimùm in dubium vertuntur in inueſtiganda febris eſſentia: primùm an in calore ſolo conſiſtat, an cum ſiccitate coniuncto: deinde an totum corpus neceſſariò teneat, vel poſſit ſolum cor obſidere: atque an in ipſa cordis ſubſtantia neceſſariò ſit, an calor in humoribus ſpiritibúsve cordis febris dici debeat. Nã in prima cõtrouerſia, videtur ab vtraq; parte eſſe Galenus: & Hippoc. videtur ſentire prima aphoriſmorum 16. Febris eſſentiam in calore cum ſiccitate conſiſtere, atq; in ſiccitate magis. cùm iniungens febricitantibus commodum victum: humidũ dicat, calidi nulla facta mentione. Atqui Galenus in cõmentario addidit: Febri enim, quoniam calida & ſicca paſſio eſt (eſt enim cõuerſio caloris natiui in igneum) victum humidum conſulit. & paulò infrà obiiciens ſibi hominem hydrope ſimul & febre laborantem, in quo tamen ab humidis cauendum quàm maximè eſt, & iniungenda ſitis: reſpondit, Hippocratẽ illic nõ meminiſſe febrium cum aliis affectionibus coniunctarum, ſed ſolam eam indicationẽ quæ deſumitur ab ipſa febre, fuiſſe proſequutum. vnde, cùm indicatio quæ morbi eſt propria (diuerſa ab ea quę eſt cauſæ, aut ſymptomatis, aut affectus alterius) ab ipſa morbi eſſentia procedat: videtur apertè febrem in ſiccitate collocare. cæterùm contrarium planè docet libro de differentia morborum: in ſimplici intemperie, quæ vniuerſum corpus obſidet, febris eſſentiam collocans. ſecundo etiam methodi capite vltimo inquit, homines inueniſſe nomen febris: quoniam non erat illis ſemper facile dicere, calor tantus, quantus iam valet officere operationibus. Itaque dicit hæc duo idem ſignificare: febris, & calor tantus, quantus iam valet officere operationibus. eſt igitur in ratione febris ſolus calor: ſiccitas eſt eſſentiam cõſequens, quanquam neque hoc neceſſariò. Nam ſubiiciatur homo aliquis, laborans ſolo calore per corpus vniuerſum. hunc conſtat ab omnibus hominibus febricitantem appellari. habebit enim talem pulſum, qualis febricitãtem ſolet conſequi: talem etiã pręſtabit tactui ſenſum, & reliqua eodẽ modo. febricitabit igitur hic citra ſiccitatem. Verùm hoc, vt arbitror, non admittes, ſed negabis fieri poſſe: vt totum corpus calorem præter naturã habeat, quin ſit ſiccum. itaque in hoc agetur tota controuerſia: An poſſit calor præter naturam conſiſtere in corpore nullatenus ſicco. Ego ſanè vidi ſæpè Galenum diſputantem de intemperie calida & humida: quæ ſi nequaquam in membro aliquo poteſt conſiſtere, vana ille loquitur. Sed intellige hominem

aliquem laborare in toto corpore, vel in corde ſolo, intemperie humida ſolùm. Si hoc quoque negas: finge vſum fuiſſe illum multò antè, cibis, & potionibus, & reliquis ad victum ſpectantibus, humidis, in altera oppoſitione temperatis. atque ita inuenies hunc factum humidiorem, quàm pro natura: quem, obiectione cauſæ calfacientis, facito febricitare. conſtat calorem hunc febris conſiſtere cum humiditate præter naturam: tantum abeſt, vt ſit cum ſiccitate. Dices fortáſſe: calorem illum deſiccaturum hominem. ſit vt dicis, ſed interim dum humor præter naturam corrumpitur: homo febricitabit, & erit nullatenus ſiccus. igitur ſiccitas non eſt eſſentiæ febris pars. Nam quod tale eſt, nec momento temporis poteſt à re ſeparari. Qua ergo ratione dixerit Galenus indicationem deſumptam à febre, ſuadere exhibitionem humidorum: ac rurſus febrem, qua febris eſt, expoſcere frigida, & humida? atque adeò, febrem calidam & ſiccam eſſe paſſionem? An quoniam calor præter naturam, quantum in ipſo agitur, deſiccat perpetuò ſubſtantiam, atque ea indicatio eſt ab affectu: quæ aut ab eſſentia affectus eſt, aut ab aliquo quod eius naturam conſequitur? quoniam igitur calor deſiccans eſt, calida & ſicca affectio dicitur. & eadem ratione, quoniam qua febris eſt, eſt calor deſiccans. qua febris eſt, expoſcit frigida, & humida, cùm ſola cõſiſtit: frigida, quò extinguant calorem: humida, quò cohibeant deſiccationem, quæ à cauſa præter naturam in corpore fit. Igitur quod ad primam attinet controuerſiã, ita habet. Quod ad ſecundam attinet, Galen. lib. de differentia morborum, In toto corpore videtur febrem requirere, dicẽs: Tunc enim facilè iam ab omnibus depræhẽditur, quæ in toto animalis corpore febris nũcupatur. in principio etiam tractationis de febrium differentia, & lib. de inæquali intemperie, docens febris generationem: hoc idem videtur accipere. negat enim eſſe febrem, in quocunque membro calor ſit: niſi illinc tranſmiſerit in cor. quoniam ſcilicet antè quàm cor caleſcit, non poteſt calor in vniuerſum corpus diffundi: ſtatim verò ac caluit, in totum corpus diſtribuitur. quoniam ſcilicet cor eſt totius caloris in noſtro corpore fons. tamen contrà eſt: quod in lipiria vocata febre 2. de differentia febrium, & ſecundo prognoſtici com. 4. extrema (quo nomine caput, manus, ac pedes intelliguntur) tam longè abeſt, vt calorem præter naturam habeant, vt etiam perfrigerata ſint. & tamen hanc eſſe febris ſpeciem citatis locis teſtatur Galenus, & multò etiam clariùs ſeptimo aphoriſmorum commentario quadrageſimo ſecundo: quo loco illam à febre accidente ſeparat. 7. etiam methodi cap. 8. ita ſcripſit poſt alia: Cognoſcentes huiuſmodi affectum ad portionem eſſe febrem. quippe quod illa in toto animali, vel in corde eſt: id propoſitus nũc affectus eſt in ventriculo. hæc ille. loquebatur verò de intemperie calida ventriculi. 6. epidemion parte prima com. 29. inquit, Eſſentia verò earum eſt non ſecundum Hipp. modò, atq; optimos medicos, ſed etiam ſecundum omnium hominum conſenſum: præter naturam calor, maximè quidem in totũ animal effuſus, ſin minùs, at in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis conſiſtens. Conſtat igitur ex his verbis luce clariùs iuxta mentem Galeni: non eſſe in eſſentia febris, vt calor in corpus vniuerſum diſtributus ſit, ſed ſi ſit in corde: hunc ſtatim eſſe febrem, dum modò habeat perſeuerantiam. (hac dictione excludo à ratione febris illa caloris incrementa: quæ aut ab exercitatione corporis, aut animi affectibus orta, ſtatim cum ipſis effectibus conquieſcunt) quod etiam vel ipſe ſenſus quotidie docet in plerìſque febribus, quę cum rigore inuadunt. nam per incrementi illarum bonam partem, frigus pedum perſeuerat. Igitur quantũ ego intelligo, Febris caloris non eſt, vt totum corpus afficiat neceſſariò: ſed vt in eo membro receptus ſit, ex quo, niſi quid ſit quod impediat (huiuſmodi eſt in lipiria febre interna inflãmatio trahens more cucurbitulæ vndiq;, & calidos humores, & ſpirituũ copiã: & in principio incremẽti febriũ cum rigore inuadentiũ, humor inæqualiter incipiens putreſcere) in vniuerſum corpus diffundatur. Quo modo dictum intelligo, vbi Galenus dixerit: febrem eſſe totius corporis præter naturam calorem. Eſt verò membrum illud, quod natura ſua trãsfundit in corpus vniuerſum quàm citiſſimè: cor, propter calidorũ ſpirituum fluxionem per arterias. eſt tamen febris, non quicunque calor intra cor conſiſtit (ſi modò febris morbus eſt) ſed calor tantùm, qui in illius eſt propria ſubſtantia. Sunt enim ſanitas & morbus eiuſdem. vtraque autem harum affectionum eſt in viuẽte. nam quod vita caret, vt ſpiritus & ſucci: neque ſanum eſt, neque ęgrum.

Spiritus

Spiritus vita carere, monſtratum eſt in ſecũdo huius operis libro. nam nec operationes habent vitales: quarum perfectione ſanitas, & læſione morbus dignoſcitur. Igitur febris quæcunque recipitur in ſubſtantia cordis: nec aliqua ſpecies eſt, quæ præter hanc, in aliqua alia materia recipiatur. Sed qua ratione, ſi res ita habet vt diximus, verè dictum fuerit à Galeno, primo de febrium differentia: celebratiſſimam illam febrium diuiſionem, in hecticam, putridam, & diariam, latam eſſe per ſubiectam materiam? nam ſi ſuccus nullius febris materia eſt, ſed calorem qui eſt in cordis ſubſtantia, quique verè eſt febris, facit, & ſpiritus in ſe febrem non continent, vtpote non viuentes, ſed faciunt, perinde vt humores: diuiſio illa non eſt per ſubiecta corpora lata, (nam humor, & ſpiritus febri ſubiecta non ſunt) ſed per cauſas internas potiùs, atque, vt exactiùs loquar, partim per cauſas internas, partim per materiam. nam ſpiritus & ſuccus ſunt internæ cauſæ febrium, quas ſuccedunt: cordis ſubſtantia eſt corpus ſubiectum hecticæ, quæ in illa eſt facta. certè, ſi res ad exactam ducatur conſiderationem, eſt vt propoſuimus: tamen putauerim, Galenum loco illo febris nomen, omiſſa tam exacta conſideratione, de toto eo calore dixiſſe, qui in ægrotante ſentitur tangentis ſenſui occurrens. atqui hunc conſtat per hecticas febres in ipſa ſubſtantia ſolidorum recipi, atque propterea ſalſuginoſum quid & aridum ſenſui repræſentare: in putrida verò in ſuccis, & propterea modum quendam ipſius humoris, tactu ſentiri. nam ſentitur humidius quiddam, & ſuauius tactui, in redundantia ſanguinis: acrius quiddam & mordacius in bile: & veluti per cribrum prodiens calor, in pituita: quoniam ſcilicet hic ſuccus nunquam tam æqualiter recipit calorem. Ex quibus ſignis (quæ ipſa cum multis aliis ſimilibus referuntur à Galeno nuper citato loco, & primo ad Glauconem, & ſecundo de criſibus, & ſexto de morbis popularibus, parte prima, textu 29. ab Hippocrate, & Galeno in commentario) conſtat, in illa diuiſione, calorem occurrentem tactui, in quacunque recipiatur materia, febrem eſſe dictum: etiam ſi conſideratione deducta ad exactius, febris ſit calor, vel in ſola ſubſtantia cordis factus, vel qui fit. qui quantum in ipſo agitur, ſubiectum corpus deſiccat: quanquam non perpetuò cum ſiccitate eſt. ſed de febris eſſentia hæc ſint ſatis.

De modo, quo humores & ſpiritus fiunt febrium cauſæ.

Cap. XIX.

HVMORES & ſpiritus, cùm ſecundum naturam habent, multitudine, & qualitate, & facultati corporis proportione reſpondent: nulla ratione ſunt inutiles, atque ita neque febrium cauſæ fieri poſſunt. ſed cùm febrium cauſæ fiunt: quia cor calfaciunt, aut vniuerſum corpus, tales fiunt. calfacere verò non poſſunt, niſi ipſi fiant calidiores. poſſunt fieri calidiores, aut ſimplicem alterationem perpeſſi, aut ſecundum totam ſubſtantiam alterati. eſt alterationis ſecundum totam ſubſtantiam duplex modus, vſtio, & putrefactio. Igitur neceſſe eſt, humores & ſpiritus, cùm febrium cauſæ fiunt: incaleſcere multùm, aut putreſcere, aut vri. Cùm verò humores quatuor ſint, ſolus ſanguis (concedentibus id medicis omnibus citra controuerſiam) poteſt incaleſcere alteratione ſimplici vſque ad febris generationem: idque habet, cùm copia redundat. nam alij, ſi tantùm incaleſcant, anticipant vſtionem, aut putredinem. cuius rei cauſam, quidam naturæ curam circa conſeruationem ſanguinis eſſe putant. Ego verò cenſeo: ſanguinem omnium humorum eſſe naturali calore calidiſſimum, proindeque ab externo tardiùs putreſcere. Nam commune eſt hoc non ſuccis ſolùm, ſed omnibus rebus: vt quò per ſe fuerint calore ſecundum naturam fortiori, eò à calore præter naturam tardiùs corrumpantur. exemplo ſunt generoſa vina. Reliquos omnes à ſanguine, non aliter ac putres, excitare poſſe febres, videtur Galenus docere millies, & alij medici ita intelligunt: & per putredinem poſſe omnes, febrium fieri cauſas. nonnulli ſanguinẽ excipiunt: atq; ſuam ſententiam tribuunt Galeno autori. Spiritus nonnulli ſola inflammatione dicunt fieri morborum cauſas: alij etiam

addunt putredinē.has vt cōtrouerſias deciderimus,nihil erit in propoſita diſputatione difficile. ſed hæc indigent diligenti diſcuſſione.Nam quod primò propoſitum eſt, tam omnium conſenſu comprobatum,vt in hunc vſque diem à nullo in controuerſiam vocatum ſit,nempe alios humores à ſanguine non niſi putreſcentes poſſe fieri febrium cauſas,veritati cenſeo eſſe aduerſum. bilis enim ſyncera proculdubio poteſt generare tertianam exquiſitam,vſta,citra putredinem.Nam cùm hi ſint duo motus, aut duo corruptionum modi,à calore externo: tamen quædam ad hanc, quædam ad illam corruptionem ſunt paratiora. Nempe ex 3.de temp. & primo de medic. ſimp. facultate,quæ calidiſſima ſunt natura,adiuncta potiſſimùm ſiccitate, & partium tenuitate: ſunt ad vſtionē paratiſſima. quæ verò humore abundant, aut non ſunt multo calore: hæc putreſcunt citiùs. Igitur conſtat: bilem eſſe natura ſua paratam vri. at verò conſtat,facturam febrem,ſi ſemel fuerit vſta, etiamſi citra putredinem id fuerit perpeſſa.(hæc autem de flaua bile dicta intellige. nam atra,quanquam vri poteſt,non putrefacta,vt per ferinam vocatam atram bilem contingit: tamen,vt hæc eadem affectio monſtrat,non facit vſtione febrem, quia cùm terrea alioqui ſit: citò euadit per vſtionem frigida,& terræ omnino ſimilis) Tali febre apertè febricitabat iuuenis ille, quem 10.meth.depingit Galen.vigeſimum quintum ætatis ſuæ annum natum, calidum & ſiccum temperamento, muſculoſum vt canem, longo itinere defatigatum, cogitabundum alioqui,cura ac ſolicito mœrore confectum,qui in tertianam febrem inciderat : in quo primùm ægrotante propter calorem ac ariditatem,auſum inquit ſe eſſe,mirificam diatriton contemnere. de quo ita inquit: Quippe æger is, quem antè deſcripſimus,exemplo omnibus eſt:qui propter ſiccitatem, à principio cibo indigēt, etiamſi febricitare iam incipiānt.nam cùm accenditur in his febris,propter mordentem acrimoniam excalfacti attenuatique ex ſole, & inedia,& laboribus ſucci: maximum eius remedium eſt humidum nutrimentum. ſicut è diuerſo,vbi ob copiam, vel obſtructionem,vel phlegmonem,vel,vt ſemel dicam, humoris alicuius putredinem,febris eſt orta: maximo malo eſt cibus. hæc ille. Ex quibus conſtat: febrem illam ortam fuiſſe excalfacto attenuatoque ſucco,atque omnino citra putredinē.alioqui maximo malo foret cibus. In his qui talibus febribus laborant: accedit maxima coniectura, ad intelligendum, eos ſine putredine febricitare,ex bile, & aliis exeuntibus.accidunt enim crebrò his vomitus tenues,fluidi,minimè fœtentes.tamen vt millies dicit Galenus: fœtor eſt proprium putredinis indicium. Sed quid quòd Galenus omnem ab humore febrem,dempto ſynocho ſine putredine,putridā appellat? quod non videtur aliud ſignificare,quàm ex putredine ortam. Præterea non ſemel aut bsi, ſed centies dicit: tertianam naſci ex putri bile,atque illam poſſe eſſe, aut exquiſitam, aut minùs. Animaduertendum,quanquam habeat vt diximus: tamen raro ſynceram redundare bilem,vt ſine putredine febrem faciat. proinde omnes febres ex humorum putredine,aut vſtione: ſub putridarum nomine Galenus præteriit. & quoniam quæ putreſcunt,& quę vruntur:quodammodo in ſymptomatis patiuntur ſimiles affectiones. at noua eſt iſthæc phraſis. immò verò ab ipſo Galeno attentè notata. Nam ſecundo de ſimpliciū med.facul. cap.14. differens de vrentibus, inquit: Et vocantur putrefacientia, non quidem propria vtentes nominis appellatione:(nam quæ ſunt putrefacientia,humectantia cum calfactione ſunt) tamen eadem modò vocamus propter ſymptomatis ſimilitudinem.Eodem modo loquendi vſus eſt in febrium ab humore reddenda cauſa: quoniam nihil referebat, hæc tam exactè diſtinguere. nam neque ad artem excolendam,neque ad curationem, noua febrium differentia erat opus: ſed ad hæc omnia, meliùs febris ex bile vſta,ſub putridarum genere comprætendebatur. putridæ verò à Galeno,& ab aliis omnibus autoribus, ab hecticis & ephemeris ſeparantur: quaſi ſolùm illæ quæ ſunt à ſuccis,poſſint fieri cum putredine. quo factum eſt,vt opinentur multi,ſpiritus non poſſe putreſcere. Nam aliter, dicunt, foret ephemerarum non ſimplex genus, ſed duplex: aliis ex ſpiritibus inflammatis, aliis ex putridis ortum habentibus. atqui quòd putreſcere non poſſint ſpiritus, illorū naturam in cauſa eſſe dicunt: quoniam,ſcilicet,ſunt tenuiſſimi partibus, & ignei natura.Cæterùm hi leui de cauſa mihi vidētur negare,quod firmiſſimis rationibus confirmari poteſt. Nam ab Ariſtotele dictum eſt 4.meteoron cap.1.omnia quæ non interimuntur

terimuntur vi, per putredinem venire ad interitum. atque in eodem capite paulò infrà: omnia,inquit,poſſunt putrere, præter ignem. ſpiritus nõ,arbitror,dices ignem. Sed dices fortaſſe: eſſe naturæ igneæ, atque propterea illud ſibi ineſſe, quod igni. ſed animum aduerte iis quæ ſubdit: terram,aquam,aërem poſſe putrere, quoniam ſubſtrata ſunt vt materia igni. igitur in iis quæ ex illis generantur, & ſubſtrata ſunt igni, poteſt putredo fieri. Adde ſpiritum ex inſpirato aëre fieri (libellis de vtilitate reſpirationis,& de vſu pulſus) atque eſſe aëre etiam craſſiorem, vt monſtrat Galenus libello quòd ſanguis in arteriis ſecundum naturam contineatur. quia ex aëre generatur per concoctionem.igitur cùm putrem aërem ſæpius inſpiremus: non mirum ſi ſpiritus in cordis cauernulis cum putribus humoribus volutati,putreſcant. quod intelligentes nonnulli duplicem dicunt eſſe modum putredinis, alium quo humor proprius rei extrahitur ab externo calore & fluidus fit (hoc dicunt poſſe putrere ſolùm humorem) alium,quo calor proprius extinguitur à calore alieno,& hunc dicunt poſſe accipere etiam ſpiritus. Nobis procedens hic idem ſermo dabit occaſionem declarandi naturam putredinis,quam Ariſtoteles prædicto in loco tradidit diſertè.Diuiſionem qua hi vtuntur,non intelligo. nam in rebus quæ putreſcunt,idem externus calor extinguit naturalem: & extrahit partes humidas,facitque vt minùs à naturali rei calore contineantur. Vt humor extractus fluidus fiat,non eſt in putredinis eſſentia. Valeat ergo hæc diuiſio. illud vnum conſtanter affirmo: poſſe ſpiritus putreſcere. atque febrem diariam facere,vel putreſcentes, vel ſine putredine. ſed quoniam ſpiritus qui putreſcunt,aut citò effluunt, aut putredinem in humores transfundunt, aut emendantur facilè:fit vt diariæ putridę,intra aliarum diariarum terminum concludantur, & vt curationem maiorem aliis non exigant,niſi in aliud genus permutentur. proindeque medicorum nihil intererat, plures diariarum ſpecies facere,ex alterationibus cauſæ. ſunt enim omnes hæ febrium differentiæ,vt à principio ſtatim libri quarti diximus: non ex rerum natura profectæ,ſed medicis vſibus accommodatæ. has igitur melius fuit diarias dicere: & putridas omnes à ſuccis eſſe. De quarum numero ſecundum ſpecies ex materia deſumptas,certant omnes medici. Quandoquidem Galenus ſecundo de criſibus capite duodecimo triplex tantùm dicit ſimplicium genus: aut enim bilioſas eſſe,aut pituitoſas, aut melancholicas. atque harum quaſlibet, aut intermittentes,aut cõtinuas: ſanguineas enim eſſe quodammodo bilioſas. Qua in re illum mordet Auicena: quòd febrem aliquam ex putreſcente ſanguine fieri poſſe negauerit,inſtatque argumentis. Eorum,qui poſt hos autores commentaria ſcripſere, quidam Galenum reuera negaſſe hanc ſpeciem febris dicunt, atq; adeò Auicenam aſſecutum fuiſſe Galeni mentem, ſed ſtetiſſe à contraria opinione, atque deinceps controuerſiã agitant: alij huic,alij illi fauentes. Alij eandem fuiſſe Galeni & Auicenæ mentẽ putant,ſed Auicenã aut Galeni verba minùs aſſecutum, aut amore proteruæ contentionis,finxiſſe ſibi hoſtẽ quẽ feriret. quodq; triplex tantùm febriũ genus eſſe Galenus dixerit,cùm febrem ex putri ſanguine non negauerit: dicunt plærique factum, quoniam ſanguineam ad bilioſam reduci inſinuauerit dicens: Nam quæ ex ſanguine fit, quodammodo bilioſa eſt. Alij propterea cenſent dictum: quòd ſanguinea neceſſariò compoſita ſit ex ſanguinea & bilioſa. ſed cùm quæſtionem hanc nullus non diſputauerit: nullus mihi videtur rem ex ratione feciſſe palàm. Nam Auicenæ aſſeclæ videntur rem ipſam inueſtigaſſe, ſed nondum inueniſſe. Qui ſe ſub Galeniſtarum nomine,ſi diis placet, hodie venditant,tantò ſunt elegantiores,vt in ſingulis controuerſiis more grammaticorum articulis aut dictiunculis contendant, vel more iuris peritorum ex ſcripto argumententur. Galenus ſecundo de differentia febrium capite duodecimo quæſtionem hanc diſputat,neque breuiter, neque obſcurè. quare non erit difficile,dante deo,autoris mentem ex illius ſermonibus eruere: ſi priùs,quod in reliquis fecimus,ipſam per ſe rem philoſophica ratione deduxerimus. Primò illud negari nulla ratione poteſt: ſanguinem poſſe putreſcere. eſt enim,vt paulò antè dictum eſt,communis rerum omnium interitus,putredo, omnium inquam quæ ex elementis mixta ſunt. monſtrant id bubones, ac reliquæ inflammationes: in quibus ſanguis niſi anticipet digeſtionem,putreſcit omnino,atque ita generantur ex inflammationibus carbunculi,& alij ſimiles tumores: aut in pus vertitur: quod pu-

tredinis non adeò pernicioſæ eſt ſpecies, vt procedente ſermone monſtrabimus. illud quoque arbitror ſatis conſtat: ſi ſanguis qui ſynochum ſine putredine facit, putreſcere inceperit, nulla alia in corpore facta mutatione, febrem proinde non ceſſaturam. ridiculum enim ſi quis dicat: ceſſaſſe febrem citra corporis attemperationem, aut humoris euacuationem, hac vna de cauſa, quòd putreſcere ſanguis cœperit. Igitur ſi ſanguis poteſt febrem facere ſola multitudine, quod ex communi medicorum conſenſu accepimus: conſtat poſſe putreſcentem ſanguinem febrem generare. Quid igitur eſt, quod in re ipſa poſſit in dubium verti, vt diſputatio non ſit de nomine? nunquid reuera habet ſanguis in generando febrem aliquid proprium, quod aliorum humorum habeat nullus? habet, dices, febrem generare ſola copia, vel alteratione ſimplici: ſine vſtione, aut putredine. at hoc dictum iam antea eſt. ſed nunquid in generando febrem cùm putreſcit, habet aliquid proprium? habet, dicunt, vt cùm neceſſariò portio illius tenuis & pinguis, per putredinem in bilem mutetur, & craſſa in melancholiam: perpetuò ex putreſcente ſanguine compoſita febris fiat, non ſimplex. ſit ita. ſed nunquid aliud habet ſanguis proprium? non explicant. ſed nos iam explicamus hinc ſumpto initio. Longè aliud eſt: rem aliquam putreſcere, aut putrem eſſe. nam quod per putredinem corruptum eſt, putre eſt: quod ad corruptionem hoc modo diſponitur, dicitur putreſcens. putredo, & vſtio, & ſimiles motus: ſunt alterationes ſecundum totam ſubſtantiam. non enim quod ita afficitur, incaleſcit, aut refrigeratur, aut tale aliquid patitur ſolùm, quod ſecundum qualitates eſt alterari: ſed tota ſubſtantia permouetur. nam in vtriſq; & in iis ſcilicet quæ vruntur, & iis quæ putreſcunt, extinguitur calor natiuus ab externo: in illis, conſumptis humidis partibus, in his, extractis. ſed quod putreſcit, antequam tota ſubſtantia iam permoueatur: qualitatibus ad putredinem concipiendam diſponitur prauè, vt calfactum aut humectatum. terminus huius diſpoſitionis eſt: cùm iam incipiunt humidæ partes ſubſtantiæ à ſiccis ſeparari, propter debilitatem caloris natiui, ab externo factam. Vtraque communi appellatione dicuntur putreſcere: & quæ ad concipiendam putredinem prauè diſponuntur, & quæ iam permouentur tota ſubſtantia. ita enim vina ſolemus dicere incipere putreſcere: quoniam incaleſcunt & apparent facta debiliora, etiam ſi nondum ſint inſigniter acida: quæ tamen deinde, ſi in locum alium tranſportantur: motu & ventilatione, & mutatione vaſis & ſoli, manent incorrupta. quod non fieret, ſi ſecundum ſubſtantiam forent permutata. nam tales mutationes quæ ſecundum ſubſtantiam ſunt, vt vſtio, putredo, aut concoctio: vbi ſemel ſunt factæ, infectæ eſſe non poſſunt. non enim, vt quod calfactum eſt, poteſt refrigerari: ita quod coctum, reddi crudum, aut quod putre, emendari. ſi enim vina, quæ apertè acida fuerant facta, emendata ſunt nonnunquam: id, vt Galenus docet ſecundo aphor. comment. decimoſeptimo, reſectione partium quæ putruerunt, fit, non alteratione contraria. hæc omnia ſanguini poſſunt accidere: vt putreſcat, ſcilicet, dum prauè diſponitur calfactus, aut humidior redditus, vel vt putreſcat alteratus tota ſubſtantia. Sed nunquid vt ex bile naturali, cùm putreſcit, generatur alia bilis præter naturam ſpecies, quæ diuerſa quidem eſt ratione à priori, tamen in ratione bilis flauæ conuenit: ita ſanguis putreſcens in alterius ſpeciei ſanguinem tranſit, qui ſanguis præter naturam ſit? an in alterius generis humorem degenerat, vt vinum in acetum? ego quidem puto in genus diuerſum degenerare: neque poſſe ſanguinem putreſcere, non permutata ſanguinis natura. Nam Galenus ſecundo de elementis, & libello de atra bile, & de natura humana, & vbi vbi de humorũ ſpeciebus diſſerit: ſanguinem præter naturam fieri duplici tantùm ratione dicit, aut alteratione ſimplici, aut permiſtione alterius humoris. itaque fieri poſſe deficientem à naturali: factum aut calidiorem, aut frigidiorem, aut humidiorem, aut ſicciorem, vel pituitoſiorem, (vt ita dicam) vel bilioſiorem. tamen reliquos ſuccos dicit fieri præter naturam his duobus modis, & præterea putredine: qui modus non eſt in ſanguine. quippe qui cùm putruit, alterius generis humor ſtatim eſt: aut bilis flaua, aut melancholia, aut pus. Inuenimus igitur iam aliud: quo ſanguis differt ab aliis ſuccis. vnde manifeſtum fit: ſanguinem prima ratione tantùm poſſe putreſcere, vt ſanguis adhuc ſit, dum diſponitur ſcilicet prauis qualitatibus ad concipiendam putredinẽ, vt dum incaleſcit.

quod,

quod,ſi quis exactè loquatur, nondum eſt propriè putreſcere. quod tota ſubſtantia iam permouetur: ſpecies præter naturam eſt bilis, aut melancholiæ, aut eſt pus. non igitur fieri poteſt febris à ſanguine putreſcente propriè. nam quod ita putreſcit, tota ſubſtantia iam permouetur: quare alterius generis humor iam eſt. cùm igitur hæc ita ſe habeant, qua alia ratione putandum eſt, Galenum dixiſſe, triplex eſſe tantùm putridarum febrium genus:quàm quòd ſanguinis pars, quæ febrem facit, nondum putret,quæ iam putret,ſanguis non eſt,ſed bilis? quòd verò hæc ſit Galeni mens intelliges, eò quòd febrem hanc ex ſanguine, à bilioſa non alia ratione dicit differre loco prædicto: quàm ſola lenitate aut mititia. quoniam, ſcilicet, bilis quæ ex putredine ſanguinis generatur, mitior eſt bile putri, ex alia bile genita: quantò ſanguis naturalis,naturali bile mitior eſt. vt dictum à Galeno eſt libello de atra bile, & à nobis iuxta illius mentem in primo huius operis libro:atram bilem ex bilis flauæ vſtione moleſtiorem multò eſſe ea,quæ ex ſiccato ſanguine conſiſtit. nam omnia inſequuntur quodammodo naturam eorum, ex quibus ſunt genita. itaque febris putrida ex ſanguine bilioſa eſt: mitior tamen ea,quæ eſt exquiſita. quod ſumus paulò pòſt aduerſum Valeriolam rurſum monſtraturi.non eo inficias febrem hanc compoſitam eſſe: non tamen ex duabus putridis: ſed ex febre quæ fit à ſanguine non putri, ſed qui prauè diſponitur: & ex altera à bilioſo humore. quę febris minùs ſolet exacerbari,quàm bilioſæ aliæ. quia bilis ipſa, dicta ratione,eſt mitior: & contingit ſanguinis eſſe tantò plus quàm bilis,vt incrementa quæ per tertios dies contingunt, ſenſum latentia prætereantur.Sed cur ſanguini non ſunt tot modi conuerſionis ad diſpoſitionem præter naturam, quot aliis humoribus? ſua natura facit,quæ cùm reſpectu aliorum humorum in mediocritate conſtituta ſit:non poteſt eſſe multiplex,vt quæ conſiſtunt in extremis. Eſt enim ſanguis (ſecundo de facultatibus naturalibus) ſuccus moderato calore genitus, reliqui ab immoderato. moderatum in rebus omnibus eſt vnum: immoderata plura. atqui ſuccus, qui putredine progignitur, non fit à moderato calore: quare ſanguis non eſt. quam rationem ſimul cum aſſertione ſcripſit Galenus ſecundo de criſibus capite ſecundo. quid enim aliud continent hæc verba? liquet tamen, quòd cùm hic putreſcere cœperit: non ampliùs bonus remanet, ſed iam ad amaræ bilis naturam tranſit. atque in hoc illud ſeruatur: triplex eſſe genus vniuerſum ſimplicium febrium.quæ enim ex ſanguine putri fit,iam quodammodo bilioſa eſt.ſiquidem in naturalibus ſermonibus rectè oſtenſum eſt: quòd ſanguis ex moderato calore generatur,flaua autem bilis ex maiori, atra verò ex ſufficienter immodico. hæc Galenus.quibus apertè innuit: quia ſanguinis natura in ſuccorum mediocritate eſt, non poſſe non permutare naturam per putredinem.Sed horum exacta notitia ex iis quæ de ſanguinis natura in primo huius operis libro ſcripſimus,pendet. Modò de propoſita quæſtione ſatis diximus.

De modo quo febres inuadunt humana corpora. Cap. XX.

INVADVNT febres humana corpora,vel ſana adhuc,vel conflictata aliis morbis. vt febris febri ſuperuenit. atque febris quæ ſuperuenit: aut delet priorem, aut cum ipſa vnà manet. idque aut copulatis duabus, aut pluribus fit. vt contingit hominem adhuc bene valentem, diaria febre aut putrida corripi: & febres aliorum generum ſolent ſæpè in febres hecticas terminari. atque is qui febre laborabat hactenus diaria aut putrida: iam non ea ſolùm, ſed hectica etiam teneri. & tertiana febris ſolet ſimul cum quotidiana commorari: quod in hemitrito perpetuò fit. Ecce igitur vt hæc omnia contingant in febrium inuaſionibus: tamen in modo,quo febriũ quarundam ſpecies nos inuadunt,controuerſias medici agitant.quas propoſitum eſt modò dirimere. Negant enim plærique: poſſe febrem hecticam à principio hominem inuadere, nulla alia prægreſſa, idque hac ratione. Dictum eſt libello de inæquali intemperie capite quinto,reque ipſa conſtat,etiam dicente nullo: quæ tenuia ſunt,faciliùs alterari quàm quæ craſſa,quæque natura tenuia & calida, faciliùs concipere calorem contrariis. atque ad confirmandã hanc rem additum eſt exemplum appoſi-

tiſſimum. maximè quidem promptus ad alterandum ſpiritus eſt, vtpote tenuiſſimis conſtans partibus. atque id non aliorſum dicit Galenus, quàm vt monſtret: cùm inflammatur membrum aliquod, neceſſariò ſpiritum inflammari ante ſuccos, & ſolidam ſubſtantiam. igitur, dicunt, hæc ipſa ratio monſtrat: non poſſe membra ſolida accipere factum calorem, quin ſpiritus illum multò antè acceperint, aut humores. quare colligunt: febrem hecticam neceſſariò alias febres ſubſequi. quodque Galenus primo de differentia febrium capite octauo, & tertio de præſagitione ex pulſibus capite tertio, hecticas febres à principio inuadere dixerit, ita interpretantur: à principio, id eſt primis ſtatim diebus, vt tertio, aut quarto. conantur eruere hunc ſenſum ex ipſo Galeno: qui decimo Methodi capite quinto ita ſcripſit: Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt: à quibus niſi priùs mors occupet, in hecticas recidunt, atque ſtatim ab iis in maraſmum: vel protinus ab initio ipſa hectica febris ſimul incidit præteriens ardentem. maximè tamen, vt dictum ſæpè, ſiccos calidóſque affectus ſtatim à principio hectica corripit. ſicuti mulieri accidit quæ autumno ex triſtitia & vigiliis febricitare cœpit, perſeuerauit autem ad plurimum hyemis. hanc quarto die, vt ſcis, vidimus, depræhendimúſque ſtatim hecticam eſſe febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur coniunctam. Hæc Galenus. ex quo loco conantur colligere: verba illa, ſtatim à principio, idem ſignificare quod, in primis diebus. nam mulierem illam proinde dixit à principio correptam hectica febre: quoniam quarto die illam hectica laborare deprehendit. qui tamen decipiuntur multis modis. nam primò tenentur concedere: aut ſuam rationem eſſe inefficacem, aut neceſſariò putridam febrem fieri poſt aliquam diariam. atque adeò, hunc perpetuò ordinem ſeruari: vt diaria ante putridam, & putrida ante hecticam fiat. quantò enim ſpiritus ſunt humoribus tenuiores, tantò humores membris. Atqui Galenus libro de inæquali intemperie loco ex aduerſa parte adducto, ſpiritus cum humoribus confert, atque eos dicit promptiùs inflammari. Tamen neque ipſi, neque alius quiſquam, aliquando negauit fieri poſſe febrem putridam à principio, id eſt à primo momento ægrotationis. ipſa igitur ratio qua vtuntur, ſe ipſam reuincit. Præterea quod ex Galeno interpretantur, ipſa autoris verba non permittunt. nam ſi incipere à principio, eſt incipere primis diebus: qua ratione dictum verè ſit à Galeno loco citato ex primo de diff. feb. & tertio de præſ. ex pulſ. Febres hecticas nunquam fieri à principio, niſi cùm fiunt ex cauſis procatarcticis? nam in primis diebus, id eſt tertio aut quarto, facile eſt febrem hecticam ex ardente fieri, ſine cauſa procatarctica. quod enim diaria febris poteſt facere, aut vna aliqua cauſarum procatarcticarum: non eſt quòd ab vrente febre non poſſit fieri multò promptiùs. igitur ſi à principio nunquam fieri poſſunt, niſi ex cauſa procatarctica: illud, à principio, principiũ totius ægrotationis ſignificat, non primos dies. Nam quod ex Galeno adducebatur, declarat nihil. Vnde enim colligis: quoniam ille quarto die vidit febricitare mulierem febre hectica, illam non febricitaſſe tali febre à principio? maximè cùm de re longè diuerſa diſſerat illic, atque in De diff. feb. Illic enim de permutatione ardentium in hecticas: hîc de modo, quo inuadunt ſingulæ, ex profeſſo diſputat. valeat itaque hæc interpretatio: atque nos veriorem Galeni ſenſum enarremus. Febris non ideo diaria dicitur, aut putrida, quòd in ſpiritu, aut humore magnus calor ſit: ſed quòd, quantuſcunque is eſt, eſſe habet factum, id eſt, ſecundum habitum. intereſt verò tam multum, calorẽ eſſe magnum, aut eſſe factum: vt ferè ſemper ſit, is qui fit, eo qui eſt factus, intenſior multò. quòd calor intenſus ſit, ex proprio ipſius qualitatis incremento naſcitur: ſed quòd ſit in habitu, ipſius ſubſtantiæ in qua recipitur, facit diſpoſitio. Tenuitas igitur ſpiritus, qua humoribus præſtat & membris, illud vnum facit, vt ſpiritus incaleſcant citiùs, & intenſiùs: non tamen vt citiùs calorem in habitu concipiant. facile ergo eſt intelligere, calorem, etiam ſi tres ſubſtantias ſimul affecerit: tamen citiùs contraxiſſe factum eſſe in membris, propter maiorem diſpoſitionem, quam in ipſis reperit. Quòd ſi rationem non aſſequeris, euidenti experimento te deducam. finge hominem hectica febre laborare. vides huic adeſſe ſecundum totum corpus remiſſum calorem. prouocetur vehementer ad iram: increuit huic homini calor manifeſtè. qui tamen feruor non toto ægrotationis tempore perdurat: ſed intra terminum diariarum febrium ad prio-

rem gradum rurſus calor redit, quia ſuperuenit febri hecticæ manifeſtè diaria. igitur inflammati ſunt ſpiritus. vnde conſtat ipſos inflammatos antea non eſſe: ſed, quod cordis calor non fecerat, iram feciſſe modò. erat ergo priùs quàm iraſceretur, calor factus in ſolidis membris, non tamen in ſpiritibus: aut ſi fortaſſe gradus aliquis caloris præter naturam erat in ſpiritibus hectica febre laborantis, is non erat tantus, vt poſſet calori facto in corde, nouum gradũ caloris fientis addere. quod ad febris diariæ naturam erat neceſſarium. igitur fieri poteſt, vt febris hectica inuadat hominem nulla diaria prægreſſa: calore in membris facto, & nullo facto in ſpiritibus: aut non tanto, vt poſſit cordis ſubſtantiã recalfacere. ſecundo lib. de criſib. cap. vltimo ita ſcriptum eſt à Galeno: De hecticis autem non eſt præſentis temporis ſermo. nullã enim earũ in primis diebus, ſed in progreſſu temporis talis efficietur. Quæ verba apertè videntur confirmare ſententiam, quam refutamus. tamen hæc ita interpretor: febres hecticas nunquam fieri à principio, niſi cùm ex cauſis procatarcticis fiunt. hæ ipſæ rationes euidenter monſtrant: poſſe febrem hecticam conſiſtere cum diaria, neque acceſſione hecticæ febris diariam, ſi quæ præerat, ſtatim extingui. quod nonnulli negant, & omnes in controuerſiam vocant. nam ſi febri hecticæ, acceſſu cauſæ procatarcticæ, poteſt diaria ſuperuenire, quod paulò antè exemplo monſtrabamus: eadem ratione & diaria cùm antecedit, poterit cum ſuperueniente hectica conſiſtere. quæ enim obſecro cauſa eſt conuincens, cùm diaria febris in hecticam tranſit: diariam repentè extingui, manente ea ſolùm quæ ſuperuenit? quòd (dicunt) ſpiritus, cùm inflammati iam ſunt humores, aut multò etiam magis cùm membra, tenuantur vſque adeò, diſſipanturque, vt non ampliùs poſſint cordis ſubſtantiam calfacere. vocant teſtem ſuæ ſententiæ Galenum, qui primo de differentia febrium capite ſeptimo febrem ephemerã ceſſare ſtatim ac putrida eſt, his verbis dixit: Calfacta enim plurimùm in ephemeris febribus excrementa, & principium putredinis inde accipientia: alterum genus ſuccendunt febrium, poſt priorem ſedatam. Cæterùm vt ratio ipſa per ſe primùm perpendatur, ea nihil monſtrat. quandoquidem aſſumit, ſpiritus per attenuationem minùs calfacere. cùm tamẽ quæ inflammantur, quò tenuantur magis: eò fiant ardentiora, & magis penetrent, proindeque penitius vrant. Adde, oportere hac ipſa ratione, neque febrem diariam poſſe hecticæ ſuperuenire: itaque neque hac, neque illa ratione, poſſe hoc duplex febrium genus copulari, quod tamen monſtratum experimento eſt. Intelligendum igitur ex Galeno puto: genus quodcunque febrium poſſe per ſe prima aggreſſione inuadere, & cum quocunque alio copulari. nam aliter, qua ratione putes, ſuperueniente febre putrida, ceſſare diariam, teneris dicere: & ſuperueniente hectica ceſſare putridam. cuius contrarium à Galeno paulò antè audiuiſti, cùm de muliere illa diſſereret, dicente: Hanc quarto die vidimus, depræhendimúſque ſtatim hecticam eſſe febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur coniunctam. Quod ex Galeno afferebatur, ita interpretor: alteram ſpeciem febris ſuccendit, priore deſinente: intra terminum diariarum. quod nihil aliud eſt dictu: quàm perſeuerare ſecundam, finita priori. Atqui de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

An febris peſtilens ſit in genere putridarum.
Cap. X X I.

PESTILENS febris, vt docet Galenus primo de differentia febrium, ex aëre putri qui inſpiratur fit. hæc, vt nonnulli barbarorum cenſent, poteſt eſſe non tantùm febris putrida, ſed etiam generis diariarum. quandoquidem dicunt, ſi inſpiratur aër putris, ſpiritum ante humorem infectum iri. (huic opinioni videbimur fortaſſe nos quoque adſtricti: qui paulò ſuperiùs, fieri poſſe febres ſpiritibus putreſcentibus, cenſuimus) alij illorum opinantur: omnes peſtilentes, eſſe putridas. quandoquidem à Galeno libro primo de differentia febrium ita eſt ſcriptum: ἐπεὶ δὲ τῶν λοιμωδῶν ἐμνημόνευσα πυρετῶν ὑπὸ σηπεδόνος ἁπάντων γινομένων. id eſt, poſtquam autem mentionem fecimus febrium peſtilentium, quæ omnes ex putredine fiunt. cæterùm non dubium eſt ambas has opiniones aberrare: & ab opinione Galeni, & ab eo quod res habet. Nam

Galenus tertia de præſagitione ex pulſibus capite tertio longo ſermone docet: multas peſtilentium febrium eſſe hecticas, ſtatim à principio. diaria verò non poſſit eſſe peſtilens. nam vt accepimus à Galeno in principio primi de morbis popularibus: ratio morbi peſtilentis non eſt alia: (neque enim peſtilens, eſt ſpecies quæpiam morbi) quàm quòd pernicioſus ſit, & multos eorum quos affligit, tollat. tamen ſi putredo aëris qui inſpiratur in ſolis ſpiritibus concepta ſit, alteri ſubſtantiæ non communicata: neque pernicioſa ſit febris, neque multos tollet, ſed viginti quatuor horis ſalubriter terminabitur. Itaque veriſſima ſententia eſt: febres peſtilentes poſſe eſſe tantùm hecticas, aut putridas. Sed rogas, ſi hecticæ etiam eſſe poſſunt, non tantùm putridæ: quorſum dictum eſt à Galeno omnes peſtilentes ex putredine fiunt? reſpõdent quidam qui huius ſententię ſunt, omnes fieri ex putredine aëris: quanquam quæ hecticæ ſint. non ex re aliqua interiùs putreſcente, ſed corde calorem habente factum. tamen hoc reſponſum, quanquam alicui poſſit arridere prima fronte, non eſt ex autoris mente. Nam illic Galenus volebat diſputare, An vera eſſet ſententia Athenæi, dicentis: febres omnes fieri ex putredine. capitque hoc principium: Sed quãdo de peſtilentibus dicere cœpimus, quę omnes ex putredine fiunt, conſentaneum eſt ad ſequentia, hîc quidem diſputare de antiquo dogmate, omnẽ febrem ex humorum putredine dicente oriri. fieri ferè enim ita docet tota ab Athenæo ſchola. Ergo eodem modo intelligendum eſt Galenum dicere febres omnes ex putredine fieri: quo Athenæus dicebat illas ex putredine fieri. aliter loqueretur παρέργως. tamen Athenæus de cauſa interna loquebatur. ergo haud obſcurè ſignificat Galenus: omnes peſtilentes febres pendere ab interna putredine. ſed qua ratione id verum ſit, iam dico. vt per febres peſtilentes & vocatas humorales, putreſcunt ſucci: ita per hecticas peſtilentes putreſcit ipſa ſubſtantia cordis, vel ſaltem ſucci illi, qui proprium eius alimentum ſunt, qui more roris per illud ſunt ſparſi. Nam vt per alias hecticas hi conſumuntur: ita per has corrumpuntur putredine mala. Nam aliter, qua ratione intelligis differre hecticam peſtilentem ab aliis hecticis? num quia hæc ab aëre putri fit? at aër putris eſt cauſa externa: hæc non permutat ſpeciem morbi. Si in ipſa affectione, aut iis quæ interiùs in ipſo corpore contingunt, diſcrimen non eſt: externa cauſa neque faciet morbum peſtilentem, neque periculoſum eſſe. ſi igitur oportet peſtilentem hecticam ab aliis hecticis differre, neceſſe eſt cordis ſubſtantiam paſſionem aliam à calfactione facta ſubire (quandoquidem aliæ etiam hecticæ fiunt corde habente calorem factum) quæ non videtur alia eſſe quàm putredo. Adde ſymptomata quæ febrem hanc ſequuntur, apertè prodere, rem ita habere, vt diximus. Nam docente Galeno capite nuper citato ex tertio de præſagitione ex pulſibus, adſunt neceſſariò huic febri fœtor anhelitus, & calor in thorace, & calor eryſipelatis in partibus oris. ſed fœtor eſt ſymptoma proprium putredinis. ergo non eſt per hanc febrem ſolùm calor factus in ſubſtantia cordis, ſed putredo aliqua. hanc non neceſſe eſt eſſe in humoribus, aut ſpiritibus. nam Galenus loco dicto docet, peſtilentem febrem fieri à principio hecticam, cùm humores in eo ſunt inepti ad patiendum propter frigus, & ideo ab aëre putri manent inalterati: cordis verò ſubſtantia paratior eſt, & ab illo patitur. patitur ergo ſubſtantia cordis, aut internus ille cordis humor, qui à quatuor ſuccis eſt diuerſus, putredinem. Itaque conſtat, vt Galenus verè dixerit: omnes febres peſtilentes fieri à putredine, etiamſi hecticæ ſint. Verùm dices: non ergo omnis febris quæ fit à putredine, eſt putrida. Inualuit vſus, vt quæ pendent ex humorum putredine, ſolùm putridæ appellentur: quæ verò aut ab ſpirituum putredine, aut interni humoris membrorum, non ita, ſed illæ diariæ, hæ hecticæ. nihil moror. intellige rem vt habet, & ſi lubet, voca blityri.

De ſynocho, & de ardente febre.

Cap. XXII.

FEBRIVM continuarum, & quæ ad infebricitationē (vt ita dixerim) non perueniunt, quædam ne remiſſiones quidem habent, ſed aut à principio ad finem vno perpetuo incremento vires aſſumunt, aut ab ipſo ſtatim principio quã minimo tempore totam nactæ magnitudinem vnica remiſſione conquieſcunt, aut eundem caloris modum toto morbi tempore retinent: quædam intenſiones habent alternatè ac remiſſiones, aut ſingulis diebus, aut tertio quoque, quartóve die. fiunt verò febres hac aut illa figura: propter genus cauſæ, à qua pendent. nimirum quæ continentes ſunt, (quarum eſt triplex illud genus, increſcentium, decreſcentium, & æqualium) à ſanguine fiunt aut putreſcente, aut feruente, ac ſupra naturalem menſuram aucto, vt 19. huius libri cap. dictum eſt. quæ etſi continuæ ſint, per vices incrementa habent, ab eiſdem prorſum humoribus fiunt, à quibus intermittentes, quæ eiſdem diebus repetunt, quibus illæ ingraueſcunt: quæ ſingulis diebus, à pituita: quæ quartis, à melancholia: quæ tertiis diebus, à flaua bile. de qua febre agitabuntur modò controuerſiæ duæ: prima, an hæc ſit nomine cauſi perpetuò intelligenda, an aliquid aliud cauſus ſit, quàm tertiana continua. ſecunda, an hæc ſit mitior, an acerbior, febris ſanguinis putreſcentis. Videas Auicenam, nec non reliquos omnes autores Arabes, caput proprium cauſo dare, diuerſum à capite tertianæ continuæ: quanquam illum inter bilioſas febres collocant. (eum inquam qui eſt exquiſitus: alium enim ex ſalſa pituita eſſe concedunt) itaque dicunt tertianam febrem eſſe nunquam intermittentem, ſed remittentem ingraueſcentemque alternis diebus: cauſum exquiſitum eſſe bilioſam febrem, ardentem, & quæ neque accretiones habeat, neque remiſſiones, ſed grauiter affligat perpetuò. tamen apud Galenum neque in opere quod ex profeſſo febrium differentiis deſtinatum eſt, neque in opere de criſibus, quod ad febres attinentia multa continet, neque alicubi alibi, talem febris differentiam inuenias. namque inter putridas nulla eſt febris, quæ repetitionibus aut accretionibus careat, præter febrem ſanguinis. proinde alij febrem tertianam continuam dicunt eſſe cauſum, iuxta Galeni doctrinam. qui ſecundi de criſibus capite ſexto ita inquit: Nam quæ ex ſola flaua bile febris accenditur, ſine aliquo viſceris malo: ſi quidem manente adhuc intra vaſa bile accenditur, cauſus exquiſitus eſt. quarto etiam de ratione victus in morbis acutis Hippocrates meminit duplicis cauſi: quorum alterum commentatur Galenus eſſe exquiſitum & ex bile, alterum nothum ex ſalſa pituita. Aliis videtur ſub cauſi nomine etiam febris ex ſanguine contineri. nam illud genus febrium videtur dictum à Galeno ardentiſſimum: & prima part. aphoriſmorum commentario 23. In ardentiſſimis febribus nullum (inquit) maius inueniſſe ſe remedium, quàm ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium: cùm tamen eo genere euacuationis in ſynochis ex ſanguine videatur vtendum eſſe maximè. in eodem etiam cap. ſecundi de criſibus, quod paulò antè citauimus, inquit, eas febres eſſe in genere deurentium. Ego quidem nomen cauſi non putauerim ſimplex eſſe, ſed de multis variiſque ſpeciebus dici: idque non pari ratione de omnibus, ſed ſecundum analogiam, vt Galenus docet diffusè commentario decimotertio quarti de ratione victus in acutis. ſignificareque non tam morbi ſpeciem, quàm grauitatem. nimirum febris quam vrens calor, ſitis ingens, ariditas & nigrities linguæ comitantur, cauſus eſt: quam non hæc omnia, ſed horum plurima, cauſus etiam dicitur per analogiam. eſt tamen exquiſitus cauſus, cui adſunt omnia: quem ex bile eſſe rectè coniectat Galen. Fuerint tamē etiam aliæ febres cauſi: vt quæ ex pituita ſalſa eſt, aut quæ eſt ſynochus. has enim febres quanquam nō omnia accidentia, plæraque comitantur. Sed roges, cur ergo duplicis cauſi meminit Gal. in dictis commentariis, ac non potiùs triplicis: bilioſi ſcilicet, ſanguinei, & ſalſi? an quoniam ſanguinea febris quodammodo bilioſa eſt, vt paulò antè confirmauimus? ex dictis haud dubium eſt: acutiorem & acerbiorē eſſe febrē continuam & bilioſam ſynocho cum putredine. nam febrem ex bile intra vaſa putreſcente dixit Gal. cauſum eſſe exquiſitū, febrē ex putreſcente ſanguine in genere eſſe deurentium:

haud dubiè ſignificans, eſſe febrem vrentem, ſed non exquiſitam. Quanquam video Franciſcum Valeriolam in confirmanda contrariâ aſſertione longiſſimam enarrationem ſcripſiſſe, dicentem ex opinione Galeni: febrem ex ſanguine acerbiorẽ eſſe tertiana continua, & acutiorem, atque hac in parte ſcriptores Arabes à Græcis diſſidere. Ego verò putauerim ipſum Valeriolam diſſidere ab vtriſque. illos enim video in eadem ſententia conuenire: nimirum febrem ex ſanguine mitiorem eſſe, & magis ſalubrem, quod ille etiam negat. ſed certum eſt illum, iiſdem prorſum argumentis, quæ ille ſibi obiicit, reuincire: ne ampliùs hac in parte in componendis Arabibus cum Græcis laboret. Galenus ſecundo libro de criſibus capite ſexto ita ſcripſit: Cùm verò neque declinatio aliqua quæ ſentiri poſſit, fiat, ſemper verò à primo principio ad criſim ſimilis perſeueret: generis quidem eſt & hæc febrium deurentium, ab iiſdem verò acutie differt. hæc ipſa verba vſurpat Paulus libro ſecundo capite decimo ſeptimo. quibus verbis apertè ſignificatur: ſynochum eſſe in genere deurentium, ſed illis minùs acutum. immo verò (reſpondet Valeriola) hæc ipſa verba docent: ſynochum eſſe acutiorem ardente febre. nam cùm aliquid dicitur ab alio re quapiam differre: ratio differendi dicitur eſſe in ea re, quæ cum alia confertur, non in ea cum qua collatio fit. Ego quidem vellem Valeriolam, cùm hæc dixit, produxiſſe præceptum aliquod grammaticum, quo confirmaret. ego enim ſi dixero, differt Valeriola doctrina à Galeno, nunquam me putabo dixiſſe, Valeriolam eſſe Galeno doctiorem, neque qui audiet, tale quidquam intelliget. ſed (niſi illi communis & conſtans alioqui de vtroque opinio amphibologicam aſſertionem diſtinctam fecerit) reſpondebit: quid ita? cui ego dixerim: aut quia Valeriola doctior eſt Galeno, aut quia Galenus doctior eſt Valeriola. itaque eſt illa Galeni aſſertio amphibologica: ex qua proinde neutrum poſſis colligere, ſed requirendus ſenſus verborum eſt ex aliis eiuſdem autoris locis. nunquam enim, mihi crede, tam breui hæc præteriiſſet Galenus, aut reliquiſſet ſub dubio: niſi alibi explicuiſſet ſatis. quanquam neque in illo ipſo capite, mihi videtur obſcurè dixiſſe: ſynochum eſſe febrem minùs acutam bilioſa. niſi hæc duo aut tria verbula ab aliis omnibus præſcindas, nihil conſiderans antecedentia. dixerat enim (quod paulò antè retuli) bilioſam eſſe exquiſitum cauſum. mox ſubdit: ſanguinea eſt in genere vrentium. ſi ſanguinea hæc eſſet acutior, ac magis periculoſa ardente: diceretur profectò non generis deurentium, ſed cauſus exquiſitior. Verùm explicat nobis locum hunc euidentiſſimè alius ex ſecundo de differ. febrium capite nono, quo ita eſt ſcriptum: Conſentaneum ergo eſt, ſanguinem ipſum nonnunquam in iis quæ inflammationem patiuntur particulis, ſubire putredinem, & ex ipſo ſimpliciores quidem quàm ex aliis humoribus febres fieri: ſimilitudinem autem paroxyſmorum tertiani circuitus maximè accipere. dicis, Galenus illic non differit de febribus quæ fiunt ex ſanguine putreſcente in venis, ſed in particula inflammata: à qua mitiores febres excitantur, mitioribus vaporibus euntibus in cor. primò intellige Galenum ſtatim tranſtuliſſe ſermonem ad febres omnes ex putredine, vbi vbi putredo ſit. addidit enim paucis interpoſitis: Et ſanè febres ſecundum ſpecies ſuccorum, in quos ſanguis mutatur, conſiſtunt, ſola malignitate aut contrario differentes. ſiquidem quæ ſanguinis commutationem conſequuntur: ſimpliciores ſunt, & in aliis, & in lenitate caloris. ſed etſi Gal. nõ diceret, an nõ eadẽ ratio eſt, ſiue putredo in parte inflãmata, ſiue in venis fiat? Si vapores mitiores in cor tendunt ex putri ſanguine, quã ex putri bile: putris ſanguis benignior ſuccus eſt putri bile. nam vapor refert naturam ſucci ex quo eleuatur: eamque quam habet, cùm vapor eleuatur, non quam habuit priùs. itaque non eleuabitur vapor mitior, quòd ſanguis mitior eſſet antequam putreret: ſed quòd mitior eſt etiam modò, cùm putret. certè dictũ eſt à Gal. nõ ſemel, ſed millies: humorẽ ex alio factum eò mitiorẽ eſſe, quò is ex quo eſt factus, natura eſt mitior: & eò deteriorẽ, quò ex deteriore. nõ alia ratione ꝓbat (vt nos in primo huius operis libro diximus) atrã bilẽ vſtione flauæ, deteriorẽ eſſe ea, quæ ex naturali melancholia fit. ſunt verba Gal. hæc, quæ in capite vigeſimo primo illius libri retuli, & modò diſtinctioris doctrinæ gratia repetam. Atq; adeò exitialis generatio eius eſſe videtur, vt quæ atro humore ſuperaſſato (liceat ita interpretari) contingat: multò verò hac profectò magis exitialẽ cenſendũ eſt, eam bilem

bilem atram, quæ à flaua bile ſuperaſſata gignitur. quanto nimirum humor humore efficacior eſt: flaua inquam bilis, ea, quæ eſt velut ſedimentum ſanguinis. Vides Galenum cenſere, vt propoſuimus: genita ſequi naturam eorum ex quibus generantur: & ex mitioribus mitiora, ex malignioribus maligniora fieri. quanquã tu contrà cenſes, quò benignior eſt humor, eò maius malum eſſe, ipſum eſſe putrem. profectò iſta ratione nunquam ſedimentum ſubrubrum ſignificaret ſecuritatem, cum morbi longitudine: quod dictum eſt ab Hipp. ſecundo prognoſt. Galen. in comm. inquit, id genus ſedimenti ſignificare longitudinem, quia crudum ſanguinem ſignificat: ſecuritatem, quia mitiſſimum humorem. tu verò contrà colligeres, quia mitiſſimum humorem ſignificat factum eſſe cauſam morbi, maius & citius periculum ſignificare. nam quod dicis per eam febrem putrere omnes humores (quo te putas rationem diluiſſe) reuera non eſt ad rem. nam Hippocrates non dixit, ſi ſolus ſanguis ſimplexque redundat, morbus eſt longus & ſecurus: ſed ſedimentum ſubrubrum ſecuritatem ſignificat. conſtat verò ſubrubrum ſedimentum apparere per has febres plærumque. quare quidquid contingat circa humores, fatendum tibi eſt: hanc febrem eſſe ſecuram & longiuſculam, aut Hippocratem malè cenſuiſſe. quanquam quod dicis de putredine omnium humorum in hac febre, nollem te ita intelligere: vt neges putredine illa ſanguinem præcipuè corripi. quod ſi concedis, concedes arbitror: hoc quoque aliis omnibus febribus, quæ continuæ ſunt, contingere, vt ſc. putredo in humore proprio præcipuè conſiſtat: in aliis omnibus etiam aliquatenus. non enim cõſentaneum eſt: poſſe humorem aliquem, intra venas cum aliis omnibus permiſtum, tanta corripi putredine, quin alios aliquatenus contagio afficiat. itaque hoc contingit in omnibus: tamen periculum & acuties cõſequuntur, præcipuè affectum. Tibi ſanè Franciſce Valeriola, quem perſpicaci eſſe ingenio ex tuis ſcriptis intelligo, hæc ſunt ſatis. quæ verò ad te reuinciendum ſufficiunt argumenta, non arbitror alius quiſquam diſſoluet. quare ſatis iam puto me monſtraſſe: febrem continentem tertiana continua mitiorem eſſe.

De febribus accidentibus. *Cap.* *XXIII.*

ANTIQVIORES medici, vt Galenus refert 7. aph. com. 42. febres eas quæ per ſe ſunt, febres ſimpliciter appellabant, & febres morbos: eas verò quæ ex aliqua inflammatione pendent, cuiuſmodi ſunt pleuriticorum & phreniticorum, febres accidentia vocabant. non quòd tales febres reuera morbi non ſint (omnes enim febres ſunt affectiones præter naturam, lædentes operationes per ſe, & ad ſenſum) ſed quòd alios morbos conſequantur, vt accidentia morbum. dictum enim ab ipſo Galeno eſt libro de differentia morborum: fieri ſæpè, vt morbus morbum conſequatur, & morbus vnus ad alium rationem accidentis habeat. Cæterùm videtur in definienda febre accidenti, oriri ex Galeni verbis non parua controuerſia. nam in huc allegato comm. ex 7. aphoriſ. ita ſcripſit: In quibus ſine partis inflammatione putreſcentes in venis humores febrem accendunt, in illis ſolis dicebant hominem à febre vexari, & ipſum à febre teneri. tamen paulò infrà in exemplis earum febrium, quæ febres morbi ſunt, lipyriam nominauit: quam tamen 4. aph. 48. ex inflammatione in parte corporis profundiori ortum habere dixit. Hæc igitur ſunt quæ minùs videntur conſentientia. quæ tamen nonnulli ita interpretantur, Galenum vbi febrem lipyriam ex inflammatione interna ortum habere dixit, loquutum eſſe ex propria ſententia: vbi illam dixit eſſe febrem morbum, retuliſſe ſententiam antiquorũ. Quòd ſanè antiquorum ſententiam referat, ipſe verborum contextus declarat. cæterùm interrogandum hos eſt, quorum ex antiquioribus ſententiã interpretetur: nunquid Aſclepiadis, aut Eraſiſtrati, aut alicuius aliorum quos ſolet parui pẽdere, an Hipp. à quo nunquam videtur auſus latum vnguem recedere? nunquid non Hippocratis? refert igitur antiquiorum ſententiam, quam probat tamen. igitur nihil intereſt ex ſe loquatur, aut ex aliorum mente: ſi modò comprobat ſermonem. dicunt hoc vno differre, inter modum quo Hipp. loquebatur, & quo vſus eſt Galen. quòd Hippocrates & antiquiores omnes febrem quamcunque, cui cum frigore extremorum adeſſet interiùs vitio,

febrem lipyriam appellabant: Galenus verò non quamcunque talem, ſed eam ſolummodo, quæ propter internam inflammationem hoc habet. ſed non video quid referat controuerſiam hanc de nomine inter Hippocr. & Galenum conſtituere, Galeno præcipuè nullibi id dicente. maximè cùm ne, ſi id intelligas ab antiquioribus dictum eſſe, poſſis ipſos à contradictione vindicare: ſi indiſtinctè (vt illo capite habetur) febrem lipyriam dicant eſſe febrem morbum, tamen omnes febres conſiſtentes cum partis alicuius inflammatione, eſſe febres accidentes. dicerent enim ipſi iſta ratione: poſſe lipyriam febrem eſſe ſine inflammatione interna, etſi magna ex parte (etiam iuxta illorum interpretationem) cum illa conſiſteret. indigent igitur hæc loca altiori interpretatione: quam iam proferre aggredior, ex ipſis autoris verbis, & rerum de quibus diſputamus naturis eductam. Animaduertendum primùm eſt: non omnem febrem conſiſtentem cum inflammatione, eſſe febrem accidens, ſed eam tantummodo quæ ex inflammatione eſt. Nam finge hominē aliquem laborare tertiana, aut quartana: atque huic dum febre laborat, ex alia occaſione ſubortam inflammationem eſſe. an dices illum febre accidente laborare? non arbitror. nam febris illa non pendet ex inflammatione: etiamſi caſu quodam factum eſt, vt cum inflammatione conſiſtat. finge iterum cœpiſſe aliquē ex pleuritide febricitare: tamen huic tam morboſum in corpore affuiſſe apparatum: vt in venis pituita, aut bilis cœperit putreſcere, quarum putredine febris iam foueatur. conſtat febrem illam non ampliùs eſſe accidens: ſed ex febre accidente, factam eſſe febrem morbum. nam etiamſi huic homini inflammatio reſoluatur: non ſoluetur febris, vſque dum putris materia vacuetur. non igitur illa erat febris pendens ex inflammatione: quandoquidem reſoluta inflammatione perſeuerat. monſtratum ergo eſt, non omnem febrem quæ eſt cum inflammatione, eſſe accidens: ſed illam tantummodo, quæ ex inflammatione pendet, & cum inflammatione tollitur. quam conſtat rurſus, non poſſe habere calorem factum in humoribus, aut membris. nam quæ hunc habent: neceſſariò indigent curatione propria, præter inflammationis ſublationem. ſi igitur (vt dictum à Galeno eſt 1. de febr. diff.) nunquam poteſt homo laborare febre, quin calor ſit factus in ſpiritibus, humoribus, aut membris, atque omnes febres neceſſe eſt aut diarias, aut putridas, aut hecticas eſſe: conſtat, febres omnes quæ ſunt accidentia, eſſe in genere febrium diariarum. ſiquidem neque putridæ ſunt, neque hecticæ. quanquam video Auicenam effugiſſe hanc difficultatem, dicentem: diuiſionem illam in hecticas, diarias, & putridas, tantummodo eſſe earum febriū, quæ febres morbi ſunt. quaſi velit: reliquas nullius eſſe generis. Cæterùm non video cur bubo & inflammatio externa, cùm ſuccendit febrem, caloris facti in ſpiritibus cauſa ſit: non tamen ea quę eſt interna, cùm & potentior, & vicinior cauſa ſit. neque pręterea putauerim fieri poſſe: vt calor cordis in totum corpus diſtribuatur, nulla trium ſubſtantiarum calfacta vehementer. maximam enim vim in deducēdo calorem in corpus vniuerſum, habet ſpirituum per arterias ductus. videmur igitur iam monſtraſſe: febres quæ verè accidentia ſunt, in genere diariarum eſſe. nam quanquam febris etiam diaria habeat per ſe propriam permanſionem: tamen præ breuitate tam citò tollitur ſublata inflammatione, vt, quod ad medici ſenſum attinet, ſimul cum inflammatione tollatur. quòd ſi Galen. febres has quæ internas inflammationes conſequuntur, acutas vocat: propter acutiem morborum quos cōſequuntur, intelligendum eſt, ipſas eſſe acutas, non propter propriam. quandoquidem vt commendans Archigenem 1. de diebus decretoriis dixit: diaria febris non eſt acuta. Videtur etiam repugnare quod ſecundo de criſ. cap. 13. dixit: ex inflammationibus internis non poſſe naſci febres diarias. ſed animaduertendum eſt: Galenum in tractatione de criſibus, de morborum conſtitutionibus diſſerere. Iuxta quod inſtitutum negauit: ex inflammationibus internis oriri poſſe febres diarias, id eſt diariarū habentes conſtitutionē. quod perinde eſt ac ſi dicamus: febres illas eſſe natura diarias, ſed non eſſe diarias conſtitutione. eodē modo intelligendum eſt 12. cap. eiuſdem ſecundi de criſibus: febrem ex inflammata particula, vnam earum eſſe, quæ ex putredine fiunt, cōſtitutione ſcilicet, non natura. conſtitutionem verò facit talem eſſe ipſa inflammatio. ea autem febris non habet propriam conſtitutionem, quoniam cenſetur eſſe accidens. his igitur ita monſtratis, redeundum

deundum ad illud eſt, quod in principio capitis de lipyria propoſuimus. atque dicendum, lipyriam febrem eſſe neceſſariò cum inflammatione interna: ſed habere eam quæ exactè lipyria eſt, multam atque adeò prauam humorum putredinem cum inflammatione coniunctam, proindeque non eſſe febrem accidens. non enim eſt ex ſola inflammatione: ſed fouetur humorum putredine. Quare non ampliùs eſt intellectu difficile: febrem lipyriam eſſe cum interna inflammatione, & eſſe nihilominus febrem morbum. ſed eſt aliud in quo opus eſt, vt autorem à contradictione vindicemus. nam cùm dixiſſet lipyriam eſſe neceſſariò cum inflammatione: tamen ſeptimo aphoriſmorum ita dixit: In quibus ſine partis inflammatione putreſcentes in venis humores, febres accendunt. & ſtatim in exemplis nominauit epialon, lipyriam, helcodem, & typhodem. Dixit ergo apertè: lipyriam eſſe ſine partis inflammatione. quod ego ita interpretor, quoſdam morborum eſſe qui neceſſariò conſiſtunt cum inflammatione, cæterùm non neceſſariò cum inflammatione huius aut illius membri, huiuſmodi eſſe lipyriam: quoſdam verò neceſſariò eſſe cum quorundam membrorum inflammationibus, vt pleuritidem cum inflammatione pleuræ, phrenitidem cum inflammatione cerebri, aut membranarum. has igitur febres, quæ quorundam membrorum inflammationem conſequuntur, cum partis inflammatione eſſe dicit: tamen lipyriam, quoniam nullius partis inflammationem neceſſariò conſequitur, ſine partis inflammatione eſſe dicit. hoc itaque eſt, quod in hac quæſtione cenſeo eſſe probabile.

De febre epiala, & inæquali intemperie. Cap. XXIIII.

INTEMPERIES poteſt eſſe inæqualis: vel ſecundum partes ſubiecti corporis, vel varietate commutationum, vel vtroque modo. Nam inæqualiter temperatus eſt, qui inæqualiter calet præter naturam: ita ſcilicet vt altera parte plus, altera parte minùs. vt qui ex igne calet: non enim poſſunt omnes illius partes æqualiter ab igne affici. cùm perpetuum in omnibus affectionibus ſit: vicina plus affici remotis, tenuia citiùs craſſis, meliùs diſpoſita plus citiúſque deteriùs diſpoſitis. inæqualiter etiam afficitur: qui aliis partibus incaleſcit, aliis frigeſcit. quod in lipyria fit. afficitur vtroque modo inæqualiter corpus: quod & ſecundum partes inæqualiter afficitur, & totis, eiſdémque partibus, ſimul incaleſcit, & refrigeratur. quod in epiala febre ſentitur. atque hanc intemperiem inæqualem, quę non conſideratur ſecundum partes diuerſas, potes inæqualem appellare, inæqualitate ipſius intemperiei. quo modo multi interpretantur, fientes febres eſſe inæquales: quia calor ipſe in ſingulis partibus inæqualis eſt, agente calore præter naturam in naturalem. contrà æquales eſſe hecticas febres: non ſecundum ſubiectum corpus, ſed quia ipſe calor in ſe ipſo totus exæquatus eſt, quia eſt factus præter naturam. Cæterùm neutrum horum poteſt tranſigi citra controuerſiam. nam quanquam à Galeno videatur dictum libello de inæquali intemperie, & ſecundo de feb. differ. & tertio de ſimplic. medic. facul. corpus idem incaleſcere ſimul & refrigerari non eſſe præter rationem: tamen ſi quis exactè perpendat, inueniet eſſe philoſophię principiis aduerſum, & præter hominum captum: corpus aliquod ſimul contrarias qualitates comparare. cui argumento nonnulli neotericorum (in quibus Leonhartus Fuchſius eſt) ita reſpondent: comparari frigus & calorem ſimul eadem in parte, cæterùm non ſecundum gradus excedentes ambo, ſed gradibus mediocritatem non excedentibus facillimum eſſe contrarias qualitates in eodem corpore copulari. qui tamen quod in argumento eſt difficile, non effugiunt: nam non tam eſt impoſſibile, qualitates contrarias ſimul eſſe, quàm ſimul generari. quod tamen Leonhartus, vt ſua argumenta declarant, non eſt aſſecutus. nam quemadmodum in primo libro diximus, ſunt qui opinentur, qualitates contrarias eſſe ſimul in eadem ſubſtantia. atque hanc ſententiam diximus eſſe valde probabilem, & ex qua theoremata medica optimè deducuntur, ſi illud vnum addas: compleri ſimul ex alterutra aut ambabus qualitatibus ſummum gradum. quanquam opinati etiam ſunt alij (etſi minùs probabiliter) infra ſummam latitudinem (ita vocant gradus

omnes,quos poteſt qualitas comparare) poſſe ſimul eſſe qualitates contrarias. ita vt, ſi ſumma latitudo octo graduum eſt,nihil repugnet tres eſſe caloris,& totidem frigoris: vt ex vtriſque fiant ſex,& de ſumma latitudine deſint duo.tamen ſimul qualitates has contrarias induci,nullus hucuſque eſt opinatus. ſiquidem eſt philoſophiæ principium: nihil poſſe moueri motibus contrariis. quod vel ipſi ſenſui per ſe eſt notum: cùm contrarius motus obſiſtat motui contrario. quo fiet vt, ſi impetus deferentes ad contraria æquales fuerint,mobile quieſcat in medio: ſi inæquales, vehementior rapiat debiliorem. non igitur poteſt ſimul eadem pars incaleſcere,& refrigerari. Quod intelligentes alij,in eam ſententiam,quam loco citato ex primo libro tetigimus,ducti ſunt: produci ſcilicet à calore & à frigore ſpecies vſque ad ipſum tangendi facultatis inſtrumentum,fieriq́ue ſimul ſenſum vtriuſque: etiam ſi verus calor cum vero frigore non recipiatur. quemadmodum videmus & nigritiem & candorem,ambarum qualitatum ſpeciebus in humorem cryſtallinum ſimul admiſſis, nullo candore aut nigredine in oculo genitis. Qui ſanè in cæteris probabiliter procederent, niſi falſum illud aſſumerent,quodq́ue à nobis in ſecundo libro capite 29. conuictum eſt: fieri, ſcilicet,tactionem per ſpecies. id quod vel experimento ipſo falſum eſſe depræhendimus.poſſemus enim,ſi id verum eſſet,ſentire calorem manibus, quin incaleſceremus: quemadmodum intuemur candorem attentè, nullo in oculis colore permutato. cæterùm quoniam principium hoc,ex quo ſolutionis huius deducitur improbabilitas, loco prædicto monſtratum eſt: melius fuerit lectorem illò remittere,quàm quæ ſemel ſunt ſatis explicita,huc transferre. nobis ergo petendum modò eſt: quidquid calorem ſentit, incaleſcere,& quidquid ſentit frigus, refrigerari. quare ſi eadem particula calorem ſentiret,& frigus: moueretur motibus contrariis. ergo negamus eandem omnino particulam calorem ſentire & frigus: ſed quoniam in febre epiala ſecundum tam paruas particulas incaleſcit & refrigeratur corpus: nulla quæ ſentiri poſſit,pars eſt, quæ non ſecundum ſe totam videatur incaleſcere & refrigerari. nam cùm quæcunque particula earum quæ incaleſcunt, & earum quæ refrigerantur,præ paruitate non ſentiatur: ſenſus non poteſt eas quæ calfiunt, ab iis quæ refrigerantur, diſtinguere,atque propterea totum iudicat refrigerari, & totum incaleſcere. Quod tã diſertè dixit ipſe Galenus libro de inæquali intemp.capite vndecimo, vt mirer quę cauſa hos viros in hanc ignorantiam adegerit. ita enim ſcripſit: In febribus verò epialis,tum ab internis,tum exiguis portionibus (ita enim verto καὶ κατὰ μικρὸν) eoq́ue vniuerſum corpus ambo ſentire videtur. cùm enim δι᾽ ἐλάχιστα, id eſt per minima,aſperſum per corpus tum calidum ſit tum frigidum: nullam quæ ſentiri poſſit particulam poſſis accipere, in qua alterum non ſit. Ecce generatio febris epialæ. De æqualitate hecticarum inſtat dicendi opportunitas. Quidam dicũt,quorum ego ſententiã probo: hecticum calorem maiori æquabilitate eſſe in ſubiecto corpore,quàm eum qui adhuc fit. Alij verò hoc fieri non poſſe cenſent: quia conſtat febre hectica laborantes non eſſe ſecundum partes æquè calidos. ſunt enim illis neceſſariò partes aliæ, aliis calidiores: non minùs quàm laborantibus febre putrida, vel etiam ipſis bene valentibus. nam & his ipſis eſt cor calidius hepate,& hepar cute. quin potiùs ſi velis totum corpus æqualiter afficere: priùs hominem interfeceris, quàm cutem ad cordis calorem traxeris. qua ergo ratione poteſt eſſe hecticus calor æqualis? aut quam inæqualitatẽ inſignem habet febris putrida,qua hectica careat? certè dicunt nullam aliam: quàm eam, quæ in toto corpore eſt,& in ſingulis partibus, caloris ſecundum naturam, cum febrili. Nam plærique barbarorum imaginantur,in febricitante eſſe duplicẽ calorem: alium naturalem,alium præter naturam. diſputantq́ue deinde: num ſint qualitates contrariæ,plæriſque illorum concedentibus. quia,dicunt, ea quorum operationes contrariæ ſunt,ſunt contraria. ſed calor naturalis ad concoctionem deducit: calor præter naturam putrefacit. igitur duo hi calores ſunt qualitates contrariæ. argumentantur etiam ex definitione: ſunt ſub eodem genere, inſunt eidem ſubiecto, viciſſim,& mutuò ſe expellunt. Nam putredo fit calore præter naturam expellente calorem naturalem,& loco illius ſuccedente. quibus ita conſtitutis, dicunt: in febribus quæ fiunt, eſſe mutuam actionem caloris naturalis, & alterius qui eſt præter naturam. & hanc dicunt inæqualitatem ſimilem illi: quam alij dicebant in epiala fieri, calore & frigore

inductis

inductis ſimul.cęterùm hi,quantum ego intelligo,de calore peſſimè philoſophantur. nam non poſſunt duæ qualitates eiuſdem ſpeciei eſſe in eadem ſubſtantia, quin vnicam conſlent. iam verò calor calori non poteſt non eſſe ſimilis ſpecie. Nam calor eſt ſpecies infima. & qui probabiliter loquuntur inter philoſophos, omnes qualitates eiuſdem appellationis vltimæ,dicunt eſſe eiuſdem ſpeciei infimæ: vt omnes calores, omnia frigora,& ſimiles alias. Igitur res aliqua poteſt calere ſecundum naturam, aut præter naturam: cæterùm duobus caloribus calere non poteſt. ſed ſi quid partim ſecundum naturam,partim pręter naturam calet: idem calor eſt partim ſecundum naturam,partim præter naturam. Nam hoc ipſum eſſe ſecundum naturam, aut præter naturam,eſt ratio accidens calori: nō quidem permutans illius ſpeciem,ſed modum. Calor ſcilicet cùm intra mediocritatem eſt,eſt naturalis,& ad cōcoctionem deducit: hic idem cùm intenſione fit ſupra mediocritatem naturæ, eſt & præter naturam, & hac ratione putrefacit. at hoc ipſum eſſe ſupra mediocritatē, poteſt magis & minùs fieri. itaque calor vt plus mediocritate excedit: ita eſt magis præter naturam, & minùs ſecundum naturam. hoc docet Gal. primo Prog. capite vltimo his verbis: Si igitur natiuus calor propria excedit temperie, vt in corpore inanimi, putreſcit ſanguis. ſi verò vim ſeruet quandam: permiſta quædam commutatio illius ex cauſa per naturam, & præter naturam perficitur. Quibus verbis conſtat,calorem præter naturam ita definiri: eſt calor, propria excedens moderatione. itaque in re calore præter naturam affecta: idem calor præter naturam,eſt illi ſuus, & naturalis. qui cùm ſit,& eſt in diſpoſitione: eſt facilè ſeparabilis. quia (vt diximus paulò antè, diſputantes de morborum differentiis) temperies ingenita rei, nondum eſt euerſa: euertitur interim paulatim. non quòd calor vnus cum alio atque adeò diuerſo pugnet: ſed quòd ſubſtantia paulatim diſponitur, ad retinendum calorem. qua igitur ratione calor fiens appellatus,qui per diarias & putridas febres fit, inæqualior eſt hectico? certè nulla alia ſupereſt: quàm quia inæqualiter afficit partes corporis. nā etſi calor hecticus non ſit re vera ſecundum omnes partes totius corporis æqualis,vt argumentū à contraria opinione probat: tamen habet æqualitatem illam,quam calor habebat per ſalutem. Diffunditur ſcilicet inæquabiliter: tamen ſecundum proportionem,quam membra retinent in bene valentibus. cæterùm in laborante febre putrida,permutatur illa proportio. non enim prout natura eſt calidius membrum aliquod, aut membri particula, ita modò habet plus caloris,& prout frigidius,ita minus: ſed prout maiorem putreſcentis humoris copiam imbibit,vel prout deterior in ipſo manentis humoris putredo ſit, vel prout vicinior eſt membro in quo morbi eſt radix. in hectica verò,quia calor ex nulla iam tali cauſa pendet,ſed factus eſt,& in naturam corporis abiit: ipſius naturæ ſeruat proportionem, & eſt ſine dolore. vſque adeò vt poſſit quilibet dicere: hecticam conſummatam non eſſe morbum,quoniam facta eſt corpori ſecundum naturam. ſed de æqualitate febrium & inæqualitate hæc ſufficiant.

De cauſis reditus febrium per circuitus. *Cap. XXV.*

DE cauſis reditus febrium per circuitus, diſputant omnes qui de febribus hactenus ſcripſere. in qua quæſtione nihil habemus noui,quodque ab aliis multò antè non ſit ſcriptum. abſtinuiſſemúſque proinde libenter à controuerſia. ſed ne quidquam deſit huic operi, quod poſſint ſtudioſi requirere: referemus aliorum ſententias,& interim fortaſſe addemus nonnihil lucis. Argumentati ſunt medici omnes de claſſe barbarorum,ſui Auicenæ ſententiā inſecuti: cauſam tam ordinati reditus quæ in febribus inuenitur,in ſingulorum humorum proprietate conſiſtere (illa dicuntur proprietate fieri,quæcunque rei ipſius natura citra manifeſtam aliquā cauſam fiunt) nam dicunt aut reditus ille tam ordinatus,quantitati,aut qualitati alicui ipſius humoris,tribuendus eſt: aut præter hæc,occultæ proprietati. ſed quod quantitate fieret,aut manifeſta quapiam qualitate: non poſſet eſſe perpetuūm. neque enim perpetuò pituita eſt hac quantitate, & illa bilis: ſed per viciſſitudines. hæc etiam ex leui quocunque errore interturbarentur. igitur ipſe ordo qui perpetuus eſt, pituitę ſingulis diebus,

bili flauæ tertio quoque die,atræ quarto,apertè ſignificat:natura ipſa aut occulta proprietate,quæ eſſentiæ ineſt ipſius humoris,fieri. Nam qui contrarium opinantur, ita cenſent: fieri quantitate ipſius humoris,& qualitate.quæ faciunt: vt citiùs aut tardiùs membra in quibus humores congeruntur, immittant ad membra recipientia. quod vt euadat clariùs,notandum: febres nonnunquam fieri, in membro aliquo inſigni, cauſa intemperiei,congeſto humore,illincq́; ex certis periodis effuſo per corpus vniuerſum,vt febres pituitoſæ ſolent in ventriculo habere ſedem aut radicem,bilioſæ in hepate,melancholicę in liene,primo de ratione curandi ad Glauconem capite quinto.nonnunquam verò fiunt,nullo membro præcipuo inſigniter læſo: ſed totis venis intemperatis, colligentibúſque multam excrementorum copiam: in quibus motus fit,humoribus ab ipſis venis emiſſis delatíſque per partes ſentientes. hanc motionem ex hoc aut illo interuallo,qui proprietatem negant, dicunt fieri quantitate & qualitate humoris. pituita ſcilicet,quoniam reliquos humores copia ſuperat multùm,ex breuiſſimis interuallis mouetur:melancholia,quoniam quantitate minima eſt,& tardiſſima ad motum,longiſſimis: bilis,quia quantitate tenet medium,& multo plus ſuperatur à pituita quantitate,quàm tenuitate & mobilitate illam ſuperat,mediocri interuallo mouetur. atqui cùm hæc ſit ratio, inuentum experimento eſſe dicunt: pituitæ quantitatem,quæ ſufficit ad motum,vno die congeri, bilis duobus, & melancholiæ tribus: quanquam contingant ex certis interuallis ordinati reditus. cæterùm requirendum ab his eſt (hæc enim mihi videtur pro barbarorum ſententia firmiſſima ratio) nunquid fieri poteſt,vt duo homines laborent tertiana ſimul, atque alteri ſit acceſſio duplo longior,& interim dum durat acerbior? non arbitror negabunt.igitur illorum alter duplo plus colligit bilis duobus diebus,quàm alter. ergo ſi vtuntur ſimili victu,atque illum non permutant: tantum bilis colligit alter vno die, quantum alter toto biduo. ſi igitur hic tertio die accenſionem habet,quia ſatis multa quantitas congeſta eſt: cur non alter ſecundo die habuit? his rationibus inducti, ad effugiendum hæc incommoda,vt in plæriſque aliis,ad occultam proprietatem confugiunt. tamen vt à principio huius operis diximus: deuitanda in omnibus nobis eſt, quoad fieri poterit,hæc fuga.nam cauſam proprietati tribuere:perinde eſt,atque ignorantiam confiteri. proinde Galeno contraria ſententia magis placet:quæ cauſam huius reditus ex quantitate & qualitate humoris deducit. quam ſecundo de differentiis febrium capite vltimo multis exemplis nititur ſuadere. Fiunt, inquit, mȩnſtruæ purgationes ordinatim mulieribus ſingulis menſibus. tamen id non accidit eorum quæ vacuantur proprietate (ea enim nonnunquam ſunt ſanguinea, nonnunquam bilioſa,nonnunquam ſanioſa) ſed tunc temporis effunduntur,cùm corpus incipit multitudine grauari. neque ſolùm hoc: ſed & aluum expurgare multi homines ſolent ordinatim,ſingulis diebus ſemel aut bis,ſtatis horis.quod non arbitror dices eſſe ex fæcum proprietate: ſed ex onere,quod horis illis incipiunt expellentia mēbra grauiùs ſentire. Quòd tanto tempore tantum congeratur,quantum iam valeat grauare: ex proportione facultatis membrorum ad ipſa excrementa fit,vt quæcunque alia phyſica actio ex proportione agentis,ad id quod accipit. quòd verò hoc tempus in hoc humore congerendo,illud in illo inſumitur: obſeruatum eſt experimento. neque verò eſt quòd illi adeò demirentur ordinis conſtantiam & perpetuitatem: cùm leui quocunque errore,etiam duodecim horis,& nonnunquam pluribus interturbetur.quod,ſi in humoribus talis eſſet proprietas,fieri non poſſet. Nam quòd ægrotans plus conſueto alimenti ſumat aut minus: quantitati humoris qui congeritur,poteſt quicquam addi, aut detrahi,proprietati non poteſt. ſed prandio vnico immoderatiori, fit quotidie, vt ægrotans multis horis anticipet acceſſionem.ergo quantitas,& qualitas facit motum ex his aut illis interuallis, non proprietas. Adde neceſſe eſſe: vt numerus circuituum febrium numero humorum reſponderet,ſi proprietate contingerent. ſed nō reſpondent. ſunt enim tres tantùm humores,qui per circuitus moueantur: circuitus autem multò plures. nō enim tantùm quotidianus,& tertianus,& quartanus:ſed & quintanus,& ſeptimanus,& nonanus. vt ab Hipp. dictum eſt, primo epid. par.3. tex.2. & 7. & 9. quanquam hoc etiam eſt in contentione apud medicos:quandoquidem videntur à Galeno negari hi circuitus in commentatione loci prædicti. quo loco negat ſe

aliquam

aliquam talem febrem vidiſſe diſtinctè: & videtur rationes Dioclis aduerſus Hippocratem commendare. tamen reuera Gal. ſub dubio rem reliquit, & libello de typis talium circuituum mentionem fecit. quanquam video in eo loco Galenum non loqui de illis ex propria ſententia: ſed differere de typis aut formis (nihil enim intereſt) recepta de hac re aliorum opinione. quia ad eam tractationem admitti poterant aliorum placita, doctrina nihil læſa. ſed Auicena Fen prima quarti, tractatu ſecundo, capite 71. proprio experimento confirmat: tales circuitus ſolere eſſe febribus. cuius ſententię ego hac in parte aſſentior firmiter. quippe qui multò antè quàm medicinæ ſtudere cœpi: febrem octomanam in quodam ſene, quæ multis annis durauit, ſum conſpicatus. præterquam quòd eſt hæc ſententia Hippocratis, qui nihil ſcripto mandauit temere. itaque febrium circuitus nõ reſpondent humorum numero: ſed fieri poteſt, vt humor aliquis propter multitudinem aut paucitatem aberret à propria periodo. Nam Auicena cauſam quintanæ & ſeptimanæ febris eandem eſſe dicit cum cauſa quartanæ: cæterùm propter humoris paucitatem fieri, vt febris quinto & ſeptimo die repetat. igitur periodus febrium, etiam dicẽte Auicena, ex quantitate & qualitate humoris fit. neque ſolùm hoc humori melancholico accidere loco citato dicit, ſed bili & pituitæ contingere poſſe: vt propter paucitatem materiæ vltra conſuetos terminos protrahantur, quod non minùs cenſeo eſſe verum. cæterùm hoc non tollit, quod de quotidianis, tertianis, & quartanis conſenſu omnium autorum docetur: fieri ſcilicet quotidianam ex pituita, tertianam ex bile, & quartanam ex melancholia. non enim vt ex melancholia, cùm quantitas tanta colligitur, fit quartana, cùm minor, quintana: ita ex pituita cùm quantitas conſueta minor colligitur, fit pro quotidiana tertiana; & ex bile, pro tertiana quartana, ſaltem perſeuerãter, & cum ordine. ſed duo hi humores variata quantitate aut qualitate, poſſunt efficere febres intra vnum diem anticipantes aut cunctantes: tamen diem ſuæ periodi ſatis multo ad conſtitutionem morbi tempore, non poſſunt ordinatim tranſgredi, melancholia verò poteſt per longiſſima interualla recurrere. cauſa eſt, quòd hic humor, cùm ſit terreus, omnium difficillimè diſcutitur: & præterea, quòd neque putredine, neque vſtione poteſt in aliud humoris genus permutari, vt alij. pituita enim putredine poteſt in flauæ bilis ſpeciem aliquam migrare, flaua bilis in atram: atra verò nunquam extra ſuum genus agitur, ſed deterioris qualitatis, atra tamen bilis fit. itaque cùm tam parua copia pituitæ congeritur in patiente membro, vt non valeat ſingulis diebus, aut bilis, vt non valeat tertio quoque die irritare: humor diſcutitur, aut totus vacuatur per iudicium, ita vt nulla febris repetat, aut calore membrorum in aliam ſpeciem humoris mutatur (minor enim copia ab igneo calore plus alteratur, quàm magna) itaque aut fit morbi permutatio, aut febris, quæ erratica vocatur. melancholiæ verò non accidunt hæc: quia neque tam apta eſt ad diſcuſſionem, neque ad euacuationes iudiciales, neq; ad permutationem in aliud genus. proindeque poteſt alterius periodi longioris, quàm conſueuit, febrem facere perſeueranter, ac ſatis multo tempore quintanas efficere, ſeptimanas, aut nonanas. ſed videndum eſt (hoc enim diluet firmiſſimam illam rationem à contraria ſententia) nunquid vt poteſt febris vltra conſuetũ terminum propter humoris paucitatem prorogari: ita propter redundantiam poteſt anteuertere? minimè. non enim ſolùm euacuatur humor: cùm quantitate iam grauat, ſed cùm qualitate mordet. mordacitatem verò comparat humor per moram in membro aliquo: in quo ſine facili ventilatione detinetur congeſtus. quanquam igitur tam multus humor collectus iam ſit, quantus iam poteſt grauare: niſi ex tanta mora tam mordax redditus ſit, vt vehementer iam inſtimulet, nõ mouebitur immiſſus ad membra ſentientia. quòd ſi inſtes dicens, humores nõ omnes contrahere qualitatem illam mordacem æquali tempore, ſed prout natura ſunt acriores aut mitiores: poſueriſque illum hominem qui vno die tantum bilis colligebat, quantũ alter duobus, iam nõ modò tam multum, ſed duplo plus, quodque in dimidio tempore æqualem contrahat acrimoniam, colligere. reſpondeo, eum qui duplum bilis colligit duplo deterioris, tam intemperatum iam eſſe totis venis, tamque cacochymum: vt neceſſariò habeat febremململbilioſam, & continuam. his itaque ſemel intellectis, citra occultam proprie-

tatem, poteſt probabilis reddi ratio omnium eorum, quæ ab autoribus ſunt ſcripta, & experimento inuenta. quare accedentes in propoſita controuerſia Galeno, ab iſtorum proprietate recedimus.

De obſtructione, & putredine. Cap. XXVI.

GALENVS vndecimo methodi capite quarto differens de cauſa putredinis, qua febris fit, longo ſermone nititur monſtrare: illam eſſe prohibitam ventilationem, & eius cauſam obſtructionem. & colligit: Itaque ſi quid in eo putredinem manifeſtè contracturum eſt, dictos perſpiratus impeditos eſſe oportet. eandē hanc ſententiam vſurpat primo de diff. febr. cap. 3. Significat igitur Galenus: febres putridas nunquam citra obſtructionem generari, idque confirmat exemplo aliarum rerū. omnes enim tunc tēporis videntur putreſcere: cùm prohibita illis ventilatio eſt. Cæterùm nō poteſt hoc tranſigi citra controuerſiam: quandoquidem etſi multis exemplis apertum ſit, obſtructionem eſſe promptiſſimam cauſam putredinis, & facilem ventilationem omnium maximè à putredine liberare: tamen videntur alij modi eſſe putredinis generandæ. nam contactu rei putridæ poteſt res aliqua putreſcere, etiamſi obſtructa nō ſit. præterea ex ea multitudine, quæ ad vires dicitur, naſcuntur facillimè febres putridæ: vt docet Galenus cap. 3. primi de diff. febrium. non quidem gratia obſtructionis (nam vt talis multitudo fiat, nō opus eſt obſtructionem adeſſe, ſed maiorem eſſe humorum copiam, quàm pro magnitudine virtutis) ſed quia humores non bene continentur, neque conficiuntur, cùm ea, à qua conficiuntur, vis inualida exiſtat. præterea ſi homo ſpiret facillimè, corpúsque habeat minimè excrementoſum: tamen medicamentum aliquod ingeſſerit, eorum quæ putrefacientia dicuntur, atque illud quidem hauſerit, malignum natura ſua, qualia ſunt venena calida, ſed in parua quantitate, quò multitudine non obſtruat, contrahet (arbitror) prauam in humoribus putredinem. atque id ſine obſtructione. finge præterea hominem rariſſimi habitus, neque redundantem excrementis, & optimo vtentem victu, prēterquam quòd multo tempore non mutato ſolo aërem ſpiret putrem: conſtat futurum, vt hic homo putredinem cōtrahat peſtilentem, quem tamen finxi habentem facillimam ventilationem. quòd verò illius hominis humores putreſcent (hoc enim fortaſſe negabis) ita monſtro. Ventilatio non alia ratione præſeruat à putredine: quàm quòd conſeruat naturalem calorem ventilatione, facitque quò minùs ab extraneo corrumpatur. ſed occurſus aëris putridi, quantumuis ſit facillima ventilatio & maxima, non poteſt calorem conſeruare naturalem: quin potiùs ipſemet occurſans aër naturalem calorem corrumpit. igitur non dubium: quin illius hominis humores ſint putredinem contracturi. nam putris aër eſt calidus & humidus: calor verò non conſeruatur quocunque aëre, ſed modicè frigido. quemadmodum libello de vſu reſpirationis Galeno monſtratum eſt exemplo hominis: qui multo tempore in aëre balnei detinetur, quem cōſtat ſolo aëris calore ſuffocari. atque hoc etiam aliarum rerum exemplo confirmari poteſt. non enim ſolùm vina & res aliæ conſimiles putreſcunt, cùm non perflantur: ſed & cùm perflantur ab auſtro, quoniam ventus hic calidus & humidus natura eſt. non igitur res præſeruatur à putredine copioſo perflatu tantùm: ſed copioſo, & commodi aëris. quo fit vt deficienti aëris commoda qualitate: etiam cum copioſa ventilatione poſſit res putreſcere. dices fortaſſe, res non putreſcere ſolùm prohibita ventilatione, neque id dictum eſſe à Galeno: ſed prohibita commoda ventilatione. atque nomine commodæ ventilationis, intelligi non tantùm quantitate, ſed aëris qualitate commodam: eumque qui rariſſimis poris ſiue meatibus cùm ſit, & ab obſtructionibus liber, in aëre tamen balnei detentus, aut aërem peſtilentem ſpirans, priuari non quidem reſpiratione, ſed commoda reſpiratione. viſus es reſpondere probabiliter: atque, quantum ego intelligo, res ita habet. Tamen Galenus dictis in locis diſputat de reſpiratione libera: & nomine liberæ reſpirationis, conſtat nihil aliud intelligi, quàm facilem. quæ fit, cùm per patulas vias, miniméque obſtructas, aëri eſt liber ingreſſus. quod conſtat minimè referri ad qualitatem. nam ſi cui in animum ſubit dicere,

dicere, cùm ſpiratur aër calidus & putris, non ingredi tam facilè penitiſſimas partes, quippe qui non tam auidè trahatur ab inflammato corde: conſideret æſtuantem ventriculum in defectu frigidæ aquæ & dulcis, calidam & ſalſam putrémve ſolere haurire multò auidiùs, quàm, cùm mediocritatem naturæ habet, ſolet haurire aquam frigidam. Vnde palàm fit: æſtuans cor auidiùs tracturum aërem impurum, quàm, cùm habet ſecundum naturam, mediocriter frigidum. Tamen cùm corpus totum & cor ſecundum naturam habent, fit perſpiratus naturalis: cum quo conferri debet, qui copioſus eſt, aut à mediocri deficiens. Neque verò poſſis reſpondere: eum qui inſpirat aërem putrem, ſed liberè, non infici. quia aër non conſiſtit interiùs, ſed præterfluit. quæ verò mouentur, minùs inficiunt res quas contingũt. nam quanquam huic reſponſioni videtur ipſe Ariſt. quarto meteoron capite primo anſam præſtitiſſe: tamen ille non negat, rem motam ab aëre affici poſſe, aut aërem motum poſſe rem quietam inficere, ſed res motas minùs affici quietis. Adde, vt ſanguis interiùs putreſcat, non opus eſſe vt aër illum putrefaciat: ſatis enim eſt, ſi non conſeruet, cùm ſint interiùs excrementa neceſſariò à quibus corrumpatur. ergo ſine obſtructione poteſt multis aliis modis fieri putredo. Præterea, etſi res vtantur perpetuò perſpiratu libero, & aëris qualitate commoda: ſunt nihilominus interituræ, quia habent interitus interna principia. ſed omnia quæ naturaliter intereunt, putreſcunt: cùm ſit putredo (quarto meteoron capite primo) communis rerum omnium interitus. Igitur etſi res aliqua perpetuò conſeruaretur libera ab obſtructionibus, & in aëre mediocriter frigido: tamen putreſceret tandem, calore naturali ab internis principiis vſque adeò debilitato, vt ab hoc ipſo ambiente, à quo res quæ mediocri calore ſunt, conſeruarentur, ipſa trahatur ad putredinem. Videtur ergo adhuc Galeni aſſertio falſa. Quem vt tueantur nonnulli, dicunt: neceſſe eſſe vt, cùm res aliqua putreſcit, obſtructio ſit, aut in re ipſa quæ putreſcit, aut in vaſe, quo continetur. atq; hanc eſſe Gal. ſententiam. Itaque fieri poſſe, vt homo corripiatur putrida febre, quin laboret obſtructione aliqua toto corpore: pati tamen tunc temporis humorem in ſeipſo obſtructionem. Placuit nobis aliquando hæc ſolutio: tamen non ampliùs placet. monſtratum enim iam eſt, Rem quamcunque ex cauſis internis ſeipſam deducere ad eum ſtatum, quo externis omnibus ita habentibus, vt requiruntur ad cõſeruationem temperati (hanc enim puto eſſe mediocritatis regulam medicis) putreſcet: actione ſcilicet illius aëris, qui temperatum conſeruaret. quare iam tam imbecillum calorem nulla poterit ventilatio conſeruare. Preterea neſcio vnde intelligat quiſquam, humorem putreſcentem habere ſuis poris obſtructionem: cùm multos humores putreſcẽtes videre liceat rariores & fluxiores integris. Alij aliter dicunt: poſſe rem putreſcere, cum libero perſpiratu, tamen non tanto, quanto res indiget: itaque perſpiratum illum eſſe rei putreſcenti impeditũ, etſi rebus aliis liber foret. Sed hi multò minùs intelligũt argumenta. nam cùm quis, qualis in ſuperioribus deſcriptus eſt, incipit febricitare, ex longa mora in aëre putreſcente, non patitur putredinem, quia paruum habet perſpiratum (finge enim habere maximum, & conſidera, vt argumentũ confirmabat, illum quoque putredinẽ contracturũ) ſed quia prauum. nam aliquantus perſpiratus boni aëris potuiſſet opitulari, ne corriperetur peſte. finge tantum habuiſſe praui aëris: & videbis apertè non deſiderari copiam, ſed qualitatẽ. Qui itaq; hoc modo de perflatu, aut obſtructione loquuntur: nihil dicunt. maximè cùm Galeni verba illum vnum contineant reſpectum: qui ad mediocrẽ perſpiratũ eſt, non ad rem putreſcentẽ. His tandem omnibus perpenſis, vera ſententia aperienda eſt. prohibitus perſpiratus res omnes trahit ad putredinẽ: tamen non omnia ex prohibito perſpiratu putreſcunt, ſed ſunt aliæ cauſæ putrefactionis. vinum ſanè putreſcit detentum in loco non perflabili: tamẽ ſi in vinũ, quod ventilatione mediocri fruatur, emortuum canẽ fœtentem iniicias, putreſcet nulla ventilatione priuatum. nimirũ vt ventilatio calorẽ conſeruat, ita obſtructio putrefacit. Sed plures modi ſunt conſeruandi calorem, quàm perſpiratus. (nam medicamentũ mediocriter calidũ, aut tegumentũ impoſitũ ventri, concoctionem iuuat) igitur & putrefaciendi erũt alij modi à prohibito perſpiratu. Sed Gal. locis citatis & quàm multis aliis, quibus de eadem re diſſerit: iuxta inſtitutum de putredine

humorum in humano corpore diſputat. neque verò de quacunque; ſed ea tantùm, quæ ſine externa cauſa fit. nam externas, vt per ſe conſpicuas, curabat minùs. Itaque fieri non poteſt, vt ſine externa cauſa humores putreſcant: quin prohibitus perſpiratus in toto corpore, aut in parte ſit. ſunt in cauſa facultates quibus gubernatur corpus, & viæ, quas natura illi gubernando præparauit: quæ cùm bene habent, conſeruando animali in ſanitate ſufficiunt: libello de cauſis morborum, & primo de tuenda valetudine. tamen ex manifeſta cauſa, cuiuſmodi ſunt aër putris, & putrefacientia medicamenta: etiam ſi viæ ſint ampliſſimæ, poſſunt contagio humores affici. Afficiuntur multò minùs (fateor) hoc contagio, qui ſine excrementis ſunt, & ſine obſtructionibus, & tardiùs afficiuntur, & reſtituuntur faciliùs ſanitati: afficiuntur tamen. Quod luce clariùs dixit Galenus (vt intelligas hanc eſſe illius ſententiam) primo de differ. febr. cap. quarto, his verbis: Et ponatur in prioribus quidem in multis corporis partibus obſtructio foraminum, & vocata plethora, & vita otioſa in multis comeſſationibus & ebrietatibus ac rei venereæ vſu immodico, atque his quæ neceſſariò omnia, quæ diximus, conſequuntur cruditatibus: reliquis verò totis corporibus puris, excrementis omnino carentibus, adſint præter hæc bona, libera inſpiratio omnibus meatibus obſtructionibus atque adſtrictionibus carentibus, exercitia autem moderata, victus temperatus. ac deinceps his poſitis cogita: quomodo vtraque corpora affici ſit conſentaneum ab eo quem inſpirant, aëre peſtilenti. an non veriſimile eſt: illa quidem ſtatim à prima inſpiratione principium putredinis ſumere, ac plurimùm in malo procedere? quæcunque autem munda ſunt, ac excrementis carentia, nonnulla quidem nihil, nonnulla verò minimum mali ſubire, vt facilem ad naturalem ſtatum habeat regreſſum. Hæc Galenus: quibus innuit, ſine obſtructionibus infici poſſe hominem, ſed minùs infici, quàm qui obſtructiones patiuntur. Intelliges etiam hanc eſſe ſententiam Galeni, eò quòd libello de cauſis morborum, cauſas caloris eſſe dixit quinque: motum, putredinem, viciniam calidorum, conſtrictionem, & alimentum ad calfaciendum accommodatum. tamen ſi omnis putredo ex obſtructione fieret, ſtultè meminiſſet ſeorſum obſtructionis, & ſeorſum putredinis: ſed quatuor iam tantùm cauſæ forent. procedente etiam ſermone, capite octauo inquit: Putreſcunt autem nonnulla à medicamentis quæ vim habent putrefaciendi, aut ab iis quæ in ipſis animalibus oriuntur excrementis: nonnulla verò ob id quòd minimè perflantur. vides vt non omnia ob id, quòd minimè perflantur. libro de inæquali intemp. capite ſeptimo: Neque enim ea ſolùm quæ inculcata ſunt, & perſpiratu prohibita putreſcunt: verùm ea celerrimè maximeque. putreſcunt autem & alia multa, quę ad putredinem ſunt idonea. itaque interpretamur: humores ſine externa cauſa nunquam putreſcere, quin ſit in corpore affecto ventilatio difficilis. atque huic interpretationi occaſionem præbet Galeni ipſius doctrina, qui primo de tuenda valetudine, & libello de optima noſtri corporis conſtitutione inquit: denſiora corpora à cauſis internis pati promptè, rariora verò faciliùs à cauſis externis. igitur cùm putredo ab internis eſt, afficit patientes obſtructiones: ſed cùm ab externis cauſis, etiam eos qui obſtructione nulla ſunt. At dices, iſta ratione qui raris poris ſunt, non ſolùm affici poſſent ab aëre putri: ſed faciliùs etiam afficerentur, quàm qui non eſſent obſtructi. nego. nam quanquam putrem aërem faciliùs imbibant: tamen conſtrictione potentiùs expurgantur. cæterùm non vt prohibitus perſpiratus neceſſarius eſt ad putredinem, cùm abeſt cauſa manifeſta: ita obſtructio. nam vt diximus ſine prohibita ventilatione poſſe fieri putredinem: ita modò dicimus, ſine obſtructione poſſe fieri prohibitam ventilationem. nam quæ non liberè fit, eſt prohibita ventilatio. poteſt verò non liberè perſpirari noſtrum corpus, non eò tantùm, quòd obſtructæ ſint viæ: ſed etiam quòd grauata ſit facultas, aut etiam quòd arteriæ, per quas corpus ventilatur, ſint ineptæ ad dilatandum, & duræ. in multitudine ergo ad vires putredo fit: nonnunquam certè ſine obſtructione, at nō ſine prohibita ventilatione. quare malè plærique putant, perinde eſſe quærere: an ſine prohibita ventilatione fieri poſſit putredo, atq; an ſine obſtructione. putant ſcilicet, ventilationẽ nō poſſe ſine obſtructione eſſe prohibitam: ſed, vt monſtraui, falluntur. poteſt enim ventilatio eſſe prohibita ſine obſtructione: & putredo

tredo fieri,ſine prohibita ventilatione. quanquam hoc ſine manifeſta aut procatarctica cauſa non poſſit contingere. Sed quando definitum eſt ex ſententia Galeni, non omnes febres putridas ex prohibito perſpiratu generari,neque omnes perſpiratus prohibitos ex obſtructione:quorſum Galenus in curandi methodo quaſi per neceſſarias cauſas reſoluit febrem putridam in putredinem, & putredinem in impeditam ventilationem,hanc in obſtructionem, obſtructionem in multitudinem,craſſitudinem,& lentorem humorum? non certè (quantum ego intelligo) quòd Galenus putauerit non poſſe fieri putredinem ſine prohibita ventilatione (nam hoc illum ſciuiſſe alia loca teſtantur) ſed quia, quod ad curationē attinet,perinde cenſendum eſt, ac ſi fieri non poſſet. nam cùm laborat homo febre putrida, ſtudendum eſt ſemper aperire: etiam ſi ventilatio maior ſit,quàm in homine temperato. nam quò maior ea eſt: eò plus confert,& nunquā obeſt magnitudine. ſed hæc quæſtio, & quintus liber hunc habebit finem. de aliis affectionibus, quæ præter naturam reuera ſunt: tamen quia nondum laborantium vires deiiciunt vehementer,neutrę vocantur,dicemus in ſexto libro.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER SEXTVS.

IAm multa ſunt quæ Galenus ab optimo medico, & vero Hippocratis imitatore requirit,vt quantumuis ſpretis diuitiis (quas ſpernunt perpauci) atque contempta inani gloria(quam tamen video hodie contemnere nullum) ſoli ſtudio veritatis vacemus: deſperandum videatur,poſſe nos aliquando tales euadere. exigit enim coſmographiam,& aſtronomiam: vt doceant ex locis & temporibus indicationes ad omnia medica opera valde neceſſarias. exigit philoſophiæ illius, quam naturalē dicunt,peritiam. hæc enim docet corporis naturam, & morborum differentias, & generationem.exigit præterea anatomes ſcientiam,vtpote ſolam loca malè affecta valentem indicare. exigit etiam alteram philoſophiam quam ethicam vocant: hæc enim animi perturbationes ſedat, quas ſcimus corrumpendæ valetudinis ſolere eſſe cauſas infeſtiſſimas.neq; hæc ſolùm, ſed & rhetoricam exigit,quæ mœſtos ægrotantes ſolari, timentes animare, iratos placare, furentes coercere poſſit: ſapientiam inſuper exigit, & bonos mores. his accedit, quod noſtra hac ætate deſideratur maximè,linguarum notitia. nō enim habemus materna lingua ſcripta inſignium medicorum monumenta: ſed Græcè plæraque, Arabicè alia,Latinè etiam nonnulla,Hiſpanè adhuc nulla. accedit his omnibus ſimplicium medicamentorum cognitio: hæc enim materiam artifici ſuggerit ad operandum. & præterea his omnibus præſciſſis:reliqua medicina eſt per ſe longiſſima & difficillima. Sed mirum eſt quo pacto hæc omnia hodie medici præſtent. Coſmographiam & aſtronomiā derident,vt ad medicinā nihil vtiles: non aliorſum, quàm vt hac ratione propriæ ignorantiæ pudorem effugiant.philoſophiam naturalem ignorant, non minùs quàm aſtronomiam. ſed quoniam intelligunt, nō poſſe derideri vt illam, iactant ſuam philoſophiam glorioſiſſimè:fidentes ruditati eorū quibus cum verſantur,& intelligentes,tanti quemque fieri,quanti fieri vult. Anatomen, & herbarū notitiam iniqua partitione à medicina ſeparant: illam ſolis chirurgis,hanc ſolis ſeplaſiariis dicentes eſſe neceſſariam. linguarum peritiam ſimulant, verborum quæ didicere memoriter,aut ex Latino,aut ex Græco autore,rapida prolatione. pro rhetorica rependunt mordacitatem impudentem magis, quàm elegantem. iam verò ethicam philoſophiam, ſi non præceptis, ſaltem operibus retinent: vt ſi quo pacto componendus eſt animus,ſermone non dixerint, ſaltem morum exemplo commonſtrent. diſpeream, ſi quiſquam eſt qui audito medici nomine,inuidentiſſimi & gloriabundi hominis nomen non iuret ſe audire. vſq; adeò nonnullorū culpa ad omnes medicos in

omnium opinione tranſlata eſt: vt probum quemque virum,& peritum medicum, videam expetere,aut vnumquemque ex ſe ipſo iudicari,aut ſeſe ex medicorum numero deleri. precor illis,qui hãc infamiam in artem transfundunt, bonam mentem, & probos mores:vt depoſito odio,& ſublata inuidia,& contempta inani gloria, mittant aliis maledicere,& veritati ſoli auidè incumbant: vt nihil diſſimulant, quod ſciant,ita nihil ſimulantes neque vituperantes, quod ignorent. Non dubium eſt artes omnes,vt Cicero etiam dixit,habere quoddam cõmune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe contineri.quare dicendum nõ eſt artem quampiam ad aliam aliquam omnino eſſe inutilem: tamen neque negandum,quaſdam quibuſdam ſubſeruire inſigniter præ cæteris. nam vt omnibus cognatis (ne diſcedamus ab exemplo Ciceronis) idem cognationis vinculum non eſt, ſed quibuſdam arctius,aliis minùs arctum: ita neque omnibus artibus cum aliis quibuſuis par ſocietas, ſed hæ huic, illi aliæ hærent magis.deſcribit Galenus medicũ optimum:virũ bonum,& qui omnium artium abſoluerit ἐγκυκλοπαιδείαν. talem etiam fingit Cicero ſuum oratorem. ſunt verò hæc propoſita exempla ad imitandum. conſequi enim non ſperes, arbitror, quæ neque in oratoria arte conſecutus eſt Demoſthenes, neque in medica Hippocrates. ſed cùm oſtenderimus ad medicinam non omnes alias artes æqualiter deſiderari: tantum ex vnaquaque deſumi debere cenſeo,quantum videbitur eſſe neceſſarium, reliquum non deſpici. quin potiùs,qui in illis artibus ſint peritiores, ingenuè commendari,& ad medicinam etiam probari magis. geometria & aſtronomia vtiles ſunt ad quàm multa: tamen ſummam illarum artium peritiam & exercitationem non cenſeo vſque adeò neceſſariam, ſed quatenus ea,quæ in eis artibus ſunt facilia,non ignorentur. cætera non damno.arithmetica quoque eſt aliquando vtilis. vtitur enim ſępè medicus proportionibus,quod ipſa dicendorum occaſio declarabit.ſermone Latino non poſſis carere ſine magna turpitudine: Græco, non ſine turpitudine ſolùm,ſed neq; ſine magno artis diſpendio. nam huius ſermonis ignorantiam videas peperiſſe omnia barbarorum ſophiſmata. in logica & philoſophia quam naturalem dicimus, vellem medicum multùm profeciſſe: aut ſi cui id non contigit, ſolis artis operibus contentum eſſe, à docendo abſtinere. prodet enim, dante Deo, noſtrum hoc opus: in quàm graues errores multi eorum qui medicinam profitentur, ex harum artium ſimulata peritia, quæ aperta ignorantia eſt multò deterior,delapſi ſint.Iam verò anatomen oculis conſpicari,ſimplicium medicaminum nomina & notas tenere, & in illarum cognitione exerceri : digna Apollinea arte diligentia eſt. ſunt verò non in poſtremis vtiles altera philoſophia (hanc dicunt ethicam) & rhetorica , ad ſedandas animi perturbationes: quas conſtat humores & ſpiritus conturbare , corpus alterare, & vires deiicere. ſunt ſiquidem hæ perturbationes,morborum animi propria ſymptomata, & hæc ipſa ſymptomata ſuos morbos augent. anima & corpus ſuos morbos in ſe mutuò facillimè transfundunt. Itaque ſunt hac ratione dictæ artes vtiliſſimæ. Sed quoniam non omnibus his addiſcendis ſufficimus, & pleraque ignoramus: exoptandum eſt, quoad fieri poteſt, vt hæc ipſa aliter præſtemus. præſtat ſanè in multis non ſine magna laude quod in philoſophis ſua philoſophia,in illis morum probitas:quod cum philoſophia rhetorica in oratoribus,in illis cum probitate coniuncta naturalis prudentia, qua medico nihil eſt magis expetendum. Videntur etiam quæ dicta ſunt,non omnia ad omnes medicinæ partes pari neceſſitate deſiderari: ſed ad alias alia. philoſophia naturalis,& logica,ad ea quæ quinque ſuperiores libri continuerunt: prudentia magis ad curandi methodos, quas continebunt tres alij,qui hunc conſequentur,& ad ſalubria præcepta,quæ habebit hic ſextus liber. cuius artis primũ præceptũ eſſe arbitror: vt qui corporis ſalubritate frui volet,animũ primũ cõponat,deinde corpus animãq;,vt Plato cõſulit,moueat ſimul. qđ præceptũ vt aliis omnibus nõ eſt parũ vtile:ita iis qui ſtudio literarũ incumbũt, & perfectis religionis Chriſtianæ cultoribus, qui profundis contẽplationibus ſæpè tota mente detinentur, eſt ſcitu valde neceſſariũ. hi enim nulla alia ratione in perpetuas & graues incidunt ægritudines: quàm quòd aut ſtudiis, aut contemplationibus inambulationes, curſus,luctam,ſi ita res exigat, aut denique alium corporeæ exercitationis modum non interponunt. verùm nos non ſuſcepimus tractanda præcepta, ſed dirimendas contro-

controuerſias: quas iam aggredimur. atque omnium primò dicemus, quantum poſſit hæc ars tuendæ valetudinis, humanis corporibus præſtare.

An per tuendæ valetudinis artem poßit mors deuitari in æternum. Cap. I.

VIDERI poſſit alicui Artem tuendæ valetudinis non modò ſalubritatem corporis, & vitæ longitudinem præſtare poſſe: ſed & æternitatem quoque, ſi quis illa omnino vteretur ſine errore. nam Galenus libello de maraſmo capite ſecundo ſcribens ſententiam cuiuſdam Ægyptij philoſophi, qui aſſerebat: homines bonæ temperiei ſemper perire ex ignorantia faciendorum, inquit: Neque igitur hoc admirandum, quantum ad rationem attinet. nam hoc dictum: quidquid genitum eſt, omnino corrumpetur: neque ἐπιστημονικὴν (quaſi nos ſcientificam diceremus) neque neceſſariam habet conſequentiam, ſed vſque ad veriſimilitudinem progredientem. velut in opere de demonſtratione demonſtratum eſt. & paucis interpoſitis: Sola igitur (inquit) experientia ſenectus neceſſaria eſt, & ſecundum naturam, quemadmodum etiam mors. Itaque dicente Galeno, nulla eſt euidens ratio demonſtrans mortem euenturam, ſed experimentum. Adde, monſtratum à nobis eſſe de ſententia Galeni in primo huius operis libro: temperamenta innata poſſe commutari, & poſſe hominem, qui à prima generatione factus ſit humidus temperamento, longo victu, & cœli mutatione, & ſimilibus cauſis ſiccum euadere, & contrà ſiccum, humidũ. quod ſi verè dictum eſt, videtur euidens: poſſe mortem in æternum deuitari. nam ſi qua ratione mors fieret neceſſariò, & ſecundum naturam, maximè deſiccatione membrorum ſolidorum. ſed deſiccatio poteſt deuitari: ergo & mors naturalis. quòd verò poſſit ita fieri, patet. nam ſi quæ ſicca ſunt membra, poſſunt transferri ad humidius temperamentum: multò faciliùs poſſint in humore conſeruari, victu prohibente ſiccitatem. multò enim facilius eſt: corpus à deſiccatione præſeruari, quàm cùm deſiccatum iam eſt, rurſus humectari. Contrà eſt, quòd Ariſtoteles contendit: omne quod habet interitum, aliquando interiturum neceſſariò, & omnia habentia ortum, habere interitum. his addit: nullam potentiã finitam poſſe infinito tempore operari. quare cùm omnis humana vis ſit potentia finita, peribit aliquando. his addit Auicena Fen prima primi capite de temperamentis, externa, & materiam, & diſſolutionem materiæ. In hac controuerſia illud ſatis conſtat: homines non poſſe mortem effugere. nam quod perpetuò fit, & ſtato quodam tempore, ordinatim, per certas quaſdam ætatum mutationes: ſecundum naturam fit, & neceſſariò. ſed hæc mors, quam dicimus, tam aduenit ex naturæ lege, non ex errato, vt dubitatum de ea à medicis ſit: an fiat omnino citra morbum aliquem. aſſerentibus aliis, cum quibus Plato eſt, qui in Timęo mortem hanc cum voluptate fieri dicit: aliis negantibus, fieri poſſe, vt ante integram extinctionem, ex debilitate caloris naturalis non incipiat fieri putredo. quandoquidem putredo eſt communis omnium rerum interitus, de ſententia Ariſtotelis quarto meteoron. In qua quæſtione vidētur ſatis probabiliter coniectare, morbũ aliquẽ neceſſariò extinctionem integrã anteceſſurum: tamen eũ fieri inſignis magnitudinis, nunquam monſtrabunt. ſed quicquid de hac controuerſia ſit, illud ſatis cõſtat: mortem neceſſariò aduenire hominibus. quare conſtat, ſi huius aſſertionis, vt Galenus dixit, nullam habemus rationem euidentem, ſed per experimentum notitiam: id ex noſtri intellectus defectu eſſe, non ex rei contingentia. nam quod perpetuò fit, & ex naturę lege, neceſſariò fit. eius quod neceſſariò fit, neceſſaria eſt cauſa, & perpetua. quare hæc aſſertio præter experimentũ rationẽ habet, quam modò rimabimur. ſi tamen nõ inuenerimus: noſtræ ruditati imputandũ eſt, non rei naturæ. Auicena conatur reddere huius aſſertionis cauſam, idque facit his verbis: Præterea ſciendum eſt, quòd caliditas poſt tempus cõſiſtendi minui incipit: propterea quòd aër circundans materiam eius, quæ eſt humiditas, exiccat: calor quoque innatus, qui eſt intus, ad hoc adiuuat, & labor proueniens ex motionibus corporeis & animalibus, quæ neceſſariæ ſunt in vita, & defectus naturæ ad reſiſtendum illi toti ſemper. oẽs enim virtutes corporeæ ſunt finitę (hoc autẽ iã ratiocinatũ eſt in ſcientia naturali) eius ergo operatio nõ ſemper exiſtit in materiis. ampliùs ſi hæc virtus infinita foret, & ſemper in corpo-

re permutationem faceret, eius quod diſſoluitur æqualiter, & vno modo: diſſolutio tamen vno modo non eſſet. immo ſemper quotidie augeretur, & corpus diſſolutionem tolerare non poſſet, & diſſolutio humiditatem finiret. quantò magis cùm duæ res ſe iuuent ad minorationem faciendum, & retrocedendum. & poſtquam ſic eſt, oportet neceſſariò vt materia deſtruatur, & calor extinguatur: & præcipuè cùm ad eius extinctionem adiuuet præter naturæ defectum alia cauſa. & illud eſt humor extraneus: qui accidit aſſiduè propterea, quòd cibus priuatur digeſtione. & adiuuat ad extinguendum ipſum duobus modis: vno ſuffocando & tegendo, alio qualitati obuiando. hic enim humor eſt phlegmaticus, frigidus. & hæc eſt mors naturalis. Auicena obſcura hac dictione omnes cauſas mihi videtur collegiſſe: quas philoſophi omnes & medici poſſint excogitare. fortaſſe, quia nullam ſenſit eſſe monſtrationem, collegit multitudinem. nam ea quæ ex ambiente accidunt, & ex victu, & vt ſemel dicam, ex rebus omnibus non naturalibus: videntur poſſe deuitari, & nulla neceſſitate contingere. res enim non naturales non magis ſunt corrumpentes, quàm conſeruantes: ſed modò conſeruant, modò corrumpunt, pro ratione occaſionis. poteſt enim (nam non videtur hoc cum re aliqua neceſſaria pugnare) conſtitui victus conſeruans, & poſſunt ex hypotheſi præſcindi omnes fortuitæ occaſiones illius permutandi. quod de excrementis dicit, quæ congeruntur neceſſariò: non magis videtur demonſtrare, quàm alia. nam noxa ex recrementis, non permutat neceſſariò quidquam innati temperamenti: ſed diſpoſitiones quaſdam inducit, & facilè reparabiles iacturas. poſſit itaque læſio ab excremento mutuis viciſſitudinibus, modò fieri, modò tolli: quare neque ipſa futurum interitum euidenter indicat. Iam verò quod de noſtro calore, & conſumptione humidi Auicena affert: id habet Galenus loco citato ex libro de marcore magis ſuſpectum. Cenſuit Auicena (quod & Hippocratem puto ſenſiſſe, & Ariſtotelem, & Platonẽ, & alios omnes præter vnum Galenum) calorem noſtrum conſumentem humorem proprium, principium eſſe efficiens naturalis interitus animantis: non aliter quàm quicunque ignis propriam materiem depopulatur, atque ita ſeipſum conficit. quam mortis cauſam Galenus cùm dixiſſet capite tertio dicti libelli, hæc addidit: Hic ſermo apud omnes ferme recentiores tum medicos tum philoſophos in pretio habetur: quanquam verus non ſit, me ſanè iudice, vt qui ignis flammam animalis calori comparet, & neque hoc intelligat, quòd flammis quidem generatio ex materiæ corruptione eſt, vnde accenduntur: animalia verò non ſic à ſuo opifice naturalem calorem acceperunt, ſed veluti ab ipſo augenda ac gubernanda. neque eſt tempus aliquod, in quo non per totam eam extentus ſit innatus nobis calor, facultates habens non ſolùm eas quibus format, ſed multas alias. nam & alimentum trahit ad ſeſe, & materiam diſpenſat, & apponit, & affigit, & aſſimilat, & in ſumma omnia contraria flammis efficit circa materiam ſibi ipſi natura alligatam. ecce Galeni verba, quibus video contineri hoc argumentum: calor naturalis eſt principium conſeruans & augens ſibi ſubiectũ corpus. ergo non eſt, vt ignis, principium corruptionis. hoc argumento victus Galenus ſententiam hanc Hippocratis: Calor nos occidit, qui corpora produxit: partim vituperat, negans Hippocratis eſſe, partim explicat, dicens: calorem nõ eſſe cauſam corrumpentem nos per ſe, ſed ex accidenti quodammodo eſſe. Calorem noſtrum non omnino eſſe ſimilem igni, eſt veriſſimum: (quandoquidem eſt noſter calor inſtrumentum proprium facultatum naturalium, ignis verò nullas tales habet facultates) tamen calorem ipſum naturalem qui nos generat, nutrit, & auget, ex accidenti fieri interitus naturalis cauſam, nihil eſt intellectu difficile. nam neceſſe eſt conſumi perpetuò ſubſtantiæ noſtræ humidum. id contingere actione noſtri naturalis caloris abſumentis & ſoluentis in vapores propriam materiam, dicunt ferè omnes, vtentes exemplo ignis. hoc tamen Galenus meritò cenſet eſſe omnino falſum. non enim calor noſter poſſet eſſe conſeruans & augens proprium corpus, ſimulque corrumpens & abſumens. ſunt enim hæc ſibi valde pugnantia, & calori naturali, qui omnia contraria facit igni. nam ſi dicas: calor noſter cùm habet alimenta, quæ conficiat, auget noſtram ſubſtantiam, cùm verò ea deſunt, conuertitur in materiam propriam (nam ita

audio plęroſque dicere)omnino loqueris improbabilia. quia naturalis viuentiũ calor non vrit,neque abſumit:ſed deducit ad coctionem,& auget. quare ſi ex inedia, ratione alia quapiam igneus non fit, non conſumet membra: ſed cùm conſumit, mutatus eſt iam ad igneam naturam, vt cùm fit febris. idque quod illi calori noſtro imputant, caloris febrilis proprium eſt: deſiccare ſcilicet ſibi ſubiectum corpus. naturalis enim non deſiccat.hæc eſt Galeni ratio,quæ mihi videtur continere hoc veriſſimum:calorem naturalem,niſi in non naturalem migret,nõ conſumere ſubiectum corpus.quare ſi quis rigidè intelligat,falſa eſt apertè ea ſententia: Calor nos occidit,qui corpora produxit.falſa etiam eſt hac in parte communis phyſicorum & medicorum opinio: calorem naturalem eſſe principium corruptionis viuenti corpori. tamen ex accidenti quodammodo eſt cauſa mortis naturalis, in calore naturali. non quòd hic corpus abſumat:ſed quòd ſubſtantiam reſtituat ſemper minùs humidam loco diſſolutæ. atque ita illud vnum mihi videtur dicto in loco Galenus minùs bene collegiſſe: calor naturalis non eſt corrumpens ſibi ſubiectum corpus. ergo mortis naturalis nulla eſt ratio euidens,præter ſolum experimentum.eſt enim, etſi naturalis calor non conſumat,ratio monſtrans futurum interitum.nam quanquam calor naturalis non conſumat,conſumitur perpetuò noſtra ſubſtantia à calore præter naturam: qui ſæpè fit ex cibo,aut potu,aut medicamento,aut exercitatione,& ex rebus omnibus quæ ꝑpetuò nos alterãt. ſi ergo ꝑpetuò,quod reparatur ꝓ depdita ſubſtãtia,eſt minus,aut deterius: neceſſe ſit tandem mori animal,aut defectu materiæ,aut intemperie. minus non neceſſariò reparatur ſemper(augentur enim corpora nonnunquam:quod fieri non poſſit,niſi dilatata priori, & accedente nouæ materiæ maiori copia) ſed minùs humida ſubſtantia perpetuò fit in membris ſolidis,ſaltem commodo & vtili humore. (ſi enim inutilis accedat,& morbum faciẽs,vt per leucophlegmatiam: hæc ipſa ducit ad interitum) nam noſtra corpora ab ipſo principio generationis facta ſunt copioſiſſimo calore & humido abundantia. ab eo tempore membra ſuis facultatibus naturalibus, & ſuo vitali calore pugnant in alimenta, vt ipſa commutent ad ſimilitudinem ſui: immittentia in illa hunc ſubſtantiæ modum,& hunc humoris natiui,& caloris naturalis gradum.nullius alimenti humor poteſt eſſe tam accommodatus animãtis membris, quàm ſuus ipſorum.& in ipſa actione neceſſariò aliquid ipſa membra à cibis patiuntur (monſtratũ hoc eſt in primo huius operis lib. cap.5.) ſeruaturque hoc perpetuum, vſque dum ſenſim deſiccata tandem ad interitum membra relabuntur. hinc fit,vt cùm in alimentis conſuetis poſſint eſſe alia magis,alia minùs familiaria noſtrę naturę, & proinde à quibuſdam plus, à quibuſdam minùs noſtra membra patiãtur,& pręterea quidam victus (quod ad alias res nõ naturales attinet) magis, quidam minùs conſumat:vt poſſit ſenectus retardari per meliorem victus inſtitutionem, tamen vt non poſſit in æternum deuitari,aut qui ſemel cõſenuerit, repueraſcere. itaque poteſt calor noſter reparare plus deperdito, quod facit toto tempore incrementi:tamen humore naturali humidius nõ poteſt. quin potiùs neceſſariò noſtra corpora deſiccãtur perpetuò,vſque dum per extremam ſiccitatem morimur.qua ergo ratione (quod argumẽtum paulò antè propoſitum requirebat) poſſunt temperamenta innata commutari? nam (vt alia omittam) quomodo corpus ſiccum natura ſua, poteſt humidius fieri, ſi ſemper deſiccatur? Animaduertendum:nullum temperamentum poſſe durare tota vita exactè tale.nam neque calidum,neque frigidum,neque humidũ,neque ſiccum, neque duo horum ſimul habens corpus, poteſt eſſe tota vitę periodo:ſed ętatum mutationes accipit. in pueritia nempe eſt calidum & humidum, in adoleſcentia mediocre, in iuuentute calidũ & ſiccum,deinde ſiccum & frigidum : tamẽ ſeruatur tota vitæ periodo temperamentum idem in quadam proportione earum conuerſionum, quæ per ætates fiunt.gratia exempli: factum eſt à principio corpus quoddam calidũ. temperatum eſt hoc quodammodo in adoleſcentia: tamen non adeò,atque quod à principio factum eſt temperatum.eſt & in ſenectute frigidum:ſed non vt quod frigidum etiam eſt natura.in infantia & iuuentute eſt calidum,& calidius etiam quàm reliqua,quæ talia natura ſua nõ ſunt.cùm igitur temperamenta conſeruent, in hac proportione,qui in conuerſionibus ætatum corruperit proportionem, mutauerit temperamẽtum. finge igitur duos pueros,alium natura humidum,alium natura ſiccum:

conſtat ambos hos futuros in iuuẽtute ſicciores, q̃ modò. atq; adeò puerũ humidum futurum in iuuentute ſicciorem membris,quàm alter eſt modò in pueritia:tamẽ non vſque adeò,quàm puer ille ſiccus,erit in iuuentute,ſi obſeruata proportione decurrit per ętates.ſed ſi aliter decurrit,gratia victus,qui humidior ſit:fieri poſſit,vt puer ſiccus in iuuentute,non ſit ſiccior altero,etſi ſit ſiccior quã modò. atque ita dicemus ambos factos eiuſdem temperamenti,humidi ſcilicet, quanquam ſemper ſunt exiccati. ex dictis ſatis patet: quantum poſſit præſtare hominibus ratio tuendæ valetudinis, quæ retardare poteſt mortem:tamen in perpetuum deuitare minimè poteſt. Sed quando demonſtratum eſt,homines neceſſariò mori,tamen poſſe vitam produci: (cùm ſeruato temperamento,ſi illud à principio bonum eſt,tum etiam commutato cum meliori, ſi illud non eſt tale) videbitur alicui fortaſſe,omnes homines æqualem vitam agere poſſe per artem tuendæ valetudinis.quod tamen eſt ſatis aduerſum experimento.nam omnes aut tẽperati ſunt optimè, & ita maximè lõgæui: aut temperati poſſunt fieri,& ita viuent non minùs prioribus.tamen qui ea, quæ de proportione ætatum & commutatione temperamentorum diximus,intellexit,intelliget:neceſſariò ex reducendis intemperatis,diuerſas ætatum periodos prouenire.nam qui conſeruantur, toto tempore decurrunt per ætates æquabiliter: qui reducuntur, multiformiter, vſque dum ſunt integrè reducti. cætera tranſigunt, vt alii, bene, & obſeruata proportione. hæc diſſimilitudo ætatũ non poteſt nõ eſſe diuerſa,ex diuerſis temperamentis:eoque neque numerus annorum poteſt non eſſe diuerſus. ſed quid poſſit pręſtare conſeruatio, diximus. de modo quo fit, iam dicamus.

An conſeruentur corpora vſu ſimilium rerum qualitate & gradu. Cap. II.

CORPORA quæ temperata ſunt,temperato victu,dum ſanitate fruuntur,vti debere,atque ita ſimilibus ſpecie & gradu debere conſeruari: medici omnes vno ore concedunt.ſed de conſeruatione intemperatorum corporum, tantum abeſt vt vnica omnium ſententia ſit:vt ſint potiùs quot capita,tot ſententiæ.Galenus libello de inæquali intemperie ita inquit: Itaque ſanitatis tutela per ſimilia perficitur. libello artis medicinalis cap.86.eandem ſententiam ſcripſit dicens: Conſeruationem per ſimilia fieri,reductionem per cõtraria.8. meth.cap.9.eodem modo ſcripſit,& 5.& 6.de tuenda valetudine, & innumeris aliis in locis. 3. meth. ſicciora ſiccioribus & humidiora humidioribus indigent auxiliis. neque verò hoc ſolum apud Galenum videtur inueniri:ſed ea ſimilia,quibus corpus lapſum conſeruatur, æqualia illi debere eſſe in gradu.ita vt tam longè abſint à mediocritate,quàm longè abeſt ipſum corpus. nam libello artis medicinalis capite huc allegato ita ſcripſit: Quod igitur temperie differt, partium autem quæ inſtrumẽta ſunt, moderatione non differt, duplicẽ habet ſalubrium cauſarum formam:alteram quidem earum, quæ ipſius conſeruant temperiem, alteram verò earum,quæ ad optimam transferunt.quæ quidem ipſius temperiem conſeruant:tantum à cauſis temperatiſſimæ naturæ different, quantum & totius corporis temperies ab illa differt. ſed tamen quod Galenus his locis docet, rationi videtur aduerſum.nam qua ratione,ſi homo bilioſus eſt, & multo vtatur melle, & exercitatione non mediocri,& multùm vigilet (hæc enim omnia oportet ponere, quò ſimilibus vtatur:cùm victus ſex rebus non naturalibus conſtet) talis conſeruabitur qualis à principio fuit? conſpiciuntur enim quotidie bilioſi homines quacũque harum cauſa in febres labi:& pituitoſi, ſi frigidis vtuntur,frigidis quoque laborant morbis. non ergo ſimilibus conſeruantur qui intemperati ſunt,ſed læduntur.cùm enim homines (ex Hipp.parte ſecunda aphor. trigeſimo quarto: & ex Galeno in comm.) facillimè incidant in morbos ſimiles ſuæ temperiei,vt calidus in calidos,frigidus in frigidos:ſi ſimilibus vterentur,facilè adducerentur ad ſimiles morbos. Nam dicente eodem Galen. libro de optima corporis conſtitutione: calidi faciliùs patiuntur à calidis, & frigidi à frigidis.quare calidi faciliùs patiuntur à calidis, quàm à frigidis. ſed à quibus faciliùs patiuntur,faciliùs læduntur. ergo faciliùs læduntur ſimilibus, quàm contrariis. contrariis

trariis enim, qui intemperati ſunt, meliùs habent Galeno tertio aphoriſm. comm. 3. vbi ita ſcripſit: Et vt ſimpliciter dixerim, contrariæ quidem ad contrarias bene, ſimiles autem ad ſimiles malè. præterquam ſi ætas temperata, & victui, & regioni, & tempori temperato conferatur. hoc enim modo ſolùm ſimiles à ſimilibus bene afficiuntur. Sunt igitur hæc Galeni loca, quantum prima facie licet iudicare, ſibi ipſis valde contraria: & ratio quæ ab experimento deſumitur, plurimum diffidere videtur ab his, qui ſimilibus volunt intemperata conſeruari. Quibus adducti nonnulli barbarorum ita excogitauerunt, conſeruari copora intemperata contrariis reuera: cæterùm illa contraria, ratione quadam eſſe ſimilia. dicunt enim ſimilia quædam eſſe formaliter talia (ita loquuntur) & hæc quidem eſſe appellatione ſimilia, vt calidum calido, frigidum frigido, humidum humido ſimile eſt: quædam verò etiamſi appellatione contraria ſint corpori, tamẽ virtualiter eſſe ſimilia. quia aſſumpta interiùs, illud nõ alterant à propria temperie. vt ſi quis intelligat dari calido homini frigidum alimentum, ſed tam modicè frigidum, vt illius calorem non frangat: contrarium erit illud formaliter & denominatione, cæterùm ſimile virtualiter & potentia. hæc cùm ita diſtinguãt, admittunt, conſeruari corpora intẽperata ſimilibus virtualiter & formaliter contrariis: atque ita reſpondent iis argumentis quæ obiiciebantur, quibus omnibus de ſimilibus ſpecie rebus diſſerebatur. cæterùm hi præterquam quòd falſò dicunt, aliqua contraria eſſe, quæ ſua contraria aliquantiſper non remittunt, cùm remiſſum ſemper remittat intenſum mutua actione: perperam & iniquè volunt Galenum cogere, vt calida frigida, & frigida calida appellet. nam ſi nihil aliud dixiſſent, præterquã ſimilia ſimilibus conſeruari, fortaſſe non eſſent excludendi iſti enarratores: ſed cùm non hoc ſolùm, ſed calidiora calidioris, frigidiora frigidioris indigere victus ratione, dicat, qua ratione non ſunt illi irridendi, qui ita interpretantur? ſed ſit ita: dicantur calidiora virtute. qua ratione verum ſit: tantum à cauſis optimè temperatæ naturæ diſtare, quantum & ipſa corporis temperies? nam verſus idem genus oportet vt inclinatio ſit, & corporis, & victus. ſed cauſæ optimè temperatæ naturæ ſunt formaliter temperatæ. ergo tantum oportet cauſas intemperatas verſus calidum formaliter inclinare. ſed iam hos miſſos faciamus, qui barbarè interpretantur. alij aliter reſpondent. dicunt nonnulli: Lapſus vehementes (vt cùm aliquis ad calidum vehementer eſt lapſus, aut ad frigidum) contrariis conſeruari, aut ſaltem ſi non contrariis, ſimilibus remiſſioribus gradu: (vt ſi tertio gradu calidi ſint: victu moderato, aut calido primo gradu) ſed lapſus non vehementes conſeruari ſimilibus forma & gradu. hanc ſententiam videtur Galenus innuere, qui libello artis medicinalis ante ea verba quæ paulò antè retulimus, ita dixit: Atqui ſi quod ab optima conſtitutione defecerit corpus, non autem quàm multùm: & quæ ipſius ſanitatem cauſæ conſeruant, ad proportionem mutabuntur. Itaque illud videtur ſentire tantùm de his, quæ vehementer lapſa ſunt corpora. Cæterùm neque horum ſententiam ego probo. quoniam in omnibus locis quæ in principio huius capitis retulimus, vniuersè Galenus protuliſſe videtur illud: ſimilia ſimilibus conſeruantur, & conſeruatio ſimilibus perficitur. Præterea neque ita reſpondent argumentis. nam paulò infrà dictum eſt in eodem cap. corpora intemperata aut reduci poſſe, aut conſeruari: & hæc cùm conſeruantur, ſimilibus æqualibus conſeruari. corpora igitur quæ indigent reductione, hæc eadem conſeruantur ſimilibus gradu, & forma: ſed quę tam lapſa ſunt, vt reductione indigeant, non poſſunt non meliùs habere contrariis, & vſu ſimilium periclitari. ergo illud quod de maiori aut minori lapſu dicebatur, ſpeciem conſeruationis non permutat. Eſt & alius modus interpretationis. Dicunt nonnulli, conſeruationem temperamentorum, quæ in lapſu qualitatum, quę vulgò dicuntur paſſiuæ, conſiſtunt, humidi ſcilicet, aut ſicci, ſimilibus conſeruari: lapſus verò qualitatum efficientium, contrariis. Hoc videtur docere Galenus 6. cap. 3. de tuenda valetudine, prope principium ita dicens: Fiunt autem & qualitate conuenientiæ, ſi ſeruare temperamenta velis, humidis naturis humectantibus cibis quadrantibus, ſiccis verò ſiccantibus: ſin autem commutare, contrariis. in ea autem quæ eſt in calido frigidóve ad intemperiem, conuerſione, contrariorum exhibitio congruit. efficaciſſimę enim ſunt hæ, &c, vt quiſpiam dixerit, potẽtiores iis quæ in ſiccitate & humore ſunt intemperiebus. facilè ergo ſimilibus nutrimentis in morbidam in-

temperiem veniunt. ecce igitur vt appoſita ratione Galenus videatur horum ſententiam confirmare. ſed neque hi videntur ſatis idoneè ad argumenta reſpondere: cùm Galen. 3. aphoriſmorum non tantùm calida calidis, & frigida frigidis, ſed & ſicca ſiccis, & humida humidis, deteriùs habere dicat. quare omnium videtur eſſe vnica ratio. Verùm neque illud quod docent, verum eſt. nam oporteret ſenes calidis & ſiccis alimentis vti: frigori vtpote efficaci qualitati dato contrario, ſiccitati contraria ratione dato ſimili. ſed res non ita habet. Nam Galenus in eodem ſexto de tuenda valetudine, calidis & humidis præcipit ſenes cibari. quo minùs videtur neque efficientibus, neque patientibus ſimilia dari oportere: ſed perpetuò, interim dum ſanitate fruitur animal, contraria. Ita enim docet Galenus 8. meth. capite nono, dicens: Ergo ſimilibus indigent tum in aliis de quibus mox dicetur, tum verò in vlceribus omnibus: (mõſtratum enim id ſæpè iam in ſuperioribus eſt) contrariis verò in eo victu, qui per ſanitatem adhibetur, veluti in opere de ſanitate tuenda docuimus. quando igitur tam dubia hæc quæſtio eſt, & ab aliorum omnium interpretationibus receſſimus: alia nobis commodior, ſi fieri poteſt, interpretatio quærenda eſt. nos hæc omnia ita interpretamur. Conſeruationem ſiue efficacium, ſiue inefficacium qualitatum, ſiue eæ intenſæ, ſiue remiſſæ ſint: fieri ſimilibus ſpecie & gradu. cæterùm rarò licere conſeruatione vti, imò verò in intemperatis naturis nunquam: niſi cùm per negocia illis non vacat ſtudere ſanitati, aut interim dum morbo tenentur. quòd ſi tamen quis aliter velit hominem intemperatum conſeruare, ſi intemperies ſit in inefficacibus qualitatibus, multò minùs nocebit: ſi in efficacibus, multò plus. quòd verò ita ſentiat Galenus, intelliges ex iis, quæ mox ſubdit, dicens: Nam ſicca corpora etſi aliquantum deſicces, minùs nocebis. non igitur eodem autore & interprete præcipitur, ſicca & humida conſeruari, dum vacat reducere: ſed docetur minùs, ſi quis ſimilia det, lædi hos, quàm calidos & frigidos. quare pro argumentis ego conceſſerim, hominem intemperatum, quantumcunque calidus ſit aut frigidus, ſimilibus conſeruari, dum conſeruatur: cæterùm per ſanitatem contraria debere adhiberi, vt Galenus dicebat. nam præter artem eſt, & proinde inutile, & noxium: intemperatum hominem conſeruare, cùm licet reducere. nam veluti eum qui ægrotat, curari expedit, & qui perfecta ſanitate fruitur, conſeruari: ita eum qui inſaluber eſt, & intemperatus, reduci. niſi id impediant aut negotia, aut morbi. Sed dicet aliquis: qua ratione qui intemperatus eſt, & negotiis implicitus, debet conſeruari? An homo bilioſus, iter agens, aut alioqui magna cum ſolicitudine negotia tractans ciuilia, debet interim calido & ſicco vti alimento? non ſanè. ſed hactenus verum eſt, in negotiis tractandis, ſimilibus vtendum eſſe: ſi ſimilia multo tempore, ante negotia, conſueta ſint. nam per id tempus, etiamſi alioqui ſimilia eſſent nociua: non licet recedere à conſuetudine. hanc eſſe ſententiam Galeni apertè intelliges ex his, quæ quinto de tuenda valetudine ſcripſit, dicens: Ergo nec aſſuetudines ipſæ, tametſi prauæ ſint, diſplicentibus adhuc ſibi corporibus mutandæ ſunt, quin neque per ſummam ſanitatem ſemper tentandum: ſed tũc cùm is, cui immutandæ ſunt, à ciuilibus negotiis maximè vacat. paulò ſuperiùs in eodem quinto de ſanitate tuenda: Nam ſi in negotiis ſint, ſimilibus vteris: potiſſimùm cùm ita fuerint corpora aſſueta. Quare qui negotiis eſt implicitus: talibus vti debet, qualibus aſſueuerat. quæ ſi ſimilia erant, non ſunt eo tempore permutanda: ſed conſeruandum corpus eſt illis, alioqui ſimilibus gradu & forma. hæc de aſſuetudinibus. tamen quatenus ſit ſeruanda conſuetudo, dicemus latiſſimè in octauo huius operis libro. Sed quæret aliquis, qua ratione in morbis debet temperamentum conſeruari? nunquid ſi homo calidus & ſiccus incidit in febrem ardentem, vtendum eſt calidis? minimè: ſed tantò minùs frigidis, quantò ipſe natura eſt calidior. atque ita vnica medicamentorum menſura ſit curatio, & conſeruatio. ſi ſcilicet tantum euarient medicamenta à temperamento proprio hominis laborantis, quantum ipſe morbus facit illum ad contrarium inclinare. vt ſi, gratia exempli, homo calidus primo gradu, duos comparauerit gradus caloris præter naturam, ita vt tertio gradu iam calidus ſit: frigidis primo gradu vti debet. nam frigidum vno gradu, duobus diſtat à calido in primo, & totidem diſtat calidum in tertio verſus alterum genus. atque ita vnica hac menſura ſit curatio contrariis, & con-

ſeruatio

ſeruatio ſimilibus: vtraque gradu paribus. ſed hæc,dante Deo, cùm loquemur de curandi ratione, magis explicabimus. illud oportet modò dicere: qua ratione Galenus in libello artis medicinalis dixerit: lapſus non vehementes ſimilibus debere conſeruari, ſi & vehementes etiam eodem modo conſeruari debent? non ſanè, quòd aliter hi atque illi conſeruentur: ſed quòd, quò vehementior eſt lapſus, eò rariùs licet ipſum conſeruare. ſi tamen ſemel conſeruandus eſt, ſimilibus conſeruari debet. propterea infantibus humidum deſtinatum eſt à natura alimentum: quoniam expedit id temperamentum, quod ab ætate habent, conſeruari. ſenibus tamen contraria dantur per ſanitatem: quoniam melius eſt in vltima ætate, quæ adeò morti proxima eſt, præcautione vti, quàm lapſum fouere. Hæc de modo conſeruationis intemperatorum dixiſſe eſt ſatis. De modo conſeruationis temperatorum ſi nonnihil addiderimus, opportunè iam longum hoc caput concludemus. hominem temperatum in ætate temperata, qualem eſſe adoleſcentium in primo huius operis libro capite octauo docuimus: nulli eſt dubium, ſimili victu, & omnino temperato conſeruari debere. cæterùm cùm hic eſt in intemperatis ætatibus, qua ratione? non enim ampliùs æqualis eſt temperamento: ſed in infantia calidus & humidus, in iuuentute calidus & ſiccus, frigidus & ſiccus in ſenectute. Si eorum quæ diximus, non ſumus obliti: facile eſt, ex dictis methodum conſeruandi temperamentum æquale per omnes ætates elicere, hanc ſcilicet. Cùm duo hîc occurrant conſideranda: temperamentum innatum illi corpori, & aduentitium ex ætate. Alterum quod à primo ortu eſt, quoniam eſt optimum, ſemper conſeruationem expoſcit: alterum quod ab ætate non ſemper, ſed cùm ipſum oportet tale perdurare. Infantile temperamentum conſeruari conuenit dicta nuper ratione: tale enim eſt accommodatiſſimum ad mutationem, & corporis incrementum. adoleſcentiæ etiam temperamentum, quoniam ratione etiam ætatis optimum eſt, ſeruari debet. Iuuenile & ſenile debet corrigi: vt lapſum, & inutile. igitur infantes vti debent humido alimento: &, quò infans innata temperie humidior eſt, eò, interim dum bene valet, minùs humido. quoniam tunc, quod ex ætate eſt, debet conſeruari humido: quod ex proprio temperamento, reduci. quod fit, non dato alimento ſicco: ſed detracto de gradu humidi, quantum ipſe eſt natura lapſus. Quò infans eſt ſiccior propria temperie, eò humidiori ſeruatur victu, dum valet: quò hac ratione & temperamentum ætatis conſeruetur, & natiuum reducatur. temperatus temperatè humidis: quoniam vtriuſque temperamenti eget conſeruatione. In adoleſcentia temperatus, omnino ſimilibus: frigidus calidis, non adeò quàm in ſenectute, & calidioribus, quàm in iuuentute. quia hîc vnum eſt quod reduci, & alterum quod conſeruari: in illis ætatibus vtrumque reduci debet. In ætate iuuenili temperatus vtatur frigidis & humidis: ſed remiſſioribus quàm bilioſus, & intenſioribus quàm pituitoſus. quia ille alterum habet mediocre, ambo immoderata hi, atque ita in ſenectute. Hæc eſt conſeruandi temperamenti innati cum commutationibus ætatum methodus: ſi vtrumque conſeruandum eſt, & expoſcunt ſimilia, vires illorum intendere: ſi contraria, de præcipuo tantum detrahere, quantum alterum ſuperat. Eodem modo faciendum eſt, ſi vtrumque reducendum eſt: quę eadem, aut contraria poſcunt. vbi alterum conſeruari, alterum reduci debet: alteri contraria dare expedit, alteri ſimilia. quæ ſi eadem eſſe contigerit, (vt humida infantis bilioſi ætati ſimilia ſunt, & contraria temperamento) vires oportet intendere: ſi non eadem fuerint, ſed contraria, de indicatione maiori minorem detrahendo, medium victum oportet inſtituere. Tale cùm nihil doceant, qui ante nos medicas quæſtiones ſcripſerunt, neque quidquam eorum, quæ ad tuendam valetudinem ſunt vtilia: tamen de conſeruatione non ceſſant multa blaterare, & longiſſimas quæſtiones, nihil frugis continentes, ſcribere. &, quod magis dolendum eſt, ſi quis diſtinctiùs aliquid & enucleatiùs ex antiquis autoribus ſuo labore eruit, quod artem poſſit vlteriùs promouere, inuidia ſtudioſorum animos auertit: ſuaſu quorundam, qui ſuæ opinioni timentes, ſi alius in docendo inueniatur ingenioſior, illorum profectui inſidiantur, & alieno malo ſuam tyrannidem tueri non deſiſtũt. ſed qui ſapit, ſibi caueat, neque curet alienam inſolentiam. mea nihil refert. mihi ſtudeo, mihi hanc quæſtionem, vt alias etiam ante hanc, ſcripſi: quas aliis

etiam ſpero profuturas, ſi fortè de manibus exciderint. nam nondum certum eſt illas typo dare.

An defectus prioris concoctionis ſequenti poſſit emendari. Cap. III.

SVPERVACANEVM hîc fuerit concoctionum ſpecies, & numerum, & ordinem referre. hæc enim ex primo & ſecundo harum controuerſiarum libris petẽda ſunt, iiſque petitis diſſerendum modò: num ſi quid minùs bene in ventriculo coctum defertur in hepar, poſſit eatenus concoctione hac ſecunda emendari, vt nihilo deteriùs ſanguinis generatio procedat, quàm ſi in ventriculi actione nullum vitium præceſſiſſet. Galen. lib. 4. de tuenda valetudine, cap. vltimo, nititur demonſtrare: quæ in ventre malè ſunt confecta, non poſſe ea concoctione quæ peragitur in venis, rectè coqui: vt neque quæ ſecunda ſunt confecta malè, poſſe in tertia, quæ agitur in carne & membris, perfectè coqui. quod confirmat hoc argumento. Vt habet ea præparatio quæ extrà agitur, elixatio ſcilicet, aut aſſatio, ad concoctionem ventriculi: ita hæc ad concoctionem hepatis. ſed experimur vẽtriculum non rectè poſſe commutare ea quæ cruda ingeruntur aut minùs elixa, aſsáve, quàm oportet: igitur neque hepar poſſit bene conficere, quæ minùs bene præparata ſunt in ventriculo. Hæc multis docet Gal. prædicto loco. cæterùm non poteſt ſine controuerſia præteriri: ſunt enim multa argumenta, quibus videtur contrarium concludi. primò Galenus docet 6. de placitis, licet ventriculus cibos conterere non valeat, modò ſuccos aliquos aſſumamus, vt in multis nationibus lac ſolet, viuere nos poſſe: ſed ſi ſanguinis generatio tollatur, vitam quoque tolli neceſſariò. Ex quo loco patet: actionem ventriculi non eſſe omnino neceſſariam propter concoctionem: (nulla enim tali cõcoctione præcedente, fieri poteſt ſanguinis munus) ſed tum tantummodo eſſe neceſſariam ad eliquandum, cùm alimenta aſſumuntur ſolidiora. vnde argumentum hoc accipi poteſt. Si tota prima concoctio poteſt ſecunda ſuppleri: multò magis poterit, cùm eſt debilis, à ſecunda emendari. fieri præterea poteſt: vt ſit homo tantò fortior facultate hepatis, quantò facultate ventriculi impotentior. quo caſu conſtat tantum poſſe perfectionis addi alimento in ſecunda concoctione, quantum deficiat in prima. reſpondent plærique: (nam ipſa ſolutio dabit occaſionem vltrà argumentandi) quantumuis robuſta ſit hepatis facultas, non tamen poſſe minùs bene commutatum in ventriculo alimentum, rectè elaborare, quia non eſt bene præparatum. præparationem in eo quod accipit, etiam efficaciſſimæ facultates requirunt. nullus enim ventriculus, quantumuis calidus & fortis, aut crudas omnino carnes, aut incoctum panem bene commutabit: multò minùs ligna, lapides, aut ſimilia. quoniam ſcilicet hæc non ſunt idonea ad patiendum à ventriculo. ſed eſt quod vltrà argumentemur. Alimentum non propterea meliùs conficitur, quòd melius ſit aut tenuius, faciliusque coctu: ſed quòd proportione reſpondet virtuti commutantis. nam nonnulli ex carne bubula meliorem generant chylum, quàm ex melle. quibus ſcilicet tenuia alimenta corrumpuntur: craſſiora ſunt ad concoctionem magis accommodata. Ergo eodem modo in hepate poteſt contingere, vt ſcilicet ille, qui præ calore ex bene confecto chylo bilioſum ſanguinem generat: ex chylo ſemicocto, vt ex alimento coctu difficiliori, atque magis reſiſtente, non eatenus procedat, ſed ſanguinem generet mediocrem. quo caſu fiet, vt non tantùm emendetur defectus prioris concoctionis: ſed vt etiam perfectior proueniat ſecunda, ex imperfecta prima, quàm ex perfecta. Videtur reſpondendum (ſi modò priori ſolutioni inſiſtendum eſt) aliud eſſe alimentum proportione reſpondens, aut non reſpondens: aliud præparatum, aut non præparatum. vt ventriculo frigido proportione reſpondens alimentum eſt mel, non reſpondens bubula, aut ſuilla: ventriculo temperato reſpondens alimentum eſt, caro arietina, non reſpondens, mel & bubula: ventriculo calido bubula, frigido mel. ſed carnes crudę, incocta maſſa, omnibus ventriculis malè præparatæ ſunt: vt panis probè coctus & fermentatus, carnes probè elixæ, aſſæve, omnibus ſunt bene præparata alimenta. quanquam & in ipſis præparationibus, aliæ aliis ſunt conuenientiores, non omnibus naturis eædem: vt in humidiorem ventriculum

culum melius eſt aſſa ingeri, in ſicciorem elixa. ſed ex dictis facile eſt intellectu: quantum interſit dicere alimentum idoneum (quod proportione reſpondens appellamus) aut alimentum præparatum. itaque dicendum eſt, maius robur in membro commutante, aut maiorem calorem poſſe commutare craſſius alimentum meliùs tenuiori: non tamen præparatione carens meliùs præparato. præparationem enim omnia æqualiter requirere in alimentis: tenuitatem non omnia, ſed quæ debiliora ſunt, aut frigidiora. videntur hæc probabiliter dici: ſed ſi quis attentiùs ea quę in operibus contingunt, conſideret, intelliget dictum eſſe hoc vltimum minùs verè. nam ſi in ventriculo aliquo alimentum minùs bene coquitur, aut minùs bene illum implet, ſatiatque propter defectum craſſitiei: poteſt illud quod de craſſitie deeſt imperfecta præparatione ſuppleri ita, vt, quod minùs idoneum illi ventriculo erat, deficiente pręparatione idoneum fiat. multos profectò vidimus tam robuſto ventriculo, & tam multo calore, vt illis arietinæ carnes præ tenuitate non eſſent ſatis: qui vtentes eis non ſatis aſſis, meliùs habebant. mille talia occurrunt quotidie exempla. igitur poteſt imperfecta præparatio efficere alimentum idoneum. Cumque dicente eodem Galeno eandem habeat rationem hepar ad ventriculum, quam ventriculus ad externam præparationem: fiet hoc idem in hepate, fruetur que nonnunquam infecto chylo meliùs, quàm integrè confecto. quare ego nolo (quod plærique faciunt) in hac controuerſia proteruè defendere: non poſſe priorem concoctionem à ſequenti emendari. ſed rem ita diſtinguo. In concoctione ſecunda duplex noxa poteſt accidere: altera, vt non fiat bonum alimentum, quod in ea generatur: altera, vt colligatur plus excrementi, quàm ſolet. in priori concoctione poſſunt accidere tres noxæ: vt concoctio fuerit ablata, diminuta, aut deprauata. priori concoctione ablata, neceſſariò ſequens habet ambas noxas: vt & deterius alimentum fiat, & plus colligatur excrementi. nullum enim hepar poteſt ex cibo nullatenus in chylum mutato, bonum ſanguinem efficere, aut parum excremēto plenum: vt neque aliquis ventriculus ex omnino crudis carnibus bonum chylum. nam membra omnia quò ſuum munus rectè peragant: præparatione aliqua indigent. Quod enim à Galeno dictum eſt 6. de placitis, illud vnum eſt: poſſe nos etiam ventriculo non commutante, ſi ſuccis vtimur, viuere, tamen non rectè viuere, & bono frui ſanguine. Si concoctio præceſſit diminuta, ſequens neceſſariò habet vnam noxā, vt colligat ſcilicet plus excrementi, quòd in priori concoctione minùs ſecretū eſt: tamen quod ad qualitatem alimenti quod generatur, attinet, poteſt defectus prioris omnino emendari. Si prior concoctio deprauata ſit: ſecunda poteſt nonnihil emendari, ſed neceſſariò patitur vtramque noxam: fit ſcilicet deterius alimentum, & excrementi plus, quàm ſi prior concoctio alimenta non corrupiſſet. ſed quoniam rem totam diximus diſtinctè: hæc ſufficiant.

De ordine aſſumendi alimenta. Cap. IIII.

IN propoſita quæſtione, prima illa occurrit controuerſia, à medicis ſatis diſputata: debeantne craſſa alimenta ingeri ante tenuia, an contrà. in qua ſunt duæ contrariæ ſententiæ. Dicunt quidam craſſa oportere præire, his rationibus perſuaſi. Si quid tenue primo loco aſſumeretur, ingeſtis deinde craſſioribus: accideret, vt cùm cibus primo loco aſſumptus, antequam reliqua eſſent concocta, ad exitum properaret, illa ſecum traheret, ac faceret deſcendere inconfecta. Adde, quod primo loco ingeritur, in ima ventriculi parte collocari: quod ſecundo, in ipſo ore, aut prope os hærere. ſed ventriculi pars profunda eſt carnoſior, ac perinde calidior: ſublimis verò eſt neruoſior, frigidiorque. igitur conueniens eſt calidiori parti craſſius alimentum, tenuius, minùs calidæ: quò quanto pars profunda ſupremam ſuperat calore, tantò alimentum primo loco ingeſtum facilitate ad concoctionem à ſecundo ſuperetur. atque ita eodem tempore concoctio totius chyli compleatur, trudanturque in inteſtina ſimul omnia. nam aliter tenuiora in calidiori parte ſita, multò citiùs concoquerentur, quàm craſſiora in parte frigidiori. cumque cocta forent, aut retenta illic & plus ſatis alterata corrumperentur: aut laxato vētriculo quò deſcēderent, reliquorum

concoctionem in media actione interpellarent, cogerentque nihilominus deſcendere. nam ventriculus non quidem hanc partem ciborum expellit modò, retentis aliis, deinde aliam: cùm dicat Galen.3.de facultat.natural.capite quarto: Tunc ventriculus aperit inferius os, cùm cibos ad perfectionem concoxit. itaque retinet omnia, vſque dum omnia concocta ſunt: vbi ſemel incipit expellere, omnia expellit. Hæc ſunt firmiſſima ſententiæ huius argumenta. quidam addunt inſulſa alia, quòd ſcilicet, vt rectè ſtructa ædificia ſubter in ima ſede habent craſſiſſimam materiam, deſuper ex tenuiſſima habentia conſtructionem, & vt in orbis compoſitione, elementum, quò eſt craſſius, eò eſt humilius: ita in ventriculo ſub tenuioribus alimentis craſſiora eſſe oportet. Cæterùm hæc omitto vt ridicula. Alij contrariam opinionem tuentur, oportere, quò tenuius eſt alimentũ, eò citiùs ingeri: quò vt citiùs coquitur, ita citiùs deſcendat, reliquorumque deſcenſui ſternat viam. hoc enim eſſe vtiliſſimum. nam ſi contrarium fieret: tenue quod vltimo loco aſſumeretur, vbi ſemel eſſet perfectè concoctum, interclusa via deſcenſus à craſſiori, per nimiam moram corrumperetur, corruptumque reliquum corrumperet, & totam vitiaret concoctionem. Animaduertendum in hac controuerſia eſt: Alimenta aliqua facilis eſſe deſcenſus per ſe, & quoniam medicamenti aliquam habent qualitatem, qua lubricas vias reddunt, vel pungendo irritant ad expulſionem: nonnulla per accidens, quia ſunt facilioris concoctionis, ſunt etiam deſcenſus facilioris. vtraque horum, ſi ingerenda ſunt, ante craſſa & tardè deſcendentia ingeri debere Hippocr. docet tertio de ratione victus acutorum, vigeſimo ſecundo, exemplo mulſæ & ptiſanæ, ita dicens: Mulſa tamen poſt ptiſanæ ſorbitionem epota valde replens, inflans, & hypochondriorum viſceribus inutilis. Galenus in comm. Semper enim oportet priùs ingerere, quæ & faciliùs corrumpuntur, & quæ ſubducuntur magis: ſecundo loco contraria. ptiſana autem quàm mulſa difficilior eſt corruptu, & deſcendit tardiùs. ſi ergo mulſa primò ſumpta fuerit, ex ea quædam ad ptiſanæ deiectionem fit prouocatio. verùm ſi ptiſana primùm ſumpta fuerit, ſubduci mulſa prohibetur. vides itaque vt Galenus ſententiam hanc vltimam tueatur & confirmet prædictis argumentis. eandem ſententiam ſcripſit ſecundo de alimentorum facultate capite vndecimo, ita dicens inter multa alia, quibus hanc ſententiam confirmat: Satius enim fuerit ſcire, ex cibis qui parantur ad deiectionem, poſteriores quidem ſumendos, eos qui tardè permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen ſi in ventre morentur diutiùs. cuius ſentẽtiæ fuerit Auicena, vix poſſis intelligere, quandoquidẽ Fen ſecũda primi, doctrina 2. cap. 7. ita ſcripſit: Nutrientia præterea ordinẽ in ſui receptione habent, in quo ſanitatis conſeruator ſolicitus eſſe debet. ne illud quod ſubtile eſt, & citò digeritur, poſt forte nutriens quod ſit eo durius, in cibo ſumat: quia priùs digeritur quàm ipſum, & ſuper illud natabit, non habens viam qua penetret. putrefiet ergo, & corrumpetur: & corrumpet illud, quod ei admiſcetur. cùm hæc dixiſſet, quibus Galeni ſententiam videbatur confirmare, addit: Iſte etiam non primò comedere debet cibum labilem, ita vt poſt ipſum cibum fortem & durum in cibo ſumat. quoniam cum ipſo labetur, cùm ad inteſtina penetrabit, eo non tam integrè digeſto, quantum debebat. fortaſſe Auicena vtriuſque ordinis incommoda recitauit, quò nos doceret: vtrumque exceſſum quoad fieri poſſet eſſe deuitandum. cauendumque, ne aut valde tenuia primùm, & valde craſſa deinde, aut contrà, ſed valde diuerſa, aſſumerentur: ſed vt omnia aut ſimilia eſſent, aut ſaltem non valde differentia. fortaſſe nomine labilium alimẽtorum, ea intellexit, quæ medicamentorum habent qualitatem: non quæ tenuia ſunt tantùm. ſed ſentiat ille, vt volet. illud certum eſt Hippocratem & Galenum cenſuiſſe: ſi diuerſa alimenta aſſumenda ſunt (hoc enim neque Galenus, neque quiſquam alius probat) primo loco aſſumenda eſſe, quæ facilioris ſunt deſcenſus, ſiue id habeant ex medicamentoſa qualitate, ſiue ex ſubſtantiæ modo. nam ingeſtione craſſorum ante tenuia, eſt apertum incommodum. nam quanquam ventriculi inferior pars calidior ſit ſuperiori: rarò autem, aut fortaſſe nunquam, vt alimentum craſſius ſit tenuiori, iuxta proportionem, qua ventriculi pars parte calidior eſt. neque tam eruntlocis diſtincta, quanquam iſto ordine aſſumantur: vt hæc pars in hoc loco, illa in illo ſita ſit, vt reliqua ſuccedant, vt in argumento dicebatur. quocunque verò

immutato promptum eſt periculum corruptionis. ex contrario ordine omnino nullum poteſt fieri incommodum: vel ſaltem haudquaquam, quod non facilè emendetur. nam ſi craſſius alimentum in frigidiori parte eſt, fiet paulò longior concoctio, ſed non corrupta: ſi tenuia coquuntur priùs, licebit illis priùs deſcendere, reliquis manentibus in ventriculo, cùm prope pylorum ipſa ſint. nam quod à Galeno in opere de facultatibus naturalibus dictum eſt, tunc tantummodo debet intelligi: cùm ventriculus aut vnico alimento, aut pluribus, ſed perquam ſimilibus plenus eſt, neque à diſſimilibus alimenti partibus diſſimiliter irritatur. inſtituto enim illius operis hoc vnum ſufficit: commutare ventriculum alimenta, atque deinde hæc eadem, vbi plenè concocta fuerint, expellere. quare manifeſtum eſt: poſſe quod coctum eſt labi, reliquo manente in ipſo ventriculo. neque, ſi quãdo propter vehementem irritationem, à qualitate quapiam medicamentoſa factam, contingeret deſcẽſũ tenuiorũ, craſſiora quoque ad inteſtina deiici importunè, tam graue aliquod malum fieret: quàm ſi propter contrarium ordinem ingeſtionis tenuiora fuiſſent in ventriculo corrupta. nam cùm monſtratum à Galeno ſit, vt multis aliis in locis, ita 4. de vſu partium, inteſtina eſſe inſtrumenta non deiectionis ſolùm, ſed & concoctionis, vt non aliter quàm ventriculus, chylum poſſint elaborare: fiet, vt id quod ſemicoctum importunè deſcendit, in ipſis inteſtinis concoctionis recipiat complementum, aut vt anticipet deiectionem citra maiorem noxam. igitur non dubium quin, rectè omnibus vtrinque penſitatis, commodius ſit tenuia ingeri ante craſſa: & cùm vtrunque noceat, minùs emendari poſſe noxas ex contrario ordine, quàm ex eo quem modò præcipimus.

De cibo & potu. Cap. V.

QVONIAM, vt in deciſione proximæ controuerſiæ monſtratum eſt, in aſſumptione alimentorum tenuia debent præmitti: ſunt qui argumẽtentur, potum etiam debere ante cibum ire. ſunt enim quæ potantur, ſolidis eſcis tenuiora. nam ſi nihil aliud interſit, quàm quòd potui ſit aut eſui aptum, quod ingeritur: eſt illud coctu facilius. eoque ab Hipp. dictum eſt in aphoriſmo: Facilius eſt impleri potu, quàm cibis. Poſſis his addere, cùm corpus reſoluitur alimenti defectu, priùs diſſipari ſubſtantiam humidam, deinde ſiccam: reparari verò ſiccam eſu, humidam potu. itaque priùs potandum eſſe: quoniam priùs ſit potus indigentia. nam his de cauſis eſum & potum fieri dixit Galenus libello de inæquali intemperie, ita ſcribens: Ex eſuriendo verò ac ſitiendo, deficiente hìc humida, illic ſicca ſubſtantia. quibus verbis manifeſtè innuit: fieri ſitim defectu ſubſtantiæ humidæ, & famem defectu ſiccę. conſtat tamen: potu extingui ſitim, cibis famem. Adde rurſus, potum neceſſarium eſſe ad concoctionem cibi: eò quòd concoctio quæ peragitur in ventriculo, dicente Ariſtot. 4. meteoron capite tertio, eſt elixationi ſimilis, ideoque in humore debet fieri. vt igitur in ollam priùs infunditur humor, deinde carnes: ita in ventriculum debere ingeri, eſt conſentaneũ. Sunt alij qui omnino diuerſam ab hac habentes ſententiam, tam multò aliter faciendum ſentiant: vt toto cibo ingeſto, ſemel potare præcipiant, dicentes cum Galeno quarto de vſu partium capite quinto, & Hippocrate libello de alimento: potum eſſe alimenti vehiculum. cùm igitur vſus potionis ſit cibi diſtributio, commodius dicunt eſſe poſt cibum potare, quò aſſumpti cibi potu deſcendant ad fundum ventriculi, factáque illic concoctione diducantur per anguſtiores vias: quàm vt potus aſſumptus ante cibum, illum faciat in ventriculi ore fluitare, aut deſcendens importunè in inteſtina alimentum deducat incoctum, faciatque intempeſtiuam deiectionem. vocant teſtem Galenum, qui 7. methodi capite ſexto, ita ſcripſit: Sed enim & quod illi faciunt, nihil mali ſit, ſi, qui conualeſcentium victu vtuntur, etiam faciant: & ſtatim à cœna non bibant, videlicet antè quàm cibus fuerit concoctus. ſiquidem innatant cibi bibentibus, vt eos ventriculi corpus interpoſito humore non contingat. verùm ſi ſitibundi fuerint, arcere eos omnino graue eſt ſimul, & inutile: ſed dandum modicum, quod & triſtitiam ſoletur, & ſitim leuet. poſtea verò quàm nutrimentum concoxerint, abunde bibere ſunt ſinẽdi. quippe celerrimè, ſi ita faciant, diſtributio fit. Hęc Galenus. quibus verbis non tantùm videtur prohibere potum ante cibũ: ſed præcipe-

re à potu abſtinere, vſque ad tempus diſtributionis, quo peracta iam prima concoctio eſt. Poteſt etiam his addi ratio hæc: Illud videtur ſecundum artem debere anteire, cuius ſecundum naturam habentibus priùs contingit neceſſitas. ſed homines bene valentes priùs ſolent eſurire quàm ſitire: ergo comedendum primò eſt, bibendum deinde. Sunt alij, qui non ita cenſent: ſed, vt à plæriſque fit, alternatim comedendo ac bibendo, ita potum cum eſcis permiſcere. atque poſſunt hi aut à cibo aut potu exordiri, & cibo aut potu finire refectionem. Eſt horum opinio: non aliter meliùs effici omnia, quæ à potu expectamus, quàm eo paruis portionibus cum cibis permixto. eſſe ſiquidem potum propter duo neceſſarium: propter elixationem ſcilicet cibi, & diſtributionem. hæcque duo hac vnica forma rectè peragi: quandoquidem neque potus impellet cibum intempeſtiuè, neque cibus potui innatabit. Vides quo modo conſtituta ſit controuerſia, & quæ ſint probabiles rationes à quacunque ſententia: cùm ſint multæ, atque admodum diuerſæ. quæ omnes, quantum iudicio aſſequor, indiſtinctè admodum propoſitam quæſtionem dirimunt. nam ſiue comedendum priùs eſſe, ſiue potandum omnibus dixeris, ſiue ſemel alterutrum eſſe faciendum, ſiue partitè, falsò pronunciabis: ſi verò quibuſdam ſic, aliis aliter faciendum dixeris, diſtinxerisq; hos ab illis, ita tandem rem ipſam attigeris. id quod ego in præſentia faciam, hinc ſumpto exordio. Toto hoc proceſſu inuenimus, ſi quis rectè cōſideret, ſex refectionis modos. nam aut totus cibus potusque ingeri debet, tuncq; duo fiunt modi, aut præcedēte potu cibum, aut cibo potum: aut paruis portionibus alternè permiſcentur, fiuntq; ita quatuor modi, incipiente refectione à cibo, eodemque finita, aut finita potu, vel incipiente à potu, & potu finita, aut finita cibo, quæ inceperat à potu. præter hos ſex refectionis modos quibus eſt comedendum & bibendum, eſt quidam alter modus, quo edendum quidem eſt tantùm, abſtinendumque omnino à potu, vſque dum peracta ingeſti cibi concoctio ſit. ſolius potus non oportet meminiſſe. quoniam ſolus potus non eſt refectio: cuius hîc modos ſeptem eſſe oſtendimus. modum refectionis hunc aut illum à duabus præcipuè rebus oportet indicari: à natura ventriculi, & cibi. eſtque in alterutro horum humor, aut ſiccitas, quod indicet. atque perinde indicabunt ſiue natiua in ventriculo ſint, ſiue aduentitia, ſiue ex morbo. conſiderandum enim eſt, ſit ne modò ventriculus humidus, an ſiccus, an mediocris: cibus quoque non aliter indicet ſiue ex ſua natura humidus ſit, ſiue ex præparatione. vt quæ, cùm alioqui ſicca eſſent, in humorem aliquem infuſa, potui idonea fiunt: quæ contingit poteſtate ſicca eſſe. tamen curandum hîc magis eſt de humore, qui eſt actu: numquid cibus humidus ſit, an ſiccus, an mediocris. Cōſtat verò ex tribus his qualitatibus cibi, cum tribus ventriculi: nouem coniugationes fieri, vt ſunt in hac tabella.

	humidus		humidum.
	humidus		mediocrem.
	humidus		ſiccum.
	temperatus		humidum.
Cibus	temperatus	in ventriculum	mediocrem.
	temperatus		ſiccum.
	ſiccus		humidum.
	ſiccus		temperatum.
	ſiccus		ſiccum.

In ſingulis cōiugationibus ſunt multi gradus. nam nominibus exceſſuum poteſt ſubeſſe plus, aut minus: & hoc aut alterutro, aut ambobus. nihil enim prohibet plus humoris eſſe in cibo humido, & ventriculo mediocri: quàm in cibo humido, & ventriculo humido. ſi ſcilicet exceſſus cibi illic maior ſit ambobus aliis. quare non ſolùm oportet te conſiderare, an ſiccus cibus in humidum ventrem ingeratur: ſed quanto exceſſu vtrumque fiat. nam & in duabus coniugationibus, in quibus oppoſita ſunt contraria contrariis, vt humidus in ſiccum, aut ſiccus in humidum: poſſunt eſſe exceſſus contrarij pares, aut impares. cùm pares ſunt, eodem modo faciendum eſt: ac ſi ventriculus eſſet mediocris, & cibus mediocris. quas tres coniugationes oportet tanquam vnicam regulam eſſe, vtpote conſiſtentes in mediocritate: deinde reliquas ab his, conſideratis exceſſibus, æſtimare. Quæ regula non tantùm in inſtituendo ſanis victum,

victum, ſed & ægrotantibus erit neceſſaria. cùm monitum paulò antè ſit: nihil intereſſe, ſiue ex natura, ſiue ex morbo ſit humor ventriculi. Inprimis illud monuerim, habendam eſſe hac in re maximam conſuetudinis rationem: ſeruandamque perpetuò eam eſſe, ſi ſit vtilis: ſi inutilis, paulatim permutandam, transferendumque hominem eſſe, citra repentè factam mutationem, ad id quod exigit natura. tamen nihil indicante conſuetudine, de qua ſcriptum à nobis alibi diffusè ſatis eſt: in tribus illis coniugationibus moderatis, cenſeo reficiendum eſſe hominem alternatim cibo & potu: quò illis ita permixtis, elixatio fiat meliùs, ac diſtributio, & neutrum alteri innatet. incipiendam verò refectionem à cibo, (ita enim fert natura, vt fames ſitim anteuertat in moderatis naturis. cuius cauſa pendet ex iis, quæ de cauſis ſitis naturalis & præter naturam ſuperiori libro ſcripſimus, capite ſeptimo) finiendam verò potione, quò nulla cibi pars in ore ventriculi hæreat. atqui hæc potio, qua refectio concluditur, copioſior eſſe debet: ſi homini, aut ex ſtructura oris ventriculi, aut alia quapiam cauſa, tardè cibus deſcendit. quanquam meliùs eſt (ſi fieri poteſt) vt hic defectus inambulatione ſuppleatur, & reliqua, quæ diximus, pro quantitate potus conſiderentur. Reliquarum coniugationum tres ſunt in exceſſu humoris, prima, & ſecunda, & quarta: tres in exceſſu ſiccitatis, ſexta, & octaua, & nona. cùm ergo ex vnico aut duobus exceſſus fiet maximus humoris: comedendum cenſeo, & abſtinendum à potu, vſque dum peracta ſit ventriculi concoctio. cùm exceſſus humoris eſt, ſed non adeò magnus: comedendum copiosè priùs, deinde bibendum ſemel. niſi hîc quoque melius videatur: paruulam portionem cibi, qua concludatur refectio, reſeruare. Cùm exceſſus in ſiccitate eſt immodicus: incipiendum à potu eſt, & deinde cibo alternatim potuque ingeſto, rurſus refectio potu concludenda. (nam toto potu priùs, deinde toto cibo vtendum nulli cenſeo. eſtque iam ex ſex illis modis refectionis, hic inutilis) ſi verò exceſſus in ſiccitate mediocris eſt: ſatis fuerit refectionem potu concludere, etiam ſi incipiatur à cibo, modò largiuſculo potu vtatur. hæc itaque eſt forma vtendi cibo & potu: quam ipſa ratio videtur inueniſſe. Quod à Galeno dictum eſt ſeptimo methodi, fortaſſe non prohibet inter cœnandum potare: ſed à cœna, vſque ad completam concoctionem. quòd ſi totum potum interdicit, tunc temporis intelligendum eſt, illum denegare: cùm ægrotans vtitur potui idoneis cibis, aut nimis humidis. nam aliter non intelligo, qua ratione non ſit inutile, in refectione extenuati hominis (de hac enim in illo loco diſputat) cœnam totam omnino ſine potu tranſigere: aut qua ratione non fiet concoctio praua, ſimilis coctura carnium, quæ defectu interflui humoris, teſtæ ipſi adhæreſcunt, & vruntur. pro reliquis argumentis ſatis eſt: in ventriculo & cibo temperatis à cibo incipere, & potione finire, etſi alternatim fiant. quare hæc controuerſia ſatis perſpicuam eſt conſecuta deciſionem.

De aqua, an ſit cibus, an tantùm potus. Cap. VI.

DE aquæ potentia, & an ex ea bibita aliquod alimentum accedat corpori: videtur eſſe non leuis controuerſia. quandoquidem Hippocrates 3. de ratione victus in morbis acutis 19. inquit: Sed mulſa quàm aqua multò potentior eſt, ſola epota. Galenus in comm. Indicare (inquit) videtur hac voce, potentior, aquam quoque aliquam nutriendi vim habere. Ariſt. 1. ſect. problematum 13. Cur (inquit) mutationem aquarum grauem, aëris verò non grauem eſſe affirmēt? an quòd aqua corporibus alimentum eſt, aër autem nullum exhibet alimentum? Galenus cap. 24. de pulſibus ad tyrones: Aqua omnium, quæ offeruntur, minimum alimentum præbet. Eſt igitur de ſententia horum aqua tenuiſſimi, ſed tamen alicuius alimenti. ſed contrà eſt communis omnium medicorum opinio, atque adeò vera. Nam Galen. 4. de vſu particularum cap. 5. de aqua ita ſcripſit: Etenim in hac adhuc vena multo humore tenui & aqueo plenus eſt ſanguis. vocat autem ipſum ὄχημα τροφῆς, hoc eſt vehiculum nutrimenti, ſimul cum appellatione, vſum quoque eius oſtendens. neque enim ex ventriculo in venas commodè tranſumi poterat chymus, iam ex cibis factus, neque facilè tranſire venas, quæ ſunt in hepate & multæ & anguſtæ: niſi tenuis quidam & aqueus

humor fuiſſet ei admiſtus, vt vehiculum: in hunc itaque vſum ſubſeruit animalibus aqua. ſiquidem ex ea nutriri nulla particula poteſt. 3. etiam de ratione victus acutorum comm. 17. Galenus inquit: At quæ nullo modo nutriunt ſicuti aqua, neque virtutem imbecillitare, neque roborare verè poſſis dicere. monſtratum etiam à nobis eſt in primo harum cõtrouerſiarum libro cap. 2. hoc ſignificaſſe Galenum 4. part. aph. 13. cùm dixit: Aqua verò neque epota, neque extrinſecus occurrens, apta eſt ſolidas animalis partes humectare. Ariſt. lib. de ſenſu & iis quæ ſentiuntur, monſtrat aduerſus Pythagoreos: aquam non nutrire, quia neque ſimplex aliquod elementum poteſt corpus mixtum nutrire. Sed præter hæc omnia, & modus ipſe ſubſtantiæ, qui in aqua conſpicitur, id indicat. Eſt enim tota ſero ſimilis, fluxa, nullius particeps pinguitudinis, quæ affigi poſſit, & affixa nutrire. neque quidquam aduerſum monſtret, ſi quis nobis obiiciat iuxta Galeni ſententiam: aërem, & halitus odoros nutrire, quæ tamen tenuioris ſunt ſubſtantiæ, quàm aqua. Nam ex illis nullum firmum membrum nutritur: ſed ſpiritus animalis generatur, qui parum abeſt ab ipſo aëre, & ſi quid aliud in humano corpore eſt aëreum, & ab ipſo aëre quàm minimùm differens. Aqua autem craſſior eſt, quàm vt ſpiritus per ſe augeat: & fluxior, quàm vt membra nutriat. quare proculdubio fert vera ſententia: aquam nullum præſtare alimentum. Pro Hippocrate reſpondemus, illum inſinuaſſe: aquam eſſe potentię alicuius. non quòd nutriat: ſed quòd tardiùs exſoluantur homines vtẽtes ſola aqua, quàm hac etiam priuati. quia aqua humectans ventriculi os, prohibet reſolutionem. Galenus ad tyrones non dixit, minimum alimentum præbet: ſed minimam permutationem. Nam in noſtro codice Baſilienſi eſt, βραχυτάτην τροπὴν, in aliis fortè τροφὴν. Ariſt. in problematis loquebatur de aquis medicatis, quales ſunt aqua mellis, fœniculi, & aniſi. Nam ipſe addit: aquarum eſſe multas ſpecies, ſimplicis verò aquæ vnica eſt ſpecies. quare de illis loquebatur, quæ ratione permiſtionis poſſunt nutrire. Sed de re facillima hæc ſatis ſuperq; ſunt.

De cœna, & prandio. Cap. VII.

VETVS controuerſia eſt, nondum ſatis perſpicuè deciſa: An expediat plus cibi in prandio aſſumere quàm in cœna, quod in vulgari praxi iam eſt, an contrà in cœna plus, argumentantibus medicis vtrinque. Ex magis copioſa cœna fieri dicunt fluxiones, & morbos capitis, ſi qui ſunt, augeri: neque minùs hypochondria intumeſcere. ſi quidem ſomnus, qui cœnam ſequi ſolet, vt motus prandium, caput replet: & gratia adiunctæ quietis facit retentionem excrementorum, & minùs felicem alimentorum diſtributionem. Quare ſi multum cibi in cœna aſſumptum eſſet, confectæ concoctioni non ſuccederet diſtributio: cùm plærunque plus temporis duret ſomnus, quàm inſumitur in prima concoctione ventriculi. à quo non deductis cibis in hepar & venas, vt oportet: neceſſe eſt etiam ſecũdam & tertiam concoctiones deteriùs agi. Contrà eſt, quòd vt motus diſtributionem iuuat plus quàm ſomnus, ita ſomnus iuuat concoctionem plus quàm motus: & vt motus nimius concoctionem prohibet, anticipans diſtributionem, ita ſomnus quiete diſtributionem impedit. Sed in aſſumenda maiori ciborum copia, maximè ſpectandum eſt, vt coqui poſſint: eo igitur tempore conueniens eſt aſſumi plus, quo ex conſuetudine & natura ſomnus ſuccedit, quàm quo motus. neque verò poſt prandium ſolus motus eſt, qui iuuat diſtributionem plus, & minùs concoctionem (poſſet enim homo etiam interdiu quieſcere) ſed ipſa vigilia calorem & ſpiritus ad externa vocat. neque ſi quis interdiu dormiat (eſt enim etiam hoc quàm multis in conſuetudine) tantum confert concoctioni diurnus ſomnus, quem calor ipſe aëris ambientis, & ſolis ſplendor, contrario motu agentes ſpiritus & humores, grauem faciunt: quantũ nocturnus, quem temporis opportunitas, tenebra, & communis quies iuuant. Hæc videntur docere Hippocr. & Galen. Ille primo de rat. vict. acut. 25. dicens: Manè potione vtendum, veſperi ad cibos confugere: hic 7. meth. cap. 6. vbi docens extenuatis eſſe cœnandum lautiùs, quàm prandendum, communem videtur protuliſſe ſententiam, his verbis: Studendum enim ſemper obſeruare, quod in ſuperioribus ſuaſimus: cùm veſperi cenſui-

cenſuimus valentius alimentum tribuendum, non modica commoda percepturis, qui ita cibabuntur. atqui addit has rationes, quæ quamuis loco illo refectioni extenuatorum accommodantur,tamen communes omnibus ſunt, qui iuxta cõmunem hominum conſuetudinem victitant. tantum enim inquit eſſe debere primum cibũ: quantus integrè coctus eſſe poſſit, antequam ſecundus aſſumatur. Ergo tantò maiorem eſſe oportet veſpertinum cibum meridiano, quantò opportunius ad concoctionem tempus illum excipit: & quantò plus temporis eſt à cœna ad prandium, quàm à prandio ad cœnam. Conſtat has rationes non eſſe proprias ægrotantium: ſed communes illis cum bene valentibus. quare apertè redarguuntur, qui in hac controuerſia cenſent: ægrotantibus eſſe cœnandum plus,& bene valentibus prandendum. Dicunt enim ægrotantes non tam eſſe reficiendos,quàm conſeruandos,ídque debilitatos mediocriter,eſſeque illis facultatem debilem,proinde conſulendum maximè eſſe concoctioni, dandumq́; illis craſſiorem cibum ante ſomnum, quàm ante motum: tamẽ ſanos homines roborari debere, & quia firma facultate ſunt, licere illis etiã non expectato ſomni tempore,craſſius aſſumere, pluſquam, cùm plus reſoluuntur, interdiu ſcilicet,quàm cùm coquerent plus,ſed reſoluerentur minùs. Verùm ſententiam hanc ipſa Galeni verba redarguunt,qui nuper citato loco poſt verba quę adduximus, addidit confirmationem nouam exemplo athletarum, dicens: Itaque & athletæ omnes ſic faciunt:ea re non ratione tantùm inuenta,ſed etiam multi temporis experimento atteſtante.Hæc Galenus.itaque non ægrotantibus ſolùm cenſet expedire,plus cibi aſſumere in cœna quàm in prandio:ſed & athletis, quos Hipp. dixerat in aphoriſmo ſummum bonitatis attigiſſe. Sed neque illorum ratio, quanquam hæc aduerſus illos non inuenirentur,quidquam ſuadet. Nam eſui commodius tempus eſt, cùm reſolutio præceſſit:quàm cùm fit,niſi interim dum fit, in præceps periculum hominem deducat.Nam diſſolutio quæ fit,facit celerem crudorum diſtributionem, prohibétque concoctionem duobus modis:primò euocando calorem ad externa à viſceribus, ſecundò illa ipſa, quam diximus,crudorum diſtributione.Igitur commodius eſt reſolutionis ipſius finem expectare,reuocationemque caloris ad viſcera: & tunc tandem nutrire. Nihilominus ſi reſolutio vehemens ſit,& non dat tam conſpicua indicia expectandi: rapitur inſtituentis victum mens ab eo quod magis vrget, cibatque & præproperè, & multùm. tamen quando mediocris reſolutio fit, melius eſt interim dum motus, aut altera cauſa reſolutionis præterit: tantũ dare quod ſufficiat nimiam reſolutionẽ cohibere, integram verò refectionem in tempus quietis reſeruare. Ergo opportuniùs datur bene valentibus & tractantibus negocia ciuilia,exercentibusque vehementiores motus, cibus multus & craſſus in cœna, quam anteceſſit multa reſolutio:quàm in prandio,quod ſuccedit nocturnæ refectioni. Alii ſunt qui cõtrouerſiam hanc dirimunt per eorum qui cibantur temperamenta,dicentes: pituitoſos indigere ampliori prandio, ne multitudine cœnæ & pituitæ ſuffocetur calor per ſomnum,biliosos contrà.tamen hi falluntur.Nam in inſtituenda ratione victus conſiderari debet facultas, & ſi quis eſt affectus in corpore ſiue naturalis ſiue præter naturam, qui expoſcat,aut prohibeat per ſe:aut ſaltem,ſi non per ſe,perpetuò.præter hæc non oportet quicquàm conſiderari.tamen temperamenta neque per ſe, neque perpetuò poſſunt indicare hac in parte. non enim ſi frigidus & humidus natura homo eſt, proinde pituita redundet modò. Alii confugiunt ad conſuetudinem dicentes: faciendum cuique eſſe, prout conſueuit. qui omnium minimè falluntur. Nam quemadmodum Galenus inquit quinto de tuenda valetudine, magna ex parte homines aſſueſcunt iis, quæ ſibi conueniunt ex natura: recedunt enim à contrariis frequenter læſi. falluntur tamen nihilominus & hi. Nam quanquam conſuetudo, ne noxia quidem,permutanda repentè non ſit,quod diffuſiùs quàm pro ſua conſuetudine docet Hippocrates 2.de rat.vict.acut.tamen permutanda ſenſim eſt, ſi alioqui non eſt expediens. Alii dicunt cœnandum eſſe plus,quàm prandendum omnibus: demptis iis qui ægritudinibus quibuſdam affecti ſunt, vt qui catarrho, grauedine,aut deſtillatione laborant. tamen ne hi quidem verè reſpondent.non enim omnibus bene valentibus ita cœnandum eſt:ſed ſunt quibus propter naturalia vitia contrarium expedit. Quid itaque iam tandem reſpondendum ſit, audi.Inter cœnam & prandium ſola diei hora intereſt:

quòd ſcilicet prandium prope meridiem, cœna circa vltimam diei horam ſit. ex qua differentia, cum hominum conſuetudine, quam opportunitas ipſa temporis effecit, natum eſt: vt meliùs coquantur quæ in cœna aſſumuntur, quàm quæ in prandio. quoniam ſcilicet illam excipit ſomnus, hoc motus. cùm igitur in aſſumenda maiori aut minori ciborum copia, illud in primis ſpectandum ſit, vt non plus aſſumatur quàm coqui poſſit: conſtat indicatione ab hora cœnæ & prandii, præciſis reliquis omnibus, plus aſſumi debere perpetuò in cœna. Sunt tamen aliæ indicationes aut ex morbis, aut ex iis quæ conſiderantur circa peculiares naturas: quæ contrarium fieri ſuadent. vt in morbis omnibus nuper dictis abſtinendum à copioſa cœna eſt: atque, vt ſemel dicam, in omnibus morbis capitis. quoniam ſomnus caput replet: potiſſimùm ſi magna copia crudi ſucci in ventriculo eſt. hac ratione de refectione epileptici ita ſcripſit Auicena: Et ille cuius conſuetudo non tolerat, vt ſemel reficiatur, diuidat cibum ſuum, qui eſt minor refectione ſua in tres partes: & ſumat duas tertias in prãdio, & tertiã in cœna, poſt exercitium ſubtile. Hæc Auicena. Intelligendum tamen eſt illud præceptum, ſumpta indicatione à conſuetudine, & morbo, de quo diſputabat. Nam ex indicatione cœnæ & prandii contrarium fieret. Conſiderari etiam debet circa naturas eorum quibus victus inſtituitur: qui ſint ad concoctionem meliùs comparati, quàm ad diſtributionem, & qui contrà. fit verò vt aliquis facilè multumque commutet, propter naturalis caloris vehementiam cum bono temperamento: vt difficilè, aut parum, propter contrarium. diſtributio facilis fit, propter amplitudinem viarum: difficilis, propter anguſtiam. Ergo perpendendum eſt quanta ſit amplitudo viarum, cum quanta commutandi facultatis fortitudine: quibuſque fortior erit concoctio, quàm diſtributio facilis, plus prandendum eſt, quàm cœnandum. hi enim magis debent ſtudere diſtributioni: quippe qua indigent magis, quàm concoctioni. quibus verò facilior eſt diſtributio, quàm concoctio facilis: cœnandum plus eſt, quia debent ſtudere magis concoctioni. quibus ambo ſunt æqualiter facilia: cœnandum etiam lautiùs eſt. quia cùm reliqua ſint æqualia, ſola relinquitur horæ indicatio. quod vt apertiùs fiat: conſidera ex virtute commutante, & viarum amplitudine, nouem tantùm fieri poſſe coniugationes, eo ordine, quo in hac tabella continentur.

Facultas	vaſa
fortis	ampla.
fortis	mediocria.
fortis	anguſta.
mediocris	ampla.
mediocris	mediocria.
mediocris	anguſta.
debilis	ampla.
debilis	mediocria.
debilis	anguſta.

Tres horum debent plus prandere, quàm cœnare: quibus ſcilicet ſunt cum facultate forti vaſa mediocria, aut anguſta, aut cum facultate mediocri, vaſa anguſta. reliqui omnes debent cœnare plus, quàm prandere. tres, quia propter æqualitatem inſequuntur indicationem horæ: quibus ſcilicet eſt facultas fortis & vaſa ampla, aut illa debilis, & hæc ſtricta, aut hæc mediocria, illa mediocris. reliqui tres non propter hoc ſolùm: ſed etiam quia debent ſtudere concoctioni plus, quàm diſtributioni, cauſa ſuæ peculiaris naturæ. Sed de hac quæſtione ſatis diximus.

De cruditatum ſpeciebus, & cauſis. Cap. VIII.

QVOD in ciborum vſu maximè expeti debet: eſt concoctio perfecta. quam, vt aliam quamcunq; actionem (dictum hoc eſt in quarto lib. diffuſè) contingit tripliciter vitiari: vel imminutam, vel ſublatam, vel in malam quampiam qualitatem conuerſo cibo. vocantur communi quodam nomine hæc vitia cruditates: nomine peculiari duo illa priora cruditates, tertium corruptela. Fiunt hæc, cùm in officina concoctionis morbus eſt aliquis aut temperamenti, aut compoſitionis: vel cùm citra morbum

bum partis, alimentum ipſum nõ eſt commodum. poteſt eſſe incommodum quantitate,aut qualitate,aut ordine aſſumptionis. nomine qualitatis intellige: quod qualitate aliqua malum eſt,aut inconſuetum, alioqui non malum. (dicemus paulò infrà in hoc ipſo libro cauſam,qua,quod inconſuetum eſt, non recipitur amicè,etiam ſi malum non ſit)adde ordini aſſumptionis,modum etiam,ſi ſcilicet ſemel,aut bis, aut pluries aſſumitur. Eſt enim peccatum in modo aſſumptionis,ſi quis quod oportuit ſemel ingeri, in plures refectiones partitus eſt:aut contrà,quod debuit diuidi, ſemel ingeſſit. poteſt etiam ad hæc fieri, vt in alimenti quantitate, aut qualitate, aut ordine, aut modo aſſumptionis nihil peccatum ſit,& interim nullus in corpore ſubſit morbus:tamen vt non rectè coquatur cibus, culpa aliarum rerum non naturalium. nimirum Res non naturales,quibus victus cõſtat(has in ſex capita digeſſit Galenus in arte medicinali:in ambiens,motum & quietem,ſomnum & vigiliam,quæ retinentur aut excernuntur,quæ ingeruntur,& in animi motus ſeu perturbationes)quandam proportionem neceſſe eſt vt inuicem retineant. ſcilicet ſomnus debet eſſe longior, aut breuior, pro quantitate & qualitate cibi:& cibi quantitas, pro modo exercitationis,quæ anteceſſit: & exercitationis modus, prout maiores aut minores euacuationes antea ſunt factæ. quodcunque illorum ab hac proportione deficit: non modò lædit per ſe, ſed etiam aliorum vſum in deterius permutat. vt ſi quis commodè cœnauerat, & ex occaſione fortuita poſtea minùs dormit:nõ tantùm non quieſcit vis animalis, quantũ expedit(qui vſus ſomni eſt per ſe) ſed & alimẽto accident cruditates, aut corruptiones. de quarum ſpeciebus & cauſis agitanda modò controuerſia eſt. Duplicem namque eſſe corruptelæ quæ cibis accidit, ſpeciem: aliam quæ in acidam vertit, aliam quæ in nidori ſimilem qualitatem, celebratiſſimum eſt apud Galenum. neque minùs celebratum eſt: acidam illorum qualitatem ex frigore fieri,aliam ex calore. docemur hæc à Galeno 3. de cauſis ſympt. ex profeſſo, præter multa alia loca. contrarium tamen cenſet Trallianus libro 7. capite 14. vbi de ructu acido hæc ſcripſit: Nouimus autem plæroſque medicos putare, omnem acorem à ſolo frigore prouenire: qua de cauſa ſemper his calefacientia adhibent. Video rurſus multos etiam à refrigerantibus cibis adiutos eſſe,qui antea à calefacientibus plurimùm offendebantur. Hæc Trallianus. cui ſententiæ fortaſſe videbitur alicui fauere Auicena,qui Fen 13. libri 3. tract. 1. cap. 17. ita inquit: Acetoſus ſapor ſignificat frigiditatem ſtomachi, ſed minùs frigore:cum quo non digeritur cibus omnino. & quandoque ſignificat calorem debilem cum humiditate faciente ebullire. Arripies etiam anſam argumentandi pro Tralliani opinione ex Hippocrate 6. part. aphor. 1. vbi ita ſcripſit: Ructus acidus, qui non antea apparebat in longis læuitatibus inteſtinorum,bonum. quia ſcilicet,interprete Galeno,ſignificat calorem iam aggredi concoctionem. igitur actione caloris videtur hîc acor conſiſtere. Addit Trallianus argumẽtum à iuuantibus & nocentibus. nam cùm dixerat,multi à calefacientibus lædebantur, & à refrigerantibus iuuabantur. nam vinum magis ipſis aceſcebat, quàm calidiores potiones factitiæ, quæ ex pipere, aut aniſo,aut alio quopiam huiuſmodi parantur medicamento. Vt hæc controuerſiola decidatur,animaduertendum eſt, Acidam cruditatem frigidæ cauſæ eſſe ſemper: non tamen frigidum ventriculum ſemper indicare, ſed non tam calidum, quàm pro commutatione alimenti eſſet opus. itaque eſt id frigus, quod indicat cruditas acida,ad aliquid. quare poteſt eſſe acoris cauſa:in intẽperie ventriculi, aut in reſiſtentia alimenti. Nam alimenta quæ coctu difficilia ſunt, & corruptu facilia,niſi ventriculus valde calidus ſit, etiam ſi non ſit frigidus, aceſcunt. Conſtat tamen: vt tunc quoque acoris cauſa non ſit calor, ſed caloris defectus. eodem modo ſi ciborum corruptio à prauis humoribus in ventriculo fit: à calidis quidem nidori ſimilis,à frigidis fit acida qualitas. Ex his cauſis fit acor,qui tamen ab extremo frigore nunquam fit. nam hoc integram apepſiam facit. Ex dictis non dubium eſt, quanquam acida cruditas ſemper fiat, quia calor naturalis ventriculi minor eſt,quàm pro alimento perfectè commutando, aut quia ſucci frigidi redundant in ventriculo: tamen fieri poſſe, vt res valde calida in ventriculo non frigido aceſcat. ſi ſcilicet eadem, vt eſt valde calida, ita ſit coctu difficilis. quem acorem conſtat vſu ſimilium rerum, aut etiam calidiorum, modò ſint etiam coctu difficiliores, auctum iri: tamen vſu frigidiorum,

& perinde faciliorum concoctu curatum iri. exemplo eſt vinum: quod in non ſatis calidis ventriculis non coquitur, ſed aceſcit. Quem acorem ſi quis velit curare generoſo alio vino, augebit: ſi verò vinum cum decocto cinnamomi commutet, ſanabit. hoc Trallianum decepit, coëgitque à Galeno recedere. Conſtat non minùs ex dictis, fieri poſſe vt in ventriculo aliquo, dum habet vehemens frigus, cibus non aceſcat: ſed procedente tempore aucto nonnihil calore, aceſcat, ſi ſcilicet, cùm frigidior erat ventriculus, omnino cibum non alterabat. Hoc enim eſt maximum frigus: cùm calor non tantùm non commutat, ſed neque commutationem aggreditur, vt docet Galenus nuper citato loco ex 3. de cauſis ſympt. nihilominus tunc quoque cùm propter calefactionem ventriculi incipiunt cibi aceſcere, fit ex frigore acor. non enim fit, quia eſt tantus calor, vt ad acorem conuertat: ſed quia non eſt tantus, vt poſſit commutare perfectè. Hæc dixit optimè Auicena, appoſitiſſimo vſus exemplo, loco quem paulò antè diximus. Et aliquando quidem (inquit) ſignificat calorem debilem cum humiditate, facientem ebullire humiditatem parum: qui poſtea ſeparatur ab ea deficiens in digerendo. quare accidit acetóſitas, ſicut fit in muſto. Aceſcit enim quando infrigidatur, & aceſcit, quando feruet à caliditate debili. Sed de leui hac controuerſia hæc ſufficiunt.

De hora veneri idonea. Cap. IX.

INTER antiquos controuerſia agitata eſt, de venereorum vſu: Epicureis negantibus, eum vſum conferre aliquando poſſe ad valetudinem, & Hippocrate aſſerente. Tamen conuenerunt iam medici omnes in eam ſententiam, quæ venerem cauſam ſalubrem eſſe affirmat, cùm opportunè occurrit corporibus. Sed quæ hora ſit illi opportuna, non adeò eſt communis conſenſus. Galenus ſiquidem lib. 2. de tuenda valetudine enarrans ſententiam Hippocratis, referensque ex illo hæc verba: Labor, cibus, ſomnus, venus, omnia mediocria: ipſorum verborum ordine, ordinem rerum dicit contineri. Itaque ſomnum à cibo: & venerem à ſomno, & ante laborem agi debere. nimirum eo tempore eſt corpus maximè in omnium rerum mediocritate conſtitutum. non enim eo tempore à cibis grauatur, quia hos confecit iam ſomnus: neq; corpus quidquam eſt exolutũ: nõdum enim poſt refectionem laborauit. eo tempore minimè incurret corpus eas noxas, quæ venus ſolet parere. Sunt hæ quas Aëtius vno capite tertii libri collegit: virium exolutio, cruditates, ſenſuũ hebetudo, obliuio, tremor, articulorum dolor, renum & veſicæ morbi, oris graueolentia, dentium dolor, gurgulionis inflammatio, ſanguinis ſputum. Præter hæc ſolent in pudendis fieri exulcerationes. quanquam neque hæc ſolùm, ſed febres etiam, &, vt ſemel dicam: omne mali genus, ad quod alioqui paratus homo eſt, poteſt ex coitu incipere. nimirum ex virium exolutione, aut ex eneruatione, aut ex labore, aut deſiccatione, aut fluxione, aut partis cuiuſpiam ruptione, aut refrigeratione. ad hæc omnia videtur dicto in tempore corpus minimè paratum: quoniam eo tempore virtutes omnes, tam naturales, quàm vitales & animales, ex cibo & ſomno refectæ ſunt: naturalis alimento, animalis ſomno, vitalis vtriſque, & reuocatione caloris ad interna, quæ per ſomnum fit. nerui recèns refecti minimè laxantur: quæ recèns humecta ſunt membra, minimè rumpuntur: quæ nondum laborauere, minimè fluxiones patiuntur: peractis concoctionibus minus periculi eſt à cruditatibus. Igitur hora concubitus haud dubiè eſt quam Hippocrates & Galenus definiuere: à ſomno ante laborem. quanquam aliter videntur ſentire multi probati autores. Paulus libro 1. cap. 35. ita ſcripſit: Veneris itaq; opportunior occaſio à cibo (ceu mox mihi dictum eſt) & ante ſomnum. Aëtius lib. 3. tetrab. 1. cap. 8. ita inquit: commodiſſimum coëundi tempus eſt, à cibo nõ nimiùm ingeſto. Vides itaq; vt hi autores videantur commendare coitum ab aſſumpto cibo. Neque verò horum opinio videtur rationibus deſtituta. Nam id tempus videtur commodiſſimum ad venerem, quod ſtatim conſequuturus ſomnus eſt: incommodiſſimum, quod labor. nam cùm venus omnis aliquatenus exoluat vires, etiam quæ eſt moderatiſſima, conſtat, qua ratione per famem à labore abſtinemus: eadem aut prorſus maiori poſt venerem eſſe abſtinendũ, indulgendum verò ſomno, qui veneri

omnia

omnia facit aduerſa: humectat nempe, & reficit. Igitur aut ante ſomnum vtendum venere eſt: aut abſtinendum omnino ab exercitatione, quo tamen nihil eſt valetudini aduerſum magis. Addunt: cibum ante venerem præſeruare à noxis. Nam minimè refrigerabitur tunc temporis corpus. cùm enim cibus omnis, vt cibus eſt, ſit calidus, docente Gal. 3. de temperamentis: videtur tunc eſſe corpus calidiſſimum, cùm mediocri cibo eſt refectum (copioſiſſimus enim etiam refrigerat) & tunc refrigeratum iri minimè, cùm eſt calidiſſimum. Addunt etiam bonum aliud prolis (quod etiam medicos conſiderare, par eſt, cùm is ſit naturæ finis) quòd ſcilicet id tempus ad liberos procreandũ eſt accommodatiſſimum, cùm aliis nominibus, tum etiam, quòd mulier ſomnum capiens, ſemen genitiuum meliùs continet: contrà ſi ſtatim à concubitu mulier vigilat, & laborat, excidet ſemen. huic ſecundæ opinioni videtur etiam adhæſiſſe Celſus, qui lib. 1. cap. 1. ita inquit: Cõcubitus interdiu peior eſt, noctu tutior. ita tamen, ſi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ſequitur. vides vt Celſus à concubitu interdicat cibum & motum: quare ſomnum videtur concedere, vt ſequatur cibum, & antecedat ſomnum. Franciſcus Valeriola in quadam enarratione ita ſtatuit, de re agi debere, vt prima fert opinio: tamen autores ita componit. Hippocratem & Galenum rectum concumbendi ordinem tradidiſſe: alios autores contuliſſe inuicem errores. quaſi dicerent, haudquaquam optimum eſſe cõcumbere pleno ventre: ſed minùs malum, quàm vacuo. Ego quidem hac in parte quanquam quod ad rem attinet, verè & doctè eum ſtatuere arbitror, & acutè autorum ſententias interpretari: tamen fruſtra illum in hac conciliatione laboraſſe, quandoquidem ipſa autorum verba videntur hanc interpretationem redarguere. Nam cùm Aëtius dicat, Commodiſſimum coëundi tempus eſt: nullum putat eſſe commodius. Paulus quoque, nulla errorum in tempore facta mentione ita ſcripſit: καιρὸς δὲ ἐπιτήδειος μίξεως μετὰ τροφὴν, ὡς ἔφην, πρὸ τῶν ὕπνων: id eſt, expediens, aut vtilis, aut cõueniens (hæc enim ſignificat dictio ἐπιτήδειος) occaſio coitus eſt, vt dixi, poſt cibum, & ante ſomnum. Quare alius fortaſſe aliter dixerit: coitu poſſe homines vti aut ad tuendam valetudinem, aut ad liberos procreandos (duo enim hæc præſtare poteſt) atque ita poſſe dici commodiſſimam coitus horam, in qua ille maximè conferat valetudini, aut in qua liberi maximè procreentur. Galenus loco dicto ſeruandæ valetudinis præcepta docebat: Aëtius, & Paulus, necnon Celſus, ambo videntur reſpexiſſe, eoque iniunxiſſe poſt concubitum ſomnum, haudquaquam motum. Cæterùm horum oportet vt rationem perpendamus. Ad tuendam valetudinem non dubium eſt commodius eſſe primùm toto ſomno vti, deinde venere: quàm aut ſtatim à cibo vti venere, dein ſomno, aut ſomnum interrumpere interiecta venere. Nam ea quæ ex aduerſa aſſertione adducebamus, forẽt quidã formidanda poſt coitum nimium: ſed poſt moderatum non ſunt. Nam finiente Celſo, moderatus concubitus eſt: quem neque languor corporis, neque dolor ſequitur. hic corpus excitat. igitur ſi talis eſt: nihil habet formidinis, ſtatim à moderato concubitu, moderatè etiam exerceri. Si quidem immoderatiùs eſſet indulgendum veneri, aut poſt venerem ad immoderatos motus cogeremur: ſatius eſſet, ſomni bonam partem ad reficiendas vires in coitu collapſas reſeruare. modò verò artem optimam tuendæ valetudinis requirimus, per quam omnia aguntur moderatiùs. multò minus habet probabilitatis, quod de prẹcauenda refrigeratione dicebatur. Nam magis copioſum calorem contraxere membra poſt ſomnum, quàm ſtatim ab aſſumpto cibo. Sunt enim eo tempore meliùs refecta: cibi verò non aliter calidi ſunt, quàm reficiendo. primo enim occurſu potiùs refrigerant. quare, quantum ego intelligo, cibus non ingeſtus ad ſatietatem multò minùs impedit futuram venerem, quàm ſatietas: tamen tam vtilis non eſt, quàm completa cibi concoctione, ſaltem ſecunda, nullo denuo ſumpto cibo. Quare quod ad hanc partem attinet (ad tuendam dico valetudinem) decepti procul dubio ſunt illi autores. At fortaſſe conceptui rectè proſpexerunt. Sed neque hoc mihi videntur exactè feciſſe. Nam peractis illis concoctionibus, non dubium, quin plus, concoctiusque ſemen ſit effluxurum. quod verò de quiete ad retinendum dicunt, nihil moror. id enim mulierem ſolùm expedit facere. niſi mauis virum in lecto continere, vt concipiat mulier. iam verò mulierem ipſam vt concipiat, & coctum beneque elaboratum ſemen præſtet: melius eſt quieſcendi ad conceptionem

tempus tempori exercitationis detrahere,quàm concoctionis. Iube igitur, ſi omnia meliùs agi vis,& circa parẽtum valetudinem, & liberorum procreationem : dormire ambos parẽtes ab aſſumpto cibo quantum ſatis eſt,indulgere deinde veneri moderatè, poſtmodumque virum ad conſuetos labores remitte, fœminam in lecto aliquanto plus iacere fac.Nulla itaque ratione mihi videntur illi autores poſſe ab errore vindicari. Niſi fortè dicas: illos non conſuluiſſe, quæ optima eſſe præſenſiſſent,ſed quæ hominum intemperantiam ferre poſſe non deſperabant.cùm enim à cibo & potu recèns ingeſtis adeò homines inſtigentur ad venerem,ad quam ſua ſponte ſunt procliues: fortaſſe non ſperabant fore, vt aut completum ſomnum ſpectarent, aut ſaltem completæ concoctionis tẽpus. eóq; conſuluere, quod minùs erat factu graue:à prandio deambulare, & à cœna tãtillum dormire.Sed quidquid illi dixerint:ſi quis ſibi bene vult,interdiu abſtineat.facit enim venus eo tempore laſſitudines. Noctu tantum ſomni exſpectet, quantum ad ciborũ confectionem ſentiat ſuffeciſſe: poſtmodum verò ſi tantillum ſomni, veluti auctuarium, recreandarum virium gratia, velit addere,id etiam probo.modò prolixus hic ſomnus non ſit,neque commodæ exercitationis obliuionem faciat.

De loco generationis excrementorum. Cap. X.

NEcesse eſt, ex quacunque concoctione prouenire excrementum aliquod: vt Galenus docet libro primo operis de tuenda valetudine.nimirum calor coquens ſeparat id, quod eſt ineptum ad concoctionem, à parte vtili.hac ratione tot ſunt excrementorum,quot concoctionum differentiæ. Eſt ſcilicet excrementum ventriculi,quod egeritur per inteſtina: excrementum hepatis, aliud bilioſum, quod trahitur à veſica fellis, & egeritur ad inteſtina:aliud craſſum, quod trahitur à liene, & regeritur in ventriculum:aliud ſero ſimile, quod trahitur à renibus, & reiicitur in veſicam. In venis & ſingulis membris fiunt etiam ſua excrementa: tenuiora alia, quæ vacuantur per ſudorem, aut expirationem occultam:alia craſſiora,quæ ſunt cutis ſordes. Hac ipſa ratione videtur fieri, vt excrementa in eiſdem omnino locis generentur, in quibus alimenta: & vt eadem actione caloris generentur alimenta, & ſecernantur ab eis recrementa. Nam cùm alimenta fiãnt (voco hac in parte alimentum: in vnaquaque concoctione partem vtilem,quæ concoctione ſeparatur ab excremento) natura appetente illorum generationem per ſe,& propter bonum,ad nutritionem ſcilicet:excrementa verò non ita(neque enim natura appetit excrementorum generationem) ſed propter ineptitudinem materiæ, quæ non eſt apta coqui,in talem formam recidant: conſtat non poſſe habere excrementa loca diuerſa generationis, à locis in quibus alimenta fiunt:ſed in eiſdem prorſus locis, interim dum hæc generantur per ſe à facultate, illa fieri ex accidenti vitio materiæ. Hinc colligunt plærique, fęces eas, quæ per aluum emittuntur, in ventriculo generari: quandoquidem concoctionis, quæ agitur in ventriculo, excrementa ſunt. Hanc ſententiam videtur ſequutus Auicena Fen 16.lib.3.tract.1.cap.1.vbi inquit:Eorum quæ ſunt in ventriculo, fieri facilem deſcenſum in inteſtinum primum ab ipſis fęcibus.idque his verbis:Penetrans autem, in inteſtino primo patitur à duabus virtutibus: quarum vna eſt expulſiua,quæ eſt in ſtomacho, & altera attractiua,quæ eſt in inteſtino.& adiuuat eam fæx,quæ prouenit propter ſummam cibi : & fit facilis propter illud expulſio eius per viam temperatæ amplitudinis.hæc ſunt Auicenæ verba:quibus apertè videtur innuere dictam ſententiam de fæcum generatione.Niſi fortè nomine fæcis intelligit illic Auicena craſſam cibi partem in ventriculo ſeparatam, ex qua ſunt in tenui inteſtino fæces generandæ. Sed contra dictam ſententiam videtur eſſe,quòd fæces in ventriculo nunquam continentur:& quoties vomitu reiiciuntur(id verò fit per eam inteſtinorũ affectionem, quam voluulum appellant) fieri illis aſcendentibus per magnam vim ex inteſtinis, coniectat Galenus 3.de cauſis ſymptomatum,& 3.epid. parte 2. comm. 6. atque cum illo medici omnes,nemine adhuc dempto. quanquam qui primam ſententiam ſequuntur,vt his reſpondeant,ita ſtatuunt: Fæces induere formam & naturam in ventriculo,hancque habere per generationem: in inteſtinis verò formam quæ eſt in accidencidencidenciden-

cidentibus comparare, eamque per ſecretionem à chylo. eoque in inteſtinis eſſe fæces, quæ tales conſpiciantur, quia à chylo ſunt excretæ: in ventriculo tamen nullas eſſe (& ſi reuera ſint) quæ ſub chyli forma non deliteſcant. Hæc aſſertio plæriſque arridet: & mihi non videtur adeò improbabilis, vt poſſit argumentis conuinci. Tamen ſatis certò ſcio, Galenum non ita opinari: ſed fæces induere formam & naturam in inteſtinis gracilibus, non accidentium modò. nam 3. libro de fac. natur. cap. 7. diſputans de concoctionum ordine, & quo pacto priores alterationes ad ſequentes ſint neceſſariæ, inquit: Iam quomodo ſtatim in tenuibus inteſtinis confertim creabitur ſtercus? quid enim in his efficacius eſt ad alterationem, iis quæ ſunt circa ventrem? vides vt in hoc argumento Galenus aſſumat: ſtercus fieri in tenuibus inteſtinis. Tuam interpretationem (fieri, inquam, quod ad accidentia attinet, per ſeparationem) non ferunt ſequentia verba. inquit enim: Quid enim in his efficacius ad alterationem dicas? ergo generantur per alterationem. alioqui aſſumet Galenus falſa in argumento. Iam verò ſatis conſtat: nomen alterationis non accipi apud Galenum, vt apud Ariſtotelem pro commutatione qualitatis, ſed etiam pro commutatione formæ per concoctionem. id conſtat, præter multa alia loca, ex toto illo capite. appellat enim concoctiones omnes, alterationum ſpecies. Neque enim illic ſolùm, ſed toto illo opere, & in tractatione de cauſis ſymptomatũ, & vbi vbi obiter naturalium facultatum meminit: facultatem commutantem appellat ἀλλοιωτικὴν, & ipſam cõmutationem τὴν ἀλλοίωσιν. 3. de cauſis ſympt. ita ſcripſit: ἡ μὲν γὰρ πέψις τε καὶ θρέψις, ἀλλοιώσεις εἰσίν. id eſt, concoctio enim, & nutritio, alterationes ſunt. Iam verò præter hæc, inſtitutum Galeni loco illo ſatis declarat, cenſere illum: fæces generari in inteſtinis per commutationem, non per ſolam ſeparationẽ. Nititur enim monſtrare: alterationes extremas per medias alias fieri. atq; inquit, quomodo ſtatim ex pane fiat ſanguis? quomodo ex beta, aut faba, aut re alia quapiã, niſi aliam mutationẽ priùs ſint adepta? & quo pacto ſtatim ac repẽtè fiat ſtercus in inteſtinis tenuibus? igitur apertũ eſt Galeni verba ſignificare: generationem fæcum quæ agitur in inteſtinis, non eſſe ſolam ſeparationem, ſed alterationem aliquam, ſuccedentem illi alterationi, quæ in ventriculo agitur. itaq; non eſt mihi dubium, Galenum ſentire: generationem ſtercoris non eſſe in ventriculo, ſed in inteſtinis. vtrum ſit verius, non tam conſtanter affirmo. Ab hac opinione ſecũda, quam Galeni eſſe dixi, reſpondendum eſt: generari in ventriculo ex inutili parte excrementum, interim dum ex vtili fit chylus. atq; id eſſe primæ concoctionis recrementũ (hoc enim non poteſt negari) tamen ſtercus nondũ eſſe, vſq; dũ deſcendẽs ad tenuia inteſtina, patitur alterationẽ aliã, per quam non accidens modò, ſed naturã etiã & formã recipit. Alteratio illa, eſt quædã concoctio impfecta, cui permixtum eſt aliquid putredinis: qualem ſuperiori libro eſſe oſtendimus ſuppurationem, & generationem eius, quod continetur in vrinis. Nam fæces, quantumuis fiant in inteſtinis optimè ſani hominis, ſunt nõ nihil fœtentes. Fiunt tamen pro ratione alterantis facultatis, quę in homine eſt, modò putidiores, modò minùs putidæ. ſed ſemiputidæ etiam in homine optimè ſano fiunt in tenuibus inteſtinis: quandoquidem illa neq; tantum habent innati calidi, quantum ventriculus, neque tam ſunt illius expertia, quàm craſſa inteſtina. Itaque habent calorem (vt ita dixerim) qui ſemicoquat, ac ſemiputrefaciat. ad perfectam concoctionem non deducunt, niſi fortè exiguum aliquid aptiſſimæ materiæ. (monſtratum enim eſt antea, generari etiã in inteſtinis chylum, ſed non quantum in ventriculo: vt & ſanguinem generari in venis, ſed non quantum in hepate) conſtat verò ex dictis alibi: concoctionem imperfectam, partim eſſe concoctionem, partim putredinem: & proinde modò hoc, modò illud appellari. Huius ſententiæ fuit procul dubio Ariſtoteles, qui 4. meteoron cap. 3. ita ſcripſit: Concoctio in vẽtriculo nauatur, in aluo putreſcit quod excernitur. Itaque concoctio nauatur in ventriculo, & concoctionis illius excrementa per putredinem in aluo fiunt fæces. Sed rogabis: ſint ne fæces excrementa ventriculi, an alterius concoctionis. Nam ſi ſunt illius, in eodem loco oporteti pſas generari, in quo agitur concoctio: ſin alterius, habebunt inteſtina propriam aliquam concoctionem, diuerſam à concoctione ventriculi, eámque vt inſtrumentum commune. (ridiculum enim, ſi dicas: fæces eſſe excrementa nutritionis inteſtinorum) quod contra Galeni ſententiam eſt, qui inteſtina inſtrumenta delationis

excrementorum appellat:concoctionis verò communia, ſolum ventriculum,& hepar,ac ſingula membra ſibi ſolis.Sed neque hoc euertit ſententiam Galeni, & Ariſtotelis.Poſſis enim dicere:fæces ipſas quodammodo eſſe excrementa cōcoctionis ventriculi,quodammodo nullius concoctionis eſſe excrementa. Nam ſi exactè loquaris:excrementa primæ concoctionis ſunt quædam, quæ in ventriculo generantur. quæ interim dum in ventriculo ſunt, non ſunt fæces:ſed delapſa poſtea ad inteſtina gracilia,fæces fiunt.illic quidem non vt excrementa concoctionis alicuius (neque enim oportet) ſed comparantia concoctionem quandam imperfectam, vt pus. quod neque ipſum(quanquam eſt ſubſtantia quædam ſemiputris)alicuius concoctionis eſt excrementum.Sed de hac quæſtione hæc ſint ſatis.

De laßitudinibus. Cap. XI.

MODO de quibuſdam affectionibus neutris(has enim ad partem ſalubrem referri antea monuimus) differentes, ſextum hunc librum concludemus. diximus paulò antè de cruditatibus: nunc de laſſitudinibus dicemus, & iis cacochymiis, quæ cum ſanitate nondum integrè corrupta poſſunt cōſiſtere. Igitur primò cōtrouerſiam circa laſſitudinum ſpecies declarabimus : deinde reliqua proſequemur. Laſſitudinum quædam ex manifeſta cauſa fiunt, quas 3.de tuenda valetudine curat Galenus: quædam ſponte fiunt,quas curat quarto. De his vltimis dictum eſt ab Hippocrate 2. Aphor. 5.Laſſitudines ſponte factæ morbos prænuntiant. Vtrarumque eſt triplex ſpecies:vlceroſa,in qua fit per totum corpus ſenſus mordacitatis,ſimilis ei,qui in vlceribus:laſſitudo cum tenſione, in qua tenſionis quidam ſenſus fit, quaſi intentæ ſint fibræ: phlegmonodes, in qua perinde habet totum corpus, ac ſi inflammati eſſent omnes muſculi. Cùm ex manifeſta cauſa fiunt:vlceroſa fit, calfacto ſanguine,bilioſóque reddito:laſſitudo cum tenſione fit, neruis retinētibus eam tenſionem, quam per violentam motionem patiebantur.Cùm ſponte fiunt:vlceroſa fit,ex crudis aut bilioſis excrementis:ſecunda,ex multitudine ad vaſa: phlegmonodem Galen. in comm. citati aphoriſmi ex duabus prioribus dicit eſſe miſtam. quarto etiam de tuenda valetudine prope principium in eandem ſententiam, cùm dixiſſet tenſionis ſenſum fieri ex plethora,vlceris ex cacochymia, de phlegmonode ita inquit: Tertium laſſitudinis genus,quod eſt phlegmonodes, ex plethora ſimul, & dicta cacochymia fit. Tamen tertio de tuenda valetudine capite 6.monſtrat differre hanc tertiam ab ambabus aliis,& eſſe ſimplicem:quoniam proprium ei quiddam adeſt, quod nulli aliarum, putà tumor muſculorum. Hæc phlegmonodes ex exercitatione fit,non aliter quàm cùm ſponte, exudantibus excrementis à venis ad muſculos. Quare quæ ſponte fit, ſignificat duplicem affectionem:plenitudinē in vaſis,& recrementa in ſanguine. Quo fit vt cacochymiæ quædam ſpecies (has declarabimus ſtatim)ſignificetur laſſitudine vlceroſa:laſſitudine cum tenſione, multitudo ad vaſa: phlegmonode, plethora coniuncta cum corruptela. Sed qua ratione Galenus dixerit: modò eſſe tres ſimplices laſſitudines, modò tertiam nihil aliud eſſe,quàm priores duas coëuntes?In deciſione huius cōtrouerſiæ conſidera:nomina laſſitudinum dici poſſe de ipſis corporis affectionibus,quæ ſunt neutræ, aut de doloribus,qui has conſequuntur. Si laſſitudines, ſenſus ipſos triſtes appellas:vides phlegmonis ſenſum compoſitum eſſe ex ſenſu tenſionis,& morſus.Nam ipſe tumor per ſe nullum ab his diuerſum ſenſum facit. Conuenit igitur hac in re laſſitudo phlegmonodes cum reliquis duabus, ſola compoſitione diuerſa.Sed neque in ſolis doloribus:ſed & in cauſa ac materia,ex qua laſſitudines ſponte fiunt,ita ſe habent. Nimirum,cum tenſione,fit ex multo ſucco : vlceroſa, ex prauo: phlegmonodes,ex multo & prauo.Vnde fit,vt Galenus docet 4. de tuenda valetudine, & libro de ſanguinis miſſ.capite 6.vt multò maius periculum ſit,in hac ſanguinem non mittere,quàm in aliarum aliqua.In cauſis itaque & doloribus,ſola compoſitione differt phlegmonodes à duabus prioribus. Sed ſi affectus ipſos conſideres, quibus defeſſum corpus afficitur:diuerſus ab illis,ac tertius affectus eſt. Eſt enim in illius eſſentia, tumor muſculorum. Vt ergo phlegmone à multitudine ſanguinea differt, & phlegmone eryſipelatodes à multitudine, & à cacochymia : ita phlegmonodes laſſitudo,

tudo, ſi affectum ipſum ita appellas, differt ab aliis laſſitudinibus ſpecie, éſtque laſſitudinis ſimplicis ſpecies. id quod inter cætera facit manifeſtum in primis trium laſſitudinum ſimplicium compoſitio. Fiunt enim ex tribus ſimplicibus quatuor compoſitæ: quæ omnes facilè propriis notis diſtinguuntur. Fiuntque ita ſeptem laſſitudinum ſpecies: tres ſimplices, quatuor compoſitæ, vt continentur hoc ſchemate.

Laſſitudo eſt aut
- Simplex, hæc aut
  - Vlceroſa,
  - Cum tenſione,
  - Phlegmonodes.
- Compoſita, hæc aut
  - Vlceroſa cum tenſione,
  - Vlceroſa phlegmonodes,
  - Phlegmonodes cum tenſione,
  - Vlceroſa & phlegmonodes cũ tenſione.

Sed oritur hîc denuo alia controuerſia de hoc laſſitudinum numero. Non enim videntur poſſe tot affectus ſignis diſtingui, quot diuidendo diximus. Nam etſi trium ſimplicium ſint propriæ notæ dictæ, & compoſitorum affectuum ſigna ſoleat eſſe facile colligere ex ſimplicibus: tamen in his non eſt adeò facile, cauſa compoſitionis illius, quam phlegmonodem diximus habere. Quare phlegmonodẽ opus eſt vt priùs cognoſcamus exactè, ne reliquas ignoremus. illius ſigna ſunt: ſenſus tenſionis, & vlceris, & tumor muſculorum. Aliud quoddam ſymptoma tribuitur huic laſſitudini ſecundò de cauſis ſympt. cap. 5. quod dicitur ὀστοκόπος, id eſt oſſium dolor, aut laſſitudo. Eſt hoc ſymptoma, quod appellat Auicena fractionem. Nos ab ipſis laborantibus ſolemus audire: ſentire ſe, perinde ac ſi doleant oſſa vniuerſa. cæterùm hoc ſymptoma quanquam coniungatur magna ex parte cum dicto affectu: non tamen neceſſariò, & perpetuò. Nam neque perpetuò laſſitudo, talis ſenſus cauſa fit. Galenus 3. de tuenda valetudine cap. 4. inquit: Tertia verò laſſitudinis differentia, qua nimirum ceu contuſas, aut phlegmone affectas partes ſentimus, tunc maximè ſolet incidere: cùm muſculi nimiùm calefacti attraxerunt aliquid excrementorum, quibus ſunt circumfuſi. Si autem & in tendonibus & neruis eandem affectionem fieri contingit: ὀστοκόπον appellãt hanc paſſionem, ex profundo ſenſu in partibus in alto loco ſitis appellationem ferentes. His Galeni verbis haud obſcurè ſignificatur, oſtocopum tunc accidere phlégmonodi laſſitudini: cùm humor occupat & tendones & neruos, non etiam cùm tantùm tenet partes carnoſas muſculorum. ſenſus tamen tenſionis & caloris mordentis inſeparabilia ſunt ab hoc affectu. quæ ambo conſtat inueniri etiam ſimul: quando laſſitudo cum tenſione, & vlceroſa coëunt. ſed differunt à phlegmonode: quòd illa nullum habent muſculorum tumorem, hæc habet. hæc ita diſtinguuntur: tamen phlegmonodem ſolam ab eadem cum aliarum aliqua coniuncta diſtinguere, videtur difficile. nam nullum ſymptoma videtur poſſe accedere phlegmonodi, ex coniugio alicuius aliarum. Sed & hoc poteſt diſtingui, ſi attẽtiùs contemplere: quanquam hæc compoſitarum ſigna non eſt Galenus proſequutus. Animaduerte, phlegmonodem habere vtrunque ſenſum, tenſionis inquam, & vlceris: ſed ambo cum quadam mediocritate, & quadam proportione. itaque acceſſu alicuius aliarum non fieri nouum ſymptoma: ſed augeri illud, quod proprium accedentis eſt. vt ſi fit vlceroſa cum phlegmonode, ſenſus vlceris eminet ſenſui tenſionis: ſi altera, ſenſus tenſionis. Verùm dices: in triplici laſſitudine, cùm ſcilicet duæ aliæ coniunguntur cum phlegmonode, qua ratione dignoſcetur ille affectus? creſcent enim tunc temporis ambo ſymptomata ad portionem. Creſcent tunc quidem ambo dolores, & ambo multò plus, quàm pro mole muſculorum. itaque quando ambo ſenſus, tenſionis dico & vlceris, maiores ſunt, quàm ſolẽt per laſſitudinem phlegmonodem ſolam, conſiderandum eſt: num tumor quoque muſculorum maior ſit, quàm ſolet, aut alia duo maiora ſint, tumor verò non maior. Nam tria ſymptomata vehementer aucta, ac iuxta proportionem, ſignificant phlegmonodem laſſitudinem vehementer eſſe auctam: ſed duo alia ſymptomata maiora, cum tumore non maiori, ſignificant phlegmonodem cum aliis duabus laſſitudinibus coniunctam. ſed de laſſitudinibus hæc.

De cacochymiæ ſpeciebus & cauſis. *Cap. XII.*

SED quando de iis diſpoſitionibus,quas in hominibus, qui cum bene valentibus verſantur, etſi ipſi non valeant, ſolemus inuenire, dicere cœpimus: age,de cauſis, quibus ſanguis impurus toto corpore redundat, diſputemus. Eſt hic affectus cacochymia, qui cùm morbum aliquem prauum facit, accipit illius appellationem: diciturque febris, aut elephas, aut leucophlegmatia, aut vitiligo, aut morbus regius, aut Gallicus. vbi verò nullum talem fecit, cacochymia dicitur: eſtque diſpoſitio neutra, & morboſus apparatus, magis quàm morbus. De cuius cauſis inſtituitur à nobis modò ſermo. Erit diſputatio admodum coniuncta cum tractatione de humoribus. proinde qui volet, hæc cum primo libro coniungat. Nobis certum eſt ſingula ſuis locis, & nulla bis dicere. Cauſas redundantiæ impuri ſanguinis docuit Galenus 3. de cauſis ſympt. capite 2.dicens:Sanguinem impurum in totum corpus diſtribui:vel quia multum illius excrementi, quo inquinatur, gignitur, vel quia minimum euacuatur. Euacuatur minimum vitio membri, quod illius expurgationi eſt à natura deſtinatum.vt gratia exempli, melancholicus manebit ſanguis,vitio lienis:bilioſus,vitio veſicæ fellis: ſero plenus, vitio renum:aut hæc ipſa fient vitio viarum,quæ ad hæc membra ſunt.Gignitur multum ex praua qualitate alimentorum, vel intemperie iecoris, aut venarum. Quæ intemperies bilem flauam,& quæ pituitam,& ſerum faciat,citra controuerſiam ſcitur: calida nempe facit multam bilem,frigida pituitam,& ſerum.Tamen ex qua intemperie melancholia ſupra mediocritatem proueniat,eſt in cõtrouerſia.Nam Galenus loco citato ex 3. de cauſis ſympt. inquit:melancholiæ redundãtiam ex calore eſſe, idq; dicit his verbis: Et ſanè alterantis facultatis intemperies, ad calidius quidem verſa: aliquando bilioſum,eſt cùm & melancholicum efficit excrementum. Auicena tamen videtur eſſe huic aſſertioni valde aduerſus,Fen prima primi cap.de qualitate generationis humorum ita dicens: Melancholiæ quidem hypoſtaſinæ cauſa efficiens eſt calor temperatus. Itaque Auina docet:melancholiam naturalem, non aliter ac ſanguinẽ,à calore moderato generari.Quod rurſus videtur contrarium alteri loco ex ſecundo de facultatibus naturalibus:vbi Galenus nullum humorem præter ſanguinem, generationem habere ex calore moderato,docet his verbis:Monſtratum enim eſt, humorũ omnium ſolum ſanguinem,generationem habere ex calore moderato,reliquos ab immoderato. Videtur tamen ratio his omnibus aduerſa:debereque fieri melãcholiam ex frigore potiùs, cùm frigidus ſuccus natura ſua ſit,quàm ex calore excedente,aut moderato.In huius controuerſiæ deciſione animaduertendum eſt, quanquam dictum eſt in primo huius operis libro:omnes humores ſimul, in eodem loco,& ab eodem calore generari: tamen quoſdam illorum dici caloris ſobolem, quoſdam frigoris: bilioſi ſcilicet, caloris, pituitoſi,frigoris.quia quando hi humores incipiunt redundare, non tam propter diſpoſitionem materiæ, quàm propter agentis vim:hi fiunt à frigore,illi à calore.Itaque ſunt pituitoſi,& ſero ſimiles,ſoboles frigoris,quia fiunt à calore minori moderato,(nullam enim concoctionem agi à frigore per ſe, monſtratum eſt libro quinto)bilioſi caloris, quia calore creſcente augetur bilis. Ita melancholiam oportet ei cauſæ tribui: à qua corpus melancholicum fit, etiam ſine vſu ciborum melancholicorum. Quidam Conciliator dictus, qui ante nos controuerſias medicas ſcripſit, ita inquit: Melancholiam fieri,à calore aliquanto maiori eo, à quo ſanguis fit. tamen quia non eſt tam intenſus,quàm calor bilis,neque tam remiſſus, quàm calor pituitæ: dici moderatum.eſſeque duos hos calores, eum nempe à quo ſanguis, & eum à quo melancholia fit,moderatos,quia ſunt inter extremè immoderatos. Sed hæc controuerſiæ deciſio minùs mihi arridet, cùm quia vſurpat appellationẽ moderati caloris impropriè:tum etiam, quia non reddit rationem,qua humor melancholicus à calore fiat, cùm ſit frigidus. Quare fortaſſe videbitur alicui dicendum : melancholiam à calore non fieri,ſed atram bilem. Verùm Galenus ſuccum melancholicum à calore fieri dixit : & hoc nomine ille diſtinguere ſolet naturalem melancholiam ab atra bile.

Ergo

Ergo nos aliter ſtatuimus reuocantes in memoriam (dictum hoc eſt in primo libro capite 21.) quandam eſſe melancholiam omnino naturalem, eamque eſſe ſanguinis fæcem, & acoris minimum habere: aliam eſſe præter naturam, atram bilem appellatam, acidiſſimam prorſus, & abigentem muſcas, & fermentantem terram. hancque fieri exuſtione melancholiæ naturalis, aut flauæ bilis. eſſe inſuper aliam, quæ mediam naturam tenet, neque tam mitem quàm naturalem melancholiam, neque tam acrem, quàm atram bilem: hancque proinde neque atram bilem propriè à Galeno dici, ſed in confinio poſitam atræ bilis. Hanc diximus vſtione ſanguinis generari. his ex illo loco petitis, dicendũ cenſeo: melancholiam omnino naturalem neq; fieri frigore, neque calore excedente, ſed eodem prorſus calore, quo fit ſanguis, fieri tamen ex diſpoſitione materiæ: itaque non tam generari propter intemperiem hepatis, & venarũ, quàm cõgenerari cum ipſo ſanguine, propter diſpoſitionem partium, ex quibus fit. Quare hoc verè dixit Auicena, citra impropriam nominis vſurpationem. Atram bilem conſtat fieri calore, atque hoc citra controuerſiã. Melancholia etiam illa quæ eſt poſita in confinio atræ bilis, fit calore: ſed non tam immoderato, quàm atra bilis. Atque cùm hanc Galenus modò atram bilem, modò melancholiam nominet, dixit loco citato ex opere de cauſis ſymptomatum: calorem excedentem, melancholicum excrementum generare. Ex dictis fit manifeſtum, redundantiam melancholiæ naturalis nunquam fieri intemperie quapiam: ſed aut ex prauo victu, aut vitio lienis, aut obſtructione viarum. atque etiam, ſi quis ab ortu melancholicus eſt, aut proceſſu temporis citra prauum victum, aut obſtructionem, talis eſt factus: conſtat, & melancholiam non eſſe exactè naturalem, & eum eſſe temperamento calidum. Nam frigida intemperies facit ſero pleni ſanguinis, aut pituitoſi redundantiam: quæ calida eſt, vrit ſanguinem. atque ita facit melancholiam, non exquiſitam, ſed eam, quæ eſt in confinio atræ bilis. Sed de hac controuerſia ſatis diximus: & de ſexto hoc libro, qui omnium minimè habet difficiles controuerſias.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER SEPTIMVS.

EORVM qui aut publicè profitentur, aut ſcribunt, aut vtcunque aliter docẽt, omnes ferè ſtudent ſuæ gloriæ: perpauci admodum veritati. Tamen eorum nonnulli minùs vituperandi ſunt, qui quanquam gloriam aucupantur (quod doctos viros ſatis dedecet) tamen illam ex multarum rerum notitia, ex antiquorum lectione, & eruendis de monumentis autorum præceptis, & in vnaquaque diſputatione ſententia quàm veriſſimã procurant. atque ita cùm faciant, repoſcunt gloriam pro præmio, vili illo quidem: cùm ipſa per ſe veritas multò præſtantius præmium ſit. cæterùm illi ferendi non ſunt, qui ad inueſtigandam gloriam omnino recedunt à tramite veritatis, huic nouitatem in vnaquaque re vltrò præferentes. Nam hi, quò nouitate dogmatis ſtultorum animos in admirationem rapiant: malunt per ſe in ſingulis placitis nugari, quàm cum antiquis vera dicere, quos tamen inuentores in nulla re videas: ſed aſſertores, eorum, quorum cùm omnes hucuſque præuiderint, ipſi ſoli abſurditatẽ nõ conſequuntur. Tam longè mea abeſt ab horum opinione: vt nihil habeam potius, quàm veram ſententiam in ſingulis diſputationibus confirmando, ab antiquorum inuentis non recedere, obſeruando etiam (ſi id quoque veritas fert) communes opiniones. Quod in ſuperioribus libris non ſatis ſcio, an fuerim aſſequutus, ſaltem curaui quàm maximè. Nam ſi quid dixi, quod in ſcholis non ſoleat circumferri: id quoad fieri potuit ex Galeni primùm, deinde & aliorum autorum, quicunque in pretio habentur, verbis

deduxi,neque permutans,neq; contorquens, ſed illud palàm conatus facere: eſſe illa omnia ab antiquis dicta priùs,ſed interpretum incuria concidiſſe. Tam longè abeſt, vt autor videri velim multorum, quorum fortaſſe ſum:contrà ac alii qui,quorum a-pertè non ſunt, impudenter quotidie ſe iactant autores. Sed, quod eſt ridiculum, ſunt qui malint noua dicere, quàm vera. Pereat tamen horũ procax ſtudium,nulli v-tile:rudioribus qui ſtultis ſermonibus irretiuntur,pernicioſum. Nam horũ gloria cum loquacitate caſura eſt. Nos quoniam phyſiologicã,& ſalubrem,& pathologicam par-tem abſoluimus:age curatiuam aggrediamur. Sed quia, quemadmodum ſignorum duo ſunt præſtantiſſima,pulſus & vrina,ita auxiliorum duo efficaciſſima ac maxima, quæque magnis morbis vel ſola ſolent mederi, ſanguinis miſſio & expurgatio: vt illis ſolis librum dedimus totius operis tertium, ita his demus hunc ſeptimum. in quibus cùm controuerſias deciderimus: haud magno cum labore, reliqua partis quæ cura-tionem continet,membra proſequamur.ſi quidem ſunt hæc verè maxima.quę quàm ſint mortalibus neceſſaria, vel hinc cognoſces: quòd neq; beſtias illis carere natura tulerit. Hippopotamus certè,vt Plinius refert, à fluminibus quotannis, primo vere e-mergens,venam ſibi in crure acutarũ arundinũ ictu ſecat:atq; cùm ſatis ſanguinis ef-fluxit,vlcus obturat luto. Iam verò expurgationem mille modis ſibi moliũtur beſtiæ. cornix roſtro ſibi infundit clyſterem ex aqua marina. Canes etiam parant ſibi vomi-tum. Cùm enim morborum plærique ex ſucci aut multi, aut praui redundantia fiant: meritò iis,quæ euacuant, auxiliis tribuendæ ſunt primæ. At verò ad ea quæ euacuant, redundantiæ notitia videtur eſſe neceſſaria: cui proinde primum huius libri caput certum eſt dare.

De multitudine. Cap. I.

QVod multis antè ſeculis Galenus dixit, hoc idẽ licet nobis dicere,de multitudi-ne: nempe eius nomine nihil eſſe medicis tam vſitatum, neque tam ignotum. Nam duplicem eſſe plenitudinem,alteram ad facultatem,alteram ad vaſa: omnes di-cunt.horum quoque ſymptomata eſſe laſſitudines. Nam cùm triplex laſſitudo ſit,vt mox explicuimus,alia vlceroſa,alia phlegmonodes, alia cum tenſione: vlceroſa nul-lius plenitudinis, aut multitudinis (nihil enim intereſt) eſt ſymptoma,ſed corruptelæ, ea verò quæ eſt cum tenſione,eſt ſignũ proprium multitudinis ad vaſa. ſi (addas mo-dò)non fiat tenſio exercitatione.multitudo ad vires,ſignificatur ſenſu incumbentis o-neris.hæc itaq; omnes dicunt:ſed neque hæc ipſa explicant,ac multò minùs multitu-dinem ad vires. Nos igitur quandoquidem in ſuperiori libro laſſitudinum ſpecies, & cauſas diffusè diximus:age, quam multitudinẽ ad vires dicamus, interpretemur. Nã aut tantam molem ſubeſſe dicimus, vt eam non poſſit facultas retinere: aut vt non poſſit illa frui,apponendo,& commutando. Rurſum illud continere, quod dicimus: aut eſt facultatis retinentis naturalis, aut alterius continentis, ſiue contentricis (ita vocant) qualem Stoici inducebant. Sed hanc Stoicorũ vim Galen. multis argumentis conuicit libello de multitudine, & à nobis ipſis multò antè monſtratũ eſt: corpus hu-manum triplici facultate gubernari,animali, vitali,& naturali, tamen contentrix illa nulla harum foret. Si ad retinentem,aut aliquam aliam facultatum naturalium refer-ri multitudinem dicis: vide,ad hãc multitudinem non eſſe opus ſenſu grauitatis. nam ſenſus ille,deprauata actio eſt facultatis animalis. Quòd ſi verò ad facultatem anima-lem dixeris multitudinem, quippe cui multi ſucci oneri ſunt: videtur fieri non poſſe, vt inæqualitate pulſus multitudo hæc cognoſceretur. eſt enim pulſus actio vitalis, haudquaquam animalis. Præterea videtur: ad ſingulas facultates poſſe eſſe propriam multitudinem. Nam cùm poſſit facultas animalis conſtare, naturali facta debiliori: videtur poſſe eſſe tanta humoris copia, vt naturalis vis ea non fruatur, quin vis ani-malis patiatur ſenſum grauitatis,atq; facultatem animalem grauari ſuccorum natu-ralibus potentiis moderatiſſima copia. Tot igitur ſunt in hac contemplatione ſcrupu-li: quorum diſſolutio pendet ex ea doctrina, quam Galenus docuit, vt multis aliis in locis,ita vel apertiſſimè 16.lib. de vſu partium cap. 12. committi ſcilicet arterias venis, & venas arteriis,& vtriſque neruos. Itaque in venam inſeruntur fibræ quædam arte-riarum

riarum & neruorum. Vſus huius alligaturæ eſt: illa conſpiratio omnium, vſque adeò ab Hippocrate & Galeno celebrata: de qua nos diffusè ſatis diximus in quarto huius operis libro capite vltimo: huic membrorum alligaturæ nouam etiam rationem addentes ex animæ ſubſtantia. Oportuit, vt illic etiã diximus, omnes facultates ſibi conſentire, & in communem paſſionem trahi: ne noſtrũ vnuſquiſque duo aut plura animalia foret, vt dicitur ſecundo de cauſis pulſuum capite duodecimo. Ergo cùm hæc ita ſe habeant, & ſingulis noſtri corporis membris facultates naturales quatuor inſitæ ſint, fit vt quemadmodum ventriculus ſatietatem ſæpè habet, ex ciborum redundantia, cùm ſcilicet non indiget tantis: ita membrorum nutritionis vnumquodque, cùm plura habet, quàm poteſt conficere, ſatietatem patitur. Conſtat verò fieri hanc ex redundantia humorum ad facultates naturales. Nam ita ſignificatum eſt à Galeno, vt multis aliis in locis, ita primo de different. feb. capite tertio his verbis: Quemadmodũ ergo per alteram multitudinem, quæ eſt ad facultatem, citò ad corruptionem veniunt ſucci: quia neque vincuntur, neque coquuntur bene, vtpote facultate, quæ ipſos elaborat, debiliori. Hæc Galeni verba haud obſcurè ſignificant: multitudinem illam dici ad vim, quæ commutat. Sed quod plus eſt, quàm pro potentia nutriendi, ſtatim fit alienum pondus. trahunturque aliæ duæ potentiæ ad conſenſum. animalis ſentit pondus cum triſtitia. quod in ventriculo apertè ſentimus, cùm paulò plus eſt ingeſtum, & in venis perinde fieri intelligimus. facultas etiam vitalis, quæ eſt in arteriis, veluti conſpirans cum naturali: motus quoſdam edit vehementiores, alios debiliores, veluti pondus quoddam alienum contendens excutere. Hinc fit, vt quanquam incipere poſſit ea multitudo, quæ ad vires refertur, citra corruptelam aliquam, tamen vt non poſſit ſine ea perſeuerare. quod dicit Galenus ſecundo aphor. 17. quoniam ſcilicet, cùm iam partes ſentientes incipiunt grauari: naturalis ipſa facultas nõ poteſt tantam humorum copiam incorruptè diſpenſare. Diximus itaque ad quam facultatem dicatur multitudo. modò de materia ex qua multitudo fit, oportet diſputemus. multitudo grauans facultatem, non ſolùm ex humoribus fit: ſed eſt etiam quædam multitudo carnis & pinguedinis, proportione illi reſpondens. multi enim tam ſunt obeſi: vt partibus ſentientibus partes carneæ & pingues oneri ſint. Verùm modò de humorum multitudine diſputamus. Leonhartus Fuchſius vir in Galeno multùm verſatus cenſet: nullam plenitudinem, quæ propriè plenitudo vocanda ſit, fieri, niſi ex omnibus humoribus æquè redundantibus, aut iuxta proportionem. quotieſcunque autem vnus redundet, cacochymiam eſſe in corpore. Veruntamen deceptus eſt apertè: ſiue velis Galeni verba perpendere, ſiue ratione agere. Nam ſecundo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, capite tertio, ita ſcripſit, differens de plenitudine: γίνεται δὲ αὕτη, τῶν τεττάρων χυμῶν ἀνάλογον αὐξηθέντων, ἢ τοῦ αἵματος μόνου· ὡς ὅταν γέ τις τῶν ἄλλων αὐξηθείη χυμῶν, οἵπερ εἰσὶ φλέγμα, καὶ ξανθὴ χολὴ, καὶ μέλαινα. τὴν τοιαύτην αὔξησιν, οὔτε πλῆθος, οὔτε πληθώραν, οὔτε ἁπλῶς πλῆθος, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ὀνομάζουσι πλῆθος φλέγματος, ἢ χολῆς ξανθῆς, ἢ μελαίνης, ὑπάρχειν ἐν τῷ σώματι φάσκοντες. id eſt, Fit autem plethora, quatuor humoribus iuxta proportionem redundantibus, vel ſolo ſanguine: vt quando aliquis aliorum humorum (ſunt verò iij, pituita, flaua bilis, aut atra) redundat. Hanc redundantiam, neque multitudinem, neque plethoram ſimpliciter nominant: ſed cum additamento, multitudinem pituitæ, aut bilis flauæ, aut atræ, in corpore eſſe dicentes. Præterea 13. Method. capite quarto ita inuenies ſcriptum: Deinde conſiderandum, num corpus totum aut ſanguine, aut humoribus omnibus æqualiter abundet, πληθώραν vocant. Secundum hunc locum adduxi: ne quenquam deciperet eorum, qui Græcum codicem non conſulunt. Eſt enim nõ ex Galeno, ſed ex nimia Linacri diligentia: qui ſentit, vt nos, & ſuam ſententiam inſeruit verſioni. Eſt enim ſcriptum Græcè, pro tota illa dictione: σύμπαν τὸ σῶμα πληθωρικῶς διάκειται. Cæterùm prior locus continet Galeni mentem apertiſſimè. ridiculum enim quod Leonhartus reſpondet, dictum eſſe illic: vel ſolius ſanguinis, nomine ſanguinis pro omnibus humoribus vſurpato. Monuit enim (inquit) nos Galenus huius acceptionis, libello de multitudine, capite 14. his verbis: His præfinitis, poterit tandem tumor venarum ſignum eſſe ſanguineæ multitudinis nunc appellatæ, propter eminentiam. non enim poteſt tam exquiſitus aliquando ſanguis in venis contineri: vt nihil in eo neque bilis, neque pituitæ, neq; ſero ſimilis feratur ichoris. Proinde ego

ſuprà, ſiue humores dixiſſem, ſiue ſanguinem redundare: cenſebam perinde audiendum. Ex hoc loco ducit Leonhartus ſuam ſententiam, & reſponſum ſubtile. Addit inſuper alium locum ex tertiodecimo Methodi capite ſexto, vbi ita ſcriptum eſt: Vbi enim æquabiliter inter ſe ſucci ſunt aucti, id & πλῆθος, & πληθώραν vocant: vbi verò vel flaua bile, vel nigra, vel pituita, vel ſeroſis humoribus refertum corpus iam fuerit, eam affectionem cacochymiam, nõ plethoram, nominant. Hæc Galeni verba appræhendens, ita redundantiam humorum diſtribuit. Aut redundant (inquit) humores omnes ſimul, aut illorum aliquis. ſi primum, multitudo eſt, atque hæc aut ad vires, aut ad vaſa: ſi ſecundum, eſt cacochymia, non multitudo. Primò audiat ex nobis quàm ineptè Galeni verba fuerit interpretatus: deinde nos iis, quæ ille obiicit, reſpondebimus. Si in illo loco ſecundi de compoſitione pharm. ſecundum loca, ſanguis de omnibus humoribus diceretur: an non in nugatione depræhenderetur Galenus? eſſet ſanè perinde ac ſi diceret: Fit plethora in redundantia quatuor humorum, aut in redundantia quatuor humorũ. quòd ſi ex vbertate orationis vſus fuiſſet repetitione, quorſum addidiſſet, ſolius? nam illa dictio, vel ſanguinis ſolius, apertè indicat: dici ſanguinem nõ de omnibus, ſed de vnico humore. Præterea ex verbis quæ prioribus his verbis ex aduerſo reſpondent, citra dubium colligitur: ſanguinis ſolius redundantiam in multitudine contineri. inquit enim Galenus: Vt quando aliquis aliorum humorum redundat (ſunt autem ij pituita, flaua bilis, aut atra) non redundantiam ſimpliciter, ſed cum addito nominant. Igitur redundantiam ſanguinis ſolius, ſub nomine multitudinis intelligit. Quare & tua diuidendi ratio eſt imperfecta ac manca. rogo enim: quando humorum proportio variatur, redundãte ſolo ſanguine, quis hic ſit affectus. Nam teneris dicere: eſſe cacochymiam, aut nequaquam fieri poſſe, vt ſolus ſanguis redundet. Dicis hoc ſecundum, ſed nullam rationem profers. tenebaris dicere: cur ſolus ſanguis non poſſit redundare, cùm poſſit pituita ſola, & bilis flaua, & atra. Nam ego tam longè abeſſe hoc à Galeni mente video, vt dicat ille 17. capite libri de plenitudine: ſolum ſanguinem recipere poſſe maximam eminentiam in plethoricis affectionibus, nullum aliorum humorum poſſe. At inquis, priùs dixerat ipſemet Galenus, nullum in venis ſanguinem poſſe eſſe ſolum, & impermixtum. concedo, ita dixerat. Sed vt hæc minùs te conturbent, conſidera, quantum interſit: ſanguinem eſſe ſolum in venis, aut ſanguinem redundare ſolum. Quod ſi non intelligis: finge eſſe in vaſe quopiam, ſi lubet, libram aquæ, atque huic libram aliam vini immixtam. Non poteſt fieri, quantum intelligo: vt in dicto vaſe vinum ſit ſolum. erit enim, quantumuis addas ſupra priorem menſuram, plus minúſve dilutum. Tamen fieri poteſt, vt ſolum redundet: ſi vini menſuræ addas multò plus, & aquæ nihil. Igitur neque in venis opus eſt ſolum eſſe ſanguinem, vt ſolùs redundet. nam neque aliorum humorũ quiſquam ſolus eſſe poteſt in venis: quos tamen ſolos redundare tu ipſe concedis, vocáſque redundantiam, cacochymiam. quomodo ergo Galenus decimo tertio Methodi (nondum enim ſatis reſpondimus) finiens plethoram & cacochymiam, dixit: redundantiam æqualem omnium humorum, redundantiæ ſolius ſanguinis non facta mentione? an quoniam hanc plethoram eſſe, etſi nõ diceretur, ex additis intelligebatur manifeſtè? addit enim: Vbi verò vel pituita, vel bile flaua, vel atra, vel ſeroſis humoribus refertum corpus iam fuerit: cacochymiam eum habitum, non plethoram vocant. cùm enim plethora trium humorum redundantia conſtaret: quarti redundantiam apertum erat plenitudine contineri. Sed quid ego tam multa refero: cùm Galenus ipſe libello de plenitudine ruborem, non plenitudinis ſimpliciter ſignum eſſe dicat: ſed ſanguineæ plenitudinis? quæ quæſo eſt hæc ſanguinea plenitudo, à plenitudine ſimpliciter diuerſa? niſi ex redundantia ſanguinis ſolius. Sed videtur difficile: quòd Galenus illo in loco non ſolùm ſanguineæ multitudinis meminit, ſed & pituitoſæ, & bilioſæ, & melancholicæ. quare neque redundantia ſolius pituitæ, aut bilis flauæ, aut melancholiæ cacochymia videtur eſſe: ſed multitudo nedum ſanguinis. Sed hęc ipſa argumentatio à nobis integram harum affectionum interpretationem requirit ex Galeni ſententia: Leonharto iam tandem iuſſo faceſſere. quoniam in ea diuiſione, qua diſpoſitiones plethoricas aggreſſus eſt diſtinguere, omiſit plura, quàm dixit. Aut enim, inquit, redundant omnes humores iuxta proportionem, qui affectus plethora

eſt: aut

eſt: aut illorum aliquis, qui affectus eſt cacochymia. Quaſi verò non ſint multæ plethoræ: in quibus periit hæc humorum æquabilitas. Quotieſcunque eſt ſenſus grauitatis,aut tenſionis,eſt multitudo.nam hæc ſigna diximus eſſe propria. Poteſt verò fieri hic ſenſus,auctis omnibus humoribus ſimul,atque hæc eſt plethora abſolutè,ac citra additum: aut redundante ſolo ſanguine,quę & ipſa ſyncera plethora eſt,& dicitur plethora ſanguinea. tamē eſt ſyncera: quia nihil habet vitij,ſed ſanguinis ſolam multitudinem. Nullus aliorum humorum redundare poteſt in venis ſolus, vſque ad ſenſum grauitatis aut diſtenſionis. Affectus enim in quibus ſoli redundant,cacochymiæ ſunt: vt morbus regius,leucophlegmatia, & ſimiles,in quibus nullus grauitatis ſenſus eſt, neque tenſionis. Tamen poteſt redundare quicunque illorum plus aliis ſupra proportionem,vſque ad grauitatem,aut tenſionem.atque ita fiunt multitudines, quæ non ſunt exquiſitæ: ſed dicuntur cum addito,plethora pituitoſa,bilioſa, aut melancholica. ſuntque affectus compoſiti: quia habent permiſtum nonnihil cacochymię. Vt ſi quis intelligat redundare omnes humores in venis vſque ad grauitatem aut tenſionem: tamen pituitam plus cæteris, ita vt ipſa ſola corrumpat proportionem: plenitudo eſt hæc(adſunt enim grauitas & tenſio)ſed pituitoſa,quia pituitoſus redundat ſanguis. Sed quoniam multitudinis ſpecies nunquam erunt conſpicuæ: niſi ſpecies cacochymiæ intelligantur: rurſus hinc exordiamur diuiſionem. Sanguini, (vt nomen hoc de humoribus dicitur) poteſt accidere multitudo, aut vitium. quod alij dicunt: poteſt redundare quantitate,aut qualitate. multitudinem hîc dicimus, non quantulumcunq; incrementum: ſed quod grauitatem facit, aut tenſionem. ad quos vſque terminos poteſt ſanguis creſcere: aut omnibus humoribus creſcentibus, aut vno. atque rurſus omnibus creſcentibus: aut iuxta proportionem,aut aliquo illorum plus reliquis creſcente,ac ſupra proportionem. prima eſt plethora: ſecunda eſt plethora ſanguinea,aut pituitoſa,aut bilioſa,aut melancholica, prout hic,aut ille humor ſuperat proportionem. Intellige (neque enim hoc quidquam impedit fieri) ſi duo humores proportione exceſſerint: ab ambobus recipere appellationem. vt ſi dicas: plethoram bilioſam,& pituitoſam. Solus nullus humor poteſt redundare vſque ad grauitatem,præter ſanguinem: qui cùm redundat,eſt multitudo ſanguinea. Vnde iam collegimus,ſanguineæ multitudinis duos modos: cùm ſolus ſanguis redundat,vel ſolus ſuperat proportionem. His igitur modis accidit humoribus multitudo. Vitiari etiam poteſt multis modis ſanguis: aut comparata aliqua mala qualitate, aut intemperatus,aut putris. atqui intemperie affici poteſt tot modis,quot intemperierum ſunt ſpecies. fieri enim poteſt calidior,frigidior,humidior,aut ſiccior,vel horum duo ſimul accipiens. permiſtionum etiam tot erunt modi: quot humores, quorum permiſtione vitiari poteſt. poteſt enim fieri pituitoſus, bilioſus, melancholicus, aut ſero plenus. Hæ ſunt ſpecies cacochymiæ,quæ tunc temporis exquiſitæ ſunt: cùm aliquis vitioſorum humorum redundat ſolus. quo tempore nullus grauitatis, aut tenſionis eſt ſenſus: vt in ictero,elephante,leucophlegmatia. Nihil tamen prohibet cacochymias cum plethoricis diſpoſitionibus copulari. vt ſi quis ictero laboret, ſimulque per corpus vniuerſum ſenſum patiatur grauitatis. ſinguli etiam horum affectuum: ſiue multitudines ſunt,ſiue vitia (quod perinde eſt ac ſi dicas: ſiue multitudines ſunt, ſiue cacochymiæ) poſſunt eſſe aut in toto,aut in parte. Plenitudinum ac cacochymiarum totius corporis exempla iam diximus: ſed earum,quę in parte ſunt,exempla,ſunt tumores præter naturā,& intemperies particulares,quibus fieri ſolet: vt in vno aliquo membro multum alicuius excrementi colligatur. tot ſunt redundantiæ ſpecies: quas, vt faciliùs intelligantur & retineantur memoria, hoc ſchema continebit.

Redundantia:
- multitudo
  - ſine additamento,
    - ad vires,
    - ad vaſa.
  - cum additamento,
    - ſanguinea,
    - bilioſa,
    - pituitoſa,
    - melancholica,
    - ſeroſa.
    - harumquęlibet
      - ad vires,
      - ad vaſa.
- cacochymia
  - alteratio,
    - calfactio,
    - refrigeratio,
    - humectatio,
    - deſiccatio.
    - harum quæuis
      - ſimplex,
      - duplex.
  - permixtio,
    - pituitæ,
    - bilis,
    - melancholiæ,
    - ſeri.
    - harum quæuis
      - ſimplex,
      - duplex.
  - putredo.

hæc omnia
- in toto,
- in parte.

hæc rurſus omnia
- ſola,
- copulata.

Quibus

Quibus definitis,non fuerit inutile,antequam hoc caput concludamus, illud etiam definire: ſint ne hæ redundantiæ ſpecies morbi, an affectiones ſecundum naturam. nam morbos eſſe,videtur Galenus ſignificare haud obſcurè quarto de tuenda valetudine,ita ſcribēs in ipſo libri principio: Quæ igitur ex immodica exercitatione laſſitudo fit,ſalubre eſt ſymptoma: quæ verò ſine hac, morboſum. Igitur ſi laſſitudines non ſponte factæ ſymptomata ſunt morboſa, ſunt verò ſymptomata multitudinū: multitudines ipſæ proculdubio morbi ſint. non enim aliud eo loco ſignificat ſalubre ſymptoma, quàm quod cum ſanitate conſiſtit: & morboſum, quod eſt ex morbo. Adde curari ab eodem Galeno,vt paulò antè tetigimus, laſſitudinem phlegmonodem maioribus auxiliis,ſanguinis,inquam,miſſione vſque ad deliquium animi, & pluries repetita: nec ſolùm hanc, ſed omnes etiam laſſitudinum ſpecies ſanguinis miſſione curari, dempta vlceroſa. quod tamen fieret: ſi poſſent per ſanitatem conſiſtere. Sed contrà eſt, quòd ſi ita eſſet, nequaquam Hippocrates in Aphoriſmis dixiſſet: Laſſitudines ſponte factæ morbos prænuntiant: ſed,morborum ſymptomata ſunt. neque Galenus earum curationem in libris de tuenda valetudine ſcripſiſſet. ſpectaret enim profectò ad curandi methodum. tamen res,quantum ex autore licet colligere, & euidentia ipſa declarat: habet in hunc modum. Redundantiæ per ſe diſpoſitiones neutræ ſunt. neque enim omnino ſunt diſpoſitiones ſecundum naturam, neque morbi. lædunt enim operationes aliquatenus, aut pungentes, aut grauantes, aut tendentes: tamen non vſque adeò,vt auocent à rebus agendis, & conſueta impediant munia. ſunt verò cauſæ promptiſſimè morbum generantes, niſi præſcindantur: manentque cum ipſo morbo, atque ita patiuntur laſſitudines ægrotantes multi. tamen laſſitudines per ſe, ſymptomata ſunt diſpoſitionum neutrarum: quæ nonnunquam morbi fiunt. id quod intelliges ex Galeno, qui capite quarto de ſanguinis miſſione,de vtraque plenitudine, ea inquam, quæ eſt ad vires,& ea quæ ad vaſa,differens inquit: Siue in ægrotante homine, ſiue in bene valente ſit. nam vt (inquit) qui onus geſtat graue, non ſtatim concidit vt grauatur, & defatigatur: ita qui multitudine laborat, hac ratione ſolam grauitatem aut tenſionem patitur. deinde durans multitudo, maioris mali fit cauſa. iam verò vlceroſam laſſitudinem, quarto de tuenda valetudine monſtratur, poſſe accidere homini vel optimè ſano ex leui errore, antequam omnino conſueta munia impediantur. Quòd ſi à Galeno morboſa ſymptomata,dictæ ſunt laſſitudines,proinde puto dictum: quòd ſint morborum nuntiæ. non quòd ipſæ ex morbo fiant, ac non potiùs ex neutris diſpoſitionibus. Explicui quantum potui exactè, quæ de multitudine ac laſſitudinibus à medicis non ſatis explicita circumferuntur. Quare de his hactenus.

De ſcopis mittendi ſanguinem.
Cap. 11.

MISSIS his quæ de ſanguinis miſſionis, auxilij eorum quibus medici vtuntur verè maximi, ſpecie quærenda forent,illud vnum in hac quæſtione proponendum duxi: quando mittendus ſit ſanguis, & quando ſecus. hæc enim fuerit vtiliſſima quæſtio: quoniam auxiliorum vis vtendi occaſioni præcipuè ineſt. Plæriſque videtur reſponſum facile: quando adeſt aut aderit magnus morbus,ætas florens, & cōſtans virtus,vtendum eſt ſanguinis miſſione. nam Hippocrates quarto de ratione victus in morbis acutis 19. In acutis paſſionibus,inquit, ſanguinem mittes, ſi vehemens videatur morbus, florueritque ægrotantibus ætas,& illis adfuerit robur. quæ ſententia, vt habet Galenus in commentario,verè digna eſt Hippocrate autore: quippe quæ omnes mittendi ſanguinis ſcopos breuiſſima dictione comprændat. alij reſpondēt cum Galeno libello de ſanguinis miſſione: mittendum eſſe ſanguinem cùm virium adeſt robur, & morbus magnus, præter pueritiam. quoniam pueri ex ſeſe habent vnde euacuentur: & eorum ſubſtantia, quippe quæ humida eſt & calida, citiſſimè exoluitur. Itaque hac dictione duo tantùm iam ſuperſunt ſcopi mittendi ſanguinem: robur virtutis, & magnus morbus. hactenus reſpondēt omnes. Meminiſſe hoc in loco

oportet eorum, quæ primo huius operis libro monſtrata ſunt de ætatibus: eas ſcilicet non debere à medicis annorum numero definiri, ſed temperamentis, & naturis. vnde fit conſpicuum, non illum arcendum eſſe ab hoc auxilio, qui decimum quartũ annum nondum attigit: ſed eum qui ex ſeſe tantam habet expirationem, vt miſſione ſanguinis non indigeat. neque illum qui ſexageſimo anno iam ſit, ſed eum qui tanta iam ſit imbecillitate, vt ſanguinis miſſionem citra periculum non ſuſtineat: quocunque ætatis anno alterutrum fiat. nam quemadmodum monſtrauimus: non poſſunt ætates certis annorum numeris finiri. ſed etſi perpetuò continerentur eiſdem annis ætates (quod tamen periodorum varietas non fert) erraret tamen, qui aut quartum decimum annum perpetuò expectaret, aut ad quadrageſimum quintum quinquageſimúmve ſemper deſiſteret à mittendo ſanguinem. nam qui ita docet: pueritia, quæ quartodecimo anno finitur, prohibet mitti ſanguinem, haudquaquam perpetuum & inuiolabile effert pręceptum. ſed vnicam indicationem declarat, non leuem illam quidem: ſed tamen cui poſſis contrarias obiicere potentiores. dicimus enim non minùs: expectandum eſſe mediocrem aëris temperiem, tamen non proinde in æſtate perpetuò abſtinemus. eſt ſanè maximum illud præceptũ in curandi ratione: cùm contrariæ concurrunt indicationes, operari pro ratione potentioris, impotentiori etiam aliquid tribuendo. Intereſt inter virtutis robur, & magnitudinem morbi, & ætatem florentem, quòd virtutis robur, & morbus, ſunt ſcopi neceſſarij (nam niſi ſit morbus qui expoſcat, ſtultum fuerit mittere ſanguinem: niſi ſit virtus, quæ ferat, fuerit pernicioſum & ſtultum) tamen ætas florens eſt indicatio omnium earum, quę perpetuæ non ſunt, (ita appello eas, quibus poſſis obiicere contrarias) potentiſſima, nondum tamen perpetua ac neceſſaria. quod ad ætatem pertinet, ita habet. Robur virtutis, in tribus facultatibus quibus corpus gubernatur, animali ſcilicet, vitali, ac naturali conſiſtit. harum conſtantiam ex firmitudine ſuarum actionum cognoſcimus. meritò tamen robur vitalis, quod pulſus indicat, maioris facimus. Cæterùm animaduertendum eſt: non poſſe ad miſſionem ſanguinis certum quoddam robur præfiniri, ſed experimento & prudentia debere medicum illud cognoſcere. Experimento, dum tyrones ſuorum præceptorum praxin obſeruant: multorum arterias attrectando, & euacuationum quantitatem in memoria reponendo. nam proprium experimentum expectare citra præceptores, non vacat periculo: maximè niſi medicus valde prudens natura ſit, ac doctus. Prudentia: conferendo euacuationem cum virtute, ac præterea præuidendo, quæ ab euacuatione contingent ægrotanti. oportet enim adeſſe robur, non quòd euacuationem hanc ſolùm quam paramus modò, poſſit ſuſtinere: ſed quòd quæ poſtea probabile eſt ægrotanti ſuperuentura. nam fieri poteſt vt adſint duo ægrotantes, cum virtutis æquali robore, & ambo morbis, miſſionē ſanguinis expoſcentibus, affecti: tamen vt alteri meritò mittatur, & alterius robur non ſuſtineat, æquale tamen. ſi ſcilicet ſperas, illum ſtatim ac miſſus ſanguis fuerit, reficiendum: hunc verò longo deinde laboraturum morbo, aut vigilia etiam, aut dolore, aut fore, vt non poſſit expurgationem deuitare: cui tamen ſuſtinendę, ſi miſſus modò ſanguis ſit, non ſufficiet. hæc niſi medicus acutè præuiderit, & diligenter conſiderauerit: non mirum, ſi ægrotantium propoſitorum in hypotheſi, alterum ſciſſione venę ſanet, alterum in mortem præcipitem det. Igitur adeſſe oportet robur, quod ferat: nõ ſanguinis miſſionem modò, ſed quæ poſtea videntur conſequutura. nam ſi in inſtitutione victus hæc conſiderantur omnia, cur negligantur in vſu auxiliorum? Morbum magnum non oportet adeſſe: ſed & qui timetur, poteſt permouere medicum ad mittendum ſanguinem. quandoquidem eſt auxilium: non curationis tantùm, ſed & præcautionis. magnus verò morbus eſt: aut qui propria eſſentia eſt magnus, aut cacoethia, ſiue malignitate, aut partis principatu. non enim curo quorundam de nominibus perpetuò contendentium ineptas argutias, qui malè Galenum dixiſſe aſſerunt: triplici ratione morbum fieri magnum. nam neque morem, neque partis principatum rationes eſſe magnitudinis: cùm mos à magnitudine differat, & poſſit princeps pars laborare morbo, aut magno, aut paruo. Sed hi garriunt minùs intelligentes autoris mentem: qui morbum eſſe magnum dicit, primo modo, in eſſentia propria. quaſi alij duo modi non ſint magnitudinis in eſſentia: ſed ex loco, & more.

more. quæ tamen proinde magnitudinis ſpecies dicuntur: quòd par morbus,& in præſtantiori parte, aut deterioris moris, maiorem exigit medentis curam. quod in præſenti diſputatione fit luce clarius. nam conſtat duci medicum ſæpè ad mittendum ſanguinem, aut expurgandum, prauo morbi more: quod, ſi bonum morem conſpiceret, ne cogitaret quidem. Conſiſtente inflammatione in principe parte, ſanguinem ſtatim mittimus. tamen in aliarum partium inflammationibus,niſi per ſe ſint magnæ,aut totum corpus ſit plenum: ſine miſſione ſanguinis tranſigimus. Præcipit Hippocrates vlcerato capite expurgare ſtatim:ſed tamen non id ſtatim aliis partibus vlceratis. Meritò ergo tres hos modos magnitudinis Galenus dicit, ſi magnus morbus mittendi ſanguinis ſcopus eſt: alioqui non ignarus, magnitudinem & morem differre. qui tertio de criſibus, capite quarto dixerat, eſſe hæc quatuor inuicem diſtincta: magnitudinem, morem, & motum, & ſpeciem. Eſt ſcilicet ea magnitudo, quam 3. de criſibus ſeparat à more, quam 3. methodi dicit in propria ſubſtantia.Sed nihil mirum, ſi quæ non intelligunt,damnent: atque hæc ipſa alios putantes ignorare, ſuas ſententias veluti noua dogmata celebrent. ſed quoniam monſtratum eſt duos eſſe neceſſarios ſcopos, morbi magnitudinem, & robur virtutis: lubet mihi in præſentia interrogare, Nunquid eodem modo ſint ſcopi magnus morbus, & robur virtutis? nam ſcopus, quantum intelligo illud eſt: à quo ſumitur curationis indicatio. indicatio verò ſecundo libro methodi capite ſeptimo eſt ipſa ſequentis, ſeu eorũ quæ agenda ſunt,inſinuatio. At illud quod eſt ſecundũ naturã,cuiuſmodi maximè eſt robur virtutis, ſeruari poſtulat. ergo robur virtutis non expoſcit ſanguinis miſſionẽ: quæ ſi quod aliud auxilium, virtutem ſubuertit. dices: robur virtutis non expoſcere, ſed permittere. ergo magnitudo morbi eſt expoſcens ſcopus. & hac ratione differunt duo hi,quòd robur tantùm permittit:magnitudo morbi non hoc ſolùm,ſed expoſcit etiã. ſed contrà eſt quòd,dicente Galeno nono methodi, capite decimoquarto & decimoquinto: Omnis indicatio curationis ſumitur aut à morbo, aut à virtute,aut à rebus non naturalibus. hæ tres indicationes primùm ad duas tantùm rediguntur: morbi ſcilicet, & virtutis. quia res non naturales nunc ſe habent ex parte morbi, nunc ex parte virtutis. hæ duæ rurſus ad vnicam: nempe contrarij rationem. quoniam curatio perficitur ex morbo qui eſt,ad ſanitatem, quæ fuit. medicus enim curat ægrotantem de morbo præſenti ad ſanitatem priſtinam transferre: id quod per contraria morbo fit. omnes itaque indicationes vno capite colliguntur contrarij: & robur tantùm præfinit,contrarij quod adhibetur magnitudinem. ſumma itaque in curatione indicatio eſt contrarij: & ſcopo expoſcenti cum auxilio quod expetitur, debet eſſe ratio contrarij.ſed magno morbo non eſt contraria ſanguinis miſſio,magis quàm expurgatio.nam ſanguinis miſſio eſt auxilij ſpecies:magnitudo morbi eſt quãtitas,aut intenſio. quantitati, aut intenſioni, quantitas opponitur aut remiſſio, non ſpecies. ergo magnus morbus per ſe non expoſcit ſanguinis miſſionem: ſed tantùm magnum auxilium,non hoc,aut illud. dices fortaſſe: ſanguinis miſſio eſt magnum auxilium. fateor. ſed & expurgatio eſt magnum auxilium. ergo hac ratione non eſt quòd expurgatio indicetur ab affectu,aut affectibus corporis (id quod inter omnes medicos conuenit,& docet Galenus ad id parato libello,cui titulus eſt,quos & quando, & quibus medicamentis purgare oportet: affectus diſtinguens, non contentus magnitudine) & ſanguinis miſſio à magnitudine. ex magnitudine enim ſola illa capitur indicatio, quam Hippocrates iis verbis docuit:Extremis morbis extrema remedia. ita magnis magna. ergo ſanguinis miſſio per ſe indicatur à qualitate, aut ab ſpecie affectus: ex accidenti,à magnitudine.quia magnum auxilium eſt.hoc etiam licet colligere ex Gal. libello de ſang. miſſ. cap. 6. vbi ita habet: De ſecanda vena conſilium inito, præ oculis habens primos hoſce ſcopos: nempe plenitudinis tum quantitatem,tum qualitatem,& virium robur. itaque ſcopus per ſe,& qui per ſe indicat, affectus eſt: nempe plenitudo, aut plenitudinis qualitas, non magnitudo. rurſus nono libro methodi,capite quinto,ita inquit: Hi quidem ſunt ſcopi, prohibentes ſanguinis miſſionẽ:expoſcentes,ſimul cum affectu qui ea primùm indiget, habitus durus & denſus. ex his verbis facilè intelligat quiuis,ſi affectus gratia primùm ſanguinis miſſio requirebatur: affectum eſſe ſcopum, non magnitudinem. igitur eſt noſtra ſententia,

non proinde ſanguinis miſſionem neceſſariam eſſe, quòd magnitudo morbi cum virtutis robore iuncta ſit: ſed quòd corpus laborat aliquo eorum affectuum, qui per ſe indicant ſanguinis miſſionem. quales autem affectus hi ſint, procedens ſermo declarabit. ſed roget interim nos aliquis, quid ergo? nunquid damnandus eſt Galenus, qui citatis locis magnitudinem morbi, & robur virtutis, ſcopos eſſe dicit? minimè. quin potiùs ex eodem autore eſt interpretandum: non indicari ſanguinis miſſionem à magnitudine morbi per ſe, ſed ex accidenti. quia nunquam cum robore virtutis magnitudo morbi coniungitur, quin adſit affectus aliquis per ſe expoſcens ſanguinis miſſionem. nam idem Galenus libello de ſanguinis miſſione capite octauo, Neque enim, inquit, vbi multitudo ſuccorum crudorum congeſta eſt tanta, vt mitti ſanguinem iuberet, ratio redarguitur. nam iſtis virium robur non adeſt. His verbis conſtat hoc argumentum contineri: (reſpondit enim tacitæ obiectioni) vbi adeſt magnus morbus cum multa ſuccorum crudorum copia, non eſt ſanguis mittendus: etiam ſi multitudo ſatis magna ſit ad euacuationem: & robur virtutis adſit, & ætas florens. ergo non ſunt hi ſcopi. Reſpondet, ratio non redarguitur: quia non poteſt cum crudi ſucci copia adeſſe robur virium. Tunc ergo producens ego vlterius argumentum, ex impoſſibili hypotheſi argumentor. num ſi adeſſet morbus magnus ex cruditatibus cum virtutis robore, ſanguis mitteretur? conſtat, quòd nequaquam. ergo ex accidenti fit: vt cum magnitudine morbi, & robore virium ſemper mittatur. nam id quod eſt per ſe, non perit propter rei alterius conſortium. Igitur ex verbis ipſius Galeni magnitudo ex accidenti indicat miſſionem ſanguinis. quæres: quid ergo eſt, à quo per ſe indicatur? affectus is, cui miſſio ſanguinis cõtraria eſt. vt cùm propter plenitudinem mittitur, ipſa plenitudo. dices: cur ergo miſſis indicationibus per ſe, Hippocrates & Galenus ad indicationes ex accidenti confugerunt? quia quanquam magnitudo morbi, cum robore virtutis, ex accidenti indicat: tamen indicat perpetuò. nunquam enim mittimus ſanguinem, quin hæc adſint: nec aliquando adſunt, quin debeat mitti. & quod ad artem medicam attinet: quod perpetuò indicat, perinde eſt ac ſi per ſe indicaret. Quid enim aliud exoptet medicus, quàm ſcire breuicula methodo: quando mittendus ſit ſanguis, & quando ſecus? hos quidem propriùs dixeris ſcopos, quàm indicationes. eſt enim ſcopus, quò debent oculi intendi, ne quid peccetur: qui tamen poteſt ex accidenti indicare. ipſos verò affectus, qui per ſe hoc auxilium expoſcunt, non erat tam facile compræhendere. quia ſimplex affectus non eſt: ſed à multis ſpecie diuerſis expetitur ſanguinis miſſio. nam & qui pleni ſunt, euacuantur hoc auxilio, & qui icti, & qui vulnerati, & qui inflammatione laborant, aut fluxione alia: & (vt multi probati medici opinantur, à quorum opinione ego non recedo) qui ardentiſſimis febribus, etiam bilioſis ſunt affecti. Sed argumentetur aliquis contra nos. tu diſſeris de indicationibus per ſe: indicat per ſe quod eſt contrarium: ſanguinis miſſio vnicum eſt, & ſimplex auxilium, & ſpecie vnum: & vni vnum eſt contrarium, non plura. ergo non poteſt ſanguinis miſſio à multis ſpecie diuerſis affectibus indicari. Reſpondeo: ſanguinis miſſionem, non expeti vt vnum auxilium, ſed vt plura. nunc enim expetitur vt euacuans, (& tunc ſemper ea vtimur propter plenitudinem: quæ aut adeſt, aut timetur) nunc expetitur, vt quod reuellat, vt in ictibus, vulneribus, & inflammationibus: quæ ſunt citra omnem corporis plenitudinem. neque ſolùm in his: ſed in illis, quibus multus ſanguis de naribus fluit, ſanguis mittitur è brachio. quod auxilium conſtat non expeti, vt euacuans. alioqui malè euacuationem euacuatione curaremus, contraque ac Hippocrates, qui ſic ſcriptum reliquit: Morbos omnes qui ex repletione fiunt, curat euacuatio, & euacuationem repletio. Galenus nono methodi capite vndecimo ita habet: Fit autem ſanguis naturæ inutilis bifariam: vel cùm propriam qualitatem ad vnguem non ſeruat, neque ampliùs nutrire, ceu priùs cùm vtilis eſſet, poteſt: vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias, vel diſtendat, vel findat, vel obſtruat. in his quidem miſſio ſanguinis vtilis eſt, ceu euacuantium auxiliorum vnum: in aliis, ceu quod humorum vehementiorem impetum ad contrariam partem retrahat, vel ad latera deriuet. Hoc ergo in loco Galenus in omni redundantia, quæ eſt in quantitate, ad vaſa, vel ad

vires,

vires, vacuans auxilium eſſe dixit: in reliquis affectibus reuellens. quid de bilioſa febre, & ardentiſſima? ſi in illa mittendus eſt ſanguis: à quo affectu indicatur ſanguinis miſſio? certè à febre ipſa. quia prodeſt non vt vacuans, neq; vt reuellens: ſed vt refrigerans auxilium. non enim aliud maius commodum ex ea euacuatione expectatur: quàm quòd refrigeratur habitus corporis. ita enim inquit Galenus in commentario vigeſimo tertio aphoriſmorum primæ ſectionis: Nam in ardentiſſimis febribus, ſi vſque ad animi deliquium ſanguis mittatur, ſtatim totus habitus refrigeratur, & febris extinguitur. in eandem ſententiam libello de ſanguinis miſſione capite vndecimo: Sic itaque affectos ægrotos expedit vſq; ad animi deliquium agere. noui enim quoſdam ipſorum, ex animi deliquio neceſſariò perfrigeratos. monſtraui igitur: ſanguinis miſſionem, vt & ſpecies alias auxiliorum, ab affectus qui in corpore eſt ſpecie indicari per ſe, ex accidenti tamen à magnitudine. fieriq́ue citra ſanguinis redundantiam ob alios affectus: quos omnes antiqui, vt breuiter artis traderent præcepta, nomine magni morbi præſentis & futuri comprehenderunt. hæc docet Galenus libro de ſanguinis miſſione ex profeſſo: aliis in locis non tam attentè, ſed veluti qui aliud ageret. quod proinde libuit monere, quòd Galenus decimo tertio methodi capite vigeſimo differens de miſſione ſanguinis in lethargo ita ſcripſit: Itaq; incidenda in talibus affectibus vena eſt ſtatim ab initio. ſi modò tam valens virtus ſit, vt ſine noxa miſſionem ſanguinis toleret: ac nihil prohibeat eorum, quæ in opere de ſecanda vena retulimus. ſicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas. hæc Galenus, quem conſtat inutiliter adieciſſe: ſicuti vel crudi humoris copia. quandoquidem libro de ſang. miſſ. ſcripſerat: Vbi tanta crudorum ſuccorum copia colligitur, vt mitti ſanguinẽ iuberet: virium robur non adeſt. ſed ſæpè monuimus: autoris cuiuſque mentem accipi debere ex eo loco, quo de propoſita re agit ex inſtituto. nam in aliis nihil mirũ, ſi quædam addantur minùs attentè. proinde nos ex libro de ſang. miſſ. accepimus, quæ modò diximus. quę omnia videtur habere ſanguinis miſſio communia cum expurgatione. nam vt illa citra plenitudinem vtimur, ita hac citra cacochymiã: vt illa propter ictum, lapſum, aut inflammationem, ita hac propter vlcus magnum, aut in præſtanti parte acceptum. docet hæc Galenus quarto methodi, capite ſexto, his verbis: Miſſio verò ſanguinis, ne ab ipſis quidem empiricis, his qui ita ſe habent, neceſſariò adhibetur. ad eundem modum neque expurgatio in ſola multitudine prauorum ſuccorum conuenienter ſuſcipitur. ſed ſicut miſſio ſanguinis & propter multitudinem ſanguinis, & propter morbum vehementem: ita purgatio & propter multitudinem alterius cuiuſpiam ſucci, & propter vim morbi. (paucis interpoſitis) Indigent enim ægroti hac, non modò vt quod moleſtiam infert excrementum expurget: ſed etiam vt in diuerſum trahat, & euacuet. atq; ob eam rem Hippocrates tum in reliquis omnibus operibus, tum in eo quod eſt de vlceribus, & morbi vehemẽtiam ad purgationis indicationem conſiderat. His verbis ſatis patet, vt cum ſanguinis miſſione expurgationem conferat: quòd tam ad illam, quàm ad hanc, expectetur morbi magnitudo. Robur virtutis nemo neget ad expurgationem etiam eſſe neceſſarium: quippe quod omnium auxiliorum magnitudinem præfinit. viderentur ergo eſſe iidem omnino ſcopi expurgationis, & mittendi ſanguinis: ſi non affectus, qui hanc aut illam expoſcunt, expectarentur, ſed ſola magnitudo. neque tamen (etiam ſi perpetuò indicare ſcopos hos diximus) quoties mittendus ſanguis eſt, eſt expurgandum. nam ad expurgationem oſtendemus paulò infrà non opus eſſe tanta vi, quanta ad mittendum ſanguinem. & eſt etiam, cùm alia ratione poſſit expurgationis occurrere neceſſitas, vt ſanguinem mittere non liceat. vt ſi fingas, eſſe homini magnum morbum, & robur: quod modò ſanguinis miſſionem ferre poſſet, cæterùm non quod poſtea poſſit ad ſequentes alias euacuationes, quas præuidet medicus, ſupereſſe. oportet enim robur hoc ita metiri: quod in præſens, & in poſterum poſſit eſſe ſatis. nam non alia cauſa in vtero gerentibus, ceſſat miſſio ſanguinis, quanquam ad præſentia robur eis ſit: quàm quòd timemus ne ſuperſit minus, quàm pro ſuſtinenda matre cum fœtu.

De modo, quo fluit ſanguis in venæ ſciſſione.

Cap. III.

QVOD ex illato venę vulnere tam multa ſanguinis copia fluat: aut tractio, aut expulſio, aut ſucceſſio eius quod vacuatur, facit. ſunt quàm multi, qui tractione fieri, his argumentis contendunt. niſi (dicunt) ſanguis traheretur verſus ſciſſuræ locum: nihil intereſſet hanc, aut illam venam ſecare, in hoc aut illo affectu, neq; quidquam præter propinquitatem reſpiciendum. ſi enim ſucceſſione eius quod vacuatur, exiret, cùm ex propinquis vaſis propinqua ſuccedant citiùs: propinquitas ſola conſideranda foret. quare cùm vena interna cubiti, ſiniſtri lateris & dextri, in communem truncum terminentur, antequam ex caua vena ramuli mittantur, alij ad dextras, alij ad ſiniſtras coſtas deportantes alimentum: quid intereſſet in pleuritide, quodcunq; latus vexaret, ſecare hanc, aut illam: niſi aliquas haberent communes fibras, dextra cum dextris, & ſiniſtra cum ſiniſtris? hæ verò fibræ non aliter poſſunt prodeſſe, quàm trahendo: nam ad hoc villi oblongi à natura comparati ſunt. igitur aut nihil intereſt ſecundum rectitudinem vacuare: aut ſanguinis miſſio tractione fit. Adde, niſi aliqua tractio eſſet in parte ſecta: non poſſe ex tam longinquis partibus ſanguinis motum excitari. nam ſi venæ forent ferreæ aut lapideæ, vt concidere non poſſent earum tunicæ, proculdubio ſi tantillum ſanguinis effunderetur: neceſſe eſſet reliquum ſuccedere, ad ſeruandum continuitatem, aut deuitandum vacuum. ita enim fiſtulis æneis quotidie ſolemus perpetuos fontes imitari. ſed cùm molles ſint venæ: promptius illis eſt effuſo ſanguine, qui prope vulnus erat, ſubſidere. hoc viſus eſt docere Celſus, qui ſecundo libro capite decimo ita ſcripſit: Proximum locum primò exhaurit: ex vlterioribus autem eatenus ſanguis ſequitur, quatenus emittitur. vbi is ſuppreſſus eſt: quia non trahitur, ne venit quidem. itaque videtur Celſus tractioni dare miſſionem ſanguinis, cùm dicat: quia non trahitur, ne venit quidem. præterea neque ad mittendum ſanguinem vteremur frictione particulę, neque ligaminibus fortioribus, neque aqua calida: niſi his tractionem moliremur. igitur vel ipſa mittendi ſanguinis forma, qua vtimur, tractione ſanguinem fundi declarat. His argumentis multi perſuaſi, ita cenſent. Cæterùm vt, quod res habet, nos poſſimus monſtrare, occaſio ipſa poſcit: vt de modis quibus ſuccus, aut excrementum, aut res alia quęuis, poteſt in partem aliquam ſuccedere, diſſeramus. id quod, vt veniamus ad rem, perſtringemus breuibus. Poteſt ſuccus aliquis incumbere in partem quampiam: aut ab aliis in eam compulſus, aut ab ea tractus. porrò vt aliæ particulæ expellant: facit aut ſucci redundantia, aut malitia, aut dolor partis ad quam tranſmiſſio fit, excitans aliarum vim expellendi. vt hæc recipiat: facit propria illius imbecillitas. tractio fit calore, aut proprietate, aut ſubſtantia, aut ſubſtantiæ ſimilitudine, vel ſucceſſione eius quod euacuatur. docet hæc Galenus cum demonſtrationibus in opere de facultatibus naturalibus, ſecundo etiam de differentiis febrium capite vltimo. & aliis innumeris in locis repetitum eſt: fortiora membra immittere ad debiliora, debiliora verò cogi admittere excrementa aliorum. ita fiunt febrium acceſſiones, ita fiunt fluxiones, ita omne genus eorum, qui decubitus, & qui abſceſſus à medicis appellantur. dolor quoque quanquam trahere à Galeno ſæpè dicitur, (vt libello de ſanguinis miſſione capite ſeptimo, vbi ita dicit: Quippe cùm dolor ſanguinem ad ſe trahat) tamen, quemadmodum ipſemet declarat decimotertio methodi capite tertio, vbi rem attigit exactiùs, inſtigat membra quæ circumiacent ad immittendum, ipſe nequaquam trahens. non enim, arbitror, in dolore (qui, vt ſuprà à nobis quoque dictum eſt, nihil eſt præter quendam ſenſum, triſtem ſcilicet) proprietatem aliquam, aut ſimilitudinem conſtitues. ſed cùm membrorum omnium vis ſuapte natura ad expellendum id, quod ea irritat, inſurgat: fit vt particulæ proximæ verſus dolentem ſeſe comprimant, ſuccumque in illam ita emittant. Notanda hìc eſt illorum ruditas: qui cùm prædictum Galeni locum legerint malè intelligentes, ita ſcribunt: non trahere dolorem ad partem dolentem, ſed animalem facultatem commouere: quæ ſuis inſtrumentis vſa, ea ad dolentem partem, vt ei auxilietur, mittit. nam ad mittendum non irritatur facultas animalis, ſed naturalis. nam vt illius eſt ſentire & mouere: ita huius trahere & expellere. illa

igitur facultas irritabitur ad expellendum, quæ eſt expulſura. nam ridiculum fuerit irritare Ioannem, quò moueatur Petrus. addunt enim: facultatem animalem vſam ſuis inſtrumentis, mittere ad dolentem partem. Inſtrumenta expulſionis: facultatis naturalis ſunt, non animalis. nam non arbitror, dices: ex punctione digiti fieri inflammationem in axillis, actione muſculorum, liberè atque ex arbitrio ipſius ægrotantis. Fortaſſe dices, dolore non poſſe irritari facultatem naturalem: cùm ipſe dolor ſenſus ſit, & actio deprauata facultatis animalis. An ignoras: poſſe facultatem vnam per alteram irritari? diſce igitur, tantam eſſe trium facultatum corpus noſtrum gubernantium conſpirationem, vt illata animali facultati moleſtia, irritetur naturalis ad expellendum. nam aliter non poſſent mordentia & pungentia irritare vim expultricem excrementorum. nam illa animali tantùm vi ſunt moleſta. Sed quanquam ſenſus triſtis qui per famem fit, animalis eſt potentiæ ſymptoma: tractio verò ad quam ventriculus eo ſenſu irritabatur, naturalis vis eſt actio. nimirum idem membrum, vt ventriculus, inteſtina, & brachium, animali facultate ſentit irritationem: & naturali expellit. vtitur verò inſtrumentis expulſionis facultas naturalis, non animalis: quanquam hæc illi ſubſeruit, ad ſentiendum noxia. Ita partes quæ circa dolentem ſunt, cæco impetu aduerſus dolorem inſurgunt, comprimunturque verſus illum: & compreſſione ſpiritus & ſanguinem mittunt, ad expellendum dolorem, non ad ferendum ſuppetias. Quanquam videri hoc fortaſſe alicui poſſit durius. videntur enim hac ratione illæ ſolummodo partes immiſſuræ ad dolentem, quas dolor tangit. nulla ſiquidem naturalis vis expellit non irritata. At verò dolor, puncto acu digito, non videtur poſſe ipſum digitum excedere: nedum manum, aut brachium totum. tamen fluxio fit puncto digito, vel à thoracis partibus, cùm in axillis glandularum tumores fiant, humoribus qui mittebantur, velut media via interceptis. Oportet eum, qui hæc ſit aſſequuturus, perlegere priùs ea, quæ de facultatibus ſecundo huius operis libro ſcripſimus, atque tunc tandem conſiderare: fieri poſſe, vt in membro aliquo expultrix vis torpeat per ſe, tamen à tractione, quæ aliunde fit, excitetur. & vt permota alicunde, vtcunque id fiat, praua ſucci portione: reliqui ſucci vel à longinquiſſimis partibus moueantur, ſucceſſione eius quod euacuatur. vt ſi quis intelligat, in venis eſſe copiam maiorem ſanguinis, quàm pro virtute: tamen venas illum non poſſe expellere, neque adeò ſeſe comprimere. non mirum, ſi incepta alicunde euacuatione, aut data via exitus: reliqua ſimul peragat expultrix facultas. Illud quoque multò eſt curandum minùs, ſi compreſſis proximis dolori partibus, & inanitis: reliqua vacuentur ſucceſſione, atque ita vel à longinquiſſimis partibus verſus dolentem concitetur ſanguinis impetus. vt in hortis per multos aquæductus humore diſtributo: ab extremo quodam riuulo, cui conſtipato luto fuerat meatus intercluſus, aquam fundentes, fluxum à totis riuis permouemus. hæc igitur ita contingunt. ſed illud quoque oportet iam hinc meminiſſe: facultatem ſiue per ſe ſola operatur, ſiue conſpirat cum trahentibus, ſiue iuuat ſucceſſionem eius quod euacuatur: ſemper contendere quoad poteſt, noxium expellere. itaque immiſſio hoc modo fit. Tractionis modus prior, ſiue fiat à calore, ſiue à proprietate, ſiue ſimilitudine, modò nihil curo: vtpote quod ad modò dicenda confert nihil. illud vnum certum eſt: errare toto cœlo eos, qui tractionem à calido, ad eam quæ à vacuo fit, redigunt. nam Galenus quinto de ſimplicium medicamentorum facultate capite decimo ſexto inquit: Quædam calore trahere, vt ſtercora putrida, & alia quæcumque pollent calore vehementi: quædam ſimilitudine ſubſtantiæ. huiuſmodi eſſe expurgantia medicamenta, & nonnulla alexiteriorum. atq; addit: Calida autem eſſe oportet talia omnia. nam inter ea quę ſubſtantiis ſimilia ſunt, quod calidius eſt, id potentius eſt ad trahendum: vtpote quod ſimilitudini auxiliarium acceperit calorem. Itaq; docet Galenus, proinde medicamento humorem trahi, non tamen ab humore medicamentum: quòd medicamentum calidius ſit, & tractio à calore iuuet eam, quæ à ſubſtantiæ ſimilitudine fit. quod contrà omnino contingeret: ſi calor traheret ratione vacui. fieret enim, vt arbitror, reſoluto à calore vicino ſucco, atque in illius locum ſuccedente reliquo. ſed ea lex eſt ſucceſſionis loco eius, quod euacuatur: vt propinquius ſuccedat longinquo priùs, &

fluxum priùs ſolido,& tenue craſſo. ſpeciei aut formæ nullum eſt diſcrimen.tamē in tractione à ſimilitudine, illud quod ſimile eſt,ſolum trahitur. itaque cùm tam ſit agaricus pituitæ ſimilis,quàm illi hæc:& caloris actio acutior ſit, tractio à vacuo anteuerteret tractionem à ſimilitudine. atque ita neceſſe eſſet, euacuari priùs magis propinqua,& fluxiora, & tenuiora, deinde proprium humorem: aut,gratia exempli,dato pharmaco extractorio pituitæ,ſerum priùs,bilem deinde, tertiò pituitam,quod contrà ſit omnino. priùs enim extrahitur proprius humor: deinde ſi ſuperpurgatio vocata ſit,reliqua ſuccedunt dicto ordine. quoniam, ſcilicet, calor & ſimilitudo cōſpirant in vnicam tractionem.Præterea, qua ratione calor in phlegmone,traheret verſus inflammatam particulam ratione vacui:cùm quæ inflammata eſt, neceſſariò patiatur multitudinem ad vaſorum capacitatem?& vſque dum phlegmone incipit reſolui:nihil remittat tenſionis, etiam ſi aliunde nihil fluat? quin potiùs calor attenuans cōcluſum humorem, diſtendat ampliùs? tamen tunc temporis ſolet maximè trahere,quo nihil reſoluitur,in principio ſcilicet: cùm iam pars vacuatur à calore per reſolutionē, tunc temporis ſolet fluxio ceſſare. Igitur caloris eſt proprium, trahere per ſe : non ex accidenti,aut vacui ratione. tamen Gal. 3. de facultatibus naturalibus duarū tantùm tractionum meminit, nulla caloris mentione facta : quia ad trahendum ſolet cū ſubſtantia conſpirare,atque ad ea quæ eo loci dicebantur,nihil intererat,illa diſtinguere. Argumento etiam eſt frigus,quod repercuſſum facit materiæ: non quòd impleat locum, ex quo repellitur materia illa, ſed quòd natura ſua frigori hoc inſit. quare eius contrario,calori,contraria vis inerit trahendi:atqui hæc per ſe,nō vacui ratione. Adde:medicamentum calidum impoſitum cuti, nō eſſe quod ratione euacuationis trahat.nam vt diſſipat tenuem ſubſtantiam, ita ſuccos diſſoluit in halitus. quare vicinas venas potiùs diſtendet,præ plenitudine,quàm euacuet. quòd ſi quid euacuaret, cùm id ſenſum fugiat,non affatim & repentè,potiùs cōciderent venæ,quā ſucceſſione replerentur.ſed ſumus de his dicturi procedente ſermone, vbi de expurgantium medicamentorum facultate dicemus. de cauſa, qua non ſolùm ſucci, ſed & omnia natura conſtantia proſequuntur proximæ rei euacuationem: cœpimus dicere primo huius operis libro quæſtione 2.indignabundi præ cuiuſdam noſtri arrogantia, qui philoſophos omnes medicóſque ſimul damnat,quòd ad deuitandum vacuum moueri hæc dicunt:ſeque omnibus dicit ſapientiorem,qui inuenerit, non ſuccedere aquam, gratia exempli,cùm ſurſum ſuctu trahitur,ne vacuum detur. neque enim (inquit) id curat aqua, neque id intelligit: ſed qui ſugit, facultatem quandam immittit,aut impulſionem, denique horum modorum aliquo illi violentiam infert. Sed intelligat hic, quod prædicto loco monuimus: facultates omnes, quantumuis naturales, ac ſine ſenſu ſint,operari propter finem,atque has ipſas multò minùs à ſuo fine aberrare,quā intelligentes.præterea ea,quæ omnibus rebus proſunt, ſingulas procurare: quoniam natura communis per omnia diſperſa eſt:ita non eſt præter rationem: aquam aſcendere,ne ab aliarum rerum commercio diuellatur.quod,ſiue dicatur ita,conſequitur, ne amittat rerum continuitatem: ſiue, ne detur vacuū: ſiue,ad replendum vacuum, perinde ſit. nam ſi de his rurſus inſtitueretur quæſtio: de nomine eſſet. illud tamen tentandum eſt monſtrare:illum qui euacuat, nullam vim inferre ſuccedentibus corporibus. atque ita neque violentum eſſe hunc motum:etiam ſi aqua,vt erat in exemplo,aſcendat. Conſiderandum eſt id quod Gal.obſeruauit ac docuit tertio de facultatibus naturalibus capite vltimo: ſucceſſione ad vacuum etiā longinqua trahi poſſe, ſed ſimilitudine non niſi propinqua. magnes enim ſi longè à ferro ſitus ſit, illud non trahet: ſed per oblongam fiſtulam aëre aut aqua plenam, priorem ſubſtantiam hauriens, vel longinquiſſimam poſſis permouere. quod euidentiſſimo argumento eſt, eum qui euacuat,non operari quidquam in id quod ſuccedit, cùm inſtat periculum vacui,ſed ex accidenti hæc ſuccedere,quoniam proximus locus euacuabatur. Nam ſi operaretur,facultate aliqua operaretur. facultatem verò,vt dicitur libello de multitudine,oporteret eſſe δραστικὴν, vel ποιητικὴν, id eſt, efficacem, aut effectricem. atqui ſi vis aliqua eſſet effectrix,neque ex quacunque diſtantia,neque ex admodum magna poſſet operari: ſed ex certa quadam,eaque mediocri,vt aliæ facultates. ſed ſi intelligas fiſtulam aliquam æneam à puerili bucca produci,vel vſque ad cælum ipſum,

puerumque

puerumq; inſpirãdo haurire:neceſſe ſit aut aerem rareſcere, aut fiſtulam æneam frangi,aut materiam vel ab ipſo cœlo permoueri.hæc verò facultate aliqua pueri efficaci fieri,non eſt probabile:neq; omnino fieri,niſi per accidens ſuccederent. quanquam eſt ab opinione contraria hoc argumentum non contemnendum. Experimento conſpicimus: quò ſubſtãtia ea quæ in locum qui vacuatur,ſucceſſura eſt,eſt denſior,eò ſuctum debere fieri à maiori vi. nam ſi in aere velis folles aliquos dilatare, id facillimè efficies. Cæterùm ſi in denſiorem aliquã materiam facias foramen follium impingere:non ampliùs poſſis ipſos dilatare, etiam ſi apponas conatus extremos.Igitur reſiſtit res,quæ ratione vacui trahitur, tractioni. quod ſi fit:conſtat eſſe violentum motum.nam qui naturalis eſt,ſine interna reſiſtentia fit:re ipſa,quæ patitur, conferente vim. pro huius argumenti dilutione recipiendum primò eſt id , quod negabit nullus. cùm locus aliquis diſtenditur, ad replendum vacuum:citiùs ſuccedere propinqua, quàm diſtantia,rara,quàm denſa, mollia, quàm dura. Præterea etiam aduertendum eſt : res eadem natura quieſcere,ne vacuum fiat,qua mouentur ad replendum. nam ſi ex motione inſtat periculum vacui: eodem appetitu nitentur quieſcere, quo cõtendunt moueri ad replendum vacuum.cùm igitur aliquis nititur tendere thoracem,ſi nulla ſubſtantia adeſt quæ poſſit ſuccedere: difficilis dilatatio fit, non reſiſtente re, quam conamur trahere:ſed vaſe ipſo,quod dilatamus, conãte quieſcere,ne detur vacuum,quod proinde obſiſtit facultati dilatanti. Vides igitur qua ratione fieri poſſit : vt res duriores difficiliùs trahantur, q̃ molliores , ipſis tamen nequaquã reſiſtentibus.ſed cũ quod debet ſuccedere,mollius eſt, ſuccedit facilè : cùm verò durius,ineptiuſq; ad motum, ipſæ partes vaſis quæ ſunt ſequaces,ſubueniunt vacuo,quieſcẽdo renitendoq; dilatationi.Nam eodem impetu,quo ſi ſemel forent dilatatæ, ſubſiderent,ne fieret vacuum:eodẽ,inquã, reſiſtunt ne dilatentur. Igitur quæ mouentur ſucceſſione eius quod euacuatur , ſuccedunt, ne vacuum fiat.vis effectrix huius motus (diximus .n. hactenus finem) propria cuiuſque rei eſt forma.verũ de tractionibus ſatis multa diximus.perpendendũ modò eſt:qua ratione ſciſſione venæ ſanguis effundatur. Tractionẽ aliquam eſſe à parte vulnerata conſtat: quandoquidẽ frictio, ligamen, aut calida, quibus vtimur, neceſſariò tractionẽ faciunt. ſed conſtat hanc inefficacẽ eſſe ad tantum ſanguinem extrahendum, quantus vna venæ ſciſſione mitti ſolet. Videtur itaq; effundi (atq; hæc noſtra ſententia eſt) à propinquis partibus extractus, à lõginquis ſuccedens,loco eius quod euacuatur.atq; cùm venæ adeò plenæ ſunt, vt corpus,aut pars aliqua grauetur:expultrice vi, quæ eſt in ipſis vaſis , fluxui ſanguinis adminiculante.quod impetus,qui magnus ſolet eſſe in fluente ſanguine,diuq; durãs, declarat. non enim loco eius quod euacuatur,in vaſis potentibus cõcidere,cum tanto impetu flueret. neq; verò propterea quòd poſſint venæ concidere,tollitur omnino ſucceſſio,pro eo quod euacuatur.ſuccedunt enim ſucci,vt dixi,& ad deuitandum vacuũ, & ad ſeruandã continuitatẽ propriam . vt aqua in plano ab vna parte effuſa, vbi nullũ vacui periculũ eſt:fluit tamen gratia ſeruandæ ſuæ continuitatis.caſus tunicarũ tollit periculum vacui, ſed non diſcontinuationis. ſi etiam venæ grauante plenitudine laborãtes ſint, non dubium, quin fuſionẽ iuuẽt: vt natura expurgationi, quæ à pharmaco fit ,cũ fit opportunè, adminiculatur. vt igitur expurgatio illa fit, hinc trahẽte pharmaco,illinc expellẽtibus vaſis: ita illa miſſio ſanguinis fit,hinc trahentibus frictione,ligamine,& calida,illinc concitato motu ſucceſſionis,illumq; iuuante facultate expultrice. ſed vt, cùm ante concoctionẽ citra magnã indigentiam expurgatio fit, trahente fit pharmaco,& nequaquã adminiculante natura:ita cùm ſanguis mittitur citra redundãtiam, aut acrem ſanguinis qualitatẽ (nam hæc quoq; poteſt inſtigare expultricẽ: quod in fluxibus ſpontaneis , qualis eſſe ſolet fluxus ſanguinis de naribus, ſæpè fit) nulla expulſione fit ſanguinis miſſio : ſed ſucceſſione eius quod euacuatur, & tractione,quã arte facimus.atq; tales ſunt miſſiones ſanguinis,quæ ſua ſponte ſæpè cohibentur: in quibus ſanguis non venit ex admodũ longinquis partibus.in miſſionibus ſanguinis, quę citra multitudinẽ fiunt aliquã, tamen ſunt nonnunquam

neceſſariæ:accubatio ægrotantis decliuis, verſus ipſam ſciſſurā procurari debet, vt grauitas quoq; ſanguinis fluxum iuuet.Ex eo verò q; diximus,tractionē artis fieri,naturæ nullā,conſtat: rectitudinē fibrarum, quā nonnulli vanè induxere, nihil conferre. nam hæ ſunt facultatis trahentis inſtrumenta: quæ nunquam trahit,niſi cùm ſentitur inanitio.interim verò dum miſſio ſanguinis fit: nihil minùs poteſt ſciſſa pars ſentire, quàm exinanitionem. quia cùm verſus illam humores confluant:aliæ inaniuntur, ipſa ſola diſtenditur repletione. Quoniam verò dictum eſt, facultatem expultricem ſimul operari: conſtat intereſſe multùm eam rectitudinem in vacuando ſeruare, quam ſeruat natura cùm ſua ſponte vacuat. quoniam ei,quæ in rectum fit,euacuationi faciliùs natura adminiculatur:vt per ſciſſuram in recto factam deponit noxia,quibus læditur.ſed de his ſumus iterum dicturi ſtatim, modò conſequentia ſermonis diximus.

De rectitudine,quam ſeruari oportet in venæ ſciſſione. Cap. IIII.

QVANDOQVIDEM vno hoc capite rectitudinis, multæ controuerſiæ continentur, & multæ opiniones: neceſſe eſt inprimis dicere ea, quæ dogmatis omnibus communia ſunt, quò deinde quæ ſunt conſtituta in controuerſia, diſtinguantur. Quæ ad venarum anatomen ſpectant, non debent argumentis diſputari: ſed aut oculis conſpici,aut, ſi cui hoc non contigit, interim ex probatiſſimis autoribus,iiſque qui diſſectorum diligentiſſimi fuerint, recipere, & quæ inter omnes maximè conueniunt,ea probare. Interim ego modò tibi,quò minùs labores,quę ad ea quæ dicenda ſunt, neceſſaria videbuntur de venarum diſſectione, apertè ac fideliter enarrabo. Monſtratum eſt in primo huius operis libro,venas ex hepate oriri:à quo proinde ſermo exordiendus eſt. Ab hepate naſcuntur duæ venæ.prima eſt à parte caua:hæc dicitur portæ,quia per ipſam ſubiit in hepar alimentum. atque eadem ratione eæ quæ à portis proficiſcuntur venæ, radicibus conferuntur:reliquæ ramis.quanquam nonnullæ partes (quæ ſcilicet neque admodum tenuis, neque admodum confecti ſanguinis habent opus) per venas,quæ ex portis oriuntur, nutrimentum accipiant. hæ ſunt ventriculi fundus, & lien. à quo rurſus vena redit in ventriculi magnam partem, & omentum, peritonæum, & pancreas. reliquæ venæ quæ hinc prodeunt, aliæ meſenterium recti inteſtini generant, vſque ad podicem productum, aliæ meſenterium coli, aliæ hæc ambo colligant, aliæ inferuntur in pylorum, aliæ in dodecadactylum ſiue ecphyſin: per quas vt radices, humorem trahit hepar ex ventriculo & inteſtinis, quæ illi idem præſtant, quod terra plantis. Altera vena quæ ex gibba deducitur, caua appellatur: quæ in ipſo exortu diſſecatur in duas, quarum altera aſcendit ad nutriendum ſuperiora, altera ad inferiora repit per ſpinam. Quæ ſuperiora nutrit: aſcendit per ſeptum tranſuerſum, inſeriturque in cordis dexterum ſinum. Antequam hæc penetret cor, fiunt ex ea venæ prætenues, quæ nutriunt ſeptum tranſuerſum & pericardion: & cùm iam cor tranſcendit, altera vena ex ea fit quæ dicitur & eſt ſine coniuge (quanquam hanc quoque citra cor produci putauit Galenus) abitque vſque ad quartam thoracis vertebram, quam vbi attigit, detorquetur deorſum, inclinans ad partem dextram (nam illic gula incipit inclinare ad ſiniſtram) & ad ſingulas octo coſtarum inferiorum binas remittit venas, vtrinque vnam, ad nutritionem. Sed ex corde exit ad pulmonem vena, quæ arterialis dicitur: quia duplici tunica eſt conſtans, vt arteriæ. Et caua cor iam prætergreſſa, tendit rectà verſus iugulum, remittens in quatuor coſtas ſuperiores venas, quibus eæ nutriuntur. deinde ab illa prodeunt primùm duæ magnæ venæ, ab vtroque latere vna: quæ per axillas in brachium tendunt. ſunt hæ internæ dictæ. tamen quæ rectà aſcendit, non inſumitur in has: ſed procedit tantillum, diſſecaturque deinde in vocatas iugulares, quæ per iugulum, à quo nomen illis tributum eſt,in caput aſcendunt: diuiſæque multifariam in totum illud diſperguntur. Poſt-

quam iugulares ſeparatæ ſunt: ab illarum quaque vna altera prodit, quæ tendit in brachium eſt. hæc dicta humeraria: quia antequam brachium ſubit, mittit nutrimentum colli partibus internis, clauiculis, dorſo. ab interna, & hac quam dicimus appellari humerariam, quamque alii externam appellant, iuxta cubitum proficiſcuntur ramuli: qui coeuntes paulò pòſt, venam conſtituunt, quæ communis dicitur. Hincque tres inſignis magnitudinis ad manum tendunt: vbi mille modis coeunt, & diſtribuuntur. Ita ſe habent venę ſuperiores. A ramo cauę qui deorſum repit, prodeunt primò duæ venæ emulgentes vocatæ in duos renes. à ſiniſtra illarum tendit alia in ſiniſtrum teſtem: cui altera reſpondet tendens in dextrum, non quidem ab emulgente ipſa, ſed infra illam ex caua orta. deinde mittuntur etiam ex magno illo ramo venæ ad lumbos, & ad vterum, aliæ ad fundum, aliæ prope illius os, quæ etiam ad fundum vſque pertingunt, productis quibuſdam ramulis. Ex lumborum vtrique venis quædam aſcendunt rurſus per rectos ventris muſculos, & coeunt cum aliis, quæ ex mammis deſcendunt. Tandem illa, quæ in hæc omnia diſtribuenda deſcendebat, in duas tendentes in inguina diſtribuitur: quæ deſcendentes illinc per femora, prope genu in ramos tres diuiduntur. abit alter per internam partem ad poplitem, alter per externam tibiæ ad pedem, alter per medium ad malleolum. hæ tres venæ diſpenſantur in pedes, vt tres alias in manus diximus. Eſt quòd omnes medicorum ſectæ recipiant rudem hanc anatomen. Illud quoque cum omnibus conuenit nobis: euacuationis eſſe tres modos, reuulſionem, euacuationem, & deriuationem. reuulſionem fieri ex contraria: euacuationem ex laborante particula: deriuationem neque ex contraria, neque ex eadem parte, ſed veluti à lateribus. Hippocr. libello de humoribus diſſeruit de reuulſione & deriuatione, ita ſcribens: Medela, euocatio, deriuatio in caput, in latera, quà maximè repit: aut reuulſio in ſupernis deorſum, & infernis ſurſum. Sexto etiam epidemion parte ſecunda, contextu vigeſimo octauo: Reuellere, inquit, ſi quò non oportet repit: ſin autem quò oportet, his aperire, vt repunt vnaqueque. Itaque harum euacuationis ſpecierum fuit, vt omnium etiam bonorum, nobis autor Hippocr. quas omnes ab ipſo recipiunt. Neque minùs illud recipiunt omnes ex Hippocrate: euacuationes has omnes fieri debere per communes venas, & ſecundum rectitudinem malè affectæ partis. Nam & euacuationes quæ ſponte naturæ fiunt, ſi ſecundum rectum fiunt, ſubleuant periculum: ſin minùs, non ſubleuant. Nimirum, eſt familiariſſima naturæ hæc rectitudinis obſeruatio in euacuationibus, quæ & in abſceſſibus etiam conſpicitur. deponit enim membrum quodcunque ſua excrementa, in partes quæ ſibi lateris conſortes ſunt, potiùs quàm in aduerſas. Ex hepatis plenitudine, in dextro inguine fient bubones magis: ex liene, in ſiniſtro. Hæc omnia innuit breui Hippocrates ſexto epidemion, ſecunda parte, contextu duodecimo, dicens: Secundum rectum & coſtarum dolor, & hypochondriorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus fluxiones, & aures ſecundum rectum. Atque in eandem ſententiam paulò pòſt: Conſideranda hæc, quò, & vnde. Galenus toto opere de criſibus eas expetit euacuationes, quæ ſecundum rectum fiunt, ad boni iudicii fidem. tertio de criſibus, capite tertio ita ſcripſit: Oportet autem ſanguinem recto curſu fluere: ex dextra quidem nare propter hepar, & ea quæ ſub dextro hypochondrio ſunt: ex ſiniſtra autem propter lienem, & vicinas partes. Si igitur natura ſecundum rectitudinem euacuat: conſtat medicum non debere euacuare, ſine rectitudine. Hæc ſunt, quæ recipiunt omnes. quanquam de modo quo obſeruari debet rectitudo, non omnes eodem modo ſentiunt. Sed Auicena & eius aſſeclæ dicunt, in humano corpore, vt & in quocunque alio, eſſe tres diametros: longitudinis ſcilicet, latitudinis, & altitudinis, iuxta quos conſtat tria eſſe contraria: ſurſum & deorſum in longitudine, dextrum & ſiniſtrum in latitudine, antè & retrò in altitudine. His fundamentis iactis, dicunt: reuulſionem ex maximè contrariis debere fieri. atque hanc perpetuò fieri debere ante deriuationem: & euacuationem, interim dum fluxio fit. Hæc cùm præcipiant, hanc v-

nam obſeruant rectitudinis legem: non tranſgredi duos diametros. Verùm ſecundum vnicum, quò ex remotiori à malè affecta parte loco, fiat ſanguinis miſſio: eò potentiùs eam dicũt reuellere. hinc fit vt ad dolorem capitis venas in malleolis primò ſecent, quia ſecundum vnicum diametrum, longitudinis ſcilicet, ſunt remotiſſimæ: deinde paulatim accedant propiùs, ſecundum diametrum eundem. ſecant ſcilicet ſecundò communem in brachio venam, vltimò externam: atque hanc non ſine timore, vt qui ad malè affectam partem vereantur trahere. Qui illorum maximè audaces ſunt, dimittunt malleolos: tamen ſciſſionem venæ communis ante externam, nulli illorum negligunt. In bubonibus inguinum, venam ſecant in brachio: ita & in renum affectionibus, vteri, & teſticulorum. Auicena libro tertio Fen decima, tractatu quinto, capite primo: in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primò iubet ſecare venam in malleolo eiuſdem lateris, ſecundò communem in brachio contrarii lateris, vltimò internam eiuſdem lateris. qui duas tantùm omiſit, quibus ſciſſis, poſſet ampliùs ab affecta parte recedere: venam in malleolo contrarii lateris, quia hæc diſtat per duos diametros, & externam in brachio cõtrario, quia hæc diſtat quamplurimum. Sed alii quia ab ægrotantis bono non eatenus cauent: in his affectionibus à contrarii lateris vena interna miſſionem ſanguinis auſpicantur. Hęc eſt itaque barbarorum praxis in mittendo ſanguinem. qui tamen verbis Hippocratis, & Galeni, atque adhibitis rationibus ita conantur ſuam ſententiam confirmare. Hippocrates libello de natura humana, commentario ſecundo, contextu nono, ita ſcripſit: Curare oportet, in ſectionibus longiſſimè ſecare à locis, in quibus dolores fieri conſueuere, & ſanguis colligi. ita enim minimè magna mutatio inopinatò fiet: & conſuetudinem præcideris, ne ampliùs eodem loco colligatur. Quibus verbis conſtat contineri Hippocratis ſententiam: à quàm longiſſimis ſcilicet vacuandum eſſe, neque ſine argumentatione. Quò enim, inquit, fluentem humorem retraxeris, ad remotam magis partem: eò citiùs facies deſueſcere, quò ſolebat ire. Igitur ex remotiſſimis ſemper vacuandum eſt. hoc idem docet Galenus millies, dicens: ex contrariis fieri debere reuulſionem. Quòd verò reuulſio ex tam contrariis locis fieri debeat, vt etiam latus tranſeundum ſit, & ex ſuperioribus veniendum ad inferiora, de ſententia etiam Galeni: conſtat ex decimo tertio methodi, capite tertio, vbi ita habet: Altero crurum malè habente, ſcarificabis reliquum: altero brachiorum, crura. Itaque à brachio ad crura, & à dextro ad ſiniſtrum. Celſus quoque decimo capite ſecundi libri, humero affecto, ſecare iubet venam in brachio contrarii lateris. Paulus capite quadrageſimo libri ſexti ita ſcripſit: Igitur in recèns inflammatis particulis, ex contrapoſitis oportet efficere euacuationem: in diuturnis verò inflammationibus, ex vicinis. Aëtius ſermone quarto, tetrabibli ſecũdæ, capite ſexageſimo octauo: In his verò qui acuto morbo, vt diximus, infeſtantur, ſi quidem circa mammas ac clauiculam hæreat dolor: venam incidere oportet, vt dictum eſt, in brachio, non eo quod rectà ab inflammato latere procedit, ſed oppoſito. Ecce igitur vt plærique Græcorum (dicunt) quin & Galenus ipſe videtur eodem modo mittere ſanguinem, quo Arabes. Quòd enim reuulſio ad maximè contraria fieri debeat, videntur hactenus probaſſe. quòd verò incipiẽte inflammatione vtendum reuulſione ſit perpetuò, ante euacuationes alias: colligunt ex eodem Galeno, qui ſecundo de ratione curandi ad Glauconem, capite ſecundo ita ſcripſit: Influentium igitur adhuc humorum, retractio: eorum qui iam partem obſedere, deriuatio medela eſt. hinc factum eſt, vt cùm hæc de ſententia Galeni ſibi videantur barbari dicere, Auerroes libro ſeptimo, capite vigeſimo nono irrideat Galenum: quòd aliud docuerit in ſermonibus vniuerſalibus, (ita loquitur) aliud opere exſequatur. Huius ſententiæ ratio in ipſis autorum ſermonibus continetur, quòd ſcilicet ex proxima parte vacuare pleno corpore, aut impetu fluxionis nondum ſedato: non videtur poſſe periculo carere, quoniam humorum impetus excitatur verſus partem, qua emittuntur. Igitur ab affecta fluxione parte euacuare, nihil aliud eſt, quàm iuuare impetum verſus partem,

In quam ſponte ſucci fluebant. potiſſimùm ſi redundantes humoribus ſint partes, quæ immittunt. Videtur itaque conſultius à contrariis maximè partibus euacuare: quò impetus in contraria trahatur, & partes immittentes per præcautionem inaniantur. Hæc eſt opinio barbarorum: qui, iactis ſuis fundamentis, videntur conſentanea collegiſſe. ſed quoniam Galeni opinio, omniumq́ue, qui Hippocratis artem multùm promouere, longè diſtat ab horum ſententia: tentandum eſt videre, quid in conſtitutione huius dogmatis deliquerint. Errant enim quàm maximè in primis fundamentis: quo factum eſt, vt in ipſam praxin multi errores proceſſerint. Nam quòd primò accipiunt, triplicia eſſe ſecũdum locum contraria, quoniam tres diametri ſunt: malè colligunt. Nam aliam quandam reliquere contrarii rationem: quam partes, quæ in imo ſunt, habent cum omnibus partibus extremitatis. Hæc eſt: intrò, & extrà. quare multò meliùs Galenus dixit libello de reuulſione, quatuor eſſe contraria: à ſuperioribus ad inferiora, à poſterioribus ad anteriora, à dextris ad ſiniſtra, ab internis ad externa. Quòd enim hanc contrarii rationem omiſerint, ſatis conſtat. Nam aliter ſi fingas partem quæ in medio corporis eſt, malè affici, nulla ex parte reuulſio poſſet fieri: quoniam nulli parti eſſet loco contraria. Eſt enim hæc pars: quæ ſuperiora ab inferioribus, anteriora à poſterioribus, & dextra à ſiniſtris ſeparat. habet igitur aliam contrarii rationem, quam illi omiſerint. Nam ſi dixeris (quod ſolum dici poſſe videtur) partem illam mediam toti extremitati & omnibus in ea partibus eſſe contrariam, ſecundum rectitudinem alicuius diametri: quoniam ſuperioribus eſt inferior, & inferioribus ſuperior, ad dextras partes eſt ſiniſtra, ad ſiniſtras dextra. tunc quoque malè illi cenſeant, venæ internæ cubiti dextri lateris, cum inflammatione dextræ partis pleuræ, nullam contrarii rationem intercedere, quando, ſi conferas cum brachio, ſiniſtra ſit ea pars: non igitur ita dici debet, dextrum ad ſiniſtrum, aut ſuperius ad inferius. Sed corpus vniuerſum in partes ſuperiores & inferiores cogitatione ſecandum eſt. Atque harum quęlibet rurſus ſecari debet in dextras & ſiniſtras: rurſumq́ue ſingulæ in anteriores & poſteriores. ſuperiores partes ſunt, hepar, lien, & quæcũque ſupra hæc membra ſunt conſtituta: quæ verò infrà ſunt, inferiora. Eſt verò terminus partitionis hic: quãdoquidẽ, vt paulò ſuperiùs dictũ eſt, diuerſo cauæ venæ ramo (cùm vena caua ſtatim ac ex hepate prodit, bifida ſit) nutriuntur omnia hepate inferiora, atq; ea quæ ſuprà conſtituta ſunt. His fundamentis ita iactatis, ſcire licet, apud Galen. hanc eſſe rectitudinis legem: vt ſocietas membrorũ ſeruetur, dextrorum ſcilicet cum dextris, & ſiniſtrorum cum ſiniſtris: ſuperiorum cum ſuperioribus, inferiorum cum inferioribus, non, vt illi opinabãtur, diametrorum aliquam rectitudinem. Igitur, cùm ſuperior pars laborat, quæcũq; ea ſit, in brachiis ſecanda vena eſt: cùm inferior, in cruribus: cùm dextra, in brachio, aut crure dextro: cùm ſiniſtra, in ſiniſtro. quod vt exemplis declaretur, propter inflammationem hepatis, ex dextro cubito: propter inflammationem ſiniſtri renis, ex ſiniſtro crure ſecari debet vena. Cæterùm non hæc modò conſideranda ſunt. nam & ipſarum, quæ ſuperiores ſunt, partium, aliæ hanc, aliæ illam venam ſecari iubẽt. nimirum hypochondria, & thoracis tota regio, internam: partes circa collum, & caput, externam, quam humeralem dicunt. cùm vtræque laborant, aut nulla, ſed citra indicationem partis, ſanguis mittitur, communis ſecanda eſt. eſt huius nulla alia ratio, quàm (quod in anatome comperimus) quòd ſcilicet externa vena collum, & caput nutrit, thoracem & hypochondria interna: non quidem cùm iam ſciſſa eſt, ſed ductu quodam non adeò longo. hæc itaque eſt mittendi ſanguinis Galeno methodus. quę quantò ſit rationi magis cõſona, ea qua barbari medici vtebantur, hinc diſces: quòd cùm hac via videamur propriùs ad ipſam partem laborantem accedere, tamen recedimus etiam ab ipſa quàm longiſſimè. nam aut Hippocr. & Galenus, cùm ex maximè contraria parte reuellere præcipiũt (præcipiunt enim perſępe) omni modo contrariam partem intelligunt, aut certo quodam. primùm neque ipſi intelligunt: non enim vererentur tranſire duos diametros. ſi ſecundum: conſtat internam venam cubiti dextri à thoracis dextra par-

te diſtare admodum longè, ea contrarii ratione, quæ internorum cum externis eſt. præterea cōſtat: vbi duplex indicatio curationis eſt ab affectu, amethodum eſſe operari pro ratione vnius, neglecta altera: ſed eligendum tunc temporis auxilium eſſe, quo vtrique indicationi aliquid præſtetur. ſed neceſſe eſt cùm propter fluxionem aliquam ſanguis mittitur: aliquid fluere, ſi modò fluxionis principium eſt, & aliquid fluxiſſe. neque enim fluxionem antea ſentimus: quàm id quod fluxit, dolorem excitet. quod fluit, reuulſionem exigit: quod fluxit, partim euacuationem, partim deriuationē. quod in anguſtos impingit meatus, euacuationem: quod circa partem ipſam eſt, deriuationem. Igitur in omni tali affectione, ea miſſione ſanguinis vtendum eſt: qua ſimul & reuulſio, & deriuatio, & euacuatio fiant. hæc fiunt, miſſo ſanguine eo modo, quo diximus. nam quoniam contraria loco eſt vena quæ ſecatur, reuellit: quoniam lateris habet ſocietatem, deriuat, & euacuat. ſi verò ad mittendum ſanguinem latus excederemus, aut de ſuperioribus deſcenderemus ad inferiora, aut aſcenderemus contrà: ſolùm reuelleremus, perinde ac ſi in partem laborantem incidiſſet nihil. neque verò interna vena cubiti dextri vicinior eſt dextro lateri, quàm contraria, niſi obliti ſimus: internas venas in vnum quendam communem ſtipitem coire in thorace, antequam vena occurrat, quæ defert alimentum quatuor coſtis primis. quanquam hoc quoque nonnunquam aliter habere conſpeximus: vt ſcilicet ex ipſa interna vena alimentum capiant illæ coſtæ. tanta eſt ſtructuræ varietas. Verùm vtcunque fiat, ſiue alantur ex caua nondum diuiſa, (quod eſt frequentiſſimum) ſiue ex ipſa, ſiue interna, partim ex hac, partim ex illa: nō eſt inter cubitum & latus tanta vicinia, vt debeat eſſe ſuſpecta, ne in ipſo mali principio. His ipſis rationibus, quibus hanc ſententiam confirmauimus, apertum fit: propterea ſecandam eſſe venam lateris eiuſdem, etiam ſi primo inflammationis die accerſamur, quòd etiam primo die inflammationis neceſſe eſt aliquid fluxiſſe. Si verò citra malū aliquod, ſola præcautione ſanguis mitteretur: nihil prohiberet & latera excedere, & quamcunque aliam membrorum ſocietatem negligere. quoniam ſcilicet eo tempore nulla indicatio eſt eius quod fluxit, neque eius quod fluit: (fluit enim adhuc nihil) ſed eius tantùm quod timetur, ne fluat. debetur verò, vt humori qui iam in parte eſt, euacuatio, & fluenti, partim reuulſio, partim deriuatio: ita ei qui fluxurus eſt, reuulſio ſola. ita interpretatur Gal. ſententiam illam Hippocr. quam ex libello de natura humana comment. 2. contextu. 9. pro contraria ſententia adducebamus. poteſt verò non tantùm in his qui morbo laborant, ſed & in bene valentibus eſſe partis indicatio: non eius quæ morbo affecta eſt, cùm ſit nulla, ſed eius quæ affici ſolet. in quibus licet vti reuulſione ſola, nihil habente euacuationis, aut deriuationis. in his verò qui iam ægrotant, non licet: niſi fortè cùm maximę plenitudinis ſubeſſent in initio fluxionis notæ, atque ea pars quæ laborat, eſſet ignobilis. vt ſi fortè cum magna totius corporis plenitudine inciperet fluxio in genu incumbere: liceret auſpicari miſſionē ſanguinis à cubito eiuſdem lateris, deſtituta quadamtenus rectitudine laborantis particulæ. tamen in pleuritide, aut in morbo aliquo tali, nunquam non eſt operandum, vt diximus. quia quod factum eſt morbi, ratione partis vrget. habetur hoc 2. ad Glauconem cap. 2. Igitur vt iterum ſermonem reſumentes dicamus, ſi propter præſentem aliquem morbum ſanguis mittitur, ſeruanda partis affectę rectitudo eſt: ſi citra morbum, non eſt hæc rectitudo neceſſaria. ſed neq; adhuc hoc præceptum videtur eſſe perpetuum. eſt enim ad eam euacuationem, quæ in morbi principio fit, neceſſaria aliqua loci oppoſitio. igitur vbi deeſt ea, quam nos addidimus, externorum, inquam, & internorum: neceſſum eſt aliam requirere. quo fit, vt in inflammationibus externis hæc non adſit, cùm ſanguis mittatur. erit enim ab externis ad externa: aut tranſgrediendum ad aliud latus ſit, aut aſcēdendum, deſcendendúmve. Sunt externæ inflammationes in membris illis, quæ extrema dicūtur, brachiis ſcilicet, & cruribus conſiſtentes. nam quę in ventre aut ſuperiore, aut inferiore conſiſtunt, quantumuis attingant ſuperficiē, habentur pro internis. proinde Gal. 13. meth. vt paulò antea dicebatur, laborante

crure,

crure,reliquum:laborante manu, crura ſcarificare iuſſit. quãquam videri poſſet alicui hîc quoq; difficile,cur ſi laborante altero crurum,ſecatur vena in reliquo: laborante manu,non alterius venã ſecamus,ſed deſcendimus ad crura? huius rei (quantum ego iudicio aſſequor)hæc eſt cauſa.cùm laborante manu dextra,gratia exempli,vnius tantũ oppoſitionis tranſgreſſio eſſet:ſiue ex oppoſito brachio, ſiue ex crure eiuſdẽ lateris mitteretur ſanguis. accedit, quæ miſſionẽ ſanguinis ex crure ſuadeat,indicatio ſitus.quæ quanquam per ſe videri poſſet fortaſſe non adeò magni momenti, tamen cùm reliquorũ eſt ratio par: quæuis indicatio facit conſilium in hanc, aut illam partem inclinare. præcipuè cùm neq; hæc indicatio per ſe ſit adeò contemnenda. ducuntur enim proculdubio deorſum multò faciliùs ſucci, vtpote grauitatis alicuius participes, quàm ad ſuperiora retrahantur. eadem hac ratione,qua externa mala à præſcripta lege excipiuntur,cenſuit Celſus,laborante humero,venam ſecare in brachio: non eo, quod é regione eſt humeri affecti,ſed contrario.nimirũ vena humeraria ſubit in brachiũ per humerum ipſum.Quod ex Aëtio adductũ eſt aduerſus hãc ſententiã: aut intelligo dictum de ſententia Archigenis, aut contemno. Quod ex Paulo adducebamus, recipio. Nam ita fieri poſſe ſecundũ hanc ſententiã, vt in principio inflammationum ex remotiſſima parte ſanguis mittatur, inueterata inflammatione ex proxima:intelliget facilè, qui attentè vt multa alia Gal. loca, ita vel inprimis decimum cap.13.meth.legerit,quo loco docet:non ei miſſioni, quam in principio fecerimus,inſiſtere,ſed procedente malo ad affectam partem propiùs accedere. In angina,inquit,primùm eas quæ in manibus, ſecũdò eas quæ ſub lingua ſunt. At his qui in occipite laborant: primùm eam quæ in cubito, deinde eam quæ in fronte. quæ & ipſa ſectio reuulſio eſt:à poſteriorib. ſcilicet ad anteriora,aut contrà.quam docuit Hipp.5. aph.68. dicẽs: Cui dolent partes capitis poſteriores,in fronte recta vena inciſa prodeſt. Vides igitur vt ſentẽtia Pauli noſtræ conſonet. Reſtat aliud quod interpretatione indiget. Dictum à nobis eſt in membrorum partitione paulò antè, ſuperiores partes ab inferioribus in regione hepatis ſeparari:ita vt cùm membra infra iecur malè affecta ſunt, ſciſſione venę in crurib. opus ſit.id quod ratione ex anatome deſumpta mõſtrauimus, & à Gal.dictum eſt apertè 6. epid.parte prima comm.6.his verbis: Didiciſti autẽ membra ſupra iecur, venæ cubiti ſciſſione indigere: infrà verò crurum, in poplitibus nobis venam cedentibus,aut omnino ſaltem iuxta malleolos. Tamẽ libello de ſanguinis miſſ. videtur contra hanc ſententiam protuliſſe:renes vtriuſq; generis eſſe.quaſi nihil interſit, illos aut ſuperioribus, aut inferioribus membris annumerare: ſed euacuationi ſuperiori,& inferiori obediãt. Verùm iam dicã,quod res habet. Membra ſuperiora ab inferiorib. diſtinguuntur, quo loco diximus:ita vt hepar ſuperioribus annumeretur. Quare quæ prima occurrunt membra in inferioribus,renes ſunt.proinde fit, vt cùm hepar ſit membrũ vltimum ſuperiorũ, renes primum inferiorum:nunc hepar, nunc renes, terminũ huius diuiſionis Galenus dicat. Fit etiã,cùm renes,etſi ad inferiora inclinant,à ſuperioribus tamẽ non longè abſint, quanquam vtiliùs vacuãtur per inferiora: vt non tamen omnino inutiliter aliquando per ſuperiora vacuentur, potiſſimùm ſi magna in corpore redundantia ſit. quo tempore licet aliquãto magis ab affecta parte recedere. Hãc eſſe ſententiam Hipp. & Gal. intelliges ex loco citato 6. epid. vbi curans Hipp. renum dolorẽ grauẽ,inquit: Et helleboro vti, & poplitem ſecare. Gal. quoq; 13. Meth.cap.10.inquit: Propter renes verò, & veſicam, & pudendum, & vterum, quæ in cruribus ſunt. Quin & in ipſo libello de ſanguinis miſſione, ſatis apertè hæc docuit dicens: At renes ancipites ſunt:ſiquidem ſunt infra ea quæ primò diximus,& ſupra ea quæ ſecundò. vnde ita colligit:qua de cauſa venæ ſectionibus in cubito interdum obediunt,vbi videlicet recens fuerit phlegmone, cum ſanguinis multitudine: quibus verò affectio ineſt, quam propriè nephritin nominant,eam quæ in poplite eſt, ſecare expedit, aut certè eas quæ in malleolis ſunt. ſenſit igitur Galenus hac in parte haud dubiè, vt nos ſumus interpretati. Inuoluit verò prædictis locis aliam, ad venarũ differẽtiam ſpectantem, cõtrouerſiam.

commendat omnibus his locis venæ ſciſſionem in poplite, pluſquam in malleolis. Nam hanc requirit, vbi illa deeſt. nihil enim aliud ſignificant illa verba. Eam quæ in poplite eſt, ſecare expedit: aut certè eam, quæ in malleolis. quod dixit clariùs prædicto capite decimotertio meth. eas quæ in cruribus ſunt, ac potiſſimùm quæ circa poplitem. libello de ſanguinis miſſione, capite decimo octauo, loquens de iſchiadicis, inquit: Quare ſecta in poplite vena cõmodior ita affectis eſt, quàm ad talos. in commentario etiam 6. epid. hoc idem dixit his verbis: In poplitibus venas nobis cædentibus, aut omnino ſaltem iuxta malleolos. Itaq; his omnibus locis apertè dicit, meliorem eſſe miſſionem ſanguinis ex poplite, ea quæ ex malleolo. Tamen libello de venarum diſſectione ita ſcripſit, deſcribẽs has venas crurum: Tertia verò quæ eſt interior, ad anteriorem tibiæ partẽ procedit, ac inde ad malleolos peruenit, ad ipſum tibię extremum. hęc eſt ad ſanguinem mittendum commodiſſima. Hoc falſò videtur tribuiſſe Galen. venæ malleoli, ſi vena poplitis illa eſt commodior. Neque verò recipiendus eſt, qui dixerit: eſſe illam venam ad ſanguinem mittendum commodiſſimam, cæterùm non omnium cõmodiſſimam. Nam cùm paulò antè de vena poplitis fuiſſet loquutus: tamen illam ad mittendum ſanguinem non commendauit. Igitur, quantum ego intelligo, hæc ita componenda ſunt. vtiliùs ſecari venam in poplite: quoniam, cùm propinquior ſit, euacuat citiùs. niſi fortè cùm reuulſionis eſſet neceſſitas multò maior: tunc enim vtiliùs etiam ſecaretur in malleolo. quæ vena, ſi facilitatem conſideres, commodior eſt ad ſectionem, quàm quæ in poplite: quoniam minùs eſt in carne ſubmerſa. atque hinc factum eſt, vt hodie in poplite nunquam ſecetur vena, præ inſipientia, aut incuria chirurgorum: qui, quæ difficiliora ſunt, fugiũt perpetuò. facilitatem igitur reſpexit Gal. libello de venarum diſſectione, vtilitatem in reliquis. ſed his ita explicatis, ad penſum reuertamur. Illud vnum ſupereſt, quod eſt omnium difficillimum, quodq́; plæroſq; neotericorum in errorem grauem coniecit, quem ſtatim, vt hæc dixerimus, conuincemus: cur ſcilicet (cùm à nobis ipſis paulò antè dictum ſit: à latere dextro, gratia exempli, ad venam internã cubiti ſiniſtri non eſſe diſtantiam maiorẽ, neq; minorem venarum amplitudinẽ, quàm ad eam quæ in dextro eſt) potiùs iuuat ſectio dextræ, quàm ſiniſtræ? cui quæſtioni videmur nos in ſuperiori ſatis reſpondiſſe. ſi modò non ſumus obliti, non alia ex cauſa dixiſſe nos, ſeruari debere dictam membrorum ſocietatẽ: quã q, eam ſeruare naturã perpetuò in bonis criſibus animaduerterimus. quod, vt mea fert opinio, naſcitur ab æqualitate illa membrorũ, quam, quæ nos formauit natura, in lateribus procurauit: numeri, & magnitudinis, non inſtrumentorum modò, ſed & membrorum principum. nam venas, arterias, & neruos ex ſuis principiis deducit: ſecundum coniugationem ramum alterum in dextram partem mittens, obiiciẽsque illi alterum ex ſiniſtra. membris omnibus, quæ non in medio ſita ſunt, vt cor & pulmo, ex aduerſis lateribus alia, veluti ad ponderis æqualitatem, oppoſuit: vt hepati lienem, dextro reni & teſticulo ſiniſtrum, atque in aliis eodem modo. tanta fuit naturæ cura in hac laterum æqualitate. vnde factum eſt, vt latus quodq; per ſe, propriam quodãmodo videatur habere diſpenſationem: atque ita remittat faciliùs, ſiquid redundans habet, aut prauum, pars quæcunque in aliam eiuſdem lateris. videmur igitur inueniſſe propoſiti problematis probabilem rationem. quod tamen neotericorum quàm plurimi aliter ſoluunt, nouum quoddam inducentes dogma: à quo, quantum ego opinor, Gal. ſententia multum abhorret. dicunt enim ſeruari debere non eam rectitudinem quam in membrorum ſocietate collocauimus, ſed villorũ: eò quòd cùm venæ ex villis oblongis & tranſuerſis conſtitutæ ſint, conſtat ramum aliquem, fibrarũ oblongarũ perpetuitate, poſſe habere cum altero rectitudinem. quæ igitur vena, cum illis quibus pars affecta nutritur, hanc habet fibrarũ rectitudinem, ſecanda eſt de illorũ ſententia. atq; hinc, dicunt, factũ eſt, vt Gal. aliiq́; probati autores ad mittendũ ſanguinem, neq; latus excedere, neq; è ſuperioribus ad inferiora, aut contrà tendere vereantur: vt ex 13. meth. monſtratum eſt, & ex Celſi doctrina: qui in affectione humeri, cõtrarii cubiti venam ſecat. quoniam

niam ſcilicet, dicunt,in his omnibus obſeruatur rectitudo fibrarũ, quæ ſola requirenda eſt.hinc colligunt,pleuritide affligente coſtas inferiores: mitti debere ſanguinem perpetuò ex dextro, in quocunq; laterum inflãmatio conſiſtat.quoniam nutriuntur omnes coſtæ inferiores,tam ſiniſtræ q̃ dextræ,à vena ſine coniuge:quam ex dextra parte conſtat trahere ortum,atq; cum venis dextræ partis habere rectitudinem. Cæterùm horum placitum pugnat cum medicis rationibus,& rei euidentia.nam cùm monſtratũ à nobis paulò ſuperiùs ſit, in ſanguinis miſſione nullam tractionem fieri à natura, docuerit autem Gal. villorũ oblongorum nullum alium vſum eſſe quàm tractionem, inſtrumẽtaq; eſſe hæc facultatis trahẽdi: conſtat, ad miſſionem ſanguinis nihil poſſe conferre fibrarum rectitudinem. Præterea ſi,quod de mittendo ſanguinem in pleuritide inferiori afferunt, verum eſſet:eadem ratione in affectionibus omnium earum partium,ad quas ex portis hepatis materia nutritionis mittitur, (eſt eius modi lien, & membra alia circa ipſum conſiſtentia) mitti deberet ſanguis ex dextra parte. mittitur enim illis alimentum ex dextra parte.Sed quod omnium apertiſſimè illorũ ſententiam conuincit,ipſa anatome eſt: cui illi videntur maximè fidere.falſò enim dicunt: rectitudinem fibrarum obſeruari in mittẽdo ſanguinem ab autoribus. nam, vt vena dextri cubiti cum dextris & ſiniſtris venis inferiorum coſtarum habeat rectitudinem: tamen humeraria dextri lateris cum humeraria ſiniſtri apertè habet nullam fibrarum rectitudinem. nam cùm non decidantur ex radice vna,ſed ex iugularium ramis: conſtat illarum villos ad inferiora reſpicientes, deſcendere per venæ rectitudinem ad cauam, reſpicientes autem ſuperiora, reflecti verſus caput per iugularem. Atqui ſi quis cõſideret oculatiùs, intelligat: in affectionibus hepatis nullã ſeruari poſſe fibrarum rectitudinem, maiorẽ hoc, q̃ illo latere. nam cùm ipſa venarum radix ſit, cum vtroque latere habebit parem rectitudinem. Amatus quidam Luſitanus, qui nouiſſimè poſt alios omnes ſcripſit: inuexit nouum quoddam figmẽtum, volens nobis imponere in re euidẽnti.dicit ſiquidem, eſſe venæ ſine coniuge à radice, qua parte oritur à vena caua, oſtiola quædam,quæ, vt ille inquit, ad hiandum ſanguinem aperiuntur: poſtea verò ita clauduntur, vt ſanguinem illum receptum, non ampliùs remittere ſinãt. & ita,inquit,huic venæ ſine pari euenit:quẽadmodum veſicæ vrinariæ, aut cordis vaſorum orificiis. Iurat hæc ſe vidiſſe Ferrariæ in duodecim corporibus hominum,& brutorum.primò ille debuiſſet,quandoquidem admirandi cuiuſdam naturæ artificii nos admonet,dicere, qualia ſint illa oſtiola:an qualia in orificiis cordis, an qualia in veſica. non enim eadem omnino forma ſunt in duobus his locis. Qualia ſint in cordis orificiis:diximus nos tertii libri capite tertio. Qualis ſit vrinæ ingreſſus in veſicam,capite 17. eiuſdem libri.nullum tale eſſe naturæ opus in vena ſine cõiuge,modò dicimus, quidquid Amatus dicat. adfuimus nos quoque diſſectionibus: & hac in re illius teſtimonium nobis diligentiam peperit.tamen eſt tam expeditus ſanguini egreſſus ab hac vena,quàm in illam ingreſſus.ſatius multò fuiſſet Amatum, & reliquos omnes, qui in hac parte ſunt hallucinati:quoddã aliud, quod in diſſectione apparet, cõſiderare, & quod nuſquam apparet,omittere.cùm vena caua cor elapſa ad iugulum tendit,duos ramos non ineuidentes deorſum mittit per internam thoracis partem deſcendentes: alium dextrum,alium ſiniſtrum,prope os pectoris. dexter mittit ramulos prope coſtas dextras,ſiniſter prope ſiniſtras, per ſingulas ſingulos: qui coeunt cum aliis qui è vena ſine coniuge producti veniunt.dicti duo rami nonnunquam vnicam radicem habent in vena caua,nonnunquam duas,nonnunquã prodeunt antequam cauã in ramos veniẽtes ad manus ſciſſa eſt, nonnunquã ex ipſis ramis ad manus venientibus.hi rami cùm ex venis tendentib. iam in manus deſcẽdunt,apertiſſimè indicant ſocietatẽ dextrorum cum dextris, & ſiniſtrorũ cum ſiniſtris,in partibus iis quas vena ſine coniuge nutrit.cùm ex caua,illud ſaltẽ indicant: nõ opus eſſe vt ſanguis è vena ſine cõiuge ꝓdeat eadẽ via, qua in illã ingreſſus eſt, cùm ꝑ dictos modò ramos educi poſſit.res ergo ita habet:eſtq; Amati placitũ falſũ.neq; alia quęquã eſt rectitudinis ratio,q̃ non ſit abſurda: ꝑter modò dictã membrorũ

tion

ſocietatem, in dextra & ſiniſtra, ſuperiori & inferiori regione. Peraganda itaque ſunt reliqua, vt diximus, & in omni pleuritide, ſiuę ad clauiculã ſpectet, ſiue ad inferiora, mittendus ſanguis eſt ab affecto latere. mittendus, inquam, profectò ſanguis perpetuò eſt, quod ad ipſam attinet affectionem: non (vt Hippocrates vi ſus eſt ſentire 2. de ratione victus in acutis, contextu vndecimo) ſi dolor inferiores coſtas tenet, eſt expurgandum. Quod etiam viſus eſt recipere Paulus lib. tertio, capite trigeſimotertio dicens: Si igitur ad iugulum vſque dolor pertingit, vena incidenda iis eſt: ſi verò ad hypochondrium, purgandum eſt per inferna. hęc Paulus. qui tamen Galeni ſententiam non reticuit, ſed addidit: Recentiores autem omnibus venam ſecant, timentes, arbitror, ex purgatione turbationem. itaque Galenus in comm. loci prædicti, ſecundi de ratione victus, multò tutius eſſe cenſet, in quacunque pleuritide ſanguinem mittere: propter graues noxas, quæ expurgationem promptiſſimè conſequuntur, potiſſimùm in acutis morbis. quæ ſententia proculdubio eſt multò tutior: atque ex eſſentia morbi ipſius, quæ inflammatio eſt educta. quod tamen non putauerim, antiquum medicinæ doctorem ignoraſſe: ſed tunc temporis ſolùm expurgationem præcepiſſe, cùm hypochondria affligit dolor, & illa ſubmurmurant. quod euidentiſſimũ ſignum eſt vergentis ſua ſponte ad inteſtina humoris. atque hoc, cùm nullus aut minimus pleuritidis ſenſus eſt. ſunt enim hæc Hippocratis verba: Si verò ſub ſepto tranſuerſo fuerit dolor, nullumq́ue ad clauiculam ſignum fecerit: ventrem vel nigro veratro, vel peplio mollire oportet. Hæc Hippocrates. conſtat verò, vt neque coſtę inferiores ſub ſepto tranſuerſo contineantur. hanc ſententiam manifeſtè continent verba illa cõtextus ſexageſimiquarti quarto de ratione victus acutorũ: Hos ſi ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, ſi vẽter murmurauerit: ſi non, à medicamentis abſtineto. quare fortaſſe & ipſe Hippocrates, non aliter ac Galen. in omni pleuritide, quæ verè pleuritis eſſet, à ſanguinis miſſione auſpicabatur, quanquam aliter eſt illius verba interpretatus Galenus. Diximus tandem: quæ in pleuritide, & in quacũque alia affectione rectitudo ſeruanda ſit. quare in hac quęſtione nihil iam videtur deſiderari.

An vtilius ſit in morbis hepatis & lienis ſecare venam inter minimum digitum & annularem, quàm internam in cubito. Cap. V.

MOs eſt medicis ferè omnibus, in affectionibus hepatis & lienis, cùm euacuationes alias tentauerint: ad ſectionem venę illius, quæ in extrema manu eſt, inter digitum auricularem & annularem, tanquam ad ſacram anchorã confugere. quæ tamen euacuatio multis in locis videtur à Gal. nunc in alios autores relata, nunc damnata. libello de ſanguinis miſſione capite 13. in calce capitis ita ſcripſit: Vt ex iis quę ad magnos oculorũ angulos, aut ſub lingua ſunt, nihil ſolet effluere mẽtione dignum. vt neque ſi quis in pedibus, aut ſummis manibus venam ſecet: quemadmodum qui lienem curari putant, ad ſecundum minorem digitorum ſecta vena. 3. de anatomicis adminiſtrationibus prope medium libri, ita ſcripſit: Altera parte mediam digiti medii & annularis regionem ingreditur, quam venam nonnulli in ſiniſtra manu ſecantes, ſinentesq́ue ſanguinem ex ea fluere, quouſque vltro ſiſtatur: lienẽ ex tali euacuatione iuuari aſſerunt. Ex quibus locis illud primò animaduertendum eſt: antiquiores medicos non eſſe ſolitos ſecare in his affectionibus eam, quam hodie medici inter minimum & annularem ſecãt, ſed eam quæ ad regionem mediam inter annularem & medium. quæ, vt licet cuilibet oculis conſpicere, aliquanto amplior eſt, ab eadem radice profecta. Perpendendum præterea: Galen. ſectionem hanc damnantem pręterire, probareq́ue in his affectionibus multò magis internam venam in cubito ſecari. neque hoc ſine ratione: Sed quoniam, inquit, ex hac vena vtpote parua & in extremitate conſiſtenti nihil notatu dignum poteſt effluere. tamen videtur huic ſententiæ contrarius locus alter ex 14. cap. libri de ſanguinis miſſione, quo ita ſcriptum eſt: Sic affecto liene æquè adiuuerit circa proximum medio digitum

ſini-

ſiniſtræ manus inciſa vena,atq; ſi internam cubiti ſecueris. multũ enim iuuat afflictum lienẽ ſanguinis ex ſiniſtra manu detractio. Paulus etiã 40. cap. 6. lib. ita reliquit ſcriptũ:In lienoſis eam præcipuè quę inter minimũ digitũ & proximum medio ſita eſt,in iecinorariis in dextra. extremorũ enim euacuatio quæ è lõginquo pręcipuè fit,efficaciorẽ reuulſionẽ facit. Quo loco cõſtat:euacuationem in extrema manu probari,atq; adeò eius venæ, quæ hodie ſecatur:non eius,quam de ſententia antiquorũ apud Gal. ſecari debere inuenimus. Probat tamẽ Paulus ſectionẽ hanc non ſine argumẽtis. Sed quãtò, inquit, vena aliqua ſecundũ rectitudinẽ eſt remotior,tantò reuellit potẽtiùs.Igitur cùm hæc vena cũ hepate aut liene habeat eandẽ rectitudinẽ,quã interna cubiti,& remotior ea ſit:commodior videtur fore ad reuellendũ.Eſt igitur ita conſtituta controuerſia, quantũ ego arbitror: propter eam repugnantiam, quæ in verbis Gal. videtur eſſe. vbi neoterici omnes legunt 14.capite de ſanguinis miſſione, Sic affecto liene, æquè iuuerit circa proximũ medio digitum in ſiniſtra manu ſciſſa vena:antiqua verſione legebatur,non æquè adiuuerit:dictione illa negationis malè interpoſita. Meliùs itaq; legunt iuniores,quanquam neq; illud,æquè, habetur in plęriſq; codicibus: ſed,Sic malè affecto liene iuuerit circa proximũ medio digitum ſiniſtrę manus inciſa vena,vt ſi in cubito ſecueris internam. Igitur quantũ licet ex Gal. verbis, & ex Paulo colligere:vena interna cubiti ad effundendum ſanguinẽ cõmodior eſt proculdubio,quoniã eſt amplior.paratior etiam eſt ad vacuãdum : quoniam eſt affectæ parti vicinior.in rectitudine vidẽtur plęriſq; nihil differre : ſed omnino eſſe ſecundũ eundẽ diametrũ,& ſecundum idem latus eadẽ vena. verũtamen reuera vena hæc extremę manus accepit iam aliquid cõmunis & externæ : quare videtur ad exinaniendum hypochondria incommodior facta. nulla re vena hęc extremæ manus venæ internę cubiti præſtat,præter diſtantiam. diſtantia nihil poteſt conferre,pręter potentiorem reuulſionem. conſtat igitur aut omnino nunquã eſſe vtilius hanc venam ſecare, quàm internã cubiti: aut id eo tempore faciendum , quo maior reuulſionis neceſſitas occurrit. Nam ſi quid aliud poſſet venæ manus ſectionẽ exigere,eſſet (quemadmodum multi illorum, qui hãc venam ſecant,dicunt)aut neceſſitas extrahendi tenuem ſanguinem,aut metus effundendi multos ſpiritus. quoniã, ſcilicet, per latioris venæ ſciſſionem, plus exhaurietur ſpiritus : & per ſectionem tenuioris, meliùs percolabitur tenuis ſanguis. Cęterùm hęc ratio facilè redarguitur. nam ad extrahendũ tenuem aut craſſum ſanguinem, ad eductionẽ multorum, paucorúmve ſpirituũ:amplitudo,aut tenuitas venæ non tantum confert,quantũ ſciſſuræ ipſius tenuitas, aut amplitudo. Igitur facilius eſt ex vena interna cubiti educere tenuem ſanguinem, & ſpiritus interiùs cõtinere,facta ſciſſione breui:quàm venarum iſtã permutationem facere. Vna itaque ſupereſt probabilis aliquatenus ratio : reuulſio maior. Vnde perſpicuum eſt, etiãſi concedatur venæ huius ſciſſionem eſſe nonnunquam vtilem : tamen valde errare plęroſque artem medicam exercentium, qui tantum abeſt vt cauſa reuulſionis hanc requirant, vt poſt alias euacuationes multò viciniores, tandem ad hanc remotiorem confugiant , recedẽtes pręter omnem methodum in euacuationũ ordine ab affecta particula. Sed & vna hac ratione, quę ſola videbatur ſupereſſe probabilis, videtur Galen. contraria concludere:quòd ſcilicet, quanquam,quod ad loci diſtantiã attinet,vena hæc eſſet ad reuellẽdum potentior, tamen cùm propter ſtricturam non poſſit notatu dignum effundere, ad omnem euacuationẽ videtur ignobilior. eſt enim neceſſe, vt notatu dignum prodeat:& ad euacuationem,& ad deriuationem,& ad reuulſionẽ. Igitur quando reuulſionis non eſt inſignis neceſſitas, non dubium quin ſectio venæ in cubito præſtantior ſit. cùm verò reuellere ſtudemus magis , longinquitate iuuante ſciſſionem venæ in manu, amplitudine ſciſſionem venæ in cubito: vtriſque rationibus paribus, vtriuſque eſt par vtilitas,vt à Galeno dictum eſt. Quare vt ſemel dicam, ſi nunquam plus confert ſciſſio venæ in manu, quàm ſciſſio venæ in cubito:cõſultum eſt nunquam hanc requirere,vtpote difficiliorem,& maiori indigẽtem artis opera: balneo ſcilicet & aliis, quò notatu dignum exeat aliquid.

Adde pl ærosque autores, quin & ipſum Auicenam, in curatione inflammationum hepatis & lienis, venæ in cubito ſciſſionem præcipere: hanc tacere, quam dixit Paulus, vtpote non minùs conferentem altera, ſi propter maiorem reuulſionem vſurpetur: atque, quod ad locum attinet, plus. ſed conſiderationes alias viſus eſt præteriiſſe. obiiciunt nobis (ſatis certò ſcio) ipſum in operib. euidens experimentum: iactant enim experimento vidiſſe ſe, eſſe hanc ſciſſionem in his affectionibus præſentaneū remedium. Quod proinde putauerim factum, quòd ad extremum tandem mali ſolent miſſione hac ſanguinis vti: cùm aut ſalus propè eſt, aut mors. cumq́; ex aliis venis præ timiditate, perpetuò modicum educant: tamen cùm ad hanc veniunt, permittunt immerſa manu in calidam copioſiùs fluere. Supereſt ex hac diſputatione, vt caput tandem concludamus. ſciſſionem venæ in manu, ea quæ in cubito fit, (cæteris paribus, hac vna in re conſiſtente diſcrimine, de qua modò diſputamus: nam quod in quantitate, & occaſione eſt, non debet adſcribi venæ ſciſſioni) plærumque inutiliorem eſſe, rarò æquè vtilem, vtiliorem nunquam. quare de his hactenus.

An liceat refrigeratis ſecare venam. Cap. VI.

PROHIBET Galen. in refrigerationem patientibus mittere ſanguinem, multis in locis. libello de ſanguinis miſſ. cap. 6. ita ſcripſit: Si verò horum nihil ſit, ceterùm hyems regióve ſit natura frigida, vel natura quoque hominis frigidior: refrigerantur grauiter toto corpore, quibus ſanguis mittitur, & accidunt nonnulla quæ fortem ſequuntur refrigerationem ſymptomata. Prætereà, regionis frigus aut temporis, prohibent miſſionem ſanguinis: ergo multò magis intemperies frigida laborantis. cùm enim ſanguis non modò nutrimentum præſtet corporis partibus, ſed calor quoque naturalis perſeuerantiam ex eo obtineat, dicente Galeno eodem libello: cōſtat miſſionem ſanguinis eſſe auxilium refrigerans. quare refrigerationem potiùs augebit, quàm vt ſanet. Tamen contrà videtur eſſe: quòd Galen. 8. meth. capite 4. ſanguinem mittere feſtinanter præcepit in laborātibus diaria febre ex cutis obſtructione: at verò promptiſſima obſtructionis in cute cauſa eſt, occurrens frigus. Sed & ipſa ratio conuincit: non modò mitti debere ſanguinem, vbi adeſt refrigeratio, ſed & præproperè faciendum. quia obſtructio prohibet occultum humorum effluuium. Hoc cohibito, neceſſe eſt corpus redundare ſuccorum multitudine. quæ vt in omnibus diſpoſitionibus eſt periculoſa: ita vel maximè in obſtructione, quippe quæ omnium maximè, prohibens ventilationem, facit putredinem. Itaque vbi obſtructa ex frigore cutis eſt, oportet ſanguinem mittere: & quòd in ea diſpoſitione ſtatim redundant humores, & quòd redundantes facillimè putreſcunt. Quare perperam imperiti medici vulgo perſuaſere: cùm aliquis frigus tota cute ſenſit, ac deinde ex obſtructione in febrem lapſus eſt, à miſſione ſanguinis eſſe cauendum: non diſtinguentes, ſitne affectio qua laborat, calida, an frigida: ſed ſolam febricitandi occaſionem reſpicientes. Sed rem ita oportet diſtinguere. ſi affectio quam curamus, frigida eſt, vt ſi quis, gratia exempli, intemperie frigida laborat: ſolùm calidis eſt agendum, & cauendum à miſſione ſanguinis, quippe quæ refrigerans eſt auxilium. Cæterùm ſi affectio calida eſt, & refrigeratio cauſæ antecedētis tantùm habet vicem: nihil nocebimus, miſſione ſanguinis extinguentes febrem, & præcauentes redundantiam, & permutationem ad putridam febrem, ſi modò adhuc diaria eſt. nam procatarcticę cauſæ, vt dicitur 4. meth. cap. tertio, curationis indicatio nulla eſt. ſed omnis eius indicatio, ipſius affectus eſt. Igitur cùm refrigeratio ſolam attingit cutem, mittendus ſanguis eſt. ſentitur eo tempore ſtatim febris, aut ſaltem mordax per totum corpus ſenſus: propter retentionem excrementorum fumidorum, quæ per cutem expirabant. Tamen, cùm refrigeratio lædit etiam viſcera, ac penitiores partes: omnium maximè fugienda eſt miſſio ſanguinis. Conſequitur hos ægrotantes tum per totum corpus ſenſus frigoris, tum etiam reſpiratio frigida, rara, & parua: pulſus quoque imminuti vſus.

Vtrum

Vtrum ſit magis periculoſum in grauidis: ſanguinem mittere, an expurgare. Cap. VII.

MVLTIS videtur maiori cum periculo mitti ſanguis in vtero gerentibus, quàm ſi purgentur, de ſententia Hippocratis. quandoquidem ille permittit expurgari in mediis prægnationis menſibus, primo aphoriſmo quartæ ſectionis: tamen ſanguinis miſſionem toto tempore prohibet. Nullo enim tempore excepto, inquit, mulier vtero gerens ſanguine miſſo ex vena, abortit, & magis, ſi fœtus ſit maior, 32. aphor. quintæ. Tamen opinio hæc longè abeſt à ſententia Auerrois, qui 7. collectaneorum cap. 4. ita ſcripſit: Dicit Hippocrates, vtero gerens nō debet vacuari, niſi quando embryonis virtus fuerit fortis (ita enim lego, quāquam aliter inuenio ſcriptum: ſed apertus eſt in codicibus error) hoc eſt à quarto menſe vſque ad ſeptimum: niſi humores fuerint furioſi, & pharmaciā concedit tunc. ego autē dico, quòd phlebotomia, quando adeſt repletio, qua embryo non indiget, non eſt mala: ſed pharmaciā non credo ad bonum peruenire finem. imò neceſſariò lædit embryonem: eò quòd in ſe ſubſtantiam habet venenoſam, & fortaſſe faciet malos humores fluere ad embryonem, vt ipſum lædant. Præterea medicinæ purgantes, ſunt medicinæ prouocantes vrinam: & quod vrinam prouocat, eſt de genere prouocantium menſtrua: & quod menſtrua prouocat, abortum facit. Hæc Auerroës. quibus apertè declarat ſuam ſententiam, neque ſine argumentis: eſſe nempe ſemper miſſionem ſanguinis minùs periculoſam expurgatione, in grauidis. Quam ſententiam ego probo. Verùm lubet rem magis diſtinguere. Conſtat ex his locis, quæ ex Hippocrate attulimus: expurgationis tutiſſimum vſum eſſe in mediis menſibus, magis periculoſum in primis, vltimiſque: ſanguinis miſſionis tutiſſimum in primis, magis periculoſum in vltimis, in mediis medio modo. Itaque quò maior eſt fœtus, eò habere periculi plus. quandoquidem ſanguinis miſſio nocet ſubtractione alimenti: expurgatio agitatione. quò fœtus eſt maior: eò pluri eget alimento, ac proinde eò magis læditur illius ſubtractione. conturbatio facit abortum: diruptis acetabulis, quibus pendet ex vtero fœtus. dirumpuntur autem hæc facillimè & primis, & vltimis menſibus: in his præ ſiccitate, in illis præ humore, & mollitie. Igitur differentia temporum talis eſt. Ex qua ſunt qui colligant: vt expurgatio periculi plus habet primis menſibus, quàm ſanguinis miſſio, ita ſanguinis miſſio mediis & vltimis. Quia in mediis expurgatio eſt tutiſſima: in vltimis ſanguinis miſſio valde periculoſa. atque inde rurſus colligunt: plus periculi eſſe in ſanguinis miſſione, quàm in expurgatione. quia pauciorib. menſibus cōmodè ſuſcipitur, quàm expurgatio. Sed ſi quis rectè ꝑpendat, hi falluntur in ipſa cōſequentia. Nā cur, ſi ſanguinis miſſio in vltimis menſibus fit maximo cum periculo, proinde & cum maiori quàm expurgatio? multum enim intereſt: miſſionem ſanguinis, quæ fit menſibus vltimis, conferre cum ea quæ aliis, aut cum expurgatione. Igitur nobis aliter dicendum eſt. Quocunque tempore vtraque euacuatio fiat: aut vtriuſque par eſt neceſſitas, quod ad affectum attinet, aut impar. ſi hoc: cuius minor eſt neceſſitas, ea euacuatio maiori cum periculo ſuſcipitur. ſi par eſt neceſſitas vtriuſque: ego potiùs conſulerem, ſanguinem mittere. quoniam, vt Galenus inquit 11. comm. 2. de ratione victus acutorum, ſanguinis miſſio, vel cùm minus auxilium eſt, probari debet: quia eſt multò tutius, nedum cùm par vtriuſque neceſſitas. Atqui quoniam horum fides ex his quæ de vtriuſque auxilii natura dicta ſunt, pendet, curſim prætereo.

De ſanguinis miſſione vſque ad animi deliquium. Cap. VIII.

GALENVS multis in locis ſuadet ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium: libello de ſanguinis miſſione capite 11. primo aphor. comm. 23. 9. meth. capite 4. & aliàs ſæpè. Quod tamen auxilium multis aliis autoribus videtur ſuſpectum, propter periculum. Celſus lib. 2. cap. 10. differens de miſſione ſanguinis, inquit: Semper finis faciendus eſt antè quàm anima deficiat. Atqui paulò antè in eodem capite dixe-

rat: Satius eſt enim primùm leuare ægrotantem, deinde perpurgare: quàm ſimul omni vi effuſa, fortaſſe precipitare. Hoc quoque videtur Auicena formidare: qui magis amat multiplicationem numeri, quàm quantitatis, vt cum illo loquar. Atque proinde hoc aliquis prudenter putet dictum: partitam miſſionem ſanguinis, quanquam ſit aliquanto impotentius auxilium, quàm copioſa ad vacuandum (nam ad reuellendum efficacior etiam eſt) tamen eſſe tutius. Sed addit Celſus argumentum aliud, dicens: Quòd ſi in cura quoque aquæ, quæ inter cutem eſt, ita reſpondet, quantò magis neceſſe eſt in ſanguine reſpondeat? 6. aphor. 27. Quicunq; ſuppurati aut hydropici vruntur: purè aut aqua vniuerſim fluente, omnino intereunt. quanto igitur, inquit Celſus, veriſimilius eſt poſſe hoc contingere: effuſo aceruatim humore, naturæ familiariſſimo. Præterea dicere quiſquam poſſit: in nulla affectione habere locum hanc tam profuſam euacuationem. nam neq; in ardentiſſimis febribus, neq; in vehementiſſimis doloribus: in quibus tamen fieri deberet, ſi modò dixiſſet Galen. vera. qui in commentario primæ ſectionis aphor. 23. in ardentiſſimis febribus, & vehementiſſimis doloribus nihil adeò commendauit: quàm ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium. Sed ardentiſſimæ febres illæ videntur dici, quibus nullæ ardentiores: continuæ ſcilicet bilioſæ. in his verò conſtat, vt plærique dehortentur mittere ſanguinem: vt quòd conferat nihil, quin potiùs effrænatam reddat bilem. Licet hoc legere in curatione huius febris apud Auicenam: cuius opinionem inſequuti ſunt plæriq;, ducti hac eadem ratione. Alii etiam, quòd à Galeno dictũ ſit, quarto de tuenda valetudine: Recedentibus humoribus plurimùm à natura ſanguinis, cauendũ à venæ ſciſſione eſſe. quodq; libro decimo meth. eos qui valde calidi & ſicci ſunt, atq; ita affecti, non poſſe habere robur virtutis dixit. Quare in illo febrium genere nunquam conſtare vires contendunt. atque ita excluſas videri ardentiſſimas febres, non ſolùm à ſanguinis miſſione vſque ad animi deliquium: ſed omnino à ſanguinis miſſione. Iam verò de doloribus primo de curandi ratione ad Glauconem capite decimo tertio ita ſcriptũ eſt: Ita etiam, ſi vehementiſſimæ vigiliæ, aut dolor intenſus ægrotum infeſtant: cauendæ ſunt copioſæ ac multæ euacuationes. Igitur in vehementiſſimis doloribus non habet locum euacuatio vſque ad animi deliquium. Hæc præcipuè viſa ſunt difficilia in hac ſententia. quæ tamen non ſubuertunt Galeni ſententiam. nam vt ipſemet diſtinguit 12. meth. capite quinto, duplex eſt deliquium animi. Quoddam quod Græcis λειποψυχία dicitur: quoddam quod ſyncope, hoc eſt præceps virium lapſus magnúſque: illud eſt deliquium, quo qui correpti ſunt, facilè recuperant vires, quodq; propriè animi deliquium appellatur, leuiúſque multò eſt ſyncope. Sunt qui ita diſtinguant hæc deliquia: vt lipothymia aut lipopſychia ſit caſus animalis virtutis, & ſyncope vitalis. Quorum ſententia mihi placet. quandoquidem vitalis facultas animali fortior eſt, obſiſtitque iniuriis plus. proinde antequam vitalis inſigne aliquid perpetiatur, incipit animalis deficere: patiente nihilominus vitali, ſed leue deliquium. ad quod vſque cenſeo ægrotantes deducendos: non enim ad ſyncopen. Quanquam, vt mox dicemus, expetitur in hoc auxilio refrigeratio totius corporis habitus. quam refrigerationem conſtat eſſe paſſionem facultatis vitalis: eſt enim calidi innati. quare videri poſſit alicui, hîc paſſionem facultatis vitalis expeti, haudquaquã animalis. Tamen hîc nihil eſt ſcrupuli. non enim nego expeti per ſe paſſionem facultatis vitalis, putà refrigerationem. ſed deliquium, nimirum ſanguinis miſſio, per ſe lædit facultatem vitalem. ita enim par eſt: cùm euacuet ſanguinem, & vitalium ſpirituum copiam. Tamen hæc læſio, antequam deliquium vitalis faciat, refugere facit calorem ad cor. cerebri verò facultas, ſtatim ac deſtituitur à calido innato, deficere incipit: cùm quoniam cerebrum per ſe eſt frigidum & exſangue, atque ideo ſummopere indiget cordis ſuppetiis, tum propter ſenſus acrimoniam. Itaque paſſio incipit à facultate vitali: tamen deliquium facultatis animalis anteuertit defectionem vitalis. in quo affectu, haud dubiè intelliges, conſenſum eſſe grauiorem propria paſſione. Nam propria facultatis vitalis paſſio, eſt refrigeratio: animalis conſenſus, eſt defectus. Itaque quod ad modum quo hæc fiunt, attinet, ita habet. quoniam verò fieri poteſt, vt in aliquo tam ſit inſigniter fortis animalis potentia, vt antequam ipſa deficiat, vitalis inſignem noxam perpetiatur: non eſt

expectan-

expectanda incautè ſenſus conturbatio, ſed attrectandę arteriæ ſunt, aduertendúsque animus eſt pulſuum mutationibus. Cæterùm neque quodcunque deliquium animi terminus euacuationis ſit. nam ſi ex metu, aut conturbatione ventriculi ſtatim ægrotans animo linquitur: iacens in lecto continendus ægrotans eſt, & mittendus ſanguis. Igitur euacuationis, de qua loquimur, terminus eſt deliquium animi leue, cæterùm ex euacuatione factum. quod quoniam leue eſt: tollit periculum, quod Celſus pertimeſcit. quòd ſi tamen cui videtur conſultius, etiam ſi id deliquium non ſit graue, tamen cõſiſtere infrà, rurſusq; euacuationis neceſſitatem repetitione complere, inſequutor illud præceptum: melius eſt infrà conſiſtere, quàm exquiſitiſſimè euacuare. Intelligat hic Galenum non vti hac miſſione ſanguinis, propter ſanguinis effuſionem ſolùm: ſed ipſum per ſe deliquium procurare, quò frigore recreet facultatem intemperie calida penè confectam. atq; ita deinde aut aluum fluere faciat, aut vomitum, ſudorémve excitet copioſum, quo febris extinguatur. quæ omnia deeſſent, quantumuis euacuaretur multùm, ac citò: niſi ægrotans animi deliquium incurrerit. Neque verò mirum eſt hydrope laborantem, vtpote cui facultas, cùm in eum ſtatum venit, eſt debiliſſima, ex confertim facta aquæ, quæ totam ventris regionem obſidet, profuſione mori: febricitantem verò cum robore magno (nam talem expetimus ad hoc auxilium) ex ſanguinis miſſione ſemel facta animo linqui, non etiam perire. Quòd verò à Galeno hoc auxilium in ardentiſſimis febribus præ omnibus eſt commendatum: interpretantur plærique de ſynochis febribus, quæ continentes appellantur. accipiúntque anſam interpretationis ex nono meth. vbi ita ſcripſit: Maximum hoc, vbi valentes vires ſunt, continentium febrium remedium. quo loco in ſolis continentibus, quales bilioſæ nunquam ſunt, videtur hanc euacuationem probare. Has itaque dicunt ardentiſſimas. Eſt enim aliarum nullis, quàm his, copioſior calor: etiamſi mordacitate à bilioſis ſuperentur. Adducuntur etiam in hanc ſententiam argumentis, quæ paulò ſuperiùs propoſuimus. Verùm ego aliter interpretor: opus eſſe ſcilicet ſanguinis miſſione vſque ad animi deliquium, in ardentiſſimis febribus. atqui quò ardentiores ſunt, eò magis: modò adſit facultas quæ ferat, ſit quantumuis febris bilioſa. quid enim aliud nomine ardentiſſimarum febrium intelligam? Præterea ſi rationes perpendis: tunc quoque quæ dico, clariùs intelliges. Noui enim (inquit) eorum quoſdam neceſſariò perfrigeratos ex lipothymia: ac toto corpore exudantibus liquoribus, aluo rupta celerrimè morbo liberatos. Vſurpatur ergo vt refrigerans auxilium: quod ſuperiùs monſtrauimus. at verò refrigeratione, non dubium eſt, quin magis opus ſit in cauſo bilioſo, quàm continente febre. Sed dicit iterum: In quibus tibi ſanguinis ferueſcentis copia apparet, quàm ocyſſimè eos vacuare conator, priuſquam in principem aliquam partem ingruat. Cùm ergo humor propter feruorem paratus eſt ingruere in partem principem, vacuandum eſt ad lipothymiam vſque. Sed conſtat: quantò maius periculum talis impetus impendeat ex bile, quàm ex ſanguine, cùm mobilior tenuiórque ſuccus ſit. neque verò pertimeſcendum eſt: ne bilis effrænis fiat educto ſanguine. non enim, per deum immortalem, in continuis febribus, quæ putreſcentem in vaſis bilem habent, ſanguis ſine bile prodit: neque ſyncerior poſt euacuationem bilis eſt. Nam neque ſi ex congio, diluto vino pleno, dimidiam liquoris partem ſubtrahas: meracius vinum fiat, aut dilutius. quare agitandæ bilis propter miſſionem ſanguinis nulla ratio eſt. Eſt tamen cùm poſſit natura mouere, ita vt fit: quia euacuatione reddita eſt potentior ſupra reſiduũ. Atq; ita, ſi fortuna tulerit, vt aliquod princeps membrum inſigniter debile ſit: ex accidenti fiet, vt impetum bilis excipiat. quare talibus neque in ardente febre, neque aliàs aliquando tam copioſam conſulo euacuationem: ſed iis, quibus nulla debilitas in principibus membris eſt. in his enim mouetur bilis aut ad inteſtina, aut ad ventriculum, aut ad cutem: deiicitúrq;, aut euomitur, aut exudatur. Sed dices: quid, quòd febricitantibus ex bile non poteſt conſtare facultas? non video, cur non. ſiquidem homo, cui in ſolidorum temperie conſtet facultas: poteſt ex erratis circa victum, ex multo eſu, gratia exempli, bilioſorum, magnam bilis copiam congerere. In exquiſita ſanè febre & ex bile, & continua: rarò aut nunquam putauerim fieri poſſe, vt tantùm facultas conſtet. ſiquidem cùm plurimùm recedit humor à natura ſanguinis, miſſionem ſanguinis denegat. Sed ſe-

bres continuas ex bile, non exquiſitas illas quidem, cæterùm quæ biliosæ ſint: ſæpè putauerim cum robore coniungi. negauit Galenus robur ineſſe iis qui valde calidi ſiccique ſunt, & ita affecti. Ego de illis tantùm loquor, qui ita affecti ſunt: etſi tales non ſint natura. vnde patet: mitti poſſe ſanguinem vſque ad deliquium animi in ardentiſſimis febribus, ſiue ex ſanguine, ſiue ex bile conſiſtant, modò conſtet robur. tales quoque febres ſunt, & quæ cum carbunculis conſiſtunt. quare illis etiam hoc auxilium confert. 14. meth. cap. 11. Dolentibus quoq; parte aliqua vehementer, mittendus tam copioſè ſanguis eſt: ſed non omnibus. fieri enim poteſt: vt mittatur ſanguis propter dolorem, aut propter affectionem aliam, quam dolor comitatur. vt cùm febricitat aliquis, habetq;, vt ſuperueniens ſymptoma, intenſum dolorem: ſanguis quidem propter febrem mittitur, non propter dolorem. qui eo caſu potiùs ſubtrahit de quantitate euacuationis, quàm vt tantam copiam expoſcat: quia ſcilicet dolor per ſe eſt in valde proſternentibus vires. atqui hoc præcipitur primo ad Glauc. Eſt tamen cùm mittitur ſanguis propter dolorem. atqui tunc quoque cauſa doloris conſideranda eſt. Si enim ex fluxu fit iam concitato: conſtantibus viribus, mittendus ſanguis eſt vſque ad animi deliquium. ſperamus enim fore, vt ita dolor ſuſtollatur. Si verò ex pura intemperie, frigida præcipuè: nihil minùs amat, quàm miſſionem ſanguinis vſque ad hanc metam. Nam curationis gratia nihil alienius eſt his doloribus, ſanguinis effuſione: quæ tamen confert, etſi ex nudo frigore dolor fiat, præcautionis gratia. tamen euacuatio quæ ita fit, non debet vſque ad animi deliquium deduci. reuulſio enim eſt ſola, reuulſionem verò partita euacuatio potentiùs operatur. ſed de ſanguinis miſſione vſq; ad deliquium animi ſatis multa diximus.

Quando vtendum eſt vtraque euacuatione, vtram ſit conuenientius antecedere. Cap. IX.

VIDERI poſſit alicui, Hippocratem Galenúmque, cùm ſanguinis miſſionis, & expurgationis occurrit neceſſitas par: nunc à miſſione ſanguinis auſpicari, nunc ab expurgatione. quandoquidem ſexto de morbis popularibus, comm. 1. aphoriſm. 6. Iuuenes (inquit) veratro vti, & poplitem incidere. Quarto etiam de ratione victus in acutis aphoriſmo 21. cùm de ægritudinibus, quæ vtroque auxilio egent, differat Hippocr. Galenus primis commentarii verbis ita inquit: Catalogus eſt morborum, qui primùm ſanguinis egent miſſione, deinde ab ea purgari. Vnde aliquis colligat: ſi morborum, in quibus præmitti debet ſanguinis miſſio, catalogum facit: non in omnibus præmitti debet. Cæterùm hæc leuia ſunt, quæque nullam habent euidentiã. multò clariùs illud in contrariam ſententiam dictum eſt ab Hippocrate eodem loco: Sed venæ ſectio in his præferenda eſt. Quod dictum, vt neque illud Galeni, non ita intelligo, quòd in his præferri debeat, in aliis ſecus: ſed quòd illi ferè morbi ſint, in quibus vtriuſque euacuationis occurrit ſimul neceſſitas. atque perinde dictum eſt, ac ſi diceret, catalogum facit eorum morborum, in quibus non ſolùm expurgandũ eſt, ſed mittendus etiam ſanguis. quod vt diceret: In quibus, inquit, ſanguinis miſſio antecedere debet expurgationem. quaſi notiſſimum per ſe ſit: ſi vtroque auxilio eſt vtendum, miſſionem ſanguinis conuenientiùs præire, quàm ſubſequi. Tale enim eſſe putabat Galenus hoc, quàm notiſſimum inquam. nam in com̃. prædicti loci, ſexti epid. ita inquit: Quòd ſi vtroq; auxilio ipſe homo indigeat, à venæ ſectione incipiendũ eſſe manifeſtum eſt. Quare ſi quid quod cõtrarium videatur ſignificare, autoris verba continent: vides, vt ſapientiſſimus commentator fuerit interpretatus. Verùm quando res tam eſt nota, vt de illa Galenus ne diſputauerit quidem: ſatis nobis pro leui hac quæſtione ſit, rationem vnicam illius dictis addere. Expurgatio vtiliùs ſuſcipitur poſt ſanguinis miſſionem, quàm antea: ſed ſanguinis miſſio poſt expurgationem minùs neceſſaria eſt, quàm antequam ſit expurgatũ. igitur multò commodiùs ſuſcipitur ſanguinis miſſio ante expurgationem: quàm expurgatio ante miſſionem ſanguinis. Poſtquam enim ſanguis miſſus eſt, euacuata copia, ac deonerata natura, viis redditis laxioribus: nõ dubiũ, quin meliùs expurgatio fiat, vtpote quæ & ipſa per ſe citra pharmacum, ſolet miſſionem ſanguinis conſequi. multis enim aluus humectatur,

aut

aut prouocatur vomitus, aut ſudores fluunt. igitur expurgatio meliùs fit miſſo ſanguine, quàm eo non miſſo. ſanguis verò tantò incommodiùs euacuatur, cùm expurgatum eſt, quàm antea: quantò minùs commodum eſt, purum ſanguinem euacuari, quàm impurum. itaque quando vtriuſque euacuationis ſimul occurrit par neceſſitas: non parum peccauerit, qui miſſionem ſanguinis vſque ad factam expurgationem diſtulerit. Nam præter cætera, ſanguinis miſſio fit citiùs, tutiùs, & cum minori apparatu, quàm expurgatio. ſed de tam leui controuerſia non dicam plura.

An ad expurgandum opus ſit tanta facultate, quanta ad mittendum ſanguinem. Cap. X.

CELEBRATISSIMVM eſt apud Galen. & à nobis antea dictum: affectus præter naturam expoſcere auxilia medicinalia, virtutem non expoſcere, ſed permittere. itaque expoſcit morbus ſpeciem auxilii: ſanguinis, inquam, miſſionem, aut expurgationem, aut aliquod aliud. virtus definit quantitatem: quoniam pro modo virtutis, plus aut minùs vtendum eſt his remediis. itaque requirere pharmaci expurgantis exhibitionem, virtutis robur, & illud non exiguum, conſtat: cùm in magnis auxiliis ſit. An verò tantum requirat, quantum ſanguinis miſſio, eſt in controuerſia. Nam ab altera parte eſt, quòd Galen. vt ſuperiùs à nobis dictum eſt, ſcopum mittendi ſanguinis robur virtutis dicit: atq; vbicunque de mittendo ſanguine loquitur, nihil præter virtutis defectum pertimeſcit. Præterea ſanguinis miſſio, eſt ſanguinis euacuatio, humoris naturæ familiariſſimi, atque admodum neceſſarii: expurgatio eſt extractio noxii humoris. Conſtat verò vt plus oporteat debilitari facultatem, effuſo humore tam neceſſario & bono: quàm humore neque naturæ tam familiari, neque adhuc integro, ſed putri. Sanè ſanguis cum tanto virtutis periculo funditur: vt ſi quod pharmacum extractorium ſanguinis eſt, idem ſtatim fit venenum. libello de expurgantium medicamentorum facultate: Et in mittendo ſanguine præceptum eſt à Galeno ægrotantis pulſum manu tenere, & in illius mutationes animum intendere. quoniam ſcilicet facillimè per incuriā fieri poteſt præceps viriū lapſus, immodica ſanguinis quantitate effuſa. Ergo maiori virtute eſt opus ad ferendū miſſionē ſanguinis, quàm expurgationem. Contrà videtur aliis: opus eſſe maiori vi ad expurgādū. quia quanquā p ſanguinis miſſionem ſanguis euacuetur: non euacuatur ſyncerus, ſed permixtus etiam cum noxii humoris non parua portione. Et quanquā natura humoris, qui effunditur, nonnihil faciat ad virtutis exolutionem: multò plus putant facere moleſtiam, & grauitatem ſymptomatum, quæ ex medicamentorum vſu ſemper fiunt. Addunt ſanguinis miſſionē vnico modo nocere, nēpe vacuādo: expurgationē duobus, vacuando, & alterando. ſunt enim medicamenta omnia expurgantia, calidæ & ſiccæ naturæ: quæ per ſe (vt Gal. inquit libello quos & quando purgare conueniat) ſemper nocent ægrotantibus. quæ etiam, vt dicitur 6. epid. comm. 5. eò tantummodo non dicuntur venena, quòd temporibus quibuſdam proficua fiant. Eſt ergo hic vſus maximè pertimeſcendus. de quo à Cornelio ita ſcriptum eſt: Omne eiuſmodi medicamentum quod potui datur, non ſemper ægris prodeſt, ſanis ſemper nocet: 2. lib. cap. 13. Plato ad finem dialogi de natura inquit: Tertia motionis ſpecies aliquando iis, quos vehemens cogit neceſſitas, vtilis: aliter verò nullo modo ei qui mentem habeat ſuſcipienda. medicorum illa purgatio eſt, quæ pharmacis fit. Morbi enim, niſi qui magna habent pericula, pharmacis irritandi non ſunt. Hipp. libello de medicamentis expurgantibus, vſque adeò illorum vſum reformidat: vt in acutis febribus, illis nunquam vtendum eſſe, vſque dum febres remiſerint, decernat. Cùm ergo ex aſſumptione pharmaci magis videatur corpus permutari, & perturbari: videtur etiam neceſſe eſſe maiori virtute ad illius vſum, quàm ad miſſionem ſanguinis. Adde: ex errore qui contigerit in expurgatione, minùs emendari poſſe noxas, quàm ex errore in ſanguinis miſſione. Nam etiamſi ſanguis mitti incipiat, vel citra virtutem: non admodum graue periculum eſt. poteſt enim ſiſti: cùm videbitur aut virtus labaſcere, aut permutari color. At verò quod ſemel deuoratum eſt pharmacum, non poſſumus rurſus educere. quòd ſi ad vomitum cogimus, neq; id ſine periculo fit: quin nimia humorum copia vomitum

medicamenti conſequatur. Ergo his omnibus rationibus videtur effici: maiori virtute opus eſſe ad expurgandum. Sed controuerſia ita conſtituta eſt. Quid alii dicant de hac quæſtione, non curo: quid ego ſentiam, breui dicam. Priora argumenta mihi videbantur probare, ad mittendum ſanguinem opus eſſe maiori virtute. Nam quanquam medicamenta per ſe deiicerent virtutem alterando: tamen ex accidenti iuuant magis, euacuando noxios humores. Reliqua omnia argumēta illud monſtrāt, debere nobis, cùm expurgationem aggredimur, conſtare: magis eſſe virtutem neceſſariam ad ſuſtinendum, quàm in miſſione ſanguinis. quia ſi ſemel erratum ſit, non eſt tam promptum emendare. Sed multum intereſt ita dicere: aut, maiori virtute eſſe opus. Itaque virtus debet magis conſtare ad mittendum ſanguinem. ſed debet magis conſtare: eſſe vim quæ toleret, cùm accingimur ad expurgandum. Neque verò admodum eſt intellectu difficile, ſi quis animum iis quæ modò diximus, aduertat. Nam cùm ad vnumquodq; auxilium certus quidam virtutis gradus neceſſarius ſit, atque is ipſe qui à medico requiritur, coniectura quadā inueſtigetur: fieri poteſt, vt ad expurgandum minori facultatis gradu contenti ſimus, tamen vt in hoc ipſo cognoſcendo maiorem coniecturæ euidentiam deſideremus. quoniam ſcilicet, ſi coniectura nos fallit, minùs emendari poteſt malum: quàm ſi ea virtus, quam ad mittendum ſanguinem neceſſariam eſſe cenſemus, tam integra non adſit, quàm adeſſe putamus, quum primùm ſanguinis miſſionem iniungimus. Itaque ad expurgationem nō adeò magnum virtutis robur requirimus: tamen coniecturam neceſſariæ virtutis eò clariorem eſſe optamus, quò difficilius eſt, vbi voratum eſt pharmacum, factū infectum reddere. Eiſdem de cauſis inconſultum eſſe puto: expurgationem vſque ad animi deliquium aliquando tentare ducere. Nam quanquam dictum eſt ab Hipp. 23. primæ aphor. Deiectiones non multitudine ſunt æſtimandæ, ſed ſi talia deiiciantur qualia expedit, & facilè tolerant. atque, vbi vſque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum etiam hoc, ſi æger poſſit tolerare. Gal. etiam in comm: In maximis doloribus nullum maius noui remedium, quàm vſque ad animi defectionem euacuare: adhibita diſtinctione, an mittere ſanguinē, an expurgare oporteat vſq; ad animi defectionem. Sed non video, qua ratione poſſit non eſſe temerarium: aggredi expurgare vſque ad animi defectum, cùm non poſſit cohiberi cùm res expoſcit. Præterea non putauerim poſſe quenquam exquiſitè metiri quantitatem pharmaci: quæ poſſit perducere vſque ad deliquium animi, & non vltrà euacuare. Præterea de quantitate hac oportet aliquid detrahere, propter ſymptomata: alioqui æger à quantitate euacuationis coniectus in deliquium animi, grauitate ſymptomatum confectus periret. id quod docet Galen. libello de venæ ſectione aduerſus Eraſiſtratum cap. 10. his verbis: Ingens præterea in propinationibus pharmacorum expurgantium periculum eſt: quòd vel non commouetur purgatio, vel quod in aluum attractum eſt, non facilè excernitur, vel cum dolore, morſibus, torminibus, perfrigeratione, pulſuum interceptionibus, ac animi defectionibus excernitur. itaq; de ſententia Galeni ingens periculum eſt cum animi defectu expurgari.

De præparatione humorum arte facta ad expurgandum, & an ſit ſemper attenuatio. Cap. XI.

SI morem eorum qui ſuperiori ſeculo quæſtiones medicas ſcripſere, eſſemus inſequuturi, & omnia quæ ab illis dicta ſunt, repetituri: longum ſermonem, ſatis certò ſcio, eſſemus modò exorſi. Sed faciemus vt quàm breuiſſimè dicantur ea tantummodo, quæ ad rei huius plenam intelligentiam videbuntur neceſſaria. Galenus vbi vbi de expurgatione loquitur, docet: expurgationes non illotis, quod aiunt, manibus aggredi, ſed humores ad expulſionem præparare. Eſt hoc receptiſſimum ab omnibus autoribus citra controuerſiam: ſed qua ratione præparari debeant, nō adeò conuenit. Sed alii extenuatis perpetuò humoribus: alii nunc extenuatis, nunc redditis craſſioribus, fieri commodam præparationem profitentur. Galenus libello quos & quando, de hac præparatione ita loquitur: Oportet autem priùs craſſos humores attenuare & ſecare, atque etiam lentos, & meatus per quos illi tranſſumuntur & trahuntur,

huntur,aperire.Talem itaque docet preparationem facere:qui neque hîc neque alibi generandæ craſſitudinis ad hanc rem meminit.2.aphor.com.9. quo dicitur: Corpora quæcunque quis purgare voluerit,oportet fluxa facere: Si quis enim (inquit) extenuet incidatque craſſos atque lentos humores,qui in corpore ſunt,& meatus aperiat: recte in omnibus purgatio procedit. Sed melius fortaſſe fuerit:vt confirmetur hæc ſententia, ratione ex ipſa rei natura petita.Expurgatio fit,tractis ſuccis vi medicamentorum.ſed reliquis paribus,eò faciliùs extrahuntur,quò ſunt tenuiores. nam eò etiam ſunt fluxiores: vt monſtrabimus paulò pòſt, loquentes de vocata ſuperpurgatione. Huc enim referetur tota cauſa: quò bilis prodeat ante pituitam,& hæc ante atram bilem. ergo extenuatione debet medicus vti ſemper, in præparandis humoribus: ſiue illi craſſi natura ſint,ſiue tenues.craſſitudo enim perpetuò officiet:tenuitas nunquam poteſt nocere,etſi ſit ſuccus euacuandus tenuiſſimus. Proculdubio ita ſenſit: qui in acutis morbis nonnunquam in ipſo principio, turgente ſcilicet materia, etiam ſine præparatione expurgandum ſuaſit.ac multò magis Galenus,qui,Niſi quis,inquit,nactus fuerit occaſionem aquam mulſam exhibendi, in qua hyſſopum, origanúmve, aut tragoriganum incoctum fuerit, vel pulegium. Conſtat hos morbos ex tenuibus ſuccis pendere:in quibus tamen attenuantia dari iubet.quoniam ſcilicet, vt Galenus inquit eodem commentario vigeſimo quarto primæ aphor. Hæc igitur abeſſe oportet: humores autem,quàm maximè fieri poteſt, eſſe fluxui paratos, hoc eſt tenues & nullum lentorem participantes. Aliter ſenſit Auicena,qui Fen prima quarti capite de curatione vniuerſali febrium putridarum,ita ſcripſit: Et digeſtio quidem in craſſa, eſt æquatio eius cum ſubtiliatione: in ſubtili eſt æquatio eius cum ingroſſatione. Itaque huius autoris ſententia eſt:humores tunc optimè ad expulſionem præparari, cùm reducuntur ad mediocritatem ſubſtantiæ. ad quam reductionem conſtat craſſa attenuari, & tenuia craſſeſcere. hanc ſententiam inſequentes, qui in ſchola barbarorum nutriti ſunt,vtuntur hodie ſerapiis nunc tenuantibus,nunc craſſitudinem inducentibus:illis in morbis pituitoſis,& melancholicis, his in bilioſis. vtuntur exempli gratia in illis oxymelite, in his ſerapio acido ſimplici: putantes quidem illorum multi hoc craſſitudinem inducere. ſed falluntur.nam acidum ſimplex refrigerat, ſine craſſitudine, cùm aceto ſit incidendi vis. quare non ſunt audiendi, qui, quò Galeni nimis videantur ſtudioſi: acidum omnino ſecludi volunt, oxymeli illi perpetuò præferentes. cùm tamen non dubium ſit: quin in ardentiſſimis febribus maior illius vſus ſit, quàm huius.ſed modò non loquimur de materia medicinali: ſed illorum ſententiam enarramus,qui ad mediocritatem ſubſtantiæ reduci debere putant ſuccos expurgandos. cuius ſententiæ hæc ſunt, vt vulgatiſſima,ita firmiſſima argumenta. faciliùs expelluntur quæ mediocris ſubſtantiæ ſunt,quàm quæ tenuia:ergo melius eſt ſuccos mediocres fieri,quàm tenues.quòd verò meliùs expellantur mediocria, probant exemplo illorum, quæ proiiciuntur: quæ contingit difficilè proiici, vel quia grauia admodum ſunt, vel quia nimis leuia, vſque adeò vt impetum non recipiant. Præterea argumentantur,minimè attenuandum eſſe,quoniam oportet nos perpetuò naturam imitari:illa verò,quæ coquuntur,perpetuò facit craſſeſcere. Addunt, tam tenues eſſe poſſe ſuccos: vt imbibantur in poros tunicarum, & propterea minùs commodè expellantur. Argumenta hæc quanquam firmiſſima ſunt eorum,quæ illi proponunt: tamen nequaquam ſunt ſolutu difficilia,ſi ſemel opinio intelligatur. Quò ergo intelligamus,proſit ne tenuitas ſemper ad expulſionem facilem, an nonnunquam obſit: conſiderandum eſt,quadrifariam rem aliquam expelli alicunde poſſe. vel enim impulſu proiicitur:vel eſt ſuccus qui fluit, aut ſuo pondere, aut ſucceſſione eius quod euacuatur,aut vtcunque aliter:vel exprimitur de vaſe aliquo compreſſione ipſius vaſis:aut à re aliqua,virtute trahendi prædita,extrahitur.Quod impulſu proiicitur,conſtat duplici de cauſa poſſe malè proiici:aut quia nimis renititur,vt lignũ graue,& craſſiſſimus ſuccus:aut quia facillimè cedit, vt leuis feſtuca.quæ, quia nõ reſiſtit, impetũ non concipit,& tenuiſſimus ſuccus, qui diruptus facilè non truditur vi impellentis. ſuccis qui fluũt: his quoque aut craſſitudo obſtat, aut tenuitas.Nã craſſi ſucci hærentes non fluunt: tenuium, quoniam in arctos poros imbibuntur, bona pars manet. propterea vtrem, plenum pice aut oleo, nunquam poſſis integrè purgare. Quæ ve-

rò compreſſione expelluntur:hæc, quò minùs reſiſtunt, eò exprimuntur faciliùs. vt & illa,quæ extrahuntur virtute aliqua extractoria.Igitur ſucci qui euacuantur,aut venarum compreſſionibus, aut virtute trahente, tenuitate egent: quæ impulſu, mediocritate ſubſtantiæ.Propterea quæ de venis expelluntur, attenuari perpetuò à medicis debent: quippe quæ expelluntur, partim à virtute naturali expultrice, cuius motus compreſſio eſt, partim extrahuntur medicamenti trahentis vi,vt nono lib. monſtraturi ſumus.quę verò de thorace excreando reiiciuntur:tūc expelluntur commodiſſimè, cùm mediocris ſunt conſiſtentiæ.proinde fit,vt cùm inter præparandum humores ad expulſionem,attenuantibus vtamur ſemper:tamē eclegmata ſputum promouentia, nunc ſint attenuantia, nunc craſſitudinem inducentia, pro modo materiæ morbi.Sed roget nos aliquis: nunquid potionū, quæ craſſitudinem inducūt, nullus vſus eſt, præterquam in thorace? Eſt ſanè aliquis. cogimur enim ſæpè ſuccos venarū craſſos reddere: vt in his qui propter nimiam illorum tenuitatem exoluūtur facilè, & cùm cohibemus immodicas euacuationes, aut fluxiones. Sed modò hoc vnum diximus: ad præparandum ſuccos, quò rectè cedat euacuatio,nunquam craſſitudinem inducentibus vtendum eſſe, præterquam in thoracis affectionibus. Illud quod de concoctione dictum eſt, propria indiget diſputatione: propterea ſeorſum hoc docebitur ſequenti capite. interim citra demonſtrationem dicimus: omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus reddi craſſiora. atque ita naturam craſſitudinem efficere, cùm coquit: tamen medicum nón debere perinde facere. non enim medicus & natura operantur propter eoſdem fines,ſed longè diuerſos.pręparat enim medicus,quò euacuet:natura,quò retineat, & ſibi commodū nutrimentum faciat. natura ſiquidē, quidquid coquitur,curat ſibi ſimile reddere. quod cùm non poteſt propter ineptitudinem materiæ,quam commutat, conſequi,& humor ipſe conſequutus eſt optimam concoctionem, quam potuit:tunc demum ipſa natura veluti deſiſtens à commutatione, ad expulſionem conuertitur. proinde ante humoris concoctionem, nūquam natura adminiculatur euacuantibus. quoniam ſcilicet eo tempore aliò intendit.explicat Galen.comm. 22.ſectione prima aphor. Conſtat ergo,cùm medicus & natura propter contrarios vſus operentur:non mirum eſſe, ſi procedant contrario modo. natura ſcilicet craſſitudinem inducente: medico attenuante. Sed hæc quæſtio quò clarior euadat,proxima eget,ad quam proinde iam venio.

An concoctio ſemper craſſitudinem pariat. Cap. X II.

VT autor eſt Ariſtot. 4. lib. meteoron cap. 2. in vniuerſum omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus craſſiora redduntur.itaque concoctio, quemadmodū Galen.etiam docet,omnia cogit,ac craſſeſcere facit.neq; hæc ſententia euidentia caret: ſi quis naturam concoctionis, & modū quo fit, conſideret. Dicente Ariſtotele (à nullo enim commodiùs, quæ ad philoſophiam ſpectant,peti poſſe puto) concoctio eſt perfectio à calido innato ex oppoſitis patibilibus. fit autem concoctio hoc modo. cùm omnia quæ coqui poſſunt,conſtent calido,frigido,humido, & ſicco: calor cuiuſcunque rei eſt, qui continet humida & ſicca imperfecta miſtione. cùm ergo contingit natiuum calorem imbecillum eſſe: contingit ſtatim malè ſiccas & humidas partes in miſtione contineri. non enim continentur rectè ab imbecillo calore: & propterea humor redundat incontentus in rebus crudis & putribus. in vtriſq; enim debilis eſt naturalis calor:& ideo vtraq; harū corruptionum emendatur concoctione, cruditas inquam,& putredo. quoniam per concoctionem perficitur augetúrq; calor: & humidū ad perfectam mixtionem cum ſicco reducitur. conſtat perfectionem, quam comparat res quæ coquitur,eſſe in incremento caloris naturalis, & ex oppoſitis patibilibus: & toto tempore quo res coquitur, calorem in oppoſita patibilia operari. interim abſumitur totus humor inutilis,& malè contentus: reliquum humoris miſcetur cum terreis partibus.Igitur reſolutis tenuiſſimis partibus,& reliquis permiſtis cum partibus terreis: conſtat rei, quæ coquitur, fieri craſſitudinem.Sed neque in hac ſententia Ariſt.& Galeni voluit Auicena acquieſcere, quin potiùs Fen prima 4. cap. de curatione vniuerſali febrium putridarum, aliter commentus eſt: fieri nempe con-

coctio-

coctionem nũc craſſitudine, nunc tenuitate aucta, prout res quæ coquitur craſſa eſt aut tenuis. vt capite proximo de illius opinione diximus, referentes illius verba. Putant enim omnes illius aſſeclæ, in cõcoctionibus naturam modò craſſitudinem, modò tenuitatem augere: atque ita medicum nunc debere hoc, nũc illud facere: parum intelligentes nõ oportere, vt natura & ars in hac parte eodem modo procedant: quin potiùs rationi magis eſſe conſentaneum, vt contrario modo, cùm propter contrarios fines operentur, vt vltimis verbis proximæ quæſtionis diximus. Sed melius fuerit autoris verbis omiſſis, contrariæ ſentẽtiæ argumenta proponere, ſi quæ ſunt non contemnenda. Multa, dicũt, per concoctionẽ genita, tenuiora ſunt illis, ex quibus generãtur. Nã chylus ex pane fit, & ſanguis ex chylo, & ex ſanguine ſpiritus. Tamẽ ſpiritus ſanguine, & hic chylo, & chylus pane tenuior eſt ſubſtantia. Igitur non perpetuò concoctio craſſitudinem auget. præterea vrina cruda eſt, cùm aut nimis eſt craſſa, aut nimis tenuis: cocta cum ſubſtantia mediocris. & vt vrina nimis tenuis, dum coquitur, craſſa fit: ita nimis craſſa, dum coquitur, attenuatur. Adde videri alicui poſſe, ea quæ coquuntur, neque craſſa, neque tenuia fieri: ſed talia perſeuerare qualia à principio fuerint. Nam neque ratione eorum, quæ ſeparantur de re quæ coquitur, neque ratione eorum quę retinentur, videtur in craſſitudine permutari. vtraq; enim videntur æqualiter craſſitudinem ab altera parte, atque ab altera tenuitatem facere. videtur res cocta, quia reſoluitur humor malè cõtentus, craſſeſcere: ſed tenuari, quia ſecernuntur fæces craſſæ. Non aliter, propter ea quæ retinentur, vt craſſeſcent tenuia cum craſſis: ita attenuabuntur craſſa cum tenuibus permiſta. Videntur ergo quæ coquuntur hac ratione: aut omnino non permutari, aut mediocritatem conſequi. Hæc argumenta, & illius verba, interpretes Auicenæ in mille barbaras commentationes coniecerunt. eſt qui dicat, alimentorum quæ in humano corpore coquuntur, quædam conuerti in membra dura, aut partes craſſas, cuiuſmodi ſunt oſſa: quædam in ſubſtantias tenues, cuiuſmodi ſunt ſpiritus: alia in mediocres, cuiuſmodi ſunt caro & pinguedo. quæ ergo in craſſa conuertuntur, omnia concoctione craſſeſcere: atque de his loquutos fuiſſe Ariſtot. & Galenum. Reliqua attenuari, atque ita concoctione non craſſeſcere, verè dictum eſſe. ô pulchrum conciliatorem. profectò eſt hæc interpretatio ineptiſſima. Nam quæ vniuersè protulere autores: qua ratione cogantur de his aut illis tantùm intellexiſſe? an dici potuit clariùs quàm neceſſe eſt cocta craſſiora, & calidiora eſſe? Adde Ariſt. demonſtraſſe, quæ coquuntur, craſſeſcere, ab efficiente concoctionis cauſa ſumpto argumento (quoniam, inquit, calor res omnes reddit calidiores, & ſicciores, & magis craſſas) non ex his quæ per concoctionem generantur. Eſt alter qui acriùs videtur commentatus, ſed falsò nihilominus, dicens: rem propriè ſubiectam concoctioni nõ eſſe eam, quam communi ſermone coctam dicimus, vt panem, carnes, aut pomum, aut quodcunque tale, ſed partes illius humidas. quare cùm humidæ partes perpetuò permiſceantur cum craſſis, fit (inquit) vt quod propriè concoctionem accipit, perpetuò craſſeſcat. tamen res quæ coquuntur, modò craſſeſcant, vt cùm ex medulla os fit, modò attenuẽtur, vt cùm ex ſanguine ſpiritus. Sed hic non videtur legiſſe Ariſt. citato nuper loco, quo ita ſcripſit: Concoctio eſt perfectio à naturali & proprio calore ex oppoſitis patibilibus: hæc autem ſunt, propria vnicuique materia. hactenus Ariſt. quibus verbis apertè docet: propriam materiam eſſe oppoſita patibilia, hoc eſt, humidum & ſiccum, nõ humidum tantùm. Quod intelligentes alii dicũt, ſubiecta coctioni eſſe humidũ & ſiccũ: & alterum illorũ ſemper attenuari, atq; de eo ſententiam Ariſtotelis & Galeni veram eſſe, alterum craſſeſcere. & rem ipſam totam quæ coquitur, modò craſſeſcere, modò attenuari. ſed hi (vt neque priores) non loquuntur ad mentem autorum. apertè enim Ariſtoteli & Galeno, cùm dicunt res per concoctionem craſſeſcere, ſermo eſt de rebus ipſis quæ coquuntur, non humidis aut ſiccis, in illis, partibus. Illud enim dicitur actione aliqua craſſeſcere: quod poſt eam actionem craſſum dicitur. Sed à Galeno ita dicitur 2. prog. 33. Concoctiones autẽ craſſas reddũt non vrinas ſolùm: ſed & deiectiones iis, qui bene coquũt in ventre, & ſputa peripneumonicis & pleuriticis, & pituitã in catarrhis & grauedinibus, & lippitudinẽ in oculis, & pus in vlceribus. itaq; ipſum ſputũ, non humida in illo pars craſſeſcit: ſiquidem quod coquitur, illud idem craſſeſcit. Nos ergo

nullam harum commentationum inſequimur, ſed ipſam per ſe autorum ſententiam amplectimur, dicentes: res omnes concoctione craſſeſcere. Nam quanquam ex pane fiat chylus, qui pane eſt tenuior: tamen noſtra ſententia non redarguitur. excernuntur enim ex pane multæ fæces: quod ſupererat ſecretis fæcibus, concoctione craſſitudinem comparauit. Atque illud tantùm eſt coctum: reliquum ſecretum, vt inutile. eodem modo de vrinis craſſis, quæ dum coquuntur, tenuiores videntur fieri, ſentiendum eſt. Craſſeſcit enim reuera propria liquoris ſubſtantia: ſed tota vrina tenuior fit, ſecretione craſſorum humorum, qui cum liquore erant confuſi. Hæc verò quæ ſecernuntur, non ſunt rei, propriè ſubiectæ concoctioni, pars: ſed propriè illi paſſioni ſubiectum dici debet reliquum, quod ſecretis excrementis idoneum eſt ad concoctionem. A quo, facta etiam omni excrementorum ſecretione, conſtat: aliquid neceſſariò, toto tempore concoctionis, vi caloris actum effluere. atque ita rem ipſam quæ coquitur, craſſeſcere, non cauſa eorum quæ excernuntur vt recrementa (nam hæc nihil detrahunt propriæ ſubſtantiæ craſſitiei, aut tenuitati) neque ratione eorum quæ manent permiſta: ſed ratione earum partium, quæ quanquam vtiles ſint & concoctioni idoneæ, actione caloris abſumuntur. Hìc oportet meminiſſe illius quod in tertio huius operis libro diximus, diſputantes de craſſis vrinis: poſſe ſuccum aliquem habere craſſitudinem ratione propriæ ſubſtantiæ, quod eſt eſſe craſſarum partium, aut permiſtione rei alterius craſſæ, quæ non eſt propriæ ſubſtantiæ craſſitudo. cuius diſtinctionis ſi non ſumus obliti, nihil ampliùs deſiderat præſens diſputatio. amittit enim vrina (vt res alia quæcunque poteſt) concoctione craſſitiem, quam habet ex permiſtione ſubſtantiæ alterius: ſed propriam non poteſt. quin potiùs rei, quæ coquitur, ſubſtantia ſemper redditur craſſa.

Sit ne concoctio ad expurgationem neceſſaria, ſi ſuccus non turget. *Cap. XIII.*

SCRIPTVM eſt ab Hipp. 1. aphor. 22. Cocta medicari, & mouere, non cruda: neque in principiis, niſi turgeant. plurima verò non turgent. Qua ſententia apertè vt in aliis innumeris locis Hipp. docet: non eſſe vtendum expurganti medicamento ante concoctionem ſuccorum. ſed quatenus ſit neceſſaria concoctio ad expurgationē, vocatur in dubium. An eatenus, vt nunquam ſit aggrediendum expurgare ante concoctionem, niſi ſucci turgentes ſint: an aliquando liceat, ſed raro: an aliquo modo liceat, aliquo modo ſecus. Nonnulli ſunt qui contendant: omnino nunquam licere expurgans medicamentum propinare, ante concoctionem, extra turgentiam. quoniam dicunt vniuerſalis aſſertionis vim habere ſententiam Hippocr. qua edixit: non mouendum cruda. & ſi quæ alia foret expurgandi occaſio: vt turgentiam excipit, illam videtur excepturus. Præterea tam multis in locis, tam diuerſis, tam conſtanter, hoc idem ab Hippocrate & Galeno ſcriptum eſt, nullius alterius expurgandi temporis facta mentione: vt hinc haud dubiè videatur conſtare, hanc fuiſſe illorum ſententiam. vigeſimo quarto aphor. primæ particulæ, In acutis paſſionibus raro, & in principiis, pharmacis vti. Galen. in comment. In longis morbis ſemper oportet concoctionem expectare: in acutis verò cùm turgent, & in ipſo principio poſſumus medicamentis purgantibus vti. quarto aphor. decimo: Medicari in valde acutis, ſi materia turget, eadem die. cunctari enim in talibus, malum eſt. quarto de ratione victus com. quadrageſimo tertio Galen. ita ſcripſit: Quòd corpora expurgare cauēdum eſt, omnino apparente cruditate in ſuccis, docet. libello etiam quos & quando, hoc idem docet. ſunt præterea innumera alia loca, in quibus partim licere purgare cùm adeſt turgentia, partim non licere niſi adſit, dicunt grauiſſimi autores. Tamē qui purgationem ſine concoctione, aut turgentia permittat, eſt nullus locus. Addunt his rationes ab eiſdem autoribus petitas. renitente natura euacuationi, non poteſt ea bene ſuccedere. ſed cùm humores non ſunt cocti, retinentur à natura. ergo natura, vſque dum cōcoctio eſt facta, retinens renititur trahentibus medicamentis. quare neceſſe eſt (dicunt) vt ſimilia conſequantur ſymptomata illis, quæ fiunt dato pharmaco ſano homini: vt ſcilicet pharmaco non valente extrahere proprium humorem, illic quia non

eſt,hîc quia retinetur à natura, carnes ſanè colliquentur. vnde tormina,mordicationes,vertigines,&c,quod eſt multò deterius,conuulſiones. Aut ergo hæc accident: aut ſaltem extrahetur plus boni ſucci, quoniam hic coctus eſt, quàm mali, qui crudus eſt,& non cedit.cùm verò ſuccus eſt coctus:aut ſi incoctus ſit, non retinetur, quod ex turgentia cognoſcimus(fit enim turgentia membris hinc inde expellentibus, quò à ſe excutiant)natura adminiculatur expulſioni.cùm ſuccus morbi coctus eſt, quia non poteſt ampliùs emendari: deſiſtens à concoctione natura,conuertitur ad expulſionem. Turgentem materiam,quia non poteſt ferre illius acrimoniam, aut multitudinem,expellit.quare in his rectè cedit expurgatio, alioqui nullatenus. Præterea humorum concoctio in venis, ſimilis eſt concoctioni inflammationis, conferente Galen.tertio de præſagitione ex pulſibus capite 6.& primo de differentia febrium:Sed ea quæ inflammata ſunt ante concoctionem, nec medicamento, nec aliter ſoluuntur: nec, ſi ſeces per medium inflammatam particulam, quidquam materiæ fluxionis poſſis detrahere. Ergo ſimile quiddam contingit in morborum initiis. De inflammationibus quidem dictum eſt hoc ab Hippocrate 4. de ratione victus in acutis contextu 22.his verbis:Quicunque ea quæ inflammantur, morborum inter initia parāt medicamento ſoluere, eius quod intentum inflammatúmq; eſt,nihil auferunt. Galenus in commentario ſententiam transfert ad omnes morbos, pendentes ex materia,quæ debeat coqui.Præterea ſi quæ medicamento vtitur materia cruda in morbo ſoluendo per concoctionem:nō poteſt non prorogari morbus. Nam quemadmodū dicitur contextu 44.quarti de ratione victus acutorum: Si quid moueris circa ventrem,vrina non coquetur,ſed febris citra tum ſudorem, tum iudicationem, in longū protrahetur tempus.Galen.in commentario monſtrāt:purgationes concoctionibus aduerſari.quia concoctioni confert quies,& modicus calor: purgantia ſunt immodicè calida,& vehementer mouēt.Ergo rectè hi videntur colligere: ſi morbus coquendus eſt,nunquam aggrediendū eſſe expurgare. Sed coquendus eſt, quicūque eſt crudus,& non turget. ergo nullus admittit expurgationem,præterquam qui coctus eſt, aut turgens. Aliter interpretatur Auicena ſententiā hanc Fen 4.primi c.3.dicens,Gal. ſenſiſſe: in morbis longis perpetuò expectari debere concoctionē, in acutis non perpetuò:ſed nonnūquam licere vacuare inter initia,præcipuè verò cùm turget materia. Permotus eſt ad hanc interpretationem,quantū ego intelligo,illis verbis, quæ retulimus ex 24.primæ ſect.quæ eadem dicit libello quos & quando cap.5. ita ſcribēs:In his autem qui iam ægrotant, in longis ſemper oportet concoctionē expectare: in acutis autē cùm turgēt,inter initia poteſt fieri purgatio. tamē Auicenæ ſentētia eſt, citato loco:in quocūq; morbo nō turgente melius eſſe concoctionē expectare, ſi modò liceat p facultatē,& morbi magnitudinē.Sed ſi,inquit,nō fuerimus ſecuri, quòd virtus vſq; ad maturitatis horam perduret:euacuabimus eā.Hāc expurgationem,quæ ante concoctionem fit, vocant Auiceniſtæ cum ſuo autore minoratiuam:alteram, eradicatiuam.de hac dicūt ſententiam illam, cocta medicari, eſſe vniuerſalem: non de minoratiua. vocant in ſuam ſententiam Galen. comment. 29. ſecundi aphor. vbi inquit: Melius eſt in principio vacuare, quò minorem iam factam materiam faciliùs poſſit natura coquere.conſtat enim ex his verbis, vt nonnūquam expurgauerit Galen. non ſolùm ad extirpandū morbū,ſed etiam ad detrahendum aliquid quantitati materiæ. neque verò hîc videtur locum habere ſolutio ea, qua paſſim vtuntur contrariæ ſententiæ aſſertores:dictum ſcilicet id eſſe,cùm materia turget. Nam cùm turget materia: non eſt ſpectanda illius concoctio. Quòd verò hîc loquatur de morbo,in quo expectari oportet concoctionem materiæ, palàm faciunt ſequentia verba: Quò minorem iam factam materiam faciliùs poſſit natura coquere: & ipſiùs Galeni enarratio. Habet enim ſententia: Cùm inchoant morbi, ſi quid videtur mouendum,moue.illud,Si quid videtur mouendum,ita enarrauit Galenus:Non,ſi materia turget, moue, ſed ſi qua eſt ſalutis ſpes, moue. Sed confirmant hi ſuam ſententiam his argumentis.ſi quis laboret febre, & crudus adhuc ſuccus ſit,ſed ſit illius tanta copia,vt non ſit ſpes,fore, vt natura poſſit illam vincere, niſi aliquantum deoneretur, neque alia quæquam ſe exhibeat deonerandæ naturæ via, præter expurgationem:quid faciendum?an non expurgandum eſt?vt dicebat Galenus, quò reliquum

poſſit natura coquere.non, dicunt:ſed qui in hoc malo conſtitutus eſt,vt inſanabilis eſt prognoſticis relinquendus: ſcientibus nobis, vt habet Galen.comm. 29. 2. aphor. morituris non eſſe adhibendas manus:ne, vt dicitur 9.capite vndecimi meth. remedia quæ multis fuere auxilio,apud vulgus infamemus. Sed alii, quanquam difficilem putent hanc conſtitutionem,non tamen adeò grauem,vt deſtitui oporteat ægrotantem:quin potiùs & prudens,& pium putant conſilium Thucydidis,quod Galenus ipſe commendat decimo meth.capite decimo:agentes aliquid vel periclitari. Quibus enim(inquit) alia non eſt ſalutis via,& ea quæ eſt vnica,dubia eſt: neceſſum, arbitror, his eſt aduerſos periculis ire. & paulò infra: Quantò itaq; ſatius eſt aliquid bona cum ſpe facientes,vel periclitari: quàm ſine ſpe certò perire: tantò ſatius eſt, potentibus præſidiis pugnare, quàm nihil agere. Idem eſt conſilium Celſi, quod & Thucydidis, decimo capite ſecundi,vbi ſcripſit, de ſimili quodam agens diſcrimine:Satius eſt anceps auxilium experiri, quàm nullum. quid quod ab Hippocr.vniuersè dictum eſt? πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμά,id eſt,cocta medicari, & mouere,non cruda. Eſt qui reſpondet artificiosè,non, vt illi, diſtinguens minoratiuam ab eradicatiua (hoc enim plurimùm ſapit barbariem) dictum eſſe ab ipſo Galeno in innumeris commentariis: nullam ſententiam Hippocr. quamuis vniuersè prolata ſit, vim habere vniuerſalis, ſed doctrinalis vocatæ. atque omnia curationis præcepta cedere præcepto ſubueniendi ei,quod magis vrget.hoc enim eſt præceptum ſummum tertio methodi: potiſſimùm cùm virtus labaſcit.cùm decimotertio meth. capite nono, prima omnium indicatio ſit à virtute.quid,nónne illa ſententia vniuerſalis eſt? ὑγραὶ πᾶσαι δίαιται τοῖσι πυρεταίνουσι συμφέρουσιν.quam ita transferũt(& tranſlatio conſonat magis cum enarratione Galen.quàm cum autoris verbis) Victus humidus febricitantibus omnibus confert. tamen Galenus ſtatim excipit propter contrarias indicationes hydropicos, qui febricitant.itaque nullum tale præceptum inuiolatum eſt. Hæc omnia tam ſunt Galeni doctrinæ & rationi medicæ conſona:vt nullus contrariæ ſententiæ aſſertoribus ſuperſit proteruiendi locus.niſi dixerint, rectè quidem hæc dici, ſi in homine illo quem deſcripſimus,aliqua eſſet dubitandi occaſio:ſed nullam eſſe talem. quin potiùs euidenter intelligi:nihil euacuari poſſe,quin homo iuguletur. Hîc ergo conſtituta tota controuerſia eſt: An intelligi poſſit ex ratione,aliquando, cùm neque concoctio ſit, neq; turgentia,tamen poſſe expurgationem aliquo pacto hominem iuuare. quod ſi ſemel monſtratum fuerit, erit mihi hæc ſententia probabilior. Primùm omnium illud ſatis conſtat:licere vti in morborum principiis,antequam materia coquatur, expurgatione,cùm ea vt reuellens auxilium ſuſcipitur præcautionis gratia. Nam ab Hipp.quarto de ratione vict.acut.ſexageſimo quarto ita ſcriptum eſt : Hos ſi ab initio purgare volueris,id ante diem quintum facito,vbi venter murmurauerit: ſi non, à medicamentis abſtineto. Verùm ſi murmurauerint, fuerintq; excrementa biliosa: ſcãmonia mediocriter purgato. quantum verò ad aliam pertinet curationem, quàm maximè exhibere tum potus,tum ſorbitiones,vt meliùs æger habeat, niſi remiſſione facta decimam quartã fuerit egreſſus. Galenus in comm. inquit: Oratione, morbum ante decimumquartum diem coqui non poſſe,ſignificat. Purgat igitur Hippocrates in morbo coquendo non ante decimumquartum diem,ante quintum.quin etiam paulò infra Galenus comm. ſeptuageſimoſexto inquit: Prima interdum die, & ſecunda, & quarta,& interdum quinta,medicamenta dedimus:& non in quarta ſolùm,quomodo is dixit. Tamen in his locis fit expurgatio, vt diximus,reuellens: quam proinde expedit in principio fieri. Sed & cùm euacuationis gratia expurgamus, ego non video, cur tam ſit inopinabile, hominem illum, quem ante concoctionem metu multitudinis expurgari dicebamus, pharmaco iuuari. An quoniam, vt illi dicebant: plus extrahitur boni ſucci,quàm inutilis? dubium id quoque.ſed vt ita fiat,cùm conſtat virtus in eſſentia,tamen periculũ ſubit,quia aggrauatur:iuuant tales euacuationes quàm maximè.ſæpè hoc accidit phlebotomiis admodum proficuis:vt plus boni extrahant, quàm mali. An quia dictum eſt ab Hipp.non cedit cruda paſſio? ſcis: illud de inflammationibus dictum eſſe.tranſlata eſt ſententia ad febres, fateor: ſed quanquam ratio eſt ſimilis,non eſt par. Nam vides quantum interſit ad facilem eductionem: ſuccos eſſe in paruis venis, aut in magnis. At, dicis, euacuationes impediunt concoctiones.

conce-

concedo. ergo non eſt vtendum ea ante concoctionem. nego. nam iſtud eſt legitimè curare:ſed quod magis vrget, ſubuertit nonnunquam legitimam curationem. Impedit potus frigidæ concoctionem: tamen tam ardens poteſt eſſe febris, vt ad illam propinãdam cogamur. Sanè iſta ratione omnem etiam alimentorum exhibitionem ſuſtuleris. Omnia enim impediunt concoctionem. conſtat arbitror iam, non tam eſſe euidens,hominem illum moriturum:quin potiùs dubiam,ſed aliquam tamen eſſe ſalutis illius ſpem. ſed ne omnia reſpondendo pagantur, demõſtro: ſuccedere nonnunquam poſſe expurgationem, citra concoctionem,aut turgẽtiam. Eſt, cùm natura adminiculetur euacuationibus humorum, neque coctorum, neque turgentium. igitur aſſertio eſt vera. Propoſitio monſtratur.nam fieri poteſt:vt natura humorem incoctũ propter malitiam velit expellere,& tamen propter multitudinem mouere non poſſit. quo tempore conſtat futurum: vt non turgeat ſuccus, cùm is non poſſit à natura moueri. &, vt natura adminiculetur euacuationi, cùm illa non retineat, quia vult retinere,ſed quia non poteſt expellere. quòd ſi non admittis hypotheſin, conſidera ſæpè fieri euacuationes ſymptomaticas vocatas: in quibus natura expellit, quæ propter malitiam,aut multitudinem non poteſt retinere.tamen quæ ita expelluntur,non ſemper turgent,cùm imminent illæ excretiones.Conſtat igitur nonnunquam naturam velle expellere ante concoctionem, & tamen ſuccum non turgere. quo tempore adminiculabitur natura concoctioni,& ita rectè poterit ſuccedere expurgatio.& fortaſſe minimũ euacuabitur vtilis ſucci, & noxij plurimum. Ergo conſtat,non eſſe tam euidens periculum expurgare ante concoctionem: vt ſi illam nullo modo datur expectare, (nam ſi expectare licet,hoc perpetuò conſulerem facere)non liceat expurgatione vti. ſed hæc quæſtio nacta iam eſt iuſtum finem.

An expectanda ſit ad expurgationem perfecta concoctio,an ſufficiat manifeſta. Cap. XIIII.

QVOD quidem expectanda concoctio eſt ad expurgationem,eliciunt ex Hippoc. & Galeno omnes. quanta verò concoctio expectanda ſit,dicit nullus: eſtq; quod nos addamus. Poſſit videri alicui,ſatis eſſe ad expurgandum,ſi ſemel apparuerint concoctionis ſigna: neque opus eſſe, vt perfectæ cõcoctionis ſigna ſe exhibeant, eò quòd Hipp. 4. de ratione victus in morbis acutis context.43.ita ſcripſit: οἷσιν δ' ἐν ἀρχῇ τὰ οὖρα νεφελοειδέα ἢ καὶ παχέα, τοὺς τοιούσδε ὑποκαθαίρειν, ἢν καὶ τἄλλα συμφέρῃ.id eſt,quibus in principio vrinę nebuloſæ & craſſæ ſunt, hos, ſi reliqua annuant, purgare oportet. Iubet itaque purgare cùm apparet in vrina craſſities, aut nebula. ſed vt videre licet primo de criſibus capite decimoſeptimo, vbi diſtinguit Galen. ſigna concoctionis manifeſtæ, & obſcuræ, & perfectæ: craſſa vrina obſcuræ concoctionis eſt ſignum, nebula manifeſtæ, ſed nondum perfectæ.Igitur cum ſignis concoctionis imperfectæ præcepit Hippocrates purgare.hoc idem videntur ſignificare Galeni verba quædam,in comment. quadrageſimoquarto eiuſdem libri,vbi ita ſcripſit: Quòd verò iubet non purgare eos, quibus adeſt cruditas omnimoda,aut(vt alij transferunt)extrema: ipſe reddidit cauſam epilogiſticam magis, quàm analogiſticam. Hæc ſunt Galeni verba. quibus cónſtat ex ſenſu Galen. Hippocratem non præcepiſſe expurgare cum perfecta concoctione tantùm: ſed interdixiſſe expurgationem, dum omnimoda cruditas adeſt, non alioqui. quare manifeſta concoctio ſatis erit ad expurgãdum. Neque verò quidquam aut additum eſt, aut non fideliter ſcriptum in tranſlatione. nam & Græca litera habet κελεύει μὴ φαρμακεύειν, ὅταν ἐστὶ ἀπεψία παντελής. ſed & rationibus eſt quòd certemus. materia tota non coquitur ſecundum omnes partes ſimul:ſed propter inæqualitatem, quæ in ipſius partibus neceſſariò eſt, alia coquitur ante aliam. vſque adeò,vt, dicente Galen. libello de temporibus morborum, vel ad ipſam inclinationem relinquatur aliquid coquẽdum. ergo fieri poteſt:vt,dum maxima humoris pars coquitur, aliqua portio cocta ſit. quare, cùm quod coctum eſt,non ampliùs expediat detineri: vtilius videtur in ipſo incremento partitè, ſiue minoratiuè (vt illi dicebant) expurgare. Adde, quòd ſi in incremento non licet,quia non adeſt perfecta concoctio, vti expurgatione: nullo tempore morbi videtur expediens futura,aut omnino habitura locum. non enim in principio,

quia eo tēpore extrema cruditas eſt:non in incremento, quia nōdum eſt integra concoctio:neque in ſtatu, quia eſt tempus iudicij,& quæ iudicātur, mouere non licet:neque in inclinatione,quia neque quæ iudicata ſunt. & propterea, vbi ſemel morbus in inclinatione eſt: non ampliùs expurgatione indiget. non enim poteſt æger mori, tertio de criſibus. Ergo nullo tempore videtur expurgatio locum habitura: ſi ab incrementi tempore ſecludatur.hæ itaque rationes videntur probare: ſufficere concoctionem manifeſtam ad expurgandum.Sed contrà eſt,quòd Hippocr.cocta medicari iubet.cocta verò ſunt:non quæ coquuntur, ſed quæ iam ſunt conſequuta concoctionē. Galen. apertiùs libello quos & quando: Ii verò qui aliqua in parte corporis hæſerunt, neque vllo alio auxilio, neque medicamento mouendi ſunt, priuſquam concocti fuerint.Hæc Galen.ſed qui coquuntur, nondum ſunt concocti.Sed & eædem rationes, quæ docuere, expectandam eſſe concoctionem: videntur docere, expectandam eſſe perfectam. nam vt natura non adminiculatur in principio, quia non coxit: ita neque in incremento, quia adhuc coquit,&, dum coquit,retinet. vſquequo enim conuertitur ad expulſionem, non deſiſtit à retentione. ſed vſquedum deſiſtit à concoctione, non conuertitur ad expulſionem.ergo vſque dum perfecta eſt concoctio, non adminiculatur natura expulſioni. quòd verò ſecundò argumentabamur: Expurgationes contrarias eſſe concoctioni, & propterea in morbo cuius concoctionem ſpectamus, expurgandum non eſſe:non videtur minus incommodum,concoctionem expurgatione interturbare, cùm fit, quàm antequam inceperit. imò verò ſi quis conſideret exactè, multò grauius. Poteſt enim natura dato pharmaco in principio, materiæ quā præ multitudine non fuerat aggreſſa, minoris iam factæ reliquias deducere ad concoctionem:ſed cùm iam aggreſſa eſt,nihil iuuata à pharmaco,deturbatur à concoctione. Præterea expurgare oportet medicum, vt videt naturam ipſam expurgare. propterea enim diximus medicum expectare debere concoctionem, cùm legitimè operatur:quoniam natura expectat, cùm non cogitur aut multitudine, aut vitio humoris ante tempus commodum euacuationes, ſymptomata facere. Sed natura non expectat ſolùm concoctionem: ſed & perfectam concoctionem, cùm non prouocatur priùs ad expellendum. itaque cùm ante perfectam concoctionem expellit: non ſeruat familiarem ſibi ordinem, ſed propter irritamentum operatur. ita ſcriptum eſt à Galen.3.de criſibus cap.6.Et hæc quidem optima criſis eſt:fit enim morbo iam cocto. Si verò vel propter magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud irritamentum, ante ſtatum iudicari morbus cogatur: tantò hæc optima criſi deterior erit, quantum vigorem anticipauerit. Ergo medicus quoque,cùm licet ei legitimè operari, debet expectare perfectam concoctionem. eſt igitur ita conſtituta controuerſia:in qua ita cenſeo.In morbis acutis,niſi turgeant,aut vrgeant ſucci(vt proxima quęſtione expoſuimus) oportet expectari perfectam concoctionem. quoniam & ipſa natura in his morbis poſt perfectas concoctiones, ſolet criſes perfectas facere: quæ præcedentibus expurgationibus impedirentur. In longis verò morbis, etiam legitimè operanti licet expurgare cum concoctione manifeſta. quoniam in hoc morbo neque ipſa natura reſeruat ad vnicam iudicialem euacuationem ſuccos: & his morbis rarò vna expurgatio eſt ſatis, ſed commodum eſt paulatim expurgari, vt coquitur. nihilominus & ipſi acuti morbi, cùm vrgent, poſſunt nos ad expurgationem cogere in incremento. ſi enim & omnino ſine concoctione cogit,& cum mediocri coget. Quare cùm aliquibus difficile videatur dicere, quo morbi tempore expurgatio fieri poſſit: nobis inuentæ iam ſunt occaſiones, quibus in omnibus temporibus ea vti licet. Nam in principio,& incremento,ſi turget,aut vrget: in fine ſtatus, ſi natura ſegniùs mouet, aut omnino non mouet: & in inclinatione,eodem modo. Nam quanquam non poſſit æger mori vi morbi inclinantis: tamen poteſt mori permutatione morbi facta ex prioris reliquiis.nec ſolùm hoc,ſed & ſoluta iam febre expurgandum eſt,ſi quid intus manet cauſæ.quod docet cognoſcere Hippocr.6.epid.part.2.his verbis: At ſi quid eorum quæ fluunt intus relinquitur,promptum.ſitis intus relicta,& oris exiccatio,& inſuauitas, & inappetentia eodem modo. quia ſcilicet (vt alibi dicitur) quæ relinquuntur in morbis, recidiuas faciunt. Sed videtur eſſe contra noſtram ſententiam, illud quod adduximus ex Hippocrate, quarto de ratione victus. nam illic Hippocrates a-

rtèpe

pertè loquebatur de morbis acutis.nam in longis non apparet vrina nebuloſa in principiis.Sed ego ſentẽtiam illam ita interpretor: cùm trifariam dicatur principium (primo de criſ.cap.19.)ita illic intellige,in principio, id eſt,paucis quibuſdam diebus.nam in prima aggreſſione febris putridæ,aut in principio totius morbi, non poteſt apparere nubecula. craſſam vrinam, intellige illic dici mediocrem, vt à Galen.4. aphor.77. nebulam generatim, vt ſignificat etiam id quod pendet, vt 2. progn.29. Itaq; craſſam & nebuloſam habere ſigna perfectæ concoctionis. dici verò in principio: quia,quanquam ſtatus iam ſit,in paucis admodum diebus apparet,cùm morbus ſit acutiſſimus. Non itaque docet illic autor ille, quiſquis eſt, (nam & hoc eſt dubium) purgare ante concoctionem perfectam. Quod à Galen. comm.44. dictum eſt: docet non expurgare,cùm omnimoda adeſt cruditas:propterea ita dictum puto,quòd hoc vnum perpetuum eſt & inuiolatum: eum qui legitimè operatur, non expurgare quando omnimoda adeſt cruditas. Quòd verò niſi cum perfecta concoctione expurgandum non ſit, etiam in curatione legitima non eſt perpetuum: ſed diſtinctionem habet, vt explicuimus.quam Galen. non diſtinguens,vniuerſim explicuit,dicens: Conſulit non expurgare, quando ſumma adeſt cruditas. De concoctione ad expurgandum neceſſaria ſatis dictum eſt.

An omnes ſucci ſint concoctioni apti. Cap. XV.

SVNT quibus videtur,non omnes humores coqui poſſe:ſed illos tantummodo,qui crudi propriè dicuntur. eos ſcilicet qui ſunt infra ſanguinem, quales ſunt tantùm pituitoſi. Ducuntur in hanc ſententiam: quoniam crudis videtur ſolùm deberi concoctio. ſunt enim cruditas & concoctio contrariæ diſpoſitiones. Sed Hippocr.& Galen. ſuccos crudos hos tantùm appellant. Nam quarto de tuenda valetudine ita ſcripſit:Generatim igitur eiuſmodi ſucci omnes,albi crudíque ſunt: nomenclaturam verò alius aliam ſortitur, neque attinet ad præſentem diſputationem, ea omnia diſtinguere. quippe ad quam illud tantùm commune omnium accidens pertinet: quòd hi ſucci à natura non ſunt,ſed crudi adhuc manent. ſiquidem ſanguis in medio eſt bilioſorum, atque horum, quorum vtique genus vno vocabulo appellare licet: vel crudum ſuccum, vel pituitam. Hæc Galen. quibus conſtat: ſuccos infra ſanguinem ſolùm coqui poſſe. reliqui enim excrementa appellantur à Galeno innumeris in locis. quinto libro de vſu particularum, vtramque veſicam inſtrumenta recrementorum dicit: eam ſcilicet quæ trahit ſerum, & eam quæ bilem. lienem dicit etiam factum ad expurgandum melancholicum excrementum. Itaque quæ ſunt citra ſanguinem, dicit cruda:quæ vltra,dicit excrementa. Sed quæ ſunt excrementa vnius concoctionis, non videntur poſſe alia concoctione coqui. excrementa enim expelluntur, quia inutilia ad recipiendam concoctionem. ergo quæ expulſa ſunt, vt excrementa, inutilia ſunt ad recipiendam concoctionem. Argumentantur etiam exemplo morborum ex talibus humoribus pendentium. In morbo regio (dicunt) aut elephantiaſi, qualis expectanda concoctio eſt? itaque nihil,dicunt,coquitur, quod non poſſit nutrire. quod enim nihil habet vtile ad nutriendum: hoc purum excrementitium eſt, & neque ad coquendum quidquam habet vtile. Sed quorſum expectatur in tertianis exquiſitis, & talibus aliis morbis, maturitas ad expurgandum? reſpondent: aut expectari præparationem ſolam, aut expectari concoctionem, non propriæ morbi materiæ, ſed aliarum, quæ ex debilitatione naturalis caloris crudæ manent, quæ ſunt materiæ communes appellatæ. Sed qua ratione dicit Hippocrates ſecũdo de ratione victus in acutis 44. Interdum autem & cruda tum à capite, tum à thoracis loco attrahuntur bilioſa? Galen. (reſpondent)in comment. declarat, dicens: duplicem eſſe concoctionem, propriam, & impropriam. bilioſa verò coqui non propriè, ſed impropriè: non quia coquuntur,ſed quia à natura ſuperantur. Hæc eſt quorundam neotericorum ſententia, quam ſi quis oſcitanter prætereat, vt illi bonorum autorum ſcripta legunt, putet nonnihil habere probabilitatis: ſed ſi paulò attentiùs ſpectet,omnino nihil. Nam dictum eſt à Galen.comment.illo 44. ſecundi de ratione victus: quare & excrementorum concoctionem appellat, etiam ſi mutata nutrire non poſſint. hac etiam de cauſa

(inquit)pus in inflammationibus quę coquuntur,fieri dicit,nulla parte ex illo capientenutritionem. Coquuntur ergo excrementa bilioſa, non aliter quàm pus. conſtat autem puris generationem concoctionem quandam eſſe, & commutationem ſecundum ſubſtantiam. Præterea ſcimus ex aliis quamplurimis Galeni locis (nam tertio huius voluminis libro ſatis de hoc diſputatum eſt) in morbis pituitoſis opus eſſe, quò perfectæ concoctionis ſigna ſint, ſedimento albo, læui, & æquali:in bilioſis verò ſolùm nubecula.cap.24. libri tertij, huius quoque rei reddita eſt hæc ratio: quia cùm multò tenuior ſuccus bilis ſit, à pauciori flatu eleuatur priùs. ergo flatus qui valet materiam pituitoſam leuare ad regionem hypoſtaſis, valde bilioſam eleuat ad regionem ſublimē. Igitur ex his colliget quiſque: contēta in vrinis,etiam in bilioſis morbis, ex ipſa morbi materia generari. Sed contenta per concoctionem generantur, ſimilem ſuppurationi: primo de differentia febrium, & tertio de præſagitione ex pulſibus. Adde falsò illos aſſumere: bilem ſinceram, & melancholiam, eſſe excrementa mera. Nam ſi excrementa eſſent propriè: neque ſola, neque aliis permixta,nutrire poſſent, & ita recideremus in ſententiam Ariſtot. quam conuicimus primi libri capite decimotertio. dicuntur verò à Galeno locis citatis excrementa, non quòd reuera talia ſint: ſed quòd, niſi modica admodum quantitate cum ſanguine permiſceantur, illum reddunt impurum. Præterea, concoctio contraria eſt putrefactioni:atque propterea, vt Galenus dicit 89. artis medicinalis, putredinem cohibet. ratione etiam apertè colligitur: contrarias alterationes eſſe. putredo enim eſt corruptio naturalis caloris ab extraneo, quæ fit, ſeparatis partibus humidis à ſiccis: vſque adeò, vt ſint, qui rationem & formā putrefactionis,in ſeparatione humidi à ſicco collocent. Cōcoctio cōtrà eſt perfectio calidi innati in oppoſitis patibilibus: permiſtione, inquam,humidi cum ſicco, vt paulò antè in hoc ſermone diximus. Sunt itaque putredo & concoctio contrariæ paſſiones. Tamē hæc eſt contrariorum lex: vt quod poteſt vnū, poſſit alterum accipere. Sed excrementa bilioſa poſſunt putreſcere,ergo & coqui.quòd poſſint putreſcere, oſtendunt putridæ febres, & bilioſæ, & exquiſitæ. quid, quòd hæc non poſſunt ſyncera nutrire? ſit ita.ac proinde non coquuntur perfectè, ſed imperfectè. Duplex enim concoctio eſt, vt dicebat Galenus, altera perfecta, altera imperfecta: non,vt illi intelligebant,altera propria, altera impropria. Eſt enim impropriè concoctionem appellare,quaſi quis dicat abuſiuè:quaſi concoctio non ſit verè,ſed cōcoctio appelletur, victoria quædam naturæ. tamen res non ita habet: tam eſt propriè concoctio,quæ puri & ſedimento vrinæ accidit,quàm quę ſanguini,cùm nutrit. Tam enim fit à calore innato, & eſt perfectio in oppoſitis patibilibus, & commutatio ſecundum ſubſtantiam. Verùm quanquam tam propriè concoctio eſt, ſed non tam perfectè. Omnis itaque concoctio propria eſt & phyſica, non tamen omnis perfecta: ſed perfecta eſt altera,altera imperfecta. Hoc accipit ex forma, ad quam venit per concoctionem. Alia enim coquuntur vſque ad perfectionem,quia vſque ad commutationem in ſubſtantiam nutriti:alia non vſque ad perfectionem, propter ineptitudinem ſubſtantiæ, ſed vſque ad mediocrem quendam modum ſubſtantiæ, ſimilem puri. Quid quòd ſucci citra ſanguinem, dicuntur à Galeno crudi? eſt ita à Galeno dictum, atque meritò.quia hi ſucci,quoniam ex deficienti confectione conſtant,coqui poſſunt perfectè: reliqui cùm ſynceri ſunt, non niſi imperfectè. Illi etiam coquuntur, quia ſunt crudi: reliqui non, niſi putruerint. ſed putres coqui poſſunt, quia concoctio putredinem cohibet. poſſunt itaque omnes ſucci coqui: ac propterea in quocunque morbo pendente ex ſucco putri, quicunque is ſit, expectanda eſt concoctio. In regio etiam morbo,ſi cum febre eſt: ſin minùs,ſecus. Quia ſuccus hic,cùm non putreſcit,non coquitur. Verùm eſt contra noſtram ſententiam difficilis locus libelli, cui titulus eſt quos & quando, capite quinto, vbi ita ſcripſit Galenus: Succos tenues & aqueos, in principio euacuabis: craſſos verò, quales ſunt pituita, & nigra bilis, non antequam ſint concocti. qui locus contra nos videtur eſſe. quia tenues iubet in principio euacuare:&(contra illos etiam,quibus contraria ſententia placet)quia iubet expectare concoctionem atræ bilis, ſucci vltra ſanguinem conſtituti. Illi haud ſcio quid poſſint reſpondere, cùm ſua ſententia tam ſit innumeris aliis medicæ artis theorematis aduerſa. Pro nobis reſpondent quidam, dictum illud intelligi, cùm turgent tenues ſucci: & ita di-

ita dictum eſſe, quia tales ſæpè turgent. Sed ſolutio hæc mihi videtur triuialis, & ſine cauſa inuenta: cùm illic autor nullius rei minùs meminerit, quàm turgentis ſucci. Sed ego ita locum illum lego: In principio euacuabis humores tenues, & aqueos: quales ſunt, materia hydropis aſcitis, & alia quæcunque aquea materia. Hęc enim coqui non poſſunt magis, quàm aqua. De his ergo dictum intelligo, tenues & aqueos euacuabis: non de tenuibus, etſi aquei non ſint. Verùm de hac quæſtione ſufficiunt dicta.

An expediat ab aſſumpto pharmaco dormire. *Cap. XVI.*

VVLGATISSIMA iam praxis eſt vſque adeò, vt & lippis & tonſoribus ſit nota: ab aſſumptis catapotiis (vocant pilulas vulgari nomine) dormiēdum eſſe, vſque dum vi catapotiorum ægrotans excitetur: deinde vigilandum, vſque dum corpus ſit integrè purgatū. ſed ab aſſumptis potionibus, omnino vigilandum eſſe. Ortam puto hanc conſuetudinem ex ſententia Auicenæ Fen quarta primi, capite quinto, vbi ita ſcripſit: Cumque aliquis medicinam ventris ſolutiuam biberit, melius erit ei, ſi medicina fuerit fortis, vt ſuper eam dormiat, antequam operetur, quoniam operabitur meliùs. & ſi debilis fuerit: melius erit ei, ne ſuper eam dormiat, quoniam natura digeret medicinā. cùm autem medicina operari cœperit: melius erit ei, ne ſuper eam dormiat, quocunque modo fuerit. Sed Auicena multò cautiùs conſulit, quàm medici hodie factitant. Non enim, ſi medicamentum in forma catapotiorum detur, dormiendum, ſi potionis, vigilandum dicit: ſed ſi forte ſit pharmacum, aut debile. conſiſtit ſiquidem huius rei ratio in eo agendi principio, quod medicamenta à noſtro calore accipiunt. (actuationem vulgò vocant) quo quæ ſuccis ſunt potentia ſimilia, actu ſimilia fiūt: vt docuit Galenus 3. de ſimplicium medicamentorum facultate, cap. 25. fit enim hæc, medicamento à calore comminuto, ſed non integrè commutato. ſomnus iuuat confectiones eorum, quæ in viſceribus coquuntur: ſed impedimento eſt euacuationibus. illis potiſſimùm, quæ fiunt animali virtute ſubſeruiente naturali: cuiuſmodi ſunt deiectio, & vomitus, & excreatio. cùm quoniam tollit actiones animales, motum inquam, & ſenſum: tum etiam, quia ſublato ſenſu, tollit irritationem inſtrumentorum naturaliū. proinde Hippocr. cùm ſiſtere vult, ſomnum iubet facere, 15. aphor. quartæ. Ergo cùm medicamenta fortia ſunt, id eſt, alteratu difficilia: opus eſt ſomno, qui confectionem adiuuet. iuuabit autem confectionem, quin impediat expurgationem: ſi tantùm producatur vſque dum euacuatio ipſa incipiat, incipiente verò euacuatione, cum vigilia commutetur. Si verò debile eſt pharmacum, id eſt, alteratu facile: nullo ſomno ad vocatam actuationem eſt opus, & poſſet ſomnus pharmacum non alterare modò: ſed & commutare, & ad cōcoctionem deducere, atque ita expurgationem impedire. cùm itaque rationi ſit conſonum, medicamenta ſolida, qualia ſunt catapotia, magis reniti quàm liquida, rectè omnes videntur colligere: ab aſſumptis catapotiis dormiendum eſſe, ab aſſumpta potione vigilādum. Sed tamen ego non ita puto dici oportere: cùm neque hoc, neque aliud quodpiam præceptum practicum perpetuum eſſe videatur. Sed perpenſa ratione, faciendum, cùm res ipſa compulerit. incautè enim illi dicunt: cùm catapotia ægrotans ſumpſerit, dormiat. ſunt enim alteratu difficilia. Nam quanquam idem pharmacum datum in forma ſolida, fortius ſit ſe ipſo in forma liquida: tamen nihil prohibet, medicamentum valde forte potu dari, & aliud valde debile diſtributum in catapotia. Quare cautiùs viſus eſt dicere Auicena: ſi forte eſt, dormire: ſi debile, ſecus, nulla formæ exhibitionis mentione facta. Sed neque hic ſatis cautè: qui ſolius fortitudinis medicamenti meminit, nequaquam vehementis caloris. Nam fieri poſſit, vt ab vno homine, vtpote iuuene & forti, meliùs conficiantur fortia medicamenta in forma etiam catapotiorum: quàm ab alio, vtpote ſene & imbecilli, debilia medicamenta potu data. Quo caſu indigebit alter ſomno à debili potione: alter vigilia à fortibus catapotiis. Ergo propterea dicendum puto, cùm medicus conſiderata natura medicamenti, & calore ægrotantis, coniectabit, facilè poſſe medicamentum ad actum commutari: omnem ſomnum interdicat. ſi verò difficilè: modicum concedat, qualecunque pharmacum ſit, & qualicunque forma. atque hæc ſententia confirmata iam eſt, & nullam, quantum ego intelligo, ſubit calumniam. neque enim probo eo-

rum opinionem, qui ægrotantes à ſomno in totum arcent, quodcunque pharmacum deuoratum eſt. Nam ſi Hippocr. dato elleboro mouere corpus iubet, & vigilare: tempore expurgationis intelligit, cùm peracta iam actuatio eſt: non quo tempore fit. neque prætereà video cur idem ſit: pharmacum aliquod eſſe vehementis actionis, & eſſe difficilis deductionis ad actum, quanquam magna ex parte coniuncta hæc ſint. ſed de his hactenus.

An ab aſſumpto pharmaco potandum ſit. Cap. XVII.

IRREPSIT in praxin medicam ſuperioribus annis conſuetudo quædam dandi his qui expurgantur, procedente iam expurgatione, ius gallinæ inſulſum. quod non aliorſum fit, vt audire poſſis quotidie ab his, quibus hac conſuetudine eſt antiquius nihil: quàm vt ius deducat ad exitum reliquias medicamenti, & quod ſucci reſtat expurgandum. profecta fortaſſe eſt hæc conſuetudo ex illo Hippocr. præcepto 2. de ratione victus in morbis acutis, contextu 12. Vbi autem quis medicamentum ebiberit: ptiſanam protinus ſorbendam expedit dare, neque inſigniter minore, quàm conſuetum eſt, quantitate. hoc idem præcepit Gal. lib. quos & quando. ſed ſi quis legat quæ ſubdit, intelliget nihil magis abhorrere ab Hippocr. preceptis iſta vulgari praxi. Inquit enim context. 13. Et quoniam abs re nō eſt, purgatione in media potionem haudquaquam dare. Præcepit hæc Hipp. dicente Gal. in commentario, & 6. cap. libelli quos & quando: timens, ne purgationis opus diſſoluatur. ſoluetur verò neceſſariò expurgatio, quacunque potione in media euacuatione data: quia natura conuertitur ad concoctionem, dimiſſa expurgatione. qua igitur ratione in iudiciis abſtinere oportet, eadem & in expurgationibus: ne ſcilicet interrūpatur euacuatio. At dicunt, proinde nos ius ſalis expers damus, ne à ventriculo apprehendatur. Ego ſanè ius ſine ſale non tam comprehēdi, quàm quod ſalem acceperit, puto: ſed tam abhorrere ab illo naturam, vt omnino non compræhendat, non puto. quippe contingit quotidie videre homines, ex incuria aut peccato coquorum, alimentis, quæ malè ſalem acceperunt, veſci: quibus tamen aluus non perturbatur, etſi cibi ſint inſipidiores. Adde quòd ſi ius illud ſtatim expulſum verreret deorſum reliquias medicamēti, nihilominus expurgationem hac quoque ratione impediret: nimirum, eductis tātummodo humoribus, qui in viis ductuum eſſent, ſed impedita tractione. cùm igitur mēs eſſet ſiſtere expurgationem, fortaſſe non eſſet incommodum, ius illud dare: ſed cùm mens eſt, illam vltrà producere, non video, cur non ſit inutile. Quid ergo eſt quod Hippocr. præcepit? ſtatim ptiſanam ſorbendam dare, ſtatim, inquam, à dato pharmaco: atque id nō inſigniter minori, quàm conſuetum eſt, quantitate. quia tunc potio, ſi quid medicamenti hæſit gulæ, aut ori ventriculi, quod à qualitate pharmaci maximè omnium læditur, vtpote omnium acutiſſimè ſentiens, optimè abluit: & nihil interturbat expurgationem, quæ nondum inchoauit. ſi verò aliquantò pòſt datur potio, nihil prodeſt abluendo: quoniam tunicæ qualitatem medicamenti imbiberūt, & auertit naturam ab expurgatione, quomodo diximus. Cùm verò ſtatim à dato pharmaco danda potio ſit, ea ius gallinæ non eſto, ſed ptiſana integra: (hæc enim eſt omnium optima) ſin minùs, ptiſanæ cremor. Nam ptiſana, (vt docet Hippocr. primo de ratione victus, 18. cap.) vt ipſemet præcipit, & vt oportet præparata, quæ ſcilicet inter coquendum intumuit, quantum potuit intumeſcere, eſt lubrica & abſtergens: qua ratione commodiſſima eſt ad illud, ad quod paratur, ſcilicet ad deducendum abſtergendo pharmacum ad fundum ventriculi. non oblinit poros, neque hæret: quare expurgationem nihil impedit. nihil habet flatus: quare neque inflationes, neque tormina auget. ius contrà nihil abſtergit, præcipuè ſine ſale datum: aliquid etiam habet pinguitudinis, quæ emplaſtica eſt, & obturans poros. commendat his nominibus ptiſanam Hippocr. prædicto in loco, & Galen. in comment. & 18. meth. capite vigeſimoprimo. Fortaſſe pro hac ptiſanæ potione dat Auicena apozema tepidum Fen 4. primi capite 5. aut aquam tepidam. Sed ego demiror Auicenam, qui eodem loco, non ſine magna ſolicitudine, inueſtigat auxilia, quibus hi qui expurgantur, à vomitu liberentur: & tamen potionem dat aquæ tepidæ, quæ promptiſſimè vomitum prouocat hominibus non vſque adeò pa-

ratis ad

ratis ad vomendum, quàm ſunt qui expurgantur. ergo non ita, ſed frigidæ, aut calidæ ſumendæ ſunt hæ potiones, pro ratione temporis: tepidæ nunquam, quia omnia tepida ſubuertunt ventriculum. Ita intelligenda eſt ſententia 12. ſecundi de ratione victus in morbis acutis, qua ſcripſit: Vbi purgatio incepit, nihil eſſe ſorbendum. Eſt cùm poſtquam inceperat expurgatio, cùm nauſeabundus eſſet ægrotans: vomitu ipſum pharmacum ad os vſque reiectum eſt, & illo rurſus intinctum ventriculi os, & gula. quo caſu ducti ratione, etiam Hippocr. aut Galen. non dicentibus, nos quoque potione vtimur, ad abluendum gulam, ptiſanæ, aut cremoris, & ſi nulla alia adeſt, etiam iuris gallinacei: verùm non aliàs. Sed quod Hippocr. addidit, perpendendum eſt. non enim minùs eſt contra hodiernam praxin, quàm priora. quin potiùs non contra hodiernam modò: ſed & contra illam, quę Galeni vigebat ætate, vt ipſe in comm. eiuſdem cap. conqueritur. Quid illud eſt? perfecta purgatione ſorbēdum (inquit) eſt: ſed in minori, quàm conſuetum eſt, quantitate. De cibo hoc vltimum dictum eſt: & dat Hipp. in die expurgationis minus cibi quàm in reliquis, contrà ac hodie medici faciunt. qui augent cibum, ſtatim ac peracta eſt purgatio, & vinum concedunt: etſi nunquam antea per totum morbi tempus conceſſerint, vtroque modo peccantes. Nam debilior facta virtus, nō poteſt ſuſtinere tam multum alimenti. & præterea, ſi aut craſſum, aut multum eo tempore datur, incoctum diſtribuetur. nimirum exinanitæ venæ rapiunt ad ſe cibum ſemicoctum & crudum. primò de aliment. facult. cap. 1. quare nunquam ſtatim poſt inſignem euacuationem aliquam cibandum eſt. 4. de tuenda valetudine cap. vltimo. Vinum etiam non video, cur dari debeat corpore calfacto & deſiccato à pharmaco. Eſt ridiculum, quòd plærique medicorum hodie, poſtridie ab aſſumpto pharmaco dant potionem aliquam frigidiorem, endiuiæ, bugloſſi, aut borraginis, aut etiam frigidæ, ad extinguendum calorem, vt illi dicunt, quod pharmacum in membris ingenerauit: & tamen in eadem purgationis die, vinum potu dant. ego non ita facio, ſed ſi ægrotans ſummo manè, ita vt ſit, expurgari incipit, & æger bis quotidie cibum capit: prandere illum iubeo & tenuiùs & minùs, quò tale à debili etiam virtute conficiatur. ad veſperam, cùm virtus aliquantum refecta eſt cibo, & otio conquieuit, lautiorem concedo cœnam. quippe quam ſomnus etiam eſt conſequuturus. Vinum tantum abeſt vt dem, vt extinguendo calori tunc primùm incipiam ſtudere. ablata ſcilicet cauſa, conuertor ad intemperiem: quod 89. cap. artis medicinalis Gal. præcepit. ſed de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

An ad mittendum ſanguinem & expurgandum, cauere oporteat concurſus & oppoſitiones aſtrorum. Cap. XVIII.

SED antequam huic libro finem imponamus, operæ pretium fuerit diſputare de quadam indicatione, quæ ex his quæ nos alterant, ſolet obſeruari. Nam medicorum nonnulli cauent religioſiſſimè, in die coniunctionis ſolis cum luna ſanguinem mittere, aut expurgare: alij medicos qui hęc obſeruant, derident. Proinde examinanda nobis hæc res eſt: ne inutilem indicationem obſeruantes, commodam occaſionem auxilij prætereamus, aut prætermittentes indicationem vtilem quidquam peccemus. Primò videtur improbabile, indicationem quampiam talem eſſe: cùm illius neque Hippocr. neque Galen. nec aliquis alius eorum, qui in pretio ſunt, meminerit. Præterea aſtra non alia ratione indicāt ad curationes, quàm propter alterationes eas, quæ ab illis in aëre fiunt. vt ſi Hipp. ſub cane & ante canem deuitat purgationes, non alia ratione facit: quàm quòd canicula calfacit & deſiccat aërem vehementer, & intercedente aëre noſtra quoque corpora. Ergo ſi coitio aſtrorum quidquam commodi aut incommodi affert ad curationes: fiet id, quoniam noſtra corpora ab illis ita coëuntibus alterabuntur, media aëris alteratione. ſed quæcunque alteratio aëris fiat ex hoc concurſu, non poteſt omnibus ad euacuationem eſſe noxia, neque omnibus vtilis, ſed aliis erit hoc, aliis illud. Nam neque calfactus omnes iuuat, aut nocet omnibus, neque refrigeratio, nec ſiccitas, nec alteratio quæpiam: ſed omnia hæc, atque eorum quodlibet, iuxta ægrotantis naturam, regionem, ætatem, anni tempus, & affectum, & ægrotandi cauſam, aut iuuant, aut nocent. Præterea ſi con-

curſus omnes, quos aſtronomi obſeruant, caueremus: nullum relinqueretur auxiliis medicis vtendi tempus. nullus enim, aut nullus ferè dies, concurſu aliquo tali caret. Adde: eam ipſam permutationem, quam aſtra poſſunt efficere, citra iſtam concurſuũ obſeruationem, poſſe cognoſci per ſe, ne hæreamus in re dubia. vt, dubium eſt: an hæc aſtrorum coitio mali quidquã afferat ad expurgandum, aut mittendum ſanguinem. ſed illud eſt certum, ſi quicquam mali facit: non aliter facere quàm debilitata virtute, aut genito in corpore affectu quopiã, auctóve eo qui præerat, aut mota interna cauſa aliquo modo. eſt enim aſtrorũ concurſus cauſa procatarctica: & quæ talis eſt, his modis operatur. Sed modus materiæ, & affectus nouus, & incrementum prioris, & debilitas virtutis: proprias habent notas. nam motum materię ſignificant dolores multi, & inquietudo, quod in turgenti videmus: affectum, ſua propria ſigna: incremẽtum, priorum ſignorum acceſſio: debilitatem virtutis, lãguor actionis, vt languidior factus pulſus, & actiones aliæ difficiles. Ergo magis artificioſum eſt & tutum, ea, quæ contingunt in corpore, ex ſe ipſis cognoſcere, ab eisq́; eorum quæ agẽda ſunt, indicationem ſumere: quàm ea, quæ circa aſtra contingunt, curare. His rationibus ſuaſi, deridẽt hodierni medici obſeruationem hanc. Sed eſt quòd videamus, quæ alij contrà obiiciunt his. Quòd neque Hippoc. neque Galen. hæc præceperint obſeruare: non eſt proinde deſperandum vera eſſe. neque enim Galen. quanquam Hippocratem ſupra reliquos mortales coluit, diffidit: poſſe ſe nouum aliquid inuenire, quod illum latuerit. Nimirum producuntur quotidie ingenia noua: quæ aliorum inuẽta magis excolere, & noua etiam illis poſſunt addere. Experimentorum ſaltem obſeruatio creſcit indies. Neq; tamen hęc obſeruatio caret bono autore. Auicena Fen 4. primi cap. de vẽtoſis, inquit: Quidam autem præcipiunt, vt ventoſæ in principio menſis non apponantur, quoniã humores nondum amoti fuerunt, neque ebullierunt: neque in fine menſis, quoniam humores tunc ſunt minuti: ſed in medio menſis, cùm humores ſunt ebullientes, & in ſui luminis augmento in corpore lunæ augmentum ſequentes. & augmentatur cerebrum in craniis, & aqua in fluminibus, acceſſionem & receſſionem habẽtibus. de cucurbitarum vſu hæc protulit Auicena: quæ ſui commentatores transferunt ad euacuationes maiores. neque hoc ſine ratione: cùm cauſa communis ſit, & ad potẽtiora auxilia plures indicationes obſeruari debeant, quàm ad debiliora. neque ſententia Hippocr. & Galeni videtur ab hac diuerſa. Nam ille libello de aëre, locis, & aquis, ita reliquit ſcriptum: Maximè autem obſeruari oportet magnas temporum mutationes, vt neque pharmacum quiſquam volens det. hæc Hipp. conſtat verò, dicẽte Galeno lib. de diebus decretoriis 3. lunæ motum magnas in humoribus omnibus mutationes facere. quod & experimentis his, quæ Auicena notauit, cõſtat. creſcunt ſcilicet medullę intra oſſa, creſcente lunæ lumine: decreſcente, decreſcunt. flumina quoque ac maria, quæ alternè fluunt & refluunt, creſcente luna intumeſcunt: detumeſcunt, decreſcente. Hæc tamen argumẽta ſunt magnarum in humoribus mutationum. Iam verò, niſi nugacia ſunt, quæcunque de dierum decretoriorum vi dicta ſunt à Gal. 3. de diebus decretoriis, conſtat, vim illorum nulla ex re magis pendere, quàm ex lunæ motu. Ergo certum eſt, mutationes, quæ circa illuminationem lunæ contingunt, magnas in noſtris corporibus efficere mutationes. Sed videndum eſt, quod Hippocrates libello prædicto addidit: Oportet autem & aſtrorum ortus obſeruari: præcipuè canis, deinde arcturi, & pleiadum occaſum. morbi enim his maximè diebus iudicantur: aliique perimunt, alij verò deſinunt, & alij multi in aliam ſpeciem, aliamq́ue conſtitutionem commutantur. Igitur, cùm mutationes morborum ex mutationibus aſtrorum expectandæ ſint, præcipuè verò ex mutationibus lunæ, & quo die eſt ſuſpicio iudicij, abſtinendum ſit ab auxiliis, præcepto Hippocratis: conſtat, mutationes inſignes lunæ caueri oportere. quæ ratio non tantùm iam videtur demonſtraſſe: caueri debere diem coniunctionis, ſed & oppoſitionis, ac fortaſſe reliquas quartas. Galen. libello cui titulus eſt, ſi quis ſit medicus, eundem eſſe philoſophũ: deridet eos medicos, qui negabant medicis neceſſariam eſſe aſtronomiam. Sed ſi minùs ſatis tibi eſt audire, mutationes lunæ mutationem efficere circa ſuccos corporis: ſed, quam mutationem faciunt, interrogas. Audi Auicenam de coniunctione dicentem: Quoniam humores tunc ſunt minuti, neque ebullierunt. interpretes ita dicunt: A principio mẽſis illu-

ſis illuminationis vſque ad medium (eſt verò id tempus oppoſitionis) vim ægrotantis creſcere, & humores augeri, à medio vſque ad finem (quod eſt tempus coniunctionis) vim minui, & humores. quanquam mihi videntur probabilius dicturi: vim decreſcere, & humores ſedari, & contrahi. ne dicamus (vt inquit ille) lunam abſorbere nobis medullas. cùm ergo humores cùm contractiores ſunt & quietiores, ineptiores ſint ad euacuationem, quàm cùm ſunt fluxiores, & vis debilior maiori cum periculo ferat auxilium quodcunque, quàm fortior: meritò videntur coniicere, euacuationem coniunctionis tempore deteriùs ſucceſſuram. quòd ſi tamen eos accuſas, quòd externas cauſas conſiderent, ac non potiùs ea quæ in corpore ipſo fiunt, circa affectus, aut facultatem per ſe: neque id quidem iuxta Galeni doctrinam dicis. Nam quanquam 4. lib. meth. capit. 3. dixit, nullam externarum cauſarum curationem indicare: tamen de ea cauſa intelligit, quæ iam abſceſſit, & adhuc non manet. nam quæ adhuc efficiat, etſi externa ſit: indicat ſe debere remoueri. ſed & ipſamet cauſa, quæ externa eſt, & iam abſceſſit, etſi nihil indicet ad curationem: iuuat multum ad cognitionem. Nimirum aliquando ipſi affectus per ſe noſtram notitiam effugerent: quorum cognitionem præſtant externæ cauſæ. Non enim vſque adeò fidendum eſt indiciis, quibus ducuntur medici: vt proinde deponenda cura ſit cauſarum externarum. Itaque nihil prohibet affectionem quampiam, aut denuo genitam, aut auctam eſſe in hominis corpore: quam factam eſſe ex coniunctione lunæ coniectemus, quandoquidem ex ſuis ſignis non ſe exhibeat conſpicuam. harum rationum nulla eſt monſtratio, ſed illud vnum ſuadent: non eſſe præter rationem omnino quod afferunt, neque ratione aliqua euidenti poſſe refutari. His tamen addunt medici, qui hæc obſeruant, propria experimenta: quibus dum ambiguæ ſunt rationes, videtur fidendum eſſe tantummodo. Quid ergo? nunquid in ſingulis ſolſtitiis, & æquinoctiis quieſcendum per decem dies eſt? & per exortum canis, & arcturi, & pleiadum occaſum, & per omnes lunæ cum ſole coniunctiones, & oppoſitiones? (nam hæ quoque deuitandæ videntur, quanquam alia ratione: quoniam ſcilicet plenilunium facit humores turgere, & redundare, atque fortaſſe hac ratione affert criſin) quid etiam, nunquid & ſolis decurſus per ſigna zodiaci notandi ſunt? & cùm ſol eſt in ariete, abſtinendum ab auxiliis capitis: cùm in tauro, ab auxiliis colli: dum eſt in geminis, abſtinendum ab humeris & brachiis: cùm in cancro, ab ſpatulis: in leone, à corde & ventriculo: in virgine, à ventre: in libra, à partibus circa pudenda: in ſcorpio, à pudendis, veſica, & podice: in capricorno, à genubus: in aquario, à cruribus: in piſcibus, à pedibus? Nam hæc quoque dicũt aſtronomi obſeruari. neque verò hæc ſolùm: ſed & innumera alia, quibus illorum libri ſcatent. quis ergo locus ſupereſt auxiliis medicis? Quod ego, re hinc inde rationibus agitata, ſentio, breui dicam. Præfatus primò, in quacunque quæſtione, quæ de indicatione quapiam curationis eſt, primò illud debere inueſtigari: an indicatio quæpiam rei illius de qua inita quæſtio eſt, ſit: deinde, quanti momenti illa indicatio ſit. non enim profectò, ſi ſemel monſtratum eſt, coniunctionem lunę indicare, abſtinendum eſſe à miſſione ſanguinis: ſtatim confeceris, in coniunctione non eſſe mittẽdum ſanguinem. ſed addendum eſt: niſi indicatio aliqua maior occurrat, quæ miſſionem exigat. æſtimandumque deinde ratione, & experimento, aut proprio, aut quod à maioribus acceperis: quanti facienda ſit hæc indicatio, de qua diſputamus. Nos igitur ita controuerſiam decidimus: non dubium eſt, indicationem aliquam deſumi debere ex coniunctione lunæ. Nam monſtratũ eſt argumentis: dogma hoc nõ omnino carere probabilitate. Acceſſit multorũ autoritas, qui propria experimenta hac in re iactant. Non eſt ergo quòd contemnãtur omnino. Nã ſenioribus producẽtibus ſuã obſeruationem reſiſtere, ſi eos non potes demõſtratione conuincere: eſt & impudens, & temerariũ. tamen nõ omnia quę protulimus de aſtrorũ exortu & occaſu, coniunctionibus & oppoſitionibus, & ſolis decurſibus, eadẽ cura notãda ſunt. Video enim illorũ plæriſq; ab hominibus haberi leuiſſimam fidem. quandoquidẽ neq; ab autore quopiã graui ſcripta ſunt, neq; cuiuſpiã medici experimẽtis cõfirmata: ſed relata ad alios, ſine autorũ nominib. q̃ crediderim à garrulis hominib. & impoſtoribus orta, ad nos ꝓpter leuiſſimorum hominum credulitatẽ eſſe deriuata. tamẽ illorum nõnullis non eſt tam leuis fides. ſunt enim à bonis autoribus ſcripta, & ab his qui experimẽta iactãt, aſſerta.

huiuſmodi ſunt, quæ de coniunctione lunæ ſcripſit Auicena: de canicula, arcturo, & pleiadibus, & de æquinoctiis, & ſolſtitiis ſcripſit Hipp. ſed & horum ipſorum indicationem, etſi eſt aliqua, cenſeo eſſe minimam. Nam ipſi etiam Auicenæ interpretes, quorum experimentis credimus, ita dicunt: debere obſeruari, cùm nihil aliud inſtat. atque vt illorum verbis vtar: Eſt hæc indicatio horæ electæ, haudquaquam neceſſariæ. id eſt, cùm per reliqua omnia licet citra periculum quodpiam tranſigere diē coniunctionis, ſine euacuatione tranſigendus eſt: ſed ſi quid aliud inſtat, nihil oportet cōiunctionem curare. Hoc idem innuit Hippocr. libello citato dicens, de mutationibus temporum: καὶ μήτε φάρμακον διδόναι ἑκόντα, id eſt, neque vt pharmacum quiſquam det volens. nam dare pharmacum volentes, nihil aliud eſt, quàm dare pharmacum eo die, quo nulla ad id neceſſitate impellimur. quod fieri prohibet Hippocrates quaſi concedens dare, etiam cùm mutatio talis temporis aut aſtrorum fit: ſi quæ alia neceſſitas impellit. Conſtat ergo, dicentibus etiam ipſis autoribus, qui eam inducunt: minimam eſſe hanc indicationem. Nam, quæ aliis omnibus cedit, omnium eſt minima. Indicet ergo vt indicatio quæpiam, ſed minima. atque, cùm quod ad reliqua attinet, nihil intereſt aut hodie aut cras vacuare: attende tantiſper, quatenus luna exceſſerit coniunctionem. ſi quid aliud vrget, euacua. Qui præcautionem magis petunt, quàm curationem, ac perinde nulla re inſtante medicum adeunt: quãdo illis licet commoditatem temporis præſtolari, deuitent in ſingulis æquinoctiis & ſolſtitiis denos dies, & reliqua omnia. ſed qui decumbunt: rarò poſſunt minimæ huic indicationi tam multum tempus tribuere intermiſſionis auxiliorum. Qui aliter facit, non caret, vt oſtendimus, temeritate: qui verò ita facit, neque ſi hæ obſeruationes meræ nugæ ſint, quidquam deerrat. Quare æquum eſt tempus auxilij, quod alioqui eſt indifferens, aliquorum autoritati tribuere. De expurgantium medicamentorum facultate & permixtione dicemus nono libro. ille enim tractationi de medicamentis à principio dicatus eſt. hîc illa tantùm tractanda ſuſcepimus: quæ ad ſanguinis miſſionem, & expurgationem ſpectant. quæ cùm abſoluerimus: iam videmur commodè ad ſequentia tranſgreſſuri. Proinde libri huius hic eſt finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER OCTAVVS.

ARs medendi duobus quaſi cruribus incedit: experientia, & ratione. quæ cùm altero crurum deficitur, non poteſt per media opera decurrere: ſed multa omittens neceſſaria, tranſilit, vt quę vni cruri innituntur animalia. cùm verò alterum habet minùs inſigniter, claudicat: & quod longius eſt, raptatur, quod curtũ, totam artem deprimit. quare exoptatur meritò is medicus maximè, qui cum rationalis artis peritia exercitationem in operibus coniunxit: vt neq; ſolius diſputationis peritus ἰατρολόγος ſit, neque citra ratiocinandi artem ἄλογος. hac de cauſa plærique putant: iuuentutem ad res medicas omnino eſſe inutilem. quoniam, ſcilicet, optimum medicum citra exercitationem non poſſe eſſe, rectè proponunt: exercitationem ante canos non venire, ſumunt: & nullum in iuuentute optimum medicum fieri poſſe, colligunt. quibus ego libenter conceſſerim: ſenes iuuenibus præſtare (non quidem mea ætate perſuaſus, ſed natura ipſa, quæ docet: animum bene formatum, debere eſſe maiorum obſeruantiſſimum) vt ad res alias omnes, quæ in prudentia & induſtria ſitæ ſunt, ita vel maximè ad artis medicæ opera.

pera. Sed duo illa nollem mihi denegari. fieri poſſe iuuenem in medicis præceptis mente exercitatiſſimum, & operibus exercitatum mediocriter: atque hac ratione reipublicæ & docendo & medendo non inutilem. eſſe etiam eam ſenectutem, quæ ad medicinam expetitur, non in annorum numero, quem inuitis plærumque ſolet offerre ætas ipſa: ſed in medicorum operum longo & multo vſu. nam ſi quis in excogitandis ſophiſmatis, morborum depoſita cura, cõſenuit: omnium mortalium eſt ad hanc artem inutiliſſimus. eſt ſiquidem ille iuuenis, quem non poſſis ſperare fore aliquando ſeniorem: quippe quem in ſenectute iuuenem eſſe vides. neque verò ſenes quoſcunque, etiam exercitos, putauerim in exercitiis præferri debere, niſi tales ſint, vt exercitationem non tam terendo calceos, quàm mentem exercẽdo comparauerint: quique per longam vitam, ne tantillum quidem fecerint, cuius rationem non fuerit promptum in ſpectatiſſimis medicorum concurſibus reddere. Nam qui aliter rem medicam geſſerunt, tantò inutiliores ſunt iis, qui manus nullis ægrotantibus admouerunt: quantò deterius eſt erroribus aſſueuiſſe, quàm ab operibus abſtinuiſſe prorſum. Sunt verò errantes peritiſſimi duplices ſenes, cùm ij qui aut præ ingenij ruditate, aut prę deſidia, cùm iuuenes adhuc nihil in ſtudiis literarum profeciſſent, repentè ad ipſa opera ſeſe tranſtulerunt, quod ad conſciam mentem attinet vorantes, cætera fidentes artis medicæ conditioni, qua nihil, quod circa ægrotãtes erratum eſt, à medicis exigit ius ciuile: tum illi, qui, quanquam diſputando videntur aliquid profeciſſe, carent tamen, neſcio qua naturali prudentia, medicis coniecturis accommodata, qua oportet medicum præditum eſſe, niſi omnino ſit euaſurus inutilis, quãtumuis laboret. Hanc vulgus fortunam appellat: & imprudentes plærumque ſolet infortunatos dicere. quanquam ego, quod ad ægrotantis ipſius ſalutem faciat, nihil puto ſitum eſſe in medici fortuna: quod ad ipſius medici famam & exiſtimationem, quàm multum. accerſiri enim illum ad laborantes mali moris morbis, aut ad illis morbis affectos, qui cùm maximorum ſpeciem exhibeant, & omnes familiares ſua magnitudine deterreant, tamen benigni ſint, atque horum alterutrum magnatibus accidere, aut plebeiis: in caſu eſt, aut fortuna. Tamen hæc aut illa remedia, hoc aut illo tempore circa ægrotantis corpus agi, in medici conſilio: qui nihilominus cùm peccat, infortunatus dici ſolet à plæriſque. ego verò infortunatiorem dixerim ipſum ægrotantem, cui contigit imperitus medicus. Itaque non ſunt in canis hęc omnia: contingunt nonnullis ante canos, nonnullis ne poſt canos quidem. Etſi hunc ipſum, cui ante canos contingunt, meritò ſperes (modò nõ intermittatur exercitatio) tractãdis rebus medicis euaſurum multò commodiorem: iis potiſſimùm, quæ ad curandi partem referuntur. proindeque ego, quanquam reliquas medicinæ partes latiùs tractaui, totam hanc in declinantem ætatem diſtuliſſem: niſi ipſum inceptum opus ſuo iure à nobis integritatem & perfectionem exigeret, & eſſent nonnullæ circa medendi partem controuerſiæ, quæ contemplationi videntur admodum coniunctæ. Tamen quando totam hanc partem præterire ipſe operis ordo non fert: dimittam plæraque, ſi Deus cõceſſerit, albicantibus capillis ſcripturus. atque interim hæc ipſa quæ ſcribam, ſub correctione ſeniorum ſcripta volo. modò ad hanc cenſuram annoſi iuuenes non vocentur. quoniam verò inter medendum duo facimus, præſcribimus ægrotantibus victũ, & paramus auxilia: controuerſias, quæ in inſtituendo victu ſunt, ſcribemus primùm, deinde eas, quæ reſpiciunt medica auxilia.

Vtrum habeat plus periculi in ægrotantium victu, declinare ad craſſum, an ad tenue. Cap. I.

QVANDOQVIDEM rerum, quibus vtitur medicus, quantitas non poteſt exactè inueniri, ſed artificioſa eget coniectura: artificioſè autem coniicere, viri eſt qui omnium quæ in arte ſunt, vires cognouerit ad amuſſim, & diligẽter ſeſe in artis operibus exercuerit, quales perpauci admodũ ſunt: & ſi eſſent, tamẽ quod cõiecturale eſt, non eſt exactũ: non parum ad rectè inſtituendam rationem victus ægrotantium, videtur intereſſe ſcire: à quo peccato cauẽdum magis ſit, ab eo quod ducit ad craſſum,

an ab eo quod ad tenue. Quam quæſtionem decidit Galenus ſecundo de ratione victus acutorum, commentario illius trigeſimæ ſeptimæ ſententiæ, qua Hippoc. inquit: Ciborum adiectioni intendendum multò minùs. quam ita interpretatur Galenus: in quantitate ipſa ad id quod minus ſit, procedendum eſſe magis: quàm ad id, quod exuperat: quia noxas, quæ minùs emendari poſſint, facit. verùm quod minus eſt, facilè emendatur, nempe ſi virtus labaſcere videatur, cibi exiguum inſuper miniſtrare poſſumus: verùm ſi in ventrem abſorptus fuerit cibus, quod redundat ſuperfluitq́; , ſi alias, multò magis in morbis acutis tollere eſt difficile. docet itaq; Galenus loco hoc: grauius peccatum eſſe dare pluſquam oportet, quàm infra mediocritatem cõſiſtere. Contrarium viſus eſt Hipp. docere prima particula aphoriſmorum 5. dicens: In tenui victu ægri delinquunt, cuius cauſa magis læduntur. quicunque enim error committitur, maior eſt in hoc, quàm in paulò pleniori victu. paucis interpoſitis: Ob id igitur tenuis victus, atque admodum exquiſitus, eo qui ſit paulò plenior, ad plurima magis periculoſus. Vide quàm ſint hæ ſententię contrariæ. Sed & ratio videtur monſtrare: deterius eſſe inclinare ad tenuius. Nam illud eſt deterius, ex quo pendet grauius malum. ſed ex victu plus ſatis tenui impendet virtutis exſolutio: ex craſſo, tantùm morbi prorogatio. & quanquam vtraque ratione imbecillis fiat virtus: tamen ab inedia fit imbecillis in eſſentia, a cibo, quia aggrauatur. quod non eſt tam irremediabile. Nam nimis craſſus aut tenuis victus debet appellari ad mediocrem. eſt verò mediocris, quem definit Hippoc. aphor. 9. dicens: Coniectari oportet, an ægrotans cum victu poſſit perdurare vſque ad morbi vigorem. Eſt itaque ea exquiſita ciborum quantitas: cum qua ægrotans durare poſſit vſque ad morbi concoctionem. Nam ſi fieri poſſet, ratione ſaltem ipſius morbi, contineremus ægros omnes vſque ad ſanitatẽ in integra inedia. ſed quoniam virtus conficeretur: damus victum cum quo minimè morbus augeatur, & vt æger durare poſſit. Igitur victus, qui eſt craſſior illo, non minimè auget morbum: ſed cũ tenuiori non poteſt virtus durare, quod eſt extremum malum. Qua ergo ratione hæc ſibi conſonant: quæ ambo ab Hippocrate dicta ſunt, & à Galeno confirmata? Ioannes Manardus libro quarto, epiſtola ſecunda, controuerſiam hanc fugit, magis quàm dirimit, ſenſum aphoriſmi aliorſum transferens. Concedit ſiquidem, quod à Galeno dictum eſt ſecundo de ratione victus, nempe, grauiùs peccare eum, qui in inſtitutione victus ad craſſum inclinat, quàm qui ad tenue. Tamen negat Hippocratem in aphoriſmo de hac re loqui: ſed affirmare, ægrotantem qui tenui victu alitur, magis lædi à quocunque errore, quàm qui paulò pleniori: non quidem facta hic mentione erroris contingentis circa cibum, ſed aliorum. quaſi velit monere eum, quem in tenui victu contineri oportet: vt religioſiùs caueat ab erroribus, quàm quibus licet per morbum aliquantò pleniori vti. eſt ſanè hæc Manardi ſententia veriſſima, & alteri ex ſecundo de ratione victus minimè contraria: quare non parum acutè videtur excogitaſſe. ſed reuera Hippocr. eſt illic totus in inſtituendo victu: & nullius errati meminit, præterquam in illo. Præterea, ſequentia hæc verba: propter hoc igitur tenues & exactæ victus rationes periculoſiores ſunt, aut fallaces magis (nã nihil intereſt) paulò plenioribus: videntur hortari, potiùs fugere tenues & exactas victus rationes, quàm alia errata: quare melius fuerit verum verborum ſenſum eruere, non contorquẽtes: quod faciemus, ſtatim ac aliorum enarrationes attigerimus. Sunt qui dicant: in principio & incremento deterius eſſe inclinare ad tenue, in ſtatu deterius eſſe ad craſſum. Nam ſeptimo, & octauo, & nono aphoriſmis docet Hippocrates in morbi vigore tenuiſſimo victu eſſe vtendum, priùs verò vberiùs eſſe agendum. Sed, quãtum ego intelligo: aliud eſt, tempus cum tempore conferre, quàm victum craſſum cum tenui. eſt enim, vt referunt, vtẽdum in ſtatu tenuiſſimo victu, in principio maximè craſſo, vt in temporibus: ſed in illorum quolibet eſt mediocritas propria victus, & duplex peccatum. Quorum quodque cum altero poteſt conferri: & leuius haberi, aut grauius. Non ergo rectè hi interpretantur: cùm Hippocr. aut Galen. neque ſecundo de ratione victus, neque in aphor. meminerint temporum, ſed exceſſus à mediocritate inuicem contulerint, interim neque temporum, neque naturæ morbi, neque temporum anni, neq; naturæ ægrotantis, aut cõſuetudinis, aut alicuius rei alterius, cuius indicatio aliqua ſit, facta mentione. Eſt igitur, omiſſis aliis omnibus indicationibus, ipſa peccata conferendum.

rendum. quod qua ratione faciendum ſit, miſſis quæ ab aliis dicuntur, qui rem minùs acutè rimantur, breui dicam. Exceſſus ad mediocritatem dici debent: non minùs hîc, quàm in aliis quibuſuis rebus conferendis. Eſt verò mediocris (vt modò loquimur) victus ægrotantibus, qui vtiliſſimus & tutiſſimus: in quo nihil eſt peccatũ, ſed maximè ſecundum artẽ inſtitutus eſt. Hic, ſi virtus permitteret, omnino eſſet inedia. morbus enim per ſe nullum expoſcit cibum: ſed quoniam virtus non fert, eſt vtrique, morbo inquam & virtuti, aliquid dandum. daretur ergo vtriuſque gratia minima quantitas, cum qua ægrotus durare poſſet. Sed quoniam cum hac quantitate ſolum morbum poſſet ſuſtinere virtus vſque ad ſtatum, errores autem ne minimos quidem poſſet ſuſtinere: omnes verò errores præcauere non poteſt medicus, quoniam multi inopinato & fortuito caſu contingunt: tenetur præcauere virtutis ex erroribus lapſum, aliquanto plus cibi exhibens exquiſitiſſimo. Nam, quemadmodum dicebatur quinto aphoriſm. primæ ſectionis: Nimis tenuis & exquiſitus victus eſt periculoſus. Igitur mediocris victus, qui tribus indicationibus finitur, virtute, morbo, & erroribus, non eſt minimus, cum quo ægrotans durare poteſt: ſed aliquanto plus dari debet erroribus. A quo ſæpè poterit medicus deuiare ad tenuius, etiam citra noxam, detracto ſcilicet eo, quod pro erroribus dabatur: ſed ad craſſius non poterit citra malum, quod haud facilè emendari poſſit. Nam ſubtractioni medetur additio: ſed additioni quid medetur? num ſubtractio? at ſubtractio non poteſt facere, quò minùs multa excrementa ex multo cibo fuerint congeſta: quæ tamen omnia non poſſunt inedia conſumi. Conſtat ergo: ſi peccatum cum peccato conferre vis, grauius multò eſſe ad craſſius inclinare. his ſemel intellectis, poſſunt ſeorſum inter ſe temporum indicationes conferri. ex quibus illud vnum inuenietur: declinare ad tenue, grauius peccatum eſſe in principio & incremento, quàm in ſtatu: contrà declinare ad craſſum, grauius in ſtatu, quàm in principio, & incremento. ſtatus nempe expoſcit ſubtractionem: reliqua tempora non adeò. ſed ſatis, arbitror, iam conſtat, quantum interſit ita dicere: aut, in principio & incremento, deterius eſſe inclinare ad tenue quàm ad craſſum, in ſtatu deterius ad craſſum, quàm ad tenue. Nam hac dictione conferuntur indicationes exceſſuum: illa temporum. Licet verò indicatione ſola exceſſuum dicere (quod veriſſimum eſt) perpetuò eſſe grauius peccatum, inclinare ad craſſum, quàm ad tenue. Sed contra hanc interpretationem eſt quoddam non leue argumentum. Hippocr. continet ægrotantes in inedia integra: quando coniectat, virtutem durare poſſe, donec morbus concoquatur. Nam 37. primi acutorum ita dixit: Subtrahere verò omnino ſæpè expedit, cùm ægrotans ſufficere poſſit, donec morbi vigor matureſcat. ergo nihil dat erroribus. Nam qui omnino nihil dat, neque erroribus dat quidquam. Duo videntur reſpondenda. primò, Hippocratem nullos continere ſine cibo, præter eos, quorum virtutem coniectat ſufficere: non ſolùm ſuſtinendis malis, ſed etiam ferendis aliquibus erroribus, ſi inopinatò acciderint. Nam alioqui ingenti periculo, atq; adeò nonnunquam ineuitabili, exponeret ægrotantes. Deinde: Hippocratem non omnino nihil dare, ſed moderari inediam potu. Potus verò (etiam ſi ſit frigida aqua) quanquam non nutrit, eſt pro nutrimento: quia facilem exolutionem remoratur, quemadmodum dicit Galenus 3. acutorum comm. 19. & nos alibi explicuimus: dum diſputaremus de aqua, an poſſet nutrire, lib. 6. quæſt. ſexta. Sed diſputatio præſens non indiget pluribus.

An victu magis craſſo ſit vtendum perpetuò in morborum principiis, quàm cùm iam vigent. Cap. II.

HIPPOCRATES quo loco ſumpta indicatione à morbi temporibus inſtituit rationem victus, docet: haud dubiè in principio eſſe vtendum maximè craſſo, & in ſummo vigore maximè tenui, in mediis temporibus mediocri, prout magis ad vigoris tẽpus aut principium inclinauerit morbus, attenuantibus nobis perpetuò verſus vigorem ſummum. Nam 20. aphoriſ. primæ part. ita habet: Quibus igitur ſtatim morbus conſiſtit (explicitum à nobis eſt in primo huius operis libro, quæſtione octaua: vt in morbis idem ſit conſiſtere, & vigere) iis ſtatim tenuis victus exhibendus eſt.

quibus verò poſteriùs eſt futurus vigor,iis & in ipſo, & ante illud parum ſubtrahendum:priùs verò vberiùs agendum,vt ægrotans ſufficiat.Sed ratio,etiam tacente Hippocrate,illud monſtraret euidenter. nam victus, aut alimentorum exhibitio, facit vt virtus duret:alimentorum ſublatio, facit vt citò deficiat.ſed durationem virtutis conſtat eo tempore eſſe procurandam,quo plus temporis reſtat tranſigendum:citam autem exolutionem tunc eſſe timendam minùs, cùm propè eſt aut ſalus, aut morbi inclinatio.contrà cibus virtutem aggrauat,impedit,& morbum auget. quod conſtat in vigore ferendum eſſe minùs:cùm virtus ſit eo tempore etiam citra cibum impeditiſſima,atque cum morbo extremo congrediatur certamine.Eſt itaque hæc temporum morbi indicatio.Sed contrà videtur eſſe,quòd Hipp.de ratione victus in acutis ptiſanam offerens pleuriticis, cùm vigeſimo primo contextu dixiſſet: Verùm inter initia neq; multam,neque craſſam admodum dare oportet: vigeſimo tertio inquit, At ſi os madeſcat, & ea quæ à pulmone, talia ſint qualia eſſe oportet: ſorbitionis multitudinem,vt ſummatim dicam,augere conuenit.hæc Hipp. Cõſtat verò, vt os madeſcere, pleuritidis ad incrementum tendentis ſit ſignum:quo tempore ſorbitionis quantitatem præcipit augere.Sunt quibus videatur reſpondendum, augeri ſorbitionem: non quia alimentum eſt,ſed quia medicamentum.Sed hi non videntur legiſſe commentarium Galeni,quo ita inquit:Ergo qui probè expurgantur , his ptiſanam dare conuenit,virium roborandarum gratia,& quò expuitionibus humorum,quæ ex pulmone per tuſſim fiunt,ſufficiant.Quæ verba ſatis declarant, alimenti gratia augeri ſorbitionem.Nam alimenta dantur,ſeruandi roboris cauſa: medicamenta, alterandi corporis.mihi ergo aliter videtur dicendum, indicatione temporis fieri oportere, vt dicebatur:veruntamen ratione alterius alicuius, quod cum morbo coniungatur, contrà fieri nonnunquam poſſe.In inflammationibus contrà procedit cibi exhibitio, atque in febribus.Nam in illis minus dari debet in principio:atque deinde ſenſim augeri.docet Galenus 6.meth.capite quinto ita dicens:Reliquum fuerit de vniuerſa victus ratione præcipere:quòd in principio quidem ſit tenuiſſimè cibandum, in curatione propria phlegmonarum dicitur.hæc in illo loco.quæ diffuſiùs deinde docuit 13. methodi.Eſt itaque haud dubiè cibandum tenuiſſimè in principio phlegmonarum, non quidem gratia morbi:ſed cauſa fluxionis,quæ coniungitur neceſſariò cum phlegmone,& in principio nondum ceſſauit.in quo propterea eſt agendum tenuiſſimè.eadem ratione in vlceribus agi debet, maximè recentibus: quod Hippocrates libro de vlceribus his verbis docuit: Vti modico cibo & aqua,confert ad omnia vlcera: magis verò ad recentia,quàm ad antiqua.Hæc eadem ratio eſt in pleuritide:quippe quę eſt inflammatio.cui etiam accedit ratio alia peculiaris: quæ ſumitur à malè affecti loci indicatione.Hæc eſt quam Galenus docet 11.methodi capite decimoſeptimo, dicens: In morbis thoracis cibis potiùs quàm medicamentis eſſe firmitudini conſulendum. quare in iis morbis minùs noxia eſt additio,ratione malè affecti loci. quia quanquam multum cibi aſſumatur : non adeò multum venit ad thoracem, ad quem à ventriculo multi ſunt anfractus.Et eſt plærunque additio neceſſaria:quia alia eſt virtus,quæ pugnat contra morbum alterando materiam, alia quæ expellendo. cùm expulſio animalis virtutis actione fiat:quæ tunc incipit magis laborare, quando ægrotans incipit excreare. concedimus ergo in inflammationibus omnibus debere tenuiſſimum victum iniungi in principio: verùm illud non gratia morbi, ſed fluxionis.in morbis thoracis,maiori ratione augeri poſſe ciborum quantitatem: quia indicationi ex fluxione accedit indicatio ex affecto loco. Sed perpetua hæc eſt doctrina (quæ tamen perſpicaci indiget medico,& qui hæc quę diximus,poſſit aſſequi) indicatione ſumpta a temporibus morbi:& quantum in ipſis temporibus agitur,tenuiſſimè cibandum eſſe in ſummo vigore,maximè craſsè in principio.quare non adeò cautè videtur Auicena proſpexiſſe ægrotantibus dicẽs Fen prima quarti: Et ſcias quòd nõ eſt tibi poſſibile curare febrem,niſi cognoueris eam.quòd ſi ignoraueris, ſubtilia regimen. Nam nõ omnes morbi ferunt multam attenuationem in principio,ſed id ex conſtitutione pendet:quæ non poſſit eſſe perſpecta ei,qui morbi naturam ignorauerit. Præterea in cuiuſuis morbi principio diximus vtendum eſſe magis craſſo (demptis, qui cum fluxione conſiſtunt) quàm in aliis temporibus. Sed fortaſſe melius fuerit Auicenæ ſen-

tentiam

tentiam commendare, atque ita intelligere. ſi contigerit vno die, aut etiam duobus, modò ægrotans ſit fortis viribus, febris naturam ignorari: curationem quidem non oportet aggredi, ſed materierũ communium, interim dum morbus ſe inſinuat, cura eſt habenda. ſunt hæ quæ in ventriculo, inteſtinis, & primis venis continentur: quæ vt expurgentur, licebit vno, aut duobus diebus, ægrotantem in inedia contineri. ſed neque hęc indicatio ſumitur à morbo, aut morbi propria cauſa: ſed communibus materiebus, vt dixi: de ratione inſtituendi victus quam indicant totius morbi tempora, hæc ſufficiunt.

An poſſint ægrotantes refici alia via, quàm per os. Cap. III.

VVLGATISSIMA praxis eſt in mulieribus præfocatione vteri laborantibus, atq; in viris in eo ſtatu conſtitutis, vt caſus exigat cibũ, & ipſi non poſſint accipere: vti clyſmatis ex re aliqua nutriente paratis, vt ex lacte, ptiſana, vino, melle, ouis nonnunquam, aut etiam iure gallinæ, aut expreſſo ex ipſa gallina ſucco. nonnulla etiam occurrunt, quæ cogunt medicos vti emplaſtris nutrientibus. nimirum cùm periculum abortus videtur inſtare ex debilitate: imponunt vmbilico carnes arietinas, aut oua, aut panis micam imbutam vino, aut lacte, aut tale quippiam aliud. quam conſuetudinẽ nonnulli hodie damnant, contendentes: nihil poſſe corpora noſtra nutrire, quod per os non ingeratur. Proferunt primò illa Galeni verba ex quarto de vſu partium, cap. I. Quandoquidem nutriri neceſſe eſt animalis particulas: ingreſſus verò cibariis in corpus vnus eſt, per os. Primo etiã de facultatibus naturalibus, cap. 10. Vnus namque omnibus cibis introitus per os eſt. Argumentantur deinde ratione hac. nihil poteſt nutrire, quod non ſit perpeſſum antea concoctiones priores: primam nempe, & ſecundam. ſed quod per anum immittitur, non poteſt in ventriculum venire, in quo prima concoctio fit: (multò minùs, quod cuti imponitur, aut per viam aliam ſubit) ergo nihil tale nutrire poteſt. Quòd verò quæ per ventrẽ infunduntur, non poſſint ventriculum attingere: confirmant ex Galeno 13. methodi cap. 17. vbi inquit: Quæ infuſa ſunt, primùm ea neque ad ieiunum aſcendere poſſunt. imò etiam ſi admodum nitaris, fortaſſe tenuia tantùm inteſtina attingant. Quò etiam videtur reſpexiſſe 4. particula aphoriſmorum comment. 12. dicens: Eorum verò quæ continentur in inteſtinis, nihil poteſt per vomitus vacuari. Alii his reſpondent: poſſe ea quæ infunduntur per anũ, nutrire, negantque, contenta in inteſtinis non poſſe aſcendere in ventriculum. quin potiùs aſcendere nonnunquam, dicunt, docuiſſe Galenum tertio de ſympt. cauſis, capite 2. vbi poſt alia multa eiuſdem ſententiæ hæc addidit. ergo mirum non eſt, ſi clyſmatis quoque aliquid & ſtercoris ex tam violenta inteſtinorum conſtrictione ad ventriculum aliquando præter naturam reuocatur, deinde ſic ad exitum properet. Iam verò euomi poſſe ea, quæ continentur in inteſtinis, indicat affectio voluulus vocata: per quam, vt Galenus prædicto loco docet, & tertio epid. parte ſecunda, comm. 6. euomitur ſtercus. quod tamen dicente eodem Galeno tertio de facultatibus naturalibus cap. 6. generatur in tenuibus inteſtinis. itaque dicunt hi: cùm poſſint, quæ per inteſtina infunduntur, in ventriculum aſcendere, nihil mirum, ſi poſſint nutrire. In hac controuerſiola primùm cōponenda nobis ſunt hæc, quæ in Galeni verbis videntur eſſe contraria: deinde de propoſita quæſtione dicendum, quod res habet. Galenus videtur dubitaſſe de aſcenſu eorum quæ infunduntur per anum in ventriculum. Nam libro ſeptimo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, cap. quarto, ita inquit: Si poſſibile eſt ex tenui inteſtino aliquid per nauſeam efferri, ad hoc etiam vtile fiet. itaque videntur hæc verba dubitantis: tamen apertè eſt verum, per voluulum euomi, quæ continebantur in inteſtinis. quòd ſi Galen. 4. aphor. commentario 12. negauit, quidquam eorum quæ continentur in inteſtinis, poſſe vomitu reiici, intellige vomitu naturali. nimirùm, naturalis vomitus eſt ad euacuationem eorũ, quæ continentur in cauo ventriculi: dicente Galeno eodem capite tertii de cauſis ſymptomatum, quod nuper citauimus, & in comm. 39. ſextæ particulæ aphoriſmorum, & millies alibi. verum etiam eſt: poſſe partem aliquam clyſteris in ventriculum rapi. tamen Galenus 13. methodi negauit, noſtro conatu, etſi quàm maximè cone-

mur, poſſe aſcendere vltra gracile: ſed accedente tali quapiam cauſa præter naturam, qualis per voluulum, non negauit. Ad inſtitutum illius loci ſatis eſt, quanquam fieri poſſit, vt clyſteris portio in ventrem aſcendat: tamen rarò id fieri, & ex cauſa præter naturam. Nam declarabat illic Galenus indicationem curationis quæ ſumitur ab affecta parte, docens: ad abluendum craſſa inteſtina, vtendum eſſe clyſteribus, ad tenuia, pótionibus. Conſtat verò, ad huius pręcepti confirmationem ſatis eſſe monſtrare, clyſteres non poſſe aſcendere vltra inteſtina craſſa: niſi rarò, & caſu præter naturam, haudquaquam noſtro conatu. Medendum enim eſt, non pro his quæ rarò & præter naturam poſſunt contingere: ſed pro his, quæ coniectamus euentura. eodem modo intelligendus eſt Galenus quinto methodi cap. vndecimo, vbi ita ſcripſit: Quæ vicina ventriculo ſunt, iis per comeſta & bibita: quæ verò inferiùs ſunt ſita, per ea quæ iniiciuntur. quando neque ad ea quæ vicina ventriculo ſunt, ſubire poteſt quod per ſedem infunditur: neque integris viribus ad inferiora pertingere, quod per os ſit ingeſtum. Itaque loca Galeni ita componuntur, conſtátque iuxta illius opinionem: poſſe aliquid ex inteſtinis aſcendere ad ventriculum. Sed quoniam per voluulum non tam ventriculus trahit ab inteſtinis, quàm inteſtina reiiciunt in ventriculum, & ille cogitur recipere, cenſeo addendum dictis: ventriculum poſſe non tantùm recipere ab inteſtinis, ſed trahere etiam ab illis, cùm vrgetur fame. Nam ſi, vt celebratiſſimum eſt à Galeno de ſententia Hippocratis, omnia habent perſpiratum & confluxum communem, ſi omnia omnibus alligauit natura per communes venas, & arterias, & neruos, ſi, quemadmodum docetur tertio de facultatibus naturalibus, per magnam famem vel ex ipſis venis aut proximis partibus reuocat ventriculus ſuccos: non dubium eſt, & ex vicinis, quales ſunt gracilia inteſtina, multò antè tracturum. Itaque eſt duplex iam modus, quo ea, quæ per anum infunduntur, poſſint in ventriculum venire: vel tracta à ventriculò, vel expulſa ab inteſtinis. quare nihil eſt iam intellectu difficile: poſſe, quæ per inteſtina infunduntur, ire ſurſum in ventriculum, ibique chylum fieri, illíncque in hepar, vnde & in membra. Nihilominus errant barbari medici, qui propoſitam quæſtionem de nutrimento, quod poteſt accedere ex clyſtere, putãt pendere ex alia: de aſcenſu clyſteris in ventriculum. Nam etſi nihil clyſteris in ventriculum aſcendat: poteſt ex illo nutrimẽtum aliquod in corpus transferri. nam eadem concoctio quæ agitur in ventriculo, agi poteſt in inteſtinis: & quæ agitur in hepate, etiam in venis. quanquam maior vis ad chyli in ventriculo, & ad ſanguinis generationẽ in hepate ſit. docetur hoc luce clariùs 4. de vſu partium cap. 17. vbi ita ſcriptum eſt: Quemadmodum igitur venis, cùm eas diſtributionis inſtrumẽta feciſſet, facultatem ſanguinis effectricem indidit: ne dum per eas fertur, tempus ipſi alimento fruſtra periret. ad eundem modum & inteſtinis, diſtributionis in venis gratia factis, facultas quædam coquendi cibos ineſt. Si igitur hæc ita habent, vt Galenus dicit, conſtat, poſſe infundi per anum ſuccum aliquem tenuiſſimum, coctu facillimum, cui commutando ſatis ſint alterationes, quas pręſtare poſſunt inteſtina, & venæ, ſine ventriculo & hepate, qui nutriet, omnino ventriculum non aſcendens. Adde (quod in primo huius operis libro diximus) dicente Galeno ſexto de placitis, concoctionem ventriculi non eſſe neceſſariã ſimpliciter, ſed cùm ſolida aſſumuntur alimẽta: in reliquis, propter perfectionem. Itaq; multis modis poteſt quod per clyſterem infunditur, nutrire. quare vſum horum clyſterum dictis in affectionibus non improbo: quanquam conandum cenſeo, quoad fieri poterit: vt quaqua arte per os aliquid in ventriculum immittamus. ex hoc enim certum eſt copioſè & celeriter nutrimentum membris acceſſurum. tamen cùm hoc non poſſumus: ad nutrientes clyſteres confugere non ſit omnino inutile. hos verò vellem parari ex vino albo & tenui, & aqueo, quia eſt facilis concoctionis & diſtributionis: ex eo ſcilicet ſolo, aut aliis permixto. nihil tamen pẽrmitti debet, quod ſit frigidius, aut difficilius coctu. hoc enim in membra, in quibus lãguet facultas, fruſtra infundetur. Aliud quod de emplaſtris nutrientibus dicebatur, videtur multò debilius auxilium. quandoquidem perpaucam admodum ſubſtantiam nutritioni aptam, aſſumi poſſe per cutis poros puto: tamen aliquid etiam ita aſſumi, quanquã exiguum ſit, impoſſibile non arbitror. nimirum monſtratũ eſt: poſſe ſuccum aliquem tam tenuem & multi halitus in venas incidere, vt conco-

ctione

ctione ventriculi non prægreſſa, illic conficiatur. iam verò ex ſuccis quibus irrigetur cutis, aliquid intrò penetrare videmus: & ipſa pororum multitudo, & pulſus arteriarum, qui ad cutem fit, & vis trahendi membrorum, ita fieri poſſe ſuadent. Hipp. etiam libro de alimento ita ſcripſit: Forinſecus alimentum ab extima ſuperficie ad intima peruenit. Solis quidem illis emplaſtris vti, ridiculum fuerit. tamen interim dum aliis viis nutrientia immittuntur, ſi multum videtur inſtare periculũ abortus (loquor enim de propoſito paulò antè affectu) talia etiam vmbilico propter viciniam vteri fortè non imponentur omnino incaſſum. admiſcenda tamen ſunt, ſi quando illis vtemur, ſemper penetrãtia: qualia ſunt mel, & aromata in puluerem redacta. Sed qua ratione, ſi hæc vera ſunt, dixerit Galenus locis citatis ex quarto de vſu partium, & primo de naturalibus facultatibus, vnicam eſſe viam alimenti ingerendi, os? an quia illis in locis non omnes, quæ natura aut arte fieri poſſunt, alimenti vias recenſebat: ſed naturalem ſolùm viam, qualis ſolum os eſt? ſed de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

An curatio fiat per contraria æqualia. *Cap. IIII.*

PRINCIPIA in vnaquaque arte concedi debent, etiam ſine argumentis. alioqui infinita fiet ars, & nullibi conſiſtens. Eſt verò in arte medica celebratiſſimum axioma, Contrariis contraria curantur, à Galeno & Hippocrate toties vſurpatum: vt ridiculum non immeritò videretur, ad huius ſententiæ probationem loca notare. neq; enim monſtratione indiget, ſed ſola interpretatione: cùm morbi curatio eiuſdem ſit corruptio, & corruptiones à cõtrariis fiant. At nulli videri poſſit dubiũ, curationẽ per cõtraria morbo fieri. Ceterùm hęc cõtraria operatione oportet talia ſint, magis etiam quàm denominatione. nihil enim prohibet conuulſionẽ, quæ affectus frigidus eſt, infuſione aquæ frigidæ curari. nam quanquã aqua illa qualitate, quæ eſt actu, ſimilis ſit: ceterùm eſt tunc temporis operatione quam ex accidenti habet, & virtute, contraria. neque quidquam refert ad morbi ſublationem, ex accidenti, aut per ſe medicamentum operari. quare omnia quæ ex accidenti morbum corrumpũt: per alia operantur, quæ ſunt morbo contraria per ſe. vt, gratia exempli, aqua non per ſe curat conuulſionem: ſed per calorem, quem facit retroducere. vomitus etiam curat vomitum non per ſe: ſed euacuatione humoris facientis noxam. vt dolor non poteſt curare dolorẽ: ſed medicamentum, quod cum dolore operatur, poteſt cauſæ prioris doloris ſublationem facere, vt dicitur 6. epid. parte ſecunda, commentario 8. Poteſt etiam dolor vnius partis vehementior, alterius debiliorem obſcurare, diſtracta vi ſentiente: aut curare diſtracta materia, vt à cucurbitula. cùm certum ſit: ſuccos ad dolentem particulam confluere. tamen conſtat in his quoque: quod per ſe curat, contrarii ratione operari. atque ita perpetuò eſt vera ea ſententia, quam omnes citra controuerſiam concedunt: Contraria contrariis curantur. Cæterùm an illa contraria, vt ſpecie ſunt contraria, ita æqualia gradu eſſe debeant, an aliquando minora, aliquando maiora: non adeò eſt citra controuerſiam. Galenus libro 6. artis medicinalis cap. 89. expreſsè docet: contraria paribus numeris diſtare debere à mediocritate, quantum ipſum corpus verſus alterum extremum præter naturam abeſt. vbi ita dicit: Veluti, ſi ita contigerit, vt in decem quidem numeris ad calorem maiorem eo qui eſt ſecundum naturam, decidat corpus: ſeptem verò ad ſiccitatem maiorem: tunc ſalubrem cauſam in huiuſmodi affectionibus eſſe oportebit decem numeris quidem frigidiorem, ſeptem verò humidiorem. Itaq; de ſententia Galeni hoc in loco, indicatio, quæ ab affectu ſumitur, eſt exhibitio contrariorum æqualium morbo. tertio de ſimplicium medicamentorum facultate cap. 11. ita inquit: Atque vno verbo tantum abeſſe à medio quod medebitur, quantũ ipſum cui medela adhibetur, oportet: nimirum in contraria vtriuſque vergente exceſſu. Nam quod ad eadem ſimiliter inclinat, perinde ac corpus, quod curandum eſt, in temperie conſtitutum: nullam alterationem afferre conſentaneum eſt. quare neque lædet id quod malè affectum eſt, neque iuuabit. At quod minùs eſt: iuuabit quidem, non tamen perſanabit. Cæterùm in hac ſententia videntur eſſe multa difficilia. Nam primùm, quid prohibet morbum curari poſſe contrariis minoribus?

nam hæc quanquam non poſſunt integrè corrumpere: poſſunt tamen cùm primò apponuntur, aliquid iuuare, remittendo ſcilicet morbum, non perſanando. atque ita cùm ſecundò apponuntur, plus: cùm tertiò, plus adhuc: vſque dum paulatim corpus perſanetur. Poteſt igitur contrariis minoribus curari corpus. Nam quòd contraria minora aliquid remittant, non negabis: cùm contraria quantumcunque intenſa aliquid à remiſſioribus patiantur. Neque verò negari poteſt: poſſe corpus à contrariis intenſioribus ſanari, cùm transferatur ad contrarium affectum. Nam medicamenta contraria & intenſiora neceſſariò ab ipſo morbo patiuntur. ſint igitur tantò intenſiora, quantum reciproca actio poteſt detrahere: atque ita, etiamſi corpus perſanent, non tamen ad contrarium morbum poſſint transferre. quare videtur morbus curari poſſe contrariis intenſioribus, & remiſſioribus: atque proinde non perpetuò æqualibus indigere. mihi ſanè hæc ratio monſtrare videtur, nihil repugnare philoſophicæ rationi: morbum contrariis maioribus, aut minoribus curari. Quare non putauerim proinde morbum exhibitionem contrariorum æqualium indicare, quòd ab inæqualibus curari non poſſit: ſed quòd ab æqualibus commodiùs curatur, & magis citra periculum. cuius ſumma ratio hæc eſt. Quod medicus in curationibus maximè debet curare, eſt: vt & tutò curet, & citò. tutò quidem curat, cùm citra periculum. Impendet verò periculum maximum, ſi qua alia ex re, ex repentinis mutationibus: vſque adeò, vt (dicente Galeno 12. meth. capite ſeptimo) corpora non ſolùm cùm in non naturalem ſtatũ confertim aguntur, triſtem mutationem ſentiant: ſed etiam in ipſo ad naturalem ſtatum ſuum reditu, niſi eum paulatim accipiant, crucientur. debet igitur medicus maximè inter curandum repentinas curationes deuitare: quę eò fiunt maiores, quò medicamẽta intenſiora adhibentur. Mora etiã in curando eſt periculoſa. quandoquidem interim labefactatur virtus: & ſolet ægrotans recidere in deterius. curatur autem morbus eò tardiùs: quò remiſſorum medicamẽtorum maior eſt vſus. ne igitur in curatione moraremur, intenſiſſimis deberemus vti: ſed ne quicquam repentè moueremus, & corpus alteraretur paulatim, remiſſiſſimis. Verùm quoniam vterque exceſſus eſt periculoſus: relicto vtroque, medium medica ars complecti iubet, atque ita contrariis æqualibus vti. hoc inquam, ſumpta indicatione ab affectu. Nam aliis indicationibus, vt indicatione à conſuetudine, & ex induciis, quas facultas expectandi dat, aut negat, non dubitauerim: aliquando contrariis minoribus, aliquando maioribus licere vti. eſt nihilominus vera regula: quæ de his, quæ magna ex parte, & à ſolo affectu ſumpta indicatione, fieri debent, præcipit. Sed contrà videtur eſſe quod Hipp. 6. epid. parte 2. com̃. 25. inquit: Contraria ſenſim adhibenda & inter quieſcendum. Qua ſententia, Galeno interprete, illud ſignificauit Hippocr. contraria non eſſe affatim, ſed ſenſim inducenda. atque inter exhibitionem contrariorum, permittendum eſſe corpori quieſcere. Si igitur vel à principio contraria æqualia morbo adhiberemus: non paulatim, vt Hipp. præcipit, ſed repentè adhiberentur. 2. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos, cap. decimoquarto: Non ſtatim à principio efficaciſſima adhiberi conuenit, ſed à debilioribus auſpicari. Sed tamen neque hæc ſententia aduerſa eſt opinioni noſtræ. illic enim propter irritationem, quam ſua acrimonia fortia medicamenta facerent, ſi repentè intenſiſſima admouerentur, iubet leuioribus tentare priùs. hæc verò leuium admotio, præcautio eſt. Adde: non ſtatim morbos eſſe intenſiſſimos, ſed cùm conſiſtunt. quare vt creſcit morbus: ita medicamentorum vires intendere, æqualibus contrariis pugnare eſt. vt cùm procedente tempore remittit affectus: medicamentorum vires iubet Galenus remittere. Nam quò vlcerata pars ſiccior fit, eò minùs ſiccis vtendum: quia ſcilicet naturalis ſiccitas permanet in parte, & humor præter naturam fit minor. Sed ſi quis rectè conſideret omnia, quæ à Galeno in commentariis illius ſententiæ ſexti epid. dicuntur, non propterea eſt incipiendum à leuioribus medicamentis, & æqualia ſenſim adhibenda ſunt, quoniam contraria: ſed quoniam maxima ex parte, ea quibus morbus curatur, ſunt inconſueta. conſuetudo autem perpetuò eſt conſeruanda, maximè in morbis, quemadmodum Galenus inquit octauo meth. cap. nono: aut ſenſim eſt permutanda, vt longiſſima oratione præcipit Hippocrates ſecundo de ratione victus in morbis acutis. Igitur indicatione ſumpta à morbo, contraria æqualia à primo die darentur: ſed indicatione à

conſue-

conſuetudine cum indicatione à morbo coniuncta, in principio remittuntur aliquantulum, procedente tempore adhibentur intenſiora. atque hoc quidem cum his quæ quotidie fiunt ab his qui medicinam factitant, maximè quadrat. ſi enim in eum hominem inciderint, qui ſanguinis miſſioni multò antè tempore aſſueuerit, aut fortium medicamentorum vſum non reformidet: vel primo ingreſſu his vti ſolent. ſi verò inſuetus ægrotans ſit, ab aliis leuioribus auxiliis exorſi, ad fortiora medicamenta procedunt. Sed dicet aliquis. eſto quantumlibet ægrotans aſſuetus, & incidat in putridam febrem: non ſunt à principio danda contraria æqualia morbo. Eſt enim morbus quo laborat, febris. ſed nullus ſanæ mentis medicus in principio putridæ febris, frigidis vtetur. ergo neque contrariis ex eo tempore curatio fit: quò minùs contrariis æqualibus. Præterea ſi à principio darentur æqualia, à principio inciperet morbus remitti: atque ita multò maior eſſet in principio, quàm in ſtatu. quod communis opinio omniũ medicorum negat. His argumentis ita reſpondendum cenſeo: danda eſſe contraria ei, cuius molimur ſublationem: vt cùm morbum per ſe curamus, morbo (hæc enim indicatio eſt à morbo ſumpta) cùm per cauſam, cauſæ. oportet autem putridam febrem non per ſe curari, ſed per cauſæ præciſionem: & proinde non eſt inter curandum frigidorum vſus, ſed vacuantium. quæcunque verò indicatione morbi adhibentur: illa contraria ſunt morbo & ſpecie & gradu. Huiuſmodi curatione vtimur in meris intemperiebus, quæ ex nullo alio affectu fiunt. hoc dixerim propter diarias febres, quas nobis etiam poſſet quiſquam obiicere. Eſt enim præceptum Galeni octauo methodi capite tertio, in febricitantibus ex vſtione, vti refrigerantibus: ſed remiſſioribus in principio, ac deinde febre ad ſolutionis tempus properante, refrigerantium vires intendere. in febricitantibus ex refrigeratione, contrà iubet facere: vti ſcilicet calorem generantibus & intenſiſſimis in principio, & illorum vires verſus inclinationem remittere. Sed neque hæc ſententia quidquam habet illi quam confirmamus, aduerſum. eſt enim etiam in iis indicatio cauſæ. nam vſtio, & refrigeratio, affectiones corporis ſunt: quæ non omnino præterierunt. Quæſtio etiam quæ inter medicos agitatur, an morbus maior ſit in principio, quàm in ſtatu eſt, de morbis à materia pendentibus. quorum tempora concoctione (vt ſuperiùs dicere cœpimus, & vltimo libro ſumus monſtraturi) diſtinguuntur. In illis autem, cùm cauſæ maturitati ſtudeamus, permittimus intemperiei creſcere vſque ad ſtatus tempus. non enim in principiis, contrariis reſcinditur. Aliud ſupereſt in hac quæſtione argumentum non contemnendum. Nam non videtur debere eſſe eadem forma curationis, quæ & reductionis: præcipuè in intenſione contrariorum, quibus fiunt. Nam reductio eſt corruptio temperamenti naturalis, quò in aliud commodius permutetur: curatio verò eſt corruptio affectionis præter naturam. ſed præter rationem videtur, tam contraria exhiberi rei ſecundum naturam, quàm ei quæ eſt præter naturam. Nam, vt alia omittam, citiùs oportet morbum tolli: quàm temperamentum naturale, quantumcunque lapſum ſit, commutari. cùm igitur motus ſit velocior, mouentia etiam deberent eſſe intenſiora. aut igitur curatio fit contrariis maioribus, aut reductio remiſſioribus. Eſt ſanè hoc argumentũ difficile: cui tamen ita reſponſum volo. Eſſe reductionem rei ſecundum naturam, & curationem rei præter naturam: & hanc debere eſſe velociorem motum: non tamen proinde contraria, quę mouent, debere eſſe intenſiora. Sed quoniam temperamentum naturale in habitu eſt, morbus autem in diſpoſitione: ab æqualibus contrariis, illud difficiliùs, & hoc faciliùs corrumpitur. cùmque morbus in habitu eſt: tam difficilè curatur, quàm mutatur præternaturale temperamentum. Tamen vtrumque contrariis æqualibus fit. ita & inter ipſos morbos qui fiunt, quanquam omnes ab æqualibus contrariis curentur: tamen non omnes curantur æquali celeritate. Nam qui plus habet facti, plus reſiſtit contrario æquali in gradus intenſione. Neque eſt, quòd te conturbet argumentum: quo victi quidam contrariam opinionem aſſerunt admodum proteruè. ſcilicet ſi omnes morbi curantur æqualibus: in omnibus curationibus eſt par proportio agentis ad id quod patitur. quare & eadẽ erit velocitas. ne, inquã, hoc te conturbet, neq; deſpera poſſe ſolutionem conſequi: aut ſi non conſequeris, ne tamen autorum placita leuiter damna. vt illi faciunt, qui cùm argumentis leuiſſimis frequenter vincãtur: rece-

dunt ab autorum opinionibus, & profitentur ſe eſſe cōditores nouorum dogmatum: qui hoc aſtu faciunt (vt ſunt calidiſſimi) quò apud inſipientes ſaltem, quibus illi gaudent, vel ex ignorantia accedat eis gloria. Eſt ſcilicet nouum genus aucupii. Sed qui omnino non eſt hebes, non ignorat, eū qui deſtituta veritate confugit ad noua dogmata: non ſapere plus aliis, ſed ignorare plus omnibus. Nam (vt alia omittam) vide quàm ſit firmiſſimi ſui argumenti facilis dilutio. Quanquam caloris idem gradus poteſt eſſe fiens adhuc, & factus: conſtat factum plus reſiſtere corruptioni. ergo cum æquali gradu habet reſiſtentiam maiorem. ſi verò reſiſtentiæ ſunt illis gradibus inæquales: conſtat cum contrariis æqualibus non habere proportiones æquales. reſpondeo ergo illud vnum: proportiones, ex quibus celeritas maior aut minor naſcitur, non eſſe gradus cum gradu, ſed actionis ad reſiſtēdi vim. &, quò cōſtitutione morbus longior eſt: eò plus illum reſiſtere cum æquali gradu. Sed rogabis rurſus: cur ergo morbo futuro longo, non adhibentur à principio contraria tantò maiora, iuxta proportionē, quàm breuiori, quantò ipſe eſt reſiſtens plus: vt hac ratione qui erat futurus longior, citiùs ſoluatur? ſeruaretur enim ita in omnibus eadem proportio actionis medicamenti ad reſiſtentiam morbi: atque ita non impēderet periculum tranſlationis ad contrarium lapſum, magis in hoc, quàm in illo. videtur hæc ratio vrgere aliquatenus. Sed ſcire licet, ita debere morbos curari: vt ante fatalem ſibi terminum non præſcindantur, quin potiùs obſeruentur maximè illorum conſtitutiones. Nam aliter, vt inquit Plato, ſi quis morbos ante fatalem temporis curſum pharmacis amputare cōtenderit: ex paruis magni, & ex paucis multi fieri conſueuerunt. Iam verò quod Hipp. inquit, Extremis morbis extrema remedia (quam ſententiam audio illos ſiniſtrè interpretari) hoc ipſum mihi ſignificat: curationem debere fieri per æqualia. Nam extremis extrema: vt magnis magna, & paruis parua debentur. Tamē eſt adhuc Aretæus Cappadox, antiquiſſimus quidam medicus, qui cap. de elephātiaſi (quod etiam refert Paulus in primis quarti libri verbis) ita ſcripſit: Neceſſe eſt omnia auxilia valentiora eſſe morbis. nā alioqui ipſos non ſuſtollent. Proindeq; (inquit) fit vt elephantiaſis curari non poſſit: quippe qua nullum auxilium inueniri poſſit maius. Hi igitur autores apertè videntur aſſerere: æqualia remedia nō ſufficere, ſed maioribus eſſe opus. tamen putauerim horum verba ita intelligi debere: Auxilia, quanquam alioqui æqualia ſint morbis intenſione, eſſe tamen illis valentiora, adiuta naturæ ſuppetiis, quæ ſemper pro auxiliis contra morbos ſunt. Sed multò clariùs dixit Celſus, qui caput vndecimum libri ſecundi his verbis concludit: Nō poteſt vehementi malo niſi æquè vehemens auxilium ſuccurrere.

De conſuetudine, & natura. Cap. V.

CONSVETVDINE nihil videtur plæriſque hominibus notius. ſed nihil mihi videtur difficilius, quàm potentiam illius, & indicationem curationis, quam præſtat, explicare exactè apertéque, vt in reliquis feci, & cauſas quibus ſingula fiunt, quæ per conſuetudinem contingunt, inuenire. Nam antiquorum ſententia eſt, commendatiſſima à Galeno, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè ſecundo de motu muſculorum: conſuetudinem eſſe naturam aduentitiam. Ariſt. ſeptimi ethicorum capite decimo, conſuetudinem ſimilem dicit eſſe naturæ. vocátq; in teſtem Euenum poëtam, qui ita ſcripſit:

Vſus longus mos eſt, ac meditatio crebra:
Hunc tandem aſſero naturam mortalibus eſſe.

Comparant conſuetudinem non modò animales corporis facultates, ſed & vitales, & naturales: vt libello de aſſuetudinibus longa oratione Galenus monſtrat. neque ſolùm anima ipſa per ſe, ſed cum corpore. Animæ ingenerantur habitus intelligendi, & morales: ex conſuetudine intelligendi, aut operandi. In ſenſibus etiam, quos cum corpore habet anima communes, operatur aliquid conſuetudo. nimirum vt Ariſtoteles inquit ſectione vigeſima prima, problemate decimo quarto: Cōſuetudine fiunt alimenta guſtui ſuauia. Motus quoque muſculorum conſuetudinem comparant. Nam, vt notat Galenus loco citato ex ſecundo de motu muſculorum: Figura illa cui

ex multo tempore aſſueuimus, fit indolens, placidiorque. ſi quis enim ex multo tempore inflexis cruribus dormire aſſueuit, hac figura maximè gaudet: ſi porrectis cruribus, hac etiam. Iam verò de laboribus & motionibus dictum ab Hippocrate eſt ſecunda parte aphoriſm. quadrageſimo nono: Qui conſueti ſunt ſolitos labores ferre, etſi fuerint imbecilles etiam & ſenes, non conſuetis fortibus atque iuuenibus faciliùs ferunt. De naturalibus quoque facultatibus, quæ circa alimenta verſantur, multa ſunt aperta teſtimonia. Hippocr. 2. de rat. vict. acutorum contextu trigeſimo tertio: Multa etiam (inquit) his germana eorum quæ ventri contingunt, atque alia quiſpiam dixerit. vt cibos, quibus vti conſueuerunt, facilè ferunt: tametſi haudquaquam boni fuerint natura, ſimiliter & potus. cibos verò, quibus vti non conſueuerunt, etiamſi mali non fuerint, moleſtè ferunt: conſimili modo & potus. Medicamenta etiam magis lædunt inſuetos quàm conſuetos eis vti: & conſuetos etiã minùs alterant. qua de cauſa Ariſt. problemate quadrageſimo ſexto primæ ſectionis cenſet: cataplaſmata debere permutari ex certis interuallis, vt ſentiantur. communis etiam eſt medicorum omnium conſenſus: melius eſſe in longis valetudinibus, medicamenta permutare (quanquam eiſdem prorſum viribus ſint) quàm vnico vti. quoniam ſcilicet conſueti pharmaci contemnit natura vires. Hoc docet Galenus quinto de tuenda valetudine, & Auicena Fen quarta primi capite primo. Neque ſolùm alimentis & medicamentis aſſueſcit natura vſque adeò, vt ab illis minùs alteretur: ſed etiam venenis. quod apertè oſtendit vetula Athenienſis: quæ frequenter veſcebatur napello, 3. de ſimp. med. facul. cap. vndecimo. Mithridates quoque vſu frequenti venenorum, à venenis ſeſe reddidit immunem. Vitalis etiã facultas aſſueſcit ſuis motibus manifeſtè. fit enim aliquis iracundus aut timidus, iraſcendi, aut timendi conſuetudine. Minùs etiam ſubit alterationis ex tali quopiam motu, qui ei aſſueuit, quàm illius inſuetus. &, vt ſemel dicam, vniuerſeque, cum Hippocr. aphoriſm. 50. ſecundæ ſect. Quæ ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſint: inſuetis minùs moleſta eſſe ſolent. Hac in parte ſunt duæ falſæ opiniones: quas ambas damnat Galenus lib. quem de aſſuetudinibus ſcripſit. Alia eſt eorũ, qui negant: in inſtituendo victu, aut curandis morbis, indicationem aliquam ſumi debere à conſuetudine: quoniam cauſam, qua naturalia inſtrumenta ab alimentis aut medicamentis conſuetis læduntur minùs, ignorãt. Alia eſt vulgaris opinio, quam hac tempeſtate video maximè vigere: eſſe ſcilicet conſuetudinem, non in iis quæ diximus ſolùm, ſed & in euacuationibus. vſq; adeò, vt ſi ſemel bisve, ac multò magis ſi ter, aut pluries, aut expurgatio facta ſit, aut miſſio ſanguinis ex certo quodam tempore, aut ex certis interuallis: pertimeſcant fore, vt eiſdem interuallis, eãdem euacuationem gratia conſuetudinis exigat corporis diſpoſitio. Cæterùm hæc opinio vulgaris eſt, vt dixi, & indigna medicis. Nam conſtat euacuationem, vt auxilium aliud quodcunque, expoſçi à diſpoſitione præter naturam, quæ in corpore eſt, aut timetur, vt à redundantia: naturam verò non expetere, ſed permittere. Sed conſuetudo indicat ſimiliter ac natura: ergo permittit, non expoſcit. Si ergo iterum mittendus ſanguis eſt: id fiet propter multitudinem, non propter conſuetudinem. Conſuetudo permittit: quoniam, vt alia omnia, ita euacuationes conſuetæ minùs moleſtæ ſunt inſuetis. igitur conſuetudo mittendi ſanguinis, quæ anteceſſit: potuit euacuationis illius tolerantiam facere, non indigentiam. Hæc enim ex affectu præter naturam fit. neque enim eò quòd hoc vere, gratia exempli, ſupra naturæ modum in hoc homine redundauerit, eodem modo ſequenti vere eſt redundaturus. poſſunt ſiquidem anni tempora aliter procedere, aut poteſt antecedere alius victus, aut hominis temperies aliter alterari interim. quòd ſi tamen nihil horum permutatum fuerit: veriſimile eſt, eodem modo ſanguinem redundaturum hoc tempore. Non quòd proximo anno fuit eodem tempore effuſus (perinde enim fieret, ſi euacuatus non foret) ſed quia cauſæ eodem modo habent, ac priùs. quod non intelligentes vulgares, putant, ſe ſuam ſententiam experimento confirmare. tamen qui redundantem ſanguinem effundit, atq; ſequentibus annis ante id tempus, aut attenuato victu, aut exercitatione maiori redundantiam anteuertit: hic meliùs habet. qui enim præſentem redundantiam citra euacuationem tranſigit: aut multa repletur ſcabie, variáq;, aut in grauiora mala incidit,

ac nihilominus ſequenti anno euacuationis inſtat neceſſitas: niſi interim per morbos corrupta temperies minùs generet, aut occaſio alia generandi ſanguinis ſublata ſit. quam fuiſſet conſultius ſuſtollere ſine tot malis miſſo ſanguine. Itaque vt Galenus docet, & mihi videor euidenter intelligere: per conſuetudinem euacuationum comparatur in nobis tolerantia, ſed non indigentia: proinde ad vſum harum euacuationum conſideranda eſt conſuetudo. Confidentiùs enim vacuari debent conſueti inconſuetis: tamen ad futuras euacuationes non eſt pertimeſcenda. quod ergo ad primam opinionem attinet, ita habet. alii (vt Galenus ipſe dicit) perinde faciunt, ac ſi quis omnes de viſione opiniones, eam inquam, quæ emiſſione, & eam quæ admiſſione fieri affirmat, argumentis conuincens, omnino nos non videre affirmaret: quia neque hac, neque illa ratione fieri poſſe intelligeret. Nam ridiculum ſit, id quod experimento conſtat negare: eò quòd euentus cauſa ignoretur. Quaſi fieri non poſſit: vt rei alicuius ſecundum naturam contingentis cauſa nos lateat. latent ſanè pleræque. proinde qui ex philoſophia in ipſam veritatem vult incidere, non in extraneas & ſophiſticas opiniones, ab iis quæ ſenſibus nota ſunt, exorſus, ad illorum cauſas debet procedere, iiſque inuentis, gaudere in operibus naturæ: non inuentis, propriam ignorantiā confiteri, haudquaquā negare, quæ ſunt per ſe euidentia. minùs enim turpe eſt, explorato effectu cauſam ignorare, quæ peritiſſimos etiam philoſophos ſolet latere: quàm ſimul cum cauſa neſcire ipſum effectum, quod imperitum vulgùs non ſine riſu, neganti tibi, experimento monſtraturum ſit. Tam conſtat ventriculum reliquaque viſcera ab inſuetis lædi, conſueta verò amicè recipere: quàm nos videre. Hæc itaque recipientes, cauſam conabimur inuenire (quandoquidem nullus hactenus mihi videtur de conſuetudine exactè diſputaſſe) qua (ſi modò inuenta fuerit) propoſitionem confirmantes, ſin minùs, in experimento acquieſcentes: quantum habeat in inſtituendo victu tam bene valentium quàm ægrotantiū, & curandis morbis, momentum conſuetudo, ipſam cum natura conferentes contemplabimur. neque enim in philoſophiæ contemplationibus conſiſtere certum eſt: ſed illas noſtro vſui accommodare. Videtur ratio inuenire: ea quæ operantur natura (ſunt verò hæc quæ citra ſenſum) non poſſe comparare conſuetudinem, vt neque habitum ad operandum. Nam quæ natura feruntur, operantur vſque ad extremum potentiæ: pro ratione proportionis virtutis agentis, ad eam quæ reſiſtit. ergo non poſſunt aut citiùs aut faciliùs operari, aut ab eo in quod agunt, pati minùs: niſi permutata proportio aliquatenus ſit. quare conſuetudo nihil præſtat. non enim (arbitror) lapis (reliquis circa medii denſitatem & altitudinem paribus) citiùs aut vehementiùs deſcendet per id ſpacium, per quod ſæpè proiectus eſt, quàm per quod aliàs nunquam: vel per idem ſpacium ſegniùs deſcendet, cùm proiicitur primò, quàm cùm iactu milleſimo. neque ignis quercum ſolitus vrere, faciliùs vrit quàm prunum. cùm ergo ventriculi actiones circa alimenta & medicamenta naturales ſint, non videtur fieri poſſe: vt propter conſuetudinem aut plus, aut meliùs commutet. cùm operetur ſemper: tam cùm ex conſuetudine, quàm cùm inſolens vſque ad extremum ſuæ potentię. reſpondet huic argumento Galenus: non tantùm ventriculum conficere alimenta, ſed ipſum ab eis aliquatenus affici. conuertuntur enim hæc in illius ſubſtantiam: ſeruant verò humores qui generantur, cum cibis ex quibus ſunt geniti, ſimilitudinem. Similitudo eſt cauſa minoris alterationis, & facilioris amplexus, & indolentiæ. nihil igitur mirum, ſi quæ inconſueta moleſta erant, per conſuetudinem modò ſimilia facta, moleſta minùs ſint. Medicamenta quoq; quæ prima appoſitione moleſtiam ingerebant, poſtquam mutua alteratione membro ſimilia facta ſunt, alterant minùs. Quid verò de quantitate dicetur? non enim ſolùm qualitatē cibi, quam priùs auerſabatur vētriculus, modò amicè recipit: ſed & quantitatē. ventriculus nempe, qui vna libra grauabatur, cōſuetudine iam duas ſine moleſtia fert. auget (inquit) exercitatio omnis propriā virtutē. quare curſu fiūt homines veloces, lucta robuſti, eſu ad coquendū habiles. Itaq; facultas omnis otio langueſcit, exercitatione redditur vegetior: niſi nimiā contingat fieri exercitationē, quam tunc laborem meliùs appellaueris. reddita itaq; cauſa eſt, nō tantùm propoſiti problematis: ſed cur in vniuerſum labores ſoliti inſolitus leuiores ſint. Sed interim dum has cauſas reddimus, videmur occultè indicatio-

dicationem conſuetudinis omnino tollere, eámque transferre ad naturam. Nam ſi ventriculus eò recipit amicè alimentum, quia illud commutauit ipſam ventriculi naturam, ſibíq; ipſi ſimilem effecit: natura, quam in ventriculum induxit, eſt in cauſa, non conſuetudo. quare rectè dicebant medici (quos tamen deridet Gal.) conſiderari debere naturam ventris & alimentorum, & in his an ſint ſimiles, an contrà: de conſuetudine nihil eſſe curãdum. Nam finge alimentum illud quod conſuetũ eſt, aſſumi modò primùm, & eſſe inconſuetum, ſed ſimilitudinẽ quam conſuetudo feciſſet, eſſe ex natura: an non eodem modo acciperetur inconſuetum? tota igitur hæc indicatio naturæ eſt, non conſuetudinis. eodẽ modo de cõparato robore maiori cibi copia licet dicere. Nam conſtat concoctionem meliorem fieri, non propter conſuetudinem, ſed propter maius robur. præterquam quòd falsò dicunt, maiorem promptitudinem ad omnes motus, quàm conſueti habent, ex comparato robore fieri. Nam multi debiliores quidem fortioribus mouentur meliùs ex conſuetudine. Itaq; videtur: præter auctũ robur, eſſe aliquid aliud cõſuetudo. quare fortaſſe & ipſe venter ſolitus, & debilior, plus ſuſtinebit citra noxam inſolito & fortiori: eadem ratione, qua debiles & ſenes ſolitos labores meliùs ferunt iuuenibus robuſtis, ſed inſolitis. Quod primò occurrit, eſt, conſuetudinem reuera nihil facere per ſe, neque eam per ſe eſſe quidquam: ſed conſuetudinem habere ambulandi, eſſe ſæpiùs ambulaſſe. facere tamen, vt labores leuiùs tolerentur, alimenta medicamentáq; minùs noceant, & vt actiones omnes obeantur faciliùs, mutatione aliqua, quæ aut in ipſa facultate, aut in inſtrumentis ipſis fiat. cæterùm hoc per ſe tribui poſſe naturæ: ex accidẽti, conſuetudini. tamẽ eo differre ſolùm, quod à medicis natura dicitur, ab eo quod conſuetum: quòd innatum temperamentum natura dicatur, aduentitium verò illud, quod vſu comparatum eſt, dicatur conſuetudo. Videtur hoc cõſonum eſſe Gal. verbis, qui prædicto loco, Pulchrè, inquit, dictum, conſuetudinem eſſe factitiam naturam. quaſi hoc vno differat id quod conſuetudinẽ medici appellant, ab eo quod naturam: quòd natura ſit natiua, cõſuetudo facta & aduentitia, cùm tamen etiam natura ſit. Itaq; iuxta hunc modũ, dicendũ eſt, ſi conſuetudinis nomine intelligamus ipſum rerũ vſum, nihil per ſe indicare: ſi verò aduentitiã naturã vſu comparatam, indicare ſuam conſeruationem. Itaq; ventriculũ debiliorem natura, poſſe plus cibi ferre robuſtiori natura: quia ille conſuetudine factus robuſtior eſt, aduentitia ſcilicet natura. ita dices: muſculos quibus conſueti motus fiunt, conſuetudine firmiores haberi. Hanc rationem ſeruandæ conſuetudinis reddit Gal. 11. meth. cap. 3. ita ſcribẽs: Cùm verò quæcunq; temperies vel optima ſit, vel aliquatenus vitioſa: eam quæ optima eſt, ſemper ſeruare oportet. eam verò quæ vitio non caret, in ſanis quidem vel ſeruare vel alterare, in ægrotis verò ſeruare: ea ipſa ratione, qua priùs oſtendimus, maximam eſſe à conſuetudine indicationem: quippe vel temperamentum innatum ipſam ſeruare, vel factitium inducere. fieri verò, vt dictum eſt, menſuræ auxiliorum indicationem, ex eo temperamento, quod præſens ſit: ſicut ex ætate, non quam æger priùs habuerit, ſed quam nunc habeat. Hæc Galenus. tamen ei qui altiùs conſideret, videbitur conſuetudo diuerſa eſſe ab eo temperamento, quod cõſuetudine comparatur, aut ab ea natura. Nam finge duos homines, alterum natura calidum vno gradu, alterum calidum tertio. calidus vno gradu aſſueſcat eſui calidorũ, calidus tertio, frigidorum: ita vt alterius calor intẽſior fiat, alterius remiſſior, veniantque ſimul ad ſecundum caloris gradum. quo caſu conſtat: hos homines ex contrariis aſſuetudinibus idem temperamentum aduentitium comparare. incidant ſimul in frigidum morbum: vtendum vtriq; eſt auxiliis calidis. ſed obſecro, nunquid tam calidis, támque repentè vtendum eſt ei qui aſſueuit hactenus ex multo tempore frigidis, quàm ei qui aſſueuit calidis? non arbitror. ſed alter repentè vti debet calidis, vtpote ſibi naturalibus, & conſuetis, & morbo contrariis: alter ſenſim eſt ad calidiorum vſum transferẽdus. alioqui repentè ad inconſueta tranſibit: quo nihil magis vetitum eſt ab Hippocrate ſecundo de ratione victus acutorum, potiſſimùm in morbis, in quibus repentinæ mutationes maximè debent deuitari. Si ergo diuerſa iniungi debet illis ratio victus, propter contrarias conſuetudines, & aduentitia natura eadem eſt, conſtat: conſuetudinem diuerſum aliquid eſſe ab aduentitio temperamento, & propriam indicationem habere, ac per ſe, quæque non referatur in naturam. Quid igi-

tur ex tam multis hinc & illinc emergentibus argumentis licet colligere? Certè vt paulò antè monſtratum eſt: in meris facultatibus naturalibus, neque poteſt fieri habitus operandi, neque conſuetudo quidquam præſtat ad faciliùs operandum. vt exemplo deſcendẽtis lapidis, & vrentis ignis, cõfirmauimus. Igitur naturalia in nobis inſtrumenta non poſſunt aſſueſcere actioni, niſi vſus aliquam in ipſis actionis facilioris, aut minoris alterationis, cauſam generet. ſed illud non eſt aduentitia natura, ſeu aduentitium temperamentum. Nam aduentitium temperamentum fit in corpore: permutata natura innata in aduentitiam. (nam vt primo huius operis libro diximus, poteſt temperies innata permutari) itaque cùm temperies natiua eſt mutata omnino, mutata etiam eſt natura. Sed conſuetudo eſt aliquid: quod citiùs generatur in nobis, quàm noua natura. Ergo cùm ſimilitudo aliqua comparatur inter naturalia membra & alimenta quibus vtimur: ea tamen ſimilitudo non eſt tam fixa, quàm ipſa natura, ſed veluti ad illam diſpoſitio. quod licet ex Ariſt. verbis intelligere, quæ ſcripſit 7. Ethic. ad Nicomachũ, cap. 10. Faciliùs curari poſſunt, qui per aſſuetudinem, quàm qui natura incontinentes ſunt. Eſt enim faciliùs conſuetudinem quàm naturam mutare. ac propterea & conſuetudinem mutare difficile eſt, quòd ſimilis eſt naturæ. hæc Ariſt. ex quibus verbis apertè deducitur, quod nitebamur indicare. Nam ſi conſuetudo priùs mutatur quàm natura: diuerſa eſt ab aduentitio temperamento. Aduentitium enim tẽperamentum non priùs mutatur quàm natura: ſed illud mutari, eſt mutari naturã. præterea neceſſe eſt, ſimilitudinem eſſe aliquã in noſtris membris: quod ſi cum natura confertur, habet rationem diſpoſitionis, & natura habitus. nam faciliùs corrumpi, eſt ratio diſpoſitionis: & difficiliùs corrumpi, ratio habitus. éſtque conſuetudo non ipſa natura omnino, ſed ſimilis naturæ: quia non aliter ac natura ad actiones inclinat, & conſueta toleratu reddit faciliora. eſt diſpoſitio ad naturam: quia conſuetudo, cùm admodum longa eſt, in naturam migrat, vt diſpoſitio in habitum. ſed cùm iam eſt habitus: non ampliùs conſuetudo eſt, ſed natura, quia non eſt iam ſeparatu facilior natura, cùm ipſa natura ſit. Sed vt res euadat clarior, animaduerte duplex eſſe temperamẽtum. Alterum, ſiue aduentitium, ſiue natiuum ſit, quod in ipſa ſubſtantiarũ elementorum proportione conſiſtit: quod cùm mutatur, tota alteratur corporis natura. (ita eſus frigidorũ longus, corporis temperiem natiuam ad frigidiorem permutat: quæ mutatio naturæ eſt) Alterum quod eſt veluti diſpoſitio quædam ad primum, quod neceſſe eſt ante illud fieri. Conſtat enim neceſſariò (cùm mutationes omnes extremę per medias fiant) antequã corpus radicitus frigidũ fiat: fieri frigidis ſimile, ſimilitudine quadam in diſpoſitione ad naturã. & eſt quidem hoc aduentitium temperamentũ qualitatũ: vt cùm res calidior fit, frigidior, humidior, aut ſiccior qualitatibus. quod temperamentũ, cùm omnino nullã habet perſeuerantiã (vt quod ex vna appoſitione medicamenti, aut ingeſtione alimenti, aut vnica admotione manus ad ignem fit) neque natura eſt, neq; conſuetudo: ſed tantùm leuis alteratio. cùm verò hæc ſimilitudo eſt, etſi non tam intenſa, ſed cum aliqua permanſione, qualis ex vſu taliũ rerũ fit: conſuetudo dicitur, & parum abeſt, quin migret in naturã. Itaq; differunt conſuetudo, & natura, vt habitus & diſpoſitio. & ideo verè etiã dicitur à Gal. aduentitia natura: quia eſt aduentitiũ temperamentũ, & diſpoſitio naturalis. quanquã ab ea, quæ propriè dicitur natura, differt qua ratione diximus. quod qui ſemel intellexerit, nihil habebit ſcrupuli in propoſitis hypotheſibus. Nam illi homines, quorum alter à calido gradu tertio, alter à calido primo, per contrarias conſuetudines in temperamentum calidum ſecundo delapſi ſunt: habent idem temperamentum in habitu. ſed alter habet diſpoſitionem quandam, ad occurrendum calidis incommodam, alter commodam. ſunt verò hæ diſpoſitiones in numero rerum naturalium: & indicant ſuam conſeruationem. proinde nõ eodem omnino modo cibari, neq; curari medicamẽtis debẽt. habet enim alter tres indicationes expoſcentes calida: morbi, naturæ, & diſpoſitionis illius quam fecit vſus, quã modò conſuetudinem dicimus. alter duas tantùm, naturæ & morbi, contrariã vnã conſuetudinis. neq; verò mirum videri tibi debet: hominem ſecundum habitum calidum eſſe, diſpoſitione illa frigidis ſimilem. nimirum corrumpuntur & generantur leuiùs qualitates, quàm prima temperamenta: & friget ſæpè bilioſus, caletq; pituitoſus. Hæc ſimilitudo facit in membris conſuetis indolentiam,

aut

aut minorē paſſionem. Sed de qualitate alimentorũ, quæ cõſuetudo facit de inſuauibus ſuauia, aut de moleſtis grata, aut de inutilibus vtilia, ſatis videmur reſpondiſſe. tamē eſt ꝗ conſideremus, quod paulò antè diximus: quantitatē etiam conſuetā meliùs ferri. quod non videtur ex comparata ſimilitudine fieri. quæ enim ſimilitudo fit cum maiori aut minori quantitate? neq; verò ſi propter robur auctũ fit, id eſt tribuendũ conſuetudini: ſed naturæ membri, qua pfectionis plus conſequuta, facultates ſunt redditæ fortiores. Scire licet: robur addi inſtrumentis nutritionis, vt Gal. dixit, vſu pluris cibi, hocq; naturæ eſt proculdubio. Tamen eſt hîc quoq; aliud aliquid, quod conſuetudini ſoli debet tribui: ꝗ ſcilicet aſſuetus ventriculus tantæ quantitati, minùs illā auerſatur inſueto, & ideo meliùs amplectitur, eoq; meliùs cõmutat, cum æquali virtute, aut etiā cum minori. quare ego non negarē fieri poſſe: vt ventriculus imbecillior, ſed conſuetus, meliùs alteraret fortiori, ſed inſueto. quo caſu conſtat: totā cauſam eſſe in conſuetudine; nullā in natura, aut naturæ robore. tamen ſupereſt dicendũ, qua de cauſa fiat, vt vētriculus auerſetur minùs conſuetā copiā ciborũ. Sumendum hîc eſt cõceſſum ab omnibus principium: facultates omnes, quibus corpus gubernatur, ſibi mutuam operā in plæriſq; actionibus præſtare, ſibiq; ſubſeruire mutuò, eoq; facilè ſeſe mutuò trahere ad ſympathiā. itaq; naturalib. membris tributus eſt quidam ſenſus, quo & moleſta & grauia poſſint ſentire, ſenſuq; excitetur expultrix: aut contrà ſuauia, & læuia, exciteturq; retinendi facultas. id cùm in aliis inſtrumētis omnibus fiat: tamen in ventriculo apertiſſimè conſpicitur. hũc .n. propter communē vtilitatē, & propriam, acerrimo ſenſu natura eſſe fecit. ita ventriculus quæ ſuo ſenſui grata ſunt, amplectitur, quæ moleſta, auerſatur: & quò moleſtiora ſunt, eò plus auerſatur, quò minùs moleſta, eò minùs auerſatur, & meliùs amplectitur. ſunt verò magis moleſta: quæ maiorē triſtitiā efficiũt in ſenſu, & maiorem dolorē. Sed obiecta ſenſui conſueta, cæteris omnib. æqualibus, neq; mutatione aliqua facta in ipſa ſentiendi potentia, neq; in inſtrumento, aut temperie partis, aut re alia quapiā, cum æquali etiā alteratione inſtrumēti, minorē dolorē faciunt inconſuetis: eò quòd cùm occurrũt conſueta, mens aut primus ſenſus diſtrahitur aliquatenus, minùs attentè animaduertēs. quemadmodũ ergo in his quibus mens ægrotat, quæ doloris alioqui cauſæ ſunt, ſenſum nõ faciunt, vt dictum eſt ab Hipp. propter mentis diſtractiones, & auertentib. nobis animũ, aut aliud attentè cogitantibus ſæpè alterationes fiunt nõ omnino paruæ, quæ tamē ſenſum latentes, ſine dolore prætereuntur: ita cõſueta minùs mouent phantaſiā, etſi ſingularis ſenſus inſtrumentũ moueāt æqualiter, faciuntq; proinde minores dolores, & ideò ventriculus minùs refugit. quod euidenti eſt argumento: ἡγεμονικὸν (ita vocāt Græci primũ ſenſum, aut mentē) operari in omnib. noſtri corporis membris. non (vt nonnulli philoſophorum cenſebāt hoc argumento perſuaſi) ſenſus omnes agi in cerebro, & in ſingulis membris fieri alterationes à propriis rebus: harumq; referri ſpecies ad cerebrum, agiq; illic ſenſum. Nam res non ita habet. quin potiùs primus ſenſus in oculis videt, in auribus audit, in membris omnibus tangit, & ita in reliquis. tamē de locis ſenſuum abundè diſputatum eſt in ſecundo huius operis libro: modò de phantaſiæ in membris omnibus irritatione agimus, ſine qua multa experimur, quæ haudquaquam videntur poſſe contingere. Nam cur titillatus, qui à noſtris ipſorum manibus fit, non prouocat riſum: is verò qui fit aliorum manibus, prouocat? an non quia quæ riſum ſunt excitatura, oportet occurrere, vt noua & inopinata? titillatus verò, qui noſtris manibus fit, non poteſt habere quidquam inopinatum: cùm phantaſia comitetur ipſum titillatus motum, antequam fiat, & cùm iam fit. quòd certè hoc tali quadam cauſa contingat: argumento eſt ipſemet titillatus, quo ab aliis tangimur. Hic enim, cùm ii qui titillant, incautos nos aggrediuntur, multò profuſiorem riſum facit: cùm verò præſentimus, tantò plus irritamur, quantò plus animaduertimus. non aliter videas, ſi quis alteri repentè incauto pilũ euellat, horreſcere illũ & dolere vehementer: tamen ſi aduertat animũ, eundē hominē ſibi multos pilos vellere ſine moleſtia. Verbera item & plagæ quæcunq; ab alio infligũtur, acerbiorē ſen-

ſum præſtant: quàm ſi tu teipſum pulſes, etiã ſi aliquando vehemẽtiùs id facias. Tamen conſtat ſenſus inſtrumentũ non aliter affici à te, quàm ab alio quopiam: modò nulla alia in re diſcrimen ſit, quã quòd à te hoc, aut ab alio fiat. igitur hæc fiunt ex diuerſa irritatione phantaſiæ, quę omnes ſenſus ſemper comitatur: quã conſentaneum eſt, ad alterationes conſuetas quàm incõſuetas magis animũ aduertere, vtpote quæ inopinata mala magis pertimeſcit. Hæc de laboribus conſuetis facultati naturali diximus. Quid iam de motionibus ſecundum locũ? cur labores muſculorũ conſueti feruntur faciliùs incõſuetis? an quia nerui ſunt hac ratione redditi fortiores? fit frequenter hac ratione: ſed nunquid hac ſola? hîc igitur rurſum nihil fit conſuetudine: ſed robore facultatis, quod naturæ eſt. fieretq́;, vt ſi duobus hominibus eſſent nerui omnes æquè robuſti modò, alteri tamen ex innata natura, alteri ex conſuetudine: neuter eſſet laboris tolerantior altero. qua ratione conſuetudo nihil in his motionibus poſſet. nam haberent duo illi omnia, quę naturæ ſunt æqualia, & alter inſuper haberet conſuetudinẽ: tamẽ mouetur altero nihilo meliùs. quare perperam omnino dixiſſet Hipp. Qui conſueti ſunt ſolitos labores ferre, etſi ſint imbecilles & ſenes: non cõſuetis fortibus & iuuenibus faciliùs ferunt. fingit enim Hipp. inconſuetis adeſſe robur, cõſuetis debilitatẽ: tamen plus poſſe dicit conſuetudinem firmitudine. quod non de quocunq; gradu debilitatis in homine conſueto, aut roboris in nõ conſueto, aut de quacunq; conſuetudine intelligi velim. non. n. quæcunq; conſuetudo quocunq; robore plus valet: ſed certa quædã conſuetudo certo quodã robore. tamen illud apertè certũ eſt (niſi Hipp. ſententia eſt faſa) ab homine conſueto meliùs labores ferri, q̃ ab inconſueto: etſi conſueto nullũ maius ſit robur neruorũ. quare inueſtiganda ratio eſt: qua nerui à minori facultate faciliùs trahũtur ad motum, quem exercuerũt ſæpè, quã ad inconſuetũ. cuius cauſa neceſſariò eſt in re quapiã, quæ in neruis ipſis vſu comparetur: quæ nõ video quæ alia eſſe poſſit, quàm figura quædã in ipſis fibris facta, dum eodẽ modo ſæpè contrahuntur, aut diſtenduntur: quã dimiſſæ à facultate, ſua ſponte retinebant, ad quamq́;, vel minimum operante facultate, ſua ſponte venient. ita enim fieri videmus in externis fibris, aut corrigiis. Has ſiquidem ſi ſæpè complicueris certo quodam modo: dimiſſæ deinde, etiam ſi extentæ priùs fuerint, per ſe eodem modo complicantur. Conſtat tamen id ſine facultate quapiam fieri. Talis quædam promptitudo in noſtris fibris fit: crebritate alicuius motus, aut aſſiduitate alicuius figuræ. Quare à minori facultate trahuntur ad conſuetos motus: & figura quæcunque conſueta ex multo tempore, ſua ſponte à fibris ſuſcipitur, & ſine dolore. De facultatum naturalium & animalium aſſuetudinibus diximus. De motibus vitalis virtutis illud ſatis ſit dicere: ſolitum iraſci, ex leuiori cauſa iraſci æqualiter, eoq́; minùs lædi. quòd ſi ab æquali cauſa mouetur, grauiùs iraſcitur. atq; ita nihil mirum ſi tantùm aut plus lædatur, quàm conſuetus, cùm non ſint pares motus. hæc non ſine magno labore de conſuetudinis, naturæq́; actione inuenimus: ſi quis habet aliquid vltrà, addat his candidè. nobis ſatis ſit, rem multùm vltra ea quæ à Gal. cùm de aſſuetudinibus ex profeſſo ſcriberet, dicta ſunt, promouiſſe: potiſſimùm ad tam multa alia, quàm in hoc opere continebuntur, properantibus. modò ad indicationem quæ ex conſuetudine & natura ſumitur, in inſtituendo victum & curationem, ſtylũ conuertamus. Recipiendũ ante omnia alia illud eſt, quod & antea diximus: res naturales debere cõſeruari perpetuò in morbis, in ſanitate non perpetuò, ſed cùm ſimul & naturales ſunt, & perfectæ, & omni vitio carentes. illud etiam à Gal. accipiendũ eſt 11. meth. cap. 3. in morbis non debere ſeruari natiuum temperamentũ, ſed aduentitiũ. quod apertè eſt verum: ſi nomine aduentitii temperamenti, non ſolũ intelligimus, quod alteratis qualitatibus, ſed quod ꝑmutata prima temperie fit. nã cũ illud mutata corporis natura fiat: conſtat eam corporis naturã ſeruari debere, qua corpus erat cùm in morbũ incidit, non qua fuerat quondã. neq; eſt ꝙ quiſquã obiiciat: natiuũ temperamentũ eſſe naturaliꝰ aduentitio, eoq́; magis debere conſeruari. Nam tã longè hoc abeſt à veritate, vt, cùm natiuũ temperamentũ cum aduentitio cõmutatum eſt, non ampliùs natiuũ

ſit na-

fit naturale: ſed eo quod p̃ter naturã erat, facto naturali, & quod erat p̃ter naturã fit aduentitiũ. his admiſſis conſtat: non minùs conſuetudinẽ in numero eſſe rerum naturaliũ. eſt.n. diſpoſitio quędã naturæ ſimilis: quæ non aliter ac natura ad actiones inclinat. Igitur debet vtilis cõſuetudo ſeruari per valetudinẽ & morbos: per morbos etiã inutilis. Nam eodẽ modo fit de reliquis omnibus rebus naturalibus, quin & de ipſa natura. Hæc ſcilicet, cùm eſt optima & ſine vitio, ſeruatur: cùm vitioſa, in bene valentibus mutatur, in ægrotantibus ſeruatur. atq; vt naturam vitioſam cùm reducimus, non nitimur corrumpere repentè, ſed paulatim: ita per ſalutem, noxiam conſuetudinẽ ſenſim permutamus. Sed cùm hæ indicationes ſimiles ſint, conſuetudinis, inquam, & naturæ, illud eſt in controuerſia conſtitutũ meritò: vtra harum indicationũ ſit altera præſtantior, quæ à cõſuetudine eſt, an quæ à natura. Nam Hipp. & Gal. videntur præferre indicationem à cõſuetudine alteri. danda.n. ſunt ægrotãtibus, quæ facultati minimũ negotium faceſſant. hæc ſunt, quæ minorem moleſtiam inferunt. ſcriptũ verò ab Hipp. eſt 2. aph. 50. Quæ ex longo tempore cõſueta ſunt, etſi deteriora ſint: inſuetis minùs fatigare ſolent. conſtat deteriora eſſe, quæ reſpuit natura: tamen hîc conferuntur aſſueta, quæ conſuetudo poſcit, cum melioribus, quæ poſcit natura. tamẽ iudice Hipp. vincit indicatio cõſuetudinis. Gal. 8. meth. cap. 9. ita ſcripſit: Atqui ſi ex ipſa conſuetudine indicationẽ aliquã ſumi cõueniet: ſiquidẽ multo iam tempore intemperatas naturas, cõtrario victu ei quę vicit intemperiei, cibauimus, ita etiã & cùm parũ ex ſentẽtia ſe habent, faciemus. ſin minùs: ſimiliũ temperamento indicationẽ habebimus. Vides vt Gal. conferat has duas indicationes: & eam quæ ex longa cõſuetudine eſt, indicationi temperamẽti præferat. Quanquam argumentari poſſis à cõtraria ſententia: vt aliquid naturalius eſt homini, ita magis accuratè debere ſeruari. ſed temperamento (quod & ipſam naturã hîc dicimus) nihil eſſe naturale magis. quare neq; cõſuetudinẽ tam ſeruari debere, quã ipſam naturã: itaq; indicationẽ à natura eſſe perpetuò præferendã. Hipp. quoq; aph. nuperrimè citato cenſet: oportere ad inſueta trãſire. 2. etiã de ratione victus acutorum docet: in morbis mutandã eſſe paulatim conſuetudinẽ, cauendasq; repentinas ad inſueta p̱mutationes. conſtat igitur de ſententia illius, ſi quis inutilẽ habẽs conſuetudinẽ in morbũ incidit: non debere illã per morbũ ſeruari, ſed permutari paulatim, cauendo tantummodo mutationes repentinas. Sed indicatio quæ ſumitur à natura, toto morbi tempore debet ſeruari integra. videtur ergo hæc illa eſſe pręſtãtior. Adde fieri, vt ſi quis aſſuetus calidis, morbũ calidũ incurreret, nulla ratione curari poſſet. Nam quò curetur, eget frigidis: quæ non fert conſuetudo. In breui hac quæſtione paucis dicã, quod mihi videntur ſentire autores. indicatio à conſuetudine ſeruãda eſt per morbos inuiolata: etiã ſi cõſuetudo inutilis ſit, quęq; per valetudinẽ mutanda foret. ſeruatur verò in morbis, gratia ſeruandæ facultatis. nam q̃ moleſta ſunt naturæ, deuitanda in morbis ſunt: offerenda, quæ ei potiùs grata. talia ſunt primo occurſu conſueta omnia: etiã ſi ſint aduerſa temperamento. atq; tam eſt ſeruanda conſuetudo: vt indicatione ab ipſo temperamẽto potior ſit, quod Hipp. & Gal. loca apertè teſtabãtur. Sed nunquid proinde fit, vt qui calidis inſueuit, non poſſit vti frigidis cibis, & medicamentis? (reſpondendũ.n. primò eſt ei argumẽto, quod vltimo loco eſt ꝓpoſitũ) minimè. non .n. quòd potior vna aliqua indicatio ſit: reliquas omnes ſuſtollit. poteſt ſiquidẽ operari medicus, pro ratione potioris: aliarũ cuiq; tribuens aliquid, ꝓ cuiuſq; dignitate. ita ſi quis natura frigidus, calidis aſſuetus, in morbũ frigidum incidit, vnã habet indicationẽ expoſcentẽ frigida, putà naturæ: duas expoſcentes calida, morbi, & conſuetudinis: vti quidẽ debet calidis, ſed neq; illis tam intẽſis, quàm ſi natura quoq; calidus eſſet. detrahit.n. his aliquid contraria indicatio naturæ. ergo ita cenſendũ eſt, quã longè abſit morbus verſus frigidũ à mediocritate, ſumendaq; alimenta, & medicamenta tantò calidiora mediocritate: deinde detrahendum his tantũ caloris, quantò homo frigidior eſt temperato. his ita factis cenſenda eſt conſuetudo: addendũq; rurſus horũ calori, ꝓ ratione conſuetudinis, plus aut minùs, prout ſcilicet antiquior aut recentior videbitur conſue-

tudo.atq; hoc omniũ minimè eſt prætereundũ:qm̃ inſuetorum occurſus primus magnũ faceſſit negotiũ naturæ, vſq; adeò vt principio morbi non ſit adeò curãdum de aliis duabus indicationibus, morbi inquã, & temperamenti: ſed totũ ferè tribuendũ conſuetudini, paulatimq; deinde eundũ ad victũ illũ, quem omnes indicationes ſimul diximus præfinire. quod apertè intelliges ex Hipp. 6. epid. parte 2. contex. 26. vbi Hipp. ſcripſit: ex adhibitione contraria adhibere, & quieſcere. quã ſententiã Gal. ita enarrat: Cùm morbus exigat cõtraria paria, ſi tamen ſimilia ſint in conſuetudine: non eſſe illis æqualibus contrariis ſtatim occurrendum, ſed paulatim. hinc etiã apertè intelliges: cõſuetudinis indicationẽ eſſe præſtantiorẽ aliis. quandoquidẽ eſt, cùm ipſas cohibeat, & ab aliis nunquam cohibeatur. Nam quod Hipp. docebat 2. de ratione victus in acutis, non eſt indicationẽ conſuetudinis dimitti, ſed aliis indicationib. paulatim locũ dare. nam cùm (vt diximus) à principio omnia ferè debeant fieri, pro ratione conſuetudinis, deinde paulatim commutatur victus, ad id quod exigunt natura & morbus: nõ dimiſſa conſuetudinis indicatione, etſi conſuetudo ipſa tantũ dimittatur paulatim, quantũ reliquæ indicationes ſibi vendicant. neq; verò hoc, quod plus cæteris conſuetudini tribuitur, quidquã tollit de naturæ dignitate: vt aliud argumẽtum proponebat. ſeruatur enim cõſuetudo, non propter ſe ipſam, vt natura: ſed quia hac ratione ipſa natura optimè ſeruatur in morbis. nimirum plus moleſtiæ patitur primo occurſu inſuetorum, quàm contrariorum temperamento. quo fit, vt indulgentes plus indicationi conſuetudinis, ipſi naturæ meliùs proſpiciamus. Sed ſatis iam controuerſiam hanc produximus.

De curatione hæmorrhoidum. Cap. VI.

PER hæmorrhoidas expurgatur corpus vniuerſum. effundunt enim nõ bonũ purumq; ſanguinem, ſed craſſum & fæculentum. proinde cùm fluunt, (ſunt enim nonnunquam non fluentes, quas quidam cæcas vocant) non ſunt temere occludendæ, potiſſimùm niſi recentes ſint. nam recentes licet obſtruere: tunc quoq; vniuerſo corpore vacuato & expurgato, & in reliquũ tempus præſcripto ægrotanti victu, quo impuri ſanguinis & craſſi minus generetur, ſed pro eo purus & mediocris. De inueteratis enim præceptũ ab Hippocr. eſt ſexta particula aphoriſmorũ duodecimo: non omnes obſtrui, ſed vnam ſeruari, quæ expurgãdo corpori ſufficiat. habet aphor. in hunc modum: αἱμοῤῥοΐδας ἰηθέντι χρονίας, ἢν μὴ μία διαφυλαχθῇ, κίνδυνος ὕδρωπα ἐπιγενέσθαι, ἢ φθίσιν. in hac oratione particulam illã ἰηθέντι, nõnulli vertunt, ſanato, alii, ſanãti: potes etiã vertere, ei qui ſanatur. vt ſenſus verborum ſit: ei qui ſanatur ab hæmorrhoidib. antiquis, niſi ſeruetur vna, periculum eſt hydropem fieri, aut phthiſin. Galenus in commentatione cauſas apponit, dicens: hepar ſolere in habentibus inueteratas hæmorrhoidas, euomere ſanguinẽ per illas: quo obſtructione conſuetæ viæ interiùs detento, fiet vt vel multitudine ſuffocetur calor hepatis, & illius refrigerationẽ hydrops conſequatur, aut vt regurgitãs ſanguis in pulmonem rapiatur, & ſputo reiiciatur, paulatimq; excedẽs phthiſin faciat. Hanc ſententiam recipit Paulus, qui libri ſexti cap. ſeptuageſimo nono inquit: Siq; deligatione vti volumus: lino quinquies torto, ferramẽto, quo vel hæmorrhoidas, vel vuas vrere conſueuimus, venarum capitibus circumiecto, ſingulas hæmorrhoidas aſtringimus, vna tantummodo relicta, qua fieri redundantis ſanguinis deriuatio poſſit. ita enim præcipit Hippocrates. Celſus etiam libri tertii cap. ſeptimo inquit: Si ora venarum ſanguinem ſolita fundere, ſubitò ſuppreſſa ſint, aut aqua inter cutem, aut tabes ſequitur. Atque, vt ſemel dicã, omnes ſententiam hanc Hippocr. probant, dempto vno Aëtio, qui libro decimo quarto cap. 5. ita inquit: Conuenit igitur recta diæta, ac venæ ſectione præmiſſa, hæmorrhoidum extirpationem moliri: & nullam penitus relinquere, quemadmodum quibuſdam viſum fuit. Hæc Aëtius, qui Galeno contradicit, & Hippocratis ſententiã aliter interpretatur. Non enim, inquit, illũ ſcripſiſſe, ſi nõ vna ſeruetur: ſed, ſi nõ adſeruetur. vt ſenſus ſit: niſi ægrotans in optimo victu conſeruetur, & omnes hæmorrhoides occludãtur, fore vt in hydropẽ aut in tabẽ incidãt. id qđ

nititur

nititur monſtrare ex eiuſdem autoris verbis. inquit enim: Hæmorrhoidas ſanāti antiquas, vel cui hæmorrhoides antiquæ ſanantur. Sanari verò eſt in ſanitatem integrā reſtitui. Tamen ſi vna ſeruaretur, nequaquam ſanus euaderet ægrotans. Sed & rationē addit. Poteſt (inquit) qui inueteratis laborat hęmorrhoidibus, obcæcatis omnibus ſeruari in ſanitate integra: miſſo ſanguine ex quibuſdam temporum interuallis, interim bono victu adhibito. igitur non neceſſe eſt vnā ſeruare, neq; putandū eſt Hippocr. ita præcepiſſe. Hæc eſt Aëtii ſententia, quæ mihi minùs placet, quàm ſententia Galeni & aliorum autorū: cùm quoniā in omnibus exemplaribus inuenitur lectio, vt explicatur à Galeno, & Aëtius libenter ſuſtollit voculam illam μία, id eſt vna, tum etiam, quia ſi rationem perpendas, intelliges multò magis ex arte eſſe inueteratas hæmorrhoidas vna ſeruata curare, quàm omnes repentè obſtruere. Nam quòd inueteratæ ſunt: docet factam eſſe iam in hepate intemperiem, qua ſanguinis nigri multā copiam generat. quæ ſi facta eſt: non poteſt repentè curari, ſed lōga indiget victus permutatione. quæ victus permutatio, ſi ſuppreſſæ omnes hæmorrhoides eſſent, non efficeret tantum iuuando: quantum ipſe ſanguis, qui interim detineretur præter conſuetudinē, lædendo. Itaq; fieret, vt ſuffocaretur calor, quantumuis victu repugnares: niſi interim, dum victu intemperiem corrigeres, viā relinqueres, qua quotidianū excrementum deriuetur. Vides igitur, vt multò conſultius fuerit, vnam relinquere, ſi modò plures ſunt. nam ſi eſt vnica, licet eam obſtruere. Argumento enim eſt: minorem eſſe cacochymiā ex qua vna prouenit, quàm ex qua multæ. quare illi corrigendæ licet ſperare victū ſuffecturum, cum euacuationibus opportunè adhibitis. neq; verò impoſſibile eſt, (vt quidam putant ex Hipp. opinione fieri) ex multis hæmorrhoidibus, illisq; inueteratis, hominem ſanū integrè aliquādo euadere. non enim præcipit Hipp. illam vnam, quæ ſeruatur, perpetuò ſeruare: ſed hîc quoque, vt in aliis omnibus, ſenſim conſuetudinem permutare. quoniā igitur ex multo tempore cōſueta erat illa euacuatio, ſupprimendę ſunt, (hîc quoque præmiſſa totius corporis cura) vna ſeruata. continēduſq; deinde homo in bono victu, vt intemperies corrigatur. quod cùm factum fuerit: licebit etiam reliquam obſtruere, eritq; vltima hæc curatio, ſanatio vnius hæmorrhoidis: vt Hipp. ſententiæ nihil ſit aduerſum, & homo integræ ſanitati reſtituatur. Intelligat itaque Aëtius: Hippocratē hos ægrotantes ſanare integrè, non tamen repentè, ſed paulatim, vt oportet. neq; verò eò q; Hipp. dixerit, Si vna nō ſeruetur, periculum eſt hydropis aut tabis: fit, vt ſi vna ſeruetur, nunquā ſit periculum. Nam fieri poteſt, vt tam multæ & tā inueteratæ ſint hæmorrhoides: vt res exigat, (quid enim prohibet?) in curatione prima ſeruati duas, in ſecunda occludi illarum alteram, ad extremum tandem omnes extirpari, obſtructa vnica, quæ ſupererat. dixit tamen Hippocrates: ni vna ſeruetur. quoniam nulla ſeruata nunquam non eſt periculum, ſi plures ſunt & inueteratæ. quanquam non omnibus fortaſſe ſufficit, vnicam ſeruari. putauerim ego quidem: raró non ſufficere vnicam ſeruatam ad reliquam curationem, verùm id, quāquam raró, poteſt caſus ferre. Sed de hæmorrhoidum curatione hæc ſunt controuerſa.

An liceat fricare laborantes crudi ſucci redundantia. Cap. VII.

VIDERI alicui poſſit, in iis qui multam crudorum ſuccorū copiam colligere, frictio incommoda. Scriptū ſiquidem à Galeno eſt quarto de tuenda valetudine: At ſi in eodem homine reliqua eadē ſint, cæterùm in ipſo laſſo corpore ſanguis bonus exiguus ſit, crudi autem ſucci plurimi: neque ſanguinem mittendum, neq; expurgandum, neq; exercitatione vtendum, neque omnino motu, neq; balneo. Hæc ſunt Galeni verba, quibus, cùm omnem motum interdicat, putet aliquis interdici etiam frictionem, vt quæ & ipſa ſuccos moueat. præterea, quia interdicit balneum: quod eaſdem vires videtur habere quas frictio. Nam non aliter frictio, ac balneum, trahit verſus cutem. quare ſi hoc nomine nocent ita affectis balneum, & exercitatio: & frictio videbitur incommoda. præcipuè cùm Galenus octauo methodi cap. quarto, curans febres ex obſtructione ortas,

prohibeat abſtergere cutem ante totius corporis euacuationem: ne abſterſiò cruda trahat ad cutem, quę impingentia in anguſtos poros, maiorē inde faciant obſtructionē. quod idem videtur in hoc affectu, de quo diſſerimus, ex frictione euenturū. Cęterùm contrariū eſt in Galeni ſentētia, ſiquidem libello de ſanguinis miſſione cap. 6. diſſerēs de hoc affectu, ita ſcripſit: Eos, qui ſic affecti ſunt, ſanguinis miſſione euacuare non conuenit, ſed frictionibus, mediocriterq́; ex calfacientibus vnctionibus, tum potionibus ſuccorum craſſitudinem incidentibus, ac modicè calfaciētibus. Duodecimo etiam methodi cap. 3. Eos, qui propter ſuccorum crudorū multam redundantiā in ſyncopen incidunt, multa fortiq́; totius corporis frictione curat. tamē ibidem eiſdem hominibus balneū denegat. Balneum nempe, quāquam in reliquis frictioni ſimilem habeat vim, hoc ab ea diſcrepat: quòd liquet plus ſuccos, quàm incidat, attenuetq́;, frictio cōtrà. Hinc fit, vt balneū fluxiones faciat, fluentibus ſcilicet iis qui liquati ſunt humoribus, & vt crudorum faciat diſtributionē: quod frictio non facit, vtpote attenuans magis, quàm liquans. quare cùm humectatione eſt opus, balneo vtitur Galenus magis: cùm apertione obſtructionū, magis frictione. quod videbis factum 8. methodi cap. 3. inter curandum diarias febres ex ſiccitate & ex conſtipatione. quid quòd trahit etiam frictio verſus cutem? quare obſtructiones etiam augebit. Diximus frictionē, vt trahit, ita attenuare: cumq́; trahat minùs quàm balneum, & extenuet magis, eſt illo in hoc affectu multò vtilior. atq; præter dicta, ſi quid fortaſſe ex tractis crudis ſuccis obſtructionis faceret: emendaretur inunctione olei mediocriter calfacientis, coquentisq́;, vt chamæmelini, quæ illam debet cōſequi. Itaq; frictio & inunctio alternatim debent fieri, nequaquam balneum. Sed neque exercitatio, quippe quæ à penitiſſimis partib. facit crudorum diſtributionem. neque potionibus calidiſſimis vtendum eſt: quia cùm non poſſint tam citò coquere, anticipant crudorum diſtributionem. Hæc igitur deuitanda ſunt, & affectio curanda, vt diximus. neque quod de curatione febrium ex obſtructione attulimus, iis, quæ modò dicuntur, eſt contrarium. Nam in illis febribus vitamus abſtergentia cutem, ante totius euacuationem. quia in eo affectu magna mali pars, & quam ante ipſam febrem præſcindi oportet: eſt cutis obſtructio, & interim licet vti magnis euacuationibus. Tamen in hoc affectu, de quo modò loquimur, minimum malum eſt ad cutem, & comitatur ſemper maximam crudorum ſuccorum redundātiam, quæ eſt in viſceribus, ſyncope, quæ prohibet fieri magnas euacuationes, miſſiones inquam ſanguinis, & expurgationes. quare ad frictiones cogimur confugere, interpoſitis inunctionibus.

De epilepſia, an debeat curari. Cap. VIII.

DE huius affectionis eſſentia in quinto lib. ſatis diximus. Sed de curatione videtur ſuperfluū quidquā dicere. nam, ſi ante vigeſimum quintū annū accidit, ſola mutatione ætatis curatur: ſi poſtea, inſanabilis euadit, vt ſcriptum eſt ab Hipp. 7. aphor. quintæ particulæ. ergo epilepſia quæ non ſua ſponte curatur, inſanabilis eſt. ſed neq; morbos, qui per ſe curantur, neq; eos qui curationem non admittunt, oportet pharmacis irritare. ergo nunquam oportet epilepſiæ curationem aggredi. Tamen contrà eſt Gal. apud quem multa inuenias auxilia aduerſus epilepſiam. 6. de ſimplicium medicamentorum facult. cap. nonageſimo nono præcipit pæoniæ radicem collo ſuſpendere epilepticis: vtpote ſine multo calore deſiccantem, & cùm ſubtilium ſit partium, euaporatione per inſpirationem attracta curantem. libello de ſanguinis miſſione cap. 19. præcipit epilepticis ſanguinem de cruribus mittere. hos quoque iubet libello cui titulus eſt quos & quando, ineunte vere expurgari. apud omnes qui praxin medicam ſcripſere, extat proprium caput de curatione epilepſiæ, ſiue illi de claſſe Arabū, ſiue Græcorum ſint. proinde deciſione viſa eſt indigere hæc controuerſia. De curatione puerulorum qui hoc malo frequenter corripiūtur, videtur eſſe minor autorum conſenſus. ſiquidem Paulus lib. 3 cap. 13. apertè infantibus epilepticis interdicit totam curationē: ſed victum conuenientē tantùm præſcribit. in cæteris expectat

ætatis

ætatis mutationem. ita enim ſcripſit: Quòd ſi laborans fuerit etiã dum infans, nihil oportet circa illum facere. Etenim ætate mutata ad bilioſius & aridius, & victu ad temperatius, ſua ſponte plærunq; paſſio ceſſat. tamen Aëtius ſermone 2. tetrab. 2. cap. 19. indiſtinctè pueros omnes præcipit curare, & ſenes eodẽ modo, vitatis euacuationib. per purgantia medicamenta, ſed vſu clyſterũ, gargariſmatum, errhinorum, frictionũ, & ſinapiſmorũ. præterquam quòd ſimplicioribus vti debent pueri, ſenes medicamentoſioribus. Celſus quoq; concedit in his curationem. Sed cùm eum (inquit) remedia non ſuſtulerũt: in pueris veneris, in puellis menſtruorũ initium tollit. Tamen hanc controuerſiam Gal. dirimit 6. epid. parte prima comm. 5. ita ſcribens: Fit autẽ & ob errata hæc eadem paſſio pueris, medicorũ curatione indigẽs. cùm verò ob humorem fit, infantes ſtatim inuadit, definitq; ætatis conuerſione, cùm nihil nos fecerimus. quapropter quibuſcunque pueris non à prima ſtatim ætate, cùm adhuc ſint infantuli, ſed in progreſſu incepit, proculdubio ob peccata in victus ratione cõmiſſa, aut ob aliam quampiam externã cauſam exortus eſt. in quibus ætatis cõuerſionem præſtolari non conuenit: ſed factũ morboſum affectũ in ipſis curare. hæc Gal. quib. apertè declarauit ſuam ſententiã. quam vt latiùs explicemus, notandũ eſt: epilepticum à medicis dici ſolere, non eũ ſolùm, qui cõuulſionis motũ toto corpore patitur, ſed eum etiã, qui cadere paratus eſt. tamen cõſtat, ſi epilepſia eſt totius corporis conuulſio, id ſolũ, quod à nobis paroxyſmus appellatur, eſſe epilepſiã morbũ: intemperiem verò, quæ reliquo tempore pſeuerat, ſi præter naturã eſt, & lædit operationes, eſſe morbũ cerebri in tempamento, ſed epilepſiam nondũ eſſe. ſi verò illorũ alterũ deeſt, ꝙ ſcilicet ex natura eſt, aut non lædit operationes p ſe: ne morbus quidẽ eſt, ſed morboſa natura. eſt tamẽ morboſa natura potiùs, cùm cerebri intẽperies eſt ex natura: cùm verò non eſt ex natura, eſt epilepſię cauſa. Medicus præterea non ſemp curat: ſed modò vtitur curatione, modò pręcautione, modò reductione. ad hęc opa vtitur triplici arte: quarum primã diętícẽ, ſecundã pharmaceuticẽ, tertiã chirurgicẽ appellant. duæ hæ vltimę ad duo priora tãtùm ſunt vtiles. Nam qui reducit, neq; pharmacis inſtat, neq; manuũ operã apponit: ſed victũ ſolum pmutat. Ex his collige, eam operã tantũmodo, quę ſuſcitandis epilepticis, cùm concidere, accõmodatur, eſſe curationẽ: reliqua habere, vt iam dictã. ſi quis paratus eſt concidere, quia ab ipſo ortu talis eſt, humidus nempe cerebro: & in vtero matris talẽ intemperiẽ induit: conſtat illũ, cùm nondũ cõcidit, nul lo morbo laborare, ſed eſſe natura quadã vitioſa, qua ſæpè in epilepſiam incidit. vt qui bilioſus eſt, paratus eſt ad febrẽ: tamen nihil habet pter naturã. Vnde manifeſtũ eſt, nullã aliam operã adhiberi huic poſſe, quàm reductionẽ, quæ non inſtat pharmacis, neq; chirurgia. atq; in ipſa reductione, conſtat non admodũ intentis contrariis licere vti: quandoquidẽ lapſus tempamenti, & infantiæ ſunt ſimiles, putà humidi, & quod eſt ex infantia, debet ſeruari: proinde neq; valde exſiccantib. alimentis licet vti, nedũ medicamentis. vnde colligimus, ex arte expectandam eſſe ætatis mutationẽ, & abſtinendũ à curatione. Si verò puer nõ contraxit morbũ in generatione, conſtat illũ ex errore eſſe, & humorẽ cerebri eſſe pter naturã. iis quæ talia ſunt, non ampliùs debetur reductio ſola, ſed curatio, aut præcautio, quæ pharmacis fiunt, & chirurgia, cùm res ita fert. Itaq; ſiue epilepticus ſit infans, ſiue adultus, ſiue ex generatione malũ habeat, ſiue ex errore: cùm paroxyſmo premitur, curari debet. danda enim ſedulò opera eſt: vt ꝗ citiſſimè ægrotus ab obſtructione liberetur, & vt ea ſoluta vires reficiantur. ſed extra paroxyſmũ, qui infans à generatione eſt ad epilepſiam pronus: ſolo victu emendato mutationẽ ætatis expectet. quanquam ſuſpenſionẽ pęoniæ de collo ne huic quidem interdico: vtpote quæ nullũ virtuti negotiũ faceſſens auxilietur, & talibus remediis etiã in aliis reductionib. vti ſolemus. Nam qualitate etiã inſpirationis vtimur ad reducendũ: à pharmacis verò, & omnibus copioſis euacuationib. abſtinentes, vt in his infantib. fieri ſuademus, de quib. loquutũ fuiſſe Paulũ interpretamur. Qui ex errore epileptici ſunt facti, curari debent omni auxiliorũ genere: detracto tñ de auxiliorũ magnitudine eo, quod infantilis ætas non

poteſt ſuſtinere.atque hos intelligo Aëtium curare.Nam quanquam Hipp.2. aphor.45.ita ſcripſit: Quicunque iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & locorum, & victuũ liberantur: tamen hoc non prohibet aggredi epilepſiæ eius,quæ ante hanc ætatem fit, curationem.nam quanquam magna ex parte curantur ætate: tamen nonnullæ poterunt neglectæ tantas vires ſumpſiſſe,vt deinde mutationem ætatis ſpernant,aut non expectent. Præterea multò ſatius eſt priùs curari,quàm expectare mutationem ætatis, ſi fieri poteſt. poteſt verò,quando non ex natura,ſed ex diſpoſitione non naturali fit:quia hac ſublata ante mutationem ætatis,epilepſiam quoq; ceſſare nihil habet miri.Ergo quæ ante pubertatem fiunt epilepſiæ,ita habent.quæ procedente ætate fiunt,curari debent: niſi ea occaſione dimittantur, qua reliqui quoq; morbi dimitti ſolent: putà quòd inſanabiles ſint. quod tamen nõ omnibus accidit, quæ illa ætate fiunt: ſed magnis, & his quæ inueteratæ iam ſunt. Nam quod in aphoriſmo dicitur:non omnes prorſus epilepſias ſignificat inſanabiles eſſe,quæ aut poſt vigeſimumquintũ annũ fiunt, aut ante incipientes vigeſimũquintum tranſgrediuntur.ſed has difficiliùs recipere curationem, q̃ quæ minores affligunt, cùm quòd has conſequitur ætas iuuans,illas lædens:tum etiam, quòd epilepſia eſt infantiæ conformis,maiori ætati contraria qualitate. Tamen ex his nullus intelligat:nullam prorſus epilepſiam poſt 25.curationem admittere,ſed eam tantùm,quæ his, quæ modò dixi, vehementiam quoque addit. animaduertendum tamen quàm maximè cenſeo : ſitne epilepſia earum quæ curari poſſunt.ſunt enim in grandiori ætate ex dictis cauſis nonnullæ quæ non poſſunt,& quas curare non poſſis ſine multo laborantis malo. Sed nos controuerſiam iam diremimus:cætera addant interim dum cõſeneſcimus in operibus, qui ſunt exercitatiores. nos enim, qui iuuẽtutem modò agimus,partem practicam ſcripto mandare prohibet modeſtia. quãquam exercitationem etiam videmur aliis habere multò maiorem, quàm pro hac ætate.Sed de his hactenus.

Quæ euacuationes in quibus morbis. Cap. IX.

CONSVLTATIO hæc de euacuatione, qua in quouis morbo vti debemus, admodum vtilis eſt:atq; adeò neceſſaria in morborum curationibus.non enim ſit tibi ſatis ſcire,euacuatione eſſe opus: niſi qua euacuatione opus ſit,etiam ſcias. Dicta à nobis multa ſunt in eo libro,qui proximè hunc anteceſſit,de ſanguinis miſſione, & expurgatione (illis ſiquidẽ ſua præſtantia permoti proprium librum dedimus):cæterùm dicetur modò quoq; de illis nonnihil.In hac conſultatione (quantũ iudicio conſequi poſſum) duplex eſt indicatio: alia,quæ ſumitur à natura morbi,alia, quæ ſumitur à ſitu partis malè affectæ. Sunt enim morbi quidam cõmunes, qui cum nullius partis læſione inſigni fiunt. huiuſmodi ſunt febres,quæ febres morbi dicuntur.alii ſunt morbi in parte quapiã conſiſtentes: vt phrenitis,pleuritis,& inflammatio quæcunq;.in prioribus illis nulla indicatio eſt patiẽtis loci:ſed naturæ morbi, q̃ ex natura ſucci redundantis pendet. quandoquidẽ ſunt ſucci quidam ad has, quidã ad illas euacuationes paratiores. vt tenues meliùs euomuntur,aut exudãtur,aut mingũtur: craſſos melius eſt per ventrem euacuari. ſanguinẽ etiã cõmodius eſt mitti ſciſſa vena: bilem & pituitã medicamẽto trahi.Ex hac indicatione proficiſcuntur:quęcunq; propter regionem, anni tempus,aut victũ antecedentẽ,aut temperiẽ ægrotantis fiũt. Nam ſi albidæ mulieres ſcarificari debent,nigrę vacuari ſciſſa vena(lib.de ſang.miſſ.cap.11) eò eſt: ꝙ illæ colligũt tenuem & ſeroſum ſanguinẽ,hæ craſſum & melancholicũ. Si bilioſi p̃ ſuperiora, & qui iuuenili ætate ſunt, & qui in æſtate media, & regione calida:contrà pituitoſi,ac melancholici,in hyeme potiſſimùm, & in regione frigida,& ſenili ætate,per inferiora meliùs vacuantur:id fit, quia illa natura, & ille victus colligendi tenues humores,hęc natura, & hic victus colligẽdi craſſos cauſa eſt. Rectè igitur totã hãc indicationẽ,vnicã fecimus. Quanquam poſſis (ſi placet) diuerſam ab hac facere indicationẽ conſuetudinis, & naturæ: eius, ſcilicet, naturæ, quæ in compoſitione eſt. nam hæc non tam facit ad horum aut illorum humo-

humorum generationem : quàm ad facilem eductionem, aut contrarium. qua ex indicatione, facilè vomentes, & qui amplo ſunt thorace, meritò per vomitum vacuabuntur: inſoliti, & anguſto thorace homines, minimè. Lęduntur enim à ta li euacuatione. Sed de indicatione conſuetudinis & naturæ ſeorſum diximus, toto capite libri huius octaui, monſtrantes: eſſe ex illis ad omnia indicationem, & ad cibationem, & ad totum victum, & ad omne genus auxiliorum. nimirum nulla in re non debet conſiderari indicatio cõſuetudinis & naturæ. Quare ſi qua in conſultatione hæc fuerit omiſſa, dicta putetur: ne quidquam hac ratione doctrinæ deeſſe videatur. Indicatio alia, quam à loco patiẽte diximus: nõnunquam eſt prohibens, nonnunquã expoſcens. prohibet ſcilicet membrum læſum verſus ſe trahi humorem, & vlceratum prohibet ſeſe agitari, aut diuelli, & vtcunque aliter affectũ quoquam modo lædi: idcirco exulceratis inteſtinis, temerarium fuerit per hæc ipſa vacuare: aut exulcerata veſica, dare diuretica: aut dolentes capite, aut tabidos ad vomitũ cogere. hæc prohibẽt membra. Expoſcit verò membrum quoduis ea via à medico vacuari, qua expurgari ſolet à natura. Solet verò à natura ea via maximè expurgari, cum qua habet rectitudinem. proinde inteſtina patientia, & caua iecoris pars, & lien, deiectione: ventriculus, vomitu: gibba pars iecoris, renes, & vreteres, & veſica, mictu : caput per naſum & palatum: thorax & pulmo excreatione debẽt expurgari. Sed eſt, cùm etſi aliqua dictarum partium laboret, quæcunq; ea ſit, tamen expurgatione per ventrem vtẽdum eſt ante alteram euacuationem: cùm ſcilicet aut totum corpus ſimul laborat, aut ea redundantia, quæ in parte illa eſt, eſt longè magna. Nam cùm harum euacuationum quædam ſint vniuerſales, quib. totum corpus expurgatur, vt deiectio per aluum, mictio, & ſudor: quædam particulares, vt deſtillatio per naſum, & excreatio: quæ particulares ſunt, habẽt ad vniuerſales rationem eorum auxiliorũ quæ localia à medicis vocantur, eoq; vt hæc non debent apponi, antequam toti corpori proſpectum ſit: ita neq; euacuationibus particularibus eſt vtendum, antequam vniuerſalium quapiam ſit vſum, ſi corpus ſimul indiget curatione. tamen omnium euacuationum maximè vniuerſalis eſt, quæ per ventrẽ ſit: vtpote quæ per vias ampliſſimas, ad quas ex toto corpore viæ ſunt quàm plurimæ. proinde ſiue laborat hepatis gibba, ſiue laborant renes, ſiue veſica, ſiue caput, ſiue vterus, ſiue pars alia quæcunq;, ſi in toto etiam corpore nonnihil redundat: expurgatione per ventrem inferiorem vtẽdum tibi primò eſt, deinde ea, quam indicat affecta pars. vnica pars eſt, quæ cùm afficitur, prohibet expurgationem per ventrem: etiamſi cum ea totum corpus afficiatur. atq; eadem ipſa pars, cùm ſola laborat, illam euacuationem ſola expoſcit. putà vẽter, aut ſuperior, aut inferior, ſi per os ingerendum eſt medicamentum: ſi per ſedem, ſolus inferior. huius cauſa eſt, quòd ea euacuatio, quæ primò ſit, cùm totum corpus eſt redundãs ſucco, eſt reuulſio: hanc verò conſtat debere fieri longiſſimè ab affecta parte. Hæc ergo, cùm corpus totum cum parte vnà laborat, hac ratione fiunt. cùm totum corpus non laborat, tamen eſt in parte redundantia maxima: incipiẽdum non minùs eſt ab expurgatione per ventrem, etſi in viis alterius euacuationis redundantia ſit. quia viæ aliarum euacuationum ſunt anguſtiores: eoq; ſi magnas redundantias per illas agas, obſtruentur facilè. Præterea minùs valent exhaurire tantam multitudinẽ. proinde trahendum etiã illinc eſt aliquid: primò ad latiſſimas vias inteſtinorũ, reliquum propriis viis vacuandum. In hanc ſententiam ſcripſit Galenus ſeptimo meth. cap. vltimo. Ventriculus vomitu deiectioneq; inanitur: inteſtina aũtiis tantùm, quæ infrà deiiciũtur, ſicut etiam iecinoris caua. renes verò, & veſica, & iecinoris gibba, ſi multo & vitioſo ſucco ſunt referta, pẽr deiectiones, & pharmaca ſubducentia vocata, expurgantur: ſi in mediocri, per vrinę meatus. cerebrum verò per palatum, & nares, & aures: pectus & pulmo, per aſperam arteriam, & laryngem. Quo loco repræhenditur à nonnullis, quòd dixerit: veſicam quoque expurgari per inteſtina, ſi multo humore refera ſit. Nam à veſica (dicunt) ad inteſtina, quæ alia via eſt, quàm per vreteras rurſus ad renes, à renibus ad cauam venã, & hepar: ab hepate per portas, & venas meſaraicas ad inteſtina?

ſed ridiculum fit tam longam viam,& difficilem aſcenſum,& tot labyrinthos ad expurgationem quærere, relicta potiſſimùm via breuiſſima, & decliui,& recta: quæ à veſica ad ſuum ipſius collum eſt, quo micta poterat materia vacuari. Præterquam quòd etſi hæc non graueris concedere, experimento cognoſcimus: quod ſemel in veſicæ cauum decidit, non poſſe ampliùs in vreteras vias remeare:ne,ſi flatus ſit,& veſica valenter comprimatur. cuius rei cauſa eſt in anatome, vt docet Galenus quarto de vſu partium cap. 13. & nos in tertio huius operis lib. declarauimus. Ergo expurgari veſicam ab humore, quo eſt referta, in iis eſt quæ fieri non poſſunt. hæc ſunt quæ aduerſus Galenum quidam effutiunt, qui non alia de cauſa mihi videntur toties in illum agere iniquè & parum modeſtè: quàm quòd ſunt hebetes ſimul,& inſolentes. alterum enim facit, vt quocunque argumento, quantumuis leui, vincantur facilè: alterum, vt quoties illi vincuntur, Galenum quoq; velint reuincere. Sed vincūtur illi, vt ſolent, qui non intelligunt, poſſe ſucci aliquid à veſica ad inteſtina transfundi, niſi per vreteras reducatur. Galenus tamen ne accuſetur, qui transfuſionis huius toties aperuit cauſam, cōmendans diam Hippocratis ſententiam ex libello de alimento: Omnia habent communem confluxum,& tranſpirationem. qua vnica ſententiola continetur diſtributionis & fluxionum omnium cauſa. An putas alimenti diſtributionem per cōſpicuas tantùm vias fieri? at ſunt multæ partes, ad quas nullæ conſpicuæ viæ veniunt. An neſcis, cùm membrum aliquod vrgetur fame, vndecūq; rapere? nonne rapiunt venæ ex arteriis, & arteriæ ex venis: facta transfuſione, aut exudatione per tunicarum poros? cur ergo & inteſtina non rapiēt ex veſica? & hæc ex illis? cùm pars quæpiam præ dolore & imbecillitate fluxione vexatur, an non recipit excrementa vndecunq; commeantia? eſt ne in inteſtinorum fluxione tutum: veſicam eſſe redundantem excrementis, quæ per propriam viam non expurgentur commodè? non arbitror. nam ſuppreſſa hac via, impetum in inteſtina poſſint facere. quòd ſi his occaſionibus aliquid à veſica in inteſtina poteſt trāsfundi: cur non & vi medicamenti faciliùs trahetur per anguſtas ipſarum tunicarum vias? Galenus libro primo de naturalibus facultatib. inquit: Si fictile vas in aceruo tritici conditum ſit, vas exhauriri,& tritico addi molem & pondus, idq; fieri tritico trahente humorem per teſtam denſiſſimam. quātò ergo potentiorem trahendi vim pharmaco ineſſe eſt veriſimile, quàm tritico? & quantò commodior eſt ad transfuſionem, quàm teſta, membrana veſicæ? quę (ſi nihil aliud) certè habet vias trahendi alimenti: quæ eędem viæ medicamento ſubſeruiunt ad tractionē, dicente Gal. 3. de facultatibus naturalibus cap. 13. qui, quaſi tibi reſpondeat, ita ſcripſit: Quippe iis contradicere ſimile profectò eſt, ac ſi quis non credat purgantia medicamenta, per quæ ora facta priùs eſt diſtributio, per eadem ex toto corpore in ventrem proprios ſuccos trahere: ſed alia diſtributionis, alia purgationis requirat ora. Hęc Galenus. quare per quas vias ſuſcepit veſica alimentū, poteſt remittere excrementa, quibus abundat. At non ſuſcepit nutrimentum veſica per vreteras (hæ.n. ſolum ſerū trahunt, nulli parti nutriendæ accommodum, vt à nobis primo libro mōſtratum eſt): ſed per tunicam aliis viis, quas recipit ex peritonæo, quod veſicam, vterum, vētriculum,& inteſtina,&, vt ſemel dicam, omnia quæ infra ſeptum tranſuerſum ſunt, veſtit, & copulat: non ſine venis,& arteriis ſatis manifeſtis. quòd ſi illud etiam eſt tibi difficile, ſuccum, qui in cauo quopiam extra vaſa iam ſit, in vaſa reſumi: non, arbitror, tibi contigit, quod Gal. ſæpè, vnica exhibitione pharmaci pallidum colorem morbi regii omnino delere: atq; multò minùs, dato pharmaco, aquam quæ eſt inter inteſtina & peritonæum, per ventrem euacuare. neq; vidiſti cōtentum in vomica pulmonis pus, mingi: neque profectò, arbitror, putabis poſſe venas & arterias ex ipſo ventriculo & inteſtinis cibum aſſumere per exigua oſcula, (vt nos tertio capite huius libri oſtendimus) antequam ad hepar per vias conſpicuas deferatur. Nam ſi hæc intelligis: neque quod negas, tibi videatur difficile. Sed ſunt quammulti (nullus ſe læſum putet, qui talis non eſt) argumentādo debiles, reſpondēdo rudes, tamen dicēdo ſupbi: quos neq; illud quādoq; piget ab auditorib. publicè

petere,

petere, vt etſi dicta rationibus non confirment, neque aduerſariorum argumentis videantur poſſe reſpondere, tamen dictis fides non ſubtrahatur. illud enim vnum eſſe ſatis: ſi ipſi dixerint. Sed ita dicere, diuinatorum cenſet eſſe Plato, non ſapientium. diſperеam ſi hęc vnquam ſibi arrogauit prior Theſſalus. Sed, vt huic capiti iam finē demus, debet pars affecta ea via potiſſimùm expurgari, cum qua habet rectitudinem, niſi corpus laboret ſimul, aut redundantia maxima in parte ſit. tunc enim omnibus cacochymiis expurgatio per inteſtina communis eſt in principio, niſi inteſtina ipſa ſint malè affecta. Sed de his hactenus.

An liceat morbum morbo curare. Cap. X.

DICTVM eſt obiter quarto huius operis libro, fieri nonnunquā morbum tollendi alterius morbi cauſam. diſputationem verò de hac re ampliorem in hunc locum diſtulimus. non dubium eſt multos morbos aliis ſuperuenientes fieri cauſas ſalubres. Nam rigor continuam febrem cui ſuperuenit, aliquando ſoluit, (Hipp. quinquageſimo octauo aphor. ſectionis quartæ) & conuulſionem tollit febris (quinquageſimo nono aphor.) & morbus regius ſeptimo, aut nono, aut vndecimo factus, tollit febrem (aphor. ſexageſimo quarto) & conuulſio vniuerſalis nonnunquam ſalubriter fit redundante per corpus ſanguine craſſo frigidóque (quarto de ratione victus acutorum, contextu vigeſimoſeptimo). hi enim morbi aliis ſuperuenië̄tes, illorum ſolutionis autores ſunt, & cauſæ: non tantùm boni exitus ſigna, vt paralyſis, quæ ſuccedit apoplexiæ, & abſceſſus poſt diuturnas febres. Itaque non eſt dubium morbos quoſdam aliis ſalubriter ſuperueniгe, cùm ſponte ſuperueniunt. an verò eadem ratione debeant à medico ipſo excitari medicamentis, dubium eſt. quanquam neq; hoc de omnibus morbis, ſed de quibuſdam. Nam ſatis cōuenit: compunctum neruum debere præſcindi per tranſuerſum. neq; minùs conſtat: licere chirurgis mille aliis modis ſecare, vrere, & putrefacere, quæ omnia nihil ſunt aliud, quàm noui morbi ad antiquioris ſublationem excitatio. De febribus verò contentio eſt: an commodè excitentur aliquando. Nam dixerit aliquis: nihil conſultius eſſe in curatione conuulſionis & paralyſis, quàm febrem excitare, cùm ab Hipp. ſcriptum ſit 4. aphor. 57. Ei qui conuulſione, aut tetano tenetur, ſuperueniens febris ſoluit morbū. Gal. in commentario oſtendit: omnes indicationes curationis ſolo febris exortu compleri, calfacere enim illam frigida, & deſiccare humida: vltra quæ nihil poſſis ampliùs optare in curatione intemperierum calidarum & humidarum, quales ſunt dicti morbi. (loquimur enim de conuulſione ex repletione) Igitur conſultè faciet medicus: eam diſpoſitionem in ægrotantem inducendo, qua continē̄tur omnes indicationes curationis illius morbi. Adde Celſum lib. 3. capite nono in curatione febrium lentarum conſulere infuſione frigidæ aquæ & olei, rigorem procurare, & affrictu ſalis & olei augere febres: hac ratione putantem fore, vt pro morbo, minori illo quidem, ſed minùs tractabili, excitetur maior alius, qui tamen pharmacis faciliùs obediat. neque enim hæc ſunt impoſſibilia, eſſe morbum leuiorem, grauiori difficiliorem curatu: ſed multis exemplis confirmari poteſt. Sanè de hydropum generibus dictum eſt à Galeno quarto aphoriſmorum commentario vndecimo: hydropem aqueam eſſe ex maiori frigore, quàm aeream. vnde omnes intelligunt: eſſe difficiliorem, grauioremque. Tamen Aëtius ſermone ſecundo tetrabibli ſecundæ ita inquit: Eſt autem tympanites omnino periculoſus, minùs eo aſcites. adhibetur enim in eo pertuſio, ſiue punctio: & reliquis quoque remediis promptiùs quàm ille obedit. neque verò hîc eſt inter hos autores contradictio: vt quammulti contradictionum amantiſſimi ſuſpicantur. Sed verè Gal. dixit: aſcitem ex maiori hepatis refrigeratione fieri. ſiquidem aqua ex frigidiſſima omnino cauſa fit: flatus cauſa nōnihil habet adiūctum caloris. neq; verò improbabiliter videatur cōiicere hinc aliquis: tympanitē hydropem eſſe minùs periculoſam. quandoquidē, quò morbus ex leuiori cauſa eſt: eò leuiùs curatur. præterea videtur tympanites ex aſcite eū̄te ad curationē fieri,

Siquidem hydropis curatio eſt acceſſio caloris: ſed ex aqua fieri flatum, eſt gradus ad calorem. ergo vt ructus, etſi acidus, tamē longis læuitatibus inteſtinorum ſuperueniens, eſt ſalutis principium (primo aphoriſmo ſextæ particulæ): ita tympanites ſuperueniens aſciti. Tamen, quanquam hæc argumēta monſtrent, tympanitem natura eſſe leuiorem morbum & curatu faciliorem: nihilominus verè dictum eſt ab Aëtio, ex tympanite plures mori, quandoquidem euacuationibus, & chirurgiæ minùs ſeſe accommodat. nimirum ſunt medicamenta, quæ aquam educunt, multa: quæ flatum, nulla. punctione euacuatur humor: aer non ita. Sed qua ratione, ſi natura eſt leuior morbus, plures necat? quia minùs admittit curationem. Si hydropum hæc genera diſcuſſione tantùm & calfactu curarentur: curaretur faciliùs, vt par erat, hydrops tympanites. faciliùs enim diſcutitur flatus quàm aqua: & hepar minùs refrigeratum faciliùs recaleſcit. tamen rariſſimè, cùm in hunc ſtatum vētum eſt, ſufficiunt reſolutio occulta, & alteratio: ſed chirurgia, & euacuatione eſt opus, quibus tympanites minùs paret. proinde nō ſine ratione fit, vt morbus natura leuior plures tollat: & grauiſſimus, fiat curationi idoneus. vt vel hinc homines intelligant: quanta bona à medicis accipiant, qui acerbiſſima per ſe mala, quibus natura iam ſuccumbit, ſæpiſſime in bonum finem vertunt. quod nihil eſt aliud: quàm illos ab imminente iam morte vindicare. Sed eſt etiam huius rei aliud appoſitiſſimum exemplum, priori non abſimile: in oculorum eo morbo, quem ſuffuſionem dicimus. denſitudo enim eius humoris, qui locum pupillæ inter cryſtallinum & corneam tunicam replet, viſionem interturbat. Sed nondum omnino impedit: vſquedum in eam, quam vulgari nomine dicunt cataractam, concreuit. ſed neque antea quàm in hanc concreuit, cedit punctioni: quæ, vbi alia non ſufficiunt, omnium eſt potentiſſimum auxilium. Itaque quanquam concretio illius humoris grauius malum eſt, quàm denſitas ſola (fit enim concretio denſitate creſcente): tamen potentiſſimis auxiliis promptiùs obedit. Si ergo monſtratum eſt, nonnunquam grauiora mala leuioribus faciliùs curari: (id quod Celſus ſignificauit his verbis: Fortaſſe verò vbi id quod eſt, curationem non recipit, recipiet id quod futurum eſt) conſtat hanc eſſe admodum induſtrii medici curationem, vbi res exigit, malum malo addere, aut leuius per ſe, cum grauiori, ſed magis tractabili, commutare. Conſtat verò hoc plærunque fieri in chirurgicis operibus: ſed neque in illis ſolis, ſed febres etiam hac ratione induſtria medici debere generari. Nam auxiliorum medicinalium plurimus vſus non aliunde profectus eſt: quàm ex obſeruatione eorum, quæ cùm ſponte fiunt, aut caſu aliquo occurrunt, prodeſſe ſolent. Cur enim, obſecro, tu laborante gibba parte hepatis vrinam cies: & laborante caua aluum ſubducis? an non, quoniam cùm his morbis hæ euacuationes ſuperueniunt, ſponte prodeſſe ſolent? cur ergo, ſi febrem ſponte factam conuulſiones tollere ex Hippocrate accepiſti, hanc obſeruationem in tuos vſus non transferas: & febrem conſultò obiicias conuulſioni? at eſt febris noxium auxilium: demolitur enim temperiem cordis, & ita non minimum virtuti incommodat. Eſt, vt dicis. Sed ex Galeno accepimus, vndecimo meth. capite vndecimo: difficile eſſe aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam multum profit. cæterùm quanquam hæc probabiliter dicta videantur, tamē dicat alius ex aduerſo: multa eſſe propoſita, quæ apertè videntur falſa, & omnia videri plena ſuſpicione. Nam primò, nullus, arbitror, vnquam curando hydropem tympanitem, appoſuerit frigida hepati, vt plus perfrigeratum pro aere aquam generet. neque quiſquam curando denſitatem humoris oculi, denſantia apponet, ſed viribus omnino contraria. febris quoque non videtur ſine temeritate poſſe excitari. nam cùm mala illa, quæ ex febre videntur curationem poſſe recipere, non niſi in cacochymum corpus incidant: periculoſum eſt febrem ſuccēdere. quæ etſi à cauſa procatarctica incipiat, ex corporis morboſo apparatu putrida ſtatim fiet: & fortaſſe non tam facilè extinguetur, quàm ſuccenſa eſt, & in grauius periculum hominem adducet. Præterea, aut conuulſio illa, vel paralyſis, vel quæcunque alia ſit frigidi & humidi ſucci redundantia, ex tam pauco ſucco pendet, vt illi

vtilli coquendo ſola febris ſit ſuffectura: aut ex tanto, vt excitata etiam febre futura ſit neceſſitas euacuationis. ſi ſola febris ſufficit: meliùs, arbitror, ſufficiet ſola euacuatio. Nam euacuationem, appellamus euacuationem manifeſtam. febris curat euacuatione occulta. manifeſta euacuatio potentius auxilium eſt occulta. ergo morbum quem ſola febris poteſt demoliri, potentiùs demolietur ſola euacuatio. quod ſi ita eſt: præſtat conſueto auxilio vti, quàm inconſuetum cum periculo tentare. ſi verò euacuatio non poteſt deuitari, etiamſi febris excitetur: videtur multò inconſultius illam excitare. nam multò inutiliùs fit omnis euacuatio, cùm adeſt febris: quàm ſine ea. quandoquidem ipſa febris per ſe ſubuertit facultatem. libro de ſanguinis miſſione, capite nono, in hunc modum ſcripſit Galenus: At vbi crudi ſucci exuperāt, antequam morbus fiat, cautè euacuabis: ſed vbi iam febricitant, vti antè monui, nequaquam. Ergo omnis euacuatio eſt vitanda in crudi ſucci redundantia, cùm febris iam corripuerit. iam verò expurgatio multò magis, quàm miſſio ſanguinis. Nam pluribus modis virtutem debilitat: inanitione, inquam, & alteratione. ergo in his ægrotis nunquam febris commodè excitatur. Hæc conſiderans fortaſſe Celſus, qui contrariæ ſententiæ videtur autoritatem tribuiſſe, poſtquam de tali curatione fuerat loquutus, inquit: Neque ideo tamen iſta medicina non eſt temeraria, plures enim homines ſuſtollit. hæc Celſus. ego verò artifici nihil cenſeo vitandum magis temeritate. Nam temeritas inertium eſt, artificum ars. adde medicum nihil debere aggredi, quod natura non ſoleat efficere. (eſt enim medicus imitator naturæ) tamen natura tam longè abeſt, vt febrem procuret, vt etiam pugnet perpetuò aduerſus calorem innaturalem. ergo medico nunquam licet excitare affectum, contra quem ſtatim decertatura natura eſt. alioqui medicus ipſe aduerſus naturam videatur agere. Sed quid ego ex tota hac diſputatione poſſim colligere, iam dico. Verè dictum eſt: morbum morbo ſæpè curari. Alioqui maximam chirurgicæ artis partem tolleremus. hæc enim ſecat, vrit, vlcera amplificat. tamen in curatione hydropis tympanitis, nunquam tentandum eſt hepar refrigerare: vt pro tympanite aſcites fiat. non nego, meliùs tractabilem medicamentis eſſe aſcitem: ſed antequam ex tympanite aſcites fieret, vi prioris morbi & medicamentorum, intemperato corde periret ægrotans. indicio eſt, quòd multi ex tympanite moriuntur, quin ex ea fiat aſcites. Conſiderandū præterea eſt (id quod docet Celſus libri tertij capite 21) hydropem tympanitem non eſſe ex ſolo flatu, ſine aqua: ſed commune eſſe omnibus hydropis ſpeciebus, humoris nimiam abundantiam. tamen in aſcite aqua replet diſtenditque totam peritonæi regionem: in tympanite multa etiam aqua redundat in illa regione, verùm non tanta. Nam repletio & intentio à flatu fit. cùm ergo hæc ita habeant, ſi quis tympanite laborantem ad aſcitem curet transferre: auxerit aquæ copiam, & flatum non minuerit. non enim, arbitror, frigida flatum diſſiparent. Itaque ab hoc morbo abſit dicta curationis ratio: ſed contrariis pugnandum perpetuò eſt, obſiſtendumque quàm maximè refrigerationi. ne dum tu aſcitem expectas, vt chirurgia vtaris: mors ex cordis intemperie orta chirurgiam anteuertat. Concretio humoris oculi, cùm collyria ad attenuationem nihil videntur conferre, ferenda eſt (quantum ego ſentio) ſi ſponte fit: ſed neq; ipſa eſt medicamentis procuranda. ferenda quidem, quandoquidem eo loci malo ingraueſcente, nullum grauius malum impendet, quàm cæcitas: quam integram ferè ex denſitate humoris ægrotans patitur. & quod modò non cedit pharmacis, fortaſſe cedet poſtmodum chirurgiæ. denſantibus tamen vtendum non cenſeo neque alimentis, neque medicamentis. quandoquidem non omnis ſuffuſio cùm concreuit, acu poteſt curari: ſed ea tantùm, quæ eſt ſine neruorum opticorū obſtructione. vſus verò eorum, quæ craſſitudinem inducunt, timendum eſt: ne dum humorem facit craſſeſcere, vias quoq; faciat obturari. Febris excitata, temeraria medendi ratio eſt: quæ proinde vitāda eſt, cùm alia ſe exhibet curationis via. tamē ſi aliūde eſt deſperata ſalus: tentanda eſt hæc curatio. Neq; verò tunc dico eſſe deſperatā aliunde ſalutem, cùm peractis reliquis omnibus, virtus eſt ad extremū lāguida: tūc enim excitata febre citiùs interiret ægrotus: ſed cùm virtus aliqua eſt cū ea morbi vi, vt medicus coniectet fore, vt, quantumuis euacuet & reliqua ex arte peragat, moriatur. Nā tunc cùm ars nō ſufficiat, temeritas non eſt aliena. fortaſſe facultas excitata etiam febre feret auxilia:

quæ ſine febre tantum morbum non ſuffeciſſent demoliri. Neq; quod addidimus de naturæ imitatione, eſt quod videatur difficile. cùm enim medicum imitatorem naturæ appellamus: non ita intelligimus,vt nihil medico liceat tentare, quod natura non faciat. natura enim cùm non ratiocinetur, nihil tentat niſi quod per ſe fertur in bonum finem: tamen medicus rationalis multa facit per ſe mala, quæ coniectat ex accidenti futura bona. intelligimus tamen medicum eſſe naturæ imitatorem:quia debet facere, quæ videt facere naturam. quanquam neque illa quidem ſemper, ſed cùm natura commodè operabitur. cùm enim ſit aloga, vt nihil facit per accidens bonum,ſed per ſe,ita facit multa per accidens mala. & vt medicus tenetur facere quæ videt profutura, etſi proſint per accidens: ita tenetur deuitare quæ per accidens nocent, etſi per ſe ferantur in bonum. malè enim faceret medicus, ſi,cùm pars aliqua dolet, comprimeret ſanas partes verſus dolentem: quanquam illud facit natura, vt proximo libro indicatum eſt. Poſſent in hac diſputatione adduci exempla multò plura morborum,qui ab aliis morbis videntur poſſe recipere curationem: ſed qui dicta diligentiùs legerit, non admodum difficilè in reliquis quoque coniectabit. Quare de his ſatis. de controuerſiis,quæ de medicamentorum viribus & compoſitione ſunt, ſequenti libro dicturi ſumus.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER NONVS.

NIHIL refert controuerſias medicinales dirimere, vt in tota arte nihil reſtet ſcrupuli: ſi quæ ad medicamentorum facultates ſpectant, ignorentur. quid enim præſtat ars: vbi inſtrumenta deſunt, aut ignorantur? quare niſi has controuerſias modò addidero, ſatis certò ſcio in therapeutica parte parum me feciſſe operæpretium: atque eò minùs,quò in hac diſputatione ſunt controuerſiæ difficiliores,& quò ea pars à medicis, qui in operibus verſantur, tractatur deteriùs. Nam cùm nihil ſit in arte quapiam abſolutum, atque in arte medica multò minùs: tamen in hac medicinæ parte,qui eam docent, obſcurè agunt, qui faciunt, grauiſſimè peccant. Illi vires omnes medicamentorum occultis proprietatibus adſcribunt: hi medicamenta ex aliorum chartis indiſtinctè tranſcribunt, ſeruantque ſibi ſyngraphas ſerapiorum, & catapotiorum, & potionum, decoctorum, infuſionum, inſeſſoriorum, euaporatoriorum, clyſterum, peſſulorum,& ſi quæ ſunt alia, quibus alij fuerint vſi, à quibus ad eos per multorum manus ſyngraphæ deriuatæ ſint. qui plurimas congeſſit, is habetur peritiſſimus: & qui, ſi exigantur, poteſt plura medicamenta,& (vt ita dicam) pluriformia tribuere: quique citiùs & minùs cautè plura nominat, neque ſpeciei morbi,neque temperamenti corporis curam habens, neque artis componendi medicamenta,prima rudimenta doctus. itaque non tam tribuunt ægrotantibus, quæ ipſi debent, quàm quæ alij ſolent: atque ea ipſa non vt alij ſolent (id enim ferendum eſſet, modò à peritis ſyngraphæ peterentur) ſed quod ille bilioſo homini tertiana febre affecto tribui fecit, hic fortaſſe pituitoſo in alba vitiligine. vſque adeò neque ſimplicium vires perpendunt,neque medicamentorum doſes conſiderant, neque vtendi opportunitatem, neque aliud quidquam. ſed tranſcribunt medicamentorum purgantium varias miſturas,& hac in hoc, illa in illo vtuntur: non vt varia medicamenta variis vſibus accommodent, ſed ne,ſi vtantur vnico, à ſeplaſiariis deprænhendantur in ignorantia. quare quibus vnicum ſuppetit, ij nunquam loquuntur ex ſyngrapha: ſed medicamentum ſecum deportant, & innominatum tribuunt admirandæ cuiuſdam rei inſtar. ita circa medicamenta res agitur: cùm tamen nulla pars vſque adeò rationali doctrina indigeat. non qui-

non quidem vt ſingulorum medicamentorum vires doceat,(nam hæc doctrina tota eſt empirica) ſed vtendi artem, & occaſionem, & componendi, cùm ſimplicia non ſunt ſatis. hæc ſi ignorantur, vſque adeò non eſt vtilis multorum medicamentorum memoria: vt etiam ſit pernicioſior, quàm notitia vnici. qui enim vnico medicamine in omnibus ægrotantium naturis,& omnibus ægritudinum generibus vtitur,aliquos neceſſariò iuuabit:tamen qui multis inertè vtitur, poteſt omnes lædere. quandoquidem igitur nonnulla in octauo libro therapeuticæ artis attigimus, quæ cum diſputatione de medicamentis valde coniunctà ſunt:age hæc contineat liber hic nonus. atque ante alia controuerſias, quæ de expurgantibus ſunt: quandoquidem harum deciſionem,ex quo ſeptimum librum egreſſus es,deſideras.

De expurgantium medicamentorum facultatibus.
Cap. I.

DE alterantium medicamentorum facultatibus, eorum, inquam, quæ poteſtate calida, frigida, humida, aut ſicca ſunt:ſcriptum à nobis eſt primo huius operis libro,inter diſſerendum de temperamentis. Dictū non minùs ſecundo libro de facultatibus naturalibus: quarum prima ordine operationum eſt vis trahendi, cui ſimilis quædam facultas ineſt expurgantibus medicamentis, de quibus modò ſermonem inſtituimus. trahunt enim hæc in corpus deuorata, ſuccum non quemcunque, ſed certum quendam, & proprium: ita vt nonnulla ſint expurgantia pituitam, alia flauam bilem,alia atram.quod cùm fiat,admodum eſt rationi conſentaneum: propter ſimilitudinem aliquam in ſubſtantia, quæ huic medicamento cum hoc ſucco intercedit, magis quàm cum illo, contingere. pelluntur enim omnia à contrariis:trahuntur à ſimilibus.hoc etiam intelligimus, ex rebus aliis euidentibus transferentes rationem.videmus ſiquidem membra ſingula, propria & ſibi commoda alimenta trahere, reliqua reſpuere: & magnetem lapidem ſcimus generari ſolitum, vbi ferrum. quod haud dubiè ſignificat (præterquam quòd neque ex illius ſubſtantia, & colore eſt obſcurum) illius naturam à ferro non longè abeſſe. itaque medicamenta, quæ propriè expurgantia dicuntur, ſimilitudine ſubſtantiæ proprios ſuccos trahunt. ſunt quædam medicamenta, in quorum numero caſſia hæc fiſtularis qua hodie vtimur,manna,& pruna, & mille alia, quæ noxios ſuccos euacuari faciunt,& expurgari corpus: tamen eos non trahunt (neque enim tanta potentia ſunt) ſed emolliunt laxantque vias, & quæ in ventriculo & inteſtinis hærent,molliter deducunt. quæ proinde laxantia potiùs mos eſt medicis appellare. nos in hac quæſtione de expurgantium facultate diſputamus: quæ ſimilitudine quadam trahere indicauimus. verùm habet hæc opinio,alioqui (vt ego arbitror) veriſſima,multa difficilia. Nam primò,cur agaricus,gratia exempli,trahat pituitam,aut rhabarbarū bilem,potiùs quàm pituita agaricum, aut bilis rhabarbarum, non videmur poſſe dicere: neque quà ratione horum vtrunque expurget bilem, & pituitam. neque enim agaricus fuerit ſimilior pituitæ,quàm pituita agarico:neque fieri poſſit, vt ſucci qui ſimiles ſint in ſubſtantiæ modo,cuidam tertio,tam ſint inuicem contrarij, quàm bilis & pituita. Adde quòd ſcammonium traheret rhabarbarum: quia cùm alicui ſint ſimilia,putà bili, erunt ſimilia inuicem. Præterea experimentum docet, quodcunque medicamentum propinatum ſit,ſi paulò pluſquam expedit producatur expurgatio,euacuari ſuccos omnes,vel vſque ad effuſionem ſanguinis: quod tamen non oporteret fieri, ſed quamprimum ſimilis ſuccus extractus foret,medicamentum à tractione ceſſare. Talia quamplurima obiiciunt,quibus Galeni ſententia minùs arridet.atque præter hæc curioſè quæritant: quæ ſit hæc ſimilitudo. quæ enim (dicunt) ſimilitudo agarico calido & ſicco,ſubſtantia duro,poſſit intercedere cum pituita frigida & humida & fluxa? his argumentis victi,dicunt nonnulli: medicamenta trahere proprios ſuccos, ſed id tribui debere occultæ proprietati, non ſimilitudini. alij proprios ſuccos trahere, omnino negant,ſed quoduis medicamentum quemuis ſuccum indiſtinctè euacuare: & ratione redundantiæ fieri,vt ſuccus hic modò,aliàs alter euacuetur. alij admittunt, medicamentum hoc vacuare hunc ſuccum,aliud alium: ſed fieri id propter ſi-

militudinem,aut occultam aliquam proprietatem trahendi hunc aut illum, negant. & rem ita ſtatuunt: ſuccorum quoſdam eſſe eductu faciliores,quoſdam difficiliores. medicamentorum quoque quædam eſſe fortiora, quædam imbecilliora. trahi ergo faciliores ab imbecillioribus medicamentis: difficiliores à valentioribus.itaque hunc aut illum extrahi,ex fortitudine fieri: non ex diuerſitate modi ſubſtantiæ. Neque defuere alij,qui dicerent: medicamentum non trahere ſuccum ſibi familiarem, ſed in illum conuerti. atque proinde ab aſſumente expelli bilem aut pituitam: vt contingit ab aſſumptis bilioſis cibis,bilioſa vomi,aut per aluum egeri. diuerſam ab his opinionem neque excogitare videtur mihi quiſquam poſſe,nedum opinari. vſq; adeò nulla eſt tam abſurda ſententia,cui defuerit autor. Cæterùm illarum confutatio maximè omnium ſententiam Galeni confirmabit: ſi priùs iis,quæ ex aduerſo adducebantur, reſponderimus,ne quid videatur in hac lucubratione eſſe prætermiſſum. cur medicamenta trahant ſuccos potiùs,quàm ab ipſis trahantur:docet Galenus tertio de ſimplicium medicamentorum facultate cap. 24. ex quo loco,& cap.16.quinti libri eiuſdem operis,quod de trahentium medicamentorum natura eſt,colligi debet hæc ratio. tractio,quæ propriè tractio eſt,(nam neque à vacuo,neque dolore tractio propria fit: vt alibi diximus) à calore fit. attrahit enim perpetuò calidum. Ergo vt tractio fiat, cauſa eſt calor: ſed vt huius ſucci aut illius,facit ſimilitudo ſubſtantiæ,cum vehementiori calore coniuncta,illum ad huius humoris tractionem adducens. cùm igitur duę ſubſtantiæ ſimiles ſunt: quæ cum ſimilitudine habet vehementiorem calorem, hæc alteram trahit. proinde cnicus pituitam trahit,non ab ea trahitur. neque mirum eſt, agaricum bilem & pituitam trahere gratia ſimilitudinis: cùm alterum præcipuè trahat,alterum veluti ſecundaria tractione.ſunt enim in calore & ſiccitate contrarij ſucci: ſed in modo ſubſtantiæ nihil prohibet vni illorum maximè eſſe ſimilem, & alteri non diſſimilem omnino.neque ſi aliquod medicamentum vtrumq; ſuccum æqualiter euacuaret,ratio noſtra conuinceretur. cùm tam celebratum ſit à Galeno in opere de medicamentorum facultate: nullum medicamentum tam ſimplex eſſe,vt non ſit natura ex diuerſis ſubſtantiis compoſitum. exemplo ſunt lac, vinum, oleum, & acetum. neque opus eſt,vt quæ rei alicui ſunt tam ſimilia,vt ipſam trahant (vt rhabarbarum, & ſcammonium bili) ſint tam ſimilia inuicem,vt ſeſe trahant. Addé, medicamenta indigere ad tractionem deductione quadam ad actum,de qua ſtatim dicturi ſumus. Si igitur medicamenta illa duo forent interiùs liquata, & redacta ad ſimilitudinem in actu: non dubito fore,vt potentius illorum debilius traheret. hæc ſimilitudo medicamentorum (nam hoc etiam à nobis aduerſarij requirebant) non eſt in primis qualitatibus,calore inquam,frigore,humore,& ſiccitate:ſed in illis accidentibus,quæ conſequuntur ipſum ſubſtantiæ modum, qui naſcitur ex modo mixtionis. Hæ qualitates ſunt: color, craſſities aut tenuitas, friabilitas aut contrarium, & tales aliæ,quæ videntur eſſe magis ex parte materiæ.talis itaq; ſimilitudo cùm ineſt medicamento,trahitur familiaris ſuccus: itaque ita contingunt purgationes. quòd ſi aut plus medicamenti, aut valentioris quàm oportet deuoratũ ſit: ſuperpurgationes contingunt. in quibus non trahuntur ſucci vi extractoria medicamentorum: ſed ex venarum apertione,& expultricis virtutis irritatione, ab hærente medicamento facta. id quod apertè docet ordo vocatæ ſuperpurgationis: in qua familiaris ſuccus primo loco trahitur,deinde alij,prout ſunt fluxiores, aut minùs fluxi, vel plus minúſve retinentur à natura. vt dato medicamento euacuante pituitam,extrahitur primò pituita,quia familiaris medicamento: deinde ſuccedit bilis,fluxior ſuccus, deinde melancholia, poſt eam ſanguis, quia familiariſſimus eſt naturæ, & maximè retinetur, quippe cum quo vita funditur. ita ſi datum eſt medicamentum bilem trahens: hæc primo loco euacuatur,ſecundo pituita, quippe quæ multa eſt, tertio melancholia. Si melancholiam extrahit medicamentum: bilis flaua euacuatur ſecundo loco, & ante pituitam, quia calidior,tenuior,fluxiorque eſt & mordacior.Si medicamentum traheret familiaritate ſubſtantiæ ſanguinem (nam neque hoc eſt impoſſibile: vt manifeſtauit ille, qui ſupplicio affectus eſt in Thracia,referente Galeno libello cui titulus eſt,de expurgantium medicamentorum facultate. quanquam nulli mortalium, arbitror, hodie cognitum eſſe tale aliquod) non fieret ſuperpurgatio: quoniam in ipſa

purgatione homo moreretur, vita cum ſanguine fuſa. Si medicamentum duorum ſuccorum extractorium ſit: duo illi primò trahentur in purgatione, deinde reliqui in ſuperpurgatione, dicto ordine. Qui idem ordo noſtram ſententiam maximè confirmat. Sed age, ex aliarum confutatione iam confirmetur. Qui ab occulta proprietate fieri dicunt: non eſt quòd refutentur. Nam quantum intelligo, hi non negant ſuam ignorantiam. confugere enim ad occultam proprietatem, quid aliud eſt, quàm dicere: euentum ſanè ſe experimento cognoſcere, ſed cauſam ex qua fiat, ignorare? ego ſanè non aliter dicerem: ſi quando rei obſcuritas in occultam proprietatem me adigeret. Sed modò ſaltem non adigit. Nam quanquam ex ſimilitudine fieri tractionem ſucci, nulla euidentia monſtret: docet tamen ratio probabiliſſima, quæ non longè abeſt ab euidentia, quam in principio huius capitis propoſuimus. Qui medicamenta omnia indiſtinctè ſuccum quemcunque trahere, contendunt, hi in re aperta mentiuntur, ſicut & qui medicamenta in familiares ſuccos conuerti dicunt. vtrique enim ſimiliter refutantur iis, quæ circa ægrotantes quotidie contingunt. Nam qui morbo regio laborant, dato medicamento, quod expurget bilem, & qui hydrope aſcite, dato, quod educat aquam: vnica exhibitione curantur ſæpè. tamen medicamento, quod atram bilem expurget, tantum abeſt, vt curentur: vt etiam agantur in malum extremum. Sed ſi à quibuſuis medicamentis indiſtinctè traherentur quicunque ſucci, nihil tale contingeret: atque multò minùs, ſi medicamentum, cui familiaris bilis eſt, in bilem tranſiret. tunc enim bilioſus morbus genita maiori bilis copia exacerbaretur. quòd ſi tamen citra peculiares medicamentorum naturas, fluxior ſuccus ante lentiorem effunderetur: neceſſe eſſet ante euacuationem craſſorum, euacuari tenues. atque ita in purgationibus perpetuò fieret: quod in ſuperpurgationibus fieri obſeruatum eſt. quod ſi fieret, medicamẽta educentia flauam bilem, minimam humoris copiam educerent: & educentia melancholiam, maximam. quoniam ſcilicet ante bilem flauam, nullum alium ſuccum euacuari eſſet opus: ante melancholiam, opus eſſet euacuari bilem & pituitam. Sed res tam aliter fit in ipſis operibus, vt melancholiam euacuantia, modicum & craſſum: bilem educentia, multum expurgent, idque tenue. Eadem ratione confutabuntur, ſi qui dixerint: propter potentias medicamentorum ab hoc extrahi ſolùm flauam bilem, ab illo etiam melancholiam. oporteret enim (vt arbitror) imbecilliſſimum eſſe medicamentum, quod flauam bilem educeret: fortiſſimum, quod atram. Nam vt hic eſt craſſiſſimus, ita ille eſt tenuiſſimus ſuccus. Oporteret non minùs medicamenta melancholiam educentia, educere ante illam flauam bilem. Nam ſi propter vehementiam extrahit melancholiam: longè priùs extrahet flauam bilem. nam quod poteſt craſſum extrahere, poterit quod tenue eſt. Adde potentias medicamentorum augeri addita quantitate. vt gratia exempli, drachmæ duæ agarici valentiùs extrahunt, quàm drachma vna: quare idem medicamentum cum hac quantitate extraheret bilem, cum illa pituitam, cum alia melancholiam. quæ omnia abſurda eſſe intelliget facilè, quicunque aut in operibus fuerit aliquantulum exercitus, aut omnibus antiquis medicis fidem non abrogauerit. non enim diuerſa morbi natura diuerſam medicamenti quantitatem, ſed diuerſam naturam præſtari poſcit. ergo cùm omnes hæ ſententiæ tam abſurdæ ſint: ſola Galeni ſententia reſtat probabiliſſima. proindeque nos ita ſentimus: trahere medicamenta expurgantia ſimiles ſibi ſuccos, idque fieri propter ſimilitudinem ſubſtantiæ, quæ cum præſtanti calore coniuncta eſt. Neque video intellectis ſemel quę diximus, eſſe aduerſus hoc placitum argumentum quodpiam difficile. Nam ſi fortè dixeris, bilem eſſe calidiorem rhabarbaro, ſaltem nonnullas bilis ſpecies, vtpote exedentes, eáſque omnes bilis ſpecies trahi à rhabarbaro: quas tamen dicta ratione oporteret non ab illo trahi, ſed illud trahere medicamentum, cùm ſint illo calidiores. reſponderim, eſſe in rhabarbaro particulas quaſdam tota bile calidiores, in commutatione, quam medicamentum ſubit in ventriculo, emergentes. quòd ſi quando tam vrentem generari bilem putas, vt omnibus rhabarbari partibus etiam deductis ad actum calidior ſit: ſupereſt vt monſtres, illam bilem tractum iri à rhabarbaro. Nam quòd proponis, medicamenta nunquam trahi à ſuccis: dubium mihi ſatis eſt. propinamus enim ſæpè pharmaca, quæ videmus poſtmodum nihil educere, neque

ipſa prodire: quæ intelligimus diſtributa eſſe. an verò diſtributa ſint, diſtracta à ſuccis, vtpote calidioribus & ſimilibus, an non ita, ſed vt alimenta ſolent: non perinde intelligimus. neque verò etiam ſi ingeſto rhabarbaro bilis illa, quam calidiorem pharmaco fingimus, expulſa conſpiciatur, ratio redarguitur. Nam ne tunc quidem conſtat, an bilis ea tracta ſit à medicamento: an expulſa à membris, facta à pharmaco noua irritatione. Nam quanquam dico, medicamenta habere vim tractoriam ſuccorum ſimilium, & minus calidorum: tamen nõ nego irritatione euacuare etiam eos, quos non valent trahere: aut quia ſimiles non ſunt, aut quia ſunt potentiores. Itaque medicamenta expurgantia ſimilitudinis gratia trahunt ſuccos. Ex his conſtat, eam controuerſiam, inter eos qui quæſtiones medicas ante me ſcripſerunt, nõ omnino ſpretam: an medicamenta peruadant venas ad deportandum in ventriculum & inteſtina ſuccos, nõ indigere proprio capite. Nam poſt comminutionem, quam medicamenta patiuntur in deductione ad actum, qua (vt inquit Galenus tertio de ſimpl. med. facul. cap. 25.) comparant actu ſimilitudinem illam, quam potentia habent: neceſſariò (vt arbitror) arteriarum motu, & alimentorum delatione, aliquid etiã pharmaci in venas tranſſumitur, quod expulſum deinde ſucci nõ exiguam portionem extrahit. ſed tamen hoc non eſſe ad purgationem neceſſarium, ex his quæ diximus conſtat. Si enim eſt pharmacis extractoria vis: ipſi ventriculo hærentia familiares humores attrahent. magnes enim ad ſe trahit ferrum: non tendit ad ferrum, illud deportaturus. Sed hæc quæſtio non indiget pluribus.

De vi deleteria expurgantium.
Cap. II.

QVANDOQVIDEM omnia medicamenta expurgantia nocent ventriculo, præcipueque eius ori, vt docet Galenus, & recipiunt medici omnes: præceptum eſt expurgantibus ſuauia permiſcere, quæ illorum malitiam corrigant. An verò eorũ malitia tanta ſit, vt deleteriis medicamentis ſint annumeranda: eſt in controuerſia. Nam Galenus libello, cui titulus eſt, quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, capite penultimo: Aliquando, inquit, alimentum corpori fit, aliquando in pernicioſum mutatur & deleterium. quod tamen non videtur fieri poſſe ab expurgantibus, niſi ipſa in genere venenorum ſint. adde libello de expurgantium medicamentorum facultate, dictum eſſe: medicamenta ſanguinem purgantia eſſe venena, non alia ratione, quàm quòd euacuatione necant. ſed hoc idem omnia expurgantia facere poſſunt: niſi quantitate admodum modica aſſumpta ſint, qua neque deleteria interimerent. ergo omnia expurgantia medicamenta venena ſunt. Nam venena ſunt, quæ parua quantitate ſumpta necant: quod expurgantibus etiam contingit. in quam ſententiam ſecundo de ratione victus acutorum videtur Galenus hæc ſcripſiſſe: Purgantium enim omnium medicamentorum natura, corporum quę expurgantur naturis contraria eſt, atque, vt quiſpiam dixerit, lethalis & deleteria. Sed contrà eſt: quòd, vt inquit Galenus ſexto epid. parte ſexta capite quinto, venena nulli vnquam vſui ſunt, neque ſanis hominibus, neque ægrotantibus. ſed expurgantia, conſtat, quanto vſui ſint. Præterea venena duplicia ſunt (tertio de temp.) frigore necantia, aut calore. ſed expurgantia ſi quando necant: neque frigore, neque calore id faciunt, ſed euacuatione. ergo non ſunt in genere venenorum. Adde, quòd, qua ratione dices expurgantia medicamenta venena eſſe: cogeris alexipharmaca dicere deleteria, quippe quæ & ipſa, niſi parua quadam quantitate aſſumpta ſint, necare poſſint. Sed mirum: ſi theriacam, quæ venenis medetur, venenum dicas. Quæſtionem hanc ita dirimit Galenus loco citato ex ſexto epid. (referam quæ illic docet, quia nihil habeo hîc noui quod præterea addam) Quædã dicuntur θανάσιμα, id eſt mortifera, pharmaca, quædam δηλητήρια, id eſt venena. mortifera dicuntur: quæcunque interimunt, vtcunque id faciant. atque ita non mirum: ſi contingat medicamentum, aut etiam alimentum fieri θανάσιμον, aliqua quantitate, aut aliqua occaſione. Venena verò ea, quę cùm parua quantitate interimant, nullum vſum præſtant commodum, neque bene valentibus, neque ægrotantibus. cuiuſmodi ſunt aconitum, & marinus lepus. Expurgantia

gantia medicamenta deleteria propriè non ſunt:ſed ſicubi talia dicuntur, in ampliori ſignificatione intelligi debet, vt omnia,quæ quantitate non adeò magna interimunt, mortifera dicuntur. ſed pro breui hac quæſtione hactenus.

De aloe. *Cap. III.*

DE aloe videntur eſſe nonnullæ controuerſiæ in autorum ſcriptis. nam Ioannes Meſue capite primo de ſimplic. ita ſcripſit: Neque ad aliud niſi ad vnum videtur nociuum. aperit enim orificia venarum,apertione ſanguinem manare faciente. Auicena etiam libro ſecundo tractatu primo capite quinto eandem hanc noxam aloę imputat: quantumuis illum conetur Manardus trahere in contrariam ſententiam. Dioſcorides contrà libro tertio capite vigeſimoquarto de aloe ita ſcripſit: Inter alia ſanguinis reiectiones ſiſtit. Dioſcoridi videtur ſubſcribere Galenus,qui tertio de ſimpl.facul.capite decimoquatto docet: aloem eſſe adſtringentem, etſi ſoluat. quod non videtur poſſe præſtare,ſi ſanguinem faceret fundi. quinto libro method. capite quarto,vtitur Galenus vt ſanguinem ſiſtente,& emplaſtico ad hæmorrhagias,medicamento ex thure & aloe: quo nullum eſſet aduerſum magis, ſi ſanguinem fundi faceret. ſexto etiam de ſimp.med.facul.capite vigeſimoſecundo: Etenim medicamen ventriculo gratum eſt,ſi quid aliud,& ſinus glutinans.ſanat autem hulcera,quæ ægrè ad cicatricem duci poſſunt: & maximè quæ in ano ſunt,& pudendo. In hac controuerſia omnes ferè dicunt: aloem talem eſſe facultate,qualem à Galeno dictum eſt,& Dioſcoride,& lapſum eſſe hac in parte Ioannem Meſuem. Iacobus Syluius, & alij quidam neoterici magnopere contendunt illum ab errore vindicare: ſed non video qua ratione id poſſint facere,quantumuis conentur. Dicunt enim,aloëm exteriùs impoſitam,atque cum oui albumine admiſtam ſiccare, conſtringere & ſiſtere hæmorrhagias: tamen potam fluxus ſanguinis mouere. videntur occaſionem ſumpſiſſe ex illis Galeni verbis libri de theriaca ad Piſonē capite ſexto: Aloe, ſquammaq́; æris ſupercreſcentes vlcerum carnes adſtringunt,& fluxiones quæ ſub ipſis naſcuntur,ſubinde exſiccant: aſſumpta verò per os,vniuerſum corpus purgant. tamen qua ratione aloe pota fluxum ſanguinis faciat,non poſſunt dicere. nam ſiue dicatur fieri anaſtomoticon, quia eſt calidum & craſſum, medicamentum, ſiue quidquam aliud: nihil eſt probabile. cùm non ſit aloę tam parua vis adſtringendi admiſta, vt non fiat medicamentum adſtringens. Nam cum tam leuicula adſtrictione non poſſet fieri agglutinans. Veriſſimum ergo cenſeo, quod confirmauere multò antè Leonhartus Fuchſius,& Manardus, & alij viri doctiſſimi: aloëm non aperire,niſi fortè ex accidenti, mordacitate humorum quos educit: ea ratione qua Galenus notat ſexta particula aphor. comment.quadrageſimoſeptimo, educentia atram bilem hæmorrhoidas prouocare, acrimonia ſcilicet eorum, quæ educuntur. quanquam neque hac ratione videtur aloe poſſe venas aperire: niſi fortè minimùm, & poſt multum & longum vſum. nam quanquam eſt bilis extractorium medicamentum: non tamen atræ, neque flauæ adeò multæ, ſed ex primis venis ſolùm. nam Galenus docet octauo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos,capite ſecundo,aloes purgationem nunquam tranſcendere vltra hepar, idque his verbis: Euacuatio igitur ipſa affligentis ſucci per ſolam aloen fit: quæ purgandi vim non fortem habet, ſed vt ea, quæ circa aluum contingit,purgare poſſit. & ſi aliquando ampliori pondere exhibeatur,vſque ad locos circa hepar conſcendit,non tamen totum corpus purgans aloe exiſtit. Quare non videtur poſſe Meſue carete repræhenſione. nam aloe per ſe non eſt medicamentum anaſtomoticon: ex accidenti aliquatenus fortaſſe, & poſt longum tempus. Sed nullum medicamentorum bilem educentium minùs aperit, quàm aloe. Quare falsò imputat hoc nocumentum illi Meſue. quod omnium apertiſſimè refutat Plinius libri vigeſimi ſeptimi capite quarto ita dicens: Aloe ſanguinis excreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pondere ex aqua: ſin minùs, ex aceto pota ſedat. vulnerum quoque ſanguinem & vndecunque fluentem ſiſtit, per ſe, vel ex aceto. hæmorrhoidum quoque abundantiam leniter ſiſtit. Sed eſt quòd interim

notemus controuerſiolam aliam, quę eſt in verbis ipſius Galeni quę enarrauimus, loco nempe citato ex lib. de theriaca: Aſſumpta per os, vniuerſum corpus purgantia fiunt. loco alio ex octauo de compoſitione pharmacorum ſecundum locos: Non tamen totum corpus purgans aloe exiſtit. Galeni ſententiæ videtur contradicere etiam Dioſcorides, qui prædicto cap. inquit: aloem ictericos purgare. conſtat verò: ictericorum purgationem non fieri, niſi humoribus etiam ab ipſa cute tractis. Hic videri poſſit Galenus ſuiipſius oblitus, & nulla ratione à contradictione eſſe liber. quanquam poſſimus dicere: aloem ſolam ſine admiſtione aliorum potentiùs expurgantium, per ſe nihil expurgare vltra hepar, ſed commodè venire in miſtionem medicamentorum expurgantium totum corpus, & icterum ſoluentium. atq; adeò ſolam poſſe hæc præſtare: ſed ex accidenti, expurgato nempe ſanguine, qui eſt ab hepate in vniuerſum corpus diducendus. qua ratione veſica fellis purgat totum corpus ex accidenti, per ſe ſolum hepar. neque quidquam eſt repugnans, hac ratione ſolui icterum: aloë prohibente diſtributionem bilis, & natura interim diſcutiente quod cutem maculat. Sed de his dicta ſufficiunt. nam erratum aliud Meſues de aloë ſequenti capite detecturi ſumus.

De compoſitione medicamentorum expurgantium. Cap. IIII.

PLÆRAQVE eorum medicamentorum, quæ per artem incompoſita ſunt, & proinde à nobis ſimplicia dicuntur: diuerſarum facultatum particulis conſtant, natura compoſita. quæ ipſa compoſitio naturalis, ad tentandam compoſitionem maiorem medicamentorum, artifices impulit. nam cùm actione aliqua eſt opus, in medicamento autem cuius copia datur, commoda ad illam actionem eſt facultas, cæterùm cum alia facultate, qua non eſt opus, coniuncta: ſolemus medicamentum aliud permiſcere, quod facultatem, qua eſt opus, augeat, vel ſaltem non contundat, eam qua non eſt opus, cohibeat. Hæc ſolet eſſe occaſio componendi diuerſa medicamenta. Eſt alia, cùm tam compoſitæ proueniunt ex morbo indicationes, vt illis nullum ſimplicium, quæ ad manus ſunt, videatur poſſe ſatisfacere. duæ hæ occaſiones fecere: non tantùm alterantia medicamenta permiſceri, ſed & expurgantia. de alterantibus procedente opere dicturi ſumus: de expurgantibus nunc ſermo inſtituitur. Ex duabus illis occaſionibus naſcitur duplex miſtionis modus. aut enim permiſcentur expurgantia cum iis quæ corrigunt: aut expurgantia cum expurgantibus. nã cùm (quod paulò ſuprà monſtratum eſt) expurgantibus medicamentis omnibus vis quædam inſit mortifera, & aduerſa ventriculo: non oportet illam ſolam ventriculo occurrere, ſed talibus medicamentis permiſceri: quę vim expurgandi acuant, & qualitatẽ moleſtam emendent. acuitur purgandi vis permiſtione calidorũ: emendatur aduerſa facultas à medicamentis natura ſua ventriculo gratis, qualia ſunt odora. quæ quanquam adſtrictionem nonnullam habeant, qua ventriculo addunt robur: nihil tamen prohibet expurgantibus permiſceri. non enim habent eam adſtrictionem, quæ ventriculum aut roborando, aut conſtringendo, purgationem impediat: ſed quæ ventriculum nimis debilitari, aut lædi non permittat. hæc dixerim ad deuitandam quorundam importunam prolixitatem, longiſſimè diſputantium: an liceat adſtringentia relaxantibus permiſceri. cùm eam admiſtionem mirè commendauerit Galenus tertio de ſimplicium facultatibus, capite decimoquarto, proferens multa exempla cùm eorum, quæ natura compoſita ſunt ex vi adſtringente, & purgante, cuiuſmodi aloë, tum eorum, quæ arte componuntur, vt ſi rhu ſuccum ſcammoniæ admiſceas. Verùm de his breui nos diximus: & quod res habet, & ab Hippocrate deſumptum eſt ſecundo de ratione victus in morbis acutis, capite vndecimo, vbi ita inquit: Veratro quidem nigro vel daucum, vel ſeſeli, vel cyminum, vel aniſum, vel aliud quippiam boni odoris miſcens. hæc Hipp. Mos eſt aliis medicis non accuſandus, ſalem gemmã aut ſpicã nardi permiſcere medicamentis expurgantibus, cùm in trochiſcos rediguntur. Altera cõpoſitio eſt: expurgantiũ cum expurgantibus, quam ex ſecunda occaſione ortũ habere patet. nam non alia de cauſa medicamenta

expurgantia alia aliis permiſcentur: quàm vt multi ſucci euacuentur ſimul, aut æquè, aut non æquè. in qua permiſtione duo ſunt potiſſimùm obſeruanda. quod apud Galenum videre licet lib. cui titulus eſt quos & quando cap. vltimo, & in commentario loci citati lib. 2. de ratione victus in morbis acutis. Alterum, vt medicamenta quę permiſcentur, ὁμοιότροπα ſint, id eſt eiuſdem modi: qualia eſſe dicit veratrum, & peplium: dicuntur verò talia, non quę conſimiles euacuant ſuccos (diuerſos enim poſſunt euacuare, vt commodè veniant in miſtionem) ſed quæ eodem tempore complent expurgationem. eſt enim duplex in medicamentorum potentiis differentia: quædam quæ in vehementia expurgationis conſiſtit, quædam quæ in motionis celeritate. ſunt itaque nonnulla citò purgantia, nonnulla purgantia ſeriùs. cauendum itaque eſt: ne aliquid eorum quæ ſeriùs purgant, cum citò expurgantibus permiſceamus. fieret enim ita diuerſa purgatio, hoc eſt, ſecundum tempus inæqualis: & ita vt cùm alterius ceſſaret motio, & virtutem oporteret conquieſcere, altera denuo purgatio inciperet. aut (quod feliciùs fieret, etſi non innoxiè) quod tardiùs purgat, erumpet cum citiùs purgante: purgationem ipſam nihil iuuãs, & moleſtiam purgationis, ac intemperiem ventriculi vehementer augens. vnde nonnulli ſibi videntur meritò conſuetudinem quandam medicis omnibus valde familiarem vituperare: admiſcendi lenientia cum expurgantibus. vt caſiam fiſtularẽ, gratia exempli, cum agarico, aut rhabarbaro. quoniam dicunt: impotentiora eſſe toto genere lenientia expurgantibus, & tardioris actionis. proindeque lenientia nonnulli offerunt ſola, deinde expurgantia ſeorſum: interpoſito, ſcilicet, eo interuallo, quo ſibi videntur poſſe lenientiũ & expurgantium actionem in idem tempus deducere. Tamen horum ſententiam ego minùs probo. Nam quæ lenientia tantùm ſunt, cùm non expurgent, ſed lubrico & leuitate ſuccos deducant: non habent proprium operationis tempus. ſed ſi quid aliud eſt, quod ventrem citò ad excretionem excitet, citò prætereunt emollientia: ſin minùs, tardiùs. proinde cum medicamentis expurgantibus permiſta, pro virtute ipſorum expurgantium citiùs aut tardiùs deiicientur: præibuntq; emollientia vias, atque ſuo lubrico leniter deducentia, quæ expurgantia traxerint. quod vnum bonum ex horum permiſtione expectabatur. Aliud eſt in expurgantium medicamentorum miſtione cauendum: ne ex omnium ſimplicium quantitatibus maior aliqua doſis reſultet doſi propria alicuius illorum. ſunt enim medicamentis ſingulis propriæ doſes: quæ quantitates ſunt, quibus medicamenta illa commodè exhibeantur, per experimentũ inuentę. vt gratia exempli: rhabarbari doſis eſt à drachma vna vſque ad drachmas 4. quas doſes conſtat vel ad temperatum corpus dici, quemadmodũ in medica arte alia omnia: ita vt nulla omnibus naturis conueniens doſis ſit, ſed pro deuitanda multitudine præceptorum, vt aliæ regulæ, de medio ſemper intelligantur. quemadmodum omnium medicamentorum virtutes in media natura examinauit Galenus, ita vt in hac conuenientes quantitates examinentur, atque mediis naturis offerantur hæc medicamenta his quantitatibus: liceat tamẽ aut maioribus, aut minoribus nonnunquã exhibere, peculiaribus eorum, quibus exhibentur, conſideratis naturis. aut naturis indiſtinctis, præſcribuntur quantitates medicamentorum, ita vt nunquam aut infra quantitatem pharmaci expediat, aut ſupra liceat tentare. verùm ego ad temperatam naturam dici non intelligo. non enim de medioeri natura præſcribetur regula; & reliqua coniecturæ medici permittentur: quando cum tam multa latitudine præſcribuntur doſes. neque profectò cùm dicitur ſcammonij doſin eſſe à granis quinque vſque ad duodecim, & agarici in decoctione à drachmis duabus vſq; ad quinq;. ſunt enim hæ tam amplæ latitudines: vt nequaquam veriſimile ſit, vni naturæ totas eas quadrare. Sed neq; cùm vnica dicitur: vt cùm dicitur, doſis electuarij indi maioris eſt aurei tres. Nam ad permutandas medicamentorum doſes, quanquã conferat nonnihil natura ægrotantis: tamen ſunt alia multa, quæ maiorem videntur diuerſitatem efficere, modus ſcilicet morbi, & magnitudo, & mos. præterea & anni tempus, & reliqua omnia, quæ ad victum ſpectant, & præparatio quæ anteceſſit, & concoctio quæ aut adeſt, aut non adeſt, & humor qui aut turget, aut non turget. horum enim ratione, magis quàm naturæ ipſius qui ægrotat, plus minúsve offertur medicamenti. Igitur hæ doſes nõ ſolũ temperatis naturis præſcriptæ ſunt. Nã calidũ medicamentũ perpetuò afficit

vno modo temperatos, & alio intemperatos: tamen expurgans medicamentum non perpetuò, cùm reliqua omnia conſideranda ſint, quæ diximus. ſiue temperatum hoc in loco intelligas, quod optima temperie eſt: ſiue quod mediocriter cedit pharmacis. nam & id idem corpus, quod mediocriter pharmacis cedit natura ſua, poteſt nunc ex modo morbi, aut ex occaſione alia difficulter ſolui: & quod natura facilè ſoluitur, poteſt modò ex occaſione pharmacis reniti. Non itaque res ita habet. ſed cùm medicamenta expurgantia (vt neque alia aliqua medicamenta) operari non poſſint, niſi certa quadam quantitate adhibita, cumque propter mortiferam qualitatem, quam permiſtam habent, niſi parua ſatis quantitate ſumantur, noxia ſint, aut etiam pernicioſa: inuentum experimento eſt, ex multa medicorum diligentique obſeruatione, nunquam medicamenta infra minimam doſin exhibita inſigne aliquid operari, nec ſupra ſummam doſin dari poſſe citra ægrotantis magnam noxam, aut etiam vitæ diſcrimen. Quare danda quidem medicamenta ſunt his, qui difficillimè expurgantur, cùm reliqua omnia indicant augendã eſſe medicamentorum doſin, in doſi maxima: his qui expurgantur facillimè, atteſtantibus reliquis omnibus, in doſi minima: mediocribus, in mediocri: tamen infra minimam, aut ſupra ſummam nunquam exhibendum eſt. quoniam hoc facit noxas non ferendas, illud nihil confert. cùm verò ab autore quopiam ſine diſtinctione dicitur doſis, intelligendum eſt: id quod dicitur, eſſe doſin ſummam. hanc enim oportebat magis definire, quàm minimam: quantò ſcilicet aucta quantitate medicamenti, quàm imminuta, peccatum poteſt fieri grauius. Igitur cùm medicamenta aliqua ſimplicia in mixtum aliquod coniicimus, conſiderare oportet ſingulorum doſes, & tantum ab vniuſcuiuſque doſi detrahere, quantum reliquorum quantitatibus ſuppletur. ita vt quod ex illis omnibus reſultat, nullius illorum ſummam doſin ſuperet. eſſet enim illud perinde, ac ſi medicamentum illud in doſi maiori maxima daretur. Tamen intellige, non eſſe abſolutas quantitates eorum quæ permiſcentur, conſiderandas, ad reddendam alicuius ſimplicium ſummam doſin: niſi contigerit medicamentorum quæ permiſcentur, doſes eſſe æquales. nam ſi inæquales ſunt: cõſtat drachmã, exempli gratia, eius cuius doſis eſt maior, non ſufficere pro drachma eius cuius doſis eſt minor. Nam ſi quis det agarici drachmã mediã, & medullę caſſię vnciã mediã, pro minima doſi exiſtimatur: ſi drachmã vnã agarici cum vncia vna caſſiæ, media cenſetur. Contrà ſi offerat drachmã mediam agarici, & pro reliquo reponat drachmã mediam ſcammoniæ, tranſcendit ſummam doſin. Igitur non ſunt quantitates abſolutæ conſiderandæ, ſed proportiones. vt ſi ex agarico mens eſt medicamentum componere in minima doſi, & de minima doſi agarici dimidium ſubtrahitur: dimidium etiam ſubtrahi debet de minima doſi medicamenti alterius, quod cum illo coit. ſi verò mens eſt medicamentum componere in maxima doſi, perinde eſt faciendum. ſi ſcilicet dimidium ex maxima ſubtrahitur: dimidium quoque ex alterius maxima debet ſubtrahi, quanquam portiones illæ inæquales ſint. Nam conſtat: ex inæqualibus doſibus, æquales partes ſecundum proportionem, fore inæquales quantitate abſoluta. Corrigentia etiã, quæ cum his medicamentis admiſcentur, non debent haberi pro expurgantibus: nec reliquorum doſibus debent detrahere aliquid. ſed permiſceri debent, ita vt fit ab ipſis pharmacopolis ex arte: nobis ſeorſum præfinientibus in ſyngraphis expurgantium doſes. Ex dictis intelliges duos grauiſſimos errores Gentilis Fulginatis in libro de proportionibus medicinarum. dicit enim primò, cùm coëunt multæ medicinę ſoluẽtes: debere aliquam illarum habere doſin propriam in doſi compoſiti: quandoquidem reliquas inquit non ſoluere, quòd non habent conuenientem quantitatem. tamen fallitur apertè. nã poteſt, ex multis minoribus doſi conuenienti, doſis compoſiti conueniens reſultare: immo verò, ſi vna illarum habet conuenientem, neceſſe eſt ratione aliarum compoſitum habere nimiam. dicit deinde: licere medicamenti fortioris, admixti cum debilioribus, præſtare plus, quàm illius medicamenti fortioris, ſit ſumma doſis. ita vt ſcammonij ſummam doſin dicat duodecim grana: tamen concedat electuarij ex ſtœchade, epithymo, & hiera partem, in qua ſcammonij ſolius ſint triginta grana. quoniam, inquit, datur ſcammonia cum declinantibus illam ad inferiorem gradum. tamen hic error non eſt ferendus, vtpote pernicioſus.

perniciosus. non enim ſolùm gratia admiſtionis aliorum, niſi corrigentia ſint, addendum non eſt vnius doſi: ſed tantum ſubtrahendum, quantum aliorum portionibus ſuppletur. nam ſi intenſum remittitur à remiſſo: remiſſum intenditur ab intenſo. atque ita ſeruata proportione ſimplicium, quam diximus, fit miſtum remiſſius intenſiſſimis ſimplicibus, & intenſius remiſſiſſimis: & quantitas doſis prouenit tantò maior doſi intenſiorum, quantò compoſitum illis eſt remiſſius: & tantò minor doſi remiſſiorum, quantò illis eſt compoſitum intenſius, fitque hac ratione conueniens doſis. Ex quibus ſatis elucet error Ioannis Meſues: qui aloem melli admiſtam minùs expurgare, quàm ſine melle, ſcripſit. nam mel ipſum per ſe ſubducit aluum: non ergo aloes vim ſoluendi cohibebit. dicta ſi obſeruentur in compoſitis medicamentis: fiet vt quoniam cum corrigentibus permiſcentur, ſine grauibus ſymptomatis expurgatio fiat. quoniam ὁμοιότροπα ſunt, non diuerſa: atqui quoniam præſcriptam ſeruant doſium regulam, nec nimia ſit, nec deficiens. quare omnia circa expurgationem rectè cadent. Sed de expurgantibus medicamentis ſatis diximus: de alterantibus nunc dicendum eſt. de modo quo operantur ; eſt caput 12. primi huius operis libri. de ſecundis qualitatibus quæ in cognitionem primarum nos ducunt, dicemus in primis in hoc nono.

Quæ qualitates ſecundæ quas primas indicent. *Cap. V.*

PHILOSOPHI ferè omnes, & medicorum non pauci, ex ſecundis qualitatibus rimantur temperies rerum: non diffidentes ſe hac ratione poſſe qualecunque ſit temperamentum ratione ſyllogiſtica inuenire. cùm enim ſecundas facultates ex primis naſci ſibi perſuaſerint: qualitates ſecundas ex modo quo ſunt primæ (eſt verò id temperamentum) naſci, certum eſſe putant. Cùm verò hæc ita habere phyſici omnes dicant: deinde in ſecundarum qualitatum ſignificatione variè opinantur. nimirum dant alij candorem calori, alij frigori, viriditatem perinde, nigredinem eodē modo. denſitatem alij frigoris, alij caloris ſobolem dicunt. hinc fit vt oleum alij calidum, alij frigidum ſtatuant: & acetum alij vrens, alij perfrigerãs vehementer eſſe contendant. neque ſolùm de his, ſed vel de venenis ipſis, quibus certum eſt alterum ſummè ineſſe, hæreant: vt non deſint, qui cicutam venenum calidum eſſe contendant. peperit verò in re hac omnium minimè ignoranda medicis, tantam opinionum varietatem ipſa placiti ex quo procedunt falſitas: quam primus omniũ ſapientiſſimè prodidit Galenus. ſtatuunt ſcilicet: ex coloribus & accidentibus quę inſequuntur modum ſubſtantiæ, & ſaporibus, ſentiri poſſe rei cuiuſpiam temperamentum. quod tamen de nonnullis qualitatibus omnino eſt falſum: de aliis quodammodo verum eſt, tamen non omnino, vt ſermo hic monſtrabit. Qua ratione alba calida eſſe dicas aut frigida, & nigra contraria albis vt colore, ita temperamento: cùm nix & calx ſint maximè candida, & lac tithymalli vero lacti ſit concolor? iam verò de craſſitie aut tenuitate quid dicas: cùm tam frigida quàm calida medicamenta poſſint eſſe vel tenuium partium, vel craſſarum? & videas plæraque denſari à frigore, & alia multa craſſeſcere à calore. iam odores & ſapores quo pacto indicent: cùm cicutam experiamur graui odore & ſapore amaro? nimirum omnia hæc argumenta, quæ ad cognoſcenda temperamenta rerum ducuntur à ſecundis qualitatibus, ab extraneis quibuſdam dicit eſſe Galenus: ei vni fidit, quod ab operatione ductum eſt. nimirum quod calfacit, calidum eſt, quod refrigerat, frigidum: dummodo in temperato corpore periculum fiat, aut etiam in corpore ægrotante, argumento ducto à iuuantibus & nocentibus. id enim à quo calidum corpus læditur, eſt calidum, & à quo frigidum læditur, eſt frigidum: ſi, ſcilicet, ea læſio alterando fiat. nam ratione cauſæ morbi, nihil mirum calidum pręter naturam corpus lædi à frigidis: vt febricitantes ſæpè læduntur ab aqua frigida. Animaduerte tamen, quanquam quod calidum præter naturam corpus lædit alterando, calidum eſt: non tamen perinde quod iuuat, frigidum eſſe, niſi id vehementer faciat. Nam & quæ remiſſiùs calida ſunt, poſſunt iuuare. ſed hæc curationis methodum attingunt. modò illud vnum ſtatuimus, nullum eſſe certum argumenti

locum ad inueniendum rei cuiuſpiam temperamentum ex ſecundis qualitatibus,ſed ex modo quo nos afficiunt ſolùm: ita vt in hac doctrina nullum ratio locum habeat, ſed tota ſit empirica. ſed (dices) ſi hæc ita habent: quorſum Galenus de ſaporibus & temperamẽtis ſingulorum tam multa diſceptat quarto de ſimp. med.fac. dicens: hos ſapores caloris eſſe,illos frigoris? Præterea,qua ratione poſſumus effugere illud argumentum quod in principio propoſitum eſt: ſecundas qualitates ex primis fieri, & proinde ſequi illarum modum? Animaduertendum hîc primò eſt, non idem eſſe: qualitatem aliquam ex calore fieri,aut in calido corpore eſſe. vt gratia exempli: amaritudinem ex calore vincenti naſci,aut calida eſſe amara. nam fieri poteſt: vt res aliqua amara ſit participatione partium calidarũ,tamen vt tota calida non ſit.ſunt enim omnia medicamenta, quantumuis ſimplicia videantur,compoſita tamen natura:ac plærunque ex contrariarum facultatum partibus. eodem modo intellige de aliis qualitatibus. animaduerte præterea: qualitatum ſecundarum quaſdam neque caloris,neque frigoris eſſe ſoboles:huiuſmodi ſunt colores. quaſdam quidem eſſe: tamen neque eas ſignificare exactè temperamenta medicamentorum:tales ſunt modi ſubſtantiæ, odores & ſapores. Singulorum verò rationes iam dico. Colores,(vt dictum eſt tertio libro ex ſententia Platonis,quæ hac in parte ſaltẽ eſt probabilior) ſunt flammulę quædã & ſplendores in extremitatibus corporũ.participantur à corporibus admiſtione ſplendidi,quod eſt naturæ ignis cœleſtis:cũ elementis,quæ per ſe ſine colore ſunt.dictum quoque eſt: ignem illum neque calidum eſſe, neque frigidum, ſed ſplendidum. ex quibus conſtat: proportionem & admiſtionem huius ignis cum elementis, non permutaturam rei temperamentum. eoque colores nulla ratione poſſe temperies ſignificare: ſed colorem quemcunque poſſe cum calore, & cum frigore conſiſtere. ſed ſi hæc vera forent (addes)non fieret res eadem,quòd vreretur,aut perfrigeraretur, alterius coloris. Sed neque hæc conuincunt.Nam fit alter, aut alter color:quia variat proportio ignis cœleſtis ad elementa.Hæc variare poteſt bifariam:aucta aut imminuta quantitate ignis ipſius,aut eo non variante,ſed permutatis ipſis elementis. augeri aut minui ignem cœleſtem ſimpliciter, neque calorem auget neque frigus:cùm ille neque calidus ſit,neque frigidus.Sed alteratio ſecundũ ipſa elementa, poteſt calorem aut frigus augere. elementorũ enim ſunt primò calor & frigus. quòd à prima generatione res hæc viridis ſit,illa nigra,poteſt facere maior,aut minor ignis cœleſtis participatio:elementis aut eodem modo,aut diuerſo, vt tu velis fingere, habentibus. Sed quando res quæ modò alba eſt aut pallida, gratia exempli, colorem commutat: paſſione accepta ſecundum elementorum ſubſtantiam, id patitur. quo fit,vt de rerum diuerſarum temperamentis natiuis ex diuerſis coloribus nullum ferre iudicium poſſis: tamen de rei eiuſdem quæ colorem ex colore comparauit,temperamento aduentitio poſſis iudicare,adhibitis quibuſdam coniecturis.Nam lapides vſtione denigrantur primò,deinde dealbantur: & excrementa humana nigra fiunt, nunc calore,nunc frigore.ſed de his aliis locis docuimus ratiocinari. Itaque colores hoc modo ſe habent. Craſſitiem & tenuitatem, & reliqua accidentia modi ſubſtantiæ,non dubium eſt ex miſtione elementorum prouenire. ſed cùm elementa nõ duo ſint,in quibus ſecundum ſolam rationem maioris aut minoris vnius ad alterum poſſit proportio variare,ſed quatuor, quorum quodlibet vtcunque immutatum totam proportionem immutat: fiunt complures miſtionum modi,& illorum varietas mira facit, vt euadere res poſſit calida & tenuis, & frigida & craſſa, aut frigida & tenuis. Nam finge magnas proportiones terræ & ignis, mediocrem aëris, minimam aquæ: fit res calida & craſſa.ſi vis frigidam & tenuem: finge aquæ & aëris maximas portiones,minimas terræ & ignis. rem frigidam & craſſam,aut calidam & tenuem:non eſt difficile intelligere. quòd ſi nos potuimus ex quatuor elementis modos miſtionum excogitare,quibus hæc fient: quantò veriſimilius eſt, ipſas rerum naturas mille talia machinaturas. Quare neque accidentia cùm ex prima generatione res comitantur, quidquam poſſunt indicare, ſaltem de temperie calidi & frigidi. ſed neque de ſicci & humidi temperie videntur poſſe ſignificare.Nam cùm ex quatuor elementis aliud ſit craſſum & ſiccum,aliud tenue & ſiccum, aliud craſſum & humidum, aliud tenue & humidum: conſtat quodcunq; temperamentũ,poſſe cum quocunq; modo

ſubſtantiæ

ſubſtantiæ conſiſtere. mollities & durities longè differunt à craſſitie & tenuitate. ſunt enim medicamenta dura, ſed friabilia tenuiorum partium, quàm mollia, ſed glutinoſa. poteſt verò eſſe quod durũ eſt, friabile, aut nõ friabile: & quod molle, glutinoſum, aut non glutinoſum. Itaq; poteſt eſſe medicamentũ durum, & tenuium partium: molle, & craſſarum. Igitur longè diuerſa accidentia ſunt craſſities & tenuitas partium, à mollitie & duritie. cùm itaq; ex craſſitie aut tenuitate non poſſit rei temperamentum coniectari: ex mollitie aut duritie videtur poſſe. non enim alia ratione diſtinguit Galenus membra mollia à ſiccis, in tractatione de temperamentis. tamen has quoq; qualitates ſcire licet ſignificare humorẽ & ſiccitatem quæ actu ſunt, & has ipſas cum quibuſdã limitationibus: excluſis nempe vehemente frigore, & ardente calore, quæ duo poſſent iudiciũ perturbare. Sed neq; cum his limitationibus, neq; cũ quibuſuis alijs, poſſis ex mollitie aut duritie, humorẽ aut ſiccitatẽ quæ ſunt potentia, intelligere. nã muria, & bilis, & lotium, & mille talia, mollia ſunt admodum, & ſicca: ruſus cucurbita, & perſica res his multò duriores, humectant. requirimus verò in medicamentis potentia, nõ actũ qualitates. quare neq; mollities aut durities ad hanc doctrinam quidquam conferunt. Sapores aliquanto plus ſignificant: quin potiùs quantum in ipſis agitur, euidenter indicant temperamenta ſubſtantiarum, quibus inſunt. Sunt enim illorum quidam, qui nunquam non fiunt ex frigore, hi ſunt acerbus, auſterus, & acidus: quidam qui ſemper ex calore, hi ſunt ſalſus, nitroſus, amarus, & acer. quanquam neq; hoc paſſus eſt Auerroes ſine controuerſia tranſigi, lib. 5. collect. 27. cætera ex Galeno recipiens, negat ſaporem amarũ ex calore fieri ſemper: ſed ex calore aut frigore fieri poſſe, modò calor aut frigus cum deſiccatione coniungantur. nititur hæc monſtrare exemplo multarum rerũ, quæ cùm amaræ ſint, calidę nõ ſunt. cineres ſanè conſtat eſſe vſtione genitos, ſed frigidos & ſiccos & amaros. cicuta omniũ maximè videtur illi fauere: eſt enim frigidiſſima vſq; adeò vt necet, & amara. his addit hãc rationẽ: fructus oẽs cùm maturantur, calidiores fiunt. eſt enim maturitas concoctio quædã, & omnis cõcoctio fit aucto naturali calore. ſed ſunt fructus, qui cũ immaturi adhuc, amari ſint, maturati dulceſcunt. Si ergo cùm incaleſcũt, dulceſcunt ex amaris: eſt nonnunquã amarus ſapor ex frigidiori cauſa, quàm dulcis. His rationibus ductus ita ſtatuit: amarũ ſaporem ſequi ſiccitatẽ, ſiue ea cum calore, ſiue cũ frigore coniuncta ſit. eſt verò vltima hæc argumẽtatio aduerſus Galenũ fortior: eò quòd Galenus ipſe inueſtigat ex modis maturationis ſaporũ cauſas. fructus enim oẽs oſtendit ex ſaporibus frigidioribus (vt ita eos appellẽ) ad calidiores procedere. Fiunt enim (vt inquit) ex acerbis quædã acida, quædam dulcia, quædã pinguia. ea nempe quorum acerbitas reſoluitur ſolo calfactu: dulceſcunt manentia dura, & ſeruantia quodammodo acerbitatẽ, vt caſtaneæ. quorũ verò acerbitas reſoluitur ſola humectatione: aut humor eſt aqueus & craſſus, fiuntq; ita auſtera: aut aereus & tenuis, fiúntq; acida. quorũ acerbitas reſoluitur calfactu & humectatione: aut humor eſt aqueus, & fiunt dulcia & mollia: aut aereus, & fiunt pinguia. His addit Auerroes, fieri quædam ex amaris dulcia: quod ex ipſis Galeni principijs videtur firmiſſimum argumentum temperamenti frigidioris, quod nonnunquam amaritudinem creat. quòd ſi mel vſtione amareſcit: neque id indicat, ex maiori calore amaritudinem fieri ſemper quàm dulcedinem, ſed aliquando. quod neq; Auerroes neget. Cæterùm, vt paulò antè dixi, Galenus contrà cenſet. neq; ille ſolus, ſed cum illo omnes medici: demptis, vno Auerroe inter ſuperioris ſeculi autores, & inter hodiernos Franciſco Valeriola, in enarratione quarta lib. 1. qui reliquos omnes prouocant in hac controuerſia. Tamen non omnes vincuntur illorum argumentis, quantũ ego intelligo: quin potiùs illi vincuntur, quos argumenta, non leuia illa quidem, ſed quæ non carent ſuis dilutionibus, ab opinione receptiſſima reuocarunt. Nam ea omnia argumenta, quæ ab exemplis rerum frigidarum & amararũ deſumpta ſunt, vnica illa diſtinctione diluuntur, quam paulò antè ſcripſimus: nõ idem eſſe, dicere, omnis amaritudo naſcitur ex calore, & omnia amara ſunt calida. cùm res aliqua

poſſit eſſe excellenter frigida: quæ tamẽ participet calidas partes, quarum cauſa amara fiat. Sed addes his, ſi calidæ partes plures ſunt, aut maiores frigidis: rem quoq; calidam fieri. nimirum cùm duæ ſubſtantiæ contrariarũ qualitatum veniunt in vnam mixtionem: vincentis aut magnitudine, aut intenſione, denominatio tribuitur toti. ſi verò pauciores, aut minores ſunt partes calidæ frigidis: non poſſint toti medicamento impertiri ſuos ſapores, quin potiùs ſapor frigidarum partium elucebit. Non igitur videntur duo hæc ſimul poſſe verè dici: amarum ſaporem eſſe in calido, & medicamentum aliquod frigidum, amarum ſe guſtui exhibere. Eſt ſanè hæc argumentatio ſecunda, ſubtilis. ſed audi dilutionem, qua percepta rem ipſam intelliges diſtinctè. Qualitates ſecundæ attemperantur mutua admiſtione, vt & primæ: tamen ſunt illarum aliquæ, quæ cæteris paribus (quod attinet ad magnitudinem, & intenſionem) natæ magis ſunt alias in ſuas formas tranſmutare, quàm in aliarum formas abire. ſunt verò tales, extremæ qualitates: atq; inter ipſas extremas qualitates, eſt ſemper aliqua, cui hoc præcipuè ineſt. vt inter colores, niger hoc habet inſigniter. nigræ enim ſubſtantiæ etiam minima portio aliam quamcunq; inficit: nigra verò ægerrimè colorem amittunt. hoc etiam principium accepimus in tertio libro, ad monſtrandum: poſſe fieri vrinam nigram, & tenuem. quandoquidem oſtendimus hac ratione: multò minorem portionem ſufficere ad denigrandum, quàm ad craſſitudinem inducendum. quod inter colores habet nigrities, hoc habet inter ſapores amaritudo. quod non minùs licet experimento explorare. In vas aliquod aqua aut poſca plenum, immitte tantillum bilis, aut diſſolue tantillum aloes: & videas totum liquorem continuò amareſcere. contrà vas plenum bile, tanta immiſſa aqua aut poſca dilue, vt amaritudinem deponat: & videas grandes congios liquoris inſumi, vt vix tandem amaritudo euaneſcat. nimirum amaritudo vbicunq; eſt, elucet: quantumuis exiguis inſit partibus, & multò pluribus contrariæ qualitatis admiſta ſit. quare nego, ſi quæ res amarã ſe guſtui præbet: calidarum partium habere plures, quàm frigidarum. non enim (arbitror) tu neges: liquorem conflatum ex aquæ libra vna & bilis octaua vnciæ parte, frigidum eſſe. quem tamen experiere amarum. Quòd fructus aliquis ex amaro maturitate fiat dulcis, non recipio. non enim putauerim, eum qui vehementer amarus ſit, ſatis dulcem aliquando euaſurum. Quòd verò ex vehementer amaro minùs amarus fiat, & dulcedinis magis particeps, aut ex parua aliqua amaritudine dulcis: non nego. tamen video eſſe duplicem modum huius maturitatis, ſine ſententiæ contrariæ aſſertione: aut excretis amaris partibus pro excrementis inter coquendum: aut permiſtione humidarum partium deponentibus ariditatem, atq; ita dimittentibus amaritudinem. fit enim amarus ſapor, non ex calore ſolùm: ſed ex calore, & ſiccitate. vtralibet qualitate depoſita remitti poteſt. & ſanè ambabus rationibus hoc fieri mihi perſuadeo: bona parte abeunte cum incontento humore, qui reſoluitur, reliqua permixta cum humore vtili. ſed de ſpeciebus maturitatis dicemus multò plura in commentarijs, quæ Deo dante citò ſumus edituri in quartum librum Meteor. Ariſtotelis. Sapores itaq; ex quibuſdam temperamentis fiunt non ambiguis: ſed gratia permixtionis diuerſarum partiũ, nihil indicant certum. Notatum verò hîc velim, antequam hoc caput concludatur: nihil eſſe impoſſibile ſaporem aliquem frigidum (ita voco diſtinctioris doctrinæ gratia eum, qui frigus propriæ ſubſtantiæ ſignificat) fieri à cauſa calida, hoc eſt, rem aliquam aceſcere actione cauſæ calidæ. Nam neque rem aliquam refrigerari à calore ex accidenti eſt impoſſibile. quare nihil perturbere, videns vina aceſcere ad ſolem poſita: neq; ſi quando Alexandrum Trallianum, aut Auicenam, aut alium quempiam autorem, audis dicentem, cibum ex calore ventriculi aceſcere. Nam præterquam quòd doctrina ipſa per ſe eſt ſuſpecta, quod alio loco explicuimus: aduerſus ea quæ modò diximus de ſaporibus, nihil affert. Nam multò aliud eſt: ſaporem naſci ex temperamento calido aut frigido, quàm fieri cauſa calida aut frigida impetente extrinſecus. Sapores ita habent vt dixi. Odores eiuſdem naturæ ſunt cum ſaporibus, vt ſecundo

libro

libro oſtendimus: minima quadam differentia diſſidentes craſſitiei aut tenuitatis. Sapores ſcilicet ſunt aquæ, odores vaporum. quare odorum differentiæ, ſi ſentiri à nobis poſſent, perinde indicarent, quantum ſuſpicor, ac ſapores. tamen quia differentiæ nos latent, præ noſtri odoratus imperfectione: multò minus ex odoribus perſentimus, quàm ex ſaporibus. Nam eorum quæ ad odoratum pertinent, nullas ſpecies ſentimus, ſed hæc duo ſolùm: ſit ne res odora, an inodora, & ſit ne odor gratus, an ingratus. Hæc verò nihil poſſunt ſignificare. Nam quòd res aliqua ſit inodora, fieri poteſt ex partium craſſitie: quæ, vt antea diximus, poteſt cum calore & cum frigore conſiſtere. iam verò vt odora res quæpiam ſit, calorem quendam exigit. tamen obeſt partium diuerſitas, quam in ſingulis rebus eſſe diximus, multò magis iudicio, quod ex odoribus fertur, quàm ei quod ex ſaporibus. Nam omnes partes, ex quibus res ea, cuius temperamentum exploratur, conſtat, occurrunt linguæ, quanquam ſint multiformes: odoratui tamen illæ ſolùm, quæ in vapores ſoluuntur. quanquam ex multis alijs res ſit conflata. collegimus itaq;, ex nullis qualitatibus earum quæ ſecundæ appellantur, firmum ſatis indicium ſumi temperamenti. ſupereſt igitur ſola experientia: cui vnicæ fidendum eſt, etſi à ſaporibus nonnihil iuuemur in hac dignotione. Notandum obiter hîc eſt, falsò dixiſſe Valeriolam, Galenum opinari: nihil amarũ poſſe eſſe boni odoris. Nam quanquam capite vigeſimoprimo libri quarti de ſimpliciũ medicamentorũ facultatibus ſcripſit: καίτοι τό γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες: tamen eodem loco ſtatim ante hæc verba, ita dixerat, In omnibus ferè conſentiunt guſtus, & olfactus. tamen in ſuauiſſimis, velut roſæ, differunt quidem, & plurimùm diſſident. non enim ſolùm guſtantibus ſuauia non ſunt: ſed amaritudinem etiam non paucam præ ſe ferunt. Hæc cùm dixerit, quibus apertè concedit amaram roſam, ſuauiſſimam eſſe odore, imò verò miſſo exemplo, hoc plærunq; ita contingere, vt quòd ſuauiſſimum eſt odore, non ſolùm non ſit gratum guſtui, ſed amaritudinem etiam præ ſe ferat, atq; eam non paucam: quomodo ſtatim diceret, nullum amarum eſſe odorum, ſi ſanus modò erat? multò igitur probabilius ſit, aliquid aliud in Galeni verbis contineri, quàm illum inſanire. quid illud ſit? quid aliud, quàm quod mox addita verba declarant: quæ Valeriola in enarratione omiſit? eſt enim hæc tota dictio: καίτοι τό γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες, οὐδ' ὡς φάρμακον, οὐδ' ὡς τροφὴ ἡμῖν ἡδύ. id eſt, atque quia amarum eſt, nunquam eſt bene olens, neq; vt pharmacum, neq; vt alimentum nobis gratum. hæc Galenus. quæ non aliorſum dixit, quàm quòd amara etſi habent plærunq; gratos odores, quod mox dixerat: tamen qualis pharmaca, aut alimenta guſtui grata, nunquam habent. nimirum ſunt alij quidam odores, qui delectant naſum, alij qui prouocant guſtum: illos plærunq; adeſſe rebus amaris dixerat, multùm hac in parte conſentiens Theophraſto: hos negat, experimento ipſo ductus. nullus ſanè quantumuis moſchi odore delectetur, ad illius eſum prouocatur. nihil itaq; hac in parte eſt erratũ à Galeno: neq; eſt quod Valeriola fingat hoſtem, quem feriat. ſed de propoſita diſputatione hæc ſcire expedit.

De vino, ſit ne humidum an ſiccum. Cap. VI.

DE vini temperie parum videtur inter præcipuos artis medicæ autores conuenire. Nam Galenus ſecunda particula aphoriſmorum commentario vndecimo, vinum calidum & humidum eſſe dicit. eandem ſententiam ſcripſit in commentario decimo octauo eiuſdem particulæ, & capite decimo ſexto libri tertij de cauſis pulſuum, vbi docet: vinum nutrire celeriter, quia in eo eſt vigens calor, dux humoris. Paulus etiam & Aetius vinum calidum & humidum ſecundo gradu dicunt eſſe. Sed contrà eſt, quod idem Galenus quinta particula aphoriſmorum commentario quinto, vino calfaciendi & deſiccandi potentiam videtur tribuere, his verbis: Rurſus autem qualitate ſanat, eam quam fecit affectionem: neruos calefaciendo, atq; exiccando. Eſt igitur conſtituta magna controuerſia inter grauiſſimos autores, & in ipſius Galeni verbis. quam

Manardus volens dirimere libro quartodecimo epiſtola tertia, vinum humidum alimentum eſſe dixit, & ſiccum medicamentum. veruntamen, quantum ego intelligo, maius aliquid ſignificant Galeni loca, quæ vinum humidum eſſe dicunt: quàm calidum & humidum alimentum eſſe. Nam ex doctrina Galeni tertio de temperamentis: omne alimentum, vt alimentum, calidum eſt & humidum. quoniam ſcilicet auget ſanguinem: & ſubſtantiam calidam & humidam reparare, omnibus alimentis eſt commune. quare quod omnibus eſt commune, nulli tribuetur veluti peculiare. Sed cùm alimentum aliquod calidum, aut humidum, frigidúmve, aut ſiccum dicitur, non eò quòd nutriens eſt: ſed quòd aliquam harum qualitatum habet excellentem, tale appellatur. quare vinum & vt alimentum, & vt medicamentum: calidum & humidum eſſe cenſeo. calfacit enim & humectat manifeſtè ſua propria ſubſtantia. neq; enim ſi ſiccum eſſet, poſſet eſſe valde nutriens. neq; profectò habet ſubſtantiam vnam, qua operetur, vt alimentum: & aliam, qua vt medicamentum. quòd ſi quam tamen ſiccitatem inducit, illud facit ex accidenti: aut aucto calore, (quemadmodum obmuteſcentiam eius qui ebrius eſt, ab ipſo vino ſanari, calfactis neruis per ſe, & ex nimio calfactu ex accidenti deſiccatis, docebat Galenus quinta particula aphoriſmorum commentario quinto) aut facta per occultam expirationem multa humidæ ſubſtantiæ euacuatione. Conſtat verò, omnes has operationes ex accidenti fieri, non per ſe. operationes autem quæ ex accidenti fiunt, non tribuunt medicamentis denominationem: ſed illæ, quæ per ſe. alioqui balneum aquæ calidæ cogeris ſiccum medicamentum appellare. Nam nimia calidæ aquæ infuſio extenuat corpora, humoribus exolutis per halitum, & aquam frigidam calidum medicamentum appellabis: quippe quæ ſolet conuulſiones ex repletione ſanare, vt Hippocrates docet quinto aphoriſmorum vigeſimo primo neq; ſolũ hoc, ſed & medicamenta omnia expurgantia, cùm primo ingreſſu & per ſe corpus calfaciant, deinde refrigerant & extinguunt febres, euacuatis ſcilicet vitioſis excrementis. igitur ſi operationes, quæ ex accidenti fiunt, denominationes medicamentis non dant: non eſt quòd vinum ſiccum dicatur, neq; vt medicamentum. ſed humidum apertè eſt, quod moderatus eius vſus oſtendit: in quo id quod per ſe fit, oportet explorare, & ab eo quod ex accidenti, diſtinguere. Affectiones etiam quibus hi, qui multo tempore largis vini potionibus aſſueuere, ſolent laborare, illud apertè declarant. ſunt enim illæ omnes humidæ. laborant enim multis fluxionibus, podagra, & paralyſi: & (vt ſemel dicam) eneruati & molles redduntur. Sed obijciat nobis aliquis: has affectiones, vt ſunt humidæ, ita eſſe & frigidas: atque hac ratione neq; calidum eſſe vinum oportere. Tamen hæc ratio nihil indicat. Nam vinum cùm immodica quantitate aſſumitur, vſq; adeò vt coqui non poſſit: frigidum fit ex cruditate. ab humore tamen non poteſt expoliari, vt neq; aqua: cùm tamen à ſuo frigore expolietur facillimè. Nam patientes qualitates, etiam ſi agentes ſint maximè propriæ, ſunt illis difficiliùs ſeparabiles. eſt igitur vinum & medicamentum, & alimentum, calidum & humidum. tamen meritò fit, vt ex immodico eius vſu morbi fiant frigidi & humidi. quod verò de vini calore dictum eſt, intelligi debet de vino confecto, coctoq;, vt oportet. nam quod tam recèns extractum de vuis eſt, vt nondum ſit coctum: apertè eſt aliquando frigidum. Sed illud nec vinum quidem dicendum eſt, ſed muſtum. de quo intelligendum eſt, quod Galenus dixit libello de cibis boni & mali ſucci. at in vinis quod vetuſtiſſimum eſt, & Cæcubum, vt diximus, à Romanis appellatur, adeò ab albo & auſtero, nec non recente craſſoq; differt: vt illud efficaciſſimè calfaciat, hoc manifeſtam refrigerandi vim habeat. itaq; interpretor id, quod quia recens eſt, refrigerat, nondum propriè eſſe vinum: quod quia auſterum, iam eſſe acetum. quod verò de albo à Galeno dictum eſt duodecimo methodi, capite quarto: Neq; enim inuenias ex albo vinorum genere calidum vllum: non ſimpliciter, ſed ad ruffa dictum intelligo, & ad flaua.

Fiant

Fiant ne medicamenta vſtione mitiora an mordentiora. Cap. VII.

PLÆRISQVE medicamentis vtuntur medici, modò vſtis, modò non vſtis. quare multùm refert definire, an per vſtionem fiant calidiora & mordaciora, an contrà frigidiora & mitiora. vt qua ratione differat medicamentum vſtum à ſe ipſo non vſto, non ignoremus. Conſtat æruginem miſy, & chalcitim à Galeno vri tertio methodi, capite ſexto: vt fiant mitiora medicamenta. Eſt enim illic ſcriptum in hunc modum, poſt alia multa: Sanè ærugo magis etiam quàm hæc minuere carnem poteſt, ita vt genus eorum, quæ cicatricem inducunt, omnino ſit egreſſa. at ſi illa etiam aduras, vt minùs acria, ſic ad cicatricem inducendam reddes magis apta: ſi verò etiam laues, adhuc mitiora. hæc Galenus. quibus non obſcurè videtur innuere: vſtione fieri mitiora medicamenta. tamen contrà eſt, quod de ſale ita ſcripſit vndecimo de ſimpl. capite decimoquinto: Sales vſti digerunt quidem magis, quàm non vſti: quantò ſcilicet ſubtilius ipſum corpus accepta ab igne facultate redditur, velut & in aliis quæ combuſta ſunt, euenire diximus. Verùm non perinde ac ij qui non ſunt vſti, ſolidam ipſam ſubſtantiam contrahere conſtringereque poſſunt. itaque Galenus docet, vſta amittere vim adſtringendi: tamen comparare vim diſcutiendi, quam conſtat in calore contineri. Adde, omnes cineres, ex quacunque re fiant, eſſe digerentis & detergentis facultatis. Hanc cõtrouerſiolam dicit Galenus inter antiquiores medicos fuiſſe agitatam: quam ipſe decidit breui in procemio libri noni de ſimplic. ita dicens: Plærique exiſtimant, combuſta omnia ſeipſis effici frigidiora: alij contrà augeri calorem exiſtimant omnium quæ vruntur: vtrique ſanè errantes. conſpiciuntur enim liquidò quædam calidiora reddita, & ad guſtatum, & ad tactum, & eam quæ in vſu cernitur facultatẽ, velut ſuprà dicebam de acribus & adſtringentibus: quædã contrà aduſtione minùs apparent calida. (paucis interpoſitis) Igitur acria multũ caloris amittunt vſta: quæ verò eiuſmodi nõ ſunt, aſſumunt. Hæc eſt Galeni deciſio. cauſa eſt in promptu. Rem quæ per ſe iam eſt acris, conſtat per vſtionem euaſuram ſiccam nimis & terream: quandoquidem ignea per ſe priùs erat, & abſumptis tenuibus partibus euadet terrea, vt ex prunis fiunt cineres. ſi verò antea talis non erat: fiet ignea per vſtionem. ex his ſatis, arbitror, conſtat, etſi Galenus non moneat: eam vſtionem, quæ rem calidiorem ſe eſt effectura, mediocritatem quandam debere retinere. nam per nimiam vſtionem, nulla res eſt, quæ tandem non euadat in cineres, & terream ſubſtantiam. quòd hæc ita fiant, intelliges apertè exemplo atræ bilis, quæ generari ſolet per vſtionem: modò ex melancholia naturali, modò ex flaua bile. tamen eſt ſubſtantia frigidior flaua bile, & calidior melancholia. id fit, quia flaua bilis eſt acris, & ideo per vſtionem refrigeratur: melancholia frigida & acerba, & ideo incaleſcit. tamen intelligendũ etiam eſt, quod idem Galenus monet: vſta non poſſe eſſe prorſus frigida, ſed quanquam terrea ſint, habere tamen permiſtionem quarundam partium ignearum. quod cinerum exemplo monſtrat. Conſtat ſiquidem eos habere terream naturam: tamen quam vim ignis contineant, intelliges conſiderans acrimoniam, quam deponunt in lixiuium. Hoc appellat Ariſtoteles ἐμπύρευμα, Latini ignitionem. Eſt ea ignis vis, quæ in rebus omnibus vſtis relinquitur: qua atra bilis fit magis erodens flaua, etſi illa eſt frigidior. hoc ἐμπύρευμα, non poteſt conſumi per vſtionem, ſed perpetuò augetur. cineres enim per vſtionem nunquam deponunt vim quandam detergentem, quam habent. ſed deponitur ablutione, vt cineres immiſſi in lixiuium fiunt prorſus frigidi. itaque ſi medicamentum, quod ad manus eſt, eſt acre, vſtione fiet mitius: ſi expers acrimoniæ, fiet calidius. ita non ſine ratione, ſal, & nitrum, & talia omnia calidiora fient vſtione: miſyſory, & chalcitis, & ærugo, mitiora & minùs calida. tamen ſi hæc ipſa prorſus deſiccantia ſine calfactu facere ſtudes, vſtione nunquam perficies: lauatione poſt vſtionem perficies. ſed de his hæc ſufficiunt.

An poſſint medicamenta reſpicere propria membra.
Cap. VIII.

PROPONVNT nobis antidotaria,non ea ſolùm quæ vilia ſunt,ſed etiam quæ in pretio habentur multa medicamenta: quæ non tantùm admirandas facultates habent,ſed etiam quæ ipſis facultatibus in quædam membra inſigniter vti dicuntur. vt amygdalæ, adiantum,thoracem roborant: roſa & viola caput. catapotia arthritica articulos purgant: cochia & aurea caput. quanquam hoc non videtur ſine controuerſia tranſigendum, ſed examinandum: num hæc ita ſe habeant, an figmenta ſint. Nam quid poſſit eſſe in medicamento, quo membrum hoc purget, aut vtcunque aliter iuuet: & alia quæ vicina magis ſunt,non perinde afficiat? certè videtur eſſe nihil. Nam aut medicamentum illud iuuat membrum quod reſpicit: aliquid in illud agendo,aut agendo nihil. ſi quidquam agit, (nam nihil agere,& tamen iuuare, aut lædere, præter opinionem eſt) aut primam aliquam alterationem facit,(ſunt primæ alterationes: calefactio,refrigeratio,humectatio, & deſiccatio) aut ſecundam.(ſunt ſecundæ quę has conſequuntur:vt,adſtrictio,laxatio,emollitio,aut induratio,aut apertio,aut inciſio,aut expurgatio, aut alia quæpiam actio ſimilis) Sed vtcunque alteret: videtur ea membra,quæ in via ſunt locata, priùs alteraturum,ſi modò illius alterationis capacia ſunt. Nam cur ſcolopendrium,gratia exempli,lienem abſumit,aperiendo,aut reſoluendo,aut alterando: & ea quæ in via à ventriculo ad lienem poſita ſunt, non aperit,reſoluit,aut alterat? quæ facultas eſt interiùs tam prudens, quæ medicamentum ex ſtœchade,mittit in caput,ex aſplenio in lienem, ex betonica in renes? aut quod eſt initum fœdus ſtœchadi cum capite, aſplenio cum liene, betonicæ cum renibus? Iam verò medicamenta expurgantia, ſi ſimilitudine ſubſtantiæ trahunt, vt primo capite huius libri monſtrauimus: quam ſimilitudinem habere poſſunt cum partis cuiuſpiam ſucco,qua cum aliorum membrorum ſuccis careant? nam ſi catapotia aurea,exempli gratia, cum bile capitis ſimilitudinem habent: qua ratione bili hepatis non ſint ſimilia? an non bilis capitis, bili hepatis eſt congeneris naturæ? non enim,arbitror,quò medicamentum trahat ex capite, oportet, vt ſimilitudinē habeat cum capite: ſed cum capitis ſucco. ſiquidem non trahit caput,ſed illius ſuccum. Hæc argumenta nonnullos has medicamentorum naturas membra propria reſpicientes negare:alios qui nollent iis ſuppetiis,quas ad particularum morbos ex medicamentis ſpectant,carere,ad occultam proprietatem,ſacram illam barbarorum anchorā,confugere cogunt. Quod à proprietate fieri illi dicunt, ego non aliter ſoleo interpretari: quam quòd ex ignorata cauſa fiat. quare illud in primis dicendum nobis eſt:medicamenta his facultatibus,quæ membra reſpiciunt,prædita eſſe: iuxta Gal. ſententiam. deinde de cauſa (ſi fieri poteſt) aliquid addendum. Inter medicamenta lædentia noſtrum corpus,experimento cognoſcimus nonnulla eſſe,quę lędendi hoc membrum vires habent, alia quæ illud. vt lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharides renes,& veſicam membris quæ in via ſunt,non exulceratis,cùm tamen multa ſint. Eſt enim à ventriculo,in quem primùm hæc ingeruntur,ad pulmonem,& ad renes,longa via. Si igitur noxiis medicamentis vires inſunt ad lædendum membra peculiaria, nihil habet admirationis,naturam prouidam proprias & peculiaria membra reſpicientes vires in medicamentis vtilibus, noxiis illis oppoſuiſſe. ſcripſit Gal. hāc ſententiam cum hac ipſa ratione lib. de theriaca ad Piſonem cap. ſexto his verbis: Nonnulla verò inuenimus,quę partes etiam quaſdam corporis priuatim vitiāt. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat,& cantharis veſicam peculiariter vitiat. contrà plæraque medicamenta quibuſdam corporis partibus eximiè curandis ſunt idonea. Patienti igitur iecinori ſæpè eupatoriū herba ſtrenuè auxiliata eſt: myrobalanus lienem adiuuit: ſaxifraga & betonica renes pulchrè afficiunt: & ſimiliter alia aliarum, vt experientia obſeruauimus,propria ſunt medicamina. hæc Gal. qui controuerſiolam hanc decidit eodem vſus argumento & eiſdem exemplis primo de phar. comp. ſecundum gen. diſputans aduerſus quoſdam ſophiſtas,qui has facultates medicamentorum reſpicientes peculiaria membra deridebant. multis etiam aliis in locis propria quædam medicamina in iuuandis propriis membris commendauit. 13. meth. ita ſcripſit: Quale

medicamen-

medicamentum hepati eſt abſinthium, tale lieni capparis cortex. quale rurſus hepati eſt eupatorium, tale lieni eſt ſcolopendrium. Itaq; iuxta Gal. opinionem, nõ dubium eſt: medicamenta quædã reſpicere membra propria. Cauſam verò huius eſſe putauerim in analogia quadam: quæ inter medicamenta & membra eſt, ſimilis ei, quam hominibus quibuſdam cum quibuſdam aliis eſſe diximus vltimo capite quarti libri, de qua diffuſè illic diſputauimus: in hac analogia cauſam contagionum, & conſenſuum collocantes. analogiam hanc cõſtat eſſe ſimilitudinem. quanquam quæ ſimilitudo ſit, non poſſimus dicere diſtinctè, vtpote quam ſenſus non aſſequitur. ſed omnino eſſe ſimilitudinem quampiam, intelligimus ex quodam phyſico principio. Videmus cauſam actionis & paſſionis eſſe in contrarij ratione: (nam ſine hac nulla actio fit) tamen cauſam facilioris aut difficilioris actionis eſſe ſimilitudinem cum contrarietate. nam quæ cũ contrarietate ſufficienti videmus eſſe ſimiliora: ea ſentimus à ſe ipſis facilius pati. ita elementa ſymbola faciliùs afficiuntur mutuò, quàm diſſymbola: vtpote non omni ex parte diuerſa, ſed aliquatenus ſimilia. Ergo conſentaneum eſt rationi: ſimilitudinem aliquam facere (quantumuis ea ſenſum noſtrum fugiat) vt hoc medicamentum vi ſua faciliùs hoc membrum quàm alia afficiat. De medicamentis expurgantibus eſt multò minùs inopinabile: poſſe membra propria reſpicere. nam ſi medicamento alicui poteſt eſſe in modo ſubſtantię maior ſimilitudo cum biliosis excrementis, quàm cum pituitoſis: certè & inter excrementa eiuſdem ſpeciei, poſſit his quàm illis eſſe ſimilius. ſiquidem nihil eſt diſſonum: excrementa eſſe eiuſdem ſpeciei, & his accidentibus quę ſunt in modo ſubſtantiæ, aliquantulum diuerſa. cùm ergo celebratiſſimum ſit à Galeno, cuicunque membro eſſe ſuum ſubſtantiæ modum cum nullo alio communẽ, & ſingulas partes trahere ſimillimas ſuccorum partes ad ſuam nutritionem: excremẽta generabuntur pro ratione alimentorum. Ergo nihil mirum ſui modi generari excrementa in ſingulis membris: atque ita medicamentũ aliquod cum excrementis membri alicuius ſimilitudinem habere. habent itaq; medicamenta vires reſpicientes membra peculiaria: re ipſa confirmante, & ratione non renuente. quare de his hactenus.

De mixtione alterantium medicamentorum. Cap. IX.

QVEMADMODVM Gal. inquit primo de compoſitione pharmacorum ſecundum gen. cap. 5. medicamentis vtimur compoſitis multis de cauſis. Vel enim componimus: quia nullum ſimplicium ſufficere poteſt tam multis intentionibus. quod perinde eſt ac ſi dicas, propter virtutum varietatem, aut quò medicamentũ in aliquo gradu per permixtionem conſtituamus, eùm illius gradus medicamentũ ſimplex non eſt. Vel ad corrigendam qualitatem aliquã, quam medicamento nolumus ineſſe. vt ſi calidum medicamentum, temperatum tamen in altera oppoſitione qualitatum volumus conficere, permixtis medicamentis calidis & humidis, cum aliis calidis & ſiccis, quale optamus medicamentum, conficiemus. Alij etiam accedunt vſus ex permiſtione medicamentorũ, qualis eſt ille, ſi medicamento indigemus calido & emplaſtico, tamẽ illud ſimplex nõ adeſt: cùm medicamẽto calido & fluxo emplaſticæ aliquid ſubſtãtiæ permiſcemus. Verũ venio ad priores vſus, quoniã illi ſunt potiores. cùm propter varietatẽ virtutum permixtio fit: raro medicamenta permiſcentur qualitatibus æqualibus. quod in confectione theriacę licet videre, & cuiuſcunq; alterius nobilis medicamenti. Sed ad augendã, aut imminuendã quantitatẽ ſimplicis alicuius, duo hæc ſpectantur: neceſſitas illius, & potentia. nã prout medicamenti facultas eſt maximè neceſſaria, ita plus eius additur: & quò eius potentia eſt maior, eò minùs. cæterùm cùm gradũ aliquẽ ex aliis volumus generare, aut qualitatẽ aliquã oblatione contrariæ corrumpere, itaq; volumus medicamentum ad gradum alium diuerſum ab eo quem habet, reducere: qualitatibus æqualibus permiſcemus, ſi medicamenta commodi gradus ad illam reductionem ſunt. ſin minùs: quod redundat aut quod deeſt gradus, compenſamus addita aut detracta quantitate. verùm id paulò inferiùs explicabimus ampliùs, ſi alia priùs dixerimus. Illud vnum in præſentia monemus: quantitatem medicamenti, vt & cuiuſcunq; alterius rei, conſiderari poſſe aut pondere, aut magnitudine. cõſideratur verò ad permixtionẽ medicamentorum

ſolidorum,quantitas ponderis. neque id citra rationem . Nam ſemper quod grauius eſt cum æqualitate magnitudinis,denſius eſt,& habet plus formę:quod ad actionem habet maximum momentum. Gradus caloris aut frigoris, atque ita aliarum qualitatum,diuidi poſſunt ſecundum rationem maioris, aut minoris,in quotcunque libuerit differentias:ſi quis rei naturam conſideret. tamen quia infinita ſub nulla arte ſunt: mos eſt philoſophis & medicis,in numerum quendam certum ex pacto redigere, atque deinde ea quæ ex miſtionis modo contingunt,ex rei natura inueſtigare.Philoſophi omnes ad ſuas diſputationes,octo gradus eſſe ponunt caloris vel frigoris, vel alterius qualitatis, vt primo huius operis libro diffuſè diximus. Galenus quinto de ſimpl. med. facul. capite vltimo,& capite quarto primi de compoſ.med.ſecundum genera: quatuor gradus eſſe ſtatuit,calidorum,frigidorum,humidorum,& ſiccorum : primo gradu tale eſſe dicens, quod alterat quidem corpus temperatum, (nam in temperato corpore debent medicamentorum vires explorari) non tamen euidenter: ſed vt opus ſit ratiocinatione aliqua ad percipiendam alterationem. ita nos calfaciunt amygdala dulcia, & recentes nuces. Secundo ordine talia ſunt: quæ manifeſtè alterant,vt non ampliùs ad alterationis cognitionem opus coniectura ſit.huiuſmodi ſunt mel,& vinum. Tertij ordinis ſunt,quę vehementer alterant: vt ruta,& vinum admodum vetus.Quarti ordinis ſunt,quę ſummè alterant:qualia ſunt calfaciendo,vrentia, refrigerando,ſtupefacientia.In ſingulis horum graduum ſtatuit Galenus ternas ſtationes. neque enim tota alterantium latitudo , in quatuor tantùm latitudines diuidi poſſit: quin illarum vnaquæque habeat per ſe amplam differentiam. itaque eorum quæ ſunt in primo gradu, quædam in principio illius gradus ſunt, quædam in fine, quædam in medio. quod ad operationis intenſionem in ipſis medicamentis attinet, ita diſtributum eſt. Cæterùm quod ad menſuram naturalem,portionum caloris & frigoris in illis exiſtentium (quod in phyſiologia conſideratur) non ab omnibus eodē modo dicitur.Sed fuit Alchindus,qui rem ita imaginabatur.Eſſe medicamento temperato portionem quandam caloris æqualem frigori:calidum in primo gradu,habere duplum caloris ad temperatum: calidū in ſecundo,habere duplum primi, & quadruplum temperati: calidum in tertio,habere duplum ſecundi, quadruplum primi, octuplum temperati: calidum in quarto,habere duplum tertij,quadruplum ſecundi, octuplum primi,ſexdecuplum temperati: frigidum eodem modo. Verùm hæc opinio, vtpote quæ muſicis potiùs proportionibus,quàm rationibus phyſicis agebat, ab omnibus excluſa eſt vno conſenſu. Alij aliter imaginabantur,eſſe portiones quaſdam caloris æquales: eam quæ eſt in temperato , & primum gradum illi additum, & ſecundum primo , & tertium ſecundo , & quartum tertio .ita vt calidum in quarto, quincuplum calorem habeat temperati, & calidum in tertio quadruplum, & calidum in ſecundo triplum, & calidum in primo duplum. Cæterùm ſi non ſumus obliti eorum, quæ primo libro demonſtrauimus,& in præſentia tanquam principia petenda ſunt: vtraque harum ſententiarum conuincitur eodem argumento. Nam, ſi tantum perpetuò corrumpitur vnius contrarij,quantum alterius generatur, vt caloris intenſio æquali frigoris remiſſione fit: & in corporibus capientibus qualitates contrarias, neceſſe eſt ex vtriſque vel ex alterutris ſummum gradum compleri,quod illic vel ipſo experimento monſtrauimus,& ab omnibus philoſophis receptiſſimum eſt: non poteſt calidum in primo fieri ex temperato, (vt vtraque opinio dicebat) duplicata portione caloris.Nam aut totum frigus in calido in primo extinctū eſt (quod omnino eſt falſum. nam ita aqua calida vno gradu,immiſſa in aquā feruentiſſimam, non ſedaret illius feruorem: quod tamen fieri iudicat ipſe ſenſus) vel non tantum eſſet corruptum contrarij,quantum caloris eſt genitum in gradus illius productione. atque multò minùs in generatione calidi quarto gradu, potiſſimùm ex opinione Alchindi. nam decem & ſex portiones caloris generari dicit,æquales illi,quæ vnica frigoris in corpore temperato conſiſtebat.Miſſas ergo faciamus opiniones has: & quæ aliàs ſunt demonſtrata,rurſus reſumamus.In corpore temperato tot ſunt gradus caloris & frigoris,quot in maximè intemperato. hoc tamen vnū intereſt: quòd in temperato,propter æqualitatem contrariorum,à nullo deſumi poteſt denominatio. vt, ſi octo gradus ſummæ intēſionis eſſe ponamus: quod 4 habet caloris,& 4 frigoris,neq;

calidum,

calidum,neq; frigidum eſt.quoniam neq; calidum, neq; frigidum excedit mediocritate.ergo illud vnum quod excellit,appellationem tribuit: non quod ineſt. vnde euidenter demonſtratur: tanto gradu corpus aliquod eſſe calidum, quanto calor ſupra contrarium excellit. igitur in quo corpore calor vno gradu ſuperat frigus,vno gradu eſt calidum: quod duobus ſuperat, duobus. Vnde manifeſtum fit,malè omnes ferè interpretari : calidum vno gradu, habere quinq; gradus caloris. quoniam (dicunt) neceſſe eſſe calidum vno gradu, habere gradum vnũ caloris ſupra temperatũ.quare cùm temperatũ habeat 4.habebit calidum primi gradus quinq;.Sed falluntur apertè.nam ſi habet quinq; caloris,habebit frigoris tres tantùm. ſed quinarius vincit ternarium duobus numeris: quare calidum erit in ſecundo, quod tu calidum in primo eſſe dicis. ſed non eſt dicendum,quod eſt vno gradu tale,ſuperare vno gradu temperatum: ſed in calido in primo, habere calorem gradum vnum ſupra frigus. non enim ab ijs gradibus dico medicamentum denominationem accipere, quibus ſuperat temperatum: ſed quibus in eodem medicamento qualitas denominationem tribuens vincit contrariam. quòd verò Galenus, vt medicamentum dicat quarti gradus, dicit, medicamentum quatuor numeris vincens ſymmetrum, ita intelligi volo : Eſſe calidum quarto gradu, quod quatuor numeris vincit: non quidem numerum graduum, qui eſt in temperato, ſed proportionem quæ eſt in temperato. quæ proportio eſt æqualitas. Ergo corpus quod quatuor numeris vincit æqualitatem,eſt calidum in quarto:quod tribus, in tertio : quod duobus,in ſecundo:quod vnico,in primo. atq; ita ſi gradus ſunt 8, calidum in primo, habet caloris 4 & $\overset{\circ}{-}$: & frigoris 3 & $\overset{\circ}{-}$. & reliqua eodem modo. Si 4 ſunt gradus:temperatum habet caloris duos, & frigoris totidem. calidum in primo: caloris 2 & $\overset{\circ}{-}$,frigoris vnum & $\overset{\circ}{-}$. Atqui hæc regula eſt ſecundum vtramq; hypotheſin, inueniendi in vnoquoq; gradu quot ſint partes caloris,& quot frigoris : de tota graduum latitudine numerum appellationis illius ſeorſum demere, & qualitati denominanti dare, reliquum æqualiter ambabus qualitatibus contrarijs diſtribuere. vt gratia exempli, mens eſt ſcire, calidum in ſecundo, quot habeat caloris,& quot frigoris. de tota latitudine, quam pono eſſe quatuor gradus,duo tribuendi ſunt calori: reliqui duo æqualibus partibus dandi,& calori, & frigori. vnde colligitur:calidum in ſecundo,habere caloris tres gradus, & frigoris vnum. Cæterùm hæc omnia luce clariùs apparebunt in tabella hac.

Poſitis in ſummè calido quatuor gradibus, ſunt hæ proportiones.

CORPVS CALIDVM.

	Tempe-ratum.	1.	2.	3.	4.	Gradus.
Corpus	2	2 $\overset{\circ}{-}$	3	3 $\overset{\circ}{-}$	4	Caloris habet.
	2	1 $\overset{\circ}{-}$	1	$\overset{\circ}{-}$	0	Frigoris habet.

Eadem ratione inuenire potes partes caloris & frigoris, non in ſingulis gradibus modò, ſed etiam in ſingulorum graduum ſingulis ſtationibus: diuiſis quatuor gradibus in duodecim ſtationes: atq; ita commiſtis calidis cum frigidis ſecundum eandem proportionem, quam in gradibus ſeruabamus. ita vt temperatum ſit,quod habet 6 frigoris ſtationes & totidem caloris:deinde exceſſus intra 3,ſit primi gradus:intra 6,ſecundi: intra duodecim, quarti. vel aliter: computatis nempe gradibus cum tertijs partibus. cuadet enim idem. Nam perinde eſt dicere,calidum in prima ſtatione ſecũdi, habet caloris duos gradus, & duas tertias; frigoris gradum vnũ, & tertiam: ac ſi diceremus, habet caloris octo ſta-

tiones, & quatuor frigoris.ſed vtramq; rationem claritatis gratia perſequuti ſumus his tabellis.

Tabula ternarum ſtationum quatuor graduum.

CORPVS CALIDVM.

STATIO.	Gradus	1.	2.	3.	4.	
Prima ſeu principiũ.	Caloris	$2\frac{1}{6}$	$2\frac{2}{3}$	$3\frac{1}{6}$	$3\frac{2}{3}$	portiones ſeu gradus.
	Frigoris	$1\frac{5}{6}$	$1\frac{1}{3}$	$\frac{5}{6}$	$\frac{1}{3}$	
Secunda ſeu mediũ.	Caloris	$2\frac{1}{3}$	$2\frac{5}{6}$	$3\frac{1}{3}$	$3\frac{5}{6}$	
	Frigoris	$1\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{6}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{6}$	
Tertia ſeu finis.	Caloris	$2\frac{1}{2}$	3	$3\frac{1}{2}$	4	
	Frigoris	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$		

Tabella ſolarum ſtationum.

Tẽperatum.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	Stationes.
	6	$6\frac{1}{2}$	7	$7\frac{1}{2}$	8	$8\frac{1}{2}$	9	$9\frac{1}{2}$	10	$10\frac{1}{2}$	11	$11\frac{1}{2}$	12 Caloris.
	6	$5\frac{1}{2}$	5	$4\frac{1}{2}$	4	$3\frac{1}{2}$	3	$2\frac{1}{2}$	2	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	nihil Frigoris.

ratum. Primus, Secundus, Tertius, Quartus, Gradus.

In ſimplicibus hanc inuenies neceſſariò proportionem : ſed in compoſitis gradus reſultat pro ratione ſimplicium. neq; aliquo modo poteſt in mixto eſſe alius gradus, præter illum quem exigit proportio : niſi fortè ex diuturnitate, aut fermentatione, maior aut minor calor fiat. ſed modò non loquimur de his : ſed de attemperatione, quæ ex proportione ſimplicium prouenit. hæc permiſtio fieri poteſt aut duorum medicamentorum, aut plurium : atq; horum quantitatibus aut æqualibus, aut inæqualibus permiſtis. Si duo quantitatibus æqualibus (nã de alijs ſtatim dicemus) miſcentur: aut illa ſunt ſimilia formis & gradibus, vt calidũ in primo cum calido in primo: aut ſimilia formis, diuerſa gradibus, vt calidũ in primo cum calido in tertio: aut diſſimilia qualitatibus, & ſimilia gradu, vt calidum in ſecũdo cum frigido in ſecundo : aut diſſimilia qualitatibus & gradibus, vt frigidũ in primo cũ calido in tertio. Similia gradibus & formis permiſcẽtur nonnunquam: vel propter formam aliquam quæ accidit, & ex amborũ commixtione reſultat, vt quò emplaſticum medicamentum fiat, aut vt ſit fluxum: vel etiam propter conſortionem alicuius virtutis, quæ illorum alteri ineſt. tamen propter gradum medicamenti non eſt, quòd admiſceantur. nam idem omnino gradus ſit, qui illorum vtriq; inerat. Cùm permiſcentur ſimilia formis, & diſſimilia gradibus : remiſſum remittit intenſum vſq; ad medium vtriuſq;. nam quantum remiſſum intenditur ab intenſo: tantum exactè intenſum remittitur à remiſſo. Quare calidum primo gradu, permiſtum cum calido in tertio: facit calidum in ſecundo. cuius monſtratio eſt : computatis gradibus caloris per ſe, & in ambobus medicamentis reductis ad æqualitatẽ, & gradibus frigoris per ſe reductis etiam ad æqualitatem, & deinde exceſſu qualitatis æqualis, quæ vincit, conſiderato. quod inuenies apertè in hac tabella.

Calidum in primo habet { caloris $2\frac{1}{2}$. frigoris $1\frac{1}{2}$. }   Calidum in tertio habet { caloris $3\frac{1}{3}$. frigoris $\frac{1}{2}$. }

Ex $2\frac{1}{2}$

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 6, quibus in duas partes diſtributis contingunt ſingulis caloris 3. Rurſum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 2, duobus in duas partes diſtributis, contingit ſingulis 1. Quod habet caloris 3, & frigoris 1, eſt calidum in 2. Ergo calidum in primo reducit calidum in tertio, ad calidum in ſecundo.

Animaduerte hoc in loco, quanquam verum ſit quod philoſophi dicunt, debilius cùm patitur, aliquid agere in fortius: tamen nos, contrà ac plæriq; aliorum, huius reductionis rationem non in actione reciproca collocare, ſed in reductione illa ad æqualitatem, quam declarauimus in tabella. nam hîc non loquimur de fermentatis, vt mox monuimus: in quibus ſolis iſta in ſeipſa medicamentorum actio mutua eſt, quod 5. cap. lib. 1. monſtrauimus. Nam in illis non mirum, ſi hæc non reſpondeant: cùm quia multa ſuapte natura diuturnitate intenduntur, multa remittuntur: tum quia maior erit potentioris actio, quàm impotentioris. tamen cùm medicamenta inæqualis caloris permiſcemus, & inæqualiter calidũ confingimus: ea inæqualitate ad æqualitatem redacta, reſultat quod diximus neceſſariò. nam in tota hac doctrina per demonſtrationẽ procedimus. his monſtratis, facile eſt cuiq; intelligere erratũ Andernaci: qui primo de compoſitionè pharmacorum ſecundum genera, cap. 3. ita vertit, fortaſſe propria ductus imaginatione, ſi has proportiones minùs intelligebat: Porrò cùm interim tale ſimplex nullum adſit, ſi duo habeamus, quorum hoc numeris duobus, illud tribus calidius ſit: ea ſi miſcuerimus, medium efficiemus, quatuor numeris ſymmetrum exuperans. conſtat hoc eſſe apertè falſum. Nam calidum in ſecundo, qua ratione poſſit augere calidum in tertio, vſq; ad quartum gradum? eſt tamen ex dictis facile cuiq; locum reſtituere, etiam non conſulenti Græcum codicem, qui tamen ita habet: μὴ παρόντος δ' ἐνίοτε μηδενὸς τοιούτου τῶν ἁπλῶν, ἂν εὐπορῶμεν δυοῖν, ὧν τὸ μὲν ἀριθμοῖς πέντε, τὸ δὲ τρισὶ θερμότερον· μίξαντες αὐτὰ, τὸ μέσον ἐργασόμεθα, τέτρασιν ἀριθμοῖς ὑπερέχον τοῦ συμμέτρου. id eſt, Suppetente autem nullo tali ſimplicium, habemus autem duo, quorum hoc quidem numeris quinq;, illud tribus calidius eſt: miſcentes ipſa, medium efficiemus quatuor numeris ſuperans temperatum. Ex quibus verbis conſtat Galenum hæc eadem docuiſſe, quæ nos modò enarramus. Conſtat etiam euidenter, illum eodem modo ac nos diximus, conſtituiſſe ſingulos gradus. nam nulla alia ratione computatis, ſuccedit ita: vt calidum in tertio reducat calidum in quinto, ad calidum in quarto. Nam ſi calidum in primo habet caloris gradum vnum ſupra temperatum (quod plæriq; dicunt, non conſequuti, quæ modò nos in lucem producimus) calidum in primo, habet caloris 5, frigoris 3. calidum in ſecundo, caloris 6, frigoris 2. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. calidum in quarto, caloris 8, frigoris nihil. quare conſtat, etiam ſi ſumma latitudo ponatur octo graduum: non poſſe eſſe calidum in quinto. atq; ita ineptè loquebatur Galenus. Sed dices: erant hæc exempla, quibus licet eſſe vel impoſſibilibus. tamen ratio proportionis ſeruari poteſt, vt remiſſum remittat intenſum ad medium vtriuſq;. Nam calidum in primo, habet caloris 5, frigoris 3. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. ſeptem & quinq; reductis ad æqualitatem fiũt 6. tribus & vno frigoris reductis ad æqualitatem fiunt 2. corpus quod habet caloris 6, & frigoris 2, eſt calidum in ſecundo: quod eſt medium inter calidum in primo, & calidum in tertio, bene habet. Hucusq; eodem modo procedunt ac nos. Sed primò coguntur concedere: Galenum impoſſibilia ſumpſiſſe in exemplis, minimè monentem. quod, quantum ego intelligo, philoſophum nõ decet, ſed ſophiſtam. deinde tenentur dicere: cur in habente ſex gradus caloris, cùm quatuor ſint vincentes & expediti à contrario, non omnes operantur in externam materiam? quòd ſi operantur, cur non denominant? quod non poſſunt dicere probabiliter, ac citra proteruiam. Igitur (vt iterum dicam) cùm talia permiſcentur: remiſſum remittit intenſum ad medium vtriuſq;. quod in gradibus integris monſtratum eſt, & eadem ratione in diuerſis ſtationibus eueniet: quarum diuerſitatem contingit permutare gradum medicamenti, quod componitur. vt calidum in ſtatione vltima primi reducit calidum in ſtatione prima quarti, ad primam ſtationem tertij: & calidum in prima ſtatione primi reducit

calidum in prima ſtatione quarti, ad vltimam ſtationem ſecundi. quorum vtrumq; demonſtrabimus his tabellis.

Calidum in ſtatione vltima primi gradus habet { caloris $2\frac{1}{2}$. frigoris $1\frac{1}{2}$.

Calidum in ſtatione prima quarti habet { caloris $3\frac{2}{3}$. frigoris $\frac{2}{3}$.

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{2}{3}$ fiunt $6\frac{1}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $3\frac{1}{12}$ caloris. Rurſum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $1\frac{5}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $\frac{5}{6}$ $\frac{1}{12}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $3\frac{1}{12}$ & frigoris $\frac{5}{6}$ $\frac{1}{12}$, eſt in medio primæ ſtationis tertij ordinis calidorum. Ergo calidum in vltima ſtatione tertij, reducit calidum in ſtatione prima quarti, ad ſtationem primam tertij.

Calidum in prima ſtatione primi habet { caloris $2\frac{1}{6}$. frigoris $1\frac{5}{6}$.

Calidum in prima ſtatione quarti habet { caloris $3\frac{2}{3}$. frigoris $\frac{1}{3}$.

Ex $2\frac{1}{6}$ & $3\frac{2}{3}$ fiunt $5\frac{5}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{11}{12}$ caloris. Rurſum ex $1\frac{5}{6}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $2\frac{1}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $1\frac{1}{12}$. Corpus quod habet caloris $2\frac{11}{12}$, & frigoris $1\frac{1}{12}$, eſt in medio tertiæ ſtationis ſecundi gradus calidorum. Ergo calidum in prima ſtatione primi, reducit calidum in prima ſtatione quarti, ad calidum in vltima ſtatione ſecundi.

Sed hæc de ſimilibus formis, & diuerſis gradibus. Si contraria formis eiuſdem gradus miſcentur, perpetuò reductio fit ad temperatum: vt frigido in ſecundo, cum calido in ſecundo miſtis. quod per ſe eſt euidens, neq; monſtratione indiget. Si contraria formis, diuerſa etiã gradibus miſcentur, reducũt ſeſe mutuò ad medium vtriuſq;: vt frigidum in primo, trahit calidum in tertio, ad calidũ in primo. Nam frigidum in primo, duobus gradibus diſtat à calido in primo: vno frigoris vſq; ad temperatum, alio caloris vſq; ad gradum vnum. calidum in tertio, duobus etiam gradibus diſtat à calido in primo. Igitur hæc reductio contrariorum eſt etiam, ac medium amborum. quòd verò ita eueniat, monſtratum eſt etiã in tabellis: computatis ſeorſum numeris caloris, & ſeorſum frigoris, & vtriſq; reductis ad æqualitatem, & deducto minori numero de maiori.

Frigidum in primo habet { caloris $1\frac{1}{2}$. frigoris $2\frac{1}{2}$.

Calidum in tertio habet { caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$.

Ex $1\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 5, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{1}{2}$ caloris. Rurſum ex $2\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 3, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $1\frac{1}{2}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{2}$ & frigoris $1\frac{1}{2}$ eſt calidũ in primo. Ergo frigidum in primo, reducit calidum in tertio, ad calidum in primo.

Vnde euidens fit, erraſſe Auerroem in fine quinti collect. dicentem: frigidum in primo, reducere calidum in tertio, ad calidum in ſecundo. quia putat gradum vnum frigoris, vnum caloris poſſe tantùm detrahere. ſed ille non eſt aſſecutus hanc monſtrationem. hinc etiam fit, vt hæreat in re facili, concedens ſe ignorare: calidum in primo ad quem gradum trahat calidũ in tertio. atq; ignorato principio, meritò hærebat. non enim ad eundem gradum transferetur calidum in tertio, à calido in primo, & à frigido in primo. ſed vtrumq; iam nos cum demonſtratione docuimus. Poteſt etiam in his contrariarum qualitatum, gradibus diuerſis, reductionis gradum alterare differentia ſtationum: quod eadem omnino regula computatur. vt frigidum in prima ſtatione primi gradus reducit calidum in tertia ſtatione tertij gradus, ad calidum in prima ſtatione ſecundi. quanquam ſi frigidum in primo, & calidum in tertio completis eſſent gradibus, & in eadem ſtatione: reducerentur, vt paulò antè diximus, ad calidum in primo. Sed modus computationis eſt idem: quem in hac tabella claritatis gratia lubet iterum exprimere.

Frigidum in prima ſtatione primi habet { caloris $1\frac{5}{6}$. frigoris $2\frac{1}{6}$.

Calidum in tertia ſtatione tertij habet { caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$.

Ex $1\frac{5}{6}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt $5\frac{2}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{2}{3}$ caloris. Rur-

ris. Rurſum ex 2 $\frac{1}{6}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 2 $\frac{4}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis 1 $\frac{1}{3}$ frigoris. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{2}{3}$ & frigoris 1 $\frac{1}{3}$, eſt calidum in prima ſtatione ſecundi gradus. Ergo frigidum in prima ſtatione primi, reducit calidum in tertia ſtatione tertij, ad calidum in prima ſtatione ſecundi.

Poſſunt nõ minùs ſtationes reductionem illam, quam euidentem eſſe diximus, contrariarum qualitatum & ſimilium graduum, à mediocritate temperati alterare. nam frigidum ſecundi in prima ſtatione, reducit calidum ſecundi in tertia ſtatione, ad calidum primi in ſtatione prima, quod eadem regula monſtratur in hac tabella.

Frigidum in prima ſtatione ſecundi habet { caloris 1 $\frac{1}{3}$. / frigoris 2 $\frac{2}{3}$.

Calidum in tertia ſtatione ſecundi habet { caloris 3. / frigoris 1.

Ex 1 $\frac{1}{3}$ & 3 fiunt 4 $\frac{1}{3}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis 2 $\frac{1}{2}$. Rurſum ex 2 $\frac{2}{3}$ & 1 fiunt 3 $\frac{2}{3}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis frigoris 1 $\frac{5}{6}$. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{1}{6}$ & frigoris 1 $\frac{5}{6}$, eſt calidum in prima ſtatione primi. Ergo frigidum in prima ſtatione ſecundi, reducit calidum in tertia ſtatione ſecundi, ad calidum in prima ſtatione primi.

Sed hactenus loquuti ſumus de miſtione duorum medicamentorum, quantitate æqualium. Cùm plura miſcentur, aut quantitatibus inæqualibus, ac multò magis cùm vtrumq; fit ſcilicet, miſcentur multa, & magnitudine inæqualia, alia ratione eſt opus, vtpote multis iam proportionibus coeuntibus. Velit medicus confingere medicamentum calidum in primo, non adſint temperatum & calidum in ſecundo: (nam ex his componebatur) ſed pro illis, temperatum, & calidum in tertio. conſtat, calidum in tertio habere redundantem gradum caloris ad eam reductionem: fiet tamen detrahendo de quantitate calidi in tertio, ſecundum quantitatem qua admiſcetur temperatum, quantum habet redundans qualitatis. Nam ita quotidie nos ſolemus facere, ſtudentes reducere vinum ad eam temperiem, cui aſſueuimus. Si oligophoron eſt, minus aquæ: ſi meracius, plus infundimus. vnica regula eſt explorandi, ad quem gradum reductio fiat: ſiue miſceantur duo quantitatibus inæqualibus, ſiue plura, ſiue ſimilia, ſiue contraria. ſcilicet diuidere medicamenta illa in partes aliquot earum, quas vocant aliquotas, æquales, ſiue in libras, ſiue in vncias, ſiue in drachmas, ſiue ſcrupulos: & collecto partium numero, in ſingulis recenſere gradus caloris, & omnes colligere per ſe, & æqualiter partibus illis omnibus diſtribuere, & gradus frigoris eodem modo. deinde conſideratis numeris qui contigere particulæ cuiq;, minorem educere de maiori, & gradus qui reſtat, eſt, ad quem reductio fit. vt multis exemplis docebo per tabellas. Ex ſex vncijs temperati, & quatuor vncijs calidi in tertio, fit calidum in principio primæ ſtationis ſecundi gradus. monſtratio.

Tẽperati vnciæ 6 habent { cal. / frig.

cal.	2	2	2	2	2	2
frig.	2	2	2	2	2	2

Calidi in tertio vnciæ 4 habent { cal. / frig.

cal.	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
frig.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$

Ex his decem vncijs colliguntur caloris gradus 26, his in decem partes ſectis, contingunt ſingulis 2 $\frac{6}{10}$. Rurſum ex his decem vncijs colliguntur frigoris gradus 14. his in decem partes ſectis, contingunt ſingulis 1 $\frac{4}{10}$. Corpus quod habet caloris 2 $\frac{6}{10}$, & frigoris 1 $\frac{4}{10}$, eſt calidum in quinta parte ſecundi gradus. Ergo ſex vnciæ corporis temperati, reducunt quatuor vncias calidi in tertio, ad principium primæ ſtationis ſecundi gradus calidorum.

Reductio in tribus medicamentis: æqualibus quantitatibus, qualitatibus ſimilibus, diuerſis gradibus. Ex calidi in primo, & calidi in tertio, & calidi in quarto binis vncijs, fit medicamentum calidum in ſecunda ſtatione tertij. monſtratio.

Calidi in primo vnciæ duæ habent	cal.	$2\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$
	frig.	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$
Calidi in tertio vnciæ duæ habent	cal.	$3\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$
	frig.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
Calidi in quarto vnciȩ duȩ habent	cal.	4	4
	frig.		

Ex his ſex vncijs colliguntur vna ſumma gradus caloris 20. his in ſex partes ſe-ctis, contingunt ſingulis $3\frac{2}{3}$. Rurſum ex his ſex vncijs colliguntur frigoris gradus 4. his in ſex partes ſectis, contingunt ſingulis $\frac{2}{3}$. Corpus quod habet caloris $3\frac{2}{3}$, & frigoris $\frac{2}{3}$, eſt calidum in ſecunda ſtatione tertij gradus. Ergo ex calidi in primo vncijs duabus, & totidem calidi in tertio, alijsq; duabus calidi in quarto: fit calidum in ſecunda ſtatione tertij gradus.

Reductio in tribus quantitatibus inæqualibus & diuerſis gradibus, & diuerſis qualitatibus. Ex frigidi in primo vncia vna, & calidi in ſecundo vncijs tribus, & calidi in tertio vncijs duabus: fit medicamentum calidum in medio vltimæ ſtationis ſecundi gradus. monſtratio.

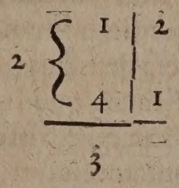
Frigidi in primo vncia vna habet	cal.	$1\frac{1}{2}$		
	frig.	$2\frac{1}{2}$		
Calidi in ſecundo vnciȩ tres habent	cal.	3	3	3
	frig.	1	1	1
Calidi in tertio vnciæ duæ habent	cal.	$3\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	
	frig.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	

Ex his ſex vncijs colliguntur vna ſumma gradus caloris $17\frac{1}{2}$. his in ſex partes ſectis, fiunt in ſingulis $2\frac{11}{12}$. Rurſum ex his ſex vncijs colliguntur frigoris $6\frac{1}{2}$. his in ſex partes ſectis, fiunt in ſingulis $1\frac{1}{12}$. Corpus, quod habet caloris $2\frac{11}{12}$, & frigoris $1\frac{1}{12}$, eſt in medio vltimæ ſtationis ſecundi gradus calidorum. Ergo ex vncia vna frigidi in primo, & vncijs tribus calidi in ſecundo, & vncijs duabus calidi in tertio, fit medicamentum calidum in medio vltimæ ſtationis ſecundi calidorum.

Eadem methodo reducuntur quatuor, & quinq;, & plura: atq; illa aut ſimilia qualitatibus, aut contraria, aut æqualibus quantitatibus, aut inæqualibus, aut eiſdē gradibus aut diuerſis. deniq; vtcunq; aliter fingas, eadē methodo reduces facilè. Sed quanquam hæc per longiores demonſtrationes ita oculis voluimus exponere: tamē potes tu inter computandū, vbi hæc ſemel intellexeris, cōpendio vti: computando non omnes gradus caloris ſeorſum, & omnes frigoris, qui in ſimplicibus ſunt, vt hucuſq; fecimus: ſed eos tantùm, qui denominationem tribuunt. Nam cùm reliqui gradus bene attemperati ſint: numeratis illis ſolùm, qui denominant, perinde cedet computatio, ac ſi omnes connumerentur. ita igitur ſe habent reductiones: & hæc eſt methodus generandi gradum quemcunq; ex ſimplicium permiſtione. quare cauendum eſt, ne ea quæ à pharmacopolis medicinales materiæ appellantur, (cuiuſmodi ſunt in liquidioribus oleum, in ſolidioribus cera) incautè permiſceamus medicamentis alterantibus: ſed pro illis aut detrahentes gradui, aut aliorum vires intendentes. ſunt enim huiuſmodi medicamenta natura ſua temperata. ſed quæ temperata ſunt: contundunt vtrorumq; contrariorum vires, & omnia quibus cum permiſcentur, remittunt. eadem ratione, qua monſtratum eſt, remiſſum remittere intenſum. Verùm fit ſæpè, vt medicus indigeat medicamento aliquo certi gradus, quod ad manus non ſit, & velit illud ex compoſitione ſibi comparare: tamen non adſint æqualiter diſtantia ab illo gradu, quæ illum poſſint reddere in portionibus æqualibus. fit quoq;, vt etiamſi duo illa medicamenta adſint, velit medicus tertium aliud, duóve alia, aut etiam plura permiſcere, quæ ad reddendum illum gradum ſint aut remiſſiora quàm oportet, aut intenſiora, aut partim intenſiora, partim remiſſiora: tamē videantur medico neceſſaria, ad medicamentum quod parat, propter ſecundas aliquas virtutes, aut tertias. (non enim ſolùm gratia attemperandi qualitates primas miſcemus medicamenta: ſed plerūq; etiā ad componendum primas cum ſecundis) vt ſi fors ferat, vt velim ego compo-

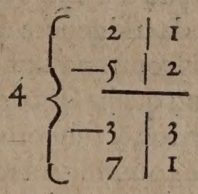
nere,

nere medicamentum calidum tertii gradus,& adſtringens mediocriter, & adſint tria medicamenta: alterum calidum in ſecundo, alterum in quarto, ſed nullum horũ adſtringat,adſit tertium,quod adſtringat,calidum in primo.neceſſe eſt tertium hoc admiſcere:quod tamen perturbat proportionẽ primarũ qualitatum. opus ergo eſt ſcitu, quot portionibus ſingulorum opus ſit. fuerit ergo magnum operæ precium regulam inuenire, qua poſſimus dicere: ex quibus portionibus quorũ medicamentorum qui gradus producatur. docuimus enim hactenus inuenire,cùm tot portiones talium medicamentorum miſcentur,qui gradus fiat.tamẽ modò videndum eſt:vt ex talibus totque medicamentis talis gradus fiat, quot ſingulorum portiones accipiendæ ſint. quod eſt apprimè addictos vſus neceſſarium.hæc docet breuiſſimè & apertiſſimè regula alligandi (ita vocant)qua vtuntur & qui confundunt metalla, & qui merces miſcent.fit alligando numeros medicamentorũ ſimpliciũ,numero medicamenti,quod paramus.ſed quoniã alligare plures numeros fuerit difficile:promptiſſimum erit alligare per binarios.ſed vt alligentur duo numeri vni alteri,oportet alterum eſſe maiorem,alterum minorem eo cui alligantur.atque non aliter alligantur, quàm medicamento minoris gradus toties ſumpto, quoties numerus cui fit alligatio,ſuperatur à medicamẽto maioris gradus: & medicamento maioris gradus ſumpto toties, quoties medicamentũ minoris gradus vincitur ab eo cui alligatio fit.vt patet in hac figura.

Ex vna portione calidi in quarto,& duabus calidi in primo,fiunt tres portiones calidi in ſecundo.medicamentum ſcilicet primi,ſumitur bis,quia medicamentum ſecundi bis ſuperatur à medicamento quarti: & medicamentum quarti ſumitur ſemel, quia medicamentum ſecundi ſemel ſuperat medicamentum primi.

Si miſcemus medicamenta quatuor, aut ſex,aut plura,numero pari:alligentur per binarios. vt ſi ex medicamentis quatuor, quorum vnum ſit ſecundi, aliud quinti, aliud tertii,aliud ſeptimi gradus,paramus medicamentum miſtum quarti:ſumimus medicamenti ſecundi portionem vnam,medicamẽti quinti portiones duas, medicamenti tertii portiones tres, medicamenti ſeptimi portionem vnam:& fiunt portiones ſeptem medicamenti quarti,vt in hac figura.

Sumitur medicamenti ſecundi portio vna:quia medicamentum quinti ſemel ſuperat medicamentum quarti.& medicamenti quinti ſumuntur portiones duæ:quia medicamentum ſecundi, bis ſuperatur à medicamento quarti.hic binarius ligatur per ſe: ſecundus per ſe. ſumuntur medicamenti tertii portiones tres:quia medicamentum ſeptimi ter ſuperat medicamentum quarti.& medicamenti ſeptimi ſumitur portio vna:quia medicamentum tertii ſemel vincitur à medicamento quarti.

Quòd ſi in ſecundo binario non ſunt duo numeri,quorum alius ſit maior, alius minor gradu,quẽ paramus,aut medicamenta ſunt in numero impari:fiet facillimè tunc quoque gradus quem paramus. Ex medicamentis maioribus, aut minoribus miſtis, fiat medicamentum vnum:& illud alligetur gradui quem paramus. ſi impar numerus medicamentorum eſt ;id quod excedit mediocritate, admiſceatur cum vno aliorum,vt par numerus fiat,& deinde quæ ſupererint,alligentur per binarios. Quanquam ſcio poſſe hæc breuiùs efficere,eos qui ſint arithmeticæ artis peritiores.ſed ego præterquam quòd in ea arte parum ſum verſatus, malo rudiuſculè hæc docere,quàm obſcurior euadere.

Ex dictis facile eſt intellectu, falsò dixiſſe Auerroëm: huiuſmodi graduum qui in medicamentis ſunt, inuentionem, & permixtionem, vt ex ea hic aut ille gradus fiat, non poſſe confirmari experimento, ſed ſolius ratiocinationis eſſe opus. Nam quòd medicamentum hoc ſimplex calidum eſt in primo, illud in ſecundo: à ſolo experimento deſumptum eſt. Igitur quòd ex hoc medicamento & illo reſultat aliud tali gradu calidum: idem experimentum poteſt confirmare. Si ſcilicet calfacit manifeſtè, ita vt ratiocinatione non ſit opus: neque tamen lædit inſigniter. Iam verò quòd in vnoquoq; gradu dictæ portiones caloris & frigoris ſint ſecundum eas, quas diximus, proportiones: confirmat experimentum coniunctum cum ratione. ſenſus ſcilicet docet: id quod ex hoc medicamento, quod calidum in primo eſt, & illo quod eſt calidum in tertio, reſultat, eſſe calidum in ſecundo. ratio tamen per eas omnes demonſtrationes quas diximus, docet, niſi talis eſſet in vnoquoque gradu caloris ad frigus proportio, non poſſe ita contingere, vt factum ſenſus docet. ſunt igitur hæc omnia, præterquam quòd firmis monſtrationibus confirmata, vel ſenſui euidentia. ſed de his ſatis.

De venenis. Cap. X.

GALENVS libro tertio de ſimpl. med. facult. capite decimo octauo ita ſcripſit: Eorum ergo medicaminum, quæ frigore interimunt: nullum genere lethale eſt, ſed ſola quantitate. at in erodentibus, putrefacientibus, atque excalfacientibus haud ita ſe res habet. Quibus verbis apertè ſignificauit, quod in illo, & tribus proximis capitibus diffuſè ſatis docet: venena eſſe duplicia, quædam calida, quædam frigida. calida eſſe lethalia toto genere: frigida quantitate tantùm, nulla tamen frigidorum pharmacorum eſſe genere deleteria. dicuntur verò illorum nonnulla genere, nonnulla quantitate venena: non quòd aliqua illorum ſint, quæ in quauis quantitate etiam minima necent (nulla enim talia ſunt) ſed ipſa etiam genere deleteria, niſi quãtitate quadam certa ſumantur, poſſunt citra noxam bibi. nullum ſiquidem eſt naturale agens: quod ad agendum commodam quantitatem non exigat. alioqui eſſet actionis infinitæ. non itaque proinde genere hæc, quantitate illa deleteria dicuntur: ſed quòd quæ quantitate talia ſunt, niſi quantitate commoda bibantur, poſſunt vſque adeò vinci, vt pro veneno alimentum fiat. quod verò genere eſt tale: nulla quantitate poteſt nutrire, quanquam in aliqua non interimat. hæc itaque docet Galenus loco citato ex 3. de ſimpl. med. quæ eadem docet 3. de temp. capite 4. Tamen libro quinto de ſimplicium medicamentorum facultate, capite decimo octauo, contrarium prorſus videtur docere, dicens: multa venena frigida eſſe genere deleteria. ſunt illius verba hæc: Quædam autem totis ſubſtantiis nobis contraria ſunt. proindéq; ſi vel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædent: qualia ſunt dryopteris, & pityocampe, & thapſia, & ſolanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli: præterea ſaliua, & fel venenatorum animalium. nam talia omnia genere ſunt deleteria, non quantitate. hæc ille. quo loco conſtat nonnulla calida, & plæraque frigida medicamenta recenſeri: cùm tamen omnia genere deleteria, non quantitate dicantur. Controuerſiam hanc non alia ratione ſpero decidi poſſe: quàm modo, quo calida & frigida in corpus noſtrum agunt, planè intellecto. diximus verò hunc nos in primo huius operis libro, capite duodecimo: quod vellem perlegere eum qui in hunc locum inciderit, quò hęc radicitus intelligat. illic monſtrauimus: calida recalfacere noſtrum corpus, quòd à nobis priùs incaluerint: frigida refrigerare, non quòd refrigerentur (neque enim eſſe in noſtro corpore refrigerandi cauſam) ſed quòd propter ſubſtantiam impatibilem non calfacta, perſeuerent. hoc ipſum habent venena. ſunt enim & ipſa alterantia medicamenta, habent verò plus aliis frigida, quòd comminuuntur, comminutáque deferuntur ad cor: calida, quòd ex modo ſuæ ſubſtantiæ cùm primùm à noſtro calore incipiunt alterari, putreſcunt, putrefaciúntque viſcera ipſa. atque hac ratione, vtraq; ſunt mortifera. in quam ſententiam dictum eſt 3. de temperamentis cap. citato, frigida venena omnino non vinci, neq; alterari, ſed ipſa corpus noſtrũ vincere: calida partim quidem ipſa vinci, partim verò vincere noſtrum corpus. Ex quo loco non

eſt

eſt intelligendum, frigida non poſſe à nobis vinci, & calida poſſe: vt videntur verba ſonare. contrarium enim plenè paulò antè diximus ex 3. de ſimpl. poſſe ſcilicet frigida ſuperari integrè & nutrire, calida nō poſſe. ſed intellige, frigida eò interimere, quòd non vincantur, poſſe tamen vinci non interimentia: calida verò non eò quòd non vincantur, ſed quòd putreſcant. itaque frigida cùm interimunt, manent omnino inuicta: cùm non interimunt, omnino vincuntur. calida neque omnino inuicta manent aliquando, neque omnino vinci poſſunt. Habent enim frigida bonum exitum, vt vincantur, calida, vt expellantur. his ita ſtatutis, ſcire licet: nullum medicamentum poſſe eſſe genere deleteriū, niſi ſit putrefaciens, aut putrefacientium partium particeps. poſſeque medicamenta excellenter frigida habere admixtas partes putrefacientes: ratione quarum tota euadant genere deleteria. talia ſunt omnia medicamenta: quæ frigida quamuis ſint, deleteria genere dicuntur. præſtat huic dilutioni viam Galenus, qui cùm loco citato ex 5. de ſimpl. fungos inter deleteria recenſuiſſet: lib. 7. cap. 117. de illis ita ſcripſit: Fungus frigida humidaque planta eſt admodum: vnde & proximè ad deleteriam facultatem accedit. Et ſanè inter eos ſunt, qui etiam interficiunt: potiſſimùm qui natura miſtam habent qualitatem (liceat ita dicere) putredinoſam. Hæc Galen. quibus haud obſcurè dixit: fungos, etſi frigidi & humidi ſint, deleterios eſſe, quòd habent admiſtam qualitatem putrefacientem: quod apertè diluit propoſitum ænigma.

De ſoporiferis. Cap. XI.

DE ſoporiferis medicamentis eſt non minùs difficilis controuerſia ex Galeni verbis. nam primi lib. de cauſis ſymptomatum capite vltimo docet: verè ſomnifera eſſe medicamenta tantùm humida. nam quæ ſimul refrigerant: non tam ſomnum, quàm ſoporem faciunt. ex humectatione enim cerebri fit ſomnus: ex refrigeratione ſtupor. ſunt verò illius verba hęc: Talia igitur ſunt cùm medicamēta omnia, quæ verè ſomnifera ſunt: tum quæ ſic quidem vocantur. inferunt autem non ſomnum modò, ſed etiam coma, & carum, & totius corporis torporem. quæcunque autem duntaxat humectant: meritò ſomnifera vocantur. quæ verò perfrigerant, neque ſomnum, neque indolentiam afferre rectè dicuntur: ſed pro ſomno, coma & caron: pro indolentia, ob perfrigerationis excellentiam, vel prorſus ſenſus priuationem, vel certè ſenſum minutum. Hæc habet prædicto in loco. In quinto libro de ſimplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo octauo, ita ſcripſit: At ea, quæ καταφορὰν (id eſt ſoporem) epota faciunt, ac proinde dolorem lenientia, & ὑπνωτικὰ, hoc eſt ſomnifera, à plæriſque dicuntur: temperiei ſunt maximè contrariæ iis, quæ reuera ſunt anodyna. refrigerāt ſiquidem omnia corpus: & ſenſum eò vſque ſtupefaciunt, vt ſi paulò liberaliùs ebibantur, mortem afferant. Cæterùm ad vſum propoſitum optima ſunt, quæcunque deſiccant. hæc ſententia omnino videtur priori contraria. nam illic dixit ſomnifera tantùm humectare: hîc ſomnifera refrigerare. neque ſolùm hoc: ſed & commodiora eſſe ad hunc vſum, quæ deſiccant, quàm quæ humectant. ſi quis tamen conſideret attentiùs: inuenit nihil hîc dictum eſſe repugnans, ſed omnia conſona. Nam cùm ſomnus duplex ſit, quidam naturalis, quidam ſymptomaticus, vt 4. huius operis libro explicuimus: quæ ſomnum naturalem faciunt, hæc ſola in primo de cauſis ſymptomatum, verè ſomnifera appellauit: quæ ſymptomaticum, non ſomnifera, ſed ſoporifera potiùs, aut ſtupefacientia. hæc tamen ipſa, quæ ab illo non verè ſomnifera dicuntur, dicit in 5. de ſimplicibus, à plæriſque ſomnifera appellari, atque de illis eo loco diſputauit. hæc verò ſunt non humectantia tantùm, vt illa: ſed refrigerantia vehementer. quin potiùs inter ea, quæ refrigerando cataphoram inducunt, minùs noxia ſunt, quæ deſiccant, vt opium, quàm quæ humectant, vt cicuta. quandoquidem ſupra ſtupefaciens frigus, obruens humor, auget malum. horum ſanè medicamentorum vſus per ſe ſemper nocet: vitandúſque proinde, quoad fieri poteſt, eſt, vt docet Galen. 12. meth. cap. primo. tamen permittitur nonnunquam gratia alicuius ſymptomatis grauiùs vrgentis: vt doloris, aut peruigilii. inter hæc verò minùs periculoſa ſunt, dicta de cauſa, quæ cum refrigeratione deſiccant, quàm quæ humectant.

quid ergo? nunquid ea tantùm ſunt verè ſomnifera, quæ tantùm humectant? lactuca ergo non eſt ſomnifera, neque vinum eſt ſomniferum, neque lac. duo enim horum refrigerant, alterum calfacit. Tamen experimento inuenimus: hæc, & præterea omnia replentia caput, ſiue calida ſint, ſiue frigida, ſomnum conciliare. fortaſſe dices: hæc ſomnum præter naturam facere, eóque de illis non diſputaſſe Galen. loco citato. Addéſque in horum confirmationem, ſomnum naturalem fieri ex halitibus alimentorum: hæc verò habere vires medicamentoſas, quibus ſomnum conciliant non naturalem. Sanè hæc valde dura ſunt. nam hac ratione nulla poſſint eſſe medicamenta ſomnifera: quin potiùs contradictionem inuoluet dicere, medicamenta verè ὑπνωτικά. Nam quæ talia fuerint, erunt tantùm alimenta. non ergo ita res ſe habet: ſed ſunt aliqua verè ſomnifera medicamenta, quæque naturalem ſomnum inducunt. Huiuſmodi ſunt, quæ alterant quidem: ſed non eatenus, vt morbum aliquem inducant. hæc enim, cùm morbum non faciant, neque ſomnus, quem faciunt, erit ſymptoma. Monſtratum ſiquidem eſt in quarto huius operis libro, ſymptoma omne naſci ex morbo. Lactuca igitur refrigerat, ſed non facit ſomnum primariò refrigerando, ſed humectando modicè: ſecundariò refrigeratio etiam iuuat, vt lactuca ſomnum faciat. quanquam ea refrigeratio ſola non faceret ſomnum. nam qui à ſola refrigeratione fit, eſt ſtupor: eum non faceret lactuca. non eſt ſiquidem illi tanta refrigeratio. verùm ea, quantulacunque eſt, admota humori: potiùs confert ad ſomnum, quàm vt impediat. contrà ac calor: qui potiùs impedit, quàm iuuet. quare vinum humectando fit ſomniferum: quippe quod eſt calidum. Ergo verborum Galeni is eſt ſenſus: Sunt verè ſomnifera, non quæ tantùm humectant: ſed quæ tantùm humectando ſomnum conciliant, idque primariò, ac præcipuè. Vnde fit, vt ſomnus ex lactucis, vino, lacte, & ſimilibus, naturalis ſit, niſi intenſione fiat præter naturam. Scimus ſiquidem ex tractatione de cauſis ſymptomatum, omne accidens naturale intenſione fieri poſſe ſymptoma: & omnem cauſam accidentis naturalis efficientem, multitudine fieri poſſe ſymptoma: ſed de medicamentis ſomniferis hæc ſit ſatis dixiſſe.

De medicamentis pus mouentibus. *Cap. XII.*

PVs mouentia docet Galenus eo differre ab emollientibus, libro quinto de ſimplicium medicamentorum facultate, capite ſecũdo: quòd emollientia calida ſunt, & nonnihil ſicca: tamen ſuppurantia ſimillimum corpori calorem producentia: humorem, qui in eo eſt, neque conſumunt, neque augent. quibus verbis apertè ſignificat: ſuppurantia collata corpori inflammato, temperata eſſe. quãquam dixerat paulò antè, & poſtmodum repetit non ſemel: illa eſſe calida, & humida. quæ tamen ipſemet ita interpretatur capite octauo eiuſdem libri. Eſt autem (inquit) propoſitum definire, qualis ſit vniuersè pus mouentium natura. dictum autem eſt: quòd modicè eam humectantem & calfacientem eſſe oporteat. quod aliis verbis eſt: vt neque excellat temperiem corporis ipſum immutantis, neque ab ea deficiat: ſed quoad fieri poſſit, ſimile ſit. hæc Galenus. Sed ſi non ſumus obliti eorum quæ de gradibus alterantium medicamentorum diximus, conſtat ea quæ corpori à quo alterantur euadunt ſimilia, temperata eſſe, neque calida, neque humida. itaque videntur hæc Galeni loca ſignificare: medicamenta ſuppurantia eſſe temperata exquiſitè. tamen hæc doctrina non ſatis videtur conſtare cum aliis eiuſdem autoris verbis. Nam quorſum naturam hanc medicamentorum finiens, toties dixit calidam & humidam eſſe, ſi temperata eſt exquiſitè? ſed quod quarto libro methodi capite quinto ſcripſit, videtur eſſe aduerſiſſimum. nititur enim illic monſtrare, ſuppurationem eſſe putrefactionem quandam. eóque (inquit) fit, vt à calidis & humidis plurimùm adiuuetur: quoniam ſcilicet calida & humida ſunt putrefacientia. Docuit præterea idem Galenus in tractatione de ſimplicium facultatibus, ſuppurationem nõ eſſe opus ſolius naturę, vt carnis generationem: neque ſolius medicamenti, vt exeſionem carnis, aut corroſionem: ſed partim eſſe naturæ, partim medicamenti. ergo ſi medicamentum aliquid præſtat per ſe in ipſa

in ipſa ſuppuratione:non tantùm debet ſeruare temperiem partis, & prohibere quod impedit,(vt faciunt carnem generantia)ſed alterare etiam aliquid.quæ alteratio nulla eſſe poteſt,præter calefactionem & humectationem. Adde materiam eorum,quę inter ſuppurantia recenſentur à Galeno,calidam eſſe & humidam: aquam calidam, & calidum oleum, & cataplaſma ex farina hordeacea, & talia omnia. Dicunt quidam ſumpta occaſione ex capite quinto libri quinti de ſimplicibus, ſuppuratoria medicamenta alterare calfaciendo & humectando ſuccum contentum in inflammata particula: tamen partis ipſius temperiem exactè conſeruare inalteratam. itaque eſſe ad membra, medicamenta temperata: tamen gratia alterationis ſucci, quem putrefaciunt mediocri illa putredine, dici calida, & humida. In hac reſponſione ſunt duo difficilia. primùm, quòd vſus olei, & aliorum ſuppurantium, non eſſet aduerſus calidis vlceribus: neque enim ipſas carnes putrefaceret, quas non alterare reſpondes. ſed quanquam carne non impleret,quia non detergeret,quantum in vlcere conuenit: cùm temperiei partis eſſet exactè ſimile, non corrumperet. quàm verò noxius illis vlceribus hic vſus ſit, vide apud Galenum tertio libro methodi capite tertio. Præterea non video, qua ratione ſucci, qui per ſe humidioris ſubſtantiæ ſunt, humectentur à talibus medicamentis, membris ſiccioribus inalteratis. quare ego controuerſiam hanc, ſi poſſum, diſtinctiùs vellem dirimere, hinc ſumpto principio. In ſuppuratione duo debent expeti à medico: primum, vt pus optimum ſit: ſecundum, vt fiat quàm celerrimè. ita enim optimè ægrotanti proſpicitur. poſſunt verò duo hæc æqualiter contingere: aut non æqualiter, ſed alterum plus altero. Illud pus eſt optimum, quod minimæ putredinis eſt particeps: cùm tamen nullum ſit omnino expers putredinis. Illud eſt deterrimum, quod maximè illam participat. vſque adeò vt ſi multam admodum ſubeat putredinem, non ampliùs pus dicatur, ſed ſuccus putris. putrefaciunt verò calida & humida,non tamen quæcunque quouis gradu ſunt calida & humida, ſtatim ſunt putrefacientia:ſed ea tantùm,quæ valde talia ſunt.quæ verò his ſunt minùs multò calida & humida,putrefacere etiam illa poſſunt(calor enim cum humore ſemper eſt putrefaciens) ſed non tam mala putredine, quàm quæ ſeptica ſunt: ſed mitiori quadam, quæ ſuppuratio dicitur.(eſt enim nihil aliud ſuppuratio, quàm putrefactio quædam mediocris:quæ quantò à magna putrefactione recedit magis, tantò accedit ad concoctionem) igitur non dubium eſt, calida & humida moderatè poſſe pus gignere. putrefacientia ſcilicet,quia calida & humida:ſed non integrè, quia moderatè ſunt talia.Ea etiam quæ naturali partis inflammatæ temperamento ſunt exactè ſimilia, poſſunt pus gignere. Nam conſeruant temperiem calidam & humidam: quæ præter naturam eſt eo tempore in particula inflammata, permittens putreſcere ſuccum, & obſiſtens partis putredini. Nam medicamentum, quod imponitur parti præter naturam affectæ,exactè ſimile naturali partis temperiei: habet vim cõſeruandi partem, & nullam habet affectus præter naturam curandi.Ergo non eſt dubium: poſſe etiam medicamenta exactè ſimilia parti ſuppurare.non quidem alterando ſuccum,aut humorẽ,(eſt enim ipſum medicamentũ illo ſiccius)ſed conſeruando calorem,& humorẽ & inſuper ſua ſubſtantia,quæ eſt emplaſtica, cohercẽdo interiùs effluuium, vt contentũ illic computreſcat. ſi igitur & quod certo gradu eſt calidum & humidũ, & quod exactè æquale eſt parti, ſuppurat:ſuppurabunt profectò & quæ in medio horum ſunt calida & humida. Conſtatque hæc, quò plus participant caloris & humoris, eò citiùs putrefacere: ſed vt citiùs, ita deteriori putredine: quia accedunt ad ſeptica magis.quò verò minus earum qualitatum habent,eò lentiùs putrefacere,quia eò plus accedunt ad partis naturam:ſed vt lentiùs faciunt, ita meliùs pus conficere. Itaq; vtraq; ſuppurant:tamen æqualia optimum pus faciunt.neq; tam innoxiè id faciunt calida & humida:quanquam citiùs etiã quàm illa ſuppurare,nihil prohibet. proinde ergo Gal. genus ſuppurantium calidum & humidum eſſe dicit:quia nonnulla ſuppurãt, humectando per ſe,& quæ illorũ minimè ſunt humida,humectãt etiã quodãmodo,humorem qui illic eſt præter naturã, fouendo. dicit rurſus,horũ genus exactè ſimillimum: quia quę exactè talia ſunt,optimũ pus faciunt,& quàm tutiſſimè.quare hęc illis meritò præferuntur. Iam verò neque illud difficile eſt ſcitu: cur ſuppurantia obſint cauis

vlceribus. Nam quæ calida & humida ſunt, colliquant putrefaciendo. quæ verò parti ſunt ſimillima in calore & humore, faciunt vlcus ſordidũ: cùm ſua ſubſtantia, quando liquida infunduntur, tum etiam, quia in illis vlceribus opus eſt ſiccantibus & detergentibus. atque ita ſordidum fit vlcus, non ſolùm ab iis quæ humectando moderata ſunt: ſed etiam ab iis, quę minùs deſiccant, quàm oportet. neque rurſus illud quod obiiciebatur, non poſſe medicamentum, quod carnem non alterat, ſuccos humectare, eſt difficile. carnem enim non alterant medicamenta illa, quia ſimilia ei ſunt. ſuccum verò putrefaciunt, non quia humectant per ſe, ſed, vt explicuimus, quia obſtruentia cohibent effluuium, & conſeruant calorem & humorem præter naturam. illud quoque, quod ex 4. meth. additum eſt, dictis conſonat. Argumentatur ſcilicet, ſuppurationẽ putreſcentiam quandam eſſe, quia à calidis & humidis iuuatur: id quod nos quoq; monſtrauimus. quin etiam monſtratum eſt, ſi quæ ſuppurant, quæ ad carnem neque calida neque humida ſint: hæc etiam calfaciendo & humectando quodammodo facere. quare pro ſuppurantibus quoque, atque pro nono hoc libro iam ſatis diximus.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM LIBER DECIMVS.

NIHIL eſt quod tam reddat medicum aliis hominibus admirandum, quàm pars prognoſtica: quippe quæ ſola videtur eſſe ſupra humanam conditionem. proinde diuinus Hippocrates, cùm reliquarũ medicinæ partium laudes operibus oſtendat potiùs, quàm verbis celebret, tamen prognoſticam multis nominibus cõmendauit: & quòd maior fides habeatur medico, qui, quæ ægro euenere, aut eueniunt modò, aut euentura ſunt, edicit, eóque plures ſe illi audeant concredere, & quòd etiam cùm ægrotantes intereunt, credatur culpa vacare, ſi prædixit, quodque prænoſcendo futuras affectiones meliùs multò curationem moliatur. meritò igitur magnæ habẽtur gratiæ, Hippocrati primùm, qui partis huius, vt & bonorũ omniũ, nobis autor extitit: deinde & aliis omnibus, qui in hac parte laborauerunt, de arte medica optimè meriti. eſt enim hæc pars difficillima. quo factum eſt, vt pauci ſcripta Hipp. & Galeni de prædictione commentariis proſequuti ſint. tamen cùm tam honorificum eſſe medicis prædicere apud ægrotantes, omnes intelligant: omnes tentant prædicere, quanquam non omnes eodem modo. ſed alii temeritate quadam fortunam experiuntur, alii aſtu circumſtantibus imponunt: perpauci arte, & prudẽtia præſagiunt. Sunt qui nihil eſſe tam alienum ab humano ſenſu, quod negent ſcire ſe, nihil tam abditum, quod non vaticinentur, tam conſtanter proferentes, quàm ſi naturis rerum imperare poſſent: qui tamen ſtatim ac incautè protulerunt, fortunam deprecantur, atque quod in mendacio depræhenſi cauſari poſſint, excogitant. Alii proferunt ambigua quædam, vt Apollo ex tripode: aut ſi minùs hæc poſſunt, aiunt modò, negant ſtatim: ne quis ſit rei euentus, quem non prædixerint. quibus artibus apud imperitum vulgus admirationem conſequuntur: tamen apud ſapientes ſunt ridiculi, & tam habentur mendaces, cùm vera dicunt, quàm cùm mentiuntur. vt contrà, qui loquuntur prudenter, laudantur meritò, etiam cùm deerrant. ſcilicet, nunquam errare, nulli mortalium contigit: rariſſimè errare, contingit peritis & prudentibus. quos primùm omnium decet nihil polliceri, quod præſtare non poſſit ars: deinde, quæ dicent, proferre non vt diuinatores, ſed vt artifices. nihil tamen

tamen eſt,quod adeò referat medicum præſentire:quàm morborum inſignes mutationes.in quibus dierum natura maximam putatur vim habere. proinde operæ pretium fuerit, ante alia diſputare:vnde his ipſis diebus accedat iudicandi vis,& reliquas de criticis diebus controuerſias dirimere, deinde ad ipſas morborum iudicationes properare.

An ſit diebus criticis vis à radice ſuperna. Cap. I.

DIes decretorii illi dicuntur, in quibus frequentiſſimè & tutiſſimè ſolent morbi iudicari. Galen. 3. lib.de diebus decretoriis,huius rei cauſam in ſupernorum corporum motum reiicit.Sunt qui Galeno hac in parte contradicant,cum Auerroë cenſentes,morbos in hoc aut illo die potiùs quàm in aliis iudicari:non ex cœleſtibus corporibus,ſed ex proportione agentis ad id quod patitur contingere:quorum ratio hæc eſt præcipua.toto morbi tempore eſt inter naturam & morbi cauſam pugna quædã, qualis inter naturales cauſas contingit: ſimilis ſcilicet ei quæ inter ignem & lignũ vſq; ad combuſtionem fit.non enim minùs naturalia agentia ſunt, virtus noſtra naturalis,quæ in temperamento conſiſtit,& morbus, qui corporis humani eſt præter naturam affectus: quàm ignis & aqua. criſis tempus, eſt terminus actionis & victoria. ſi bona eſt criſis, naturæ: ſi mala, morbi.Sed in aliis actibus naturalibus, vt gratia exempli,ligni combuſtione, finis actionis aduenit ex proportione potentiæ agentis ad reſiſtentẽ patientis corporis.proinde enim à philoſophis omnibus dictũ eſt, præcipuè ab Ariſtotele, velocitatem motus fieri ex proportione potentiarum agẽtium ad patientes.quoniam ſcilicet ex modo huius proportionis,finis actionis,aut citiùs,aut ſeriùs aduenit. Igitur eadem ratione in morbis criſis ex radice inferiori (ita vocant potentias agentes & patientes) non ex motu corporum cœleſtium contingit. Adde multas actiones eſſe, quæ certis diebus & ſtatis periodis contingunt:quas tamen ne ipſe Galen. motibus cœli tribuit, ſed modo motus cauſarum infernarum: exemplo ſunt periodi in febribus intermittentibus. Ceterùm,quanquam hi probabilia loquantur, multò veriorem eſſe cenſeo Galeni opinionem: quam his rationibus ex eodem deſumptis confirmo.Quæ elementorum virtutibus fiunt, non tantum ordinem tuentur,quantum quæ à corporibus cœleſtibus aguntur.illa enim mutabilia ſunt & incerta:hæc ſtabilia & firma, ab aliis corporibus inalterata, agitata certo quodam & æterno ordine. Igitur ordinatum motum & perpetuum, & qui veluti ex naturæ lege, ſeptimo gratia exempli,aut 14. terminatur, non eſt probabile caſu aliquo fieri:ſed ex motu aſtrorum,qui eſt impermutabilis,pendere.Nam quæ caſu aliquo fiunt:ſtabilia non ſunt, neque ex his quæ plærunque contingunt. Sed vis criticorum dierum, bis mille ab hinc annis à probatiſſimis antiquorum obſeruata eſt,& memoriæ poſteritatis tradita.adde,quòd ſi proportio potentiæ agentis ad reſiſtentem faceret morbos his aut illis diebus terminari, cùm hæc variare poſſit,aut mutata ſucci quantitate,aut imminuta auctáve virtute: ſinguli dies poſſent eſſe decretorii. nam ſi in morbo qui ſeptimo die erat iudicandus,tantillum ſucci detrahas,addásve: facies,vt ſexto aut octauo iudicetur. quare cùm proportio in ſingulis naturis, & in ſingulis morbis permutetur:non poſſent morbis omnibus,& naturis,& regionibus,& ætatibus, & temporibus eſſe iidem decretorii dies. præterea quanquam ex ratione proportionis fieri poſſet, vt in his, aut illis diebus frequenter morbi iudicentur:tamen vt in his tutiùs, in illis minùs tutò, quod ad fidem pertinet, criticorum dierum ratione non fieret. nam cùm morbus hic propter hanc proportionem in ſeptimo die iudicetur, ille propter proportionem aliam in 14, vnde naſcatur,vt ſeptima die criſis tutior ſit,& perfectior? præterea niſi hoc ab aliqua cauſa ſuperna penderet: non eſſet quòd homines eiſdem diebus morerentur,ex quibus ſuperſunt,vt Hipp.3.progn.docet.nõ enim neceſſe eſt, ignem eodem tempore à lignorum congerie ſuffocari, quò ligna ab igne comburerentur. eſt ergo probabiliſſimũ: vim criticorum dierum alicui cœleſti motui adſcribi debere:ſed inter aſtra, quod magis humoribus pręſidet,eſt vicina nobis luna. meritò ergo motus humoris morbi tribuetur motui lunæ. maximè cũ ea quę experimẽto cõperta ſunt,magnopere cũ illius motu quadrẽt.id quod hac ratione inuenit Gal. Men-

ſis peragrationis lunæ conſtat 27. diebus & octo horis: menſis illuminationis 26. diebus & 12. horis. additis tribus diebus, quibus deliteſcit, fit menſis ex 29. diebus cum dimidio. Cōputatio dierum decretoriorum, quorum vis longo experimento conſtat, non quadrat cum menſe peragrationis, neque cum menſe illuminationis: cæterùm ex his duobus confuſis alter menſis reſultat, qui menſis medicinalis appellatur: cum quo omnia, quæ de dierum decretoriorum numero ab Hippocrate ſcripta ſunt, mirificè conueniunt. Nam ex 27. diebus & octo horis ab altera parte, ab altera 26. diebus & 12. horis, conſtituuntur 53. dies, & 20. horæ, quorum dimidia pars eſt 26. dies, & 22. horæ. his igitur conſtat menſis medicinalis: qui in hebdomadas diſtributus, continet dierum decretoriorum terminos. collegimus igitur probabiliter dierum decretoriorum vim ex lunæ erroribus pendere. neque ſanè tam eſt ſimilis ratio circuituum febrium, criticis diebus: vt ſi illorum cauſa non reiicitur in aſtra, ſtatim oporteat neque criticorum cauſam ſupernis cauſis adſcribi. nam multa ſunt, quæ dierum criticorum vim ex cauſis peculiaribus nō pendere indicant: vt ordo perpetuus, & fides, ſecuritáſque, & alia quæ in argumentis tetigimus. Nam ſi in circuitibus eſt ordo: alia certè non ſunt, & ille ipſe non tam perpetuus. monſtrauimus ſiquidem in quinto huius operis libro: ex paucitate materiæ (eadem eſt ratio multitudinis) alium ex alio circuitum fieri: vt quintanam & ſextanam ex quartana, & ex quibuſuis ſuccis erraticam. Certè cui pro ratione vis eius, quæ eſt in criticis diebus, dicta non ſufficient, multò minùs faciet ſatis cauſa, quam Amatus Luſitanus commentus eſt, qui dies morbi confert numeris cantus. quia vt inter numeros quidam ſunt diſſoni primo, quidam aſſoni: ita (inquit) inter dies. eóque dies numerorum diſſonantium primo, cauſa diſſidii, dicit, ad pugnam agere morbum & naturam: quæ in conſonis diebus, cauſa ſimilitudinis cum primo, quietem agunt. ratio hæc nulli (arbitror) ſatisfecerit, quantumuis beneuolo. Nam prȩterquam quòd ridiculum eſt, conſonantiis vocum articulos morbi, res adeò diuerſas, conferre, & hinc putare rationem quampiam redditam eſſe: tamen neque illi imaginationi effecta reſpondent. Nam, vt ipſemet præſcriptis numerorum tabellis dicit, vigeſimus eſt conſonus primo, & 18. & 16. ſunt diſſoni: tamen conſtat vigeſimum eſſe primi ordinis decretoriorum, tertium à ſeptimo, & 12. & 18. minimè iudicantes. non ergo numerus punctorum diſſonantium primo, reſpondet diebus decretoriis, & conſonantium, non iudicantibus. Sed nugari ſæpè volumus, vt nouarum rerum inuentores ſimus.

An dies decretorii integri debeant aſſumi ad computationem. Cap. II.

SVNT qui putent, in computatione dierum decretoriorum de ſingulis diebus naturalibus, qui 24. horis conſtant, præſcindi debere ſingulas horas, quatuordecima parte minùs. quorum rationes ſunt hæ. Medicinalis menſis conſtat 26. diebus, & 22. horis, & hunc oportet in 4. ſeptimanas diuidi. igitur prima ſeptimana conſtat 6. diebus, & 17. horis cum dimidia, atque ita aliȩ omnes. ſed ex 6. diebus & 17. horis cum dimidia, vt licet ſupputanti clarè conſpicere, non poſſunt ſeptem dies conſtitui: niſi de ſingulis diebus detrahatur hora vna, minùs parte 14. Hoc contendunt Hippocratem docuiſſe 3. prognoſt. contex. 5. ita dicentem: Fieri verò non poteſt, vt horum vllum totis diebus eximiè numeretur. non enim annus, aut menſes totis numerari diebus natura apti ſunt. videtur ergo Hipp. ſentire: decretorios dies, non poſſe integros numerari. Sed, quantum ego opinor, hæc ſententia præter Galeni mentem eſt. nam vt alia multa loca omittam, primo de criſibus cap. 16. ita inquit: In primo quidem die. (ſic verò ex me omnino intelligas: totum ex nocte & die tempus in 24. horas partitum) Igitur non eſt dubium iam, quæ ſit Galen. ſententia: cùm ipſe tam diſtinctè fuerit locutus. ſed monſtratur hoc idem ratione. ſi à diebus præſcinderentur ſingulæ horæ: conſtat menſem medicinalem 28. diebus medicinalibus concludi, qua ratione & quatuor integris ſeptimanis. nullæ igitur ſeptimanæ computarentur coniunctæ, quomodo ſecundo de diebus decretoriis ſecundam & tertiam computari dixi: neq; tres ſeptimanæ viginti concluderentur diebus, quemadmodum docet 3. progn. comm. 5.

Præterea

Præterea fieret vigeſimus primus decretorius. quanquam nihil magis proclamatum eſt apud Galenum, quàm 20. diem decretorium eſſe, & finem tertiæ hebdomadæ. quoniam tertia & ſecunda communem habent decimumquartum diem, qui vltimus eſt ſecundæ, & primus tertiæ ſeptimanæ, vt expreſsè docuit 2. aphoriſmorum commentario 24. quæ tamen omnia corruerent. Nam 14. decretorius terminaretur 13. & vndecim horis, & ab hoc tempore inciperet tertia ſeptimana. quare nullum tempus eſſet commune illis magis, quàm primæ, & ſecundæ ſeptimanæ. Sed dicent fortaſſe, vigeſimum diem naturalem, eſſe vigeſimum primum medicinalem, atq; proinde à Galeno vigeſimum decretorium appellari. ſed nec hoc verè dicent: quandoquidem ex vigeſimo primo naturali, deſumit vigeſimus primus medicinalis 4. horas cum dimidia. quare neutro modo, neq; loquendo de diebus medicinalibus, neq; de naturalibus, verè dictum eſſet à Galeno tertiam ſeptimanam vigeſimo die terminari. eſt igitur merum figmentum, dies decretorios non ex die ac nocte integris conſtare. ſed qua ratione reſpondendum eſt ad argumenta contrariæ ſententiæ? non aliter quàm paulò antè dictum eſt, menſem ex 4. ſeptimanis conſtare: ſed ſecundam cum tertia communicare vna die: atq; proinde 27. diebus contineri 4. hebdomadas. in eandem ſententiam eſt dictum ab Hippocrate illud quod ex aduerſo adducebatur: dies non poſſe integros numerari, non quòd ſinguli integri non ſint: ſed quòd omnes non habeant hebdomadarum integritatem. nam defectu vnius diei, fit illa computatio per diem communem. ſed de hac quæſtione ſatis eſt hæc dixiſſe.

Vtrum dies impares ſint in iudicando fortiores, quàm pares. Cap. III.

VIs decretoriorum dierum tanta eſt, vt cùm morbus eſt ſolutus in illorum aliquo, non ſit, quòd timeamus recidiuam. cùm verò in aliquo aliorum dierum, qui raò, aut malè iudicant, tam prompta ſit recidiua, vt in hiſtoria virginis Lariſſæ 3. epid. contextu 85. quaſi portentum aliquod Hippocrates retulerit, cùm febris eſſet ſoluta ſexto die, non repetijſſe. Sed 4. lib. aphoriſmorum 61. ita inquit: Febricitantem niſi die impari febris reliquerit, ſolet recidere. quarto de ratione victus acutorum, contextu 73. Signorum autem multa fiunt in die impari magis, quàm pari. Quare videtur Hippocrates docere: ſolos dies impares potentes eſſe ad iudicandum. 4. etiam de ratione victus in morbis acutis contextu 56. ita ſcripſit: Maximè verò numerus impar eſt obſeruandus. nempe hi dies in hanc vel illam inclinantes partem reddunt ægrotos. in cuius capitis commẽtario Galenus ſubſcribit Hippocratis ſententiæ, dicens: Impares multa pollere virtute, non ſimpliciter, ſed in acutis morbis eſt intelligendum: vt inſignes in vtramq; partem, tum ſalutem, tum mortem mutationes efficientes. hæc igitur eſt Hippocratis & Galeni ſententia. Sed contrà videtur eſſe, quod ab eiſdem autoribus dictum eſt, & experimento inuentum: quartũ, decimumquartum, & vigeſimum apprimè eſſe decretorios, qui tamen omnes pares ſunt. cùm ergo vtrumq; ab eiſdem autoribus dictum ſit: videtur commoda aliqua ratio excogitanda, quò minùs hæc ſibi repugnantia depræhendantur. Quartus dies etiam ſi ſit decretorius, tamen rariſſimè iudicat. quoniam in morbis acutis, qui per impares dies ferè ſemper mouentur, tertius aut quintus ſubripiunt criſin: vſq; adeò, vt Archigenes toto ſuæ vitæ tempore bis, & Galenus ſemel, in quarto die criſin factam viderint. vt ipſemet teſtatur 3. de criſibus cap. 4. Dies 14 & 20, impares ſunt. nam quanquam à primo die ſunt pares: tamen facta computatione à primo die ſuæ hebdomadæ, illorum vnuſquiſq; eſt impar: 14. 5. ab octauo, & 20, à 14. Neq; poſſum excogitare aliam rationem: cùm Galenus loco prædicto 4. de ratione victus in acut. comment. 56. illos impares eſſe apertè dicat. nam paulò ante recitata verba, loquens de imparibus, hæc addit: In acutis quidem hi ſunt, tertius, quintus, ſeptimus, nonus, vndecimus, decimusquartus, & decimusſeptimus. Quare non poſſum non mirari Galenum, qui in hac parte

conceſſit impares multa pollere virtute, & 14. imparibus annumerauit: & tamen 4. lib. aphor. 61. ſententiam illam aphoriſticam Hippocr. eſſe negauit, hoc ductus argumento, quòd in epid. Hippocrates multos 14. die viderat iudicatos. fortè non ſuccurrerat modus ille computationis, quo 14. dies inuenitur impar. nobis verò ex 4. lib. de ratione victus, ita videtur dicendum, quemadmodum explicuimus: aut eſt apertè Galenus mendacij damnandus. ſed de his hæc ſatis ſunto.

Vtrum computatio dierum criticorum in muliere, quæ poſt partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris. Cap. IIII.

CERTE, vt in nullo affectu eſt inuentu facile, à quo die computatio, quo criſis tempus inueniatur, incipere debeat, in muliere quæ peperit, & poſtmodum febre corripitur, omnium eſt difficillimum. Nam præterquam quòd Hippocrates ipſe hac in parte parum videtur ſuis præceptis conſtare: ratio etiam videtur opinioni omnibus ferè medicis communi eſſe aduerſiſſima, niſi alia probabilior enarratio excogitetur. Hipp. 3. progn. aphor. 12. Pari modo (inquit) in mulieribus iudicationes fiunt à partu. Galenus in com. Principium enumerationis tibi fiat: nõ quo die cœperint febricitare, ſed quo pepererint. Sed contrà eſt, quòd primo de morbis popularibus commen. in hiſtoria vxoris Philini, quæ filiam pepererat, & 14. die febre correpta eſt, & 20. animam egit, apertè terminum morbi à die, quo febre eſt correpta, numerat Hippocrates. nam poſtquam primum diem dixerat febris: dixit ſextum, ſeptimum, octauum, nonum, decimum, vndecimum, decimum quartum, & vigeſimum. tamen ſi vigeſimo à partu eſſet mortua: inter primum diem febris, & mortem, non tot interceſſiſſent dies, ſed ſex tantùm. ſunt qui reſpondeant, illud ita intelligi, non quocunq; die poſt partum febris accidat, computationem à partu fieri debere: ſed ſi ſecundo aut tertio die accidat. atq; ita in vxore Philini rectè computationem à principio febris incepiſſe, vt quæ decimoquarto die poſt partum cœperit febricitare. Quorum ratio eſt hæc: non alia de cauſa computatio videtur debere incipere à partu, quàm ex vehementi ſucci agitatione, quæ in illo contingit. ſi igitur partus cum febre proportionem aliquam ſeruet eorum motuum, quos ſolent morborũ materiæ obſeruare, vt ſcilicet reſpondeat, aut ſecundo, aut tertio, aut quarto die, quod contingit intra tres dies poſt partũ: veriſimile eſt morbi materiam in die partus agitatam eſſe primùm. atq; proinde computationem illinc fieri, non verò, ſi longiùs abſit febris à partu. hanc ſententiam videtur innuere Galenus 3. progn. comment. citato, ita dicens: In quibuſdam igitur incipiunt circa ſecundum aut tertium diem à partu, ex quo multi numerare incipiunt futuram iudicationem. ſed res non ita habet: ſed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. hanc etiam ſententiam ſignificauit Auicena Fen 2. quarti dicens. De hoc dixerunt quidam: quòd plurimum accidit poſt ſecundum & tertium. Sed contra hos eſt: quòd & febrem vxoris Dromæadę, quæ poſtridie à partu acuta febre eſt correpta, computauit Hippocrates à die febris, primo epidem. partic. 3. comment. 27. Primo, inquit, die quo rigore & febre correpta eſt, ex præcordijs laborare cœpiſſe: poſtridie eius diei, quo riguerat, aluum commodè reddidiſſe: tertio riguiſſe: quarto dolorem præcordiorum remiſiſſe: quinto ſitibundam & faſtidioſam fuiſſe: ſexto obijſſe. itaque neque hîc meminit Hippocrates diei partus: etiamſi poſtridie poſt partum febris & rigor aduenit. quare hæc Hippocratis ſententia, nec à ſuo autore videtur obſeruata. pro qua nec ratio ipſa videtur ſtare. Nam ſi qua ratione computatio deberet fieri à die partus: maximè propter motionem materiæ, quæ in partu fit. ſed hæc motio non videtur ſatis eſſe efficax cauſa. Nam quantumcunq; materia morbi ante febrem ex occaſione aliqua motu ſecundum locũ agitetur: computatio nihilominus incipit ab ipſa febre. Nam alioqui in qua-

in quacunque alia febre deberet computatio fieri à tempore neutræ diſpoſitionis: in quo (vt indicant dolor capitis, & laſſitudo, & faſtidium) materia incipit agitari. quod tamen non ita fit, ſed à primo die incipit computatio febris, quod & in ipſa febre poſt partum videtur fieri oportere. nam conſtitutio morborum, & diſtinctio temporum, quæ vniuerſalia vocantur, fit per inſignes mutationes, quæ in materia contingunt, nō latione: ſed concoctione, aut putrefactione. Cùm igitur materia in die partus, neque putreſcere, neque coqui incipiat (aliter enim & febris ſtatim fieret) ſed tantùm agitetur motu ſecundum locum, vt & in neutra diſpoſitione fieri monſtrabamus: non videtur eſſe, quòd computatio dierum criticorum à die partus incipiat, à quo non incipit ipſius materiæ elaboratio. quæ ratio non minùs procedit, ſiue 3. aut 4. die febris fiat, ſiue alio quocunque. Hac fortaſſe ratione ductus Auicena loco citato viſus eſt Hipp. & Gal. contradicere, ita ſcribens: Et ſi pepererit mulier, deinde accidat ei febris: tunc ſi non computetur ex febre, & non niſi ex partu, eſt illud error. quanquam hunc ſui interpretes ita declarant: non quò antiquis autoribus cōtradicat, ſed quò illorum ſententiam reddat diſtinctiorem. non enim (dicunt) negauit computationem à partu fieri aliquando: ſed perpetuò fieri ex partu, & nunquam ex febre, illud damnauit. quoniam, dicunt, partui ſuccedente febre: nonnunquam ex partu, nonnunquam ex febre fieri debere. quam rem ita diſtinguunt. ſi partus naturalis eſt, atque febris illi ſuccedat, ex febre debet fieri computatio: ſi non naturalis, ex partu, quocunque die febris fiat ante expurgationem. ſed partum naturalem eſſe dicunt, in quo nec grauia ſymptomata, neque excrementorum accidit retentio: ſed ſymptomata leuia fiunt, & rectè ſuccedit expurgatio. Contra quos tamen eſſe videtur, quod & Hippocr. tertio epid. par. 3. in hiſtoria mulieris, quæ apud frigidam aquam in Thaſo habitabat, poſtquam filiam peperiſſet, neque eſſet purgata: tertio à partu die febre correpta eſt acuta, cum horrore veniente. Tamen vt licet ex hiſtoriæ contextu videre, Hippocr. à die febris computationem eſt exorſus: quanquam partus fuerat non naturalis. neque enim (inquit) erat purgata. Igitur neque hic, neque ille modus videtur conſtare, neque propoſitis argumentis facilè reſpondendi viam aperire. excogitandus igitur alius eſt commodior: non enim ab antiquorum ſententia eſt recedendum. Partus (vt hi vltimi proponebant) naturalis eſſe poteſt, aut non naturalis. differunt hi ſymptomatum grauitate, aut leuitate, & expurgatione: non quæ repentè fiat, ſed tamen in præſcripto naturæ termino, rite, & citra retentionem procedat. ſi igitur naturalis fuerit partus: non poteſt intra terminum expurgationis mulier, niſi fortè ex aliqua procatarctica cauſa, febre corripi, vt quæ ab omnibus excrementis facilè expurgatur. ſi verò partus non naturalis eſt: conſtat ipſum eſſe præter naturam affectum. qui cùm ſatis multas operationes lædat: non eſt quòd non dicatur morbus, partim in temperamento ex affluenti ſucco, partim in praua compoſitione conſiſtens. quæ igitur febris in talibus affectibus intra expurgationis tempus, quæ non rite ſuccedit, fit: ex ipſo partu cenſenda eſt pendere, atque ita rationem habere febris accidentis. vt igitur in febre quæ pendet ex inflāmatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, à morbi ipſius primo die cōputatio debet fieri, non à febre: ita de partu non naturali, & febre, rem habere cenſeo. Itaque ſi partus fuit non naturalis, computatio debet fieri à partu: ſi naturalis, ab ipſa febre. Cæterùm etſi poſt partum non naturalem febris ſuccedat, quam ex cauſa aliqua procatarctica conſtet eſſe factam: cùm hæc non ex partu cauſam duxerit, non eſt quòd ab illo recipiat principium computationis. Sed illud quoque animaduertendum eſt, quanquam à Galeno ſit dictum, principium enumerationis fiat, quo die pepererit: cautiùs tamen dici poſſe, quo die inceperit parere. incipit enim moueri materia, non quo die infans in lucem editur: ſed quo graues dolores mulierem præhendunt, quibus multæ tres, quatuórve, aut quinque diebus tenentur. ab horum igitur primo computatio debet incipere, non à quinto. In vxore Philini meritò computatio incepit à primo die febris. fuerat enim partus naturalis, ſi quis alius. quippe de qua Hippocrates inquit: Purgatam ex præſcripto naturæ, & cætera rectè habentem. Cætera de muliere quæ apud frigidam in Thaſo habitabat, & Dromæadæ vxore, & ſi quæ ſunt aliæ, ſcripſit Hippocrates, non vt præceptor, ſed vt obſeruator. enarrabat enim in epidem. tantùm hiſtorias, & captabat experimenta: quò ſententias poſtmo-

dum in aphoriſmis & prognoſticis reponeret. Igitur quæ de hac quæſtione videntur dicenda, hæc ſunt.

An in morborum recidiuis fiat dierum computatio ab ipſis recidiuis, an à primo morbo. Cap. V.

CVM poſteaquam morbus intermiſit, fit recidiua, priorem morbi partem multi medici appellant radicem, & longam deinde ingrediuntur quæſtionem, An recidiua ſit idem morbus cum radice, multaque hinc inde dicunt. Alij negant eundem eſſe morbum, quoniam prior morbus omnino videtur extinctus. alij concedunt: quia tertianæ febris ſeptem circuitus, idem eſt morbus: etiam ſi inclinatione peculiari illorum quilibet vſque ad integritatem finiatur. Eorum qui aſſerunt vnicum morbum eſſe, nonnulli negant ſolui integrè morbum, quem vera recidiua conſequitur. ſed ſenſui occultam quandam morbi partem manere dicunt, atque eodem modo in febribus intermittentibus accidere. quòd ſi tamen aliquando morbus integrè extinctus eſt: non ampliùs fieri poſſe recidiuam, ſed alterius morbi nouum ortum. & ſicubi Galenus tertianam febrem dixit exquiſitè finiri in integritatem, in febrem latentem ſenſum, intellexiſſe. Alij non ita dicunt, ſed paroxyſmos intermittentium febrium ſimul, & recidiuas cum radicibus eſſe morbum: non quidem vnicum in eſſentia propria, (nam hæc intermittit) ſed in cauſæ morbi vnitate. quoniam recidiua non ex alio ſucco fit: ſed ex reliquiis eius ſucci, qui priorem morbum peperit. cauſam verò hanc (ſi quis vltrà interroget) qua paroxyſmus cum paroxyſmo, & recidiua cum radice, idẽ morbus eſt: non eſſe coniunctam (hæc enim in ſingulis paroxyſmis conſumitur) ſed antecedentem. in qua adhuc reliquiæ relinquantur: quas aut putreſcere, aut coqui opus ſit. videtur horum opinioni fauere Hippocrates: qui Epicratis vxorem cùm die vigeſimo ſeptimo fuiſſet à febre libera, iterum trigeſimo quarto correptam eſſe igne ſcribit. quare videtur ſolutæ omnino febri ſuperuenire recidiua: atque ita non eſſe eũdem morbum perpetuitate affectus. addunt, quò vnica computatio ſit vocatæ radici, & recidiuæ, non opus eſſe, vnicum perpetuitate affectus eſſe morbum, ſed materiam eſſe eandem. Nam inſignes mutationes quæ obſeruantur per dies decretorios, ſunt in materiæ alteratione: haudquaquam in ipſa eſſentia febris. Itaque quamuis aliquando fieri poſſit, vt recidiua cum radice vnicus ſit morbus, & ſecundus paroxyſmus cum priore perpetuitate affectus (eò quòd remiſſio ſola ſit, ea quæ dicitur intermiſſio) veruntamen id non perpetuò ita fieri in morbis, quos recidiuæ ſunt conſecuturæ, opinantur: ſed poſſe interim eam temperiem, in qua morbi eſſentia conſiſtit, extingui, & rurſus putreſcentibus prioris morbi reliquiis recidiuam fieri. quoniam verò non alia morbi materia denuo genita omnino eſt, ſed copiæ prioris reliquiæ, prioris morbi partem debere haberi, ſaltem quod ad computationem dierum criticorum attinet. atqui eſt (dicunt) verè vnicus motus, quoniam eſt vnius mobilis ad vnicam formam: continuus tamen non eſt, ſed interciſus. ſi interroges, quid intereſt inter morbum denuo factum, & recidiuam? Cùm recidiua ſit (reſpondent) non eſt integrè ſolutus morbus, & perfectè. Nam quanquam affectus poſſit eſſe extinctus, corpus verò non eſt à materia priori expurgatum: quin potiùs, quæ relinquuntur in morbis, recidiuam faciunt. Cùm verò non ſolùm extincta intemperies, ſed & euacuata copia eſt, integrè & perfectè ſolutus eſt. atque ſi quis poſtea generetur alius, propriam habebit dierum computationem. videntur itaque hi loqui non omnino improbabilia. quãquam ego ſententiam contrariam magis probo, vtpote ſine figmentis, & inutilibus diſtinctionibus aſſerentem: primum morbum, & recidiuam, vnicum eſſe reuera affectum, idque in eſſentia propria. quod igitur hi aliquando fieri poſſe admittebant, vt ſcilicet inter primum morbum & recidiuam remiſſio fiat, non intermiſſio: ego ſemper fieri putauerim, cùm reuera recidiua eſt, quæ ſecundò accidit, ac nõ potiùs alter morbus. Nam cùm alter morbus eſt in eſſentia, alteram quoque eſſe computationem oportet. Nam quanquam rectè aſſerebant, mutationes materiæ efficere inſignes illas mutationes, quæ per decretorios dies in excrementis conſiderantur: tamen dum ea materiæ alteratio, quam in morbis expectamus, quamque putrefactionem quandam conco-

ctionis

ctionis participem eſſe libro quinto oſtendimus, non ceſſat, non poteſt membrorum intemperies,in qua morbi eſt eſſentia,omnino extingui.quòd ſi vt affectus, ita & materiæ alteratio ceſſet, nullo modo idem morbus ſit, is qui ceſſauit, & qui ſuperuenit. neque verò hæc ratione tantùm intelligi volumus, ſed ſenſu etiam conſtare indicauit Hippocrates,dicens: At ſi quid eius quod effunditur,intus relinquitur, promptum:ſitus intus relicta,oris exiccatio, & inſuauitas, eadem ratione. itaque qui recidiuas ſunt perpeſſuri,hæc habent ſymptomata:quæ tamen conſtat morbi non integrè ſoluti eſſe indicia.Ergo cùm is,cui ſuperuenit recidiua, nondum erat liberatus ab illis accidentibus,computatio debet eſſe vnica. quia neque affectus prior erat verè ſolutus, neque corpus expurgatum integrè,ſed intus aliquid manebat,vt inquit Hippocrates.Quare pars quæ ſubcreſcit, eundem terminum habet cum priori. neque tunc perpetuò: ſed cùm poſterior morbi pars eiuſdem naturæ cum priori ſit, vt ſi tertianæ tertiana ſuccedat. Nam ſi diuerſa ſit,vt ſi quartana excipit tertianam, duo morbi ſunt apertè, & permutatio morbi eſt hæc, non recidiua. atque proinde diuerſas habent conſtitutiones, quare & computationes. vnde apertum etiam fit,abſceſſum, qui morbo alicui ſuccedit,à proprio principio habere propriam conſtitutionem, & proprium terminum,nõ communem cum morbo antecedente.Nam ſolutio per abſceſſum permutatio morbi eſt, non ſolutio perfecta. verùm quãdo ſingulorum reddimus rationes, operæpretium fuerit oſtendere, ita Hippocratem & Galenũ membrorum tempora obſeruare. Primo epid.par.3.context.20.in hiſtoria Herophontis,ita ſcripſit:Nono ſudauit,iudicatus eſt, intermiſit. quinto rediit, ſtatim autem ſplen intumuit, febris acuta, ſurditas iterum.poſt reditum tertio reſidebat lien,ſurditas minor, crura dolebant,nocte ſudauit, iudicatus eſt ad decimumſeptimum. Conſtat hunc liberatum fuiſſe tertio die à recidiua: tamen Hippocrates inquit, iudicatus eſt 17. quia tertius à recidiua erat 17. à radice.In hiſtoria vxoris Epicratis inquit: Ad diem 27.à febre libera, vrina ſedimẽtum habuit, latus nonnihil dolebat. ad diem 34. igni eſt correpta, venter fluxione bilioſa turbatus eſt.49.pauca vomuit bilioſa:iudicata eſt perfectè ab igni liberata 80.ſed conſtat ex verbis autoris: hunc 80. fuiſſe 45. à recidiuæ principio. Cleanactes 80. etiam iudicatus eſt: quanquam à ſeptuageſimo vſque ad eundem 80. fuerit ſine febre, vltimo die repetiit.Sed de recidiuarum computatione ſatis hactenus: non enim ſunt huc omnia transferenda.De abſceſſibus ita ſcripſit 2.prognoſtic. Aliæ ſuppurationes(ſunt enim ſuppurationes abſceſſus)rumpuntur:plurimæ 20 die,aliæ 30,aliæ 40,aliæ ad 60 producuntur. conſiderari oportet ſuppurationis initium fore: colligentes à die quo primùm homo febricitauerit, aut quo primùm rigor eum præhẽdit. & ſi dixerit, pro dolore ſibi factum eſſe pondus,in eo loco,quo dolore afficiebatur:hæc enim fiunt inter initia ſuppurationum. Ex hoc igitur tempore expectare oportet ruptionem ſuppurationum fore ad prædicta tempora. hæc Hippocrates. quibus tam apertè docet, à principio abſceſſus debere expectari ruptionem, quæ abſceſſus finis eſt, non à principio inflammationis,quæ in abſceſſum eſt permutata. vt nullam conſueta Hippocratis breuitas hoc in loco pepererit obſcuritatem, quę longiori indigeat expoſitione.

De temporibus morborum, & an omnia diſtinguantur concoctione, an aliis ſignis. Cap. VI.

DE temporibus morborum ſcripſit Galenus libellum. Veruntamen quia nonnulla, quæ illic ab eo ſubobſcuriùs dicta ſunt,& nonnulla quæ non ſunt ſatis explicata,& alia etiam loca,quæ cum iis quæ in eo libello dicuntur, videntur pugnare, poſteros medicos in diuerſas opiniones coniecerunt:cogimur nos hoc in loco aliquot controuerſias,quæ de his temporibus ſunt,dirimere, vt in plæriſque hactenus fecimus,& in iis quæ ſuperſunt,facturi ſumus. Plato in vltimis penè verbis dialogi de natura:morbis ſingulis, vt & ſingulis animãtibus ſuas eſſe ætates cenſet, & fatales temporum curſus.ergo vt inter ætates quatuor eſſe præcipuas, primo huius operis libro diximus, pueritiam, adoleſcentiam, conſiſtendi tempus, & ſenectutem: ita morbi quatuor tempora ſunt,principium,quod pueritiæ,incrementum, quod creſcendi tempori,ſtatus,

quem conſiſtentiæ,inclinatio,quam ſenectuti cõferre licet. Cęterùm,quoniam morbi, quos medicus curat, ætatibus variant multùm. ſunt enim quidam chronici, quorum ætates menſibus & annis finiuntur: alij acuti. quorum nonnulli acutiſſimi,quibus ſeptimus dies fatalis eſt terminus: alij, qui acutiſſimi exactè dicuntur, quibus quartus:alij acuti ſimpliciter, qui quatuordecim diebus terminantur. atque hi exactè tales ſunt: nam qui minùs exactè ſunt acuti, prorogantur etiam ad vigeſimum. Alij ſunt, qui nondum ſunt chronici, ſed neque acuti, niſi ex decidentia, qui vel quadrageſimum diem poſſunt attingere. Ætates verò quas medicus conſiderat,(conſiderat autem ſolùm humanas)æquales ſunt.quanquam ne hæ quidem omnino,vt in primo libro docuimus, ſed non vſque adeò diſſidentes. proinde pueritia ab adoleſcentia, & hæc ab aliis temporibus, annorum numero ferè diſtinguitur. principium verò morbi ab incremento nullus menſuris temporum diſtinguat. Nam diuerſæ morborum ætates ſunt:& vt hæ ſunt inæquales,ita inæqualia ſunt tempora:eſt enim horum quædam ad ſe inuicem proportio, quæ conſtitutio morborum appellatur. Igitur oportet rationem aliam inuenire diſtinguendi hæc. Nam, vt inquit Galenus primo de criſibus, capite octauo, loquẽs de principio, Totius morbi tempus aliquot dierum numero definire, omni caret artificio. Dicitur ſanè ab Hippocrate (vt notat Galenus comment.12. primi prognoſtici) principium trifariam: aut enim prima aggreſſio, aut ſpatium trium dierum, aut id tempus quo crudus adhuc eſt morbus. verùm principij in prima ſignificatione, conſideratio eſt inutilis: in ſecunda, non artificioſa. ſola ſupereſt tertia principij ratio, quæ concoctione, aut cruditate finitur, & vtilis (vt Galenus cenſet) & artificioſa, & quæ mutationes morbi ipſius meliùs attingit. itaque tempora quæ vocantur vniuerſalia, mutationes affectus illius, qui eſt ipſe morbus, ſunt. (nam ex his conſtat morbi ætas) Sed concoctione euidentiùs,quàm alio quopiam ſigno cognoſcuntur, cùm ſub ſenſum cadunt. nonnunquam enim ſentiri non poſſunt præ breuitate illorum aliqua, vt monſtrabit procedens hic ſermo. ſed ea quæ ſentiri non poſſunt, diſtinguit ratio. De iis quæ ſentiuntur, libelli de temporibus morborum capite tertio ita ſcriptum eſt: Quapropter nullus morborum qui ſoluuntur,eſt,qui non hæc tempora percurrat:non tamen ex quodam alio,quàm cruditatis & concoctionis ſignis,quæ ſunt in excrementis,cognoſcuntur. Toto primo libro de criſibus, non aliter tempora morbi docet diſtinguere, quàm concoctione: principium dicens eſſe illud, in quo aut nullum,aut obſcurum eſt concoctionis ſignum:incrementum,in quo manifeſtum: ſtatum, in quo perfectæ concoctionis ſigna conſpiciuntur. Declarat illud quàm maximè Gal. capite 17. ex mutationibus quæ in vrina videntur. neque verò,quàm hoc, eſt quidquam rationi magis conſonum. Nam ſi morbus eſt pendens à materia, qualem oportet illum eſſe, in quo concoctio expectatur, probabile eſt ex illius mutationibus illum mutari, ex cuius alteratione eius pendet generatio. fit autem talis affectus præter naturam ex putrefactione, aut vſtione,aut ſimili quapiam paſſione eius ſucci: cuius concoctionem conſideramus. nihil itaque eſt hac ſententia probabilius. Quod tamen ne concederent barbari medici, varia morbi ex materia pendentis tempora commenti ſunt, alia vocantes tempora eſſentiæ morbi, alia ſymptomatum, alia concoctionis ac cruditatis. Horum ſententia eſt: nonnunquam morbum in vno eſſe tempore,principio (gratia exempli)incremento,ſtatu,aut inclinatione: ſymptomata verò in altero, diuerſo ab illo, in quo morbus eſt. nonnunquam etiam ſymptomata augeri, & morbum ſedari: aut contrà. & morbum etiam ſedari, & concoctiones creſcere. quin potiùs dicunt, morbi ſalubris in ſua eſſentia acerbiſſimam partem eſſe principium concoctionis.hominem prętereà ſemper mori in acerbiſſima parte morbi, & ſymptomatum: tamen nonnunquam in principio, aut incremento,concoctionis ſcilicet, aut contrarij. quæ enim, dicunt, acerbior morbi pars, q̃ quę vita priuat?quod verò in principio & incremento mors contingat,Galenus tertio de criſibus & innumeris aliis in locis docet.hæc igitur omnia ita interpretantur. Præter hæc vocant etiam in ſuam ſententiam Galenũ(non enim qui ab illo intelligant ſe recedere, ita docent: ſed qui acutiſſimè ſe putent interpretari) libro ſecundo aphoriſ. comment. 29. vbi ita dicit: Vt affectiones ipſas, ex quibus hæc fiunt, in vigoribus neceſſe eſt meliores eſſe,in iis qui ſeruãdi ſunt. hactenus in aphoriſmo. Tertio de ratione

victus

victus in morbis acutis, comment. vltimo. Nam ſæpius, inquit, affectio ipſa, qua laborant, mitior quidem exiſtit, ſed ſymptomata augentur. vt in phlegmone obſeſſis particulis, quo ipſe inquit modo: cùm pus conficitur, tunc dolores ac febres accidere magis, quàm eo iam confecto. ſæpius autem mutuis exultant incrementis diminutionibusque ſymptomatum magnitudines, & ea, quæ affectionis eſt. his rationibus, & Galeni autoritate (vt illis videtur) permoti, dicunt, ſymptoma non creſcere creſcente morbo: neque concoctionum incrementa: verùm ipſius affectionis incrementum indicare, ſed triplicia eſſe tempora morborum. quaſi verò eiuſdem morbi tres poſſint eſſe ætates, ac non potiùs vnica ſit: aut quaſi ipſa ſymptomata non inſequantur morbum, vt vmbra corpus. Quare non ſolùm oportet à morbo ſymptomata fieri: ſed & cum morbo creſcere, & minui. ergo tempora morbi, ipſius ſunt mutationes, vt diximus, nam & illius ætas: tamen nulla re meliùs quàm concoctione diſtinguuntur. Nam vt concoctio materiæ procedit, ita morbus quoque augetur. Eſt verò idem, ſi ex ſymptomatum mutatione iudices. (quanquam hæc eſt difficilior dignotio) nam circa initia, & fines, in principio inquam & declinatione morbi, omnia ſymptomata ſunt imbecilliora: cùm vigent morbi, ſymptomata ſunt fortiora, vt dicitur in aphoriſm. Igitur morbus materiæ, à qua genitus eſt, inſequitur mutationes: & ſymptomata cum morbo cuius ſunt, mutantur, ad crementum aut decrementum inclinantia. quare ſimul oportet hæc omnia procedere, & tempora vnica eſſe morbi. neque ſymptomatum, neque concoctionum ſunt tempora propria: ſed vtraque indicant morborum tempora. hac temporum multitudine nullum eſt magis barbarum inuentum. in quod prauus intellectus verborum Galeni illos coniecit. fuiſſent multò ingenioſiores, difficilium ſententiarum (ſi quæ tamen earum quæ ab illis proponuntur, eſt difficilis) ſenſum inueſtigando, quàm monſtroſis diuiſionibus artis nitorem fœdando. Nam quod primo loco propoſitum eſt, ex ſecundo aphoriſmo, non eſt difficile. ſi ſemel intellexerint, aliud ſignificare, morbum eſſe meliorem, aliud remiſſiorem: vt & aliud, eſſe deteriorem, aut intenſiorem. intenſiorem enim, aut remiſſiorem dixerit aliquis rectè, ex graduum multitudine, aut modo quo eſt in ſubſtantia: (aut vtcumque aliter placet, modò id quod dico, non te fugiat. non enim phyſicam quæſtionem tractamus modò, ſed aliò properat ſermo) meliorem, aut deteriorem non ex intenſione morbum dicimus, ſed ex periculo, quod infert. Morbus ergo, vt ad rem veniamus, in principio morbi ſalubris minor eſt, & vſque ad vigoris tempus perpetuò creſcit, tamen periculi tunc habet nonnihil, quoniam nondum conſtat, quò ſit morbus euaſurus. deinde habet periculi nihil: ſi, vt oportet, omnia circa ægrotantem fiant. Galenus in commentariis ita dixit: ἀλλ' ἐπί γε τῶν σωθήσεσθαι μελλόντων πολλῷ βελτίων, ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ νοσήματος. dictioni huic ἰσχυροτέρα, non reddit vt contrarium ἀσθενεστέρα, hoc eſt mitior, vt Hippocrates in ſequenti aphoriſmo, ſed βελτίων, hoc eſt melior. Non ergo contradicit ſuæ ſententiæ: (ſua enim eſt plenè) nam tempora non ex bonitate, aut malitia, ſed magnitudine aut paruitate proficiſcuntur. Quid ad illud, quod ex tertio de ratione victus in morbis acutis adducebatur? an eodem modo dicendum eſt? partim eodem modo, partim aliter dicendum eſt. proinde ex illo commentario omnia quæ difficilia videntur, huc transferam. ὅταν ἐλπίζῃ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐξαρκέσαι εἰς τὴν τοῦ νοσήματος ἀκμήν, ἥτις ἐνίοτε ἅμα τῇ πέψει γίνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν κατὰ θώρακα καὶ πνεύμονα. πεφθέντων γὰρ τῶν ἐργαζομένων τὰ πάθη χυμῶν, εὐθέως ἀναπτύουσιν. ἂν δ' ἄρξωνται μόνον πτύειν οἷα δεῖ, κατ' οὐδέτερον ἔτι τῶν τρόπων ἡ νόσος αὐξηθήσεται, οὔτε κατὰ τὴν διάθεσιν, οὔτε κατὰ τὰ συμπτώματα. πολλάκις γὰρ ἡ μὲν διάθεσις αὐτή, καθ' ἣν νοσοῦσιν, ἐπιεικεστέρα γίγνεται. τὰ δὲ συμπτώματα αὐξάνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων μορίων. id eſt, Cùm ſperauerit (pendet ſermo ex prioribus) vires ſuffecturas vſque ad morbi vigorem: qui aliquando ſimul cum concoctione fit, vt in morbis thoracis & ſpiritus. cùm enim cocti ſunt ſucci, qui paſſionem fecerunt, ſtatim ſpuunt. ſi autem incipiunt ſolùm ſpuere qualia oportet, nullo adhuc modorum ægritudo augebitur, neque ſecundum diſpoſitionem, neque ſecundum ſymptomata. ſæpè enim ipſa diſpoſitio qua ægrotant, benignior fit: ſymptomata autem creſcunt, quemadmodum in inflammatis particulis. Hæc eſt tota dictio Galeni. quod primo loco dictum eſt: vigor qui

aliquando concoctione conſiſtit, ita interpretamur. non quòd in omnibus morbis in quibus concoctio ſpectatur, non ita contingat, dictum eſſe: ſed quòd non in omnibus ſpectetur. non enim in lapide renum, colico, aut aliquo tali affectu, ſtatus concoctione cognoſcitur: ſed ſymptomatum grauitate. in morbis autem thoracis, vt ille ſubdit, (quod exemplum docet noſtram interpretationem eſſe ad mentem autoris) ſemper vigor cum concoctione conſiſtit. iam verò illud, quod de exacerbatione accidentium & ſymptomatum dictum eſt, eodem modo intelligitur, vt quod in aphoriſmo dicebatur. non enim exacerbari ſymptomata, & affectum eſſe minorem dixit, ſed ἐπιεικέστερον, manſuetiorem, benigniorem, aut meliorem. nam hæc omnia dictio deſignat. Eſt ergo ac ſi dicat: creſcentibus ſymptomatis aliquando morbum fieri benigniorem, cæterùm non minorem. ſunt quidam verbotenus Galeni diſcipuli, qui tempora morborum non concoctione potiſſimùm diſtingui contendunt, aut concoctionem, quæ apparet in excrementis, non ſufficere. hac præcipuè ratione, quòd nullum in concoctione ſignum inclinationis videant. negant enim iidem, ex vrina ſpectari poſſe ſignum aliquod inclinationis. Verùm lubet hos interrogare, ſi vrina apparet flaua, & multo contento albo, læui & æquali plena, quod tempus morbi ſignificet, an non ſtatum? ego quidem arbitror. num in ſanitate integra talis erit? minimè. Nam alia eſt optima, vt in ægrotante: alia, vt in ſano homine. qua ratione differt ab illa, quæ in ſano eſt optima? quantum ego intelligo, contenti copia minor erit, & color non tam igneus, ſed ſubruffus aut ſubflauus. ita ne? ergo neceſſariò ab ea diſpoſitione, quam in ſtatu eſſe diximus, verſus ſalutem, toto tempore inclinationis copia contentorum minuetur, & color ad mediocrem accedet, ſi intenſior eſt mediocri, remiſſionem, ſi remiſſior, intenſionem recipiens. Nam quanquam optimæ concoctionis ſigna in ſtatu ſint: tamen dum appareat album, læue, & æquale ſedimentum, etiamſi color naturalis non ſit, eſt ſtatus. imò verò rariſſimè aut nunquam fieri poſſe, arbitror, naturalem colorem in febris ſummo vigore. Inuenimus ergo iam in vrina ſignum cōcoctionis, quod inclinationem ſignificat, quòd ſcilicet color tendit verſus mediocrem, & quantitas contentorum minuitur. Nam quanquam hoc vltimum ad quantitatem eorum quæ cocta ſunt, pertinere, potiùs quàm ad concoctionem, poſſis dicere: ſed illud de colore, quod neceſſariò accidere monſtrauimus, ad concoctionem ſpectat. quòd ſi illud nobis vitio das, quòd rem à Galeno nullibi ſcriptam enarremus, dabis perinde vitio ipſi Galeno, quòd inuentis Hippocratis multa addiderit. Argumentantur etiam, qui illius ſunt ſententiæ, quæ temporum multitudinem inuehit: in multis febribus nullum eſſe principium concoctionis, aut cruditatis. proponuntque eas febres, quas Galenus dicit ſtatim ac incipiunt, vigere, & eas febres putridas, quæ prægreſſis diariis fiunt: & has omnes dicunt incipere à materia cocta. admittunt enim fieri poſſe, vt morbi materia cocta à principio ſit. & locum illum Galeni ex capite decimo primi de differentia febrium, quo ita ſcriptum eſt: Magnum verò atque mentione dignum indicium concoctionis in primis vrinis nunquam apparet per huiuſmodi febres, (eſt ſermo de putridis) excepta commutatione ex dictis, (ſupple ephemeris febribus) ita interpretantur: in febribus illis, quæ putridæ cùm ſint, ex diariis fiunt, primas vrinas coctas apparere. Neque id, dicunt, ſine ratione. nam quòd ſit putrida ex diaria, argumento eſt, ſuccos non eſſe adeò prauos, coctuque difficiles. nam ſi tales forent, ipſi cœpiſſent putreſcere ex cauſa procatarctica, ſpirituum inflammationem non expectantes. ex his itaque colligunt, principium etiam aliquando deeſſe concoctionis aut cruditatis. tamen eſſentiæ morbi principium, vt neque incrementum, non putant deeſſe, ſed præ breuitate non ſentiri. tamen tota hac diſputatione videntur mihi hi homines ignorare naturam illius concoctionis, quam in morbi materia expectamus. fortaſſe enim putant, concoctionem ſolam eſſe. Monſtratum tamen à nobis eſt in ſuperioribus, eſſe concoctionem quandam ſuppurationi ſimilem, quæ partim eſt concoctio, partim putrefactio: aut (vt clariùs dicam) motus quidam vtriuſque particeps. Igitur quòd aliquis, antequam in morbum incidat, bonos ſuccos habuerit, nihil refert, vt in principio non habeat obſcuram concoctionem. Nam hoc ipſum coqui, putreſcere eſt.

igitur

igitur ſi putreſcit, habet incipientem putrefactionem. Alioqui, quia optimus ſuccus eſt, prolabatur ſtatim ad vltimam putrefactionem. quòd quidem citiùs aut tardiùs in pus vertatur, facere poteſt ſanguinis modus: ſed vt perfectum pus fiat, ſine prioribus alterationibus non poteſt. Igitur ſiue febres ſint in iis, quæ ſtatim vigentes appellantur, ſiue ex diariis febribus fiant, ſi pendent ex ſucco, quem coqui oportet, neceſſe eſt, vt ab obſcura concoctione ad manifeſtam, & à manifeſta ad perfectã progrediantur. Nam omnis alterationis motus per intenſionem fit à remiſſioribus gradibus ad intenſiores. fieri verò poteſt, vt tam velox motus fiat, vt priores alterationes breuiſſimo tempore prætereantur, ac proinde medici dicant: à materia cocta morbum incepiſſe. non qui ignorent, fieri non poſſe, quin concoctio illa per medias alterationes decurrat, ſed qui videant in principio coctas vrinas apparere, vt principium dicitur de primo, & ſecundo, & tertio diebus. ita igitur fiunt ἀκμάζοντες, ſiue ſtatim vigentes, in putridis, quæ diarias conſequuntur. proinde dictum eſt, coctas vrinas apparere in principio, quòd ſolet medicus vocari primo die febris. quæ ſi à diaria inceperit, videbit primo die vrinam coctam: tamen ſecundo die rurſus redditam crudiorem, cùm, ſcilicet, iam putrida eſt. nam cùm cocta apparuit, erat diaria: ſed erat quodam modo principium putridæ, quia ex illa putrida citra intermiſſionem generatur. nulla enim ratio eſt, qua poſſis perſuadere, in vero principio ipſarum putridarum fieri poſſe coctam vrinam. Nam etſi reliqua dicantur bene: ſed nunquid putas febri diariæ non poſſe ſuccedere putridam ex peſſima putredine pendentem? at ego vidi ſæpius leuiſſimas febres putridas, quæ ſua ſponte generantur, & alias, quæ non ſine cauſa procatarctica, grauiſſimæ tamen producuntur. eſt igitur illa tua argumentatio admodum leuis, quæque nihil habet, quod ipſis operibus verè reſpondeat. Sed hæc quæſtio nihil iam deſiderat, quod in aliis quæ cum ea ſunt valde coniunctæ, partim explicitum non ſit, partim explicandum. quare huius hic eſto finis.

De temporibus, quibus finiuntur morbi. Cap. VII.

QVI à morbo liberantur, neceſſariò percurrunt quatuor tempora, quemadmodum à Galeno ſcriptum eſt, & ab Aëtio libro quarto capite vigeſimo. cùm enim morbus, vt paulò ſuprà monſtratum eſt, ſuam habeat periodum, & ſuas ętates, & cùm ſalus accidit, neceſſum ſit finitum eſſe morbum: conſtat illum omnes ſuas ætates compleuiſſe. Quanquam & hoc ipſum videtur nonnullis falſum, dicentibus, poſſe febrem aliquam ope medica in incremento, aut etiam ipſo principio intercipi, vt homo ſuperſtes maneat, tamen ipſa febris ſtatum non attigerit. ſiquidem Galen. nono method. gloriatur ſe miſſione ſanguinis iugulaſſe febres: quod proinde ita dicitur, quòd febris citra remiſſionem repentè ceſſauerit. proponunt etiam ægrotantem in principio ægritudinis, cuius materią tota turgens ſit, hac educta, conſtat fore, vt febris ceſſet. tamen in principio erat adhuc: ita enim in hypotheſi proponebatur. his adducti argumentis, ſententiam Galeni interpretantur de morbis, qui ſuapte natura ſoluuntur, non de his, qui intercipiuntur medicis inſtrumentis. Cæterùm ego, qui in intenſione qualitatis, quæ morbus eſt, quatuor temporum eſſentias conſtitui, non dubito, quin morbus omnis, ſiue ſuapte natura ſoluatur, ſiue operante medico, quatuor tempora percurrat. Nam qualitates, quæ intenſionem accipiunt, cùm ſemel cœpere intendi, per remiſſionem corrumpuntur. atqui eadem ratione monſtratur, inclinationem eſſe neceſſariò, etiam poſt criſes optimąs, etiamſi poſſint præ breuitate non ſentiri. Medica remedia non poſſunt morbum in medio curſu reprimere: poſſunt tamen ſequentia tempora breuiora facere. atque tantò breuiora, vt omnino ſine remiſſione videatur ſublatus morbus. itaq; hæc non poſſunt morbos cõſtitutione omni priuare, ſed poſſunt ipſos illegitimæ conſtitutionis facere, atq; id faciunt quotidie. Neq; aliam cauſam eſſe putauerim, quòd tam raró in morbis criſes conſpiciantur, quàm ipſa medicorum remedia, quæ morborum curſus interturbant. atque ita (vt à Galen. dictum eſt lib. de optima ſecta ad Thraſybulum cap. 48.) præſcindi

poſſunt morborum tempora auxiliis medicis: id eſt tantum contrahi, vt ſine ſenſu ef- fluant. quòd ſi à Galeno lib. de totius morbi temp. capite 6. dictum eſt, inclinationem neceſſariò ſentiri: verum eſt, de inclinatione quæ accipit vltimam criſis partem, putà euacuationem, ſed nõ aliter. nam poſt criſin optimam ſemper inclinatio latet ſenſum. Hinc igitur manifeſtum iam fit: ſi morbus ſaluber percurrit. quatuor tempora, neceſ- ſariò ſalutem inclinationi ſuperuenire. Cæterùm mors poteſt aut in principio, aut in incremento, aut in ſtatu fieri: in ſola inclinatione non poteſt, vt nomine horum tem- porum vniuerſalia intelligantur. nam in peculiaribus omnibus moriuntur ægrotan- tes. Cùm enim triplex cauſa mortis ſit, aut ſuffocatio caloris, aut vehementia morbi, violenter ſubuertentis virtutem, aut facultatis imbellis reſolutio: qui ex ſuffocatione moriuntur, in principio: qui morbi violentia, in incremento & ſtatu: qui facultatis re- ſolutione, in inclinatione moriuntur. quo fit vt non tantùm dies mortis ex arte die- rum criticorum inueniri poſſit, ſed & hora. quemadmodum nos docet acutiſſimè Aëtius prædicto lib. cap. 56. ex conſideratione ſcilicet horæ illius, qua ægrotans ſolet in paroxyſmis fieri ſe ipſo grauior. quod perinde eſt ac ſi dicas: moriturum ægrotan- tem in ea hora, quam in præcedentibus acceſſionibus moleſtiſſimè tulit. accedit alte- ra coniectura non leuis, ex morbi natura, & facultate. Nam iis qui internis inflamma- tionibus ægrotant, aut morbis pendentibus ex multis ſuccis craſſis, & tenacibus, ti- mendum maximè eſt à principio: iis verò qui febribus vehementiſſimis, timendum eſt à vigore: iis qui per totum morbum virtutis exſolutiones & ſyncopas perpeſſi ſunt, timendũ ab inclinatione. Cæterũ hæc videmur præter inſtitutum dixiſſe, qui cõtro- uerſias medicas dirimendas ſuſcepimus. quare ad totius morbi inclinationem reuer- tamur, in qua conſtitutum in controuerſia eſt, an poſſit aliquis mori. negante Galen. loco prædicto, atque ſententiam ſuam confirmante argumentis: aliis verò fieri poſſe, vt ægrotantes in inclinatione moriantur, conantibus ſuadere his argumentis. fieri poteſt, vt facultas vna naturalium conſtans ſit, aliis imbecillioribus redditis. Nam & in ventriculo id apertè conſpicitur, & inſtrumentis aliis nutritionis. in illis ſcilicet ſæ- pè alterans facultas fortis eſt, & expultrix debilis. Conſtitue igitur in venis ita fieri, at- que ſic intelliges ratione: aliquem in inclinatione totius morbi poſſe mori. Nam quò aliquis morbum euadat, non ſatis eſt, materiam coctam eſſe: ſed oportet coctam ex- pelli. quod ſi fieri non poteſt, peribit ex retentione materiæ morbi, alioqui coctæ. quòd ſi in venis id fieri poſſe negas, vt ſcilicet tam fortis alterans ſit, vt perfectè com- mutauerit, tam debilis verò expultrix, vt neque paulatim poſſit expellere, quatenus expurgando corpori ſufficiat, præter rationem negas, quod, vt dixi, in ventriculo & inteſtinis ſolemus experiri. Sed finge morbum eſſe thoracis, in quo concoctio eſt na- turalis, & expulſio animalis facultatis: quæ cùm tam diuerſæ potentiæ ſint, nil mi- rum, ſi vna ſit firma, & altera imbecillis. præterea ſi facultate admodum debili aliquis attigit inclinationem: quid prohibet à ſola diſſolutione facultatis, etiam morbo victo, ægrotantem diſſolui, vt in inclinatione peculiari fit, cùm feruor iam eſt remiſſior? his argumentis nonnulli ita reſpondent, ſententiam Galeni interpretantes: fieri non poſ- ſe, vt ægrotans moriatur, qui in inclinatione iam ſit, ſi omnia à medico vt oportet per- agantur. cæterùm ſi quidquam omittatur: fieri poſſe, vt intereat. itaque in hypotheſi prioris argumenti, debere medicũ vti expurganti medicamento: vt quod natura non mouet, ipſe moueat. quod ſi non fiat, moriturum ægrotantem: neque quidquam ad- uerſus Galenum inde haberi, qui medico omnia agẽte vt oportet, ægrum mori poſſe negauit. ſed, vt verum fatear, hæc interpretatio mihi non placet, neque reſponſum. Nam quanquam Galeno dictum ſit, nullum mortis genus tunc accidentis excogi- tari poſſe, præterquam ex errore: nomine erroris nõ intellexit defectum medicorum auxiliorum, ſed peccatum aliquod in victu. Nam aliter non video, quod diſcrimen ſit inter declinationem, & reliqua tempora. in nullo enim tempore morbi ſalu- bris poteſt æger mori, ipſo nil delinquente in victu, neque aſſidentibus, & me- dico operante vt oportet. Si igitur hæc eadem ad ſecuritatem in inclinatione re- quiruntur, quid intereſt inter illam, & alia tempora? nos proinde aliter intelligimus, nempe fieri non poſſe, vt ęgrotans moriatur in inclinatione: ſi medicus victus rationẽ

vt opor-

vt oportet, præſcripſit, etiamſi ab auxiliorum vſu deſiſtat. ſed ſi aliquod in victu peccatum committatur, nil difficile eſt ægrotantem mori: id tamen non fit vi morbi, ſed ex errore. Igitur interpretamur cum ipſo Galeno: nullum poſſe mori vi illius morbi, in cuius inclinatione eſt conſtitutus. fieri tamen poſſe, (vt in hypotheſi argumenti demonſtrabatur) vt cocta integrè materia ſit, homo tamen morbum nunquam effugiat, neq; ſanitati reſtituatur. Nam etiamſi materia cocta perfectè ſit: (vt perfectè coquitur in morbis) tamen morbus non inclinat, vſque dum materia incipit euacuari. Conſtat enim in ſtatu eſſe materiam ſummè coctam. ergo euacuatio eſt, quæ detrahit morbi vigori, non concoctio. qui itaque moreretur materia perfectè cocta, ſed tota retenta ex debilitate expultricis: in ſummo vigore moreretur, non in inclinatione. Nam nulla materia euacuata, non potuiſſet morbus inclinare. Sed quanquam hæc ita dicantur, nondum difficultatem abſoluimus. Galenus enim non tantùm negat, in inclinatione poſſe mori ægrotantem: ſed & cocta materia. Hoc nonnulli de quacunque concoctione manifeſta intelligunt dictum. ego verò nō ita, ſed de perfecta. quod docet Galenus ſecundo aphoriſm. comment. ſecundo dicens: Raró quidem, ſed nonnunquam mori laborantes morbis acutis, quos medici meritò prædixerant conualituros. quos conſtat habuiſſe concoctionis ſigna, ſiquidem medici meritò futuram ſalutem prædixerant. tamen concedendum eſt cocta materia ſaltem perfectè, mori non poſſe ægrotantem violentia illius morbi, ſiue in inclinatione ſit, ſiue ſecus. quare cenſeo dicendum, cùm cocta iam integrè materia eſt, nullam eſſe rationem inducendæ mortis, niſi morbus ex retentione materiæ in deteriorem alium morbum permutetur. quod ſi fit, ægrotans non iam in inclinatione prioris, ſed in principio incrementóve morietur ſequentis morbi. vt ſi fingas pleuriticum materiam ad concoctionem deduxiſſe, cæterùm ex debilitate facultatis animalis non poſſe ipſam expellere: fiet, vt nouam retenta materia patiatur putredinem, & impetum faciat, aut in pulmonem, aut in cor, aut in membrum aliquod aliud præcipuum. quo facto, conſtat ægrotantem mori in principio pulmoniæ, ſi in pulmonem irruit, non in inclinatione pleuritidis. atque, quantum intelligo, hac ratione facillimè, quod in hac quæſtione erat, diluitur.

De conſtitutione legitima morborum. Cap. VIII.

FRVSTRA nos Hippocrates docuerit, ex conſtitutione poſſe tempus ſtatus præcognoſci in morbis, niſi quæ ſit temporum totius morbi proportio, deciderimus. atqui ſolet eſſe tam multiplex, vt videre licet apud Galenum tertio de criſibus, vt nonnullis morbis multò maius ſit principium reliquis omnibus temporibus, in aliis incrementum plurimùm producatur. Sed animaduertendum eſt: non poſſe nos inuenire vnam quandam proportionem, quæ morbis omnibus conueniat. ſiquidem mouentur multi illegitimè. tamē motis legitimè omnibus, eſt quædam proportio legitima, quam in præſentia requirimus. illegitimæ enim, vtpote infinitæ, non poſſunt arte compræhendi. mouentur verò legitimè illi morbi, qui citra irritamētum aliquod, aut cauſam quę remoretur, ſuum peragunt fatalem curſum. atque hi omnes proportionē hanc ſeruant, vt principium totius morbi ęquale ſit duobus ſequentibus temporibus, & tempus ipſum principij duas partes habeat æquales, quas ſeparat dies, in quo primū apparent ſigna concoctionis obſcuræ. id quod apertiſſimè dixit Galen. primi de criſibus capite vltimo, his verbis: Nam ſi ad hoc reſpexeris, nihil ampliùs difficile inuenire, ſi tot primi dies iam abſceſſerint, quo die primùm talia apparent, quot ſuperſunt vſque ad manifeſtam concoctionem. inde autem aſcenſus incipit. Hæc Galenus. ex quibus patet, à prima aggreſſione morbi tantum eſſe temporis vſque ad diem, quo primùm apparent ſigna concoctionis obſcuræ, quantum ſupereſt vſque ad finem principij totius, quo apparent ſigna cōcoctionis manifeſtæ. quòd verò à primo die incrementi vſque ad iudicium, tantum exactè ſuperſit, quantum à prima aggreſſione vſque ad eum diem anteceſſit, docuit Hippocrates quarto aphoriſ. ſeptuageſimoprimo dicens: Quibus ſeptima iudicatur, iis nubecula rubra quarto die in vrina apparet. Nam quartus dies eſt medius, & communis primo & ſeptimo: talis autem nubecu-

la eſt in fine principij, & in principio incrementi. quod magis explicuit Galenus in comment. dicens: Nam ſi quarto die fiat æquale tempus priori, id quod ſequitur aſſumens, non eſt impoſſibile, vt iudicationem oſtendat. in vndecimo autem apparens, non mihi admodum videtur tribus ſolis egere diebus, ſed etiam pluribus. (paucis interpoſitis) Cui igitur in ſeptimo apparuit, hic decimoquarto fuit iudicatus. His verbis declarauit conſtitutionem legitimam. quoniam verò illegitimæ fiunt plæræque conſtitutiones, addidit: Cui autem in decimoquarto, hic vigeſimo. apparuit etiam cuidam alteri in vndecimo, qui vigeſimo fuit iudicatus. Dignoſcendi igitur conſtitutionem morborum, qui mouentur legitimè, facillima ratio eſt ex computatione. Si verò motus fiat illegitimus, perpendendæ reliquæ omnes cauſæ ſunt, videndúmque, num ex occaſione aliqua, à die quo ſigna occultæ concoctionis apparuerunt, aut etiam à die quo apparuerunt ſigna concoctionis manifeſtæ, motus cœperit aut velocior, aut tardior fieri. Nam ſi tardior fit, prorogatur tempus, plus quàm in legitima conſtitutione. ſi verò fit velocior, anticipat plus quàm in illa. factum verò eſſe velociorem aut tardiorem motum, oſtendunt acceſſiones, & anni tempora, & quæ ſuccedunt circuituum incrementa, & reliqua omnia, quæ ab Hippocrate in aphoriſmo compræhenſa ſunt. Nam finge ægrotantem aliquem ſeptimo die habuiſſe nubeculam rubeam, ſi neque ipſe permutet quidquam in victu, neque ea quæ perpetuò nos alterant, permutentur, neque interiùs noua aliqua portiuncula ſucci aut acrior, aut lentior, moueri incipiat, iudicabitur ille homo decimoquarto, & interim acceſſiones, aut ſuccedentia circuituum incrementa eandem ſeruabunt proportionem cum principio, non quidem quòd acceſſiones non anticipabunt morbo tendente ad vigorem, & cunctabuntur in inclinatione: (eſt enim illud creſcentis, hoc decreſcentis morbi ſignum) ſed quòd hæc omnia eam proportionem ſeruabunt, quæ cœptam à principio morbi velocitatem aut tarditatem non videatur corrupiſſe. Si verò cœpit hic calidioribus diebus febricitare, atque (ita vt fit) ſeptimo die, permutata ſit aëris temperies repentè, aut ipſe (ſi ita mauis) ægrotans ſit in domum aliam deportatus: ſi aër ambiens cum frigidiori permutatur, timebimus meritò, ne morbus vſque ad vigeſimum prorogetur: ſi cum calidiore, ſperabimus ſoluendum eſſe in vndecimo. eodem modo, ſi quidquam aliud in victu permutetur, aut medicus euacuationibus, aut ceſſatione ab euacuatione conſueta aliquid alteret. Diximus itaque, quæ ſit conſtitutio legitima: & quæ ſit ratio dignoſcendi, & legitimam, & illegitimam conſtitutionem. Cæterùm poſſit aliquis argumentari aduerſus ea, quæ modò diximus, hac ratione: Dies indicantes non aliter indicant criticos, quàm per ſigna concoctionis: vt gratia exempli, quartus eſt index ſeptimi, quia cùm criſis eſt in ſeptimo euentura, concoctio manifeſta incipit apparere in quarto. Sed intra vigeſimum diem, omnes quaternarij ſunt proximè ſequentium quaternariorum indices, vt licet colligere ex Hippocrate & Galeno: atqui hoc in motu morbi legitimo. (præcepta enim non ſunt de illegitimis) Igitur vt cùm apparet concoctio in quarto, iudicium fit in ſeptimo: ita cùm in ſeptimo apparet, fiet in vndecimo, & cùm in vndecimo, fiet in decimoquarto, & cùm in decimoquarto, in decimo ſeptimo, & cùm in decimoſeptimo, fiet in vigeſimo. ita enim ſeſe indicant. quod ex Hippocrate colligitur apertè, qui ſecunda particula aphoriſm. vigeſimo quarto hæc ſcripſit: Septenorum quartus eſt index. eſt autem & vndecimus contemplatione dignus: ipſe enim quartus eſt ſecundæ ſeptimanæ. rurſus verò contemplatione dignus etiam decimus ſeptimus: ipſe ſiquidem quartus eſt à decimoquarto, ſeptimus verò ab vndecimo. Galenus in commentariis, Indices, inquit, & θεωρητὰς (vertunt plærique contemplabiles) ſolet Hippocrates nominare dies, in quibus aliquod ſignum apparet futuræ iudicationis. primum itaque quaternarium ſeptimi diei, ſi quis ab initio numeret, indicem eſſe ait: vndecimum autem decimiquarti. eadē ratione & decimusſeptimus vigeſimi eſt index. ex his ita duco argumentum: decimusſeptimus eſt index vigeſimi, ergo decimi ſeptimi index eſt decimusquartus. nam aliter fuerit vndecimus. ſed vndecimus eſt decimiquarti: igitur decimusquartus decimiſeptimi. Rurſus vndecimus eſt decimiquarti: ergo ſeptimus vndecimi. Nam quartus, qui ſolus ſupererat, eſt ſeptimi.

Ergo

Ergo eſt quartus ſeptimi, ſeptimus vndecimi, vndecimus decimiquarti, decimusquartus decimiſeptimi,hic vigeſimi. monſtratum igitur eſt, intra vigeſimum omnes quaternarios eſſe proximè ſequentium indices.quare ſi,cùm iudicium futurum eſt in decretorio,incipit in indice concoctio apparere:non poteſt eſſe legitima & perpetua ea proportio,quam paulò antè diximus.Sed pro ſolutione notandum eſt: dies indices concoctione indicare iudicia futura in criticis, magis quàm re alia quapiam. ſed non proinde neceſſe eſſe, vt in indicante primùm appareat concoctio manifeſta, ſed ſatis eſſe, vt fiat inſignis aliqua mutatio. vt gratia exempli, ſi principium incrementi ſeptimus dies eſt, & nubeculam habet rubram, morbusque eſt ſoluendus in decimoquarto, vndecimus omnino habebit inſignem aliquam mutationem in concoctione:vt pro nubecula rubea, albam, aut pro hac appendiculum ſeu ἐναιώρημα. quod enim hæc ſit Galeni mens, inde intelliges, quòd tertij de criſibus capite quarto animum præcipit intendere in inſignes mutationes, quæ circa concoctionem per ſingulos quaternarios contingunt. quaſi non illud vnum oporteat conſiderare, an concoctio appareat:ſed & inſignes in ipſa mutationes.

De morbo regio ante ſeptimum febris diem facto.
Cap. IX.

HIPPOCR. quarta particula aphoriſm.ſexageſimo ſecundo, de ſignificatione quæ ex morbo regio in febribus accipitur, ita ſcripſit: Quibuſcũque in febribus morbi regij ante diem ſeptimum accidunt, malum. cui ſententiæ multi autores non contemnendi tentauere contradicere. inter quos Plinius libro decimoſexto, capite duodecimo, ita inquit: Morbum regium in oculis præcipuè mirari eſt, tenuitatem illam denſitatemque tunicarum felle ſubeunte. Hippocrates à ſeptimo die in febre mortiferum ſignum eſſe docuit: nos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab hac deſperatione. hæc Plinius. In qua dictione illud primò conſiderandum eſt, quanquam in omnibus ferè codicibus ita ſcriptum reperiatur: tamen proculdubio vitiatum eſſe locum. legendumque non, à ſeptimo die, ſed ante ſeptimum diem. Auerroës libro quarto, capite quadrageſimo tertio ita ſcripſit: Quia dicit Hippocrates, Ictericia veniens ante ſeptimum diem in acutis febribus, malum eſt, reprobatum eſt experientia in omnibus noſtris terris. etſi veniat in quintam diem, laudabile multùm eſt, viua ratione, & maximè in temporibus calidis. & hæc eſt ſententia collegiorum medicorum omnium Perſarum, & Indiæ maioris, & pro maiori parte illorum de Vandaliſi.& poſſibile eſt, quòd illud quod dixit,in Græcia locum habet. Auicena etiam Fen ſecunda quarti inſinuat: ex celeriùs facta concoctione poſſe ante ſeptimum diem regium morbum fieri ſine malo. Quoniam igitur tot autoribus viſa eſt hæc ſententia diſplicere: omnes qui in loci illius enarrationem incidunt, illic conſiſtẽtes, multos, eosque varios interpretationum modos excogitauerunt. qui tamen nondum mihi videntur (fortaſſe ex ingenij mei tenuitate) rem ipſam attigiſſe. quare tentandum eſt illam, ſi fieri poteſt, diſtinctiùs explicare: notãdumque ante omnia (quod alij etiam rectè notant) Hippocratem nõ dixiſſe regium morbum ante ſeptimum diem eſſe ſignum mortale,ſed malum.intereſt verò multùm,cùm ab Hippocrate dicitur κακὸν,aut θανάσιμον.quare non eſt quòd quenquam perturbet,quòd Plinius dixit verè, & eſt experimento cõfirmatum: multos præcedente etiam hoc ſigno ſupereſſe. cùm maximè, neque ſi mortale foret hoc ſignum, neceſſe eſſet omnes ex illo interire, ſed plæroſque. accuſandus tantùm Plinius eſt, quòd parum perpendens vim & energiam verborum Hippocr. quod ille dixit malum, ipſe deſperationem appellauit. non igitur mirum, ſi multi malum hoc euadant. Sed illud vnum in controuerſia relictum eſt: nunquid cùm ante ſeptimum diem fit, perpetuò ſit malum, an poſſit nonnunquam ex bono fieri. nam & hoc etiam aſſerit Auerroës: fieri nõnunquam vtiliter in quinto. confirmatque illud ratione hac, qua nulla eſt in tota hac tractatione fortior.ſi qua ratione morbus regius ante ſeptimũ diem eſſet malus, qui verò 7.aut poſt illum, non ita id eſſet: quoniam in ſeptimo fieret per criſin, & ante illum per ſymptoma. ſed ſi morbus peracutus exactè ſit, in quinto

die, & nonnunquam ante illum facit iudiciales euacuationes. ergo poteſt in quinto morbus regius vtiliter accidere. aut dicito, cur ſeptimus dies ſit breuiſſimus terminus morborum, qui poſſunt morbo regio terminari. Reſpondent nonnulli: quandoquidem materiam morbi regij neceſſe eſt eſſe craſſiuſculam. Nam ſi tenuiſſima eſſet, latenter expiraret. Præterea neceſſe eſt, facultatem quæ permutatione curat, non adeò multùm eſſe morbo potentiorem. nam ſi eſſet, egereret morbi cauſam extra corpus. cùm verò materia eſt craſſiuſcula, & facultas non eſt multò potentior: rationi eſt conſonum, nõ poſſe morbum ante terminum acutiſſimorum iudicari. eſt verò ſeptimus terminus acutiſſimorum. Cæterùm hi falsò aſſumunt: icteri materiam eſſe craſſam, cùm ipſam conſtet eſſe bilem. quæ ſi craſſa foret: non poſſet (quod Plinius demirabatur) in dẽſiſſimas & tenuiſſimas tunicas ſubire. Adde, fieri poſſe vt tenuiſſima ſit materia, tamen vt propter cutis denſitatem non expiret. quod de robore virtutis ſupra materiam dicebatur, eſt multò improbabilius. Nam robur quod illi perpendunt, eſt in expultrice: quod verò nos requirimus, in commutante facultate. ridiculum enim, ſi, quoniam natura non poteſt materiam extra corpus egerere in hoc tempore, argumenteris: non potuiſſe ipſam alterare ante hoc tempus. Igitur hæc ratio nihil attulit probabile. Sunt qui dicant: Hippocr. loco illo tantùm locutum fuiſſe de morbo regio, qui inflammationem hepatis conſequitur. quod argumentantur ex Gal. interpretatione, qui tres tantùm dixit poſſe eſſe morbi regij euenientis non ex iudicio, cauſas, ſcirrhum hepatis, aut obſtructionem, aut phlegmonem. ſcirrhus quia morbus longus eſt, non facit (dicunt) ante ſeptimum diem icterum. obſtructio, quemadmodum dictum ab eodem eſt quinto de locis patientibus, facit illum ſine febre. Hippocrates verò loquebatur illic de morbo regio in febribus. igitur ſupereſt vnicam eſſe cauſam illius, putà phlegmonem. hanc verò conſtat perpetuò eſſe malam. igitur ante ſeptimum perpetuò eſt malus. hi tam multis modis peccant: vt neque ſua ipſorum verba mihi videantur intelligere. non enim intelligunt, ſe dum ita colligunt, petere id ipſum, quod eſt in cõtrouerſia conſtitutum. Nam Hippocrates apertè damnauit morbum regium ante ſeptimum diem, indiſtincta cauſa. quare illud eis, qui ita ſentiunt, monſtrandum eſſet, (ſi quid poſſunt) morbum regium nunquam fieri ante ſeptimum diem in febribus, niſi ex inflammatione, non Hippocratem loquutum tantùm fuiſſe de morbo regio ex inflammatione. Nam aliter tenentur continuò dicere: morbum regium ex inflammatione hepatis ante diem ſeptimum eſſe malum, poſt illum non ita. tamen conſtat, inflammationem hepatis nullo die eſſe vtilem. iam verò quòd conantur monſtrare, putà, cùm fit ante ſeptimum diem, fieri ex inflammatione ſemper: argumentantur ſumpto hoc principio, morbum regium per criſin nunquam fieri ante ſeptimum. tamen hoc ipſum eſt, quod in diſputationem veniebat. Igitur dum putant ſe nouum aliquid inueniſſe, conuincuntur, ne ſeipſos intelligere, nedum alios. quid igitur ſupereſt dicendum? Certè nihil aliud, quàm quod Auicena prędicto in loco dixit: morbum regium cùm ante ſigna concoctionis fit, eſſe malum, cùm poſt illa, bonum. quod quidem non eſt regio morbo proprium: ſed commune omnibus euacuationibus, & decubitibus. quid igitur ad Hippocratem? nunquid accuſandus eſt? Quidam reſpondent: Hippocratem loquutum eſſe de iis, quæ magna ex parte contingunt. fieri verò ferè ſemper, vt febres, quibus ante ſeptimum morbus hic ſuperuenit, ad malum terminentur, idque experimentis eſſe confirmatum. Cæterùm hæc ſolutio mihi minùs placet: quandoquidem vulgaris eſt, quæque difficultatem effugit potiùs, quàm diſſoluit. nihil ſiquidem docet dignum arte rationali. Auerroës aliter interpretatus eſt, ne apertè carperet Hippocratẽ, ſcilicet vera illum dixiſſe de iis, quæ contingunt in Græcia, cæterùm in patria ſua aliter contingere, propter calorem climatis. ſed, quantum ego opinor, Hippocrates non ſcribebat ſolis Græcis: & hæc ſi vera forent, oporteret à Galeno fuiſſe notata. falsò etiam dicit: Græciam eſſe frigidiorem Bætica regione. adde his, non eſſe perpetuum, in frigida regione morbum regium ante ſeptimum eſſe ſymptoma, vt neque in calidiori perpetuò eſt criticus. ſed addendum hîc etiam foret, magna ex parte, quod doctrinæ totum nitorem detrahit. Nam fieri poſſunt in frigidiſſimis regionibus acutiſſimi morbi, & in calidiſſimis, longiſſimi: vt & in media hyeme contingunt febres ardentes, in æſtate

quarta-

quartanæ. quid igitur nos tandem dicemus? quod audies. perinde eſt, quod Hippocrates dixit his verbis, Quibuſcunq; in febribus morbi regii ante diem ſeptimũ, malum: ac ſi dixiſſet, in febribus, ante diem iudicantem febrem, morbus regius, malum. dies ſeptimus, quia iudicantium eſt potentiſſimus, meritò pro exemplo poſitus eſt. Intellexere ſanè Hippocrates & Galenus, morbum regium poſt ſeptimũ diem poſſe eſſe prauum, & ante ſeptimum, bonum. Illud quidem dictum eſt à Galeno in commentatione ſententiæ citatæ: hoc verò ab Hipp. quarto de ratione victus in morbis acutis contextu 18. his verbis: Nam in bilioſa febre morbus regius cum rigore ante ſeptimum diem accidens, morbum ſoluit. Gal. in com̃. neutrum dicit eſſe perpetuum, vt ſcilicet bonus ſit, aut malus, ante ſeptimum aut poſt ſeptimum, ſed quodcunque horum poſſe contingere. Igitur cùm hæc ab Hipp. & Gal. ita dicantur, intelligendum eſt, Hipp. in aphor. ſub exemplo ſingulari inſtituiſſe vniuerſalem doctrinam. quare cùm morbus regius ſuperuenit febribus, non cenſeo intendendum eſſe in numerum dierum, ſed concoctionem, aut contrarium. eſt Hippocrati antiquus hic mos, ſub exemplo ſingulari vniuerſalem aliquam doctrinam innuere. vſque adeò, vt nihil de euacuatione aliqua aut regione per quam, aut re alia quapiam ſingulari dictum ab illo viro ſit, ex quo non eliciat Galenus vniuerſalem doctrinam. Nam ſi dixit, In febribus non intermittentibus, ſi rigor incidat febre non deficiente, malum, ſi damnauit ſudorem, qui non ſoluit morbum, ſcire licet, neque de ſolo rigore, neque de ſolo ſudore illum loqui, ſed horum exemplo docere, motum naturæ aduerſus ſuccos, qui morbum non ſoluit, malum eſſe. ita hîc quod de morbo regio dicitur, & de ſeptimo, neque de ſolo morbo regio, neq; de ſolo ſeptimo dictum intelligo, ſed de euacuatione quacunque, quæ ante diem criticum morbi fit. Nam quanquam 5, 4, 7, 14, & 20, omnes ſunt critici: tamen non omnes omnibus morbis, ſed vnicuique ſunt ſui dies indicantes, & vnicuique eſt ſuus iudicialis, iuxta propriam cõſtitutionem. nam ſtultum fuerit, in quartana conſiderare quintos, ſeptimos, aut nonos, & in cauſone, centeſimos. Igitur colligendum hinc eſt, quemadmodum morbus regius ante ſeptimũ, in morbo cui ſeptimus eſt iudicialis, malum: ita ante quintum, in morbo cui quintus, & ante decimum quartum, in morbo cui decimus quartus. Sed hæc quæſtio non exigit maiorem interpretationem.

In quibus morbis magis vtantur medici prædictione, in acutis, an in longis. Cap. X.

VIDETVR Hippocr. in ſolis acutis morbis, vel ſaltem in ſolis iis qui acuti ſunt, aut ex illis cõtingunt, id eſt, ex decidentia longi fiunt, prædictione vti. ſiquidem cùm opus prognoſticum iam iam concluderet, ita ſcripſit: Hęc intelligo de morbis acutis, & aliis quicunque ex his conſiſtunt. tamen ars de criſibus, quæ etiam exitum morbi docet, non tantùm de his diſputat, ſed de quocunque morbo quantumuis longo. eſt enim illi etiam ſua conſtitutio, non minùs quàm breuiſſimo. quare hic locus animaduerſione indiget. Nam ſcriptum eſt ab Hipp. aphor. 19. ſecundi acutorum morborum: Non omnino ſunt tutæ prænuntiationes ſalutis, aut mortis. quo loco videtur docere: certiora præſagia poſſe medicum ferre in chronicis morbis, quàm in acutis. tamen contrarium videtur proferre 3. progn. contextu 13. dicens: Quæ autem minimo tempore iudicanda ſunt, faciliora ſunt ad pręſenſionem. videtur primùm ex his ſentẽtiis illud colligi: facilius eſſe prædictione vti in morbis acutis, quàm in chronicis. illud enim ſignificat dictio illa εὐπιπτότερα, qua in prognoſtico eſt Hipp. vſus, declarante Galeno, ῥᾴονα, quod nos dicimus faciliora. itaque ea quæ ſunt citò ad iudicium peruentura, faciliora ſunt ad prædictionem. Cæterùm videntur præſagia quæ feruntur in acutis, quanquam faciliora, tamen incertiora eſſe præſagiis chronicorum, alioqui difficilioribus. Nam in aphor. cõmendauit certitudinem pręſagiorum in longis: in progn. facilitatem in acutis. quanquã ne hoc quidem ſimpliciter: ſed inter initia, dixit, longorum, difficilius eſſe pręſentire, quàm inter initia acutorũ. quæ ſentẽtia, etſi multi ſunt illã commẽtariis proſecuti poſt Gal. tamẽ nihilominus eget enarratione. Nam cùm de certitudine & incertitudine præſagiorum multa non admodũ ex re

diſputent,& de modis quibus contingit medicũ in prædicendo errare:ipſam ſententiam incautè prætereunt,nõ intelligentes quod nos paulò antè diximus, multò aliud eſſe certitudinem præſagij à facilitate præſagiendi. quare cùm oportuiſſet illos de facilitate diſputare, diſputant de certitudine. nos verò perſpicuitatis gratia ſententiam argumentis agitemus. Aut illud, *inter initia*, ſignificat tempus principij vniuerſalis, quo nondum apparuit concoctio,aut ſpatium trium dierum,aut primam aggreſſionem. triplicis enim huius principij rationis tantùm meminit Galenus. ſed primæ aggreſſionis hîc non oportet meminiſſe.in illa enim neque quidquam prędicere potes, neq; ſigna animaduertere. Sed ſi vniuerſalia principia intelliguntur, in neutris quidquam prædici poteſt. cùm nondum appareant concoctionis ſigna, ex quibus pendet conſtitutionis morbi cognitio & prędictio tota,& principium eſt tempus anceps,neſcimus quò vertetur præſagium. ſi verò tres dies intelligis principij nomine, perinde dicam: multos morbos acutos non habere concoctionem, neque contrarium ante ſeptimũ:in quorum tribus quatuórve primis diebus,nihil omnino poſſumus prædicere,magis quàm ſi morbus eſſet futurus chronicus. intelligunt plærique, in primis quaternariis morborum longorum,difficilius eſſe prædicere, quàm in primis quaternariis acutorum. quoniam ſcilicet in primo,aut ſecundo,aut ſaltem tertio quaternario acutorum,nunquam ferè non apparent concoctionis ſigna: tamen in chronicis aguntur ſæpè quadraginta quaternarij ſine concoctione,aut contrario. O artificioſam doctrinam. primò hi intelligunt,cùm non adſunt concoctionis ſigna,in neutris eſſe facilius prædicere: ſed illud vnum Hipp. docere,citiùs hæc apparere in acutis. itaque tota ſentẽtia eò verteretur: longioris morbi eſſe longius tempus cruditatis. At ego putauerim, Hipp. illic de præſagiis agere,non de cõſtitutionibus morborum. igitur cenſeo aliquid continere maioris artificij ſententiam illam,eoque ſermonem illic eſſe de principiis morbi.atque ita in principiis morborum acutorum eſſe facilius prædicere,quàm in principiis chronicorum.Nam poſtquam iam apparẽt ſigna concoctionis manifeſtæ,aut contraria, in vtriſque eſt facile prædicere, conſideratis illis. ſed antequam hæc appareant,eſt quædam alia coniectura ex ſignis occultæ concoctionis,& ſalutis aut mortis: quæ minus habet certitudinis,quàm quæ ex ſignis concoctionis manifeſtæ aut contrariis ſumitur,ſed quæ omnino non eſt contemnenda. hæc in principiis acutorum,non difficilem præſagiendi exitum morbi præſtat rationem.diffident enim multum à principio,id eſt ab ipſo primo die,morbi breues ſalubres à lethalibus. tamen in longis nihil ex illis intelliges. nam cùm longa futura ſit inter facultatem & morbum pugna: diu æquo marte certatur,ſiue lethalis ſit morbus, ſiue ſaluber,eoque à principio nihil ferè diffident.hanc eſſe Hipp. ſententiam, intelliges ex iis quæ addidit. Nam inquit:Maximè enim à principio diffidet. qui enim conualiturus eſt,faciliùs ſpirat,ſine dolore agit,noctu dormit, & alia ſigna maximè tuta habet:qui verò moriturus eſt,ſpirat difficulter, conflictatur, vigilat, & alia ſigna deterrima habet. vides vt inter initia acutorum per ſigna ſalutis aut mortis præſagire,dicat eſſe facile: nulla concoctionis facta mentione. quid quòd contextu ſeptimo dixit (eſt verò vndecimi & decimitertij eadẽ ſententia) conſiderandum eſt ſingulis additis quaternariis:tamen ex quaternariis non poſſumus ſpectare ſignorum mutationes ſalutis aut mortis,ſed concoctionis aut contrarij. certè hæc ipſa verba noſtræ interpretationi maximè atteſtantur. inquit enim: Inter initia (id eſt ante ſigna concoctionis) horũ,difficilius eſt præſentire ea,quæ parte maxima temporis iudicanda ſunt. ſimilia enim illorũ initia ſunt (quod attinet ad reliqua ſigna) ſed à primo die animaduertendũ eſt,conſiderandumq; ſingulis additis quaternariis (ne ſcilicet nos prætereat quaternarius,quo primùm apparent ſigna concoctionis. quia in his morbis ante illud nihil licet prædicere) neq; latebit,quò nam vertetur morbus. ſcilicet,tunc tandem non nos latebit moriturus ſit ægrotãs,an victurus: cùm præſagia multò certiora ſint in lõgis,quàm in breuibus,ex aphoriſmo. propoſitæ ergo quæſtioni ita reſpondemus:poſt ſigna cõcoctionis æquè facile eſſe prædicere in lõgis,& acutis morbis, ſed prædictiones in acutis eſſe multò incertiores. nã poteſt in acuto morbo materia,quæ calida eſt, impetu ferri,etiã cùm incepit coqui,in partẽ quampiã principẽ, atque ita ægrum interimere: quod in longis minùs pertimeſcendum eſt. quia illorum materia minùs

eſt mobi-

eſt mobilis: eóque conſtantioris ſignificationis ſunt ſigna concoctionis in illis, cùm ſemel apparuerunt. Ex quibus facilè colligitur, quod à Galeno dictum eſt tertio de criſibus, cum ſignis concoctionis fieri non poſſe, vt æger intereat, rectè à nobis explicatum eſſe paulò ſuperiùs, de ſignis perfectæ concoctionis: quandoquidem quæ manifeſtè ſolùm coctam eſſe materiam ſignificant, non præbent tantam ſecuritatem, potiſſimùm in acutis morbis. Ergo cùm iam apparent ſigna concoctionis, in vtriſque eſt par facilitas prædicendi: ſed in longis maior firmitudo præſagii. antè quàm appareant hæc, in acutis licet nonnihil præuidere ex ſignis ſalutis aut mortis, in longis minimè. quia principia ſalubrium & lethalium quàm minimùm diſſident. tamen ars præſagiendi circa vtroſque verſatur, & vtrorumq; conſiderat conſtitutiones: ad præſagiendam longitudinem morbi, & felicitatem aut infelicitatem exitus. quanquam criſium prænotio acutorum tantùm eſt, aut longorum ex decidentia: quia his ſolis contingunt. quòd ſi Galenus in tractatione de criſibus, de longis etiam diſputat, id fit: quia nomen criſis etiam ad paulatim factas mutationes transfert, quò latiùs pateat doctrina, neque quidquam in arte prædicendi deſideretur.

De criſi nocturna, & diurna. Cap. XI.

SVNT qui diſputent de nomine criſis, cui parti potiſſimùm tribui debeat: perturbationi quæ antecedit, an euacuationi, quę hanc cõſequitur. Ego verò nollem de nomine cum aliquo certare. ſed mihi in hac controuerſia criſis nomen euacuationem ſignificare volo: ſi tantum tempus hæc duo occupent, vt non vno die aut vna nocte ſimul fiant. ſi enim intra diem aut noctem fiunt, ambo vnico criſis nomine ſignificabuntur. nam hanc etiam vſurpationem inueni apud Hipp. qui in aphoriſ. ita ſcripſit: Quibus criſis futura eſt, nox ante acumen difficilis. quibus verbis apertè anxietatem dicit criſin antecedere, haudquaquam eſſe criſin. qui diſputant de pręſtantia criſis ratione temporis, nocturnam cum diurna cõferentes, in tres ſententias diſtributi ſunt: aliis pręferentibus diurnam, aliis quaſdam meliùs diu, quaſdam noctu meliùs fieri dicentibus, diſtinguentibúſq; euacuationum ſpecies. Quidam ergo dicunt, diurnã meritò pręferri: quandoquidem labores omnes multò cum minori facultatis noxa tolerantur diu, quàm noctu, reddente Gal. cauſam in cõm. prædictæ ſententiæ, 13. inquã, 2. aphor. vbi dicit: Grauitas ſemper noctu maior fit, quia eo tempore dormire cõſueuimus. docet itaq; Gal. eo tempore eſſe periculoſius laborare, quo ex natura & conſuetudine deberemus quieſcere. igitur periculoſius eſt iudicari per noctem, quàm ꝑ diem. Adde: ſolis aſpectum, quo per noctẽ priuamur, multum vis addere ægrotantibus, vitámq; quamplurimùm fouere. argumẽto eſt, quòd quotidie cõſpicimus, multò plures noctu vita priuari, quàm diu. Alii contrà noctẽ cõmendant ad criſes: quandoquidẽ noctu meliùs fiũt actiones naturales, quàm diu, vt animales contrà diu meliùs quàm noctu: recurrente per noctẽ calore ad viſcera, propter ambientis aeris frigus, & recurrentibus ſpiritibus fuga tenebræ: atq; adeò propter conſuetam quietem, nocturnũ ſilentiũ. quæ omnia minùs diſtrahunt animã: quæ tota eo tempore internis vacat, miſſis externis rebus. per diem cõtraria fiunt: recurrũntq; ſpiritus & ſanguis ad externa, deſtitutis viſceribus. addunt: criſes non tam ſequi ſolis aſpectũ, quàm lunæ, qui noctu viget. Alii ita diſtinguunt, dictis de cauſis criſes eas, quę fiunt motione ſuccorũ ab externis ad interna, cuiuſmodi ſunt fluxus ventris, vomitiones, & profluuia vrinæ, fieri meliùs noctu: eas verò quæ contrario motu fiunt, quales ſunt ſudores, occulta expiratio, & fluxus ſanguinis de naribus, meliùs fieri diu. Sed contrariũ omnino videri poſſit alicui, ex ratione fieri: eas nempe euacuationes, quę operãte ſimul facultate animali fiunt, meliùs diu peragi. ſiquidẽ animalis facultas diu meliùs operatur, & labore minùs læditur (ſunt verò hæ, quæ motu ſuccorum ad interna fiunt. nam & ad deiectionem, & mictum, & ad vomitum operantur muſculi) contrà verò fieri, quæ verſus externa motis ſuccis fiunt: cuiuſmodi ſunt ſudor, occulta expiratio, & fluxus ſanguinis de naribus, quia opera ſunt naturæ ſolius, quę ſtrenuè operatur noctu. Ergo neq; qui ita proferret, Euacuationes quæ fiunt motu ad interna, meliùs fieri diu, quæ motu cõtrario, meliùs noctu: ratione omnino videretur deſtitutus. quanquã diſtinctiùs ita diceret, Euacuationes quæ opera ſolius naturæ ſunt, meliùs noctu, quæ opera

etiam facultatis animalis,diu,tutiúſque. quare ex tanta opinionum non improbabilium multitudine,probabiliter etiam poſſit alius colligere, cæteris æqualibus, nihil intereſſe diu fiat criſis,aut noctu. nam quæ ratione motus conſueti per diem, putà ab internis ad externa,meliùs fieret,cuiuſmodi ſunt ſudor,& expiratio occulta,& fluxus ſanguinis: ratione facultatis à qua fiunt, quæ eo tempore languet, læduntur. contrà quæ ratione huius motus læduntur,quia cõtrario motu fiunt,putà fluxus ventris,vomitus,& mictus:per commoditatẽ temporis,actionibus animalibus iuuantur. quare putauerit quiſpiam: ex hac temporis diuerſitate,nullum melioris aut deterioris criſis indicium ſumi. Tamen ego non ita ſtatuo: ſed euacuationes omnes magis copioſè fieri,cùm criticæ fiunt,noctu,quàm diu. quoniam verò non tantùm conſiderari debet facilitas euacuationis, & copia,ſed etiam quàm tutò fiat: nõ indiſtinctè proferendum quidquam eſt. ſed (vt dicam,ſtatim ac monſtrauero, quod propoſitum primò eſt) euacuationes omnes faciliùs copioſiúſque fieri noctu, quàm diu. id quod (cæteris æqualibus)intelligi debet. ne quiſquam perturbetur iis,quæ in aliquibus ægritudinibus contrario modo fiunt:quæ ex aliis cauſis, haudquaquam temporis natura veriſimile eſt fieri.quod ſi intelligatur, liquet id,quod eſt propoſitum.nam eas euacuationes,quæ fiunt ſuccis motis ad interna, iuuat conſuetus per noctem motus,& præterea maior facultatis naturalis vis,&nihil eſt quod eo tempore prohibeat euacuationem fieri. nam quòd facultate animali egeant,ad laborem facit nonnihil: tamen ad difficultatem nihil. læditur enim facultas animalis plus, laborans noctu, quàm diu. tamen ſi æqualiter laborat, perinde operabitur noctu,ac diu. non enim tenebra impedit per ſe euacuationem,niſi ſomnum conciliet: modò verò noctem ponimus, nõ ſomnum. itaque faciliùs copioſiúſq; fiunt hæ euacuationes noctu. reliquæ quæ contrario motu fiunt,etiam copioſiùs noctu. plus enim iuuat vehemens facultatis naturalis actio, quæ illo eſt tempore: quàm impediat contrarius motus ſuccorum, & ſpirituum. poſſunt enim,quæ retineri oportet,inclinare ad viſcera: quæ expelli extrà,ad cutem emergere.quòd verò ita fiat: liquidò oſtendunt ſudor,& occulta expiratio.ſudor enim copioſior multò fit per ſomnum,quàm per vigiliam: quanquam in ſomno fit motus ad interna,in vigilia ad externa. Tamen ſomnus ſudore arguit repletionem. quod dictũ eſt ab Hipp.ſudor multus ex ſomno fact⁹, multo cibo vti,ſignificat: quòd ſi nõ aſſumẽti hoc accidat,ſcire oportet, quòd corpus indiget euacuatione. nimirum cùm multitudo quæpiam in corpore eſt: faciliùs exudat dormientibus, quàm vigilantibus. iam verò occulta euacuatio tanta per ſomnum fit,cùm facultas naturalis alioqui eſt fortis: vt (quod dictum à Galeno eſt tertio prog.comm. primo) pueri nonnunquam ſolo ſomno,profundo & longo,ſine manifeſta aliqua euacuatione celeriter in meliùs permutentur. igitur euacuationes omnes,cùm criſis fit,quæ naturæ potentis eſt opus, (hanc enim criſin voco) copioſiùs fiunt, faciliúſq; noctu, quàm diu. cæterùm multò aliud eſt ita fieri,aut tutius.labores enim maiori cum periculo feruntur noctu,quàm diu. tamen coguntur,qui iudicantur,laborare: niſi fortè aliqua fiat euacuatio,earum quæ per ſomnum fieri poſſunt vtiliter. quare ego vtrique rei conſulens (vt opinor) ita diſtinguo.cùm criſis duas habeat partes, anxietatem,& euacuationem.vel tam breuis fit,vt ambo vno die fiant,aut vna nocte: vel naturalem totum diem occupat,vt anxietas nocte fiat,& euacuatio die,aut anxietas die,& euacuatio ſequenti nocte. ſi hoc ſecundum faciendum eſt, melius eſt, anxietatẽ fieri diu, & euacuationem noctu. quia perturbatio laborioſior eſt euacuatione,& labores meliùs feruntur diu.quare anxietas minùs nocebit diu, & euacuatio copioſiùs & faciliùs fiet noctu. ſi verò primùm fit,videndũ eſt: an æger plus periclitetur ex virtutis debilitate, quàm ex morbi magnitudine,& multitudine materiæ. qui enim ex debilitate periclitantur,meliùs iudicantur diu,quia eo tempore minùs debilitant labores:qui ex copia ſucci mali,meliùs noctu,quia eo tempore, vt mõſtratũ eſt, copioſiùs expurgãtur. Qui cõtrouerſiã hãc ante me ſuſcepere tractandã,monent: nõ eſſe conferendas ſibi mutuò duas criſiũ ſpecies,quarũ altera diu,altera noctu facta ſit,ſed eandẽ ſibi.neque enim omnes eſſe æqualis vis,ſed alias aliis præſtãtiores. diſputantq; deinde de illarũ præſtantia. Præferunt aliis quidã fluxũ ventris,quidã ſudorẽ.plæriq; tamẽ fluxũ ſanguinis de naribus,aliis omnibus euacuationibus anteponunt:ſudorẽ omniũ maximè vituperant.

vituperant. fluxum ventris ſecundo loco poſt fluxum ſanguinis collocant, poſt illum mictum, ante ſudorẽ: rationéſq; multas hinc inde producunt, nihil monſtrantes, reſponſa excogitant nõ valde probabilia. Ego ſanè dum præceptorum experimenta, & propria obſeruaui, non rariùs neq; infeliciùs vidi ægrotantes iudicatos ſudore, quàm fluxu ventris. immo verò felicius citiúſq;, neq; infrequentiùs, quàm fluxu ſanguinis. vrina nõ infeliciter iudicantur quàm multi, ſed aliquantò lentiùs. hęc obſeruaui: quid alij viderint, haud ſcio. ſed illud vnum apertè intelligo, nõ licere euacuationũ quampiam alteri cuiquam anteferri, indiſtinctis morbis. non enim ad quamcunque euacuationem morbi omnes eodẽ modo ſe habent. ſed ad hanc meliùs hic, ad illam ille: vt materia ad hãc viã, aut illam maximè inclinat, & ſuccus ad deiectionem, mictum, aut ſudorem eſt accommodatiſſimus. Non ergo rectè quiſquam propoſitę paulò antè quæſtioni reſponderit, dicens, ſudorem nocturnum præferri debere fluxui ventris diurno: ſed fluxum fluxui, & ſudorem ſudori conferre oportet, atque in eodem penitus morbo. nam ſi vnius morbi materia inclinat in vias vrinæ, alterius in ſudoris vias: melius eſt in hoc ſudare diu, quàm in illo noctu. quoniam ſcilicet hic gaudet ſudore, ille minùs. docet hęc Gal. diffusè ſatis tertio de criſibus capite tertio præcipiens: ad videndũ ſit ne criſis optima an nõ, conſiderare inter alia, formam morbi. Nam (inquit) optima criſis cum concoctione fit, in die iudiciali, indicata, & conuenientem ſpeciei morbi euacuationẽ facit. Quæ verò euacuatio cui morbo cõueniat, docet diffusè per ſingulos morbos. ſi enim ſit febris ardens: vel ſanguis è naribus profluet, vel poſt vehementem rigorẽ ſudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum, aut aluũ aliquid bilioſum excernetur. itaque his euacationibus ſolet ſolui febris ardens. in eius iudiciis primas habet fluxus ſanguinis de naribus, ſecundas ſudor, tertias vomitus, quartas fluxus ventris. nimirum hæc pendet ex tenui ſanguine, & magis paret ſupernis euacuationibus. quare quæ corpus penitus expurgat, eſt fluxio de naribus, quippe quæ proximè ex venis non id tantùm quod putruit, ſed & quod paratum eſt putrere, & plus ſatis caluit, euacuat. finit autẽ & phrenitidẽ ſudor multus, præcipuè ſi ex capite multus & calidus fluxerit, ſudante ſimul reliquo corpore. cõtingit autem aliquando etiam per ſanguinem è naribus fluentem, phrenitidem finiri. non tamẽ lethargus, aut peripneumonia fluxum ſanguinis amant. inter hæc autem pleuritis medium obtinet locum. minùs enim quàm febris ardens & phrenitis, magis autẽ quàm peripneumonia atque lethargus profluuio ſanguinis ſoluitur. nimirum peripneumonia & lethargus ex pituita fieri maximè conſueuerunt, pleuritis & phrenitis inflammationes ſunt calidiores. ſed phrenitis viciniã maiorẽ habet & rectitudinẽ cum venis naſi. hepatis verò conuexæ quidẽ partes affectæ, tribus præcipuè modis criſis obediunt, fluxibus ſanguinis è nare dextra, & ſudoribus bonis, & vrinis abundantibus. cauæ autẽ partes, excrementis bilioſis, atque ſudoribus, nonnunquam verò & vomitibus. pertractatus à nobis antea eſt hic locus, octauo libro capite nono, cùm docuimus: ſeruare naturam, quoad poteſt, in ſuis euacuationibus rectitudinẽ. magis autẽ expetunt per vrinam expurgari, quàm conuexę hepatis partes, omnia ea quę vel in partibus renum, vel veſicæ laborant: ſicuti loca quæ ad thoracem pertinent, ſputis ex pulmone. hæc quoque rectitudo facit. ſudores verò omnibus febribus proprij ſunt, & præcipuè ardentibus: iuuant autem non parum & efferuentes inflammationes. nimirum ſudor totum corporis habitum æqualiter quodammodo expurgat. hæc omnia Gal. docet prædicto loco, in quibus illud conſideres hortor: quantò pluribus morbis ſudor inueniatur conueniens, quàm alia quæpiam euacuatio, quem tamen barbari medici maximo habent in contemptu. ſed quoniam ſemel in hunc locum incidimus: quæ Gal. hìc omiſit, ex locis aliis apponamus, ne quid deſit præſenti tractationi. de acuta lienis inflammatione dictum eſt eodem loco: parere fluxui ſanguinis de ſiniſtra nare, & ſudori. tamen aliæ lienis ægritudines, quæ ex craſſo ſucco ſunt, alia euacuatione egent. cuius meminit ſecundo de arte curandi ad Glauconem capite ſecundo, ita dicens: Et quidem ea quæ ſunt in gibbis hepatis partibus, per vrinam trahere, quæ autem in cauis, per excretionem infernam, ſitus ipſe viſceris indicat. atque etiam thoracem, & pulmonem per tuſſes expurgare: ventriculum autem & ſtomachum per vomitum, inteſtina autem per infernas excretiones, quemadmodum & ſplenem. vbi

illa verba, quemadmodum & ſplenem,antecedentia reſpiciant, potiuſquàm conſe-quentia. nam decimotertio methodi capite decimoſexto ita ſcriptum eſt, A ſocietate verò cum adiacentibus partibus,quod idem eſt cum ſitu,gibba iecoris per renes pur-gari,caua per infernum ventrem: in liene verò alteram duntaxat eſſe excrementorũ euacuationem.ea enim quæ per renes agitur,non eſt huic viſceri conueniens.itaque lien gaudet fluxu ventris, vrinis minimè. nihil verò refert de euacuationibus quas medicus debet facere,aut iis quas facit natura,loqui,cùm quod hęc facit,ille teneatur imitari,vt antea etiam diximus.Ergo monſtratum iam tandem eſt, non debere criſin aliquam plus altera commendari,niſi quatenus morbo qui iudicatur, magis aut mi-nùs conuenit. monſtratum eſt non minùs,cùm nocturna criſis cum diurna confer-tur ratione temporis,eandem ſibi ipſi in eodem morbo debere conferri. nam quan-quam diximus paulò ſuperiùs,meliorem eſſe criſin nocturnam diurna,quando non incidunt ſimul in eundem diem aut eandem noctem perturbatio & euacuatio, niſi etiam plus periclitetur ægrotans ex debilitate virtutis,quàm ex multitudine materiæ: (duo enim hæc excepimus) tamen conſtat ſatius eſſe phreniticum ſudare diu, quàm lethargicum noctu ſanguinem de naribus fundere: & vtilius eſſe liene obſtructione affecto,diu deiicere per aluum,quàm noctu copioſè mingere. nimirum non ſunt hîc cætera paria: quæ vt ſint, eadem criſis ſibi ipſi in eodem morbo conferatur. ſed de his ſatis multa diximus.

Vtri morbi inferant plus periculi ſimiles, an diſſimiles. Cap. XII.

MORBORVM nonnulli ſimiles quodammodo ſunt naturæ ægrotantis,quidam ab illa abſunt longiſſimè.vt tertiana exquiſita vitium eſt quodammodo ſimile bilioſæ naturæ,à pituitoſa verò valde diuerſum. vt verò naturæ, cuius nomine tem-periem volumus intelligi,diximus:ita ætati,habitui,& regioni,& tempori,quo ægro-tãs eſt,poſſumus dicere,morbos fieri ſimiles aut diſſimiles.Tertiana enim, cuius mo-dò memini,vt ſimilis eſt bilioſæ naturæ,pituitoſæ diſſimilis: ita iuuentuti, gracili ha-bitui,meridionali regioni,& æſtati ſimilis,ſenectuti,obeſo habitui,ſeptentrionali pla-gæ,& hyemi diſſimilis.horum morborum ſimiles,ſiue proportionatos (vt loquuntur alij) docet Hippocrates eſſe minùs periculoſos, ſecunda part.aphoriſm.34. ita ſcri-bens:In morbis minùs periclitantur,quorũ naturę,ætati,& habitui, & tempori magis congruit morbus,quàm quibus ſecundum nihil horum cõgruit. id quod intelligen-dum eſt: cæteris paribus, quæ ad magnitudinem morbi ſpectant.Nam aliter nõ du-bium,quin poſſit bilioſus in tertiana magis periclitari pituitoſo. ſi ſcilicet ille laborat graui,hic leui,remiſſàve tertiana. quòd verò, vbi magnitudo par eſt,plus ſit periculi in diſſimili,cauſa eſt:hunc,cùm magnitudine eſt æqualis,ex leuiori cauſa excitari.vt ve-rò ex leuiori cauſa effectum pendet,ita faciliùs ſoluitur.Tamen ſunt multa, quæ huic ſentẽtiæ,alioqui veriſſimæ,obiici poſſunt.quorũ nonnulla à Gal.in cõm.ſcripta ſunt, alia nos addemus.Videri poſſit alicui: cõtrà omnino fieri oportere,atq; eſt propoſitũ, atq; nõ quò aliquis in morbũ incidit faciliùs, eò etiam faciliùs curari: ſed contrà,quò faciliùs incidit, eò difficiliùs reſtitui ſanitati.Nam ideo frigidus in frigidũ morbũ fa-ciliùs incidit,quòd ad talem alterationem eſt procliuior.ſed quò aliquis ad alteratio-nem quampiam eſt aptior,eò ad contrariam eſt ineptior,& qui refrigeratione ægro-tat,calfactione ſanatur.Ergo qui facilè in morbum cadit, difficilè ad ſanitatem redu-citur. perpetuum enim id eſt in motibus omnibus,non in alterationibus ſolùm.nam res quæ facilè mouentur deorſum,difficilè trahuntur ſurſum.Igitur hac ratione,quã-tò homines in morbos ſimiles faciliùs incidunt, tantò morbi erunt ſolutu difficilio-res, ac proinde periculi afferent tantò plus, quantò ſimiliores ſunt.Hoc argumento ſeducti fortè quidam, vt Galenus refert, ſententiam illam aphoriſticam aliter interpretati ſunt, dicentes: illum morbum congruere ægrotantis naturæ, habi-tui, aut ætati,& reliquis: qui contrarius ſit, non qui ſimilis. itaque calidum in frigi-dis morbis, & frigidum in calidis minùs periclitari :atque cauſum in media hyeme minùs periculi inferre, quàm in æſtate media.Quoniam illius ſublationi præſtat multum auxilii aer, hunc auget quàm maximè. ſed ii ex ignorantia cauſæ, falſa docent.

docent. nam cùm laborat aliquis cauſo, aeris frigus cauſam eſſe ſalubrem nemo neget: tamen eſt malum ſignum. nam argumento eſt, cauſam fuiſſe vehementem, quæ reſiſtente aere tantam intemperiem in corpore procreauit. Quare exoptet meritò medicus, vt aer ad frigidiorem ſtatum permutetur, cùm excitata iam eſt febris: tamen vt talis à principio fuerit, non eſt quòd exoptet. quod in argumento de ægrotantis natura dicebatur, quò faciliùs alteratione aliqua afficitur corpus, eò difficiliùs afficitur contraria: verum planè eſt de alterationibus illis, quæ collatæ cum proprio temperamento, ſunt contrariæ. itaque frigidus natura quò faciliùs à cauſis frigidis fit ſuo temperamento frigidior, eò difficiliùs à cauſis calidis fit calidior: tamen ad ſuum proprium temperamentum tam facilè trahitur calfactione, cùm præter naturam friguerat, quàm refrigeratione, cùm incaluerat. quoniam ambo motus ſunt illi naturales, quóſque ſua illius natura iuuat. ſed quoniam ad lationes argumentum transferebas, vt fert probabiliſſima philoſophorum opinio, tam facilè & tam naturaliter deſcendit aer in regione ignis, quàm aſcendit in regione aquæ, quia vtraque via quærit proprium locum. igitur cùm non minùs humani corporis natura ſuam amet temperiem, quàm elementa ſuas regiones: conſtat tam facilem eſſe recurſum calido ſuper naturam corpori, ad ſuam naturam, quàm frigido, etſi natura calidum ſit. ſi quid eſt diſcriminis, id totum eſt in morbi cauſis, cum quibus certat: quę cùm minores ſint in lapſu ſimili, erit quoque lapſus faciliùs recuperabilis. atq; hinc ex ratione fit, vt qui leuibus de cauſis ægrotant, faciliùs curentur: qui verò ſaluberrimi ſunt, rariſſimeque ægrotantes, cùm ægrotant, in maximum periculum adigantur. nam fieri non poteſt, vt qui ſaluberrimi ſunt, leuiter ægrotent. quid, quòd ab Hipp. dictũ eſt in eadem part. aphor. 40. Raucedines & grauedines in valde ſenibus non coquuntur? tamen conſtat, raucedines & grauedines ſenectutis temperamento eſſe conuenientes morbos. Gal. hanc ſententiam ita interpretatur, vt priori conſonet, non idem eſſe non coqui, & periculoſum eſſe. Præterea non de ſenibus tantùm, ſed de valde ſenibus loquutũ Hipp. hanc verò ætatẽ in quibuſuis morbis ſiue ſimiles ſint, ſiue diſſimiles, periculi plus ſubire, propter naturalem imbecillitatẽ. itaque ſignificat Galen. raucedinem & grauedinem in ſenibus qui admodum tales ſint, tardiùs coqui, quàm in iuuenibus: tamen non eſſe magis periculoſas, ſed extremã ſenectutem dicta de cauſa cum nulla alia ætate eſſe conferendam. quid rurſus, an nõ Hipp. primo epid. dixit deſcribens tabidam quandam tempeſtatem: Maximè moriebãtur quibus natura vergebat ad tabem? ex tabe ſcilicet moriebãtur maximè. Gal. hîc rurſus addit, ſimilitudinẽ eius naturæ quæ eſt in tẽperamento, ſubleuare periculũ: tamen compoſitionis, non ita, ſed potiùs augere. huius cauſam Galen. non dixit, ſed nos addemus modò. temperies ſimilis, cauſa eſt facilioris lapſus: tamen non eſt cauſa conſeruationis morbi. cùm, quoniã tẽperies non perpetuò manet talis: ſed permutatur in ægrotatione, ita rurſus in reditu ad ſalutem. tum etiam, quia ipſa natura quæ in temperie conſiſtit, vim habet morbi corrumpẽdi. compoſitio qua aliquis inſaluber fit, aut paratus ad morbum quempiam: non tantùm facit faciliorem lapſum, ſed & morbi retentionem, ex contrariis omnino cauſis. compoſitio ſcilicet praua, talis perpetuò perſeuerat, & nullam vim habet, qua contra morbum pugnet. quanquam ſi hæc minùs aſſequeris, potes faciliùs dicere: maximè mori ſolitos ex tabe, quibus natura ad tabem vergit, quoniam ab æqualibus cauſis in grauiores tabes aguntur. ſi verò tabes per ſe in homine parato ad illam, grauior non foret, ſed æquè grauis, faciliùs curaretur. quoniam procul dubio ex leuiori cauſa penderet. id quod etiam contingit in morbis conuenientibus temperiei. quò minùs indigebis tali quapiam diſtinctione, qualem inuenit Galen. Hippocratis ſententiam, quę patet latiùs, ad ſtrictius redigens. Eſt aliud quod Galeno ipſi obiiciamus ex ſuo 8. method. cap. 5. quo diſſerens de temperamento calido & ſicco, & ſpeciebus cruditatis, ita ſcripſit: Ea quidem (cruditas intellige) quæ in acidiſſimum vertit, & raró talibus naturis contingit, & minùs nocet. Quod non videtur cum dictis modò quadrare: quin potiùs, quòd rariùs accideret, deberet fieri magis noxia. hunc locum ego ita interpretor: non idem eſſe ἧττον βλάπτει, id eſt minùs nocet, & periculoſior eſt. Nam illud ſignificat malitiam cauſæ, hoc ſigni. hîc verò de malo ſigno diſputamus. Quoniam verò acidam cruditatem non

ſolùm minùs nocere, ſed minùs periculoſam eſſe illis naturis intelliges apertè ex illo Galeni capite, addendum eſt: acidam cruditatem nonnunquam fieri ex intemperie ventriculi, nonnunquam ex malitia ipſius cibi, qui facilè in acidum conuertitur. cùm itaque ex ciborum malitia, aut etiam quantitate immodica, aut ambobus fit cruditas: non eſt cauſa in alteratione naturæ ventris, eóque ex ſimilitudine aut diſſimilitudine morbi, nullum prouenit indicium, ſupereſtque ſola conſideratio noxiæ cauſę. qua ratione conſtat, minùs nocere ſuccum acidum calidis, quàm ſuccum amarum: cùm perpetuò lapſa corpora à ſimilibus cauſis lædantur plus. ſed habēt rectè hæc. nunquid non bilioſo iuueni plus imminet periculi ex cauſo, quàm ex grauedine pituitoſa? arbitror. tamen eſt illi cauſus ſimilis morbus, grauedo pituitoſa diſſimilis. Eſt, qui ex huius argumenti dilutione, maiorem ſibi gloriam acceſſiſſe putet: quàm Cæſari ex triumphis. Quoniam, inquit, inuenimus: nō debere conferri eandem naturam cum diuerſis morbis, ſed eundem morbum cum diuerſis naturis. itaque non neceſſe eſt, bilioſum iuuenem maiori cum periculo ægrotare coryza, quàm cauſo: ſed coryzam magis periculoſam eſſe, cæteris paribus, bilioſo, quàm pituitoſo. nō improbo reſponſum, ſed inſolentiam. quaſi verò non hoc idem citra ambiguitatem quampiam ita doceat Hippocrates. dicit ſiquidem: In morbis minùs periclitantur, quorum naturæ conuenit morbus, quàm quorum naturę non conuenit. redde ſingulis verbis ſua ſignificata: inueniéſq; illic dictum ambiguè eſſe nihil, quod iſta tua indigeat diſtinctione. non enim dixit, morborum magis periculoſi ſunt, qui ſunt conuenientes naturæ, quàm qui ſecus: ſed hominum illi periclitantur plus, quibus morbus eſt diſſimilis, quàm quibus ſecus. impulere igitur eum in ſuum inuentum, non Hippocr. aut Galen. ſed barbari autores, qui ita interrogant: ſint ne morbi improportionati periculoſiores proportionatis, quæſtione amphibologica omnino. quare ne adeò exulta. gaudere enim inſolenter, eorum eſt, quibus rarò contingit autorū ſententias intelligere. Pro enarrandis Hipp. verbis ſunt iſta ſatis. non nego. tamen licet nobis ſententiam vlteriùs producere, dicentibus verè, ſiue eadem natura cum diuerſis morbis, ſiue idem morbus cum diuerſis naturis conferatur: diſſimiles perpetuò eſſe ſimilibus magis periculoſos, ſi reliqua omnia paria ſint. Sed quæ ſunt iſta, quæ oportet ſtatui paria? quandoquidem de morbi periculo diſputamus: illa arbitror, ex quibus morbi periculum ſolet prouenire. hæc ſunt: morbi magnitudo, & natura, & facultatis inconſtantia. magnitudo morbi pendet ex tribus, propria magnitudine, malo more, & præſtantia loci malè affecti. quacunque harum rationum maior morbus: cæteris paribus, eſt minori magis periculoſus. quidam etiam habent natura ſua plus periculi, etſi intenſiores non ſint: vt carbo non adeò magnus, maiori inflammatione. debilitas etiam virtutis, omnium maximè periculum auget. ſi ergo duo morbi ſint, natura æquè periculoſi, magnitudine æquales, tutius eſt, cum eadem virtute, conſtitutum eſſe hominem in ſimili, quàm in diſſimili morbo. Vides vt nulla tali indigeamus diſtinctione: ſed indiſtinctè, vtcunque conferas, diſſimilem morbum magis periculoſum eſſe ſimili. nam conuulſio ſicca non eò eſt magis periculoſa humida, quòd neruus etiam ſiccus eſt, (nam hac ratione tutior foret) ſed quòd natura ſua intemperies ſicca eſt omnium peſſima. 7. methodi capite quinto, & ſecundo de cauſis ſympt. capite ſecundo docet Galenus, difficilius eſſe ſimplicium corporis particularum cuiuis, cùm ſicca eſt, humorem reſtituere: quàm eam, cùm humecta eſt, ſiccare. vides vt in quacunque particula ſiccitas ſit difficilior. quare per ſe illud habet, & ex ſua natura, non ex partis temperamento. eſt etiam hæc Hipp. ſententia veriſſima, non de morbis conuenientibus temperiei ſolùm, vt dixit Galen. in comm. ſed de conuenientibus compoſitioni etiam. Ex quibus perſpicuum iam fit: ſententiam illam non tam indigere limitationibus, quàm expoſitione. vnica ſupereſt limitatio, quæ eſt etiam, antequam caput concludatur, examinanda. excipiunt ab hac doctrina medici omnes morbos factos: quandoquidem cauſa, qua diſſimiles morbi magis periculoſi ſunt aliis, tota in cauſæ morbi magnitudinem referebatur. De illis ergo morbis ſolùm vera fuerit ſententia, qui curantur cauſæ ſublatione: in factis verò nil refert cauſam conſiderare, ſed illud ſolùm, quod factum habent in eſſentia propria. Animaduertendum tamen hìc eſt, non eſſe idem in duobus morbis contrariis: in-

tempe-

temperies eſſe æquales,& lapſus in diſpoſitionem præter naturam eſſe æquales. Nam ſi homo calidus vno gradu natura ſua, fiat modò præter naturam calidus in tertio, & deinde frigidus in tertio, conſtat, intemperies eſſe æquales, tamen receſſus à natura non ſunt æquales. Nam frigidus in tertio, diſtat à calido primo quatuor gradibus: à quo tamen calidus in tertio, diſtat ſolis duobus. ſi igitur ita interpreteris, ſententiam Hippocratis veram eſſe, cùm morborum intemperies ſunt æquales: verum etiã fuerit, morbos diſſimiles grauiores eſſe ſimilibus, etiamſi facti morbi ſint. Nam ſi morbi intemperies eſt æqualis, neceſſariò eſt lapſus à natura maior. quare etiamſi, ratione maioris cauſæ, morbus grauior non ſit: erit tamen ratione maioris lapſus à natura. Ergo iam nullos morbos oportebit ab Hippocratis ſententia excipere, ſed vniuersè proferre: ſimiles diſſimilibus minùs eſſe periculoſos: periclitarique proinde plus homines in diſſimilibus, quàm in ſimilibus. Sed hæc controuerſia non exigit plura, & totum hoc opus videtur nactum iuſtum complementum. neque enim controuerſias omnes ſuſcepimus dirimendas, (nam foret id immenſum opus) ſed eas tantùm, quæ difficiliores ſunt, & frequenter agitari ſolitæ: quarum perpaucas videmur omiſiſſe. Sed ſi quis eorum, quos tulit hæc ætas eruditiſſimos, cùm apud exteros homines, tum apud noſtros Hiſpanos, opus aliquod controuerſiarum habet locupletius, proferat feliciter. recipiemus enim amicè, & habebimus gratiam. Interim omnes exoratos velim, vt noſtrum hoc, quodcunque eſt, candidè excipiant.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM FINIS.

RERVM IN CONTROVERSIIS MEDICIS ET PHILOSOPHICIS notatu digniorum INDEX.

ABORTVS *intra quod tempus fiat pag.73,verſ.39.*
Abſceſſus morbo ſuperueniẽs propriam conſtitutionem & terminum habet 399,15.
Accidentia quæ modũ ſubſtantiæ ſequuntur, an poſſint rei tẽperamentum indicare 371,35.
Accretio an ſit motus per ſe 103,17.
Acerba famem inferunt 225,42.
Acida cruditas 415,55.
Acor aliquando à calore prouenit 374,44.
Acor an è ſolo frigore fiat 279,24.
Actio agentis & patientis ſit ne reciproca 10,37.
Actio vt lædatur 171,4.
Actiones in corpore triplices 81,51.
Actiones non omnes à facultate 170,45.
Actiones partiũ duplices 57,19.
Actiones voluntariæ naturalibus ſubſeruientes 115,41.
Actionum læſio triplex 184,32.
Actiuæ qualitates maioris actionis quàm reſiſtentiæ 12,5.13,5.
Acuti morbi 400,3.
Admiratio an riſus cauſa 220,32,55.
Adoleſcentia temperata eſt 27,5.
Adſtringentia ſint ne purgãtibus miſcenda 368,40.
Ægri an alia via refici poſſint quàm per os 339,10.
Aer ad noſtri conſeruationem neceſſarius 113,37.
Aer calidus ne, an frigidus 6,14.
Aer frigidior cerebro 7,16.
Aer Galeno temperatus in calore & frigore 7,3,20.
Aer humidiſſimum elementum 6,6.
Aer putris 258,37.
Aer vt conſeruet 114,19.
Aere an humidior aqua 4,41.5,33.
Aerea medicamenta temperata 7,44.
Ætas conſiſtendi 24,34.
Ætas florens 24,20.
Ætas temperatiſſima 21,54.
Ætates non poſſunt certis annorum numeris deſcribi 23,38.
Ætatum partitiones 23,51.
Ætatum temperamenta 23,36.
Affectus animi mutant pulſus 127,27.
Affigendi facultas 90,1
Agaricus cur potiùs pituitã trahat quàm bilẽ 363,38.364,21.
Agens omne patitur à patiente 11,15. & qua ratione, ibid. 40.
Alchindi opinio de menſura naturali portionũ caloris & frigoris 380,25.
Alimentum corporis non eſſe vnicum 41,44.
Alimenta quo ordine aſſumenda 271,38.
Alimenta triplicia 38,12.
Alimentorũ præparatio neceſſaria 271,5.
Alligationis ſympathia 200,34.
Aloë an expurget totum corpus 368,1.
Aloë an ſanguinem fundi faciat 367,7.
Aloë melli admiſta an minùs expurget, quàm ſine melle 371,8.
Aloë non aperit venas niſi ex accidenti 367,35.
Alterantia dolorem faciunt intemperie 210,28.
Alteratio in hominibus perpetua 22,26.
Alterationes primæ & ſecundæ 378 14.
Alui feces vbi generẽtur 282,38.
Amaroris cauſa an ſemper calor 373,21.
Amarum an non poſſit eſſe boni odoris 375,19.
Amati Luſitani figmentum explosum 309,26.394,20.
Amatorius pulſus nullus 134,26.
Ambitio noſtri ſeculi 158,32.
Amor an mutet pulſum 132,17.
Amor cuius potentiæ affectus 132,38.
Amor morbus animi 193,38.
Amoris obiectum 133,2.
Amoris ſpecies duplex 132,49.
Analogia, occulta ſimilitudo 197,46.
Anatome medico cognoſcenda 261,31.262,31.
Andernaci erratum 383,16.
Anima forma noſtra 198,49.
Anima vna diuerſis vtitur potentiis 200,24.
Animalis facultas vnica 94,9.
Animalis facultas ſit ne in cerebri membranis, an in ipſa ſubſtantia 80,43
Animalis ſpiritus vnicus 94,14.
Animalis vis in cerebro 75,27.79,21.82,44.
Animales potentiæ rectrices an locis diſtinguantur 92,23.
Animalium facultatum rectricium numerus 91,1.
Animi deliquiũ duplex 314,31.
Antipathia 194,36.195,10.
Antiperiſtaſis 10,43.
Antiperiſtaſi an qualitas augeri poſſit 14,24.
Aorta 119,6.
Aponenſis error 217,43
Aponenſis ſententia de frigoris actione 224,36.
Apoplexia & epilepſia an ſola minoris & maioris ratione differant 234,26.
Appetendi facultas 89,8.
Appetentiam melancholia excitat 48,11.
Appetitus naturalis ſymptomata 190,35.
Aqua an aſcendat, ne detur vacuum 5,1.
Aqua an humidior aere 4,41.5,33.
Aqua humidiſſimum medicamentum 6,5.
Aqua ſit ne cibus, an tantùm potus 275,38.
Aquæ puteales cur hyeme calidæ, æſtate frigidæ 14,27.15,28,34.
Archigenis ſententia de conſtrictione arteriæ 123,21.
Ardens febris 249,1.
Ardentiſſimarum febrium curatio 315,19.
Argenterij error 185,19.186,17.
Ariſtotelis error 41,21.56,30.64,52.68,33.95,38.97,3.106,45.107,54.
Arithmetica medico diſcenda 262,23.
Arteria aorta 119,5.
Arteria plena 120,21.
Arteria venalis 119,4.
Arteriæ conſtrictio quatenus ſentiatur 123,21.
Arteriæ dilatatio & conſtrictio 117,31.
Arteriæ an ſimul cum corde attollantur ac deprimãtur 118,15.

Arteriæ

Arteriæ, ſimplices an multiformes partes 55,10,38.
Arteriæ tenues regenerantur 70,14,38.
Arteriarum poſt aures ſciſſione, cur impotentes reddamur 69, 40.
Arterialis vena 119,6.
Artes quæ medico neceſſariæ 261,27.262,20.
Aſcites minus grauis tympanite 359,46.
Aſcites ſigna 120,39.
Aſtra ſint ne obſeruanda in ſanguinis miſſione & expurgatione 331,34.
Aſtronomia medico vtilis 261, 28.262,20.
Atrophiæ cauſa 89,13.
Attenuatio humorũ an ſemper neceſſaria 319,40.320,4.
Auerrois abſurda opinio de formis elementorum in miſto retentis 3,8.
Auerrois error 3,14.19,13. 50,22.75,45.143,51.211,10. 304,49.373,21,46.384, 37.388,1.
Auditus aereus eſt 96,5,42.
Auditus inſtrumentum 99, 44.
Augens virtus an à cæteris motibus & nutriente diuerſa 88,10.
Auicena immeritò ſæpe reprehenditur 49,25.
Auicenæ opinio de complexione 16,18.
Auicenæ opinio de imaginationis efficacia 198,26.
Auicenæ lapſus 1,41.
Auicenæ error 1,41.16,16. 19,3.22,55.30,31.31,36. 45,4.46,4,46.47,6.50,24. 78,19,46.84,7.118,18. 143,51.147,43.157,17. 198,26,47.305,49.320, 53.338,49.
Autoris formido de hoc Opere 201,7.
Autoris in hoc libro ſcopus 2,10.
Autumnus temperatus 27,5.
Autumni pulſus 134,43.
Auxiliorũ efficaciſſima 288,9.

B.

BAlneo quando vtendum 354,
Bilis æruginoſa vbi generetur 46,20.
Bilis an aliqua ſit Zinaria 47,4.
Bilis an humorum calidiſſima 44,15.
Bilis an trahat rhabarbarum 365,46.
Bilis ex putredine ſanguinis 245,9.
Bilis porracea vbi generetur 46,20.
Bilis praſſina 46,48.
Bilis ſyncera citra putredinẽ febrem generare poteſt 242,5.
Bilis ſyncera nihil nutrit 59,16.
Bilis ſyncera non eſt excrementum merum 328,13.
Bilis atræ ſpecies 49,27.
Bilis vitellinæ ortus 45, 4.
Boni alicuius cauſa omnia agunt 8,52.
βουλιμία 215,42.

C.

CAcochymiæ ſpecies & cauſæ 286,1.291,17.
Cæcubum vinum 376,49.
Calfaciens per ſe an poſſit aliquãdo refrigerare 181,26.
Calida cauſa quæ 181,19.
Calidum quid propriè 10,21.
Calidum in quarto gradu 381, 18.
Calidum in tertio qua ratione reducat calidum in quinto ad calidum in quarto 383,31.
Calidum innatum 236,41.
Calidum vno gradu 381,4.
Calor & frigus an ſimul in eadem parte compararetur 253,45.
Calor naturalis & qui præter naturam, non ſunt contrarii 208,2.254,46.
Calor in homine cur exercitatione excitetur 179,43
Calor in pueris an iuuenibus intenſior 26,13.
Calor maioris actionis quam reſiſtentiæ 12,5.
Calor non trahit ratione vacui 299,41.
Calor præter naturã quid 255, 19.
Calor quomodo à motu fiat 178, 24.
Calor quomodo dolorem faciat 213,14.
Calor ſanguinis 43,5.
Calor ſit ne principium corruptionis 264,23.
Calor vitalis vt ſuſtentetur 113, 44.
Calor vnitatem ſoluit 208,45,
Caloris differentiæ vnde ſumantur 168,25.
Caloris & frigoris partes in vnoquoq; gradu quomodo inueniendæ 381,25.
Caloris excitandi cauſæ quinque 178,1.
Caloris extinguendi genus quadruplex 180,19.
Caloris gradus quot 380,3.
Calore viuere & calidum eſſe, diuerſa ſunt 20,32.
Cambium, humor Auicenæ 51, 34.
Cancri materia 50,8.
Cani odoratus ſagacior quam homini 33,33.
Canina fames 215,40.
Cantharides veſicã lædunt 378, 39,47.
Capilli an viuant 61,2,7.
Caput factum ne ſit propter cerebrum, an propter oculos 75,7.
Carbunculi 243,55.
Carbunculi materia 50,6.
Caros an fiat ſemper cum febre 231,7.
Caros an lædat reſpirationem 231,34.
Caros ex quibus cauſis fiat 231, 21.
Catalepſis 232,13.
Cataphora quid 231,16.
Catochos duplex 231,41.
Cauſa cõiuncta & continens differunt 174,35.
Cauſa continens 113,24.
Cauſa continens an ſit in morbis 175,52.
Cauſa naturalis 131,36.
Cauſæ continentis definitio 175, 4,25.
Cauſæ externæ 172,55.
Cauſæ externæ an per ſe & citra internæ alicuius mutationem, morborũ cauſæ ſint 173,36.
Cauſæ morborum 173,12.
Cauſæ procatarcticæ 173,6.
Cauſæ quæ calidæ, quæ frigidæ 181,19.
Cauſus quid ſit 249,17.
Celſi error 43,17.
Cerebrum cur afficiatur affecto diaphragmate 198,1.
Cerebrum neruorum principium 77,55.
Cerebrum quando formatur 64,40.
Cerebrum ſedes virtutis animalis 75,27.
Cerebri motus qualis 98,19,24.
Cerebri ne cauſa caput factum 75,7.
Cerebri nomine quid intelligatur 80,48.
Cerebri ſenſus 98,39.
Cerebri ſubſtãtia an inflammari poſſit 227,37.
Chirurgi morbos morbis curant 359,27.361,24.
χλωρὸν quid denotet 144,25.
Chronici morbi 400,2.

Chylus in vētriculo gignitur 39,39.
Chylus nutrimentum ventriculi 42,3.58,16.
Chylus pituita quandoque calidior 40,46.
Cibus an augendus perfecta purgatione 331,13.
Cibus copioſius refrigerat 281,6.
Cibus ne an potus priùs aſſumi debeat 273,25.
Cibi exhibitio alia in inflammationibus atq; in febribus 338,24.
Cibi an non alia via quàm per os aſſumi poſſint 339,10.
Ciborum corruptelæ 279,21.
Ciborum quantitas conſueta meliùs fertur inconſueta 349,3.
Cinerum ἐμπύρευμα 377,40.
Clyſteres nutrientes 339,14.340,47.
Clyſteris portio nonnunquã ventriculum ſubit 340,2.
Cocta medicari oportet, non cruda 322,28.324,14.
Cœna copioſior ne eſſe debeat, an prandium 276,30.
Color ne in vrinis priùs comparetur an ſubſtantia 140,21.
Color oculi morbus 171,24.
Color pallidus morbi comes 193,50.
Color quid 96,11.372,16.
Color ſpecies producit 104,51.
Color viridis an ſemper caloris ſoboles 143,31.
Color vrinæ liuidus ne an niger magis lethalis 145,50.
Color vrinæ quomodo mutetur 142,50.
Colores à calore prouenientes 142,35.
Colores an rei temperamentum poſſint indicare 371,26.
Colores extremi 50,41.
Colores nec caloris nec frigoris ſoboles 372,13.
Colorum in vrinis generatio duplex 141,35.
Colorum in vrinis ſpecies 141,8.
Coma quid 231,16.
Cometarum generatio in frigido loco quomodo fiat 14,26.15,27.
Complexio Auicenæ quid 16,18.
Conceptionis ſigna 157,5.
Concoctio 206,40.
Concoctio an ſemper craſſitudinẽ pariat 320,33.
Concoctio contraria eſt putrefactioni 328,18.
Concoctio perfecta & imperfecta 328,29.
Concoctio quanta expectanda ſit ad expurgationem 325,25.
Concoctio ſit ne neceſſaria ad expurgationem, ſucco nõ turgente 322,25.
Cõcoctio tripliciter vitiatur 278,50.
Concoctionis prioris defectus an ſequenti poſſit emendari 270,4.
Concoctioni an ſint apti humores omnes 327,19.
Concoctionum ſpecies 38,11.
Concuſſio comitialium 233,20.
Conſenſus admirandi in homine 200,6.
Conſiſtendi ætas 24,34.
Conſiſtentes qui & quare 24,46.25,10.
Conſpiratio facultatum corporis 299,8.
Conſtitutio morborum legitima 405,31.
Conſtrictio in pulſu quatenus cognoſcatur 123,21.
Conſuetudo an indicet venæ ſectionem aut expurgationem 345,31.
Conſuetudo auxiliorum an neceſſitatem horũ afferat, an ſolùm tolerantiam 345,31.
Conſuetudo barbara notatur 54,20.
Conſuetudo certo robore plus valet 350,20.
Conſuetudo eſt altera natura 344,41.
Conſuetudo eſt in numero rerum naturalium 351,2.
Conſuetudo quantum momentũ habeat in victus inſtitutione, & morborum curatione 346,22.
Conſuetudo ſtulta Medicorum in præſagitione ex vrinis 157,6.
Conſuetudinem omnes facultates comparant 344,48.346,52.
Contagio non omnes ſimiliter afficit 197,23.
Contenta praua vrinæ 154,27.
Continentis cauſæ definitio 175,14,25.
Continentis & coniunctæ cauſæ diſcrimen 174,35.
Continui ſolutio ſemper cum dolore coniuncta 210,46.211,28.
Contraria contrariis curanda, vt intelligendum 341,19.
Contrariæ qualitates an ſimul eſſe poſſint 8,23.
Contrariorum lex 8,37.
Contrarium vnum an obiectu alterius, intenſius fiat 14,24.
Conuulſio an omnis fiat è repletione aut inanitione 232,21.
Conuulſio eſt à morbi cauſa 233,54.234,23.
Conuulſio & paralyſis an eiuſdem generis 234,25.
Conuulſio infuſione frigidæ curatur 341,25.
Conuulſio ſicca cur magis periculoſa, quàm humida 416,40.
Conuulſionum inter ſe differentia 235,37.
Cor an prima ſedes omnium virtutum 77,21.
Cor an primò generetur 63,24,50.
Cor an venarum, arteriarum & neruorum origo 77,9.
Cor ſolum arteriarũ principium 77,55.
Cordis temperamentum 29,30.30,27.
Cordis ventriculi duo 119,1.
Cornarij mala tranſlatio 115,30.
Corpus an exquiſitè temperatum fieri poſſit 18,41.19,36.21,8.
Corpus quod mouetur an maneat aliquo modo 124,35.125,18.
Corpus temperatum 18,15.
Corpus vna qualitate intemperatum fieri poteſt, & totã vitam durare 23,7.
Corporis humani compoſitio triplex 2,32.
Corporis temperamentum duplex 21,4.
Corporis temperatiſſimi an omnes operationes perfectiſſimæ, deq; eius reſiſtentia & longæuitate 31,50.
Corpora conſeruentur ne vſu rerum ſimilium qualitate & gradu 266,24.
Corruptelæ ciborum ſpecies duplex 279,21.
Craſſa alimenta an ingerenda ante tenuia 271,41.
Craſſities temperamentum rei indicare non poteſt 392,40.
Creatoris ſapientia 87,1.
Criſis quid 411,20.
Criſis tempus quid 393,18.
Criſis nocturna an diurna præſtantior 411,17.
Cruditas acida 279,41.415,55.
Cruditatum ſpecies & cauſæ 278,48.
Crure vno laborante cur in altero vena ſecetur 307,1.
Curatio fiat ne per cõtraria æqualia 341,15.
Curationis & reductionis an eadem forma 343,33.
Cutis manus temperatiſſima 22,3.
Cutis temperamentum 29,9.

D.

DEleteria 366,51.
Deleteria ſint ne genere venena

nena frigida 388,19.
Deliquium animi duplex 314,31.
Delirii cur ſequatur ſepto tranſuerſo inflammato 196,20.
Democriti riſus 222,35.
Dentium generationis & regenerationis cauſæ 70,42.
Dentium nutritio 61,46.
Deriuatio euacuationis modus 303,22.
Diabetes vnde naſcatur 89,34.
Diaria febris nonnunquã ex fame 178,12.
Diaria cum hectica conſiſtere poteſt 247,14.
Diariæ ex inflammationibus internis 252,49.
Diaria putrida 243,20.
Διάθεσις 194,48.
Diatheſis nomine vt Galenus vtatur 160,22.
Dicrotus pulſus 121,42.
Dies decretorij qui 393,9.
Dies decretorij an integri debeant aſſumi ad computationem 394,34.
Dies indicantes vt indicent criticos 406,34.407,5.
Dies pares an impares in iudicando fortiores 395,24.
Dierũ computatio fiat ne in morborum recidiuis, ab his ipſis, an à primo morbo 398,4.
Dierum criticorũ in muliere quæ à partu febre corripitur, computatio incipere debeat ne à die partus an febris 396,9.
Dierum criticorum vis vnde pendeat 393,7.
Dilatandi facultas 89,42.
Dioclis opinio de ſudoris euacuatione 203,8.
Diſputantium conſuetudo notatur 53,20.
Diſputatores odioſi notantur 8,1.
Diſtantia qua ratione videri poſſit 106,10.
Diſtribuendi facultas 89,10.
Diſtributio praua quarũ facultatum ſymptoma 190,25.
Dolor an ab omni intemperie fieri poſſit 212,18.
Dolor contingat ne ſoli tactui, an omnibus ſenſibus 188,15.
Dolor non trahit 298,42.
Dolor ſit ne actio læſa 185,23,42.
Dolor ſit ne ſenſus, an res ſenſilis 188,4.
Doloris cauſæ 208,30.
Dormire ab aſſumpto pharmaco an expediat 329,8.
Doſis medicamentorum quæ quibus conueniat 370,12.
Doſes medicamentorũ an ad corpus temperatum definiendæ 369,33,49.
Duriora difficiliùs trahuntur mollioribus 301,20.
Durities & mollities differunt à craſſitie & tenuitate 373,1.
Durities non indicat rei temperamentum 373,12.

E.

Effluuia noxia cur hæc potiùs quàm illa tangant 197,19.
Elementa an ſuas naturas in miſto retineant 3,2.
Elementa quo modo prima ſunt in compoſitis ſubſtantiis 2,44.
Elementorum numerum primus Hippocrates ſtatuit 2,51.
Elementorum qualitates duplices 4,43.
Elementorum virtutes qualitates primæ 3,49.
Elementis ſingulis ſingulas qualitates excellentes ineſſe 5,22.
Emplaſtra nutrientia 339,16. 340,51.
Ἐμπύρευμα 377,42.
Epiala febris 253,22.
Epialæ generatio 254,24.
Epilepſia an ſit curanda 354,37.
Epilepſia an ſola minoris & maioris ratione ab apoplexia differat 234,26.
Epilepſia quando ſit morbus 355,19.
Epilepſiæ motus qualis 233,7.
Epilepſiæ non omnes inſanabiles 356,14.
Epilepticus qui dicatur 355,17.
Eraſiſtrati opinio de arteriæ dilatatione 118,24.
Eſui commodum tempus 277,23.
Eſurimus priùs quàm ſitimus 218,30.
Ethica medico vtilis 261,32.
Euacuandum ne à quàm longiſſimis 304,11.
Euacuans nullam vim infert ſuccedentibus corporibus 300,42.
Euacuatio naturalis 205,21.
Euacuationis præter naturã modi 205,1.
Euacuationis tres modi 303,21.
Euacuatione vniuerſali vtendũ primò 357,22,32.
Euacuationes nocturnæ an diurnæ præſtantiores 411,25.
Euacuationes quæ quibus morbis congruæ 356,28.
Euacuationes quædam naturales non ſemper fiunt 203,49.
Euacuationes ſecundum rectitudinem fieri debent 303,31.
Euacuationes ſymptomaticæ an aliquando vtiles 204,20.
Euacuationum indicatio 356,36.
Excrementa vbi generentur 282,19.
Excrementorũ differentiæ 282,22.
Experientia medico neceſſaria 334,41.
Expiratio, ceſſatio ne an actio 116,26.
Expulſio à facultate naturali, animali, & vitali 234,2.
Expulſio fit quadrifariã 319,46.
Expurgatio, an ſanguinis miſſio grauidis periculoſior 313,1.
Expurgatio an tantas vires poſtulet, quantas ſanguinis miſſio 317,9.
Expurgatio Auiceniſtarum minoratiua & eradicatiua 323,37.
Expurgatione an ſanguinis miſſione conuenientior, cum vtraque vtendum eſt 316,24.
Expurgatio quantam concoctionem requirat 325,25.
Expurgatione an conſuetudo indicet 345,31.
Expurgationem ſibi moliuntur beſtiæ 288,17.
Expurgatione an vtendum aliquando, non concoctis nec turgentibus humoribus 322,25. 324,30.
in Expurgatione an aſtrorũ concurſus & oppoſitiones obſeruandi 331,34.
Expurgantiũm medicamentorum facultates 363,12.
Extenuationis cauſa in coitu 69,10.

F.

Facultas animalis ſit ne in cerebri membranis an in ipſa ſubſtantia 80,43.
Facultas generans an fœtu formato recedat 87,14.
Facultates animales duplices 91,4.
Facultates omnes corporis conſuetudinem comparant 344,48. 346,52.
Facultatum conſpiratio non paſſio, ſed opera 200,13.
Facultatum naturaliũ nutrienti inſeruientiũ numerus 88,49.
Fames quid 214,27.
Fames an fiat ſolutione continui 218,39.
Fames canina 215,40.
Fames dolor eſt 214,26,46.
Fames non ſemper ſymptoma 214,46.

Fames quã febrẽ excitet 178,12.
Famis cauſæ 215,36
Famis naturalis cauſæ 215,1.
Faſcinatio 198,31.
Fatui cur plus rideant prudentibus 220,52.
Febrilis calor an neceſſariò totum corpus occupet 240,19.
Febris ardens 249,1.
Febris ardens quibus euacuationibus ſoluatur 413,22.
Febris è ſanguine an acutior tertiana continua 250,3.
Febris epiala 253,22.
Febris eſſentia 239,22.
Febris eſſentia an in calore ſolo, an cum ſiccitate coniunctò conſiſtat 239,29.
Febris hectica poſſit ne hominem inuadere, nulla alia prægreſſa 245,51.
Febris lipyria 252,1.
Febris peſtilens ſit ne in genere putridarum 247,43.
Febris peſtilentis ſymptomata 248,36.
Febris poſſit ne ope medica curari, antequam ſtatum attingat 403,34.
Febris putrida è ſanguine bilioſa eſt 245,14.
Febris putrida vt curãda 343,16.
Febris tertiana continua an eadem cum cauſo 249,17.
Febris tertiana ſimilis bilioſæ naturæ 414,24.
Febres accidentia vocatæ quæ 251,29.
Febres an liceat excitare ad aliorum morborum ſublationem 359,29.360,38,49.361,49.
Febres an ſint quintanæ, ſeptimanæ, octomanæ, & nonanæ 256,52.257,6.
Febres ardẽtiſſimæ ſanguinis miſſione vſq; ad deliquiũ curandæ 315,19.
Febres continuæ 249,5.
Febres quatenus omnes ex putredine 248,10.
Febres quo modo inuadant corpora noſtra 245,39.
Febrium cauſæ quomodo humor & ſpiritus fiant 241,31
Febrium circuitus cauſæ 255,40.
Febrium differentiæ in hecticam, putridam & diariam, vnde ſumtæ 169,10.
Febrium diuiſio in hecticam, putridam & diariam, quatenus ſit per materiã ſubiectã 241,4.
Febrium pulſus 136,36.
Febrium putridarum ſpecies 243,27.
Febribus an quibuſdam nullum cõcoctionis aut cruditatis principium 402,
Febricitantibus an duplex calor, isq; contrarius 254,46.
Feces alui an in ventriculo generentur 282,38.
Fernelii lapſus 102,8.103,9. 225,21.
Fernelii opinio diſſoluta 81,1.
Figurationis termini in vtero 73,8.
Filiorum ſimilitudo cum parentibus 67,29.68,50.71,12.
Finis ſine efficiente nihil agit 5,3.
Flauus color 46,5
Fletus quid, eiusq; cauſæ 222,11.
Fletus præter naturam cauſa 222,31.
Fœmina non poteſt ſine viro concipere 67,1.
Fœmina ſtatim peruenit ad incrementum 28,20.
Fœminæ frigoris patientiores 28,25.
Fœminis mares calidiores 28,3.
Fœtor proprius putrefactionis 207,19.
Fœtuũ ſimilitudo cum patribus, aut matribus: & vtra frequentior 71,12.
Fracaſtorii ſententia de riſu examinata 220,32.
Frictio ſit ne commoda crudi ſucci redundantia laborantibus 353,44.
Frigida cauſa qua 181,20.
Frigida cur appetentiam adiuuẽt 225,39.
Frigidum in primo gradu trahit calidum in tertio ad calidum in primo 384,23.
Frigus per ſe lædit 225,48.
Frigus quomodo dolorem faciat 213,14.
Frigus ſit ne per ſe cauſa alicuius actionis 224,14.
Frigus vnitatem ſoluit 208,45.
Frigoris cauſæ 180,18.
Frigoris gradus quot 380,3.
Fuchſii lapſus 24,43.47,42.160,10.170,5.176,3,14.215,27. 289,30.
Fuluus color 46,7.
Fungi inter deleteria cenſentur 389,13.

G.

G*Alenus & Hippocrates medicinæ principes* 1,12.
Galenus prolixitatis temere accuſatur 1,30.
Galenus quæ ab optimo medico requirat 261,3.
Galenus quando ſcripſerit 1,18.
Galenus ſit ne opinatus, amarum non poſſe eſſe boni odoris 375,18.
Galeni commentaria de motu 125,15.
Galeni lapſus 135,24.
Galeni locus emendatur 169,51. 186,42.311,13.
Galeni opinio de latione 125,17.
Gaudium motu animali proditur 222,4.
Generãs facultas an formato fœtu recedat 87,14.
Generans virtus à nutriente non differt 87,42.
Generationis animalium cauſa 87,12.
Generationis & corruptionis elementorum modus 4,31.
Generationis membrorum ordo 61,16.
Gentilis Fulginatis error 370,44.
Geometria medico vtilis 261,28.262,20.
Gloriæ cupiditas in autoribus 287,36.
Gluten, humor Auicenæ 51.36.
Gradum hunc aut illum ex his aut illis reſultare conſtat experientia 388,1.
Gradus caloris & frigoris 380,3.
Gradus qui è quibus quorum medicamentorũ portionibus producantur 387,6.
Graduum ſtationes 380,19.
Græcæ linguæ cognitio medicis neceſſaria 261,37,49.262,5.
Grauidarum appetitus abſurdus 216,49.
Grauidis ſanguinis ne miſſio, an expurgatio periculoſior 313,1.
Gypſea pituita 51,9.
Guſtus aqueus eſt 96,4,44.
Guſtus non ſentit per ſpecies 108,19.

H.

H*AEmorrhoidum curatio* 352,23.
Hectica poſſit ne nos inuadere, febre alia non prægreſſa 245,51.
Hecticæ febres quomodo æquales 254,35.
Hepar an membrum principale 80,23.
Hepar an primò generetur 63,23.
Hepar venarũ & facultatis naturalis origo 77,55.85,5.
Hepatis morbi cuius venæ ſectionem requirant maximè 310,31.

Hepatis partes conuexæ & cauæ quibus modis criſeos obediant 413,35.
Heracliti fletus 222,40.
Herophili opinio de dilatatione arteriæ 118,32.
Heterogeneæ partes 54,35.
Hieremiæ cuiuſdam error 217,30.
Hippocrates de pulſibus ſcripſit 109,53.
Hippocrates & Galenus medicinæ principes 1,12.
Hippocrates primus numerũ elementorum 4 conſtituit 2,51.
Hippopotamus 288,15.
Homogeneæ partes 54,35.
Hydrops tympanites aſcite periculoſior 359,46.
Humiditates ſecundæ ab Auicena inuentæ 51,21.
Humor quomodo dolorem faciat 213,19.
Humor quomodo febris cauſa 241,31.
Humoris cauſæ 181,53.
Humores an omnes coqui poſſint 327,19.
Humores qua ratione præparari debeant ad expurgationem 318,42.
Humorum attenuatio quãdo neceſſaria 320,4.
Humorum concoctio quatenus neceſſaria ad expurgationem 322,31.
Humorum numerus & generatio 37,46.
Humorum quatuor redundantia vnde 182,50.
Humorum ſpecies decem 51,10.

I.

Iacobi Syluij opinio de aloe 367,22.
Idiopathia 194,36.195,1,46.
Ignis duplex 96,25.
Illuſtrationis influxus 94,14.
Imaginandi vi læſa, an neceſſariò ſenſus aliquis externus patiatur 228,11.
Imaginandi vis an recordetur 92,12.
Imaginatio 91,10.
Imaginatio quid poſſit 199,23.
Imaginatio quomodo efficiat ſympathiam 198,25.
Imaginatio quomodo faciat dolorem 199,41.
Imaginationis ſedes 92,26.
Impotentes cur ij quibus arteria poſt aures ſecta 69,40.
Impotentiæ naturales nõ ſunt ſymptomata 192,34.193,3.
Inæqualitatis pulſus cauſa 129,45.
Inæqualitati an ſemper accidat ordo aut contrarium 121,5.
Inclinatio ſemper eſt in morbis 403,47.
Inclinationis morbi ſignum an ex vrina ſpectari poſſit 402,14.
in Inclinatione morbi an quis mori poſſit 404,23.
Indicatio quid 295,19.
Indicatio conſuetudinis præſtantior ne in morbis, an naturæ 351,11.
Indicatio euacuationum 356,36.
Inedia quando ægris imperanda 337,31.
Inflammatio in phrenitide aut lethargo fiat ne in inuolucris, an in ſubſtantia cerebri 227,34.
Inflammatio vti fiat 227,41.
Inflammationum pulſus 135,31.
Influxus facultatum in membra quomodo fiat 82,47.
Influxus illuſtrationis vnicus 94,14.
Inſolentia cuiuſdam reprimitur 416,10,24.
Inſomnia diuina 198,40.
Inſtrumentum, animalis pars 54,46.
Inſtrumenta duplicia 55,44.
Inſtrumẽta naturalia & animalia quot patiantur ſymptomata 184,34.
Intemperies an eſſe poſſit ſimplicis qualitatis 22,36.
Intemperies inæqualis 253,22.
Intemperies inæqualis vitium inſtrumenti 130,8.
Intemperies qua dolorem faciat 212,21.
Intemperierum compoſitarũ cauſæ 182,31.
Intemperierum ſimplicium cauſæ 177,54.
Interitus noſtri principium 264,26.
Interitus principia interna ſunt 259,18.
Inteſtinorum contenta an poſſint in ventriculum ſubire 339,25,45.
Ioannis Meſues error 367,7,22,50.371,8.
Ira an poſſit hominem interimere 219,11.
Ira quid 219,3.
Iræ pulſus 127,30.
Iratis an calor augeatur 219,55.
Ius an dandum ab aſſumptione pharmaci 330,10.
Iuuenilis calor 26,21.
Iuuenis poteſt fieri medicus Reipubl. vtilis 335,1.
Iuueni plus periculi ex cauſo, quã coryza 416,13.
Iuuentus 24,19.
Iuuentutis temperamentum 25,32.

K.

Καθεστηκὸς 25,6,29.
Καθεστηκότες 24,46.
Κίττα 185,54.

L.

Lacrymæ cur pueris & mulieribus in promptu 222,29.
Lacrymæ vnde 222,14.
Lactuca qua ratione iuuet ſomnum 390,17.
Laſſitudinum ſpecies 284,7.
Λειποψυχία 314,32.
Lenientia purgantibus an miſcenda 369,16.
Lepus marinus pulmonem exulcerat 378,39,46.
Lethargus an ſit inflammatio 226,37.
Lethargi locus, cauſa & ſymptomata 226,16.
Lethargi ſignum 227,7.
Leucophlegmatia 11,5.14,15.
Liber de Alimento eſt Hippocr. 110,14.
Liber de Carnibus non eſt Hippocratis 99,36.
Liber de Corde non eſt Hippocr. 42,49.
Liber de Typis an Galeni 136,38,47.
Lienis morbi cuius venæ ſectionem maximè poſtulent 310,31.
Lienis nutrimentum 58,40.
Liene affecto, quæ criſis optima 413,48.
Linacri verſio mala 219,48.
Linguarum cognitio medico neceſſaria 261,37.262,24.
Lipyria febris 252,1.
Liquida cur nõ incaleſcant motu 179,29.
Logica medico vtilis 262,27.
Lumen cur ad viſionem requiratur 107,18.

M.

Magnitudo qua ratione videri poſſit 106,10.
Manardi error 101,30.
Manſiunculæ motuum 125,21.
Manus cutis temperatiſſima 22,3.
Mares fœminis calidiores 28,3.
Medendi artis duo quaſi crura 334,41.
Medica ars olim interpolis 1,22.
Medicæ artis vnus defectus 2,9.

Medicamentum à quibus gradibus caloris vel frigoris denominationem capiat 381,13.
Medicamentum nullum genere deleterium 389,18.
Medicamenti fortioris debiliori admiſti an plus dare liceat, quàm ſi daretur ſolum 370,40.
Medicamenti quantitas dupliciter conſideratur 379,53.
Medicamenta an peruadant venas ad trahendum ſuccos 366,11.
Medicamenta an propria membra reſpiciant 378,1.
Medicamenta cur certa membra iuuent vel afficiant 379,3.
Medicamēta lædentia corpus noſtrum 378.37.
Medicamenta fiant ne mitiora vſtione an mordaciora 377,1.
Medicamenta in longa valetudine permutanda 345,15.
Medicamenta laxantia 363,30.
Medicamenta ὁμοιότροπα 369,5.
Medicamenta purgantia ſint ne deleteria 366,35.
Medicamenta purgantia ſint ne miſcenda adſtringentibus 368,40.
Medicamenta purgantia trahant ne proprios ſuccos, an quoſcunque promiſcuè 363,20,37.
Medicamenta purgātia trahant ne ſimilitudine ſuccos, an ſubſtantiæ proprietate 363,29,51.
Medicamenta qua ratione calida aut frigida 34,40.35,43.
Medicamenta quatenus venena 366,33.
Medicamenta ſimilia an ſe inuicem trahant 363,43.364,29.
Medicamenta ſoporifera an ſint tantùm humida 389,23.
Medicamenta componendi occaſio 368,23.
Medicamentorum à contrariis, vel à remiſſioribus factus reductionis modus 13,42.
Medicamentorum alterantium mixtio 379,29.
Medicamētorum corradendorum mos exagitatur 362,34.
Medicamentorū doſes an ad temperatum corpus definiendæ 369,33,49.
Medicamentorum miſtorum proportiones 382,29.
in Medicamentorū miſtione duo notanda 369,4,29.
Medicamentorum notitia medico admodum neceſſaria 362,55.
Medicamentorum purgantium compoſitio 368,18.
Medicamentorum purgantium facultates 363,12.
Medicamentorum purgantium ſimul coeuntium an nullum doſin propriam ſummam habeat 370,21,45.
Medicamētorū qualitates 34,39.
Medicamentorum quorū è quibus portionibus qui gradus producantur 387,6.
Medicamentis compoſitis cur vtamur 379,32.
Medicamentis denominationem quid tribuat 376,20.
Medicamentis purgantibus an lenientia miſcenda 369,16.
Medicus imitator naturæ 361,20.362,2.
Medicus qui maximè optandus 334,46.
Medico in curatione quid maximè ſpectandum 342,16.
Medico quæ neceſſaria ſint 261,3.
Medicorum mos in prædicendo culpatur 392,41.
Medicorum noſtri ſeculi ignorantia 261,42.
Medicorum praua conſuetudo notatur 362,34.
Medicorum ſtupiditas 156,52.
Medulla oſſium Platoni ſemen 69,17.
Melancholia naturalis excitet ne appetentiam, an ſaltem iuuet concoctionem 47,38,54.
Melancholia non eſt merum excrementum 328,13.
Melancholia quo modo metum & mœſtitiam faciat 229,45.
Melancholiæ in ventriculo vſus 47,36.
Melancholiæ naturalis ſpecies vna 49,29.
Melancholiæ præter naturā ſpecies duæ 49,38.
Melancholiæ redundantia vnde 286,23.
Melācholiæ ſigna propria 229,49.
Melancholici famelici 49,6.
Melancholicus ſuccus nutrit 59,1,22.
Membrum quod primò generetur 63,21.
Membri robur poſſit ne ſibi vel alteri eſſe cauſa morbi 183,28.
Membra an ratione ducantur 57,36.59,49.
Membra an ſimul oriantur 62,23,34,45.
Membra ſolida exciſa cur nō, aut rarò regenerentur 69,50.
Membrorum mutuus conſenſus 62,24.
Membrorum ordo in generatione 62,16.
Membrorum principalium numerus 76,44.79,17.
Membrorum principalium virtutes quomodo reliquis cōmunicentur 81,45.82,47.
Membrorum ſingulorum nutrimentum proprium 57,26.
Memoria 91,11.
Memoriæ ſedes 92,27.
Menſtruus ſanguis nullam habet efficientiam 72,22.
Menſura naturalis portionum caloris & frigoris quæ 380,24.
Metus quo modo à melancholia fiat 229,45.
Mictio 200,2.
Miſſio ſanguinis an à conſuetudine indicetur 345,31.
Mixtionis perfectæ forma 4,28.
Mœſtitia quomodo à melācholia fiat 229,45.
Molæ matricis 67,11.
Mollities & durities differunt à craſſitie & tenuitate 373,1.
Mollities non indicat rei temperamentum 373,12.
Mora in curando periculoſa 342,23.
Morbus actiones lædit 171,8.
Morbus an contrariis minoribus curetur 341,55. *an maioribus* 342.6.
Morbus an habeat cauſam continentem 176,3.
Morbus an in compoſitione conſiſtat 170,31.
Morbus an ſit relatio 160,49.
Morbus leuior ſæpè curatu difficilior, quàm grauior 359,42.
Morbus non ſit cauſa finis 172,19.
Morbus omnis vlcus 208,44.209,54.
Morbus per ſe non expoſcit cibū 337,6.
Morbus qualitas eſt 161,55.
Morbus quid ſit 159,10.164,14.
Morbus regius ante ſeptimum febris diem, an ſemper periculoſus 407,17.
Morbus vt ſanitati contrarius 165,5.
Morbi definitio Fuchſiana notatur 159,52.
Morbi diuiſiones ab eſſentia 168,17.
Morbi genus vnicum 160,14.
Morbi magnitudo vnde pendeat 416,31.
Morbi tempora quatuor 399,54.
Morbum morbo curare an liceat 359,10.

Morbo perpetuò laborant homines 22,15.
Morbi chronici 400,2.
Morbi noui generari poſſunt 238,46.
Morbi qui legitimè mouentur 405,41.
Morbi quibus temporibus finiantur 403,27.
Morbi repentè facti 199,18.
Morbi ſimiles an diſſimiles magis periculoſi 414,21.
Morbi variè acuti 400,3.
Morborum cauſæ 172,5.
Morborum conſtitutio legitima 405,31.
Morborum differentia 165,44.
Morborum differentiæ duplices 168,13.
Morborum morbis curatorum exempla 359,15.
Morborum recidiua quam habeat dierum computationem 398,4.
Morborum tempora an concoctione diſtinguantur, aliiſve ſignis 399,4.
Morbis extremis extrema remedia 344,21.
Morbis quibus quæ euacuationes congruæ 356,28.
Mori an quis poſſit concocta morbi materia 405,11.
Mori an quis poſſit in inclinatione morbi 404,23.
Mors an in æternum deuitari poſſit per tuendæ valetudinis artem 263,4.
Mors quo in morbi tempore fieri poſſit 404,6.
Mortis cauſa triplex 404,9.
Motum corpus an maneat aliquo modo 124,35.125,18.
Motus an perire poſſit ſenſu incolumi 223,1.
Motus animalis, naturalis & vitalis 82,23.
Motus & ſenſus neceſſariò cõiuncti 82,9.
Motus quomodo calorem faciat 178,24.
Motus ſecundum locum, inſtrumentum 187,36.
Motus ſenſu nòn deprehenditur 124,49.
Motus ſine ſenſu lædi poteſt 187,45,54.
Motus tardus & celer 124,41.
Motu cur non incaleſcãt liquida 179,29.
Motus compoſiti 115,20.
Motus contrarij an fieri poſſint ſine quiete media 122,1.
Motus deprauati 233,50.
Motus duo tantùm per ſe 103,33.
Mouendi & ſentiendi vis an per eoſdẽ neruos eiſdem ſpiritibus deferatur 93,39.
Mouens vis vbi conſiſtat & per quæ diſtribuatur 81,2.
Moueri velociter 129,11.
Multitudo ad vires quæ 288,35. *vnde fiat* 289,26.
Multitudo quot modis humoribus accidat 291,18.
Muſculus inſtrumentum motus 187,37.
Muſculi quomodo moueantur in cordis paſſione 221,53.
Muſculorum labores conſueti facilius feruntur inconſuetis 350,18.
Muſtum 376,6.
Mutationes repentinæ periculoſæ 342,18.

N.

Natura bonũ operatur per ſe, malum per accidens 362,4.
Natura medicamentis & venenis ita aſſueſcit vt ab iis non alteretur 345,11.
Natura qua via expurget 357,15.
Naturæ an conſuetudinis indicatio præſtantior 351,11.
Naturæ & conſuetudinis differẽtia 348,40.
Naturalis ſpiritus an ſit 85,50.
Naturalis virtus influat ne membris 84,1.
Naturalis vis in hepate 79,21. 82,45.
Naturalium facultatum nutrienti miniſtrantium numerus 88,49.
Nerui motus & ſenſus 93,43.
Neruorum temperamentum 29,24,45,50.
Nutriens virtus eadem cum generante 87,42.
Nutriens virtus cum augente eadem 88,19.
Nutrientes ſucci 41,5.
Nutrimentum ſingulorum membrorum proprium 57,26.
Nutriri poſſint ne ægri alia via quàm per os 339,10.

O.

Obſtructio putredinis cauſa, ſed non ſola 258,5.
Octomeſtres partus cur non vitales 72,41.
Oculi humoris concretio arte non excitanda 361,40.
Oculorum ſuffuſio 360,20.
Oculorum ne gratia caput factũ 75,7.
Odoratus vaporis eſt 96,6,46.
Odoratus inſtrumentum 97,15.
Odores non indicant rei temperamentum 374,55.
ὠχρὸν 45,53.
Oleum an congeletur 6,27.
Olfactus cur non niſi inſpiratione fiat 99,27.
Operationes ſint ne ſimpliciũ partium an compoſitarum 56,1.
Ordo an ſemper accidat inæqualitati 121,5.
Ordo aſſumendorum alimentorum 271,38.
Ordo in pulſibus quid faciat 131,17.
Oſcitatio 233,51.236,22,29.198,18.199,53.
Oſſa cur non regenerentur 70,25.
Ὀσκόπος 285,21.

P.

Pallidi colores 45,52.
Palpitatio morbi opus 233,1,54.234,23.
Palpitationis cauſa 235,52.
Palpitationis & aliorũ motuum diſcrimen 236,1.
Pandiculatio 233,51.236,28.
Paralyſis à morbi cauſa ſit 233,54.234,23.
Paralyſis & conuulſio an eiuſdem generis 234,25.
Pars affecta qua via expurganda 359,4.
Partium corporis diuiſiones & appellationes 54,32.
Partium ne ſimplicium an compoſitarum operationes ſint 56,1.
Partium ſingularum temperamenta 29,3.
Particulæ corporis humani 54,45.
Partus naturalis 397,20.
Partus octomeſtris cur non ſuperſit 72,41.
Partus ſeptimeſtris 74,28.
Partus edendi tempus 73,1.
Paſſiuæ qualitates maioris reſiſtẽtiæ quàm actionis 12,6.13,7.
Πάθος *ſeu* πάθημα 194,50.
Peruigilium ſit ne actio læſa 186,18.
Peruigilium vti fiat 189,54.
Peſtilens febris ſit ne in genere putridarum 247,43.
Peſtilens non eſt ſpecies morbi 248,4.
Phantaſiæ irritatio in omnibus membris 349,43.
Pharmaco aſſumpto an dormire expediat 329,8.
Pharmaco aſſumpto an ſit potandum 330,8.

Phlegmonodes laſſitudo 284,24.
Phrenitis an ſit inflammatio 226, 36.
Phrenitidis criſis 413,27.
Phrenitidis eſſentia 227,25.
Phrenitidis locus, cauſa & ſymptomata 226,17.
Phrenitidis ſignum 227,5.
Phyſica medico neceſſaria 261, 30.262,27.
Pica 215,40.
Pilorum nutritio 60,37.
Pinguedo an poſſit ſero permiſceri 155,7.
Piper quo pacto calfaciat 35,13, 23.
Pituita gypſea 51,9.
Pituita non poteſt immediatè fieri bilis atra 50,30.
Pituita vbi generetur 38,7,40.
Pituitæ ſpecies 51,13.
Plenitudo ad vires quæ 288,35.
Plenitudo ad vires ex qua materia fiat 289,26.
Plenitudo an ſit humoribus omnibus non æquè redundantibus 289,31.
Plenitudo duplex 288,28.
Pleuritis ſanguinis miſſione curanda 310,2.
Plinij locus correctus 407,28.
Ponderis quantitas cur ſpectetur ad medicamentorum miſtionem 380,1.
Portionum caloris & frigoris mẽſura naturalis 380,24.
Potandũ ne ſit ab aſſumpto pharmaco 330,8.
Potus an cibum præcedere debeat, 273,25.
Potus ſaltẽ vehiculum nutrimenti 217,49.
Potus vſus 138,23.
Practica præcepta non perpetua 329,40.
Prædictione in longis an in acutis morbis medici magis vtantur 409,32.
Prædictioni quæ neceſſaria 111,10.
Prægnantes an ex vrinis dignoſci poſſint 157,19.
Præparatio alimentis neceſſaria 271,5.
Præparatio humorum qua ratione fiat 318,51.
Prandium ne largius eſſe debeat, an cœna 276,30.
Principalium membrorum numerus 76,44.
Principium morbi trifariam dicitur 400,17.
Prognoſtica medicum reddit admirandum 392,28.
Proportiones miſtorum medicamentorum 382,29.
Proportiones 4 graduum corporis calidi 381,36.
Proprietas occulta ignorantiæ refugium 35,3.256,28.365,4.
Protopathia 194,36.
Ptiſana cur ſorbenda ab aſſumpto medicamento 330,34.
Pubertas 24,14.
Pueritia 24,3.
Pueritiæ temperamentum 25,40.
Puerorum calor 26,20.
Pulchrum, amoris obiectũ 133,2.
Pulmonis nutrimentum 31,12.
Pulmonis temperies 30,36.
Pulſandi facultas an inſit arteriis 83,31.
Pulſus amatorius an ſit 132,12.
Pulſus an alterutra quietum, aut vtraque poſſit priuari 121,33.
Pulſus an vrina præſtantius ſignũ 110,40.
Pulſus autumni 134,43.
Pulſus bis deficiens lethalis 112,6.
Pulſus dicrotus 121,42.
Pulſus eſt motus medius 116,13.
Pulſus febrium 136,36.
Pulſus inflammationum 135,31.
Pulſus inordinatus ſit ne deterior ordinato 131,15.
Pulſus iræ 127,30.
Pulſus plenus aut vacuus nullus eſt 120,19.
Pulſus poſſit ne mutari, in alteratis cauſis continentibus 127,4.
Pulſus cauſæ continentes 113,23. 127,9.
Pulſus conſtrictio quatenus ſentiri poſſit 123,21.
Pulſus dilatatio & conſtrictio à facultate ne ſit an à natura membri 116,21.117,3.
Pulſus & reſpirationis ſimilitudo 113,17.
Pulſus inæqualitatis cauſæ 129,45.
Pulſus inſtrumenta 116,17. horumq́ vitia 130,1.
Pulſus nomen primus prodidit Hipp. 110,5.
Pulſus vehementia an aliqua præter naturam eſſe poſſit 128,16.
Pulſus velocitas vt dignoſcenda 124,20.
Pulſus vſus 113,53.
Pulſuum differentia & ſpecies 119,48.
de Pulſibus qui ſcripſere 109,48.
Purgatione confecta an cibus augendus 331,12.
Pus mouentia ſint ne temperata, an calida & humida 390,33.
Pus optimum & deterrimum 391,22.
Puris generatio, concoctio ne an putrefactio 206,38.
Putredo 244,18.
Putredo, communis rerũ omnium interitus 243,1,52.
Putredo quomodo generet calorẽ 179,52.
Putredinis generandæ modi 258, 5,16.
Putredinis modus duplex 243,11.
Putrefactio 206,41.
Putreſcere & putrem eſſe differũt 244,16.
Putridarũ febriũ ſpecies 243,27.

Q.

QVALITAS contraria præualens denominationem ſubiecto tribuit 10,27.
Qualitates actiuæ maioris actionis, paſſiuæ maioris reſiſtentiæ 12,5.13,5.
Qualitates contrariæ an poſſint ſimul eſſe 8,25.
Qualitates elementorum duplices 4,43.
Qualitates fictitiæ inutiles 17,13.
Qualitates in ſingulis elemẽtis ſingulæ excellunt 5,22.
Qualitates incorporeæ per corpora permeant 197,10.
Qualitates medicamentorũ 34,39.
Qualitates primæ virtutes elemẽtorum 3,49.
Qualitates quædam ſecundæ natæ magis alias in ſuas formas trãſmutare, quàm aliarum recipere 376,10.
Qualitates ſecundæ quæ quas primas indicent 371,19.
Qualitates ſolæ elementorum in miſtis manent 4,8.
Qualitates vitiatæ non vitiant actiones 17,32.
Qualitatum actiuarum ſpecies reflexæ 14,49.
Qualitatum diuiſio 34,50.
Qualitates contrarias an corpus aliquod ſimul cõparet 253,43.
Quantitas non comparatur motu 103,45,51.
Quaternarij an ſint proximè ſequentium indices 406,37.

R.

RAtio 91,10.
Rationis ſedes 92,26.
Reactio patientis in agens 10,37.
Receptorum corraſores 362,37.
Recidiua quam habeat dierum computationem 398,4.
Recidiua ſit ne idem morbus cum priori morbo 398,8.
Rectitudo in ſectione venæ quando neceſſaria 306,44.
Rectitudo obſeruanda in venæ ſectione 302,14.305,33.

Rectricium facultatum numerus 91,1.
Rectricium facultatũ ſedes 92,26.
Reditus febriũ per circuitus cauſæ 255,40.
Reductio 343,35.
Redundãtia quatuor humorum vnde 182,50.
Redundantiæ humorum ſpecies 292.
Redundantiæ ſpecies ſint ne morbi, an affectiones naturales 293,2.
Refectionis modi ſex 274,18.
Refrigeratis liceat ne venam ſecare 312,16.
Regius morbus ante ſeptimum febris diem factus, an ſemper malus 407,17.
Remedia extrema morbis extremis 344,21.
Reminiſcendi vis 91,11.
Remiſſum remittit intenſum 10,13.
Renes cur tam ſuperioribus partibus corporis accenſeãtur, quã inferioribus 307,33.
Renes nõ nutriuntur ſero 58,41.
Renes quare ſerum trahant 59,46.
Res non naturales 279,10.
Reſpiratio ſit ne motus voluntarius 114,37.
Reſpirationis cauſæ continentes 113,23
Reſpirationis & pulſus ſimilitudo 113,17.
Reſpirationis inſtrumenta 115,19.
Reſpirationis neceſſitas 231,53.
Reſpirationis quies, actio ne an ceſſatio 116,20.
Reſpirationis vſus 113,27,52.
Reuulſio euacuationis modus 303,21.
Rhabarbarũ an poſſit à bile trahi 365,46.
Rhabarbarum cur potiùs bilem trahat quàm pituitam 363,38.
Rhythmus pulſus 117,13.
Rigor 233,45.236,36.237,1.
Rigor an fieri poſſit ſine febre 238,27.
Rigor eo vehemẽtior, quo fortior vis naturalis 238,3.
Rigor ſine febre 193,37.
Riſus an gaudii & admirationis ſignum 220,32.
Riſus cur aliquando difficulter cohibeatur 222,7.
Riſus cur ſolius hominis 220,49.
Riſus ex titillatu 221,33.
Riſus præter naturã cauſæ 222,31.
Riſus quid 220,19.
Remiſſum remittit intenſum ad medium vtriuſq; 383,39,51.
Robur virtutis in quib. ſit 294,23.
Robur virtutis membri poſſit ne ſibi vel alteri eſſe cauſa morbi 183,28.
Robur virtutis vti dignoſcendum 294,26.
Ros, humor Auicenæ 51,32.
Ructus 233,51.236,21,33.

S.

Sagitta violentiùs iacta cur liqueſiat 179,23.
Saliuæ vires 38,24.
Sanguis an ad animi deliquium mittendus 313,48.
Sanguis an ſolus nutrimentum corporis 41,18.
Sanguis an ſuccorũ calidiſſimus 44,6.
Sanguis è chylo genitus idem cum eo qui è pituita 41,11.
Sanguis putreſcit 243,51.
Sanguis quando mittẽdus, quando non 293,43.
Sanguis quomodo fluat in venæ ſectione 298,1.301,32.
Sanguis quot modis vitietur 291,31.
Sanguis reliquis humoribus permixtus 43,40,52.
Sanguis ſubiecto frigidus & ſiccus 42,40.
Sanguis tardiùs putreſcit 241,47.
Sanguinis calor 43,5.
Sanguinis fluxio è naribus 412,54.413,25.
Sanguinis impuri redundantia vnde 286,14.
Sanguinis miſſio è poplite an melior ea quæ ſit è malleolo 308,1.
Sanguinis miſſio ſit aliquando citra ſanguinis redundantiam 296,40.
Sãguinis miſſione an expurgatio præcedere debeat, cùm vtraq; neceſſaria eſt 316,24.
in Sanguinis miſſione an aſtra obſeruanda 331,43.
Sanguinis mittendi ſcopi 293,38.
Sanguinis qualitas 42,36.
Sanguinis redundantia in fœminis 28,24.
Sanguinis redundantia in vere, & in adoleſcentia 27,16.
Sanguinẽ efficiẽdi vis ſit ne venis cum hepate communis 84,14.
Sanitas quatenus medium vnum 167,8.
Sanitas vti morbo cõtraria 165,5.
Sanitatis eſſentia 166,44.
Sanitatis ſit ne differẽtia 166,14.
Sanitatis tutela an fiat ſimilibus 266,27.
Sapor amarus an ſemper è calorẽ fiat 373,21.
Sapor an morbus linguæ 171,55.
Sapor frigidus aliquando à cauſa calida 374,44.
Saporum indicium de temperamentis non eſt certum 373,17.374,42.
Scopus quid 295,18.
Scriptorum noſtri ſeculi conſuetudo praua 183,15.
Secernendi facultas 89,11.
Secretionis vitium 190,31.
Sedimẽtum ſubrubrum quid notet 251,5.
Sedimenti in vrina generatio 151,23.
Semen ex omnibus ne membris decidatur, an ex ſolis vaſis ſeminariis 67,14.
Semen deciſum an viuat 72,4.
Semen vtrunq; ne efficientiã præſtet, an muliebre materiam ſolam 64,44.66,28.
Senectus 24,36.
Senectus retardari poteſt 265,36.
Senectutis temperamentũ 25,33.
Senes duplices 24,39.
Senes medici errantes, duplices 335,15.
Senibus morbi magis periculoſi 415,27.
Senium non eſt morbus 22,23.
Senſus an poſſit perire ſeruato motu 2231.
Senſus communis 91,10.
Senſus cur oportuerit in cerebro collocari 76,13.
Senſus ſine motu lædi poteſt 187,45.
Senſus triſtis à quo fiat 211,17.
Senſus diuerſitas vnde 94,44.
Senſum triſtem & iucundum faciens 209,32.
Senſus omnes an agantur per ſpecies 107,44.
Senſuum exteriorum tres læſiones 186,52.
Senſuum externorum numerus & temperamentum 95,1.
Senſuum internorum noxæ tantùm tres 187,31.
Senſuum loca 101,21.
Sentiendi & mouendi vis an per eoſdem neruos eiſdẽ ſpiritibus deferatur 93,39.
Sentiens vis vbi ſit & quomodo diſtribuatur 81,3.
Sẽtire ſit ne agere an pati 108,34.
Sẽtiri an ſine medio poſſit 107,53.
Septimeſtris partus 74,28.
Septum tranſuerſum qua ratione per gaudium moueatur 221,53.
Serum alere non poteſt 59,12.

Serum duplici modo expurgatur 203,34.
Sexus temperamentum 27,50.
Siccitas maioris reſiſtentiæ quàm actionis 12,6.
Siccitas vti dolorẽ faciat 213,16.
Siccitatis cauſæ 181,53.
Signorum triplex genus 110,45.
Similibus an fiat conſeruatio noſtri 266,27.
Similitudo filiorum cum parentibus 67,29.68,50.
Similitudo ne cum patribus an matribus frequentior 71,12.
Singultus 232,32.233,51.236,21,33.
Sitis an fiat ſolutione continui 218,39.
Sitis dolor eſt 214,26,46.
Sitis nimia 218,29.
Sitis quid 217,26.
Sitis cauſæ 217,27.
Somnifera quæ 389,30.
Somnus an priuatio actionum 189,41.190,4.
Somnus an vtilis ægris à pharmaco aſſumpto 329,8.
Sopor ſit ne actio læſa 186,18.
Sopor quomodo fiat 189,48.
Soporifera ſint ne tantùm humida, an etiam frigida 389,23.
Species an ex omnibus ſenſilibus vſq; ad ſenſus producantur 107,44.
Species colorum in oculos penetrãt 105,6.
Species è coloribus producuntur 104,51.
Species rerum eiuſdem ſunt naturæ cum qualitatibus ſenſilibus 105,15.108,25.
Spiritus animalis vnicus 94,14.
Spiritus complantatus 72,37.86,21.
Spiritus naturalis an ſit 85,50.
Spiritus quomodo febris cauſa 241,31.
Spiritus animales, & vitales 83,29,31.
Spiritus poſſunt putreſcere 243,19.
Spumæ ortus 31,20.
Stationes graduum 380,19.
Stationum quatuor graduũ caloris & frigoris tabulæ 382,4.
Sternutamentum 233,51.236,21,27.
Subſtantia vrinæ quid 142,2.
Subſtãtia in vrinis prius ne compareturan color 140,21.
Succi an omnes ſint concoctioni apti 327,19.
Succi nutrientes 41,5.
Succi quot modis in partẽ quampiam incumbant 298,30.
Sudor an euacuatio naturalis 203,8.
Sudor in ſomno 412,27.
Sudor phrenitidem finit 413,27.
Sudores febribus proprii ſunt 413,42.
Suffuſio oculorum 360,20.
Suffuſiones è conſenſu oculorum cum cerebro 229,30.
Superpurgationes quando contingant 364,40.
Suppurantia cur obſint cauis vlceribus 391,55.
Suppurantia ſint ne temperata, an calida & humida 390,33.
Suppuratio quid 391,30.
Sympathia 194,36.195,9.
Sympathia à cauſa occulta 196,17.
Sympathia omnis ex idiopathia eſt 195,31.
Sympathiæ cauſæ 196,10.
Sympathiæ facilitas vnde 195,17.
Sympathia ex imaginatione 198,10.
Sympathia ex immiſſione rei alicuius 197,17.
Sympathiæ ratione alligationis 200,34.
Symptomata ab aliis operibus naturæ ſecernenda 192,19,55.
Symptomata an cum morbo creſcant aut minuantur 400,42.401,10.
Symptomata an omnia ſint ex morbo 191,32,49.
Symptomatum cauſæ 191,27.
Symptomatum differentiæ 184,25.
Symptomaticæ euacuationes an aliquando vtiles 204,20.
Syncope 314.32.
Synochus 249,1.

T.

TAbe cur maximè moriantur qui ad eã propenſi 415,31.
Tactus non ſentit per ſpecies 108,13.
Tactus ſit ne vnicus ſenſus, an plures 95,5.187,2.
Tactus terreus eſt 96,4.
Tactus ſenſus etiam in cerebro 98,45.
Temperamentũ æquale 18,14.
Temperamentum corporum duplex 17,22.21,4.348,27.
Temperamentum nullum exactè durat tota vita 265,43.
Temperamentum optimum 32,2.
Temperamentum quid ſit 16,4.
Temperamentum rei an percipi poſſit è coloribus & accidentibus quæ modum ſubſtantiæ ſequuntur 371,35.
Temperamentum ſexus 27,50.
Temperamenti innati conſeruandi modus cum ætatum mutatione 269,17.
Temperamenti ſimplex lapſus eſſe poteſt 18,42.23,7.
Temperamento exercentur operationes 56,55.
Temperamenta ætatum 23,36.
Temperamẽta medicamentorum 34,39.
Temperamẽta ſingularium partium 29,3.
Temperamentorũ denominationes vnde ſumendæ 18,16.
Temperamentorum numerus 18,1.22,36.
Temperatiſſimum corpus 32,12.
Temperatum ad pondus, & ad iuſtitiam 18,4.
Temperatum corpus ad pondus an fieri poſſit 19,8,36.21,8.
Temperati corporis quot gradus caloris & frigoris 380,52.
Temperati hominis conſeruatio 269,11.
Tẽperies corporum duplex 167,18.
Tempora morbi quatuor 399,54.
Tempora morborũ an cõcoctione diſtinguantur, aut aliis ſignis 399,42.
Tempora quibus morbi finiuntur 403,27.
Tenuitas nõ indicat rei temperamentum 392,40.
Tepidum quomodo fiat 10,30.
Teſtes an ſemen gignant 68,33.
Teſtes ſint ne membrum principale 79,24.
Tetani curatio 15,49.
Tireſiæ iudicium quale 28,53.
Titillare cur ſeipſum nemo poſſit 221,46.
Titillatio cur riſũ excitet 221,38.
Titillatus propriis manibus fact' cur riſum non excitet 349,45.
Tractio fit à calore 364,16.
Tractio non fit à calore, ratione vacui 299,41.
Tremor quid 236,11.
Tueri ſeſe & vnionem vniuerſi, omnibus rebus à natura inditum eſt 5,11.
Tuſſis 233,51.236,21,24.
Tympanites aſcite non curandus 361,26.
Tympanites aſcite periculoſior 359,46.

V.

VAleriolæ error 80,14.175,45.250,2.373,48.375,18.
Valeriolæ ſententia de riſu examinata 220,33.
Vena arterialis 119,6.302,48.
Vena ἄζυγος ibid.43.
Vena brachii externa 303,4.

Vena

Vena caua 301,37.309,43.
Vena communis 303,5.
Vena cur ſecetur in crure altero, vno laborante 307,1.
Vena humeraria 303.2.
Vena inter minimum digitum & annularem an vtilius ſecetur in morbis hepatis & lienis, quā interna in cubito 310,31.
Vena porta 302,27.
Vena ſit ne refrigeratis ſecanda 312,16.
Venæ dextræ ſectio cur potiùs iuuat quàm ſiniſtræ 308,25.
Venæ ſectio, an purgatio grauidis periculoſior 313,1.
Venæ brachii internæ 302,52.
Venæ emulgentes 303,8.
Venæ iugulares 302,54.
Venæ quæ in quibus affectibus ſecandæ 303,41.
Venæ, ſimplices ne an multiformes partes 55,10,38.
Venarum origo & ſitus 302,26.
Venena duplicia 366,43.388,23.
Venena frigida, an quo calidiora ſumuntur, eo citiùs enecent 36,42.
Venena frigida ſint ne aliqua genere deleteria 388,19.
Venenis aſſueſcit natura 345,18.
Ventilatio qua ratione ſeruet à putredine 258,32.
Ventres quî hyeme calidiores, æſtate frigidiores 14,28.15,25.
Ventriculus chylo nutritur 42,3.58,16.
Ventriculus cur minùs auerſetur conſuetam ciborum copiam 349,14.
Ventriculus & recipit & trahit ab inteſtinis 340,17.
Ventriculus quomodo coquat 39,48.
Vētriculi duplex refectio 215,18.
Ventriculi intemperies 216,30.
Ventriculi ſenſus acerrimus 349,21.
Ventriculi cordis 119,1.
Venus moderata 281,37.
Veneris noxæ 280,32.
Veneris vſus ibid.21.
Veneri quæ hora idonea ibid.24.
Velocitas pulſus vti dignoſcenda 124,20.
Velociter moueri 129,11.
Ver temperatum 27,5.
Veſica excremētis referta an per aluum expurgetur 357,52.
Veſica fellis non nutritur bile 58,41.
Veſica fellis quorſum bilem trahat 59,45.
Veſica non nutritur ſero 58,41.
Veſalii opinio de auditus inſtrumento refutatur 100,50.
Victus ægrotantium vter periculoſior, tenuis an craſſus 335,46.
Victus craſſus an magis exhibendus in morbi principio quàm in vigore 337,46.
Victus mediocris 337,3.
Victui inſtituendo plurimū confert conſuetudo 346,20,41.
Vigere in morbis idem quod conſiſtere 25,22.
Vigilia motus eſt deprauatus 186,24.
Villi tranſuerſi œſophagi 202,35,55.
Vinum an dandum purgatione abſoluta 331,21.
Vinum ſit ne humidū an ſiccum 375,43.
Vina putrida emendata 244,35.
Vina ſint ne omnia calida, an quædam frigida 376,35,44.
Vir calidior fœmina 28,17.
Viri & fœminæ differentia, ibid.32.
Viragines, ibid. 28.
Viridis color an ſemper caloris ſoboles 143,31.
Viridis facies 145,41.
Viroris ſpecies 143,51.
Virtus naturalis ſit ne aliqua influens 84,1.
Virtutis robur in quibus cōſiſtat 294,23.
Virtutes principalium membrorum quomodo reliquis cōmunicentur 81,45.82,47.
Viſio quomodo fiat 104,12.
Viſus igneus eſt 96,5,35.
Viſus quomodo diſtantiā & magnitudinem cognoſcat 106,9.
Vita nō poteſt omnibus eſſe æqualis 266,11.
Vitæ longitudinis cauſa 33,52.
Vitalis vis in corde 79,21.82,45.
Viuens omne calore viuit 20,32.
Vlcus eſt vnitatis diuiſio 208,44.
Vlceribus cauis cur obſint ſuppurantia 391,55.
Vngues an viuant 61,2,7.
Vnguium nutritio 60,37.
Voluulus 339,38.
Vomendum quibus 357,2.
Vomitus an ſit euacuatio naturalis 202,8.
Vomitus qua ratione vomitu curetur 341,31.
Vomitus ſine morbo non eſt ſymptoma 193,32.
Vrina an morbi inclinationem indicet 402,14.
Vrina an pulſu præſtātius ſignum 110,40.
Vrina craſſa an palleat 150,46.
Vrina craſſa & conturbata 146,46.
Vrina in balneo frigida ſentitur, calida extra balneum 15,31.
Vrina nigra non ſemper lethalis 112,14.
Vrina optima 111,52.
Vrina orobina, furfuracea, laminea & farinacea 155,39.
Vrina parturientium 156,50.
Vrina poſſit ne obſtructione, an ſola cruditate tenuis fieri 148,21.
Vrina quid ſit 138,1.
Vrina quo pacto ſubeat veſicam 139,27.
Vrina rubra an poſſit eſſe tenuis 150,30.
Vrina tenuis an ſit etiam nigra 149,55.
Vrina tenuis quomodo fiat craſſa, ibid.3.
Vrinæ color an poſſit mutari ſine nouæ ſubſtantiæ acceſſione aut deceſſione 142,32.
Vrinæ color liuidus ne an niger magis lethalis 145,50.
Vrinæ colores qui cū quibus ſubſtantiæ modis coniungantur 149,37.
Vrinæ contenta praua 154,27.
Vrinæ pinguedo an poſſit cum vrina permiſceri, ibid.44.
Vrinæ pinguis ſpecies, ibid.46.
Vrinæ ſedimentum vnde generetur 151,23.
Vrinæ ſubſtantia quid 142,2.
Vrinarum color dupliciter generari poteſt 141,35.
Vrinarum colores quot, ibid.8.
Vrinarum cōtentum in ægris putris humoris portio eſt 152,42. 153,9,22. *in ſanis crudus ſuccus* 153,31.
Vrinarum ſubſtantia ne an color prius comparetur 140,21.
Vſta fiant ne mitiora an acriora 377,1.
Vſtio 244,18.

Z.

Zinaria bilis, 47,4.

INDICIS FINIS.

ERRATA PAVCVLA, PARTIM OPERARVM CVLPA ET NIMIA FESTINATIONE, PARTIM EXEMPLARIS vitio commiſſa, ſic corriget æquus lector.

Paginæ 21, *verſu* 4, *lege* eſſe. *P.*44,*verſ.*52, capite decimo. *P.*64,*v.* 40, cranium. *P.*69,*v.*46,exercitatiſſimus. *P.*101,*v.* 26, inquam, pro. *P.* 107, *v.* 31, membro: aër ill. *P.* 128,*v.*49, quid en. *P.*145,*v.* 50, lethalis. *P.*178,*v.*29,generare.Sed. *P.* 195,*v.*35,idiopathia, & *pag.* 196,*v.*7,ſympathia. *P.* 209, *v.* 38, ſoluat, cont. *P.*225, *v.*21,arbitror. *P.*229,*v.*18,vitiata. *P.*240,*v.*26, & 46,lipyria. *P.*242,*v.*34, bis. *P.*306,*v.*54,ſuperficiem,hab. *P.*415,*v.* 33, hîc. *Alia ſi forſan occurrerint, facilè quiuis emendabit.*

